6
32/N
13

Digitized by Google

V 7 5

IN SACROSANCTUM Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum Ioannem Enarrationes,

IN SACROSAN-
ctum Ieſu Chriſti Euange-
LIVM SECVNDVM IOANNEM
Enarrationes,

IVXTA ERVDITORVM SENTEN-
tiam factæ, per Sacræ Theologiæ doctorem, Claudium Guil-
liaudum Belliiocenſem, apud inſignem Eduorũ Eccleſiam Præ-
poſitum, & Canonicum Eccleſiaſtem: Cũ indice copioſiſsimo.

CVM AVTHORITATE ET APPRO-
batione Sacræ facultatis Theologiæ Pariſienſis.

OMNIA IVDICIO ECCLESIAE SVBMISSA SVNTO.

LVTETIAE.
Apud Ioannem Roigny, via Iacobæa, ſub inſigni
Baſiliſci, & quatuor elementorum.
M. D. XLVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Priuilege.

HENRY, Par la grace de Dieu Roy de France, A noz amez & feaulx Cõſeilliers tenans noſtre Court de Parlement a Paris, Tholoze, Bourdeaulx, Rouẽ, Diion, Prouuẽce, & Grenoble, noz lieuxtenãs & gouuerneurs eſdictz pais, Preuoſt de Paris, Seneſchal de Lion, Tholoze, Prouuẽce, & a tous noz autres iuſticiers, & a chacun d'eulx endroict ſoy, & ſi comme a luy appartiendra, Salut & dilection. RECEV auons l'humble ſupplication de noſtre cher & bien amé Iehan Roigny, libraire iuré en l'Vniuerſité de Paris, contenant que puis aucun temps en ca, il a recouuert les Commentaires ſur l'Euangile Sainct Iehan, de Maiſtre Claude Guilliaud, docteur en la faculté de Theologie: leſquels il a faict veoir & viſiter par les docteurs d'icelle Vniuerſité, leſquels on dict & iugé que icelluy liure eſtoit ſyncere & catholique, & qu'il pouuoit eſtre equitablement mis en lumiere: ainſi qu'il appert par leur cenſure & aduis cy attaché ſoubs le cõtreſeel de noſtre Chancellerie: Lequel liure icelluy ſuppliant feroit volontiers imprimer, ſi noſtre grace, congé & permiſsion luy eſtoit ſur ce donnée, nous humblement requerant noz lettres de prouiſion a ce conuenables & neceſſaires. PAR QVOY, nous ce conſideré, vous mandons, commettons, & treſexpreſſeement enioignons par ces preſentes, que vous permettez & ſouffrez audict ſuppliãt, & auquel de grace eſpecial, pleine puiſſance & authorité Royal, nous auons permis & octroyé, permettons & octroyons imprimer ou faire imprimer toutes & quanteſfois que bon luy ſemblera leſdictz Cõmentaires ſur l'Euangile Sainct Iehan, & iceulx vendre ou faire vendre iuſques au temps & terme de cinq ans, a compter du iour & dacte que leſdicts liures ſeront paracheuez d'imprimer, ſans qu'autres que ledict Roigny puiſſent imprimer ou faire imprimer ne vendre d'autres que ceulx qu'il aura faict imprimer pour ledict temps, ſur peine de confiſcatiõ deſdicts liures & d'amende arbitraire. Et a ce faire, ſouffrir & obeir, cõtraignez, ou faites cõtraindre par toutes voyes & manieres deues & raiſonnables, reaument & de faict tous ceulx qu'il appartiendra, & qui pour ce feront a contraindre. En faiſant auſurplus faire inhibitions & deffenſes de par nous ſur leſdictes peines a tous autres imprimeurs & libraires qu'il appartiendra, qu'ils ne ayent a imprimer ou faire imprimer les Commentaires deſſuſdictz en noſtre royaume, ne imprimez ailleurs les vendre, iuſques a ce que

lediƈt tẽps de cinq ans ſoit expiré : Car ainſi nous plaiſt il eſtre faiƈt: Nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques faiƈtes ou a faire, & lettres ſubreptices a ce contraires. Donné a Eſcouan le cinquieme iour de Mars, L'an de grace Mil cinq cens quarante ſept: & de noſtre regne le premier. Ainſi ſigné,

Par le Roy en ſon conſeil.

Hurault.

Reuerēdiſ. cardinali de Guiſia,

ARCHIEPISCOPO RHEMENSI, ET PRINCIpi illuſtriſſ. D. Carolo à Lothoringia, Claudius Guilliaudus S.

QVVM in hominū inſtitutis nihil ab illa vi præſtantis ingenii, quæ iis omnibus ineſſe debet, qui res magnas aggrediuntur, alienū magis eſſe perpetuò duxiſſem, illuſtriſsime Princeps, idémque Antiſtes in primis venerande, quàm ſi illud ipſum turpi quærendi defatigatione deponamus, quod ſemel ſuſceptum, atque itē abſolutum, pulcherrimum fore putemus. Huc vſque tandē profectum eſt, vt quum ſuperioribus annis in ædēdis in Paulinas epiſtolas, & in eas, quas vocāt Canonicas, cōmentariis, nauauiſſem operā: ſuſcipiendum etiá mihi in Ioánis Euangelium nō minus operæ ex officio putauerim. Ecquis enim dilata vel abrupta potius cōmēdet ſtudia? Nemo certè manum ad ſtiuā admouens, reſpicere debet retro. Quinetiā acceptū à Domino talentū exercere oportet, vt veniēs accipiat quod ſuum eſt cum vſura. Quod ego dū meditarer & agerē ſedulo, neſcio quomodo mihi venit in mentem irritos propemodum abire omnes hominū conatus, niſi præcipui alicuius numinis fulciātur præſidio, & arduā me ſuſcepiſſe prouinciā, imparémque meis viribus, qui Aquilam illam in ſublimi volantē, & in naturæ diuinæ myſteriis, velut in denſiſsima, hominúmque oculis minimè peruia nube ſeſe ſubinde cōdentē, cōſequi tentarē, præcipuè implumis, & obtuſa oculorū acie. Ideóque mihi planè metuendū eſſe videbā caſum illū Icarii, aut aliquid etiam eo grauius. Breuiter, animum deſpondebā, & tanquam in medio curſu deficiebā, infirmitatis meæ mihi probè cōſcius, niſi vnus interueniſſes, & iuxta Græcorum prouerbium, ὥσπερ θεὸς ἐκ μηχανῆς ἐπιφανεὶς, animum addidiſſes. Nā quum ante quatuor annos ad ſalutandū ampliſsimā tuā dignitatem Argiliū vſque cōtendiſſem, ibíque de literis, hoc eſt de iis rebus colloqueremur, (quarū te ſemper amātiſsimum cognouerā) expromo tibi eos ipſos in Ioannē Commētarios, quos tūc forte mecum habebā penè quidē abſolutos, ſed tamē rudes adhuc, & omnino neglectos, vt quos ipſe iudicarē digniores eſſe qui cū tineis & blattis in ſitu rixarētur ac tenebris, quàm vt aliquando venirent in lucē, & eruditorū conſpectū. Eos tamē quū ſolita tua humanitate excepiſſes, & per aliquot dies cupidè legiſſes, non paucóſque locos abſtruſiores diligenter examinaſſes, atque contuliſſes

adhibitis ad id negotii non modo vocalibus (quorũ nunquam non habes copiam) ſed etiam mutis illis tuis doctoribus, quos tibi ſcriniis inclusos circumuehere ſolet clitellarius mulus, vt ſiue domi agas, ſiue ruri, doctiſsimos ſemper habeas quibuſcũ loquaris. Denique re tota diligenter diſcuſſa, & ad vnguem (quod dicitur) explorata, monuiſti perhumaniter atque adeò adhortatus es vt pergerem, & opus inſtitutum abſoluerem, ínque manus hominum emitterem. Hac ego tãti Principis atque Antiſtitis adhortatione, fateor, animũ recepi: ac iam mihi multò quàm antea magis placere cœperũt noſtri qualeſcunque Commentarii, quòd tibi præter alia candido & exacti iudicii viro diſplicere non viderentur. Ad intermiſſum opus igitur vel potius omiſſum, adhortatione tua reuocatus, illud tandem ad finem (tametſi multis vigiliis) perduxi. Neque prius hoc toto quadriẽnio recognoſcere, caſtigare, & vrſi more fœtum hunc noſtrum lambere deſtiti, quàm extremã manũ addiderim. Quinetiam (quod in primis neceſſarium videbatur) Lutetiam profectus, cum doctiſsimis collegis meis ſingula contuli, eadémque ad incudem Sacræ Theologiæ facultatis (quam ego ſemper vt matrem reuerebor) ſubinde reuocaui & cudi. Age igitur bonis auibus, optime Princeps, ne ſtiuã reliquiſſe, atque retrò aſpexiſſe videar, dum ad reliquos noui Teſtamenti libros aratrum duco, en prodeunt in lucem & hominum manus, noſtri in Ioannem Cõmentarii, non alterius quàm tuo freti præſidio, quo authore atque adhortatore ſum in his abſoluendis & emittendis, vſus: quo ſimul aduerſus Ariſtarchos omnes plurimum valebunt. Nam quum lucubrationes noſtras in Epiſtolas Canonicas eximio noſtræ ætatis ornamẽto Principi illuſtriſsimo D. Epiſcopo Trecenſi fratri tuo, anno ſuperiore conſecraſſem, ſeruaui apud me quo te è felici illa tua legatione ad ſummum Pontificem, iam reducem, ſalutarem. Et quemadmodum Alexander rogatus cui hæreditatem relinqueret & cõmendaret, reſpondiſſe fertur, Ei qui optimus eſſet: Ita ſiquis de hiſce noſtris Cõmẽtariis, me roget, tu mihi vnus occurris, Princeps & Antiſtes, optimus omniũ ore prædicatus, cui eos relinquã atque cõmendẽ. Idque vt lubentius faciã, hoc potiſsimũ nomine ſum adductus, quòd non obſcuris argumentis habeã exploratũ, tãtó te ardore ad Euangelicæ philoſophiæ lectionẽ rapi, vt quicquid vbique eſt diſciplinarũ, præ hac vna, nugas exiſtimes & fumos. Dignêris igitur obteſtor, Antiſtes reuerẽdiſſ. & Princeps illuſtriſſ. & Guilliaudi tui patrociniũ, & operis tibi dicati tutelã alacriter ſuſcipere. Qua in re ſi noſtrã expectationem benignitas tua non fefellerit (ſcio non fallet) animũ mihi adiicies, vt eandẽ aleam in reliquis ſacri Euangelii ſcriptoribus non dubitem experiri. Vale, Eduæ. Idibus Aprilis, 1 5 4 8.

NICOLAI ROILLETI BELNENSIS, *ad Chriſtianæ Theologiæ ſtudium, exhortatio.*

Somnia Parnaſi pleno deprædicet ore,
Quem nox vna tibi fecit Homere parem:
Caſtaliis alius totum ſe proluat vndis,
Et redeat vates ex Helicone nouus,
Frigida ſunt iſtis quæ quis de fontibus haurit,
Miſtáque terrenæ plurima fæcis habent.
Oblectant tantùm fallaci ſuauia guſtu,
Sed nil quod mentem roboret, intus habent.
Aureus hic tibi fons, cæleſti nobilis ortu,
Atque alueo nunquam deficiente fluens.
Hic tibi manantem Guillaudus nectare multo,
Eſaia 12. *Ex Saluatoris fontibus haurit aquam.*
Ioannis 4. *Ex illis qui potat aquis, rurſum ſitit: aſt hîc*
Eſſe nec eſuries, nec ſitis vlla poteſt.
Hunc quiſquis bibit, ex huius mox effluit aluo
In vitam æternam fons ſalientis aquæ.
Ibidem. *Hoc in fonte bibens, viſo Samaritis* IESVS,
Ex ſcorto immundo reddita ſponſa Dei *eſt.*
Hîc etiam (bene ſi quæras) occurret IESVS:
Non alio magis eſt obuius ille loco.
Terrenæ hîc nil fæcis habes: vis ignea quicquid
Immundum eſt, quouis purius igne coquit:
3. Reg. 1. *Hoc igni flagrans Abiſac Dauidica, corpus*
Calfacit amplexu ſola ſenile ſuo.
Hoc igni flagrans, mox abſorbeberis, imis
E terris ipſum raptus aduſque Deum.
Has vires fruſtrà à Muſis, Phœbóque requires:
Ibidem. *Sola ſibi proprias quas Sunamitis habet.*
In ſtudiis aliis vbi totos triueris annos,
Facundum poterunt, non facere illa pium.
Fons hic, vt eſt ſacræ & cæleſtis originis, ex hoc
Sic & cæleſtem, qui bibit, eſſe facit.
Illis Pegaſeum fontem, atque Helicona relinque,
Queis pura eſt potior turbidus amnis aqua.
Eſaia 12. cap. *Tu Saluatoris bibito de fontibus, illas*
Quas tibi tam ſuaues Claudius haurit aquas.

FINIS.

Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum Ioannem.

CAP. I.

IN PRINCIPIO erat Verbum, &
Verbũ erat apud Deũ, & Deus erat Verbum.
Hoc erat in principio apud Deum.
Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo
factum eſt nihil. quod factũ eſt, in ipſo vita
erat, & vita erat lux hominũ: & lux in tenebris
lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.
Fuit homo miſſus à Deo, cui
nomẽ erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium,
vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per
illum. Non erat ille lux: ſed vt teſtimoniũ perhiberet de lumine. Erat
lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum
non cognouit. In propria venit: & ſui eum non receperũt. Quotquot
autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt
in nomine eius: qui nõ ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis,
neque ex volũtate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Et Verbum caro factum
eſt: & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius gloriã quaſi
vnigeniti à Patre) plenum gratiæ & veritatis. Ioannes teſtimonium
perhibet de ipſo, & clamat, dicẽs, Hic erat quem dixi, Qui poſt
me venturus eſt, ante me factus eſt: quia prior me erat. Et de plenitudine
eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per
Moyſen data eſt, gratia & veritas per IESVM CHRISTVM facta
eſt. Deũ nemo vidit vnquam: vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris,
ipſe enarrauit. Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi
ab Ieroſolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent
eũ, Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit. Et confeſſus eſt, Quia
non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es
tu? & dixit, Non ſum. Propheta es tu? & reſpondit, Non: Dixerunt
ergo ei, Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerũt nos? Quid dicis
de te ipſo? Ait, Ego vox clamantis in deſerto, Dirigite viam Domini,
ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſſi fuerant, erãt ex Phariſæis. Et
interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, ſi tu non es
Chriſtus, neque Elias, neque Propheta? Reſpondit eis Ioannes, dicẽs,
Ego baptizo in aqua: medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.
Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt: cuius ego non
ſum dignus vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Hæc in Be-

Græci ſecus diſtinguũt. Nihil quod factum eſt, in &c.
Et lux in &c.) Hebr. quæ in tenebris lucebat.
In teſtimoniũ &c. ad teſtificandum.
Lumine,) luce.
Per ipſum, ſub. Ioannem, id eſt, vt omnes per prædicationem Ioannis crederent in ipſum Chriſtum.
Erat lux, &c.) Hebr. Quod lumen erat verũ, illuminans omnes homines venientes.
Et mundus per ipſum. Qui mũdus per ipſũ factus erat, à quo nõ eſt agnitus.
Propria) Hebr. ſua.
In nomine &c.) id eſt in nomen id eſt his qui fidem haberent in ipſum.
Ex ſanguinibus, &c.) ex cõmercio virilis & muliebris ſeminis.
Et verbũ. ET pro NAM.
Qui eſt ĩ ſinu) id eſt Patri acceptiſſimus & conſubſtantialis.
Neſcitis) nõ nouiſtis.

Chriſtus Deus per quẽ omnia facta.
Vita.
Lux.
Matth. 3. a
Marc. 1. a
Ioannes teſtatur lucem Chriſtum veniſſe.
Lux Chriſtus.
Filii Dei, qui Chriſto credũt.
Fides à Deo.
Ioannis teſtimoniũ de Chriſto.
1. Timoth. 6. d.
Gratia.
Deum nemo vidit.
Iſa. 40. a.
Matth. 3. a.
Marc. 1. a.
Luc. 3. a.
Matth. 3. c.
Marc. 1. b.
Luc. 3. c.
Act. 1. a. 2. a. 11. c. 19. a.

thania facta ſunt, trans Iordanē, vbi erat Ioānes baptizans. Altera die vidit Ioannes IESVM venientem ad ſe, & ait, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixi, Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat, & ego neſciebam eum. Sed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. Et teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quia vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum. Et ego neſciebā eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Altera die iterū ſtabat Ioānes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſum ambulantē, dicit, Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, & videns eos ſequentes ſe, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum, Magiſter) vbi habitas? Dicit eis, Venite & videte. Venerunt, & viderunt vbi maneret: & apud eum manſerunt die illo. Hora autem erat quaſi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant à Ioanne, & ſequuti fuerāt eum. Inuenit hic primum, fratrem ſuum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatū Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus, dixit, Tu es Simō filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. In craſtinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei Ieſus, Sequere me. Erat autē Philippus à Bethſaida, ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei, Quem ſcripſit Moyſes in Lege, & Prophetæ, inuenimus IESVM filium Ioſeph à Nazareth. Et dixit ei Nathanael, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni, & vide. Vidit Ieſus Nathanael veniētem ad ſe: & dicit de eo, Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti? Reſpōdit Ieſus, & dixit ei, Priuſquā te Philippus vocaret, quū eſſes ſub ficu vidi te. Reſpondit ei Nathanael, & ait, Rabbi, Tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael. Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Quia dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis. Et dicit ei, Amen amen dico vobis, Videbitis cælum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra Filium hominis.

Left margin notes:

- Agnus Dei.
- Ioānes docebat Chriſtum veniſſe.
- Matth. 3. d
- Marc. 1. b
- Luca. 3. d
- Vnde cognouit Ioannes Ieſum eſſe Chriſtum.
- Diſcipuli Ioannis ſequuntur Chriſtum.
- Rabbi.
- Cephas, vox Chaldaica quæ rupē ſignificat.
- Fides Nathanaelis.

Right margin notes:

- Bethabara.
- Altera) poſtera.
- Tollit, id eſt cō donat & remittit. Hebr.
- Peccata) peccatum.
- Venit, præſentis temporis.
- Ante me, &c. id eſt me anteceſſit.
- Neſciebam) non nouera m.
- In Iſrael) Iſraeli
- Baptizare aqua
- Et teſtimonium &c. Et) propterea.
- Altera) poſtera.
- Meſſias.
- Simon. Petrus.
- Philippi vocatio.
- Nathanael.
- Gene. 49. b
- Deut. 18. c
- Iſa. 40. c. 45. b
- Iere. 23. a
- Exech. 34. f. 37. f
- Daniel. 9. f
- Vidi) videbam.
- Maiora.
- Amodo vel poſt hac videbitis.

In principio erat Verbum. CAP. I.

DICTVRVS Ioannes Euãgeliſta de re quæ ſua natura & dignitate ſeipſam ſatis cõmendat, & omnibus ſeſe deſyderatiſſimã offert, non ſtuduit exordium, quo ſibi auditores conciliaret, præmittere : ſed omiſſo exordio, à propoſitione, veluti quadam breui tabella totum Chriſtum, hoc eſt diuinitatem & humanitatem eius, ob oculos explicante, ſuum exorditur Euangelium. Eſt autem propoſitio ab hoc verbo IN pricipio, &c. vſque ad eum locum, FVIT homo miſſus à Deo. In qua, imprimis Ebionitas & Cherinthianos feriens, diuinitatẽ Chriſti, per quám omnia creata ſunt, docet: deinde humanitatẽ eius proponit, quæ fidelibus & vitam deſyderantibus, via eſt recreationis & regenerationis. Eſt certè cõuenientiſſimum, vt qui per Chriſtũ creati ſunt, per ipſum recreentur regenerentúrque. Tametſi IESVS CHRISTVS verus ſit ex Maria Virgine homo natus, à principio tamen ſiue ab initio erat Verbũ. Quod quum à principio ſiue ab initio ſit: non inuenitur quando non erat. Nihil enim ante principium eſt. Ex hoc loco & primo capite primæ epiſtolæ huius Euangeliſtæ, idem eſſe docemur, IN principio, & A principio, ſiue AB initio. Illic dicit, Quod fuit, vel vt alij legunt, erat, ab initio, & hic, In principio erat Verbum. Verbum erat, nota eſt æternitatis comprehendens præteritum abſque deſitione, fine & exitu. Qua nõ eſt vſus Moſes Geneſ.1.cap. In principio creauit Deus cælum & terram. Ex quo intelligo mundum cœpiſſe, Verbum autem ſiue filium Dei æternum eſſe. Non dicit, In principio Deus fecit Verbum, ſed In principio erat Verbum. Non poſſumus in vnigenito Dei filio principium temporis intelligere: nam qui ante omnia ſecula eſt, eius æterna ſubſtantia eſt : cuius natura quum finis & exitus ſit expers, neceſſe eſt eam ſemper eodem modo ſe habere. Iuxta illud Pſal.101, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. At quia Filius æternus & ante omnia ſecula eſt, nullo tẽpore generatio eius mẽſurari poteſt, ſed eſt ſemper in Patre, quaſi in fonte, vt idem dicebat Ioannes cap.8, Ego enim ex Deo proceſſi, & veni. Quaſi enim fontem (ait Cyrillus) Patrem intelligimus, in quo Verbum eſt, ſapientia, virtus, character, ſplendor & imago eius exiſtens. Quare cum nullo vnquam tempore, nulláve duratione, Pater abſque ſapiẽtia, virtute, ſplendore, & charactere fuerit, neceſſarium eſt intelligamus Filium eſſe Patri coæternum. Nulla alia ſignificatione Pater dicitur Filij principium, quàm vt ex quo, quoniam ex Patre eſt, immò & in patre eſt, diſtinguuntur perſona, nõ autem eſſentia. Non eſt ergo poſt Patrem natura ſecundus, ſed ex ipſo Patre ſemper, & cum ipſo, ſecũdum ineffabilis generationis modum.

Quare Ioannes exordio abſtinuit.

Chriſtus Deus & homo.

Ab initio eſſe.

In principio, & Ab initio idem.

Verbũ erat, nota eſt æternitatis.

Filius ante ſecula.

Pater, fons, in quo Filius.

Filius ſplendor & imago Patris

Filius Patri coæternus.

Pater principiũ Filii.

Generatio ineffabilis.

Obſerua, Quum perſpiciamus nouum Teſtamentũ eſſe veteris Teſtamẽti reuelationem, atque Paulum Chriſti diuinitatem per loca quæ ex veteri Teſtamento citantur, probaſſe, non pigebit conſulere veteris Teſtamenti locum, ad huius noſtri inſtituti declarationem ampliorem faciendam. Geneſ.cap.1. ſcribit Moſes, Dixítque Deus, Fiat lux, & facta eſt lux. Et ita deinceps commemorat Moſes omnes creaturas, vt lucem conditas, nempe per Dicere, aut Verbum Dei, dicente Domino, Fiat firmamentum, fiat ſol, luna, ſtellæ, &c. Ex quo textu certiſſime conſtat Deum Verbum habere, per quod dicebat, antequã vllæ eſſent creaturæ. Iam id Verbum non poteſt eſſe creatura: quandoquidem vniuerſæ creaturæ, per Dicere, eius Verbum, conditæ ſunt. Hoc vt ita conſtanter aſſeueremus, euincunt Moyſi verba, quæ ita habent, Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux. Hic iam obſeruamus Verbum oportere ante lucem factam, fuiſſe : quandoquidẽ lux per Verbum facta eſt, ac omnes creaturæ. Iam pergamus. Quum Verbũ fuerit ante omnes creaturas, & ſunt omnes creaturæ per Verbum factæ, neceſſe eſt vt ſit Verbo alia quàm creaturarum ſubſtantia, neque ipſum Verbum factum ſit aut conditum vt creaturæ, ſed ſit æternum abſque initio. Ipſum enim erat quum omnia inciperent eſſe, nec ſinet tempore includi quod ſupra tempus eſt atque vniuerſas creaturas: immò creaturæ & tẽpus per ipſum incœperunt. Iam quis tam inſanus qui negauerit, quicquid temporarium non eſt, id eſſe æternum : & quicquid initio caret, non poſſe tẽporarium eſſe? Ad hæc, Quicquid nõ eſt creatura, id Deus eſt: quoniam extra Deum & creaturas nihil eſt. Quare ex his Moyſi verbis cõcluditur, Verbũ hoc Dei, quod in principio erat, & per quod omnes creaturæ dictæ & conditæ ſunt, æternũ Deum eſſe & nequaquã creaturã. Deinde nequit fieri vt Verbũ, & qui illud dicit, vna perſona ſint, quòd Dicens non poſſit Verbum eſſe quod dicitur. Iam cõſtanter ex Scriptura dicitur, & aperte oſtenditur quod quum dicitur, Deus dixit, Scriptura & Dicẽtem & Verbum diſtinctè expreſſit, conuincítque fateri alium eſſe Dicentẽ & alium eſſe Verbum: atque Dicẽtem non eſſe Verbum, neque Verbum eſſe Dicẽtem, ſed magis Verbum gigni & eſſe à Dicente: ne-

b. ij.

Artusie Romane

que à ſeipſo ſuam habere naturam. Dicens autem non proficiſcitur neque accipit ſubſtantiam ſuam à Verbo, ſed à ſeipſo. Proinde hic textus, DIXIT Deus, fiat lux, &c. concludit duas eſſe in deitate perſonas ab initio ante omnes creaturas: quarum vna, id eſt Verbum, à Dicēte eſt: altera vero, id eſt Dicēs, à ſeipſo eſt. Iam quum meminimus Patris & Filij, mox intelligitur amor & nexus vtriuſque, qui eſt Spiritus Sāctus, tertia perſona in deitate, quam Moſes in hoc textu exprimit dicens, Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. At quum aperte dicat Scriptura vnum ſolū Deum eſſe (Deutero. cap. 6, Audi Iſrael, Deus tuus vnus eſt:) nos conſtanter & catholicè confitebimur tres perſonas vnum Deum & ſubſtantiam vnam eſſe. Habemus igitur ex principio Geneſeos, tres perſonas in vna deitate expreſſas. Proinde hoc Verbum, eſt quod Deus in ſeipſo dicit, quódque in ipſo manet, neque vnquam ab ipſo ſeparatur: imò cum Paulo meditandum eſt, Deum ſecum & in ſeipſo loqui Verbum: quod Verbum, non eſt inanis ſonus, ſed habet in ſe totam Dei ſubſtātiam: quemadmodum Paulus dicit ipſum eſſe imaginem Dei, quæ totam Dei ſubſtantiam ſimul in ſe habeat. Quare quum Paulus videret hic ſignatum ſecundum ſubſtantiam eſſe in ſigno, dixit imaginem ſubſtantiæ, quæ eiuſdem naturæ etiam exiſtat. Colligamus ex his, quòd in Deo, Verbum non tantum ſignum eſt aut imago: ſed fert ſecum & in ſe habet totam naturam Dei, eſtque verus Deus, æquè ac is cuius verbum & imago exiſtit.

Et Verbum erat apud Deum.

Non de quolibet verbo dicitur Et Verbū erat. Verbum. Subſiſtentia.

Cur Filius verbum dicitur.

Apud.

Verbum & Pater duæ perſonæ.

Verbum eſſe apud Deum, quid eſt.

Pater nō poteſt eſſe ſine Verbo & ſapientia.

Filii arcana à Patre natiuitas nulla ſimilitudine plenè adumbratur.

Trinitatis myſteria adoranda potius quàm inquirenda.

Sabellii error.

Cherinthi hæreſis.

Arrii error.

Hypoſtaſes Trinitatis.

Identitas ſumma in vna ſubſtantia.

Pergit oſtendere manifeſtius, quàm Filius ſit Patri & coæternus & conſubſtantialis, licet in propria hypoſtaſi ſit ſimiliter & Pater. Græcis legitur, ILLVD Verbum: atque ad hunc modum legit Chryſoſtomi abbreuiator, In principio erat illud Verbum, & illud Verbum erat apud Deum: vt oſtendatur non de quolibet verbo, ſed de illo ſingulari per quod omnia creata ſunt, hoc intelligi. Verbum hoc loco ſignificat eum quem Apoſtolus ad Hebræos 1. cap. ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantiæ eius, hoc eſt expreſſam imaginem Patris vocat. Propriè Verbum ſubſiſtentia eſt perſonam conſtituens. Si quis rogauerit, quare hoc loco Euangeliſta potius Vocula VERBVM, quàm FILIVS, vtatur, reſpondet Theophylactus, Propter auditorum infirmitatem ita dixit, ne audito ſtatim ab initio Filij nomine, cogitaremus natiuitatem corporalem & ab affectionibus proficiſcentem. Et eius gratia ipſum vocauit Verbū, quòd diſcas, ſicut Verbum gignitur ex mente ſine paſſione, ita & hic à Patre natus eſt abſque vlla affectione. Aut ideo Verbum appellauit, quia paterna nobis annnntiauit, quemadmodum omne Verbum, mentis voluntates annuntiat. Quum dicit APVD Deum, apertè oſtendit Ioannes alium eſſe Verbum & alium Deum, hoc eſt Patrem. Nam quum ante omnem creaturam conditam Deus dixit, ipſum Dicere, ſiue ipſum Verbum erat apud Dicētem. Duæ introducuntur perſonæ, Verbum & Deus Pater: Verbum apud Deum, id eſt, Verbum cum Deo & in ſinu Patris. Vocula enim APVD, accipitur pro CVM, vt Marci 6. cap. Nonne fratres eius & ſorores eius apud nos ſunt? id eſt nobiſcum ſunt, & nobiſcum verſantur? Sic & hoc loco Apud Deum, id eſt Cum Deo erat. Verbum non erat ſolitarium, ſed Patrem habet æternum, à quo ab æterno depromptum eſt, cum quo ſemper erat, à quo nunquam ſubſtantia ſeparatum eſt, nec vnquam ſeparabitur. Nam impoſſibile eſt Deum eſſe abſque Verbo, ſapientia, & virtute: idcirco quia Verbum & ſapientia & virtus Patris, eſt Filius, credimus ipſum eſſe apud Patrem & cum Patre coæternum. Quemadmodum enim riuus à ſuo fonte, & ſplendor à ſole nunquam abſunt, ita nec Filius à Patre. Quanquam intelligamus nullam eſſe ſimilitudinem quæ ad viuum & plenum poſſit arcanam Filij à Patre natiuitatē adumbrare. Sunt enim Trinitatis myſteria potius adorāda, quàm noſtra ratione perquirēda. Proinde nō alta ſapiamus, ſed timētes ſimplici & pura fide credamus, Verbum, id eſt Filium Dei, Patri cōſubſtantialem & coæternum eſſe, & Deum ex Deo, ac lumen ex lumine. Faceſſat hinc Sabellius Libes, tres perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, vnam eſſe perſonam docens. Apageſis Cherinthe: Qui fieri potuit Chriſtum nō fuiſſe ante Virginem Mariam, quum ab initio & ante ſecula cum Patre fuerit? Apage & tu Arri: Quomodo Chriſtus, Deus non eſt, qui tamen æternus eſt? per quem omnia creata ſunt? Colligamus ex ſuperioribus Ioannem docere, apud Deum Verbum eſſe, vnum quidem eſſe Filium, ſubſiſtentémque in ſeipſo, & vnum rurſus Deum Patrem, apud quem Verbum eſt. Trinitatis tres ſunt perſonæ ſeu hypoſtaſes, propriæ, perſonaliter diſtinctæ: quas hypoſtaſes non confundit ſumma identitas in vna natura & eſſentia. Nam vnum ſubſtantia ſunt Pater, & qui ex eo eſt Filius. Idcirco numero etiam vnum erunt,

& natura

& natura quidem eadem in vtroque. Propriè autem & verè vterque ſubſiſtit: ita enim Pater (ait Cyrillus) verè Pater, & Filius verè Filius erit: connumeratóque Sancto Spiritu, plenitudinem ſancta Trinitas maieſtatémque ſuam conſequetur.

Trinitas, Pater Filius & Spiritus Sanctus.

Et Deus erat Verbum.

Chriſtus eſt Deus.

Antichriſti præambulones.

Patris & Filij vna ſubſtantia.

Præuidens diuinus Euangeliſta venturum Arrium & eius aſſeclas, poſterioribus ſeculis, qui deitatem Chriſti negarent, dicentes Chriſtũ quidem Deum, ſed non natura Deum: verùm poſtea factum Deum appellatione poſt glorificationẽ, quaſi adulterinum & titulotenus Deum: ex duabus præpoſitis aſſertionibus concludit aduerſus iſtos Antichriſtos, & magni illius Antichriſti præambulones, Ieſum Chriſtum eſſe Deum. Vt poſt duas hypoſtaſes manifeſtatas, oſtendat vnam deitatem & οὐσίαν vnam. ET Deus erat Verbum. Non ſolum eſt Verbum apud Patrem, Filius, ſed & illud Verbum: hoc eſt, Filius eſt Deus. Sunt reuera Pater & Filius duæ hypoſtaſes, id eſt duæ perſonæ, ſed vnus Deus. Quia ergo vna eſt diuinitas Patris & Filij, vna eſt οὐσία, vna eſt & natura. Obſerua. Videtur non abſurdum, imò percommodum eſſe, ſi dixerimus particulam, ET, notam eſſe illationis, poſitam pro ERGO, aut ſimili quapiam, quæ duabus prioribus aſſertionibus ſeruiet: vt hoc ſyllogiſmo aduerſus Ebionitas & Arrianos argumentari liceat: Quod in principio eſt ſiue ab æterno eſt, Deus eſt: Verbum eſt in principio, & apud Deum, Ergo Verbum eſt Deus. Aut ſic, Quicquid eſt æternum, Deus eſt: Verbum eſt æternum, Ergo Deus eſt. Rogabis, Quid iuuat ſcire Chriſtum eſſe Verbum æternum, ab æterno æqualiter cum Deo Patre exiſtentem? Reſpondeo: Pharmacum eſt aduerſus omnes hæreſes: valet & iuuat ad confirmandum animum aduerſus ſcandala rationis. Nam ignorans Chriſtum Deum eſſe, ſtatim ſua ignorantia, imò frequentius ſua malitia offenditur, & obuolutus propria prudentia, ſomniat Chriſtum eſſe purum hominem. Qui error alios inde parit. Vt vides in Ebionitis, Cherintianis, Arrianis, & pleriſque noſtri ſeculi matæologis & hæreſiarchis. Pereunte enim æternitate Chriſti, perit & potentia: qua perdita, ſimul neceſſe eſt & omnia ſiue omnes Chriſti effectus, rerum præſertim internarum, interire. Non credidit Arrius Chriſtum eſſe Deum, crepuit medius. Cherinthus & Ebionitæ aduerſati ſunt Chriſto, vt Deo, perierunt, quia non crediderunt. Quare neceſſarium eſt non ſolum credere Chriſtum eſſe Deum & hominem, ſed etiam fide viua ſentire ipſum eſſe nobis Deum. Obſerua. Quemadmodum corrupti homines occaſionem dant vt bonæ condantur leges, ita bonitate Dei fit vt peſtilentium hominum, & errorum occaſione ſaluberrimas Eccleſia doctrinas recipiat. Nam Cherinthus, Ebion, & alij ſimiles, diuinitatem Domini noſtri IESV CHRISTI, impiè negantes, occaſionem præſtiterunt beato Ioanni tam magnificè de Chriſti diuinitate teſtificandi. Hæc nos docent, ne deſpondeamus animos, quamuis hodie multa fingantur inſana dogmata; reſumendæ enim potius ſunt vires, & excitandi animi ad excipienda & reiaculanda illa Satanæ iacula, in abnegatione ſui, & Euangelio Chriſti (qui ſuos nunquàm eſt deſerturus) proficientes.

Et particula, nota eſt illationis.

Quid iuuat cognoſcere Chriſtum eſſe verbũ & ab æterno. Hæc ſunt pharmacum.

Exitium hæreticorum.

Chriſtus credẽdus & ſentiendus nobis Deus. Malum occaſio boni.

Hæreticorũ iacula retorquẽda.

Hoc erat in principio apud Deum.

Epanaphora.

Euangeliſta volens latius oſtẽdere atque explicare æternitatem IESV CHRISTI, ſingulari epanaphora ſiue repetitione alterius partis propoſitionis de vnitate eſſentiæ Verbi cũ Deo Patre, vtitur. HOC (ſupple Verbum) Filius Patris, ſine affectione de Patre genitus erat. IN principio, id eſt ab initio, hoc eſt ab æterno. APVD Deum, id eſt cũ Deo Patre. Verbum hoc non erat ſolitarium, erat cum alio Deo, id eſt cum alio qui Deus, id eſt cum alio qui Pater & Deus eſt. Hoc Verbum, non ita Deus eſt vt nihil à Patre differat: nam differt ab eo perſona, ſed non eſſentia: differt proprietate, non natura. Eſt enim Deus de Deo, lumen de lumine. Filius Dei non dicitur opus aut factura Dei, ne quis creaturam eum putet, ſed Verbum, non mentale aut enuntiatiuum quale noſtrũ eſt: quo nomine Verbum, vocat Filium Dei Ioannes, ad manifeſtandum abſque affectione natum de Patre Filium, & quòd Verbum Dei, virtutem potentiámque Dei (per quem facta ſunt & cõſiſtunt omnia) ſignificat. Hæc clauſula indicat Chriſtum eſſe æternum Verbum vnà cum Patre Deo, verum Deum.

Verbum æternũ à Patre differens perſona.

Filius Dei non dicitur opus dei.

Filius Dei cur Verbum à Ioanne dicitur.

Omnia per ipſum facta ſunt.

Teſtatus Ioannes æternitatem, diuinitatem, originem, & diſtinctionem Verbi, hoc eſt Domini IESV CHRISTI, paucioribus quidẽ verbis quàm noſtra, hoc eſt humana ratio aut cogitatio ferat, ſed ſynceræ fidei ſufficiẽtibus verbis, nũc vt ſeſe orbi Verbũ inſinuauerit

Humana ratio nihil Spiritale attingit.
Oculus ſpiritalis, fides.

per opus eius, quod eſt creatio, teſtatur. Si cogitatione aut ratione humana ſiue carnali, ad ea ſpectauerimus quæ mundum conditum præceſſerunt, nihil prorſus præter meras tenebras conſpiciemus. Quòd ſi oculo ſpiritali, hoc eſt fide, introſpexerimus, ſtatim hoc ipſo oculo videbimus æternum Patrem, æternum Filium, æternum Spiritum Sanctum. Fides, oculus noſter eſt, genium ſui authoris, hoc eſt Spiritus Sancti, ſequens. Vt enim Deus antrorſum retrorſumque omnia proſpicit, ita fide conſpicimus & præcedētia & futura. Nam ſequitur fides, Verbū in abſcōdita Dei ducens. Hebræ. 11. cap. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula Verbo Dei: vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Et ad Roma. cap. 1. Inuiſibilia ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Vidéſne CHRISTI IESV diuinitatem & æternitatem ab ipſis operibus conditis declaratam? Audiſne inuiſibilia Dei, hoc eſt Dei æternam potentiam & diuinitatem ex condito orbe, id eſt ex his rebus omnibus quæ factæ ſunt, intellectu & fide præuideri? Creatione ergo ſe nobis Deus manifeſtauit. Obſerua vim verborum: quum dicit, PER ipſum facta ſunt omnia, inſinuatur cōmunicatio faciendi omnia ei ab alio: eſt enim Pater alius à Filio: cōſignificatur, ergo alius à quo per ipſum facta ſunt omnia. Communis eſt actio Patris & Filij, imò & Spiritus Sancti, qua facta ſunt omnia. Dicebat enim ille, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Ioan. 5. & 14, Ego in Patre & Pater in me. Huius aſſertionis ſenſus eſt, Chriſtum non ſolum eſſe per quem facta ſunt omnia, ſed quòd etiam ſit, qui ſimul fecerit omnia. Atque ex ſolo antecedente enthymematis videtur ſic argumentari, Per Chriſtum facta ſunt omnia, ergo æternus eſt & verus Deus. Si rogaueris, cur ergo Patri in Scriptura attribuitur Facere? Reſpondeo. Vt Pater à Filio & Spiritu Sancto, quantum ad perſonam attinet, facilius diſcernatur, & ne cum Sabellio perſonas tres pro vna accipiamus. Aſſerebat enim hæreticus ille ſola nomina Trinitatem eſſe ſine ſubſtantia perſonarū. Aduerte: vſus eſt Ioannes præpoſitione PER, ne ſuſpicaremur illum vnigenitum & abſque principio eſſe Filium, & Deo aduerſarium: eius gratia dicit quod Pater per Verbū fecerit omnia. Quod dicitur PER ipſum, Paulus explicat IN ipſo. Coloſſ. cap. 1, Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Porro non ſolum quum de Filio mentionem facit Scriptura, vtitur præpoſitione PER: ſed etiā cū de Patre fit ſermo. Audi Paulū 1. Corinth. 1, Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem Filij eius IESV CHRISTI Domini noſtri. Et in principio eiuſdem capitis dicit, Paulus vocatus Apoſtolus per voluntatem Dei. Ex his facile intelligis nihil minus in Filio quàm in Patre: imo Patris & Filij cōmunem eandémque eſſe actionem. Atque quum rerum omnium creatio per Filium facta ſit, cōſequitur illum fuiſſe ante res cōditas, nos inter res creatas numerari. Obſerua: Quum dicit, Omnia per ipſum facta ſunt: eo modo intellige quomodo Paulus 1. Corinth. 15. ait, Omnia illi ſubiecit indubiè, præter eū qui illi omnia ſubiecit. Sic intelligito, Omnia per ipſum facta ſunt ſine dubio, præter eum, per quem omnia facta ſunt, & ſine quo nihil factū eſt, ac eum qui per ipſum omnia fecit. Hunc locum Ioannes ex Moſe deſumpſit, qui quum ad ſingulas rerum creationes ſcripſerit, Dixit Deus, fiat lux: dixit Deus, fiat firmamentum, &c. indubiè teſtatus eſt omnia per Verbum condita.

Chriſti diuinitas ab operibus declarata.
[illegible] ſe nobis creatione manifeſtat.
Trinitatis opera indiuiſa.
Chriſtus per quem creatio, etiam creator eſt.
Quare Patri in ſcriptura attribuitur verbum, Facere.
[illegible] per ipſum eſt Ioanni, id Paulus ait In ipſo.
Vſus particulæ Per in ſcriptura.

Et ſine ipſo factum eſt nihil.

Auguſtinus.
Nihil factū ſine Deo.
Particula Sine.

Exegeſis ſiue expoſitio prioris ſentētiæ: Beatus Auguſtinus libro De natura boni, aduerſus Manichæos, cap. 25. interpretatur SINE eo factum eſt nihil: nihil aliud valere, quàm ſi dicas, Quicquid factum eſt, non abſque eo factum eſt: irridens ſuperſtitioſam Manichæorum diſtinctionem, qui negabant hūc ſenſum reddi, niſi præponeretur NIHIL, hoc ordine, Nihil ſine ipſo factum eſt. Hoc etſi aliàs locū habet, tamen neque hic, neque vbi Dominus loquitur, dicens Ioannis. 18, Ego palam loquutus ſum mūdo, & in occulto loquutus ſum nihil: locum habet. Hunc locum enthymema illuſtrat: Sine ipſo factum eſt nihil, ergo Per ipſum facta ſunt omnia. Particula SINE, ſiue ABSQVE indicat ſocietatem Verbi cum Patre faciente. Huc pertinet quod dicebat Chriſtus, Sine me nihil poteſtis facere.

Quod factum eſt, in ipſo vita erat.

Pneumatomachi hæretici.
Macedoniani.

Pneumatomachi, qui Spiritum Sanctum negant eſſe Deum, & Macedoniani cōnantes oſtendere Spiritum Sanctum eſſe creaturā, & eum annumerare inter ea quæ facta ſunt, iuxta ſuum

ta ſuum inuentum addunt virgulam poſt IN ipſo : dicentes Ioannem hoc loco de Spiritu Sancto diſſerere:atque hunc locum iuxta ſuam hæreticam mentem interpretantur, Quod factum eſt in ipſo,id eſt ipſe Spiritus Sãctus,vita erat. Nos autem virgulam addimus poſtquam dixit, Quod factum eſt: dicimúſque Euangeliſtam hoc loco non de Spiritu Sancto diſſerere,ſed enarrato rerum opificio,quòd omnia per ipſum facta ſunt, nunc de Verbi vita,& eius prouidentia, rerúmque recreatione ac inſtauratione docere. Parum enim fuiſſet per Verbum creata atque facta eſſe omnia,niſi & vita per ipſum creatis acceſſiſſet. Quare Ieſu Chriſti potentiam hoc loco commendat : argumento à natura & ab effectu petito. A natura quidem, qua Verbum eſt ipſa vita : ab effectu verò, quia dat vitam creatis. Senſus itaque eſt, Quod factum eſt, in ipſo vita erat,id eſt, Quæcunque creatura vnquam vixit, & adhuc viuit,per Chriſtum vixit & viuit : non ſolũ corporali vita,ſed & animali,hoc eſt qua anima viuit.Summa horũ verborũ eſt:Chriſtus vita eſt & author omnis vitæ.His verbis non ſolũ proclamatur CHRISTVS in genere omniũ creaturarũ viuificator, ſed etiã in ſpeciali viuificator hominum mortuorum in peccatis. Huc pertinet quod dicit Paulus. 1.Corinth.1. Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu,qui factus eſt nobis ſapiẽtia& iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio. Non eſt quòd ex his colligas lapidem,ferrum, & huiuſmodi viuere,& vitam habere,licet dicatur,Omne quod factum eſt,in ipſo vita erat. Nam ſi conſiderauerimus res ipſas in ſe ipſis,aliquæ viuunt,vt homines,angeli,& huiuſmodi, non tamen ſunt vita:aliæ ſunt quæ neque viuunt,neque ſunt vita,vt metalla,lapides.Si vero proſpexerimus res vt in Verbo & à Verbo cognitas, non ſolum ſunt viuentes, ſed etiam vita. Nam vt verbis Beati Thomæ vtar, in Deo ſuum intelligere eſt,ſua vita,ſua eſſentia. Et ideo quicquid eſt in Deo,non ſolum viuit,ſed eſt ipſa vita:quia quicquid eſt in Deo,eſt ſua eſſentia:vnde creatura in Deo,eſt creatrix eſſentia.Res ergo conſideratæ vt in Verbo,ſunt vita.Quo fit vt non abs re vitam Euangeliſta nominauerit Dominum, eò quòd contineat vitam omnium in ſe:& quòd ſpiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis. Ex his aliquor enthymemata pronuntianda veniunt : In Chriſto eſt vita,ſiue Chriſtus eſt vita,ergo Extra Chriſtum non eſt vita.Itẽ,Chriſtus eſt vita,ergo Chriſtus eſt Deus.Ruant ergo omnia in præceps quæ vitam promittunt,& neque ſunt Chriſtus, neque in Chriſto, neque à Chriſto ſunt,in quo ſolo vita eſt.Non deſunt qui interpretãtur,Quod factum eſt, in ipſo,id eſt per ipſum viuit. Illud IN ipſo vita erat, idem pollet quod PER ipſum, vel ab ipſo vita eſt. Hoc vel parum Hebraiſmis aſſueti non ignorant. His non abſimile eſt in Actis illud Pauli,In ipſo viuimus,mouemur & ſumus. Horum ſumma eſt, Non ſolũ Verbum ſiue Chriſtus filius Dei ſibi vita eſt,verum & nobis vitam impartit. Non ergo aliò abeundũ eſt vt quæramus vitam,quãdoquidem in Chriſto omnia inuenimus,omnia cõdidit,in ipſo vita eſt,ipſe Verbum eſt per quod omnia condita ſunt :maneamus in ipſo & habebimus omnia.Ipſe lux & vita eſt omnium hominum.Qui tibi ipſum alibi volet demonſtrare,is indubiè ſeipſum ſeducit. Exhibuit enim ſeipſum in hac carne & in hoc ſanguine: hic vult inueniri & quæri,qui Deus & homo eſt,quem ſoluunt qui Deum & non hominẽ, aut hominem & non Deum fatentur : quales ſunt Antichriſti, de quibus 1.Ioann.4. At confiteamur ex animo ipſum eſſe & Deum & hominem,vt in eo filij Dei inueniamur.

Chriſti potẽtia

Chriſtus vita omnium.

Res cognita in Verbo.

Per ipſum,et In ipſo,idem.

Et vita erat lux hominum.

Docuit Apoſtolus in genere,omnium creaturarũ vitam eſſe in Verbo: nunc ſpecialius diuertit ad homines,tanquam nobiliores creaturas,oſtendẽs Verbum ipſum duplici nomine vitam eſſe:propter vitam corporalem,& propter eam qua anima viuit ad iuſtitiam corã Deo & vitam æternã.Græcis additur articulus,Et illa vita(ſupple)Verbi,erat lux,non brutorum aut quarumcũque creaturarum, ſed hominũ omnium.Hæc lux non eſt ſenſibilis,ſed ſpiritalis,qua Verbũ viuificat,ſcilicet illuminando nos homines.Secundũ quòd mentẽ accepimus & rationẽ ab eo Verbo quod nos creauit,ab eo dicimur illuminari. Nã ratio data nobis(à qua rationales nuncupamur) eſt ipſa lux,aperiẽs nobis quæ faciẽda quæve fugiẽda ſunt.Dici poteſt lux hominũ à cõmunicatione.Qui enim fieri poteſt vt ipſum Verbum ipſamque lucẽ perſpiciamus, niſi cũ luce illa cõmunicemus,vt idonei reddamur ad illius lucis viſionẽ ſeu cognitionẽ? Ab illa ergo luce æterna cõmunicatur in nobis lux intellectiua, pars ſuperior animæ dicta: iuxta quam ſcriptũ eſt in Pſalm.4.Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui, id eſt Filii tui, qui eſt facies tua qua manifeſtaris. Obſerua. Vita & lux non tam ſunt effectusq̃ vocabula naturæ.Nam lux dicitur,quia natura lux eſt,& quia alios illuminat: ſic & vita Verbum dicitur.Quia ergo ipſi Verbo & Deo iuxta ſuum geniũ & naturam viuificare & illuminare competũt,colligamus aliquot enthymemata: Verbum eſt vita

Verbum duplici ratione eſt vita.

Chriſtus lux omniũ hominũ.

Lux Verbi ſpiritalis eſt.

Rationalis lux, ſiue ratio.

Hominum lux, Chriſtus,à communicatione

Animæ pars ſiue portio ſuperior.

Vultus Dei.

Filius facies dei.

Vita & lux voces effectuum et naturæ.

ſuapte natura,ergo per gratiã creatura viuit. Quæ enim Deo per naturã competunt,creaturæ nõ conueniunt,niſi per gratiam:Sic Verbum viuificat:ergo Verbum eſt Deus. Verbum eſt lux,ergo reliqua tenebræ. Verbum illuminat,ergo Verbum eſt Deus. Verbum eſt lux hominum,ergo nos natura cæci & tenebræ. Huc pertinent quæ ille frequens dicebat, Ego ſum vita,ego ſum lux mundi. Obſerua verborum ordinem: primo ponit Vitam; deinde Lucem. Non ait, Lux erat vita hominum, ſed Vita erat lux hominum. Cur ita? vt ſignificaret in Chriſto omnia ſolida & veracia eſſe,& non eſſe lucem ſine vita: vt in hominibus ſæpe ipſis ſplendor inanis ſine pia vita fulget. Imitandus à nobis eſt dux noſter IESVS CHRISTVS,qui fuit vir potẽs opere & ſermone.Luc.24.& Acto.1,Cœpit Ieſus facere & docere.En vides opera præcedere ſermonem.Ioãnes Baptiſta prædicatur à Chriſto lucerna ardens & lucens: nãm lucere & non ardere, hypocriticum eſt & fallit. Vt igitur Chriſtus agnoſcatur vera & ſolida lux,prius dictum eſt,In ipſo vita erat: id eſt omnia vera & certa atque viuentia,quibus poſtea luxit luce plena.

Et lux in tenebris lucet.

Hebraica phraſis.

Phraſi Hebraica qua Reliquiæ pro reliquis dicũtur,Saluatio pro ſaluatis, Perditio pro perditis,dicit Euãgeliſta Tenebras pro incredulis, & peccatorum nebula obſcuratis:declarans cur vitam illam hominum,lucem vocarit.Deſcripta enim luce,ipſius radios manifeſtare oportet,quibus gratia & miſericordia illius æterni Verbi inſinuatur.Lucem lucere,nõ vulgatæ alicuius & ſenſibilis lucis eſt: ſed illius ſummæ,quæ ſuaptè natura vita eſt & lux: vita quidem, qua communicatur nobis vita & gratia: lux vero,qua veritatis & ſapientiæ cognitione intellectuali nos illuminat:qua cognoſcimus etiam peccãtis immerſi(à quibus tenebræ dicimur) quid agendum,quidve fugiendum veniat. Nam quũ natura noſtra ex ſe tanquã ex ſe nihil lucis habeat,& illuminatione indigeat,verè dicitur tenebræ. Quæ Dei ſunt iuxta ſubſtantiam,creaturæ ſecundum eſſentiam non competunt. Deus ſiue Verbum ſuapte natura lux eſt. Sunt ergo reliqua tenebræ,quæ illuminatione indigent. Quare tam totum eſſe(vt ita loquar)quàm totum bene eſſe à Creatore ſuſcipimus,vt iure audire poſſimus Paulum 1.ad Corinth.4. dicentem,Quid enim habes quod non accepiſti? Senſus huius ſententiæ eſt: Lux Verbi lucet in nobis, qui tenebræ ſumus, ſed irradiat lumine intellectuali nos,quo cognoſcimus & veritatem & ſapientiam.

Lucem lucere.

Quomodo Chriſtus nobis vita & lux.

Tenebræ dicimur à peccatis.

Humana natura cæca.

Omnia habemus à Deo.

Et tenebræ eam non comprehenderunt.

Euangeliũ mundus odit.

Tenebræ.

Lux in tenebris

Hoc habent mundus & eius ſapientia,vt Verbum ipſum oderint,nec per ſe intelligere poſſint:& quum luci contraria ſint,(vtpote quæ ex ſe lucem non habent) tenebrarum nomine non iniuria vocitantur.Oportet ergo vt Verbum,filius Dei,qui in tenebris lucet,lux & ſit & videatur:lucens in creatura,lucet in tenebris.Nam ſi natura creaturarum (ait Cyrillus) filium Dei vt lucem accipit,non eſt dubium quin & ipſa tãquam tenebræ accipiat, & filius Dei tanquam lux in tenebris in illa luceat: quamuis tenebræ filium Dei non cognouerunt. Hoc enim (vt puto) ſignificat Et tenebræ eam non comprehenderunt. Hæc ille. Neceſſarius eſt oculus non tenebricoſus,ſed cæleſtis,vtputa illius lucis radius; lumẽ intellectuale,fides, in quo lucet & cognoſcitur filius Dei. Comprehendere,non eſt obiter tantum intelligere Verbum, aut illi credere: ſed eſt illud ad ſalutem intelligere, & illi ad vitam credere.Ab orbe condito ſemper hæc lux etiam inter impios luxit, & prædicatus eſt Chriſtus,quem ſemper increduli contempſerunt.Caino & familiæ eius nũtiata eſt hæc lux,ſed increduli repulerunt. Ante diluuium,quum fabricaretur arca Noe,1.Petri 3. & iis qui ſub Enoch erant, Iudæ 1.capite,nuntiatus eſt Chriſtus. Sub Loth ante incendium, ſub Pharaone ante ſubmerſionem, ſub Iſraelitis ante deuaſtationem regnorum Iſraelis & Iudæ.Sed tenebræ per incredulitatem,hanc lucem repulerũt. Prædicatus eſt & Iudæis Chriſtus, ſed per infidelitatem & obſtinatam ſuam malitiam,factus eſt illis lapis offenſionis & ſcandali.Annuntiatus eſt Gentibus, ſed videmus quanta incredulitate, quanto contemptu excipiatur Euangelium IESV CHRISTI. Tametſi in illis luceat Chriſtus,velint nolint:tamen hunc abiiciunt, luci imponunt nubem,ne videant, ne vitam recipiant, & bona æternùm duratura aſſequantur.

Oculus ſpiritalis

Lumen intellectuale.

Comprehendere lucem.

Chriſtus prædicatus ab orbe condito.

Fuit homo miſſus à Deo.

Chriſti diuinitas

Hactenus de Ieſu Chriſti æternitate & diuinitate nos docuit Ioannes,vt hoc myſterio & tam ardua reuelatione erigamur contra ſcandala mundi & carnis,de contempto Euangelio & Dei verbo:ſcientes nos habere Chriſtum ducem noſtrum, æternum Deum, Patri coæqualem & conſubſtantialem,per quẽ creata & conſeruata ſunt omnia:quique viuificat,

illuminat

illuminat omnes, immo & nos ab omnibus tenebris vindicat. Nunc narrare incipit de recreatione & inſtauratione omnium, declarans ad finem vſque libri, qua forma quóve ordine reparatio hominis geſta ſit, quid Chriſtus egerit, quid docuerit. Primo itaque loco, quia per Moſen dictum eſt diuinitus, Deuteron.19. in trium ore aut duorum, omne verbũ ſtare: ad legentium fidem, grauiſſimum teſtem authoritatis venerandæ virum ſibi adiungit, per quem habuerit Verbum lux manifeſtari mundo. Quanquam & alii Prophetæ ante Ioannem Baptiſtam multa de Verbo prænuntiauerint, tamen non tam aperte atque Baptiſta, qui ob id muneris & officii peculiariter ordinatus deſtinatúſque fuit, non ab homine, ſed Deo, Malach.3. Eſa.40. & Luc.1. Zacharias pater eius in ſuo Cantico ait, Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias eius. Baptiſtam commendat à vocatione ſeu miſſione, à nomine ſeu oblata gratia, & ab officio, aperiens diſcrimen inter lucem, & Ioannem lucis prædicatorem, inter perſonam Chriſti, & Ioannis: inter doctrinam, baptiſmum, officium, & vitam vtriuſque. Non venientis hoc eſt, non furis & latronis (quos infra 10. cap. pſeudoapoſtolos vocat Dominus Veniẽtes) ſed miſſi & iuſſi titulo prodiit Baptiſta de luce teſtaturus, quam nemo vere proponet mundo, niſi qui fuerit à Deo miſſus. Deus miſit Filium ſuum nulla diuinitatis ſpecie extrinſecus fulgentem, donec ſubinde clarius atque clarius aperiretur: erat enĩ fragilitate carnis obuolutus. Quod Eſaias cap.53. diuinitus prædixit, Non eſt ſpecies ei neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus: & deſyderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. Itaque quando Chriſtus venturus erat carne & cruce abſconditus, opportunum erat vt præmitteret teſtem & præcurſorem, qui Regi aduenienti viã præpararet. Quod & à Malachia 3. cap. prænuntiatum eſt, Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Is eſt Ioannes Baptiſta, homo natura, ſed Angelus officio. Expreſſius dicitur, FVIT homo, vt excludatur error eorum qui dicunt propter prædictam Malachiæ Prophetiam, Baptiſtã non fuiſſe hominem, ſed Angelum. Obſerua, Ad hunc modum Marcus & Lucas ſua auſpicati ſunt Euangelia ab ipſo Baptiſta, quòd cõmodum videatur Euangelicæ hiſtoriæ initiũ, dicente Domino, A diebus Ioannis cælum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et acta teſtantur Ieſum incœpiſſe à baptiſmo Ioannis.

Doctrinæ Chriſti ſumma.

Baptiſta huius euangelii teſtis producitur.

Baptiſtæ commendatio.

Chriſti humilitas et abiectio

Baptiſta officio angelus.

Cui nomen erat Ioannes.

Exprimit nomen, tum vt hiſtoriæ certitudinem oſtendat, tum vt in ipſo nomine oblatam Ioanni gratiam exprimat. Ioannes enim ſonat, Gratificatus eſt, ſeu In quo eſt gratia. Non quòd Ioannes ſit gratia, ſed qui gratiæ particeps factus ſit: vel qui lucidius & apertius gratiam primus mundo aperuerit, quàm reliqui Prophetæ. Hoc nomen diuina præordinatione illi inditum eſt etiam antequam naſceretur, dicente angelo ad Zachariam, Luc. cap.1, Et vocabis nomen eius Ioannem.

Ioannes, in quo eſt gratia.

Hic venit in teſtimonium.

Explicato Ioannis nomine, illius nũc officium, & in quem finem miſſus eſt (vt ſcilicet teſtaretur) aperit. Venire in teſtimonium, ſonat Teſtem fieri & eſſe.

Venire in teſtimonium.

Vt teſtimonium perhiberet de lumine.

Prædicatores non ſunt lux ſiue lumẽ, ſed lucis teſtes & miniſtri. Vnde quæ Paulus vocat Chriſti myſteria, 1. Corinth.4. (quorum diſpenſatorem ſe inſinuat) Ioannes hoc loco lumen dicit.

Prædicatores nõ ſunt lux, ſed miniſtri lucis.

Quod lumen Ioanni, Paulo myſterium Dei eſt.

Vt omnes crederent per illum.

Scopus prædicationis Baptiſtæ, qualis & omnium prædicatorum eſt: vt omnes credãt & ſaluẽtur. Hoc ipſum teſtificatur noſter Euangeliſta, huius ſui Euangelii teſtimonio cap. 20. ſcripto, Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quia IESVS eſt CHRISTVS filius Dei: & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Non ergo putent aliqui Ioannem Baptiſtã teſtificari de Chriſto, quòd huius teſtimonio opus habuerit Vnigenitus, quaſi aliqua ex parte inops: veritas enim ſui ipſius ſufficiens admodũ teſtimoniũ eſt: vt Ioannis cap.5, Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine accipio: ſed hoc dico vt vos ſalui ſitis. Id eſt, Ioannes non mea ſed veſtra cauſa ante aduentum meum miſſus eſt, vt vos per eum crederetis, qui alioqui mihi infirmitate tecto, modicam aut nullam habuiſſetis fidem. Rogabis, Num omnes crediderint? Non. Cur igitur Euangeliſta dicit, Vt omnes crederẽt per illum? Quod eius intererat, dedit operam vt omnes crederent: quantuis autem euenerit contrarium, ille in cauſa non eſt. Nam vt ſol in hoc lucet, vt omnes illuminet, & nihil ad ſolem, ſiquis locum caliginoſum adierit, & radiis ſolis non

Prædicatorum ſcopus.

Veritas teſtis ſui.

Qui perit, ſibi non Chriſto imputet.

feriatur:ita & Ioannes miſſus eſt vt omnes credant. Quòd ſiqui diſcredant, non eſt arguendus Ioannes, ſed audientium duritics. OMNES inquit, vt ſcias lucem noo eſſe particularem ſed vniuerſalem pro omnibus. CREDERENT, ſupple Verbo. Deſignat Euangeliſta medium per quod apprehenditur ad ſalutem prædicatio lucis. PER illum, Baptiſtam ſcilicet, tanquam per teſtem,

Qui perit, ſibi non Chriſto imputet.

Non erat ille lux.

Hic locus facit ad cognoſcendum diſcrimen non ſolum inter Chriſtum & Ioannem, ſed etiā inter Chriſtum & omnes ſanctos Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, & Martyres. Nam nec Ioānes, nec Sancti omnes ſunt illa vera lux: id eſt verus ille Chriſtus antea promiſſus: ſed dūtaxat veræ lucis præcones & teſtes. Hic monemur ne lucem ex perſonis, ſed perſonas ex luce ſpectemus. Quod diligenter Paulus 3. & 4. cap. prioris epiſt. ad Corinth. multis aperit argumentis.

Prædicator non eſt lux, ſed teſtis lucis.

Sed vt teſtimonium perhiberet de lumine.

Apertius manifeſtat Baptiſtam illum non eſſe lucem illam, ſed teſtem illius lucis. Nā vt teſtimonium non eſt res de qua teſtatur, ita nec teſtes id ipſum de quo teſtantur, ſunt. Quod ſiquis dixerit de Apoſtolis, dictum eſt Matthæi cap. 5, Vos eſtis lux mundi; eſt ergo Baptiſta lux. Reſpondeo. Baptiſta eſt lux, ſed nō illa, hoc eſt Chriſtus. Non enim ipſe proprie lux eſt, ſed lux per participationem, habens fulgorem à vera luce.

Erat lux vera.

Lux multiplex.

Peruenuſta occupatione tacitam diluit obiectionem, commendans lucem illam à potentia & officio. Fateor fuiſſe ante aduentum Verbi in mundum, quandam lucem qua gloriabantur philoſophi: at hæc vana erat. Rom. cap. 1, Euanueruot in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Fuit & lux quā Iudæi gloriabantur ſe habere ex doctrina legis: ſed vmbratilis erat lux. Heb. 10. Vmbram habeos lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerū. Erat & lux & angelorum, & ſanctorum Patrum, ſed participata. Sed vnum hoc lumen quod Verbum eſt, hæc vna lux, quæ Chriſtus eſt, vera eſt lux, non vana, non figuratiua, non participata: ſed lux vera per eſſentiam, per ſe ſufficienter illuminans omnem hominem venientem in hunc mūdū. Proclamatur hic Chriſtus ſola noſtra vera lux, iuſtitia, redēptio, & ſanctificatio. Lux vera eſt Chriſtus oatura, non aliuode mutuans lucem: ſed à quo lucem mutuātur creaturæ.

Quæ illuminat.

Chriſtus lux nō otioſa.
Manichæi error.

Ne quis putaret Chriſtum tantum ſibi lucem eſſe, aut crederet Euangeliſtam de otioſa luce loqui, lucis effectum ſeu officium explicat: peruenuſte & recte vſus illumioandi voce circa externas tenebras, ad obſtruēdum os Manichæi dicentis, quòd ſumus creaturæ opificis diaboli. Accede huc Manichæe: audi quia lux illa vera illuminat omnem hominem. Si igitur malignus ille opifex eſt tenebræ, nullum vtique illuminat, atque ita veræ lucis creaturæ ſumus. Chriſtus lux per ſuam oaturā eſt, ergo omne lucens, lucet per Chriſtū.

Omnem hominem.

Verbum ad omnes pertinet.

Agnoſce quàm Chriſtus non ſit perſonarum acceptor: non vnicum aut duos dicit Ioannes, ſed omnem hominem, oſtendens officia Verbi non eſſe particularia, ſed vniuerſalia pro omnibus hominibus. Vox OMNEM, lucis ſeu Verbi potentiam indicat. Sunt re vera homines ſubiecta in quibus ſua officia Verbum operatur. Huc pertinet, & his rectiſſime cōuenit quod ſcribit Paulus 1. Timoth. 2, Qui (ſcilicet Chriſtus) omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Quomodo illuminat omnē hominē? Dei Verbū (ait Cyrillus) omnem hominem venientem in hunc mundum, non docendo vt homines, aut forſan angeli, ſed potius creādo, vnicuique ſemen ſapientiæ, id eſt pietatis, atque intelligendi radices inſerit. Et hoc modo rationalem efficit creaturam, naturæ ſuæ participem faciens, & ineffabilis ſui ſplendoris quaſi lucidos vapores eo modo quē ſolus nouit, in mētem hominis immittens. Hæc ille. Rogabis quomodo illuminat omnem hominem: quū videamus tam multos obteoebratos? Quantum ad ipſum attioet, illuminat omnes. Quod autem quidam ratione vſi non ſunt, hi ſeipſos obtenebrarunt.

Sapientiæ ſemē Rationalis creatura.

Venientem in hunc mundum.

Elegans eſt periphraſis hominum viuorum naturali vita, qui venire in hunc mundū dicuntur, quum veniunt io terram: non quòd antea fuerit anima, vt falſò opinati ſunt quidam heretici, contra quos egregie in hunc locum ſcribit Beatus Cyrillus, ſed ſpiritalibus

radiis illuminat naturam hominum naſcentium & eſſe incipientium. Naſcimur tenebræ, & nudi ab hac luce vera illuminamur, vt veſtiamur renati ſeu regeniti ex luce. Hic locus collatione ſingulari teſtificatur de verbo collato Ioanni: atque Prædicare illud, non extendi non ad vnicam & paruam regionem per externam prædicationem, (qualis erat Baptiſtæ functio) ſed docet & inſinuat eam veram lucem non modo externè, ſed & internè, neque Iudæos ſolum, ſed quoſcunque in hunc naſcentes mundum illuminare: Reprobos quidem, vt tandem à veritate ipſa coacti ſint Deo dare gloriam, & contra ſeipſos pronuntiare: electos vero, vt in Dei filios renouati, æternum beatæ lucis conſequantur. Vniuerſum rerum creatarum globum, vocat mundum.

Naſcimur tenebræ.

Mundus.

In mundo erat.

Loci circunſtantiam explicat in quo Verbum ſua exercuit officia, nimirum in mundo: ad explodendam Epicureorum & Lucianorum hæreſim, qua fingunt Chriſtum ſediſſe ſemper & adhuc ſedere otioſum rerum & hominum ſpectatorem ſupra nubes. Verbum erat, nota eſt æternitatis: erat ergo ante mundum quem fecit, & in mundo: propter prouidentiam & vim eius omnium conſeruatricē, qua omnia moderatur & conſeruat. Hebræo. cap. 1, Portánſque omnia verbo virtutis ſuæ. Erat etiam per prædicationem Prophetarū, antequam aſſumeret carnem.

Epicureorum hæreſis.

Chriſtus heri & hodie.

Et mundus per ipſum factus eſt.

Potentiam Verbi quadam occupatione in memoriam reducit, ne putemus Verbum de hoc mundo eſſe, quia dixit, In mundo erat: deinde ne iudicemus Verbum ante mundū non fuiſſe, quoniam neque mundus ipſe fuiſſet, niſi ille ipſum condidiſſet. Apage te Manichæe, qui dicis malignū opificem produxiſſe omnia: audíſne Ioannem tonantem aduerſus tuam inſaniam, Verbum, Filius Dei, mundum condidit: Eſt ergo Verbum creator, non creatura. O inſane Arri, hinc abi in malam crucem, niſi Verbum ipſum IESVM CHRISTVM creatorem adoraueris.

Manichæi hæreſis.

Et mundus eum non cognouit.

Occupatio eſt. Dicet aliquis: Si Verbum Dei, lux eſt, ſi illuminat homines, ſi ſemper erat in mūdo, ſi mundi eſt opifex: quomodo hæc lux tam longis temporibus ignorata eſt? Reſpondet: Et mundus eum, hoc eſt illud Verbum, non cognouit: qui quia lucem non cognouit, non æternitatem, non diuinitatem, ſed imbecillitatem & ingratitudinem ſuam accuſet. Illuminat enim Filius, repellit autem gratiam creatura: donat Filius, ſed datis abutitur creatura, ſuffodítque illuminationem ex deſidia. En mundi ingratitudinem & cæcitatem erga Verbum, Filium Dei, & eius beneficia. Sed hæc eſt Verbi compenſatio, ſcilicet pro beneficiis accipere ingratitudinem. Homini cæcitas aduenit, non quia prorſus luce priuatur: conſeruat enim ſemper natura afflatam illam intelligendi vim, & luminis virtutem diuinitus conceſſam: ſed quia neſcio quo terreſtri & carnali habitu homo hebetat, & vaniora peioráque ſequutus, aliquo modo languere facit gratiæ menſuram. Hāc qui ſentit in ſe deſidiam, clamet cum Dauide Pſal. 118, Reuela oculos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Lex enim data eſt ad excitandam lucem in nobis, tollendā oculorum mentis lippitudinem & offendicula vitanda. Fructus illuminationis, eſt cognoſcere Verbum: quod quū non cognoſcat mundus, ingratus eſt. Mundū hic dicit homines tenebricoſos, & terrenis adhæreſcentes. Verbum quidem ſemper prædicatum eſt, ſed ſemper ab impiis contemptum, non eſt agnitum: Sancti & Prophetæ ipſum agnouerunt. Nam Ioan. cap. 8, Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt. Et Math. 22, Dominus Iudæos arguens ait, Quomodo Dauid in ſpiritu Dominū ipſum vocat, dicens, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis? & Petrus Act. 3. cap. ait, Deus autem quæ prænuntiauit per os omnium Prophetarum, &c. Et eodem cap. Omnes Prophetæ, à Samuel & deinceps, qui loquuti ſunt, etiam annuntiauerunt dies iſtos. Rogabis. Quo pacto multi Prophetæ & Reges cupierunt videre quæ videtis, & non viderūt, & audire quæ auditis, & non audierunt? Reſpondeo. Nouerunt ipſum Filium Dei futurum hominem, & ad humanum genus deſcenſurum: ſed neque viderunt, neque audierunt eum in carne, & cum hominibus conuerſantem, quem videtis & auditis. Luc. 10. cap. Nos vero nunc fide & audimus & videmus eum. Cognoſcere Verbum, non eſt obiter recipere, ſed fide viua ad ſalutem apprehendere.

Mundi maligna indoles.

Homo deeſt beneficio Dei.

Ingratitudo hominis.

Legis intentio.

Illuminationis fructus.

Mundus.

Verbum à ſanctis cognitum.

Prophetæ viderūt verbū fide.

Cognoſcere verbum

In propria venit.

Manifeſtiſſimè de Verbi incarnatione ſermonem faciens, Iudaicum populum valdè emphatiκῶς PROPRIA vocat. Ad Iudæos venit, vineam dilectam, plebem ſanctam atque ſegregatam Domino:ad eos,inquam,quibus promiſſus erat, quorum erat adoptio, gloria,teſtamenta,legis conſtitutio,cultus,promiſſiones.Romano.cap.9,Venit, ſua gratia non noſtro merito.Etſi in mundo erat,adeſſe tamen non videbatur,quum adhuc non cognoſceretur:poſt autem ſeipſum oſtendit, quum noſtram carnem induere dignatus eſt, & hanc eius apparitionem & deſcenſum,aduentum appellat. VENIT, id eſt incarnatus eſt,hominem induit,& in homine ſeſe viſibilem præbuit. IN propria,id eſt ad Iudæos, quibus promiſſus erat,è Iudæis natus,inter Iudæos prædicauit, & miraculis claruit. Dici poteſt,Venit in propria,id eſt in mundum, cuius eſt conditor. Domini enim eſt terra & plenitudo eius.Plus tamen mihi arridet prior interpretatio,ſcilicet,Venit ad Iudæos quos elegit,vt funiculum hæreditatis,& vt portionem peculiúmque ſuum:Deutero.32, Quãdo diuidebat Altiſſimus gentes,quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Iſrael.Pars autem Domini,popůlus eius:vnde dicebat ille, Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.A quibus minime receptus,ad Gẽtes gratiam tranſtulit. Quod aperte ſignificauit Paulus Act.13,Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt,Vobis oportebat primum loqui Verbum Dei:ſed quoniam repellitis illud,& indignos vos iudicatis æternæ vitæ,ecce conuertimur ad gentes.Sic enim præcepit nobis.Dominus Eſa.49,Poſui te in lucem Gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.

Chriſti propria

Chriſti aduentus.

Iudæi dicti peculium Chriſti.

Et ſui eum non receperunt.

Pathos per querelam admirationi coniunctam. Deplorat enim hominũ dementiam, & miſericordiam Domini admiratur.Quid enim magis admirabile quàm Iudæos tanto gratiarum aceruo ditatos,Chriſtum promiſſum,& de quo verbum habebant, non recepiſſe? Obſerua.Recipere Chriſtũ,eſt apprehendere,hoc eſt pœnitendo,in ipſum per fidẽ ſpem,& charitatem tendere:Non recipere, contrarium ſonat. Non ergo iuſti ſumus,quia Chriſtus venit,& Verbum audimus:ſed quia credimus in Chriſtum, quem recipimus, & iuxta fidei rationem operamur.Vocula SVI, emphaſim continet,id eſt Proprii.Non dixit Omnes,ſed indefinitè poſuit, SVI, id eſt Ex ſuis plurimi non receperunt ipſum. Qui Chriſtũ pro Helia, aut Hieremia,aut Ioanne Baptiſta, àut vno ex Prophetis agnouerunt, carnaliter & non verè Chriſtum receperunt.Matth.16. Hunc vt verè agnoſcamus & recipiamus,ſequamur Petrum, Matth.16.dicẽtes, Tu es Chriſtus Filius Dei viui: te agnoſcimus & recipimus Chriſtum eſſe Filium Dei. Ex his colligamus,quũ aliqui Verbum nõ receperint,Dominum nulla neceſſitate nos cogere & attrahere, ſed nobis voluntatem liberrimam reliquiſſe ſimul & electionem. Obſerua.Non paruũ veritatis argumentum eſt quòd diſcipulus Ioannes,in magiſtri ſui contumeliis commemorandis non erubeſcat:ſed apertè omnia literis mandet.Quæ verè ſunt hiſtoriographi partes.

Chriſtum recipere.
Qui iuſti.

Liberum arbitrium etiam in rebus Dei.
Hiſtoriographi officium.

Quotquot autem receperunt eum.

Hae particula QVOTQVOT,exponit quid ſuprà intellexerit per Omnẽ hominem: manifeſtans quàm Deus non ſit acceptor perſonarum,qui ſeſe omnibus offert, vt recipiatur.Nam ſiue Iudæus,ſiue Gentilis:ſiue ſerui,ſiue liberi:ſiue pueri,ſiue ſenes: ſiue Barbari, ſiue Græci:ſiue Reges,ſiue priuati:ſed quicunque cuiuſque nationis cuiuſque conditionis receperunt Dei Verbum,dedit eis,&c.

Acceptio perſonæ nõ eſt apud Chriſtum.

Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Recipere Chriſtum, donum Dei eſt,non meritum noſtrum: quod oſtenditur verbo DEDIT. Hoc vt fiat,id eſt vt recipiamus Chriſtum,hoc eſt vt fiamus filii Dei, communicatur nobis poteſtas, non qua faciamus nos filios Dei: hæc enim actio omnem creatã facultatẽ excedit:ſed qua fiamus filii Dei.Quòd ſi Paulus baptizat,& 1. Corinth.14,dixerit,Vos in Chriſto per Euãgelium genui. Vt miniſter Chriſti genuit,ſed non dedit illã vim & poteſtatem qua fierent filii Dei:vt enim Dominus fecit nos,& non ipſi nos:ita regenerat nos,& non ipſi nos.Regenerat quidem ac baptizat Paulus, ſed vt miniſter. Quare nomine poteſtatis Euangeliſta videtur alludere ad vim illã, qua Spiritus Sanctus pellit ac mouet corda ad recipiendum verè Verbum:vnde poſteà licet filios Dei fieri. Roma. cap.8, Quicũque enim ſpiritu Dei aguntur,hi ſunt filii Dei.Nõ enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ Dei, in quo clamamus Abba,pater.Hæc poteſtas communicata eſt Cathecumenis,qui nondum facti ſunt fi-

Recipere Chriſtum eſt donũ Dei.
Quomodo efficí poſſimus filii Dei.

Cathecumeni

lii Dei. Poteſtatem quidem habent, qua quum voluerint baptizari, gratiam adoptionis conſequentur, vt ſint filii Dei. Hæc eſt Chriſti natura, vt qui illi fide viua adhærent, & nominis & naturæ eius fiant participes, hoc eſt dicantur & ſint eum dii tum Chriſtiani. Filios Dei vocat qui adhærentes fide viua Chriſto, ſentiunt ſe habere placatum atque reconciliatum Patrem. Accipiunt à filio Dei, (qui ſolus eſt filius naturalis) hanc poteſtatem in ſignum miſericordiæ ſuæ atque charitatis, vt fiant filii Dei non natura ſed adoptione. Qui enim fieri potuit, vt imago terreſtris hominis, hoc eſt corruptionis (quam peccato induimus) auferatur, niſi cæleſtis hominis imago & pulchritudo eius vocatione adoptionis nobis imprimatur? Nam, ait Cyrillus, participes ipſius facti per Spiritum, & ſuo ſignati ſigillo, ad ſimilitudinem eius, & in primitiuam imaginis figuram conſcendimus, ad quam nos fuiſſe creatos diuina Scriptura teſtatur. Aſcendamus ergo ad ſupernaturalem dignitatem per Chriſtum: non tamen vt proprie, ſicut ille, ſed vt ſimilitudine illius per gratiam, filii Dei ſumus. Verus ille Filius Dei Patris eſt, nos vero miſericordia eius adoptati, per gratiā audimus Pſal.88, Ego dixi, dii eſtis. Quorūdam hæc eſt interpretatio: Recipientibus Chriſtū datur à Deo poteſtas, vt in futuro ſeculo gratiam filiorum conſummatam & glorioſam ſuſcipiant. Ad quam vehementer ſuſpirat Apoſtolus Roma.8, Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.

Chriſti vis & natura erga credentes.
Credētes ſiunt naturæ Chriſti participes.
Qui filii Dei.
Adoptati filii.

His qui credunt in nomine eius.

CREDERE in nomine eius, poſitum eſt pro IN nomen Chriſti. Quæ phraſis valet ac ſi diceres, Credere in Chriſtum. Hæc indicant cauſam efficientem, quæ facit nos filios Dei: ea eſt, fides viua. Credit enim Verbo promittenti filiationem, & comprehendit ſiue recipit Chriſtum, qui dedit poteſtatē filios Dei fieri. NOMEN Chriſti, dicitur Verbū & virtus Chriſti: gratia & miſericordia de Chriſto promiſſa. Promiſcuas habent has loquutiones Euangeliſtæ, CREDERE illi, & CREDERE in illum, & in illo, Confiteri illum, & Confiteri in illo, Baptizari aut credere in nomen Chriſti, & Baptizari in nomine Chriſti. Obſerua. Idē eſt, QVOTQVOT receperunt eū, & HIS qui credunt in nomine eius: Sicut & paulo pòſt in idem venit, EX ſanguinibus, Ex voluntate carnis, Ex voluntate viri. Adſueſcēdum eſt huiuſmodi dialectis, idiotiſmis, & redundantibus verborum accumulationibus, quibus, vt Hebræorum lingua, ita Ioannes qui Hebræus fuit admodum abundat.

Promiſſionis verbum.
Nomen Chriſti
Euangeliſtarū promiſcuæ loquutiones.

Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri.

Peruenuſta antitheſi generationis carnalis quam abiicit, & ſpiritalis, quam ſtatuit, docet ex quibus parentibus filij illi Dei naſcantur: NON ex ſanguinibus, menſtruis ſcilicet: ex illis enim embryo nutrimentum habet & incrementum: NEQVE ex voluntate carnis, id eſt mulieris, quæ caro dicitur, Geneſ.1, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. aut Voluntate carnis, intelligit concupiſcentiam incendentem & inflammantem ad congreſſum carnalem. NEQVE ex voluntate viri, id eſt ex laſciuia concupiſcentis ad copulā. Hæc duo appoſuit verba VIRI ſcilicet & CARNIS, hoc eſt mulieris: quòd multi cō cupiſcant quidem, at non ſtatim à concupiſcentia abſtrahūtur: ſed imperant illi, & in opus non labuntur. Aut qui ex ſanguine (ſanguinibus Hebraiſmus eſt) id eſt naturali ſemine naſcitur, idem ex volūtate, id eſt deſyderio carnis, id eſt naturæ & viri dicitur rectè naſci: aut dici poteſt has voculas SANGVINIS, Carnis, & Viri, nō aliter accipi q̄ Matthæi 16, Vbi Chriſtus ait ad Petrū (facta confeſſione, Tu es Chriſtus filius Dei viui) Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis nō reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt. id eſt, Quòd confeſſus es, Petre, me eſſe Chriſtum filium Dei viui, non eſt humanarum virium opus, ſed donum Dei Patris.

Volūtas carnis
Voluntas viri.
Caro mulier.
Naſci ex ſanguine.

Sed ex Deo nati ſunt.

Ex Deo naſcimur per ſemen immortale quod eſt Verbum Dei. Ex prædicatione enim pœnitentiæ, agnoſcimus noſtram natiuitatem plenam peccatis, & in ea nos damnatos eſſe: poſtea fide apprehendimus miſericordiam Dei nobis promiſſam, & oblatam, quam ex animo petimus & volumus, eique fiducialiter adhæremus: vnde reuiuiſcimus & renaſcimur purgata peccatrice natiuitate noſtra, remiſſis ſimul omnibus peccatis. Hæc eſt illa poteſtas & gratia adoptionis, quæ alienos à Deo coniungit, & Dei filios facit, ſeruiſque nobilitatem Domini ex charitate largitur. Fide in Chriſtum baptizātur, & adoptantur fideles, non in creaturam, ſed in ipſam Trinitatem, Chriſto mediatore: qui Deus & homo hu-

Naſci ex Deo.
Peccatrix natiuitas noſtra.
Adoptionis poteſtas.
Chriſtus mediator.

mana diuinis coniungit. Propterea filii Dei & appellamur & ſumus, qui fide regenerationem ſpiritu factam ſuſcepimus. De hac natiuitate meminit Paulus ad Titum,3, Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè,per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum,vt iuſtificati gratia ipſius,hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.Non eſt ergo virium humanarum vt fiamus filii Dei, ſed ex ſolo Deo, ſolius Spiritus Sancti conſilio,per potentiam Verbi naſcimur filii Dei.Colligamus ex ſuperioribus,antitheſeos membra:carnalem generationem, & diuinam. Carnalis fit per patrem & matrem,collocans natum in hunc mundum.Spiritalis & diuina fit à Deo per Verbum,transferens ex hoc mundo in cælum.Noſter enim municipatus & cõuerſatio in cælis eſt. Retundit hic locus Iudæorum arrogantiam,qui ideo ſe pro filiis Dei venditabant, quòd carnaliter à ſanctis Patribus prognati eſſent.Non enim omnes(ait Paulus Romano. 9.) qui ex Iſrael ſunt ii ſunt Iſraelitæ,neque qui ſemen ſunt Abrahæ,omnes filii.Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen : id eſt,Non qui filii carnis,hi filii Dei:ſed qui filii ſunt promiſſionis,æſtimantur in ſemine.

Generatio duplex.
Carnalis generatio.
Iudæorum vanitas.

Et Verbum caro factum eſt.

Dixerat Euangeliſta,In propria venit. Huius aduẽtus modũ aperit,manifeſtans quàm receptiſſimum apud nos eſſe debet, homines fieri filios Dei, & ex Deo naſci. Hic locus de incarnatione Verbi,prorſus ab oculis rationis humanæ abſconditus eſt, quæ nec credere nec perſuadere ſibi poteſt Verbum æternum Patri per omnia æquale, in tantam humilitatem ſe ipſum demiſiſſe.Vnde quidam dixerunt,Chriſtum eſſe Ioannem Baptiſtam, alii Heliam,alii vnum ex Prophetis, alii filium fabri,alii filium Mariæ,exiſtimãtes ipſum non Deum,ſed purum hominem.Quare Iudæis ſolo ſuo ſenſu ductis,factus eſt offendiculum,Gentibus vero ſtultitia. Quod docet Paulus 1.Corinth. 1. Nobis autem credentibus potentia Dei eſt, Verbum per quod omnia facta ſunt,factum eſt caro, id eſt filius Dei, homo factus eſt:natus ab æterno ex Deo,per quem facti ſumus,voluit ex fœmina naſci vt reficeremur.Factus enim eſt filius hominis,dilectiſſimus Dei Filius, vt filios hominum filios Dei faceret. Verbum dicit factum carnem,per extenuationem,pro nouiſſimo homine,Eſaiæ 53.Per eandem & Apoſtolus Peccatum & Maledictionem dicit,quẽ hic Carnem nominat Euangeliſta.Non quòd ſubſtantia eius in carnem ſit mutata(hoc certè cogitatu impium eſt)ſed eadem permanens,ſerui formam accepit, vt veræ carnis aſſumptionem oſtendat, & obſtruatur os hæreticorum dicentium imaginationem quandam & figmentum eſſe quæcunque de incarnatione Verbi feruntur. Quemadmodum enim ait Chryſoſtomus,Quum Chriſtus nos redemit ex maledicto legis, factus pro nobis maledictum,non intelligit Apoſtolus ſubſtantiam eius à propria gloria ſeparatam, in maledictum verſam:hoc enim neque dæmones ipſi, neque ſtultiſſimi & naturali ſenſu penitus carentes opinarentur,tantam ea opinio ſaperet vna cum impietate ſtultitiam.Non igitur hoc dicit:ſed quòd pro nobis maledictum accipiens,non ſiuit nos amplius maledictos eſſe.Itidem hoc in loco,Carnem,inquit,ipſum factum eſſe,nõ quòd mutauerit carne ſubſtãtiam,ſed quòd carnem accepit:nulla ex parte coinquinata ſubſtãtia. Verbum ergo abſque quacunque ſui mutatione,factum eſt caro:in Verbo incarnato neque alteratio,neque mixtio,neque conuerſio aliqua legitur.Nam neque alteratione aliqua alteratum eſt Verbum, vt fieret caro:neque mixtio aliqua Verbi cum carne intercesſit, neque Verbum in carnem verſum eſt. Catholicè tamen confitemur Verbum verè ac propriè abſque ſui mutatione factum eſſe hominem,hoc eſt Filium Dei aſſumpſiſſe naturam humanam,verè & propriè dici hominem. Quum dicimus,Verbum factum eſt caro,non intelligimus quòd Verbum ſit ipſa caro,ſed quòd verbum aſſumpſit carnem:hoc eſt,Diuinum ſuppoſitum vnitũ eſt naturæ humanæ abſque vlla mutatione in Verbo facta : ſed ſolum in natura aſſumpta de nouo in vnitatem perſonæ diuinæ.Caue offendaris quum audis,Verbũ incarnari : quia vt docent doctores in 3.Senten.diſtinc.1,Incarnari non eſt pati : ſed terminare dependentiam naturæ aſſumptæ.Incarnatio eſt vnio naturæ humanæ ad perſonã Chriſti.Siquid deſyderaueris ex hac phraſi ſcholaſtica,recurrito ad eum quem citauimus Sententiarũ librũ. Locum hunc ſatis exponit Apoſtolus ad Philipp.2,Chriſtus quum in forma Dei eſſet,nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo,ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudinem hominum factus,& habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis.Huc pertinet & locus ille ex 2.ad Hebræos.

Caro prorſus ignorat natiuitatem Chriſti.
Varia vulgi opinio de Chriſto.
Iudæis Chriſtus ſcandalũ: ſtultitia Gentibus.
Chriſtus factus eſt maledictum.
Verbum caro factum.
Filius Dei aſſũpſit humanam naturam.
Incarnari.
Incarnatio.

Hebræos. Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari: vt miſericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, &c. Chriſtus ergo induit noſtras infirmitates, vt ab omni infirmitate & ægritudine liberaremur. Factus eſt pro nobis peccatum, id eſt hoſtia pro noſtro peccato, vt à peccato nos liberaret: maledictum, vt benedictionem cōſequeremur: humilis & fragilis, vt potētiſſimi eſſemus: cōtemptus, vt glorioſiſſimi efficeremur: pauper, vt diuites in illo eſſemus: eſuriens, vt ſaturi eſſemus: mortalis & dānatus, vt immortales & ſaluati eſſemus. Omnes ergo morbos & infirmitates noſtras, noſtra cauſa tulit: per omnia nobis ſimillimus, abſque peccato tamen. Vt ei aſſimilaremur, & in imaginem illam cæleſtem peccato perditam, reſtitueremur, atque vt eſſemus filij Dei, & ex Deo naſceremur, voluit Deus ex homine fœmina naſci, hoc eſt, Verbum caro factum eſt.

Chriſtus infirmus pro nobis. Infirmitates à Chriſto pro nobis ſuſceptæ.

Et habitauit in nobis.

Vehementem & apertā habet emphaſim vox IN nobis, id eſt Inter nos: inter homines re vera verſatus eſt homo verus. Hoc enarrās Euangeliſta, clarius exponit ſe, aduerſus Manichæos, Marcioniſtas & alios hæreticos. Qualem carnem aſſumpſerit Chriſtus, nō cæleſtē & ſpiritalem, non phantaſticam, non contaminatam, ſed noſtram humanam carnem, hoc & 1. cap. prioris ſuæ Epiſtolæ Euangeliſta explicat, Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus & teſtamur. Nō ſolū inter nos, ſed & in nobis habitauit Dei Verbum in templo vno quod à ſancta Virgine Maria aſſumpſit: illúdque propter nos, & de nobis ſibi condidit, vt omnes in ſe ipſo habens, in vno corpore Patri (vt Paulus ait Ephe. 2.) reconciliaret. In omnibus igitur (ait Cyrillus) Verbum per aſſumptionem vnius habitauit: & quum vnus filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis definiatur, ad vniuerſum genus humanum hæc dignitas funditur. Et ſic per vnum generis noſtri, ad nos quoque illud peruenit. Pſal. 81, Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Colligamus ex his Chriſtum habitaſſe in nobis, vt ad ipſum accedere, cū ipſo loqui & conuerſari audenter liceret.

Caro Chriſti vera.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi Vnigeniti à Patre.

Hæc ſententia per parentheſim inſeritur, qua quantum opinor, ſentit Euangeliſta de baptiſmo IESV & transfiguratione, quum audita eſt vox Patris, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Tametſi Chriſtus caro factus, omninóque humanam & ſeruilem viuendi rationem exhiberet, oſtendit tamē & declarauit glorioſe & potenter ſe eſſe filium Dei. Emiſitque nobis ſpectantibus de ſe diuinitatis radios, vt gloriam & magnificentiam eius, tanquam gloriam & magnificentiam Vnigeniti æterni Patris, qua ab eodem Patre ornatus fuit, ſpectauerimus, contemplatíque ſimus, non tantum ſemel, ſed iterum atque iterum. Quum dicit GLORIAM quaſi Vnigeniti à Patre: non quanlibet intelligit gloriam, ſed gloriam à Patre exhibitam, quæ declararet eum eſſe vnicum Dei Filium. Gloria illa eſt, non ſolum vita Chriſti miraculis clara, quādo etiam Prophetæ ante eius aduentum, & poſt aduentum Apoſtoli claruerunt: ſed etiam teſtimonium Patris in Chriſti transfiguratione, hoc eſt quum Chriſtus Petro, Ioanni, & Iacobo in mōte excelſo aperuit diuinitatis ſuæ dulcedinem, & maieſtatis ſuæ gloriam. Audita eſt vox dicens, Hic eſt Filius meus dilectus. Fuit & hæc gloria potiſſimum Apoſtolis & aliis diſcipulis conſpicua in Chriſti reſurrectione, aſcenſione & Spiritus Sancti miſſione. Particula QVASI hoc loco pro Tāquam aut Veluti poſita eſt: éſtque non ſimilitudinis, ſed potentiæ, veritatis, confirmationis, & definitionis certiſſimæ dictio. Ac ſi diceret, Vidimus gloriam planè dignam Vnigenito Dei filio, & quæ certiſſimè declararit IESVM eſſe Vnigenitum Dei Filium. Huc pertinet quod Paulus ait. 1. ad Timoth. 3, Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in Spiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. Obſerua: Quod Hebræis Cabod, Græcis δόξα dicitur, & Latinis Gloria redditū eſt, quidam mallent vertere Maieſtatem aut magnificentiam. Nam ſic de principe loquimur: Omnia cum maieſtate fecit: habuit ſe magnificè, vbi grauiter, glorioſe & præcipua cum dignitate aliquid geſſit. Vnde hoc colligo τὴν δόξαν quod gloriam ſiue maieſtatem dixeris, non ſolum latè ſparſam famam ſignificare, & nominis celebritatem, ſed etiam ea, vnde illa fama ſpargitur, & quorum cauſa quis ita celebratur: vt ſunt apud eos quos glorioſus mundus admiratur, magnificæ ædes, precioſa vaſa, ſumptuoſæ veſtes, ſplendidæ epulæ, magnæ

Gloria Chriſti.

Particula Quaſi.

δόξα
Gloria
Maieſtas

familiarum cateruæ ac huiuſmodi. Sic Chriſtus. Matth.6. de Salomone dicebat, Dico autē vobis, quoniā nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, &c. Hic Gloriā pro maieſtate & ſplendore vel magnificētia Salomonis poſuit. Similiter Heſter cap.1. dicitur, Aſſuerus parauit grande conuiuium, vt oſtentaret diuitias gloriæ regni ſui. Ergo quod Euangeliſta hic poſuit, Vidimus gloriam eius: perinde eſt ac ſi dixiſſet, Vidimus maieſtatem eius in tot admirandis ſignis, mirificam dignitatem in ſapientiſſima ſimul & potentiſſima doctrina, tot magnifica opera eius, & vitam quæ omnes dignitatis numeros impleuerit. Neque vulgaris erat hæc gloria, hæc maieſtas & magnificentia. Vidimus enim gloriam Vnigeniti à Patre, quo expreſſit, quis id Verbum ſit de quo tam ipſe quàm Moſes loquutus eſt. Vnigenitus Dei Filius eſt, qui omnem Patris gloriam & maieſtatem æqualem habet, quare & Vnicus & Vnigenitus dicitur, quo à reliquis filiis Dei, qui non ſunt naturales filij Dei, ſeparetur, omnium excellentiſſimus & primogenitus.

Plenum gratiæ & veritatis.

Chriſtus gratia & veritate declaratus Filius Dei.

Explicat Enangeliſta quibus rebus CHRISTVS declarauit ſe eſſe glorioſè & potenter Filinm Dei vnigenitum, nimirum gratia & veritate. PLENVM nominandi caſus eſt, non accuſandi, Eſtque ſenſus, Verbum illud caro factum eſt, & habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Eſt enim Chriſtus, gratia, id eſt omnibus donis Dei eſt impletus. Coloſſ.1, Quia in Chriſto complacuit omnem plenitudinem inhabitare. Coloſſ.2, In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapiētiæ & ſciētiæ abſconditi. Eodem capite, In Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti. Neque enim huic ad menſuram Deus Spiritum dedit, ſed effudit in eum opulenter: quod explicat Pſalmus, Ille ſpecioſus forma præ filiis hominūm, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Et Eſaias cap.61, Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me: ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer cōtritis corde, &c. Spectat ergo vox PLENVM, ad cōmendandam Chriſti incarnati potētiam, & inſinuādam infirmitatē veteris Teſtamēti, in quo nō dabatur plenè inſpicere in gratiam. Gratiā ergo appellat plenitudinē illam gratiæ, qua nos Deo Patri reconciliauit Chriſtus. Veritatē opponit typo & figuræ veteris Teſtamēti. Plenum, cōtrarium eſt vacuo. Nihil ergo vacuū & inane eſt in Chriſto: ſed plenitudo eius eſt gratia & veritas, quæ vt in perfecto perfecta ſubſtantialiter ineſt, à Patre naturaliter habita. Vnde officinm & genus IESV CHRISTI eſt conferre gratiam, in veritate ſaluare, & omnia præſtare. In hoc & ab hoc plenariæ indulgentiæ à pœna æterna & culpa ex animo & viua fide rogantibus, liberaliſſimè & gratis conceduntur. Iſte eſt viuus fons in quo & à quo plenariè gratiam, veritatem, & promiſſionum exhibitionem preſtò haurire licet. Huc pertinet quod Paulus 2. Corinth.1. teſtatur, Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, id eſt Per Chriſtum ſunt, & per Chriſtum ſunt Amen. Nam omnes promiſſiones Dei in Chriſto confirmatæ ſunt, & factæ ſunt veraces. Reperimus quidem in ſacris, Sanctos gratia plenos dici: at ſublimior eſt gratia & veritas Chriſti, quàm Sanctorum. Nam Sancti, veluti vernæ in domo ſunt, Filius autem in domo ſua verſatur. Accedit quòd Sancti non ſua, ſed ſuperiore virtute operabantur: Chriſtus vero vt virtutum omnium Dominus, Ioannis.10, Si non facio (inquit) opera Patris mei, nolite mihi credere, ſin autē facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre. Tāto ergo maior eſt gratia, veritas, & plenitudo Chriſti, quanto Deus hominibus præſtat. Quid ergo tam ſoliciti de plenitudine Chriſti rogāt, quum Chriſtus ſit Deus? Deus & Dominus eſt, omnia continet, implet omnia in omnibus, ſuper omnes eſt: omnia per ipſum facta ſunt. Fortaſſis obiicies quod Lucas cap.2. ait, Et IESVS proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Proficiebat Chriſtus ætate, qui corpore augeſcebat, & ſapiētia: nō quòd illi quicquam ſapientiæ acceſſerit à tempore quo conceptus in vtero Virginis matris: ſed quòd dotes ſuas, quibus erat cumulatiſſimus, magis ac magis exprommeret, exercerétque, ídque tum apud homines quos erudiebat, & quorum ſaluti conſulebat, tum apud Deum, cuius gloriam illuſtrabat. Ex ſuperioribus ſummatim dicamus, Verbum plenum gratiæ & veritatis: Verbūm factum eſt caro. Chriſtus eſt Deus & homo, plenus gratia & veritate: quia humàna natura in ipſo peruenit, ad ipſam veritatem diuinam ſcilicet, quòd ille homo eſſet diuina veritas & gratia. Nam tametſi Deus Sanctis largas ampláſque gratiæ & veritatis dotes impertiat, tamen in Chriſtum filium vnicum totum cæleſtium donorum fontem transfudit, vt in vno eſſet quod omnibus ſufficeret.

Gratia. Veritas. Plenum.

Indulgētiæ plenariæ à pœna & culpa.

Sancti ſunt veluti vernæ & ſerui domeſtici.

Chriſti plenitudo.

Quomodo Chriſtus profeciſſe dicitur.

Plenitudo Chriſti [illegible] ſufficiens.

Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo.

Epanaphora

Epanaphora eſt: Officiũ Ioannis repetit,nõ vt ex teſtimonio ſerui,hoc eſt Ioannis Baptiſtæ,Dominũ fide dignum faciat , ſed quia in pretio & magnus apud turbas habebatur Baptiſta,ſibi ad teſtificandum de Chriſti Dei æterni officio adiungeret,ac ſi diceret,Non ſolus ego ſum qui talia de Chriſto , IN principio erat Verbũ & Verbum &c.prædico, ſed & veſter Apoſtolus,cui iure optimo tantum defertis,imò & Propheta eximius idem mecũ aſſeuerat de IESV CHRISTO æterno Filio Dei. Noſter Euangeliſta diuinitatis potiorem quàm humanitatis explicandæ curam in omnibus habet:nec abs re, ſiquidem præcipuã occaſionem conſcribendi ſuum Euangelium præbuit defenſio diuinitatis. Hæc ſententia,Ioannes teſtimoniũ,&c.non ſine emphaſi pronuntianda eſt. Teſtimoniũ Baptiſtæ de Chriſto ſcribitur tũ hic,tũ Lucæ 3.& Matth.3.& Marci cap.1,Et ꝓdicabat,dicẽs,Veniet fortior me , cuius nõ ſum dignus procũbens ſoluere corigiam calceamentorum eius. *Baptiſtæ authoritas, & de Chriſto teſtimonium.*

Et clamat.

Hic Baptiſtæ clamor multã præ ſe fert & fiduciã & libertatẽ. Nõ quoſdã tantũ,ſed omnes clamat: quia Baptiſta prædicator eſt publicæ, apertæ, & vniuerſalis doctrinæ . Clamat,id eſt Fidẽter,liberè,nõ typicè & figuratè,ſed verè, palã & publicè, omni abiecta formidine Dei aduẽtũ ꝓdicat: quẽ nõ ſolus audiui,ſed latè per omnes ſparſus eſt clamor eius. *Baptiſtæ officium.*

Dicens,Hic erat quem dixi.

Particula HIC, perſonam ſignat , de qua dixit Ioanes. DIXI,ſcilicet pro meo officio. Quod officium? quis magiſtratus Ioannis?Luc.1, Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis,præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Quid dixit?

Qui poſt me venturus eſt,ante me factus eſt.

Hæc ad ætatem,temporalem natiuitatẽ, & temporis prioris & poſterioris qualitatem referuntur. Baptiſta hoc loco vult oſtendere ſe eſſe modis omnibus inferiorem Chriſto. Præceſſit quidem Saluatoris incarnationem Baptiſtæ natiuitas : ſex enim integris menſibus,vt eſt in Luc.1,Emanuel poſterior fuit. Et id eſt quod ait, QVI poſt me vẽturus eſt : ac ſi diceret, Ego præcedo duntaxat aduentum eius vt vox & præco,ipſe autem me ſequuturus eſt,& poſt me vẽturus eſt,ſed ante me factus eſt. Quid hoc eſt, ANTE me factus eſt? Qui poſterior eſt tempore,factus eſt prior gloria. Cur? Quia maiora de illo præceſſerant miracula,in natiuitate canentibus angelis,deinde adorantibus Magis,deſcendente in eum Spiritu Sãcto,teſtificãte è nubibus Patre. Aut dicatur FACTVS EST,poni pro FVIT, ad vitandam hæreſim Arrianorum,qui hinc ſuæ pertinacis & falſæ opinionis cauſam arripiunt , aſſerentes CHRISTVM eſſe creaturam. Non enim aduertunt quàm hic totus locus ſit de dignitate & æternitate Chriſti. *Chriſtus ante Baptiſtam.*

Quia prior me erat.

AEtiologia dignitatis Chriſti ab æternitate. ERAT,verbũ,nota eſt æternitatis. Chriſtus eſt æternus, ergo Deus,ergo maior Ioanne, ergo ante Ioannem & fuit & erat: huic ergo omnis ſpes collocãda eſt. Neque quenquam moueat quòd habitu inueniatur vt homo. Nam quanquam prædicatione,baptiſmo,& miraculis ſuis poſt me exoriatur, tamen anteceſſit me: QVIA prior me erat,ſecundum deitatem: nõ ſolũ me ipſo,ſed & omni creatura prior,ſuperior,& glorioſior. Hic eſt qui per Prophetas promiſſus eſt: huius diem vidit Abraham: vidit,& gauiſus eſt. Hunc omnium piorum fides ſpirauit , cuius non ſum dignus etiam procumbens ſoluere corigiam calceamentorum, tantum abeſt vt ſinam vos me tanquam Chriſtum venerari. Faceſſite hinc à me tantillo & homuncione, hunc adite cum fiducia currentes,qui ſolus mundi eſt Saluator,& veſtram omnium ſitit ſalutem.

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.

Superiorem & glorioſiorem Sanctis omnibus Chriſtum hæc verba indicant : nam omnes quotquot ſumus qui Sanctorum locum poſſidemus,propriis ipſius Verbi bonis locupletati ſumus : quicquid lucis & gratiæ in nobis eſt, id fatemur à Chriſto fonte in nos veluti riuulos quoſdam deriuatum eſſe. Atque quemadmodum in prima natiuitate de plenitudine Adã omnes accepimus , ita in regeneratione nos plenitudine Chriſti affluimus. Chriſti plenitudine: Circunloquitur,& expendit omnia in Chriſto bona,quæ hominibus vel cõmunicãtur, vel tribui poſſunt: vt,Baptiſmũ recipere eſt de plenitudine Chriſti , fidẽ habere,reſipiſcere,eſt de plenitudine Chriſti: ſimiliter miſericordem,benignum,aut mundum eſſe,eſt de plenitudine Chriſti. Eſt certè Chriſtus fons omnis boni,ſapientiæ,& ſciẽtiæ,qui etiam ſuperabundat,& dat ſe omnibus dignis, & affluens plenus manet , ac nunquam exhauritur,plenitudinem ſuam eandem atque immutatam ſemper conſeruans. *Plenitudo Chriſti. Chriſtus,fons i Sancti, riuuli i*

Et gratiam pro gratia.

Particula ET pro Id eſt. Gratiā pro gratia accipere.

Quem de Chriſti plenitudine fructum accipiamus, explicat. Vbi particula ET, potius interpretatiuè quàm copulatiuè accipi debet. Accipimus gratiam, id eſt, Deus Pater fauet nobis dando gratiam ſuā pro gratia, id eſt propterea quòd Chriſto filio ſuo, cuius nos fratres ſumus, & in quem credimus, faueat. Nam hic eſt (ait Pater) Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Hoc loco, prior vox GRATIA, ſignificat reconciliationem, qua per Chriſtum ſumus Deo Patri recōciliati: poſterior vox GRATIA, indicat nobis fauorem illum & dilectionem Dei Patris erga Filium. Nam electi ſumus in Chriſto, diligimur in Chriſto, fauorabiles efficimur Deo Patri in Filio, cui Pater fauet, cui Pater complacet, quem Pater diligit. Gratia eſt quòd in mundū miſerit Filium ſuum Pater: gratia eſt quòd in Chriſto & per Chriſtum reconciliemur. Ergo gratiam pro gratia accipimus. Videtur Chryſoſtomus ad hunc modū interpretari: Lex moſaica nonnullā habebat gratiam, plenitudinē nō habebat: at ex Chriſti plenitudine accepimus omnes, nimirū gratiā Euangelicā, pro gratia naturæ, & legis Moſaicæ. Hoc modo Gratiam pro gratia, dicimus Gratiā ſuper gratiam. Gratia eſt, qua Deo placemus, gratíque ſumus: id non fit niſi per ſpiritum eius: hunc donat Filius. Prior ergo gratia quā à Verbo accipimus, ſpiritus fuit timoris, quo veteres qualicunque pietate vixerunt ſub legis pædagogia. Poſterior gratia, ſpiritus eſt libertatis, cui ius filiorum conceditur, per quem ſancta fiducia Deum Patrem inuocamus, qui ſpiritum timoris expellit. Charitas enim timorem foras mittit. Roma. 8. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis, iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum: in quo clamamus Abba, Pater.

Gratia. Spiritus timoris, Spiritus libertatis.

Quia lex per Moyſen data eſt.

Iuſtificatio nō eſt à Moſe.

Peruenuſta eſt ethiologia. Reddit enim rationem Euangeliſta cur gratiam pro gratia accipiamus, argumēto ab infirmitate & imbecillitate legis petito: Tantū abeſt ne lex iuſtificaret, vt ne Moſes quidem noſtri iuſtificationem corā Deo părere potuerit. Fuit ergo neceſſarium vt reuelaretur gratia illa per quam coram Deo iuſti acceptaremur. Roma. 8. Nā quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus Filium ſuū mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, &c. Legis ergo imbecillitas cauſam & occaſionē præſtitit, qua & abrogaretur & antiquaretur. Quo fit vt nouum pactum & teſtamentum datum ſit, in quo non ſolum nobis Deus largitur peccatorum remiſſionem, ſed & filiorum adoptionē. Quū de Moſe mentionem facit, vtitur hac vocula DATA: paulò poſt de Chriſto loquens, dicit FACTA. Data quidem eſt lex per Moſen, at nō eſt per Moſen facta: Per Chriſtum autem data lex, eſt facta, id eſt condita & adimpleta; hanc ſolus fecit, id eſt adimpleuit, & huic ſatisfecit, vt iure non poſſit queri lex.

Lex data à Moſe, impleta per Chriſtum.

Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Officia Chriſti Gratia. Veritas.

Quod hic proclamat Ioannes Euangeliſta, id eſt quod Paulus dixit 1. Corinth. 1, Chriſtus eſt factus nobis ſapiētia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, nam nomine Gratiæ, intelligo omnia Chriſti officia, vt iuſtificare, ſaluos facere, remittere peccata, ſaluum facere quod perierat, Deo reconciliare peccatores, & huiuſmodi. Veritatem typis, vmbris, & figuris legalibus opponit. Aut Gratiam dicit nouum Teſtamentū, in quo remiſſio peccatorum & iuſtificatio credentibus in Chriſtū datur, per Chriſtū veritatis largitorem: eo quòd omnia quæ Patribus promiſſa ſunt, in Chriſto impleta ſunt. Lex ergo per Moyſen, hoc eſt Moyſes, per legem declarauit nos eſſe maledictos, cōdemnatos, & filios iræ Dei: ſed gratia & veritas per Ieſum Chriſtū facta eſt, hoc eſt Chriſtus nos in gratiā Dei reſtituit, & præſtitit quod antea ꝓmiſſum erat. Quid ꝓmiſſum erat? Iuſtificatio noſtri, (quam neque Moſes, neque Lex præſtare potuit) & vita æterna ꝓmiſſa erāt. Hæc aūt viua fide ornatis & in ea perſeuerantibus, abūde per Chriſtū præſtita ſunt. Hoc loco non dicit Euāgeliſta gratiam per Verbum, ſed per Chriſtum factam eſſe. Quia ſcopus Euangeliſtæ eſt teſtificari non de Deo aut Verbo ſecundū quod Deus eſt, ſed quod IESVS CHRISTVS eſt Verbum, eſt Deus, eſt lux quæ illuminat omnē hominē. Dicamus ergo, Gratia & veritas facta eſt, id eſt cœpit & orta eſt nobis per IESVM CHRISTVM. Rectè obſeruauerunt Patres quòd lex per Moſen dicitur data, qui legis author non fuit, ſed gratia per IESVM CHRISTVM facta eſt, veluti per authorem ac fontem gratiæ. Nam & ſub lege Moſaica piis hominibus gratia non aliunde fluxit quàm ab hoc fonte, qui CHRISTVS eſt.

Veritas per Chriſtum facta.

Ioannis intentio.

Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.

Argumento ab impoſſibili petito, confirmat neminem gratiam & veritatem poſſe cõferre præter vnicum CHRISTVM: neminem poſſe habere placatum Patrem, niſi per Chriſtum: neminem poſſe reconciliari Patri, niſi per Chriſtum. Cur? Quia Deum nemo vidit vnquam. Hoc teſtimonio certè Baptiſta vult perſuadere, vt Iudæi Chriſtum, Moyſe, quemadmodum ſe ipſo Baptiſta maiorem, agnoſcerent: præoccupans quod obiicere ſolebant, nempe Moſen vidiſſe Dominum, atque cum eo facie ad faciem, ore ad os fuiſſe loquutum. Hæc ergo, hac ſententia DEVM nemo vidit vnquam reiicere voluit, ſimul & affirmare IESVM CHRISTVM eum eſſe qui ſolus non ſolùm Deum viderit, ſed in ſinu quoque eius ſit, id eſt in ſecreto & intimo Dei, nimirum virtus, ſapientia, & æternũ Verbum Dei. Quod hîc Euãgeliſta ſignificauit per Sinũ, Dauid per Vterũ expreſſit, Ex vtero ante Luciferũ genui te, id eſt, Ex intimo & occulto eſſentiæ meæ, incomprehenſibili omni intellectu creato genui te, & conſubſtãtialem mihi & eiuſdem naturæ, & virtutis, & poteſtatis, & cognitionis. Moyſes Deũ non vidit, ſicut neque alius quiſpiam, nec potuit nobis de illo manifeſtam & apertam mentionem facere, & quum ſolùm eſſet ſeruus, miniſter fuit ſolùm legalis literæ. Deus ſuapte natura inuiſibilis eſt. 1. Timoth. 1. ergo nullis ſubiectus oculis corporeis: ergo neque Moyſi, neque cuiuis homini: immò lucem habitat inacceſſibilem. 1. Timoth. 6. Quis illuc abiit? quis ſe ad Deum recepit? Nemo. Hæc ſententia intelligitur de viſione ſiue cognitione naturali & ex propriis viribus producta. Videre, hoc loco metaphoricè per deflexionẽ accipitur pro Cognoſcere. Nõ poteſt homo ſuam ipſius, qua eſt & viuit, mẽtem peruidere, quomodo igitur videret Deũ? Quare vnigenitus Dei Filius ſolus eſt qui nobis enarrauit. Matthæi cap. 11, Nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Quis Plato, quis Ariſtoteles, immo quis Moyſes, aut quiuis alius potuit hæc enarrare? (Ego & Pater vnũ ſumus: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Miſit Deus Filium ſuum vnigenitũ in mundum.) niſi Vnigenitus IESVS CHRISTVS quem annuntio? ait Baptiſta, Is in cælo eſt, & apud Deũ, in ipſo ſinu Patris: is Patrem Deum videt & cognoſcit pleniſſime. Quũ audis Sinum Paternum, non ſuſpiceris aliquid corporale de Deo: ſed Euangeliſta volens nobis inſinuare Filium eſſe Patri conſubſtantialem, coæternum ac verum, & inſeparabilem, & ex Patre propriam ſubſtantiam habere, & in Patre eſſe, huius nominis SINVS mentionem fecit. Quare Filium in ſinu Patris eſſe, eſt Filium ex Patre & in Patre eſſe: eſt Filium Patri conſubſtantialem, coæternum & coæqualem eſſe: eſt Filium eſſe Deum & apud Deum. Vna enim natura & ſubſtantia eſt Patris, Filij & Spiritus Sancti. Quælibet trium perſonarum ſecũdũ naturã Deus eſt. Quid ergo dicemus Prophetæ Eſaiæ cap. 6, Vidi Dominũ in throno altiſſimo ſedentem. Et Iacob Geneſis cap. 32, Vidi Dominũ facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Et de Moyſe, Exodi cap. 33, Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum? Reſpõdeo: Similitudinem & apparentiam quandam, non autem ipſam ſubſtantiam viderunt, quippe quæ ſimplex & pura eſt, non compoſita nec deſcriptibilis: non iacet, non ſtat, nõ ambulat, hæc omnia corporis ſunt officia. Quomodo autẽ ſit ipſe, nouit ſolus. Solus ergo Patrem videt Filius & Spiritus Sanctus. Quandiu enim hîc viuitur, aggrauatus eſt humanus intellectus propter corpus: quo fit vt ad ſummum contemplationis gradum non pertingat. Inde Moyſi roganti videre Domini gloriã, reſpondit Dominus Exodi cap. 33, Nõ poteris videre faciem meã: non enim videbit me homo & viuet. Quare quibus Deus ſe apertiore vel viſu vel allocutione reuelauit, eos dicit Scriptura Deũ facie ad faciem vidiſſe, & ore ad os loquẽtem audiuiſſe: quũ tamen ipſam Dei faciem propriã videre, hoc eſt plenã diuinitatis cognitionẽ aſſequi, nemo mortaliũ poſſit. Propter quod quũ maximũ Moyſi Deus vellet beneficium præſtare, poſteriora gloriæ ſuæ videre eum fecit, dicens, Exodi cap. 33, Tollámque manum meam, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Hoc donũ, hæc gloria videndi poſteriora Dei, magna fuit diuinitatis cognitio, at nõ plena, vt viſio faciei dici meruerit. Aut dicamus viſiones illas Iacob & Moyſi per hoc Ioannis teſtimonium, Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit, explicari. Nã quẽadmodũ rem quãpiã propius & expreſſius agnoſcere nõ potes, niſi facie eius & imagine tibi ob oculos poſita, ita Deum nemo videre poteſt, niſi faciem & imaginem eius cõtempletur. Dei expreſſa

Deum nemo vidit vnquam.
Sinus Dei.
Vterus Dei.
Moyſi officiũ.
Deus inuiſibilis.
Videre.
Filium eſſe in ſinu Patris.
Corporis officia
Carcer animi corpus.
Facie ad faciẽ videre.
Ore ad os loquĩ
Poſteriora Dei videre.

Imago viua Dei, Chriſtus.

& viua facies ſiue imago eſt Verbum ſeu CHRISTVS, Hebræ.1. Coloſ.1. Deum ergo contemplatur & videt, qui Verbum audit, credit, & Chriſtum viua fide accipit. Quare, quum Moyſes & Iacob acceperint promiſſiones Dei obſignatas quibuſdam externis apparẽtiis, (propter quas facie ad faciem Deo loqui dicebantur) & Verbum Dei fide & reuelatione acceperint, rectè & verè de eis ſcribitur, quòd Deũ viderint, & loquuti fuerint facie ad faciem, audientes Verbum Dei cui crediderunt. Spectat huc ſententia non abſimilis, Abraham vidit diem meum: vidit, & gauiſus eſt: vidit fide. Credidit enim Abrahã Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Sed quod ad Moyſen dictum eſt, Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris: de humanitate Chriſti longè poſt reuelãda dictum eſt. Nam Moyſes faciem Dei vidit, hoc eſt cõgnitionem & apparentiam Dei habuit: quia Verbum Dei, quod eſt in ſpeciem facies eius, audiuit, & in Verbo contemplatus eſt Deũ: ſed & faciem eius non vidit: quia nõdum erat Verbum incarnatum: aut quia eſſentiam diuinitatis nõ vidit. Auguſtinus tomo 4. lib. De eſſentia diuinitatis. Loco adducto Exodi cap.33, precabatur Moyſes vt Chriſtum Filium ſuum præmitteret, qui præcederet populũ, dicens, Si nõ tu ipſe præcedes, ne educas nos de loco iſto. In quo enim ſcire poterimus ego & populus tuus, inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo? Pauld antè dixit, Et tu præcipis vt educam populum iſtum, & non indicas mihi quem miſſurus es mecum: præſertim cum dixeris, Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me. Si ergo inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuã: hoc eſt reuela CHRISTVM, qui eſt facies tua, vt præcedat populum. Reſpondit Dominus, Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi: hoc eſt, Verbi mei potentia & ductu educam populum iſtum: ſed hoc Verbum, Filius meus, nondum humanitate orbi manifeſtabitur. Eam autem faciem nunc non videbis, ſed poſteriora mea, id eſt in poſterioribus temporibus carne & humanitate induta, eam faciem orbi declarabo. Auguſtinus lib. vno De eſſentia diuinitatis, tomo 4. fol. 691. A. ait, Poſteriora filij Dei, incarnatio eius accipitur, quæ extremo tempore ob redemptionem humani generis facta eſt. De qua poſteriori parte Filius in monte Sinai ad Moyſen per Angelum ait, Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. ac ſi diceret, In carnationem meam videbis, diuinitatem meam videre non poteris. Hactenus ille.

Poſteriora filij dei

Quare quum Deus adeò totum ſeſe impreſſerit Chriſto Filio ſuo, vt nuſquam alibi efficatius & rectius Dei voluntatem quàm in Chriſto diſcere poſſimus, neceſſe eſt vt nulli nos ipſos addicamus magiſtro, quàm Chriſto: quem in omnibus oremus, vt quæ ſalutifera ſunt, enarret. Deum enim aliorũ nemo vidit, nemo audiuit, vnde incerta, immò vana eſſe oportet quæcunque ſine numine CHRISTI, de Deo & eius religione affirmauerint. Patris voluntas eſt vt ſaluet: ſed vbi quæſo hanc voluntatem Patris agnoſces? non in tua ratione aut prudentia, quæ vt ſpecie eſt optima, ita iudicio peſſima: nõ Moſe & Lege, tanquam ex Moſe, qui terriculamẽta adducit: non in tuis viribus, quæ nihil boni ex ſe tãquã ex ſe operantur: Ergo è CHRISTO diſcamus hanc Dei voluntatẽ, qui eſt viuum exemplar voluntatis diuinæ, dicens, Non miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Nemo ergo nouit quæ ſit Patris voluntas, quidve Deo placeat, niſi ſolus Chriſtus, qui & enarrauit nobis voluntatem Patris, & in quo totum Deum & diuitias omnes diuinitatis reperire licet. Qui enim (inquit) videt me, videt & Patrem meum. Pater diligit Filium, omniáque demonſtrat ei quæ facit. Cõcludamus ex his, Viuus doctor veritatis CHRISTVS eſt. Nemo hîc agens vidit diuinam eſſentiam in ſeipſa, ſed per ſubiectam creaturam viderunt aliqui. Solus Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, naturam diuinam comprehẽdit. Solus enim infinitæ potentiæ eſt, qui infinitè cognoſcere poteſt. Et quia tanta eſt virtus in cognoſcendo, quanta eſt eius natura & eſſentia exiſtens, ideo ſolus totaliter (vt ita dicam) ſuam eſſentiam comprehendit. At nullius creaturæ infinita eſt facultas & virtus cognoſcendi: Quare nulla creatura Deum cõprehendere, ſeu omnes perfectiones eius, & quæ de eo dici poſſunt virtutes cognoſcere poteſt. Beati in cælo vident eſſentiam per Chriſtum. In lumine tuo videbimus lumen, ait Propheta. Matthæi 5, Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deũ videbũt. Cognitio fit ſimilitudine quadam: at qui Chriſto Filio naturali adhæret, ſimilis illi fit: vnde per Chriſtum volũtatis diuinæ enarratorem, ad cognitionem & aſſimilationem accedimus, vt & videamus & cognoſcamus. 1. Ioã. 3, Nũc ſumus filij Dei, & nondũ apparuit quid erimus: quũ autẽ ille apparuerit, ſimiles ei erimus: hoc eſt per illum beabimur, & cognitio diuinitatis nobis communicabitur.

Cõprehendere.

Lumen in lumine.

Cognitio fit ſimilitudine.

Et hoc eſt teſtimonium Ioannis.

Amplificatio eſt teſtimonij Ioannis Baptiſtæ, vt intelligamus Baptiſtam non ſolum verbis, ſed & facto, apertè teſtatũ eſſe de Chriſto. Et hoc eſt teſtimoniũ. Quale? Quod ſuperius

perius dixit, Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat. Rogabis, Quare Euágeliſta tam ſæpe & tam magnificè teſtimonium Ioannis repetit? Certè vt Iudæis cũ incredulis tum improbis impietatem ſuam exprobret. Nam Baptiſtam omnes vt virũ Dei, & ſanctum Domini ſuſpiciebant: fidem tamen ei adhibere noluerunt, quũ teſtaretur quia CHRISTVS eſt Meſſias & mũdi Saluator. Porro inuidia excæcati, Chriſtum veluti peripſema mundi reiecerunt. Summa huius prædicti & ſequentis teſtimonij Ioannis Baptiſtæ eſt, vt diſcernat ſe, doctrinam ſuam, officium, baptiſmum, & vitam, à perſona, officio, baptiſmate, & doctrina Chriſti.

Baptiſtæ authoritas apud populum.

Quando miſerũt Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum.

Celebrat & munit Baptiſtæ teſtimonium à circunſtantia temporis, locorum, & perſonarum. Hæc nobis inſinuãt eũ quẽ Hieroſolymis Iudæi ritũ, comitia celebrãdi habebãt. Nam quum in rebus fidei propter diuerſorum prædicationes oriebatur diſſidium & controuerſia, (cuiuſmodi erant inter eos, quorum pars Phariſæis, pars Ioanni Baptiſtæ, pars Chriſto adhærebat, acclamabat vulgus partim ſe in maiorum fide perdurare velle, partim, nouæ prædicationi ſeipſos addicebant) à ſummatibus Iudaicæ religionis cogebatur cõcilium in Hieruſalem, Iudææ metropoli, vt diſpicerẽt de re controuerſa, & certo ordinarent quid credendũ ſequẽdúmve eſſet. At quoniã eo tempore Chriſtus & Ioãnes videbãtur præ aliis rerũ nouatores, & in Euangelica doctrina anteſignani, habita ſunt Pontificũ & ſacerdotum comitia, ad diſpiciẽdum de hac noua & tam ardua doctrina. Decernunt ad Ioannẽ honeſtam Hieroſolymitarum legationem, quæ conſtabat ex Leuitis & Sacerdotibus, hoc eſt viris doctiſſimis & ſanctitate presbyterij honorabilibus: iiſque ex laudatiſſima inter Iudæos Phariſæorum ſecta, qui nomine totius concilij laudem & honorem Meſſiæ, ipſi Baptiſtæ deferrent, vt ſi Meſſiam ſe agnoſceret, occaſionem ſæuiendi in Chriſtum acciperet. Non amore Ioannis hanc legationem mittunt, ſed inuidia & odio Chriſti, vt ſi hunc Ioannes reciperet honorem, Chriſti authoritas antiquaretur & adimeretur. Quod infra capite 5. Chriſtus illis exprobrat, Vos miſiſtis ad Ioannem, & voluiſtis ad horam exultare in luce eius, id eſt, Detuliſtis illi veri Meſſiæ honorem, tantoque viro abuti voluiſtis, vt me meámque authoritatem adimeretis, at ſecus quàm ſperabatis contigit. Nam Ioannes teſtimonium perhibuit veritati, & à veritate non receſſit, nulla vel ſummatim authoritate Sacerdotum, vel honoris ambitione motus. Sed conſtanter aſſeuerauit ſe non eſſe Meſſiam. Mallebant certè Iudæi doctrinam Ioãnis Baptiſtæ cõprobare potius quàm Chriſti, idque faciebant inuidia moti & excæcati, deinde offenſi humilitate Chriſti. Poſtremò iudicabãt Baptiſtam Chriſto longè ſanctiorem, quòd in heremo vitam duriter tranſegiſſet. Ad hæc genus ſpectabant, vt pote qui ex Zacharia Sacerdote natus eſſet. Huiuſmodi eſt improborum genius, vt nauim perforent quã pereant.

Comitia Iudaica.

Nota

Cur Iudæi Sacerdotes & Leuitas ad Baptiſtã miſil.

Vt interrogarent eum.

Scopus huius legationis fuit, vt ambitione Baptiſtam tentarent, & adulatione illaquearent: quo irretito, Chriſti authoritatẽ, & ſiqua fieri poſſet via, adimerent, moleſtarẽntque perſonam, cuius doctrinam capere non poſſent. Cur non veniebant ipſi? Certe Ioannes prædicabat omnibus pœnitentiam, hanc illi ridebant. Quare certum eſt quòd nulla bona intentione ad Ioannem ſuos legatos miſerunt.

Tu quis es?

Hæc interrogatio non ſine dilemmate (hoc eſt argumento quod vtrinque aduerſariũ capit) à legatis pronuntiatur. Nam vtrunuis reſpondeat Baptiſta, captus eſt interrogantiũ iudicio. Hac interrogatione quærũt nõ ſolũ de Ioannis perſona, ſed etiam de doctrina, officio, baptiſmate, & vita eius. Huc venimus, (ita narrare videtur) totius cõcilij Hieroſolymitani nomine miſſi, tuã doctrinã, officiũ tuũ, dignitatẽ tuã approbaturi, modo te Chriſtũ agnoſcas. Quòd ſi te Meſſiam fatearis, te tuámque doctrinã canonizabimus. Tu quis es?

Dilemma. Legatorum Leuitarum captio.

Confeſſus eſt.

Reſponſum magna emphaſi ornatũ, quo Baptiſtæ commendatur conſtantia: qui quanquam certo ſciuerit, hanc confeſſionem, ſuam authoritatẽ obſcuraturã, & inuidiam apud Iudæos allaturam, confeſſus eſt veritatem, & ſiniſtram illorum mentem, qua non ſtatim eum interrogabãt, Tu ne es Chriſtus? ſed tu quis es? repreſſit. Non reſpõdit ſtatim quis ſit, ſed ad ſcopum vtique illorũ reſpiciens, & vndequaque illos ad credendũ alliciens, quòd alius ſit

Chriſtus,quem ipſi putant vilem & ex vili patre, fabro videlicet,& contempta patria Nazareth:ex qua nil boni eſſe credebant. Confeſſus eſt veritatem,& non negauit.

Et non negauit.

Baptiſtæ conſtans teſtimonium.

Hæc verba Baptiſtam ab adulatione & arrogantia alienum prorſus indicant. Non negauit,id eſt non retractauit teſtimonium antea Chriſto datum, Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt,&c.ſed ingenuè ad mentem interrogantium rurſus Chriſto, ſicut antea, ſuam authoritatem adſeruit , & teſtimonio iterato vindicauit.

Et confeſſus eſt.

Hæc repetitio conſtantiam Ioannis exaggerat,& tollit omnẽ arrogantiæ & adulationis ſuſpicionem. Nam nihil diſſimulans,& ingenuè ac liberè quod res erat , confeſſus eſt.

Quia non ſum ego Chriſtus.

Euangeliſta eleganti hac ethiologia confeſſionis à veritate,aperit & docet quid Ioannes ingenuè,non ſecretò,ſed palam & publicè confeſſus eſt.Reſpondet Ioannes. Non ſum ego Chriſtus:ac ſi diceret,Perſona mea nõ eſt perſona Chriſti,doctrina mea aliqua ex parte rigidior eſt quàm Chriſti,officium meum aliud,baptiſma meum,vita mea:ego illius miniſter ſum,non ſum Chriſtus.Hi peritiſſimi erant in lege, ex qua didicerant Meſſiæ tempus adeſſe,propterea quòd ſceptrum à Iuda erat ablatum,alienigena Herodes in regno Iudææ dominabatur:agnoſcebant item tempus hoc,ex Danielis hebdomadibus, aduentaſſe. Quid ergo hunc rogant,Tu quis es?quem ſciebant non ex Virgine,non ex tribu Iuda,ſed Leui natum,nempe ſacerdote Zacharia?ſed dabant operam vt ex ore eius audirent quòd Meſſias eſſet,ad deprimendam Chriſti authoritatem,quem ſuſpicabantur Meſſiam eſſe ex teſtimoniis tum Prophetarum,tum ipſius Ioannis interrogati,vt fide digni.

Et interrogauerunt eum.

Suo optato in animis fruſtrati,pergunt malitioſa diligentia ſciſcitari, authoritati eius & gloriæ ſubinuidentes.Impij enim non ſtatim cedunt,etiam ſi ſemel victi.

Quid ergo? Elias es tu?

Quaſi dicerent : Si Meſſias non es,quod tamen plerique tibi tribuunt , quum præter Scribarum & Phariſæorum authoritatem , prædicare,& baptizare audeas , immò nouam authoritatem vſurpes,& populum in tui admirationem rapias,non ſine iactura & detrimẽto publicæ Sacerdotum & Phariſæorum authoritatis:Certè oportet te eſſe quẽpiam Meſſiæ proximum.Num igitur Elias es tu?Nam legimus apud Malachiam, Eliam Theſbitem Prophetam,mittendum eſſe,antequam veniat dies Domini,qui reſtituet omnia.Num igitur Elias ille es tu?Legerant illi Prophetam Malachiam vltimo capite,Ecce ego mittã vobis Eliam Prophetam,&c. ſed non intellexerant , nec erant digni qui myſterium hoc diſcerent,quòd animo maligno ſciſcitarẽtur.Intelligebãt enim carnaliter,vt eſt populus carnalis,non aliũ quendã in ſpiritu & veritate Eliæ Theſbitis mittendũ : ſed illum ipſum Eliã in curru igneo raptũ.Putauerim etiam quibuſdam Iudæis olim creditã fuiſſe παλιγγενεσίαν ideſt , iteratam generationem , quam & Pythagoras docuit . Ex qua ſuaſione falſa, Herodes putabat Ioannẽ quẽ decollauerat,in vitã rediiſſe,& IESVM iam vocari : ex eodẽ errore,& vulgi pars Dominũ,Eliam, pars,Ieremiã aut aliũ quẽpiam ex Prophetis putabat.

Elias præcurſor Domini.
Currus igneus Eliæ.
Regeneratio.
Pythagoræ dogma.
Herodis timor ex errore.

Et dicit,Non ſum.

Baptiſta ſermonem ſuum ad legatorum intellectum attemperans, negat ſe Eliam eſſe, non quòd non eſſet aliquo modo Elias , qui ſpiritu Eliæ , præcurſor erat CHRISTI, ſicut & Angelus de ipſo loquitur , Lucæ capite. 1 , Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ : ſed quòd non eſſet ille Elias Theſbites , igneo curru raptus in aëra rediuiuus, quem in hoc ſeruari ſenſit Propheta Malachias , vt præcurſor ſit ſecundi aduentus IESV CHRISTI.Huc pertinet quod ſcribitur Matthæi cap.17,Et interrogauerunt diſcipuli,dicentes,Quid ergo ſcribæ dicunt,quòd Eliam oporteat primùm venire? At ille reſpõdẽs ait eis,Elias quidẽ vẽturus eſt,& reſtituet omnia.Dico autẽ vobis,quia Elias iam venit,& non cognouerũt eum,ſed fecerũt in eo quæcũque voluerũt. Sic & Filius hominis paſſurus eſt ab eis . Tunc intellexerunt diſcipuli , quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis. Quod ergo vita,moribus,& officio ſimilis eſſet Eliæ , dictus eſt Ioannes,Elias.

Baptiſta,Elias

Prophetã es tu?

Particulatim

Particulatim ſingula narrat Euangeliſta explicandæ veritatis & confeſſionis gratia, quæ vel ob oculos poſita Iudæorum imperitiam denudet: qui quum ſe ſapientes putent & fateantur, abunde ſtulti facti ſunt. Nam exquiſitam Legis cognitionem & Prophetias, earúmque ſenſum tenêre credentes, his interrogationibus ſe maxime imperitos & ignaros prodũt, aperiunt, detegũt. Si Legem & Prophetas calluiſſent, nónne nouiſſent ex Deuteronomio cap. 18. Moſen prædicaſſe Dominũ & Meſſiam venturũ è medio fratrũ Iudæorum? Item Eſaiam cap. 4. ſignificaſſe præcurſorem, Vox (inquit) clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri. His tertius accedit Elias Theſbites, de quo Malachias cap. 4. dicit, Ecce ego mittã vobis Eliam Prophetã, antequã veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorũ ad patres eorũ, ne forte veniam & percutiam terram anathemate. Quũ ergo legati illi plures illis tribus promiſſis expectarent, nec quicquam de præcurſore interrogent, manifeſte errant neſcientes Scripturas. Nam quum rogarent an ipſe Baptiſta Chriſtus eſſet, Reſpondit, Non ſum ego Chriſtus. Quid ergo (inquiunt) Elias es tu? Ioanne reſpondente, Non ſum Elias ille Theſbites: reliquum erat vt de præcurſore illius magni Prophetæ interrogarent. Sed imperitiam & ſuam prodentes ignorantiam, redeunt ad ipſum Chriſtum, vrgentes vt ſe Chriſtũ profiteatur, deficiente illis percontandi materia, propter ſuam ipſorum & ignorantiam & affectatam cæcitatem. Propheta es tu? Hæc interrogatio fit cum articulo, hoc eſt, Es tu Propheta ille qui expectatur, de quo dixit Moſes Deutero. 18, Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus, &c. vt illum audiamus omnes, quem non ignoramus Meſſiam eſſe.

Scriptura de Meſſia venturo.

Et reſpondit, Non.

Percontantium animum inſpiciens, reſpondet ſe non eſſe illum Prophetam deſyderatiſſimum, ſéque nihil tale eſſe, quale multi ſuſpicabãtur. Aut tanta percuſſi erant cæcitate, vt putarent ſuam ætatem non dare Prophetam. Propterea ſimpliciter intelligenda veniret quæſtio: Es tu ne aliquis ex antiquis Prophetis rediuiuus? aut Es ne Propbeta quiſpiam quales fuerunt Elias, Eſaias, & alij? Reſpõdet, Non. Nullum enim Prophetã à tempore Malachiæ habuerant, qui omnium extitit nouiſſimus, quíque vetus Teſtamentum concluſit vaticinio illo, de aduentu Eliæ: vt ita Ioannes proximus & primus Propheta viſus ſit expectandus. Cur vero Ioannes ſe Prophetam eſſe neget, quum Chriſtus dicat ipſum eſſe Propheta excellentiorem? Reſpondeo. Quia Ioannes Chriſti negotium agens, quem ob oculos & conſpectum omnium aſpiciendum proponere ſtudebat, extenuationis & humilitatis ſuæ gratia, negat ſe etiam Prophetam eſſe: ac ſi diceret, Quid eſt quod de me tam magna ſuſpicamini, & prædicare vultis, qui tantillus ſum? En habetis Chriſtum, qui Prophetarum Dominus eſt, qui ſolus omnia eſt, præ quo ego nihil ſum, ne Propheta quidem, ſi cum ipſo cõferar. Aut dixit ſe nõ eſſe Prophetã: quia pluſquam Propheta erat. Nempe clarius Chriſtũ prædicans quàm quiſquã retroprophetarũ, noui Teſtamenti doctor vere dictus, iuxta illud Matthæi cap. 11, Lex & Prophetæ vſque ad Ioannẽ: id eſt Prædicãte Ioanne cœpit manifeſtius gratia Euãgelij annuntiari, cœpit abrogari lex, cœperunt etiam Gentes gratiam & lucem excipere. Ad hæc Iudæi intelligebant Prophetæ nomine eum, qui de futuro Chriſto prædiceret. Ioannes autem monſtrabat præſentem, quod iterũ alterius quàm Prophetæ officium erat. Propheta igitur erat, & non erat Propheta, Ioannes Propheta erat, quia de Chriſto prophetabat: & pluſquã Propheta, quia indicabat præſentem. Rurſus non erat Propheta, quia idem præſens erat quem prophetabat: cui omnes docendos committebat, ipſe nolens, niſi dum inciperet ſuo munere fungi, populi doctor & Propheta eſſe. Vt autem ad Chriſtum præſentem, populum mittere multo maius erat, quàm Prophetæ per ſe munere vſque fungi, iure optimo Chriſtus eum pluſquam Propbetam eſſe teſtatus eſt, nõ quidem propter ipſius dignitatem, ſed propter incomparabilem eminentiam præſentiæ Chriſti, vt non tam Ioannis quàm Chriſti hîc præſtantia agnoſcenda ſit.

Malachias vltimus Propheta.

Baptiſta cur ſe prophetam negauerit.

Baptiſta pluſquam propheta.

Doctor noui teſtamenti.

Propheta.

Dixerunt ergo ei, Quis es, vt reſponſum demus his qui miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo?

Quũ Baptiſta neque legatorũ authoritate, neque honoris delati amplitudine flecteretur, authoritate cõcilij Scribarum, Phariſæorum, & Sacerdotum vrgent: vt vel metu poteſtatis profiteatur quis eſſet. Quaſi dicerent, Videmus te hîc nouam quandã docendi authoritatẽ vſurpare, non ſine iactura publicæ Sacerdotum & Phariſæorum authoritatis. Cõſumpta eſt diuinatio noſtra: aliquid tamen reſponſi referendum eſt iis qui nos huc miſerunt. Quem tu te eſſe profiteris? Obſerua quàm difficile deſiſtant, qui illaqueare ſtudent,

Ait,Ego vox clamantis in deſerto.

Dictururus Baptiſta ad illos qui legis & doctrinæ Prophetarum ſibi gnari videbantur, ne ſibi videretur hoc ipſum,quod erat,humana temeritate arrogare,authoritate prophetica illis miniſterium ſibi commiſſum exponit:nihil veritus Sacerdotum authoritatem & Leuitarum iuſtitiam.Ego(inquit)nec ſum Meſſias,nec Elias, nec vllus Prophetarum rediuiuus, & in hanc lucem reuocatus.Nec tamen hoc docendi munus meapte authoritate vſurpaui,quum ante multos annos authoritate Dei huic prouinciæ fuerim deſtinatus . Sum enim ille de quo vaticinatus eſt Eſaias,cap.40,Venio(inquit)dicturus in ianuis ipſum iam eſſe qui expectatur. Quum dicit, EGO vox clamantis:principaliter Ioannes ſuam perſonam & officium à perſona & officio Meſſiæ diſtinguit.Ego ſum vox clamantis , id eſt , Ego ſum inſtrumentū,teſtaceum vaſculum, & teſtis,per quem clamat in me Deus:nō ſum ipſe clamor,non ſum ipſe Verbum: vox ſum,præterea nihil. Rogabis,Vox clamantis ait, cur non potius dicit,Clamans ſum voce.Qui enim homo poſſit vox eſſe?Reſpondeo.Idiotiſmus eſt Hebrææ linguæ . Similis eſt Exodi. cap.4 , vbi Dominus dicebat Moyſi,Aaron erit os tuum:id eſt Pro te loquetur.Ita hoc loco,quod dicit,Vox clamātis ego,perinde eſt atque,Ego ſum clamans,vocíſque nomine vocor, propter officium clamādi:ſicut ab orandi officio,Aaron dictus fuit os Moyſi.Itaque quod Hebraiſmo, Vox clamantis dicitur, Latinè reddi poterat,Vox clamans. Eadem loquendi figura Paulus 1.Timoth.3 dixit, Pietatis ſacramētum,pro Sacramento & myſterio pio.Vt ſi dicam, Splendor gloriæ,pro Splēdor glorioſus.Huiuſmodi formæ loquendi non ſunt infrequentes apud Hebræos. IN deſerto,ſcilicet,vt vel loco oſtendam qualis doctrina mea ſit:nimirum horrida & rigida ex prædicatione legis deſertæ.Ad literam,locum inſinuat vnde cœpit prædicationem ſuā. Omnes enim qui in lege erant,ſubmiſſè & humiliter ſonabant , vt pote qui nondum peruenerant ad tempus Euangelicæ veritatis.Et hæc ſanè erat vocis ruditas in Moſe, quia lex obſcura erat,& non manifeſta.Chriſtus autem veritas,omnia quæ ſunt illi à Patre admandata,clamans.Quare,Ioannes verè dicitur Vox clamantis,id eſt Chriſti veritatem annunciantis.Non abs re dictus Ioannes Vox,eo quod præcurſor erat Chriſti,ſicut vox Verbum præcurrit.Et vt manifeſtius dicā,ait Theophylactus, Vox quidē eſt ſpiritus inarticulatus, qui à pectore egreditur,quando autem lingua articulatur,tunc fit verbum. Primum igitur vox,& deinde verbum:prior Ioannes,& deinde Chriſtus ſecundū aduentū in carne.Et baptiſma quidem Ioannis non erat articulatum,nō enim fiebat in ſpiritu , Chriſti vero articulatum erat,nihil vmbrarum & figurarum continens , ſed fiebat in Spiritu.Hactenus ille.

Vox clamātis.

Baptiſta teſtimonium de ſeipſo.

Baptiſta quomodo vox clamantis.

Vox verbū

Baptiſmi Ioannis & Chriſti differentia.

Dirigite viam Domini:ſicut dixit Eſaias.

Baptiſta ſui officij dignitatē ex teſtimonio Eſaiæ adſerit, ne ſciolo cuipiam videatur hoc ſuū munus ſine authoritate Scripturæ vſurpaſſe.Eſaias cap.40.vnde hic ſumptus eſt locus,officium præcurſoris Chriſti deſcribit. Officium Ioannis eſt dirigere viam Domini, hoc eſt prædicare:vt omnis mons & collis coram Chriſto humilietur,& omnis caro non pluris quàm fœnum ſe æſtimet:cuius gloria eſt veluti flos campi. DIRIGITE,id eſt Præparate viam Domini, omnia obſtacula & impedimēta malarum cupiditatum quæ aduentui eius aduerſari poſſunt,tollite.Dirigetis viam,hoc eſt præparabitis,ſi peccata,& animi impietatem abnegantes,reſipueritis. Qui hæc exortatur & prædicat,ad Chriſtum mittit. Dirigite viam:nam flexus viæ facit,quominus proſpiciatis aduentantē : venio dicturus in ianuis ipſum iam eſſe,qui expectatur:vt parati ſitis proficiſci quocūque iubebit.Ambulaſtis hactenus in via Moyſi,modo viam Chriſti ſuſcipite.Parate ergo viam Domini.In via enim Dominus eſt,viam vitæ præſentis eſt ingreſſus,& qui ſecundum ſe,ſemper idem eſt,ſecundum noſtræ mutabilitatis varietatem ad grande opus proficiſcitur : in via nūc eſt. Ecce tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo,exultauit vt gygas ad currendam viam. Vnde & quo eſt iturus?A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Cauete ergo hunc offendere,à via auertere,cum offendiculo huic obuiare. Nam Luc. 20,Super quem ceciderit,comminuet eum.Sed dirigite viam Domini,hoc eſt abiectis cupiditatibus,præparate animos veſtros in illius aduentum,vt vobis ſalutifer adueniat. Moſes illum vobis adumbrauit,Prophetæ olim venturum vaticinati ſunt : ego vobis iam aduenientem oſtendo.

Officium Ioannis ex propheta

Pſal. 18.

Viam Domini dirigere.

Et qui miſſi fuerant,erant ex Phariſæis.

Signanter hoc putauerim additum ab Euangeliſta , vt explicet cuius ſectæ fuerint Sacerdotes

ceerdotes & Leuitæ miſſi ad Ioannem, nimirum Phariſæi, qui tum temporis peritia legis, opinione ſanctimoniæ,& authoritate præcellebant cæteris. Qui de Iudæorum ſectis plura volet cognoſcere,legat Ioſephum de Antiquit.lib.28.cap.1. Ioſephus

Et interrogauerunt eum,& dixerunt ei.

En viuum cæcitatis exemplum in miſſis ad Ioannem, qui quum volunt periti Legis videri, & admoniti etiam in Scriptura de Ioannis officio, tamen ignorant quis ſcit Ioannes. Certè ambitio, auaritia, & inuidia corruperat illorum animos: adeo peſtifera res eſt etiam ſacrarum Literarum cognitio, niſi adſit animus liber ac vacuus à terrenis cupiditatibus. Propterea his verbis alter fuit Ioāni tentationis aries admotus,& quidem à ſiniſtro latere: à dextro, tentatus fuit oblatione honoris,quem vbi reſpuit,aggrediuntur à ſiniſtro, vertentes ſe ad calumniam & damnantes quod agebat. *Scriptura ſine pietate peſtifera*

Quid ergo baptizas,ſi tu non es Chriſtus,neque Elias,neque Propheta?

Quum neque Chriſtus ſis (inquiunt)id eſt promiſſus Meſſias,Sacerdos & Rex ad inſtituendum nouum regnum,& ritus nouos, neque Elias Meſſiæ præcurſor,neque eximius aliquis Propheta,ſed ſola quædam vox,non debueras baptizare,& tibi iſtam abolēdi peccata ſumere authoritatem. Quis igitur authoritatem tibi dedit noua quædam docendi,veteres ritus innouandi? Agnoſcere debes nos rerum nunc potiri,& tanta authoritate præditos, ſine qua nihil cuiquam innouare licet:immò te morigerū nobis iuxta Moyſi præſcriptum eſſe conuenit, neque nouum aliquid citra noſtram ſcientiam & admiſſionem incœptare. Vnde ergo ſumis tibi hanc baptizandi poteſtatem & ritus innouandi? Bene monitis noſtris acquieſcito,certè malum tibi ipſi quæris,& inuenies.

Reſpondit eis Ioannes,dicens,Ego baptizo in aqua.

Vt blanditias eorum & falſos honores, ita & iam minas & vituperia contemnit, perſtans in confeſſione Chriſti vt antea. Quod ego baptizo,ait, iniuſſu quidem veſtro facio, neque id me mouet, ſed quod ago, non ſine diuina authoritate ago, id quod iam ex teſtimonio Eſaiæ probatum eſt. Lucas cap.3.ait, Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem: quo ſcilicet videbatur diuina authoritate baptiſmum pœnitentiæ prædicare.Talem meum baptiſmum cognoſcite, qualis eſt mea prædicatio, meum officium, mea vocatio. Nam quemadmodum nō eſt perfecta mea prædicatio: ſed tantū præparat animos veſtros Euangelicæ doctrinæ,ita & baptiſmus meus tantum aqua conſtans,non abolet peccata,ſed præparatio eſt ad verum baptiſmnm iuxta Spiritum: vt veteris vitæ pœnitentia præparati,capaces ſint illius baptiſmi, quo Meſſias omnium in ſe credentium ſordes abluturus eſt. Ego,inquit, baptizo aqua, hoc eſt doceo mortificationem earum rerum quæ poſſunt impedire aduenientem Chriſtum,gratis iuſtificantem in ſe credentes. *Baptiſmus Ioānis præparatio erat ad Spiritū.*

Medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.

Aduerſus iſtorum calumniam,manſueta eſt Ioannis reſpōſio.Sed ita vt liberè & ſuam humilitatem agnoſceret,& Chriſti dignitatem profiteretur. Alius,inquit,adeſt,qui id muneris mihi admandauit:iam nunc adſtat in hac populi multitudine,& tanquam vnus è numero populi verſatur in medio veſtrum,quem non agnoſcitis, quòd iuxta mundi æſtimationem humilis & abiectus eſt,nulla ſe earum rerum (quibus mundi cultores hominē metiuntur) pompa venditans. Nondum illi viſum eſt vim & magnitudinem ſuam exerere, ſed illius mihi quàm veſtra aliquāto ſanctior eſt authoritas. Is verus eſt Saluator & iuſtificator,quem vos neſcitis, hoc eſt quem contemnitis, cuius doctrinā veluti hæreticam iudicatis,qui à vobis abiectus habetur. Hunc ſi agnoſcere poſſetis,nō interrogaretis à quo mihi poteſtas hæc facta ſcit baptizādi, ſed potius vos vltro baptizādos offerretis. Aut, Stetit medius veſtrū,& c.ac ſi diceret,Ne porrigite in futurū oculos veſtros,iam pridem inter vos in medio populi Iudaici ſtetit, & conuerſatus eſt non minus annis triginta,de quo omnes Prophetæ loquuntur. Attendite vobis ipſis,ne ipſi vobis deſitis. Vos enim quidē ignoratis quare ego veni eum vobis indicaturus. Quum hic audis Ioannis baptiſmum,nō intelligas ſolam aquæ ablutionem & intinctionem,ſed totum Ioannis negotium,munus & officium. *Teſtimonium Ioānis de Chriſto.*

Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt,qui ante me factus eſt.

Tertio hanc ſententiam in hoc capite ponit,vt indiuulſius hæreat auditorum animis. Commendatio Chriſti eſt ab æternitate & diuinitate,quum dicit IPSE eſt. Nam idem dixit Moyſi,Ego ſum qui ſum. Qui poſt me venturus eſt,ſupple prædicatione: qui ante me

factus eſt,hoc eſt ante me fuit,quia ab æterno Deus cum Patre.

Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti.

Vehemens eſt hæc Ioannis Tapinoſis ſiue humiliatio, qui nihil minus agnoſcit quàm arrogantiam. Adeò quòd ne quidem ſatis ſibi apertè tribuat quæ illi vendicat Scriptura. Ac ſi diceret, Tantus eſt cuius auſpiciis hæc facio, vt equidem indignus ſim qui ſoluam corrigiam calceamẽti,hoc eſt qui Chriſto in minimo ſeruiam, ſiue qui agam Chriſti præcurſorem. Tantúmque abeſt illi æquandus veniam,vt me prorſus præcurſoris officio indignum profitear. Exemplo ſui Phariſæos ab arrogantia in humilitatem traducere conatur. Ad hunc modum dici ſolet,Indignus ſum vt ei matellam porrigam. i. aquariū uas

Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.

Certitudinem hiſtoriæ à loci circunſtantia adſerit. Nam apud ſtudioſiſſimos ſcriptores receptiſſimum eſt, loca vbi aliquid præclarum geſtum expoſitúmve eſt, memoriæ diligentius commendare. Aut quòd hìc locum indicat Euangeliſta,in cauſa eſt quòd in hoc teſtimonio ſane ſumma ſalutis noſtræ ſita eſt. Videtur ad hunc modum dicere Euangeliſta:Publice hæc geſta ſunt,non ſecretò,ſed coram & in omnium cõſpectu,eo loco,quo turbæ ſe recipiebant vt baptizarentur à Ioanne. Tam manifeſtum eſt hoc Ioannis teſtimoniũ, vt nemo inficiari poſſit. Chryſoſtomus admonet in vetuſtioribus & emendacioribus exemplaribus non legi Bethaniam ſed Bethaharan, quòd Bethania,non ſit trans Iordanem, nec in deſerto,ſed citra Iordanem proxima Hieroſolymis. Reſpõdet & locus officio Ioan-

Bethabara. nis,Bethahara enim ſonat domum præparationis:& baptiſmo,quia circa Iordanem. Locus hic propter aquæ paratam copiam, ac deſertum proximum, Baptiſtæ & pœnitentiæ præconi accommodus erat, in quem quotidie è diuerſis Iudææ regionibus cõfluebant turbæ, baptiſmi gratia: nam illic & prædicabat Ioannes & baptizabat.

Altera die.

Quadam poſteriore die ab ea die qua legati venerant interrogaturi Ioannem,Baptiſta rediit eodem functurus ſuo officio, qui hactenus ita teſtificatus de IESV,vt in turba ſtantem, nec nominaret,nec digito oſtẽderet,quò minus concitaret in illum Phariſæorũ inuidiam:& magis ſimpliciũ animos deſyderio videndi illum inflammaret. Iſte enim eſt Ec-

Prædicatorum ſcopus. cleſiaſtæ ſcopus, animorum ad Deum ex animo diligendum inflammatio, ſicut doctoris, illuminatio. Propterea factum eſt,vt quum multi è plebe ſtudioſe quærerent quíſnam eſſet ille tantus vir de qno tam ardua pronuntiat, & cuius dignitati cedit Ioannes, venit Chriſtus ſeorſum ad Ioannem, qui admixtus erat turbæ.

Vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe.

Ex ſingnlari Dei conſilio & diſpoſitione, Ioannes ad ſe venientem Chriſtum videt. Hic IESV aduentus ad Ioannem fuit poſt exercitatũ & peractum quadrageſimæ ieiunium in deſerto. Poſtquam ergo tam multis Ioannes confeſſus eſt ſe non eſſe Chriſtum, decorum fuit eum oſtendere quis eſt Chriſtus,ne tandiu ſuſpenſos auditorũ animos occuparet. Quare venit IESVS ad Ioannẽm? Ne qnis ſuſpicaretur, quòd quaſi peccatis obnoxius, æqualiter cum aliis baptizatus ſit. Idcirco iterum venit, dans Ioanni occaſionem tollendi corrigendíque hanc ſuſpicionem. Vnde ſubiungit Baptiſta,Ecce agnus,&c.

Ecce.

Hac particula attentos reddit auditores, quaſi dicat, Ego monſtrabo vobis verum

Baptiſta apoſtolus & Propheta. CHRISTVM, Filium Dei & Saluatorem mundi. En breui tempore Propheta ſimul & Apoſtolus,Baptiſta declaratus. Quem enim venturũ prædicabat,hunc iam præſentem demonſtrat. Vnde ex hac oſtenſione,Prophetarũ exceſſit menſuram,vt ad Iudæos diceret de

Animorum affectus geſtu corporis indicatur. ipſo Chriſtus, Quid exiuiſtis in deſertum videre? Prophetam? etiam dico vobis pluſquam Prophetam. Chriſti puritas tam excellens erat,vt ſe ipſam vultu ipſo,voculis,inceſſu,totóque corporis habitu exereret, quemadmodum ex aduerſo vitiis obſitus & furiis plenus animus,ex ipſo corporis geſtu ipſiúſque imagine cognoſcitur. Ecce,inquit,is quem vobis annuntiabam, quem plerique veſtrum viderunt in Iordane à me baptizari: quem Iordanis vnda non purificauit, ſed potius aquas Iordanis ſanctificauit. Hic ſolus eſt qui ab omni peccato immunnis eſt: nam agnus eſt,&c.

Agnus

Agnus.

Argumento à natura agni petito, metaphoricè Agnum vocat CHRISTVM. Videmus agnum placidum,manſuetum,mitem, non tumultuantem : talem ex Prophetarum & Euangelij teſtimoniis Chriſtum fuiſſe,vt ſua mãſuetudine homines ad ſe alliceret,cognoſcimus . Is eſt de quo Eſaias cap.53,dicebat,Tanquàm ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe,obmutuit . Hìc eſt quem agnus ille Moſaicus adumbrabat,cuius innoxius cruor filios Iſrael ab Angeli gladio vindice præſeruauit.

Agnus Chriſtus.

Dei.

Addidit, DEI, ad differentiam agni Iſraelitici, qui Chriſti veri agni vmbra & figura erat . Dicitur Dominus,Agnus Dei,eò quòd Deus pater propter charitatẽ ſuam erga nos, illum dederit ad mortem . Ad hunc modum dici ſolet,Sacrificium hoc illius eſt,id eſt Ille hoc ſacrificium obtulit. Ita & Chriſtus agnus oblatus,à Patre traditus eſt: eſt igitur hic Agnus Dei:Aut Agnus Dei, id eſt Agnus qui Deus eſt,iuxta dialectõ Hebraicam dictus eſt. Nam his verbis commendat nobis Baptiſta Chriſtum,vt æternum & verum Deum . Propterea Græcis appoſitus eſt articulus,ὁ ἀμνὸς,id eſt ille Agnus: non ſolum emphaſim dignitatis, verumetiam relationis indicans . Hic eſt puriſſimus ille agnus,quem Deus iuxta vaticinium Eſaiæ,ſibi gratiſſimã victimam deſtinauit . Hic agnus ille,ipſe eſt qui ipſa innocentia eſt:hic vt homo veluti agnus manſuetus portari potuit ad victimam , quíque dedit corpus ſuum percutientibus,& genas ſuas vellentibus , vt carnibus eius cibaremur , & lanis eius operiremur:& confixus clauis & lancea,vt ſanguine eius poſtes noſtrarum frontium ſignarentur.Ea autem ratione qua Deus tollit peccata mundi, hanc habet authoritatem,hanc excellentiam qua tollit peccata mundi : hic enim,vt prius dictum eſt, plenus eſt gratiæ & veritatis,de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

Agnus Dei.

Ecce qui tollit peccata mundi.

Summam totius Euangelii breui compendio Baptiſta perſtringit,& legalia ſacrificia, præſertim victimam agni Paſchalis , exponit . Quid in vniuerſo Euangelio quæri poteſt quàm remiſſio peccatorum ? quam qui habet,omnia habet:nam Chriſtum habet . Omnia veteris legis ſacrificia in vnum ſolum Chriſtum reſpiciebant : quæ quum iuſtificare non poſſent, reliquum erat vt illorum veritas, hoc eſt CHRISTI ſacrificium,peccatum aboleret , remiſſionem peccatorum faceret . Hebr.cap.9.& .10, Quemadmodum qui mortem tollit,vitam largitur:ita qui peccata tollit,iuſtitiam donat . Tollit peccatum, hoc eſt ipſam tyrãnidem,& vim omniũ peccatorũ,vt iam nullũ ſit in eis peccatũ. Obſerua quòd dixerit, TOLLIT, & nõ Remittit aut Abſtulit,vel quia penitus tollit,& huius gratiæ remiſſionis author eſt,vel quia in ſe recepit . Tollimus enim onera quæ nobis ipſis imponimus.1.Petr. cap.2, Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui,iuſtitiæ viuamus,cuius liuore ſanati ſumus.Ad hæc,obſeruanda eſt tẽporis ratio vt annotauit Chryſoſtomus,non dictum eſt, TVLIT aut TOLLET, ſed TOLLIT, verbo præſentis temporis,quòd ab illo ſemper proficiſcatur omnis purgatio criminum,veluti dicas,Helleborum purgat cerebrum,ſignificãs illi perpetuam & natiuam ineſſe vim purgandi. Quotidie Chriſtus tollit peccata noſtra,& aliorum quidem per baptiſmum,aliorum autem per pœnitentiam. Aiunt Iuriſperiti rem tranſire cum vniuerſitate ſua: quo fit vt ex peccato intelligas & rem cognatam , hoc eſt pœnam æternam . Qui enim tollit peccatum , tollit & pœnam æternam peccato debitam . Quærit Chryſoſtomi abbreuiator , quare non dixit Peccata,ſed Peccatum? reſpondet,Fortaſſe quidem per quod dicit peccatum in genere,dixit & de omnibus. Apud receptiſſimos authores locus hic allegatus habet Peccatum mundi,numero ſingulari,quod quidem plus exprimere videatur quàm ſi dictum eſſet,Peccata. Quemadmodum in ſua Canonica Ioãnes ſummam omnis impietatis & ceu mundum vitiorum omnium,malignitatem vocat, quum ſcribit mundum in maligno poſitum , ita hic Peccatum mundi vocat omnium vitiorum colluuiem ,ipſam tyrannidem & vim omnium peccatorum. Ne credas Chriſtum tantum ſpecies quaſdam peccati tollere,non omnia peccata:quemadmodum illi erroneè ſentiunt,qui ſcribunt Chriſtum tantùm pro originalibus peccatis ſatisfeciſſe , aut tantùm pro præteritis actualibus Patrum . Tollit peccatum quale quale illud ſit,non de loco ad locum alium,ſed tollit ita,vt nullibi appareat,nullibi ſit.Huc pertinet quod dicitur 1.Ioan.2, Sed ſi quis peccauerit , aduocatum habemus apud Patrem IESVM CHRISTVM iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum,ſed etiam pro totius mundi.

Victima agni paſchalis.

Tollet: peccatũ

Verbi temporis præſentis energia.

Singularis numeri virtus.

Peccatũ mũdi.

Hic eſt de quo dixi.

Mundi iudiciū de perſona Chriſti.

Ne putetis me Chriſtum eſſe, néve credatis de alio Chriſto dicere, quàm de illo qui aſſumpſit carnem: ſiquidē ſcio mundum magnificam perſonā non vilem & contēptam in Chriſto expectare. Hic eſt ille de quo prius ſemel atque iterū, ceu per ænigma, dixi Phariſæis, Qui poſt me vēturus eſt, &c. Ne ignoretis illū, digito vobis hunc deſigno & oſtendo.

Poſt me venit vir.

Chriſtus vir animæ, & eccleſiæ ſponſus.

Baptiſta pronubus.

Non magis ex charitate quàm veritate & neceſſitate Ioānes teſtatur ſe Chriſto cedere. POST me venit: Quia poſt me incarnatus & reuelatus eſt mundo, & poſt me prædicabit. VIRVM vocat propter ætatem perfectā: erat enim triginta annorū quando baptizatus eſt. Aut fortaſſis dici poteſt quòd omnis animæ vir ſit, & Eccleſiæ ſponſus, dicente Paulo (ait Theophylactus) 2. Corinth. 11, Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere CHRISTO, id eſt vt virginem animam & caſtam exhibeatis Chriſto: ac ſi diceret Baptiſta, Ego quidem pronubus & internuntius, venit autem poſt me vir. Nam ego quidem traho poſt me animas ad fidem in Chriſtum: ipſe autem vir eſt, quia illas ſibi adiunget.

Qui ante me factus eſt.

Tametſi vobis appaream prior, ipſe tamen antè fuit: quia ipſe Deus æternus & verus apud Patrem exiſtens.

Quia prior me erat.

Ethiologia

Ethiologia eſt, cum venuſta expolitione rhetorica, qua idem dicit quod illis verbis, Qui ante me factus eſt: quæ pro his dicta ſunt, Qui ante me fuit. Hic tantus eſt, vt ego quem vobis etiam digito demonſtro, quem vos ſuſpicitis, nullo modo ſim illi conferēdus. Nam hic Deus & Dominus, ego ſeruus: hic author totius ſalutis, ego tantum alienæ liberalitatis adminiſtrator: ego nihil aliud ſum, quàm eius famulus & præcurſor. Apageſis Arri, nō ait Ioannes, Prior me cōditus eſt, ſed Ante me erat. Faceſſe hinc Pauli Samoſateni ſecta, Hic erat ante me: non ergo cœpit eſſe Dominus à Maria, quum præcurſore prior fuerit ſecundum ſubſtantiam ſuam, quam ante ſecula habuit. Quid nugamini Dominum à Maria Virgine initium ſuæ ſubſtantiæ aſſumpſiſſe, quum præcurſore prior fuerit? Cœpit re vera homo eſſe in Virgine: ſed Deus erat ab æterno.

Et ego neſciebam eum.

Chriſtus propter formas crucis mundo incognitus.

Chriſtus de facie ante baptiſmum Ioāni incognitus.

Homo ſine medijs non cognoſcit.

Iſta indicant Baptiſtam frequenter variis tentationibus à ſuis familiaribus impetitum fuiſſe: Quid agis, quòd tam magnificum de viro tam ignoto, vili, & abiecto teſtimonium præſtas? cur illi tantum honorem defers? hunc tibi potius honorem accipe, quem vel tota plebs præſtitura eſt. Sed conſtanti animo perſeuerat Baptiſta authoritatē IESV CHRISTI, quantuncunque humilis & abiecti, adſerere, dicens, ET ego neſciebam eum. Hoc eſt, Quid eſt quod tam frequenter me humilitate & abiectione eius obtunditis: pro qua, veſtra opinione, nō poſſit eſſe Chriſtus? Non eſt in hoc tam arduo negotio & tam ſacro myſterio iuxta carnalem ſenſum iudicandum. Nam & ego etiam ante baptiſmum eius illum non agnoſcebam, quòd impeditus eſſem formis crucis & humilitate perſonæ. Tanta humilitate tectus erat, vt tam meæ rationi quàm vobis fuerit abſconditus. At poſtquam Spiritus mihi reuelauit, agnoui eum: à cuius cognitione neque Phariſæorum, neque quoruncunque minæ me abducent. Sed quoad vixero, huic teſtimonium veritatis præſtabo. Colligamus ex his facie tantùm Chriſtum Ioanni fuiſſe ignotum, antequam ad baptiſmum veniret, quem tamen æternaliter genitum à Patre, & temporaliter ex Maria natum credebat. Aut dici poteſt, ne quis obiiciat, Quomodo qui Dominum in vtero cognoſcēs exultabat, qui à matris ventre diſcipulus Domini fuit, fatetur ſe non cognoſcere? Certe ex ſe & cognitione illa naturali non cognoſcebat, ſed Spiritu reuelatore cognouit. Omnia enim, ait Cyrillus, à ſeipſo abſque alicuius doctrina Deus ſolummodo ſcit: creatura verò omnis nō à ſe, ſed ab alterius diſcit doctrina, & Spiritus in ſanctis hominibus habitans, replet quod natura non poteſt, & bonum ſuum naturæ humanæ largitur: & ita illuminata, futura, & occulta cognoſcit myſteria. Obſerua, Ioannes dicit ſe neſcire ſecundū humanam cognitionem, & tamen fatetur Chriſtum veniſſe, vt oſtendat ſe ex reuelatione ipſius Dei hoc teſtimonium de Chriſto præſtare, quo facilius credant Iudæi, & Chriſtum honorificè excipiant, quos nihil morari debet tanta Chriſti humilitas.

Sed vt manifeſtetur in Iſrael,propterea veni ego in aqua baptizans.

Prædicationis Baptiſtæ ſcopus

Scopum miſſionis & prædicationis ſuæ Baptiſta aperit: vt manifeſtaretur ſcilicet Agnus Dei eſſe,qui peccatū mūdi tolleret. Adiicit IN Iſrael,quia Iſraeli promiſſus erat. Ego quidem baptizo in aqua: at baptiſmus meus & mea prædicatio ſunt veluti præludium cæleſtis doctrinæ, & ſpiritalis virtutis, quam ille vobis allaturus eſt. Nec in aliud iuſſu Dei huc veni,niſi vt prædicarem reſipiſcentiam,& delictorum pœnitentiam,nuntiarémque regnum Dei inſtare, & aqua vos tingerem, vt rudimentis huiuſmodi à me præparatis, facilius innoteſceret vobis.Non ergo huc ſum ego miſſus,vt mihi hunc honorem Meſſiæ vſurpem,ſed vt mea doctrina & baptiſmo parem Iſraelem & populum vniuerſum ad Meſſiam mundi Saluatorem & Redemptorem.Paro autem mortificans lege populum,dum peccata oſtendo & declaro. Niſi enim prius peccatum tuum cognoueris, Chriſti iuſtitiam nunquam verè ſpiraueris.Docent hæc quàm neceſſaria ſit ipſa pœnitentia fidei cōiuncta, quæ aditus eſt ad Dei cognitionē & manifeſtationem. Obſerua ex ſuperioribus:Ioannes manifeſto ſigno teſtatus eſt CHRISTVM mundi Saluatorem eſſe præſentem.Rurſus aperto ſigno præparauit viam CHRISTO Saluatori & viuificatori: item ſigno aperto docuit mortificationem.Hæc omnia certe eò tendunt,vt per Chriſtum iuſtificentur,& viuificentur homines: quódque Ioannes præcedit IESVM, non vt iuſtificator, ſed vt iuſtificatoris teſtis & declarator.

Et teſtimonium perhibuit Ioannes,dicens:

Baptiſta minuitur, vt promoueat Chriſti gloria.

In primis obſeruandum putauerim, quanto ardore Baptiſta ſtuduerit populo CHRISTVM, vt vnicum ſalutis authorem, commendare: imminuíque ipſe quæſierit,vt ille magnus agnoſceretur.Non abſimilem animi zelum & ardorem in Paulo legimus,qui non ſolum ſe obſcuratum,ſed etiam anathema eſſe à Chriſto,Rom.cap.9.optauit, hoc ſolo ductus animo,vt plurimi Chriſtum agnoſcerent. Reuelationem hanc diuinam ſiue hoc teſtimonium Baptiſtæ Euangeliſta adducit, vt quod dictum eſt confirmet, Chriſtum non poſſe cognoſci,niſi datum fuerit deſuper. Nemo enim (ait ille) venit ad me,niſi Pater meus traxerit illum.Dehinc hæc reuelatio vt aliter iudicet mundus, docet hunc eſſe Chriſtum Filium Dei,verum agnum paſchalem,tollentem peccata mundi.

Quia vidi.

Oculus, locuples teſtis.

Fortiſſimum & fideliſſimum teſtimonium viſus Ioannis,quo primùm confirmat IESVM eſſe Meſſiam,Filium Dei,mundi Saluatorem:deinde ne in tentatione de diuinitate, æternitate & potentia Chriſti dubitemus: Ac ſi diceret,Datum eſt mihi videre cæleſte ſignum in baptizato,vt meo præconio vos quoque cognoſceretis veſtræ ſalutis authorem.

Spiritum.

Spiritus Sanctus.

Spiritum Sanctum intelligit, Patri & Filio æqualem & conſubſtantialem. Hic enim vnus eſt qui confirmat nos de Chriſto.Ioan.15,Ille teſtimoniū perhibebit de me.Et cap.16, Ille me clarificabit.

Deſcendentem.

Spiritus Sancti aduentus ad Chriſtum.

Deſcendit verè non fallaciter. Quid hîc narrat ſe vidiſſe Spiritum Sanctum deſcendentem in CHRISTI verticem,& manentem ſuper eum? An quòd antea Chriſtus Spiritu Sancto caruerit? Abſit.Nam non ſolum à natiuitatis principio Spiritum Sanctum habuit,verumetiam ab æterno vnus Deus cum Spiritu Sancto erat. Certè hic deſcenſus ſiue aduentus Spiritus Sancti, erat reuelatio ipſius Spiritus in Chriſto exiſtentis & habitantis. Chriſtus nūquam ſine Spiritu Sancto fuit: ſed dum adoleſceret,vſque ad baptiſmum,nullo tam euidenti ſigno exteriori declaratus eſt habere Spiritum Sanctum. Quare tropo Scripturæ,Spiritum deſcēdere,aut Deum deſcendere,vt legimus Gene.11.& Exo.12.eſt Deum præſentiam ſuam aliquo ſpeciali & externo ſigno declarare. Deſcendit Filius in vterum Virginis, factus homo: deſcendit Spiritus Sanctus ſuper Diſcipulos in linguis igneis, id eſt, Linguæ illæ ſunt ſignū externum quo declarat Spiritus Sanctus ſe in Apoſtolis reſidere: ſimiliter & in monte Sina fumo & tonitru declarata eſt præſentia & aduentus Domini ad Moſen. Ita & hoc loco deſcendit Spiritus ſuper Chriſtum, hoc eſt viſibili columba declarata eſt præſentia Spiritus Sancti exiſtentis & habitantis in Chriſto. Hic deſcenſus Spiritus,omnibus qui aderant & Ioanni aſſidebant baptizandi,aut verbum audituri venerant,apparuit & non ſoli Ioanni. Quòd ſi rogaueris,cur non crediderunt? Reſpondeo,eò

Spiritum ſiue Deū deſcendere quid eſt.

ferũtur, non eſſe vera. Nam ſi à pueris miracula facere cœpiſſet, non ſanè eum Ioannes ignoraſſet: nec reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro, qui ipſum manifeſtaret. Venit ergo Ioannes non humana ſed diuina authoritate baptizans aquas, ad demonſtrãdum Meſſiam. Quemadmodũ Samuel in Bethlehem miſſus, ſciens eſſe in filiis Iſai quem vngeret in Regem. 1. Reg. cap. 16, ſed facie non cognoſcens quis eſſet è filiis vngendus: ita & Ioannes ad Iordanem omnes ad ſe venientes baptizans, ſciebat Meſſiam quidem veniſſe, & inter Iſraelitas verſari, ſed in perſona quis Chriſtus eſſet neſciebat: tanta enim humilitate tectus erat Chriſtus, vt à Ioanne non cognoſceretur. Atque vt Samuel ex occurſu, facie ipſum Dauidẽ agnouit, erat enim ruffus & pulcher aſpectu, decoráque facie, certior factus eſt illũ eſſe Dauidẽ, quem vncturus venerat, dicẽte Domino, Surge & vnge eum, ipſe eſt enim, &c. Sic & Ioãnes Chriſtũ veniẽtẽ ad ſe, & neſcio quos diuinitatis radiolos, oculis, geſtu, denique toto corporis habitu præmõſtrantẽ, agnouit reuelatore ſimul & doctore Spiritu: Hic eſt qui baptizat in Spiritu dixit, Ecce agnus Dei, &c. Et ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.

Miracula quæ vulgo de pueritia CHRISTI *circumferuntur apocrypha.*

Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum.

Videamus Ioannis humilitatem: non ingerit ſe huic officio: Non mea authoritate, ait, ſed diuina huc prodeo: nam miſit me Deus. Ioannes ne ſuſpectum faceret teſtimonium de Chriſto ob cognationem mutuam, ait, Ego neſciebam illum: teſtimonium refert ad Deum & ad Patrem, Pater (ait) reuelauit mihi hunc in baptiſmate. Matth. 3, Hic eſt Filius meus, &c. Miſit me baptizare in aqua, id eſt præparare Chriſto viam, & certo ſigno mortificare homines, ad viuificatorem Chriſtum benigno & pio animo excipiendum. Differt Ioannes à Moyſe, quia Chriſtum reuelauit, qui adhuc in Moſe abſcõditus erat. Baptiſmus Ioannis fiebat pura aqua, quæ erat index pœnitentiæ: at non conferebat gratiam & iuſtificationem: quia non erat Dei, ſed hominis baptiſmus: qui repeti & reiterari poterat. Hic Ioãnis baptiſmus, item prædicatio & doctrina, mortificabat propter legem, & parabat conſcientiam ad futuram viuificationem conferendam per Chriſtum, qui in Spiritu baptizat, hoc eſt viuificat. Hortabatur enim vt crederẽt in eum, qui poſt ipſum venturus erat.

Baptiſtæ fidele teſtimonium.

Teſtimoniũ cognatione ſuſpectum.

Baptiſmus Ioãnis qualis fuit.

Hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto.

Hæc certa eſt demonſtratio, quemadmodum & illa quæ à Matthæo cap. 3. expreſſa eſt, Hic eſt Filius meus, &c. & cap. 17, Hũc audite. Baptiſmus Ioãnis ablutio ſolùm erat externa: at baptiſmus IESV CHRISTI ablutio eſt interna, hoc eſt remiſſio peccatorum. Ipſe Spiritus Chriſti attingit ipſum ſpiritum qui eſt anima, per lauacrum regenerationis & renouationis: quia baptiſmus à Chriſto inſtitutus, vim & energiam mortis & reſurrectionis Chriſti habet. Non eſt pura aqua, ſed viuificatio & regeneratio. Vt ſicut Chriſtus mortuus & ſepultus reliquit omnes infirmitates ab Adamo aſſumptas, & reſurrexit glorioſus: ita & qui baptizatur, quum mergitur, ſignificatur mori & ſepeliri cum CHRISTO, ita vt ſit peccato & veteri homini mortuus: & ab aqua erectus, cum Chriſto reſurgit glorioſus, quia renouatus & regeneratus per hoc regenerationis lauacrum. Non abs re à Chriſto dictum eſt, Ego ſi exaltatus fuero, traham omnia mecum: qui re vera omnes electos vt ſecum morerentur, moriens in virtute traxit, ſimul & reſurgens reſurgentes reddidit & conuiuificauit. Electos quidem non modo præſentes, ſed & præteritos & futuros virtute tantæ ſuæ litationis ad ſe traxit: ipſe enim omnia in omnibus, & omnes in illo: & extra hũc nullus. Huc pertinet quod ſcribit Paulus Roma. cap. 6, Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto. Sequitur, Ita & vos exiſtimate vos quidem mortuos eſſe peccato, viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. Quare quotquot fuerunt, ſunt, & erunt viuificati, in ſolo Chriſto viuificantur, & ſunt Chriſti: quia autem ſunt Chriſti, ſunt & ipſius Spiritus Sancti qui eſt Spiritus Chriſti, & habitat in viuificatis. Vt docet Paulus Roma. cap. 8, Vos autẽ in carne non eſtis, ſed in Spiritu: ſi tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autẽ Spiritum Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Si autem Chriſtus in vobis eſt: corpus quidẽ mortuum eſt propter peccatũ, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationẽ. Quòd

Baptiſmus Chriſti vim reſurrectionis habet.

Obſerua hæc de virtute baptiſmi.

Chriſtus in cruce omnes ad ſe traxit electos.

ſi Spiritus eius qui ſuſcitauit IESVM à mortuis,habitat in vobis:qui ſuſcitauit IESVM à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra,propter inhabitãtem Spiritũ eius in vobis.

Et ego vidi,& teſtimonium perhibui.

Baptiſta ait ſe vidiſſe tantum myſterium, quòd certè ſit expertus, & manifeſto miraculo confirmatus:vnde teſtimonium perhibet.

Quia hic eſt Filius Dei.

Baptiſta declarat quis ſit Chriſtus.
Antidotum aduerſus Cerinthianos & Ebionitas.
Paternitas ſiue in cælo ſiue in terra eſt à Patre Deo.
Filiatio,qua dicimur & ſumus Filii Dei, eſt à Filio.
Adoptiui filii, qui in Chriſto ſunt.
Chriſti aduentus ſcopus.

Peruenuſta æthiologia explicat qualitatem teſtimonij de Chriſto à Ioanne exhibiti, Quòd Chriſtus eſt Filius Dei. Articulus HIC emphaſim habet, cum aſſerta certitudine, vt ille ſolus eſſe oſtendatur, qui Filius Dei eſt, qui legis Moſaicæ figuris adumbratur, qui Prophetarum ſcriptis prædicatur,qui ſolus baptizat,quia verus & naturalis Filius:adoptati autem filij,ſunt miniſtri.Totum Ioannis teſtimonium vrget & eò tendit vt probet Chriſtum eſſe Filium Dei, æternum ac verum Deum, contra Ebionitas & reliquos hæreticos. Quod teſtimonium totum Euangelij negotium comprehendit: nam oſtendit in quo ſolo eſt noſtra ſalus,in Filio ſcilicet, in quo & per quem ſolum Filij ſumus. Vt enim omnis in cælo & in terra paternitas ex Patre eſt, quoniam ipſe propriè,primùm & verè ſolus Pater eſt:ſic & omnis Filiatio ex Filio eſt,quoniam ipſe propriè,primùm ac verè ſolus Filius eſt,ex ſubſtantia Patris,non per aliquam deciſionem aut paſſionẽ,ſed vt ex vno vnus æqualis & conſubſtantialis Patri. Et quum ſolus ſit hic Filius naturalis,& nullus alius,neceſſarium eſt,ſi filij Dei eſſe volumus,& habere Patrem deſyderamus, vt in hoc Filio ſimus, in quo exiſtentes,filij erimus,non naturales,ſed adoptiui:hoc eſt pro filiis nos habebit Pater, quem in Filio proprio nobis placatum dicemus & confitebimur. Erimus autem filij Dei, ſi huic vero Filio fide viua adhæſerimus, qua veterẽ exuemus hominem, & nouum induemus. Scopus aduentus IESV CHRISTI ad nos, eſt, vt in eò ſimus, & in ipſo filij efficiamur Patris, quem ſua litatione nobis placauit.1.Ioan.cap.5,Scimus quoniam Filius Dei venit:& dedit nobis ſenſum,vt cognoſcamus verum Deum,& ſimus in vero Filio eius.

Altera die ſtabat Ioannes.

Conſtantiam cum perſeuerantia Ioannis manifeſtat: nam nihil Phariſæorum minas moratus, quo magis eluceat eximia Saluatoris cognitio diſcipulis & auditoribus, redit eoſdem docturus eadem quæ de Saluatore ſemel atque iterum dixit.

Et ex diſcipulis eius duo.

Repetita doctrinæ vtilitas.

Signanter diſcipulos adeſſe dicit, inſinuans affectum quem erga Baptiſtam præceptorem gerebant. Vnde difficile erat eos à præceptore ſuo,quem veluti Meſſiam propter vitæ auſterioris ſanctitatem putabãt,ad Chriſtum traduci. Eſt optimi præceptoris,quod adhuc non rectè intellexerunt auditores, diligenter repetere: vt mala omnis perſuaſio frequenti exhortatione expulſa, pura & ſyncera doctrina locum habeat, & repetita perſuadeatur. Quod diligenter Paulus exercuit,vt indicat locus ille ad Philipp.3, Eadem vobis ſcribere mihi quidem non pigrum,vobis autem neceſſarium.

Et reſpiciens IESVM ambulantem,dicit.

Reſpicit & intuetur IESVM,admirans gratiam & potentiam eius,quaſi diceret diſcipulis, Quid eſt quòd me tanquam veram lucem, verum redemptorem & iuſtificatorem ſuſpicitis,& vſque adeo iuxta externam ſpeciem mihi adhæretis? Ego non ſum agnus ille tollens peccatum mundi. Chriſtum reſpicit ambulantem veluti ſemper in maius progreſſurum,& vndique cæleſtis doctrinæ diſcipulos colligentem.

Ecce agnus Dei.

Pronubus.
Similitudo ſumpta à nubentibus.

Quod Ioannes tum miraculo tum inſpiratore Spiritu,certò ſcit & animo volutat,nõ poteſt non ore,in aliorum ſalutem eloqui:qui receſſurus à ſuis diſcipulis,more optimi Domini & præceptoris,eos meliori & ditiori præceptori elocat. Certè videtur mihi Baptiſta pronubus eſſe. Eſt Pronubus,vt author eſt Donatus, qui nubentem in domum mariti deducit ac comitatur. Tacet Chriſtus,vt ſponſus:Ioannes pronubus omnia loquitur,Ecce Filius Dei,Ecce qui tollit peccata mundi. Hæc pronuntians,humanam naturam ſponſo adducit,& Dominus ſicut ſponſus ad multitudinem venit. In nuptiis celebrandis non ſponſa ad ſponſum,ſed ſponſus ad ſponſam abit, etiam ſi Regis filius ſit. Ideo & Dominus naturam noſtram deſponſaturus, deſcendit ad eam in terram, quæſiturus ſponſam quam ſua gratia inuenit,& multis ditauit ornamẽtis: quam factis nuptiis aſſumptus tulit in domum

Patris ſui. Itaque pronubus Ioannes intuitus in IESVM, indicat ſpõſum, Ecce agnus Dei, ſcilicet qui inſtar agni, placidus & manſuetus, placidè & manſuetè recipit peccatores conſolatione & viuificatione egentes: hunc ſequimini ſalutis authorẽ: huic enim ſoli vos doctrina & baptiſmo meo paraui. Quare quum lex ad ſummam lineam peruenerit, non eſt longius progreſſura, ſed mox ceſſura, & quum iam præſens ſit CHRISTVS, æquum eſt vt ablegata lege & me relicto, hunc ſolum ſequamini.

Et audierũt eum duo diſcipuli loquentẽ, & ſequuti ſunt IESVM.

Verbum Dei nõ eſt otioſum.

Non eſt verbum Dei otioſum, fructum affert copioſiſſimũ, quem à doctrina Baptiſtæ quàm citiſſime ſequutum videmus. Tempus aderat vt Chriſtus Ioanne præcurſore & prædicante, Ecce agnus Dei, agnoſceretur. Vnde incremẽtum huic Ioannis præconio, Deus in cordibus illorum duorũ diſcipulorum dedit, vt audito Ioanne teſtificãte quia hic eſt agnus Dei, hic eſt Filius Dei, illico IESVM ſequerentur. SEQVI verè IESVM, eſt effectus viuæ fidei, qua quis apprehẽdit & ſentit IESVM agnum Dei, viuificatorẽ & Saluatorẽ. Mira eſt vis & potentia verbi & viuæ fidei, quæ ſtatim fecit vt diſcipuli nihil reſponſarent ſuo magiſtro, ſed fidem habentes illius ſermoni, relicto Ioanne præceptore, ſequuti ſunt IESVM Euangelicæ ſalutis authorem. Taciti ſequebantur, flagrantes amore ſublimioris doctrinæ, cuius ſpem ex præceptoris teſtimonio cõceperant: ſed quia cum Chriſto nulla interceſſerat familiaritas, non audebant eum interpellare. Non tamen ſic illum ſequebantur, quaſi iam illi inhærerent non receſſuri. Nam apertiſſimum eſt quãdo illi inhæſerunt, nimirum quum de naui eos vocauit. Alter horum erat Andreas frater Petri.

Ieſum ſequi.

Conuerſus autem IESVS, & videns eos ſequentes ſe.

En veræ philanthropiæ ſiue humanitatis & benignitatis exemplum, quo Chriſtus ſe talem declarat & exhibet, qualem præcurſor teſtatus erat: nẽpe eſſe agnũ Dei placidum & manſuetum, Saluatorem pro peccatoribus. CONVERSVS eſt IESVS. En gratiam præuenientem & humanitatem Chriſti: qui intelligens quo animo ſequerentur, vt manifeſtaret quàm obuius eſſet iis qui ſyncero animo Euangelium ſitiunt, non expectata interpellatione, verſus eſt ad illos, & conſpicatus eſt, & compellauit. Hæc conuerſio re ipſa confirmat quod Pſalmo 33. canimus, Quæſiui Dominum, & exaudiuit me.

Gratia præueniens.

Dicit eis: Quid quæritis?

Timiduli & ſubuerecũdi ſequebantur, ſed illorum ſubleuat verecundiam, præueniens illos ſua gratia, quod magnæ humanitatis ſignũ eſt. Interrogat Chriſtus non ignorans quid peterent, qui nouit vniuerſa: ſed vt illis animum addat, eóſque cum fiducia petere doceat, & ſibi conciliet atque familiares reddat & audentiores, illos compellat dicens, QVID quæritis? ac ſi diceret, Quid vultis vt faciam vobis, quid à me petitis? huius veſtræ peregrinationis & progreſſus, quo me ſequimini, quis ſcopus? quæ cauſa?

Qui dixerunt ei.

Apertum & magnum argumentum eſt, recta eos mente ſequutos eſſe IESVM, quòd nullo hortatu (ſuſpicioſum enim fuiſſet) ſed ſolo auditu, ſibi perſuaſiſſent IESVM eſſe qui in Spiritu Sancto eſſet baptizaturus: vnde ipſo ſtatim nomine profitentur ſe diſcendi deſyderio teneri, dicentes,

Rabbi.

Argumẽto à dignitate perſonæ petito, captant beneuolentiã, vt ſe quales eſſe volunt apud Chriſtũ, inſinuẽt, nẽpe diſcipulos. Auidi ergo iam tãtæ doctrinæ, paratíque ſe illi in diſcipulos tradere, Rabbi, id eſt præceptorẽ illũ vocãt. Humiliatio eſt vocare Chriſtũ Rabbi, & ſe diſcipulũ agnoſcere. Omnes nos diſcipulos eſſe addecet, Quia vnus eſt magiſter veſter (dicebat ille Matth. 23) Chriſtus. Sola Chriſtiana philoſophia eſt quæ ſuperciliũ neſcit.

Rabbi.
Chriſtiana doctrina ignara ſupercilii.

Quod dicitur interpretatum, Magiſter.

Lectori vt linguæ Hebrææ imperito, interpretationem dictionis Rabbi Euangeliſta inſeruit: quod re vera ſignum eſt ardentis charitatis in Ioanne: quem ſi imitati fuerimus, omnia dona noſtra ad charitatẽ dirigemus. Quòd primo verbo Chriſtũ vocarint Rabbi, coniectura aperta eſt, vt vitæ doctorem Chriſtum habuerunt. Talem ſanè eum expectabat Samaritis illa, dicens infra cap. 4, Scio quia Meſſias venit, qui dicitur CHRISTVS: quum ergo venerit ille, annuntiabit nobis omnia.

Vbi habitas?

Diſcipulorum diſcendi deſyderium & feruorem erga Chriſtum oſtẽdit hæc interro-

gatio. Dum enim ſic percontantur, Vbi habitas?declarant ſe velle ſequi eum, modo ſciant vbi habitet, & ſe familiarius ſecretiora quædã velle diſcere, quæ fortaſſis in publico dicturus non eſſet:in quiete enim cõmodius & familiarius aliquid diſcitur & auditur.

Pœnitentia diſcipuli.

Obſerua veræ pœnitentiæ diſcipulos,qui vbi primùm cognouerũt Chriſtum,nihil amplius morati ſunt Ioannis Baptiſtæ habitationẽ:quaſi dicãt,Te magiſtrũ quærimus:hactenus cũ Ioanne noſtra fuit cõuerſatio:te ſequi & tecũ habitare parati ſumus,modo ſciuerimus vbi habitas, tibíque nõ fuerit moleſtũ,vt doctrina tua,immo te ipſo iuſtificante & illuminãte fruamur.

Dicit eis,Venite & videte.

Philanthropia

O mirabilem, ô ſuauiſſimam IESV CHRISTI philanthropiam ſiue benignitatem, humanitatẽ & facilitatem, non ſolum erga hos duos diſcipulos, ſed etiam erga totũ genus humanũ!Prius interrogauit quid velint,nũc vltro inuitat eos ad diuerſorium ſuum.

Euangelii ſumma, Venite & Videte.

Certè quicquid habet totum Euangelium,his duobus verbis,Venite,Videte,expreſſum eſt. Delectatus Chriſtus illorũ pio diſcẽdi deſyderio,non ſe moroſum præſtitit,non excuſat inſtantem noctem,non iubet eos redire poſtridie: ſed comiter blandéque ad domeſticum colloquium inuitat eos,Venite inquiens,& videte.Chriſtus non adiecit ſignum domus, ſed ſolum ait,Venite & videte:vt intelligamus nõ ſufficere quòd didicerimus vbi domus Chriſti,id eſt Eccleſia fundata ſit, ſed diſcere oportet vt per fidem viuã in eam veniamus. Hæc fides ex auditu eſt: auditus autẽ per Verbum.

Verbum columna nubis.

Qui igitur quærit vbi Chriſtus maneat,vbi Deus habitet,is audiat Verbum ac ſequatur,tunc verè Chriſtum inueniet.Eſt enim Verbũ veluti columna nubis, quæ præceſſit filios Iſrael in deſerto:&.2. Petri cap.1, Habemus firmiorẽ Propheticũ ſermonẽ cui benè facitis attẽdentes,quaſi lucernæ lucenti in loco caliginoſo,donec dies illuceſcat. Et Pſal.118,Lucerna pedibus meis,Verbum tuum. Chriſtus vult omnes homines ſaluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire: omnes inuitat dicẽs,Venite & videte. Omnes quotquot ad ſe fide viua venerint excipit,nullum abiicit,quin potius omnes ad ſe vocat,dicens,Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos:tantũ abeſt vt quempiã veniẽtem, quãtumuis graui peccatorũ mole obrutum,repellat. Fortaſſis reſponſabit aliquis,Hic locus videtur explicare Chriſtum habuiſſe domũ: quum tamen Lucæ cap.3.dicatur,Quòd Filius hominis non habeat vbi caput reclinet. Reſpondeo: Nihil pugnantiæ eſt in his locis: nam quum dicit quòd Filius hominis nõ habet vbi caput reclinet,nõ eò dicit quòd nullũ omnino habeat diuerſoriũ,ſed ꝙ nõ habeat propriũ.

Chriſtus diuerſorium propriũ non habuit.

Venerunt & viderunt vbi maneret: & apud eum manſerunt die illo.

En genius viuæ fidei, quæ mox ſeipſam exerit & in opera prorũpit:quod in obedientiæ exemplo horũ diſcipulorum apertiſſimum eſt,qui læti tam optato reſponſo, venerunt, & non ſolum viderunt vbi IESVS habitaret, ſed eo die commorati ſunt apud illum, atque adeo ſermone & familiari colloquio inflammati ſunt, vt non ſolum ſibi de tanto beneficio gratularentur,ſed etiam ad hoc tam ſuaue verbum alios inuitarent.

Hora autem erat quaſi decima.

Circunſtantia tẽporis & hora nominatim expreſſa,non ſolum ad certitudinẽ hiſtoriæ facit,ſed etiã ad auiditatẽ & ardorem Apoſtolorũ explicãdum: qui quum adueſperaſceret, tamen vehemẽter deſyderant cum Chriſto,quem ardenter ſpirant, ſeorſim & familiariter colloqui:vt nulla mora,ne nocte quidẽ prohibiti,Chriſtũ ſequuti ſint. Ad hũc modũ conſciẽtia,fide viua ornata & munita,nullis terriculamentis mouetur, nullo ſeruili metu auertitur,nullũ periculũ,nullos ignes,nullos gladios,nullã crucẽ formidat,modò ad Chriſtum conſciẽtiæ cõſolatorẽ penetret.Indicat & hæc hora mirã IESV CHRISTI humanitatẽ, qui non iuſſerit eos poſtridie ad ſe redire, excuſans ꝙ nox inſtaret; HORA eſt quaſi decima,id eſt Sub veſperũ.

Dies Iudæorum

Nam Iudæi duodecim horarũ interuallo diẽ abſoluebãt:vnde ipſis ab exortu Solis horas numerãtibus,ſexta meridies eſt,decima vergẽs ad veſperã. Meminit Euangeliſta horæ decimæ, vt nos moneret (ait Cyrillus) quia non incipientibus ſeculis, ſed poſt eorum magnum progreſſum,Saluatoris noſtri myſterium reuelatum eſt.In nouiſſimis enim diebus (vt ſcriptum eſt Hieremiæ cap.31) docibiles Dei omnes effecti ſumus. Nulla ergo hora, nullum tempus, nullus locus nuñ opportunus eſt diſcendis his quæ ſpectant ad æternam ſalutem,ad quam vel quouis momento Spiritus ille Chriſti, nos inuitat.

Erat autem Andreas.

Narrationis & hiſtoriæ certificandæ gratia, nomen alterius diſcipuli, vt perſonæ ma-

gis perſpicuæ

gis perſpicuæ addit. Quòd alterum taceat, id putant ex modeſta tapinoſi ſiue humiliatione ipſius Ioannis Euangeliſtæ factum, qua noluit adiicere nomen ſuum. Sicut & in pleriſque aliis ſui Euangelij locis, de ſeipſo mentionem faciens, tacet nomen ſuum.

Frater Simônis Petri.

A cognatione Andream commendat: frater erat Petri, cui IESVS ob excellentem fidei ardorem poſtea pollicitus eſt claues regni cælorum, & eidem ter amorem profeſſo, commiſit oues ſuas paſcendas. *Andrea cōmendatio.*

Vnus ex duobus qui audierant à Ioanne.

Inſinuat quàm fuerint ipſi Baptiſtæ morigeri & obedientes diſcipuli, quorum animi ad philoſophiam Chriſtianam capeſcendam adeò attenti erant, vt mox eandem magno ſtudio læti docuerint.

Et ſequuti fuerunt eum.

Explicat illorum ardorem, & deſyderium ad vitæ puritatem cognoſcendam: quum nulli parcerent labori, quin potius omnem mouerint lapidem ſequendi audiendíque gratia Ioannem, Domini præcurſorem.

Inuenit hic primùm fratrem ſuum Simônem.

Hic locus viuæ fidei & religionis Chriſtianæ energiam aperit, cuius genius lōge alius eſt ab ingenio mundano: ſi quem egregium & abūdantem theſaurum nacta eſt, non celat, aliis inuidens. Quamprimum per fidem in Chriſtum renati ſumus, mox geſtit animus ſeſe alteri effundere, & declarare quantum bonum & excellens margaritum inuenerit. Hoc habet ipſa charitas, otioſa eſſe nō poteſt, ſe ipſam exerit in vtilitatē & habentis ſe & proximi. Verè huc pertinet locus Pauli Rom. 10, Corde creditur ad iuſtitiá, ore autem cōfeſſio fit ad ſalutē. Nam poſtquam Andreas credidit in Chriſtū, laborauit cōfeſſione ſuæ fidei alios ad Chriſtū adducere. Qui verè Chriſtū induit, confitetur Chriſtū vel ore, etiam ſi mille mortes ob oculos poſitæ fuerint, vel charitate in proximū, cui impartitam gratiam cōmunicat geſtiēs ſuum bonū aliis eſſe cōmune. Andreas inuenit fratrē, certe Domino ſic diſponente. *Chriſtianæ religionis benignitas. Charitas non otioſa. Chriſtus & animo & ore confitendus.*

Et dicit ei, Inuenimus Meſſiam.

En viuæ fidei naturam, quæ ſe ipſam exerit, non poteſt gratiam reuelatam tacere. Credidit Andreas, propter quod loquitur & ſtudet lucrari fratrem, dicēs, Inuenimus Meſſiam. His verbis prædicatio Euangelij ſignificatur, quæ docet eſſe Meſſiam. Verbum INVENIMVS, videtur cum emphaſi dictum: indicat enim deſyderium Petri expectantis & flagrantis videre illud promiſſum, vt ita hæc Andreæ fratris renuntiatio cum mutuo geſtiēte animo facta videatur, ac ſi dixiſſet, Gaude frater, quem vterque tam anxiè expectamus à Prophetis promiſſum, & tot iam ſeculis expectatū, inuenimus. Is prior nos inuenit & rogauit quid quæreremus, vt inuenti illum inueniremus. Inuenire enim, verbū eſt gratiæ & liberalitatis diuinæ donantis, vt ad Deum accedamus & inueniamus, hoc eſt fide viua induamus. *Meſſiam inueniſſe. Inuenire.*

Quod eſt interpretatum, CHRISTVS.

Charitatis eſt feruor in Ioanne, quòd dictionis Hebrææ interpretationē addiderit, volens linguæ Hebrææ imperito cōſulere, & eundē vocis ſignificantiá & proprietatē docere. Quod Hebræis eſt Meſſias, hoc Græcis eſt χριστὸς, & Latinis Vnctus. Hoc nomine dictus vocatúſque eſt IESVS, ꝙ ſit à Deo cōſtitutus Rex & Sacerdos, vt docet Pauli ad Hebræos epiſtola. Inungebātur enim & vnctione cōſecrabātur in lege Reges & Sacerdotes, & ita ad officia ſua initiabātur, qui Chriſtū adumbrabāt. Solus autē CHRISTVS IESVS vnctus eſt à Deo, Pſal. 44, Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cōſortibus tuis. Item Eſaiæ cap. 61, Spiritus Domini ſuper me, eo ꝙ vnxerit me, ad annūtiandum māſuetis miſit me, &c. Quid enim oleum lætitiæ q̄ Spiritus Sanctus, qui vt diuinitatis ita & ſempiterni gaudij cōpotes facit. Et hac cauſa merito Vnctus ſine adiectione aliqua, per antonomaſiam vocatus eſt, noſtras ſpōtaneas mētes ſuo ſpiritu vngens & leniēs ad ſalutē ſempiternā. Soli data eſt poteſtas omnis in cælo & in terra: ſolus eſt ille Sacerdos in æternū ſecūdū ordinē Melchiſedech: qui ſui corporis hoſtia & litatione, generi humano Deū Patrē recōciliauit, & nos in filios adoptauit. Quare hac voce MESSIAS, Andreas expreſſit officia Chriſti præcipua, quæ ſunt inſtar Sacerdotis intercedere & interpellare pro nobis: item pro nobis veram hoſtiam ad æternā iuſtitiam offerre: item inſtar Regis nos regere atque defendere. *Meſſias Chriſtus. Reges & ſacerdotes Chriſti. Chriſtus per antonomaſiā. Chriſti officia.*

Et adduxit eum ad IESVM.

Veriſimile eſt Andream multa perſuaſioni Chriſtianæ accommodata narraſſe, quæ breuitatis gratia tacuit Euangeliſta: vnde tam optabili nuntio Simon lætus, non ſimpliciter fortaſſe recepit ſermonem Andreæ, aut non contentus audiuiſſe, voluit videre & audire IESVM. Nam non ſatis eſt ad conuerſionem audire prædicationem Euangelij, niſi & adducamur ad Chriſtum, vt ipſe loquatur nobis, & vocet nos: qua vocatione ſentiamus illum nobis propitium. Andreas iam Domini IESV philanthropiam & benignitatem expertus, mox adducit Simonem fratrem ad IESVM. Quod autem frater fratrem attraxerit ad IESVM, felix fuit naſcentis Eccleſiæ auſpicium, quæ fraterna charitate & mutua concordia conſtat. Prima Andreæ prædicatio oſtendit quàm ſibi profuerit, & aliis vtilis & neceſſaria fuerit: talentum enim ſibi creditum, Domino reddit multiplicatum. Obſerua quàm breui tempore fide & Dei verbo Simonis animus tactus, ſe beneuolum & docilem præſtiterit, qui quòd venerit viſurus quem frater commendauerat, alioqui non crediturus, non leuis, ſed conſtantis & ſtudioſæ mentis argumentum dedit.

Andreæ prima prædicatio.

Intuitus autem eum IESVS.

Qui omnia nouit, non ſolũ faciẽ Simonis (in qua legebatur & relucebat purioris animi præparatio) ſed animũ potius ſimplicitate colũbina ornatũ, eſt intuitus. Et antequam de eo interroget, tam ipſum q̃ patrem eius, nomine eius appellat, inſinuãs diſcipulo ſe eſſe cui omnia nuda & aperta ſunt, hoc eſt vt cognoſcat & credat Deũ, quem certo ſcit & videt eſſe hominẽ: ſitque ſibi hac prima lectione perſuaſum, ꝙ is ad quem per Andream fratrẽ adductus eſt, Deus & homo eſt. Obſerua hanc intuitionem eſſe gratiã præuenientem, & ſpecialẽ vocationẽ, quam Simon ſenſit in ſe: agnoſce & hoc intuitu, philanthropiam, hoc eſt humanitatem, benignitatem, & comitatem Chriſti erga homines, quòd videas Chriſtum ad ſe venientes non terrere, ſed comiter, amicè, & cum miſeratione quadam intueri, & excipere.

Intuitus Chriſti.

Dixit.

DIXIT, prophetando de iis quæ conferẽda venirent Simoni. Verbo Chriſtus vocat. Vocandi erant miniſtri IESV CHRISTI, quòd iam cœpiſſet regnum ipſius: ob id, Dixit, id eſt vocare cœpit Simonem, Tu es, &c.

Vocatio Petri.

Tu es Simon, filius Iona.

Primò congreſſu ex nomine patris iuxta myſticam ſignificationem futuras aliquot Simonis diuitias prædicit, ſimul declarans animi eiuſdem ſimplicitatem: nam IONA, columbam ſonat aut gratiam: SIMON, auditorem vel obedientem ſignificat. Crediderim hoc à Domino emphaticè dictum: quaſi dicat IESVS, Tu es ille Simon filius Iona, tuo ſimul & paterno nomini reſpondens: tu te obedientem præſtitiſti, vt verè ſis filius Iona, hoc eſt ſimplicitatis, hoc eſt ſis Spiritu Dei donis donatus, qui columbina ſpecie deſignatur. Verè enim tibi aſpirauit fauor Dei, & audiuit tuas preces, vnde & audire te fecit vocem fratris tui te ad me vocantis & adducentis. Gratulàre tibi qui ad me veneris, faciam te Petrum. Obſerua vbi Græcus textus habet υἱὸς ἰωνᾶ, id eſt filius Iona: ibi Nonnus legit υἱὸς ἰωάννα, id eſt filius Ioannis: cui conuenit illud quod ſcribitur infra cap.21, Simon Ioannis diligis me plus his? Putauerim hunc Ionam binomium fuiſſe.

Iona.
Simon.

Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Mos erat antiquis receptiſſimus, nomina à rebus ipſis imponerentur: qoud & Dominum feciſſe legimus, qui Abram Abraham, & Sarrai Sarram, Iacob Iſrael vocauit. Multis à natiuitate nomina impoſuit, vt Iſaac, Samſon, & Ioanni Baptiſtæ: quod temerè non eſt factum, ſed vt ea appellatio imponatur (ait Chryſoſtomus) quæ ſit diuini beneficij perpetuum monumentum, & memoria per prædicta nomina auditorum animis imprimatur. Vt ergo oſtendat Dominus ſe eſſe qui olim nomina indiderit, & ſicut nunc, ita & tunc nomina aut mutauerit aut auxerit, non dixit, Nunc vocaris Petrus: hoc enim nomen maioris erat & poteſtatis & authoritatis. Nolebat ab initio authoritatem eius indicare, eò quòd nondum firmam in illum fidem haberet, ſicut nec alij. Sed ait, Vocaberis: quaſi diceret, Vbi fides tua robur & vires collegerit, vt aduerſus omnes inſidias & Satanæ tentationes infracta & incõcuſſa manere poſſit, Vocaberis Cephas, quod Græcis eſt πέτρος, Petrus, & Latinis Saxum. Nomen poſtea (Marci cap.3) impoſuit dicẽte Euangeliſta, Et impoſuit Simoni nomen Petrus, &c. Huius nominis additamẽtum nonnihil myſterij adumbrat: Dominus enim hoc nomine & cognomine Petri, omnes credentes docet, vt rationem fidei viuæ diſcant. Principio vocatur Simon, id eſt auditor: Fides enim ex auditu

Nomina rebus conſona.
Nomen naturã rei deſignet.
Petrus.

eſt: deinde

eſt : deinde additur cognomen Petrus, id eſt Solidus & firmus : vt hoc nomine intelligant credentes, ſe nunquam firmiores cōſtare quàm fide in petra, quæ eſt IESVS CHRISTVS. Obſeruemus rogo, Petrum piorum ſpectaculum eſſe, qui ſi aliquando lapſi ſint, reſipuerunt poſtea : ſi afflicti, abiecti, & variis mundi procellis agitati fuerint, videant & contemplentur Petrum vt tractatus fuit, licet hoc cognominis à Deo accepiſſet. Nunc blandis verbis à CHRISTO compellatur, nunc aſperioribus increpatur, aliquando Satan vocatur, nunc confidens CHRISTO adhæret, nunc ab eo recedit, nunc flet, & iterum reſipiſcit, nunc etiam poſt acceptum Spiritum Sanctum à Paulo Galat. 2, reprehenditur. Ita ſi hæc piis aliquando contigerint, non animos deſpondeant, ſed ad petram accedentes, Petri nomen induant, id eſt ſolidi in fide fiant.

Nomē Petri mutatū, fidei augmentū deſignatum.

Infirmorū conſolatio ab exemplo Petri.

In craſtinum voluit exire in Galilæam.

Poſtero die quo Petrus adductus eſt ad Chriſtum, voluit Ieſus exire, ſubaudi à Iudæa, in qua fere annum moratus erat, à tempore ſcilicet quo baptizatus eſt : & redire in Galilæam, qua non alia Iudææ regio tum erat contemptior, nemo enim magni nominis ex ea ortus agnoſcebatur. Sed diuino conſilio ita viſum eſt vt circa eam exoriretur primùm Euangelica lux (quod non tacuerat Eſaiæ vaticinium) & ab humilibus, indoctis & ruſticis viris, è contempta & obſcura patria oriundis, ſuam auſpicaretur Eccleſiam. VOLVIT, verbum eſt gratiæ non meriti noſtri. Voluit, quia ita illi viſum eſt.

Et inuenit Philippum.

Domino ita diſponente, Philippus factus eſt CHRISTO obuius: & à Domino quos ſibi aſciſceret vellétque Eccleſiæ primores, quærente, inuentus eſt Philippus. At inuentus, CHRISTI intuitu & præſentia, iam propenſo præparatóque animo ad ſequendū CHRISTVM ornatur. Inuenire, quærentis eſt verbum.

Philippi vocatio.

Inuenire

Et dixit ei IESVS, Sequere me.

Vocali & audibili verbo CHRISTVS Philippum vocat, Sequere me : vox Domini vim quandam & virtutem habet, non ſolum tangendi ipſam animam: ad Hebræ. 4, Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, &c. ſed etiam dignos intrinſecus inflammandi ad Dei amorem: dicente Cleopha, Lucæ 24, Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas? SEQVERE ME, hoc eſt amplexare Euangelium. Philippus quamprimum credidit, & nihil cunctatus illico ſequutus eſt IESVM, de quo iam multa & teſtimonio Ioannis, & populi rumore cognouerat. Obſerua hoc loco efficacem loquentis ſermonem, & promptum fuiſſe audientis animum, ſimul & finem vocationis noſtræ eſſe, amplecti Euangelium.

Vocis diuinæ virtus.

Sermo Dei efficax.

Erat autem Philippus à Bethſaida, ciuitate Andreæ & Petri.

Pergit Euangeliſta ad narrationis & hiſtoriæ certitudinem. In primis vrbem eorum qui iam CHRISTVM comitari cœperant, addit : deinde vt oſtendat occaſionem aliquam præſentiæ Philippi, quia municeps erat Andreæ & Petri. Hieronymus in locis Hebraicis oſtendit Bethſaidam eſſe ciuitatem Galilææ, vicinam ſtagno Genezareth. Hoc municipium & patriæ conſortium aliquid myſterij habet: Euangelicam certè præſagiebat cōcordiam: & omnium Gētium diuerſitates, in vnam Eccleſiam, veluti in vnam ciuitatem endituras indicat: & hoc vrbis nomen quales officio & munere futuri erant, hi municipes Andreas, Petrus & Philippus. BETHSAIDA enim, interpretatur domus venatorum, hi certè egregij fuêre venatores, qui à Domino audierūt Matth. 4, Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. Obſerua quàm cito hic Philippus venaturus cucurrerit: inuenit Philippus Nathanael. Præter hæc auſim dicere cum Chryſoſtomo, credibile eſſe Philippum & qui cum Petro erant, viſo & audito Ioannis de CHRISTO teſtimonio, eum ſequutos, & Chriſti ſermonem non parum in illis operatum.

Bethſaida.

Inuenit Philippus Nathanael.

Paucisſimis perſtringit Euangeliſta Philippi vocationem, apud quem certè nihil deliberationis cum carne & ſanguine fuiſſe videtur: CHRISTO vocanti ilico credidit, & ſequutus eſt eum, lætúſque magiſterio IESV non potuit non multiplicare talentum ſibi à Domino conceſſum. Quærit quem ad CHRISTVM adducat, inuenit Nathanaelem: Inuenire enim, verbum eſt quærentis.) Vides quàm ſeſe exerat vis fidei viuæ, quæ otioſa eſſe

Nathanael. Charitatis partes.

nequit:ſed erumpit per confeſſionē in propriam aliorum ſalutem:vt & aliis non inuideat; ſed adducat ad CHRISTVM,& inuentum bonum communicet. Nathanael,Latinis eſt A Deo datus. Obſerua veræ charitatis exemplū in Philippo,non æmulatur,non ambit,non quærit quæ ſua ſunt,ſed omnia in vtilitatem proximi profundit,non poteſt tacere verbum auditum,propter quod loquitur etiam Dei myſteria paruulis & abiectis Galilæis reuelata.

Et dicit ei,Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ,inuenimus IESVM.

Nathanael legis moſaicæ peritus. Lex & Prophetæ de Meſſia.

Mirabilis in Philippo charitatis feruor: totus verbo Chriſti & viuæ fidei ardore æſtuat. Neque enim Nathanaelem ſalutat,neque verborum apparatu,ſeu aliquo præludio ad tam arduum myſterium Nathanaeli inſinuandum,vtitur: ſed ſtatim ab exordio legis & Prophetarum teſtimoniū adducit: veluti quem nouiſſet incredibili deſyderio teneri Meſſiæ venturi. Vnde veriſimile eſt hunc diligenter verſatum fuiſſe in Prophetarum oraculis, quibus obſeruaret,vnde & quando venturus eſſet Meſſias. Et ob id illum tanquam legis & omnis Prophetiæ peritum alloquitur,Dicēs ſe inueniſſe CHRISTVM illum,qui ab omni Scriptura venturus prædicatur, QVEM ſcripſit Moyſes in lege: infra cap.5,Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Primùm Deutero.18, Prophetam ſuſcitabo eis (ait Dominus Moyſi) de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loquetúrque ad eos omnia quæ præcepero illi. Deinde vbi inſtituit varia ſacrificia & cultus diuinos, quæ omnia Chriſtum adumbrarunt: rurſus ait, Prophetas de hoc,quem annuntiat,ſcripſiſſe:quod teſtatus eſt Petrus Act.cap.10,Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Quoties enim concionantur Prophetæ de reliquiis ſaluandis, populum ſuum ad Chriſtum Dauidi promiſſum remittunt.

IESVM.

Ieſu nomen. Nominis mutandi ratio.

Nominatim dicit quem Prophetarum oracula futurum Meſſiam concinebant. Quod nomen rectè illi diuinitus inditum eſt, quòd benedictus hic filiùs Dauid miſſus fuerit, vt ſit ſalus Domini vſque ad terminos terræ,Eſaiæ 49. & per hunc vnum contingat redemptio electis. IESVS, Hebræis ſonat Iehoſua ſignificans,Saluatorem. Solenne enim eſt,vt quos Dominus ad ſingulare aliquod munus deligit, ſecundum etiam id, nomen indat, ad hunc modum deſignato Abramo patre multarum gentium, dedit illi Dominus nomen Abraham,quo nomine id expreſſit ad quod eum deputabat:auctum nomen multiplicatam gentem ſignificat. Similiter quia præcurſor erat Baptiſta primus declaraturus orbi Euangelium Chriſti & gratiæ prædicationem auſpicaturus, diuinitus datum eſt illi nomen, vt Ioannes vocaretur,quod Gratioſum ſignificat.

Filium Ioſeph à Nazareth.

Nazaræus. Natiuitas Chriſti in Bethlehē. Ioſeph, pater Ieſu.

A ſtemmate ſeu genere ſtudet Philippus de eo quem annuntiat certiorem facere Nathanaelem: ſequutus vulgarem Iudæorum opinionē de Saluatore noſtro,quòd Nazarænus eſſet. Dictus eſt Nazarænus,quia in Nazareth educatus fuit. Matth.2,Ioſeph admonitus in ſomnis,ſeceſſit in partes Galilææ: & veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur. At Chriſti natiuitas ipſi Bethlehem conſecrata erat: iuxta vaticinium Michææ cap.5, Et tu Bethlehem terra Iuda,nequaquā minima es in principibus Iuda. Quia ergo in Nazareth ciuitate Galilææ verſatus eſt Ioſeph, creditus pater Chriſti, ab eo tēpore quo redierat ab Aegypto(in quam cum Virgine & puero IESV ob Herodis tyrānidem fugerat)dicebāt Ioſeph Nazarænum,& Chriſti patrem. Itaque IESVM vocat Philippus & Nazarænum,& filium Ioſeph: non quòd hunc aſſeuerare velit ex coniunctione maris & fœminæ natū eſſe,quem de Virgine naſciturum ex Prophetarum oraculis didicerat: ſed vt de domo & familia Dauidis(à quo ipſum Ioſeph deſcendiſſe nouerat)ſecundum Prophetas,eum veniſſe doceret. Neque cuiquam offendiculum eſſe debet, ſi Philippus dixerit Chriſtū filiū Ioſeph, quum & ipſa intemerata Virgo mater IESV, quæ virum non nouerat,ſequuta vulgi opinionem dixerit Luc.2,Fili quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego,dolentes quærebamus te.

Et dixit ei Nathanael, à Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?

Hæc vbi

Hæc vbi audiuit Nathanael,tam læto nũtio fauet, ſibíque gratulatur, & geſtit eius animus deſyderio iam videndi tantum theſaurum. Sed offenditur ſcrupulo, quem illi tacitè mouebat Propheta, Michææ cap.5, Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima, &c. quæ palam promittit Chriſtum exoriturum ex Bethlehem. Nec mirum,nam Nathanael ſine dubio in Prophetis verſatus erat, ſciens à quibus & vbi naſciturus erat Chriſtus. Interrogatione eſt vſus: (cui poſtea Philippus vt ſatisfaciat,reſpondet,Veni & vide.)quaſi diceret,Philippe,rem lætiſſimã nuntias:ſed quòd illius loci Nazareth memineris,vide ne fallaris,Num à Nazareth poteſt aliquid boni exoriri?cuius non meminerunt Prophetæ:ſed ipſius Bethlehem patriæ Dauidis,ex quo naſciturus CHRISTVS? Scio tẽpus & diem Meſſiæ inſtare, imò adeſſe iuxta noſtri patris Iacob vaticinium, Gene.49, Non auferetur ſceptrum de Iuda,&c. & hebdomadas à Daniele ſcriptas:Sed quòd Nazareth memineris, facit vt hæreat animus. Nathanael ortum & natiuitatem, non autem educationem & nutritionem Chriſti contemplatus, hæſitabundus de nomine loci, verecundè loquitur interrogando.Et non dixit,Nihil boni fert Nazareth: ſed A Nazareth poteſt aliqui boni eſſe?

Dicit ei Philippus, Veni & vide.

Hunc nodum quum ipſe Philippus fortaſſe rudis adhuc & tyrunculus nollet diſputatione aliqua, aut diuite quapiam oraculorum copia diſſoluere, inuitat eum ad fontem ipſum,non dubitans quin viſo & audito IESV ſtatim ſit crediturus. Quaſi diceret,Si mihi credere dubitaueris, veni & vide, vt certificeris ab ipſo Chriſto eum eſſe verum Meſſiam de quo teſtati ſunt Prophetæ, & ego tibi loquor. Si videris, ſi ſermonem cum eo conferas, facillime mihi aſſenties. Securus loquitur Philippus de ſalute inuenta: cuius periculum fecerat, ſciens quòd ſi Nathanael verba Chriſti guſtaret, non eſſet diſceſſurus, ſed audita & inuenta facile probaturus. *Philippi prædicatio.*

Vidit IESVS Nathanael venientem ad ſe.

Audito tam ſalutari nuntio, non eſt cunctatus Nathanael, ſed ilico venit magno videndi deſyderio quem nuntiauerat Philippus. Syncerum & ſimplicem venientis animum intuetur IESVS, aperiens ſuæ gratiæ oculos,quibus nos omnes,antequam eſſemus,vidit & prædeſtinauit.Homo faciem videt,Deus autem cor intuetur.

Et dicit de eo.

Aperitur gratia IESV CHRISTI, qua ipſum Nathanaelem præuenit,vt priuſquam eſſet per Philippum de illo admonitus,oſtẽdat & exerat ſuam philanthropiam: & quòd ſit ille de quo ſermonem fecerat Philippus, ſcilicet IESVS filius Ioſeph à Nazareth, id eſt qui filius Ioſeph factus eſt,& in Nazareth nutritus,vt in carne exiſtens, id eſt homo factus, nobis in carne exiſtentibus mederetur,& ſaluos nos faceret.

Ecce.

IESVS ad ſuos conuerſus, attentos reddit illos, dicens, Ecce, Nathanaelem demonſtrans:quaſi vellet inſinuare paucos tum verè Iſraelitas fuiſſe.

Verè Iſraelita.

Hæc non eſt CHRISTVS teſtificatus quum Andream & Petrũ vocaret.Hunc coram Deo & hominibus virum iuſtum & probum commendat, argumento à ſyncero cognoſcendi ſtudio, & ſimplici credulitate, petito. Ecce qui verè à Iacob Patriarcha Deum vidente,vnde Iſrael dictus eſt (Gene.25.) genus ducit. VERE Iſraelitam vocat,adhærentem indiuulſè & conſtanter Deo & promiſſionibus de CHRISTO MESSIA. *Iacob Iſrael dictus. Nathanael vnde dictus verus Iſraelita.*

In quo dolus non eſt.

Iſte eſt animi Nathanaelis candor & ſynceritas,eſſe ſine dolo:qui vna manu lapidẽ non gerit,& altera panẽ oſtẽtat: qui duo corda nõ habet,alterũ quo veritatẽ videt,& alterũ quo cõcipit mẽdaciũ,habẽs labia doloſa:vt eſt in Pſalm.11.vbi ſubtexitur à Propheta, Labia doloſa declarãte,IN corde,& corde loquuti ſunt mala.Quid eſt IN corde & corde,niſi duplici corde?ſed hic ſimplici & nũ ficto animo pergit, & Meſſiã quærit,à Patre tractus,à Spiritu CHRISTI ductus,à CHRISTO miſericorditer viſus.Is à malo per CHRISTVM purgatus,in parilitate innoxiæ conuerſationis eiuſdem cũ ſuo parente Iacob vero Iſraele verus eſt Iſraelita,puro & nõ laruato animo incedẽs. Quare nõ eſt quòd quis miretur,ſi hũc verè Iſraelitã eſſe teſtificatur Chriſtus,& in quo dolus non eſt, quum tam celebre & ſolenne ſit iſtud de Nathanaele teſtimoniũ à Chriſto coram iam adſcitis diſcipulis, quod neque Andreæ neque Petro,neque Philippo,dictũ eſt. Quare inter Apoſtolos non eſt annumeratus? *Quis verus Iſraelita.*

Nathanael non eſt in apoſtolatũ acceitus. *Apoſtolos ex illiteratis fecit Chriſtus.*

Reſpondeo poſt Auguſtinum: Certè Nathanael eruditus & peritus Legis erat, propterea noluit illũ Dominus inter Apoſtolos ponere, quia idiotas & debilia elegit, vt fortia quæque confundat. 1. Corinth. cap. 1, Videte vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Si doctus eligeretur, fortaſſe ideo ſe diceret electum, quòd doctrina ſua meruerit eligi. Sed ſuperborum ceruices volens CHRISTVS frangere, per elegantem oratorem non quæſiuit piſcatorem, ſed piſcatore lucratus eſt & oratorem & imperatorem. Magnus Cyprianus orator, ſed prius Petrus piſcator, per quem poſtea crederet & orator & imperator. Ne ergo cuiquam videretur Dominus doctos elegiſſe, quaſi ex ipſa doctrina electio Apoſtolorum eſſet, elegit iuxta ſuum beneplacitum quos voluit: voluit autem rudes & debiles eligere in Apoſtolos: vt agnoſceremus quanta eſſet virtus Domini, qui debiles erigit, & potentes ac ſuperbos deprimit, & quòd virtus Apoſtolica neque ab homine, neque ab humana doctrina eſt, ſed à virtute Dei. Iudicans Chriſtus Nathanaelis animum, hoc iudicio rerum occultarum ſubindicauit diuinam virtutem ſuam quòd Deus eſſet.

Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti?

Videtur conſtantiæ Nathanaelis tribuendũ, quòd ſtatim non acquieuit, ſed interrogat non ſine admiratione, vnde hoc laudis encomiũ ad eum permanaſſet, nihil adhuc IESVM ſuſpicatus eſſe quàm hominem. VNDE (inquit) me noſti? qui tibi de facie non ſum notus? Sciſcitatur vnde Chriſtus ipſum nouerit. Iſte eſt piorum genius, vt exactam exquiſitámque rerum doctrinam deſyderent.

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

Deus corda intuetur.

Hæc familiaris & amica CHRISTI cum Nathanaele colloquutio, oſtendit indicátque quàm CHRISTVS ſit philanthropus, quàm nos amarit, quàm noſtræ ſit ſalutis ſitibundus: ſeipſum tacitè Nathanaeli inſinuans, omnem eius ſuſpicionem Saluator excutit, & ſuam detegit deitatem: declarans ſe non latere quãtumuis occultas hominum cogitationes: vnde verè cognoſci poterat eſſe Deus: ſolius enim Dei eſt, corda hominũ cognoſcere.

Priuſquam te Philippus vocaret, quum eſſes ſub ficu, vidi te.

Nathanael etiã abſens à Chriſto cognitus.

Confirmat CHRISTVS ſe cognoſcere Nathanaelem argumento à loci longe diſtantis circunſtantia, & ab opere diuinitatis, petito. Nam ſub ficu vidiſſe Nathanaelem etiam de facie non viſum, quòd corpore abſens eſſet, opus eſt diuinitatis in CHRISTO. Rurſus colloquium fuerat Philippi & Nathanaelis, neque quiſquam erat arbiter qui potuiſſet renuntiare. Hoc reſponſo CHRISTVS erigit Nathanaelis animum ad fidem, vt eum agnoſceret Deum, & humilitate perſonæ non offenderetur. Non ſine myſterio notata eſt ficus ſub qua oculis miſericordiæ ſuæ vidit electos ſuos, videlicet quũm primus parens mandati tranſgreſſor factus, conſutis fici foliis (Gene. 3.) ſuccinctoria faceret, quos iam euocare ad ſe miſericorditer diſpoſuerat.

Fici myſterium.

Reſpondit ei Nathanael, & ait.

Verbum iſtud IESV CHRISTI non fuit vanum: nam hoc ipſo in Nathanaelis animum tacite illapſus, & ſeſe in eum pleniſſime inſpirauit, vt efficaciſſime Nathanael ſentirit diuinitatem eius. Vnde hoc vnico diuinitatis argumento, ſtatim Chriſto acquieſcit, & in hanc celebrem & egregiam confeſſionem mox erumpit, dicens,

Rabbi.

Hæc vt audiuit Nathanael (quibus ſibi perſuaſit ſoli Deo eſſe perſpicua cordium ſecreta, & homine maius eſſe quod audiret) abiecto ſcrupulo de natali loco, primo verbo captat beneuolentiam, argumento à dignitate perſonæ petito, qua ſe inſinuat diſcipulum, IESVM vero magiſtrum.

Tu es Filius Dei, tu es Rex Iſrael.

Fides catholica Chriſtus Deus & homo. *Filius Dei, id eſt Deus.*

Iſta eſt catholica fides, vna & neceſſaria fides, vt confiteamur cum Nathanaele, CHRISTVM eſſe verum Deum & hominem. His verbis diuinitatem cõfitetur, TV es filius Dei, Quaſi diceret, Tu es ille Filius Dei, per quem Pater decreuit liberare populum ſuum. Humanitatem fatetur, dicens, TV es Rex Iſrael: ac ſi diceret, Tu es ille Rex Iſrael Prophetarum oraculis olim Iſraeli promiſſus. Obſerua: FILIVS Dei Hebræis idem pollet quod Deus,

ſicut Filius hominis idem quod Homo. & Geneſ.6.Filij Dei,pro Diis poſitum eſt. Conſtat Nathanaelem confeſſum eſſe IESVM maiorem homine, & appellatione auguſtiore ſalutaſſe illum Filium Dei,quòd doctus eſſet ex Dauide & aliis,hũc ſolum verè dictum Filium Dei;Dominus dixit ad me,Filius meus es tu, ego hodie genui te,Item,Ego ero ei in Patrem,& ipſe erit mihi in Filium. Atque ex hac flagrántiſſima fide videtur per antitheſim ad nuntium Philippi, IESVM Filium Dei vocaſſe:quaſi diceret, Nequaquam tu filius Ioſeph es ex Nazareth,vt te nominauit Philippus,ſed Dei filius è cælo. Obſerua:Dominus IESVS peculiariter in Scripturis vnigenitus Filius Dei prædicatur, quòd in eo ſolo expreſſa ſit Patris imago.Hoc eſt plena ſapientia,iuſtitia,atque poteſtas,Deus verus de Deo vero. In verbo REGIS, ſimul confitetur & officia CHRISTI, quæ ſunt pios regere,tueri & defendere,vt non putes CHRISTVM otioſum eſſe,& nihil nos curare.

Chriſtus verè filius Dei.

Rex Chriſtus.

Reſpondit IESVS,& dixit ei.

Perſeuerat CHRISTVS dona in Nathanaele amplificare:& hac familiari colloqutione ſuam philanthropiam ſiue ſuam humanitatem erga homines exerere.Qua ex re docemur quomodo ſenſim ducimur ad maiorem CHRISTI ſeu Verbi cognitionem.

Cognitio Verbi ſenſim augetur

Quia dixi tibi,Vidi te ſub ficu,credis.

AEtiologia eſt: cauſam adducit cur Nathanael crediderit ſiue certo ac ſine dubitatione ſtatuerit, IESVM eſſe Deũ,& promiſſum Regem Iſraelis. Quaſi diceret,Ex hoc magnifice de me ſentis,& fidem cõcepiſti,quòd ſim Dei Filius ille promiſſus, & Rex Iſrael, quia dixi te mihi viſum fuiſſe tum quum eſſes cum Philippo ſub ficu.

Maius his videbis.

Hoc vno opere vtcunque me tibi & aſſidentibus declarabo: at poſtea plenius ac multo celebrius me orbi aperiam,& manifeſtabo qui ſim, experieríſque me eſſe verũ Deum, verum Dei Filium,& Regem Iſraelis.Nam augebo fidem tuã:ſecundum cuius menſuram ſenties meæ diuinitatis & regiminis beneficia, creſcétque tua de me opinio, & ſententia: aut videbis olim euidentiora ſigna.Reſurrectione enim, aſcenſione,& Spiritus Sãcti miſſione manifeſtiſſime declarabo me Filium Dei,& Regem Iſraelis me eſſe.Obſerua viuam fidem gradus aliquot habere, & aliam alia maiorem, ſecundum quam conferuntur dona. Epheſ.4,Vnicuique autẽ noſtrũ data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

Fides ſuos habet gradus.

Et dicit ei,Amen Amen dico vobis.

Confirmatio eſt à iuramento petita,qua non ſolum Nathanaelem, ſed & omnes credentes confirmat maiora viſuros, id eſt perfectè cognituros CHRISTVM eſſe vnicã ad Patrem viam. Mox ergo ad Nathanaelem & ad reliquos (quorũ nullus adhuc de ipſo pro dignitate ſentiebat)conuerſus IESVS, ait, AMEN amen dico vobis,id eſt,Illud pro certo habetote. Quidam textus habent, AMODO:atque ita legit Chryſoſtomus & eius abbreuiator:vt confirmata præſenti manifeſtatione,promittat & futura: excitenturque credentium animi ad expectationẽ maiorẽ miraculorũ, & ex his ad cognitionẽ ſublimiorem.

Amen Amen.

Videbitis cælum apertum.

Videtur ad hunc modum ſuis colloquutus:Nondum plenè manifeſto & reuelo meam diuinitatem,ſed poſthac VIDEBITIS cælum apertum,id eſt,poſteaquam aſcendero ad Patrem meum in cælum,& Spiritum Sanctum miſero,tum manifeſtiſſime reuelabitur me eſſe Filium Dei,& per me cælum apertum factum & patere.Oculus noſter ſpiritalis,eſt fides:quare VIDERE cælum apertum,eſt certò ſcire per Chriſtum patere aditum ſeu viam in cælum.Vnde hoc promiſſum completum eſſe & credimus,& fide experimur. Nam poſteaquam Deus homo cælum penetrauit,& ad dexteram Patris aſcendit,etiam nobis in eum credẽtibus,apertum eſt cælum,atque ſupernæ illius & cæleſtis patriæ aditũ per Chriſtum cognoſcimus.Hæc liberalis promiſſio videtur mihi innuere,diſcipulis Chriſti cælos apertos frequenter apparuiſſe.Conſtat ſatis ex tropis Scripturæ,Apertionem cælorum,viſionem fuiſſe aperientis ſe & coram exhibentis maieſtatis diuinæ.Sicut & Ezechiel cap.1. commemorat apertos ſibi fuiſſe cælos, quum vidit viſiones Dei. Ita & Stephanus Act.7. ait,Ecce video cælos apertos,& Filium hominis ſtãtẽ à dextris virtutis Dei. Quid hoc eſt aliud, qnàm apertior aliqua diuinæ maieſtatis reuelatio,& manifeſtior Chriſti apparitio? Vt enim CAELVM creatura eſt excellentiſſima, in quod qui de diuinis meditantur, intueri ſolent:quod Stephanum feciſſe legimus Act.7,Intendens in cælum, &c. Ita cœperũt ſpiritalia per Cælos peculiariter ſignificari, ſedéſque Dei Cæli dici.Et quæ præter cõmu-

Cælum apertũ videre.

Apertio cælorũ

Cæli nomen.

nem naturæ ordinem diuinitus donantur, dicuntur Cælitus demitti. Quo fit, vt Patrē in cælis inuocemus, & noſtram dicamus in cælis conuerſationem, gloriemúrque nos habere domum non manufactam, hoc eſt in rebus ſpiritalibus & ſupernis, in quibus Deus præſentius videtur, & lux diuinitatis reuelatius & manifeſtius relucet. Interdum nomine CAELI ſignificatur firmamentum expanſum illud in quo aſtra inſunt. Gene.1.cap. Et ex hoc tam magnifico opificio, opificis Dei maieſtatem & potentiam Scriptura cōmendat, vt Iob.9. tum in Pſalmis, tum Prophetis. Significant interdum CAELI, iuxta metaphoram, præſentiam Dei ſiue reuelatiorem lucis diuinæ reuelationem. Accipitur interdum CAELVM pro loco nubium vnde pluit, grandinat, coruſcat, fulgetrat, & tonat: vt in Exodo, & alibi: Colligamus ex his. APERIRI dicuntur Cæli, quum manifeſtius & apertius diuina lux ſe aperit. Itē in CAELVM recipiuntur, qui ad præſentiorē diuinitatis perfruitionem admittuntur. Rurſus de CAELO venire aut mitti dicuntur, quæ diuiniora habentur.

Et Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra Filium hominis.

Suæ diuinitatis reuelationem amplificat CHRISTVS à re(quam videndā promittit) longè ſublimiore. Altius re vera & ſublimius videtur Regem eſſe totius orbis atque etiam Angelorum, quàm Vidiſſe ſub ficu, & Cælos aperire. Quod innuit dicens, ET Angelos Dei aſcendentes & deſcendētes, &c. Significat enim Angelos veluti ſedulos miniſtros, obſequij ſeruitiíque gratia, ſurſum ac deorſum cōmeaturos ſuper Filium hominis. Quid hoc aliud eſt quàm declaratio diuinitatis IESV & ſignificatio, licet Filius hominis eſſet, quòd regnaturus eſſet ſuper omnem principatum & poteſtatem: & quòd omnia illi ſubiecta ſunt, qui cum Patre omnia habet communia. Licet nuſquam ſacra Hiſtoria nominatim memoret, quòd Apoſtoli, & Diſcipuli Domini viderint Angelos aſcendentes & deſcēdentes ſuper Chriſtum, vti memorat Spiritum in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum deſcendiſſe, & vocem Patris delapſam: item quum poſt tentationem Satanæ huic miniſtrarent Angeli, & quòd in agone ſudanti ſolatium exhibuerit Angelus: tamen indubium eſt quod hic viſuros Chriſtus promiſit, Diſcipuli viderunt: atque potiſſimum implebitur hoc promiſſum, quum venturus eſt in nubibus in maieſtate ſua, cum vniuerſo Angelorum exercitu, iudicaturus viuos & mortuos, ac traditurus regnum Deō & Patri. Spiritali intelligentia fœcundus hic locus interpretatiuus eſt illius ſcalæ Chriſtum præfigurantis, quam Iacob, (Gene.28.) in ſomnis vidit. Illic ſcribitur, Vidítque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum, angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ, dicentem ſibi, Ego ſum Dominus DEVS Abraham Patris tui, &c. Quid rogo te, pie lector, aliud eſt hæc ſcala, quàm CHRISTVS tangens cælum & terram? qui homo factus, terram cælo coniunxit, & nos terreſtres, cæleſtes eſſe fecit. Noſtris viribus fieri non poteſt illuc aſcendamus, qui naſcimur pondere & grauitate preſſi. Eſt nobis igitur opus euectore & adiutore non puro homine, ſed Deo homine, hoc eſt CHRISTO. Nemo enim (infra cap. 3.) aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit, Filius hominis, qui eſt in cælo. Hic ad nos è cælo deſcendens, id eſt factus homo, viam ſtrauit ad Patrē, & rurſus aſcēdit in cælum vt omnia impleret. Ephe.4. Qui omnia in omnibus adimplet. Ephe.1. Nomine ANGELI, intelligimus miſſū, vnde ſiue ſint ſpiritus, ſiue virtutes, ſiue dona cælitus demiſſa, Angelos dicere poſſumus. Poteſt re vera Deus ſua virtute operari aliquo in loco abſque miſſione ſpirituū. Angelus, nō ſubſtantiæ ſed officij nomen. Quia ergo omnium bonorum theſauri in Chriſto ſunt, & per eum in nos qui ſumus in eo, illabuntur: videmus Angelos aſcendentes & deſcendentes ſuper Filium hominis, id eſt pij & ſpiritales (qui omnia de plenitudine Chriſti accipiūt) vident fide cæleſtes & ſpiritales omnes diuitias deſcendere in Dei electos per hanc ſcalam, hoc eſt CHRISTVM, & per eandem aſcendere, hoc eſt donis ſpiritus CHRISTI illuſtratos & iuſtificatos in cælum recipi. Hæc ſcala vnica via eſt qua in cælum itur: non eſt alia via qua quis ad ſuperos aſcendat: Proinde paucis abſoluamus negotium hoc ſpiritale. Quia Dominus per Angelos operari & deſcēdere dicitur, (vt eſt in Pſal. 9, Angelis ſuis mandauit de te, &c. Geneſ.11, Deſcendit autem Dominus vt videret ciuitatem, & turrim, &c. Sequitur, atque ita diuiſit eos Dominus ex illo loco. Item Numer.11, Deſcēdit Dominus per nubem, &c.) & omnia bona in Chriſto & per Chriſtum nobis contingunt, & eueniunt, ideo dicimus Angelos ſupra Filium hominis ſiue in Chriſto aſcēdere & deſcēdere: quia in Chriſto omne auxilium ſitum eſt, omnis defenſio, poteſtas, regimen & gubernatio.

Angelos aſcendere, & deſcēdere ſupra Chriſtum, quid eſt?

Scala Iacob.

Angelus quid dicitur.

bernatio.Dicitur Dominus innixus ſcalæ:quia Chriſtus Deus,eſt fortitudo noſtra,colũna noſtra,in quo vt ſummatim dicã,omnia Dei bona ſunt.Hæc omnia aperta ſunt iis qui ſentiunt certóque apud ſe ſtatuunt Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſti cũ Spiritus eius miſſione. Obſeruа.Dominus ſe Filiũ hominis nuncupat,quem Nathanael dicit Filium Dei, & Regem Iſrael . Quod idem feciſſe Petrum ex Matthæi cap.16. diſcimus : roganti enim Domino, Quem dicunt eſſe Filium hominis?& addenti,Vos autẽ quem me eſſe dicitis?Reſpondit Petrus,Tu es CHRISTVS Filius Dei viui.Id ſingulari quadam diſpẽſatione factum, vt quum vtraque ſubſtantia CHRISTI confitenda eſſet , puri homines Petrus & Nathanael adſererent diuinitatem eius : ipſe vero CHRISTVS per vehementem tapinoſim oſtenderet extenuationem ſui & humiliationem propter noſtri reparationem.Illi fatentur altitudinem & ſublimitatem eius, hic vero ſuam humilitatem . Verbum namque caro(id eſt verus homo)factum eſt, nõ Angelos,ſed ſemen Abrahæ aſſumpſit:verus filius Dauid eſt ſalutatus,verè Virgo Maria intemerata eum hominem peperit:in ſimilitudinẽ hominũ factus,abſque peccato tamen:id eſt verus,& aliis ſimilis homo factus eſt : de oſſibus & carne noſtra:propter hæc dicit ſe Filium hominis,id eſt hominem.

Chriſtus quare ſe filiũ hominis reſpõdet agnoſcenti Deum.

Caro,id eſt homo.

Dauidis filius.

Filius hominis.

PRIMA CONCILIATIO.

Aduerſari inuicem videtur hi loci , OMNIA per ipſum facta ſunt . & Eccleſiaſt.10, NON eſt creata hominibus ſuperbia.Reſpõdeo.Probaturus Ioannes IESV CHRISTI æternitatem & diuinitatem , aperuit Verbum Dei in principio fuiſſe ante omnes creaturas & ipſum non eſſe ex creaturis factis,ſed Deum eſſe creatorem & factorem omnium,dicẽs,Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Hoc eſt,quicquid factum eſt, authore iſto Verbo cõditum,moderatum, portatum,& gubernatum eſt. Quod autem Eccleſiaſticus ait,Superbiam non eſſe hominibus creatam:id verum eſt,nã Sapientiæ cap.11. ſcribitur,Diligis enim omnia quæ ſunt,& nihil eorum odiſti quæ feciſti:nec enim odiens aliquid conſtituiſti,aut feciſti. & Geneſ.1, Viditque Deus cuncta quæ fecit,& erant valde bona. Odit autem Deus & ſuperbiam & peccatũ ipſius . Cur ergo creaſſet ſuperbiam homini, quam odit.1. Ioannis cap.3, In hoc apparuit Filius Dei , vt qui diſſoluat opera diaboli:tantum abeſt illorum ſit conditor.Eccleſiaſtæ 7,Solummodo hoc inueni quod fecerit Deus hominem rectum , & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus . Quare ſuperbia neque opus Dei eſt,neque Verbo Domini creata eſt,ſed Satanæ inuentum,qui primus hac intumuit,& proiectus eſt in terram. Apocalip. 12. Quemadmodum Deus mortem Verbo ſuo non fecit.Sapien.1. ita nec ſuperbiam condidit per Verbum ſuum , ſed ipſa è Satana emanauit in orbem terrarum:ex quo tanquam ex abyſſo irrepſit quicquid vſpiam eſt vitiorum .1. Ioan .3, Qui facit peccatum , ex diabolo eſt , quoniam ab initio diabolus peccat. Quemadmodum ait Beatus Thomas, Ars non eſt principium ſeu cauſa alicuius defectus in artificiatis : ſed per ſe eſt cauſa perfectionis ipſorum & formæ:ita & Verbum quod eſt ars Patris plena rationum viuentium,non eſt cauſa alicuius mali vel inordinationis in rebus,& præcipue mali culpæ,quod habet perfectam rationẽ mali : ſed huius mali cauſa per ſe eſt voluntas creaturæ declinans à fine ad quẽ naturaliter ordinatur. Quo fit, vt peccatũ dicatur defectus voluntatis,non autẽ artis alicuius.Et inquantũ tale,nihil eſt,nõ eſt creatura,defectus eſt,priuatio eſt . Proinde non odit Deus Eſau hominẽ,ſed odit Deus Eſau peccatorem.Legito Auguſtinum lib.1.ad Simplicianum. Quæſt.2.pag.451. tomo 4.

Creaturã ſuam Deus non odit.

Odit Deus peccatum.

Superbia non eſt opus Dei.

Ars

Peccatú

SECVNDA CONCILIATIO.

Quomodo concordiã habent hæc quæ tum hoc loco ait Ioannes,OMNIA per ipſum facta ſunt,In propria venit,& ſui eum non receperunt.tum cap.8, VOS propterea non auditis,quia ex Deo non eſtis, vos à patre diabolo eſtis . Si ex diabolo ſunt Iudæi, quomodo ad Iudæos,tanquam ſuos venit:quomodo ipſi per Verbum creati ſunt,ſi ex Deo non ſunt? Reſpõdeo.Spiritales ſi fuerimus,facile agnoſcemus aliud eſſe viuere,aliud peccare. Atque licet peccatoris vita,in collatione iuſtæ vitæ,ſit dicatúrque mors, aſſerere tamen audemus vtrunque in peccatore inueniri , vt dicatur viuus ſiue viuere & peccator : ſed viuus eſt ex Deo:omnia enim per ipſum facta ſunt. Peccator autem non ex Deo , ſed mala ſua voluntate & diabolo inuentore. Quum itaque Euangeliſta dicit, SVI, commendat Dei opera, ſignificans Iudæos à Deo eſſe & vitam habere , quibus promiſſus erat,& ex ipſis naſciturus:Salus enim ex Iudæis eſt.Deinde quod dicit,Non eum receperunt,inſinuat malam eorum voluntatẽ,hoc eſt malitiam,cuius CHRISTVS,Verbum Dei,non eſt author,ſed mala voluntas,& diabolus,Vnde eorum peccata arguens ait,Vos à patre diabolo eſtis.Homi-

Peccati Deus nõ eſt author.

nes ergo peccatores, eo quòd homines ſunt, à Deo ſunt: quòd vero peccatores, non ad Deum, ſed diabolum pertinent, cuius ſunt Filii per peccatum, quod eſt inordinatio ac peruerſitas, id eſt à præſtantiore conditore auerſio, & ad condita inferiora conuerſio: ait Auguſtinus lib. 1. ad Simplicianum, Quæſt. 2. Legito eundem parte. 6. libro vno contra Manichæos. cap. 7. pag. 103.

Peruerſitas.

CAPVT SECVNDVM.

In nuptiis aquã in vinum conuertit Chriſtus.

Factæ) fiebant.

ET DIE tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ: & erat mater IESV ibi. Vocatus eſt autẽ & IESVS, & diſcipuli eius ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater IESV ad eum, Vinum non habent. Et dicit ei IESVS, Quid mihi & tibi eſt mulier? nõdum venit hora mea. Dicit mater eius miniſtris. Quodcũque dixerit vobis, facite. Erant autẽ ibi lapideæ hydriæ ſex, poſitæ ſecundũ purificationem Iudæorũ, capiẽtes ſingulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis IESVS, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummum. Et dicit eis IESVS, Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt: vt autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerãt aquã: vocat ſponſum Architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & quũ inebriati fuerint, tũc id quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc. Hoc fecit initium ſignorum IESVS in Cana Galilææ: & manifeſtauit gloriam ſuam: & crediderunt in eum diſcipuli eius. Poſt hæc deſcendit Capharnaũ ipſe & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius: & ibi mãſerunt nõ multis diebus. Et prope erat Paſcha Iudæorũ, & aſcendit IESVS Hieroſolymam: & inuenit in templo vendẽtes oues, & boues, & columbas, & nummularios ſedentes. Et quũ feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas vendebãt, dixit, Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Recordati ſunt vero diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerũt ei, Quod ſignum oſtendis nobis quia hæc facis? Reſpondit IESVS, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de

Et deficiẽte) vbi defeciſſet vinum.

Vel, Quid eſt mihi quod & tibi ſit mulier? ſubaudi, cõmune. Aut, Quid eſt mihi tecum cõmune, vt agendorum me admoneas? Scio quæ ſunt legationis meæ, & quo tempore agenda.

Primũ) prius, vel primo loco.

Inebriati) &c. Heb. pro liberaliter & egregiè biberint.

Vſque adhuc) vſque nunc, vel vſque ad hoc tempus.

Gloria Chriſti.

Vendentes de templo eiiciuntur.

Æs,) minutulam pecuniam.

Domus orationis.

Negotiationis,) emporii vel mercatus.

Pſal. 68. b.

Tẽplũ ſiue corpus Chriſti ſoluendum à Iudæis.

téplo corporis ſui. Quũ ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius; quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni quem dixit IESVS. Quũ autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna eius quæ faciebat. Ipſe autem IESVS non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat vt quis teſtimonium perhiberet de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

Scripturæ) ſupple prædicenti reſurrectionem.

Non credebat) non fidebat eis.

Matthæi 26. f. 27. a. Marc. 14. f. 13. c.

Credunt Chriſto multi propter miracula.

Hominem nouit Chriſtus.

Et die tertia. CAP. II.

SVPERIORA his connectit à circunſtantia temporis, remittens lectorem ad ea quæ dixit, videlicet, Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis, &c. Deinde, In craſtinũ voluit exire in Galilæam. Nunc ait, ET die tertia, ſupple, poſtquam in Galilæam Chriſtus venerat, celebratæ ſunt nuptiæ, &c. Præcedenti capite multis argumentis oſtẽſum & dictũ eſt CHRISTVM eſſe verũ Deũ, Filium & Agnũ Dei. Nunc in hoc capite, miraculo declaratur CHRISTVS verus Deus, Filius & Agnus Dei: qui quia cœperat noua & inaudita mundo prædicare, voluit illa miraculo confirmare, vt auditis crederent homines, & in fide ſolidarentur. Iſte enim eſt vnus non poſtremus miraculorum finis.

Miraculi ſcopus

Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ.

Primo loco exordij natiuitatis noſtræ, quantum ad carnem attinet, meminit, vt non tam per nuptias miraculo occaſionem afferat, quàm etiam nuptiarum commendationẽ, & ſanctificationem explicet. Hieronymus indicat duas eſſe Canas, maiorem iuxta Sidonem, & minorem in tribu Aſer, quam adhuc ſua ætate extitiſſe teſtatur. Addidit, GALILÆÆ, ad differentiam alterius Canæ. CANA, interpretatur Zelus vel æmulatio.

Canæ duæ.

Et erat mater IESV ibi.

Loci circunſtantia, in Cana, ſimul & perſonarum, multum roboris affert ad hiſtoriæ confirmationem: quia Virgo intemerata non minima pars eſt ſequentis miraculi: addit, ET erat mater IESV ibi. Hoc non mediocrem coniecturam facit, matrem nõ fuiſſe cum Domino in Iudæa, deinde & familiarem fuiſſe iis quorum erant nuptiæ: adſerere tamen non auſim Ioannem Euangeliſtam in his nuptiis ſponſum fuiſſe, è quibus vocatũ à Domino quidam dicunt: quòd Dominus ſtabiliturus venerit id quod lege æterna & voluntate Patris ſancitum eſt: Quos Deus coniunxit homo non ſeparet.

IESVS nuptiis adfuit.

Vocatus eſt autem & IESVS ad nuptias.

Singulare eſt humanitatis exemplum in ſponſo & nuptiarum præfectis, Chriſtum & diſcipulos inuitaſſe. In Chriſto verò quid legimus, quàm ardentem philanthropiam ſingularémque eius in ſpõſum humanitatem & beneuolentiam, quòd nuptias inuiſerit? Ex his docemur Dominũ & matrẽ eius, Virginẽ Mariam honeſtas & præclaras nuptias habuiſſe, vt verè ſunt, & cubile eorum qui in Domino conueniunt, agnouiſſe immaculatum. Hebræorum cap. 13, Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Quidni? Chriſtus ipſe in matrimonio naſci voluit: imò & ſanctiſſima Virgo ſuſtinuit nubere viro, et ſi nulli viro cognoſcẽda, quæ ante & poſt partum Virgo intemerata permãſit. Faceſſant hinc neſcio qui male feriati homines & hæretici, veluti Tacianus, Marcion, & alij, qui nuptias vt ſpurcas habuerunt, ſtatúmque matrimonij damnarunt, cuius oſores acerrimi fuère: qui tamẽ adeò placens gratúſque eſt Domino IESV, vt illum ſua præſentia adornauerit, atque miraculo honeſtauerit. Emanauit & irrepſit error ille ex ſapientia huius ſeculi, propter quam dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Dicunt enim hi mathæologi, & huius mundi ſapientes, Si duxeris vxorem deformem, habebis ποινὴν, id eſt pœnam: ſi pulchram, habebis κοινὴν, id eſt communem: non eſt igitur ſapi-

Nuptiæ à Chriſto honoratæ.

Connubium honorabile.

Tacianus & Marcion hæretici.

Matheologi

Matrimonio aduerſa.

enti vxor ducenda. Huc pertinet quod Cato ille, qui prudentiſſimus habitus eſt, dictabat, Si abſque fœmina poſſet eſſe mundus, conuerſatio noſtra non eſſet abſque diis. Vnde & apud Plutarchum & alios iactantur regulæ & apophthegmata, Mulier eſt neceſſarium malum: Aperte quum eſt mala mulier, tum demum eſt bona: Libero lecto nihil acceptius. Et multa huiuſmodi. Sed, obſecro, quid hoc aliud videtur, quàm mulierem, bonam Dei creaturam, conuitiari?

Matrimonii cõmendatio.

Hoc fundamenti atque conſolationis habet matrimonium, quòd à Deo eſt inſtitutum, & ſingulariter diligitur: vnde Chriſtus nuptias adeo honorauit, & eiſdem benedixit, vt probarentur ab hominibus; & qui in matrimonio ſunt, læti omnia agerent, & perferrent quæcunque res poſtularet: certi quòd ſuum viuendi genus à Deo eſt, & probatur. Reſponſabit fortaſſe aliquis: Qui in matrimonio eſt, grauia matrimonij onera ſuſtinet, multis laboribus, anxia ſolicitudine, moleſtiis, faſtidiis, ac varia cruce & aduerſitate tam oneroſa premitur, vt frequenter animum deſpondeat: & vt vno abſoluam verbo, conqueruntur ferè omnes de matrimonij moleſtiis. Reſpondeo: Hæc in matrimonio peculiaria eſſe, illáque vehementer ab externo homine ſentiri: at in interno homine, hæc habentur iucunda, qui intelligit experitúrque matrimonium habere crucem, veluti perpetuum comitem, quæ eſt diſciplinæ Dei ſchola, vnde Dominum ſuum ſubinde magis atque magis agnoſcere diſcit.

Crux diſciplinæ Chriſti ſchola.

Atque hoc ſane nomine commẽdatiſſimus debet eſſe coniugii ſtatus, quòd fidem erga Deum, & dilectionem erga proximum in vnitatem corporis & animi indiſſolubilem comprehendit. Hac ſua præſentia ſimul Chriſtus ſignificauit ſibi non diſplicere vel ſumptum nuptiarum, vel alia quorum in nuptiis vſus eſt: vt eſt ornatus veſtium, ſolito maior lætitia, comedere & bibere, iuxta modum tamẽ & rationem nuptiarum: licere etiam ita nuptias celebrare, vt ſcilicet ſponſus & ſponſa ornentur veſtibus aureis, argenteíſque annulis.

Sponſæ ornamẽta.

Nam & multis adeo locis Scriptura citra reprehenſionẽ meminit ornamentorum ſponſæ, veſtium nuptialium, inuitatorum ad nuptias, & conuiuiorum quæ ſumptuoſiora in nuptiis ſolent agitari.

Nuptiarum ſumptus.

Ita legimus ſeruum Abrahæ, Rebeccæ ſponſæ Iſaac, ac fratribus eius donaſſe inaurem, & alia aurea & argentea munera. Quare faceſſant hinc ſuperſtitioſuli quidam & tetrici homines apud ſe ſanctuli, quibus nihil placet, niſi id doceant: non ſinentes ſponſam ſparſis crinibus, gemmis, auro & ſertis ornatam, ad ædem ſacram cum inuitatis ad nuptias proficiſci. Certè in huiuſmodi non offenditur religio hæc, nihil moratur Deus, dummodo fides adſit, & dilectio perſeueret, & modus ſecundum cuiuſque conditionem obſeruetur. Rogabit forſitan aliquis, Quis harum rerum modus? dicam quid ſentio. Videtur mihi ſatis eſſe ſi agricola in nuptiis duplo plus ornetur quàm ſolet reliquo tempore: eadem menſura & ciui plebeio præſcribenda videtur: nobilis autem duplo maiorem ornatũ quàm ciuis accipiat: Comiti duplo maiorem quàm nobili præſcribo ornatu: Principi duplo quàm Comiti: ac ita reliquis ſecundum rationem dignitatis ita ornari permittitur.

Præſcribitur modus ſumptibus nuptiarum.

Sic & ciborum potus & conuiuarum ratio habenda eſt, vt ſiquando liberet conuiuari, ac genio nonnihil indulgere, id inſtituatur iuxta modum, ad menſuram, ad exhilarandum ſcilicet animum, non autem ad furorem ebrietatis, & inſaniam inſtituatur. Rogabit forſitan aliquis, An peccatum ſit adhibere nuptiis muſicam, & ſaltare choream? Reſpondebo: Equidem neſcio an etiam huiuſmodi ad numerum ſaltationes apud Iudæos fuerint nec ne: ſed quum apud nos Gallos publicus mos ſit ita in nuptiis dialogos & comœdias agere, ſaltare, & choreas ducere, non minus quàm conuiuari, ornari, edere, bibere, & lætitiæ indulgere, nequaquam iſta damnauero, ſi modus & pudicitia adſit.

Chorea & ſaltationes in nuptiis licita.

Chorea. Saltatio.

Reſponſabit forſitan aliquis, Hæc non licent, quandoquidem multa inter choream committuntur peccata. Equidem non imputauerim hæc choreæ: ex ſe neque chorea, neque ſaltatio mala eſt: nam & in menſa, imo in templo peccata committuntur: ob id tamen nemo cibo aut templo culpam huius imputauerit. Quare vt nemo cordatus moderatas in nuptiis conuerſationes damnat, ita neque in nuptiis choreas & ſaltandi publicum morem (ſi tantum modeſtia & honeſtas non prætereãtur) ego negauero, vel improbauero: ſed ſimul quoties occaſio fuerit, & decentia non abfuerit, lubens iſta videbo: non enim fides & dilectio, ſi nihil præter modum admittatur, vel ſaltando vel ſedendo amittuntur.

Et diſcipuli eius.

Vocatus IESVS, occaſionem præſtitit vocãdi diſcipulos quos modo collegerat, Andream ſcilicet, Petrum, Philippum, & Nathanaelem. Sequuntur Dominum diſcipuli ad nuptias illas cæleſtes, in quibus toſtus ille agnus conuiuis rediuiuus apponitur.

Et deficiente vino.

His ſignifica-

His ſignificatur eos,quorum erat nuptiarum ſumptus & impenſam facere , admodum tenues fuiſſe, vt quos in mediis nuptiis vinum defecit. Nō hìc videtur magnifica pompa, non ſumptuoſus apparatus , neque enim CHRISTVS contra ſuam doctrinam vixit, vt delieiis ſuperfluis pompáque ſuperbientibus adfuerit, qui re vera pauper , pauperibus ſemper potius,quàm diuitibus & opulētis ſe adiūgere & cōuiuere fuit ſolitus. Quòd ſi aliquando à magnis & diuitibus ſe ad conuiuium exorari paſſus fuit , ita ſe habuit arguendo & increpādo(veluti in domo Simonis , vbi Magdalena ipſum vnxit)vt non magnam ab eis gratiam inierit , ſed fere offenſos reliquerit.Taceo quòd ipſorū conuiuia miraculo non cohoneſtauit,vt hìc fecit.Defectionem vini præmittit ceu occaſionem ſequentis miraculi. Quum iam incaluiſſet conuiuium,defecit vinum,ídque euenit in mediis nuptiis,nemine etiam cogitāte, vt cognoſcamus omnia ſingulari Dei conſilio & prouidentia fieri in hoc, vt futuro miraculo manifeſtetur potentia & gloria CHRISTI.Non ſine emphaſi dicitur DEFICIENTE vino,quòd ad nuptias,vinū res ſit neceſſaria.Hæc defectio indicat tēpus quo potiſſimū officia CHRISTI locū habent, videlicet quādo adeſt aut inſtat defectus.

Chriſtus frugaliter conuiuantibus adfuit.

Vinum nuptiis neceſſarium.

Dicit mater IESV ad eum.

Ex hoc loco & præcedente, ERAT mater IESV ibi:videtur & apparet nuptias eas fuiſſe cognatorum aut amiculorū,vt Mariam oportuerit matris officio defungi,& adfuiſſe tanquā quæ nuptias inſtituerit,& diſponēdis quæ ad nuptias pertinēt , fuerit vel præfecta vel peculiariter occupata:nā quū in mediis etiā nuptiis vinū defeciſſet, pudoréque pericli taretur ſpōſus,quòd parū liberaliter apparaſſet nuptias,ſimúlque metus eſſet, ne cōuiuium redderetur parū hilare,ſolicitis hac de cauſa cōuiuis,officioſa Virgo cupiens huic incōmodo mederi,dicit,& loquuta eſt Filio. In hac colloquutione & petitione nō agnoſco Virginem affectā humano aliquo affectu,vt iam hominū gratiam cōciliaret, & ipſa clarior Filij gratia efficeretur,cupida eius miraculis ſibi famam cōparare : nihil huiuſmodi in Deipara Virgine intemerata , legendū offertur : ſed pro certo apud me ſtatuo & ita aſſero Virginē ſic colloquutā ex charitate in proximū,& ex fide proſiliiſſe, quā habuit erga Filium ſuum IESVM CHRISTVM,& quē credidit hoc poſſe,vt vino ſuccurreret nuptiis. Roma.10, Quomodo inuocabūt in quem non crediderunt? Ad hæc facit quòd ſibi perſuaſerat Filiū id poteſtatis habere,quem ex angelo Gabriele,cōceptione,partu eius, ſtella,regum aduentu,Angelorum cantu, paſtorum viſione agnouerat nō hominem ſolum,ſed & Deum eſſe. Omnia enim hæc conſeruabat Maria in corde ſuo. Hāc viuam fidem Virginis cōfirmant ſequentia,in quibus præcepit famulis vt faciant ſecundum præcepta Chriſti.

Maria Virgo nuptiarum ſolicita.

Mariæ fides.

Vinum non habent.

Proponit conuiuarū neceſſitatem,conquerens apud Filium id incommodi : ſingulari quadam modeſtia paucis inſinuans auxilii petitionem,quam multis faſtidioſe proloquēs, non dixit,Da Fili quæſo vinū:ſed cum modeſtia ait, VINVM non habent:quo nimirū indicauit quantū bonitati Chriſti tribueret: quaſi diceret , Tanta eius eſt philāthropia ſiue erga nos humanitas & bonitas,tam effuſe bonus eſt,vt nō modo preces noſtras exaudiat , ſed & ſi verbo ſolū ei indicauerimus id quo egemus,etiam ſua ſponte plus dabit , quàm petere auderemus:tantum abeſt petentibus & neceſſitatem patientibus non adſit,vt vltro & ſpōte ſe offerat.Iſte eſt viuæ fidei genius,ſic ſe habet, ita ſibi Dei bonitatem pollicetur expoſitam,nihil dubitans ab ea ſe omnia impetraturum. Quo fit vt ex animo ſuam quanlibet grauem & magnā proponere audeat neceſſitatem , & petere auxilium quouis loco & tempore nihil vereatur .

Et dicit ei IESVS, Quid mihi & tibi eſt mulier ?

O reſponſum admiratione dignum Filius à matre vnicè dilectus,nō matrem, ſed mulierem vocat illam,non tantum hoc loco,ſed & alibi,QVID mihi & tibi eſt mulier?ideo id factum putauerim,vt declararet ſe maiorem eſſe quàm Filium Mariæ: hoc eſt,vt non ſolū agnoſcerēt homines illum eſſe Filium Mariæ,ſiue hominem,ſed etiam Filium Dei, à quo ſalutem ſperarent. Duriuſculè reſpondet matri (non quòd hanc vt matrem vnice non diligeret,nihil interim quod Filii eſſet erga illam omittens) vt hoc opus miraculi non matris , ſed Patris authoritate fieri declararet , ac diuinæ virtuti totam gloriam vindicaret . Simul & hoc reſponſo cōfirmauit illud quod in lege ante præceptum fuit, Deuteronomij cap 33, Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ,neſcio vos:& fratribus ſuis , ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos , hi cuſtodierunt eloquium tuum,& pactum tuum ſeruauerunt , iudicia tua ô Iacob, & legē tuam ô Iſrael. Hic locus Prophetæ aperit & declarat in rebus Dei

Chriſti durum reſponſum ad matrem.

Cognationi in rebus Dei non eſt locus.

& ad ipſius cultum & gloriam pertinentibus, neque patrem, neque matrem agnoſcendos: ſed ſolo Dei mandato, ſola Dei gloria non paterno maternóve affectu duci nos oportet: vt infra in Conciliatione prima aperiemus. Itaque CHRISTVS hoc reſpōſo non abnegat matrem, ſed ab huius negotii (quod gerendum erat) authoritate, declarans alienam, reſpondit, QVID mihi & tibi eſt mulier? ſiue, Quid mihi tecũ rei eſt mulier? hoc eſt, Nihil mihi & tibi commune hîc agnoſco: non eſt quòd mihi præſcribas tempus in hoc negotio: hoc enim miraculum quod à me petis, deitatem requirit, in cuius operibus tibi præſcribendi ius ademptum eſt: vnde ſequitur,

Nondum venit hora mea.

Quaſi diceret, Eſt mihi præſcriptum tempus à Patre, quando & quibus modis agere debeam negotium humanæ ſalutis: id nondum venit, hactenus tibi morem geſſi, poſthac mater quidem mihi eris: ſed quoties in Patris negotio verſabor (quod ex ipſius arbitrio, & non ex humano præſcripto gerendum eſt) mihi nihil aliud eris quàm mulier. Non negat re vera, ſed differt CHRISTVS auxilium vſque ad extremum neceſſitatis articulum, vt inopiã omnes antè probe ſentiant, & videãt omni ſe & cõſilio & auxilio deſtitutos, quo ſcilicet gratiæ natura declaretur: cuius nemo particeps fit, qui antè ſatis habet, & inopiam ſuam non ſentit. Non enim ſaturos ſed eſurientes paſcit & replet Dominus, dicente Virgine in Cãtico, Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Adhæc, vbi inopia agnoſcitur & probe ſentitur, non ilico eam ſarcit Dominus, ſicut neque ſimulatque orauimus, exaudit, ſed aliquandiu differt nos, tentans ſcilicet fidem noſtram, ſi in fiducia erga ipſum perſeueret, vti hic locus aperire videtur: imo aliquando dure ita reſpondet ac ſi omnino nollet nos exaudire & iuuare: ſed cauendum ne his auditis animos deſpondeamus. Comminatorii enim ſermones diuini, non ſunt qui ſpem nobis adimant: habent adiectam conditionem, niſi reſipuerimus: aut ſi durum fuerit reſponſum, mollietur tandem, ſi in fiducia perſeuerauerimus: vult enim ſolus glorificari, vnde ſinit omnia alia in interitũ collabi, vt adiuuando & liberando, ſolus glorificetur. Sic paſſus eſt vt Ioſeph coniiceretur in carceres, ſed in media deſperatione extulit eum de carceribus in regnũ AEgypti: ſic viſus eſt conniuere ad oppreſſionem Iſraelitarum ſub Pharaone, ſed in mediis malis liberauit eos de manu tyranni: ſic & ipſum Chriſtum in ſepulturam ire permiſit, ſed non reliquit animam eius in inferno. Ita & hoc loco non ſtatim à principio ex aqua vinũ facit, ſed expectat donec indigentia vini omnibus conuiuis manifeſta fiat, vt ſolus Deus glorificetur: vnde ait, NONDVM venit hora mea: quaſi dicat, Nondum ſciunt omnes vinum deeſſe: oportet omnes intelligant hoſpitem habere penuriam vini: & tunc erit hora auxiliandi, vt omnes honorificent auxiliatorem, quem certò cognoſcãt Deũ eſſe. Mater hæc audiens, licet hoc reſponſo ſatis duro repulſam pati videretur, nequaquã tamen hæc in animo ſuo tanquã ab irato, & qui ſuam hîc negare bonitatem vellet, dicta interpretabatur: ſed perſtabat in firma & ſtabili fiducia bonitatis Filij. Docemur ex his hunc honorẽ Deo habendũ, vt eum benignũ & propitium credamus atque cõfiteamur, etiam ſi ipſe ſe aliter nobis exhibere atque loqui videatur, etiam ſi omnes ſenſus noſtri aliter iudicent. Ad hunc enim modũ ſenſus noſter mortificatur, & vetus homo interit, quo plus in Dei bonitatẽ fidimus.

Gratia ſenſus extra neceſſitatem minor.

Diuinæ cõminationes non ſine conditione.

Mariæ fiducia.

Dicit mater eius miniſtris.

Tametſi ex reſponſo Chriſti nuſquam auxilium conſiliúmve appareret quo reſarciretur inopia illa, & vini defectio, certa tamen fuit Virgo benigne Filium ſe habiturũ: propterea omnem rem eius bonitati committit. Non præſcribit illi auxiliandi, neque tempus neque locum, non rationem aut modum, non perſonam aut vllum nomen, ipſius arbitrio omnia concredit, non dubia ipſum ſuam bonitatem & virtutem declaraturum eſſe ſiue in mediis nuptiis, ſiue in fine, ſiue poſt conuiuium. Quum Virgo hac ductaretur fiducia, accitis miniſtris clam in aurem dicit,

Quodcunque dixerit vobis facite.

Fidei proprietas. Spes dilata probatio eſt fidei. Oratio fidei efficax.

Sunt hæc magnæ fidei & ſpei verba: magnum eſt ſpei exemplum in Virgine: ſiquidẽ quod fide credidit, id per ſpem expectat. Hic verus fidei genius declaratur patienter expectare exauditionem: apprime hoc oſtenditur in Abrahamo, Roma. 4, Qui contra ſpem in ſpem credidit. Virgo acſi apertam habuiſſet promiſſionem, demandat ſeruis, vt faciant quodcunque iuſſerit Filius. Hæc nos docent quàm efficax eſt perſeuerantia in oratione fidei, quæ nobis certitudinem de impetratione eius quod petimus, parit. Sic Moſes pergebat

in liberando

in liberando Iſrael ex AEgypto, vt maxime omnia diuerſa accidere videbat: ſic Dauid in acquirendo imperio ſemel promiſſo: ſic Hezechias in defendenda vrbe Hieruſalem: ſic mulier Chananæa, Matthæi cap. 15.

Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorũ, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.

Euangeliſta recenſere non omittit media & occaſiones præſentes, quibus circa hoc miraculum Chriſtus vtitur, quæ re vera non ſunt negligenda: omnia enim conferunt ad tanti myſterii cognitionem. Eſt HYDRIA vas aquæ, Græcis ὕδωρ ſonat aquam. METRETA, eſt genus menſuræ liquidorum (annotatore magno illo Budæo) continens cõgios decem, qui ſextarios ſexaginta valent, id eſt amphoram & quadrantem. Ad noſtram menſuram Heduenſem aut Pariſienſem non facile metreta reduci poteſt, propterea quòd non tam menſuræ quàm menſurarum nomina ſoleant, non ſolum iuxta regiones, verũ etiam oppidatim & vicatim immutari. De metreta ſi libet lege Budæum lib. 5 De aſſe. Placuit hoc annotare vt videremus quàm largum fuerit Domini beneficium ex magnitudine vaſorum, quæ binos aut ternos cados capiebant, vt nec loco facile moueri poſſent. *Hydria. Metreta.*

Secundum purificationem Iudæorum.

Lapideæ illæ hydriæ in eum vſum illic ſtabant, vt ſiquis iuxta Iudæorum conſuetudinem, lotione ſe purgare vellet, paratam haberet aquæ copiam. Palæſtina enim ſiticuloſa eſt, & inaquoſa, nec vbiuis, fontibus ac fluuiis irrigua eſt. Purificationes apud Iudæos variæ erant: aliæ à Moſe, aliæ ex traditione Phariſæorum erant: de quibus ait Marcus cap. 7, Phariſæi enim & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum: & à foro niſi baptizentur, non comedunt: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Iudæi admodum ſuperſtitioſi ſunt in operibus non ſolum legis, verumetiam humanarum conſtitutionum iuſtitiam quærentes. Proinde aqua pura ſubinde ſeſe lauabant, exiſtimantes hac lotione etiam peccata remitti, fæceſque omnes peccatorum ablui, & per hanc purgationem ſeſe ſanctiores fieri. Vnde coram CHRISTO Phariſæi diſcipulos accuſabant, Matthæi cap. 15, Quare diſcipuli tui (inquiunt) tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lauant manus ſuas quũ panem manducant. Non abs re ab Euangeliſta dictum eſt SECVNDVM purificationem Iudæorum, nequis infidelium ſuſpicaretur rubrum infuſum eſſe vinum, deinde infuſa aqua lympidiſſimũ vinum effectũ. Quare hoc dicto, SECVNDVM purificationem Iudæorũ, nunquam in hydriis vinum fuiſſe ſignificat. *Palæſtina ſiticuloſa. Purificationes Iudæorum. Baptiſma multiplex. Iudæorũ error.*

Dicit eis IESVS, implete hydrias aqua.

Manifeſtaturus Euangeliſta victum ſeu potũ ex mandato Dei prouenire, addit verbũ Dei iubentis: nã IESVS ſentiens tempus adeſſe quo ſuis innoteſceret, iubet miniſtris impleant hydrias aqua, vt miniſtros ipſos teſtes haberet, qui aquam hauſiſſent, ne qua fraus, nequod præſtigium putaretur. Hic locus aperte inſinuat quàm verũ eſt quod Paulus prædicat Rom. cap. 5, Spes nõ confundit: non eſt Virgo ſpe ſua, quã de Filii bonitate induerat, fruſtrata: nũc bonitatẽ ſuã à Virgine & cõuiuis expectatã exerit Chriſtus, iubens implere hydrias aqua. Eſt re vera nobis Deus qualẽ nobis fide per charitatẽ operante credimus & perſuademus. Nã qui hac fide credit Deũ ſibi propitiũ, mox propitiũ ſibi experitur & ſentit: qui miſericordem, & miſericordẽ habet. Rurſus qui nihil boni de Deo optimo pollicetur, iam plane Deũ, & omnẽ eius bonitatẽ pernegat. Credidit Virgo Filium poſſe id incõmodi ſiue eam vini defectionẽ reſarcire: nõ ſine ardentiſſima ſpe ducta, optatis gauiſa eſt. *Deus nobis qualem credimus.*

Et impleuerunt eas vſque ad ſummum.

Paruerunt famuli, & vt iuſſi erant, impleuerunt hydrias vſque ad ſummum, miraculi ſubiectam materiam parantes.

Et dicit eis IESVS, Haurite nunc.

Hæc ſunt verba CHRISTI iubentis, ad cuius verbum & iuſſum ex aqua fit vinum. Nam implere hydrias aqua, & Haurire aquam hydriis, non efficit vinũ: ſed quia Chriſtus iubet, ideo fit vinum. Qua in re commendatur virtus & potentia Chriſti tãquam ab effectu: exerit enim vim ſuam Chriſtus, oſtendens ſe eum eſſe qui vineas irrigat, pluuiam per vitis radicem in vinum vertit (ait Chryſoſtomus) quum quod in planta longiori temporis ſpatio efficitur, id repente operatus eſt in nuptiis. *Vinũ ex aqua.*

Et ferte Architriclino.

Ne forſitan aduerſarii de vini bonitate calumniarentur, dicentes fuiſſe aquam, ſed à conuiuis iudicari vinum, quòd illorum guſtus corrupti eſſent, & palata iam mulro vino *Architriclinus.* obſurduiſſent: propterea Euangeliſta ait, conuiuas non tuliſſe ſententiam de vino, ſed Architriclinum, qui ſobrius nihil adhuc guſtauerat. Etenim nemo ignorat hãc præfecturam, qua quis curando conuiuio præſertur, viro maxime ſobrio & temperato demandari. Is cæteris bibentibus, abſtemius eſſe conſueuit, ſaporum peritus, & palati iudicio callidus: vnde maiore & ſynceriore fide pronuntiare poteſt de vini bonitate quàm conuiuæ: quorum palata iam variis eſcis affecta, ad ſaporis iudicium ferendum non tam idonea videntur. Hæ nuptiæ tametſi pauperum fuerint, tamen tres menſas habuiſſe, id verbi denotat, ARCHITRICLINVS, quod præfectum tribus menſis ſignificat, ſiue à tribus lectis ac *Triclinium.* cubitoriis dicitur. Triclinium locus eſt tribus cõſtratus lectis ad diſcumbendum. Ad hæc ſponſus ipſe non miniſtrauit, ſed habuit ſuos miniſtros. *Fiducia certa eſt.* Obſerua quomodo fiducia neque ſuo voto fruſtratur neque à Deo deſeritur, adeò vt plus eius benignitate accipiat, quàm auſa fuiſſet petere. Nam conuiuis iſtis non ſolum vini defectionẽ reſarciuit, ſed vini (quod deſyderabãt) & eius pretioſi, magnã ſuppeditauit copiã. Quid hæc nos docent, niſi vt Deo cõſtanter fidamus, etiã ſi auxilium aliquãtiſper differat? Certò apud nos ſtatuamus quàm ille ſit verax, bonus, & propitius: id non poteſt de ſe non præſtare, & opere conteſtari, qui ſeipſum negare non poteſt, dummodo à nobis mala noſtra voluntate non remoretur.

Et tulerunt.

Miraculis non temere credendum. Læti quod ſibi admandatum eſt, facere pergunt: bonum & odoriferum Architriclino vinum pitiſſandum offerunt. Si huius loci allegoriam quæſieris, hi Miniſtri, ſunt Apoſtoli & ipſorum diſcipuli: Infundere aquam & haurire vinum atque bibendum offerre, eſt acceptam ex Scripturis huiuſmodi legis atque Euangelii intelligentiam vniuerſo orbi ac omnibus qui ad CHRISTI nuptias vocati ſunt, prædicare. Norunt hi miniſtri (vt Euangeliſta ait) vnde hoc vinum adſit, & vt aqua fuit: hoc eſt legem fuiſſe, & ex lege reuelatum Euangelium: tranſlata eſt lex in Euangelium.

Vt autem guſtauit Architriclinus, aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerant aquã.

Verbum, GVSTAVIT, hoc eſt pitiſſauit, quaſi vel primoribus labiis attigerit, indicat Architriclini officium. ET non ſciebat vnde tam pretioſum eſſet vinum, niſi accerſitis iis qui locũ & vas vnde hauſtũ erat, cognoſcerent. Sciebant miniſtri aquam vinũ factã.

Vocat ſponſum Architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & quum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tũ autem ſeruaſti bonum vinum vſque adhuc?

Poſteaquam tum fragrantiam tum ſuauitatem vini, Architriclinus neſcius miraculi, ſenſit: ſuſpicatur ſtatim errore miniſtrorum, conuiuii ordinem inuerſum eſſe, quòd tale vinum diſtuliſſent in extremum conuiuii, præter communem omnium morem: cupiens diſcere quánam occaſione is error accidiſſet, non miniſtros, quos iam tanti erroris accuſare videbatur, ſed ſponſum ad ſe vocat: Solenne eſt (inquit) & ab omnibus receptiſſimum, principio conuiuii, qui ſolent opiparius conuiuas excipere, optimum quodque vinum apponunt, atque ita pincernæ per me admandatum erat: pòſt vbi iam temulenti, minus diiudicant palato, & intemperantius bibunt, apponitur ſiquod eſt deterius. TV AVTEM ſeruaſti, id eſt præter aliorum morem feciſti: nam hoc vinũ, quo nullum ſuauius, quódque magis palato arrideat, in finem conuiuii apponendum curaſti: hic error, hæc ſaba in te cudetur: nolim culpam & erratum hoc tam ineptum in me reiici: non meo, ſed tuo conſilio id factum eſt. Rem & miraculum præſentibus miniſtris qui aquam hauſerant ſponſus Architriclino aperuit, ſciens tale vinum non apparatum fuiſſe, re poſtea ex famulis perquiſita, cognitum eſt non ſolum aquam verſam in vinum, ſed etiam in vinum optimum. *Vinum Belnẽſe.* longè ſuauius vino noſtro Belnenſi, quod (vt eſt omnium conſenſus) præſens nulli cedit: quæ enim per CHRISTI miracula fiunt, multo his meliora ſunt quæ per naturam fiunt. Itum eſt ad hydrias (de quibus nulla erat ſuſpicio, quin ſoli aquæ fuiſſent conſecratæ) & compertum eſt eiuſdem generoſitatis vino plenas eſſe. Hæc nobis inſinuant Deum in diſpenſando Euangelio diſſentire à toto mundo, qui primò dat bonum vinum & applaudit, poſtea id quod deterius eſt, & contriſtat; at Deus primùm quidem terret prædicatione legis, poſtea

gis,poſtea vero ſolatur.Poſſumus intelligere & VINVM quidem, ſermonẽ Euangelicum, AQVAM autem omnia quæ ante Euangelium,quæ liquidiora,& inſipidiora erant, nunquam ad vini ſine Euangelii perfectionem peruenientia:qui enim illa iuxta literam accipiebat,nihil ſaporis ſentiebat:ſed ſi Spiritu quis incedit & intelligit abſcondita, inueniet aquam mutatam in vinum,aciditatem in dulcedinem,legem in gratiam, vmbram in veritatem,ſterilitatem in fertilitatem,inopiam in copiam.

Hoc fecit initium ſignorum IESVS in Cana Galilææ.

Poſt ſuum baptiſmũ hoc fuit primũ ſignũ quod CHRISTVS ædidit. Atque hoc miraculum tunc temporis,non ita multis animaduerſum eſt:ſed pòſt maiore cum fide res manauit ad omnes.Vnde in hunc vſque diem celebratur,& in occulto non eſt. Putarim iſtud eſſe initium ſignorum,nõ ſolum eorum quæ in Cana,ſed quæ & alibi ædidit:quòd Euangeliſta dicit, ET manifeſtauit gloriam ſuam.

Primũ Chriſti miraculum poſt baptiſmum.

Et manifeſtauit gloriam ſuam.

Iſte vnus eſt ex effectibus miraculorum CHRISTI, ſcilicet CHRISTVM manifeſtare gloriam ſuam:mox alterum ſubiicit Euangeliſta, vt per miracula ducantur homines ad credendum Chriſto. GLORIAM hic vocat potentiam & virtutem CHRISTI. Hoc ſignum index eſt potentiæ CHRISTI. Quò magis nos abiicimus & abnegamus,eò magis Chriſti gloriam & virtutem agnoſcimus, qua validiores & firmiores aduerſus omnia mundi & Satanæ terriculamenta efficimur. Manifeſtauit hoc ſigno Chriſtus latentem in ſe gloriam diuinæ potentiæ.

Miraculorum vſus.
Gloria, Chriſti potentia.

Et crediderunt in eum diſcipuli eius.

En alter miraculorũ Chriſti effectus, cognito miraculo trahi per Spiritum è carnis & Satanæ tyrãnide,& duci voluntariè cũ obeditione ad credendũ in Chriſtũ. Vt nobis perſuadeamus CHRISTVM eſſe Deum & hominem, Chriſtum eſſe Meſſiam, Chriſtum noſtrum Redemptorem, per quem pacatum habemus Patrem Deum, non putauerim tam opus eſſe externis ſignis & miraculis quàm Spiritu Chriſti,hoc eſt Spiritu Sancto,qui dat fidem: fides enim donum Dei eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur, Epheſiorum 2. Diſcipuli CREDIDERVNT in eum, id eſt fidem ampliorem & firmiorem acceperunt.Prins quidem crediderant,ſed non tam firmiter: habet certè ſuos gradus fides. Nam Cananæa mulier multum fidei habuiſſe dicitur, Matth. 15. veluti & Centurio ille, Luc. 7. At Matthæi cap.8,nauigantibus diſcipulis & clamantibus,Domine,ſalua nos,perimus:dicit eis IESVS, Quid timidi eſtis,modicæ fidei? Ex his obſeruemus: quemadmodum miraculo raræ quædam diuinæ virtutis declarationes ſunt, ita animos electorum attrahunt, vt illam agnoſcant,eíque ſeſe dedant:reprobis vero, & male feriatis hominibus (quales erant Phariſæi) ſcandalo ſunt:at cæci ſunt & duces cæcorum.

Spiritus Chriſti
Fidei gradus

Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe.

POST HAEC, particula, connectendi vim habet. Finitis nuptiis, æditóque miraculo Canam Galilææ exiit, & pro ſuo officio, vt doceret aperirétque Dei Patris ſui voluntatem, DESCENDIT Capharnaum: ea eſt ciuitas in eadem Galilæa gentium, iuxta lacum Genezareth,finitima Zabulon, & Neptálim, propter opum effluentiam luxu diffluens,& ſuperbia tumens. CAPHARNAVM, interpretatur Ager pœnitentiæ,vel Villa conſolationis,aut Propitiatio pœnitentis. Hic deſcenſus ante Ioannis carcerem fuit, non ille de quo alii meminerunt Euangeliſtæ, ante quem iam multa ædiderat miracula, neque ille quo è Nazareth mãſurus Capharnaum migrauit,quam multis cohoneſtauit miraculis,in eáque frequens eſt verſatus, vnde & eius ciuitas appellata eſt. Matthæi 9. & 11. Obſerua: Vt Prophetæ,ita & Chriſtus in celebrioribus vrbibus fere docuit, vt Euangelium commodius ſpargeretur,& ibi potiſſimũ virtus Dei declararetur ad ſaluandum, vbi præcipuè viguiſſet vis Satanæ ad perdendum.

Capharnaum.

Et mater eius.

A circunſtantia perſonarum confirmat hiſtoriam:quoniam ait Chryſoſtomus,vt mihi videtur,quum pauló pòſt eſſet Hieroſolymam aſcenſurus, antè Capharnaum petiit,ne quocunque fratres ſecum & matrem traheret.

Et fratres eius.

Fratres Chriſti. Heluidij hæreſis.

Cognati erant à parte matris Virginis, & Ioſeph patris,iuxta morem Scripturæ, quæ cognatos & conſanguineos fratres vocat.Geneſis cap.13.Faceſſant hinc Heluidiani iſti,aduerſus quos diſertiſſimè ſcribit magnus ille diuus Hieronymus.

Et diſcipuli eius.

Sitibundi eruditionis Chriſtianæ comitantur Chriſtum diſcipuli, Andreas, Petrus, Philippus,& Nathanael.

Et ibi manſit non multis diebus.

Fortaſſis illic pauliſper moratus eſt gratia Matris & cognatorum: aut propter ingratitudinem Capharnaum:ſicut de illa conqueritur Matt.11, Et tu Capharnaũ,nunquid vſque in cælum exaltaberis ? vſque in infernum deſcendes,&c.Hic locus indicat (ait Chryſoſtomus)Chriſtum non ante multos dies Paſchæ fuiſſe baptizatum.

Et prope erat Paſcha Iudæorum.

Matre & cognatis in Capharnao relictis, pergit quærens tempus ac locum idoneum palam declarandæ virtutis & authoritatis ſuæ, quam à Patre acceperat. En circunſtantia temporis idonei: PROPE erat, id eſt inſtabat celeberrimus ille dies Iudæorum,qui dicitur PASCHA,quod Hebræis ſonat Tranſitũ:in memoriam illius beneficii Dei quo maiores eorum donati,ex AEgypto incolumes mare tranſierunt,terram promiſſam petituri.

Et aſcendit IESVS Hieroſolymam.

Nondum lex antiquata erat,omnibus adhuc vigens,& mandans,Exod.23, Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis: ſolennitatem quoque Azymorum cuſtodies:Ter in anno apparebit omne maſculinum tuum coram Domino Deo tuo. Quum igitur eo tempore magna eſſet Hieroſolymis hominũ frequentia,qui ad diem feſtum ex cunctis Syriæ regionibus confluxerant, eò veluti ad locum tabernaculi & adorationis (alibi enim non licebat celebrari Paſcha,Deutero.16.)Dominus conceſſit,& ſe contulit,vt in celebriore loco & frequentiore hominum cõcione,Patris negotium curaret, & quod illi typo & figura celebrabant, hoc verè ageret: nimirum, vt homines per Euangelicam fidem, & Chriſtianam pietatem relictis vmbris, corpus & veritatem exciperent, abiectis tenebris in luce ambularent,atque à vitiorum caligine, ad lucem & vitæ puritatem tranſferrentur,verum celebrantes Paſcha. Quæret forſitan aliquis, Quum Chriſtus nihil legi deberet,cur tempore Paſchæ aſcendit Hieroſolymam,& ſubdit ſe legi?Reſpõdeo: Quemadmodum Chriſtus volens mortuus eſt,vt morte ſua mortem noſtram deſtrueret,& rediuiuus vitam in ſe credentibus donaret: ita volens ſe legi ſubiecit, vt ipſe,qui illius typici agni & Paſchæ Iudæorum,veritas eſt,Paſcha typicum & figuratum finiret.Deinde vt ſub lege maledictos,à legis maledictione liberaret,ad Galat.3.

Chriſtus volẽs legi ſubditus.

Et inuenit in templo vendentes.

Templum. Orationis locus

Leuitarum ſordidus quæſtus.

Noua occaſio declarandæ diuinitatis ſuæ CHRISTO templum ingredienti (qui locus ſacrificiis, & orationibus dicatus eſt) euenit: nam templum ingreſſus, non templi, ſed fori & mercatus ſpeciem offendit. Hunc mercatum ex auaritia quidem Iudæi inſtituerant, prætextum tamen aliquem ex lege habebant: nam Deuteronomij 14, legimus mandatum, vt qui longius à templo habitarent, ſua dona domi venderent, alia ea pecunia empturi in loco Domini. Hoc prætextu religionis,ſordidum atque iniquum etiam quæſtum exercebant, religionis occaſionem vertentes in rapinam: hoſpitibus enim, ne deeſſet quod offerrent,magno vendebant, ſed interim pacti erant cum Sacerdotibus & Leuitis, vt eadem animantia accepta ab iis qui obtulerunt, rurſum ipſis venditoribus reuenderent: atque ita turpe lucrum ex eodem animante frequenter rediens,inter venditores & Leuitas diuidebatur.

Oues & boues,& columbas.

His tribus quicquid ad ſacrificia & oblationes neceſſariũ erat,cõprehendit Euãgeliſta.

Et nummularios ſedentes.

Quo paratior eſſet turpis hæc negotiatio, ſedebant ad menſam nummularii ſiue cermatiſtæ & colybiſtæ,qui minutiore moneta,mutarent maiorem, (vt in prophano mercatu fieri conſueuit)aut aurum argento, aut peregrinam pecuniam, eius loci moneta verterent:vnde

rent : vnde ſordidus ille conflabatur quæſtus , non multum abhorrens ab vſura . Hic mos & hodie durat apud multos.

Et quum feciſſet quaſi flagellum de funiculis.

Præcedenti miraculo in nuptiis,iuxta Nathanaelis confeſſionem ſe Filium Dei , & verum Deum manifeſtauit : nunc hoc illuſtri & cordato facto declarat ſe & Deum verum ſimul & Regem, non mundanum aliquem aulicum, ſed ſpiritualem,qui in templo agat,& quæ in templo purganda veniunt,purget & expoliat. Ad templum Dei pertinet religio & præcipuè cultus Dei:quem quum Chriſtus adulteratum & defalſatum videret , voluit illum à falſo vindicare , & natiuum , purúmque reducere cultum. DE FVNICVLIS (quos reperit vbi oues & boues vendebãtur,contexuit ſibi FLAGELLVM ,quo ceu ſceptro,ceu armis regalibus vſus eſt. Si rogaueris , Cur flagello ad eiiciendos emptores eſt vſus : dico , Vt oſtenderet emptores tanquam canes è domo Dei profligandos , eoſdémque fuſtuario dignos,qui latrones eſſent : docerétque quid ciuilem magiſtratum apud Iudæos contra illos ſacrificiorum negotiatores,decuiſſet.

Chriſtus rex ſpiritalis non aulicus.

Zelus Chriſti.

Sceptrum Chriſti, flagellum.

Omnes eiecit de templo.

Non ſolet CHRISTVS fruſtatim ſanare , aut morbos tollere : vnde hoc loco omnem impium cultum & non tantum partem tollit. Magna certè indignatione ſimul & authoritate (quam radiolis quibuſdam vultu ipſo geſtúque corporis exerebat) omnes illos è templo exegit negotiatores.

Oues quoque & boues.

Non ſolum ſacrificiorum nundinatores eiecit , ſed & oues & boues tanquam res non iuxta naturam,quæ bona eſt,ſed ſacrificorum auaritiam, impium cultum,& quæſtum priuatum promouentes. Tanta iſti auaritia ductabãtur, vt nihil præter priuatum quæſtum in votis haberent, quem vt augerent,ſæpe vendebant non integra ſacrificia,& ementes ſæpe vt parcerent pecuniæ & laboribus,non integra emebãt & offerebãt:id quod ſpectabat tum in dehoneſtationem cultus Dei,tum contra admandatum. Leuitici cap.1, Optima offeretis Domino: maſculum abſque macula offeres. Deuteronomii cap.15.& 17, Domino nihil immolabitur claudum & debile,&c.

Et nummulariorum effudit æs,& menſas ſubuertit.

Magnæ virtutis & authoritatis erat hæc profligatio, vt quæ etiam auariſſimos,& maximè quæſtui ſtudentes,rem,quam pro Deo habẽt, relinquere coëgerit:nimirum colybiſtarum æs effudit in terram,menſas etiam propriis manibus ſubuertit , docens hæc prorſus eſſe conculcanda viris piis,& religionis Chriſtianæ cultoribus.

Et his qui columbas vendebant, dixit, Auferte iſta hinc.

Eiecit qui columbas,turtures,& minutulas res in templo vendebant. Quid ſi vidiſſet Chriſtus,lenocinia,puellarum nundinationes,contrectantium impudica colloquia,paſſim in locis,non typico tabernaculo,ſed ſacroſanctæ Euchariſtiæ præſentia ornatis , & multa id genus quæ huc adſcribere abhorret hìc calamus, fieri? non puto flagellis,ſed ſcorpionibus huiuſmodi nundinatores eieciſſet. Mirabile viſu dum in medio feruore diſtrictionis , in ipſa flamma zeli ardentis,dum ſine cura ſacerdotum , merces è templo exturbat, mitius cum columbarum venditoribus agit : quibus indignabundus tantum dixit : Auferte iſta hinc,&c. & non ſubuertit eos. Si enim auiaria quibus columbæ claudebantur, euertiſſet , euolaſſent columbæ , vnde his ſimplicibus viris multũ incommodaſſet,& hoc damno affecti,in extremam fortaſſis inopiam cecidiſſent. Faciunt hæc vt coniiciamus hos ſimplices fuiſſe homines,& qui minus magnis illis ſacrilegis,Scribis,& Phariſæis peccarent. Verbũ AVFERTE indicat expreſſum eſſe Chriſti mandatum , non modo tollere impium cultum , ſed etiam omnia illum promouentia : nihil enim commune habet cultus Dei cum impio Belial & eius aſſeclis. Obſerua hoc factum non ſemel Chriſtum feciſſe: nam quòd Matthæus cap.21. commemorat, fecit Chriſtus prope tempus paſſionis in die Palmarum: quòd autem hoc loco legitur,fuit in exordio ſignorum Chriſti.

Simplicibus Chriſtus mitior.

Et nolite facere domum Patris mei.

Indignabundus flagello iſtos nundinatores è domo Dei exturbans,non poteſt non exercere Chriſtus officium ſuum,quod eſt,verum cultum DEI ab abuſu vindicare, & docere

Prædicatoris officium.

quæ ſunt optimi cuiuſque Eccleſiaſtæ partes, purgare ſcilicet ab omni impietate cultum Dei, & non ſinere Euangelium CHRISTI impuritate næniarum & quorundam ſomniatorum inuentis ſordidari. NOLITE (inquit) id eſt cauete, & omni ſtudio conemini, ne ex domo Patris mei feceritis domum negotiationis, in qua exercetis quæſtum illicitum. DOMVM Patris ſui vocat ſimpliciter ipſum templum, quòd domus Patris Dei erat, quia ad illud Pater ſe alligauerat verbo, & promiſſione: illúdque in vmbram CHRISTI conſecratum erat: in quo CHRISTO Pater orantes exaudit, & cuius ſolius ſacrificium acceptum eſt Patri: idcirco ſanctum erat: at quia ſanctum, idcirco non contaminandum & prophanandum impio cultu, priuato quæſtu, & imperfectis ſacrificiis. Plerique eo tempore non exiſtimabãt Chriſtum vocaſſe Deum, Patrem ſuũ, ſed appellaſſe Deum, Patrem, iuxta Prophetarũ exhortationes, Hieremiæ 3, Patrem vocabis me. Quum ergo typicum illud templum & figuratum, ab impietate purgare voluerit Chriſtus: quanto magis ſtudendum eſt ne verum templum (in quo Chriſtus verè eſt, in quo ſacrum illud conuiuium nobis apparatum eſt, in quo ſacramenta illa ſeptem à Chriſto inſtituta nobis communicantur, in quo oramus & exaudimur, in quo docemur, & verbum Dei audimus) aliqua vel minima impuritate cõtaminemus? Proinde non vult vt hæc noſtra Eccleſia ſiue hoc templum in quod conuenimus aut ſacrificaturi aut audituri verbũ, & precaturi Deũ, fiat domus mercatus: quia Pater per Chriſtum omnia gratis cõdonat & largitur, nil pretio noſtro nobis vendit. Quis enim dedit illi prior, & retribuetur ei? Gratis ergo in hoc templo quæ accepiſtis, gratis date, & nolite res ſacras & cultus vendere, nolite aliquo religionis prætextu ſimoniam cooperire: Deus omnia etiam corda videt & intuetur: nolite eleemoſynarum colore turpem hunc veſtrum quæſtum pingere: quoniam ex pauperum, viduarum, & aliorum calamitatibus & miſeriis lucra comportatis in interitum veſtrum & iuſtam condemnationem. Non eſt quòd querulemini de victu: ſunt vobis decimæ cõſecratæ, redditus pingues & abundantes, qui ſi iis qui bene præſunt ex æquo diuidãtur, omnibus abundabunt: qui ſi non abundarent, quis dubitauerit ſubueniendũ his qui bene præſunt, & altario miniſtrant, non vt dominentur, & aulicorum partes agant, magis rebus ſeculi priuatíſque cõmodis ſeruiẽtes, quàm diuino cultui, & gregis ſibi commiſſi cuſtodiæ ſtudentes? Hos ad ſe vocat Chriſtus, Matth. 10, dicens, Scitis quia principes Gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos: non ita erit inter vos.

Domus Dei.

Templum non violandum.

Templum Chriſtianorum colendum.

Recordati ſunt vero diſcipuli eius.

Senſim & ſenſim apud ſe meditantes diſcipuli, vt quid hos extra templum profligaret Magiſter, abundantius in fide promouerunt: quibus ſic diſputantibus, ſubiit in mentem quod à Dauide Pſalmo 68, prænũtiatũ eſt, aut huius facti tam mirabilis recordati ſunt, ſcilicet poſt reſurrectionem, quũ accepto Spiritu Scripturas intelligerent: vt hîc Euangeliſta mox in hoc capite explicabit.

Quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me.

Occupatio eſt. Dicet fortaſſis aliquis, quî fieri potuit quòd Chriſtus omnium mitiſſimus, tanto impetu, cum vehementi indignatione, hos nundinatores è templo eiecerit? Reſpondeo: Nihil temere per Chriſtum actum eſt: ſed quòd tam ſeuere in iſtos qui tẽpli religionem ſordido quæſtu prophanabant, animaduertit, ex præſcripta prophetia & ſingulari zelo fecit. Voluit enim qui filius Dei erat, & Rex Iſrael, verum Dei cultũ ab abuſu vindicare. Hæc verba ex Dauide Pſalmo 68. citata ſũt. Ipſius Chriſti crucẽ & extremã neceſſitatem patientis, hæc ſententia ZELVS &c. ætiologia eſt: reddit enim rationem crucis & perſequutionis Chriſti: nam paulo antè in Pſalmo ſcribitur, Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ: quaſi diceret, Fratres mei omnes in me ſcandalum paſſi ſunt, nocte paſſionis meæ, & à fratribus meis, id eſt Iudæis, confuſionem & opprobrium ſuſtinui: à propriis fratribus Iudæis, quaſi alienigena ſum habitus: Samaritanum me vocauerunt, ſeductorem, dæmonium habentẽ, & multa id genus dixerũt: & peregrinus factus ſum filiis matris meæ, id eſt Iudæis filiis Synagogæ, qui tametſi illorũ frater eſſẽ, dixerunt, Hunc neſcimus vnde ſit. Quid cauſæ fuit? Reſpondet Pſalmographus in perſona Chriſti, Quoniam zelus domus tuæ comedit me: hoc eſt, Ideo crucem & perſequutiones à Iudæis patior, quia cultum tuum ab abuſu vindico, & ex zelo adhæreo veritati. Hic zelus me multum comedit, dum non potui ſuſtinere ignominiam domus tuæ. Hic zelus in CHRISTO, neque fuit carnalis, neque corruptæ naturæ affectus, ſed affectus Spiritus: quem quia CHRISTVS, nondum exuit, timeant ſibi domus Dei, id eſt Eccleſiæ Chriſtianæ con

Crux Chriſti ex zelo.

Zelus Chriſti.

ſtianæ cõtemptores,blaſphematores,perſecutores,imprimis qui pro paſtoribus fures,& latrones ſunt facti,qui non verbum & Euangelium prædicant, quod certè non pluſquam equus & mulus,quibus non eſt intellectus,nouerunt,tantum abeſt doceant, ſed ſuam ambitionem & priuata commoda ſectantur. DOMVM hîc vocat Eccleſiam,& totum Dei cultum, quem qui violat,male apud CHRISTVM audit. Zachariæ cap.1,Zelatus ſum Hieruſalem & Siõ zelo magno:& poſtea,Qui tetigerit vos,tãgit pupillã oculi mei. ZELVS domus tuæ,id eſt vehemens & ardens ſpiritalis affectus comedit,id eſt,commouit & incitauit me,id eſt,à te miſſum,vt ab abuſu verum tuum cultum vindicarem, vnde ſequuta eſt mors mea. Verbum COMEDIT (quod eſt præteriti temporis,media longa) amplificat zelum in Chriſto:eóque potius vſus eſt quàm verbo Inflammauit aut Accendit,quòd zelo hoc ductus,pro ſuorum conſeruatione comederetur,hoc eſt moreretur, & ab impiis occideretur.Hîc zelus huc è cælo CHRIſTVM adduxit, vt ſuos liberaret: & opprobria exprobrantium tulit,ne perderentur electi. Quare quòd in hac emptorũ & vẽditorum profligatione ſeuerus viſus eſt,non libido,non inuidia,non temeritas eſt,ſed diuinus zelus, & indignatio iuſta. Nõ abſimili zelo ductus eſt Moſes(alioqui mitiſſimus)in trucidandis idololatris.Exod.32.Similiter Phinees Numer.cap.25.Huc pertinet quod Act.cap.7,dicebat Stephanus,Dura ceruice,& incircũciſi cordibus & auribus,vos ſemper Spiritui Sancto reſtitiſtis,&c. Cauendum eſt nequis hunc zelum ſua authoritate ſibi vſurpet, ne ex zelo fiat ſcelus:ſed totis viribus adnitendum eſt,vt iuxta ſcientiam ſit zelus, qualem non habuerũt Iudæi CHRIſTVM perſequentes: cuius zeli meminit Paulus Roma. cap. 10, Teſtimonium enim perhibeo illis,quòd æmulationem quidem Dei habent,ſed non ſecundum ſcientiam.& 1.Corinth.3,Quũ enim inter vos ſit zelus & contentio,nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Agi ergo oportet Spiritu Dei,qui filii Dei ſunt,non autẽ ſua doci ratione & authoritate.

Moſi zelus.

Spiritu Dei agi.

Reſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei.

Familiare eſt Euangeliſtis,quemlibet ad alios factum ſermonem,etiam ſi nullus ab illis præceſſit ad quem referatur, appellare RESPONSIONEM: vnde quum Dominus coram hydropico,quem ſanaturus erat, rogaret Legiſperitos & Phariſæos nũ liceret ſabbatho curare: Lucas 14.cap.præmiſit,Et reſpondens IESVS,dixit,&c.Sic & hoc loco Ioannes dixit Iudæos reſpondiſſe, quos non interrogauerat Dominus. Accipitur interdum RESPONDERE pro loqui ſermonémve ordiri ad aliquem,Eſaiæ cap.14, Vniuerſi reſpondebunt & dicent tibi, &c. Placuit hoc annotaſſe ad tollendas quorundam ſcrupuloſorum quæſtiones, quærentium vbi primum verbum Reſpondendi offenderunt, quis ſermo præceſſit,cui reſpondendum veniat:quod quærẽdum non eſt, quum Reſpondere pro Sermonem facere ſimpliciter accipiatur.Ad hunc modum vſi ſunt Euangeliſtæ pro exordio ſermonis,licet ad alterius verba nihil regereretur. Quandiu tonat,tacent & non coaxant ranæ: quandiu fremuit & tonare viſus eſt CHRIſTVS, tacuerunt impij Iudæi in ſuæ obſtinationis palude taciti ſordeſcentes:at vbi tonitruum quieuit,cœperũt adhuc tanto Domini zelo tremeotes,loqui & rogare Dominum. Ait Euangeliſta, IVDAEI in genere & non nominatim Scribæ aut Phariſæi:vt inſinuèt non tantum Scribas & Phariſæos hoc Domini facto commotos fuiſſe, ſed etiam vulgares, & plebis fæçem, qui magnorum hominum authoritate facile ad quæuis iocitati ductantur.

Reſpondere pro Dicere.

Apta ſimilitudo

Plebs credula.

Quod ſignum oſtendis nobis,quia hæc facis?

Quòd putarent CHRIſTVM ſimplicem hominem, abiectum,& infimæ ſortis virum,vtputa fabrum lignarium, & filium Ioſeph fabri,venerũt in magnam de illo admirationem,ex facto illo tam ſtupendo & admirabili, quo vendentes & ementes tenui flagello & tanta authoritate eiecerit. Vnde accedunt ad Dominum quæſtionem propoſituri, quæ tacite inueſtigat de vocatione ſeu miſſione CHRIſTI:item de authoritate & iure quo licuit illi ſic nundinatores illos(quorũ apparatu ſacrificia promouere videbantur) è tẽplo tam ſeuerè exturbaſſe. Quaſi dicerent,Iſta facis & operaris contra Sacerdotũ maieſtatem & authoritatem:ſine quorum permiſſu vix in templo ſternutare licet, tantum abeſt menſas euertere. Vidêris gloriari te eieciſſe colybiſtas iſtos non temeritate,ſed authoritatẽ diuina:cautum eſt & prohibitum nobis,ne nouæ doctrinæ credamus,qualem tu doces citra ſignum:declara nobis aliquo ſigno,ne temerarium te exiſtimẽt noſtri Pontifices & doctores,qua authoritate, quóve zelo iſta feceris: nã & zelatus eſt Moſes,& ſignis legationẽ ſuã

Vulgi opinio de perſona Chriſti.

Phinees.

Iſraelitis probauit.Exodi 4. Zelatus eſt & Phinees,ſed zelus eius authoritate diuina comprobatus eſt,Numeri cap.25.Tu igitur ede & facito ſignũ aliquod, vt intelligamus tibi licere ementes & vendentes è templo eiicere.O profundam Iudæorum cæcitatem! non videbãt miſeri id ipſum,quòd tã humilis in oculis eorum tantã exerceret poteſtatẽ, ſignum & miraculũ eſſe plane ſtupendũ, quo iam ſuæ diuinitatis radios Dominus exerebat, vnde agnoſcere poterant,eum hominẽ & pluſquam hominem eſſe,hoc eſt, & Deũ & hominem.

Reſpondit Ieſus,& dixit eis.

Tanta eſt CHRISTI philanthropia,vt iſtos ſuo reſponſo dignetur, cuius ſi ſummã deſyderaueris, hæc eſt, Licuit CHRISTO eiicere nũdinatores iſtos è tẽplo,& vindicare ab abuſu cultũ Dei.Hoc docet argumẽto ab opere diuinitatis,ab ipſa reſurrectione petito.

Soluite templum hoc,& tribus diebus excitabo illud.

Chriſtus prouocat ad reſurrectionem.

Reſurrectio ſufficiens argumẽtũ diuinitatis.

Chriſtus,tẽplũ.

Quæritis ſignum quo confirmem vos vt credatis me non temerariè iſtos ſacrificiorũ venditores è templo exturbaſſe,potuiſtis quidem hoc facto iam confirmari : ego ad reſurrectionem meam prouoco, quandoquidem nullo efficaciore ſigno probaturus ſum me eſſe Deum & Dei Filium,quàm reſurrectione mea . Roma. cap. 1, Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis,ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI Domini noſtri.Subnectit CHRISTVS & interpretatur quod adumbratus fuit per templũ Hieroſolymitanum.Nam SOLVITE (inquit)templum hoc,quaſi dicat,O Iudæi qui ſignum quæritis propter veritatem quam vobis annuntio, occidetis me ipſum,qui verum illud templum ſum, in quo omnes orationes factæ exaudiuntur , in quo ſolo propitius & pacatus reperitur Pater. ET EGO tribus diebus excitabo illud,hoc eſt, Tertia die à mortuis reſurgam,& rediuiuus apparebo cum magna gloria & potentia:vnde apertiſſimum erit me verum Filiũ Dei naturalem,& promiſſum Meſſiam:& eam(qua nũc in profligatione horum nũmulariorum ſum vſus)authoritatem,non rapinam fuiſſe, ſed ad me ſpectare,& hoc zelo,Dei cultum ab abuſu vindicaſſe . Quũ dicit, SOLVITE, tacitè

Soluite, verbũ, crucem indicat.

inſinuat CHRISTVS crucem & mortem ſuam, ne fortaſſis apertiore modo eam explicans, præſentes diſcipulos nondum ſatis confirmatos deterreat.Soluere,occidere eſt . Soluite,prænuntiatiuum verbum & permiſſiuum,ac ſi diceret, Soluetis quidem ſiue occidetis me,etiam permittentem ſiue non reſiſtentem.Sic apud Zachariam 13, Percute paſtorem & diſpergentur oues.Percute,pro Percuties poſitum.

Dixerunt ergo Iudæi,Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc,& tu tribus diebus excitabis illud?

Talis fuit illorum reſponſio qualis fuit intellectus , Quadraginta ſex annis ſudatũ eſt, (inquiunt)in hoc templo,poſt Babylonicam captiuitatem,inſtaurando, & tu triduo excitabis illud?Nec ſolum id videbatur abſurdum,ſed etiam impium:nã impium erat , iubere ſolui tantæ religionis templum:tam operoſam fabricam intra triduum excitare, dictu abſurdum videbatur.Huic obiecto nihil reſpondit CHRISTVS, ſciens ſe nihil profecturũ ſi illis ſuum aperuiſſet ſermonem , quum nec poſtea tot æditis miraculis & prædicationi-

Inſtaurationis templi tempus.

bus crediderint . Quare manifeſta erat cæcitas Iudæorũ in re quam quum ſatis aperte inſinuaret,dicens,Soluite,& non ait Soluam ego:& tamen non intellexerũt,ſed ad templum materiale retulerunt.Quũ hæc dicunt,non reſpiciunt ad primam ædificationem,quæ tempore Salomonis cœpit,& ſeptem annis perfecta fuit , poſtea per Nabuchodonoſor regem Babylonis deuaſtata:ſed ad templum quod ſub Eſdra reſtauratum eſt,Eſdræ cap.6.Cœpit reſtaurari templum primo Cyri anno,& abſolutum ſexto anno Darij filij Hydaſpis: inter quos ſupputatoribus Hebræis numerãtur quadraginta ſex anni . Intelligamus ſtructuram aliquando intermiſſam fuiſſe,quòd impedirentur à vicinis Idumæis.

Ille autem dicebat de templo corporis ſui.

Nequis in alium ſenſum quæ CHRISTVS dixit Iudæis,interpretaretur, exponit Euangeliſta,de quo corpore loquutus ſit CHRISTVS.

Quum ergo reſurrexiſſet à mortuis,recordati ſunt diſcipuli eius.

In dies vndique rebus ſingulis Scripturarum moniti diſcipuli, multum & abunde in Euangelio promouerũt: multò tamen clarius cognouerunt pòſt reſurrectionem,tum propter dona Spiritus Sancti , tum propter doctorem CHRISTVM, glorioſum , qui poſteaquam reſurrexit,familiariter illis colloquutus eſt,aperiens ſenſum illorum,vt intelligerent Scripturas,

Scripturas, Lucæ 24. Fuit hoc dictum ceu aliquod ſemen in animis auditorum: quod diſcipuli in pectore recondentes, quid ſibi vellet admirabantur, donec peracta reſurrectione, à Spiritu Sancto docti & illuminati ſunt, CHRISTVM, templi vocabulo, ſuumipſius corpus ſignificaſſe. Iudæi vero hoc ſemen indignabundè in pectore ſeruarunt: qui poſtea recordati, obiecerunt illi hunc ſermonem veluti capitale crimen, apud Sacerdotes impios, qui impium & ſacrilegum duxerunt violare ſaxeum illud templum, nihil veriti ſacratiſſimum illud templum ſanctiſſimi corporis, in quo inhabitat plenitudo diuinitatis, corporaliter impie demoliti. Sed hic ipſe verus Salomon, qui ſibi ex Virgine Maria condiderat tēplum, hoc ab illis ſolutum reſtituit intra triduum, iuxta Prophetarum oracula.

Apoſtoli poſt reſurrectionē, quæ prius incognita, clarius cognouerunt.

Quia hoc dicebat.

AEtiologia eſt: adducit enim rationem recordationis à re præterita: præteritorum reminiſcimur. Reuocarunt diſcipuli in memoriam CHRISTVM dixiſſe hoc, Soluite, &c. de templo corpotis ſui.

Et crediderunt Scripturæ.

Non omnia vno tempore, ſed ſtatis & à ſe determinatis temporibus, iuxta ſuum beneplacitum bona ſua Deus diſpenſat. Eſt certè gloria CHRISTI, & regnum eius nobis Spiritu Sancto communicatum: at quia pati CHRISTVM antè oportuit, quàm regnum ſuum & gloriam ingredi (Lucæ 24) ſpiritus eò tam opulentè nō eſt datus, quòd IESVS nōdum eſſet glotificatus, vnde oportuit diſcipulos māſiſſe rudiores, donec mortuo & inde glorificato CHRISTO, Spiritus ille paracletus ipſis aduenirer, quo repleti crediderūt tunc Scripturæ dicenti de reſurrectione CHRISTI: non quòd tunc cœperint credere Scripturæ, ſed quia tunc explicitè crediderūt impletas eſſe Scripturas Prophetarum in reſurrectione Ieſu Nazaræni. Aperuit enim Ieſus ſenſum illorū, hoc eſt donū intellectus ſcientiæ & clarioris cognitionis, vt intelligerent Scripturas, & quid Scripturis ipſis Spiritus ſignificaret.

Spiritus ſtatis temporibus reuelatus. Spiritus apoſtolis Scripturas aperuit.

Et ſermoni quem dixit Ieſus.

Quum rediuiuum & glorioſè reſurgentem viderunt, explicitum habuerunt ſermonem illum quem IESVS Iudæis obiecit, Soluite templum hoc, &c.

Quum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto.

Nominatim feſti Paſchæ ſeptem diebus iuxta legis præſcriptum durantis meminit: quòd in Hieruſalem eo feſto confluerent & conuenirent Iudæi, per tribus & familias, audituri legem, & oraturi cum ſolennitate agni: idque fuit CHRISTO argumentum manifeſtandæ ſuæ potentiæ & doctrinæ, cui crediderunt.

Paſchæ ſolennitas.

Multi crediderunt in nomine eius.

Fructus prædicationis & miraculorum CHRISTI, eſt credere in nomine eius, id eſt verbo eius, & omnibus quæ de eo verè dicūtur. CREDIDERVNT in nomine eius, id eſt crediderunt & agnouerūt eum eſſe Prophetam & Filiū Dei, qui nominabatur & verè erat.

Credere in nomine Ieſu.

Videntes ſigna eius quæ faciebat.

A ſignis cauſam reddit, cur multi crediderint: qui verbo non crediderunt, ſignis conuicti crediderunt. Inſinuat hic locus CHRISTVM multa in hoc feſto Hieroſolymis feciſſe ſigna, quæ tamen Euangeliſta memorare non duxit operæpretium: qui enim CHRISTVM ex his quæ ſcripta ſunt, non ſibi perſuaſerit, neque agnoſcet eum etiam ſi ad vnum relata eſſent omnia. Quanta autem fuerint, docet Euangeliſta in fine huius hiſtotiæ, dicēs, Sunt autem & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur pet ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.

Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis.

Conſultò ſeipſum ſubduxit à Phariſæorum Scribarúmque conſortio & familiari conſuetudine, ne traderent eum morti priuſquam ſuo defunctus eſſet officio, ne mali etiam occaſionem maioris mali accepiſſent: vnde quum non ſeipſum illis crederet, illorum malitiæ peccandi materiam ſubſtrahebat.

Eò quòd ipſe noſſet omnes.

Rationem reddit, cur CHRISTVS ſemetipſum eis non crediderit: nouerat omnes intus & in cute: videbat multorum animos auaritia aduſtos, quos tanta authotitas premebat, quum viderent CHRISTI doctrinam ſuo lucro & quæſtui offecturam: videbat Phariſæorum & Scribarum liuorem nondum in manifeſtam calumniam erupiſſe: ſed tamen

Catechumenis non communicata euchariſtia.

iam odium & inuidiam in cordibus conceperant, captantes occaſionem lædendi. Obſerua: quòd CHRISTVS omnes nouerit, argumentũ eſt CHRISTVM eſſe Deum, qui ſolus omnia cognoſcit. Ex his didicit Eccleſia, apud quam mos conualuit vt catechumenis corporis & ſanguinis cõmunionẽ nõ tradat, quia CHRISTVS non credidit ſeipſum his (quorũ hic meminit Euãgeliſta) Iudæis, ꝙ incredvli eſſent, nec renati ex aqua, & Spiritu Sancto.

Et quia opus ei non erat vt quis teſtimonium perhiberet de homine.

Amplificatio eſt certitudinis & cauſæ cur ſe illis CHRISTVS non crederet: horum liuorem & conceptum in animis odium tam manifeſtè cognoſcebat CHRISTVS, vt tametſi nemo ſciat, quæ hominis ſunt, Corinth. 2. niſi hominis Spiritus qui in ipſo eſt: tamen non habet opus vt quiſquam apud eum teſtificetur de homine, id eſt de natura hominis, cuius vires & ſuperiores & inferiores aperte cognoſcit. Hebræorum 4, Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Vt ergo credamus Chriſtũ natura Deum vnigenitũ eſſe, adiecit Euãgeliſta, ET quia opus ei nõ erat, &c.

Probatio diuinitatis Chriſti.

Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

Præcedentem ſententiam ſimili AEtiologia confirmat, argumento à notitia quam CHRISTVS vt verus Deus de homine & genio eius habet, petito. Cognoſcebat ex ſeſe non ſolum quod ſcribitur Geneſis cap. 8, Senſus & cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcentia ſua: ſed etiam quid lateret in receſſu cordium vniuſcuiuſque. Quàm male ergo quis locaret ſpem & fiduciam ſuam in homine, cuius à puero mala eſt cogitatio, quàm ſanctè hortatur Dauid dicens, Nolite confidere in principibus neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. Nemo itaque, ait Paulus 1. Corinth. 3, glorietur in hominibus. Denique quòd nouerit Dominus quid in homine ſit, deterreat nos ab hypocriſi, & confidere faciat in eum, qui tam benignus & propenſus eſt ad miſerendum.

Hypocriſeos antidotum.

CONCILIATIO PRIMA.

Quid hîc docet Ioannes CHRISTVM ſe non credidiſſe Iudæis? Itáne docet vt nulli hominum confidẽdum ſit? nam quum per charitatem ipſam iubemur omnes etiam inimicos diligere, non videtur ſyncera charitas vbi diffidentia de amico fuerit. Reſpondeo: Fide agnoſcimus omnes homines mendaces, & ad malum pronos, à quibus, ceu ab ipſis, non eſt bonum: eſt enim omne bonum à Deo: vnde his non eſt fidendum, ne re caduca innixi labamur & præcipites ruamus. At charitas quæ de proximo non cogitat malum, ſed de ipſo omnia ſibi bona pollicetur & ſperat, facit vt proximo multa committamus, quæ ſunt pietatis. Quòd ſi ſpe ſua fruſtratur, non inuidet, non conuitiatur, ſed omnia ſuffert, omnia ſuſtinet. Amica eſt charitas proximo, quem propriis etiam bonis adiutare parata eſt. Dicamus igitur, quantum ad fiduciam de ſalute attinet, nulli hominum fidendum eſt: nam omnis caro fœnum, & gloria eius ſicut flos fœni. Quantum verò ad charitatem attinet, de quouis homine bene ſperandum eſt: cui noſipſos credere licebit iuxta charitatis præſcriptum: quod CHRISTVS fecit, cum illis aliquando conuerſatus, aliquando ſe cauſa ſalutis illorum ſubducens, & materiam peccandi remouens.

Homo res caduca.

Charitatis ingenium.

Homini non fidendum.

CONCILIATIO SECVNDA.

Quod in his nuptiis durè reſponderit CHRISTVS matri, videtur præſtare occaſionem hoc ſuo exemplo, vnde filij contemnant matres & duriter eas tractent. Reſpondeo: Abſit, vt qui virtutis & omnis ſpiritalis doctrinæ eſt abſolutiſſimum exemplar, hoc doceat: carnali durum videtur reſponſum: ſpiritalis autem, hoc dicto, fidei rationem cognoſcit: nam in his quæ ſunt & pertinent ad charitatem, honorem & obedientiam parentibus debemus: quod ipſe Chriſtus exemplo docuit, quum parẽtibus (quibus ſubditus erat) ſe morigerum præſtiterit. Commendantur Rechabitæ apud Hieremiam cap. 35. quòd patri morem geſſerint & obediuerint. Rurſus hoc à Deo admandatum eſt, vt indicat Decalogus: In his vero quæ ſpectant ad fidem & pietatem Chriſtianam, ſi me auerſatur pater aut mater aut frater, relicto parente amplexabor Euangelium. Eſt proculdubio veræ pietatis opus, aduerſus parentes crudelem eſſe in fidei negotiis, hoc eſt parentis gratia non relinquere CHRISTVM, & quod à Deo demandatum eſt, exequi, ſiue placeat ſiue diſpliceat parenti. Huc pertinet quod ſcribitur Lucæ 14, Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum &

Rechabitarum ſtudium erga parentes.

Euangelio plus quàm parentibus debetur.

matrem,

matrem,& vxorem,& filios,& fratres,& ſorores,adhuc autem & animam ſuam,non poteſt meus eſſe diſcipulus.Rurſus Matthæi 10,Nolite arbitrari quia pacē venerim mittere in terram:non veni pacem mittere,ſed gladium: veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum,& filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis,domeſtici eius. Qui amat patrem aut matrem pluſquam me,non eſt me dignus,& qui amat filium aut filiam ſuper me,non eſt me dignus. Quare CHRISTVS ſuam ſequutus doctrinam,ſeſe pium erga matrem & officioſum præſtitit,quoties charitatis opus præſtandum fuit:ſed quum negotium Patris ſui cæleſtis agēdum tractandúmve fuit,neque Matris, neque Ioſeph neque parentū perſonā reſpexit:ſed quodammodo durus viſus eſt, docēs Patris negotium non indigere conſanguineorum opera.vnde Lucæ 2. dicebat Veritas,Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?

CAPVT TERTIVM.

Nicodemus nocte accedit ad Chriſtum vt doceatur.

Magiſter) nominatiuus eſt. A Deo veniſti) Deus te miſit, non homo,vt doceas nos. Renatus &c.) genitus fuerit deſuper. Denuo) iterato vel ſecundo. Videre regnū) &c. Id eſt non poteſt eſſe ciuis regni Dei.

ERAT AVTEM homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad IESVM nocte,& dixit ei, Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter:nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpōdit IESVS, & dixit ei,Amen,amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo,non poteſt videre regnū Dei. Dicit ad eum Nicodemus,Quomodo poteſt homo naſci quum ſit ſenex? nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterato introire & renaſci? Reſpondit IESVS, Amen,amē dico tibi,niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto,non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne,caro eſt: & quod natum eſt ex Spiritu,Spiritus eſt.Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos naſci denuo: Spiritus vbi vult ſpirat:& vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat aut quò vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu. Reſpondit Nicodemus,& dixit ei,Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit IESVS, & dixit ei, Tu es magiſter in Iſrael,& hæc ignoras? Amen,amen dico tibi,quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur,& teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis,& non creditis,quomodo ſi dixero vobis cæleſtia,credetis? Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo Filius hominis, qui eſt in cælo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mūdum,vt Filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam: Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui cre-

Naſci denuo.

Naſci ex aqua & Spiritu Sancto.

Caro.

Spiritus.

Denuo) vel deſupernus.

Magiſter Iſraelis.

Magiſter.

Et nemo) &c. nemo nouit res cæleſtes præter me.

Serpens in deſerto Num 21.c

Vita æterna. 1.Ioan.4.b Dilectio. Fides in Chriſtum.

Iudicet) cōdemnet,& infra.

Iudicium.

dit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Hoc eſt autem iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim eorum mala opera: Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius: qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius: quia in Deo ſunt facta. Poſt hæc venit IESVS & diſcipuli eius in Iudæam terram: & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in AEnon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur: Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem. Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione: Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cælo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis quòd dixerim, Non ſum ego CHRISTVS: ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Illum oportet creſcere: me autem minui. Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui de cælo venit, ſuper omnes eſt. Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: & teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit eius teſtimonium, ſignauit, quia Deus verax eſt. Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad menſuram dat Deus Spiritum. Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu eius. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Tenebræ. Lux. Opera. Chriſtus in Iudæa. Ioannes baptizat. Ioãnes docet diſcipulos ſuos ſe non eſſe Chriſtum. Sponſus. Fides, vita æterna. 1. Ioan. 5. b. Ira Dei.

In nomine) in nomen. Hoc eſt autem) id eſt hæc eſt autem condemnatio vel cauſa cõdemnationis. In Deo,) id eſt inſtinctu Dei ſunt facta. De purificatione,) id eſt de baptiſmo, quod fiebat nomine Chriſti. Signauit, &c.) id eſt velut ſigno appoſito declarat quòd Deus ſtet promiſſis. Dedit In) permiſit omnia eius poteſtati. Non videbit &c.) Hebr. Sempiterno Dei iudicio mortẽ æternæ erit addictus.

Erat autem homo. CAP. III.

Euangelij Ioannis ſumma.

SCOPVS Euangeliſtæ eſt narrare quomodo IESVS CHRISTVS ſe orbi aperuerit eſſe Filiũ Dei & Meſſiam in lege promiſſum. Quum igitur præcedenti capite duo inſignia miracula eius (ex quibus diuinitas CHRISTI cognoſci poteſt) memorauerit, peropportunum viſum eſt nunc diſputationem, quam cum Nicodemo CHRISTVS habuit, adiungere: in qua & quid ipſe præſtiturus venerat, vt ciues regni eius ſimus, & quid à nobis requirat, dilucide explicatur. Docuit Euangeliſta in fine præcedentis capitis multos qui ex conſpectis IESV miraculis CHRISTO crediderant: vnde veriſimile eſt Nicodemum fuiſſe vnum ex his qui CHRISTI miraculis perſuaſi, crediderunt verbo. Antequam ergo Euangeliſta procedat ad familiare colloquium Chriſti & Nicodemi, diligẽter ſuis pingit coloribus perſonam Nicodemi: qui nobis proponitur ceu viuum exemplar prudentium & ſapientium huius mundi, antequam perueniant ad renaſcentiam, & regnum cælorum.

Ex Phari-

Ex Phariſæis.

Commendat Nicodemum à ſecta Phariſaica, quam ſequebatur. Hic erat ex eorum ordine, qui apud Iudæos religioſiores habebantur. Quatuor ſectas apud Iudæos fuiſſe meminit Ioſephus, Phariſæorum, Saducæorum, Eſſænorum, & eorum qui authore Iuda, Sanlonitæ, tempore cenſus fuerant exorti. Horum dogmata pariter & mores paucis deſcripſit libro belli Iudaici ſecundo, cap.7. lib. Antiquitatum 15. cap.8. & libr.18. cap.2. Phariſæi legis ſtudioſiores, fatum cum libertate tamen noſtræ voluntatis agnoſcebant, animam credentes immortalem. Phariſæi dicuntur Hebræis Phorſchai vel Phorſchin, quaſi Expoſitores & legis interpretes, quod poſtea Græci nonnihil immutãtes dixêre φαρισαῖοι, id eſt Phariſæi. Phariſæus interpretatur Diuiſus. EX PHARISAEIS, id eſt ex doctiſſimis. Huiuſmodi enim habebantur prudentiſſimi & ſanctiſſimi, quòd horum inſtitutum ſanctiſſimum diceretur, vt nihil prorſus in eo deſyderaretur.

Nicodemus Phariſæus.
Phariſæorum dogma.
Phariſæus quis.

Nicodemus nomine.

Grauem quam explicaturus eſt diſputationem Euangeliſta confirmat à circunſtantia perſonæ, quam nominatim ſcribit. NICODEMVS, Hebraicè interpretatur Innocens ſanguis, Græce vero Victoria populi.

Nicodemi etymon.

Princeps Iudæorum.

Adſcriptus erat in ordinem eorum qui apud Iudæos primores erant, non ſolum in doctrina legis præcipuus doctor, ſed etiam magiſtratu & præfectura in populo inſignitus.

Hic venit ad IESVM.

Tametſi princeps eſſet inter Iudæos, & ageret inter Phariſæos, hoc eſt grauiores CHRISTI hoſtes, tamen ſemen Dei in eo vincebat omnes has tricas & honoris titulos, quibus impedire ſolet mundus ne ad CHRISTVM accedatur. Hoc indicat verbum VENIT, quo commendatur ſtudium cognoſcendæ veræ religionis in Nicodemo, qui venit vt de doctrina vitæ æternæ certior fieret, & myſteria Dei plenius diſceret.

Nicodemi ſtudium.

Nocte.

Circunſtantia temporis oſtendit hunc metu & timore potius quàm impietate, & pudore humano verius quàm peruerſitate teneri: pudebat enim fortaſſe cum, qui primariæ authoritatis inter Iudæos erat, humilem IESV diſcipulum videri: deinde timebat ne ſi confiteretur IESVM CHRISTVM, primus eſſet in Synagoga cui hoc conuitii à Phariſæis & principibus Synagogæ obiiceretur, & à ſenatu expulſus anathema fieret. Hic tamẽ quia diligebat CHRISTVM, clandeſtinò adeundi occaſionem quærebat, vt cum ipſo loqueretur, & ſuum affectũ in ipſum exerere poſſet. Occultus ergo hîc acceſſus ex infirmitate & formidine eſt, ne fortaſſis ſi ab aliis videretur, hæreſeos accuſaretur: vnde manifeſtũ eſt veterẽ Adamum adhuc in illo fuiſſe necdũ veram lucẽ aſſecuto, dum ad noctem ambulat. Nam ſi nouum hominẽ induiſſet, in luce vel meridiana veniſſet, omni ſecluſo timore.

Et dixit ei, Rabbi.

Secretiorem domum ingreſſus, CHRISTVM ſalutat, captans beneuolentiam à perſona CHRISTI ſeu dignitate perſonæ. Hanc ſalutationem putauerim ex bona mente prodiiſſe: modeſtiſſima enim & prudẽtiſſima eſt hæc Nicodemi diſputatio cum CHRISTO. Non conuenit Chriſtum, vt malitioſe eum tentet, aut peruicaciter contendat, aut aſtute capiat eum in ſermone: ſed ciuilis & candida eſt diſputatio, qua ſitit diſcere, quæ ſit vera iuſtificandi ratio, quæ methodus ad iuſtificationem, quis eius modus. Aliorum autem Iudæorum diſputationes, aut ſunt captioſæ, vt ea quæ eſt Matth.22. de cenſu. & Matth.19. de libello repudij: aut inuidioſæ & malignæ: vt Matth.22. de reſurrectione, & mandato magno in lege: aut infideles & procaces, vt Ioan.2. quum ſignum poſtulabant. Bona vero & ſancta eſt hæc Nicodemi diſputatio. RABBI, Hebraicè ſonat Magiſter mi.

Iudæorum multiplices & captioſæ diſputationes.
Rabbi.

Scimus quia à Deo veniſti Magiſter.

Magna hæc Nicodemi confeſſio, qua cõfitetur CHRISTI officium, quod eſt doctorem & magiſtrum orbis eſſe, hoc eſt docere: & ſimul ſingulari commendatione aperit dona CHRISTI, & potentiam eius: quaſi diceret, Sanctitate vitæ & miraculis tuis hoc mihi perſuaſum eſt, te doctorẽ à Deo huc veniſſe. MAGISTRVM vocat ipſum, quaſi purum hominem, de quo non aliam adhuc maiorem induerat opinionem. Magiſter hoc loco nominandi caſus eſt, non vocandi.

Chriſti officiũ.

Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.

A ratione confirmat Nicodemus quod dixit CHRISTVM à Deo veniſſe. Iſtud eſt à ratione propinquum argumentum, NEMO poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, ergo à Deo veniſti Magiſter: nam haoc ipſam quam præ te fers docendi authoritatem, res ipſa loquitur, non ab homine traditam eſſe, ſed à Deo. Quis ædere poſſet hæc miracula quæ profers, niſi Deum habuerit ſibi & præſentem & opitulantem? Hæc oſtendunt Nicodemum nihil aliud ſuſpicatũ adhuc eſſe de CHRISTO, quàm quòd propria virtute miracula noo æderet, ſed eum ſolùm Prophetam aliquem eſſe, cui Deus opitularetur, & in ædendis miraculis faueret. Quaſi dicat, Scio quàm male de te ſuſpicentur noſtri Phariſæi & ſeniores legis, quos re vera aut parum prudentes, aut inuidos putauerim: ſed hoc nihil me moratur: verùm aliquid eſt quod me potiſſimum mouet, nempe quòd aduerſus Moſem vidêris docere: putáſne contemnendum eſſe, quòd ego tot annos in ſecta Phariſaica omnium ſanctiſſima irreprehenſibilis vixerim? Sint qui tuæ doctrinæ adhæſerint, ego tamen laborioſis illis meis ſtudiis nihil tuæ doctrinæ ſum aſſequutus: aut igitur doce me hanc tuam doctrinam quam noo ſum aſſequutus, & fac intelligam, aut ſuſpicabor te male docere.

Nicodemi opinio de Christo.

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

Quod docuit Paulus Rom. 14, Infirmum in fide aſſumite, didicerat ex hoc, & aliis ſui præceptoris IESV CHRISTI factis, qui manſuetiſſimus doctor, quíque (vt eſt apud Eſaiam cap. 42. calamum quaſſatum non comminuit, nec linum fumigans extinguit) Nicodemi infirmitatem, & imbecillitatem non eſt auerſatus, timidum atque intempeſtiuum ſalutatorem non repulit, ſed qui præcipuè propter ægrotos venit, hunc & doli & malitiæ expertem (propter quod dignus videbatur, qui paulatim ad ſublimiora proueheretur) comiter & benigne accipit, continuò ſummam doctrinæ ſuæ illi proponens, ſubobſcuris tamen verbis, vt eliciat hominis ruditatem paulatímque erudiat, & ab affectu carnali transferat ad intelligentiam ſpiritualem.

Amen, amen dico tibi.

Iurat Christus in re seria. Amen, amen.

In re ſeria & certa, imò & quæ ſe aliter habere nõ poteſt, iurat CHRISTVS. AMEN vox Hebraica, qua cõfirmatur quod narratur, & ſignificat Fiat, vel Verè & firmum. Geminã hæc vox Amen, amen, confirmationem intendit, & exaggerat Nicodemi ruditatem, & ſomnolentiam: facítque vt attentior reddatur Nicodemus, & ſublimiora audiat myſteria. Quidam interpretatur Amen poſitum pro nomine veritatis, vt ſit ſenſus, Amen, id eſt Ego qui ſum veritas, amen, id eſt veritatem dico tibi. In qua ſignificatione interpretatus eſt locum illum Apocal. cap. 3, Hoc dicit Amen, teſtis fidelis, &c.

Niſi quis renatus fuerit denuó.

O doctrinam cæleſtem & cælitus demiſſam! qua, quis oon clarè & apertè videt quàm CHRISTVS abiectam & prorſus inutilem oſtendat iſtam ex Adamo natiuitatem, vt carnalem damnat, quæ neque capax eſt eorum quæ ſunt ipſius Spiritus, neque ſufficiens & idonea qua eatur io cælum? Videtur ad hunc modũ dicere CHRISTVS, Quia adhuc carnalis es, ô Nicodeme, vt pote qui de me nimis humiliter ſentis, nempe me magiſtrum eſſe & Deum mecum eſſe, non autem me Deum eſſe credis: merito ita de me ſentis: quia nondum renatus es, & caro eò te vehere non poteſt, ſicut nec tui ſimilimos. Quare, qui tanto deſyderio flagras nouam ex me diſcere doctrinam, quam tanto labore, tot annis, tam magno ſudore in voluendis tuis libris tuíſque iſtis viribus non es aſſequutus, intellige & habeto pro indubitato neminem niſi renatũ, totúmque innouatum, neminem adhuc cæcitati & veteri pelli immerſum, niſi veterem pellem exuerit, poſſe regnũ Dei videre. Huic quod dico indiuulſe adhæreſcito, Niſi tu & quiſquis alius fuerit, ex Deo reoati fueritis, piam & dignam de me opinionem habueritis, extra regnum cælorum eſtis. Infinita eſt hæc propoſitio, NISI QVIS, &c. pro vniuerſali: Omnibus enim hominibus regnum cæli ingredi deſyderantibus loquitur Dominus. Reiecta carnali natiuitate, commendat alteram quæ per renaſcentiam fit, tanquam ſpiritualem, capacem rerum ſpiritalium, & efficacem, per quam nobis eſt via & ingreſſus in cælum: Quare vt regnum cælorum ingrediaris, hoc eſt vt vere accipias ea quæ ſunt in regoo cælorum, ſiue vt verorum bonorum particeps fias, non ſatis eſt obiter cognoſcas CHRISTVM, hiſtoriali fide de CHRISTO ſis ornatus,

Natiuitas duplex.

Renaſcentia ſpiritalis.

Fides mortua.

cooſiteari s

confitearis verbo CHRISTVM, & potentiam eius commendaueris. Hæc enim fides eſt mortua,quæ nulla ornatur charitate, ſine qua pereunt omnia: ſed neceſſaria eſt renaſcentia ex aqua & Spiritu Sancto.

Non poteſt videre regnum Dei.

Regnum Dei videre.

Iuxta dialecton Hebraicam dictum eſt VIDERE regnum Dei,pro eo quod eſt Participem eſſe regni Dei. REGNVM Dei,accipit pro omnibus rebus ad regnum illud pertinentibus. ad Rom.14,Regnum Dei eſt iuſtitia & pax & gaudium in Spiritu Sancto. Certa pereeptio ſalutis, quæ ſita eſt in iuſta Dei cogitatione & obſignatione Spiritus Sancti. Quibus hæc contigerunt,nunc ſpe beati ſunt,& in futuro iis bonis plenè fruentur. Quare quum hæc ómnia ab eo pendeant,quòd ſuo nos Deus ſpiritu afflet,inflammet,& ad ſe trahat, rectè dictum eſt à Domino, Neminem niſi quis renaſcitur, & exuta omnino veteri pelle,induerit ex integro nouum hominẽ, poſſe videre regnum Dei: hoc eſt adhærere rebus cæleſtibus,& verè cognoſcere quæ ad beatitatem illam cæleſtem & supernã pertinent: vnde Paulus nouum hominẽ & nouam in CHRISTO requirit creaturã,quæ in nobis cœpit,ſimulátque datum eſt credere in nomẽ CHRISTI, & ſic eſſe in Filio. Perficitur autẽ quotidie à Spiritu Dei, qui ad imaginem CHRISTI nos in dies magis ac magis reformat. Legito de his Paulum 2.Corinth.3.4.& 5.Galat.3.& 6.Epheſ.2.& 4.&Coloſ.cap.3.

Nouum hominem induere.

Credere in nomen Chriſti. Eſſe in Filio.

Dicit ad eum Nicodemus.

Humi adhuc ſerpit Nicodemi animus, qui quum putaret ſe in negotio pietatis aliquid intelligere,nihil intelligebat, tantum abeſt vel prima principia quibus itur ad pietatem & religionem Chriſtianam cognouerit,prorſus ignorans renaſcentiam & nouam in CHRISTO natiuitatem. Cogitatu enim ſuo,non niſi ad patrem & matrem ac puerum pertingit: & ſibi perſuadet denuo infantem fieri oportere. Vnde quia carni ignota ingratáque eſt renaſcentia, eidem fortiter ſe opponit caro, qua non plene adhuc terſus Nicodemus, puerilia rationis carnalis argumenta adducit aduerſus renaſcentiam.

Carnis cæcitas.

Quomodo.

Perturbatus Nicodemus & rem non intelligens, non ſine honoris exhibitione inquirit de hac renaſcentia,argumento ab impoſſibili iuxta humanam ſapientiam petito. QVOMODO, vox eſt incredulorum.

Quomodo, vox incredulitatis.

Poteſt homo naſci quum ſit ſenex?

A circunſtantia ætatis,adducit impoſſibilitatem. Qui fieri poteſt vt homo iam prouectæ ætatis,quemadmodum ego ſum,naſcatur denuo?

Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iteratò introire & renaſci?

Confirmatio eſt prioris argumenti Nicodemi adhuc carnalis & animalis, qui non percipit ea quæ ſunt Spiritus,1. Corinth.2. nihil vltra res humanas cogitans, corporalem quendam ventrem,& reditum hominis rurſus ad partum fingere cogitur,dicens,Num quâ fieri poteſt,vt in vterum maternum rurſus quis redeat, & introeat,atque inde naſcens denuò prodeat? hoc re vera fieri nequit, Quæ eſt iſta noua doctrina? neque Peripatetici, neque Academici nouerunt. Tot annos ſum apud Moſem & inter ſapientiſſimos huius ſeculi verſatus:nihil huiuſmodi aliquid docuerunt. Naſci ſemel noui: ſed renaſci nullus hominum nouit. Renaſci. Quid iſtud eſt? parricida fiam? findendus eſt matris vterus? ſi mihi in illum introeundum fuerit,vt renaſcar, morietur illa. Aut quomodo renaſcetur,cuius mater animam efflauit, & cuius corpus in cinerem redactum eſt? Qui fieri hoc poteſt? actúmne eſt de me niſi renaſcar? Hic à Deo magiſter docet neceſſario renaſcendum eſſe: quomodo renaſcar qui matrẽ perdidi,patrem non habeam ſuperſtitem? Neque ſolum hæc renaſcẽtia animum Nicodemi perplexum reddebat, ſed etiam quòd audiret regnum Dei promiſſum,& renatos participes fieri donorum ſpiritalium,& habitationis supernæ. Hæc inaudita illi erant, quòd hactenus apud Iudæos nomen Regni cælorum non eſſet auditum: ſed promiſſio terræ,& bonorum ipſius: quòd ſiquid de regno Dei cognouerunt,hoc per vmbras & ænigmata didicerunt. Colligamus ex his,vnicam nouerat Nicodemus natiuitatem ex Adamo & Eua: ex Deo & Eccleſia nondum nouerat. Nouerat ſolùm parentes qui ad mortem generant, non qui ad vitam: nouerat parentes qui generant ſucceſſores, non nouerat eos qui ſemper viuẽtes & permanſuros generant: nouerat natiuitatem de terra, non de cælo: vnam de carne, non illam de Spiritu: vnam de morte, non illam de æternitate:

Nicodemus ignorans renaſcentiam.

vnam de maſculo & fœmina, non illam de Deo & Eccleſia.

Reſpondit IESVS.

Tanta eſt CHRISTI philanthropia, tam vehemens erga homines amor, vt ne hoc quidem tam craſſo reſponſo Nicodemi offenſus fuerit: ignorantem non reiicit, ſed erudit eum amice ad meliora, non grauatus interpretari quid ſit renaſci denuò ſiue è ſupernis.

Amen, amen dico tibi.

Paucis myſterium renaſcentiæ abſoluturus, iurat & iuramento confirmat quàm neceſſarium fuerit eum renaſci, qui voluerit regni cæleſtis particeps fieri.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto.

Aqua quomodo regenerare poteſt. Baptiſmi virtus. Renaſcentia per baptiſmum.

Reiectis velaminibus, vt imbecillior Nicodemus erudiatur, renaſcentiæ cauſas ſeu media explicat. EX AQVA, viſibili ſacramento, & Spiritu inuiſibili, fit hæc renaſcentia, ô Nicodeme: quæ non carnalis eſt, ſed ſpiritualis: nec conſtat propagatione corporum, ſed transformatione animarum. Nec hac natiuitate rurſus efficiuntur filii hominum, ſed filii Dei. Si quis rogauerit me, Quomodo poteſt aqua generare? hunc interrogabo, Quomodo ſemen & ipſum aquoſum exiſtens, poteſt in homine transformari? Quare reſpondeo, ſicut in corporali ſemine totum eſt gratiæ diuinæ, ita & in Baptiſmo, aduentante verbo, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, ex fide prolato, ad elementum, fit ſacramentum, hoc eſt vim & efficaciam mortis & reſurrectionis CHRISTI habet hic Baptiſmus, ex dono & liberalitate CHRISTI, qui omnes ab Adamo vſque ad nouiſſimum hominem ſecum in crucem, ſepulturã, & reſurrectionem traxit. Dicebat enim, Ego ſi exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. Quare quum nõ amplius moriatur, & vna oblatione ſine corporis ſui litatione conſummauerit in ſempiternum ſanctificatos, Hebr. cap. 10. dedit vim & energiam ſuæ mortis & reſurrectionis ipſi Baptiſmo, hoc eſt per Baptiſmum exuimus veterem hominem, & induimus nouum hominem. Epheſ. 4, Qui ſecũdum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ad Titum 3, Secundum miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus Sancti. Obſerua quiſquis es qui Spiritu ducaris, Symbola mortis ſeu ſepulturæ & reſurrectionis, in aqua illa conferuntur.

Symbola mortis & reſurrectionum.

Merſio trina in baptiſmo.

Qui baptizatur, mergitur in aquam: iſtud eſt ſepulturæ ſymbolum: commoritur CHRISTO, & quia huic baptizato propter peccatum debebatur mors, hanc paſſus eſt CHRISTVS pro eo, cuius vim recipit in hac merſione, quæ trina triduum mortis CHRISTI deſignat: deinde ex aqua erigitur & redit fulgidior & clarior, incorruptionis ferens indumẽta, qui in aqua corruptionem ſubmerſerit. Sicut CHRISTVS moriens, omnes ab Adamo acceptas infirmitates in morte ſubmerſit, & glorioſus reſurrexit, ita & baptizatus cum mergitur, moritur ipſi veteri Adamo, hunc abnegat, & reſurgit cum CHRISTO Filio Dei, recipiens Spiritum adoptionis, quo per CHRISTVM Dei Filium naturalem adoptatur à Patre, & fit Dei Filius. Iſta Paulus Rom. 6. abunde declarat, An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in CHRISTO IESV, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem: vt quomodo CHRISTVS ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Hæc non carneo ſed ſpiritali oculo, hoc eſt fide, videntur. Quid videtur? puellus peccator in fontem deſcendit, ſed purificatus aſcendit: filius præuaricationis deſcendit, ſed filius reconciliationis aſcendit: filius mortis deſcendit, ſed filius reſurrectionis aſcendit: filius iræ deſcendit, ſed filius miſericordiæ aſcendit: filius diaboli deſcendit, ſed filius Dei aſcendit.

Aquæ ſignificatio.

Hæc aqua indicat nobis mortificationem. Quam? carnis: quæ maxime neceſſaria tum baptizato tum poſt Baptiſmũ reſipiſcẽti & pœnitentiam agenti. Reſipiſcentibus ſuadebit Palingeneſia, hoc eſt Regeneratio, vt expendamus perſpiciamúſque quales ſumus, vt tale quiddam quod pauoni accidit, & nobis accidat, qui explicatas pennas illico demittit, & faſtum deponit ſimulátque pedes inſpexerit.

Palingeneſia. Regeneratio.

Quis enim, ſiquis animo ſerio dicat, Ego caro ſum, in peccato conceptus, cum peccato natus, ſum veluti peccati coagulum, nullus ex me ſpiritus, nulla vita, hæc omnia damnata & abiecta ſunt tanquam inferorum titiones: quis inquã gloriabitur? iſta contẽplatus re vera demittet faſtũ & ſuperbiæ alas deglabrabit, dicétque coram Deo, Domine Deus, ego agnoſco me peccatorem, omnes vires meas nihil eſſe, iuſtitias meas pannos eſſe menſtruoſos: quare tuæ gratiæ me dedo, de qua iuxta tuum promiſſum non diffido, ſpiritu tuo guberna me, aufer à me veterem iſtum hominem, & indue me nouum, vt non ſecundum ſenſum meum & ſtultam meam rationem, vitam hanc tranſigam, ſed collige me tecum, & in ſinu tuo foue. Hæc eſt vera noſtri mortificatio

ficatio & viuificatio ex Spiritu. Obſerua. His verbis Chriſtus explicat pactum & fœdus quod nobiſcũ pepigit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic ſaluus erit: qui verò non crediderit, condẽnabitur. Hoc fœdere Deus pollicetur, & pacto conuenit cum homine, quòd illi peccata remittet, & illũ propter CHRISTVM, recipiet in filium, donabítque illum Spiritu Sãcto pro pignore hæreditatis, qui viuificet & ſanctificet. Hoc grauiſſime teſtatur Petrus 1. Epiſt. cap. 3, Quod & vos nunc ſimilis formæ (inquit) ſaluos facit baptiſma, nõ carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem IESV CHRISTI. Quaſi diceret, Baptiſmus præcipuè eſt inſtrumẽtum quo nobis aufertur peccatum & confertur gratia: eſtque pactũ bonæ conſcientiæ erga Deum, per reſurrectionem IESV CHRISTI, quo Deus erga nos teſtatur ſe nobis placatũ eſſe, propter reſuſcitatum CHRISTVM, vt viciſſim hoc fœdere bona cõſcientia benè reſpondeat apud Deum, confidens ſe habere placatum Deum propter CHRISTVM. Vide quæ in illum Petri locũ annotauimus. Quãtum ad nos attinet, percutimus fœdus cum Deo, cui aſtringimur ad mortificandum per omnem vitam membra peccati, abrenuntiantes Satanæ, mundi gloriæ, & pompis eius. Quare dum baptizãdus mergitur, verbum Ego te baptizo, &c. pronũtiandum eſt cum fiducia, quæ innititur promiſſioni, Qui crediderit & baptizatus, &c. Nam authore Auguſtino, In aqua verbum mundat, detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? accedit verbum ad elementum & fit ſacramentum. Vnde iſta tanta virtus aquæ vt corpus tingat & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, aut pronũtiatur, ſed quia creditur: Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiẽs, aliud virtus manẽs. Propterea dixit Apoſtolus Epheſ. cap. 5, Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c. Hæc ex Auguſtino. Quare quum miniſter dicit Baptizo te in nomine Patris & Filii & Spiritus Sãcti, videtur ſignificare hoc viſibili ſigno, Ego IESV CHRISTI miniſter, te baptizo & tecũ paciſcor ac teſtor, te reconciliari Deo, te recipi à Deo qui eſt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Hoc Dei pactũ cum homine, ſoluit eam difficultatem qua quidam perplexus erat de neceſſitate huius ſacramẽti, quod ianuam dicimus regni Dei, quum multi in cælis ſint, quales erant patres veteris Teſtamẽti, qui Baptiſmum ignorauerũt, quid de illis dicendum? Reſpondeo: Renati erant ex Spiritu, quibus lex noua non admãdata erat ex aqua, & Spiritu renaſci: aut quemadmodum Cathecumeni non admittuntur ante Baptiſmum ad cõmunionem corporis & ſanguinis CHRISTI, aut reliquorum ſanctæ Eccleſiæ ſacramentorum: licet corde credant, & ore cõfiteantur fidem CHRISTI: ita nec quotquot fuerunt patres ab origine mundi, quanta quanta fuerint iuſtitia ornati, in illam communionem gloriæ & viſionis Dei ſunt recepti ante mortem & reſurrectionem CHRISTI, in qua baptizati ſunt & loti inundatione ſanguinis & aquæ de latere CHRISTI profluẽtis. Eorum quæ diximus ſumma eſt: Renaſcẽtia ſiue Baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem: qui rite exhibitus, eſt exhibitio remiſſionis peccatorum, beneuolentiæ Dei ſuſcipientis nos in filios, conſecratio hominis in gregem CHRISTI, cooptatio in eorũ numerum qui Spiritu Dei donati, peccatis cum Domino verè moriuntur, & iuſtitiæ viuunt: eóque verè mundantur, ſaluantur, regenerantur & renouantur, non per externã illam ablutionem & depoſitionẽ ſordium in carne, vt prænotauimus ex Petro, ſed per Spiritum Dei viuificantẽ & fouentem nos, noſtróque ſpiritui teſtificantem de Dei erga nos beneuolẽtia: vnde bona erga ipſum ſumus cõſcientia, 1. Petri. 3, Et ad imaginẽ Dei trãsformamur à gloria in gloriã, tanquam ab eodẽ Spiritu Domini, 2. Corinth. 3. Hunc autem ſpiritũ dignatur Dominus exhibere & largiri ſuis, miniſterio Eccleſiæ in Baptiſmate.

Mortificatio noſtri. Viuificatio noſtri ex Spiritu. Chriſti fœdus nobiſcum.

Pactum cũ Deo

Sacramentum baptiſmi.

Baptiſmus, ianua regni Dei.

Renaſcentia. Baptiſmus ad ſalutem neceſſarius.

Baptiſmi [illegible]

Non poteſt introire in regnum Dei.

Videtur mihi locus ſic intelligendus: Niſi quis peccatorum remiſſionem Sanctúmque Spiritum percipiat, & ita in meum gregem recipiatur, ſi quæ ordinaui, Baptiſmo fieri neglexerit, indignus erit qui Chriſtianus nominetur, neque verè cognoſcet Deum, neque iuſtitiæ eius, pacis & gaudii (in quibus ſitum eſt regnum Dei) particeps in Spiritu Sancto fiet. Huiuſmodi eſt ingreſſus in regnum Dei. Non putauerim tamen, aquæ Baptiſmum ad ſalutem per ſe neceſſarium eſſe, adeò vt ſi aqua, miniſter, aut aliquid neceſſarium abfuerit, oporteat eum qui baptizari cupit, perire. Certò aſſerendum eſt, ſi crediderit in CHRISTVM, Spiritu Sancto baptizatum eſſe: à Spiritu enim precipua eſt Palingeneſia, id eſt regeneratio: quem qui habuerit, etiam ſi aquæ Baptiſmum non perceperit (modo recipere non contempſerit) noua nihilominus in Domino creatura eſt: & ciuis cæleſtis. Nemo pius temere negliget aquæ Baptiſmum, & receptionem in Eccleſiam Dei, quòd hoc inſtituerit CHRISTVS, vt Baptiſmo nobis peccata abluantur, nouáque

Regni Dei ſubſiſtentia.

Baptiſmi neceſſitas.

& diuina vita conferatur. Potuiſſet CHRISTVS nouam natiuitatem ſtatuere, ſine aqua aut aliquo alio ſenſibili: ſed quando ita illi placitum eſt, quis es vt reſpondeas Deo? Sequere ergo humilis præſcriptum CHRISTI, quem timebis, non alta ſapiens. Quod prius dixerat Videre regnum Dei, hoc loco vocat Introire in regnum Dei.

Quod natum eſt ex carne, caro eſt.

Aetiologia

Caro carnē, & Spiritus Spiritum generat.

Pergit pro ſingulari ſua humanitate CHRISTVS admirabundum in renaſcentiæ negotio adhuc & hæſitabundum, imò in ambiguo quo res euaſura ſit exiſtentem Nicodemum erudire, adducens ætiologiam ſeu cauſæ redditionem eius quod præmiſit, Niſi quis renatus fuerit, &c. Nam omnis natus ex carne, prima illa & naturali natiuitate, nihil eſt niſi caro: hoc eſt nihil ſapit niſi carnem: carnales ſumus venditi ſub peccato. Rom.7, Scimus quia lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. Simile enim naſcitur de ſimili: Quod ergo è carne naſcitur, nihil aliud eſt quàm caro: Sed omnes quotquot ſunt, é carnali Adamo pronati ſunt, ergo Omnes prima natiuitate carnales ſunt. Vt enim lupus non gignit agnum, muſca non parit elephantem: ita Adam carnalis non gignit ſpirituales. Iam Adam per inobedientiam amiſit imaginem Dei, & factus eſt imago Satanæ, mancipium peccati, mortis & inferni: & quod maxime eſt dolendum, impotens factus ſuis viribus, quibus ad amiſſam effigiem reſurgere nequit: tales ergo habet poſteros. Quare omnis homo ex Adam natus, præter carnalia nihil capit, ſapit, intelligit, ac poteſt. 1. Corinth.2, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.

Et quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt.

Argumentatur CHRISTVS à neceſſario, probans oportere nos renaſci, ſi volumus in regnum Dei ingredi, & illius regni bona verè cognoſcere: Nam cum caro à natura non poſſit aliter de Deo & regno eius ſentire quàm carnaliter: neceſſario oportet hominem renaſci ex Spiritu, hoc eſt quicquid in homine eſt, per Spiritum viuere, & Spiritus ſit, hoc eſt ſpiritalis ſit, ſapiat Spiritum, vt per Spiritum introeat in regnum Dei, & verè intelligat quæ ſunt regni Dei. Quare quantum inter eſt inter carnem & Spiritum, inter corpus & Deum, tanto præſtantior eſt hæc ſpiritalis natiuitas, ea quæ corpus propagat è corpore.

Carnis noſtræ effectus. Natiuitatis ſpiritalis effectus.

Effectus noſtræ natiuitatis eſt, carnem eſſe, hoc eſt ſapere carnem & in regno Dei & Euāgelio ſeu rebus ſpiritalibus nihil intelligere: effectus ſpiritalis natiuitatis, eſt Spiritū eſſe, hoc eſt ſapere Spiritum, & ea quæ ſunt regni Dei & Euangelii intelligere, participem fieri regni & filiorum Dei. Ad Rom.8, Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei. Hi ergo vt hæredes intrabunt in regnum Dei Patris.

Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos naſci denuo.

Poteſt hæc ſententia ex ſuperiori inferri, Quaſi diceret Dominus, Aperui tibi, ô Nicodeme, à cauſa & ea quidem neceſſaria, cur dixerim, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei: noli ergo id mirari. Aut legi poteſt per occupationem, qua Dominus præuenit Nicodemum, qui fortaſſis videns non poſſe ſuis viribus, renaſci, obiiciat, Ergo nemo renaſci poteſt. Rurſus quia videt ſe ſuis viribus, non poſſe regnum Dei aſſequi, obiiciat, Ergo nemo poteſt ingredi regnum Dei. Quare, hunc præuenit & docet id poſſibile eſſe Spiritui Sancto, quod homini eſt impoſſibile. quaſi diceret, Quod referebas ad carnis & hominum generationem, impoſſibile viſum eſt, vt verè eſt: propterea monui te, hanc regenerationem eſſe per Spiritum Sanctum, vt ſic doctus, in poſterum non mireris, non tua ducaris ratione in metiendis & intelligendis ſpiritualibus negotiis, ſed fide ſta & crede, quòd ſit alia naſcendi ratio, qua quis viſibiliter natus ſit Filius hominis, & qua inuiſibiliter ſecundum Spiritum renatus ſit Filius Dei, & ſit Spiritus, id eſt ſpiritalis & aptus regno cælorum, quod ſpiritale eſt & non carnale.

Quod homini impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud Deum.

Spiritus vbi vult ſpirat: & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat aut quo vadat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu.

Superiorum explanatio eſt à ſimilitudine petita. Grauiſſimi doctores Cyrillus, Chryſoſtomus, & eius abbreuiator Theophylactus, locum hunc de vento & flatu aëreo intelligunt. Quaſi diceret Chriſtus, Nicodeme, ſi hactenus quæ enarraui de regeneratione non intellexeris,

intellexeris, Sume tibi imaginem ab iis rebus quæ cum ſpiritualibus multam habent congruentiam,& ſenſibus corporeis percipi poſſunt. Deus res eſt ſimpliciſſima,inuiſibilis,& ab omni ſenſu ſemota. At hic aër quo vegetamur, & cuius multam vtilitatem percipimus, quoniam ad noſtra corpora collatus multo ſubtilior eſt, Spiritus dicitur. SPIRITVS, vbi vult ſpirat,id eſt Ventus & flatus aëreus non cohibetur hominum arbitrio, ſed impetu ſuo fertur,per omnia ſeſe diffundens quo vult: non quòd flatui inſit voluntas,ſed hoc verbo VVLT,liberum eius à natura impetū ſignificat,ait Chryſoſtomus. Flans variam inſerit vim rebus corporalibus,nonnunquam purificat aërem, nonnunquam corrumpit, aliquando vitam affert, aliquando mortem, nunc tranquillus & placidus, nunc rigidior & violentior ſeſe prodens ab effectu: interim ab Oriente, interim ab Occidente, interim ab aliis atque aliis mundi partibus, illius quidem vocem audis, & præſentem ſentis: quem neque vides, neque manibus apprehendere potes, neque ſcis quàm longè à te ſpiret, aut quàm remote abeat,vt de eo aliud quicquam ſcias quàm eius tranſitum. Quòd ſi hæc quæ naturæ via fiunt, tua ratione inueſtigare non poſſis, multo minus per eandem rationem diuina opera quæ Deus in te & tui ſimilibus in dies operatur, ſcrutaberis. Tale quiddam habet ipſe Spiritus.Hoc vt explanatius dicatur,coniungamus Ventum & vocem,Spiritum & Verbum: Ventus flat vbi vult: de Spiritu Sancto ait Paulus, Hæc operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult, & quos vult regenerat: Mirificam vim ventus inſerit corporibus: longe excellentiorem confert ipſis animis ipſe Spiritus: Ventus non videtur, quanquam vocem eius audias: ita Spiritus Sanctus non videtur, quanquam interim audiatur Verbum per quod Spiritus Sanctus operatur in renaſcentibus: Et quemadmodum Ventus & vox quæ de vento auditur,non ſeparantur: ita nec Spiritus Sanctus & Verbum: Rurſus quemadmodum ſonus venti diuerſum quiddam eſt à vento, quanquam ſint res coniunctæ: ita Verbum diuerſum eſt à Spiritu, cui tamen eſt coniunctum: Item quemadmodum neſcimus Vnde veniat ventus, aut quo vadat: ita ignoramus vnde Spiritus Sanctus veniat: id eſt neſcimus ex qua ratione procedat in tale opus, aut quo vadat: hoc eſt ignoramus quis ſit illius ſpirationis ſcopus & finis. Prophetas vtique audiebat populus diuina diſſerere, in quo vocem Spiritus clarè percipiebat: at vnde ille Spiritus eis adueniret,aut quo abiret,ignorabant. Propriæ enim rationes diuinorum operum apud Deum,ſunt nobis incognitæ & à ſcientia noſtra remotæ.

Spiritus, vētus.

Venti natura.

Spiritus & Verbum. Vox & Vētus.

Proprietas Spiritus & Venti.

Sic eſt omnis qui natus eſt ex Spiritu.

Accommodat ſimilitudinem ad eum qui renaſcitur. Non ait, SIC eſt omnis natiuitas ſpiritalis, ſed SIC eſt, non aliquis, ſed omnis qui renaſcitur. Intelligit hominem quidem per Spiritum renaſci, ſed quomodo id fiat aut accidat, non ſentit, non videt, non intelligit quæ ſint cauſæ, quis finis: credit fieri iuxta Chriſti præſcriptum & inſtitutum: quis enim ſenſum Domini nouit, aut quis eius conſiliarius fuit? Rom. cap. II. Hac ſententia comprehenduntur paruuli infantes renati, qui licet actum voluntatis & intellectus non habeant, habitum habent per Spiritum Sanctum, qui puellos renatos tribus illis infuſis dotibus, fide, ſpe, & charitate ornat. Quum ex Scripturis didicerim nomine Spiritus ſine additione, non adeò frequenter ventum ſeu flatum, ſed virtutem Dei ſignificari, & quòd nō minus idonea eſt manuductio ipſi Nicodemo legis perito ad cognoſcendum quid ſit homo renatus ex Spiritu, ſi exemplum de Spiritu Dei, afflante quos vult, acceperimus,& forte explanatior erit interpretatio,quàm ſi de vento intellexerimus. Non putauerim hanc expoſitionem de Spiritu Sancto priori poſtponendam, immò forte familiarior & germanior videtur: vtramuis tamen ſequaris, nihil aut parum admodum refert: quum huius ſententiæ &vtriuſque interpretationis ſumma ſit,hominē renaſci quidem per Spiritum Sanctum,ſed quomodo id fiat aut accidat,ignorare hominem,vt prænotanimus.

Spiritus nomine, virtus Dei ſignificatur.

Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?

Tarditatis exemplum in credenda renaſcentia nobis proponitur in Nicodemo, qui adhuc craſſior non repugnans quidem IESV,ſublimiora diſcutienti myſteria, ſed ſermonis intelligentiam non aſſequens, & clarius etiam quæ audierat exponi cupiens, dicit Ieſu, QVOMODO poſſunt hæc fieri? Argumentatur ex iudicio rationis & prudentia ex lege, Quaſi dicat, Si tuam exordiaris prædicationem ab hac renaſcentia, quam dicis ex aqua & Spiritu Sancto, quomodo hanc tuam doctrinam in ordinem redige, coram no-

Caro renaſcentiam non cognoſcit.

bis in lege peritis, qui habemus circuncisionem, templum, ſacrificia, & tam varios Dei cultus, qui ſunt faciúntque ad pietatem? Qua ratione poſſunt iſta fieri, vt homo corporeus renaſcatur in Spiritu, & ex Deo naſcatur diuinus? Hæc manifeſtant quàm difficilis ſit creditu doctrina de regeneratione, quòd caro exoſam habeat renaſcentiam quam apprehendere non poteſt. Videtur confirmare & probare ſua tarditate Nicodemus, ſe acquieſcere renaſcentiæ, illam credere, & donum eſſe Spiritus Sancti, qui tametſi omnia plenè non capiat, capiet amplius poſteaquam Paracletus venerit. Nondum enim hora erat vt Spiritu plenè Nicodemus omnia edoceretur. Rogans ergo, Quomodo poſſunt hæc fieri? credit quidem ita eſſe, ſed de modo regenerationis interrogat: ſicut Virgo Maria credidit ſe concepturam, audito Gabriele Archangelo: ſed de modo conceptus interrogauit, Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco?

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

En vera in Chriſto philanthropia & ſingularis humanitas, qui non deſiſtit tardum & in Iudaica adhuc imperfectione hærentẽ Nicodemum inſtituere, quo eum Patri lucretur.

Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?

Chriſtus Nicodemũ obiurgat.

Generalis eſt hæc increpatio & obiurgatio, qua Dominus Nicodemum tarditatis ad credendum arguens, ſimul totum Phariſæorum & Rabbinorum ordinem reprehendit, qui humana ſapientia turgidi, magno ſupercilio Legis literam profitentur, nihil interim Spiritus & cæleſtis doctrinæ aſſequentes. TV ES magiſter, &c. Quaſi dicat, Referebat omnino tua, hæc de renaſcentia nouiſſe, quum ex eorum ſis ordine qui populum Dei erudire debeant: ſed de ea re nihil te ipſum ſcire comperio. Doctorem iuſtitiæ te in populo profitêris, & interim tam ignarus es veræ iuſtificationis? Si tanta eſt in rebus diuinis præceptoris tarditas, quanta erit diſcipulorum? Si tu doctor, qui lumen diceris, tenebræ ſis, quantæ erunt tenebræ? Tu es magiſter, qui aliorum doctor eſſe vis in religione vera tradenda aliis, & interim principia ignoras, quibus itur ad religionem veram. Te peritum legis profitêris, & iſta tam cantata in Scripturis te latent? Quid enim aliud eſt cordis circuncisio vobis diligenter à Moſe commendata: quid inquam toties inculcata populi ſanctificatio, quàm iſta (de qua loquor) animorum innouatio & ſpiritualis natiuitas? Satis ſupérque ſatis omnis Scriptura teſtatur, omnem carnem tantùm ad malum propenſam: Quomodo igitur niſi renata & ſanctificata, regnum Dei, quod iuſtitiæ regnum eſt, poſſidebit? De hac loquuti ſunt Hieremias cap.31. Ezechiel, 11. & 36. & paſſim Ezechias. Idipſum Pſalmi de hoc innouante Spiritu pluſquam dilucide canunt. At Nicodeme, hæc tibi nequaquam ideo opprobro, quòd deſperare de cæleſti ſapientia debeas: cœpiſti mihi credere, perſeuera & perſta, qui ampliora percepturus es quum venerit ille Paracletus quem miſſurus ſum. Interim credidiſſe profuerit quod intellectu non potes aſſequi. Hæc nos hortantur ſatis eſſe ad ſalutem, ſi non poſſis illico omnia Dei myſteria pernoſcere, vt animo tamen totus pendeas à Chriſto, fidáſque ei vt Saluatori. Vides enim hîc Nicodemum & pleriſque locis diſcipulos multa à Chriſto audiuiſſe, quæ non intellexerunt ante receptum Spiritum Sanctum: interim tamen perſuaſi erant eum habere verba vitæ æternæ, & eſſe ab eo expectanda omnia. Quare quos videmus non poſſe continuo capere fidei noſtræ myſteria omnia, hortemur vt ſaltem agnoſcant CHRISTVM eſſe orbis ipſorúmque Saluatorem, & vnicum cæleſtis doctrinæ magiſtrum, neque errare poſſe qui verba eius (& ſi ea non poſſint omnia plane intelligere) vera crediderint, neque poſſe plenam tandem ſalutem non conſequi, qui illam ab eo expectauerint. Fides præſtabit vt hæc ſentias, etiam ſi non videas. Obſerua. Græcis dicitur, Tu es ille magiſter Iſraelis, hoc eſt, Tu es ille doctor gentis Iſraeliticæ, cuius tam celebris eſt opinio, & hæc ignoras?

Amen, amen dico tibi, Quia quod ſcimus loquimur.

Vt certior magíſque in credenda renaſcentia promoueatur Nicodemus, iuramento confirmat Chriſtus prædictam de renaſcentia doctrinam. Quaſi dicat, Nicodeme, rem quam tibi narro, & quomodo hæc renaſcentia fiat, nec acu quidem aut digitis tibi commonſtrabo, quum id vſu venire nequeat, ſed fidem mihi adhibeto, quòd hominem de integro renaſci oportet, verè verè ita res habet. Quandoquidem tu me à Deo veniſſe doctorem confeſſus es, crede ergo mihi, omiſſa exquiſitiore inueſtigandi diligentia: ſimpliciori fide recipe quæ te doceo. Si enim credis, intelligis. Hæc tibi vera eſſe aſſero: quia QVOD ſcimus, de renaſcentia & aliis rebus ad Deum pertinentibus, loquimur: id eſt pro

certo aſſe-

certo aſſerimus: QVOD ſcimus, dictum putauerim per enallagen ſiue immutationem numeri, vt idem ſit ac ſi dixiſſet, Quod ſcio. Chryſoſtomus putat hoc intelligi poſſe, tãquam Dominus id de ſe & Patre dixerit. *Enallage.*

Et quod vidimus teſtamur.

Quod vidimus in cælo, & certo ſumus experti, hoc vobis teſtificamur in terris.

Et teſtimonium noſtrum non accipitis.

Hoc idem eſt ac ſi diceret, Pauci veſtrum recipiunt, aliquot enim illud receperunt. Non abſimile eſt ei quod ſupra dictum eſt cap. I, In propria venit, & ſui eum non receperunt: Senſus eſt, Quia ex carne eſtis nati, tantùm ea quæ carnis ſunt intelligitis, non recipitis teſtimonium aſſerentis & annuntiantis ſpiritalia. Quæ ego doceo, certiſſima è Patre meo cæleſti cognoui, nullus tamen veſtri ordinis recipit noſtram doctrinam aut teſtimonium: pars inuidet, pars conuitiatur, pars non requirit, pars non intelligit, vſque adeo aut inuidi aut rudes rerum diuinarum eſtis. Obſerua. Quoniam (ait Cyrillus) Patrem ac Spiritum in ſeipſo Saluator naturaliter habet, plurali numero perſonas teſtantium protulit. Hæc Dominus ſub quodam inuolucro dicebat, ſignificans ſe Deum, & diuinam naturam ſibi eſſe, quanquam corpus mortale circunferret. *Chriſti teſtimonium.* *Chriſtus plurali numero loquitur.*

Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cæleſtia credetis?

SI mihi terrena quædam adhuc vobis prædicanti, hoc eſt craſſam ſimilitudinem proponenti, de carne, poſtea de vento, item quod natum eſt ex carne caro eſt (quæ certè terrena ſunt, hoc eſt ad vos terrenos pertinent, & ſunt de rebus terreſtribus) non credis ô Nicodeme: quid facturus eſſes, vbi multa de Deo recenſerem tibi? De exigua re verba feci tibi, nec percipere potes: & quomodo intellecturus eras, ſi tibi prædicarem quòd hoc corpus meum tam lucidum reſurget tertio die à morte mea, immo & omnes tandem reſurgent, & electorum corpora tam lucidum & clarum ſplendorem præbitura ſunt, vt Solari ſplendori inferiora non ſint, & quicquid poſt mortem ſequetur? omnino non caperes: Si res humanas non intelligis, quomodo ſapiens in ſupernaturalibus eris, & cæleſtia intelliges? quæ tamen ipſe & vidi, & certius cognoui, quàm quæ tu oculis corporeis vides.

Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo.

Pergit Dominus imbecillum Nicodemum erudire, paucula quædam illi de cæleſtibus prælibans, ne indoctior abeat, quandoquidem bono affectu iuſtitiam ſitiente, acceſſerat. Quaſi diceret Dominus, Si mihi hanc regenerationem narranti non credis, ſed multos in ſingulis teſtes poſcis, quis cæleſtia vidit myſteria, quem poſſim in teſtem tibi adducere? Nemo enim aſcendit in cælum niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo. Iſta eſt concio cæleſtis quam non capit humana ratio. Hoc tantum eſt ac ſi diceret, Rogaſti me, ô Nicodeme, quomodo poteſt homo renaſci ex Spiritu, vt ingrediatur in regnum Dei: Nemo neque viam neque aditum ad cælum nouit, nemo ingredi potis eſt, nemo illuc abire poteſt, niſi cui Filius hominis hoc impartit: nemo aſcendit in cælum niſi Filius hominis: quia ſolus inter homines aſſequutus eſt beatitudinem cæleſtis patriæ: ſolus iuſtus eſt, Deo gratus & acceptus: huius ſolius iuſtitia in conſpectu Dei valet, qua & alii fiunt iuſti, & iuſtitiam & beatitudinem aſſequuntur. QVI deſcendit de cælo, id eſt qui quum verus Deus eſſet, homo factus eſt: vnde Filius hominis dictus eſt. Ille igitur eſt per quem vitam & ſalutem accipiemus. Nemo aſcendit in cælum niſi CHRISTVS: qui ergo illi non fuerit per fidem viuam inſitus, & membrum eius factus, IN cælum, id eſt in conſortium diuinitatis, participationémque eorum quæ verè bona ſunt, nunquam perueniet. Filium hominis quum audieris (ait Theophylactus) deſcendiſſe de cælo, ne exiſtimes quòd caro è cælo deſcenderit: hoc enim Apollinarius docuit, quòd CHRISTVS habuerit corpus de cælo, quod per Virginem tranſierit quaſi per canalem. Verum quia in vna hypoſtaſi, hoc eſt vna perſona duæ vniuntur naturæ, diuina ſcilicet & humana, ideo omnia quæ ſunt hominis, dicuntur de Verbo: & item ea quæ ſunt Verbi, attribuuntur homini. Sic & hoc quoque loco Filius hominis dicitur deſcendere de cælo, eo quòd vna ſit perſona, & vna hypoſtaſis. Addit, QVI eſt in cælo, quaſi dicat, Quòd deſcenderit de cælo, ne putes, ô Nicodeme, ipſum deſeruiſſe cælum, quoniam *Chriſtus Nicodemum erudit.* *Cæleſtis concio.* *Deſcendere de cælo.* *Apollinaris hæreſis.* *Hypoſtaſis.* *Naturæ duæ in vna hypoſtaſi vnitæ.*

qui verſatur hic in terris mortalis, idem apud Patrem eſt Deus immortalis, qui ſpectat ad cælum, qui dat vobis vt cælum ingrediamini, qui acceptus eſt Deo Patri in cælo. Nnn ergo caro Chriſti deſcendit de cælo, neque ante tempus aſcenſionis erat in cælo. Obſerua particulam NEMO: Priuatio eſt ab impoſſibili exaggerans beneficia Chriſti, & tollens confidentiam in viribus humanis. Ex his conflari poteſt Syllogiſmus, Nemo aſcendit in cælum niſi qui deſcendit de cælo, Sed ſolus Filius hominis deſcendit de cælo, ergo Nemo niſi Filius hominis aſcendit in cælum. Reſponſabit aliquis, Virgo Maria & Apoſtoli aſcenderunt in cælum, & tamen non deſcenderunt. Reſpndeo. Tanta eſt Sanctorum coniunctio cum CHRISTO, vt cum virtute quadam ſpiritali deſcendiſſe dicantur, qua & aſcenderunt. Aſcendit ille vt caput, Sancti vt membra aſcendunt: ſunt enim vnum cum Chriſto: Epheſ. 2, Deus autem qui diues eſt in miſericordia, quum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſtn, cuius gratia eſtis ſaluati, & cnnreſuſcitauit & conſedere fecit in cæleſtibus in CHRISTO IESV. Quare quempiam Aſcendere in cælum, ſignificat illum fide viua acquieſcere regenerationi, ſeruari per Chriſtum, habere veram iuſtitiam, accipere vitam æternam. CAELVM, non ſolum ſignificat lucem inacceſſam quam Deus inhabitat, ſed etiam ſpiritalia omnia quibus ad eam lucem trahimur, quæ omnia per ſolum CHRISTVM cõſequi poſſumus. Vnde hoc ſyllogiſmo argumentari licet: Nemo aſcendit in cælum niſi per eum qui deſcendit de cælo, Sed ſolus Filius hominis deſcendit de cælo, ergo Nemo niſi per Filium hominis aſcẽdit in cælum. Colligamus ex his: Quum nemo vnquam aſcenderit in cælum, niſi Filius hominis qui deſcẽdit, neceſſario ſequitur vt quicunqne voluerit in cælum conſcendere, hunc oporteat aſcendere in CHRISTO tanquam in ſcala: de qua abunde ſcripſimus ſuprà in fine primi capitis. Habet hæc ſententia rationem & conſolationem: Rationem, Si nemo in cælum aſcendit, non eſt mirum quòd homines nequeant capere cæleſtia: Conſolationem, Per CHRISTVM poſſunt homines cæleſtia capere & aſſequi, atque in cælum ſubduci.

Nemo, pars priuatiua.

Aſcenſus in cælum propter deſcenſum à cælo.

Aſcendere in cælum quid eſt.

Cælum.

Scala ad cælũ, Chriſtus.

Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis.

Natura hominum ita comparatum eſt, vt in omni eorum genere quæ vulgatiora ſunt, per ſimilitudinem & analogiam in cognitionem perducant eorum quæ ſecretiora & abſtruſiora ſunt. Sic ex corporalibus, ſpiritualia intelliguntur, & ex paruis Dei operibus, atque viſibilibus, maiora atque inuiſibilia cognoſcuntur. Sic & CHRISTVS hoc loco à collatione exempli diſſerit & aperit ipſi Nicodemo, de beneficio quod nobis per crucem factum eſt, & quomodo communicet ſuam iuſtitiam & ſalutem. Eſt autem hæc hiſtoria de exaltatione ſerpentis ſcripta Numer. cap. 21, quum Iudæi Moſe ductore in deſerto errarent, ac contra Dominum & Moſen murmurarent, ob viæ prolixitatem pane & aqua defecti, nimium impatientes fiebant: eo offenſus Deus, immiſit in eos ſerpentes ignitos, à quibus plurimi icti peribant. Siquidem in ea terra tantæ vaſtitatis deſerta ſunt, quàm poteſt eſſe ditio aliqua in Gallia, in quibus nihil eſculẽtum vel poculentum reperias, vt etiam opulentiſſimi, quales fuerunt Herodes & Romani, commeatum ſecum eà peragraturi, vehi curarent: multi itaque ſunt illic noxii vermes & ſerpentes. Sed hoc genus ſerpentum inſigniter noxium erat: ſi morſum homini infigant, magnos æſtus & ignes in homine incendunt, & tam vehementem & inextinguibilem ſitim, vt ipſi moriendum ſit. Atque hanc ob cauſam Igniti ſerpentes vocãtur, Græcis Dipſades. Quanquam etiam legatur quoſdam tam eſſe igneos in eis regionibus, vt ſiquando ſpirent, igneum vaporem efflent. Magnus igitur eiulatus ex hac immani plaga in populo & clamor ad Moſen oriebatur, qui & ipſe conſilii expers erat: ſed quamprimum deprecatus eſt, miſericordia Deus ſuper eos motus, dixit Moyſi, Numer. 21, Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. Fecitque Moyſes ſerpẽtem æneum, quem pro ſigno poſuit, vt qui morſi eſſent, ſi hunc aſpicerent, ſanarentur. Iſta eſt prior collationis pars. Sequitur altera: ITA oportet (quia Pater ſic diſpoſuit, & quia ſalus humani generis ſic popoſcit) EXALTARI (quo verbo inſinuat quo genere mortis eſſet perimendus) Filium hominis æſtimatum vilem & contemptam perſonam, ſicut & ſerpens contemptus & vilis exaltatus fuit.

Serpẽtes Igniti. Dipſades.

Serpens æneus.

Vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Hac ſen-

Chriſti cum ſerpente collatio.

Iuſtificatio tria requirit.

Fidei viuæ fructus.

Nempe in.

Hac ſententia explicatur quomodo CHRISTVS in hiſtoria de ſerpente verè fuerit adumbratus: quemadmodum illic ſerpentis ſimilitudo formam quidem habet beſtiæ, venenum autem non habet: ita & hoc loco CHRISTVS homo in ſimilitudine carnis peccati venit, hoc eſt in ſimilitudine carnis peccato obnoxiæ, quæ tamen non erat caro peccati. Serpēs erectus erat ſanatiuus propter verbū & promiſſionem additā, vt habet Pſalmus 106, Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. Sanitas communicabatur per aſpectum: ita enim habet verbum, Quicunque aſpexerit eum, viuet: Deus afferebat ſanitatem verbo per ſerpentem, percuſſi recipiebāt ſanitatem aſpectu: hæc erat vmbra, cuius veritas eſt in CHRISTO vero ſanatiuo ſerpente. Nam ſerpēte illo ignito Satana, icti ſunt omnes homines, morti (quæ eſt peccati auctoramentum & merces) obnoxii. Proinde erectus eſt CHRISTVS non tam in cruce quàm per paſſionem, ad reſurrectionem, aſcenſionem, & Spiritus Sancti miſſionem: & hac ſua exaltatione conſcendit ſuper omnes cælos, ſiue per crucem & paſſionem eò venit, vt ad dexteram Patris perueneri, vbi fide videri poteſt, vt omnis ſiue maſculus, ſiue fœmina, ſiue liber, ſiue ſeruus (eſt enim vniuerſalis Saluator pro omnibus CHRISTVS) peccatis vulneratus, & à Satana percuſſus, cum aſpexerit, hoc eſt in ipſum crediderit, hoc eſt certa fiducia ſtatuerit ſe habere per CHRISTVM iuſtificationem ſiue iuſtitiam, ſalutem, vitam æternam, redemptionem, &c. Aut omnis qui credit in ipſo, &c. quaſi diceret CHRISTVS, Qui nō dubitat ſe per me reſtitui in gratiam Patris, & Spiritu veræ vitæ donandum credit (id quod omnibus promitto) is certè iam in gratiam Patris reſtitutus eſt, & meo ſpiritu viuit vitam æternam. IN ipſo dicitur, quia viuæ fidei obiectum eſt CHRISTVS, qui iuſtificat & ſaluat: in quo omnes Dei promiſſiones ſunt, eſt & amen, 2. Corinth. 1. Deus adminiſtros ſuos habet ad exercenda media quibus communicatur ſalus & iuſtitia, quæ ſunt ſacramenta, prædicatio, & verbum. Itaque tria ſunt in iuſtificatione requiſita: Primum Chriſtus ſalutis author qui iuſtificationem dat: Secundum media quibus confertur iuſtitia, qualia ſunt Sacramenta & Prædicatio: quia fides ex auditu eſt, & auditus per verbum: Tertium eſt recipiens, vnde hîc dicitur, SED habeat vitam æternam: quaſi diceret CHRISTVS, In me eſt iuſtitia & ſalus, quam mihi ſoli non reſeruo, communico enim eam aliis, vt omnis qui in me credit iuſtificetur, & mecum in cælum aſcendat. Atque hic eſt effectus viuæ fidei, non perire & in cælum aſcendere. Vniuerſaliter dictum eſt, NON pereat, pro in omnibus rebus non confundi, & non fruſtrari. Rurſus his verbis Non pereat, commendatur nobis potētia CHRISTI & eius potentiſſimum officium, nimirum eripere à faucibus inferni, peccati, & mortis, & ſaluum facere. SED habeat vitam æternam, hoc eſt non ſolum gloriam illam & beatitatem qua in cælis Sancti fruuntur, ſed etiam omnia bona & beneficia CHRISTI, quæ ad vitam æternā, tāquam ad finalē ſcopū diriguntur. Rogabis, Ad quem finem diriguntur obſecro? Reſpondeo, Ad vitam æternam.

Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.

Iuſtificationis aduentus.

Chriſti benignitas erga homines.

Particula Sic.

Perſeuerat CHRISTVS adhuc Nicodemum inſtituere, rationem ſuorum in nos beneficiorum adducens: idque indicat argumento à cauſa efficiente petito, cum præoccupatione, ad radendas euellendáſque quorundam criſtas, qui ſe ſuis meritis primam inſtificationem conſequutos exiſtimant. Noſtra iuſtificatio eſt ab aduentu CHRISTI ad nos: huius aduentus cauſa, neque hominis alicuius, neque Angeli, aut qualis qualis creaturæ meritum dicitur: ſed dilectio & amor Dei iuxta eius beneplacitum. Nos enim quantum in nobis eſt, ſemper manſiſſemus in peccato, in morte, & inferni faucibus, niſi Deus è candida cordis ſui dilectione, & ardentiſſima philanthropia (qua nos etiam adhuc iniuſtos, impios, peccatores & apoſtatas complexus eſt) dediſſet nobis, nō Prophetam aut Angelum quempiam, ſed proprium Filium, & eum quidē quum multos nō haberet, vnigenitum: qui quum ex ſubſtantia Patris ſit, genitori eſt conſubſtantialis, & verus profecto Deus. Particula SIC, emphaſim cum ingenti & admirabili dilectione inſinuat: quaſi diceret, O quomodo & quàm vehementer Deus dilexit homines, qui vnigeniti Filii beneficia non acceperunt quia meruerunt, ſed quia Deus dilexit! En ergo cauſa CHRISTI miſſi & omnium beneficiorum CHRISTI in homines, quum dicitur, DILEXIT mundum. Habent & hæ voces VT FILIVM ſuum vnigenitum daret, ſingulæ exaggerationem ſimul & amplificationem explicandæ dilectionis Dei erga homines. Quis neſciat, maximam eſſe illam dilectionem ex qua quis non parcit filio ſuo, & illo vnigenito: quin illum

Verbum dare.
Vnig. nomi ne quid ſignifi-catur.

det etiam pro inimicis ſuis? Verbum DARET, liberalitatem & donū gratuitum Dei dicit. Per VNIGENITVM non ſolum perſonam CHRISTI intelligimus, ſed etiam omnia quæ poſtea nobis per CHRISTVM contigerunt beneficia: & ob id omnia ſalutis noſtræ, diuinæ dignationi tribuenda. Non abſimile huic legimus, 1. Ioan. 4, In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum (caro enim prorſus ignorans Dei eſt) ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Rom. 8, Qui proprio Filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Rom. 5. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam quum adhuc peccatores eſſemus ſecundum tempus, CHRISTVS pro nobis mortuus eſt. Obſerua hîc nihil aliud CHRISTVM agere, quàm vt nobis Patrem dulcem efficiat, nóſque per ſe ad Patrem reducat: atque vniuerſa CHRISTI opera eò reſpiciunt, vt eximiam amabilémque ad Patrem fiduciam adipiſcamur. Hoc beneficium non aſſequemur ſine medio: ſiue non eſt nobis ad Patrem ſine medio aditus. Propterea ex ardenti dilectione, Deus Filium ſuum lōgè chariſſimum tradidit, nobíſque ad ſe perueniendi ſtatuit medium, qui Chriſtus eſt. Agamus ergo gratias Deo, quòd ita ordinarit rem, vt inter nos & ipſum collocauerit eum qui Deus eſt, ac Deo æqualis, & homini non diſſimilis, per quem ad Patrem tuti veniamus.

Chriſti opera fiduciā nobis offerunt.
Media ad Deū neceſſaria.
Chriſtus, mediator à Patre ordinatus.

Vt omnis.

Chriſti aduentus vtilitas.

Peruenuſta occupatione repellitur carnalis quædā obiectiūcula, dicet aliquis, Quæ mihi vtilitas hinc venit ex hac Filii miſſione in mūdum? Reſpōdet, Deus miſit Filiū ſuum in mundū, id eſt Filius Dei vnigenitus incarnatus & factus homo, omnibus bonis & theſauris Dei ornatus, huc venit, vt ea bona cōmunicaret credētibus, vt omnis ſiue maſculus, ſiue fœmina, ſiue ſeruus, ſiue liber qui credit in eum, ſaluetur: vt enim Chriſtus pro omnibus, non pro vno aut altero datus eſt, ita & omnibus credētibus eſt ſalus. Nihil aliud depoſcit quàm ſalutem hominum, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Qui credit in eum.

Gradus aſcendēdi ad Deū.
Aſceſus ad Deū fiducia natura.

Iſte eſt gradus quo ad Deum perueniamus aſcendamúſque, nempe firma & ſecura in Chriſtū fides & fiducia, cuius genius eſt impetrare nobis Chriſtum, & omnia eius beneficia. Fide viua ductus, figit gradum in verba Chriſti promittētis ſalutem: quem neque diabolus neque infernus neque mors ſupprimere queat, vtcunque res cadat. Hæc fides ſtabilit confirmátque fidentem, vt dicat, En Verbum, en promiſſio ſalutis mihi promiſſæ, illa petra mea eſt, illa anchora mea eſt, ad quam recurro: ídque Verbum permanet, ac vbicunque permanſerit, ego quoque perſiſtam: nam neque falli neque fallere nouit Deus, quinimmo cælum antea & terram interire oporteret, quàm minimum iota aut apex de verbo ſuo periret. Propterea vnicus mihi Chriſtus eſt, in quem ex animo intueor, quem non potes exoſum habere, ô Deus optime: hoc ſolo ego innitor, & eo verbo confido, quod per illum me ſuſcipere velis, nec me reiicere, niſi eum antea reiicias. At certò ſcio & apud me ſtatuo te non illum reiecturum, quem vnice amas & exaudis, pro eius reuerentia. Quo fit vt puſillanimis deſtitutáque conſcientia vires reſumat, & pacata fiat, certò apud ſe ſtatuens Deum ſibi pacatum per Chriſtum.

Auxilium aduerſus puſillanimitatem.
Conſcientia pacata.

Non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Credens habet vitam æternam

Argumento ab vtili & commodo excitat Nicodemum non ſolum ad amplexandum tantum ſalutis beneficium, ſed etiam ad cognoſcendum credendúmque quòd qui hæc loquebatur, CHRISTVS, erat Deus & homo quum vitam polliceretur æternam, illiúſque ſe largitorem inſinuaret. Duo enumerātur hoc loco Chriſti beneficia ex dilectione Patris ad nos miſſi, quæ quiſquis hominum ſiue Iudæus ſiue Græcus ſiue Barbarus per fiduciam impetrat. Hæc enim quum Chriſtum pro obiecto habeat (qui veritas eſt) pudefacere nequit. Quare credens in Chriſtū, non ſolum nō perit, ſed etiā vitā habet æternā, & indiſſolubilē.

Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum.

Chriſti aduētus propter peccatores.

Sua in genus humanum beneficia ſeu officia confirmaturus CHRISTVS, ſingulari & ea quidem ætiologica occupatione carnis aduerſus Spiritum, argumenta præoccupat, & prorſus euertit. Luctabitur fortaſſis caro contra Spiritum ad hunc modum, Deus ſolis iuſtis miſit Filium ſuum, vt credendo in eum non pereant, ſed habeant vitam æternam: ſed mundus

mundus totus in peccato eſt,& peccata habet,ergo CHRISTVS non eſt datus pro mundo. Hãc carnis obiectiunculam refellit Chriſtus, aſſerens ſe non propter iuſtos ſed peccatores,quibus medendum erat,veniſſe: & ſic propter mũdum,hoc eſt propter homines,qui omnes peccauerũt,& egẽt gloria Dei, Rom.cap.3. MVNDVM dixit in genere pro omnibus hominibus, ne particularem & non vniuerſalem illum quidam ſomniarent Saluatorẽ. Non eſt miſſus VT IVDICET, id eſt reiiciat,perdat,& damnet peccatorẽ:hæc non ſunt Chriſti officia,hæc nõ eſt finalis cauſa CHRISTI miſſi,non finale eius officium,nõ magna illius philanthropia: ſed venit ſaluare mundum, & dare omnia quæ ſunt faciũtve ad ſalutem & vitam æternam conſequendam:vnde ſubiungit,

Mundum.

Sed vt ſaluetur mundus per ipſum.

O ſuauiſſimum verbum NON miſit Deus,&c. ſed vt ſaluetur &c. alta mente & fide repõnendum! O ingentem conſolationem in omnibus afflictionibus & petendam & memorandam! Vis,rogo te, bonam Dei voluntatem agnoſcere? qui non ideo tibi iraſcitur, vt te perdat,non ideo te affligit, vt te in interitum tradat: Eia, collige teipſum, & reſpice per fiduciam in CHRISTVM, è quo omnem Dei voluntatẽ etiam abſconditiſſimã perdiſces,non(inquit is qui in ſinu Patris eſt)miſit Deus Filium ſuum in mundum vt te condemnet,ſed te ſeruet: En Patris voluntas,per Filiũ ſeruare. Dices fortaſſe, Peccata nos cõdẽnant,condẽnant quidẽ,ſed per Filium tolluntur, & ſaluamur: ſi cruce affligeris,at Pater per Filium ſeruat & liberat: ſi morte obrueris, at Pater per Filium ſeruat & vitam dat æternã. Hæc ſit nobis in quouis negotio anchora, hæc ſint arma aduerſus omnia mundi,carnis, & diaboli terriculamenta. Proinde certò ſtatuamus CHRISTVM ad nos pertinere,& nobis à Patre datum,non vt condemnemur,ſed ſaluemur,& cum eo æternùm viuamus. Qui habet hãc ſpem in eo(1.Ioannis,3)ſanctificat ſe,ſicut ille ſanctus eſt. Ex his colligamus, quũ non poſſimus noſtra virtute & greſſu,ad Deum properare & accedere, en ad nos ipſe properat obuius,Filium ſuum nobis proponens Seruatorem & propitiatorem, non autem iudicem & condemnatorem,ſed mitem,pium,& miſericordẽ: vnde nobis ingens grandíſque confidentia ad Patrem creſcit, quod conſcientia noſtra ſuper fundamentum, quæ certiſſima indiſſolubiliſque veritas eſt, ſtat ſecura de ſua ſalute & conſeruatione, ne in præceps corruat & pereat. His non abſimile eſt quod Ezechielis cap.18.legitur, Nolo mortem peccatoris,ſed magis vt viuat & conuertatur.

Voluntatis diuinæ cognoſcendæ ratio.

Peccata condemnant.

Qui credit in eum,non iudicatur.

Elegans eſt hæc antitheſis ex oppoſitis partibus conflata: QVI credit in eum,non iudicatur, Qui autem non credit iam iudicatus eſt: qua ſummam totius prædicationis Euãgelicæ comprehendit: quicquid enim Biblia docent, vnicum oſtendunt CHRISTVM ſalutis authorem: in quem qui credit ſaluatur,qui non credit cõdemnatur. Hac priore antitheſeos parte præoccupat,& quibuſdam mathæologis occurrit, qui fortaſſis obiicerent, Filius hominis miſſus eſt,non vt iudicet mundum, ergo mundus iniquè agens nõ iudicabitur: quare viuamus vt lubebit,ſequamur quæcunque grata erũt,etiam carni accepta. Reſpondet, QVI credit in eum non iudicatur: qui credit in eum Spiritu Dei ducitur,propter quem nihil damnationis in eo reperitur: quare hoc reſponſo excipit credentes. Interim tamen mundus quantum volet ſuis cupediis & carnis deſyderiis ſordeſcat, ſentiet tandem Chriſtum iudicem & condemnatorem in nouiſſimo die,iuſtóque Dei iudicio luet pœnas nunquam interituras. Obſerua: Viuæ fidei effectus eſt non iudicari, id eſt non perire, non intranquillam habere conſcientiam,non reiici,non fruſtrari ſpe, non deſpõdere animum, non damnari,hunc effectũ grauiter & magnifice amplificat Paulus ad Romanos cap 5, Iuſtificati ergo ex fide pacem habemus ad Deum,per Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM. Vehemens eſt hæc Tapinoſis,hoc eſt humiliatio in CHRISTO dicente IN eum humilitatis gratia ne quidem nominat ſe.

Incredulus iudicatur.

Fidei viuæ fructus.

Qui autem non credit,iam iudicatus eſt.

Vt fidei viuæ effectus eſt non iudicari: ita infidelitatis effectus eſt iudicari, habere tumultuantem & intranquillam conſcientiam,reiici,damnari &c. Non ait, Iudicabitur, ſed IAM iudicatus eſt,hoc eſt condemnatus eſt ex ſua incredulitate,& propter ſuam incredulitatem: deſignat enim particula IAM, impiorũ iudicium, intranquillitatem & infernum hîc incipere in ſignum æterni iudicii: ſicut pii iam,à Paulo dicente, Roma.cap.8, Spe ſalui facti ſumus,monentur tranquillitatem,pacem,& vitam æternam in ipſis hîc incipere,in ſignum æternæ pacis & beatitudinis.

Infidelitatis effectus.

Particula, Iam.

Quia non credit.

Salutis cauſa. Fides viua. Damnationis cauſa, incredulitas.

AEtiologia eſt: adducit enim cauſam, cur non credentes iudicantur & damnantur. Vt fides viua cauſa eſt ſalutis, ita incredulitas, damnationis. Propterea Veritas infra cap. 16, ait, Quū venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio: de peccato quidē quia non crediderunt in me, &c. Eſt ergo grauiſſimum peccatum incredulitas, qua qui laborat, Dei erga ſe charitatem contemnit: & ſalutem gratis oblatam ab ſeſe repellit.

In nomine vnigeniti filii Dei.

Vnigeniti nomen. Credere in nomine vnigeniti.

NOMEN Vnigeniti vocat promiſſionem de vnigenito Filio, & quicquid boni de CHRISTO dici poteſt. Quare Credere in nomine vnigeniti Filii Dei, eſt certa fiducia ſtatuere & ſentire, habere nos per Chriſtum iuſtitiam, ſalutem, vitam æternam, & omnia quæ ad illam conducunt. Eſt enim viuæ fidei genius omnia bona à CHRISTO accipere, & omnia bona iu credēte operari. Quemadmodū enim à Chriſto iuſtitiā & bona accipit, ita rurſus per opera charitatis diſpenſat in ſinus fratrū. ſicut incredulus & infidelis omnia mala & mēdacia in Chriſtū effudit: vnde Mediatorem contemnēs, iam iudicatus eſt. Quare? quia non credit in nomine vnigeniti Filii Dei. Quod eſt illud nomen? CHRISTI nomē eſt, Iuſtus, Rex bonus, Salus, Vita, Redēptio, Lux. Hoc igitur habet fides viua, vt qualem credit Chriſtū, talem accipiat qui in eū credit. Credis illum tibi miſericordē, eſt tibi miſericors: credis illum tibi immitem & immiſericordem, hunc talem habebis. Quare crede illum tibi pium, redemptorem & miſericordē, & hunc talem ſenties & probabis. Vide quæ ſupra. cap. 1. annotauimus in hunc locum, His qui credunt in nomine eius. Dicitur hoc loco VNIGENITI Filii Dei, quia fides nō ſe extendit in aliū Filium quàm in Chriſtū, qui eſt fidei obiectum: cuius nomen tanti ſit, vt dicat Petrus Act. cap. 4, Nec enim aliud nomē eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Philip. 2, Dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, &c.

Incredulitatis actio tum. Fidei virtus.

Hoc eſt autem iudicium.

Iudicati mundi cauſa.

Amplificat & exponit cauſas damnationis incredulorū: HOC eſt iudicium, id eſt Hæc eſt condemnatio, aut Ex hoc fertur condemnatio aduerſus mundum.

Quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.

Euangelii reiectio, cauſa damnationis.

AEtiologia iudicii eorum qui condemnantur. Reiectio Chriſti & doctrinæ Euangelicæ eſt cauſa comdemnationis, & pœnæ quæ tandem de impiis ſumitur: nullus excuſationi locus infidelibus & incredulis his verbis relinquitur, hæc eſt iuxta ipſorū condemnatio, QVIA venit ad ipſos lux, id eſt, Chriſtus: & ad hanc lucem non acceſſerunt: nec ſolùm in hoc peccauerunt, quòd lucem oon quæſierunt, ſed peſſimum eſt quòd obuiam lucem & ad illos venientem nou receperunt. Quòd lux in mundum venerit, quòd omnes illuminauerit, & omnibus ſe obuiam dederit, non eſt culpa in ea, venit vt illuminaret, à iudicio liberaret, & è tenebris eriperet. Hæc lux ſi nō veniſſet, potuiſſent homines prætexere ſe ignoraſſe quid bonum: ſed quia venit lux, eóque data eſt vt omnibus illuceſceret, hanc quum nou receperint, omni excuſatione poſthac carebunt. Quis nou æterno dignum ſupplicio dixerit eum qui recuſauerit, & Dei tam obuiam bonitatem aſpernatus fuerit, & Filium quem Pater honorificari voluit, contumelia affecerit, & mortem illius pro nobis obitam, pro nihilo duxerit. Per vnigenitum enim Filium ſuum Deus ſalutem omnibus obtulit, vt illum fide viua ſalútis authorem agnoſcamus, & veneremur, in illóque totius felicitatis noſtræ fiduciam collocemus. Qui ergo hanc lucem oblatam & cælitus demiſſam auerſatur, & reſpuit, in tenebris eſt totus, diligítque tenebras & lucem odit, hoc eſt mauult conſueta ſectari, & in tenebris perſeuerare. Hoc verbo DILIGIT, ſignificatur libera electio, liberúmque hominis iudicium, qui ad alterutrum ſecundum animi ſui iudicium poteſt proficiſci. Verbū VENIT, notat gratiam, & meritum excludit. Chriſtus & omnia eius opera vocantur LVX: à natura quidem, quia Chriſtus ſuapte natura eſt lux: ab effectu verò, quia tenebras pellit, & creaturas illuminat. TENEBRAE hîc vocantur Chiiſti ignoratio, incredulitas, deprauatum verbum, & quicquid homines huius ſeculi præ Chriſto amant, vnde mendacia & Tenebræ ſunt, potentia & ſapientia, & iuſtitia huius mundi: eſt enim potentia huius mundi, impotentia corā Deo, ſapientia eius eſt ſtultitia, & iuſtitia eius eſt iniquitas. Quæ omnia Chriſtus ſuo aduentu, & luce ſua manifeſtat mendacia & Tenebras eſſe: arguens mūdum de mēdacio & tenebris ſuis. QVI magis dilexit tenebras quàm

Vnigenitus pro ſalute à Patre oblatus.

Venit, verbum.

Tenebræ.

quàm lucem, id eſt non credidit Chriſto ſeu verbo eius. Quo fit quum mundus nolit pati ſua contemni, ſe in peccatis argui, dici in tenebris verſari, neceſſe eſt vt CHRISTVM & qui in Chriſto ſunt, auerſetur & perſequatur.

Erant enim eorum mala opera.

Argumento ab effectu petito, cauſam adducit propter quam tenebris adhæſerint impii, Chriſtúmque lucem vitæ auerſentur. Opera impiorum indicant quãtum tenebras luci præferãt: vt fructibus cognoſcitur arbor, ita & operibus probamur quales ſumus. Quũ caro nihil boni operetur, ſuóque opere ſuperbiat, nihil minus poteſt ferre quàm ſuũ opus argui & detegi: ideo Chriſtum omnia illuſtrantem & reuelantem non poteſt non odiſſe. Quare qui Chriſtum ſuſcipere volunt, neceſſe eſt eos fieri nouos & renaſci, qui quũ renaſcentes Deum agnoſcunt, non poſſunt non diligere ſuæ renaſcentiæ authorem, & mũdum (quem ſecundum veterem hominem amabant) odiſſe, exultantes tanquam noui homines, & in nouam regeniti creaturam ad hanc lucem & Euangelii reuelationem, iuxta quam, ſui conſeruationem & conſummationem ſperãt. Impii ergo ſuæ cæcitatis & ignorantiæ cauſam à ſe agnoſcant: quemadmodum enim ægrotus non ferens vſtionem aut ſectionem à medico fieri, ſed contendens potius ex inſania, ſe ſanum & incolumem eſſe, ſanari & incolumis fieri nequit, ſed ſubinde in grauiorem & grauiorem morbum labitur: ita mundus ſua philautia deceptus, & falſo credens ſuam ſapientiam & iuſtitiam bona eſſe in conſpectu Dei, non patitur vſtionem aut ſectionem à Chriſto medico, hoc eſt non patitur argui à luce, ideò ſubinde magis ac magis tenebreſcit & excæcatur, non à luce ipſum arguente, ſed à malitia ſua, vt verè de eo dicatur, qui ſordet ſordeſcat adhuc. Apoc. 20.

Quibus homines probantur.
Caro Chriſtum odit.
Renati exultãt.

Omnis enim qui malè agit, odit lucem.

Aliam adducit rationem ex receptiſſimo & vulgatiſſimo apud omnes dicto, Omnis qui male agit, &c. per quod probat ex natura hypocritarũ & innata malitia reproborũ, fieri vt Chriſtũ auerſentur & ſuſtinere nequeant. Senſus eſt, Vulgo dici ſolet, & id apud omnes acceptiſſimũ eſt, eum odiſſe lucẽ, qui male agit: quũ ergo impii & hypocritæ Chriſtum lucem Dei auerſentur, & ſuſtinere nequeant, apertiſſimũ eſt eos non ſolum malos eſſe, ſed & mala opera eorũ. Exige, rogo te, quiſquis es hãc Chriſti ſententiã ad mores multorũ, vt agnoſcas quàm mala ſint mũdi opera, quàm iniquas & tenebroſas multi habuerint cõſcientias, quæ ſe argui à luce & veritate nõ ſuſtinuerũt. Fuerũt Tyranni quales Nero, & illius ſeculi non pauci, qui neminẽ quamlibet veracẽ, vel mutientẽ cõtra ſua imperia impietatis & reipublicæ perniciei plena, paſſi ſunt: ſed ſi vel verbulũ paulo liberius ex ore ſubiecti vulgi, verius excidiſſet quàm animi propoſito dictum fuiſſet, mox parabantur cruces, acuebãtur gladii, tanquam in rebellem & maieſtatis criminatorem. Quid quæſo tyrannis illa hoc facto aliud declarabat, quàm quòd ſua imperia, & maieſtatem illam imperatoriam malà poſſideret conſcientia, quæ non patiebatur in libera ciuitate liberas eſſe linguas, veritatis lucis amatores, quæ vera erant & vitam afferebant, loqui non ſinebat: ſed magno honore palpones excipiebat. De his ſermonem facit ampliſſimum Eſaias cap. 3, Qui dicunt (ait) videntibus, nolite videre, aſpicientibus, nolite aſpicere, nobis ea quæ recta ſunt loquimini, nobis placentia, videte nobis errores, auferte à me viam, declinate à me ſemitam, ceſſet à facie noſtra Sanctus Iſrael. Quum ergo in horum cõſcientiis mẽdacium omne & Satanas nidificent, nihil magis oderunt quàm lucem: non ſinunt ſe argui, falſò credunt ſe non videri quales ſunt: putant enim ſe magnos & ſplendidos eſſe ſua auaritia, & animi elatione obcæcati: ſed veluti ſorices ſuo indicio pereunt, quòd opera ipſorum mala ſint. Obſerua: ODIT lucem, poſitum eſt pro, extremè exoſam habet & perſequitur lucem.

Tyrannorum mores improbi.
Odiſſe lucem.

Et non venit ad lucem: vt non arguantur opera eius.

Cuius conſcientia tenebris obſita eſt, non recipit ſed fugit lucem, id eſt apertam & manifeſtam veritatem non prodit in publicum, ne arguantur & manifeſtẽtur opera eius, quibus indicaretur hypocrita: in timore perpetuus verſatur. Eſt enim timor fideliſſimus hypocriſeos comes: hic timor aſſeclam habet odiũ lucis. Quo fit vt hypocritæ & hæretici neoterici neque omnia ſua liberè doceant, neque patiantur quenuis de ipſorum doctrina iudicare, ſed ſimpliciter, ſine tergiuerſatione, approbari volũt, ac velut ſancti ſuſpici. Quos ſi quis auerſatur, & eorum verba tanquam ſacra non exoſculatur, hunc mille technis, impoſturis & malis perſequũtur: ſed hunc liberabit Dominus qui nouit qui ſunt ſui. Obſerua: propriiſſimum Euangelii officium eſt profligare tenebras, opera hypocritarum arguere, & ea manifeſtare. Rom. 1, Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem,

Hypocritæ perpetuo timent.
Euangelii officium.

& Iniuſtitiam hominum corũ, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. Huc pertinet prophetia Simeonis Euangelici, Luc. cap. 2, Ecce poſitus eſt hic in ruinã & reſurrectionẽ multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius.

Indolis optimæ ſignum.
Veritatem facere.
Venire ad lucẽ.

Hæc ſuperioribus coniuncta, indicant antitheſin. Quemadmodum enim qui malè agit, odit lucem, & ſpiritalem illuminationem ſpernit, quod certiſſimum eſt ſignum infrenatæ libidinis, quum recuſet diſcere, quibus poſſit ad meliora reuocari: ita qui benè agit, non ſolum venit ad lucem, ſed & lucem diligit, quod eſt ſignum optimæ indolis Chriſtianæ, operibus ſanctis aſpirare ad vitam quæ Deo placeat. VERITATEM hoc loco opponit malitiæ in hypocriſi. QVI facit veritatem, id eſt qui verax eſt, cuius cauſa iuſta eſt, qui veritatem docet, qui iuſtè agit: IS VENIT ad lucem, id eſt Poteſt ſuſtinere & ferre lucem, in publicum exire & prodire, vt liberè de ſua cauſa, opere, doctrina & ſtatu pronuntietur. Hoc docuit ipſa Veritas infra cap. 18, dicens, Ego palam loquutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagoga & in tẽplo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Aut dici poteſt Venit ad lucẽ, id eſt Recipit verbũ, VT MANIFESTENTVR id eſt, probentur, ſupple à luce, id eſt Euangelio, OPERA eius, quæ ſunt ex fide illa viua exerente bona opera, vt timorem Dei, dilectionẽ proximi, & alia in Euãgelio præſcripta.

Quia in Deo ſunt facta.

Spiritus Chriſti author omnis boni.

Rationem adducit quare facientes veritatẽ prodeant, & veniant ad lucem, argumento à cauſa efficiente bona opera petito. Hæc opera nõ ab homine ſolùm, ſed à Deo ſunt, quo vt firmiſſimo fundamento, innituntur. Quo fit vt qui recta & bona operatur, nullius formidet vereatúrque iudicium aut ſententiam: quandoquidem certus eſt ſuam doctrinam & opera eſſe ex Deo, id eſt, per Deũ, qui operatur in nobis & velle & perficere (Philip. cap. 2.) pro bona voluntate: nam ſine Chriſti ſpiritu, nihil boni à nobis fieri poteſt. Quòd ſi qui inter infideles dicãtur boni, quales fuerunt plerique Philoſophi, in ſpeciem boni fuerunt, qui ſuis operibus finem, vanam gloriam, non autem Deum optimum maximum, præſtiterunt. Hactenus pro ſua manſuetudine & philanthropia Chriſtus veram iuſtificationis rationem Nicodemo propoſuit, & myſteriorum ſemina in pectus ipſius recondidit, nimirum ex mortificatione & viuificatione noſtri, iuſtificationem conſtare. At mundus mortificationem admittere non vult, hanc reſpuit: quare & ad viuificationem non perueniet manẽs cõdemnatus, quia ſuas tenebras diligit, & eas pro vera luce reputat. Hic eſt ille Nicodemus qui pòſt authoritate ſua patrocinatus eſt IESV, aduerſus Phariſæorum calumnias, dicens, neminem eſſe condemnandum, niſi perſpectis eius operibus, quíque mortuo, ſepulturæ officium exhibuit.

Poſt hæc venit IESVS.

Quum feſtum Paſchæ Chriſtus Hieroſolymis peregiſſet, finiſſétque dicta de renouatione noſtri & iudicio, muneri ſuo pro ratione temporis reſpondens, non perſtitit diu in Hieruſalem, non enim erat hora vt prorſus adhuc clareſceret. Sub finẽ verò functionis ſuæ (quod appeteret tempus quo debebat glorificari) frequentius Hieroſolymis egit, & plura deſignauit, quæ oſtenderent quanto deſyderio humani generis ſalutem ſitiret.

Et diſcipuli eius.

A circunſtantia perſonarum confirmatur certitudo hiſtoriæ.

In Iudæam terram, & illic morabatur cum eis.

Hieruſalem in tribu Beniamin
Iudæi à Iuda.

Ab Hieruſalem (quæ eſt in ſorte Beniamin: Ioſue cap. 18) in Iudæam terram (cui nomẽ peculiariter inditum à Iuda illius Tribus authore, vnde genus ducit & IESVS) ſeceſſit Dominus, morámque in ea hac potiſſimũ ratione egiſſe videtur, vt occaſio diſcipulis Ioannis fieret de eo interrogãdi (quòd in vicino adeò ſibi loco diſcipulos per Baptiſmum colligeret) audiendíque ſubinde tam præclarum hîc ab Euangeliſta memotatum magiſtri ſui Baptiſtæ de Domino teſtimonium.

Et baptizabat.

Hoc per occupationem ab Euangeliſta dictum, ne quis diceret Dominum in Iudæam ſeceſſiſſe, & illic otioſè demotatum, illic (ait) ſe Saluatorem exhibuit: nam illic agens, Ba-

ptiſmo

ptiſmo per diſcipulos adminiſtrato, ciues regno Dei plurimos conſcripſit. BAPTIZABAT, nõ propriis manibus, & in perſona (vt Ioannes Baptiſta) viſibiliter: ſed iiſdem initiis exordiens prædicationem Euangelicam, vnde cœperat Ioannes, prouocabat ad pœnitentiã, & per Apoſtolos baptizabat, id eſt aſſentiebat diſcipulis baptizãtibus: quãquã ipſe ſit qui in veritate & inuiſibiliter baptizabat omnes. Vide infra Cõciliationẽ in hunc locũ.

Erat autem & Ioannes baptizans in AEnon iuxta Salim.

Commendatio Ioannis ab officii dignitate, & ſtrenua diligẽtique expeditione, qui per id tempus quo diſcipuli CHRISTI baptizabant, erat baptizans: non iam in Iordane, vt ſolet, ſed in obſcuriore loco, cui nomen AENON, iuxta Salim oppidum, haud longè à Iordane. Hieronymus in locis Hebraicis, ad ſuam ætatem locũ in octauo lapide Scythopoleos ad meridiem, iuxta Salim & Iordanem eſſe memorat. SALIM Syris ſonat ſcatebras. *AEnon.* *Salim.*

Quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur.

Cauſam reddit, cur in AEnon Ioannes baptizaret: quia illic baptizandis ſuppetebat aquæ copia. Verbum VENIEBANT, indicat effectum doctrinæ Ioannis de pœnitentia, quæ licet dura ſit carni, tamen mouet affectus vt audientes veniant, & ad id maxime vrget fides. Altera pœnitentiæ pars, ET baptizabantur: Eò Baptiſmum recipiebant, vt manifeſto ſigno teſtarentur ſe pœnitentia duci, hoc eſt mori carni, & egere CHRISTO viuificatore: iſte enim erat Baptiſmi Ioannis vſus. *Fides.* *Pœnitẽtiæ pars* *Baptiſmi Ioannis vſus.*

Nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem.

His verbis Euangeliſta alludit tanquam paraſceue ad obitum Ioannis, qui poſtea contigit, ſimul & inſinuans à temporis circunſtantia, NONDVM enim &c. ſe ſcripſiſſe de actis Chriſti primo anno doctrinæ & Baptiſmo eius in Iordane, vſque ad coniectum Ioannem in carcerem, quæ reliqui Euangeliſtæ tacuerunt, ſuam exorſi hiſtoriam ab his præcipue quæ ſecũdo ſuæ doctrinæ anno Chriſtus geſſit. Quiſquis es qui iſta legis, ſpecta & vide quod præmium pii prædicatores Verbi, exemplo Ioannis, ab ingrato mundo referant.

Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.

Carnalem Iudæi cuiuſdam & diſcipulorum Ioannis quæſtionem, imò re vera contentionem è media ambitionis officina proficiſcentem, deſcribit. Erat, vt apparet, acris cõtentio & grauis æmulatio ac potius inuidia de Chriſti Baptiſmo: conflictabantur inuicem quòd Baptiſtam præceptorem ſuum iam minui viderẽt, pluréſque ad Chriſtum quàm Ioannem confluere. Plus iam Chriſto quàm Ioanni fauebat populus, vnde inuidia orta quibuſdam diſcipulis Ioannis aduerſus IESVM, quòd quum ipſe nuper baptizatus eſſet à Ioanne, ſéque veluti pro diſcipulo illius geſſiſſet, ac illius teſtimonio fuiſſet populo commendatus, nunc repente ſeſe æquaret illi, imò ſe illi anteponeret, cuius diſcipuli, ſibi ſumerent, quod hactenus ſolus Ioannes feciſſet: Aut fortaſſis orta eſt contentio à Iudæis cum diſcipulis Ioannis, qui & ſuas purificationes & Chriſti Baptiſmum præferebant purificationi ſeu Baptiſmo Ioannis: aut quum Iudæi non poſſent legales ſuas aſperſiones ac purificationes, animalium cinere, factas defendere, & eas Baptiſmo Ioannis meliores oſtendere, vt contentiones agitent, & diſcipulos Ioannis turbent, commendant Chriſti Baptiſmum: non quòd ita ſentirent vellẽtque laudibus Chriſtum euehere: ſed vt Baptiſmum Chriſti commendantes, deprimant Ioannis diſcipulos (qui magnis illis Phariſæis maiores & excellentiores iam prominebant) & victores euadant. Aut fortaſſis hi Iudæi, non ex inuidia Chriſti Baptiſmum commendabant, & Ioannis Baptiſmo præferebant: ſed quia credebãt, quòd vidiſſent Chriſtum miracula Hieroſolymis operantem. *Inuidia diſcipulorum baptiſtæ*

Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei.

Hoc genus querelarũ ad Ioannẽ, tanquam idoneũ quæſtionis arbitrũ, deferunt, amore & honore ſui præceptoris moti. ET dixerunt ei, hoc eſt deferunt ſuo magiſtro rem his verbis,

Rabbi.

Captant beneuolentiam à dignitate perſonæ: Magiſter.

Qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat.

A circunſtantia perſonæ & loci, certitudinem ſuæ narrationis conantur oſtendere, &

Baptiſtæ diſcipuli Chriſto inuident.

exaggerare factum Chriſti,vt excitent Ioannem aduerſus Chriſtum. Magiſter (inquiunt) is qui nuper apud te fuit,quum apud Iordanem baptizares, & quẽ baptizaſti, & tuo ornaſti teſtimonio, ECCE hic baptizat: quaſi dicant, Eſt velut ingratus : nimirum qui incognitus erat,& teſtimonii tui fauore cognitus eſt,baptizat,videlicet per ſuos diſcipulos : id fit in tui Baptiſmi,doctrinæ,officii,vitæ,& perſonæ tuæ dehoneſtationem.

Et omnes veniunt ad eum.

Quaſi dicāt:Timemus ne illius authoritas tuæ officiat famæ:en totus ad eum gregatim confluit mundus,cauẽdum eſt ne per illum tua obſcuretur authoritas. Quare rogamus,vt authoritate tua demandes,ne ipſe aut diſcipuli eius baptizent:qui ſi pergant, actum eſt de tua authoritate.En iam ſolus relinqueris,contemnimur omnes qui te præceptorem hactenus habuimus : nam omnes,nobis relictis,ad eum veniunt,& baptizantur,te etiam cõtempto. Obſerua:his verbis, OMNES veniunt ad eum,commendatur potentia doctrinæ,Baptiſmi,officii, & vitæ CHRISTI, ad quem omnes confluunt.

Reſpondit Ioannes,& dixit.

Ioannis conſtātia in teſtimonio de Chriſto.

Perſeuerat Ioannes in confeſſione priori de Chriſto, ſupra primo capite facta : qui nullibi ſui diſſimilis, hortatur nos hoc ſuo reſponſo vt conſtanter Chriſtum vbiubi fuerimus, confiteamur ſalutis authorem : Ioannem vero & alios verbi prædicatores, Chriſti miniſtros,& beneficiorum CHRISTI diſpenſatores.

Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cælo.

Baptiſtæ officiū

Confutatio eſt eorum quæ diſcipuli humano affectu ducti,Baptiſtæ præceptori obiecerant:duobus labefactati erant peccatis, tum quòd diuino contrarii eſſent conſilio, tum quòd impoſſibile attentabant.Deſyderatis,inquit,mea authoritate ſilentium Chriſto imponam:fallimini, NON poteſt homo,&c. quaſi dicat, Nemo,ergo ne ego quidem Ioãnes poſſum plus authoritatis mihi tribuere,quàm quod mihi diuinitus datum eſt. Sed hoc ſolum officium accepi à Deo,vt præcurſorem Chriſti agam, vt Chriſto viam præparem, vt vox ſim clamantis in deſerto,vt aqua baptizem, vt prouocarem ad pœnitentiam, denuntians inſtare regnum Dei:vt indicarem quem poſthac ſequi oporteret. Hæc non humanis gerũtur præſidiis, ſed authore Deo:bona fide peregi quod ille faciendum mihi delegarat: ſi mea valet apud vos authoritas,cur meis dictis non creditis? ipſi teſtimonium perhibere poteſtis,quòd non ſemel ſum profeſſus me non eſſe Chriſtum:ego illius ſum famulus, ille Dominus eſt omnium : maiora non accepi, nec maiora mihi arrogo. Peſtilentiſſima ingratitudo eſt,maiora ſibi vſurpare quàm Dominus dederit,aut cõmẽdarit : & cadere ſolet qui ſuſpicit,nõ autẽ proſpicit. Hoc loco verbũ ACCIPERE, ſicut & in quolibet pietatis negotio,accipitur pro verè potiri rebus ad pietatẽ pertinentibus.Obſerua: NISI fuerit ei datum &c.quaſi diceret : Quicquid in rebus diuinis & ſpiritalibus accipimus,id donũ Dei eſt. DE CÆLO, inquit, hoc eſt per cæleſtem & diuinam vocationem, ſiue per certum Scripturæ verbum,ſiue per teſtimonium aliquod cæleſte : ac ſi dicat,Mea functio eſt mihi à Deo impoſita,& in Verbo fundata,atque præſcripta,vnde planè intelligo quid mihi authoritatis arrogare debeam,& quid non. Huc pertinet quod dicebat Paulus Rom.10, Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Quũ enim non ſimus ſufficientes (2.Corinth. 3,) cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo ſit, certum eſt neminem quicquam rectum & ſanctum vel docere,vel facere poſſe quod non acceperit cælitus:hoc eſt ad quod non fuerit impulſus diuinitus, vnde neque plantans neque rigans eſt aliquid,ſed qui incrementum dat,Deus: 1.Corinth.3.

Ingratitudo.
Offendiculum.
Verbū accipere.
Omne bonū à Deo.
Sufficiētia noſtra ex Deo.

Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis quòd dixerim,Non ſum ego Chriſtus,ſed quia miſſus ſum ante illum.

Baptiſta diſcipulos remittit ad Chriſtum.

Emphaticè ſunt hæc pronuntianda : Miror totus quòd rogaueritis huic ſilentium imponerem,& non ſolùm me illi præferre contenditis,ſed & Baptiſmum meum, doctrinam meam,vitam meam, & officium meum, Baptiſmo, perſonæ, & officio eius, anteponere conemini. Rogo vos, quis ego ſum, vt prohibeam CHRISTVM à munere ſuo? Ipſiſſimi teſtes eſtis quàm abundè antea vobis inculcauerim me non eſſe Chriſtum, ſed duntaxat miniſtrũ,& ante illum miſſum eſſe. Quoties vos iam docui illum eſſe Chriſtum à Prophetis prænuntiatum & promiſſum? Dicite obſecro,quoties vobis eadem repetenda erũt?

faceſſite hinc ad illum : & quem mihi deferre vultis honorem , illi deferte . Non ego ſum CHRISTVS , tali me non dignor honore: id honoris non agnoſco, abite. Obſerua: quum dicit ANTE illum, præſentiam CHRISTI declarat: quaſi dicat, Vt teſter eum adeſſe, & doceam eum amplectendum eſſe pro vero Saluatore , quem poſthac oporteat ſequi , & ab eo perfectam ſalutem petere.

Qui habet ſponſam, ſponſus eſt.

Eleganti & peruenuſta allegoria, peccatorũ afflictorúmque cõſcientias conſolatur, ſpẽ omnibus erigens, ne peccatorũ grauitate preſſi, animos deſpondeant: ſed audiant animarũ & credentium ſponſum aduentaſſe, qui ambabus vt dici ſolet manibus, miſericordiæ cæleſtis theſauros offert. Atque vt vno & altero verbo parabolã aperiam, Baptiſta ſignificare voluit Chriſtũ ſpõſum Eccleſiæ, & Eccleſiam Chriſti ſpõſam eſſe, ſéque ſolidũ gaudium gaudere, quòd audire ſpõſum, id eſt præſentẽ habere, ſibi datũ eſſet. QVI habet ſpõſam, ſponſus eſt, id eſt, nemo ſponſæ Dominus, niſi ſponſus: nemo ſponſæ caput, niſi ſponſus. Eſt ergo Chriſtus, & Dominus & caput ſponſæ Eccleſiæ. Ego verò non ſum ſponſus , ſed pronubus, hoc eſt qui ſpõſæ oſtendo ſpõſum, qui doceo populũ, id eſt Eccleſiam, Chriſtũ ad ſe venientem, tanquam verum ſponſum accipiat: 2. Corinth. 11, Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Solenne & apud omnes receptiſſimum eſt, non ſponſam ad ſponſum , ſed ſponſum ad ſponſam venire: & ſponſam ſponſo gratiam & beneuolentiam offerenti adhærere, vt fiant vnum: qui ſponſam in domum ſuam & patris deducat. Has veri ſponſi partes Chriſtus ſpõſus ſuæ ſponſæ præſtitit, hanc ornauit mundiſſimis, & ſplendidiſſimis ornamentis, remiſſione ſcilicet peccatorum, Epheſ. 5. annulo obſignauit, 2. Corinth. 1, Qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. 2. Corinth. cap. 5, Qui autem efficit nos in hoc ipſum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus. Epheſ. 1, Credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto , qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius . Eccleſiæ Chriſtus incrementum dat, gratiam & ſalutem confert, hanc nutrit, regit , ſuſtentat, tandem in domum ſuam, & patris deducit. Luc. 22, Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus , regnum : vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo , & ſedeatis ſuper thonos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Matth. 25, Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi: hæ ſunt ſponſi partes. Spõſæ officium eſt , in omnibus ſponſo credere, diligere ſponſum, omnia bona ſibi de ſponſo promittere, ſoli ſponſo adhærere, obedire illi, timere & honorare ſponſum, auerſari dehoneſtationem ſponſi, colere, venerari , amplecti & ſuſpicere ſponſum. Ad hunc modum Chriſtus ſponſus habet ſponſam & à ſponſa habetur: vnde quemadmodum vir & mulier matrimonio iuncti, vnum corpus fiunt , & habent omnia bona & aduerſa communia , ita Chriſtus & Eccleſia vnum corpus ſunt , & habent omnia communia , & quicquid aduerſum Eccleſiæ accidit, hoc & in Chriſtum incidit, Act. 9, Saule Saule (dicebat Chriſtus) quid me pſequeris? qui dixit, Quis es, Domine? & ille, Ego ſum IESVS, quem tu perſequeris . Quo fit, vt quũ nulla afflictio Chriſtum vincat, nec ab ea vincemur , modo in Chriſto perduremus. Agnoſcis ſponſum Chriſtum, agnoſcis & ſponſam Eccleſiam : agnoſce ergo Baptiſtam non eſſe ſponſum , qui hoc verè fatetur, dicens, QVI habet ſponſam, ſponſus eſt: id eſt, ei debetur ſponſa, id eſt populus: ſed ego non ſum ſponſus, ergo ad Chriſtum ſponſum, non autem ad me famulũ & miniſtrum cum maximo honore eundum eſt.

Sponſus ſponſæ caput.

Baptiſta pronubus.

Sponſarum mos ſolennis.

Chriſtus verè ſponſus.

Sponſi partes.

Spõſæ officium.

Chriſtus & Eccleſia ſunt vnũ corpus.

Sponſo debetur ſponſa.

Amicus autem ſponſi.

Quaſi dicat: Quid huic baptizanti inuidetis, volentes me id honoris mihi vſurpare, qui debetur illi? hoc tam magnum nefas non perpetrabo : nimirum non ſum ſponſus , ſed tantum ſponſi amicus , non inuideo ſponſo ſuam felicitatem , neque præripiam illi ſponſam ſuam, id eſt populum ad eum confluentem.

Qui ſtat & audit eum.

Præueneram (ait Baptiſta) vt illum ſponſæ oſtenderem & indicarem, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Meũ officium STAT, hoc eſt tacitus aſto, audiens eum præſentem & diſſerentem ſponſæ: adueniente enim præceptore & doctore, ceſſant docere diſcipuli, vt adſtãtes doctorem audiant. Elegans hic aſſeritur periphraſis officiorum quæ decent miniſtrum. Stare & audire Chriſtum, hoc eſt, Spectat ad omnes Verbi miniſtros, pro ſui officii decoro, vt ſtantes nihil quod non audierint à doctore Chriſto, aut ab eius Spiritu edocti fuerint , pronuntient:

Præceptore præſente, diſcipuli tacent.

Miniſtri verbi officium.

Gaudio gaudent propter vocem ſponſi.

Quod ego optabam iam ſum conſequutus:non tantùm prædicaui quia CHRISTVS veniet,ſed præſentem video, & vocem ſponſi eum ſponſa colloquentis, auribus percipio. Quare GAVDIO gaudeo,id eſt vehementi perfundor lætitia: nihil mihi optatius contingere poteſt,quàm vt omnes ad illum tanquam ſponſum confluant.Cauete igitur in me ſponſi coronam quærere: non enim propter me Propheta ſponſam hortatur, Pſalmo 44, Audi filia & vide,& inclina aurem tuam,& obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.Nec thalamũ meum ſponſa quærit,dicens, Canticorũ cap.1, Indica mihi quẽ diligit anima mea,vbi paſcas,vbi cubes in meridie.Cæleſtis eſt ſpõſus eius, cuius ego tantum ſum miniſter & amicus,quia in amicitiã eius ſum receptus,qui prior me dilexit quàm ego illũ.

Gaudio gaudere.

Hoc ergo gaudium meum impletum eſt.

Perinde eſt ac ſi diceret,Finis & terminus meæ functionis meique officii quod debui vt præcurſor conficere,id eſt,quod maxime deſyderabã,& eo potiſſimũ potiri cupiebã,ob oculos præſentiſſimũ eſt:ideo gaudium meũ eſt impletũ:En ſpõſa iam ſpõſo cõiungitur.

Baptiſtæ gaudium impletum

Illum oportet creſcere, me autem minui.

His verbis repellit quod obiecerant diſcipuli, Et omnes veniunt ad eum. Quoniam nihil mihi erat optatius quàm vt ille tantus agnoſceretur eſſe quãtus eſt,& ego deſinerem maior videri quàm eſſem, ingenti lætitia perfundor,videns & intelligens rem bene ſuccedere. OPORTET, hoc eſt,Neceſſe eſt, & ita in cælis definitum decretúmque eſt, vt is qui hactenus inter vos longè minor habitus eſt,quàm eſt, CRESCAT, hoc eſt paulatim manifeſtet ſe per ſigna & miracula:non ſecundum profectũ in virtutibus,abſit: hoc enim Neſtorii deliramentum eſſet:ſed ſecundum oſtenſionem & manifeſtationem deitatis.Primò ſignis & prodigiis:deinde ordine mortis, reſurrectionis,& aſcẽſionis.Ad hunc modũ accipiet nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum: & in omnes Gentes pœnitentia prædicetur & remiſſio peccatorum.Me verò(qui maior habitus ſum quàm eram)oportet MINVI, meam opinionem obſcurari, illius gloriam in dies augeſcere, à me deſciſcere diſcipulos,& ad illũ demigrare:ad cuius potentiã mea diluta eſt, & inefficax, tantóque inferior Baptiſmus, quanto eſt ignis aqua potentior. Minutus Ioannes non diluitur & extinguitur, ſed veluti ſtella à maiori lumine,Sole occultatur,& imminuitur:ita & præcurſor velut Lucifer à Spirituali Sole occultatus, minuitur & obſcuratur. Obſerua:vt verbo Creſcendi extollitur CHRISTVS, & omnia quæ ſunt Chriſti, ita verbo Minuendi, explicatur Ioannes inferior, & ea quæ ſunt tum Ioannis tum omnium miniſtrorum Chriſti.

Chriſtum creſcere.
Neſtorii deliramentum.
Baptiſta minuitur

Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt.

Probatio eſt illius quod dixit Se minui oportere, Chriſtum verò creſcere, argumento à loci circunſtantia, & peruenuſta antitheſi, petito. Vox, DE SVRSVM, indicat CHRISTI diuinitatem:qui De ſurſum venit, id eſt Qui à ſuperiore & cæleſti germinauit radice,paternam conſeruans naturam,is Deus eſt, creditur eſſe ſuper omnes homines, etiam ſuper omnes creaturas,ergo ſuper me eſt.Maior me eſt, ego enim miniſter & creatura, ille Dominus & creator.

Vox, De ſurſum

Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt.

Antitheſis eſt,collationem CHRISTI & Ioannis continens,cũ ætiologia diſcretionis Ioannis ſiue omnium miniſtrorũ & Chriſti. Non eſt æquum conferre æqualiter non modo doctrinam,ſed omnia qualia qualia fuerint,eorũ qui de terra ſunt,cũ eo qui de ſupernis eſt.Nã qui de terra eſt, de terra loquitur:ſed ego DE TERRA ſum,nempe homo terrenus:terrena ergo loquor, vilia & humilia,ſi cum doctrina Chriſti conferantur. Quanuis quæ à Baptiſta fiebant,diuina veluti à Spiritu prodibãt, collata tamen cũ his quæ à Chriſto fiebant,valde humilia apparebant. Quũ dicitur, DE TERRA eſt, ET DE TERRA loquitur,elegans eſt periphraſis omnium officiorum in miniſtris, qui plantant quidem & rigant,& hoc quidem eſt De terra eſſe & De terra loqui, quantum ad ſe & ad naturam pertinet,ſed non dant incremẽtum rei: 1.Corinth. 3. Sunt enim omnes hominum doctrinæ veluti mortua litera, niſi Chriſtus ſua gratia & cæleſti voce,eam viuificantem reddat.Quare quum animalis homo neque percipiat quæ Dei ſunt, neque de illis loquatur,neceſſe

De terra eſſe. Loqui de terra.
Hominum doctrina,litera mortua.

tur, neceſſe eſt aliunde quàm de terra veniat, qui & cæleſtia percipiat, & eadẽ nos doceat loquatúrque. Quum itaque CHRISTVS à Patre omnia acceperit, etiam facultatem diſpenſandi Spiritum Sanctum, qui nos docet & ad vitam æternam innouat, neceſſe eſt hũc vnicum eſſe cũi audiamus, cui præ omnibus morem geramus: nimirum de cælo venit, quia Deus homo factus eſt, & ſuper omnes eſt, quia Deus eſt. Nónne optabilius eſt audire ipſum Deum, quàm me miniſtrum & ſeruum Dei? Non eſt ergo quòd inuidere debeatis, quia ad eum omnes confluunt, quum iure optimo hoc faciant, & ad eum omnes veniant, qui eſt ſuper omnes, & ſolus omnes erudire ad ſalutem poteſt.

Et quòd vidit & audiuit, hoc teſtatur.

Argumento ab experientia ſeu notitia, petito, confirmàt officium & dignitatem Chriſti. Chriſtus quod VIDIT ET AVDIVIT, id eſt quod certò ſcit & expertus eſt, aut Quod audiuit, id eſt à Patre didicit: & Vidit, id eſt, clare cognouit, HOC loquitur & teſtatur, id eſt docet & prædicat: videlicet, vt de plenitudine eius nos omnes accipiamus, & aliquid loqui de cælo ſciamus: qui non niſi de terra loquebamur. Hæc dum loquitur & teſtatur, oſtendit quàm ſit ſupra omnes etiam Prophetas & Reges: qui tametſi de regno Dei futuro teſtati ſunt, illud tamen non viderunt; ſed in tenebris ſedentes, expectauerunt hunc quem & videtis & auditis loquentem & diſſerentem de his quæ & vidit, & à Patre audiuit, vt accepto eius teſtimonio deſyderatis potirentur. *Chriſtũ videre & audire.*

Et teſtimonium eius nemo accipit.

Quaſi dicat, Adeò pauci ſunt qui eius teſtimonium accipiunt, vt vix audeam pronuntiare aliquos accipere illum, adeò paruus auditorum eius eſt numerus. Solo ſenſu ducantur mali homines, vilitate perſonæ permoti. 1. Corinth. 1, Nos prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis CHRISTVM Dei virtutem & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. ACCIPERE teſtimonium CHRISTI, donum Spiritus Sancti eſt: & non eſt obiter intelligere Verbum, ſed eſt amplecti ipſum Chriſtum, & illi fide viua adhærere, doctrinámque eius vt veracem honorificè & reuerenter excipere. *Accipere teſtimoniũ Chriſti.* TESTIMONIVM, vocat ipſum Euangelium quod teſtatur de beneuola Patris erga nos voluntate per Chriſtum. *Euangelium dicitur teſtimoniũ.*

Qui autem accepit eius teſtimonium, ſignauit: quia Deus verax eſt.

Vſum teſtimonii Chriſti, hoc eſt Euangelii accepti, docet: Qui IESV CHRISTI verbũ ex animo accipit, hoc eſt, qui in Chriſtum credit, verè teſtimonium accipit, per Spiritum Sanctum ſignatus eſt, cuius Spiritus officium eſt non in nobis otiari, ſed nos obſignare & certos reddere de veritate Verbi. Ioan. cap. 15, Quum autem venerit Paracletus (quem ego mittam vobis à Patre) Spiritus veritatis, qui à Patre procedit; ille teſtimonium perhibebit de me: Ioann. cap. 16, Quum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatẽ. Hac obſignatione qui eſt obſignatus, verè in Filium Dei eſt deſignatus & adoptatus, agnoſcitque certò ipſum CHRISTVM, & in ipſo Patrem, verum Deum in vero Deo: certóque videt quod VERAX ſit Deus, hoc eſt qui quæque ſanctis vnquam promiſit, in CHRISTO Saluatore noſtro præſtitit: in ipſo ſiquidem ſunt, etiam, & per ipſum ſunt, amen: & quotquot ſunt promiſſiones Dei, 2. Corinth. 1. Obſerua: verbum SIGNAVIT, alteratione generis poſitum eſt pro Signatus eſt: id eſt, in corde certus factus eſt de veritate Verbi. Rurſus obſerua: DEVS eſt verax à natura, quia ſuapte natura eſt verax, & ab effectu verax eſt: quia alios veraces facit, veráxque eſt verbum eius: & quicquid docet Chriſtus verum eſt, & quicquid agit, id Deo placet, & eſt acceptum. *Obſignari Spiritu.* *Adoptati qui dicantur.* *Verbũ Signauit, quid notat.* *Deus verax.*

Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur.

Rationem adducit qua probat Verbum, Deum verum eſſe, Chriſti doctrinã, & omnia quæ ipſius ſunt, vera eſſe, argumento à cauſa efficiente petito: CHRISTVS Filius Dei eſt à Deo miſſus, ergo non humana ſed diuina verba loquitur, Chriſtus eſt à Deo miſſus, ergo qui Chriſtum audit, Deum audit, & qui Chriſto per fiduciam adhæret, Deum in ſe habet. Certiſſima ergo eſt IESV CHRISTI doctrina, & nihil quod eſt IESV CHRISTI, repugnat aut diſplicet Deo. *Verbum probatur eſſe Dei.*

Non enim ad menſuram dat Deus Spiritum.

AEtiologica eſt occupatio, qua Ioannes præoccupat quorundam obiectiunculas, ſimul-

atque oſtendit Chriſtum certiſſimam & conſummatam accepiſſe à Patre doctrinam. Nolo(aut)iſta intelligatis de quouis miſſo à Deo: nam & Prophetæ miſſi ſunt à Deo,qui aliquando verba Dei ſunt loquuti,aliquando non, ſed ex proprio ſpiritu multa narrauerunt, quòd AD MENSVRAM accepiſſent ſpiritum: hoc eſt, quòd Deus vni dat hoc donũ,alteri aliud:ſiue dãtur dona Spiritus ad limitatos & certos actus:1.Corinth.2. Ad hæc quæ dico,Quem miſit deus,&c. intelliguntur de vnico Dei Filio IESV CHRISTO,qui vbi vbi, & quoties quoties loquitur, ex Deo loquitur,quoniam non eſt illi ad certum modum datus à Patre Spiritus:ſed totam plenitudinem ſui Spiritus cumulatiſſime & effuſiſſime effudit in eum:idque in hominem,(vt enim Deus eſt, idem ſubſtantia eſt quod Spiritus Dei)adeò vt nihil habeat Pater, quod huic deſit, & quicquid huic detraxerit hominum incredulitas, id Pater ſibi detractũ putat. Ad Coloſſ.2,Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti.Eſaiæ cap. 11, Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilii & fortitudinis, Spiritus ſapientiæ & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. Pſalmo,44,Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Græcis legitur πάντως αὐτοῦ. Non enim huic ad menſuram,&c.Vt ex his quæ præcedunt & ſequuntur ſatis liqueret de quo loqueretur, figura prouerbiali dictum eſt, DAT ad menſuram, pro eo quod eſt, Dat parce aut mediocriter. Qui largiter & effuſe dat, non metitur quod dat aut numerat,ſed cumulatim profundit. Quidam ad hunc ſenſum interpretatur,Nõ ſolet certa aliqua & definita menſura Deus Spiritum largiri, vt ſi cui multum de illo largitus ſit,non poſſit alteri largiri amplius,ſed arbitrio ſuo vnicuique illum diſpenſat,nec vlli tantũ contulerit, quin multo plus queat impẽdere aliis:infinita enim eſt hæc Spiritus Sancti opulentia. Quare quod mihi multum Spiritus dederit Dominus (ait Baptiſta) nolite propterea exiſtimare Deum non poſſe huic plus donare:hic enim eſt Filius, ego vero ſeruus: hic Deus & Dominus eſt, ego creatura & ſeruus: hic Deus & homo eſt, ego homo: hic ita loquitur vt ipſemet ſit Verbum.

Propheta ad menſuram Spiritum habuerũt Chriſtus plenitudinem Spiritus habuit.

Dare ad menſuram.

Pater diligit Filium,& omnia dedit in manu eius.

Aperit Baptiſta cauſam propter quam qui de cælo venit,hoc eſt Filius Dei,factus homo ſit ſupra omnes: Pater ſupra omnes hunc diligit,ergo hic ſupra omnes eſt.Signũ huius dilectionis tam vehementis in Filium incarnatum, eſt quòd omnia ſunt ei tradita: & hæc poteſtas qua omnia illi ſunt tradita,eſt à dilectione.Vbi obſerua dilectionem nõ eſſe rationem propter quam Filio prout eſt ab æterno genitus, tradita ſunt omnia: quia non dilectione,ſed generatione omnia ſunt tradita Filio,rerũmque omnium ſummam tradidit illi in manum, non ſe ſpolians ſua potentia,ſed huic eandem quam habet virtutem communicans.Hic locus eſt de CHRISTO, iuxta humanitatem intelligendus,Quia Pater diligit Filium,dedit illi omnia ſua bona in manu, id eſt in virtute & poteſtate. Quo fit, vt quicquid Deus humano generi conferre voluit,hoc per Filium IESVM CHRISTVM largiri voluerit. Offert nobis Deus ſalutem, ſed per eum qui eſt ſalus: offert omnibus vitam æternam,ſed per eum qui eſt fons vitæ æternæ: offert nobis omnia ſpiritualia,ſed per eum cui non ad menſuram datus eſt Spiritus.Sunt ergo omnia per CHRISTVM à Deo petenda. Huc pertinet quod Danielis cap.7.ſcribitur, Aſpiciebã (inquit)in viſu noctis,& ecce in nubibus cæli Filius hominis venit & vſque ad Antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum,& datum eſt ei regnũ,& honor: & omnis populus,tribus, & linguæ ſeruient ei. Quid ergo querulamini ô diſcipuli mei,dicentes,Ecce hîc baptizat, & omnes veniunt ad eum. Qui enim ad eum fide viua non acceſſerint, velint nolint tandem veniunt ad eum,ante cuius thronum ſiſtendi ſunt,tanquam ante ſupremum iudicem, in cuius manu cũcta ſunt poſita. Huc pertinet locus infra cap.5,Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei.Vide quæ in eum ſcripſimus locum.

Patrem diligere Filium ſupra omnes.

Patrem omnia Filio tradidiſſe generatione.

Deus omnia per ſolum Filium largitur.

Qui credit in Filium,habet vitam æternam.

Hactenus Baptiſta docuit CHRISTVM vnicum eſſe qui de cælo deſcendit, & qui ſupra omnes eſt:nunc hortatur & vult vt in CHRISTVM credamus, qui eſt Filius Dei, ſi æternùm viuere volumus, & illius veram doctrinam ſuſcipiamus. Iuxta ſuam naturam CHRISTVS Filius Dei eſt vita,cuius ingreſſus & ianua ad nos eſt fides viua & per Spiritum Sanctum in credentibus habitat,quos per eandem fidem viuificat,annotatore Paulo

Fides viua domicilium Chriſti.

Chriſtus per Spiritum in credẽtibus habitat.

Epheſ.cap.3,

Epheſ.cap.3,Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem, corroborari per Spiritum eius in interiori homine: CHRISTVM habitare per fidem in cordibus veſtris. Quum ergo ſecundum ſuam ſubſtantiam Filius ſit vita,& per fidem viuam in credentibus habitet,eſt veriſſimum quod hîc pronunciatur, QVI CREDIT in Filium, habet vitam æternam. Huc pertinet quod ſcribitur 1. Ioannis cap.4, In hoc cognoſcimus,quòd in eo manemus,& ipſe in nobis,quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis.Paulo pòſt dicitur, Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam IESVS eſt Filius Dei,Deus in eo manet,& ipſe in Deo.Habet vitam æternam:ſcilicet iam in certa ſpe:Roma.cap.8,Spe ſalui facti ſumus.Et aliquando quum manifeſtabitur poſt hanc vitam,in re:1.Corinth.13,Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate:tunc autem facie ad faciẽ.

Qui autem incredulus eſt Filio,non videbit vitam.

Argumento à pœna & exitio incredulorum,deterret ab infidelitate:ídque facit per elegantem antitheſin:Vt fides ad vitam æternam ducit, ita incredulitas qua dubitamus & hæſitamus de Filio,vt vnico ac vero Saluatore,ducit ad condemnationem. INCREDVLVS non videbit vitam æternam:Id eſt non experietur in ſua cõſcientia neque hîc neque poſt hanc vitam,gaudium,pacem,tranquillitatem,& ſimiles vitæ æternæ fructus.Vis paucis tibi abſoluam quomodo ad vitam æternam tranſitur?Euãgelium de CHRISTO prædicatur,illi creditur:hanc fidem viuam,hoc eſt quæ per dilectionem operatur,ſequitur iuſtificatio, iuſtificationem placata conſcientia, placatam conſcientiam, vita æterna. Roma.cap.5,Iuſtificati ex fide,pacem habemus apud Deum.Habere pacem in conſcientia,eſt certo ſtatuere nobis placatum Deum Patrem eſſe per Chriſtum.

Incredulorum exitium.

Vitæ æternæ fructus.

Ingreſſus ad vitam æternam.

Conſcientiam reddere tranquillam.

Sed ira Dei manet ſuper eum.

Infidelitatis ſupplicium eſt Dei ira,hoc eſt Qui incredulus eſt,ſiue qui diffidit Filio, (quoniam ipſe ſibi velut oculos occludit,ne lucem aſpiciat)non videbit vitam,quæ eſt lux & vita hominum: SED IRA Dei manet ſuper eum,id eſt vltioni diuinæ(quæ eſt mors æterna)manet obnoxius,quandiu permanet in peccatis, aut habet ſibi iratum Patrem, donec credat Filio.Nam quandiu hîc viuitur,nemini deſperationis laqueus obiicitur, ſed ex animo petentibus,& Deum rogantibus,non eſt negata CHRISTI gratia. Obſerua:non dixit quòd maneat illum, ſed manet ſuper illum, oſtendens quòd nunquam ab incredulo recedat, ſed perpetuum erit ſupplicium.

Infidelitatis ſupplicium.

Iram Dei manere ſuper aliquem quid eſt.

Pœnitentiæ locus quandiu hîc viuitur.

CONCILIATIO PRIMA.

Quid hîc CHRISTVS commendat exaltatum à Moſe ſerpentem,quũ docuerit Moſem à ſculptili abſtinere:dicẽs Exodi cap.20, Non facies tibi ſculptile? Reſpondeo:Locus hic poſtulat demus operam & diligenter expendamus,an ſit imaginum & ſignorum apud Chriſtianos vſus aliquis,vel debeãt hi omnibus ſimulachris prorſus abſtinere. Atque quũ imagines nõ ſint vnius generis,aliæ enim Deo, aliæ Chriſto vt homini,aliæ Angelis,aliæ Diuis affingãtur, nec vna eſſe poterit ratio eis vtendi. Primùm,quum Deus inuiſibilis ſit, & nulla deliniatus figura,ſed immenſus & incomprehenſibilis ſit, nulla illi affingi poteſt imago, quæ hunc ad viuum deliniet: ſed quũ craſſo & adhuc obtenebrato ingenio ſimus, inuiſibilis Deus per id quod factum eſt, fide intelligendus conſpiciendúſque proponitur ab Eccleſia, quæ penicillo explicat quod voce à Prophetis nuntiatum eſt; vnde non putauerim impium eſſe ob oculos propoſitum ſimulachrum, quo Deus patribus apparuiſſe legitur. Quòd ſi quis temerarium exiſtimauerit, Deo, hominis imaginẽ affinxiſſe,temerarius erit Propheta, qui Pſal. 18, Domino Deo affinxit manus,Opera manuum eius annũtiat firmamentum:Pedes, Pſal.131, Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius: Humeros,Deutero.cap.32,Atque portauit in humeris ſuis:Digitos,Pſal.8, Opera digitorum tuorum lunam & ſtellas:Vterum,Pſal.109,Ex vtero ante Luciferũ genui te: Brachium,Pſal. 108,Manus enim mea auxiliabitur ei,& brachium meũ confirmabit eum: Oculos,Pſal.32, Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum: & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius: Aures,Pſal.129,Fiãt aures tuæ intendẽtes,&c. Viſcera,Luc.cap.1,Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri,in quibus,&c.Cor,Pſal.44,Eructauit cor meũ verbũ bonũ.Legimus in Geneſi, Iacob in Meſopotamiã Syriæ abeuntẽ ꝓpter fratris Eſaũ inimicitias, vidiſſe Dominũ ſcalis innixũ dicẽtẽ,Ego ſum Deus Abrahã patris tui,& Deus Iſaac,ne timeas.Rurſus Daniel Propheta,cap.7,Deũ patrẽ humano habitu ſe vidiſſe deſcribit, Aſpiciebã(inquit)donec

Imagines non ſunt vnius generis.

Deus nulla ad viuum imagine deliniari poteſt.

Imago Dei.

ſedes poſitæ fuiſſent,& vetuſtus dierum ſedebat, veſtimentum eius candidum vt nix: capilli capitis eius vt lana mūda:thronus eius flāma,ignis: fluuius ignis egrediebatur à facie eius:milia milium miniſtrabant ei,& decies centena milia aſſiſtebant ei. Et vt oſtēdamus, manifeſtius ait Athanaſius, libro Reſponſionum ad obiecta Arriana, ad Luciferū Epiſcopum, Deum Patrem fuiſſe qui Danieli in antiqui hominis ſpecie viſus eſt: in ſequentibus quoque de Filio ita dixit, Ecce in nubibus cæli Filius hominis veniebat,& vſque ad vetuſtum dierum peruenit. Apparet ergo (ait ille) ſecundum præſentem teſtimonii fidem,& Patrem & Filiū Danieli Prophetæ apparuiſſe. Deus viſus eſt Abrahæ in ſimilitudine trium virorum ſub ilice Mambræ: qua viſione monſtrata eſt perſonarum æqualitas, forma, ætate, poteſtate ſimilium. Huc pertinet quod ſcribit Auguſtinus lib.2. de Trinitate, cap.142, Si vnus vir apparuiſſet Abrahæ, idēmque Dei Filius crederetur: quum vero tres viſi ſunt, nec quiſquam in eis vel forma, vel ætate maior cæteris dictus eſt, cur non hic accipiamus viſibiliter inſinuatum per creaturam viſibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus perſonis vnam eandēmque ſubſtātiam? hactenus ille. Quare ſiue hoc modo ſiue illo modo Trinitatem depingimus, vmbrāmque aptamus iuxta ſimilitudines & viſiones quibus aut apparuit aut loquutus eſt Deus Prophetis, ſub quibus pro noſtro captu fide Deum diſcernamus, & hunc trinum & vnum, non autem apparentiam aut imaginem illam adoremus, nihil impietatis putauerim in hoc ritu ab Eccleſia hactenus obſeruato,& à ſanctis patribus ad nos deriuato. Quæ ſi vultibus diſparibus explicetur, emanationes perſonarum: ſi ſimilibus, æqualitatem earum oſtendet, habens non ſubſtantialem ſed ſymbolicam ſimilitudinem, annotatore Ioanne Damaſceno, lib.1. de Orthodoxa fide, cap.14.& 15, Quia plurima (ait) de Deo corporaliter in ſacra Scriptura ſymbolicè & myſticè dicta cōperimus, oportet ſciamus, quum nos ipſi ſimus craſſo carnis indumento circūdati, nos minime poſſe diuinas & ſubtiles & immateriales Dei operationes aut intelligere aut eloqui, niſi imaginibus,& formis,& ſignificatiuis noſtro more vtamur ſignis. Quæcūque igitur de Deo corporaliter dicuntur, ſymbolicè ſunt dicta. Simplex enim diuinitas figuram nullam habet. OCVLOS ergo Dei, intelligimus eò quòd in nobis per hunc ſenſum perfectior cognitio certiórque innaſcitur. AVRES autem & auditū virtutem eius propitiatricem & noſtræ deprecationis ſuſceptricem. Nos enim iis, qui ſupplicationes porrigunt, per hunc ſenſum mites ſumus, familiarius eis aurē inclinantes. Atque ita de reliquis ſenſu & re corporea expreſſis dicere poſſumus. Legito locum Damaſceni. Vellem tamen hāc imaginem, ſolis doctis expoſitam, aut plebi ab erudito Eccleſiaſte explicari,& hac epigraphe ornari, Hæc eſt imago ſpeciei ſub qua Deus patribus apparuit: ne ſimplex vulgus & inerudita plebecula in myſteriis Trinitatis multa rogare & apud ſe diſcutere ſolicita, erraret.

Triniti-tas formis partibus apparuit.

Imaginū vſus. Corporaliter de Deo dicta, myſticè intelligenda. Diuinitas figuram non habet. Oculi Dei. Aures Dei.

Quantū attinet ad imagines quæ CHRISTO & diuis appoſitæ ſunt, paucis dicamus. Quum artes fingendi, pingendi, ſculpendi,& fundendi ſint dona Dei, quibus homines ipſius opera imitentur & repræſentent, omnino ergo ſanctis erit aliquis harum vſus: harum artium præcipuum eſt operibus repræſentare quæ cogitata,& in mentem reuocata momētum aliquod habeant inſtaurandæ pietatis. Quòd ſi arbores, ſtellas, animantia & cætera eiuſmodi nos oblectant,& horum meditatione agnoſcimus mirabilem Dei virtutem, quid oberit imagines CHRISTI, Angelorum & Diuorum effingere, quibus ipſi ſe humanis oculis intulerunt? Chriſtus & Diui, homines nobiſcum viſibiliter verſati ſunt: Angeli ſub ſpecie auræ, flammæ, volucrum, aut huiuſmodi apparuerunt: horum imagines quibus ea de Chriſto, Angelis,& Diuis exprimūtur, quæ re vera geſta ſunt, fieri haberíque poſſe à Chriſtianis non dubitauerim, ſed ad ſignificandum mouendúmque ad pietatem,& Chriſti myſteria contēplanda, quæ & adorabimus & maximo ſuſpiciemus honore, non autem ipſas imagines, lapides & ligna, quæ tamen vt libellos & ſcripturas myſteriorum CHRISTI, excipiemus. Imaginum vſus per ſe malus nō eſt: viſibilium enim rerum fieri effigies non ſolum Scriptura nuſquā vetuit, ſed memorat etiam iuſſu Dei factas. Vnde mordicus & ad verbum non eſt præceptum illud, NON facies tibi ſculptile, accipiendum: niſi velis ipſum Moſen legis ipſius promulgatorē, idololatriā aſſerere, atque adeò Deum alibi idololatriam (quod piæ aures abhorrēt) præcepiſſe. Quod Moſes ex præſcripto Dei, Exod.25, duos Cherubin aureos poſuerit in tabernaculo, in ſummis Propitiatorii partibus. In vaſis quoque templi quod extruxit Salomon, erant boum, leonum & Cherubin ſculptiles imagines, 3.Regum, 6.& 7, rurſus 2.Paralipomenon,3, Sculpuntur Cherubin in parietibus: in mitra quoque Pontificis erat imago Lunæ: in veſte vero, malorum Punicorum ſimulachra. Quare neque Iudæis neque nobis, hoc præcepto, Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem &c.

Imagines ſanctorum non auferenda.

Vſus imaginū. Sculptile.

ſimilitudinem &c. ſimpliciter interdictum eſt omne genus imaginum, ſed tantùm nefandus vſus, ne ſcilicet more gentium haberent ſimulachra quæ proponerentur adoranda. Atque hunc ſenſum legis indicant verba ſequentia: Non adorabis ea, neque coles: Et quæ apponitur appēdix, eſt veluti quædam præcepti explanatio, Corā me: quaſi dicat, Nō ſunt imagines Deo conferendæ, non æquandæ, quibus nulla eſt diuinitas tribuenda. Quum ergo vſus imaginum Iudæis etiam ad Gentium ſuperſtitionem mire procliuis, non ſimpliciter fuerit prohibitus, multo minore periculo viris ſanctis & Chriſtiano populo conceditur, modo abſit omnis ſuperſtitio & abuſus. Odium imaginum & earum euerſio nihil ad pietatem confert. Quòd ſi conferret: quid Iuliano Apoſtata ſanctius eſſe poſſit, qui imaginis Crucifixi, & iconis Virginis Mariæ infeſtiſſimus hoſtis eſſe legitur? Quid Turcis eſſe poſſit religioſius, qui imagines prorſus abominātur? Sunt imagines iuxta fidei & religionis Chriſtianæ apponendæ, non ſine commodo & vtili, ad excitandam geſtorum recordationem, & hiſtoriæ memoriam & intellectum. Quemadmodum æneus ille ſerpens à Moſe erectus & cōſpectus, intuentium animos mouebat excitabátque ad credendum promiſſioni, qua dictū erat, Quicunque morſu lethali lancinatus, ſerpētem inſpexerit, ſeruabitur. Ita & erigitur crux CHRISTI, pingitur natiuitas, paſſio, reſurrectio, & ad cælum aſcēſio CHRISTI, vt his admoniti, apud ſe reuoluant ſacra illa myſteria, quibus credant & certo ſtatuant illa eſſe pro ſua ſalute à Chriſto completa: hoc aſpectu ſiue fide viua ſanātur morſi & lancinati à peccato: quod quale quale fuerit, tollitur & ſanus fit, qui iſta per imaginē eſt contemplatus. Hæc recordatio in ſanctis non poteſt nō inſtaurare fidem & pietatem, vt hæc cōtemplatus fide auctior euadat. Nemo ergo, niſi inſanus, poteſt negare quin imagines ſanctè admoneant. Porro admoneri eorum quæ Deus ad ſalutem noſtram adminiſtrauit, ſiue in Domino noſtro IESV CHRISTO, ſiue in ſanctis aliis, ſiue etiam Angelis, quis dicat non momentum aliquod habere inſtaurandæ religionis? Mihi re vera hoc extra dubium eſt, Chriſtianos poſſe ſalutariter admoneri per ſigna & imagines quibus paſſio & reſurrectio Chriſti, Virgo lactans Filium, & Magos tres excipiens, Innocentum cædes, Petri crux, Pauli peregrinatio, Laurentii exuſtio, & huiuſmodi explicantur. Hæc animis ingeruntur quæ Chriſtum ſpirant, & cum incremento pietatis pectus occupant. Fateor in imaginum vſu nimium eſſe erratum: partim in immodicis impenſis, quibus ligna & lapides tanto auro & purpura veſtiuimus, relictis à tergo pauperibus, quas ſi ethnicus videret, putaret fortaſſis ſe Venerem aut Apollinem aut ipſiſſimam vanitatem videre: partim in copia ſeu multitudine imaginum exuberante. Neque enim contenti fuimus ſigno crucifixi, & imagine beatæ Virginis, & Sancti alicuius ſtatua, qua ſignificaremus, in cuius memoriam hæc vel illa ædes ſit conſecrata, ſed ædium parietes imaginibus & picturis repleuimus: idque factum potius videtur ad vanitatis oſtentationem, quàm pietatem. Videre eſt in antiquiſſimis imaginibus, ſimpliciſſimi cultus exemplar. Proinde expediret nunc eam quam primitiua Eccleſia in pingendis imaginibus, veſtitus & ornamētorum mediocritatem obſeruauit, contemplari: in antiquiſſimis imaginibus omnium virtutum exemplar, maximè paupertatis & continentiæ ſummum legere erat. Tollatur ergo ille abuſus quorundam, qui aliquam ſibi imaginem ad adorandum elegerunt, eóque ducuntur, vel ob pulchritudinem, vel deformitatem, vel nouitatem vel vetuſtatem, credentes hanc aliquid præ cæteris habere virtutis, aut etiam numinis ſiue diuinitatis. Dicam paucis quid ſentio. Sunt hæc omnia ad catholicam ſynceritatem redigēda. Copiam imaginū vanitatem mundi præ ſeferentium, diminuamus, ſuperſtitioſum cultum corrigamus, & cultum eis debitum, ad prototypum tamen relatum, exhibeamus, quemadmodum hactenus vere pii cum matre Eccleſia catholicè ſunt vſi. Signum Crucifixi & cæteras imagines, Chriſtianæ pietatis monumenta conſeruemus: quas non propter ſe, quatenus imagines & lapides ſunt, ſed propter ipſa myſteria noſtræ ſalutis quæ repræſentant, non abiiciemus, ſed in fide veluti ornamenta in templis erigemus, quæ religioſis conuentibus dicata, præcipuè ſacræ doctrinæ, adminiſtrationi ſacramentorum, & ſanctis precibus deputantur: cauētes ne ſtatuæ illæ adorentur, vllive ſeruiant ſuperſtitioni. Hoc nobis ſuadet iuſtus Ezechias, qui ſimulatque Iudæi ſerpētem illum æneum à Moſe erectum adorare, & vice Dei colere occœperūt, ſubuertit, lib. 4. Reg. cap. 18. Hæc ſi diligenter parochi docerent, nihil periculi eſſet ab imaginum conſeruatione. Omnia hæc iudicio Eccleſiæ ſubmiſſa ſunto.

Iulianus apoſtata.

Turcæ imagines abominātur

Imagines non auferendæ.

Ad aſpectū ſerpentis ænei ſanabantur læſi.

Imaginum fructus.

Imaginū cultus

Ezechias ſerpentem æneum ſuſtulit.

CONCILIATIO SECVNDA.

Quomodo cohærent hæc, Non miſit Deus Filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt

ſaluetur mundus per ipſum: cum eo quod infra cap. 9. Veritas dicit, In iudicium ego in hūc mundum veni: vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. & alibi, Lapis offenſionis dicitur? Reſpondeo: CHRISTVS eò venit non vt iudicet, hoc eſt condemnet, ſed ſeruet credentes qui à morte in vitam tranſeunt: his igitur ſolis eſt ſaluatio, & petra firmamenti: alios vero contemptores & incredulos (quandiu in hac incredulitate & contemptu manent) iudicat, id eſt condemnat: quibus eſt lapis offendiculi, & excæcatio, non ex ſe, qui infinitè bonus eſt, ſed ex ipſorum malitia, 1. Petri. 2. Proinde vt vitam habeas æternam, & ſalueris, crede in CHRISTVM.

CONCILIATIO TERTIA.

Quid hîc narrat Euangeliſta, dicens, IESVS morabatur in Iudæa ac baptizabat, quum proximo capite infra, dicat, Quanquam IESVS non baptizaret, ſed diſcipuli eius? Reſpondeo. In tota Euangeliſtarum hiſtoria non legimus quenquam à IESV CHRISTO baptizatum eſſe: ſed id muneris commiſerat diſcipulis. In quo docemur de diſtributione officiorum in Eccleſia CHRISTI, in qua non vni imponi debent omnia, ſicut hodie fit. Quemadmodum enim nemo feliciter ſimul ſtudere & arare poteſt: ita nemo cum fructu Eccleſiæ ſimul omnia officia expedire poteſt. Huc pertinet quod Poeta dicit, Pectora noſtra duas non admittentia curas. Vnde Apoſtolus 1. Corinth. cap. 1, potiori officio deditus, hoc eſt prædicationi, dicit ſe baptizandi officium intermiſiſſe. Licet CHRISTVS non baptizaret, dicitur tamen Chriſti Baptiſmus: nam Chriſtus ipſum inſtituit, verbo ſuo cōſecrauit, ſuo Baptiſmate inſigniuit, promiſſione adiecta ſanctificauit: intus lauat pectora, hoc eſt baptizat Spiritu Sancto, purgat affectus, remittit delicta. Quæ omnia Baptiſta de ipſo prædixerat, Ego (inquit) baptizo aqua, id eſt, tantum lauo aqua & paro ad futuram iuſtificationem: at ille qui poſt me venturus eſt, cuius ego non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum, baptizabit vos Spiritu Sancto & igni. Matth. 3. Luc. 3. Locus itaque prior huius conciliationis intelligitur, quòd IESVS baptizabat per diſcipulos ſuos, & non per ſe. Quæ loquutio Synecdochica eſt.

Officia in Eccleſia Chriſti diſtinguenda.

Baptiſmus Chriſti.

CAPVT QVARTVM.

VT ERGO cognouit IESVS quia audierunt Phariſæi quòd IESVS plures diſcipulos facit, & baptizat quàm Ioannes (quanquam IESVS non baptizaret, ſed diſcipuli eius) reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob, Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. IESVS autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem: hora autem erat quaſi ſexta. Venit autem mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei IESVS, Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Iudæus quum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coūtūtur Iudæi Samaritanis. Reſpondit IESVS, & dixit ei, Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Dicit ei mulier. Domine, neque in quo haurias habes,

Baptizant diſcipuli Chriſti.

Sichar pro Sichem corruptè tēporibus Chriſti pronunciabatur.

Geneſ. 48. d.

Potum laſſus Chriſtus petit à Samaritana.

Coūtūtur) cōmercium habēt

Aqua viua.

Forſitan) vtique.

rias habes,& puteus altus eſt: vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob,qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filii eius,& pecora eius? Reſpondit IESVS, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quá ego dabo ei,non ſitiet in æternũ:ſed aqua quá ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier, Domine,da mihi hanc aquam,vt nõ ſitiam,neque veniam huc haurire. Dicit ei IESVS,Vade,voca virum tuum,& veni huc. Reſpondit mulier, & dixit, Non habeo virum. Dicit ei IESVS, Benè dixiſti, Quia nõ habeo virũ:quinque enim viros habuiſti: & nũc qué habes, non eſt tuus vir:hoc vere dixiſti. Dicit ei mulier:Domine, video quia Propheta es tu. Patres noſtri in mõte hoc adorauerunt: &vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei IESVS,Mulier,crede mihi,quia veniet hora quãdo neque in mõte hoc,neque in Hieroſolymis adorabitis Patrẽ:vos adoratis quod neſcitis:nos adoramus quod ſcimus,quia ſalus ex Iudæis eſt: ſed venit hora, & nũc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patré in Spiritu & veritate. Nã & Pater tales quærit,qui adorẽt eum:Spiritus eſt Deus:& eos qui adorãt eum,in Spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier, Scio quia Meſſias venit,qui dicitur CHRISTVS: quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Dicit ei IESVS,Ego ſum,qui loquor tecum. Et continuò venerunt diſcipuli eius:& mirabantur quia cum muliere loquebatur:nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier: & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite,& videte hominé qui dixit mihi omnia quæcunque feci: nũquid ipſe eſt CHRISTVS? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes,Rabbi,mãduca. Ille autem dixit eis, Ego cibũ habeo manducare, qué vos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit ei IESVS, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. Nónne vos dicitis quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis,Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem: & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui ſeminat ſimul gaudeat, & qui metit. In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere quod vos non laboraſtis: alii laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimoninm perhibẽtis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Quũ veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret:

Adoratio vera. 4. Reg. 17. f. g.

Salus ex Iudæis. 2. Corinth. 3. d.

Et eos.) Hebr. proinde.

Ieſus ſe eſſe Meſſiam fatetur Samaritanæ.

Et continuò.) Interim, id eſt, dum hæc fierẽt.

Samaritana annuntiat ſuis Chriſtum veniſſe.

Cibus Chriſti.

Nunquid) nunquis.

Dicitis) dicere ſoletis.

Meſſis. Regiones albæ ad meſſem. Seminare. Metere.

In hoc enim.) quaſi dicat, ad hanc rem. ppoſitiſſime accommodabitur ſententia illa vulgaris quæ dicitur. Alius, &c.

& manſit ibi duos dies. Et multò plures crediderunt in eum propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant, Quia non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt verè Saluator mundi. Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipſe enim IESVS teſtimonium perhibuit quia Propheta in ſua patria honorem non habet. Quum ergo veniſſet in Galilæam, exceperũt eum Galilæi, quũ omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto: & ipſi enim venerãt ad diem feſtũ. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Caphanaum: hic quum audiſſet quia IESVS adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt deſcenderet, & ſanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo IESVS ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, nõ creditis. Dicit ad eum regulus, Domine, deſcẽde priuſquam moriatur filius meus. Dicit ei IESVS, Vade filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni quem dixit ei IESVS, & ibat. Iam autem eò deſcendente, ſerui occurrerunt ei: & nuntiauerunt dicentes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horã ab eis in qua melius habuerit. Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater quia illa hora erat in qua dixit ei IESVS, Filius tuus viuit & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterũ ſecundum ſignum fecit IESVS, quum veniſſet à Iudæa in Galilæam.

Saluator.
Matth. 13. g. Marc. 6. a. Luc. 4. c.
Chriſtus à Galilæis ſuſcipitur.
Matth. 4. b. Mar. 1. b. Luc. 4. c.
Signa petunt Iudæi.
Filius reguli ſanatur.
Fides.

Ibi) apud ipſos.
Eius) ipſius ſcilicet Chriſti.
Non habet) non habere ſolet.
Quidam) Caſarianus, qui nomine Cæſaris magiſtratu fungebatur.
Adueniret) aduenisset.
Incipiebat) erat enim moriturus.
Melius) commodius.

Vt ergo cognouit IESVS.

CAP. IIII.

POSTEAQVAM præcedenti capite Euãgeliſta veram iuſtificandi rationem deſcripſit, deinde aperuit quamuenuſta & elegãti ratione Baptiſta ſuorum diſcipulorum immodicũ erga ſe ſtudium, & malignam de IESV opinionem caſtigauit: nunc aperit Baptiſmum CHRISTI multo plures habuiſſe ſectatores Baptiſmo Ioannis. Atque ne vana videatur doctrina, quæ nullo cõfirmatur exemplo, adducit veræ iuſtificationis exemplum in ſcorto illo Samaritano. COGNOVIT IESVS, cum vt Deus apud ſe, (quem nihil latere poteſt) tum ex rumore & malitia experimentali.

Baptiſmus Chriſti amplior & perfectior Baptiſmo Ioannis.

Quia audierunt Phariſæi.

AVDIERVNT Phariſæi rem certè nouam & inauditam, vtpote quòd neglecto reiectóque Ioanne Baptiſta, multi CHRISTVM ſequerentur, cui iam ſe conſecratos oſtenderent, veluti à quo penderent, petendáque eſſent omnia.

Chriſtus innoteſcit maior Ioanne.

Quod IESVS plures diſcipulos facit & baptizat, quàm Ioannes.

Iſtud fuit ſeminarium odii in Phariſæis, quòd viderent Chriſtum & eius regnum augeri & excreſcere: Ioannem autem & ſeipſos, minui, & pauciores fieri. Hoc inter homines euenit, vt gloriam comitetur inuidia. Vnde hoc malè habebat Phariſæos, quòd plures alliceret diſcipulos Chriſtus, & plures ad ipſius quàm Ioannis confluerent Baptiſmũ. Quũ dicit, PLVRES diſcipulos facit &c. nõ ſolũ cõmẽdatur doctrina Chriſti à ſua potentia & efficacia: ſed etiã explicatur, quòd Ioãnes de illo dixit, Illũ oportet creſcere, me verò minui.

Odii ſeminariũ in Phariſæis aduerſus Chriſtũ. Gloriam comitatur inuidia.

Quanquam

Quanquam IESVS non baptizaret, ſed diſcipuli eius.

Corrigitur quod ſuperiore capite dictum eſt, Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Chriſtus in perſona non baptizabat, qui Baptiſmi adminiſtrationem Apoſtolis ſtatim ab initio, etiam ante aſcenſionem demandauit, vt oſtenderet atque hoc facto manifeſtaret Apoſtolos Spiritus Sancti miniſtros, non magiſtros; & officium eorum, miniſterium non magiſterium eſſe. Quod bellè explicat Paulus 1. Corinth. cap. 4, Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. His Baptiſmi miniſtris præbebat ipſe CHRISTVS maieſtatis ſuæ adiutorium, qui tametſi aqua non tingebat, intus tamen mundabat, & vim aquæ tingenti dabat, dicente Baptiſta, Hic eſt qui baptizat in Spiritu Sãcto. Hoc ipſum expreſſit Paulus Epheſ. cap. 5, Sicut CHRISTVS dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Mundat ergo CHRISTVS vi collata ipſi lauacro aquæ in verbo. Vbi obſerua dictum, In verbo: nam tolle aquam, non eſt Baptiſma, tolle verbum fidei, non eſt Baptiſma: addito verbum fidei ad elementum, & fit ſacramẽtum. Rogabit quiſpiam, Dabatúrne Spiritus Sanctus in hoc diſcipulorum Baptiſmo, quum paulo poſt dicetur, Nondum Spiritus erat datus, quia IESVS nondum erat glorificatus? Reſpondeo: Dabatur quidem, ſed non ea manifeſtatione qua die Pentecoſtes miſſus eſt. Locus hic aperit miniſteria omnia non vni committenda: ſed quæ excellentiora ſunt, grauióribus & illuſtrioribus maioribúſque donis Spiritus Sancti dotatis committenda ſunt. Vnde Paulus 1. Corinth. cap. 1, Non enim miſit me Chriſtus baptizare ſed euangelizare. Audiamus & Eſaiam cap. 61. dicentem, Chriſtum miſſum eſſe ad euangelizandum pauperibus. Non ergo caret myſterio, quòd in perſona Chriſtus non baptizaret, ſed per diſcipulos, oſtendens præclarius eſſe munus euangelizandi quàm baptizandi. Hoc miniſterio diſcipulorum magis ac magis vrebantur Phariſæorum animi: videntes enim quòd tantum ſibi ſumerent huius diſcipuli, quantum vix ferebant in Ioanne, cui tribuebant plurimum, timebant ne aut obſcuraretur aut in totum auferretur Phariſaica authoritas, tanto honore Hieroſolymis excepta.

Apoſtoli miniſtri non magiſtri.

Baptiſmus verus ante Pentecoſten.

Euangelizare nobilius quàm Baptizare.

Reliquit Iudæam.

Declinauit furorẽ Phariſæorum abiens è Iudæa, partim ne ſi illis veluti contẽptis diutius moraretur, illorũ exacerbaret inuidiam: partim oſtenderet futurũ, vt neglecta à Iudæis Euãgelii gratia, eadémque ab ipſis repulſa, ad ꝓphanos populos deferretur. Iactis igitur in Iudæa fidei fundamẽtis, ꝓpter ingratos Phariſæos reuerti parat in Galilæã, vnde venerat.

Et abiit iterum in Galilæam.

A circunſtantia locorum hiſtoriam certificat, ſuóque exemplo furori & ingratitudini ipſius mundi ad tempus cedendum eſſe docet. Hæc fuga non mortis timore facta eſt, è cælo enim deſcenderat, vt pro hominibus moreretur: ſed quum vix ſui officii curſus cœpiſſet, ad tempus furorem Phariſæorum, & eorum qui ex mundo ſunt, declinauit, quoad compleret ſuam vocationem & legationem: qua completa, tantum abeſt fugerit, vt hoſtibus ſuis obuiam, moriturus proceſſerit. Huius facti verum ſe præſtitit imitatorem Paulus, qui vt legitur in Actis cap. 9, à fratribus noctu per murum in ſporta demiſſus eſt & fugit: at quum inſtaret completum eius miniſterium, reſpondit Paulus Act. cap. 21, Quid facitis flentes & affligentes cor meum? ego autem non ſolùm alligari, ſed & mori in Hieruſalem paratus ſum propter nomen Domini IESV. Reſponſabit aliquis, Quum omnia ſita eſſent in manu ipſius Chriſti, cur vel vnico verbo ferociam Phariſæorum non compeſcuit? Reſpondeo: Voluit nos hoc ſuo exemplo & facto docere, quàm in omnibus afflictionibus & quauis noſtra infirmitate, ſpem noſtram in Deum reponere debeamus: re vera omnipotens eſt, æqualis eſt Deo Patri, qui tamen ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: voluítque impotens videri, & ſuam potentiam abnegare ſiue diſſimulare, vt faciat nos in impotentia & imbecillitate noſtra ſperare & confidere: vtvt hic viſus eſt imbecillus & impotens, Filius tamen Dei eſt & omnipotens, qui victor aduerſus omnes poteſtates euaſit: Filii Dei per ipſum ſumus, euademus ergo victores aduerſus omnes mundi & carnis machinas, ſi in noſtra imbecillitate & infirmitate ſpem omnem in eum repoſuerimus, qui noſtra cauſa è cælo deſcendit, & diſſimulata Filii poteſtate, in extremam impotentiam ſeſe deiecit: vt faciat nos in impotentia & imbecillitate confidere. Noluit nunc Phariſæos compeſcere, maluit cedere, vt doceat quandoque cedendum & bene ſperandum, nihilque iniquorum furorem verendum: vnde etiam eſuriens à Satana tentatus vt ſua poteſtate

Fuga in tempore commendabilis.

Cedendum aliquando furori.

In Chriſto victoria.

Vincimus dum vincimur.

lapides in panem mutaret, noluit morem gerere & Satanæ dictis obſequi: non quia non potuerit, ſed vt diſſimulata immò abnegata ſua potentia, doceret nos quàm debeamus in media immò extrema indigentia confidere & benè ſperare. Qui potuit ſua potenti manu omnia ſibi aduerſa reieciſſe, paſſus eſt aduerſis tentari: vt quemadmodum in imbecillitate & ſimulata impotentia vicit, oſtendat nos in ſeipſo per imbecillitatem vincere. Obſerua:

Humilia, primas habent apud Deum. *Galilæus Christus.* *Galilæa Gentium.* *Hiram rex Tyriorum.*

Iterum abiit in Galilæam vt cognoſceremus humilia primo loco haberi apud Deum: vnde hanc Galilæam aliis Iudæorum regionibus obſcuriorem, primùm illuſtrari oportuit: quod & fecit CHRISTVS, qui hanc coluit, quandocunque vocatio Patris, non aliò mittebat, propter quod Galilæus vocatus eſt. Hæc Galilæa inferior dicta eſt, in tribu Zabulon poſita. Eſt & alia ſuperior dicta, iuxta Tyrum, Sidonem & Cæſaream Philippi, ſita, qua Gentes attingit ad Aquilonem, quæ Galilæa Gentium Eſaiæ cap.9. & Matth.4, appellatur: vel quia illic Gentes vſque ad Salomonis tempora habitarunt, vel quòd Hiram Regi Tyriorum oblata ſit, 3.Regum, cap.9. Hæc in tribu Nephtalim ſita eſt.

Oportebat autem eum tranſire per Samariam.

Samaria inter Iudæam & Galilæam.

Argumento à neceſſario & loci circunſtantia, tollit præſcinditque Iudæis omnem calumniæ occaſionem, vt dicere non poſſint quòd relictis eis, conceſſerit ad Gentes quas abominabantur: quandoquidem eum abegerunt, neceſſarium erat ſe ad Gentiles reciperet: atque hâc, hoc eſt per Samariam, in Galilæam tranſeundum erat, & neque tunc ex propoſito, ſed obiter. Ex Galilæa petentibus Iudæam, tranſeundam Samariæ regionem indicat & alius Euangelii locus, Luc.cap.9, vbi narratur, quòd Samaritani noluerunt IESVM cum ſuis, admittere, eò quòd peteret Hieroſolymam: ægrè enim ferebant Samaritæ ſi quis ſuo templo præterito, Hieroſolymorum templum & feſta frequentaret. Hoc exemplo docti Apoſtoli, relictis Iudæis, abierunt ad Gentes. Act.cap.13, Videntes autem turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blaſphemantes. Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt, Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes: ſic enim præcepit nobis Dominus, Poſui te in lucem Gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.

Apoſtoli à Iudæis ad Gentes.

Samaria. *Iſraelitarum Regia.* *Sebaſte.*

SAMARIA interpretatur Cuſtodia: nomen montis eſt 3. Regum cap.16: vrbs item Syriæ inter Iudæam & Galilæam media, vt hic narrat Euangeliſta, ſimiliter & Ioſephus lib.3.cap.2, ab Amri Iſraelitici populi rege condita: 3.Reg.16. Hic enim Rex, Semeron vel (vt tranſtulit noſter interpres) Samariam montem à quodam Semor emit, ciuitatémque, quam in montis vertice extruxerat, à vendentis nomine Samariam appellauit. Hac deinde Reges Iſraelitarum pro Regia vſi ſunt. Aliâs, vt Euſebius teſtatur, Ecthenias eſt dicta. Mox poſt Hircani Iudæorum Pontificis expugnationem, ab Herode Rege iterum ædificata, atque in honorem Augusti Græco vocabulo Σεβαστὴ nominata eſt.

Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar.

Garizin mons. *Sichar.* *Sichem.*

Vt ſequẽs euentus melius clariúſque intelligatur, & certa reddatur hiſtoria, locorũ circunſtãtias expendit Euãgeliſta. Ioſephus ſcribit Sichimã adiacentẽ mõti Garizin (qui mõtibus Samariæ celſior eſt) tẽpore Alexandri Magni metropolim fuiſſe. Hinc veriſimile eſt ab Euãgeliſta vocatam Sichar: aliâs hæc metropolis dicta eſt Sichem à Rege ſuo, filio Emor. Act.cap.7. Aiunt illã fuiſſe caput regni decem Tribuum, quod regnũ Iſrael dicebatur.

Iuxta prædium quod dedit Ioſeph filio ſuo.

Ioſeph ſepultura. *Dinæ cõſtupratæ vindicta.*

De prædio lege Geneſis cap.48, Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. Sunt & oſſa Ioſeph ſepulta in ea parte agri, Ioſue cap.24. Locus erat ſacer ac celebris apud Samaritanos ob veteris hiſtoriæ memoriã, quòd illic Leui & Simeon, magna ſtrage incolarum vlti fuiſſent cõtumeliam Dinæ cõſtupratæ.

Erat autem ibi fons Iacob.

Fons Iacob. *Emor vendidit agrum.*

Meminit huius fontis, quòd hic fons magna eſt ſequẽtis euentus & cõuerſionis Samaritani ſcorti, pars, qui ob hoc celebris apud eam Gẽtem erat, quòd eum Iacob (quo generis authore gloriantur Samaritani) fodiſſet. Geneſ.33, Poſtquam reuerſus eſt Iacob de Meſopotamia Syriæ, emit partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Emor patris Sichem, centum agnis, & erecto ibi altari, inuocauit ſuper illud, fortiſſimũ Deum Iſrael. Vnde & credibile eſt, eum illic puteum fodiſſe, quemadmodum & Iſaac fecerat in Gerara. Geneſ.cap.26.

IESVS autem fatigatus ex itinere.

Vt verè cognoſceremus Verbum hominem factum, ipſumque Pontificem noſtrum ad Patrem,

Patrem,loquutus & perpeſſus eſt vt homo: veri Pontificis partes egit,quæ ſunt,pro populo curare,orare,intercedere,infirmitates & peccata populi in ſe transferre. Atque vt poſſet nobis compati, ac noſtris affectibus tangi, voluit antea iiſdem affectibus & infirmitatibus ſubigi,Hebr.cap.2,Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari,vt miſericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum,vt repropitiaret delicta populi:in eo enim in quo paſſus eſt ipſe,& tentatus,potens eſt & eis qui tentãtur auxiliari. Has infirmitates & imbecillitates,quales ſunt fatigatio, ſitis, fames, ſudor, &c.non diuinitati,ſed humanæ naturæ quam aſſumpſit,recte facientes attribuemus . Nam quoniam (ait Cyrillus) in vnam perſonam duæ naturæ conuenerunt, idcirco nec in duos filios vnus CHRISTVS ſcinditur, & omnia poſſe vt Deus dicitur. Quúmque impaſſibilis ſit,hominis tamen ſibi dolores attribuit,quos nõ vt Deus, ſed vt homo perpeſſus eſt . Deſcribitur itaque in Scripturis , nunc eſuriens , nunc ſitiens, nunc defatigatus, nunc flagellatus, nunc crucifixus , vt diſcamus ſciamúſque erigere fiduciam in omnibus aduerſis ad CHRISTVM Pontificem noſtrum , qui ſenſu infirmitatum noſtrarum afficitur.Hæc defatigatio docet quàm CHRISTVS à faſtu & rerum abundantia alienus fuerit,qui pedes non eques peregrinabatur.

Pontificis officium.

Chriſtus infirmitates noſtras volẽs aſſumpſit.

Chriſtus pedes peregrinus.

Sedebat ſic ſupra fontem.

Geſtus hominis laſſi & fatigati exprimit Euangeliſta.SEDEBAT illic Chriſtus, vt ſe dabat locus,fonti imminens, ac velut ex aura fontis, refocillationem captans, & apud fontem ſe recreans . Sic ergo laborandum eſt in vinea Domini, exemplo CHRISTI, ne nimium laborando,ipſi perdamus nos. SVPRA fontem,id eſt Ad fontem.

Prædicatorum qualis labor.

Supra,pro Ad.

Hora autem erat quaſi ſexta.

Hoc eſt,inſtabat meridies:iuxta Iudæorum morem Sexta hora,meridies eſt:partiebatur enim diem in duodecim horas,ab ortu Solis ad occaſum.A circunſtantia temporis videtur Euangeliſta ſignificare & ſitim CHRISTI: nam ſolet meridie , calor diei maximè feruidus eſſe ac ſitim inducere : & Dominum non ſolùm itineris labore , verùm etiam æſtu meridiano fuiſſe fatigatum,quum iam ſol vergẽs ad meridiem,æſtu ſuo laboris moleſtiam conduplicet.His indiciis IESVS declarabat ſe verum hominem eſſe , iiſdem affectionibus (quæ peccata non ſunt) obnoxium,quibus obnoxia ſunt corpora cæterorum hominum.

Hora ſexta.

Iudæorum dies.

Fatigatus Chriſtus.

Chriſtus infirmitati humanæ obnoxius fuit.

Venit autem mulier de Samaria haurire aquam.

Singulari diſpoſitione Dei & conſilio, hæc mulier venit ad fontem, quæ etſi ſcortum eſſet,honeſtius tamen ab Euangeliſta mulier vocatur,non ſcortum.

Dicit ei IESVS,Da mihi bibere.

En mira IESV CHRISTI philanthropia , ſingularis erga genus humanum amor. Prior loquitur,prior vocat CHRISTVS : nihil tale quod reperit ſperans mulier,obuium habet CHRISTVM, ſalutis ſuæ ſitibundum . Quum indignos ſe præſtiterint Iudæi, qui promiſſiones de Chriſto,oracula, teſtamenta, & huiuſmodi habebant, ad Rom.cap.3.&.9. & Epheſ.cap.2. ab eis ſecedit Chriſtus : & ad ſcortum , peccatis obrutum, ſalutem adfert. Qua in re incipit Gentium vocatio : vt diſcamus verũ eſſe quod ſcribit Matthæus cap.21, Dicit illis IESVS, Amen dico vobis,quia publicani & meretrices præcedunt vos in regno Dei : & quod Paulus ait,1. Timoth.cap.1, CHRISTVS IESVS venit in hunc mundum peccatores ſalnos facere. Huic ergo IESVS,vt ſtatim daret colloquii argumentũ,& ex eo ipſo quod agebat mulier,venaretur illam ad ſalutem,ait,MVLIER,da mihi bibere.Pacifica eſt hæc petitio,non imperat,non iubet pro imperio . Obſerua : exemplo Chriſti petere licet opera charitatis,quibus leuanda eſt corporis neceſſitas . Rurſus obſeruãdum eſt quod mulier illa quæ aliud quàm quod ad fontem quæreret inuenit , non aliud ſignificat quàm ſalutem nobis etiam immeritis & aliud quærentibus aut agentibus contingere . Ad hunc modum Sauli,1. Regum cap.9,aſinas patris quærenti , regalis vnctio contigit : ſic paſtoribus pro grege ſuo excubantibus, annũtiatus eſt Chriſtus per angelos, Luc.2.ſic vocati ſunt Petrus & Andreas,iacientes rete in mare: ſimiliter Iacobus & Ioannes,ſarcientes retia ſua. Rogabis, cur hæc ita ? Reſpondet Paulus ad Rom.cap.11, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei,quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius ! Huc pertinet locus ille Pauli ad Rom.cap.11,Sed illorũ delicto,ſalus eſt Gentibus, vt illos æmulentur. Quòd ſi delictũ illorũ,diuitiæ ſunt mũdi,& diminutio eorũ,diuitiæ Gentium,&c.

Chriſtus prior vocat.

Vocatio Gentium.

Chriſtus ad Samaritanam.

Gratia etiã non quærentibus oblata.

Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem.

Ab abſentia diſcipulorum, cauſam adducit Euangeliſta , cur Chriſtus petierit aquam

Chriſtus neque ſcandalizat, neque crimen occultum reuelat.

ad bibendum : quaſi dicat, alioqui non grauaſſet mulierem, ſi adfuiſſent diſcipuli : ſed ōmnia Dei conſilio aguntur. Aut indicat quàm commodum fuerit Apoſtolos abiiſſe, quòd IESVS illi quædam arcana dicturus eſſet, quæ apud alios dixiſſe, opportunum non erat. Qua in re Dominus IESVS Eccleſiaſtis & doctoribus Euangelicis exemplum ciuilitatis & manſuetudinis exhibuit, qui peccatricem, & non vni proſtitutæ pudicitiæ mulierem adeò non dedignatur alloquio, vt etiam hac ſolitudine, pudori illius conſultum voluerit.

Vt cibos emerent.

Chriſtus non erat mendicus.

Pecuniam habere non eſt peccatum.

Abierunt diſcipuli non vt mendicarent, aut ſub prætextu ſimulatæ pietatis raperēt, ſed EMERENT. Probant hæc Dominum IESVM non mendicaſſe, ſed pecuniam habuiſſe, qua per Apoſtolos comparari emíve curaret neceſſaria, eámque ſecum miniſterio Iudæ circuntuliſſe. Quare peccatum non eſt habere propria, & proprias circunferre pecunias: ſed pecunia male vti, & propter hanc adulterare Verbum Dei, impium eſt.

Dicit ergo ei mulier illa Samaritana.

Iudæi abominantur Samaritanos.

Mulier è cultu linguáque deprehendens IESVM eſſe Iudæum, nec ignara diſcordiæ & odii Iudæorum, & Samaritanorum, quòd ſoleant Iudæi à commercio Samaritanorum abhorrere, vt occurſu quoque & colloquio ſe putent contaminari, præ admiratione loquitur, quòd Chriſtus vltrò compellaret, & quòd potum tam familiari & amico colloquio ab ipſa peteret: de hoc odio ſermonem facit, dicens,

Quomodo tu Iudæus quum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?

Samaritanorum & Iudæorum diſcordia.

Suam indignitatem hac interrogatione agnoſcere videtur : ſed prudens eſt hæc quæſtio, initium veræ diſciplinæ ſecum ferens. Circunſpecta hæc mulier, & huius Chriſtiani negotii ignara, exiſtimat Chriſtum (quem non CHRISTVM eſſe agnoſcit) rem illicitam facere, quòd præter legem faceret, non item ipſa. Nam ſi cauendum erat ab huiuſmodi cōmercio familiari, Dominum oportebat, non illam cauere. Non enim dixit quòd Samaritani non conſuetudinem habent cum Iudæis : nam maximè deſyderabant Samaritani commercium habere cum Iudæis, 1. Eſdræ, cap. 4. ſed Iudæi non habent conſuetudinem cum Samaritanis. Quare præ admiratione hæc mulier videtur corrigere & monere CHRISTVM de odio & diſcordia inter Iudæos & Samaritanos : quaſi dicat, Indigna ſum, quæ potum tibi præſtem, Mulier enim ſum Samaritana, hoc vt poſtules, non tibi licet.

Non enim coütuntur Iudæi Samaritanis.

Diſſidium inter Iudæos & Samaritanos vnde ortum.

Chutæi.

AEtiologia eſt ſiue cauſæ redditio à diſcordia Iudæorum & Samaritanorum, qua probat oſtendítque mulier, CHRISTVM (quòd potum à Samaritana petierit) præter morem & legem Iudæorum facere. Sed vt Filius hominis eſt dominus Sabbati, Matth. 12. ita & Legis, qui venerat vt omnibus & Iudæis & Gentibus omnia fieret. IVDAEI non coütuntur, id eſt non habent commercium & mutuam vitæ conſuetudinem cum Samaritanis, id eſt cum his de quibus ſcribitur 4. Regum, cap. 17, Adduxit rex Aſſyriorū viros de Babylone & de Chuta, & Ahaiath & de Emath, & de Sephernain : & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Iſrael, qui poſſederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus eius: vide locum illum. Rogabit aliquis, vnde diſſidium hoc inter Iudæos & Samaritanos? Reſpōdeo: Ioſephus libro Antiquitatum 9. cap. 15. refert Chutæos à flumine Chuta, à quo migrarunt, dictos, fuiſſe de prouincia Perſide tranſlatos, poſt captiuitatem Babylonicam, qui ſecūdum gentem propriam ſinguli eorum deos in Samariam portauerunt, quos quum colerēt, & Dominum cultúmque Dei in verbo præſcriptum ignorarent, ex captiuitate ſacerdotem Iudæum, qui legem doceret, acceerſunt, quem vbi primùm æquo & religioſo animo exceperunt, ceſſat peſtilentia, ceſſant & leones ab offenſione, quos in vltionem idololatriæ immiſerat Dominus. Sed tandem cognitum factum, & ſacerdotem neglexerunt, & prophetas non probauerunt : vnde religionem quidem Dei partim amplexi fuerunt, partim autem coluerunt deos ſuos. Hinc abominabiles ſemper Iudæis fuêre, neque inter illos & Iudæos vnquam conuenit: Hæ coloniæ Aſſyriorum in Samariam, propriè poſt captiuitatem vocatæ ſunt Samaritani. Eorum fit mentio 4. Reg. cap. 17. Hoc diſſidium auxerat factum Sanabalath (annotatore Ioſepho lib. Antiquitatum 11. cap. 7. & 8.) qui à Dario rege Perſarum præfectus conſtitutus, regionem Samariæ adminiſtrabat: is dedit vxorem filiam ſuam Iſacham Manaſſæ fratri Iaddi ſummi ſacerdotis, ob quam (quòd ethnica eſſet) ille à fratre & populo, ſacerdotio fuit eiectus : cui quum hæc repulſa plurimum doleret, cogitarétque

Samaritani vnde dicti.

Sanabalath.

Iſacham

Iſacham vxorem Ethnicam repudiare, Sanabalath ſocer promiſit tẽplum ſe illi inſtar Hieroſolymitani ædificaturum in monte Garizin, qui ſuper alios Samariæ montes eminebat, in quo poſſet ſacerdotio fungi. Addiditque ſe illi (quòd ſenio iam premeretur) omnem ditionem & poteſtatem ceſſurum. His perſuaſus Manaſſes, neglecto fratre, & lege prohibente ne quis Ethnicam vxorem acciperet, Iſacham retinuit. Sanabalath à Dario ad Alexãdrum deficiens, & condendi templi facultatem iuxta promiſſum ab Alexandro impetrans, loco conſtituto templum ædificauit. Hac occaſione multi Iudæi qui ob Ethnicas vxores & alias legis tranſgreſſiones Hieroſolymis non poterant commode agere, tranſfugiebant ad Manaſſem. Quibus in gratiam Manaſſæ generi ſui Sanabalath & terram colendam dabat, & pecuniam miniſtrabat: maximum arbitratus præmium ex filia nepotibus profuturum. Ex his accidit, vt mons & templum hoc Samaritanorum (qui & Sichimitæ dicebantur à metropoli Sichima) vocarentur Mons & Templum tranſgreſſorum. Hæ ergo fuerunt cauſæ propter quas Iudæi non communicabant cum Samaritanis: vnde quum alicui vellent inſigniter conuitiari, Samaritanum vocabant, hoc eſt tranſgreſſorem legis, tranſfugam, profanum & impium. Legito Ioſephum loco adducto. *Sichimitæ.*

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

Hoc colloquium CHRISTI cum muliere, oſtendit quanto amore non modò huius mulierculæ, ſed & omnium ſalutem deſyderet, qui omnibus omnia fit, vt omnes lucretur. Hoc ſimul indicat, mulierem hanc laborare ignorantia, quæ prò ſimplici Iudæo CHRISTVM agnoſcit. Quare occaſione præbita, CHRISTVS hoc reſponſo vrget in muliere ignorantiam, & ad reſipiſcentiam peccatricem adducere laborat, vt cognoſcat CHRISTVM non ſimplicem Iudæum eſſe, ſed amplius aliquid, hoc eſt & Iudæorum & totius mundi Saluatorem. Ex his colligimus nos natura neque CHRISTVM neque Euãgelium Dei agnoſcere, niſi diuinitus cælitúſque erudiamur. Reſponſabit aliquis, Quid hoc, quòd nihil ad mulieris obiectionem reſponderit CHRISTVS? Puto id factum quod Chriſtus non probaret hoc Iudæorum inſtitutum; nam neque religionis ſtudium, neque animus auerſans impietatem, ſed ſuperſtitio & propriæ gloriæ cura, ita eos ab hac communione abſtrahebat. Non adeò exactè ſeruandum erat inſtitutum illud: licet enim cum infidelibus citra Creatoris cõtumeliam, & fidei periculum, habitare, edere, bibere, mutuáque ciuilia commercia habere: at non licebit opera eorum mala ſequi, & in infidelitate cõſentire.

Si ſcires donũ Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere.

SI agnoſceres donum, id eſt gratiam Dei ac beneficium eius quod tibi nunc adhuc ignaræ offertur per me, nempe quòd tibi contigerit CHRISTVM ipſum audire & videre, & quòd ille orbi Saluator aduenerit: Si item ſcires, quòd is colloquutor eſt Filius Dei, Saluator mundi & viuificator, qui ex gratia & liberalitate ſua, non autem tuis meritis dicit tibi, Da mihi bibere. Quaſi dicat, qui non tam ſitit aquam illam (tametſi verè iuxta carnis naturã ſitiat) quàm animarum ſalutem, téque ad Euangelicæ gratiæ cognitionem pelliciat. Obſerua: nõ agnoſcit quòd hic ſit Chriſtus, vtilitate & abiectione perſonæ offenſa.

Tu forſitan petiiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam.

A potu, anagogen, hoc eſt excelſam ſiue ſuperiorem intelligentiam facit CHRISTVS ad Spiritum Sanctum, quem metaphoricè Aquam vocat viuentem. Non eſt anxia allegorizandi ratio probanda, ſed recipienda eſt allegoria præſertim ſi hiſtoriæ argumenta iuuet, & concinnitate quadam illuſtret. Deum petere ſiue poſtulare aquam à nobis, eſt Deum mandare & præcipere. Dominus itaque petit à nobis aquam, dum lege præcipit, Non oderis inimicum, non furêris, non ſcorteris, non concupiſcas, dilige proximum: hoc eſt poſtulo à te animum in hoſtes candidum, poſtulo cor liberale, purum ac ſanctum. At quum carnales ſumus, non eſt nobis communicatio cum corde puro & liberali: dicitur nobis, Si tu ſcires donum Dei, hoc eſt, ſi agnoſceres quanta eſt Dei miſericordia per IESVM CHRISTVM filium ſuum, deinde ſcires quis ego ſum, qui à te aquã peto, tu vltro petiiſſes à me, & dediſſem tibi aquam non ſtagnantem aut putealem, ſed viuam, hoc eſt ebullientem & effluentem, hoc eſt dediſſem tibi Spiritum Sanctum. Vt enim fontalis & viua aqua ad extinguendam ſitim ſemper ſcaturit, ita Spiritus Sanctus, noſtro ſpiritui teſtimonium perhibens quòd filii Dei ſumus, in æternum arcet ſitim bonorum, dum planè beatos tandem reddit, & nos hîc ſpe viua recreat. Aut, tu peteres ab eo, & daret tibi aquam viuam, IESVM CHRISTVM filium ſuum, quo iuſtificantur & ſaluantur omnes. Præterea CHRISTVS ſub metaphora aquæ, intelligit viuum Euangelii verbum, quod in tantam altitudinem

Anagoge. Spiritus Sãctus vocatur Aqua. Allegorizandi anxia ratio non probatur. Deum petere aquam à nobis.

ebullit, vt in vitam æternam ſaliat. De his aquis mentionem facit Eſaias cap.12, Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Dici poteſt ad hunc modum, Tu ſcilicet qui aridus es, & eges CHRISTO Saluatore, FORSITAN, id eſt ſi gratiam habuiſſes petẽdi, petiſſes ab eo, & dediſſet ex gratia & liberalitate, tibi petenti & volenti: vult enim Deus vt petamus & accipiamus aquam viuam, gratiam & tranquillitatem conſcientiæ. *Forſitan.* FORSITAN particula, inſinuat liberum arbitrium, quo homo liber eſt ad petendam gratiam etiam præſente auxilio Dei, ſine quo petere non poteſt. *Anagoga vſus.* Qui ad hunc modum anagogas fecerit, & metaphoras atque allegorias formauerit, firmæ erunt, & ad docendum in Eccleſia idoneæ.

Dicit ei mulier.

Hoc mulieris Samaritanæ exemplo docemur quàm natura noſtra cæca eſt, & ignara rerum ſpiritalium, quæ rationis ſuæ argumentis impedita, non capit ea quæ ſunt Spiritus. *Nicodemus confertur Samaritanæ.* Non eſt quòd mireris ſi muliercula Samaritana non intellexerit: quum Nicodemus ille & Iudæus & Rabbinus non potuerit aſſequi quod aliquanto clarius dixerat IESVS de renaſcendo è ſupernis. Quin ille craſſius etiam reſponderit quàm hæc mulier, Quomodo (inquit) poteſt homo naſci, quum ſit ſenex? Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iteratò introire & renaſci? Argumento ab impoſſibili, quo ductabatur Nicodemus, arguit hæc mulier: *Carnis argumenta aduerſus potentiam Dei.* Alterum argumẽtum oritur ab abſentia occaſionis præſentis, ad hunc modum: Vaſculum tibi deeſt, ergo aquam haurire non potes. Rurſus, Puteus altus eſt, ergo ſine vaſculo haurire aquam non potes. Hæc argumẽta iuxta Ariſtotelicas rationes probabilia ſunt: ſed Chriſtianus agnoſcit CHRISTVM, ſecluſa quauis vaſculorum occaſione, haurire aquam. Ad hæc facit quòd aqua de qua hoc loco mentionem facit CHRISTVS, non fluuialis aut terreſtris eſt, ſed ſpiritalis: ergo ad hanc hauriendam aquam, non erat neceſſarium vaſculum. Præter hæc argumenta addere videtur & alia, quòd vilitate & abiectione perſonæ ſibi colloquẽtis offenderetur: Hic qui mihi loquitur, abiecta eſt perſona, ergo non poteſt aliam aquam præter terrenam dare. Rurſum, Hic videtur contemptus & ſemimortuus, ergo aquam viuam dare non poteſt. Hæc ſunt vana & futilia humanæ rationis argumenta, hæc eſt carnis ſapientia, quæ apud Deum ſtultitia eſt. Corinth.3.

Domine.

Paulò antè duriuſculè & ſine honoris præfatione loquuta, dixit, Tu quum Iudæus ſis, modò quum magnificum quiddam cõcepiſſet ex eo quod dixerat IESVS, Si ſcires donum Dei, &, Si noſſes quis eſſet, &, Daret aquam viuam, non indignè fert audire fontem puteo Iacob præſtantiorem, de quo religioſè ſentiebat: non contemnit, ſed admirabunda audit magnificam orationem, & hoſpitis, & ignoti, & Iudæi. Propterea diſcere cupiens, quid eſſet hoc, quod ceu nouum ac præclarum oſtẽtabat, nempe Daret aquam viuam, honoris gratia Dominum eum appellat: quo nomine iam videtur de illo præclaram concepiſſe opinionẽ. Hoc mulierculæ Samaritanæ exemplum diuina prouidentia procuratum eſt, ad conuincendam Iudæorum peruicacitatem, qui tantùm abeſt ſe Domino IESV dociles præberẽt, vt beneficia quoque illius, & ſalutarem doctrinam impiè calumniarentur, quum hæc muliercula vel hoc primo colloquio ciuiliter & manſuete reſpondeat ad omnia: tanto ardore doceri adeò geſtit æſtuátque, vt oblita eius rei cuius gratia venerat, tota penderet ab ore eius quem ignorabat, & de quo præclara non didicerat. Domine, inquit: Captatio beneuolentiæ eſt à dignitate perſonæ.

Neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt, vnde ergo habes aquam viuam?

Aqua viua opinione Samaritanæ.

Muliercula hæc in ſermone Chriſti, Aquam viuam intelligit aquam canalẽ & viſibilem illam externam, effluentem & ſcaturientem: quo fit vt ipſiſſimæ rationis & carnis verba proferat, quæ ciuiliter, & iuxta captum hominis loquendo, non errat: ſed errat, quia non diſcernit inter CHRISTVM Filium Dei, & purum hominem. Solas intuetur requirítque vires humanas & terreſtria adiutoria. Dicens, NEQVE in quo haurias habes, id eſt neque hauſtoriũ, ſitulam aut vrnam (qua hauritur aqua) habes: neque ibi fons viuus inuenitur, ſed PVTEVS eſt altus, id eſt profundus. VNDE ergo habes aquã viuã? Hoc eſt, vnde ſuppetit tibi aquæ viuæ copia quam polliceri videris? poſtquam deſtitutus es omnibus præſentibus occaſionibus, quibus poteſt parari aqua? Non abſimilia adducit argumenta caro cum ſua ſapientia, dum nobis per fidem viuam CHRISTVS pollicetur iuſtitiam in ſe, ſanctificationem, redemptionem, remiſſionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam. Quæ omnia rationi

tioni

tioni humanæ & prudentiæ carnis non tam ſtultitia quàm ſcandalum ſunt. Obiicit enim caro, CHRISTVS aquam promittit, ſed caret ſitula: promittit iuſtitiam, ſed caret iuſtitiæ fama: dicunt enim, En hominem comedonem & vini potorem, publicanis amicum & peccatoribus: promittit ſanctitatem, ſed tanquam impiiſſimus condemnatur: promittit redemptionem, ſed ſeipſum ſaluum facere non poteſt: promittit remiſſionem peccatorum, quam pro ſe impetrare nequit: crucifigitur enim, vt peccatorum maximus: promittit vitam, ſed ecce morti traditur. Hæc ſunt vana & impia carnis argumenta, quæ qui ſibi perſuaſerit, nihil ſibi de CHRISTO magnificum audet polliceri. Quare vt impia abiiciantur hæc, atque audiatur Spiritus CHRISTI qui pulſat in animis noſtris, & teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd IESVS eſt CHRISTVS, in quo eſt noſtri iuſtificatio, ſalus, redemptio, & fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam.

Carnis argumenta.

Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob?

Per antitheſin confert CHRISTVM cum Iacob Patriarcha: aeſi diceret, Quomodo audes præſtantiora dona polliceri quàm Iacob: quum hic maximus & ſanctus habeatur Patriarcha: tu verò nulla videris pollere ſanctitate? hic facie ad faciem Deum vidit, tu ne multos quidem homines nouiſſe videris, qui veneranda canicie atque ille, non polleas: hic cum Angelo totam noctem luctatus, victor factus eſt, vnde & Iſraelis nomen eſt ſortitus: tu admodum imbellis, parum roboris habere videris: hic miraculis claruit, tu nihil ſplendidum præ te fers, quid hoc eſt quod maius pollicceris quàm pater Iacob præſtiterit? Putabat certè Dominum ſibi arrogaſſe facultatem fontis educendi, vti Moſes è petra aquam excuſſit: vnde authoritatem illi obiecit Iacob. Atque rurſus videtur dicere, Eſt nè tibi ſatis hic puteus, quem nobis ceu præclarum munus dedit, & adeò non contempſit hanc aquam, vt ipſe ex ea bibere ſit ſolitus & tota familia eius, vna cũ pecoribus: quam tu aliam aquam promittis? Nunquid exemplo Moyſi virga percuſſurus es petram, è qua viuam aquam elicias? Quẽ te facis? Num maior vis haberi patre noſtro Iacob? Tametſi alienigenæ eſſent Samaritani, & ex Gentibus tranſlati, tamen anteceſſoribus adhærebãt incolis, & de iis gloriabantur, dicentes ſe nepotes magni illius Ioſeph, authore Ioſepho lib. Antiquitatũ, 9. cap. vltimo: vnde hæc muliercula iactat gloriatúrque ſe habere patrẽ Iacob, ſeſe in nobilitatẽ Iudaicã introducẽs: & mira prudẽtia ſtatim à varietate aquarũ ratiocinatur & dãtiũ varietatẽ.

Samaritana ratiocinatur Chriſtum nõ eſſe maiorem Iacob & Moſe.

Qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius.

Argumẽto ab authoritate Iacob probare ſtudet CHRISTVM non ſolum non eſſe maiorem Iacob, ſed nec poſſe meliorem aquam dare quàm dedit Iacob. Iacob hunc puteum dedit, bibítque cũm filiis & pecoribus ex hac aqua. Qui ſi cognouiſſet noſtra referre, fontẽ habere viuũ, potuiſſet hoc à Deo, cui acceptiſſimus erat, impetrare. Sed quum dederit hunc puteum, non fontem viuum, certò ſtatuo inter homines nullum eſſe qui poſſet nobis aut præſtantiora aut maiora præſtare. Quòd Iacob ex hac aqua biberit, indicat aquæ bonitatẽ: quòd autem filiis & pecoribus eius ſatisfecerit, copiam & abundantiam putei arguit.

Putei Iacob cõmendatio.

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

En IESV CHRISTI philanthropia, qui contemplatus mulierculam eſſe docilem, quæ non magum aut incantatorem ſuſpicata eſt, ſed magnum aliquem virum, aut Prophetam, qui aquam ſine inſtrumento viuam, vel ab eo vel ab alio fonte repente poſſet afferre, (vnde cum ſancto propheta Iacob eum contulit) non dedignatur illam paulatim allicere ad maiorem ſui admirationem, oſtendens aquam de qua mentionem facit non canalem & terreſtrem, ſed ſpiritalẽ, quæ nõ pecora, ſed animas reficeret. Non vrget hic locus vt probet CHRISTVS ſe maiorẽ Iacob, quanquã interim maior ſit: ſed ſe aquã meliorẽ dare poſſe.

Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum.

Quo magis ſit ſolicita mulier ad quærẽdum cognoſcẽdúmve huius aquæ myſterium, protrahit allegoriam Dominus, ſubinde tamen clarius declarãs quæ ſit aqua illa viua, non corporalis, ſed ſaliens in vitam æternam. Qui biberit (inquit) ex hac aqua quam nobis dedit Patriarcha Iacob, vtvt ab ipſo effoſſa fuerit, ad breue modo tempus ſitim corporis ſedat mox recurſuram.

Aqua terreſtris.

Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.

Aqua cæleſtis. Spiritus.

Non ſitire in æternum.

Mulieris animum erigit ad capienda quæ caro aſſequi nequit. Quaſi diceret, Sum tibi loquutus de dono Dei hoc,vt intelligas quàm magnificum præſtánſque ſit hoc Dei beneficium,Si quis ex hac terreſtri aqua biberit,ſitim non extinguet,quin mox redeat: QVI autem ex mea aqua,quam illi (ſi deſyderet) daturus ſum,biberit,NON ſitiet in æternum,hoc eſt omnis qui credit in me , & accipit Spiritum meum promiſſum , nunquam poſtea ſiti periclitabitur. Hæc omnia vrgent intelligamus quàm maxime differre has ſenſibiles & de venis terræ ſcaturientes aquas,à ſpiritalibus & intelligibilibus.Atque eum qui maiora largitur,eo ſuperiorem qui vix minora præbere poteſt. Obſerua: NON ſitiet in æternum,hoc eſt,is exaturabitur iuſtitia,ſalute,vita,adeóque omni cæleſti gaudio . Quemadmodū enim is nunquam ſitiret , qui fontem in viſceribus haberet continuò ſcaturientem , ita ſaturum eſſe oportet bonorum omnium , & præſentem ſemper & in omnibus habere conſolationem,cui adeſt Spiritus Domini Sanctus,Spiritus filiorum.

Sed aqua quam ego dabo ei:fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

Aqua viua eſt Spiritus Sanctus ſiue dona ipſius.

Credēs in Chriſtum , Spiritum accipit.

Certum eſt hanc aquam, Spiritum Sanctum , eiúſque dona ſiue gratiam eſſe . Atque particulam SED aduerſatiuam,indicare repetitam aquæ viuæ in nobis cauſam efficientem, quæ CHRISTVS eſt. Quaſi diceret, Hæc aqua, quam ſitienti & deſyderanti dabo, non ſolum manet , ſed etiam ſcaturit multiplicatúrque,& fit ſons perpetuo ſcaturiens in vitam æternā. Huius doctrinæ paradigma nobis erit Paulus,cui Dominus aquam dedit per Ananiæ inſtructiones,Act.cap.9. At breuem illum fontem doctrinarum Ananiæ ſcaturientem multiplicatum & ſalientem in vitam æternam oſtendit , ita vt ab Hieruſalem vſque ad Illyricum peruenerint illius proſilientes fluxus,qui in cælum ſalierunt . Huc pertinet quod infra cap.7.ſcribitur,Si quis ſitit,veniat ad me,& bibat. Qui credit in me(ſicut dicit Scriptura)flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ.Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credētes in eum. Qui enim fide viua CHRISTVM amplexatur,ſiue credit in Chriſtum,Spiritum CHRISTI accipit, habétque venam ſcaturientem è peccato in iuſtitiam, ab impietate ad fidem & pietatem, è damnatione in ſalutem, è morte ad vitam,de terra in cælum.Et qui bibit ex hoc fonte,cuius largitor eſt CHRISTVS per fidem viuam, FIET IN EO fons aquæ ſalientis in vitam æternam: id eſt non ſolum certus erit de ſalute,habebítque verbum Dei(quod certiſſima eſt ad vitam æternam via)verùm etiam verbo & dono Spiritus (quod in ſe habet) alios ad vitam æternam adducet. Obſerua,quum dicitur,

Salire in vitam æternam.

Euāgelium non eſt occaſio carnalis libertatis.

Aqua duplex.

Hic fons eſt qui in vitam æternam ſalit,id eſt qui vitam æternam ſuppeditat : donat enim cognoſcere Deum eiúſque iugiter & in æternū frui bonitate. Obſerua rurſus: quum Verbum Dei proſiliat & permanet in aliorum ſalutem , eoſdem faciens fœcundos , & cognatam habeat vitam æternam,non erit ergo Verbum ſeu Euangelium occaſio carnalis libertatis. Colligamus ex prænotatis Scripturam diuinitus inſpiratam, duplicem nobis aquam expreſſiſſe,viuam atque mortuam,diuinam atque humanam: hæc explicātur ab Hieremia cap.2,Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ,& foderūt ſibi ciſternas diſſipatas,quæ continere nō valent aquas.Et Eſa.cap.55,Omnes ſitientes venite ad aquas,& qui non habetis argentum,properate,emite. Viua eſt aqua cæleſtis ſapientiæ, IESVS CHRISTVS Dominus noſter,quam qui biberit,non ſitiet in æternum. Hic vnus eſt fons aquæ viuæ,qui viuificat in perpetuum,nec eſt vita in quoquam,niſi hauſerit ex hoc fonte, vnde manant flumina aquæ viuæ,Ioan.7.Fides in IESVM CHRISTVM producit hunc laticem, qui eſt Spiritus Sanctus, interprete ipſo Spiritu in Prophetis, Eſa.44, Effundam aquas ſuper ſitientem,& fluenta ſuper aridam. Effundam Spiritum meum ſuper ſemen tuum: & benedictionem meam ſuper ſtirpem meam , & germinabunt inter herbas quaſi ſalices iuxta præterfluentes aquas. Et Ezech.36, Effundam ſuper vos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris:dicit itaque CHRISTVS, Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei,non ſitiet poſthac vnquam: id eſt, Qui credit in me,& Spiritū meum accipit,non curabit,neque quæret de alio fonte : ſat habebit,ſi me vnum guſtauerit : ſuauis eſt hauſtus meus : Qui autem biberit ex aqua mortua,ciſternis diſſipatis,ſonte humano,hoc eſt terreſtri & humanitus excogitata doctrina,quæ non fluit ex Spiritu Sancto,etiam ſi ſe perpetuo ingurgitauerit, nunquam ſatiabitur,redit ſitis ſedata ad tempus tantillum, nunquam tranquillam & pacatam reddet conſcientiam.

Dicit ad eum mulier.

Mulierem nondum myſterii de fide (per quem datur Spiritus) capacem,per ænigma

CHRISTVS compellauit,cuius ſimplicitatem hoc indicat,quòd quum Iudæi ſoleant parabolas ſiniſtrè interpretari, hæc mulier non intelligens quod dictum eſt, Qui biberit ex aqua quam ego dabo, &c. tamen humiliter ſeipſam gerit, & credit: Nam prius dubitans dixit,vnde habes aquam viuam?nunc autem credit,& amans ait,

Domine,da mihi hanc aquam,vt non ſitiam, neque veniam huc haurire.

Craſſum quidem eſt hoc mulieris reſpõſum, tamen animum arguit ad credulitatem pronnm. Quæ quia iam conceperat non humilem de IESV opinionem, captat beneuolentiam à dignitate perſonæ CHRISTI: Domine imparti quæſo mihi aquam,ne ſubinde recurrente ſiti, cogar tanta itineris difficultate & labore ex hoc puteo aquam petere. Videtur hæc mulier Nicodemo prudentior, qui quum multa huiuſmodi à CHRISTO audiuiſſet, tamen incredulus adhuc dicebat, Quomodo hæc poſſunr fieri? hæc autem audita promiſſione aquæ viuæ,ſtatim cœpit fontem Iacob contemnere, dicens, Domine da mihi hanc aquam,vt vltrà non huc veniam hauſtura aquam.

Samaritana Nicodemo prudentior.

Dicit ei IESVS, vade voca virum tuum,& veni huc.

His veluti paraſceue ad futuram peccati oſtenſionem CHRISTVS vtitur, qui iubens vocare virum, inde venatur occaſionem eam admonendi vitæ ſuæ corruptioris.

Reſpondit mulier,& dixit,Non habeo virum.

Pro more muliebri cupiẽs hæc mulier diſſimulare turpitudinem ſuam, exiſtimáńſque ſeſe non apud Deum,ſed hominem tantum loqui, Domine,inquit,virum non habeo: inficiatur matrimonium,ſed diſſimulat ſtuprum.

Dicit ei IESVS,bene dixiſti,Quia non habeo virum.

Manifeſtaturus IESVS CHRISTVS diuinitatem ſuam, & mulieris corruptam vitam comiter arguturus, hoc reſponſo, non tantum in aures quantum in cor mulieris intonat,& peccatum intus reuelat. Obſerua. CHRISTVS hoc ſcortum prius confundit & ei reuelat,deinde iuſtificat & conſolatur. BENE DIXISTI, Quia non habeo virum: hoc eſt,rectè dixiſti quòd non habeas virum coniugem. Es enim ſeortum,& turpiter viuis.

Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir,hoc verè dixiſti.

AEtiologia eſt,qua non ſolũ reddit cauſam, cur verè dixerit ſe non habere legitimum virũ,ſed etiã cõuincit cõſciẽtiã mulieris,vt cõuicta dicat,Hoc verè dixiſti. Turpiter hactenus vixiſti,vtpote quæ pudicitiã tuam proſtituiſti quinque viris,& nunc ſexto adhæres qui non eſt maritus tuus legitimus,ſed clancularius ſcortator. Interim tamen proba videri vis, quòd hoc facinus ignoret vulgus, & tergas os tuum dicẽs, & labiis ferè cõſtrictis pronuntians: Non ſum operata malũ,pudicè viuo:hoc verè dixiſti,id eſt nihil hîc mẽtita es,quòd dixeris te nõ habere virum legitimum. En vide quàm leniter CHRISTVS manu ducat hanc mulierculam:quæ vt veræ iuſtitiæ capax fiat,in peccati cognitionem ducitur,non vt ſciat,ſed vt ſentiat: nõ vt damnetur prorſus,ſed vt è damnatione per Euãgelium liberetur.

Domine,video quia Propheta es tu.

Vbi hæc mulier ſenſit vitæ ſuæ domeſtica probra non latere IESVM,hoſpitem, & Iudæum, qui quod narrabat, ex hominum narratione ſcire non poterat, non recedit ab illo pudefacta, non irrita regerit contumeliam more Phariſæorum, quibus ſi quid tale dixiſſet IESVS, clamaſſent, Magus eſt,& dæmonium habet: ſed peccati admonita, mox ſollicita redditur ad quærendum, conſcientiæ propter peccatum territæ, remedium. Tituli Prophetici honorem tribuit,quòd ex ſeſe noſſet aliorum arcana. VIDEO (inquit) quia Propheta es tu. Quaſi dicat, Video quòd habeas priuatas à Deo reuelationes, qui & præterita & futura videre potens es,quum arcana hominis cognoſcas.

Patres noſtri in monte hoc adorauerunt:& vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet.

Impietate ſua agnita, mox quærit de iuſtificatione ſui, & quæſtionẽ velut inexplicabilem de ratione adorandi Deum (quòd hîc longè diuerſum ſentirent Iudæi & Samaritani) proponit. Quaſi diceret, Te reuelatore ſentio peccatũ meũ & periculũ damnationis meæ: ſitio iuſtitiam & peccati abſterſionẽ. Sed vbi quæram,quò diuertam ignoro:quem fugiam

ſcio,ad quem cõfugiam neſcio,diuerſæ enim ſunt Rabinorũ noſtrorũ ſententiæ.Nam ſunt Iudæi,multa etiã ſanctitate pollentes, qui contẽdunt Deum nuſquam adorãdum, niſi Hieroſolymis in tẽplo,& ibi iuſtitiã quærendam, quaſi Deus alibi non audiat vota precãtium. Contrà ſunt & inter nos viri admodum docti,religione & vitæ ſanctitate clari,qui negant Deum vſquam adorãdum,niſi in hoc monte Garizin:idque exemplo Patrũ qui Deum verum Iſrael,in hoc monte coluerunt.Legitur enim Geneſ.23.quòd Iacob,erecto in hoc loco altari,ſuper illud inuocauerit fortiſſimũ Deum Iſrael. Similiter tradũt Iſaac illuc in ſacrificium adductũ.Quòd ſi ſanctis Patriarchis hoc licuerit,cur idẽ nobis non licebit?Quum igitur vtrinque ſint Rabini, vtrinque Sancti,quibus credam,vt voto meo ſatisfiat?Ego à te Propheta taliũ rerum nõ ignaro,magnopere cupio diſcere,vtrius nationis ſanctior eſt cultus. In hac re limatiſſimũ tuum expecto iudiciũ,ne vaga hinc inde à quouis doctrinæ vẽto impellar,ſed vt certa,meã cõfirmem cõſcientiã.Rogo te qui tam accuratè de peccatis meis iudicaſti , & occulta mea ſcelera tam apertè nouiſti (vnde te ſpiritu Prophetico donatum eſſe video)vt mihi miſellæ peccatrici ſuccurras,& viã verè adorandi doceas,qua liceat tantum cõſcientiæ meæ ignem,nunc propter peccati mei agnitionẽ in me accenſum,effugere & extinguere.Quî enim fieri poteſt occultum reueles peccatũ,niſi & viam ad iuſtitiã,qua à peccato liberer,docere ſcias? Agnito meo peccato,me mortuam deprehendi,educ me de morte ad vitam : Inferorum fauces ad me deuorandum ſenſi, libera me, & liberatam cælo meipſam reſtitue:Doce me viam,vt ad veram pietatem deſcendam.

Samaritana cõſulit Chriſtum de ſui iuſtificatione.

Peccati cognitio.

Obſerua.Extructo templo,vetitum fuit in montibus rem ſacram facere: quare excelſa in ſcripturis reprehenduntur.Iudæi vt erant ſuperſtitioſuli,non contenti domo Dei in Hieruſalem,in aliis etiam locis inſtaurabãt excelſa,lucos,& id generis cultus, vbi ſacrificabãt,non idolis,ſed Deo vero Iſrael. At quoniam tales extranei cultus,inſtituti erant cõtra Verbũ Domini (Deutero.12. Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris,ſed in eo quem elegerit Dominus) non alio loco à Spiritu Domini & Prophetis habentur quàm pro Idololatria . Vnde frequenter in ſcripturis legimus Iudæis Idololatriam exprobratam. Et ob id Samaritanos Iudæi vocabãt Idololatras, quòd in alio quàm electo loco à Domino,tẽplum & excelſa inſtauraſſent.Locus autẽ primò electus à Domino fuit Silo,vt ſcribitur Ioſuæ cap.8. Cõgregati,inquit,ſunt omnes filii Iſrael in Silo,ibique fixerunt tabernaculũ teſtimonii . Deinde Dauide regnãte, reducta eſt arca Domini de domo Aminadab, in qua aliquãdiu mãſerat, in Hieruſalem:vbi poſtea per Salomonem ædificatum eſt templum celeberrimum,locus à Domino electus.3.Reg.cap.9, Quòd autẽ Iacob in monte illo Garizin cultum diuinũ inſtituerit,priuilegio fidei fecit: nondum enim erat lex data de loco vnico electo: nec adhuc tẽplum erat ædificatum in Hieruſalẽ. At vbi data eſt lex de adorationis loco,nemo contra Dei præſcriptũ poterat in aliis locis,vt in excelſis,lucis & mõtibus,cultus ſtatuere.

Excelſa,in ſcripturis cur reprehenduntur.

Cultus extra Hieruſalem habiti pro Idololatria.

Samaritani cur à Iudæis Idololatræ dicti.

Silo locus primò electus ad ſacra.

Templum Hieroſolymitanum locus à Domino electus ad ſacra.

Iacob adorãs in Garizin.

Lex de loco adorationis.

Obiter dixerim ADORARE,in hoc Euãgeliſtæ loco,nõ eſt ſolũ incuruare nos, quod obſeruãtiæ genus ſolemus etiã hominibus exhibere. Geneſ.18.de Abrahã & Lot. Angelos adorauit,id eſt incuruauit ſe ante illos:ſed vſurpatur pro cultu & tenore integrãque religione Dei,ſiue pro omnibus quæ ad cultũ diuinũ pertinent.1. Reg.cap.1, Et aſcendebat vir ille de ciuitate ſua ſtatutis diebus,vt adoraret & ſacrificaret Domino exercituũ in Silo, hoc eſt vt ſolennẽ Deo cultũ exhiberet. Et hoc loco mulier ait, Patres noſtri in mõte hoc adorauerũt,hoc eſt Deũ ſolẽniter coluerunt.Eodẽ ſignificatu ſcribit Lucas Act.cap.8.Eunuchũ illũ AEthiopẽ veniſſe Hieruſalẽ,adoraturũ.Obſeruandum venit ex mulieris colloquio,q̃ periculoſum ſit ab exemplo,incõſulto verbo,vitã ſuã cõparare. Dicebat illa,Patres in hoc mõte adorarunt, ergo & nobis licebit.Non aduertebat vnicũ à Domino electũ locũ.Non ſequitur:Patres in mõte hoc adorauerũt,ergo ſtatuerũt in hoc mõte tantũ adorandũ eſſe : Ergo alligarũt orationẽ ad hunc montẽ tantũ . Nouerũt enim Patres,ſine Dei præſcripto,cultũ Dei non eſſe certo alicui loco alligãdũ.Quare impiũ eſt contra Verbũ Domini cultũ diuinũ inſtituere.

Adorare.

Vitam ab exemplo comparare periculoſum.

Cultus ſine verbo Dei non præſcribendus.

Dicit ei IESVS.

Euangelicæ libertatis ſimul & pietatis myſterium CHRISTVS aperit.

Mulier crede mihi.

Reuocat CHRISTVS mulierem ab impia opinione,quam exemplo Patrum induerat contra Dei Verbum & præſcriptum de cultu Dei exercendo.Primo loco aperit fidem habendam eſſe,ſine qua neque purificantur corda,neque idoneus fieri poteſt auditor,cui cæleſtis Philoſophiæ arcana credantur.MVLIER,inquit, crede mihi . Quia niſi credideris, non intelliges.Fidem habe mihi,vt authori totius pietatis,& libertatis Chriſtianæ.

Fides.

Chriſtianæ Philoſophiæ idoneus auditor.

Quit

Quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem.

Cauſam explicat, cur quidve credere debeat mulier: nimirum tempus inſtare, imò horam adeſſe, quando & Samaritanorum impius abolebitur cultus, & Iudæorum carnalis religio transferetur, & illa antiquata, pius & verus cultus, hoc eſt Spiritualis fiet & apparebit manifeſtus, in quo Patrem adorabitis, NON IN HOC monte, quaſi in hoc concluſus dicatur: Eſt re vera non ſolum huius mõtis Deus, ſed & totius orbis Dominus: NON HIEROSOLYMIS, quaſi verò ne alius quidem ſit ad adorandum Patrem locus idoneus: ſed vbicunque erit piorum congregatio, ibi futura eſt Hieroſolyma, ibi Spiritualis erit cultus, non nidore pecudum delinitus, ſed ſanctis precibus, ſed piis votis, ſed caſtis affectibus.

Spiritualis cultus.

Hieroſolyma, vbi eſt piorum cœtus.

Cultus pius.

Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus.

Explicat quibus rebus Iudæi Samaritanis præſtant. Nos vobis in hoc præſtamus, quòd Deum per legem cognitum adoramus, ex præſcripto & iubente Verbo exercemus cultum Dei, certo loco ad montem Sion, in quo templum eſt, in quo ſe habitaturum multis oraculis promiſit Deus. VOS adoratis quod neſcitis, exiſtimantes Deum non eſſe Deum niſi Iudæorum & veſtrum, quem in monte illo colitis (4. Reg. cap. 17) ſed citra fidem, citra Verbũ Dei. Et talem exercetis cultum, vt dæmonũ admittat conſortium, quorum nulla cum Deo eſt cõmunicatio. Reprimit ergo CHRISTVS hoc loco vanam Samaritanorũ iactantiam, teſtatus eos adorare quod neſcirent, hoc eſt cultum obſeruare Dei, de quo non eſſent certi, quòd Deo probaretur, imò qui apertis Dei oraculis eſſet reiectus, vt paulò antè dictum eſt. Quum enim principio ſuæ tranſmigrationis à leonibus vaſtarẽtur, huius plagæ depellẽdæ gratia, ritus aliquot in lege Dei traditos ſuſceperant, in reliquis perſeuerantes, vnde Idololatræ & impii, à viris pietate & prophetia claris, habiti ſunt. Quum ait, NOS adoramus quod ſcimus, præponit ſe CHRISTVS in numerum eorũ qui adorant Deum, explicãs ſe hominem eſſe. At quum maximè cõueniat hominibus tãquam debitam Deo adorationem offerre, adorat etiam CHRISTVS poſtquam factus eſt homo, vt homo. Adoratur autem ſemper cum Patre & Spiritu Sancto, quoniam Deus verus ſecundum naturam eſt.

Templũ in monte Sion.

Samaritanorũ cultus vanus.

Samaritæ Idololatræ à Prophetis dicti.

Quia ſalus ex Iudæis eſt.

Rationem reddit ſcientiæ Iudæorum de vero cultu: Nam non ex Gentibus Samaritaniſve, ſed EX IVDAEIS eſt ſalus, hoc eſt omnis vera Dei cognitio ortũ à Iudæis habuit, ſicut & ipſum mũdi Redẽptorem, quantũ ad carnẽ attinet, à Iudæis accepimus. Quia ergo Iudæi Verbũ, promiſſiones & oracula Dei habent, ideo verè colunt Deum, & ſciunt quod adorãt. Eſa. 2, De Sion exibit lex, & verbũ Dei de Hieruſalẽ: Euãgelium in totũ orbem terrarum à Iudæis deriuatũ eſt: & in nulla alia gẽte publicitus doctrina Dei purè viguit. Veríque ſimile eſt, quicquid ſani de Deo ſapiẽtes Gentiũ vnquam docuerunt, id à Iudæis fuiſſe mutuatos. Quare iure optimo dictum eſt, Quia ſalus ex Iudæis eſt. Hanc Iudæorũ prærogatiuam Paulus Rom. 4. explicuit, Quid ergo, inquit, amplius Iudæo eſt? aut quæ vtilitas circũciſionis? Multũ per omnem modũ. Primùm quidẽ, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Ad Rom. 9, Qui ſunt Iſraehitæ, quorũ adoptio eſt filiorũ, & gloria, & teſtamẽtũ, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorũ Patres, ex quibus eſt CHRISTVS ſecũdum carnem.

Salus ex Iudæis.

Euangelium à Iudæis in orbem deriuatum.

Iudæorum prærogatiua.

Sed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.

Tametſi multis rebus ad cultum Dei facientibus, præſtant Iudæi, inſtat tamen huius prærogatiuæ & omnium ceremoniarum finis: adeſt tẽpus vt falſa religio Gentium pereat: carnalis cultus cedat ſpirituali: & vmbræ legis cedant Euangelicæ luci. En tempus transferendi ſacerdotium, ergo & legem & locum & ritum adorationis. Vetera tranſeunt, noua fiunt omnia. Adeſt tempus in quo ADORATORES, hoc eſt cultores nõ hypocritæ, ſed VERI, id eſt ſpiritales, adorabunt PATREM, hoc eſt Deum vt patrem (Pater hoc loco nomen eſt eſſentiæ) IN SPIRITV, hoc eſt ex animo, & cultu, cuius formator & præparator eſt Spiritus Sanctus. Patrem adorare in Spiritu, eſt Spiritũ adoptionis filiorum accepiſſe, in quo clamamus Abba Pater, Rom. 8: Aut eſt Patrem puro corde & regenerato per Spiritum Sanctum colere, & tali cultu, cuius autor eſt ipſe Spiritus Sanctus. Non ergo putaueris, ô mulier, Patrem gaudere his ſacrificiis & cultibus carnalibus & Moſaicis, ſiue in monte hoc ſiue Hieroſolymis: ſed in Spiritu vult coli & adorari. Spiritalis adorator (ait Cyrillus) Deo eſt gratus, qui non forma & figuris Iudaicis ad pietatem obumbratur, ſed

Prærogatiuæ Iudæorum finis.

Patrem adorare in ſpiritu.

Pater nomen eſt eſſentiæ.

Spiritalis cultus.

Cultor Spiritalis.

Adorare in veritate.
Veritas.
Adorare,In Spiritu & veritate.
Adoratio eſt Spiritus operatio.
Gratia præueniẽs neceſſaria.

Euangelica virtute refulgens,recta dogmatum diſciplina veram peragit adorationem. IN VERITATE, id eſt non in typis & figura, vt hactenus adorauit ritus ille Moſaicus. Aut in veritate,id eſt animo non fictitio & mendace. Aut quid eſt Adorare Patrem in veritate, niſi in Filio eius manendo(qui ait,Ego ſum veritas) Patrem inuocare? Et vt paucis dicam, In Spiritu & veritate adorare,eſt fide viua Deum vt Patrem inuocare. Non abs re putauerim ab Euangeliſta dictum, In Spiritu & veritate,non autem In veritate & Spiritu: quia ſicut nemo venit ad Patrem niſi per Filium(Ioan.14) ita Filium nemo cognoſcit niſi per Spiritum. Nemo enim.(1.Corinth.cap.12)poteſt dicere Dominus IESVS, niſi in Spiritu Sancto. Ipſa quoque vera adoratio,propria Sancti Spiritus operatio eſt. Nam quid oremus, ſicut oportet,neſcimus. Rom.8,ſed Spiritus Sanctus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quare neceſſarium eſt, vt homo per præuenientem gratiam, accipiat Spiritum Sanctum, quo CHRISTI cognitionem accipiat, & per CHRISTVM ad Patrem acceſſum habeat. Ex his colligamus: Quum Spiritu colẽdus ſit Deus,nihil gratum exhibueris rebus corporeis, niſi illæ inſeruiant Spiritui excitando. Tum quia in veritate adorandus Dominus,hoc eſt certa fide,ſolidáque vitæ innocẽtia & integritate,nihil morabitur Deus externa iſta, quæ impii hypocritæ præſtare poſſunt, niſi ea valeant ad promouendam in nobis & aliis pietatem,& iuuent proximos in huius vitæ rebus.

Nam & Pater tales quærit,qui adorent eum.

Templum quod Spiritus inhabitat.

Argumento à voluntate Patris, cauſam adorationis Patris in Spiritu & veritate,adducit. Quando ita Patri Deo placitum eſt, vt hactenus ſatis vmbris ac figuris Moſaicæ legis ſit. Poſthac quærit & ordinat ſub nouo Teſtamẽto tales,ſupple, adoratores in Spiritu & veritate, qui adorent eum mente per fidem Euangelicam à vitiis pura, vt ſit ibi templum Deo dignum. Hoc eſt templum quod inhabitet.

Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eum in Spiritu & veritate oportet adorare.

Adorationis ratio.
Deus mente colendus.

Prima ratio adorationis Patris in Spiritu & veritate,data eſt à voluntate & ordinatione Patris. Nunc aliam adducit rationem,à natura & eſſentia Patris. Ex cognatis ſeu coniugatis,& à neceſſario argumẽtatur. Deus Spiritus eſt,& vult adorari,ergo vult adorationem conformem eſſe rei adoratæ, Ergo vult in Spiritu coli & adorari. Sicut enim Deus mens eſt,ita & mente colendus eſt, hoc eſt ſyncera fide, ſtudióque ſedulo gloriæ ipſius promouendæ vbique,& in omnibus. Huc pertinet quod dicebat Sapiens ille,

Si Deus eſt animus,nobis vt carmina dicunt:
Hic tibi præcipuè ſit pura mente colendus.

Ceremonia externa.
Spiritus.
Vox ſpiritus.
Verbũ,oportet.

Deus veritas eſt, ergo in veritate vult adorari. Nihil ergo morabimur actum & ceremonias externas,niſi ordinentur ad cultum internũ, qui fit in Spiritu & veritate. Vox SPIRITVS eſt genus,qua in deſcribẽda & explicanda Trinitate vtimur. Nam Pater eſt Spiritus,filius eſt Spiritus, ſimiliter & Spiritus Sanctus: Sunt & Angeli & animæ rationales Spiritus,ſed creati. Vox Spiritus hoc loco non motum ſpiritualem aut actionem,ſed ſpiritualem ſubſtantiam ſignificat. Verbum OPORTET, neceſſitatem indicat: quia Deus Spiritus eſt,neceſſe eſt adoretur cultu ſpiritali.

Dicit ei mulier.

In Samaritana fidei & doctrinæ gradus.

Hoc ſublimi reſpõſo CHRISTI non perterrita mulier, ſed cõſtãtiæ exemplũ præbẽs, tantũ profecit,& in fide promouit,vt quem prius Iudæum,mox Dominũ,deinde Prophetã appellarat,nunc ipſum Meſſiam eſſe ſuſpicetur. Vulgo enim non apud Iudæos ſolũ,ſed & Samaritanos ex Moyſi oraculo,eximii illius Prophetæ ex Iudæis,erat expectatio. Itaque ad hũc modũ muliercula Dominũ prouocat, dũ nõ haberet quid Domini verbis reſpõderet,

Scio quia Meſſias venit, qui dicitur CHRISTVS.

Pentat. uelbum Samaritani recipiebant.
Meſſias.
Venit pro veniet.

Quinque libros Moyſi Samaritani recipiebant: vnde hæc mulier didicerat Meſſiam venturum. Geneſ.49, Non auferetur ſceptrum de Iuda,donec veniat qui mittendus eſt. Et Deut.18, Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus de fratribus veſtris,ſicut me,illum audietis. SCIO,inquit,fide, & ex quorundam relatu,Meſſiam veniſſe, & quòd inter Iudæos diuerſatur: illius nomen & fama hucuſque peruenit: is dicitur CHRISTVS. Appellationibus Meſſiæ & CHRISTI teſtatur mulier ſe credere CHRISTVM, omnium inſtauratorem, verum doctorem,interpellatorem,interceſſorem,ſacerdotem,regem,defenſorem,&c. Videtur propter id quod ſequitur, Quum ergo venerit ille,&c. dicendum eſſe, VENIT, pro veniet dictum,

niet dictum, quòd Græci nonnunquam vſurpant præſens pto futuro. Atque ad hunc modum legit Theophylactus, Scio quòd Meſſias venturus eſt.

Quum ergo venerit ille, annuntiabit nobis omnia.

Meſſiæ officiũ.

Prædicant Iudæi de Meſſia, id eſt CHRISTO venturo, qui ſit omnia explicaturus, & verum Dei cultum docturus: at tu iam dicis horam veræ adorationis aduentaſſe, qua veri adoratores adorabunt in Spiritu & veritate. Ergo quum credam te verum dixiſſe, oportet Meſſiam nũc adeſſe & veniſſe. Proinde hoc vnũ te efflagito, vt quum me peccato preſſam & anxiam in conſcientia ſentiam, intelligámque peccati mei deletionem non aliter mihi obuenturam, quàm adoratione Patris in Spiritu & veritate, noli me animo ſuſpenſam tenere, quin potius ingenuè doceas me viam ad iuſtificationem: aut dicas ánne tu ille iuſtificator Meſſias es, an aliò mihi abeundum ſit, vt ingenti hoc conſcientiæ meæ onere leuet me is, ad quem me miſeris, & iuſtificet.

Samaritana penitent a & ſua ſalutis deſyderium.

Dicit ei IESVS, Ego ſum qui loquor tecum.

En IESV CHRISTI ingens philanthropia, qui vidẽs mulieris docilitatem, & ardẽs cognoſcendæ veritatis deſyderiũ, quale non repererat in ſuis Rabinis Iudæis, dignatur illi aperire quis eſſet. Tu, inquit, expectas Meſſiam venturum, intelligito hunc veniſſe: iámque illũ vides: nam EGO ſum qui loquor tecũ. His præclarè geſtis cõmendatur efficacia & potentia fidei, ad quam nõ poteſt non ſe CHRISTVS manifeſtare, tanta eſt viuæ fidei vis & energia. Credẽtibus CHRISTVS ſe & credit & cõmittit, nõ autẽ incredulis, quales erãt de quibus ſupra cap. 2. dicit Euangeliſta, Ipſe autem IESVS non credebat ſemetipſum eis.

Chriſtus Samaritanæ Meſſiam ſe declarat. Fidei viua energia. Credentibus Chriſtus ſe credit.

Et continuo venerunt diſcipuli eius: & mirabantur, quia cum muliere loquebatur.

Aduentus diſcipulorũ collocutioni finẽ impoſuit. Mirantur tãtam præceptoris humanitatẽ, ꝙ cum muliercula paupercula & eadem Samaritana tam familiariter colloqueretur.

Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

Tanta erat Chriſti modeſtia in collocutione hac, vt conſpicati diſcipuli hoc colloquium, ſuam erga præceptorem reuerentiam ſeruarint. Admirantes enim tacent, non quærunt quid loquutus ſit cum muliercula: mirãtur tamen quomodo id fiat, quòd tam facilem ſe præbeat Samaritanæ: quum vetuerit diſcipulis ne in ciuitates Samaritanorum intrarẽt. Matth. 10, & aliâs durum ſe exhibuerit alienigenis. Quare hoc ſuo aduentu videntur Apoſtoli voluiſſe dirimere colloquium CHRISTI cum muliere: verum non auſi ſunt hoc facere, ſed tacuerunt, quia fortaſſis ſuſpicati ſunt, hoc factum aliud ipſis adhuc ignotum portendere: Nempe Euangelium non vni genti eſſe reuelandum, nec Chriſtum, vnius gentis CHRISTVM fore, ſed omnibus credentibus communem.

Colloquiũ Chriſti cum Samaritana Apoſtolis admirandum.

Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in ciuitatem.

Hauſta & accepta quam promiſerat CHRISTVS aqua ſpiritali, nihil moratur mulier aquam terreſtrem: ſed relicta apud puteum hydria, nihil reſpondens Domini verbis, properat in ciuitatem. Ecce fructus viuæ fidei, quæ otioſa eſſe nequit, quin ex ſe germinet bona opera. Guſtato enim CHRISTO, & eo per fidem accepto, relinquuntur omnia: quod & Petrus teſtatur Matthæi cap. 19, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Nec mirum: qui enim CHRISTVM induit, eſt noua creatura: Ergo iam contemptis terreſtribus, cæleſtia & ſuperna curat, non quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ ſunt IESV CHRISTI. Ad hunc modum hæc mulier, quum cœpit Patrem colere Spiritu, hoc eſt fide viua Deum amplexari, fit filia Dei, & confeſtim quærit quæ ſunt Dei, hoc eſt in veritate Deum colere ſatagit, & proximo aquam illam ſpiritalem communicare.

Chriſto guſtato abiicitur terra.

Et dicit illis hominibus.

Natura veræ cognitionis CHRISTI eſt, vt qui eam nactus fuerit, nihil habeat prius, quàm plurimis illã cõmunicare. Huius negotii egregium eſt paradigma in muliere, cuius fides neſcit ſe continere, ſed erumpit in confeſſionem, etiam per tela, per ignes. Credidi, (inquit Dauid) propter quod loquutus ſum. Et Paulus Rom. 10, Corde creditur ad iuſtitiã ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſcilicet & propriam & aliorum.

Cognitio Euangelii. Fides viua non erumpit.

Venite & videte hominẽ, qui dixit mihi omnia quæcũque feci.

Hoc exemplo & facto manifeſtatur quod docuit Veritas Matthæi cap. 21, Amen, amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedunt vos in regno Dei. En peccatrix & Sa-

Peccatrix facta Abrahæ filia.

Samaritana apoſtola. Permutatio rerum admirãda.

maritana, fit filia Abrahæ, è ſcorto, ſubito facta eſt apoſtola: narrat palam omnibus, vt plurium conſcientia ſuam fidem confirmaret. Hæc eſt mirabilis, ſed tamen ſapientiſſima rerum permutatio. VENITE inquit, & videte hominem admirandum, occultarum rerum reſeratorem, qui abſcõdita cordis cognoſcit, quem quum nunquam viderim, tamen narrauit mihi ſecreta omnia quæ fecerim. Miraculi narratione præparat auditorum animos ad fidem. Sufficiet quidem auditus ad fidem, ſed ſi veneritis, ille multis & ingentibus miraculis certiores vos faciet. Qui enim cordium ſecreta nouit, & hanc diuinam habet dignitatem, quomodo cuncta non efficiet quæ voluerit? Nolite meis fidere dictis, ipſi potius facite periculum, & me non vanam comperietis. Venite & videte hominem, &c.

Nunquid ipſe eſt CHRISTVS?

Nõ affirmatiuè (hic eſt Chriſtus) ſed interrogatiuè dixit, NVNQVID ipſe eſt CHRISTVS? Idque conſulto ita pronuntiaſſe videtur: volebat enim illis calculum addere, & facere ſermonem creditu faciliorem: ne ſi primo verbo affirmaſſet, forſitan non credidiſſent, quòd tam proſtitutæ famæ mulier apud illos haberetur.

Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum.

Samaritani ad Chriſtum. Verbi accepti vſus. Iudæorum duritiés.

Ecce iam cœpit fructus fidei, & prædicationis mulieris Samaritanæ apparere. Non redit verbum mulieris vacuum: in verbo exeunt Samaritani ad CHRISTVM. Vſus enim verbi accepti & confeſſi, eſt adducere homines ad CHRISTVM. Hæc facilitas Samaritanorum arguit duritiem Iudæorum, quibus Chriſtus lege Moſaica venturus prædicabatur: Quibus Prophetarum multitudo, iam in ianuis ipſum eſſe præmonſtrabat, imò digito oſtendebat, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Quibus, quod mirabilius eſt, cœleſti quadam poteſtate ſignorum, ſeipſum CHRISTVS reuelabat: & tamen rebus iis omnibus inſtituti, cædem meditãtur iniuſtam, impiè inſidiantur, pellũt à ſe vitam, lucem,

Samaritani Iudæis meliores.

& peccatorum remiſſionem. At Samaritani longe meliores videntur, qui tametſi alienigenæ, non Prophetarum voce præmoniti, non Ioannis doctrina firmati, ſed vnica muliere, & illa peccatrice, vnicum narrante miraculum, cateruatim ex vrbe ad CHRISTVM effunduntur contẽdúntque. Quare iſta cõſiderantes, admirabũdi clamemus cum Paulo Rom. 11, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incõprehẽſibilia ſunt iudicia eius! Et cum Dauide admirantes dicamus, Pſal. 118, Iuſtus es Domine & rectum iudicium tuum.

Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes, Rabbi, manduca.

Cibus Chriſti. Chriſti officiũ.

Dum huius miraculi rumor inter ciues Sichar ſpargeretur, interea ſuſpicãtur diſcipuli CHRISTVM præceptorem iam fame cruciari, inuitãt vt cibum non emendicatim quæſitum, ſed emptum caperet & comederet: quòd lõga peregrinatione & calore flagrante defatigatus eſſet. Infirmi adhuc & ignari erãt officii CHRISTI, quod in cibandis cõſcientiis, præponitur priuatis commodis, vtilitati, neceſſitati & voluptati. Non tamen temeraria quadam ſententia ductos putauerim diſcipulos, ſed magna erga præceptorem dilectione. Obſerua. Vt intelligeremus Dominum etiam in huiuſmodi tẽporibus ieiunaſſe, Euangeliſta nõ prætermiſit, quomodo Chriſtus à diſcipulis rogabatur vt manducaret. Rogabit aliquis, Quid mirabantur diſcipuli de illo, quòd cum muliere Samaritana loqueretur, quum cibos quos à Samaritanis emerent, illi ad manducandum offerebant? Reſpondeo. Carnalis

Scribarum traditio.

& ſuperciliosa quædam erat iuſtitia Scribarum & Phariſæorum, vt ab alienigenis coëmerent quidem, ſed nullatenus præparatos ab illis cibos aut potum propinatum perciperent.

Ille autẽ dixit eis, Ego cibũ habeo manducare quem vos neſcitis.

Chriſti ſtudium vt euehat homines ad ſpiritualia.

Ferè vbique ſolet CHRISTVS captare occaſionem euehendi homines è re ſenſili, & cura corporalium rerum ad ſtudium ſpiritualium. Quemadmodum Samaritanam ex mentione aquæ pellexerat ad cognitionem fidei Euangelicæ: ita diſcipulos adhuc rudes, ex occaſione cibi prouocat ad ſtudium Euangelizandi: & tum forte aquam putealem non ſitiebat, & ſi ſitiebat, magis ſitiebat & mulieris & aliorum ſalutem: & tamen ex affectu mulieris quæ venerat aquam hauſtum, captata eſt ſacri ſermonis occaſio. Ita tametſi tunc ſecundum carnis naturam eſuriret, maiore tamen tenebatur fame ſeruandi generis huma-

Officii Chriſti periphraſis. Metaphora à cibo ad Spiritum. Anagoga à cibo corporeo ad ſpiritales.

ni, cuius gratia venerat à Patre. Rogantibus ergo diſcipulis, vt corpus inedia faméque leuaret, Reſpondet, EGO cibum &c. Elegans eſt hæc officii CHRISTI periphraſis, quod eſt docere Euangelium. Eſa. 61, Ad Euangelizandum pauperibus miſit me. Peruenuſta eſt metaphora, quæ à cibo corporis ad Spiritalem tranſit. Vbi obſerua, Quomodo CHRISTVS ſtudet ſubducere ſingulari anagoga, diſcipulorum animos à cibo corpo-

reo ad

reo ad id quod tum eſuriebat, profectum ſcilicet gloriæ Patris & ſalutis hominum. Atque vt Aquæ vocabulo ſuperius ipſam fidem & doctrinam Euangelicam eſt circumloquutus, ita & Cibi voce ipſam ſalutarem & Euangelicam doctrinam explicat, quæ non aliter ſe habet quàm cibus. Nam hic incurrit in ſtomachum ad alendum ac ſuſtentandum corpus: illa in aures, & ab auribus in cor, ad alendum & ſuſtentandum animam. Huic loco plurimum lucis affert Pſalmus ille Dauidis 49, Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Nequaquam. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi, meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius. Sed quid? immola Deo ſacrificium laudis. De quo ſacrificio cibóque congruente, ait, Ego habeo cibum manducare, non carnalem: de quo vos loquimini, ſed Spiritualem: non eſurio corporalem, neque enim in hunc mundum veni vt nihil aliud agam quàm vt edam, bibam, & cutem curem, quales ſunt terreni homines, nati conſumere fruges. Cibum per me deſyderatum vos neſcitis. Hoc re vera neſciebant, quòd abiectis cibis & potibus (Hebræ.6.) variis baptiſmatibus & iuſtitiis carnis, veri adoratores adoraturi eſſent Patrem in Spiritu & veritate: quod verum eſt laudis ſacrificium Deo Patri Filio & Spiritui Sancto immolare. Aut dici poteſt: Quem vos neſcitis, ſupple, adhuc, donec didiceritis. Quaſi diceret CHRISTVS, Terreni adhuc eſtis, & rebus externis tãtum hærere videmini: Qui de tali cibo mihi proſpicitis, qualem me Regem iudicatis? Nam me adhuc non cæleſtem & cælitus miſſum cognoſcitis, ſed terrenum: ideo terrenum offertis cibum, ſuſpicati me nullo alio quàm terreſtri cibo paſci poſſe, nullúmque alium in votis cibũ habere q̃ quem comedẽdum offertis.

Homines nati cõſumere fruges

Sacrificium laudis immolare.

Dicebant ergo diſcipuli adinuicem: Nunquid aliquis attulit illi manducare?

Egregium ignorantiæ & tarditatis noſtræ in diſcipulis proponitur exemplum: qui ne admoniti quidem de ignorantia, oculatiores fiunt, adeò ad intelligendum tardi ſumus. Nihil ergo mirum ſi Samaritana in aquæ vocabulo hæſitauerit, quum diſcipuli in nomine cibi nihilo velociores ad intelligendum fuerint: qui admirabundi, nec audentes tamen interrogare pro reuerentia præceptoris, nequid offenderetur, inter ſe loquebantur. Quid iſtud eſt? Nihil cibi hodie ſumpſit, quod viderimus, iam dies inclinat, longa eſt peregrinatione fatigatus, vrget calor, affligit labor, longiore eſt vſus colloquio: quæ omnia, & famem & ſitim pariunt non mediocrem. An interim dum nos abfuimus, alius quiſpiam attulit ei cibum?

Humani ingenii tarditas.

Sitis & inediæ cauſa.

Dicit eis IESVS.

Quum allegoriam non intelligerẽt diſcipuli, mox eis aperuit, exponens quis ſit ſuus cibus quem habet manducare, vt reiecto omni orationis velamine, myſterium apertiſſimè intelligerent. Nam quia futuri erant totius orbis magiſtri, exemplo ſui eos docet multo maiorem ſalutis hominum, quàm proprii corporis curam habendam eſſe: atque officium Eccleſiaſtæ & paſtoris ſpiritalis in cibandis conſcientiis præferendum eſſe priuatæ vtilitati, neceſſitati, & voluptati.

Eccleſiaſtæ officium in cibandis conſcientiis.

Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.

Cibus iſte corporum quem mihi offertis, leuiſſimè mouet me. Eſt alius cibus qui mihi præcipuè curæ eſt: Nimirum vt perficiam id, cuius gratia me huc miſit Pater cæleſtis. Hæc eſt mea fames, hæc eſt mea ſitis. CIBVS meus eſt, id eſt, hoc ante omnia deſydero, vt voluntas Patris compleatur: quæ eſt, vt quàmplurimi agnoſcant ipſius in me & per me bonitatem, & ſalutem aſſequantur. Idipſum erat opus eius, quod Pater eum operari voluit. Quaſi diceret CHRISTVS, Huc ſolum reſpicio, hoc ſolum ago & ardentiſſimis votis deſydero, vt homines iuſtitiam ac ſalutem æternam aſſequantur. Itaque meus cibus eſt, vt faciam voluntatem tuam Deus, qui me huc miſiſti. Non huc veni, ô diſcipuli mei, vt faciam id quod ego volo, ſed quod vult is qui miſit me. Quid ille vult? Vt ne quid perdam ex omnibus iis quæ dedit mihi, Et vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: hoc eſt voluntas Patris, vt ſaluem: nam opus eius eſt ſaluare & liberare: Et non ſaluat, niſi per crucem: & paratus ſum mortem obire, quum venerit hora. Interim tempus vrget, & hominum pronæ mentes ad Euangelicam fidem, flagitant, vt relicto illo

Chriſti fames & cibus.

Chriſtum facere voluntatem Patris.

cibo corporeo, acciogam me muneri meo, & obeam quod Pater mandauit. VT FACIAM voluntatem eius, id eſt prædicem Euangelium, præbeam hominibus ſpiritalem cibum pro anima, & doceam viam ad ſalutem. VT PERFICIAM opus eius: Id eſt, conſummem & exequar iniunctum mihi à Patre officium.

Nónne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?

Meſſis terreſtris & ſpiritalis.

Videtur Dominus allegoriis & parabolis ſingulariter delectatus, tum quòd ſimilitudine, quam in ſe continent, aptæ ſint ad docendum rudiores: tum quòd in ſe habent aliquid reconditum & ænigmaticum, peroommodæ ſuot ad excitandum animos auditorum, & ad infigendum animis quæ docentur: hærent enim diutius, quæ quis quaſi ipſe inuenerit. Vnde rurſus anagogica vſus eſt allegoria, probans diſcipulorum teſtimonio, quòd potius curare debeat ſuum in docendo officium, quàm priuatæ rei ſtudere. VOS dicitis meſſem adhuc procul abeſſe, quatuor ſcilicet meoſibus: hæc meſſis ſenſibilis eſt: ego autem dico vobis, iam iam meſſem inſtare. Si temporis circunſtãtiam, Quatuor meoſes ſunt, & meſſis veoit, conſiderauerimus, dici poteſt, hic tranſitus à Iudæa in Galilæam per mediam Samariam fuiſſe menſe, qui nobis vocatur Februarius, à quo ad meſſem quæ in Syria menſe Maio fieri ſolet, quatuor menſes ſupputantur, ſi extremos inclnſerimus. Quare diligenter perpenſo tempore, ex quo Dominus aquam in vinum conuertit in Cana Galilææ, è qua in Iudæam migrauit, & nunc in Galilæam reuertitur, reuolutum ferè annum obſeruabimus, qui eſt ætatis CHRISTI trigeſimus primus, Ioanne baptiſta adhuc ſuperſtite, qui quoto menſe, quotóve menſis die ſequentis anni in manus Herodis tyranni inciderit, & quandiu à tyraono carcere concluſus fuerit, nihil ex Scripturis definimus, quum nihil tale prodiderint.

Carceris Ioannis incertus dies & menſis.

Ecce dico vobis.

Attentos reddit diſcipulos hac particula, ECCE. Quaſi dicturus ſit CHRISTVS de re neceſſaria, & quæ feſtinatiooem requirit. DICO vobis (emphaticè pronuntianda ſunt hæc) qui ſolum rei priuatæ intenditis, alid vos vocat inſtans hæc meſſis, quàm ad hos corporis cibos parandos: ad alias operas vos inuitat hoc tempus.

Leuate oculos veſtros, & videte regiones quia albæ ſunt iam ad meſſem.

Meſſis ſpiritalis Chriſti exhortatio ad metendum.

Inuitat diſcipulos, vt dimiſſa meſſe terreſtri, intendant animos, & acceptis fidei oculis, videant longè vltra Iudæam meſſem, hoc eſt humanas mentes ad Euangelicam fidem pronas & paratas. ATTOLLITE oculos veſtros & videte regiones, quoniam albæ ſunt iam ad meſſem. Hoc eſt videte non ſolum Iudæos ſalutis & aquæ viuæ eſſe ſitientes: ſed etiam Samaritanos & Ethnicos properare ad Euaogelicam doctrinam, & ſuam ſitire ſalutem. Nuoc vodique canas maturáſque ſegetes videtis: quid ſupereſt niſi vt demetantur? operam noſtram, noſtrum ſtudium efflagitant. Quum ait, VIDETE regiones, amplificatio eſt copiæ auditorum Euangelii. Nam regio, non vnum aut alterum hominem, ſed quamplurimos cootinet. Obiter dixerim, conuerſionem hominum per Euangelium, demeſſionem vocat Scriptura ſancta, quòd ita eſſent animi hominum Euangelio præparati atque maturi, vt minimo negotio ſæpe ad vnam duntaxat annuntiationem, plurimi illud reciperent: quod cum aliâs, tum hoc loco in Samaritis. Huius demeſſionis meſſores ſunt Apoſtoli. Alterius meſſis meminit Scriptura, Matthæi cap. 13. quæ erit conſummatio ſeculi, cuius meſſores futuri ſunt angeli.

Apoſtoli meſſores.

Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.

Prophetarũ & Apoſtolorũ collatio.

Prophetarum & Apoſtolorũ peruenuſta eſt collatio cõiuncta occupationi, qua CHRISTVS occupat ſimul & inuitat diſcipulos, vt alacriter meſſorum munus obeant, argumẽto à præmio & vtili ſumpto. Prophetæ in veteri teſtamẽto ſeminauerunt, quorũ meſſis nunc albeſcit. Nam Hebr. cap. 11. Patres non acceperũt repromiſſiooem, hoc eſt promiſſionũ executionem ſine reuelatione, qui ſolum fide CHRISTVM acceperunt, ſed nondum reuelatum: typos & vmbras ſolum habebant, veluti ſemina futurorum in CHRISTO reuelandorũ. Quare per Prophetas ſeminatũ eſt, quum de futuro CHRISTO & iuſtitia p ipſum prædicaruot. In nouo Teſtamento Apoſtoli meſſores ſunt: & metitur quod in veteri ſeminatum

Vmbra legis, ſemina futurorũ.

natum eſt. Vulgata parœmia dici ſolet, Spes fouet agricolas: quòd ſi fructuũ ſpes facile prouocat meſſorem ad operam, quanto magis oportet vos alacres eſſe (ait CHRISTVS) ad hãc meſſem Patri recolligendam, quæ meſſoribus præmium in cælis ampliſſimum parabit. Atque non triticum, ſed animas Euangelio imbutas, ex agro mũdi demeſſas, in horreum regni cælorum colligent, in quo, vt cognitio Dei habetur, ita vita æterna illi perfruentur. Sed aduertendum: hoc in negotio ſecus accidit quàm in meſſe corporali: nam illic quũ fructus meſſis ad alium deuenit quàm ad ſeminantem, gaudet quidem meſſor, ſed diſcruciatur ſeminator. Hic contra fit: nam Prophetæ ſeminarunt, Apoſtoli meſſuerunt, & meſſores dicuntur: quorum, Prophetarum ſcilicet & Apoſtolorum idem eſt gaudium, qui eadem tractarunt. Rogabit aliquis: Num meſſores erant Prophetæ? dicebantur Seminatores, non quòd tunc meſſis non fuerit rerum Spiritualium: biberunt enim de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat CHRISTVS. 1. Corinth. 10, Et Abrahã vidit diem Chriſti, & gauiſus eſt: ſed quòd nondũ Chriſtus reuelatè prædicabatur, nec bona ſpiritualia palam inter omnes Gẽtes diſtribuebantur: quod poſtea aduentante Chriſto, per Apoſtolos, tanquã per meſſores factum eſt. Vnde hoc præuidens Eſaias cap. 9, ait, Lætabũtur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia. Aut dici poteſt, Primò MESSOR mercedem accipit, deinde congregat fructum in vitã æternã: de qua mercede meminit Dominus Matthæi. cap. 10, In quancunque domũ intraueritis, ibi manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt, dignus eſt enim operarius mercede ſua. Quam legem egregius ille athleta CHRISTI, Paulus defendens, 1. Cor. 9. quauis poteſtate ſua vti noluit, ne cui offendiculo eſſet. Quis, inquit, militat ſuis ſtipẽdijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid ſecundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi, Nõ alligabis os boui trituranti. Et paulo pòſt, Si nos vobis, inquit, ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Neſcitis quoniã qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altario deſeruiũt, cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. Ergo qui metit, id eſt prædicat Euangelium, optimo iure præſentis vitæ alimoniam quærere poteſt, cõgregans fructum in vitam æternã. Quia prædicatione Euangelii multi ſaluantur, & vitam æternam acquirunt.

Spes fouet agricolas.

Apoſtolorum & Prophetarum vnũ gaudium. Prophetæ fuerunt ſeminatores.

Merces Operarius mercede dignus.

In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit.

Cauſam præcedentium adducit argumẽto à vulgata parœmia ſumpto, quæ in Prophetarum & Apoſtolorũ collatione locum & veritatẽ habet: Illi ſeminarunt, hi metunt. Verbo SEMINANDI reſpicit ad typicã & occultã Euãgelii cognitionẽ, ſub veteri Teſtamento. VERBVM, id eſt Promiſſiones patrũ: IN hoc eſt verũ, id eſt cõfirmatæ ſunt. quia ſemẽ regionũ, (quæ iam ad meſſem caneſcũt,) id eſt benedictionẽ vniuerſam Gẽtium, iam me aduentante, præſentẽ habẽt, QVIA alius eſt qui ſeminat, hoc eſt ſeminauerũt Prophetæ: & alius eſt qui metit, quia vos illarũ promiſſionũ meſſores eſtis. Rogabit aliquis, Quod eſt iſtud VERBVM? Reſpõdeo, quod ad Abrahã (Geneſ. 22, In ſemine tuo benedicetur omnes gentes:) & ad Moyſem, & ad omnes ſanctos Prophetas factum eſt. Et hoc verũ eſt verbum: quia vt illis promiſſum, & ab illis creditũ: ita me adueniente (ait Chriſtus) eſt impletum: illi enim fide & ſpe ducti, propagatione ſuæ carnis, tanquam in bona terra gratiæ Dei ſeminauerunt, euntes & flentes, & ſemina mittentes, cum fide hac, qua profitebantur, quòd peregrini eſſent & aduenæ ſuper terram, & non haberent hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirerent. Ad hunc modum rigidam paſſi ſunt hyemem, ſeminauerunt & non meſſuerunt. Etenim iuxta fidem defuncti ſunt (Hebræo. cap. 11.) omnes iſti, non acceptis promiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes & ſalutantes. Et ecce nunc alii metunt, id eſt, vos eſtis meſſores, qui metentes habetis effectum illarum promiſſionum

Seminare, verbum. Verbum, id eſt promiſſiones.

Apoſtoli meſſores.

Prophetæ ſeminauerunt.

Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis, alii laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis.

Multo nunc apertius totam rem & allegoriam ob oculos ponit, Manichæos cõfutans, qui vetus Teſtamentum à nouo abalienant. Si alienum fuiſſet, quomodo meſſuiſſent Apoſtoli à Prophetis ſeminata? vnde & quæ ſeminarũt, & quæ meſſuerunt vtraque vnum ſunt. EGO, emphaſim habet, & declarat Apoſtolos miſſos ad officia Chriſti, vt prædicent idem

Manichæi confutati

Apoſtoli, officiũ Chriſti habent.

Euangelium, illud miraculis confirment, candem crucem ferant, irreprehenſibiliter viuant. Obſerua: Ego miſi vos, non veſtro merito ad hoc munus obeundũ, ſed quia ita Patri placitum eſt. Non enim vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos vt eatis, & fructum afferatis. METERE, id eſt, gladio & falce diuini Verbi fideles colligere. Videtur mihi meſſoria falx eſſe, Apoſtolorum ſplendida prædicatio, quæ à legalibus figuris auditores abſcindẽs ad aream, id eſt ad Eccleſiam Dei tranſponit: vbi labore viuæ fidei & virtutis contriti, in triticum diuino dignum horreo efficiuntur. Verbum MISI, indicat Chriſtum, illo elapſo anno quo in Iudæa eſt verſatus, miſiſſe diſcipulos ad prædicandum. QVOD vos non laboraſtis: Quaſi diceret, Non tantum laboris inſumitis metentes, quantum ii qui ſeminarunt. Plus enim laboris eſt in ſemente quàm in meſſe. Proſcindenda eſt tellus raſtro, ſarculoque comminuendæ glebæ, lætamine ſtercorandus ager, iaciendum ſemen, occandum ac tuendum, reuellendæ zizaniæ. Cæterum vbi iam ſeges maturuit, non magno negotio demetitur: Et ſi quod eſt tædium, paratus fructus illud lenit. Vos non laboraſtis, ſed Prophetæ laboribus ſubegerunt arua, & mundum adhuc intractabilem, ſua doctrina præpararunt Euangelio, etiam cum vitæ periculo, Matthæi cap. 23, Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos: &c. ET VOS in labores eorum introiſtis, id eſt in eorum laborem ſucceditis, & rem paratam aggredimini. Quæ illi obſcurius per ænigmata ſunt loquuti, vos palam & apertè aperietis mundo iam vltro ſe præbenti & offerenti doctrinæ cæleſti. Vos ô Diſcipuli mei, ſine literis & idiotæ, qui hactenus agrũ Dei neque verbo, neque opere ſciebatis, in labores Prophetarum introiſtis, vt quod ab illis eſt ſeminatum, per vos conferatur in horreum, id eſt quæ illis promiſſa eſt vniuerſarum benedictio Gẽtium, à vobis prædicetur impleta eſſe, & annuntietur per vniuerſum mundum. Huc pertinet quod dicebat Chriſtus, Luc. 10, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi Prophetæ & Reges voluerũt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. O verè beatos diſcipulorum oculos, qui albeſcentes iam meſſes viderunt, & collectas in horreum cæleſte reportarunt!

Metere. Falx meſſoria.

Labor maior eſt in ſerendo quàm metendo.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci.

En fructus fidei, en primitiæ Gentium, en præludium vocationis Gentium, ſubita hæc Samaritanorũ conuerſio, qui medium quoddã genus inter Ethnicos & Iudæos, primi poſt Iudæos Euangeliũ receperũt, vt legimus Actorum cap. 8. Vnde miratur Euangeliſta & emphaticè iſta pronuntiat, ſcribítque cũ exaggeratione potentiæ Verbi à circunſtantia & copia perſonarum facile credentium: qui ad vnius mulierculæ, & non ſatis probæ, multi illico, & quidem Samaritani, Euangelio crederent, Chriſtúmque amplecterentur, quum qui & Lege & Prophetis ad agnitionem eius deducerentur, omnia recuſarint. Vnde iure optimo à gratia & ſpe (quam in Chriſto habemus) decidit Iſrael: multitudo autem Gentium locum eorum obtinuit. Hæc res declarat verum eſſe quod Dominus dicebat de meſſe iam albeſcente. Nam multi teſtimonio mulieris, (fides enim ex auditu eſt, auditus autem per verbum) crediderunt, tametſi illa nihil aliud eſſet teſtificata de IESV, niſi quod aperuiſſet ſibi occulta vitæ dedecora. Quæ audientes Samaritani, prudẽter apud ſe iudicabant, quòd vitam ſuam mulier non vulgaſſet gratificandi gratia alteri, niſi verè magnus eſſet qui ab illa prædicabatur. Quum audis mulierculam hanc nihil veritam nuntiaſſe Chriſtum detexiſſe peccata ſua, exẽplum eſt animi, qui iuſta Chriſti cognitione donatus, ſuſque deque omnia habet, & ſua quoque errata libenter confitetur, modo CHRISTVM poſſit multis commendare. Hoc idem legimus à Paulo factum, qui 1. Corinth. 15. Ephe. 2. 1. Timoth. cap. 1. Tit. 3, & alibi, quo Dei erga ſe miſericordiam magnificentius prædicaret, ignorantiam ſuam, ac etiam blaſphemiam, atque Chriſtianorum perſequutionem ingenuè & multis verbis confeſſus eſt.

Vocationis Gentium primitiæ Samaritani medij inter Iudæos & Gentes.

Ingenium animi Chriſtiani.

Pœnitentis verum ſignum.

Quum veniſſent ergo ad illum Samaritani.

Exuſcitata fide in Samaritanis per mulierem, procurrit Samaritarum multitudo è ciuitate, vt quod tanto prædicabat affectu mulier, oculis cernerent. Veniunt ad Chriſtum, quem vt viderunt, non minuit præſentia famam, non offenduntur humili cultu ratóque, & tenuium ac idiotarum diſcipulorum comitatu, ſed rogauerunt:

Rogaueruntq;

Rogauerunt eum, vt ibi maneret.

Tam ardens horum erat fides, vt quem nondum loquentem audierát, à quo nihil præclarè geſtum viderant, ſed tenuiter doctrinam ſalutarem guſtauerant, vt Dominum rogẽt, precibúſque inuitent apud ſe maneat, vrbíſque ſuæ hoſpitio dignetur vti.

Et manſit ibi duos dies.

Exemplum facilitatis & humanitatis in CHRISTO, qui ſua doctrina & præſentia dignatus eſt Samaritas quamlibet inuiſos Iudæis, illuſtrare. Quòd Samaritis hoc humanitatis præſtiterit, commendat quàm potens & efficax ſit oratio ex fide facta. Ea enim retinere poteſt CHRISTVM, non ſolum ad duos dies, ſed & perpetuum.

Samaritanum fides.

Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius.

Chriſtus apud Samaritas reſedit.

Rogabit aliquis, Quid per illos duos dies Chriſtus apud Samaritas egit? Reſpondeo, Samaritanis prædicauit Euangelium, & ſe Saluatorem mundi eſſe, eóque huc veniſſe, vt ſaluum faceret quod perierat: cui crediderunt. Præclaram quidem de IESV opinionem ex mulieris teſtimonio cõceperant, quam audito Chriſto confirmant. Quũ dicitur PROPTER ſermonem eius, ſupple Chriſti, oſtenditur quàm efficax & potens fuerit verbum Chriſti, qui multo plures, etiam modico negotio oues errantes, in ſuas reduxit caulas.

Sermonis Chriſti efficacia.

Et mulieri dicebant: quia non propter tuam loquelam credimus.

Quaſi dicerent: Tu quidẽ vera dixiſti de Chriſto, ſed parcius (vt videmus) de illo prædicabas, quàm res habet: fuit tamen nobis tua prædicatio aliqua occaſio ad credendum, vtpote quæ nos impulit vt curſim illuc veniremus. Sed ſi hanc tuæ prædicationi contuleris, vmbram Soli comparaueris. Quo fit, vt iam nobis copioſior fructus cõtigerit ex huius Prophetæ verbis, quàm ex iis quæ nobis tanto affectu prædicaſti.

Ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt verè Saluator mundi.

Cauſam præcedentium explicant, argumento à certa & indubia experientia per verbũ CHRISTI ſumpto. Suaſiſti quidem, ô mulier, hunc eſſe Prophetam: ſed ex eius admirandis ſermonibus SCIMVS, hoc eſt certum habemus, firmúmque ſtatuimus, QVOD hic eſt verè Saluator mundi, Meſſias ille à Iudæis expectatus, qui ſalutem adferet non Iudaicæ gẽti tantum, ſed toti mundo. O plenum & vero Chriſtiano dignum teſtimonium, quo ſuam credulitatem declarãt Samaritani, & Iudæorum impiam incredulitatem coarguunt! Obſerua: Saluatorem vocant CHRISTVM. Primùm, quòd ſuapte natura eſt ſalus, & extra eum non eſt ſalus: deinde ab effectu, quia alios ſaluos facit. Dicitur MVNDI, in genere, quo oſtendatur CHRISTVS non vnius gentis, ſed vniuerſalis Saluator pro omnibus, non tãtùm pro Iudæis, ſed etiam pro Gentibus. Vnde additus articulus, HIC, emphaſim habet, quaſi dicant, hic eſt Saluator ille, qui propriè & verè omnes ſaluat. Venerunt enim multi vt ſaluarent, & Lex, & Prophetæ & Angelus, ſed hic eſt ille vnicus & verus ſaluator. Colligamus ex ſuperioribus, quemadmodum Samaritani primùm crediderũt propter ſermonẽ mulieris: fides enim ex auditu eſt, auditus autem per verbũ, ſed poſtea in fide cõfirmantur Chriſti ſermone: Ita fideles primùm propter ſermonem Apoſtolorum & concionatorum credunt quidem, at nondum in fide firmantur niſi audito CHRISTO, qui ſua ipſius voce cor alloquatur, & obſignet Spiritu Sancto, qui eſt arrabo & certificatio noſtri cordis. Dicebat enim ille infra cap. 16, Quũ venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Huc etiam pertinet quod hortabatur Paulus dicẽs, Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit, 1. Corinth. cap. 3.

Samaritanum cõfeſſio de Chriſto.
Chriſtus vere mũdi Saluator.
Saluator cur Chriſtus dictus
Mundi non vnius gentis Saluator.
Auditores verbi à Chriſto audito cõfirmandi.

Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam.

Seminato in vrbe Euangelio, & fide in Samaritarum animis poſita, quorum hoſpitio biduum eſt vſus, nullóque inibi miraculo edito, tum ne Iudæis daret odii maioris & inuidentiæ materiam: tum quia nondum venerat hora, vt regnum Dei magnificentius apud illos reuelaretur: anteà Iudæis regnũ Dei erat offerendum, CHRISTIQVE morte medius paries (hoc eſt lex, quæ à Iudæis reliquas Gentes diuidebat) diruendus. Mox EXIIT inde, id eſt, ex Samaria, & inſtitutum iter peragit ac proficiſcitur in Galilæam: non vt Samaritæ eorum quæ docuerat obliuiſcerentur, ſed vt abſentia eius, maiore arderent deſyderio, & hac via ad maius peruenirent. Matthæus, 13, Marcus 6. & Lucas. cap. 4. habẽt, Et abiit

in patriam ſuam, hoc eſt in Nazareth Galilææ viculum, vbi non eſt honorificè exceptus. Dicebant enim, Vnde huic ſapientia hæc? Nónne hic eſt Fabri filius? nónne mater eius dicitur Maria? &c. Niſi malueris dicere hanc profectionem fuiſſe longe ante illam cuius meminerunt reliqui Euangeliſtæ: quæ fuit poſt multa ædita apud Capharnaum miracula. Dicitur enim Lucæ cap. 4. Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. Quare ait, ET ABIIT in Galilæam, quaſi diceret: Tametſi Nazareth, vbi enutritus fuit, in Galilæam deſcendenti primùm occurrebat, tamen in eam non diuertit.

Ipſe enim IESVS teſtimonium perhibuit, quia Propheta in ſua patria honorem non habet.

Propheta in patria non acceptus. Cõtemptus verò vulgariũ quã unũ optimarum. Christus cur à Nazareth ſine miraculo egreſſus.

Aetiologia eſt, cur CHRISTVS à Nazareth receſſerit. CHRISTVS non diuertens in Nazareth quum haberet illam obuiã, teſtatur vetus prouerbium verum eſſe, Quòd Propheta, ſiue ſyncerus prædicator & fidelis, etſi veritatem doceat, non habet honorem in patria ſua, id eſt non eſt gratus patriæ, cognatis & notis: huiuſmodi enim eſt genius & affectus hominum, vt quod tritum eſt atque quotidianum, etiamſi magnum ſit, paruipendat, vtque familiaritas contemptum pariat: & plæræque res illis non ob aliud in pretio ſint, quàm quòd è longinquo venerint. Non ergo à Nazareth deflexit CHRISTVS, quòd illam contemneret, ſed quòd ob contemptum & incredulitatem ſuorum (quibus ſecundum carnem erat notus & cognatus) non ſperaret aliquem Euangelii fructum: & crimen incredulitatis conduplicaſſent: non ex prædicatione quæ ſancta eſt, ſed propria malitia. Hos quũ præterit, nõ parum gratiæ illis facit, qui quum neglecturi ſermonem eius eſſent, huius contemptus ſupplicia effugerunt, quæ daturos omnes ſcimus qui prædicationem veritatis paruifaciunt. Docemur hoc facto ex contemptu perſonarum frequẽter offenſos auditores, & ob id contemni doctrinam. Hoc certe vſu & experientia probatũ videmus. At CHRISTVS docet & vult vt perſonas ex doctrina, non doctrinam ex perſonis æſtimemus. Perſonæ enim fictilia & teſtacea ſunt vaſcula, fragilia, & infirma. At verbum & doctrina CHRISTI, virtus & potentia Dei eſt. Rom. 1.

Verbi contemptores pœnas luent. Perſona ex doctrina non facta æſtimanda.

Quum ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto: ipſi enim venerant ad diem feſtum.

Quum rumor honeſtus idémque magnificus de CHRISTO in Galilæa ſparſus eſſet propter Ioannis teſtimonium ac miraculum quod ſuperiore anno ædiderat, mutato vino in aquam: Galilæi venientem exceperũt honorifice, præſertim quòd Hieroſolymis vidiſſent eum eiicientem vendentes & ementes de templo, multáque alia teſte populo, magna cum authoritate facientem. Hi enim Galilæi ad diem feſtum Hieroſolymam cõuenerant: qui velut & Samaritani religione ac pietate ſua, Iudæorum condemnant ſuperbiam, & Euangelicam gratiam ad Gentes demigraturam præludunt. Credunt Samaritani ad vnius mulierculæ, & illius quidem ab illis non probatæ vitæ, prædicationem: quorum precibus ad eos diuertit CHRISTVS, quorum hoſpitio biduum eſt vſus: quos tametſi nullo dignatus eſt miraculo, Meſſiam tamen, mundique Saluatorem profitentur Galilæi, rudes admodum populi, inter quos non extiterat Propheta: cognitis viſiſque miraculis quæ Hieroſolymis egit, credere cœperunt. At Hieroſolymitani ſacerdotes, Phariſæi & Scribæ, legis cardines, à quibus omnis pendebat authoritas & docendi facultas, quibus familiares fuerunt Prophetæ, qui intelligerent tempus Meſſiæ ſibi promiſſi aduentaſſe, qui iam CHRISTVM miracula operáque diuinitatem indicantia operantem viderant, ipſum non excipiunt, ſed expellunt: non audiunt, ſed tum dicta tum facta IESV pertinaciter calumniantur, impiè inſidiantur, & cædem meditantur iniuſtam. Obſerua: Quòd Galilæi CHRISTVM exceperint, exemplum eſt hoſpitalitatis & humanitatis in ipſis.

Samaritanorum laus. Galilæi Iudæis præſtantiores. Hieroſolymitani etiam multis affluentes donis verbum non ſuſcipiunt.

Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinum.

Chriſti reditus in Canam.

Cum his qui beneficiorum memores ſunt, & pro illis grati ſunt, CHRISTVS libentius conuerſatur, grandioráque largiri eſt paratus. Ferè annus abſoluebatur, quo apud Canam Galilææ mutauerat aquam in vinum: nunc Canam repetit: non vt ex miraculo illic ædito gloriam aucuparetur, ſed vt ex ea ſemente, quam ante paucos conuiuas fecerat, nunc meſſem aliquam meteret. Nihil enim aliud in votis habebat, nihil magis ſitiebat, quàm fidem hominum Euangelio dignam.

Et erat

Et erat quidam regulus.

Hunc euentum appoſuit præcedentibus Euangeliſta, vt aperiat oſtendátque infirmitatem & difficultatem Galilæorum in credendo in Chriſtũ, & in ſuſcipiendo Euangelio. ET erat, ſcilicet in Cana Galilææ, regulus nec Iudæus, nec Samaritanus, ſed Ethnicus, & ab omni religione Iudæorum alienus, prophanũ aliquem, Cæſaris nomine, magiſtratum gerens. Imperabat enim tum per ſuos in Galilæa Cæſar, & ſic in tota Iudæa. Hunc putauerim Herodis regis miniſtrũ fuiſſe. Nõnus dicit hunc regentẽ exercitum fuiſſe. Quidam putant illum Iudæum religione fuiſſe ex eo, quòd Dominus ei fidei infirmitatem opprobrauit: Niſi ſigna & prodigia videritis, &c. Magis mihi probatur prior ſententia, quòd Ethnicus fuerit. Hic alius eſt ab eo Centurione de quo meminit Matthæus cap. 8.

Regulus.

Cæſar Galilææ imperabat.

Cuius filius infirmabatur Capharnaum.

Neceſſitatem proponit, infirmitatẽ filii, addens exaggerationem in voce FILII: vnde neceſſe eſt fidem amplexetur, qua ad CHRISTVM veluti ad vnicum medicum & ſalutis ſui filii authorem accedat. Quòd filium habuerit infirmum, id pleriſque aliis hominibus contigit, ſed quæ Euangeliſta ſubſcribit, obſeruanda ſunt. CAPHARNAVM interpretatur Ager pœnitentiæ vel Villa cõſolationis. Oppidum eſt iuxta ſtagnum Genezareth in Galilæa gentium ſitum, in finibus Zabulon & Neptali, in quo CHRISTVS Centurionis filium ſanauit, Matthæi cap. 8: qui diu multúmque in eo verſatus eſt, multáque miracula ædidit: vnde ciuitas eius appellata eſt, Matthæi cap. 9, & 11.

Chriſtus morborum omnium medicus.

Capharnaum.

Capharnaum Chriſti ciuitas.

Hic quum audiſſet quia IESVS adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum.

Altera fidei cauſa auditur. Fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum: tantus rumor tam magna de humanitate, philantropia, & officiis CHRISTI fama audiebatur, vt regulus quũ audiſſet quòd IESVS relicta Iudæa, ſe reciperet in Galilæã, profectus fuerit relicto filio iam agente animã, è Capharnao in Canam ad CHRISTVM. Quòd viæ ſe accinxerit vt ad Chriſtum veniat, hoc indicat, quòd CHRISTO fidit. Audiuerat de Chriſto quomodo ægrotos ſanaret, inde ſpem totã in illum reiicit & CHRISTO ſe adiungit, ita cogitans, Si omnes homines adiuuat, & me iuuabit, meúmque Filium curabit: En Chriſtianum pectus, in quo iam fiducia in CHRISTVM verſatur & habitat, nihil hæſitans: ſi enim hæſitaſſet, deflexiſſet à via, & ad Chriſtum non properaſſet, ſed rogat eum.

Reguli fides.

Et rogabat eum vt deſcenderet, & ſanaret filium eius.

Abiit ſub aliqua fide & ſpe, precibúſque ab eo contendit, vt vnà ſecum proficiſceretur Capharnaum. Fides huius reguli non eſt quòd CHRISTVS ſit Deus: qui quamuis ignoret natura Deum Chriſtum eſſe, vt hominem tamen adiit, qui filium eius ab imminenti periculo mortis poſſet liberare. Exemplum naturæ fidei proponitur nobis in hoc regulo: quæ, vt ætas hominis ſuas habet partes, infantiam, adoleſcentiam, & virilitatem: ita fides, inquam, ſua habet rudimenta, ſuos profectus, & ſua faſtigia. Iſta legamus in regulo. Primo infantem & tenuem de CHRISTO habet fidem: nam rogabat eum VT deſcenderet & ſanaret filium. Quòd rogat CHRISTVM, vt filium ſanet, fidei eſt conceptæ è viſis Chriſti miraculis: quòd rogat vt deſcendat Capharnaum, vt ſanet, infantem & infirmam ſuam fidem oſtendit: quaſi verò CHRISTVS verbo non potens ſit etiam abſentem ſanare. Legimus & in magnis Apoſtolis modicam & magnam fidem, vnde conſtat ipſos quandoque in fide & firmos & vacillantes fuiſſe: Petro in mari fides erat, ideo ab vndis ferebatur, ne ſubmergeretur. Si ita in fide perſeueraſſet, centum imo plura miliaria ſuper mare ambulãdo confeciſſet. At quũ vacillaret fide, mergi incipiebat. Siue magna, ſiue parua fuerit fides, modo firma ſit, vim ſuam exerit, & roboris plurimum habet: quæ ſi infirma & vacillans fuerit, vana eſt, nihil virtutis habens.

Regulus quaſi primo Chriſtũ credidit.

Fidei quaſi per ætates incrementum.

Fides infirma.

Fides firma.

Incipiebat enim mori.

Cur Chriſtum vrgeret vt deſcenderet Capharnaum, cauſam explicat à neceſſitate, & ea quidem extrema. INCIPIEBAT enim mori, hoc eſt iam cœperat agere animam, quum abiret regulus Capharnao ad Canam, compellandi gratia CHRISTVM.

Dicit ei IESVS Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.

Docet his verbis & hoc ſuo exemplo CHRISTVS, primùm, vt ſimplici verbo contenti ſimus, illíque credamus, quòd omnia poſſit, quódque ſalus eſt omni credenti. Deinde

Verbo ſimplici credendum.

Signa ab incredulis petuntur. Fides infirma Deo ingrata. Signa & prodigia petere quid ſit.

dehortatur à petitione ſignorũ, ne deſyderemus rebus externis certificari, an poſſit petita cõcedere. Tertio oſtẽdit fidẽ dubitationi annexã, ingratam eſſe Deo. Poſtremo cõmendat viuã & firmã fidẽ. Velle videre ſigna & prodigia, eſt non contentũ eſſe ſimplici verbo Dei. Hîc vocat SIGNA & prodigia, res omnes illas, per quas volunt homines certificari de veritate & potentia verbi. Arguit ergo hoc loco CHRISTVS Iudæorum, & huius reguli incredulitatem, qui ne miraculis quidem etiam viſis, credunt. Eſt mihi, inquit, gratiſſimus, qui nudo ac ſimplici verbo, nullis miraculis cõfirmato credit. Vos mihi non creditis, niſi videritis ſigna & prodigia, quaſi dicat: nõ credis potentiam verbi ipſiúſque efficaciam: vis enim deſcendam Capharnaum: quaſi vero non poſſim etiam abſentem filium ſanare: nec hoc crediturus es niſi prius facto per me miraculo, tanta eſt tua & Iudæorum incredulitas, & ad credendum ſomnolentia. Colligimus ex his, Verbum eſſe ſufficientem cauſam fidei pro omnibus piis. Signa autem & prodigia eſſe, quibus commouetur vulgus ad fidẽ, vt cauſæ ſint: ſic vulgi & plæbeculæ fides eſt. Deinde duriuſculè hoc reſpõſo regulum tractauit CHRISTVS, fortaſſis hac ratione, vt imbecillem eius fidem manifeſtiorẽ faceret. Quemadmodum & mulieri Cananææ, Matth. cap. 15, pro filia ſua deprecanti, duriſſimè reſpondit, Non eſt bonum, id eſt honeſtum, ſumere panem filiorum, & dare canibus: non hæc agit CHRISTVS quòd ſuccurrere nolit, ſed vt magnanimitatem fidei eius, omnibus conſpicuam faceret. Ita & hoc loco videtur CHRISTVS regulo durus, non vt animum deſpondeat, ſed vt agnitã fidei imbecillitatem, fortiorem faceret. Obſerua, PRODIGIVM fit præter naturam, vt eſt aperire oculos cæci nati, & excitare mortuum. SIGNVM autem, quod non præter naturam, vt eſt, ſanare infirmum.

Cananæa fides

Prodigium. Signum.

Dicit ad eum regulus, Domine deſcende priuſquam moriatur filius meus.

Quum morbus filii, præſens poſceret remedium, pater regulus totus periculo filii intentus, videtur non attentus fuiſſe CHRISTI reſponſo: propterea adhuc ſuæ fidei infantiam prodens, petit deſcenſum Chriſti, vrgétque vt properet venire Capharnaum, priuſquam moreretur filius: quaſi vanus foret CHRISTI aduentus poſt exhalatam animã, quum nihilo difficilius eſſet IESV puellum è mortuis exuſcitare, atque ægrotum incolumitati reſtituere. Obſerua. Quum ait, Domine, beneuolentiam captat: confitetur enim in Chriſto aliquam eſſe potentiam, quum DOMINVS, ſit vox dominii & potentiæ. Addit, Deſcende priuſquam &c. hoc quæſito ſuam prodit regulus incredulitatem. Non ſolum enim non credit quòd CHRISTVS ſolo ſuo verbo poſſit ſanitatem conferre, ſed etiam non credit poſſe ſuſcitare mortuum.

Dicit ei IESVS.

Chriſti humanitas.

Tanta eſt CHRISTI philanthropia, longanimitas & bonitas, vt hunc regulum in fide periclitantem, & mergi incipientem, non reiiciat, non deſerat, ſed erigat, patientérque eum patiatur, donec in fide exereſcat. Atque hoc vt fiat, nouas addit promiſſiones, quibus ſolidior fiat fides, & in deſperationem non coniiciatur regulus, Ait enim,

Vade, Filius tuus viuit.

Verbo ſanatur reguli filius.

En CHRISTI miſericordia, hoc eſt promiſſio quam ſequitur veritas: ſine deſcenſu, ſine prodigiis, ſignis & miraculis, hoc verbo IESV CHRISTI ſanatur puer à febre, & Pater ab incredulitate: deinde non tam incolumis redditur filius, quàm grandeſcit adoleſcítque reguli fides. Vt enim filius hoc verbo, tãquam herba medica ſanitatem accipit: ita & regulus eo robur fidei concipit: nam de priori ſua fide primùm deſcendit, qua credidit CHRISTVM præſentem ſanare poſſe: at nunc ad ſublimiorem fidem peruenit, vt iam verbo, ſine ſignis & deſcẽſu adhibeat fidẽ: niſi enim verbo habuiſſet fidem, non dimiſiſſet CHRISTVM, nec ab eo diſceſſiſſet vſque dũ ad ædes ſuas perueniſſet. Quare in eo quòd ait, VADE, fides eſt: in eo verò quòd dicit, FILIVS tuus viuit, rei optatæ conſummatio magna cum poteſtate perſpicitur. Hæc bella fortíſque fides eſt, quòd homo ſenſus ſapientiam, rationem & cor exuat, ſéque in paruum immergat verbum, nihil dubitans, quin ita ſit, atque verbũ ſonat: Vade, inquit, filius tuus viuit. Et regulus apud ſe ait, procul dubio verum eſt. Ego ſic inueniam, vnde ait Euangeliſta,

Fidei magnitudo in regulo.

Credidit homo ſermoni quem dixit ei IESVS.

Fides infantilis.

Diximus paulo antè, fidem ſuas habere ætates, ſuos profectus, ſua faſtigia. Prius quidem regulus credidit infantili quadam fide & ex miraculis: nunc virilis, firma conſtánſque eſt

eius fides,

eius fides, non ex miraculis, ſed nudo ſolóque CHRISTI verbo. CREDIDIT, hoc eſt ſe commiſit ſermoni, quem dixit ei IESVS, hoc eſt ſimplici verbo, nihil poſtulans quòd deſcenderet. Ex his colligimus: Fides viua, certa eſt fiducia in verbũ Dei ſine dubitatione committens ſe ſimplici verbo. Infidelis autem voluiſſet certificari quomodo, aut quo medicamine ſanatus fuiſſet filius, rogans, num & medicina opus eſſet, & quando ea vtendum fuiſſet. En viuæ fidei genius, quæ non feriatur, non tacet: audito verbo, Vade, filius tuus viuit, & eodem credito, regulus in ædes ſuas ad filium illico properat, geſtiens, nihílque hæſitans de promiſſione. Ad hũc modum Abraham, audito verbo promiſſionis de terra Chanaam, & credito, Geneſ. cap. 12, ſtatim exiuit in locum quẽ accepturus erat in hæreditatem.

Fidei magnitudo in regulo.

Abrahæ fides

Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes, Quia filius eius viueret.

Obſtupeſcunt ſerui repentina morbi mutatione: mirantur medici puerũ adeò repente conualuiſſe, quem manè iam animam agentem inuiſerant, & de ipſius ſalute ex Hippocratis prognoſtico variſque ſymptomatis actum eſſe iudicauerant. Charitatis exẽplum legitur in ſeruis, qui congratulaturi de filii ſalute, occurrunt Domino: rem lætam nuntiant patri, quòd filius qui animam agebat, cuius ſepultura apparata erat, qui ad mortem tendebat, ſubito reualuiſſet. Nihil opus eſt, aiunt, ſollicites CHRISTVM, ob filii ſalutem, certè illico conualuit: ſuſpicabantur enim puerum caſu quopiam conualuiſſe, ignari eorum quæ inter CHRISTVM & regulum geſta ſunt.

Medicorũ admiratio de ſanato filio reguli.

Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit, & dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei IESVS, filius tuus viuit.

Miraculum famulis aperturus, ne totam rem, & tam exuberantem gratiam alteri quàm CHRISTO tribuant, interrogat de hora: quam vbi à ſeruis reſciuit, COGNOVIT, id eſt expertus eſt, quod verbo didicit. Fidem recepit regulus, quæ iam vires exerit & foras prorumpit. Nam familiæ ſuæ expoſuit, quomodo ad CHRISTVM venerit, & quam ab eo conſolationem acceperit: cuius concioni crediderunt auditores.

Regulus Euangeliſt preco.

Et credidit ipſe, & domus eius tota.

Non fructu ſuo caruit hoc miraculum, quanquam in hominem Ethnicũ collocat qui factus cõcionator & apoſtolus nuntiat quæ CHRISTI verbo didicerat. Cõuertit totam ſuam familiam vt credat: quam frequentem ac numeroſam eſſe oportuit, vtpote hominis opulenti & magiſtratu fungentis. Quid eſt quod dicitur, ET CREDIDIT regulus? an quod prius non crediderat? proculdubio auctior facta eſt eius fides: multis enim grandeſcere ſolet argumentis. Credebat quidem prius filium ſanatum: nũc vero cum re ipſa verbi energiam experiatur, per miraculum in fide confirmatur. Miracula enim fidem confirmant, & de verbo teſtificantur. Vnde quod verbo ſanatus eſt filius, confirmat nobis aliud verbum, Ego ſum lux mundi, ego ſum vita, &c. Ad hunc modum vt Chriſtus Matthæi 9, cõfirmat hoc verbum, Remittuntur tibi peccata: addit miraculum, dicens, Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (tunc ait paralytico) ſurge, tolle lectũ tuum, & vade in domum tuam. Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam. Quare miracula vera nouo verbo non dant veritatem, ſed veritatem noui verbi & inauditi cõfirmant ac veluti obſignant. Vnde Moyſes, Deutero. cap. 13, prohibet ne Prophetæ miracula facienti, & interim contra legem docenti, propter miracula credamus. Miracula enim ex falſo verbo, non faciunt verum eſſe, ſed ſeducunt: quòd ſi vero verbo adiuncta fuerint, non faciunt quòd verum ſit verbum, quia iam verum eſt, ſed cõfirmant ipſum verum verbum in ſua veritate, & obſignant.

Fides grandeſcens.

Miracula fidem confirmant.

Miraculorum vſus.

Hoc iterum ſecundum ſignum fecit IESVS cum veniſſet à Iudæa in Galilæam.

Putat Chryſoſtomus, SECVNDVM, data opera additum, quo magis inculcaret Galilæorũ incredulitatem, qui viſo in nuptiis facto miraculo, ac rurſum hoc de ſanato puero, tamen perſiſtebãt diffidere CHRISTO. Aut, ſecundum hoc ſignum in Cana fecit, vt

prius miraculum ſuperiore anno in Cana æditũ, rurſus altero maiore cõfirmaret, ſuóſque prouocaret hominis Ethnici exemplo, ad fidem, quo veluti quodam præludio indicat Iudæos ob ſuã incredulitatẽ repellendos, & Gentes per fidẽ ad Euangelij gratiã recipiẽdas.

CONCILIATIO PRIMA.

Aduerſatur hæc ſententia: Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ei quæ à Sapientia dicitur (Eccleſ.24) Qui me bibunt, adhuc ſitient, Reſpõdeo: Aliò reſpexit Eccleſiaſticus, aliò CHRISTVS. Ad naturam Verbi dictum refert Eccleſiaſticus, quòd primùm granum eſt, poſtea ſpica, tandem frumentum. CHRISTVS autem reſpexit ad potiſſimum fructum Verbi ſui: cuius Verbi fructus eſt vita æterna, qua non priuatur qui Verbum Dei apprehendit, & in fide viua retinet. Quare quòd Eccleſiaſticus inquit ſitituros amplius qui bibunt de fonte iſto ſapientiæ: ſic accipe fideles, quandiu in carne viuunt, ſemper ſitire iuſtitiam, præterea nihil. Sitient adhuc, id eſt pergent in cognitione CHRISTI, de fide in fidem: de gloria in gloriam: de virtute in virtutem: & magis eſurient panem qui de cælo deſcendit, & ſitient aquam cæleſtis ſapientiæ, vt ſic iuſtus iuſtificetur adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc. Apoc. 22, Omni enim habenti dabitur. Luc.19, Et omnis palmes qui fert fructum, purgabitur, vt fructum copióſiorem afferat. Ioan. cap.15, Sancti ſemper ſitiunt iuſtitiam Dei, nunquam non cupiunt eſſe cum CHRISTO: vnicum quærunt Saluatorem IESVM CHRISTVM: illuminati enim guſtauerunt donum cæleſte, & participes facti Spiritus Sancti, guſtauerunt bonum Dei verbum ac virtutes futuri ſæculi. Vnde fit vt iſthac aqua contenti, aliunde nolint ſaturari: hanc aquam ſitiant perpetuò, præterea nullam hac meliorem: inuitantur enim huc ſolùm cum audiunt, Si quis ſitit, veniat & bibat. Ioan.7, Non, inquit, bibat ex fonte Iacob, ſed bibat ex me: hoc eſt credat in vnigenitum Filium Dei, & habebit vitam æternam. Semper eſuriunt & ſitiunt fideles: quia videmus nunc tantũ per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 1. Corinth.13, deſyderat Paulus diſſolui & eſſe cum CHRISTO. Philipp. cap.1, Tunc ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. 1. Ioan.3, Huc properãt & anhelant pauperes Spiritu: hæc eſt fames aut ſitis Spiritalis, de qua etiã Dauid Pſal.41, Quẽadmodum deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſyderat anima mea ad te, Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Verbi fructus.

Sancti non ſitientes in æternum, ſemper iuſtitiam ſitiunt.

Fames Spiritalis.
Sitis ſpiritalis.

CONCILIATIO SECVNDA.

Si Deus Spiritus eſt, & ob id non alios quærit adoratores, quàm qui in Spiritu & veritate adorant: cur ipſe veteribus tot ceremonias tradidit? Reſpondeo: Tempore Patrum, Deus Spiritus erat (eſt enim æternus) & tunc non alium niſi qui Spiritalem cultum ſub vmbra latentem ſpiraret, agnouit, ſed quia populus rudior erat, ac puero ſimilis, & placitũ viſúmque eſt Deo, etiam in rudi ſic, & puerili populo ſuam gloriam declarare, cultúmque aliquem habere. Imprimis exegit ſui timorem Verbíque ſui obedientiam, & eam ex toto corde. En cultum Spiritus & veritatis. Iam ad hunc cultum vt eos perduceret, atque perductos ſeruaret, ceremonias multas illis permiſit, quibus ad cogitanda ipſius erga ſe beneficia prouocarentur: & legibus occupati, à malo (ad quod vehementer propenſi eſſent) cohiberentur: dúmque maieſtatis diuinæ continuò admonerẽtur, timor Dei apud eos non exoleſceret: at nunc quum à CHRISTI glorificatione lõgè amplior datus ſit Spiritus, voluerit Deus non in Iudæa ſolum notus magnúſque haberi, tranſierítque ætas puerilis, & potuerit ſatis ſupérque fieri admonitio & exhibitio omnis bonitatis diuinæ per prædicationem Euangelii, non occurrit ratio tam multas ceremonias in Dei cultum adhibendi. Sed ſeptem ſacramentis, & paucis admodum tum præceptis, tum ceremoniis ad pietatem facientibus Eccleſiam ſuam ornauit: quæ (quòd alibi de his fuſius ſcripſi) impræſentiarum tractare operæ pretium non duxi. Aut ad locorum conciliationem dici poteſt: Quales nunc quærit, quales nunc eſſe præcipit, tales Deus (qui Spiritus eſt) ſemper adoratores quæſiuit: quũ ſemper Spiritu & veritate adorari fuerit oblectatus: quare multiplices illos & varios ritus permiſit quidem, ſed non iuſſit, veluti his tanquam ex ſe bonis delectatus. Ait enim per Hiere. cap.7, Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris, & comedite carnes, quia non ſum loquutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra AEgypti, de verbo holocauſtomatũ & victimarũ, ſed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, &c. Et per Eſaiam cap.1, Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui: quum veniretis ante conſpectum meũ, quis quæſiuit hæc de manibus veſtris, vt ambularetis in atriis meis? Permiſit ergo Dominus iuxta

Deus ſpiritus eſt.
Ceremoniis cur Deus Iudæos onerauit.

nus iuxta

nus iuxta hominum qualitatem, vt adoratores qualeſcunque, mactarent & comederent ſacrificiorum carnes: poſita lege de ſacrificiis, propter tranſgreſſiones. Galatas cap. 3. vt tanquam pædagogus adoleſcentem petulantem cohiberet lex, donec gratia veniret: aleret figura, donec veritas illuceſceret: foueret vmbra, donec res clara ſuccederet. At nunc illuxit nobis lux remoto pædagogo: Quia gratia & veritas per IESVM CHRISTVM facta eſt: Et quia IESVS eſt glorificatus, abunde eſt Spiritus datus.

Legis pædagogia.

CAPVT QVINTVM.

Leuit. 23. a. Deuter. 16. c. Piſcina Hieroſol. m.

In) ad. Piſcina) natatorium.

POST hæc erat dies feſtus Iudæorũ: & aſcẽdit IESVS Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis in Probatica, piſcina quæ cognominatur Hebraicè Betheſda, quinque porticus habens, in his iacebat multitudo magna languẽtium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectãtium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundũ tempus in piſcinam: & mouebatur aqua. Et qui primus deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc quum vidiſſet IESVS iacentem, & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet: dicit ei, Vis ſanus fieri? Reſpõdit ei languidus: Domine, hominem non habeo vt quum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dũ venio enim ego, alius ante me deſcẽdit. Dicit ei IESVS, Surge, tolle grabatum tuum & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem Sabbathum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, illi qui ſanatus fuerat, Sabbathum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum, Quis eſt ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autẽ qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet: IESVS enim declinauit à turba cõſtituta in loco. Poſtea inuenit eũ IESVS in tẽplo, & dixit illi, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat. Abiit ille homo: & nũtiauit Iudæis, quia IESVS eſſet qui fecit eum ſanum. Propterea perſequebantur Iudæi IESVM, quia hæc faciebat in Sabbatho. IESVS autẽ reſpõdit eis, Pater meus vſquemodo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebãt eum Iudæi interficere, quia nõ ſolũ ſoluebat Sabbathũ, ſed & Patrẽ ſuũ dicebat Deũ, æqualem ſe faciens Deo. Reſpõdit itaq; IESVS, & dixit eis, Amẽ amen dico vobis, nõ poteſt Filius à ſe facere quicquã, niſi quod viderit Patrẽ facientem: quæcunque enim ille facit, hæc &

Secundum tempus) certo tempore. Mouebatur aqua) turbabat aquam. Et qui) qui ergo

Angelus.

Habens in infirmitate) morbo detentus. Quia iam multum) Quòd iam multum tempore morbo teneretur. Dum venio) Interea autem dũ venio.

In Sabbatho ſanatur infirmus.

Sabbathum.

Declinauit à turba) vel ſecreverat vt non magis à turba cognoſceretur quã alienus aliquis & peregrinus. Perſequebãtur) & quærebant ipſũ interficere. Vſque modo operatur) q. d. Patri meo nullum eſt Sabbathum: nam à mundi creatione vſque ad hũc diem, nõ ceſſat operari & agere, cum quo & ego operor.

Infirmitas ob peccata.

Chriſtus Filius Dei.

Chriſtus omnia Patri tribuit.

Filius ſimiliter facit,Pater enim diligit Filiũ, &omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit: & maiora his demõſtrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat. Neque enim Pater iudicat quenquã:ſed omne iudiciũ dedit Filio,vt omnes honorificent Filium,ſicut honorificãt Patrem:qui nõ honorificat Filium, non honorificat Patrem qui miſit illum. Amen amen dico vobis,quia qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me,habet vitam æternam:& in iudiciũ non venit,ſed tranſiit à morte in vitam. Amen amen dico vobis,quia venit hora & nunc eſt,quãdo mortui audient vocem Filii Dei:& qui audierint, viuent. Sicut enim Pater habet vitã in ſemetipſo: ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo: & poteſtatem dedit ei iudicium facere: quia Filius hominis eſt. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt,audient vocem Filii Dei: & procedent qui bona fecerunt,in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Nõ poſſum ego à meipſo facere quicquam. Sicut audio, iudico: & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me. Si ego teſtimonium perhibeo de me,teſtimonium meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me: & ſcio quia verum eſt teſtimonium eius quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannẽm:& teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine teſtimoniũ accipio:ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem voluiſtis ad horã exultare in luce eius. Ego autẽ habeo teſtimoniũ maius Ioãne. Opera enim quæ dedit mihi Pater vt perficiã ea: ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me quia Pater miſit me: & qui miſit me Pater,ipſe teſtimonium perhibuit de me,neque vocem eius vnquam audiſtis,neque ſpeciem eius vidiſtis,& verbum eius non habetis in vobis manens:quia quẽ miſit ille,huic vos non creditis. Scrutamini Scripturas: quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere. Et illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me,& non vultis venire ad me vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio: ſed cognoui vos,quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis:& gloriam quæ à ſolo Deo eſt,non quæritis? Nolite putare quia ego accuſaturus ſum vos apud Patrem: eſt qui accuſat vos,Moyſes in quo vos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis: quomodo verbis meis credetis?

Poſthæc

Demonſtrat) id eſt, cõmunicat, quaſi dicat, In partem omnium quæ agit accerſit illum.

Non venit) non venturus eſt.

Quia Filius) Quidam ſic diſtinguunt, Quia filius hominis eſt, nolite mirari.

Procedẽt) prodibunt.

Hebr. Alii excitabuntur vt viuant, alii vt ſententia Domini, damnati pereant.

Et iudiciũ) Propterea.

Teſtimonium meum) q.d. aliquis dicere poſſet, teſtimonium meum non eſſe verũ, propterea alius eſt, &c.

Ego autẽ) q.d. Non hæc dico quaſi mihi ſit opus teſtimonio hominis, ſed, & cætera.

Ioannẽ) ſubaudi teſtimonio.

Quæ dedit) quæ iuſſit mihi vt faciam.

Et illæ) Et quãuis illæ ſint quæ teſtimoniũ perhibeant de me, tamẽ non, &c.

Claritatem) gloriam, id eſt, non curo quid homines de me ſentiant.

Nomine ſuo) id eſt laudem ſuã captans nõ miſſus à Deo, ſed à ſeipſo intruſus.

Suſcitare.
Viuificare.
Iudicium.
Honorificare Chriſtum.
Fides.
Matth. 25. d.
Reſurrectio vitæ.
Volũtatem patris Chriſtus facit.
Teſtimonium patris de Chriſto.
Matth. 3. d.
Ioãnes lucerna.
Deuter. 4. b. c.
Scriptura.
Dilectio Dei.
Moſes accuſator.
Moſes de Chriſto ſcripſit.

Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS Hieroſolymam. CAP. V.

CONNECTIT Euangeliſta CHRISTI reditum in Hieruſalem, vt ex collatione rerum, manifeſtet quanto alienigenæ, tum moribus, tum credendi facilitate Iudæis præſtent, vt planè intelligant Iudæi ſe iuſto Dei iudicio à gratia Dei decidiſſe, & in locũ eorũ Geotes ſuffectas eſſe. Facile crediderunt Samaritani, qui ad vnius mulierculæ prædicationẽ CHRISTO crediderunt. Regulus cum tota domo eius in Cana CHRISTVM ſibi perſuaſit. Hac ergo facilitate manifeſtata, iactiſque his rerum initiis, redit Hieroſolymã: vbi facile deprehendes ex paralytici curatione, alienigenis difficiliores fuiſſe Iudæos: qui non ſolùm non crediderunt, ſed & CHRISTVM benefactorem, quaſi hominẽ perditum perſequuntur. Confert ſe CHRISTVS Hieroſolymam, idque ſub diem feſtum Pentecoſtes, vt opinatur Chryſoſtomus, nimirum qui apertus & publicus prædicator erat, nõ abhorrẽs lucẽ. Frequenter in ſolennitatibus, ciuitatẽ petit, tũ vt ſua præſentia feſtos dies confirmet, tũ vt ſimplicem multitudinẽ ad ſe alliciat. Vbi ob frequẽtiam populi, pluribus ſuã declaraturus eſt authoritatem, & Phariſæis falſa ſanctimoniæ ſcientiæque perſuaſione turgentibus, exprobraturus ſuam incredulitatẽ: vt intelligãt quãto interuallo Samaritanis & Ethnicis minus præcellerẽt, præſtarẽntque. Nõ ergo ſua, ſed noſtra cauſa aſcendit: ſicut & toti legi ſe ſubditum volens fecit, vt nos à maledicto legis liberaret: ad Galatas cap. 3.

Iudæorum Ingratitudo.
Chriſtus cur die feſto conſcendit Hieroſolymam.

Eſt autem Hieroſolymis in Probatica, piſcina.

Varia apud varios eſt hæc lectio. Quidã legunt, IN probatica: alii SVPER probaticã aut Probatica: alii ſine præpoſitione. Certe, Probatica, ablatiuus eſt, & Piſcina, nominatiuus. Vt iuxta Græcam lectionem dicatur, Eſt Hieroſolymis in probatica, natatoriũ: vt intelligas Hieroſolymis fuiſſe locũ ſiue aream, quæ προβατικὴ id eſt, ouilla ſiue pecualis dicta, quòd illic oues ad ſacrificia facienda ſeruarẽtur. Et illic erat piſcina & natatorium, in quo ſacerdotes hoſtias immolãdas abluere ſolebant. PISCINA hoc loco nõ viuarium piſciũ, ſed in qua natatur: ad id conſentiente Græca voce, quæ dicta eſt ἀπὸ τοῦ κολυμβᾷν id eſt, à natando. Piſcinam enim & Latini pro natatorio accipiunt: imo & vaſa ampliora ad cõtinendum aquam Plinio, Piſcinæ vocãtur. Tametſi initio, Piſcinæ à piſcibus qui illic viui ſeruabantur, dictæ fuerint. Tamen quoniam in piſcinis natare etiam ſolebant, inualuit cõſuetudo, vt omnes in hunc vſum collectæ aquæ, ſiue frigidæ, ſiue calidæ, piſcinæ dicantur, & in balneis piſcinæ dictæ ſunt, quòd homines piſcibus natando ſimiles fiant. Cicero, Latiorem, inquit, piſcinam voluiſſem, vbi iactata brachia non offenderentur.

Probatica.
Piſcina.
Natatorium.

Quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida.

Græcis legitur βηθεσδὰ id eſt, Betheſda, id eſt domus pecualis, vel domus defluxionis, ab aquis illuc defluẽtibus. Memorat enim Hieronymus oſtẽdi Hieroſolymis geminos lacus, quorum vnus hybernis pluuiis adimpleri ſoleat, vnde forte nõnunquam inundat & effunditur: aut certè ita dictus eſt, quòd pluuialis aqua è tectis, & aliis æditioribus locis effunderetur in illum. Bethſaida, ciuitas Galilææ, patria eſt trium Apoſtolorũ, Andrææ, Petri, & Philippi, iuxta ſtagnũ Genezareth. Pronomẽ, QVAE, per ſynecdochen mõſtrare poteſt piſcinam, & domum ſiue aream illam ouillam, piſcinæ adiacẽtem: veriſimile eſt totum illum locũ, vnà cum domo adiuncta & quinque porticibus, dictum fuiſſe piſcinam in Probatica.

Bethſaida.
Betheſda.

Quinque porticus habens.

Hic lacus QVINQVE porticus ſibi imminẽtes, hoc eſt quinque diſtincta loca ſeu atria ſeu lotoria habet. Adumbrabat nobis piſcina Baptiſmum, & curationem per Euangelium.

Porticus pro [illegible]
Piſcina Baptiſmum adumbrabat.

In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum.

IN HIS, ſupple porticibus, decumbebat magna vis hominum, variis corporũ morbis laborantium. Ex certis morbis quoſdam infirmos ponit, pro omnibus ex omni morborum genere infirmis.

Expectantium aquæ motum.

Certa ductabantur ſpe conſequendi tum ſanitatem, tum media ad ſanitatem per aquæ motum, qui miraculoſè fiebat.

Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tēpus in piſcinā.

Iſrael peculium Dei. Dona & vocatio ſine pœnitētia. Beneficia maxima quibus à Deo donati ſunt Iudæi. Teſtimonia vrgentiſſima beneuolentiæ Dei erga Iudæos. Egreſſus ab AEgypto. Angelus aquā piſcinæ mouebat.

Iſrael electus à Domino,& veluti peculium Deo factus eſt : cui Dominus promiſerat ſe habitaturum in medio eius:vnde quamlibet grauiter ipſum offenderent, tamen vt oſtēderet quòd ſine pœnitentia ſunt dona & vocatio , quódque firma eſſet Iudæorum electio, ſemper præ aliis populis illos magnificè ornauit, miráque beneficia præſtitit . Quale fuit & hoc ab Euāgeliſta pronūtiatū,de cōmotione ſalutaris aquæ.Hoc miraculū indicat quàm præſēs Iſraeli fuerit Dominus:vt nō abs re dixerit Moyſes Deuteronomii cap.4, Nō eſt alia natio tam grādis, quæ habeat deos appropinquātes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. In primis ſuam præſentiam Deus Iſraeli maximis miraculis manifeſtauit:quum egredientes ex AEgypto , de domo ſeruitutis in terram fluentem lacte & melle deduxit.Deinde ſeſe per miracula præſentem demonſtrauit Samuelis,Dauidis, Heliæ,Helizæi,& aliorum Prophetarū tēpore,quæ præſtat tàcere,quàm pauca dicere:quando ea promptè peti poſſunt ex libris Regum & Prophetarū.Poſtremò ſub CHRISTI tēpus iuſſu Dei deſcendebat Angelus in piſcinā, ſimúlque mouebatur aqua , & ſanabat primum poſt aquæ turbationem in aquam deſcendentem. Hoc miraculo ingens CHRISTI philanthropia declaratur : qui tametſi iam verè in carne præſens eſſet, voluit tamē & alia ſuæ cum potentiæ tum præſentiæ teſtimonia præſtare. Quum dicit, SECVNDVM tēpus,ſignificare videtur Euangeliſta Angelum certo tempore in piſcinā deſcēdiſſe . Cui applaudit diuus Cyrillus dicēs,Die Pentecoſtes Angeli de cælo deſcendentes,piſcinæ illius aquā mouebant,& huius motionis ſonus adeſſe ipſos ad ſanctificandum aquam ſignificabat.

Et mouebatur aqua.

Immiſſiones Angelorū malorum. Angeli mali dicūtur Immiſſiones. Angelorum bonorū miniſteria. Vigiles Angeli. Angelis tribuūtur facies.

Ab Angelo aqua mouebatur vt ſalutaris eſſet. Non enim huic vis ſanandi perpetua aderat.Hoc motu veluti quodā ſymbolo declarabatur diuina virtus & potentia , cuius miniſtri ſunt Angeli,in miniſterium miſſi.Plagæ Dei,immiſſiones ſunt Angelorum malorū: Pſal.77,Miſit in eos iram indignationis ſuæ indignationem & iram & tribulationem,immiſſiones per angelos malos.Beneficia verò,ſunt operationes & miniſteria bonorum,quibus Dominus timētes ſe circūuallare ſolet: vt videre eſt paſſim in Pſalmis:imo hi quoque portant in manibus eos qui Domino fidunt . Pſalm. 90, Quoniam angelis ſuis mandauit de te,vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis:in manibus portabūt te,ne forte offendas ad lapidē pedē tuū.Vnde Angeli vigiles, apud Danielē, cap.9,dicūtur:ad ſignificādū quòd ſingula facta externa explorēt ac cognoſcāt:quibus,quāuis incorporei ſint,tribuūtur tamē facies,alæ, ac pedes:facies cum oculis,vim cognitiuam declarāt,pedibus,ſedulū ipſorū miniſterium & alacrē obedientiam ſignificamus:alis, in cūcta diſcurſum velociſſimū intelligimus:Vide Eſaiam.cap.6. MOVEBATVR aqua,ſupple ab Angelo,id eſt Angelus turbabat aquā.Paulò pòſt enim dicitur,vt quū turbata fuerit,&c.

Aqua piſcinæ cur turbabatur ad ſanandum. Deus ſua opera ſub ſpecie mundo contraria operatur.

Rogabit aliquis : quū lympida & perſpicua aqua ad ſanādū cōmodior ſit quàm turbida,cur turbabatur illa aqua ? Reſpōdeo.Sub cōtraria ſpecie ſolet Dominus ſua opera exequi: nā ſub paupertate diuitias largiter effundit:rurſus nihil magis vitæ cōtrarium,quàm mors: & tamen per mortē vitam operatur:gaudiū per triſtitiā:pacē per bellū inter Spiritū & carnē.In hac piſcina per aquā turbidā, quæ aliâs & ſtomachū inficit,& ægritudinē infert, ſanitatem & incolumitatem largitur.Ad hunc modum virtute Dei legimus Prophetas operatos eſſe . Sal diſperſum ſterilitatem terræ inducit,Iudic.cap.9:tamen 4.Reg.2, dixerunt ad Heliſæum, Ecce habitatio ciuitatis huius, ſed aquæ peſſimæ ſunt, & terra ſterilis.At ille ait,Afferte mihi vas nouū, & mittite in illud ſal:qui quū attuliſſent , egreſſus ad fontes aquarum,immiſit illuc ſal : & ait,Hæc dicit Dominus,Sanaui aquas has:& nō erit in eis vltra mors neque ſterilitas,&c.

Aqua piſcinæ.

Ita hoc loco aqua turbida inſtrumentum erat quo ſanaretur æger,qui poſt deſcenſum Angeli,in illam deſcendiſſet.Non eſt ergo natura aquæ, vt per ſe ſanet, alioqui hoc perpetuò fieret: ſed totum in miniſterio Angeli virtute diuina operantis , ſitum erat quicquid erat efficaciæ.

Aqua baptiſterii.

Sicut apud nos aqua baptiſterii,aqua ſimpliciter eſt:quū autem acceſſerit Spiritus Sancti gratia,propter inuocationem Dei,morbos ſoluit animarum.

Et qui primus deſcendiſſet in piſcinam,poſt motionem aquæ.

Piſcinam ſ lus qui primus ingrediebatur,ſanus.

Alludere videtur ad primogenituram illam primæ legis quæ ſola Deo conſecrata erat. Numeri cap.2,Meum eſt omne primngenitū,& Exodi cap.13,Sāctifica mihi omne primogenitum.Hoc erat Dei beneplacitum, vt primus & non ſecundus in piſcinam deſcēdens , ſanaretur.

ſanaretur. Siqnidē Deus ſanat quos vult. Iam quemadmodū nullus in natatorio & lauacro probaticæ ſanabatur, niſi primus deſcēdiſſet: Ita nemo ſaluus fit, nemo à peccato abluitur, niſi per Chriſtū vnigenitū & primogenitū, fuerit & ipſe primogenitus factus. Adūbrabāt enim omnia legis primogenita, CHRISTVM primogenitū. Fide viua in CHRISTVM ducti primogenitura donantur, & in album primogenitorum conſcribuntur in cælis. Ad Hebr. 12, Sed acceſſiſtis ad Eccleſiam primitiuorū, qui cōſcripti ſunt in cælis. Præterea in feſto Pentecoſtes mota aqua, & primum qui deſcenderet ſanans, reſpicit ad miſſionem illam Spiritus Sancti, die Pēteeoſtes factam, qua ab omnibus animæ morbis ſanamur, & ad nouam ducimur regenerationem, quæ rationem habet primogenitorum in veram & non typicam deſcendentium piſcinam: hoc eſt ad CHRISTVM accedentium. Tunc vnicus primus fiebat vt ſanaretur à corporis morbo, non quouis, ſed certo tempore. Nunc omnes fide viua accedant, quouis etiam tempore, & ſalui fient.

Primogenita Chriſtū adumbrabant. Primogeniti fiunt omnes in Chriſtum credentes.

Sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.

En effectus aquæ ab Angelo motæ, quæ Dei virtute primum deſcendentem in piſcinā liberabat à morbo ſeu corporis vitio quocunque teneretur. Hæc tum erat noſtri Baptiſmi imago, quo ſordes morbíque animarum quamlibet capitales ſemel abluuntur, quoties ad elementū aquæ, baptizātis opera & diuina vis cælitus acceſſerit. Magna & ingens eſt hæc vis piſcinæ, quæ typus fuit CHRISTI omnipotentis medici, valentis curare omnes non ſolum corporis ſed & animæ morbos. Hic locus cōmendat verbū Dei & potentiam eius, quæ eſt curare homines infirmos ab omni infirmitate. Obſerua: Qđ dicitur SANVS fiebat, ſupple comitatus fide myſterii latentis in deſcenſu poſt aquæ motionem, fiebat ſanus in ſignum futuræ ſanitatis in anima ſub Meſſia futuro.

Piſcinæ motæ effectus.

Baptiſmi typus, piſcina.

Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

Multis eiſdémque vrgentiſſimis circunſtantiis Euangeliſta miraculi magnitudinē cōmendat. Ex ægrotis, quorū copia in quinque porticibus decumbebat, vnū elegit CHRISTVS omnium maximè deploratum, qui morbo periculoſo penéque immedicabili teneretur, qui diutiſſime expectans à morbo liberari, aſſidebat, & impediebatur à potentiore præuentus: adeóque tenuis fortunæ erat, vt neminem parare poſſet à quo tempeſtiuè deferretur in aquam. Hæc ſimul indicant commendántque hominis ægroti conſtantiam, qui quū multis annis porticui aſſedit, non deſtitit, non animum deſpondit, ſed perſeuerauit ſpe bona ductus. Obſerua: non fato, caſu, aut fortuna hæc huic ægroto contigerunt, ſed voluntate Dei ſic omnia diſpenſata ſunt, vt glorificaretur CHRISTVS. Sicut infra cap. 9, Cæcus quidā naſcitur, qui neque peccauit neque parentes eius: cæcus tamen manet vſque ad iuſtam viri ætatē. Quare? vt manifeſtarentur opera Dei in illo. Ad hunc modū Iſraelitæ in AEgypto non tam durè quàm diu ſub Pharaone afflicti ſunt: non vt perderētur, ſed vt glorificaretur nomen Dei ipſis liberatis, & Pharaone potentiſſimo cum exercitu ſuo in mare deiecto & ſubmerſo. Multa & ſimilia ex Sacris peti poſſunt exempla, quæ longū eſſet enarrare. Eadē ergo cauſa huius lāguidi infirmitas in trigeſimū octauū annū dilata eſt, donec veniret CHRISTVS & glorificaretur. Noſtras ergo cruces nō fato aut fortunæ adſcribamus, ſed patiēter duremus, expectemúſque Dei bonitatē: qui certo nos nō affligit vt perdat, ſed vt medeatur: & appareat quàm verax ſit in ſuis promiſſis: qui nouit tū qui ſunt ſui, tū quādo opportunū erit ſuis præſentiſſimè fauere, quos nunquā deſerit. Quare ſi quis afflictus fuerit, non horaria ſed diuturna cruce, patienter ferat manū Domini pro ſua bona volūtate affligentis: nō per infidelitatē feſtinet, ſed fidat & expectet ſpe & oratione, iuxta eius voluntatem ductus: certúſque ſit quòd non cōfundetur. At ſi Dominus veniens, morā fecerit: veniens tamen veniet, & non tardabit. Adhuc procul viſus, apparebit in finē & nō mentietur. Colligamus ergo ex his, ſi ilico non adſit auxiliatrix manus Dei, omnia nihilominus tandē vt in gloriā Dei, ita & in noſtrā tandē ſalutē ceſſura. Facit & hoc exemplū, vt Chriſtum imitantes, iis potiſſimū opē feramus, quos maiore videmus neceſſitate premi. Circūſtantia tēporis (TRIGINTA & octo annos habens) exaggeratio eſt neceſſitatis, vt poſtea manifeſtior clariórque fiat IESV CHRISTI potentia, qui tam diuturnā pellere potuit infirmitatem. Rurſus quū ait IN infirmitate erat: typū magni ac profundi peccatoris inſinuat, qui ex ſe tanquā ex ſe nō ſeruatur, ſed gratuito per CHRISTVM ex impio fit pius, ex infirmo firmus & ſanus: imo nullus eſt morbus animi tā capitalis támque inueteratus, quem non facile tollat Baptiſmus & fides viua in IESVM CHRISTVM.

Afflictiones nō fato, ſed pro bona dei volūtate. Morbi & afflictiones pro gloria Dei.

Spes non confūdit.

Neceſſitati ſubueniendum.

Peccatū oppreſſorum typus.

Hunc quum vidiſſet IESVS iacentem.

Piorũ preces præuenit Chriſtus.

Iacet peccator peccatis obſitus: hũc oculo miſericordiæ miſericordiſſimus ille IESVS cõſpicatur: hunc immẽſa ſua bonitate & gratia præoccupat. Piorum preces præcurrere ſolet, teſtante Spiritu ipſius apud Eſaiam cap.65, Erítque antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam.

Et cognouiſſet quia multum iam tempus haberet.

Quò clarior fiat lectio, ſubaudiendum eſt quod mox præceſſit (in infirmitate) vt hoc contextu legatur, ET COGNOVISSET, quia iam multum tempus haberet in infirmitate, quaſi dicas, Dominus miſericordia tactus eſt, quũ cognouiſſet hunc hominẽ tam longo tẽpore rem habuiſſe cum paralyſi, vidiſſétque malũ hoc eſſe deploratius, quòd iam triginta & octo totos annos detinuiſſet miſerum: ſuper infirmum commiſertus eſt, dicens,

Dicit ei,

Piſcina vera.

En magna IESV CHRISTI philãthropia, qui laborantis ægroti preces non expectat, ſed ſua miſericordia, præuenit, & ſe ad medendum accingit. DICIT ei, id eſt huic colloqui dignatur: ſcilicet vt aperiat ſe ſũmũ eſſe medicũ, ſe verã & non typicã eſſe piſcinã.

Vis ſanus fieri?

Sanari nequit cui morbus placet. Velle fieri ſanũ

Dominus, qui omnia nouit, interrogatione vtitur: non quòd dubitet (neque enim dubium erat quin infirmus cuperet ſanitatem, qui iam tot annis, tam pertinaci ſpe ſalutis piſcinam obſederat, nec toties fruſtratus, animum deſponderat: ſed vt fidem & tolerantiam circunſtantibus inſinuet, ſimúlque vim morbi omnibus cõſpicuam faciat: ſubindicans neminem ab animi vitiis ſanari poſſe, niſi morbũ ſuũ oderit, & ſalutis deſyderio teneatur. Si enim à peccato mundari volo, neceſſarium eſt peccatũ veterémque hominẽ oderim, & gratiã CHRISTI ex animo deſyderẽ: Velle enim fieri ſanũ, quid eſt aliud quàm ægritudinẽ odiſſe, & incolumitatem deſyderare? Deinde interrogat, vt eum ad petendum inuitet, & vt doceat ſe eum eſſe, qui inuocatus iuuare poſſit. Ad hũc modum Dominus nos in omnibus noſtris afflictionibus interrogat, num liberari velimus, quũ nos ſua gratia præoccupat, ſimúlque iniicit nobis deſyderium liberationis: quibus omnibus nobis occultè inſinuatur, non eſſe in noſtris ſolis viribus ſitum, vt à malo liberemur: ſed aliò reſpiciendum eſt, ad Deum ſcilicet, in cuius manu ſita ſunt omnia, & à quo ſolo omnis liberatio & redemptio expectanda eſt fide viua, qua Domino inſerimur, & vnum cum illo ſumus.

Reſpondit ei languidus.

Præſentem non agnoſcit medicum languidus: qui tametſi non reſpondeat ad id quod rogat IESVS, tamen ex tam alacri interrogatione, aliquid bonæ ſpei cõcipiens, explicat non ſibi deeſſe voluntatem, nec ob deploratum morbum illiúſque magnitudinem & vetuſtatem diffidit animúmve deſpondet, quin ſi in piſcinam deferretur, poſſet ſanari.

Domine, hominem non habeo, vt quũ turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

Paralyticus Chriſtum compellat.

Captata beneuolentia hoc verbo, DOMINE, reſpondet languidus, Non animus, non voluntas deeſt mihi. Quî enim fieri poteſt ſanitatem recuſem, quum tam graui eodémque deplorato & longo morbo ſim affectus: ſemper mihi fuit ſpes ſanitatis recuperandæ. Nunquam enim tam demiſſo fui animo, etiamſi tot annis lectũ æger ſeruauerim, quin hîc aquæ motũ expectarim: ſed hominis baiuli opera eſt mihi neceſſaria, qui me in piſcinã, aqua ab Angelo mota, deportet. Hæc confirmat eleganti ætiologia à tarditate ſua ſumpta, dicens, DVM venio enim &c. acſi dicat: Nam vbi alii ſenſerunt moueri piſcinam, properarunt in lacum: ego vero ægritudine tardus, ac baiulo deſtitutus, fruſtra iam prorepo in lacum, quũ alius prior deſcenderit. Videtur his verbis paralyticus eò tendere, vt verecundè rogaret CHRISTVM (quem corpore validum & ex cõpellatione miſericordem videret) vt quũ tempus eſſet, ſeſe deferret in piſcinam. Non audet hoc palã ab eo petere, ſed expoſita neceſſitate ſubindicabat quid obſtaret ad ſalutẽ, quaſi diceret, Si, qui rogas, Nũ ſanus vis fieri? habes iam aliquid cõſilii, obſecro, mihi ter miſero ſuccurras. Nã hæc tua quæſtio apud me facit, vt ſubodorẽ non vanũ hoc eſſe, quòd me vnum, aliis præteritis, tã amicè & benigniter cõpellas. Hæc tã benigna interrogatio videtur mihi auxilium polliceri. Ex hoc reſpõſo colligamus, languidũ ex ſuauiſſima CHRISTI cõpellatione, fidẽ cõcepiſſe, quanquã neſcierit eſſe CHRISTVM. Aliquãdo enim Chriſtus ſeſe, quãuis ignotũ, verbo ſuo tamẽ inſinuauit. Deinde legimus in hoc lãguido exẽplũ charitatis, vt quæ ꝓ ſuo genio nõ inuidet, nõ irritatur: ita

ritatur: ita languidus non accuſat CHRISTVM, vt ſtultã interrogationem interrogãtem: non conuitiatur, non maledicit aliis qui ipſum præuenerũt, ſed candidè & citra contumeliam aliorum (quod plerique calamitoſi ſolent) narrat ꝙ præueniatur. Poſtremò hominis langnidi tolerantiã in cruce obſeruemus. Nihil blaſphemũ reſpõdet, non deuouet ſeipſum, non execratur diẽ in quo natus eſt, ſicut puſillanimes facimus, ídque quũ in leuiores morbos inciderimus: ſed mãſuetè & placidè reſpõdens, patientiſſimè ſuã calamitatẽ deplorat.

Paralytici commendatio.

Dicit ei IESVS.

Ecce ineffabilem IESV CHRISTI charitatem, qui tam pertinaci ſpe languidi commotus, denique volens oſtendere ſe veram piſcinam eſſe, & eos qui poſt motam aquam in piſcina ſanabantur, ſua virtute ſanari: ſéque ad manum habere, in promptúque ſibi eſſe ſolo nutu omnes & corporum & animorum morbos poſſe tollere, dicit. Quid dicit?

Surge.

Imperat CHRISTVS, verbóque curat: vt hoc exemplo diſcamus quàm diligenter & firmiter Verbo fidẽ adhibere debeamus: etiamſi interim multa aduerſa per carnem excitentur. Hoc imperio oſtendit ſe ſummum eſſe medicum, & alium à noſtris medicis: qui neque morbis, vt recedãt, neque infirmis vt ſurgãt atque ſanentur imperãt. Solius Dei eſt, non hominis tanta poteſtas & virtus, vt ſic imperare poſſit. Non hic orat Dominus, vt homo curetur, ne de Prophetarum numero aliquis eſſe videatur, ſed vt virtutũ omnium Dominus, fieri quod vult imperat.

Verbo firmiter adhærendum.

Christus medicus alius à Galeno.

Tolle grabatum tuum, & ambula.

Multis variíſque pharmacis noſtri medici febrem alióſve morbos aliquando depellunt, & ægrotum ſanant: ſed debilem & qui baculo innitatur, quoad vires reſumpſerit, relinquunt. At longè aliter CHRISTVS, qui non fruſtulatim aut imperfectè, ſed in integrum ſanat. Vnico enim verbo, Surge, expulſa paralyſi, addit vires, & ſolidam membrorum compagem, dicens, TOLLE grabatum tuum & ambula.

Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat.

Simulatque audiuit, credidit: nihil diſceptans aut ad hũc modum murmurans, Me iubes ſurgere? qui fieri poteſt tam longa ægritudine preſſus ſurgam? tollam tam graue pondus & ambulem? Nihil tale cogitauit: ſed credidit & ſurrexit ſanatus: vt non ſolùm liber eſſet à morbo, alioqui languidus & imbecillis, quemadmodum ſolent qui medicorum arte ſanantur, ſed ſine hominis auxilio ſeſe in pedes ſubrigens, lectulum ſuum in humeros ſolus ſuſtulit: atque ita ſui lectuli baiulus fortis & robuſtus, domum rectà abiit, longiſſimæ ægritudinis monumentum cunctis ſpectantibus obuium faciens, vnde apertè cognoſcere poterant, quanta Domini virtus eſſet. GRABATVS, lectuli genus eſt, ſeu lecticæ potius, in quo meridiari ſolent. Perotus etymologiam vocis petit à Græcis. Dictum enim putat κράβατον quaſi καράβατον, à κάρα caput, & βαίνω peruium. De his in præſentia non diſputo: in magno Græcorum Etymologico reperitur κράβατον dictum παρὰ τὸ κρεμᾶν τὰς βάσεις, id eſt à ſuſpendendo pedes, quòd ſic in lecticis portarentur, vt pedibus non contingerent terram. Quòd pleriſque in templis audiam vocem, Grábatus, perperam pronuntiari, admonendũ duxi, Grabâtus, pronuntiandum penultima longa, doctore Vergilio, Membra leuat ſenſim, vili demiſſa grabato: & Martiale, Sed ſi nec focus eſt, mundi nec ſponda grabati.

Paralyticus verbo credens ſanus factus.

Grabatus.

Erat autem Sabbathum in die illo.

A circunſtantia tẽporis, quæ ſequuntur, ſuperioribus connectit Euãgeliſta, aperiens lectoribus quale fuerit Phariſæis calumniæ ſeminariũ, qui quæ ſolũ ad tẽpus erãt data, & ea quidẽ carnalia, ſuperſtitioſè tuebantur, neglectis quæ erãt præcipue ac perpetuò duratura.

Dicebant ergo Iudæi, illi qui ſanatus fuerat.

Hoc opus Dominus in Sabbatho fecit, vt ſe Dominum Sabbathi, & omnium, hoc miraculo declararet. Quóque magis inuulgaretur, iuſſit eum pariter qui tam diu à grabato portatus fuerat, grabatum in humeros ſublatum die Sabbatho viciſſim portare & ambulare. Hoc quum non ſolum inſolentiſſimũ, ſed etiam inauditæ haberetur impietatis, aſtantium & omnium intuentium animos plurimum permouit: vt de cauſa tantæ audaciæ (qua violaret Sabbathum) ſciſcitaretur, quo fit, vt hac occaſione virtutem & authoritatem Domini diſcerent. Quærentes enim facti cauſam, certiores de miraculo facti ſunt.

Sabbathum eſt,non licet tibi tollere grabatum tuum.

Sabbatho feriandum.

Impiorum genius.

Sabbathum quid dicitur. Sanatio nō violat ſabbathū.

Ferentem grabatum adoriuntur,obiiciẽtes legis ſolutionẽ.Sabbathi dies eſt,inquiunt, cui debetur otium:non eſt fas tibi tollere grabatũ tuum.Scribitur Exodi cap.20,Sabbatho nõ facies omne opus tuum.Item Hiere.17,Hæc dicit Dominus, Cuſtodité animas veſtras: & nolite portare pondera in die Sabbathi, nec inferatis per portas Hieruſalem : & nolite eiicere onera de domibus veſtris in die Sabbathi:& omne opus nõ facietis. Rurſus Exodi cap.31, Videte vt Sabbathũ meum cuſtodiatis : quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris,vt ſciatis quia ego Dominus qui ſanctifico vos. Sed iuxta carnem hæc intelligentes,neque fidem,neque charitatem agnoſcunt,veluti peruerſè religioſi , impii erga Deum,& inuidi erga proximum . Debuerant enim ex tanto miraculo fidem confirmare, CHRISTI potentiam admirari,& illum multa laude celebrare:interim ſanato congratulari,& in eo CHRISTVM maximè illuſtrare.Hoc ſi facerent , intelligerent charitatis opera non violare Sabbathum.Sed impiorum iſte ſolet eſſe genius , candida in nigra mutare,& è mirabilibus Dei obſtinatiores fieri . Huius impiæ obſtinationis exẽplum habes in Pharaone. Negligunt præcipua:ſuperſtitioſè defendunt externa,& ad tẽpus ſolum conceſſa . Nefarium erat apud illos violaſſe Sabbathorũ otium:proximũ fraudaſſe Sabbatho, nullius erat momẽti.Sabbatho ſuſtuliſſe grabatũ,impium videri volebãt: inuidere miſero ſanitatem,culpa non erat.Similiter boues oueſque ſuas die Sabbathi adaquabãt . Huic negotio mirũ in modũ applaudit ratio Sabbathi . Sabbathũ enim quietem ſonat:ſed ſanatio quietẽ inducit & cõfert,morbus vero inquietudinẽ parit . Ergo hæc ſanatio nõ eſt Sabbathi violatio,ſed moleſtiarũ & inquietudinis ablatio,quæ ad Sabbathi rationem nõ parum confert.Obiiciet aliquis.Non imprebo morbi curationem,etiam die Sabbatho , ſed quũ Sabbathum erat illo die, cur ſui grabati baiulationem non diſtulit in ſequẽtem diem, quo per legem licebat onus ferre ? Qui tot annis præ morbi preſſura otiatus eſt , potuit eo die feriari,& expectare diem ſequentem: quid magni retuliſſet,eo die nõ ſuſtuliſſe grabatum? Reſpondeo: parendũ erat ei qui Sabbathi & omnium eſt Dominus,cui morẽ gerens baiulus verè ſabbathizabat:quandoquidem quieſcebat ab omni opere malo,qui veterem exuebat hominem,& nouum induebat.Adhæc non erat vetitum portare quæ ad decorem tum templi tũ Dei faciebant. Licebat enim portare , lauare hoſtias, & alia huiuſcemodi facere, quæ ad cultũ Dei cõducebant.Malè feriati Iudæi ſola delectati vmbra,veritatem recuſant, turbati quũ hominẽ ſanitati reſtitutũ ſabbatho videãt . Hoc præcepto,Surge, tolle grabatũ tuũ & ambula , CHRISTVS miraculũ reddit celebrius: nã iubens ferre grabatũ,manifeſtius fiebat hunc eſſe ſanatũ, qui infirmus ferre nõ potuiſſet:pluréſque miraculo aderant die Sabbatho quàm profeſto die. Viderant omnes nouerántque paralyticũ , quem ſciebãt multis annis decubuiſſe:iam conſtabat eũ validũ eſſe,nec vlla morbi veſtigia præ ſe ferentem.Deinde ita factũ eſt,vt ſua impietate cõmoti, quærerẽt facti cauſam: & certiores facti, Chriſti virtutẽ , potentiam & authoritatẽ diſcerent,cognitã exciperent,exceptã ſeruarent.

Opera quæ non violant ſabbathum.

Sabbathum ſanatione honoratur.

Iudæi cæci.

Sabbathũ propter hominem.

Præterea non ægrotatione hominum,ſed potius ſanatione & curatione honoratur Sabbathum.Nihil ergo erat cauſæ apud hæc genimina viperarum,mutantium bona in mala,cur hunc ſolutionis Sabbathi accuſarent . Sed puto in iſtos Prophetam Hieremiam cap. 5, dixiſſe,Audi popule ſtulte, qui non habes cor:qui habentes oculos non videtis : & aures , & non auditis . Quid his Iudæis inſanius & cæcius , qui quũ tantam CHRISTI gloriam admirari debuiſſent,non modo id non faciunt , verũ etiam increpant atque reprehendũt, & tranſgreſſionis crimine hominem accuſant,cui re vera congratulandum erat.Calumniantur in homine ſanato offenſum Deum , ſine cuius ope non poterat ſanari homo : tamen in aſino ſubleuato non exiſtimant violari Sabbathi religionem . Eſt Sabbathum propter hominem,ſine cauſa hominis repertũ. Cedunt ergo legis ceremoniæ præceptis & officiis ſanctioribus.Hoc ſi conſideraſſent Iudæi,non præpoſterè religionem tutati fuiſſent.

Reſpondit eis , Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum & ambula.

Paralytici confeſſio de Chriſto.

Iudæorum criminationes repulſurus , ſeipſum armat & defendit authoritate medici, à quo tantum accepit beneficium: ad illum rem totam transfert qui ſanitatem eſt largitus. Quaſi diceret : Vultis me ingratum profitear? illius iuſſu hæc facio qui me ſanum fecit:illius honor Sabbathiſmo præferendus eſt:cui tanta vis, tanta gratia ineſt, vt me ter miſerũ, & deplorato morbo triginta octo annis laborantem ſanauerit , ſolo vnicóque verbo morbum meum

bum meum ſugauerit. Hoc non eſt hominis ſed Dei opus: Qui rem tantam verbo præſtare potuit, homine ſimul & Sabbatho maior videtur. Delirio & diſipiſcẽtia magna laboratis, iubentes ne morem geram ei, qui me tantis beneficiis cumulauit, & à tam diuturno eodémque difficili morbo liberauit. Iure igitur optimo parendum eſt illi, portando grabatum meum, etiam Sabbatho. Obſerua hoc loco libertatem Chriſtianam, & huius hominis erga Iudæos in dicendo liberam vocem admirare, quando aduerſantibus Iudæis & obiurgantibus, Non licet tibi tollere grabatum tuum per Sabbathum: ipſe eum fiducia liberè prædicat benefactorem: Qui me, inquit, ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum.

Chriſtiana libertas.

Interrogauerunt ergo eum, Quis eſt ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambula?

Cognito miraculo, quod euidentius erat quàm vt negari poſſet: & ſanctius, quàm vt reprehendi deberet, Phariſæi & primores Hieroſolymitæ, vrbis nobilitate & templi religione tumẽtes, non ſolùm inuidebãt ſanato, verùm etiam reſtitutæ ſanitatis authori ſtruunt calumniam, moliuntur inſidias, dicentes, Quis eſt ille homo qui dixit, &c. Quaſi dicerent: Quis tam effrænis & perfrictæ frontis eſt, qui nobis etiam inſciis, & nihil in hoc negotio diſpenſantibus permittentibúſve, ſe violatorem legis conſtituerit, arrogaueritque ſibi authoritatẽ violandæ legis? Re vera ſciebãt quis eſſet miraculi author, ſed hoc ſuo ſupercilio & faſtu terrorem ſimplici plebeculæ incutiebant, vt nomen Domini IESV obſcuraretur & prorſus extingueretur. Iam cædis cupiditate feruescere videbantur Iudæorum animi.

Iudæi ſuperbi & inſolentes.

Is autem qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet.

Tanto perfuſus erat gaudio de reſtituta ſanitate baiulus ille, vt vix de facie, de nomine certè non nouerat IESVM CHRISTVM. Chriſtus enim non manifeſtauit ſanato perſonam ſuam, vt doceamur Verbo adhæreſcendum potius quàm perſonæ. Verbum eſt cui credendum venit. Proinde eum de facie tantum nouiſſe poterat, tum quidem cõmonſtrare IESVM non valebat, quòd ſtatim miraculo facto, ſubduxit ſeſe à turba.

Verbo potius quàm perſonæ adhærendum.

IESVS enim declinauit à turba conſtituta in loco.

Non abſque diſpenſatione in multitudine hominum occultatus eſt Ieſus, & clanculum ſe ſubduxit à turba: non quòd timeret mortem: qui potuit omnes aduerſarios ſpiritu oris ſui perdere: ſed vt exemplo eius diſcamus non quærere fauorem humanum ex aliquo noſtro opere bono: deinde vt doceamur non tentare Deum, ſed aliquantiſper declinare iratorum inſaniam, donec malignantium ira aliquãtulum deferbuerit. Graue enim eſt ſaxum (ait Sapiens Prouer. 27) & oneroſa arena: ſed ira ſtulti vtroque grauior. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & imperiũ concitati ferre quis poterit? Deinde ſubſtraxit ſe à turba CHRISTVS, partim ne ſua præſentia Iudæorũ inuidiam magis accenderet (Solet enim & aſpectus eius cui inuidetur, non paruam inuidiæ flammam immittere inuidentibus) quare conſultò ſeceſſit. Inquirentes enim de miraculo curioſius, celebrius illud reddunt. Partim vt ipſo abſente miraculum maiore cum fide cognoſceretur ex eo, qui ſanitatis beneficiũ ſenſerat. Huius ſententiæ ſenſus eſt, IESVS ſubduxit ſeſe, quũ turba eſſet in loco, quòd inter plurimos facile eſt vnũ aliquem latere, quem deinde nũ cognoſcas. Non putaueris Ieſum ſeceſſiſſe extra vrbem, ſed velut peregrinũ & ignotum ſeſe turbæ immiſcuiſſe.

Opera noſtra vacent gloria. Iratorum inſania aliquo ſpatio vitanda.

Poſtea inuenit eum IESVS in templo, & dixit illi.

Circa CHRISTVM nihil temerè fieri ſolet: vt enim diſpenſatione quadam latuit, ita ex conſilio & ordinatione Dei apparet, ſeruata temporum opportunitate in omni re: mãſiſſet reſtituto ſanitati incognitus cum de facie, tum de nomine, niſi ſeipſum manifeſtaſſet ei. Vnde Euangeliſta ait, ET dixit ei. Obſerua, CHRISTVS inuenit ſanũ hominem, non autem ſanus CHRISTVM. Prius enim eſt Deum nos inuenire, quàm quòd Deum inueniamus. Sap. 6, Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt.

Chriſtus in populo latuit.

Deus prior nos quærit.

Ecce, ſanus factus es.

ECCE, particula eſt attẽtionis. Attende tu: Rem ſeriam ſum tibi narraturus: conſidera & apud te cogita, Factus es ſanus, ſupple & corpore & anima. Hoc eſt ex gratia iuſtificatus es: non ſolum priſtinæ incolumitati es reſtitutus, ſed etiam à peccatis abſolutus. Iſte eſt curationis Euangelicæ finis, cognationem habens cum re, quæ eſt, nouam incipere vitam. In qua per bona opera grandeſcere oportet, donec in virum perfectum ætatis plenitudinis Chriſti perueniatur. De hoc fine curationis Euãgelicæ cõſulere oportet Paulum ad Rom. cap. 6, Quid ergo dicemus? Manebimus in peccato vt gratia abũdet? Abſit. Qui enim mor-

Particula, Ecce.

Euangelicæ curationis finis.

tui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Et ad Epheſios cap.2, Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Iam noli peccare.

Iuſtificationis fructus.

IAM, ac ſi diceret, Quum acceperis beneficium tum reſtitutæ ſanitatis, tum remiſſionis peccatorum, poſthac noli peccare. Fructus, imò finis ipſius ſanitatis & iuſtificationis eſt bene operari, & totam vitam in melius mutare.

Ne deterius tibi aliquid contingat.

Recidentium pœna grauior.

Morbi ex peccatis orti.

Piorum disciplina, afflictio.

Morborum immiſsio vnde.

Afflictiones. Supplicia.

Grauiorem pœnam, & excæcationē comminatur in eos qui peccant, nec mutant vitam in melius, poſt oblatam gratiam & acceptam iuſtificationem. NE deterius quid contingat tibi, ſupple, quàm fuit infirmitas tua. Quaſi diceret, Pro primis peccatis luunt pœnas homines, in quæ ſi reciderint, grauiores patientur, idque meritò. Quare tu ſanitatem es conſequutus, depulſo corporis morbo, qui tibi natus erat ex animi morbo, vtrunque ſuſtuli malum. Tu caue poſthac ne recidens in priſtina peccata, grauius aliquod malum tibi acceſſas. Huc pertinet quod ſcribitur 2. Petr. cap. 2, Melius enim erat illis nō cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato. Summa exhortationis CHRISTI eſt, vt iuſtificati, benè operemur, & totam vitam mutemus in melius. Ex hoc loco docemur: ex peccatis quidem primùm natos hominum morbos: deinde non ſolùm ad futurum iudicium peccatoribus ſupplicia reſeruari, verùm etiam multis ac variis modis in hac vita plerunque ipſos puniri. Quod ita fieri etiam Paulus teſtatur 1. ad Cor. cap. 11, Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd ſi noſmetipſos iudicaremus, non vtique diiudicaremur. Piis afflictio eſt diſciplina, qua docentur effugere iram Domini & voluntati eius obſequi: dicēte Paulo 1. Cor. cap. 11, Dum iudicamur autem à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Rogabis: Quid dicendum de iis qui cum morbis naſcuntur, quos nondum meruiſſe videntur? Reſpondeo: Ex mala quadam radice adnata, immiſſos eſſe morbos. Atque quos ſuis immittit Deus morbos, non ſolùm in hoc immittit, vt caſtigatos in viam reducat: ſed hæc immiſſio ſæpe fit in hoc, vt eos in officio cōtineat, atque à flagitiis ad quæ natura propendent, arceat. Afflictiones quas in hoc mundo toleramus, loco admonitionis ſunt, quæ in altero ſeculo, ſupplicia dicuntur. Colligamus ex his quoſdam eſſe morbos ex peccatis ortos, vt huius Paralytici: & Aſa, 2. Paralip. 16. quoſdam verò propter probationem, qualis fuit morbus Iob, vt monſtraretur eius virtus. Videtur is qui reſtitutus eſt ſanitati fuiſſe pius, qui non ad volupè viuendum abierit, ſed ſeſe in templum receperit, vbi audito CHRISTO, non parum in Euangelio promouit: qui nihil Iudæorum inſaniam veritus, CHRISTVM ſuæ ſanitatis authorem imperterritus palam confitetur, & ſe tanti beneficii non immemorem prodit.

Abiit ille homo: & nuntiauit Iudæis quia IESVS eſſet qui fecit eum ſanum.

Paralyticus Euangeliſtes.

Poſteaquam is cui contigerat ſanitas cognouit didicítque, eundem eſſe qui prius iuſſerat tolli grabatum, & qui nunc teſtatus eſt ſe ſanitatis authorem eſſe, admonerétque ne peccatis iteratis in grauiorem morbum recideret, eíque nomen eſſe IESVM, credidit, propter quod loquutus eſt. Nam abiit ad calumniatores Iudæos, clamans & palam manifeſtans IESVM eſſe cui ſuam deberet ſanitatem. Non vt mali quidpiam in eum criminarentur aut cogitarent, ſed vt non ignorarent medicum, ſi quis etiam eorū curari deſyderaret. Exiſtimabat enim illud multorum intereſſe vt omnibus notus eſſet, qui verbo ſic poſſet morbo mederi iam deplorato. Non prodit hic homo, veluti accuſaret, dicens, quia IESVS eſſet qui tollere grabatum in Sabbatho iuſſiſſet, id quod illi audire volebant: ſed is qui ipſum ſanum fecit, id quod audire non ferebant. Nec mirum. Nam ex diabolo nati, quo magis diuinitatem CHRISTI ſentiebant, eo magis contra eum efferebātur, agente eos hoſte Dei, Satana. Huc pertinet quod Paulus ad Rom. cap. 1. ait, Euangeliū non erubeſco. Virtus enim Dei eſt in ſalutē omni credēti. Vox (IESVS) & naturæ & officii nomē in CHRISTO eſt.

Ieſus nomen naturæ & officii in Chriſto.

Propterea perſequebantur Iudæi IESVM, quia hæc faciebat in Sabbatho.

Iſta eſt mundi ingratitudo erga CHRISTVM: hæc vnica eſt cauſa qua mundus

Chriſtum

CHRISTVM perſequitur, oblata ſcilicet aut tradita ſumma beneficentia. Vnde hæc eſt Euangelii fortuna, vt pro bonis mala, pro beneficiis conuitia accipiat. Huius rei exemplum miniſtrat nobis hic locus, explicans quàm ſe prodat Iudæorum peruerſitas exitio digna, qui pro accepto beneficio, IESV ſtruunt calumniam adeò deſtinata malitia, vt vitio dent CHRISTO quòd hominem Sabbatho ſanauerit: qui tamē in aſino ſubleuato non exiſtimant violari Sabbathi religionem. Neque ſolum calumniabantur IESVM, ſed etiā obſtinatis animis perſequebantur: non ob aliud, niſi ꝙ rem ſanctā ac piam feciſſet in Sabbatho.

Euangelii fortuna.

IESVS autem reſpondit eis:

Videns IESVS Iudæorum calumnias, techinas & inſidias, cœpit certis argumentis retundere cauillos, & ſe nihil mali egiſſe in reſtitutione infirmi in Sabbatho, oſtendere.

Pater meus vſque modo operatur: & ego operor.

Argumento ab authoritate & exemplo Patris cauſatur CHRISTVS ſe iure optimo operatum eſſe in Sabbatho, idque altiore ſtylo quàm aliâs Matthæi 12. & Lucæ 6. pronunciat. Nam alibi rationem violati Sabbathi afferens, cauſatur exemplum Dauidis, Sacerdotum, & eorum qui ouem in foueam die Sabbathi delapſam è fouea liberant: addens Filium hominis, Sabbathi Dominum, non ſeruum: authorem, non ſubditum eſſe. Hic vero altius & diuinius rationem dat, quare Sabbathum iure violauerit, hoc eſt in Sabbatho operari ſeu grabatum ferre iuſſerit. Elegans eſt hæc IESV CHRISTI aduerſus Iudæos apologia: Scio ait & intelligo Dei præcepto admandatum eſſe, Sabbatho ab opere ceſſandum eſſe, quo à conſideratione & glorificatione bonitatis Dei, homines auocantur. Hoc vero meum opus tale eſt, vt nihil æquè homines poſſit incitare ad glorificādum Deum: imò quod ego feci, ex iis operibus eſt, quæ Pater meus VSQVE MODO, id eſt omnino, cōtinuè, ſemper & ſine tēporis reſpectu, OPERATVR, id eſt benefacit, confert beneficia: ET ego illa operor. Quieuit quidem die ſeptimo ab omni opere quod patrarat, hoc eſt ceſſauit condere noua creaturarum genera, & à mundo condendo. Non enim alium vnquam mundum viſibilem & eundem externum creaturus eſt. Sed non requieuit à mundo adminiſtrando & gubernando, à quo ſi vel tantiſper manum auxiliatricem ſubſtraheret, in nihilum abiret. Si quis deſyderauerit videre, quomodo adhuc operetur Deus, videat diſpenſationem rerum, & diſcat opera prouidentiæ, ſolem orientem, mare, flumina, animalia, & reliquas creaturas, quæ omnia ineffabili prouidentiæ verbo, etiam die Sabbathi moueri videbit. Videat ille illuminationes, inſpirationes, miracula, & id genus opera, quæ Deus vſque modo citra dierum delectum, hoc eſt tam in Sabbathis quàm profeſtis aliis diebus, operatur, iugíque ſucceſſione omnia conſeruat. Quare ergo temerè atque imperitè accuſatis eum, per quem omnia Pater operatur? ET EGO operor, id eſt benefacio, & confero ſemper beneficia ſine reſpectu temporis, Patris authoritate & exemplo. Omnia enim Deus Pater non aliter quàm per virtutem & ſapientiam ſuam, qui Filius eius eſt, peragit. Tantum igitur abeſt arguendus veniam, vt honore dignus ſim, qui tanta diligentia Patris opus exequar. Hac oratione CHRISTVS breuiſſima atque apertiſſima, docet in omnibus ſe Patri cooperari, tollens ſupercilium & imperitiam Iudæorum, qui naturam Vnigeniti penitus ignorātes, ſoli Deo Patri, Moſaicam legem attribuebāt, cui omnino parendum cenſebant. At quum Filius eiuſdem naturæ cum Patre ſit, nec aliud ſit præter illum, quantum ad identitatem ſubſtantiæ pertinet: ideò non poteſt velle alia quàm Pater velit. Ipſe enim (ait Cyrillus) viuens conſilium, atque virtus Patris ſubſiſtens eſt, ac ideò vniuerſa operatur cum Patre. Totus hic locus ad prouidentiam diuinam pertinet, quo diſcimus Deum omnia in omnibus operari, dicente Paulo ad Rom. cap. 11, Ex ipſo tanquam principio: per ipſum tanquam medium: & in ipſo tanquam fine ſunt omnia. Quare in omnibus etiam aduerſis ſuſpiciamus Deum, in cuius manu nos noſtráque omnia ſunt poſita: cuius cogitationes, ſunt cogitationes pacis & non afflictionis. Qui non affligit vt perdat, ſed ſeruet. Nolo enim, ait ille per Prophetam, mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat.

Apologia Christi aduerſus Iudæos.

Christi probatio quòd nō violarit Sabbathū. Christus & Pater cooperantur.

Iudæorum ignoratio de vnigenito Filio.

Filius eadē vult & operatur atque Pater.

Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere.

Iudæi inuidia corrupti, qui ſacris IESV CHRISTI ſermonibus commutari debebant, acrius exacerbantur, tumultuantur, & incenduntur in cædem eius, qui rebus magis quàm verbis nihil in Deum commiſſum eſſe docebat, ſi homini ſalutem ſuam in Sabbatho largitus eſt. Contemnunt CHRISTVM, vt vilem & abiectam perſonam, qua contempta, neceſſe eſt cōtemnatur & doctrina. Hominem enim eum eſſe vidētes, & habitantem in eo Deū non cognoſcentes, ferre non poterant, Deum veluti propriū Patrē ab eo appellari.

Quia non ſolùm ſoluebat Sabbathum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.

Conſpirationis Iudæorum in Chriſtum occaſio.

Arriani.

Chriſtus non ſacit ſe æqualem Deo.

Blaſphemia eſt plures facere deos.

Deus vnus in trinitate.

AEtiologia eſt conſpirationis in cædem Domini, à violatione Sabbathi,& à blaſphemia in Patrem. CHRISTVS non ſimpliciter dixit, Patrem ſuum eſſe Deum: ſed quum explicaret quòd omnia ſua opera, ſunt opera Dei Patris, hoc eſt quòd ipſe & Pater ſunt eiuſdem eſſentiæ,potentiæ, & gloriæ, ſubodorauerunt CHRISTVM inſinuaſſe ſe æqualem Deo Patri,atque ſe Deum habere Patrem,non adoptione,ſed natura. Quod ferre non poterant: ſicut nec Arriani,diuinitatem CHRISTI negantes. Illi enim ex Lege contendunt vnum ſolum eſſe Deum:& blaſphemiam eſſe æqualem ſe facere Deo:quod verum eſt in creatura, non autem in CHRISTO, qui (vt verum fatear) non facit ſe æqualem Deo, quum ipſe ab æterno natura ſit æqualis Deo,& cum Patre eiuſdem gloriæ & potentiæ:Ad Philipp.cap.2,Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:ſed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens. Non intelligebant ter miſeri,Filium Dei, Deum eſſe,& propter nos hominem factum eſſe.Blaſphemia eſt plures deos facere aut conſtituere: vnus enim eſt Deus natura,ſed tres hypoſtaſes ſiue ſubſiſtentiæ proprietate,Pater,Filius,& Spiritus Sanctus.Fides catholica in vnum Deum credit,ſed vnum Deum in trinitate,id eſt in tribus proprietatibus perſonarum adorat.

Reſpondit itaque IESVS:

Hæc eſt ingens IESV CHRISTI philanthropia,veheménſque erga genus humanum amor,qui Iudæorum intellecta malitia, illorúmque ingratitudine cognita, illis tamen mederi incipit:pergírque clarius exponere poteſtatem quam à Patre accepit, ſimúlque deterrere eos ab impia crudelitate: Sic ſermonem ſuum temperans, vt nunc ſublimiora loquutus, ſe Deo Patri conſubſtantialem inſinuaret: nunc humiliora quædam admiſcens, quæ verum hominem teſtarentur: vt ſi hac humanitate hominíſque affinitate, ad ſui amorem illos non pelliceret,ſublimis illius potentiæ maieſtas,ab impietate illos deturbaret.

Et dixit eis,

Furore Iudæorum CHRISTVS nihil territus, ſuo more quæ dixerat (Pater meus vſque modo operatur, & ego operor) & aſſeueratione magis confirmat, & explicatione reddit dilucidiora:loquutus hunc in modum,

Amen,amen dico vobis,non poteſt Filius à ſe facere quicquam,niſi quod viderit Patrem facientem.

Diuinitas Patris & Filii cōmunis.

Patris & Filii eadem potentia.

Filium videre Patrem facientem.

Filius Patri cooperatur.

Videre pro Habere.

Argumento à iuramento, quo propter nos tam imbecilles vtitur (tanta enim eſt noſtra infirmitas) confirmat probátque ſe communem cum Deo Patre diuinitatem habere, ſicut & cum Patre ſimul operari. Vos me calumniamini ô Iudæi (ait Chriſtus) quòd hominem Sabbatho curaui, ob ídque Sabbathum à me non honorari putatis: ſed quod ego feci, hoc fecit Pater meus,quem vt Deum verum colitis. Eadem enim eſt eius & mea potentia.Nam impoſſibile eſt, quum Filius eius & ex eo naturaliter ſim,me aliud velle,aut aliud facere, quàm quod Pater & vult & facit. Non quia exemplo aut imitatione illud faciendum didicerim,ſed quia video Patrem facientem: hoc eſt (ait Cyrillus) Naturæ legibus ad eandem operationem atque conſilium conſcendo. Hoc eſt: Cum Patre cooperor. Naturæ enim legibus ſibi inuicem ita cohærent Pater & Filius,vt alter ſine altero nihil operetur.Quum ait,NON poteſt Filius,&c.argumentatur ab impoſſibili: Quaſi dicat,Impoſſibile eſt aliam eſſe potentiam Patris à potentia & virtute Filii, ſed vna eadémque eſt. Non poteſt Filius, qualis ego ſum naturalis Filius Dei, facere quicquam à ſeipſo, NISI quod viderit Patrem facientem: Hoc eſt Patris & Filii eadem eſt poteſtas,eadem voluntas, eadem operatio. Patris & Filii opera ſunt cōmunia. NISI quod viderit,id eſt cuius operis coauthorem ſimul & cooperatorē habuerit. Obſerua. VIDERE,pro Habere vel Accipere,Scriptura vſurpat,vt ſupra cap.3,Niſi quis renatus fuerit denuò,non poteſt videre regnum Dei,id eſt non poteſt habere ſiue poſſidere regnum Dei: Ita & hoc loco,Niſi viderit,id eſt habuerit Patrem facientem & cooperantem. Quo fit vt rectè veréque inferamus: Filius facit quæ Pater facit, ergo Filius eſt Deus. Similiter: Filius operatur opera Patris: ergo Filius Patri non eſt diſſimilis,2. ad Corinth.cap.4.ad Coloſſ.cap.1. & ad Hebr.cap.1, Qui quum ſit ſplendor gloriæ,& figura ſubſtantiæ eius.

Quæcunque enim ille facit,hæc & Filius ſimiliter facit.

AEtiologia eſt, qua non tam dictorum ratiõe adducit, quàm quæ probanda aſſumpſit, expolitione illuſtrat. QVAECVNQVE enim, &c. id eſt Pater & Filius æqualiter operantur, quæcunque operãtur. Non enim aliam virtutem habet Filius, vel inferiorem, vel ſuperiorem Paterna: ſed vna eſt ſubſtantia, vna virtus, vna operatio Patris & Filii. Quare, ô Iudæi, nolite tanta animi procacitate opus Filii carpere: propterea quòd qui Filium calumniatur, Patrem calumnia afficit: & qui Filium auerſatur, Patrem ſimiliter auerſatur.

Patris & Filii vna virtus & ſubſtantia.

Pater enim diligit Filium.

Pergit rationem reddere propter quam nihil priuatim operatur Pater abſque Filio: comminatúrque exitium iis qui Filium calumniantur, & Patri inæqualẽ prædicant. Quaſi dicat, Si quis Filii opera calumnietur, contumeliáque Filium affecerit, tantum facinus non ſinet inultum Pater, qui DILIGIT Filium, ſcilicet non alia dilectione, niſi Spiritu Sancto: quia Spiritus Sanctus, Patris & Filii dilectio eſt. Quum ergo Pater diligat Filium, cõſentit ei in Sabbathi ſolutione: oditque eos qui perſequuntur vnicè dilectum. Proinde vbi perfecta Dei ſimilitudo, ibi perfecta Dei dilectio reperitur: ſed perfecta ſimilitudo Patris, eſt Filius, ad Coloſſ. cap. 1, & ad Hebr. cap. 1, Qui quum ſit ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Ergo quia Pater diligit Filium, ſignum eſt quòd Pater generatione communicauit ei ſuam poteſtatem & naturam: non ſe ſpolians ſua potentia, ſed huic eandem quam habet virtutem, communicans. Huc pertinet locus ille, ſuprà cap. 3, Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Vide quæ in eum annotauimus locum.

Spiritus Sanctus Patris & Filii amor.

Et omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.

Elegans epanaphora eſt, qua idem expolit, quod dixerat: Patrem ſcilicet & Filium idem operari. Obſerua. Verbum, DEMONSTRARE, ſiue oſtendere, Scriptura vſurpat pro Donare ſiue Dare, vt Exod. cap. 33. ait Dominus ad Moyſen, Ego oſtẽdam omne bonũ tibi, id eſt Dabo. Ita & hoc loco, ET omnia demonſtrat, &c. id eſt Donat ſiue communicat generatione illa æterna Filio (vt pauld antè diximus) eadem facerẽ quæ ipſe facit: hoc eſt Pater priuatim nihil agit ſine Filio. Diuus Cyrillus ait, Pater Filio demonſtrat quæ facit, non quaſi depicta in tabulis, nec quaſi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim Filius ve luti Deus nouit) ſed totum ſeipſum in natura Filii ſic pingens, vt quæcunque in ſe habeat, in Filio demonſtret. Idcirco dictum eſt, quòd nullus cognoſcit Filium niſi Pater, nec Patrem nouit aliquis, niſi Filius. Eſt autem in vtroque, non per doctrinam, ſed naturaliter vtriuſque cognitio. Et Pater quidẽ in ſeipſo Filium videt, & Patrem Filius in ſeipſo videt. Propterea infra cap. 14. dicit, Ego in Patre, & Pater in me eſt. Quare qui voluerit ſecreta Patris agnoſcere, ad Filiũ feſtinet, qui eſt expreſſa Patris imago, vt pauld antè diximus. Sũt iudicia Dei inſcrutabilia, & viæ eius inperueſtigabiles. At in CHRISTO & per Chriſtum aperiuntur nobis, qui nobis immenſam Dei bonitatem demõſtrauit, prædicauit & docuit.

Oſtendere pro Dare.
Demonſtrare.
Patrem omnia demonſtrantem Filio.
Filium facere omnia quæ Pater.
Filius expreſſa Patris imago.

Et maiora his demonſtrabit ei opera.

Ab effectis & diſcretione operum diuinitatis, quorum aliud maius aliud minus, pergit perſuadere coæqualem eſſe Patris & Filii potentiam & virtutem. Quum dixerit, Omnia Pater ei demonſtrat: quo ſignificauit [Pater]em ſibi demonſtrare, id eſt conferre facultatem faciendi ea quæcunque ipſe facit, idque ab æterno habeat à Patre: quid hîc ait, Maiora his demonſtrabit, quaſi prius non demonſtrauerit? Verbum, DEMONSTRARE, hoc loco pro Reuelare accipitur. Pater ab æterno ſua bona in Filio impreſſit, demonſtrauit & donauit: nunc autem eam demonſtrationem in Filio reuelat, & mundo conſpicuam proponit ab effectis ipſis. Hinc languido reſtituta ſanitas (quæ Dei eſt opus) declarat, quòd Pater ſanandi propellendíque morbos corporales potentiam Filio dederit, hoc eſt quòd eadem eſt Patris & Filii poteſtas. Sanaſſe hunc ægrotum, magnum quidem opus eſt: & hæc res diuinam virtutem eius qui geſſit, & poteſtatem patefecit: quem ita mirabiliter, & cum tanta poteſtate facientem nullus iure carpere poteſt, ſi Deum ſe eſſe dicat, & filium Dei Patri æqualem in omnibus. At propter hoc opus, inquit, tumultuamini commotíque eſtis, & credere mihi nõ vultis. Maiora certè his corporum ſanationibus in me & per me demonſtrabit, id eſt reuelabit. Rogabit aliquis: Quæ ſunt illa maiora? Fugare principem huius mundi: ligare Satanam mille annis: exaltari, & omnia ad ſe trahere: mortẽ vincere: è morte reſurgere: aſcẽdere in cælũ: mittere Spiritũ Sanctũ: iuſtificare credẽtes, & mortuos ſuſcitare.

Demonſtrare.
Filii poteſtas eadem cum Patre monſtratur.
Operum Chriſti magnitudo.

Vt vos miremini.

Viſu auditúque mirabile eſt, atque humanis viribus maius, deplorato illi paralytico ſanitatem reſtituiſſe. Sed Pater declarabit quòd ſuo Filio etiam maiora demonſtrabit ope-

ra,quòd magis etiam miremini ex ratione & iudicio veſtro: quia is qui cæli & terræ Deus eſt,& Pater,communia faciat ſua opera cum Filio.

Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat.

Pater oſtendit Filii ſui opera maiora quàm ſit ſanitas. Filium mortuos ſuſcitat.

Argumento à ſimilibus operibus petito, præcedentium rationem & cauſam adducit, probans Patrem Filio oſtendere maiora opera, quàm ſint ſanitatis opera. Potentius enim eſt excitare mortuos ad vitam,quàm reſtituere ægroto ſanitatem. Hanc autem poteſtatem Pater ab æterno tradidit Filio: ita vt eadem ſit Patris & Filii poteſtas,quemadmodum eadem voluntas. Qui enim non aliter quàm Pater mortuos ſuſcitat,quomodo minor erit eo? Aut quomodo non eiuſdem erit cum eo ſubſtantiæ, qui eiuſdem naturæ habet proprietates? Suſcitare mortuos & viuificare, ſunt opera diuinitatis: quæ quia Pater operatur, ergo Deus eſt:quæ eadem quia Filius operatur,ergo Deus eſt. Per verbum(QVOS VVLT) declaratur Filii cum Patre poteſtatis æqualitas, eadémque voluntas,qui non aliud vult quàm Pater. Vna enim eſt Patris & Filii ſubſtantia,ergo & voluntas & poteſtas. Hæc verba (SVSCITAT & VIVIFICAT) intelligo potius à peccatis, quàm à corporali morbo, aut morte. Parum prodeſſet,ſi Pater demonſtraſſet Filio ſuo ſolam ſanandi morbos corporales potentiam: ſed in eo reuelata eſt noſtræ iuſtificationis,viuificationis,& ſaluationis potentia. 1. ad Cor.cap.1, Ex ipſo autem vos eſtis in CHRISTO IESV, qui factus eſt nobis ſapientia,& iuſtitia,& ſanctificatio,& redemptio. Obſerua. Quos vult viuificat: Ergo viuificari à CHRISTO,eſt gratiæ,non meriti noſtri. Non enim (ait Paulus ad Tit.cap.3) ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Ad Epheſ.cap.2, Gratia enim eſtis ſaluati per fidem,& hoc non ex vobis: Dei enim donũ eſt, nõ ex operibus,vt ne quis glorietur. Hic locus, FILIVS quos vult viuificat,aduerſari videtur dicto Pauli, IN Chriſto omnes viuificabuntur: ſed ad huius difficultatis explanationem,legito ſecũdam quam ſcripſimus Conciliationem,in 15.cap. prioris ad Corinth.

Suſcitare mortuos, diuinitatis opus.

Suſcitare & viuificare.

Neque enim Pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit Filio.

Conſueuerunt homines, præſertim qui ſunt obtuſiore ingenio & mente,metu & terriculamentis potius, quàm beneficiis addiſcere quod oportet: calcaribus enim indigent. Vnde CHRISTVS iudicii meminit, quo Iudæos pelliceat ad cognoſcendum quàm magna polleret authoritate,quæ paterna poteſtate non eſſet inferior. Vniuerſa enim iudicandi authoritas,ad Deum ſolũ pertinet. Hanc poteſtatem habet Filius, ergo Filius eſt Deus. Filius eſt Deus, ergo æqualis modis omnibus Deo Patri. Quum dicit, NEQVE enim Pater iudicat,&c. Probat quod dixerat,ſe viuificare quos velit. Nam ſi quos vult viuificat,neceſſe eſt eum ſupremã habere poteſtatẽ in omnes:quæ vitæ necíſque poteſtas eſt. Hanc habet Filius:nam Pater nõ iudicat quenquam priuatim & ſeorſum à Filio,quum vna eadémque ſit Patris & Filii operatio. SED OMNE iudicium dedit Filio,generatione: quia Pater author eſt Filio,vt ſit omnia quæcunque habet Filius. Et accipere iudicium à Patre dicitur,eo quòd ex illo naturaliter hæc habeat. Ne putaueris hæc audiens, Patrem à ſe poteſtatem hanc iudiciariam abdicaſſe, quia eandem quam habet, Filio generatione & natura communicat. Si proſpexerimus ad id quòd homo factus eſt (quoniam ad hominem dicitur 1. Corinth.cap.4, Quid enim habes quod non accepiſti?) hanc poteſtatem illum accepiſſe à Patre quando incarnatus eſt,apertis pleníſque buccis profitendum eſt. Omne iudicium Filio dedit,qui in Filio manifeſta facit iudicia,& per Filium exequitur. Hic locus mirabilem affert conſolationem,& pacem conſcientiis eorum,qui anguntur & torquentur cura prædeſtinationis. Nemo vel mediocriter eruditus neſcit Deum,etiam ante iacta mundi fundamenta,quibuſdam reiectis & repulſis,alios ad æternam vitam elegiſſe. Quum res ita ſe habeat,& Deus in abſcõdito habitet,ſintque eius iudicia occulta & imperſcrutabilia, non debemus hanc peruestigare in Deo profunditatem, putantes nos poſſe illam aſſequi: ſed fide viua, quæ certè reſipiſcentiam ſeu pœnitentiam non excludit, ad Chriſtum accedamus,cui Pater omne iudicium dedit,& in quo reuelabitur nobis occulta prædeſtinationis ſententia,fidei & obſeruationis mandatorum perſeuerantiæ ſigno. Quia qualem te repereris in CHRISTO,talem te apud Deum haberi credito. Quod certò ſcis ex indicio per CHRISTVM reuelato,quod eſt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui non crediderit,condemnabitur. Amas CHRISTVM,& in eum credis, iam es filius Dei,

Ingenio rudes calcaribus indigent.

Poteſtas vitæ & necis.

Filium habere iudicium à Patre.

Conſolatio aduerſus timorem de neceſſitate rerum.

In Chriſto peruestigare nos debemus. Prædeſtinationis noſtræ ſignum.

& in

& in album filiorum Dei repoſitus es.Si verbum perſequeris,& te ductum fide in CHRISTVM non videris,reiectus es:ſed redi ad Deum:reſipiſce:age pœnitẽtiam,& ne animum deſpondeas. Dici poteſt ad hunc modum, OMNE iudicium dedit Filio: Quia miſeris & damnatis in generali iudicio,Deus in propria natura non apparebit: Si ita fieret,beati eſſent:ſed ſolus Filius in natura aſſumpta omnium iudex conſpicuus perſpicietur: vt videat eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Apoc.cap.1, Idq́ue fiet authoritate, quam à Patre habuit, Acto.cap.10.

Christus qualis in magno iudicio miſeris apparebit.

Vt omnes honorificent Filiũ,ſicut honorificant Patrem. Qui non honorificat Filium,non honorificat Patrẽ qui miſit illũ.

Iudæorum ſupercilium demittit:quum neceſſarium eſſe aperiat Filium ab ipſis honorandum: quum Pater omnia condiderit per Filium, omnia moderetur per Filium, omnia reſtituat per Filium,omne iudicium Filio dederit:hoc eſt alter ſine altero nihil agat: quorum vna eſt eſſentia,vna poteſtas, vna volũtas, vna maieſtas,neceſſe eſt vtrique vnus & idẽ competat honor. Quare, ſi rogaueris, Cur Pater ſua omnia generatione æterna in Filium effudit? Reſpondeo: Vt omnes honorificent Filium,ſicut honorificant Patrem. Quaſi diceretur, Non eſt nobis aditus ſiue acceſſus ad Deum,niſi per Filium: cui Pater omnia in manu dedit. Quæcunque ergo volueris in Deo aſſequi,hoc per Filium habeas neceſſe eſt. Vis ſalutem in Deo aſſequi? credere in Deum? venerari Deum? hæc facito per CHRISTVM Filium eius. Salus Dei in CHRISTVM Filium effuſa eſt, ergò per CHRISTVM nobis quærẽda eſt. Qui quum ſit Dei ſapientia & potentia,per ipſum quærendus eſt Dei cultus & honor. Qui quia eſt oſtium,via,veritas,& vita:per ipſum eſt nobis in cælum aditus:per ipſum veritatem & miſericordiam conſequimur:per ipſum ſumus & viuimus. Quo fit vt qui non honorificat Filium,non honorificet Patrem,qui miſit illum,id eſt, Qui per incredulitatem CHRISTVM Filium Dei reiecit,is Deum reiecit. Huius loci ſumma eſt: ſine honore Filii,nullum cultum placere Deo Patri,quia honor Patris & Filii æqualis. Patrem non honorat,qui Filium nõ honorat:nec è contrà. Faceſſant hinc Ethnicus, Iudæus & Impius, ſolo nomine Chriſtianus: qui aſſeuerant ſe adorare Deum creatorem cæli & terræ. Sed quia Ethnico CHRISTVS eſt ſtultitia, Iudæo ſcandalum, & Impio contemptus, nullus illorum Deum adorat, nullus verè in Deum credit, quia non per Filium ad Deum accedit. Quum ſubiungit, QVI miſit illum: oſtendit non minuendum eſſe honorem Filii, quòd incarnatus ſit. Qui enim legatum ſpernit,& legantem ſpernere dicitur: qui Filium contemnit,& Patrem contemnit. Huc pertinent ſententiæ illæ Matth.3.&.17, Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui, ipſum audite. Ad Rom.14, Quod non eſt ex fide, peccatum eſt. & ad Hebr.11, Impoſſibile eſt placere Deo ſine fide. Qui loci valent idem cum hoc, Qui non honorificat Filium,non honorificat Patrem qui miſit illum. Obſerua. Hoc aduerbium, SICVT, oſtendit eundem cultum Filio deberi, qui Patri debetur: nec diſſimilẽ, ſed ſimilẽ & æqualẽ eſſe Dei Patris honorẽ,honori ſiue cultui Filii. Verbo Honorificãdi, circunloquimur omnem cultum Patris, qui & Filio debetur, vt vero Deo cum Patre. O altitudo diuitiarum & bonitatis Dei! Quid iſtud eſt? In hoc nunquam ſatis admiranda Dei dignatio erga nos oſtẽditur, ꝙ Verbũ ſuum hominem fieri voluit,diuináque omnia per hominẽ exercere,vt Filiũ iam hominẽ factũ,ſicut Patrẽ ipſum,omnes honorarẽt.

Patris & Filii honor vnus.

Christus, via ad Patrem.

Per Filiũ quærenda & perſcrutãda omnia.

Turcæ, Iudæi & Impii non verè adorant Deum.

Legatus à Deo honorificè excipiendus.

Fides.

Particula Sicut Honorificare.

Amen,amen dico vobis.

Confirmaturus quæ dixerat,iurat CHRISTVS:& ſacramentali quadam obteſtatione vtitur. Aperiens quis eſt honor ille præcipuus, quo honorandus eſt Filius: quis cultus, quo afficiendus eſt.

Quia qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me.

Locus hic promiſſionem & methodum ad vitam æternam habet. QVI AVDIT verbum meum, id eſt qui credit Euangelio meo, quod ego prædico: ET CREDIT ei qui me miſit, id eſt certò ſtatuit apud ſe Deum Patrem,eſſe meum Patrem: credens nihil non cõmune inter me & illum, ſiue quid honoris eſt,ſiue quid ignominiæ eſt. Rurſum, Deum Patrem eſſe authorem doctrinæ meæ, & æqualem cooperatorem operationum mearum, quæ ſunt diuinæ potentiæ opera,is verè audit verbum,& credit in eum qui me miſit. Hæc fides eſt honor ille,quo ego & Pater delectamur,volumúſque honorari: QVI ergo verbum meum audit, & credit ei qui me miſit, id eſt qui me & Patrem honorare voluerit, credat. Obſerua,hoc loco CREDERE,nõ idem eſſe quod intelligere,meminiſſe,ſcire & opinari. Sed eſt certò ſtatuere apud ſe,quòd ex Euangelio ſcimus: & illi ex animo adhærere. Hæc

Euangelii ſumma.

Verbum audire.

Honor quo Pater & Filius delectantur.

Fides viua.

non eſt hiſtorica,ſed vina fides,qua à peccatis inſtificati,per iuſtitiam Deo viuimus, ducti Spiritu Sancto.Hanc fidem humanis viribus aſſequi non poſſumus, donum enim Dei eſt, & non ex operibus,vt ne quis glorietur,Epheſ.2.

Habet vitam æternam.

Credens habet vitam æternam

Fide viua ornatus,re vera vitam habet æternam:quia Deum habet,qui eſt vita æterna. Sed actualem illam viſionem beatificam non habet. Sub ſpe tamen certa vitam habet æternam.ad Rom.8,Spe ſalui facti ſumus.

Et in iudicium non venit.

Iuſtificatus pacem habet.
In iudicium nõ venire.
Iudicium damnationis.
Iudicium diſcretionis.

Exegeſis eſt illius quod dixit, Habet vitam æternam. Qui credit in CHRISTVM, iuſtificatus eſt à peccatis,vitam habens:ſed iuſtificatus,pacem habet apud Deum. Roma.5. hoc eſt tranquillam pacatámqne habet conſcientiam. Ergo is non venit in iudicium, id eſt, huic ne metuenda quidem erit damnatio mortis æternæ (quæ manet incredulos, imò quæ iam habet incredulos) quia credit. Credentes ergo non tantùm vitæ participes futuros affirmat CHRISTVS, ſed iudicii quoque periculum euaſuros aſſerit. IVDICIVM hoc loco,pro condemnatione vſurpatur: de quo dicebat Dauid, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine,&c. Eſt & Iudicium diſcretionis,quo parebunt omnes ante tribunal IESV CHRISTI. 2. Cor. 5, Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal CHRISTI,vt referat vnuſquiſque propria corporis provt geſſit,ſiue bonum ſiue malum.

Sed tranſiit à morte in vitam.

Tranſire à morte ad vitam.
Mors ianua vitæ.
Credens viuit.
Incredulus non viuit.

Credens à peccatis iuſtificatur. Non venit in iudicium,id eſt in ſupplicium æternum: ſed viuit vitam æternam,non ſuſtinens mortem animæ:vel æternam,etiam ſi naturalem & temporalem non effugiat, quæ mors temporalis in credentibus abſorbetur, & fit vitæ ianua.Dici poteſt ad hunc modum: Credens ablutus à priſtinis flagitiis, exuit veterem hominem,& nouum induit. Vnde per fidem viuam demigrat à morte ad vitam,à peccato ad gratiam, ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ab impietate ad vitæ puritatem. Incredulus non viuit: tyrannis enim mortis dominatur in eo. Credens autem neque æternæ mortis timore concutitur,neque illius tyrannidem veretur,ſed tranquillam pacatámque habet conſcientiam, viuens Deo. Quo fit,vt qui non credebat & modò credit, dicatur tranſiſſe à morte in vitam.1. Ioan. cap.4, Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam. Si legatur, TRANSIT, verbum præſentis temporis,dicendum eſt,Tranſit hinc per mortem corporalem ad vitam æternam,quam nunc inchoatiuè (vt ita loquar) & in ſpe habet.In eundem ſenſum redibit,ſi legeris(tranſiet.) Magis mihi arridet lectio(tranſiit.)Hoc enim argumẽto probat CHRISTVS ſe eadem poteſtate viuificare mortuos, qua Pater viuificat. Vbi

Vita animæ potior quàm corporis.

præcipua magis habenda eſt viuificatio animæ quàm corporis.Plus enim eſt animam peccato mortuam reuocare ad vitam, quàm corpus exanimum vitæ reſtituere. Vtriuſque tamen ſuſcitationis poteſtatem habet CHRISTVS à Patre.

Amen,amen dico vobis.

In re etiam ſeria & indubia iurat CHRISTVS, confirmátque argumento à reuelatione Euangelii: Quòd qui audiunt verbum,audientes credunt verbo CHRISTI, credentes fide ſtatuunt Deum Patrem miſiſſe Filium,& eſſe Euangelii ſeu doctrinæ CHRISTI authorem, neque mortis tyrannidem,neque ignis æterni ſupplicium verebuntur,ſed tranſeant à morte ad vitam,& æternùm Deo viuant.

Quia venit hora & nunc eſt,quando mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint,viuent.

Iuſtificati? nis author,christus.

CHRISTVS modo aperit ſeipſum authorem eſſe vitæ illius ad quam à morte tranſierunt.Hoc eſt, Hic fit ſermo de reſurrectione iuſtificationis,qua impius ab impietate ſua reſurgit:& peccator à morte peccatorum,ad vitam iuſtitiæ reuocatur. At quia inter omnes Gentes,homines planè mortui reputantur, videtur hîc Gentium animos excitare,vt intelligant ſe vocatas eſſe. VENIT hora,hoc eſt inſtat tempus:quod(ne in longum protrahas)

Mortui.
Audire vocem Dei.

ET nunc eſt, id eſt, imò iam adeſt, quo MORTVI, id eſt qui ſine fide in peccatis iacent, AVDIENT vocem Filii Dei, id eſt credent Euangelio: ET qui audierint, id eſt qui crediderint in fide viua perſeuerantes, VIVENT, id eſt neque iudicium ſiue ſupplicium æternum, neque mortis & peccati tyrannidem verebuntur: ſed ſpe ſalui, Deo æternùm viuent, pacatam & tranquillam habentes conſcientiam. Hæc eſt iuſtificationis reſurrectio,per auditum vocis Filii Dei.Rogabis, Quid eſt audire vocem Filii Dei?Reſpondeo.

Non eſt

Non eſt his carnalibus & amplè auritis auribus verba & articulatas voces capere, ſed ex animo & corde credere,ac cum fiducia ſe attentum præſtare.Non enim audit,qui diffidens audit. Ad Rom.cap.10,Corde creditur ad iuſtitiam. Et cap.4, Credidit Abraham Deo:& reputatum eſt illi ad iuſtitiam.Non pauci etiam grauiſſimi nominis viri,quibus ſubſcribit Theophylactus,aiunt. Ne videantur per arrogantiam & inanem gloriam dicta,quæ de viuificatione & ſuſcitatione paulo antè eſt loquutus, adiungit & demonſtrationem per opera : ait enim aduenisſe hanc horam:poſtea fidem fecit: dum filiam principis Synagogæ,filium viduæ,denique & Lazarū in vitam ſolo verbo reuocauit. Hi ergo audierūt vocem Filii Dei,& reuixerunt. Quia poſteà dicturus eſt de reſurrectione carnis,magis mihi arridet huius loci prior ſenſus. Fiunt tamē ambæ reſurrectiones per Verbum, quod eſt Filius Dei.

Diffidens non audit vocē Dei

Duplex reſurrectio.

Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo:ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo.

Hæc ſunt per occupationem dicta, ne qui audierant dicētem, Et qui audierint,viuent: dubitarent quàm poſſit Filius audiētes viuificare,& eiſdē vitam dare. Argumēto à ſimili, manifeſtat Filium eſſe vitam, & vitæ fontem. SICVT Pater habet vitam,id eſt,vita eſt IN ſemetipſo,id eſt ſuapte natura: SIC dedit & Filio habere vitā,id eſt infudit hanc vitam in Filio : non illam relinquendo,ſed eandem communicando ipſi Filio. IN ſemetipſo,ſupple Filio,hoc eſt Filius eſt ſuapte natura,vita: ſicut & Pater.Vna enim & eadem eſt vita,volūtas & potentia . Adeò omnia ſua Pater Filio impreſſit,vt totum illud poſſideat quod Pater poſſidet.Proinde vt Pater eſt vita,& alios viuere facit,ita & Filius. Vt Pater natura eſt vita, ita & Filius . Vt Pater eſt iuſtitia,vita,veritas, ſalus & redemptio : ſimiliter & eſt iudex omnium viuorum & mortuorum,& eſt cōdemnator omnium impiorum:ita & Filius. Habet enim omnia à Patre,cui naturaliter æqualis eſt. Obſerua,quum dicit, DEDIT & Filio habere vitā,&c. ne intelligeres Patrē dediſſe vitam Filio, quaſi Filius antè fuerit ſine vita, atque à Patre,vt viueret,accepiſſe vitam : addit IN ſemetipſo, id eſt vt Pater ſuapte natura eſt vita,ita & Filius:cuius vita non eſt ſeparata à Paterna,ſed vnica & Patris & Filii eſt vita,non duæ . Non enim ſunt duo Dii,ſed vnus Deus.Et hoc ipſum eſt, eſſe vita . Rogabis quid eſt,quod ait,dedit Filio habere vitam in ſemetipſo?Breuiter dixerim,ait Auguſtinus, Genuit Filium. Neque erat ſine vita & accepit vitam, ſed naſcendo vita eſt . Pater vita eſt non naſcendo , Filius vita eſt naſcendo . Pater de nullo Patre , Filius de Deo Patre . Pater quod eſt,à nullo eſt : quòd autem Pater eſt,propter Filium eſt . Filius verò & quòd Filius eſt,propter Patrem eſt : & quòd eſt,à Patre eſt .·Et hoc ergo dixit, VITAM dedit Filio,vt haberet eam in ſemetipſo,tanquam diceret, Pater qui eſt vita in ſemetipſo,genuit Filium, qui eſſet vita in ſemetipſo.

Chriſtus vita & vitæ fons.

Patrem dediſſe Filio habere vitam,quid eſt.

Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt.

Quemadmodum dicimus, ait Auguſtinus , hominem eſſe animam habentem corpus: ita ſiquis rogauerit, Quid eſt CHRISTVS?Reſpondeo: Eſt Verbum habens hominē: eſt ergo CHRISTVS Deus & homo.Atque quà CHRISTVS eſt Deus,natura ſua poteſtatem habet iudicandi:ſed quà eſt homo factus,conſtitutus eſt iudex viuorū & mortuorum: accepítque poteſtatem faciendi iudicium viſibiliter in cælo , in contemptores Euangelii, & qui Euangelio non crediderunt . Reuelatáque eſt in eo iudicandi poteſtas, & omnibus conſpicua eſt:vt cognoſcant manifeſtè quis iuſtificet aut ſaluet,& quis condemnet . Huius iudicii dati Filio,& cur viſibiliter iudicaturus eſt,ætiologiam addit,dicēs, Quia filius hominis eſt:quaſi diceret, Quia qui Deus homo factus eſt,inter homines eſt verſatus:& homines docuit viam,veritatē & Euangelium,decēs eſt vt iudicium faciat in homines Euangelii contemptores.Obſerua ſcripturæ clauem: De CHRISTO qui Deus & homo eſt,aliquando loquimur quà Deus eſt,vt quum ille diceret,Ego & Pater vnum ſumus:Aliquādo quà homo eſt,hoc modo dicebat,Pater maior me eſt:Aliquādo quà Deus & homo eſt,hoc eſt quum dicimus Chriſtum remiſiſſe peccata:mortuos ſuſcitaſſe.Matthæi cap.9,Vt autem ſciatis quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittēdi peccata,&c.Ad hunc etiam modum accepit poteſtatem iudicandi in generali iudicio : quam poteſtatem non haberet, ſi purus eſſet homo. Vnde hoc loco nō dicitur,Dedit poteſtatem Filio hominis,ne parem rationem inferres, de quolibet filio hominis : vt Paulus ille Samoſatenus hæreticus aſſerebat, CHRISTI diuinitatem non admittens.Sed ait,Poteſtatem dedit ei Filio Dei,quia eſt filius hominis:vt intelligamus,collatam hanc poteſtatem iudiciariam ipſi coniuncto,ſcili-

Chriſtus.
Chriſtus Deus natura iudex.
Chriſtus homo conſtitutus iudex.
Chriſtus iudex quia filius hominis.

Scriptura clauis Proprietates loquendi de Chriſto.

Pauli Samoſateni error.

Quare oportuit filium Dei fieri hominem vt iudex foret.

cet Filio Dei, iam filio hominis: quam poteſtatem habuit ab inſtanti cõceptionis ſuæ. Hoc indicat verbum præteriti tẽporis, DEDIT. Rogabis, Quare oportuit Filium Dei eſſe filium hominis, ad hoc vt iudex viuorũ & mortuorũ conſtitueretur? Reſpondeo: Congruum eſt & decens vt iudex, à iudicandis tam bonis quàm malis videatur: ſed quum magna iudicandorum pars ſit reproba, quæ viſionis Dei non eſt capax (viſio enim Dei, beatos illos faceret) in natura aſſumpta Filius Dei cõſtitutus eſt iudex viuorũ & mortuorum. Atque ita Deo viſum eſt, in aſſumpto homine omnia inſtaurare. Epheſ. cap. 1. Illa forma erit iudex, quæ ſtetit ſub iudice: illa iudicabit, quæ iudicata eſt: iudicata eſt iniquè, iudicabit iuſtè. Talis apparebit iudex, qualis videri poſſit, & ab eis quos coronaturus eſt, & ab eis quos damnaturus eſt. Proinde iudicare nulli creaturæ competit, ſed ſoli Deo: ſicut & vindicare. Mihi enim vindictam, & ego retribuam: dicebat ille per Prophetam. Deutero. cap. 32. & Roma. cap. 12. Iam quum homini datum ſit à Deo iudicium, oportet igitur hunc hominem Deum eſſe. Huic ſententiæ, Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt: arrident quæ dicit Pſalmus 8, Minuiſti eum paulo minus ab angelis: Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Et ad Philipp. cap. 2, Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortẽ autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ. Ac ſi dicatur: Quia humilis ita modo apparet, ideo in illam gloriam, vt iudicaturus ſit omnia, exaltabitur.

Iudicare nulli creaturæ competit.

Nolite mirari hoc.

Syllogiſmi, caro & ratio humana in rebus Dei cæca.

Quia natura & ratione noſtra, hæc quæ de ſe CHRISTVS ſublimia aſſerit, non poſſumus aſſequi (illa enim vt ſtulta, exiſtimat ratio, & ridet caro) docet ne de hac Filii Dei poteſtate ſyllogiſmis & rationibus humanis ſoliciti inquiramus. Quaſi dicat: Quod dixi de poteſtate dandi vitam æternam, quod de poteſtate iudicandi, nolite meæ perſonæ abiectione offendi & admirari, quòd me verſantem cum hominibus veluti hominem intueamini, quaſi id quod dixi vobis, videatur incredibile: credite potius,

Quia venit hora.

Præſens pro futuro.

Prius de reſurrectione iuſtificationis mentionem fecit, nunc cœpit de reſurrectione carnis agere. Tanta eſt generalis reſurrectionis & iudicii vniuerſalis certitudo, vt verbo præſentis temporis vtatur pro futuro. Peculiaris eſt hæc phraſis apud Prophetas.

In qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii Dei.

Iudicii dies ignotus.

Pergit CHRISTVS de vniuerſali omnium futura reſurrectione agere, quæ quoto anno quotáve hora & determinata erit, neſcitur. Matthæi cap. 24, De die autem illo & hora nemo ſcit, neque angeli cælorum, niſi Pater. Dicens (OMNES) refellit errorem eorum qui ex ſuperioribus fortaſſe ſuſpicarentur, ſolos credentes reſurrecturos carne, ſicut ſoli reſurrexerunt fide viua. Verum eſt ſolos pios & credentes reſurgere vita ſpiritali, impiis in peccato & morte manentibus: ſed tamen OMNES qui, &c. id eſt Generalis futura eſt reſurrectio carnis piorum & impiorum in nouiſſimo die. Quum dicit, QVI in monumentis ſunt, intelligit omnes olim mortuos, & vita hac functos, ſiue omnium corpora defuncta: omnes enim morientur, quum ſit ſtatutum omnibus hominibus mori. Ad Hebr. cap. 9. Imo ne Henoch quidẽ & Elias excipientur. Quæ AVDIENT vocẽ filii Dei iudicis, id eſt virtute Dei, ſigno aliquo ſenſibili excitabuntur, parebúntque, vt audiant ſupremum illũ iudicem. De quo Paulus 1. Theſſ. cap. 4, Ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archãgeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo. Et. 1. Cor. cap. 15, Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti. Huc pertinẽt quæ CHRISTVS dicebat Matth. cap. 24. Et mittet Angelos ſuos cum tuba, &c.

Exiſtẽtes in monumentis. Mortui in monumentis.

Et procedent.

Procedent iudicandi. Animæ è monumentis ad iudicium.

PROCEDENT, id eſt prodibunt, ſupple omnes è monumentis ad vocẽ Angeli tuba canentis. Exibunt inquam in reſurrectione qua omnes animæ reſumẽt propria corpora, & ſiſtẽtur corã tribunali Chriſti, in quo ſedebit iudicaturus alios ad vitam, alios ad ſupplicia.

Qui bona fecerunt.

Iudicium ſecundum merita fit.

Quum bonos ſegregat, non meminit iudicii, ſed tacito & ſuppreſſo nomine Iudicii, locum, præmium & vitam affert. Vnde quia iuxta merita fiet iudicium, meminit operum. Non ait, Procedent qui crediderunt, ſed qui bona fecerunt: quia fides ſine operibus mortua eſt. Subſcribam verba Theophylacti: Non igitur (ait) ſola fides abſque operibus iuſtificat, ſed oportet etiam opera adeſſe, tunc enim propriè fides eſt. His noſtris temporibus multi ſunt (proh dolor) qui ore fidem aſſiduo profitẽtur, ſunt tamen à Spiritu viuæ fidei alieniſſimi,

Fides propriè dicta.

ſimi, magíſque libertatem carnis (ſi libertas eſt) quàm Spiritus ſequuntur:qui quales ſint, ſeipſos veluti ſorices, ſuo indicio produnt. Viua fides irrequieta eſt, ſemper aliquid boni operatur. Corpus vigiliis, ieiuniis, & aliis id genus operibus bonis macerat, laſciuiã carnis comprimit, ſuperbiam mentis humanæ frangit: charitatem, humilitatẽ, & in ſumma omnes virtutes in claſſe ſua ſocias habet. Hæc eſt quæ iuſtificat hominem apud Deum. Quare vbi viua fides, ibi ſunt opera, ſine quibus mortua eſt fides: quemadmodum corpus abſque ſpiritu mortuum eſt: quam impiiſſimi quique tyranni, vel dæmones ipſi habent & contremiſcunt. Omnes quidem qui Chriſtianum nomen profitentur, credunt CHRISTVM natum, paſſum, &c. Rem actam & hiſtoriam audiunt & ſciunt, ſed fidei vſum neſciunt. Legito quæ in primum caput ad Rom. ſcripſimus in dictione, Iuſtificatio.

Fides viua non otioſa eſt.

Fides mortua.

In reſurrectionem vitæ.

Prima voce Filii Dei audita, & eadem ſuſcepta, prima reſurrectione viuunt, id eſt iuſtificantur: in qua perſeuerantes ſpe viua ambulant, quoad ſecunda voce Filii audita, perueniant in rem ſperatam, hoc eſt in eam vitam, qua Deum videntes, æternùm Deo viuant. Hic eſt fructus & effectus viuæ fidei, ſiue bonorum operum ex charitate omnium operationum, Vita. Obſerua. Nihil non lætum in hac piorum exhortatione legis, ne vocula quidem triſtitiam ſignificans, auditur. Quàm igitur læta ſunt omnia apud Deum!

Reſurrectio vitæ.

Sperata res plenum.

Operum bonorum fructus.

Qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicii.

Impiorum eorúmque qui neque crediderũt, neque quicquam boni operati ſunt, ſed volupè viuẽtes carnem & eius deſyderia ſunt ſequuti, retributionẽ oſtendit, ſuppliciũ æternũ. Hi reſurgent quidem corpora ſua reſumentes, ſed in condemnationẽ & pœnas, quas luent nũquam interituras. De præmiis & ſuppliciis poſt vitam, de ſacroſancto beatorum regno, de teterrimo carcere malorum, de carnificibus infernis multæ tum Platonis tum Pindari, imò & Mercurii illius triſmegiſti extant ſententiæ. Quódque hæc religio, fidéſque non fuit niſi cælitus antiquis reuelata, eleganter & copioſe docet Auguſtinus Eugubinus, vir mea quidem ſententia doctus, libro de perenni philoſophia decimo.

Impiorum retributio.

Supplicium æternum.

Aug: Eugubinus

Non poſſum ego à meipſo facere quicquam.

Peruenuſta occupatione retundit Iudæorum cauillos, qui fortaſſis dicerent æquum Patris eſſe iudicium, non item Filii: ſimul vrget vt cognoſcatur Patris & Filii æqualitas. Per tapinoſim, hoc eſt humiliationem (ne priuatam videatur quærere gloriam) ait, NON poſſum ego, &c. hoc eſt opera mea ſunt Patris: & Patris ſunt mea. Non facio quicquam à MEIPSO, id eſt priuata authoritate. Eadem enim eſt authoritas, quorũ eadem eſt eſſentia, ſed Patris & Filii vna eſt eſſentia & æqualitas: Ergo eandem operationem & poteſtatem naturaliter habet Filius, quam habet Pater. Nam nec Pater abſque Filio (qui virtus eius eſt) aliquid vnquam operabitur. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Nec Filius abſque Patre quicquam effecit, propterea nihil à ſeipſo facere ſe dicit.

Patris & Filii eadem poteſtas.

Sicut audio, iudico: & iudicium meum iuſtum eſt.

Quum omnia Filius habeat à Patre: Pater enim omnia ſua in Filio trãsfundit generatione, nõ illa deſerẽdo, ſed eadẽ cõmunicãdo ipſi Filio, irreprehẽſibiliter Filius operũ ſuorum virtutẽ Patri attribuit, & eandẽ ſuã & propriã eſſe dicit. SICVT audio, &c. ac ſi diceret, Non eſt quòd quiſquam calumnietur Filii iudiciũ, velut iniquum. Si Patris iudiciũ iniquum eſſe nõ poſſit, nec Filii iudiciũ iniquum eſſe poteſt. Nam vnũ & idem eſt iudicium Patris & Filii. Nec aliud iudicat Filius, quàm quod præſcripſit Pater. Qui metuit Patris iudiciũ, metuere debet & Filii iudicium. SICVT audio, id eſt accipio à Patre, ſic do vitã, iudico, doceo, operor, &c. Ergo quum hæc omnia mea opera, ſiue iudiciũ, ſiue doctrina, ſiue ſanatio etiam in Sabbatho ſint Deo Patri accepta & grata, vobis acceptiſſima eſſe debent.

Iudiciũ Filii iuſtum ſicut & Patris.

Quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius.

Rationem iuſti iudicii ſui adducit CHRISTVS, argumento ab identitate voluntatis Patris & Filii. Iuſtũ eſt meũ iudiciũ: Quia fieri nõ poteſt, vt aliud Pater velit, aliud Filius: vnius enim Deitatis vna eadémque volũtas eſt. Nec diſſentire vnquàm Filiũ à Patre pius quiſquã crediderit, ſed voluntatẽ Patris, Filii quoque voluntatẽ eſſe prædicabit. Neceſſario igitur (ait Cyrillus) Filius ad cõſentientẽ (vt ita dixerim) Patrẽ, omnia referẽs, nihil ſe poſſe ait quod præter volũtatẽ Patris ſit. Id enim ſignificatur, quum à ſeipſo, dicitur. Horũ ſenſus eſt, Non quæro voluntatẽ meam, &c. id eſt nihil priuatim & ex priuato arbitrio, aut doceo aut operor. Mea volũtas non eſt alia ꝗ̃ Patris: nec aliud natura quæro, ꝗ̃ quod Patri placet.

Iudicii iuſtitia.

Chriſtus non quærit ſuam voluntatem.

Qui miſit me.

Si legationem, officium, & functionem meam conſpexeritis, ego nihil præter præſcriptum Patris facio. Vocationis meæ eſt ſic docere & operari, ſicut doceo & operor. Huc pertinet quod ſcribitur Pſalmo 39, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem volũtatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei, &c. Auguſtinus locum hunc interpretatus ait, Ideo tamen dicit Filius, Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me: quia CHRISTVS non de ſe, ſed de Patre ſuo eſt. Quod autem habuit vt homo appareret, de creatura aſſumpſit, quam ipſe formauit. Quia obiecerant Iudæi non licuiſſe CHRISTO operari Sabbatho, quum multa ſint, quæ ſi per Deum fiunt, iuſta fiunt, ſi autem ab hominibus vſurpentur, iniuſta ſunt. Vt vindicare, maledicere, &c. bona ſunt, ſi per Deum fiunt: non tamen licebit cuiuis homini, ea ſibi propria authoritate arrogare. Hactenus hanc obiectionem diluit CHRISTVS, dicens: quòd non temerè ſibi opera Dei Patris vſurpet, ſed Patrem omnia ſua in Filium effudiſſe ſiue communicaſſe, ac ſubinde ſua opera in Filio, quem miſit, declarare.

Multa à Deo fiunt quæ non licent hominibus.

Si ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum non eſt verum.

Per mimeſim & occupationem hæc dicuntur. Imitatur enim aduerſarios qui ita dicebant: quaſi inſurgeret aliquis aduerſarius, huius mundi ſapiens, dicens, Heus tu IESV Nazaræne, hactenus ad plenum non diluiſti crimen tibi obiectum de violato Sabbatho: nam dicis te habere Patrem Deum, Patrem omnia tibi communicaſſe, te non inferiorem Patre, æqualem te Patri facis: ſed de teipſo teſtimonium fers. Hoc dum facis, aduerſaris dicto Sapientis, Prouerb. cap. 27, Laudet te proximus tuus, & non os tuum: alienus, & non labia tua. Moleſtum certe eſt auditoribus propria non aliena voce ſuarum rerum maximarum velle teſtimoniũ perhibere. Nati enim ita natura ſumus, vt minus eis credamus, qui præcipuum ſibi decus attribuunt. Hactenus aduerſarius: quem præoccupat CHRISTVS: Scio, inquit, te dicturum, ô Phariſæe, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, ac ideo teſtimonium tuum non eſt verum: vindicas tibi magna, ſed tua ipſius voce non aliorum teſtimonio. Poſſent aduerſarii, ait CHRISTVS, quæ de mea authoritate dicta ſunt, calumniari, tanquam falſa & à meipſo excogitata, ſi ſolus ego illa de meipſo canerem, ſi non haberem teſtes. Iam quum non vnũ ſolùm, ſed plura non leuis fidei teſtimonia habeam, fieri nõ poteſt, vt ſermo meus mendax videatur. Primò Ioannes Baptiſta teſtimonium perhibet de me: deinde miracula quæ facio: item vox Patris audita de cælo: poſtremo Scripturæ de me teſtificantur.

Aduerſarii ad Chriſtum verba de eius teſtimonio.

Teſtes de Chriſti diuinitate & operibus.

Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me.

Hæc ſententia ita legitur vt poſſit aut ad Patrẽ aut ad Ioannem Baptiſtam referri: ego ſequutus Cyrillum, ad Patrem refero. Cum emphaſi legendus eſt hic textus: ac ſi diceret CHRISTVS, Longè alius eſt quàm me videre exiſtimatis: Deus eſt, non hic contemptus à vobis fabri filius: hic de me teſtificatur. Non ergo opus habeo, vt ſolus me commendem & teſtimoniũ de me dicã: nam ALIVS eſt, ſcilicet Deus Pater. Ex his diſcamus, alium eſſe perſonaliter Patrẽ, alium Filium: Alius enim, inquit, eſt, qui de me teſtimonium perhibet.

Et ſcio quia verum eſt teſtimonium eius quod perhibet de me.

Chriſti natura verax.

Argumento à natura rei, ætiologiã veri teſtimonii adducit: Ego mea natura (quæ mendacii eſt neſcia) ſum Patris ſcientia, ſciens igitur meipſum, ſcio quia nihil falſi Pater de me dicit: impoſſibile eſt enim mẽdacẽ eſſe. Quum ergo teſtimoniũ eius ſit verũ, ſcilicet quòd ſim Filius Dei, verus cum Deo Patre Deus, quòd vera doceam, ꝙ opera mea placeãt Deo, nihil cauſæ eſt cur me violati Sabbathi, aut blaſphemiæ in Deum accuſare debueritis.

Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati.

Occupatio eſt, fortaſſis obiecißent Phariſæi: Quemadmodum turpe eſt quempiam proprio ore ſeipſum laudibus efferre, etiam ſi vera dicat: ita ab omnibus improbatur, ſi quis non vocatus, vltro ad teſtificandum accedat: quod plerunque videatur aut adulatione, aut odio, aut fauore eius qui accuſatur, teſtificari. Huic Phariſæorum cauillo reſpõdet CHRISTVS, VOS miſiſtis ad Ioannem, non vltrò ille ad vos acceßit: laudes & titulos quibus ornare illum voluiſtis recuſauit, atque cui debebantur eſt teſtatus: neque fauore neque odio ad teſtificandum illectus eſt. Non poteſtis tergiuerſari, grauis enim teſtis eſt ad quem ſacerdotes & leuitas viros graues (cui vos plurimum tribuitis in cæteris) miſiſtis, vt intelligerent tanquam à certiſſimo teſte & doctore, num ipſe eſſet Meßias. Interrogatus, non

Teſtimonii baptiſtæ de Chriſto commendatio.

vendicauit ſibi falſam laudem,quam volebatis ſibi adſcriberet, ſed veritatem profeſſus eſt, & palam teſtatus ſe non eſſe CHRSSTVM, ſed miſſum ante CHRSSTVM: atque me eſſe Meſſiam,qui tollo peccata mundi. Hoc teſtimonium quum à me non fuerit procuratum, ſed à vobis, non leuis fidei apud vos eſſe debet. Teſtificatus eſt igitur veritati: VERITAS autem CHRISTVS eſt.

Ego autem non ab homine teſtimonium accipio.

Correctio eſt per occupationem, qua Iudæorum inobedientiam & procacitatem corrigit, ſublimiora de ſe afferens quàm quæ ab hominibus reprehendi poſſint. Nam quæ etiam à ſanctis viris Prophetis teſtificata ſunt,calumniati ſunt Iudæi,dicentes,Errorem nobis nuntiatis:didicimus enim ex Eſaia,cap.30.& Hiere.cap.43,Azariam Oſeæ filiũ,& Ioanam filium Cariæ in AEgyptum fugiſſe, aduerſus Hieremiam multa tractantes, atque dicentes,Mentiris,nõ miſit te Dominus,vt diceres,Nolite AEgyptum ingredi. Quaſi diceret, Magnæ authoritatis eſt apud vos Ioannis teſtimonium, ſed quia veſtra peruicacitate ſuſpicari ſoletis de omnibus hominibus: ego, quod ad me attinet, veſtri gratia prætereo Ioannis teſtimonium. Non opus habeo hominum teſtimonio commendari: habeo enim teſtimonium Patris deſuper. EGO autem non accipio, &c. hoc eſt, Teſtimonium meum non pendet ex hominibus & humana authoritate. Hæc eſt conuictio Iudæorum,quam effugere nequeunt,quin conuincantur: Nam demonſtratio quæ per miracula fit,& Dei Patris teſtimonio roborata eſt,quomodo repelli poteſt? aut quid calumniæ aduerſus eam afferri cogitarive poteſt?calumniabuntur quidem ore,ſed conuicti erunt in animis. Audiant Nicodemum ſuum Rabbinum & principem, qui miraculorum teſtimonium fortiſſimum putauit,dicens Ioannis cap.3,Rabbi ſcimus quia magiſter à Deo veniſti: nemo enim poteſt hæc ſigna facere,quæ tu facis, niſi ex Deo ſit.

Chriſtus humanum teſtimonio non indiget.

Iudæi conuicti.

Sed hæc dico,vt vos ſalui ſitis.

Non adduxi Ioannis teſtimonium, quòd (quantum ad me attinet) illo indigeam, qui ſcio me eſſe lucem, viam, ſalutem, veritatem, & vitam: ſed ego veſtra cauſa ingeſſi vobis Ioannis teſtimonium, vt vos (apud quos tantùm valet Ioannis authoritas) credentes ei, de quo teſtificatus eſt, quòd Meſſias eſſet, vitetis incredulitatis iudicium,& pœnas nunquam interituras,quæ omnes incredulos manent,& per fidem in eum aſſequamini ſalutem.

Chriſtus quare afferat teſtimonium Ioannis.

Ille erat lucerna ardens & lucens.

Metaphora à lucerna ſumpta,dotes magni illius Prophetæ Ioannis Baptiſtæ commendat,vt & teſtimonium eius commendabile reddat. Magnus quidem erat Baptiſta,ſed non erat lux illa omnibus promiſſa,de qua tam ardua & ſublimia loquuti ſunt Prophetæ. Tantùm ille erat lucerna de noſtro igni ardens,& de noſtro lumine lucens. Præluxit ille,mox verò Soli ceſſurus,& vero lumine emicante,obſcurandus. Ab effectu verbi,de quo teſtabatur Ioannes, dictus eſt lucerna ardens & lucens. ARDENS quidem intrinſeco affectu & amore teſtificandæ veritatis: LVCENS verò extrinſecus verbo & opere.

Ioannes lucerna ardens & lucẽs.

Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius.

Quanquam verè Spiritu Dei ille arderet, & doctrina ſalutis luceret: nec eſſet lux illa vera,quæ ſemper illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, maluiſtis tamen præ inuidia,quam in me conceperatis,ad breue tempus in illius luce gloriari,deferẽtes ei honorem Meſſiæ,ac veræ lucis:vt ſaltem vel ad breue tempus (ſi Ioannes ineſcari voluiſſet his honorum titulis quos offerebatis) abuteremini eo,ad me perſequendum, & nomen meum (ſi fieri potuiſſet) delendum, pro veſtræ incredulitatis & peruicacitatis iuſtificatione. Tantus eſt fuítque iſte veſter furor,& rabies veſtra in me,de quo tãta conſequuti eſtis beneficia. O quanto perfuſi fuiſſetis gaudio,ſi oblatum ſibi honorẽ Meſſiæ arrogaſſet Ioannes! quãta inſultaſſetis mihi inſania,donec me perdidiſſetis! Sed ad minimum tempus IN LVCE eius voluiſtis exultare: id eſt doctrinã eius amplecti. Nam cateruatim ad Baptiſmũ eius aduolantes,prædicantẽ audiuiſtis,& modico tẽpore tanto præceptori congratulabamini,Matth.cap.5.& Lucæ cap.3. Sed ſimul atque vos pro meritis veſtris corripuit,& omnem iuſtitiã à ſequente ſe CHRISTO expectare hortatus eſt: aduerſari ei cœpiſtis,adeò vt dæmonium eum habere (dum nihil aliud poſſetis) calumniati fueritis. Matth.cap.11.

Iudæi ad horam in Baptiſta exultarunt.

Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne.

Argumento à diſſimili & collatione teſtimoniorum Patris & Ioannis, aduerſariorum incredulitatem euertit, ſimul diluens occulta occupatione quorundam obiectionem, qui

Chriſtus teſtimonium maius quàm Baptiſta habet.

fortaſſis dicerent. Quid noſtra refert, & ad nos ſpectat, ſi Ioannes tibi gratificari voluerit, & propterea blandiora quædam atteſtatus ſit. Tametſi voce Prophetarum præuunciatus ſit venturus Ioannes ad parandam viam Domini, functúſque fuerit ſanctiſſimè ſua legatione, nihilque fuerit argumenti, quo illius teſtimonio & probitati detrahere poſſitis: tametſi illi diffiditis, & eius quod de me perhibuit teſtimonium non recipitis: ego maius habeo teſtimoniũ, nimirum Patris mei, qui maior eſt Ioanne: cuius teſtimoniũ refelli non poteſt.

Opera enim quæ dedit mihi Pater vt perficiã, ea ipſa opera quæ ego facio, teſtimoniũ perhibent de me, quia Pater miſit me.

Baptiſta etiam tacente, opera teſtimonium perhibent de Chriſto.

Opera Chriſti teſtificantur ipſum Deo.

Argumento à miraculis, ſignis, & diuinitatis operibus ætiologiam maioris teſtimonii quàm Ioannis adducit. Hoc vobis condonetur, ita res habeat, vt nihil ponderis apud vos habeat Ioannis & authoritas & teſtimonium de me perhibitum, propter veſtram arrogantiam, qua omnino decipimini, & in ipſa luce cæci eſtis tenebricoſiſſimi. Veruntamen licet neque verbis neque authoritate hominum ſim adiutus, miraculorum ſplendore ac gloria me à Deo miſſum, & ex Deo natum, & natura Deum eſſe oſtendo. Nullum eſt certius teſtimonium ipſis factis. Quæ ſi videtis digna Deo: ſi videtis ea à me fieri, quæ nemini congruere & conuenire poſſunt, niſi natura Deus ſit: neceſſarium eſt fateamini me natura Deum eſſe, & à Patre miſſum. Si ego Patris opera, vtputa miracula efficio, & quæ nullus præter Deum facere poteſt, ea meo iure perago, qui fieri poteſt, non fuerit euidens, quòd eandem naturam cum Patre habeam, & Deitatis perfectionibus reſplendeam? Hæc ergo palam de me ſatis teſtificantur, me nihil ex meipſo, hoc eſt priuatim facere: ſed ex eo qui me ſalutis veſtræ cauſa miſit in mundum. QVIA miſit me. Quaſi dicat. Ipſa opera teſtificantur, QVOD Pater miſit me, id eſt quòd ſim Filius Dei, verus Deus cum Deo Patre, quòd doctrina mea, vita mea, & opera mea placeant Deo & ſint illi acceptiſſima. Obſeruationis nomine vtitur, humilius de ſe loquens propter diſpenſationem carnis, aut propter conſenſum Patris in miraculis faciendis. Omnia enim Pater Filio communicat, & à Patre dicitur accipere, qui eandem cum Patre, habet à Patre eſſentiam. Quum dicitur, EA IPSA, Ipſa poſitum eſt pro vltro, ſiue per ſeſe. Opera quæ ego facio vltro teſtãtur qui ſim, etiam ſi nullus teſtetur hominum. Cæterum iteratio operum ad aſſeuerationem facit.

Quomodo Pater filio dediſſe dicitur.

Et qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me.

Patris teſtimonium de Filio.

Pater qui miſit me, id eſt cuius authoritate ego factus ſum homo, teſtificatus eſt de me. Quid? Quòd miſerit me: quòd ſim Filius Dei: quòd mihi omnes obedire debẽt. Matthæi cap.3. quum baptizatus eſt CHRISTVS in Iordane, audita eſt vox de cælis. Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Similiter in transfiguratione. Matthæi cap.17. & 2. Petr. cap.1, Accipiens enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipſum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, quum eſſemus cum ipſo in monte ſancto. Sunt & huiuſmodi multa quæ per ſcripturas videre eſt, in quibus Pater CHRISTVM vocat filium, promittit CHRISTVM Saluatorem mundi, confirmat doctrinam Filii, dicit accepta eſſe Filii opera, &c.

Neque vocẽ eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis.

Clauis ſcripturæ

Chriſtus non verborum ſeriẽ ſed animos loquentium reſpicit.

Si cuipiam fortaſſis videantur hæc nihil ad ſuperiora pertinere. Quòd Phariſæi neque Patris vocem audiuerint, neque ſpeciem eius viderint. Quid enim ad Patris teſtimonium refert, ſi Phariſæus aut Patrem viderit aut non viderit? Huic vt ſatisfaciam, ſubſcribam & ex diuo Cyrillo dabo clauem ſcripturæ, qua fiet ad cognitionem huius loci, & aliorum eandem difficultatem afferentium facilis ingreſſus. Conſueuit CHRISTVS tum maximè quando ad imperitos Phariſæos ſermonem dirigit, corda illorum aſpicere, cogitationúſque motus, vt Deus, examinare, & ad ea quæ illi mente verſabant, orationem ſuam accommodare: quò fit vt non ſemper ſerie à ſuperioribus ſermo procedat, ſed ad ea maximè reſpiciat quæ auditorum vſui maximè accommoda ſunt. Hoc vſitatiſſimum fuiſſe manifeſtant Euãgeliſtæ: ſcribitur enim Marci cap.2, Quum CHRISTVS dixiſſet ei, qui è tecto demiſſus eſſet, Dimittuntur tibi peccata tua, Phariſæi mente conciti & perturbati, hæc ſecum voluebant. Quis eſt iſte qui blaſphemat? quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? quo ſtatim cognito, IESVS ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis. Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Vide quomodo non expectauit verba eorum, ſed cogitationibus, vt Deus, reſpondit. Simile eſt apud Lucam cap.6. de eo cuius manus arida ſanata eſt in Sabbatho. Tale quid in hoc loco factum fuiſſe intelligimus. Nam quum CHRI-

STVS teſtimonium Patris afferens, de voce Patris diſſeruiſſet, auditores Phariſæi mente voluebant, Quid hic vocem Patris iactat, quaſi verò Patrem Deum non viderimus, aut audiuerimus? Nónne nos aut Patres noſtri vocem Dei audiuimus, doctore Moyſe magno Propheta, Deutero. 4, Vocem verborum eius audiuiſtis? Nónne qualemcunque formam aut ſpeciem vidimus in nube, dum fumaret mons, tonitrua & fulgetræ fierent. Quare ſi hic gloriatur de paterna voce, qua authoritatem ſibi arrogat ſoluendi Sabbathum, gloriabimur & nos de voce Dei in monte Sinai, qua Sabbathum obſeruare nos iuſſit. His tacitis cogitationibus id obuiam CHRISTVS, dicens, Fallimini dum iſta cogitatis, inuiſibilis eſt Pater: qui quum Spiritus ſit, neque vocem habet quæ poſſit auribus humanis percipi, neque ſpeciem, quæ cerni poſſit oculis corporeis. Nam Moyſi non talis apparuit & auditus eſt, qualis eſt ſuapte natura, quemadmodum vos exiſtimatis. Sic enim ſoli Filio viſus eſt & auditus, & tamen aliqua voce, aliqua ſpecie ſe & Moyſi & Patribus inſinuauit, ſed vos quum ſola carne & ſenſu ducemini, qui fieri poteſt Deũ ipſum aut audiueritis aut videritis? Tantum abeſt ſpeciem eius videritis & audiueritis, vt ne eius quidem vocem audire & eius expreſſam imaginem videre volueritis. Ego ſum Verbum Dei, & eius expreſſa imago: neque me audire neque videre vultis, ſed repellitis.

Deus inuiſibilis.

Et verbum eius non habetis in vobis manens.

Verbum Dei, eſt Filius, eſt & Scriptura ſancta, ſiue lex, ſiue Prophetæ. Hoc verbum non manet in Phariſæis, id eſt non intelligunt Phariſæi verbum.

Verbum Dei.

Quia quem miſit ille, huic vos non creditis.

Argumento ab incredulitate Iudæorum petito, rationem adducit, qua probat Iudæos, neque habere verbum manens in ſe, neque Scripturas intelligere. Quaſi diceret CHRISTVS, Ego ſum is quem Pater miſit: ego ſum vox Dei: per me vobis Deus loquitur: ego ſum expreſſa imago & ſpecies eius: ego ſum lex viua, & legis impletio. Quare quum huic non credatis, hoc eſt quum hunc pro Filio Dei, pro Deo cum Patre æquali, & pro doctore verò non accipiatis, nihil lucis in vobis eſſe poteſt. Qui non audit me, non audit vocem Dei: qui non videt me, non videt ſpeciem Dei: qui non habet me per fidem, non habet legem, non implet legem, nõ obſeruat Sabbathum, etiam ſi externo ritu ſeruare videatur: non ſatisfacit mandatis legis, vt maximè rebus externis incumbat.

Chriſtus qualis nobis propoſitus credendus.

Videre Chriſtũ.

Scrutamini Scripturas.

Ab vſu & effectu Scripturarum (qui eſt teſtari de CHRISTO) quartum adducit teſtimonium: ego Patris teſtimonium de cælo factum, teſtimonium Ioannis, & teſtimonium miraculorum & aliorum ſignorum adduxi: nunc vobis produco teſtimonium Scripturarum, in quibus gloriamini: has ſi SCRVTATI fueritis, hoc eſt non obiter, ſed attentè & ex animo legeritis, expenderitíſque diligenter vt intelligatis, cognoſcetis teſtimonium quod de me perhibuerunt, in eam venire ſententiam, & idem teſtificari, quod reliqua tria. Obſerua. Non minus Græcis quàm Latinis incertum eſt, vtrum, SCRVTAMINI, imperandi modo dictum ſit, an indicandi. Et vterque ſenſus tolerabilis eſt: niſi quòd Cyrillus ait, quoniam illud copulauit CHRISTVS (Et non vultis venire ad me) & cauſam inueſtigationis adiecit (Quia vos in ipſis putatis vitam æternam habere) nullo pacto hæc oratio cum imperio, ſed cum indicio proferenda eſt. Nam ſi cum imperio legitur, ſimiliter propter copulam, totus ſermo proferendus eſſet: Scrutamini, & non vultis venire ad me: quod non protulit.

Scripturarum vſus.

Quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere.

Argumento à fiducia quam in Scripturas Iudæi habebant, reddit rationem cur vult Iudæos ſcrutari Scripturas. Vos per cognitionem Scripturarum putatis vobis viam eſſe ad vitam æternam: hoc non improbo, ſi modo attentè legeritis: ſed ad contradicendum veritati legitis Scripturam: quæ verò ad vitam æternam conducunt, ne in mentem quidem veſtram veniunt. Quod ergo putatis in ipſis eſſe, hoc ſpiritaliter & non carnaliter quærite. Obſerua, quomodo non dixerit, Habetis, ſed PVTATIS habere, id eſt videmini: ſignificans quod nihil fructus percipient, ſi à lectione ſalutem expectent, non accedente Spiritu & fide. Huc pertinet quod ſcribit Paulus 2. ad Timoth. cap. 3, Ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutẽ per fidem, quæ eſt in CHRISTO IESV, &c. Hic locus inſinuat non poſtremum eſſe Scripturæ effectum, accipere conſolationem. Cui applaudit Paulus Rom. 15, Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

Scripturarum cognitio ad vitam æternam.

Scriptura quomodo legenda.

Et illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me.

Vita æterna in Scripturis quærenda.
Scriptura de Meſſia.

Non impium eſt in Scripturis vitam æternam quærere : quum de me, qui ſum vita æterna, ſcriptæ ſint. Quæ ergo dementia tanta, tanta imperitia, tanta excæcatio vos tenet, vt quum illæ teſtificētur Patrem promiſiſſe ſe miſſurum Filium ſuum, per quem ſalus ſit danda mortalibus, huic Filio non creditis? Præter Abrahæ, Iſaac, & Iacob factas promiſſiones, Scripturæ, hoc eſt Prophetæ de ſemine Dauidis futuro ſcripſerunt, vt Eſaias cap. 2. 7. 9. 40. & deinceps. Hieremias cap. 23. 30. Ezech. 34. Oſeas cap. 3, Amos cap. 9. Et quis omnes Scripturæ locos enumerare poſſet, qui de ſalute per CHRISTVM mentionem faciunt? quum totum vetus teſtimonium non alið ſpectet, quàm de CHRISTO teſtificetur? Huc pertinet quod dicebat Petrus Act. cap. 10, Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorũ accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Et Paulus ad Rom. cap. 1, Segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiſit per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

Et non vultis venire ad me.

Liberum arbitrium.

Hic locus oſtendit in nobis liberum arbitrium, etiam in rebus & negotio fidei & ſalutis. Licet enim præſens ſit auxilium & gratia ſine qua non poteſt in id fidei bonum tendere voluntas: tamen non neceſſariò vult, imò poteſt non velle. Vnde ait ET NON vultis. Quaſi diceret CHRISTVS, Non deſunt vobis ea, quibus adiuti credere poteſtis. Nam illa præſtò ſunt, & vobis præſentiſſima offeruntur, tum ex lectione ſcripturarum, tum maximè ex me, qui paratus ſum vos adiuuare vt credatis. ET non vultis venire ad me, id eſt non vultis credere. In vos cudenda eſt hæc faba, & culpa reiicienda venit, ſi vita æterna fruſtramini. Hæc nos docent, hos Iudæos fuiſſe ex propoſito malos: non enim dicitur, Non poteſtis venire: ſed, Non vultis venire. Quare faceſſant hinc Manichæi, qui aſſerunt natura non voluntate, malum conſtare: AD me, ſcilicet authorem vitæ.

Manichæorum hæreſis.

Vt vitam habeatis.

Vitam habere, eſt opus Dei.

Quærenda eſt vita ab eo qui ſuapte natura eſt vita. Vitæ fons CHRISTVS, ergo ab eo petenda vita. Eſt ergo donum CHRISTI & opus eius, habere vitam. Quum ergo (ait CHRISTVS) tam multis teſtimoniis comprobatum ſit, non eſſe aditum ad vitam niſi per me: tamen omnibus contemptis non vultis venire ad me, id eſt non vultis apud vos ex certa fide ſtatuere, me eſſe Filium Dei, Deum verum, docētem doctrinam veram & cæleſtem, ac per me credentibus contingere vitam æternam, hoc eſt vt credentes in me, minimo etiam negotio vitam æternam habeatis.

Claritatem ab hominibus non accipio.

Chriſtus gloriā ab hominibus non accepit.

Occupatio eſt, qua præuenit Iudæorum calumniam. Hi CHRISTVM veluti ambitioſum calumniari potuiſſent, quia dixit, Et non vultis venire ad me: vt vitam habeatis. Tu teipſum commendas (aiunt) & magnifica de te dicis, quum te vitæ authorem narras. Ego (inquit) hominum gloria non ineſcor, non quæro priuatam, non humanam laudem, qui gloriæ à me ipſo plenus ſum. Nolo teſtimonio Ioannis, aut Prophetarum venari apud vos humanam, & eam quidem inanem gloriam. Abſit vt captem auram popularem: ſi enim gloriæ humanæ ſitibundus fuiſſem, nunquam me in extremam carnis humilitatem coniciſſem: ſed hæc dico veſtræ ſalutis cupidus.

Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

Chriſtus Iudæis contemptum ſui opprobrat.
Iudæorum dilectio ſimulata eſſe probatur.

Argumento ab effectis, opprobrat illis contēptum ſui, quum in Scripturis tam manifeſtè ſit commēdatus. Quum ego tot teſtimonia protuli, quibus vos aliis in rebus plurimam tribuitis authoritatem: In me ſolo (in quem & Prophetæ omnes, & miracula ipſa teſtimonium perhibent) non recipitis: ſed aſpernamini me à Prophetis prænuntiatum: & quem lex iubet ex tota anima, totiſque viribus diligere, contemnitis. Hoc nimirum eſt argumentum, quòd non verè ſed fictè Deum diligitis. Hanc ignorantiam affectatis: ſcientes, ignorare vultis. Incredulitas hæc veſtra non eſt ex inopia teſtium, aut doctorum: ſed ex inopia veræ charitatis in Deum, quem ſi verè diligeretis, veneraremini & Filium eius quem miſit. Apertiſſimum eſt quàm cæci ſitis: quò enim magis vos ſalutis veſtræ admoneo, eò obſtinatiores eſtis: quò magis vos illuminare ſtudeo, eò magis excæcamini. Vnde euidens eſt quòd Deum ex toto corde, & tota anima (vt eſt in lege) non diligitis. COGNOVI vos quia dilectionem, &c. id eſt Cognoui quòd veram viam ad vitam æternam nō tenetis, licet putetis eam probè tenere, quòd zelum quidem habetis, ſed non ſecundum ſcientiam.

Zelus nō ſecundum ſcientiam.

Ego veni

Ego veni in nomine Patris mei,& non accepiſtis me.

Ne Phariſæi putarẽt ſe iniuria affectos,quòd dixerit CHRISTVS,Cognoui quia dilectionem Dei non habetis in vobis, dictum confirmat.EGO veni in nomine Patris mei,id eſt ego veni hortaturus vos omnia in gloriam Patris facere. Veni in hunc mũdum,vt Deo Patri ſuam gloriam vindicem:vt quod ille præſcripſit,faciam: vt volũtatem eius exequar. Voluntas eius eſt,vt mundus per me ſeruetur:hoc facere ſum paratus.Et tamen me iſta operari & facere geſtientem,non accipitis:id eſt,Sermoni meo non creditis:non cognoſcitis me Filium à Patre miſſum.

Chriſtus in nomine Patris venit.

Si alius venerit in nomine ſuo , illum accipietis.

CHRISTVS qui vt cordis conſilia,ita futura cognoſcit,Propheticè hunc ſermonem pronuntiat , qui tempore ſuo re ipſa veritatem habebit . SI alius venerit, &c. Quaſi diceret,Eſt venturus alius,ſcilicet Antichriſtus,in nomine ſuo:quia mõſtraturus eſt ſe,quòd ipſe ſit ſolus Deus.Nõ referet gloriam Deo Patri,ſed ad ſe transferre conabitur.Qui quia à vobis gloriam quæret , & gloriam humanam cum multo fauore (quem ambitis) pollicebitur,vos accipietis illum,incidentes in errorem,vt credatis mendacio. Aut ſi alius venerit ſuam gloriam quærens,& commoda propria ſpectans,illum recipietis:id eſt huic credetis,quia impietas quoſvis citius recipit, quàm veros Dei nuntios. Sic venit AEgyptius ille magus,quem Ben Cuziba vocarunt,qui triginta hominum ſibi millia congregarat , ſe CHRISTVM eſſe mentitus.De quo Ioſephus 2.lib.de bello Iudaico. Item alter Ben Cuziba ſub Adriano , qui innumerabilem turbam ſeduxit, vt Iudæi ipſi ſcribunt in libro Seder olam:hos & multos alios Iudæi,nomine CHRISTI receperunt,qui dederunt pœnas contemptus CHRISTI.Hic locus comminatione plenus eſt aduerſus ingratos Iudæos, quos propter ingratitudinem erga oblatam gratiam , Deus ſpiritu erroris aliquando puniet : vt magis ac magis per pſeudoprophetas ſeducantur & excæcentur . Sicut poſtea factum eſt,& adhuc fit.His alludere videtur Beatus Paulus 2.ad Theſſal.cap.2, de Iudæis, & de iniquitatis filio mentionẽ faciens,Quia charitatem veritatis(inquit) non receperunt, vt ſalui fierent:ideo mittet illis Deus operationem erroris,vt credant mendacio , vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati,ſed conſenſerunt iniquitati.Hic locus nos admonet, quæ ſint optimi Euangeliſtæ partes,qui non gloriam ſuam ſpirat,nec ſua commoda ſpectat , ſed munus Euangeliſtæ fideliter in gloriam Dei pro publica hominum ſalute exequitur.Scio tamen huic pedibus & manibus mundum aduerſaturum:qui (quod vſque adeo ſibi adulatur)mendacium amat,veritatem odit,& ſuæ ipſius ſalutis negligens eſt, dignus eſt vt falſa doctrina illum ſequatur,qua potus in abyſſum præceps ruat.

Antichriſtus in nomine ſuo veniet.

Bẽ Cuziba mẽtitus Chriſtũ.

Venientes nomine ſuo luerunt pœnas.

Spiritus erroris in pœnam.

Prædicatorum partes.

Quomodo vos poteſtis credere , qui gloriam ab inuicem accipitis:& gloriam quæ à ſolo Deo eſt,non quæritis?

Vera pietas eſt omnem gloriam Deo aſcribere : & propter Dei obſequium , ſeipſum abnegare , & ſi neceſſe fuerit , ſeipſum captiuum tradere pro Dei gloria . Iſta eſt vera fides:iſte eſt optimi Chriſtiani ſtatus : cui ex diametro aduerſatur is, qui gloriam accipit ab hominibus , qui ſibi ipſi aliquid videtur & tribuit , ſibi ſoli bene cupit , ſibi omnia aſſcribit. QVOMODO poteſtis credere : quaſi dicat , Non bene conueniunt , nec in vna ſede morantur ambitio & fides . Nolite mirari ſi me non recipitis , ſi Euangelio non creditis.Cauſa eſt, GLORIAM , hoc eſt humanum fauorem & cõmendationem ACCIPITIS ab inuicem,id eſt mutuò vobis adulamini . Hoc autem maximè alienum eſt à fide & charitate:quæ non ambit,non æmulatur,non quærit quæ ſua ſunt, non perperam agit.Proinde vbi ambitio fuerit,ibi non erit viua fides:vbi fides eſt,ibi nõ eſt ambitio.Huc pertinet quod ait Paulus ad Galatas cap . 1, Si adhuc hominibus placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem . Quomodo igitur poteſtis mihi credere , nihil aliud prædicanti quàm veram Dei gloriam,quum repellatis me veram gloriam à Deo proficiſcentem? Deo inuidetis ſuam gloriam,ſordidum huius mundi lucrum venamini. Non igitur mirũ eſt ſi Deũ habetis iratum,cui tam pertinaciter reſiſtitis.Idem videtur Apoſtolus dicere ad Romanos cap.10,Teſtimonium enim perhibeo illis,quòd æmulationem quidem Dei habent,ſed nõ ſecundum ſcientiam.Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere , iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti . ET gloriam quæ à ſolo Deo eſt, &c. id eſt, Vultis ab hominibus commendari,non quærentes commendationem , honorem , iuſtitiam & æſtimationem à Deo.Vera laus eſt meruiſſe laudem apud Deum.

Pietas vera.

Chriſtiani optimi ſtatus.

Gloriam accipere ab inuicem

Nolite putare quia ego accuſaturus ſum vos apud Patrem.

Chriſtus nõ accuſat nos apud Patrem

Chriſti officiũ.

Tanta eſt CHRISTI erga nos philãthropia, amor & benignitas, vt quò magis nos alliciat, accuſatoris nomen à ſe abiiciens, occupatione præueniat Iudæos, qui obiicere potuiſſent, Heus tu IESV Nazaræne, tu nos accuſas: nam dicis nos non velle credere, nos abinuicem & non à Deo gloriam quærere, ergo accuſatoris & non miſerentis perſonam induiſti. Nolite (inquit) putare, quòd ego cupiens vlciſci contemptum mei, vos delaturus ſum apud Patrem: nihil opus eſt me delatore. Mearum partium eſt, & in hoc totus ſum, excuſare homines coram Patre, eos Patri reconciliare, adducere, lucrari, pro eis intercedere, interpellare, mortem deglutire, peccata remittere, miſericordem eſſe: tãtum abeſt vt accuſem. NOLITE ergo putare, ſcilicet quia dixi vos magis ad gloriam quàm ad pietatem viuere, quòd ego accuſaturus ſim vos apud Patrem, à quo iudicandi non autem accuſandi poteſtatem accepi. Ego præcedam ad iudicium, in quo, quod in veſtris iudiciis fieri ſolet, obſeruabo, vt non ſit vnus idémque accuſator & iudex.

Iudex & accuſator nemo ſit.

Eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo ſperatis.

Moſes accuſator Iudæos.

Quia impii Iudæi doctrinam CHRISTI contemnebant, & Moyſi ſe diſciplinã ſeruare contendebant, dicentes, Ioan. cap. 6, Nos ſcimus quia Moyſi loquutus eſt Deus, hunc autem neſcimus vnde ſit. Neceſſariò nunc Moyſen, id eſt legem, in qua gloriabantur & ſe iactabant (cuius authoritas apud illos ſacroſancta erat, cui ſummam fidem adhibebant, habentes pro oraculo quicquid ille ſcripſit) ſperni ab eis oſtendit. Nec opus eſſe alio accuſatore, quum Moyſes reliquis omnibus tacentibus, ſolus ſit ſatis ad confundendum & condemnandum omnes impios & incredulos Iudæos. Qui quum IN Moyſe, id eſt, in lege SPERANT, id eſt gloriantur, & ex ea credũt ſe habere iuſtitiam corã Deo valentem, interim CHRISTVM contẽnentes, ſuo gladio ſeipſos iugũlant & interficiunt. Nam putantes ſe habituros Moyſen defenſorem coram iudicio Dei, interim ſpreto CHRISTO, habebunt Moyſen carnificem & accuſatorem. Moyſes enim accuſabit illos, quòd CHRISTO (de quo ſcripſit, & cui omnes parẽre debent) non audiuerint.

Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi.

Moſes Chriſtũ docuit.

AEtiologia eſt, qua cõfirmat Moyſen accuſatorem futurum. Si verbis meis non creditis, ego iniuria à vobis affectus, patiar: ſed cur Moyſen veſtrum non ſuſcipitis? cur illius ſcripturis (quas pro oraculo habetis) nõ creditis? Accommodate veſtri animi aures illi, & cognoſcetis adorandum, & maximo honore excipiendum, quem contemnitis. Si huic creditis (vt gloriamini) crediti & mihi: ſed tantum abeſt mihi credatis, vt me perſequamini. Quare quemadmodum fictè Deum colitis, cuius opera non agnoſcitis, cuius Filium odiſtis: ita Moyſen fictè colitis, cuius authoritas vobis eſt leuis, in eo in quo debebat maximè valere. Cyrillus nõ legit FORSITAN, ſed VTIQVE, affirmatiue. Sed quia ita vulgata & ab Eccleſia recepta æditio habet Forſitã, putauerim dictũ, non quòd in dubium reuocetur quod affirmat CHRISTVS, ſed vt oſtendatur voluntatis noſtræ libertas: quæ tametſi nihil poſſit boni ſine præuio Dei auxilio, tamẽ libera eſt, vt præſente etiã auxilio, nõ ſequatur ipſius Spiritus CHRISTI inſtinctum. Vt paulo antè docuimus.

Liberũ arbitriũ

De me enim ille ſcripſit.

In Moſe iuxta Spiritum lecto, cognoſcitur Chriſtus.

Rationẽ adducit CHRISTVS, cur Iudæi ſibi crederẽt, ſi Moyſi crederẽt: argumento à teſte ad perſonam de qua teſtatur teſtis, petito. Per omnes quinque libros ſuos prædicauit Chriſtũ Moyſes, qui nihil ſpirãt præter vnũ CHRISTVM, ſi quis introſpexerit, nõ corticce cõtentus. Apertiſſimè ſcripſit Deuteronomii cap. 18, Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies, vt petiſti à Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata eſt, &c. de CHRISTO futuro loquebatur. Sunt & alia multa tam in verbis quàm in ſignis & ſymbolis, vt miraculum rubi: nam & ignis quidem, Deitas: rubus autem ſpinoſus, Peccatrix natura, quam ſuſcepit ignis Deitas, & incombuſtam ſeruauit luce fulgidam, & ſuos illi quidem radios communicauit: imperfectiones autem illius in ſe non ſuſcepit.

Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis?

Argumento à maiore ad minus iuxta Iudæorum opinionem, oſtendit argumenta quæ Iudæos à fide in CHRISTVM auertunt. Quotquot extant doctores & Scripturæ, nihil

ſunt ad

ſunt ad veſtrum Moyſen. Quum ergo libris & Scripturis Moſaicis non credatis, nec mihi credetis, quem longè inferiorem veſtro Moyſe arbitramini. Hieroſolymitæ, Scribæ, Phariſæi, & Sacerdotes nihil ad hæc reſpondent conuicti: perſiſtunt tamen in paricidialibus ſuis cogitationibus, & æternæ vitæ beneficium offerenti, mortis ſtruunt conſilia. Maxima & apertiſſima ſunt quæ CHRISTVS Phariſæis teſtimonia adduxit, aduerſariorum os obſtruentia: ſed quoniam externa ſunt, non adſecurant & confirmant auditorũ corda, niſi adſit interim ipſius Spiritus Sancti teſtimonium, qui cor noſtrum confirmat de CHRISTO & eius Euangelio. Ioan. cap. 15. Quum venerit Paracletus (quem ego mittam vobis à Patre) Spiritus veritatis qui à Patre procedit, ille teſtimoniũ phibebit de me. 2. corinth. cap. 1, Qui autem confirmat nos vobiſcum in CHRISTVM, & qui vnxit nos, Deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Quare maxime certificatur cor noſtrum Spiritus Sancti teſtimonio, Et certificatum confirmant ſigna, miracula, & alia huiuſmodi, veluti Spiritus Sancti inſtrumenta, qualia ſunt prædicatio, & ſacræ literæ, quæ non pauci tempore CHRISTI audiuerunt, viderũt & legerũt: ſed quia teſtimonium Spiritus non receperunt, & illo non ſunt confirmati, manſerunt increduli. Rogabit aliquis. Cur CHRISTVS illis hæc omnia obiecit, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me ille ſcripſit. &c, quũ ſciret quod nõ credituri eſſent? his mihi reſpondere videtur CHRISTVS. Quanuis ſciam (inquit) quod non credant, dico tamen, vt ne habeant poſteà quod prætexant: ſi dixiſſes, credidiſſemus. Aut tametſi ingrati nõ crediderunt, tamen æquũ non videbatur, verborum CHRISTI vtilitatem ab iis qui poſtea credituri erant, auferri.

Iudæorum ingratitudo.

Spiritus confirmat cor noſtrũ de Chriſto.

Queſtio

CONCILIATIO PRIMA.

Videtur hic locus: Pater omne iudicium dedit Filio: pugnare cum eo qui ſcribitur infra cap. 8. Ego non iudico quenquam. Reſpondeo, nihil pugnantiæ eſſe ſi obſeruauerimus, CHRISTVM Ioan. cap. 8, condemnare temerarium & carnale Iudæorum iudicium, qui iuxta ea quæ ratio humana compræhendit iudicabant, condemnantes citra reſpectum & integram cauſæ cognitionem: dicebat illis IESVS. Vos ſecundum carnem iudicatis, hoc eſt iuxta humanam rationem, non perſpecta & cognita cauſa, exiſtimantes me ſequi veſtrum iudicandi ritum & morem. Ego (inquit) non iudico quenquam, ſupple veſtro more. Ego cor & affectum eius, qui iudicandus eſt perpendo: & cognita cauſa iudico citra acceptionem perſonæ. Et ſi iudico ego (inquit) iudicium verum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater: nihil humana temeritate iudico, velut cæca caro, cuius eſtis filii. Hæc manifeſtè oſtendunt adductos locos nihil controuerſiæ inuicem habere.

Iudicare ſecundum carnem.

CONCILIATIO SECVNDA.

Quid hîc narrat CHRISTVS: Pater non iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit Filio, Quum infra cap. 8, dicat, Nõ quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudicet. Si ergo iudicat Pater, quomodo non iudicat quenquam? Reſpondeo, duplex iudicium eſſe, alterum Damnationis, alterum Diſcretionis. Priore iudicio Pater non dicitur quenquam iudicare, ſed omne iudicium dedit Filio: quoniã iudicandis viuis & mortuis forma hominis apparebit, quã nõ habet Pater. Propter quod ait Propheta Zacha. cap. 12. & Apoc. cap. 1. Videbũt in quem pupugerunt. ſed inuiſibiliter etiam Pater erit cum illo, quia inſeparabilis eſt ab eo. Si enim non ſum ſolus, quoniam Pater mecum eſt (ait ipſe moriturus) quanto magis habebit ſecum Patrem, de mortuis & viuis iudicaturus? Cum illo erit etiam Spiritus Sanctus. Quomodo enim deſeret eum Spiritus Sanctus in regali ſede, quo plenus regreſſus eſt à Iordane? Altero iudicio quod eſt diſcretionis, & nõn damnationis, iudicabit Pater: quomodo exponit ille qui dicit Pſal. 42, Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Et iuxta id quod dictum eſt, Iudica me. &c. CHRISTVS ait, Ego non quæro gloriã meã: eſt qui quærat & iudicet. Quomodo eſt qui quærat & iudicet? Eſt Pater meus, qui gloriam meam à veſtra gloria diſcernat & ſeparet. Vos enim ſecundũ carnem & hoc ſæculum gloriamini. Ego non venor gloriam mundi: qui dico. Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te, antequàm mundus eſſet. Hæc gloria diſcreta & ſeparata eſt à veſtra, & carnali inflatione & gloria. Legito Auguſtinum parte ſexta, lib. 3, cap. 18, contra Maximinum Arrianorum epiſcopum.

Iudicium duplex.

Diſcretionis iudicium.

CONCILIATIO TERTIA.

Locus hic: Nihil poſſum ego à meipſo facere quicquàm: videtur aduerſari dicto infra, cap. 10. Nemo tollit animam meam à me, ſed pono eam à meipſo. Reſpondeo. Vehemẽs eſt

Filius cum Patre omnia habet communia.

hæc tapinoſis & humiliatio, qua CHRISTVS velut humilis & infirmus ab alieno auxilio pendens, vtitur: dicens ſe nihil à ſeipſo poſſe facere: declarans ſe nihil priuatim agere, ſed omnia in Patrem reiiciens, inſinuat ſe omnia cum Patre communia habere, vt vna eademque credatur à nobis, Patris & Filii voluntas & potentia. Hoc ſi facit Filius, obediens Patri vſque ad mortem: quāto magis nos nihili homines ſtudere debemus, vt noſipſos abnegantes, omnem gloriam demus Deo: nihílque nos poſſe citra eius fauorem & auxilium ingenuè fateamur. Velut Paulus quoque fecit, magiſtrum ſuū imitatus, Ad Philip. cap.4, Omnia poſſum, inquit, in eo qui me confortat. Deinde quum dicitur, Nemo tollit animam meam, &c. diſcimus diuinam virtutem in CHRISTO eſſe: qui poteſtatem habet ponendi animam, & poteſtatem rurſus ſumendi. Ipſe ſemetipſum volens tradidit in mortem, doctore Eſaia, cap.53, Oblatus eſt, quia ipſe voluit: & velut ſua ſponte ſeſe obtulit in ſuppliciū mortis. Ita quoque propria potētia ſemetipſum excitauit à mortuis, vt Filium Dei ſe declararet magnifica victoria.

Christi humiliatio.

CONCILIATIO QVARTA.

Non conuenit hic locus: SI ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum nō eſt verum: cum eo qui infrà cap. 8. ſcribitur: SI ego teſtimonium perhibeam de meipſo, verum eſt teſtimonium meum. Reſpondeo: Hoc loco CHRISTVS, hominum carnale teſtimonium more humano loquentium reiicit, qui de ſe magnificis verbis gloriantur, ſed plerunque vaniſsimè teſtantur: eſt enim omnis homo mendax: At CHRISTVS cōtrà agit, Ego, inquit, ab homine teſtimonium non accipio: non meipſum humano more commendo: Non quæro vt faciam, inquit, voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Et infrà cap.7, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Non ambio, inquit, popularis gloriæ fumum: Opera quæ ego facio, teſtimonium perhibēt de me, quòd Pater miſit me. Si ego ſolus velut homo tātùm, meipſum magnificis verbis commendarem, leuis ponderis eſſet teſtimonium meum, imo ementitum foret: At quia ego, & homo & Deus ſum, veritas ipſa, quæ mentiri non poteſt, nō ſeruio hominibus vt illorum vener gloriam. Quare ſi ego teſtimonium perhibeā de meipſo, verum eſt teſtimonium meū. Id eſt, Quia Dei Filius ſum, mentiri non poſſum.

Christi teſtimonium de ſeipſo.

CONCILIATIO QVINTA.

Quid hoc loco ait CHRISTVS, ſe nō accuſaturum Phariſæos & peſsimos quoſque apud Patrē: quū Matthæi cap.10. dicat, Quicūque negabit me corā hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo? Quo dicto patet accuſatū iri omnes apud Patrem per CHRISTVM, qui eum non ſuſceperunt. Reſpondeo: Non miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Vnde ſanguis CHRISTI non clamat accuſationē, ſed remiſsionē. Ad Hebr. cap.12, Acceſsiſtis ad teſtamenti noui mediatorē IESVM, & ſanguinis aſperſionem melius loquentem quàm Abel. Ad Roma.8, Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat: Quis eſt qui condemnet? CHRISTVS IESVS qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui & eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis: negaturus eſt impios ad ſe pertinere, quando ſedens in maieſtate ſua, non accuſatorem, ſed iudicem aget. Ab hac tamen negatione, quæ quodammodo dici poteſt accuſatio, impii non erunt liberi. Aut dici poteſt, quòd non ſolus eſt accuſaturus: quia iam Moyſes accuſat, accuſabítque.

Sanguis Christi non clamat accuſationem, ſed remiſsionem.

Poſt hæc

CAPVT SEXTVM.

Aliud eſt iſtud miraculum ab eo quod ſcribitur Matth. 14. b. Marc. 6. e. & Luc. 9. b.

Erat autem) appropinquabat autem.

Matth. 14. b. Marc. 6. e. Luc. 9. b.

Quinque panibus, & duobus piſcibus ſaturātur quinque millia.

Leuit. 23. a. Deuter. 16. a.

POST hæc abiit IESVS trás mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis: & ſequebatur eũ multitudo magna: quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabátur. Subiit ergo in montem IESVS: & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autẽ proximum Paſcha dies feſtus Iudæorũ. Quũ ſubleuaſſet ergo oculos IESVS, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippũ, Vnde ememus panes, vt mãducent hi? Hoc autẽ dicebat tentans eũ: Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes nõ ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri, Eſt puer vnus hîc, qui habet quinq; panes hordeaceos & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos? Dicit ergo IESVS, facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia. Accepit ergo IESVS panes: & quum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmẽta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant. Illi ergo homines quũ vidiſſent quod IESVS fecerat ſignum, dicebant, Quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum. IESVS ergo quũ cognouiſſet quia vẽturi eſſent vt raperent eum, & facerent eum regẽ, fugit iterũ in montem ipſe ſolus. Vt autem ſerò factum eſt, deſcenderũt diſcipuli eius ad mare. Et quum aſcendiſſent nauim, venerunt trás mare in Capharnaum, & tenebræ iam factæ erant, & nõ venerat ad eos IESVS. Mare autem, vento magno flante, exurgebat. Quum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, vidẽt IESVM ambulantem ſupra mare, & proximum naui fieri, & timuerũt: ille autem dixit eis, Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim: & ſtatim nauis fuit ad terrã in quam ibant. Altera die, turba quæ ſtabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis IESVS in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abiiſſent, aliæ vero ſuperuenerunt naues à Tiberíade, iuxta locum vbi manducauerant panem, gratias agentes Deo. Quum ergo vidiſſet turba, quia IESVS non eſſet ibi, neque diſcipuli eius,

Ad eum) ad ſe.

Vnuſquiſque) eorum.

Tantos) tot vel tam multos. Fœnum) herba, gramen.

Impleti) ſatiati.

Miracula quid faciant.

Fugit iterum) ſeceſſit.

Exurgebat) intumeſcebat.

Diſcipuli agitati in mari. Matth. 14. c. Marc. 6. f.

Proximũ naui fieri,) appropinquare naui. Fuit) venit. Altera) poſtero die. Niſi vna) illa quã ingreſſi ſũt diſcipuli eius. Nauim) nauiculam.

aſcenderunt in nauiculas,& venerũt Capharnaũ quærentes IESVM. Et quũ inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei,Rabbi,quando huc veniſti?Reſpondit eis IESVS,& dixit,Amen amen dico vobis,quæritis me,non quia vidiſtis ſigna,ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitã æternam,quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater ſignauit Deus. Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera Dei?Reſpõdit IESVS,& dixit eis,Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eũ quem miſit ille.Dixerũt ergo ei,Quod ergo tu facis ſignum,vt videamus & credamus tibi?quid operaris?Patres noſtri mãducauerunt mãna in deſerto,ſicut ſcriptum eſt,Panem de cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis IESVS,Amen amen dico vobis,non Moyſes dedit vobis panem de cælo.Panis enim verus eſt qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo.Dixerunt ergo ad eum,Domine, ſemper da nobis panem hũc.Dixit autẽ eis IESVS,Ego ſum panis vitæ:qui venit ad me, non eſuriet:& qui credit in me,non ſitiet in æternum .Sed dixi vobis quia & vidiſtis me,& non crediditis.Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet : & eum qui venit ad me, non eiiciam foras: quia deſcendi de cælo,non vt faciam voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me : Hæc eſt enim voluntas eius qui miſit me , Patris: vt omne quod dedit mihi,non perdam ex eo,ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die.Hæc eſt autem voluntas Patris mei,qui miſit me: vt omnis qui videt Filium, & credit in eũ,habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Murmurabãt ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi: & dicebãt, Nõnne hic eſt filius Ioſeph,cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic,Quia de cælo deſcendi?Reſpondit ergo IESVS,& dixit eis, Nolite murmurare in inuicem.Nemo poteſt venire ad me,niſi Pater qui miſit me,traxerit eum , & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Eſt ſcriptum in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei.Omnis qui audiuit à Patre & didicit:venit ad me.Nõ quia Patrem vidit quiſquã, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem.Amẽ amen dico vobis,qui credit in me , habet vitam æternã.Ego ſum panis vitæ.Patres veſtri manducauerũt manna in deſerto,& mortui ſunt.Hic eſt panis de cælo deſcendens:vt ſi quis ex ipſo manducauerit,non moriatur.Ego ſum panis viuus,qui de cælo deſcendi.Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum:& panis quem ego dabo,caro mea eſt,pro mundi vita.Litigabant ergo Iudæi adinuicem,dicentes, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum ? Dixit ergo eis IESVS, Amẽ amen dico vobis , niſi manducaueritis carnem Filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis.Qui mandu-

Vt ſaturentur quærunt Chriſtum.
Operari cibum.
Opus Dei,fides
1.Ioan.3.d
Miracula petũt
Manna.
Exod.16.c
Num.11.b
Pſal.77.c
Sapient.16.c
Panis verus Chriſtus.
Eccl.24.e
Credere Chriſto.
Venire ad Chriſtum.
Voluntas Dei.
Voluntas Dei.
Fides.
Vita.
Scandalizantur in Chriſto Iudæi.
Matth.13.g
Fides in Chriſtum,à Patre.
Doceri à Deo.
Eſa.54.c
Exod.16.c
Panis vitæ.
Caro Chriſti.
1.Corinth.11.f

Operamini) id eſt In eo occupati eſtote vt habeatis non cibũ qui in vẽtrẽ vadit:& in ſeceſſum emittitur.
Dabit vobis) de ſe loquitur in tertia perſona.
Signauit) id eſt ſigillauit & obſignauit:me enim pater ſuo teſtimonio, velut annulo ſignatorio appoſito confirmauit eſſe filium ſuum vnicẽ dilectũ.
Quid faciem⁹) Quid cenſes nobis faciendum vt &c.
De cælo) ſubaudi verũ,ſed tãtum manna.
Ego ſum) qd alo & vitã largior. Hebr.
In æternũ) nunquam.
Et non credidiſtis) q.d. quãuis videritis me, tamẽ nõ creditis.
In inuicem) inter vos.
Venire ad me) id eſt credere me eſſe Meſſiã.
Traxerit eũ) ſubaudi in cognitionem mei.
Docibiles) docibiles dei vel docti à Deo. Hebraicè ad verbũ legitur, Periti domini.q.d. omnis eccleſia ſiue docebit ſidẽ in Chriſtum.
Si quis ex ipſo manduc.) qui ex ipſo edat.
Caro mea eſt) quã ego dabo.
Litigabãt) decertabant,concertabant.
Non habebitis) non viuetis.

cat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Caro enim mea verè eſt cibus: & ſanguis meus, verè eſt potus. Qui manducat meam carnem & bibit meũ ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit. Non ſicut mãducauerunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Hæc dixit in Synagoga, docẽs in Capharnaum. Multi ergo audientes ex diſcipulis eius, dixerũt, Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sciens autem IESVS apud ſemetipſum quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius? Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: ſed ſunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio IESVS, qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum. Et dicebat, Proptera dixi vobis, Quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à Patre meo. Ex hoc multi diſcipulorũ eius abierũt retrò: & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo IESVS ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus quia tu es CHRISTVS Filius Dei. Reſpondit eis IESVS, Nónne ego vos duodecim elegi: & ex vobis vnus diabolus eſt? Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariotæ. Hic enim erat traditurus eum, quum eſſet vnus ex duodecim.

Et ego) Et, pro Id eſt, vel Nã.

Propter Patrẽ) id eſt, ad gloriã Patris.
Propter me) id eſt, vt me glorificet.
Hic) Talis.
Mortui ſũt) hæc oratio defectiua eſt, cuius hæc eſt altera pars, Ita qui de hoc pane ederit, morietur.

Spiritus & vita) id eſt Spiritualiter intelligenda ſunt, & ita conferent vitam.

Ex hoc) ſubaudi tempore.
Retro) ad ea quæ retro, id eſt ad ſcinerunt eo relicto.

Diabolus) delator, vel calumniator qui deferet me apud principes.
Quũ eſſet) nã eſſet.

Manducare carnem Chriſti, & bibere ſanguinem eius.

Scandalum.

Spiritus.
Caro.
Fides.

Pater trahit ad Chriſtum.
Diſcipuli ſcandalizati recedunt à Chriſto.
Matth. 16.
Verba vitæ.
Confeßio apoſtolorum.

Diabolus Iudas

Poſt hæc abiit IESVS trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis.

CAP. VI.

COGNITA Iudæorum væſania, poſt longã de potentia Verbi diſputationem, ſubduxit ſe CHRISTVS ab illis, & reddidit ſeſe ſimplicioribus, denuo proficiſcens in Galilæã: non iam in Cana, ſed in eam quæ eſt extra lacum. Is lacus eſt qui in Scriptura à Græcis Geneſar vel Geneſareth dictus eſt: Tiberiadis mare, eum Ioãnes vocat, quòd Tiberias, vrbs ab Herode Tetrarcha in honorem Tiberii Cæſaris ita vocata, huic lacui ad partem occidentalem adiacet. Si quis rogauerit, Quæ cauſa fuit præſentis traiectionis Domini? Reſpõdeo: Fuit partim vt Herodẽ (quẽ audiuerat, nuntiis diſcipulis, decollaſſe Ioannem) declinaret. Matth. cap. 14. Marc. 6. & Luc. 9. partim vt furori Iudæorũ cederet, & quieſceret: nimium enim premebatur à turbis, vt Marcus memorat, quanquam non diu quietẽ illæ ei permiſerint, quæ mox illũ ſunt ſequutæ. Obſerua. Hebræi generali nomine omnes aquarum cõgregationes, Maria vocant, & quòd lacus ſpecimen quoddã maris præ ſe ferãt.

Geneſareth.
Tiberiadis mare.
Tiberias vrbs.
Mare, cõgregatio aquarum.

Et ſequebatur eũm multitudo magna.

Hæc eſt potentia Verbi, nimirum ad ſe attrahere ingentẽm auditorum multitudinem: attentos & veritatis cognoſcendæ cupidiſſimos reddere homines, qui nihil non tentant, vt verbum ſequantur.

Quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.

Turba cur ſequebatur Chriſtum.

Miracula ſunt doctrinæ obſignationes.

Sequendi cauſam adducit miracula. Alliciebatur turba miraculorum cupiditate: partim quia viderant CHRISTVM inſolita virtute tollentem morbos hominum: partim vt qui infirmi eſſent, ſanitati ab illo reſtituerentur: partim illins inhiantes doctrinæ. Signa & miracula, obſignationes fuerunt doctrinæ CHRISTI, & Apoſtolorum. Vnde quemadmodum Euangeliſta priore capite, doctrinam CHRISTI, docentis ſe eſſe Dei Filium, Patri coæqualem, & omnem qui ſuo credit ſermoni habere vitam æternam (quãuis per ſe veriſſima eſſet doctrina) præcedenti miraculo in veritate ſua confirmauit, & paralytici curatione authoritatem aſſeruit: Ita & hoc capite, priuſquam doceat CHRISTVS, ſe eſſe panem verum & viuum, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, viuat in æternum: miraculum de quinque panibus & duobus piſcibus (quibus Dominus quinque millia virorum cibauit) Euangeliſta proponit: ne nudam doctrinam, ſed miraculo confirmatam ſcripſiſſe videatur: atque vt omnis hoc noſtro ſeculo (quo huiuſmodi ceſſarunt externa miracula) hanc CHRISTI doctrinam cum fiducia prædicet: certúſque ſit hoc eſſe Dei Verbum, etiam ſi non operetur miracula, qualia CHRISTVS, & Apoſtoli.

Ceremoniæ ſolẽnes, miracula.

Videntur mihi miracula fuiſſe veluti quædam ſolennes ceremoniæ, quibus ſolent homines rei magnæ & inauditæ applaudere, & eandem confirmare. Confirmant enim miracula doctrinam, & illam veluti in poſſeſſionẽ (vt ita loquar) collocant veritatis. Quemadmodum enim multis huius ſeculi rebus arduis contingit, vt quum aliquid duraturum cœpit eſſe, id ſolennibus pompis confirmamus: inungitur Rex: ſolennes fiunt pópæ in cõfirmationem Regiæ authoritatis: nouo marito cum ſolenni pompa datur ſponſa: ídque fit non alia cauſa, quàm vt res aliquandin duratura, nobilitate incœpti confirmetur. Sic & doctrina Dei (humanum dico, qui ſacra prophanis confero) quũ cœpit promulgari, per ſolennia miracula authoritatem accepit. Moſaicæ doctrinæ (ne vana videretur) adiecta ſunt miracula: traiectio per mare rubrum, aqua de petra, manna de cælo, tonitrua & fulgura in aere, nubes interdiu, & columna ignis noctu: vt ab his diuina quadam diſpenſatione diſpoſitis, legis authoritas cõfirmaretur: & intelligeret omnis (qui poſtea legem aut doceret aut audiret) ſe certum eſſe docere & audire legem Dei.

Legis cõfirmatio.

Cur Chriſtus miracula ſua addiderit doctrinæ.

Vnde non fuit neceſſarium Prophetas, qui poſtea legem docuerunt, mnltis claruiſſe miraculis, quibus ſuam doctrinam confirmarent, quæ ſolenni pompa Moyſi tempore, per miracula poſita erat in poſſeſſionem. Ad hũc modum CHRISTVS fecit: qui ſuæ doctrinæ addidit miracula, eámque poteſtatem Apoſtolis ſuis dedit: vt principio prædicationis Euangelii, per miracula & aliquas ſolennes ceremonias, Euangelii veritas confirmaretur: quibus hoc noſtro ſeculo non indigemus ad confirmationem veritatis Euangelicæ: ſed ſiquis miracula quæſierit, huic proponantur miracula à CHRISTO & Apoſtolis facta: quæ ſunt antiqua ſigilla, doctrinæ appoſita, quibus ſiquis non credat, nec nouis crediturus eſt. Quemadmodum enim inter res ciuiles, plus authoritatis antiqua ſigilla literis appenſa afferunt, quàm noua, quæ ob nouitatem ſuſpecta & adultera frequenter habentur: ita & in rebus diuinis multum authoritatis habet miraculorũ (quæ ſunt ſigilli loco) vetuſtas.

Euangelii ſigilla.

Quare nunc nõ ſiunt miracula.

Quare Eccleſiaſtis & verbi Dei præconibus, etiam ſi non faciant miracula, credendum eſt. Quòd ſiquis obiecerit quod ſcribitur Marci vltimo, Signa eos qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquentur nouis, &c: nihil tale videtur fieri. Reſpondeo: Non incipit Euangelium, iam enim annis mille quingentis quadraginta tribus cœptum eſt. Non prædicatur nouum verbum, ſed vetus illud Euangelium: quod per id quod à Marco narratur, confirmatum & in poſſeſſionem veritatis collocatum eſt. Reſponſabit adhuc quiſpiam: Non ſum concionatori & parocho meo crediturus, niſi ſuæ doctrinæ adiecerit miracula. Huic reſpondeo: Heus tu, audi CHRISTVM. Generatio (inquit) praua & adultera ſignũ quærit, & ſignnm non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ.

Subiit ergo in montem IESVS.

Chriſtus relicta turba in mõtem ſeceſſit.

Paſtor eccleſiaſticus rebus infimus interdum ſe immiſcet.

Traiecto mari abiit pro more, vel vt oraret, vel vt ſic omnibus pateret liber ad eum acceſſus, in deſertum, in montem litori vicinum. Hoc ſuo exemplo CHRISTVS docet, eum qui ſe populi paſtorem profitetur, interdum ſeſe, vt proſit, etiam infimis miſcere: interdum oportere mentem ad ſublimiora quædã erigere, quoties ad ſacras literas, aut precationes, aut rerum cæleſtium contemplationem prouocãdus eſt animus. Et ob id ſolet quæri locus, ab omni ſtrepitu purus. Aut aſcendit in montẽ, vt diſcipulos miraculo prępararet, quibus volebat id quod facturus erat, maximè compertum eſſe. CHRISTVM

enim turba

enim turba in deſertum vehementi ardore ſequuta, ſuíque commeatus oblita, miraculi occaſionem dedit, conſpicuámque nmnibus illius cognitionem præſtitit.

Et ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis.

Seceſſit CHRISTVS cum diſcipulis ſuis in montem, ita tamen vt turba eſſet in proſpectu: & omnibus conſpicuus ſedebat, volens myſtica quædam diſcipulis (qui adhuc rudes erãt) communicare. Turba in humiliore montis loco iacebat. ſoli diſcipuli præceptorem IESVM, ſequuntur, quòd oporteat epiſcopos negotiis ſordidis, & temporalium rerũ curis vacuos eſſe. Caſtra & loca ab vrbibus ſemota hodie habent Epiſcopi, in quæ paulisper & pro tempore ſeſe recipiunt: non vt volupè viuant, & cuticulam curent, ſi ſapiunt ſed in hoc ſecedunt, vt in otio animus craſſioribus negotiis fatigatus, ſacrorum meditatione puriore, voto ſacro, colloquio, & continua oratione ad ſacram functionẽ inſtauretur Atque his peractis, alacriores redeant ex charitatis affectu ad conſulendum gregi ſibi cõmiſſo. Quo cum non ſedent, ſed ambulant veluti non domini, ſed miniſtri illius qui commiſit gregẽ, & cui reddituri ſunt rationem. 1. Cor. cap. 4, Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros CHRISTI, & diſpenſatores myſteriorum Dei.

Epiſcopi ſordidis negotiis vacui.

Epiſcoporum ſeceſſus à turba, vt orationi aliquantiſper vacent.

Erat autem proximum Paſcha, dies feſtus Iudæorum.

Quum hæc gererentur in Galilæa, proximè inſtabat PASCHA, id eſt tranſitus, dies feſtus, in quo agnus brutus, veri & rationalis agni typus immolabatur. Cõuenientius fuiſſet eo die verſari Hieroſolymis, niſi obſtitiſſet Iudæorum incredulitas, quorum malitia occaſionem dedit paulatim abrogandi legem, ſimul & manifeſtandi figuram cœpiſſe cedere, dum præſens aduentaret veritas. Vnde Euangeliſta non dixit, Feſtum diem CHRISTI, ſed Iudæorum. Obſerua: hoc ſecundum Paſcha eſſe: quod Euangeliſta recenſuit à miraculo in Cana facto, quũ aqua facta eſt vinum. Hic locus ſignificat, non procul tum abfuiſſe feſtum veri Paſchæ, quo immolandus erat CHRISTVS, à quo, vniuerſo orbi cibus Euangelii erat adminiſtrandus.

Paſcha. Agnus brutus.

Euãgelii cibus.

Quum ſubleuaſſet ergo oculos IESVS.

Ex his quæ paulò poſt ab hoc Euangeliſta, & ab aliis, Matthæi cap. 14. Marci cap. 6, Lucæ cap. 9, narrantur, diſcimus, CHRISTVM de mõte ad turbas deſcẽdiſſe, qui ad veſperum vſque curandis ſanãdiſque infirmis diem protraxit. Inſtante autẽ veſpera, & rogãtibus diſcipulis vt turbã dimitteret, quæ ſibi (quòd deſertus eſſet locus, & nihil ciborũ allatũ eſſet) cõmeatũ pararet: IESVS ex cõmiſerationis affectu, aperuit in populũ oculos.

Et vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum.

Quũ quadam commiſeratione vidiſſet ſupra modũ numeroſam eſſe multitudinẽ, cœpit parare animos diſcipulorum ſuorũ ad certam miraculi fidem, vt prius cognoſcerẽt cibariorũ penuriam, ac populi multitudinẽ animaduerterẽt, quàm quòd de inedia cõquereretur turba: ſimúlque intelligerẽt ſe oportere in mõtibus & deſerto paratos eſſe ad hoſpitalitatis virtutem, qua nihil beatius homini (qui Dei charitatẽ aſſequi deſyderat) cõtingere poteſt.

Præparantur diſcipulorum animi ad miraculũ.

Hoſpitalitas.

Dicit ad Philippum.

Tentat CHRISTVS Philippũ, illiúſque fidem probat, vt cognito ſequenti miraculo, poſtea tenacius ſeruet quæ à præceptore didicerit. Hæc explnratio inſinuat, quid ratio humana, & eius ſectatores de potentia CHRISTI, ſeu Verbi iudicent. Cui neſcio an grauior contingat tentatio, quàm quum annona victúſque abeſſe narratur. Nam quum victum deficere audit ratio, ſtatim de victu deſperat, & ſtatuit moriendum eſſe. Prima enim hominũ cura eſt de victu, quæ carni noſtræ agnata eſt, & facile erũpit, quũ vẽter reclamat. Hac teutatione, veluti fortiſſimo telo eſt vſus Satan aduerſus CHRISTVM: at CHRISTVS tentat, vt piorum probet fidem: Satã vero, vt deſperationis laqueum iniiciat. Quod autẽ præ aliis ad Philippum direxerit ſermonem, id argumento eſt fortaſſis, quòd maiori indigeret eruditione (ait Theophylactus) qui poſtea dicturus eſt, Ioannis cap. 14, Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. Putauerim id factum, quòd libenter Philippus diſcebat, quærebátque ſæpins: ſed nou erat adeò acutus, vt altiura poſſet intelligere.

Philippus probatur.

Inedia, tentatio grauis.

Hominum cura eſt de victu.

Sathanæ telum aduerſus Chriſtum.

Vnde ememus panes, vt manducent hi?

Admirabilis Philippo fuit hæc interrogatio. Quid ni? Rudis erat adhuc Philippus. Confunditur ratio humana dum hæc audit. Quum enim quaſi aquarum fluenta innumeri homines ad CHRISTVM cõfluereut, & in eum locum, in quo neque quicquam ciborum aut annonæ erat, neque ſoliciti erant iſta curare, aut de commeatu prouidere, diſcipuli ſe-

quentes IESVM, quanquā plebeio vilíque cibo contenti eſſent: tamen ad ſuſtentandos illos cibo, iubētur: Matthæi cap. 14, Date illis vos māducare, ait CHRISTVS. Huius rei magnitudine atque difficultate, cum propter multitudinem hominum, tum propter locorum ſolitudinem, quis diues non fuiſſet perterritus? At CHRISTVS mox omnem ſolicitudinem adimit, adhortatúrque omnem huiuſcemodi formidinem, ſpe gratiæ ſuæ abiiciēdam. *Carnis iudiciū.* Interrogat ergo CHRISTVS, vt carnis ſapientiam & iudicium confundat: quæ ad ſolas occaſiones præſentes reſpicit, nec credere poteſt verbum nutrire poſſe, vbi nulla eſt victus præſens occaſio. *Promiſſis Chriſti & verbo adhærendum.* Atque hac victa, fidamus credamúſque oportet verbo, & Dei promiſſis: cuius tanta eſt virtus & potentia, vt nutrire poſſit, demptis etiam victus occaſionibus. Quod oſtendit populo ſuo Iſraelitico, Exod. cap. 13. & 16. Nume. cap. 11. & 21. Hic locus ſignificat quàm CHRISTVS declaret ſe cura ſua præuenire omnem noſtram indigentiam, ac planè nobis etiam dormientibus, patremfamilias agere, dummodo vocationi noſtræ ex fide diligēter inſeruiamus. Primùm (inquit) quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis, Matthæi cap. 6. *Quærere regnū Dei.* Quærite regnum Dei, hoc eſt vocationi veſtræ ſatiſfacite, ſiue huic vocationi toti incūbite: & nihil deerit timētibus & inuocātibus Deū in veritate. Dicit ergo, Vnde mercabimur panes, vt ſit iſti iā numeroſæ multitudini quod edāt?

Hoc autem dicebat tentans eum.

Chriſtus ſuos in fide probat. Vt intelligamus quales tunc erant diſcipuli, experimento aperire vult modicam Philippi fiduciam, vt cognita magnitudine miraculi, Philippus poſtea cognoſcat potentiam verbi. Et quòd non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Quid dicebat? Ex vna parte proponebat turbæ multitudinem, ex altera panis defectum. TENTANS eum, hoc eſt fidem eius explorans, non credat CHRISTVM non derelicturum turbam in fame, vt inedia & eſurie pereat. *Patiētiæ ſeges.* Eſuries & panis defectus, ſunt ſeges patientiæ, & officina non perditionis, ſed duntaxat tentationis, hoc eſt probationis fidei.

Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.

Qui ſcit quid eſt in homine, non neſcius erat quantum eſſet panum aut obſonii: ſed rogat, vt Apoſtolos attentós reddat ad miraculi conſiderationem. Sciebat ſe poſſe cibare populum potentia verbi, etiam in deſerto, etiam nulla molitorum, piſtorum, furnorum, frumenti, aut qualiſqualis farinæ præſente copia & occaſione.

Reſpondit ei Philippus.

Reſponſum Philippi oſtendit quanto adhuc humano ductaretur affectu, qui nihil de miraculo aut verbi potentia (tametſi viderat in nuptiis CHRISTVM vertentem aquam in vinum) cogitans, ſolùm animo reuoluit quàm exiguum eſſet ipſis pecuniæ ſubſidium, ad comparandum victum tam numeroſæ multitudini.

Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.

Audito CHRISTO ſtatim Philippus refugit trepidus ad pecuniarum viam, nullo alio modo rem hanc peragi poſſe exiſtimans, niſi communi tritóque pecuniarum medio: nihil interim cogitans de virtute & omnipotentia verbi. *Philippi terrena meditatio de ſaturandis hominibus.* Quaſi diceret, Domine, quid rogas de emendis panibus? ducentis denariis panes empti vix ſuffecerint, nō dicam ad ſaturandos iſtos qui longa iam inedia famelici ſunt, ſed vt vel paululum guſtantes, ſinguli famis periculum effugiant. *Chriſti potētia.* Argumentatur Philippus ab impoſſibili, iuxta humanam rationem, nihil reſpiciens ad CHRISTVM, qui potens eſt ex paucis multos qui ſufficiant panes facere, & hanc multitudinem alere, etiam ſine præſente panum occaſione. *Mimeſis Impii ſemper egentes.* Hoc reſponſum continet mimeſim, hoc eſt imitationem reſponſionis omnium hominum ſola ratione humana ductorum, quando ex deficientis annonæ occaſione, tentantur. Huiuſmodi enim homines carnalibus oculis præditi ſunt, non longius proſpicientes, quàm in præſentia & carnalia, in cibum & nummos: quæ ſi defecerint, animos deſpondent, neſciunt quò ſe vertant. *Pii ſemper abūdant.* At qui Spiritu Dei & fide ducuntur (quorum cōuerſatio iam in cælis eſt) rebus his præſentibus & viſibilibus nihil hærent, ſed in res ipſas inuiſibiles, & in alterum proſpiciunt mundum. Si enim aut domi, aut in foro victum & annonam nō præſto eſſe, ſed deficere intelligant, ſtatim alacres animo oculos dirigunt vſque in alterum mundum: nihil hæſitantes quin illis tutus per CHRISTVM pateat acceſſus. In quo ſtatim Deum reperiunt optima quæque promittentem, omnibus bonis abundantem, &

benigniter

benigniter nobis neceſſaria admiuiſtrantem. Propterea dictum eſt à Propheta, Pſalmo 36, Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Exemplo erit Helias, quem coruus Dei nuntius, multis diebus pauit, 3. Reg. 17. Quare pii ſemper abundant: impii autẽ & auari, ne ſuæ quidem fidei quicquam committunt, tantum abeſt alteri credant. Quo fit vt nihil babeant, nihil poſſideant, quibus tam deeſt quod habent, quàm quod non babent. Obſerua: Ducenti denarii (ſupputatore magno illo Budæo de partibus aſſis) valent viginti aureos coronatos Gallicos: hoc eſt quadraginta quinque francos. Tãtũ pecuniæ videtur habuiſſe diſcipuli. Marcus cap. 6, narrat eos dixiſſe, Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare. Huc dilectionis iam venerãt, vt quæcunque baberent, in vſum populi parati eſſent exponere: quaſi dicat Philippus, Si etiam omnem noſtrã pecuniã, ducentos quos habemus denarios, inſumeremus, non foret ſatis pro tam copioſa multitũdine.

Denarii ducenti valent 20. aureos.

Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis Petri.

A perſonarũ circunſtantia hiſtoriæ certitudo declaratur. Audito Philippo Andreas frater Petri aſſurgit: infirmus quidem, ſed aliquãto prudentior, & iam vtcunque ad ſpem aliquam miraculi aures errigens, nondum tamen plena fiducia. Philippo enim dicente, Ducentorum denariorum panes non ſufficiant, ille quinque panes bordeaceos, & duos piſces commonſtrauit.

Andreæ fides.

Eſt puer vnus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces.

Quia Andreas viderat aquam in vinum conuerſam, & nunc conſpicit pauculos panes cum piſcibus præſentes, videtur non omnino diffidere panes illos poſſe creſcere, ſed ad moderatam portionem, vt ex paucioribus minus, ex pluribus plus accreſceret. Hæc eſt Andreæ incredulitas, qua impeditur credere CHRISTVM etiam ex parua occaſione æquè multos cibare, atque ex magna, quum CHRISTVS nulla opus habeat materia ad creandos panes, qui vel ex nihilo quod vult & quũ vult creat. QVINQVE panes, ſignificant externum verbum voce comprehenſum, vt à ſenſibus recipitur. Quinarius enim numerus externam & ſenſibilem hominis vitam ſignificat, propter quinque ſenſus, quibus vita corporea tranſigitur. Hi panes in ſporta incluſi ſunt, & portantur à puero. Id ſignificat Verbũ in Scriptura incluſum à ſeruili populo & ſacerdotio Iudæorũ, (quibus eloquia Dei credita fuerũt, Rom. cap. 3.) portari, etſi ipſis, quod Spiritu vacãt, frui nequeãt. Obſerua: Græcis legitur. καὶ δύο ὀψάρια, Duo obſonia. Et apud Terentium in Adelphis, piſces, obſonium vocantur. Siquidem ὄψον Græci vocant edulium, quod additur pani, præſertim coctum: vnde Obſonare, lautius veſci: Et Obſonatores olim malè audiebant.

Andreæ incredulitas de paucis panibus.
Creatio.
Anagoge de panibus.
Quinarius numerus quid ſignificat.
Obſonium.
Obſonatores.

Sed hæc quid ſunt inter tantos?

Singularis eſt hæc mimeſis ſiue imitatio alienorum morum & verborum, quæ homines, ſola ducti bumana ratione, dicunt, veluti deſperabundi & dubitantes ex re quam factu impoſſibilem ducunt, propter inſufficientem aut paruã occaſionem. Paucitatem enim ciborum Andreas præ oculis habens, cum Philippo, de tam numeroſæ multitudinis releuãda inedia deſperare videtur, & nibil ad potentiam & promiſſiones CHRISTI proſpiciens, ait, Quid bæc inter tam multos? abeundum nobis eſt. Sed quò nos vertemus? Timẽdum nobis, ne hæc quæ nos in deſertum ſequuta eſt turba, lapidibus obruat, ſi cibos non miniſtrauerimus. Hi enim ſunt minores & poſteri eorum qui aduerſus ſuos duces, Moyſen & Aaron, (Nume. cap. 20.) in deſerto huic non diſſimili, ob panis & aquæ defectum murmurarunt: parúmque abfuit quin eos lapidibus obruiſſent. Non exiſtimemus hos ſuis maioribus mitiores, qui nobis illæſis velint ieiuni hinc abire. Nulla vel eloquentiſſima oratione molliri ſolet venter reclamans: qui nullis eſt ornatus auribus. Non eſt quod modis omnibus conemur, multitudini huic, patientiæ partes perſuadere: non nouit ciborum dilationem. Vnde non eſt exiſtimandum nos poſſe diutius eos hîc detinere: Fames enim & mora bilem in naſum conciunt. Ergo quò nobis abeundum eſt? Quorſum diuertemus? Quid faciundum putamus in tanto diſcrimine conſtituti, vt cum noſtræ, tum populi ſaluti conſulamus? Hæc manifeſtè indicant Apoſtolorum corda, nondum pleno cornu Spiritum hauſiſſe: imò multa diffidentia fuiſſe commota: quibus videtur perſuaſum, nullam aut euadendi, aut auxiliandi viam fuiſſe. Iſte eſt infidelitatis & incredulitatis genius, vt multa diſcruciatione inuitet ad deſpondendos animos. At contrà fideles, qui in rebus etiam deſperatis ſolent fidere, vt Abraham, qui contra

Humana ratio in rebus dei deſperat.
Venter eloquẽtia non flectitur.
Fames & mora bilem in naſum conciunt.
Infidelitatis genius.

ſpem in ſpem credidit:ita & qui viua ductatur fide,Dei promiſſis adhærens, quietus agit & ſecurus conſultat, certò apud ſe ſtatuens quòd miſericordiam conſequetur, & gratiam inueniet in tempore opportuno.Hebr.cap.4,Huc pertinet quod dicebat Dauid Pſal.144, Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam eorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuā,& imples omne animal benedictione.Colligamus ex his: quum Deus feciſſe aliquid,aut facturus eſſe dicitur, id ſimplici fide credamus:relicta humana ratione, verbo adhæreamus:nec putemus nos,aut noſtra ratione aſſequi,aut imbecillitate noſtra vires diuinas metiri poſſe. Quū nulla ſint nobis principia,quibus quæ ſupra nos ſunt,aut bis noſtris oculis videamus,aut noſtris viribus comprehendere poſſimus,noſtrarum partium erit(ſi veri nominari & eſſe volumus Chriſtiani)credere, vt fide comprehendamus quod noſtra cognitione non attingimus.Et vt laudatur qui credit, ita non caret culpa qui dubitat, doctore Domino,Ioannis cap.3,Qui credit in Filium non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt.

credendū et ac Fitendum. *Verbo ſimplici credendum.* *Chriſtiani veri*

Dicit ergo IESVS.

En IESV CHRISTI philanthropia, qui fide diſcipulorum explorata, cœpit cum ipſorum,tum carnis argumenta confundere,vt in extremis rebus etiam deploratis,& quas ratio impoſſibiles iudicat,ſuis(quos elegit) tempore opportuno deeſſe non videatur. Qui vt gloria ſua innoteſcat,ſolet nonnunquam auxilium ſuū differre vſque ad extremā neceſſitatē:vt tunc maximè cognoſcibilis fiat,quum omnia deſperata videatur.Expectauit ergo Chriſtus hoc ſubſidii cōferre,quoad vidit diſcipulis nō ignotā ciborū inopiā, & animaduerſam immenſam multitudinem, vt poſtea miraculum altius eorum cordibus inhærcat.

Deus differt auxilium, vt maiorem gratiam ſentiamus.

Facite homines diſcumbere.

Singularis eſt hæc IESV CHRISTI manſuetudo,qui neque increpat, neque quouis modo diſcipulos reprehendit: ſed animos illorum erigere volens ad expectationē miraculi,mandauit curarent vt populus diſcumberet: quod eſt charitatis & curæ exemplum in CHRISTO pro nobis,quaſi diceret,Vos exigua fide præditi eſtis:neſcitis meum munus & officium eſſe,populi ſalutem curare?vos ſolam exilitatem panum reſpicitis, nihil in me attendentes,qui quinque illos panes poſſum in multos multiplicare, qui huius numeroſæ multitudinis inediam releuent.Hæ ſunt meæ partes.Quantum ad vos attinet,Facite homines diſcumbere: ego dabo quod edant.Plantate ſolum & rigate, ego incrementū dabo. Qui dicitis panes ducentis denariis emptos non ſufficere ad huius multitudinis ſaturitatem, videbitis quanta mea eſt potentia. Nōnne qui potuit facere, ne viduæ vaſculum oleo vacuaretur,& hydriam effecit non carere farina,3.Reg.cap.17.poterit bos quinque panes abundè multiplicare:aut ex nihilo,quæ ad ſaturandum hunc populum erunt ſatis,creare? Hæc valde emphaticè pronuntianda veniunt.

Chriſti officiū. Chriſti potētia. Diſcipulorum officium.

Erat autem fœnum multum in loco.

Circunſtantia inſinuans loci opportunitatem ad diſcumbendum. Erat illic graminis ſiue herbæ magna copia:quoniam in vere abundat herba: erat enim inſtans Paſcha, quod ſemper in primo menſe veris perficiebatur.Hoc FOENVM adumbrat nobis populum Iudaicū,qui externa illa ſanctimonia,ſapientia,& opibus mirificè virebat & vernabat. Eſaiæ cap.40,Omnis caro fœnum,& omnis gloria quaſi flos agri. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos,quia Spiritus Domini ſufflauit in eo. Verè fœnū eſt populus. In hoc populo exortum eſt verbum Domini,quia ſalus ex Iudæis eſt. Ioan. cap. 4, Et datus eſt nobis verus cibus.Quemadmodum fœnum non hominum, ſed iumentorum eſt cibus, ita externa illa Iudæorum ſanctimonia,quæ Spiritum Dei ignorat,non eſt Chriſtianorum,ſed carnalium cordium eſca & cibus. Vnde in hoc miraculo qui Verbo Dei adhæſerunt, ſederunt ſuper fœnum,hoc eſt veterem illam ceremoniarum obſeruantiam in poſticam partem remittentes contempſerunt, & ſub pedes remiſerunt. Ad hunc modum & Paulus hanc pro ſtercore & damno habuit,Ad Philipp. cap.3, Gloriamur in CHRISTO IESV,& non in carne fiduciam habentes.Sequitur, Sed quæ fuerunt mihi lucra, hæc arbitratus ſum propter CHRISTVM detrimenta, propter CHRISTVM omnia detrimentum feci,& arbitror vt ſtercora,vt CHRISTVM lucrifaciam.

Fœnum quid ſignat. *ſup fœnū ſederē.*

Diſcubuerunt ergo viri.

Nihil reſponſant diſcipuli:Quid opus eſt diſcumbat hæc multitudo cui nihil ciborū apparatū eſt?nā hoc quod habemus,vix nobis ſuffecerit:ſed ſimpliciter obedientes IESV iuſſis,videntur

Apoſtolorum obedientia.

iuſſis,videtur illud Pſalmiſtæ Pſalmo 22,dicere,Dominus regit me,& nihil mihi deerit,in loco paſcuæ ibi me collocauit:mox enim nihil hæſitantes digerunt populum in certos ordines,ac velut ad conuiuium iubent diſcumbere. Licet nihil apparatum videret populus, tamen ſimplici fiducia ductus, Apoſtolorum vocibus paret. Non erant hîc nec Caiphas, nec Annas,non Phariſæi,neque Scribæ:horum vt nemo dignatur CHRISTVM ſequi,ita nemo miraculum hoc videt: CHRISTVM,miracula,& cibum eius potius contemnunt: fœnũ enim ſunt,& fœnum edunt,carnales & à CHRISTO alieni:at ſimpliciores, atque abiectiores,qui externa ſanctimonia & dignitate non magnopere ſplendent, à Domino verbum & cibum accipiunt, & in Spiritu aluntur. Hæc docent quid nobis faciendum eſt, vt cibemur. DISCVMBENDVM eſt,hoc eſt Vocationi Dei reſpondendum & obſequẽdum.Quod enim huic populo eſt Diſcumbere,hoe nobis eſt Vocationi noſtræ inſeruire. Quemadmodum Dei præceptum, vt diſcumbant, per Apoſtolos audiunt: ita nobis per concionatores mandat Deus vt vocationi noſtræ reſpondentes,fideliter noſtrũ munus exequamur.Atque vt illi nihil ſoliciti quid menſis apponeretur,diſcubuerunt,ſequentes Dei mandatum:ita diſcumbamus,hoc eſt Deum vocantem nos ſequamur,omnem noſtram curam ipſi relinquentes.Huc pertinet quod ait Paulus ad Philipp.cap.4,Dominus prope eſt, nihil ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.Porrò quod certo ordine(quem Marcus & Lucas memorant)fecit homines illos diſcumbere, factum arbitror vt ad ſuſcipiendum miraculum animi eorum magis erigerentur.Nam mirabile fuit tot conuiuas facere diſcũbere,& ceu mẽſam eis ſterni,quum agnoſcerent non niſi quinque panes & duos piſciculos adeſſe.

Populus paret diſcipulis.

Diſcumbere. Vocationi inſeruire.

Populus fide diſcumbens.

Numero quaſi quinque millia.

Hic numerus commendat ſimul & exaggerat potentiam CHRISTI, Verbi & copioſæ benedictionis per Verbum. Iuxta legis & Scripturæ conſuetudinem,neque mulieres, neque pueros,qui viris permixti erant,annumerauit: ita Moyſi dictum eſt,Numeri cap.1, vt ſynagogam filiorum Iſrael ſecundũ cognationes ex nomine numeraret, vt vnuſquiſque vltra vigeſimũ annũ præcepta faceret,nec puer aliquis numeraretur. Hoc docet nihil Spiritu dignũ eſſe, quod aut puerile aut muliebre eſt. Cõſtantia Chriſtiana nullam habet aut puerilem,aut muliebrem in bonis leuitatem: infractos & non muliebres habet animos.

Supputatio viritim fiebat.

Chriſtiana cõſtãtia nihil puerile habet.

Accepit ergo IESVS panes.

Iuſſit quinque illos panes hordeaceos ad ſe afferri,& delatos in manus ſuas,recepit.Potuiſſet panes ex nihilo facere,ſed diſpenſatione diuina ita factum eſt,vt creatura ſua vteretur in materiam miraculorum,oſtendens creaturam omnem eſſe ex ipſius ſapientia.Faceſſant hinc Manichæi dicentes quòd panis & omnes creaturæ factæ ſint à malo Deo, quum videant CHRISTVM boni Dei Filium,panes multiplicaſſe,qui ſi fuiſſent mala creatura, bonus Deus vtique non illos multiplicaſſet,vt taceã interim quòd & ipſe panes comedit.

Panes in manu Chriſti.

Manichæorum error cõfutatus.

Et quum gratias egiſſet.

Tametſi Matthæus non egiſſe gratias IESVM, ſed benedixiſſe ſcripſerit, nihil tamen pugnantiæ in vtriuſque ſententia contingit ex ſola verborum varietate: vnum enim vtriſque verbis denotari Paulus 1.ad Timotheum,cap.4. oſtendit,dicens, Bonum eſſe omnem cibum, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum & orationem: hoc eſt(ait Cyrillus) ſanctificatur verbo & appellatione Dei. Ecce,verbum Dei,precatio & gratiarum actio, ſunt benedictio & ſanctificatio. Obſerua, Benedicere & Gratias agere interdũ pro eodẽ in Scripturis accipi, vt Matthæi cap.26.& Marci cap. 4. Quare quum dicitur quòd accepit panes & gratias egit, hoc eſt benedixit & ſanctificauit, hoc eſt non ſolum Deum laudauit, ſed & diuina authoritate & potentia adauxit,fœcundauit,& multiplicauit panes quos in manu geſtabat.Iam vide quibus rebus multiplicetur aut benedicatur panis, non è ſua natura, ſed è verbo Dei. Vnde dictum eſt Moyſi Deuteronomij cap. 8, Dedi tibi manna vt oſtenderem quòd non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hæc nos docent quàm memores eſſe debeamus diuinæ erga nos bonitatis. Etenim non ſolum hoc loco, ſed quoties ſacræ literæ CHRISTVM ſumpſiſſe panem in manus memorant, gratias ſimul egiſſe Patri teſtãtur. Vnde qui ſumẽdo cibum atque alia quauis Dei beneficia tractando, benedictionem Dei gratiarúmque actionem non præferunt, ſed quiduis potius animo & ore tractant, hi profectò alio ſe probant Spiritu agi quàm CHRISTVS actus fuerit.

Matthæus & Ioannes cõciliantur.

Benedictio & ſanctificatio. Gratias egit Chriſtus, id eſt benedixit.

Panum multiplicatio è verbo Dei.

Benedictio menſæ & ciborum.

Gratiarū actio vſitatiſſima Chriſto.

Scripturarū apertio à Chriſto.

Conſolatio in paupertate.

Fuit hic modus gratias agendi ante ſuam paſſionē CHRISTO vſitatiſſimus(ait Cyrillus)vt omnia Deo Patri referret,atque ſuæ diuinitatis dignitatem occultans,ex humilitate ſimul ſeculi huius principem omnia iſta celaret. Quod CHRISTVS in manus ſuas panes accepit, & benedixit, vnde ſic augmentati fuerunt, id ſignificat, CHRISTI opus & benedictionem eſſe non noſtram induſtriam, vt ſcriptura Dei aperiatur,ritè intelligatur & dignè prædicetur.Hæc qui contemplatus fuerit,mirabilem conſequetur conſcientiæ conſolationem.Si fide tam paucos panes in tantam copiam multiplicatos vides, ita ex fide memineris multiplicandos eſſe tuos paucos panes:habes(inquis) tenuem victū qui vxori & familiæ nō ſufficit,addis artificium quod exerces,ſed ex eo non ſperas totius tuæ familiæ victum : caue animum deſpondeas : facito quod vides Apoſtolos feciſſe : repone paucos tuos panes aut modicam tuam annonam,& tenuem tuum victum in manum Domini: nihil te moretur parua illa occaſio aut materia victus , ſed per fidem reſpice in promiſſionem Dei,qua victum promiſit , en ipſi quo quis regnum Dei quærens ſe totum illi committit, tunc tuos panes eius fidei credito , Dominus accipiet & mirabiliter multiplicabit:fidelis enim Deus eſt,ſeipſum negare non poteſt , ſi modò fiducia promiſſionē eius acceperis,& ei inhæſeris.Ad hunc modum multiplicata eſt farina in hydria , oleum in vaſculo viduæ Sareptanæ,3.Reg.cap.17.Similiter & pauciſſimum oleum in vacuis vaſis mulieris de vxoribus Prophetarum benedictū eſt, 4.Reg.cap.4.Hæc ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam,vt his veluti certiſſimis teſtimoniis confidamus noſtros paucos panes benedicendos,ſi cum gratiarum actione ſumantur,& per verbum ac prædicationem ſanctificētur, hoc eſt ſi multa fiducia è manu Domini victum expectemus , & interim non negligamus noſtrum artificium,aut noſtrā vocationem , ſed fideliter & diligenter eam curemus & exerceamus,otium enim paupertatem & egeſtatem affert,manus autem non otioſa,ſed ſedula ditat:non tantum propter laborem,ſed propter fidem & ſpem in Deum,in quem qui labore victum quæritant,ſperant: quæ fides eſt radix & fundamentum illius benedicti laboris,cui & ſpiritalis & temporalis merces copioſa reſpondet.

Panes noſtri Chriſto cōmittendi.

Otium.
Paupertas vnde
Diuitiæ vnde.

Labor benedictus.

Diſtribuit diſcumbentibus.

Cæteri Euangeliſtæ aiunt Dominum non dediſſe panes turbæ, ſed diſcipulis: deinde diſcipulos diſtribuiſſe multitudini diſcumbenti in partes,per centenos & quinquagenos, vt ait Marcus cap.6. Cyrillus & Theophylactus ad eundem modum legūt , Diſtribuit diſcipulis:diſcipuli verò diſcumbentibus.Nihil pugnantiæ eſt inter Euāgeliſtas: quod enim in narrāda hiſtoria vnus tacuit, alius explicuit.Dominus per manus diſcipulorum diſtribuit diſcumbentibus.Hac traditione iam CHRISTVS Apoſtolos ſuos fingebat ac formabat,vt hoc exemplo corporali virtutem ſuam velut in manibus ipſorum exereret,atque ita ad fidendum ſibi tantò magis animaret,conſueſcerẽtque paſtores agere,& verbi diuini diſpenſatores eſſe,animóſque gregis Chriſtiani cibo ſpirituali paſcere : ille enim panis verus eſt qui de cælo deſcendit,& dat vitam ex fide viua veſcentibus.Proinde hoc intelligant paſtores,ſe hunc ſpiritalem panem tradere gregi ſuo,ſed nō aliunde quam è CHRISTI manibus acceptum.Si verū manet(vt verè eſt)id quod Matthæi cap.23,ait , Vnus eſt magiſter veſter CHRISTVS qui in cælis eſt. Et ſolus omnes docet ſuo Spiritu,licet ad id vtatur prædicatorum opera & miniſterio . Hinc ergo abeant pſeudodoctores qui ſua, non quæ à CHRISTO acceperunt,docent.

Prædicatores nō ſuū,ſed à Chriſto acceptū miniſtrant.

Similiter & ex piſcibus quantum volebant.

Quod de quinque panibus CHRISTVS fecerat,idem fecit de duobus piſcibus, diſtribuens diſcipulis,ac inter diſtribuentis manus , arbitratu ipſius creſcebat multiplicabatúrque obſonium , quantum ſufficiebat omnibus ſaturandis , etiam vſque ad copioſam & largam redundantiam,ex qua apparuit certiſſima miraculi fides . PISCES illi adumbrāt exempla & teſtimonia Patriarcharum,qui & ipſi in ſporta ſunt , hoc eſt in ſcriptura,quibus Apoſtoli confirmant doctrinam CHRISTI & fidem piorum. Id Paulus fecit Rom. cap.4,adducens Abraham & Dauid, &c. DVOS autem dixit , vt ſignificaret quod exempla illa plena ſunt dilectione,quæ nequit ſola eſſe,ſed ſemper iungit ſe proximo,vt illi benefaciat.Ad hæc ASSI ſunt,multa enim tribulatione & aduerſitate mortificati , ac ceu igni toſti ſunt pii, vt nihil in eis reliquum ſit affectus carnalis , quo doceant rebus terrenis non adhærendum,ſed CHRISTO fidendum vnico Saluatori.

Sporta ſcripturam ſignabat.

Piſcis aſſus.

Vt autem impleti ſunt.

Hi ſunt

Hi ſunt effectus potentiæ CHRISTI, ſeu Verbi & benedictionis per Verbum, impleri & ſaturari. Hoc præſens Chriſti factum, præſens eſt momentum ad erigendam fidem. Teſtatur enim non poſſe vlla re neceſſaria deſtitui, qui CHRISTVM ſequuntur, eiúſque verbo adhærent, quamlibet in vaſta ſolitudine agant, vt planè agunt pii omnes verſantes in hoc mundo. Neque enim tam horrida ſolitudo ac deſtituta omni hominum ſolatio, & referta feritate beſtiarum eſſe poteſt, atque ſunt verè ſanctis & piis in CHRISTO viuere volentibus, etiam cultiſſima loca mundi. Nam & frater in fratrem, & pater in filium, mater in filiam ferocit: atque domeſtici eorum immanius quàm vlli ſerpentes, leones, tigrides in eos ſæuiunt: igni & aqua illis interdicunt, vt non minore miraculo viuant & neceſſaria accipiant, quàm ſi agerent in aliquo vaſtiſſimo deſerto, vbi nihil cibi nihil aquæ, & omnia nocentiſſimis feris eſſent repleta. Sequamur ergo CHRISTVM in deſertum, hoc eſt, hîc tanquam in deſerto conſtanter agamus, & vitam ducamus, propter quam nos mundus vniuerſus oderit. Omnium rerũ atque vitæ adeò diſpendium adeamus, ſecuri quòd nulla re ad veram vitam neceſſaria deſtituemur. Dicente Domino Matthæi cap. 6, Nolite ſoliciti eſſe, dicentes, Quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia Gentes inquirunt: Scit enim Pater veſter quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Impleri & ſaturari ſunt effectus Chriſti.

Mundus horrida ſolitudo.

Deſertum.

Chriſtus in deſertum ſequendus.

Solicitudo terrenorum abiicienda.

Dixit diſcipulis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmẽta, ne pereant.

Quum ſaturata & cibo expleta eſſet multitudo, iubet diſcipulos fragmenta colligere: non quòd exiſtimandum veniat, id quadam parſimonia admandatum eſſe, ſed vt alio argumento procuraret CHRISTVS miraculi certitudinem, & ex tanta reliquiarum copia commendaretur facti magnitudo. Ac ne quis phantaſma, præſtigium aut imaginationem eſſe cauſaretur, dixit diſcipulis, Colligite reliquias conuiuii, ne quid pereat. Verbum COLLIGITE, indicat mandatum Dei: qui vult dona ſuæ benedictionis habeamus in pretio, & pro illis gratias agamus. Docemur item hoc mandato, ne bona quæ ex benedictione Dei ſuſcepimus, decoquamus, prodigalitérque inſumamus, & ne per luxum aut negligentiam illa blattis tineíſue paſcendis exponamus, aut perire ſinamus: ſed cum gratiarum actione ea diligenter colligamus, collecta conſeruemus, conſeruatis in Dei laudem vtamur. Nam ſignum eſt ingrati animi erga beneficia Dei, quum quis bona à Deo accepta perire ſinit, aut accepto beneficio abutitur.

Miraculi de panibus amplificatio.

Dona Dei in pretio habẽda.

Prodigalitas vitanda.

Ingratus qui bona perire ſinit.

Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt his qui manducauerunt.

Solent homines fruſtillatim & frigidè, quum benedicunt, benedicere, at non item CHRISTVS, qui copioſe & adeò abundanter benedixit, vt non modo tam paucis panibus multiplicatis ſaturarit ferè quinque millia hominum, ſed etiam tantum reliquiarum ſuperfuiſſe compertum ſit, vt ex reliquiis impleti ſint duodecim cophini. Hæc non ſine diuina diſpenſatione facta ſunt, vt ne quis cauſaretur phantaſmata eſſe: quum & qui comederunt viderunt, & qui miniſtrabant colligendo & portando ſenſerunt. DVODECIM cophini fragmentis pleni, videntur mihi adumbrare ſcripta & libros quos Apoſtoli atque Euangeliſtæ poſt ſe reliquerunt. Vnde duodecim fuerunt, quot & Apoſtolos CHRISTVS ſibi delegerat. Neque aliud hi libri cõtinent, quàm quod ex Veteri ſcriptura deſumptum, atque explicatione luculentiore Spiritus augmentatum eſt. Vnde ſicut quinque libri Moyſi, ita quinque panes fuerunt, & ſicut magno numero collecta fragmenta ſunt, ita innumeri quoque libri de CHRISTO & factis verbíſque eius ſcribi poterant, vt Ioannes teſtatur, infrà cap. vltimo quæ omnia tamen in veteri Teſtamento de CHRISTO antè ſcripta & annuntiata ſunt.

Illi ergo homines quum vidiſſent quod IESVS fecerat ſignum, dicebant, Quia hic eſt verè Propheta, qui vẽturus eſt in mundũ.

Miraculorum vſus eſt non ſolùm allicere homines ad credendum Verbo, ſed etiam ipſos de veritate confirmare. Quum hi non ignorarent non plures panes quàm quinque, & piſces quàm duos fuiſſe repertos, iámque viderẽt tantum reliquiarum ſupereſſe, quæ duodecim cophinos implerent, cœperunt magnificè de CHRISTO prædicare, dicẽtes, HIC eſt verè Propheta, diu expectatus, qui venturus erat in mũdum. Quum dicunt, IN MVN-

Miraculorum vſus.

Chriſtus vniuerſalis Propheta. Vulgi genius. Saturitatis virtus.

DVM, confitentur CHRISTVM fore vniuerſalem Prophetam pro omnibus hominibus,non tantum pro Iudæis,ad quos ſolum olim mittebantur Prophetæ. Iſte eſt vulgi genius,vt eò feratur eius iudicium,quò ſe externarum rerum fortuna inclinat.En vides hanc plebeculam citius ſenſiſſe ventris quàm mẽtis beneficium.Vide gulam vulgi, quum feciſſet CHRISTVS innumera miracula & hoc maiora, nunquam tam magnificum elogiũ illi tribuerunt,Hic eſt ille Propheta &c.non amplius illum violati Sabbathi arguunt, ſed adeò illum propter panes & ſaturitatem colunt, vt & Propheta, & regno dignum prædicent.Hanc vocem extorquere potuit ſaturitas. Sed poſtea iubens Cæſari quæ ſunt Cæſaris dare,adulator ab eis dictus eſt, & quũ crucem ferret, ſeductor erat populi,& dignus qui è terra tolleretur.Hæc ex ſequentibus manifeſta fiunt.

IESVS ergo quum cognouiſſet quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent eum regem.

Vulgi carnale iudicium de Chriſto.

Rudes admodum & craſſi erant hi Iudæi,Meſſiam ſolum in hoc expectantes,vt regnũ mundanũ ſibi vindicaret. Cõſultantes inter ſeſe iudicant CHRISTVM fore carnalẽ Saluatorẽ mũdi:vnde & ſtudent ei carnales exhibere honores, & ex carnalibus affectibus illi gratias agere pro tanto beneficio & miraculo:atque ſi hũc cõſtituerint ſuũ regẽ,pollicẽtur ſibi vbertatẽ rerũ,annonæ copiam,opes,libertatẽ,quæ homines ſine labore alere poſſet, & cætera huius mundi cõmoda. Nam è Scriptura didicerãt Meſſiam regẽ è ſemine Dauidia venturũ,qui ab omni moleſtia,miſeria,& calamitate liberaret.Ita enim Dominus per Eſaiam cap.9, promittit,Iugũ oneris eius,& virgã humeri eius, & ſceptrũ exactoris eius ſuperaſti,ſicut in die Madiã,quia cuius violenta prædatio cũ tumultu, & veſtimentũ mixtũ ſanguine erit in cõbuſtionẽ,& cibus,ignis.& cap.65,Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & quia abſconditæ ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego creo cælos nouos & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor, ſed gaudebitis & exultabitis vſque in ſempiternum.Propterea volunt violẽtia & temeritate quadam (quæ ſolet frequens in vulgo eſſe)illum rapere & regem ſibi cõſtituere,ſcilicet carnalem.Hoc factum declarat quid caro quærat in CHRISTO, nam quum ſit Dei ignorans,& Spiritus CHRISTI expers,non poteſt ſpiritualia in CHRISTO. quærere, ſed ſolum quæ ſunt ſibi cognata,hoc eſt humana & carnalia.Qui fieri enim poteſt altius conſcendat quàm ad id quod videt aut ſentit? At ſolam carnem videt,ſolos cibos & huiuſmodi: hæc igitur ſola quærit.Quo fit vt beneficio CHRISTI ſemper abuti ſoleat,qui ducem habet carnem: nam creatura Dei à Deo nobis data eſt, vt in ea Deum creatorem cognoſcamus & timeamus.Inuiſibilia enim Dei(ait Paulus)per ea quæ facta ſunt,intellecta cõſpiciuntur:ſed carnis prudentia fallitur,nam mutauit gloriam incorruptibilis Dei,in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis.&c.Rom.cap.1, Ad hunc modum data eſt lex dono Dei ad cognitionem peccati,ad correctionem & pædagogiam in CHRISTVM. Sed caro & eius humana ratio vult accipere legem non tanquã occidentem, ſed iuſtificantem & viuificãtem, adeò peruerſa eſt & hypocritica. Similiter quũ Dominus noſter ſit maximum Dei donũ, quo maius ipſi orbi contingere non poteſt,atque in hoc ſit nobis propoſitus vt in eo ſalutem, iuſtitiam & vitam æternam quæramus: tamen adeò tenebricoſa eſt caro, vt cum his Iudæis conſultans,nihil quærat in Chriſto quàm licentiam,ventris ſaturitatem, &(vt vno abſoluam verbo) omnia & ſola carnalia.

Scriptura qualem prædixerit Meſſiam. Violẽtia & temeritas frequẽs in vulgo. Chriſtũ vulgus carnalem regẽ quærit. Caro quid in Chriſto quærit. Lex cur data. Chriſtus orbi propoſitus, ſalus

Fugit iterum in montem ipſe ſolus.

CHRISTVS non ignarus quid illi ſuo conſilio agitarent,fugit,ſolúſque clanculũ ſeceſſit in montem,vnde paſturus eos deſcenderat: atque ſic ſeſe ſubduxit,vt non ſentiretur aufugiſſe. Hoc iſtud magnum eſt in oculis noſtris:ad regnũ vocantibus furtim ſeceſſerit, ad crucem rapientibus vltrò occurrit. Hoc ſuo exemplo CHRISTVS nos docet,opes, voluptates,& gloriam mundi(quæ in ſua claſſe non fouet)contemnere: atque qui diſpenſaturi ſunt ſermonem Euangelicum,neque auram popularem captare, neque fauorem vulgi approbare, neque pati ſe intrudi in alienam vocationem, in aliorum honores, officia & mundi titulos ſtudeant:quæ adeò non ſunt affectanda paſtoribus, vt etiam ſi vltrò deferantur, fugere oporteat. Nihil enim magis conuenit regno mundi cum regno cæleſti, quàm luci cũ tenebris. Hac ſua fuga CHRISTVS docuit aperuítque qualis ipſe rex ſit, nempe ſpiritualis pro conſcientiis: quale regnum habeat, nempe ſpirituale: quanquam enim toti orbi præſit,& dominetur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum,

Chriſtus fugit regnum mundi. Schola Chriſti. Chriſtus qualis eſt Rex.

orbis terrarum, Pſal.71. non tamen dominatur pro mundi huius ratione, nec tale regnum ambit affectátve quale adminiſtrant mundi rectores & principes. Vnde Pilato reſpondit, Regnum meum non eſt de hoc mundo, hoc eſt, non eſt carnale, ſed ſpirituale: In quo iudicabit pauperes populi,& ſaluos faciet filios pauperum. Huius regni ciuitates ſunt Veritas,Iuſtitia,Pax,& Vita æterna. Proinde impie Herodes,hoc ſi ſenſiſſes,non timuiſſes ablatum iri regnum tuum, non perſequutus fuiſſes eum,qui nihil tuo regno cõmune quærebat: non enim affectat nec eripit mortalia,qui regna dat cæleſtia. En vides hunc clanculum ſeſe ſubduxiſſe, ne in regem externum eligatur, vt interim taceam quantum tuum regnum deſyderarit, ſcilicet, occultè fugit ne ſiſtremma & ſeditio in populo volẽte eum in regem rapere,fiat. Non populi ſeditioſi affectibus ſeruit,ſed ſecedit,ne cauſareris hunc defectionis regni tui authorem eſſe. Non venit reges & innocentes occiſurus,ſed regibus iuſtè regnandi ſcientiam prædicaturus. Non regna terrarum tributis & vectigalibus preſſurus,omnémque populi ſubſtantiam tyrannicè rapturus,ſed quod deeſt regibus & populis, de theſauro regni cælorum vitæ æternæ donaria producturus. Hæc fuga præoccupatio eſt aduerſus eos qui falſis accuſationibus CHRISTVM impetierunt,dicẽtes, Se regem fecit: Omnis enim qui ſe regem facit,cõtradicit Cæſari: Si hunc dimittis,nõ es amicus Cæſaris.

Ciuitates Chriſti.

Chriſtus quale regnum adminiſtraturus venit.

Vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare.

Facto miraculo quum diſcipuli Domini expectaſſent in monte Dominum, iámque veſpera appeteret, ne in tam vaſta heremo nox occuparet, deſcendunt ad lacum (quem more ſcripturæ mare vocat Euangeliſta) vt traiicerent in ciuitatem Capharnaum. Pulchrè dictum eſt, diſcipulos deſcendiſſe ad mare ſub noctem: Serotinum tempus reſpondet cruci & periculis quæ per mare ſignificantur. Viſo cognitóque miraculo, non abs re deſcendunt ad mare,vt fides illorum ex miraculo concepta,per crucem probetur.

Serotinum tempus.

Et quum aſcẽdiſſent nauim, venerũt trans mare in Capharnaum.

Quum diu multúmque expectatus fuiſſet IESVS, nec interim ad ſuos veniſſet, adornauerunt nauigationem vt traiicerent in Capharnanm (nam ibi domicilium habebat IESVS) ſperantes fore, vt vel inter nauigandum obuium illum haberent in alia naui, aut in ciuitate eum reperirent. Vide infrà ſecundam conciliationem.

Et tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos IESVS.

TENEBRAE erant,quia aberat lux IESVS,qui diu expectatus,non venerat ad diſcipulos,quorum deſyderium ſua abſẽtia magis accendere voluit,ſimúlque docere quantum periculi nobis immineat, quantæ ſint tenebræ, quanta tempeſtas huius mundi præſto ſit, quantæ aduerſariorum inſidiæ aduerſus nos fiant, quoties à IESV ſeiungimur. Hæc non fortuna aut caſu,ſed diuina quadam diſpenſatione fiebant,vt interim maiori miraculo pararetur argumentum, & omnibus modis mentem Apoſtolorum in fide roboraret. Nam quoniam doctores futuri erant,& quaſi lnminaria mundi (vt Paulns ad Philipp.cap.2.ait) neceſſario illos vndique confirmat, quorum doctrina ad veritatem cæteri confirmandi erant. Circunſtantia temporis non temerè ab Euangeliſta ſcribitur. Quòd neque veſpera eos retinuerit, ſignificat vehementem illorũ charitatem & deſyderiũ quærẽdi Dominum.

Periculũ eſt ſeiungi à Chriſto.

Mare autem vento magno flante exurgebat.

Magnæ tentationis elegans eſt hæc periphraſis. Quorſum hæc? non fortuna quadam, ſed prudenti diſpenſatione, maris maxima tempeſtas abſente CHRISTO circa diſcipulos orta eſt, vt compellantur diſcipuli ardentius Saluatorem inuocare, diſcántque omnes pii quàm neceſſarius ſit CHRISTVS in aduerſis: qui quo plus affliguntur, eo arctius CHRISTVM complectantur. Affligebat eos magna tenebrarum obſcuritas; conturbabat nimia & eadem aduerſa vis ventorum & impetus: quo funditus euerti mare,& fluctus in montes erigi videbantur, & quod plus timoris inferebat, CHRISTVS non aderat. Proinde videant quantis procellis neceſſe fuerit omnes agitari, qui diuinorum præceptorum contemptu atque delictis à CHRISTO deciſi ſunt.

Magna Apoſtolorum tentatio.

Quum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinq; aut triginta.

Quum multo procellarum impetu agitarentur diſcipuli, & iam remigio emenſi fuiſſent ſtadia ferme vigintiquinque aut triginta, eſſentque tanto labore preſſi, vt prope in ſumma deſperatione verſarentur, videréntque ſe longius à litore abeſſe, & certior mors mari vndique circundatis imminebat, conclamatúmque eſſet de ſalute, viſus eſt illis inexpectatus Dominus IESVS. Obſerua: Non ſatis potentiam Domini ex miraculo panum

Apoſtoli in periculo maris tentati.

Stadium.

diſcipuli agnouerant,exercendi igitur erant,& hoc tanto maris periculo. Hoc exemplo diſcipulorum, monemur, CHRISTVM ſinere nos aliquantulum in afflictionibus ludere & morari, qui auxilio opportuno verè ſuis aderit. Obiter dixerim: STADIVM continet octauam mille paſſuum partem, quod centum vigintiquinque noſtros efficit paſſus, hoc eſt pedes ſexcentos vigintiquinque, authore Plinio: quæ mẽſura octies,efficit mille paſſus. Quum dicit Euãgeliſta vigintiquinque aut triginta, rem geſtam humano more deſcribit, niſi myſticum ſenſum nnmeris attendere volueris, cui abunde facit ſatis gloſſa ordinaria.

Vident IESVM ambulãtem ſupra mare & proximum naui fieri.

Chriſtus ambulat ſuper aquas.

Oculi charitatis.

Chriſtus ſerenat & illuminat.

Mare quid ſignat.

Chriſtum ambulare ſuper mare.

Permiſit illos CHRISTVS tempeſtate periclitari,vt poſtea quàm pacata ſunt omnia, miraculo magis lætẽtur & indelebili memoria tãtum beneficiũ magiſtri in pectoribus tenerent. Vident per tenebras pedibus ambulantem ſuper vndas lacus,perinde ac ſi ſolidam terram calcaret:qua re ſe & maris,ſicut &reliquorum elementorum Dominum declarauit. Quod ſi quis rogauerit, Quomodo videbant per tenebras?Reſpondeo:Duos habet oculos charitas Euangelica,etiã in tenebris : & ibi nox non eſt vbi adeſt IESVS,nec tẽpeſtas illic exitialis eſt,vbi in propinquo eſt is qui omnia ſerenat. Magnam piis affert conſolationem quum hoc exemplo vident CHRISTVM ita ſecedere in afflictionibus,& ita ſubſtrahere nobis ſolatia ex Verbo,vt tamẽ redeat & re vera appareat. MARE deſignat tribulationes & afflictiones. CHRISTVM ergo ambulare ſuper mare,eſt Chriſtum eſſe Dominũ crucis ſeu afflictionum.Conſolatoriũ eſt CHRISTVM proximũ naui fieri,quaſi anteceſſerit & præceſſerit diſcipulos in afflictionibus & periculis. Nihil enim acceptius pugnantibus militibus,quàm quòd ſuum ducem in acie primum & totam aciem præcedere,videant.

Et timuerunt.

Spectrum.

Fiducia victus.

Chriſtus fide aſpiciendus.

Quum iam CHRISTVS naui vicinus eſſet, diſcipuli pauefacti ſunt, nõ ſuſpicantes CHRISTVM,ſed ſpectrum eſſe nocturnum, qualia nauigantibus noctu multa conſpici credit imperitum vulgus. Putabant enim propter tenebras ſe non certum quicquã videre. Apparet ꝙ exigua adhuc fiducia præditi fuerint diſcipuli.Si enim in CHRISTVM auxiliatorem verè crediḍiſſent,neque ſpectrum,neque totam Satanæ cohortem formidaſſent. Eſt ſpectrum mendax,CHRISTVS verax : eſt Satan victus,CHRISTVS victor. Quid igitur times, qui CHRISTO fide viua teipſum commiſiſti? Non eſt CHRISTVS per tenebras, hoc eſt in ſpecie tantum externa, aſpiciendus, vt multam & abundantem conſolationem recipiamus: ſed in externa & interna : hoc eſt CHRISTVM fide aſpiciamus vt Filium Dei,æqualem eum Deo Patre,Deum,ſaluatorem & conſeruatorem omnium. Huc pertinet quod ad huius loci lucidiorem explanationem ait Paulus 1. Corinthiorum, cap.1, Verbum enim crucis (inquit) pereuntibus quidem ſtultitia eſt, iis autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt.

Ille autem dicit eis.

Verbo Chriſtus cognoſcendus.

Gentes & Iudæi non agnoſcunt Chriſtum.

Verbum audiendum.

Cõſolatio in afflictione.

En IESV CHRISTI philanthropam,qui & animo & corpore periclitantibus diſcipulis deſyderatus apparet:quibus tanto gratiorem ſalutem confert,quanto magis vitam deſperarant:nam voce iam illis nota ac familiari loquutus eſt, & metum omnem ademit. Rogabit aliquis, Qua de cauſa illis loquitur,& non ſuo nomine ſe illis manifeſtat, ſed ſola loquela?Reſpondeo:hoc ita voluit, vt intelligeremus,maximè nos Dei cognitionem conſequuturos Verbo,extra quod qui vagatur,neque CHRISTVM neque eius beneficia agnoſcit? Vnde Iudæi non attendentes verbo,ſed perſonæ CHRISTI, quam vilem exiſtimabant, dicentes, Nónne hic eſt filius fabri? nunquam potuerunt ad veram CHRISTI cognitionem peruenire: Gentes verò relinquentes verbum, & intuentes CHRISTVM, vt ſimplicem hominem & contemptam perſonam,habuerunt eum pro ſtultitia: quare audiendum eſt verbum, & audito credendũ,vt cõfirmetur cor,& nihil timeat.Audiens enim in afflictione loquetur Dominus verbum,quo miram accipiet conſolationem. Quod verbum?Cum ipſo ſum in tribulatione,eripiam eum & glorificabo eum.

Ego ſum,nolite timere.

Euangelium quid eſt.

Quibus adeſt Dominus.

Vox hæc ſuauiſſima omnem in ſe Euangelii rationem habens,EGO ſum,nolite timere.Si quis enim definire Euãgelium voluerit,rectè explicabit dicens,Euangeliũ eſt doctrina annuntians propter præſentiam Chriſti nihil eſſe timendum.Nulla enim quamlibet atrox mundi tẽpeſtas formidãda eſt,his quibus adeſt Dominus:adeſt autẽ Dominus omnibus ſuis vſque ad finem ſeculi, qui ſimplici firmáque fiducia pendent ab ipſo, audito ſuo

præceptore

præceptore diſcipuli animos recipiunt, cedit omnis turbatio, cuncta pericula deſinunt CHRISTO præſente. Timoris expulſio, ſiue Nō timere, eſt effectus CHRISTI præſentis, ſimiliter & Euangelii: nam Non timere, eſt certò apud ſe ſtatuere de Chriſti præſidio, tutela, & defenſione præſentiſſima omnibus inuocantibus eum in veritate: & quouis loco fuerimus, certò ſibi perſuadere de CHRISTO omnia bona, qui piis pro veritate afflictis paratus eſt loqui, Ego ſum, nolite timere. *Timoris expulſio. Non timere.*

Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & ſtatim nauis fuit ad terram in quam ibant.

Receptis cum animi, tum fidei viribus, ad magiſtri vocē, illum in nauim recipere voluerunt. Sed vt magis illos confirmaret oſtenderétque omnia non caſu, ſed ſua potentia & virtute fuiſſe ſedata, addit alterum miraculum: Nauis enim quæ procul à litore aberat, momento temporis appulit terræ, quam petebant. Colligamus ex his miracula quæ hic locus nobis aperit. Primum CHRISTVS ambulauit ſuper mare: ſecundū, Compeſcuit fluctus & imperauit ventis: tertiū, Nauim quæ procul à litore aberat, momento temporis terræ appellere fecit. Alii Euangeliſtæ memorant eum etiam ab illis fuiſſe in nauim receptum: id noſter Euangeliſta non negat, ſed memorat ſimul vel ilico nauim appuliſſe terræ ad quam ibant: vt aliis & hoc miraculum adiiceret. Miraculum ſiquidem fuit, quòd ilico nauis, virtute Domini, terræ appulerit.

Altera die, turba quæ ſtabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi niſi vna, & quia non introiiſſet cum diſcipulis ſuis IESVS in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abiiſſent.

Pergit Euangeliſta alterum narrare miraculum, quod eſt ambulatio CHRISTI ſuper mare: cuius cognitio, fidei ex priore ſigno conceptæ, ſeruit. Conſilio & ordinatione Dei contigit, vt poſtero die quo CHRISTVS ſeceſſit ſolus in montem, viſis tot miraculis turba (quæ remanſerat in vlteriore ripa lacus, vbi multiplicati fuerunt panes) cuperet ſemper Domino adeſſe. Vnde quum VIDIT, id eſt cognouit, quòd illic præcedente veſpera nulla eſſet nauicula (hæc eſt occaſio ad conſiderandum opus diuinitatis in CHRISTO) præter vnam qua tranſmiſerant Apoſtoli: quos quum ſolos ſine præceptore IESV vidiſſet ſoluentes à litore, & IESVM alio non potuiſſe tranſire nauigio (ſola enim Apoſtolorum nauicula ibi erat) cœperunt turbæ ſeduló illum quærere: mirātur quònam ſe ſubduxiſſet, quòd quum ne mane quidem vſquam appareret, diu multúmque deſyderatus à populo, ſtatim ſuſpicantur miraculum, quòd mare pedes tranſierit, id quod verum erat. *Ambulatio Chriſti ſuper mare.*

Aliæ verò ſuperuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum vbi manducauerant panem, gratias agentes Deo.

Hæ perſonarum temporum & locorum circunſtantiæ faciunt ad hiſtoriæ certitudinem. Quum ſuſpicarentur turbæ CHRISTVM non diutius à ſuis diſcipulis abſuturum, quos intellexerant transfretaſſe Capharnaum, decreuerunt & ipſi traiicere, ſi forte illum in vlteriore ripa poſſent inuenire. Obſerua, turbæ ſtudium pro Euangelio. His traiiciendi faciendíque quod deſyderabant offertur occaſio. Nam aderant illic naues quæ Tiberiade venerant, ad eum locum vbi quinque milia, quinque panibus & duobus piſcibus cibauit CHRISTVS, pro cuius beneficiis quòd affatim ſaturati eſſent, non ingrati gratias egerunt Deo, qui talem Prophetam miſiſſet populo ſuo. *Turbarum ſtudium erga Euangelium.*

Quum ergo vidiſſet turba, quia IESVS non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum, quærentes IESVM.

Elegans eſt hæc periphraſis qua deſcribitur labor cum deſyderio audiendi & ſuſcipiendi Euangelium. Hic locus aperit quàm confundātur hi qui pro foribus & in ianua habent verbum, nec tamen illud audituri exeunt: non hos imitantur, qui nihil non quamlibet aut durum aut periculoſum ſubeunt quærentes IESVM. Qui licet ſe omnibus obuium præſtet, tamen fide quærendus eſt. Quum igitur turbis traiiciendi oblata eſſet occaſio (aderant enim naues) nec IESVS diu multúmque quæſitus vſquam appareret, conſcendunt naues, traiiciunt Capharnaum, deſyderio videndi IESVM, quòd ſciebant eum ibi habere domicilium, & nolle à diſcipulis diu abeſſe, quos eò transfretaſſe cognouerat. Iſtud *Deſyderiū audiendi Euangelium. Domiciliū Chriſti in Capharnaum.*

Studium Chriſtiani hominis.

eſt Chriſtiani hominis ſtudium, quærere ac inuenire CHRISTVM, ad quem qui ex animo eóque ſtudioſo non peruenerit, nũquam ſe quietum expectauerit. Quærunt hæ turbæ tantóſque labores ſubeunt pro audiendo Euangelio & audiendo CHRISTVM, in quo ſe quietem habituros ſperant. Obſerua, QVAERERE, ſtudii verbum eſt.

Et quum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei:

Quærẽtes Chriſtum iuxta carnem.

Quæſitum CHRISTVM inuenerunt: quem quia non iuxta Spiritum, ſed ſecundum carnem quæſiuerunt (nempe propter ventrem, & propter alia priuata commoda) non ſenſerunt ipſius fructum, & eam quam piis attulit libertatem: Hos enim reprehendit, quòd prætextu Euangelii, libertatem carnis quærerent, ſignificans Euangelium non docere quæ ad carnem faciunt, ſed ſolam Spiritus libertatem. Obſerua: Inuenerunt illum in ſynagoga Capharnaitarum cum eruditis in lege.

Rabbi.

Hypocritica eſt hæc ſalutatio, ſimulatione plena, quam humani oculi non capiunt. Sed CHRISTVS (cui etiam intima cordis ſunt nuda & aperta) videt eam: vti ſequetur.

Quando huc veniſti?

Blandiuntur & adulationis verba proferunt, ſolo ventre impulſi, vt ſine labore otioſi viuant, qui ſemel à CHRISTO ſine commeatu ſatiati fuerant. Idem & poſtea fore ſperabant. Vnde Moſen Domino obiecerunt, qui perpetuos quadraginta annos ingentem populum in deſerto, abſque omni eorum labore pauerat. Hoc beneficii vt à CHRISTO cõſeqnantur, vocant illum Rabbi. Tacent ſe cognouiſſe quòd pedes traiecerit Capharnaum: tantùm rogant, Quando huc veniſti? Cupientes ex ipſo diſcere, quod ex variis circunſtantiis verum eſſe ſciebant. Obſerua vulgi mobilitatem & inconſtantiam; vide quantum ardor ille ſuperioris diei (quo volebant illum in regem rapere) refrixerit.

Vulgi mobilitas.

Reſpondit eis IESVS, & dixit,

Poſt enarratum multis verbis turbæ ſtudium, vt Euangelium audiret, nunc multa ſubiicit Euangeliſta, quibus cognoſci facile poteſt quàm non recte quærerent CHRISTVM. Hoc nemo reſciuiſſet, niſi CHRISTVS verus cordium inſpector illud in turba perſpexiſſet, & perſpectum reuelaſſet. Dirigit ergo ſermonem ad illos potiſſimum quos venter illuc impulerat. Atque cibo (quem ipſi quærebant) anagogen facit ad cibum cæleſtem, ſeipſum ſcilicet fide viua receptum & vt Saluatorem agnitum.

Amen, amen dico vobis.

Turba affectus infidelis.

Amen

Iurat CHRISTVS, & iuramentali confirmatione oſtendit rem ipſam certam, & non aliter ſe habere cum turba. Quid? affectum turbæ demonſtrat inconſtantem & indignum libertate Chriſtiana. Nam quum multiplicationem panum & alia miracula diuinam virtutem in CHRISTO arguentia vidiſſent, tamen magis illos mouit ſaturitas vnius conuiuii, quàm æternæ ſalutis deſyderium. AMEN, amen, hoc eſt Profecto verum eſt, quod dico. Quid? Quæritis me vt ventrem potius expleatis quàm mentem erudiatis: appellatis me Magiſtrum, non quòd auidi ſitis meæ doctrinæ, quæ tota ſpiritualis eſt, ſed quòd humana leuiáque commoda venemini.

Quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.

Studium vulgi carnale Chriſtus corrigit.

Arguit quidẽ illos, ſed cum manſuetudine. Non ſunt dura verba, qualia forent, O mancipia ventris, ô gaſtrimargi & guloſi. Blanda admodum eſt hæc correctio, qua ſimul detegit occulta cordis illorum, volens illos ad maiorem fidem pellicere. Non ſtudium ſed finalem ſtudii cauſam improbat, quæ eſt carnem ventrémque curare, & libertatem carnis aſſequi. Quaſi dicat, Quæritis me, non vt glorificetis Deum, non vt fidem iam ex miraculis conceptam confirmetis, non vt iuſtificationem accipiatis: ſed vt ventrem cibo diſfarciatis, & ſaturemini: non vt Meſſiam, ſed obſonatorem, qui menſam vobis etiam ſemper otiantibus apparare debeam. Miracula, quæ vobis etiam ſpectantibus feci, ſatis roboris habebant, vt vos ad fidem & ſalutem quærendam excitarent. Sed vt video, nihil illa vos mouent: nam vos me ſequimini, non quia vidiſtis me ſigna operantem: SED quòd manducaſtis ex panibus, id eſt propter libertatem carnis & temporalia bona aſſequenda: imo & ſi ſpiritalia quæritis, non in gloriam Dei, ſed vt pro libidine veſtra viuatis. Obſerua: Fides & caro in rebus à Deo quærendis diſtant, non opinione ſed affectu quærendi. Nam fides, vt caro, id

eſt homo

Fides & caro aliter res quærit.

Salomonis oratio.

eſt homo fidelis & Chriſtianus terrenis indigens,quærit panem, quærit victum, quærit & quibus tegatur. Nam ſi hæc non eſſent è mann Domini expectanda, non iuberet CHRISTVS fidere, & non prohiberet, ne ſoliciti ſimus. Sed quærit affectu pio & Chriſtiano, hoc eſt in gloriam Dei,non ſui & priuati commodi gratia: non vt carni & eius deſyderio ſeruiat. Quis neganerit Salomonem è ſpiritu oraſſe,Prouerb.cap.3,Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo neceſſaria. En vides illum quærere carnalia, victus enim res carnalis eſt: at non quærit carnali affectu. Audi enim quid ſubiungit, Ne forte ſatiatus illiciar ad negandum,& dicam,Quis eſt Dominus?aut egeſtate compulſus,furer & periurem nomen Dei mei.Hæc apertè indicāt victum carnalem à fideli etiam obſito carne,ſpiritu fidei ſiue ſpirituali affectu quæri,non carnaliter,boc eſt non vt in deliciis & volupè viuat,ſed vt glorificet Deum. Huc pertinet quòd CHRISTVS docens nos orare,ait,dicite,Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Caro autem carnalia à Deo quærit,nō ſpiritali ſed carnali affectu, & ſordidata opinione:imo ſiue carnalia,ſiue ſpiritalia petierit,lutoſo & carnali affectu quærit.Caro enim eſt,ergo Spiritus eſſe nequit.Si carnalia rogauerit, hoc faciet ſui priuati cōmodi ſtudio & affectu, nibil ad honorem CHRISTI ſpectans. Si pro vita æterna aut re aliqua ſpiritali rogauerit, non id faciet vt Deo honor & gloria exhibeatur,ſed vt ipſa bene habeat: vt dies lætos pro ſua libidine & voluptate dncat. Sunt nobis exemplo bi quos nunc memorat Euangeliſta,qui non affectu ſpiritali deſyderant ſequi CHRISTVM:ſed vt ventri & deliciis incumbant ex beneficiis CHRISTI: qui deberent ſolam (ſi ſaperent) Dei gloriam toto affectu curare, ſolam Dei voluntatem ſpectare,non ſuum priuatum commodum.

Operamini non cibum qui perit.

Anagoga à cibo corporali.

Operari.

Otium vitandum.

Martha allecta ad audiendum verbum.

Auditorum animos ſingulari anagoga erigit à cibo corporali, quem illi tātopere quærebant,ad cæleſtem & ſpiritalem panem tranſiens.Operamini non cibum qui perit.Reuocat eos à ſolicitudine illa qua ſolum ventrem opplere intendebant, & carnalibus rebus animos addebant.Hoc verbum OPERAMINI,inſinuat nauare operam ſiue operari,vnde fructus aliquis & aliquod operæpretium proueniat.OPERAMINI non cibum qui perit, id eſt operam veſtram & laborem culturámque huc impendite,vt alio cibo paſcamini.Verbum Operamini,videtur inſinuare quàm moleſtum opus ſit carni,operari cibum non pereuntē. Maſſelliani (ex hoc loco & Luc.cap.10,Martha ſollicita es & turbaris erga plurima, Maria optimam partem elegit,&c.Et Matth.cap.6,Ne ſoliciti ſitis in craſtinum)dicūt Dominum,corporalem operationem excluſiſſe: & ob id per ignauiam & otium aiunt viuendum eſſe. Faceſſant hinc,non intelligentes Scripturas,& religionem Chriſtianam calumniantes,vt ſuam tueantur ſocordiam. Dominus (vt his reſpondeam) non prohibet operari & labore victum quæritare: qui maxime otium & eos qui otioſitatem omnium ſcelerum genitricem fouent,odit:ſed prohibet ne tanta ſolicitudine erga res caducas & terrenas ducamur,quæ nos à Spiritu & rebus cæleſtibus auocet. Audiant iſti Paulum qui Epheſ.cap.4. 1.Corinth.9.& Act.cap.20.laborem,& operas manuum ad victum quæritandum commendat. Hic nollet præceptoris ſui doctrinæ aduerſari, qui nihil quod Spiritum Chriſti non ſpirarit, docuit. Quòd autem obiiciunt dictum Chriſti ad Martham: non reprehendit CHRISTVS Martham quòd operaretur, ſed docuit conſiderandum tempus & id diſtribuendum eſſe,ne audiendi verbi Dei occaſio in carnalium rerum cura conſumatur. Martham non ad deſidiam,ſed ad audiēdum verbum alliciebat. Quaſi diceret,Veni vt vos cæleſtia docerem, & animos veſtros cæleſtibus paſcerem, tu vero circa prandium occuparis. Qui pigritiæ incumbit, ventri viuit, deliciis vacat, is cibum operatur qui perit: qui verò ex labore ſuo CHRISTVM nutrit, hoc eſt pauperes alit, veſtit,docet, quis adeò inſenſatus eum cibum pereuntem operari dixerit? per quem & cæleſte regnum & illius bona nobis promittuntur. Quod CHRISTVS in Matthæo dicit,Ne ſoliciti ſitis,&c. non vetat operandum, ſed ne toti rebus terrenis inhiemus,veluti rerum ſpiritalium obliti. Aliud eſt ſolicitudo,aliud operatio:fieri enim poteſt vt quis operetur nulla auocatus ſolicitudine.

Sed qui permanet in vitam æternam.

Euāgelium deſyderantibus, nihil deerit.

Non magnum eſt quòd paſcamini cibo qui in aluum recipitur, deinde in ſeceſſum abit:non deerit cibus lucem Euangelicam deſyderantibus. Quin omnem operam veſtram & laborem culturámque huc impendite, vt pane ſemper perennante & viuificante potiamini & fruamini:omnem curam conuertite ad eum panem,qui ſumptus,neque concoctione perit, neque in breue tempus vitam corporis protrahit, quemadmodum cibus ille fru-

Cibus permanens

Edendum vt viuamus.

Christus verè medicus.

mentaceus,cuius gratia huc veniſtis,mox recurrente fame, ſed permanet in homine, ſpirituali alimonia vegetans animam,vitam illi tribuens æternam. Cibum hunc permanentem, inſinuat ſeipſum eſſe, ſiue myſticam ſui corporis ſumptionem , quam nobis ipſe dat Filius hominis factus,vti paulo pòſt oſtendetur:Hæc nos docent: quum Deus nos non crearit vt tãtùm edamus,ſed vt iuſtè viuamus,quid tam ſolliciti ſumus de victu:quid adeò inſanimus, & nihil non quamlibet durum ſuſtinemus ad cumulandas opes: qui,quibus congregamus neſcimus . Huc pertinet quod dicebat CHRISTVS Matthæi cap.6, Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra , vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo,&c.Obſerua:quum dicitur,QVI permanet in vitam,&c.ſignificat CHRISTI veluti fidelis & optimi medici officium,qui non ſolum à noxiis dehortatur,ſed etiam ſalutaria antidota & remedia concedit. Quærite (ait) non vt ventrem,ſed vt mentem paſcatis:quærite vt iuſtificemini,& æternùm cum Deo viuatis.

Quem Filius hominis dabit vobis.

Christus homo dat cibum perennem.

Occupatio,qua præuenit eos qui ſolliciti rogabunt fortaſſis,Quis dat nobis cibum qui nos nutrit in vitam æternam ? Poterimúſne hunc noſtris viribus aſſequi & operari ? Reſpondet, Hunc panem tam eximium,ſi illius appetentes & famelicos vos viderit,dabit vobis FILIVS HOMINIS, id eſt vt homo. CHRISTVS homo, noſter eſt mediator,1.ad Timoth.cap.2,Vnus enim Deus,vnus & mediator Dei & hominum,homo CHRISTVS IESVS, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus : qui ſolus omnia nobis cum meruit,tum præſtat,cui Pater omnia in manu & omne iudicium dedit,id eſt omnium gubernationem & regnum dedit,vt ſupra 3.& 4.cap.diffuſius declarauimus.

Hunc enim Pater ſignauit Deus.

Panis à Deo ſigillatus.

Imago Dei.

AEtiologia eſt.Reddit rationem quare Filius hominis dat nobis panem permanentem in vitam æternam.Quia Deus hunc ſignauit ſiue ſigillauit,vt ita loquar.Recurrit CHRISTVS ad Patris authoritatem : quia iuxta carnis oculos (quales habebant Iudæi) CHRISTVS habebatur pro contempta perſona , ideo neceſſarium duxit allegare authoritatem Patris pro certitudine eius quem affirmat ſe daturũ . Quum Filius ſit expreſſa Patris imago & character verè à Patre conſignatus (habet enim imaginem, hoc eſt Imago eſt Patris) intelligamus hunc à Patre ſignatum,ſicut Imago ſigillum eſt.Hunc ergo qui eſt Filius hominis SIGNAVIT Pater, hoc eſt ſignaculum ſuum & imaginem genuit, quæ haberet in ſe quod ipſe habebat,& naturalem cum ipſo identitatem.Pater ſeſe totum vna cum omnibus ſuis in CHRISTVM effudit, non ſua deſerẽdo,ſed communicando illa eadem Filio. Similiter Filium hominis ſignauit Pater , hoc eſt eum Spiritu Sancto , præ omnibus participibus ſuis donauit & vnxit, vt eſſet omnium ſaluator , & dominus , etiam Angelorum caput & princeps . In hunc omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi ſunt. Coloſſ.cap.2, Propterea ſolus Patrem nouit , & noſſe donat , miſſo Spiritu Sancto omnis veritatis doctore in corda ſuorum . Ipſe eſt omnium ſeculorum theſaurus,ex quo ſuam iuſtitiam mutuo acceperũt Patriarchæ, Adam,Abel,Enoch, Noë,Abraham,Iſaac,Iacob,Prophetæ,Apoſtoli,Martyres,omnéſque pii quotquot crediderunt,credunt,credéntque in nomen eius. Quum ergo Patri viſum placitúmque fuerit hæc per Filium perficere,per quem omnia quoque condidit , & Filium quidem hominem factum,per quem inſtaurare vult omnia,Epheſ.cap.1.dictum eſt,Hunc cibum dabit vobis Filius hominis.Obſerua: Hac cõſignatione,incarnationis myſterium ſignificatur. Quemadmodum ſigillato imprimitur ſigilli imago, ita Filio hominis impreſſus quodammodo eſt Filius Dei,aſſumens humanitatem, qui Filius Dei , eſt expreſſiſſima Dei Patris imago, Hebr.cap.1, Qui quum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius.Eſt enim Filius ſimilis Patri in ſubſtantia,quia vna eadémque eſt ſubſtantia,voluntas,& potentia Patris & Filii.

Thesauri Sapiẽtia Dei in Chriſto omnes.

Filius Dei, Imago Dei. Filius ſimilis Patri.

Dixerunt ergo ad eum.

Rabbini ad Chriſtum.

Prodiit hæc interrogatio non ex cupiditate diſcendi,ſed ex præſumptione & contemptu quodam . Quaſi omnia ſcirent ex Moſe,ac nihil ſibi diſcendum reſtaret,ita interrogarunt . Non vſus eſt Euangeliſta verbo Reſponderunt,ſed DIXERVNT : vt inſinuet non illos fuiſſe plebeios qui dixerunt, Quando huc veniſti ? ſed Rabbinos,& in lege eruditos, quos in Synagoga CHRISTVS inuenerat : leuioris enim diſciplinæ viri , aut qui nihil eruditionis habebant , ex verbis CHRISTI non accepiſſent occaſionem rogandi , cum quodam pronuntiationis faſtu,Quid faciemus vt operemur opera Dei?

Quid

Quid faciemus vt operemur opera Dei?

Caro ſibi tantũ & placet & ſtudet.
Iudæorum carnis cognitio de pane.

Hoc in votis ſemper habet caro, vt neque Deo quicquam honoris deferat, neque cuiquam conſulat, ſed ſolum ſibi ipſi viuat. Quærit vt hîc longam & proſperam agat vitam, pro ſua libidine, non Dei voluntate, impunèque poſſit verè bona opera negligere. Hæc interrogatio ex carne eſt & procedit. Putant enim hi Iudæi hîc Dominum per panem, hoc eſt cibum, quem Hebræi omnem panis nomine vocant, intellexiſſe id quo conſequimur vitam æternam. Vnde ſupercilioſo quodam animo rogant, Quoniam admones nos vt operemur cibum quendam qui perennat & viuificat, Quid faciendum vt operemur ea quæ Deo digna ſunt, & vitam promereamur æternam, quorum gratia tu dicis te huc veniſſe? Quid iſtud eſt? Nónne Moſen habemus, qui nos docet quæ opera Deus à nobis efflagitet? Víſne nouam legem condere, è cuius præſcripto nouam vitam relicto Moſe, formare debeamus? Quum lex à Deo ſit data, oportet opera illius nos iuſtificare, quum Deo ſint accepta, & iuxta præſcriptum & voluntatem eius ſint facta. Circuncidimur, offerimus quotidie ſacrificia, non veſcimur ſuilla carne, ſabbathum agimus, interim & ieiunamus. Hæc verè ſunt bona opera, hæc nos facere docuit Moſes, Dei amicus & familiaris: Putas te nos docere meliora? Hæc quum ſint à Deo per Moſen, cur nõ iuſtificant nos? Verè nos iuſtificant. Nam dicimur populus Dei, populus ſanctus: vnde ergo ſancti eſſemus, niſi ex legis operibus & iuſtitia? Sunt ergo opera legis quibus cibum non pereuntem percipiemus. Sed quum hæc nihil ad tuum inſtitutum faciant, & alia inſinues facienda, maior Moſe videris, quem ad hunc cibum percipiendum nullum tale opus præſcripſiſſe ex lege didicimus, etſi ad ſenectam vſque totam ætatem in voluenda meditandáque lege protraxerimus. Quid ergo faciendum iubes vt operemur diuina opera? Vides huiuſmodi Rabbinos modò à carne trahi: nam quum Dominus ſe ſuámque carnem & ſanguinem edendum & bibendum poſtea dixit, non dubitarunt hi Iudæi eum hoc dicere, ſe eſſe eum qui vitam æternam elargiri, & in nobis viuere velit. Non abſimilis eſt dialogiſmus Matthæi cap. 19. de quodam adoleſcente diuite, qui cum quodam contemptu rogauit Dominum, dicens, Quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Dominus mittit illum ad Moſen & decalogum, vt is cognoſcat ſe peccatorem, & à lege accuſatum. Deinde ad fidem viuam, dicẽs, Si vis perfectus eſſe, ſi vis verè & perfectè legem implere, veni, id eſt crede mihi & me ſequere. Ita & hoc loco auditores vocat ad ſequendum ſe, hoc eſt vt credant, & iuſtitiam apprehendant,

Iuſtificatio iuxta opinionem Iudæorum.

Sequi Chriſtũ.

Reſpondit IESVS, & dixit eis.

Fide viua nobis contingit vitæ cibus.

Exemplum philanthropiæ & ſummæ charitatis in CHRISTO, qui nihil offenſus tam craſſo & carnali reſponſo, pergit eos paulatim euocare ad perfectiora: vt intelligant cibum illum perennantem & viuificantem non illis cõtingere operibus legis, quibus gloriantur, ſed ſola fide viua.

Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum quem miſit ille.

Opus quo demereamur Deum.

Quærentibus de operibus, per opera CHRISTVS reſpondet. Rogatis (inquit) quod eſt opus quo demereamini Deum. Deus quum ſit ſpiritus, nullis oblectatur carnalibus, vt huiuſmodi, nihil moratur veſtras vmbras, & legis veſtræ ceremonias ex ſe. Diſcite etiam inuiti Deum nunquam boum aut ouium cæde fuiſſe oblectatum. Quid iuuare poterit, hircus, aut thuris, cinamomíve ſuauis odor, etiam ſi aërem repleat? Num hircorum ſanguinem bibet? nouit omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri cum eo eſt: odit ac repulit ſolennitates veſtras, Pſalmo 49. Eſaiæ cap. 1. Hiere. 7. Opus igitur ad iuſtitiam parandam non eſt immolatio victimarum aut cætera quæ conſtant corporalibus ceremoniis, ſed hoc eſt opus quod à vobis flagitat Deus, vt credatis in Filiũ ſuum, hoc eſt in IESVM CHRISTVM, quem Pater in hunc mundum miſit, ad ſaluandos verè credentes: & per quem vobis loquitur, qua methodo conſequi poteſtis cibũ qui non perit. Opus ergo Dei eſt fides in CHRISTVM. Hæc fides comprehendit actus intellectus & voluntatis, hoc eſt complectitur Dei cognitionem & actum quo voluntas tendit in id quod intellectu apprehenditur. OPVS ergo Dei vocauit Dominus fidem, quæ eſt certa de bonitate Dei perſuaſio, confidénſque ſalutis ab ipſo expectatio. Hæc definitio ſiue deſcriptio indicat fidem in ſe complecti actus intellectus & voluntatis, ſiue actus ſimplicis fidei (hoc eſt hiſtoricæ cognitionis) ſpei & charitatis. Rogabit aliquis, Quare hæc fides vocatur opus Dei? Reſpõdeo, Quia hanc non habemus niſi attracti à Deo, niſi Spiritus CHRISTI nobis afflauerit, effecerítque eam in animis noſtris: hinc eſt niſi præuenerit nos Spiritus CHRISTI, nunquam quamlibet magnis noſtris viribus hanc aſſequi fidem poſſimus: ſed ille, vt Ioannes ait in Apocalyp. cap. 3.

Fides in Chriſtum, eſt opus Dei.
Fidei definitio.

Spiritus Sancti attractus. Doctrina Dei, Illuminatio.

Chriſto quomodo inſerimur. Fides quare dicatur opus Dei.

Credere in Chriſtum quid eſt.

Piorum conſolatio à meditatione bonorum Chriſti.

ſtat & pulſat vt nobis aperientibus introeat. Hic afflatus Spiritus Sancti paulò infrà, tractus Patris vocatur. Hæc fides ſiue animi perſuaſio & expectatio, quæ alibi dicitur Doctrina Dei, alibi Illuminatio, vocatur Opus Dei, quòd verè ſit diuinum & ſanctum, quódque Deo probatur, quo demum ſalui & filii Dei ſimus: ſimiliter quòd ſit fons & radix omnium bonorum operum, id eſt vitæ probatæ Deo, quódque maximè hac fide Deo vnimur, & CHRISTVM, vt cibum vitæ æternæ verè edimus: eóque vt filii eius alimur, & illi inſerimur, vt ſimus vnum in illo & cum illo. Præterea hæc fides, ſiue credere in CHRISTVM, vocatur opus Dei, non ſolum quia eſt donum Dei in opere noſtro, ſiue in actu voluntatis & liberi arbitrii adhærentis afflatui ipſius Spiritus, ſed etiã quia hoc opus maxime requirit Deus, quòd Deo hominem vniat, & huius vnionis fundamentum ſit. Colligamus ex his CREDERE IN CHRISTVM, non eſt res à CHRISTO geſtas nouiſſe: has enim nouit Satan, qui tamen illa notitia non eſt iuſtificatus: nec eſt meminiſſe aut mente reuoluere CHRISTVM natum eſſe, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & cælos aſcendiſſe: nam & impii horum omnium meminerunt, & de his cogitant, nihilo meliores effecti: ſed Credere in CHRISTVM, eſt certò apud ſe ſtatuere per CHRISTVM contingere iuſtitiam & vitam æternam, eíque toto corde, tota anima, totis viribus inhærere. Hoc qui fecerit, omnia bona CHRISTI complectetur, illíſque ex animo adhæreſcet. Huius myſterii meditatio maximam affert piis conſolationem: nam hæc meditatus, videt in morte, vitam: in maledictione, benedictionẽ: in peccato, iuſtitiam: in cruce, gaudium: in damnatione, liberationem: in paupertate, diuitias: in cõtemptu, honores: in deſperatione, ſpem: in tenebris, lucem: in impotentia & infirmitate, potentiam: & vt vno & altero abſoluam verbo, videt omnia ſiue quæ in cælo ſiue quæ in terra ſunt, per CHRISTVM & in CHRISTO inſtaurata eſſe: quem videt ad dexteram Patris in cæleſtibus ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Videt Satanam cum ſuo exercitu victum & relegatum in abyſſum: quem cum vniuerſa eius cohorte & claſſe nihil veretur. Obſerua: quum dicit, QVEM miſit ille: inſinuat myſterium incarnationis & trinitatis, Patris mittentis, Filii miſſi, & Spiritus Sancti, qui vtriuſque eſt amor, & cuius opera deſignata eſt hæc miſſio. Simul etiam allegat Patris authoritatem aduerſus eos, qui CHRISTVM non vt Deum, ſed hominem, & vt vilem & abiectam perſonam eum habebant.

Dixerunt ergo ei.

Iudæorum prouocatio à Chriſto ad Moſen.

Admirabũdi rurſus inſurgunt Rabbini iſti in Synagoga, quum audiunt doctrinam nouam, quam ex Moſe aiunt ſe non didiciſſe. Propterea ingratè atque impiè interrogant, appellantes ad Moſis doctrinam, & ad legem miraculis mannæ & aquæ de petra, cõfirmatam.

Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris?

Gaſtrimargi Iudæi.

Iudæi ſigna quærunt.

Quales ſunt, ſeipſos hac interrogatione produnt gaſtrimargos, qui CHRISTVM quærunt non vt iuſtificentur, ſed cibentur & ventrem oppleant. Attenti audierunt CHRISTVM promittentem maiora quàm Moſes dederit. Vnde mille curis anguntur promiſſa CHRISTI audientes, quæ collatione quadam cum Moſe in ſeipſis conferunt. Moſes pollicebatur terram lacte & melle fluentem, temporalem pacem, ſalutem corporis, & alia id genus, quæ nihil haberent quod duraret. hæc tamen nihil faciunt ad ea quæ CHRISTVS promittebat æterna & nunquam peritura. Sed quòd humilem & abiectam CHRISTI perſonam viderent, non credunt illius doctrinæ: deſyderant quærúntque ſigna quibus CHRISTI doctrina vera illis appareat. Quaſi dicant, Quales nos putas eſſe qui ſumus Rabbini & in lege peritiſſimi? Exiſtimas nos tam ſtupidos & male feriatos homines, vt ſanctiſſimam legem noſtram à Deo datam reiiciamus, & maiores noſtros (quorum authoritatem hactenus ſequuti ſumus) relinquamus, vt tibi nouo & incognito homini, iſta tam importuna in legem noſtram dicenti, fidem adhibeamus, & relicto magno noſtro Moſe à Deo multis miraculis probato, te ſolum (qui hactenus nullum tuæ doctrinæ ſpecimen dediſti) ſuſpiciamus, colamus & veneremur? Quibus ſignis & miraculis vendicas peculiarem authoritatem ſupra maiores noſtros? Neque volumus te aliquod ſignum in occulto operari, ſed palam, vt videamus: ídque non ſit paruum aut leue, ſed maximè arduum & ingens opus, vt eo cõſpecto, euictì credamus non verbis tuis, ſed factis. Sed QVID operaris? Quaſi dicant, Quid hac tua (quam tibi vindicas authoritate) dignum facis? non eſt æquum vt tibi tantam authoritatem tuis verbis arroganti, credamus, niſi prius prodigium aliquod feceris.

feceris. Perſpicuum eſt hos non fuiſſe ex illis qui pauló antè viſo miraculo panum, dixerant, Hic eſt verè Propheta ille qui venturus eſt in mundum, volebántque eum ob id in regem rapere: hi docti erant in lege, allegant enim legem & Prophetam.

Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare.

Hæc apertè declarant iſtos quæſiuiſſe vt cum Domino vagarentur, & ab ipſo ſine labore paſcerentur, vti populus olim in deſerto qnadraginta annis alitus fuit manna. Noli exiſtimare nos tam leues fuiſſe, qui Moyſi dictis audire vnquam voluerimus, niſi æditis prius ab ipſo multis ſignis & prodigiis: nam ne minimum quidem fidei adhibuiſſemus doctrinæ eius, niſi illam multis miraculis aſſeruiſſet. Non facis (aiunt) Moſi opera, non eò in virtute promouiſti, vt tanta facere poſſis. Quomodo ergo vis reiecto Moſe tibi credamus? & in tuam ſententiam deſcendamns? Moſes quadraginta perpetuos annos in deſerto numeroſam patrum noſtrorum multitudinem pauit: panem dedit non humana opera piſtum, ſed de cælo deſcendentem, quemadmodum ſcriptum eſt Pſalmo cap. 77, Panem de cælo dedit eis manducare. Adeóque totns hic Pſalmus ſumma eſt quædam miraculorum in egreſſu AEgypti geſtorum. His oſtẽtis commotus populus, obtemperauit Moſi: Tu nihil quod tuæ pollicitationi reſpondeat, feciſti. Putaremus nos multa dementia ductos, ſi à Moſe tot tantíſque miraculis probato & confirmato, deficeremus ad te homuncionem, qui ad Moyſi authoritatem accedere non poſſes. Aliquot è noſtris ſemel & vno duntaxat die cibaſti: at vt iuxta veterem parœmiam, vna hirundo non facit ver, ita nec hoc modico miraculo, doctrinæ tuæ authoritatem ſatis confirmas. Quare ſi deſyderas vt tuæ adhæreamus ſententiæ, & confiteamur nos ex te omnino pendere, paſce nos per quadraginta annos, vt fecit Moſes, facito vt nulla vnquam vetuſtate deficiat veſtimentum noſtrum: hæc ſi feceris, te ducem vnicum ſequemur & ſuſpiciemus. Mirabilis eſt hæc hominum ignauia: Primùm petunt miraculum, quaſi prius nullum vidiſſent oſtentum. Non quoduis miraculum recipiunt vt credant, ſed præſcribunt quod volunt ſignum ædi: & ex tam multis quæ Patribus exhibita leguntur, illud potiſſimum eligunt, quod ventri prodeſt, & ad paſtum facit, vſque adeò de ventre ſunt ſoliciti. Obſerua: quum dicit PANEM de cælo, &c. alii legunt Panem Angelorum, quia de CAELO, id eſt de nubibus opera Angelorum depluebat panis.

Laboris oſores.

Moſen Iudæi Chriſto præferunt.

Soliciti de ventre.

Panis Angelorum, ſiue de cælo.

Dixit ergo eis IESVS.

CHRISTVS, vt eſt omnium manſuetiſſimus, diſſimulans illorũ ruditatem, dignatur paulatim ad ſenſum rerũ ſpiritualiũ eos adducere: nec mox vt impia vẽtris animalia repellit, ſed benigniter reſpondet: nõ negans legem eſſe doctrinã à Deo & miraculis confirmatam, ſed aperiens diſcrimen eſſe inter ſuam doctrinam, & doctrinam legis, honorẽ quidem ſuum relinquens legi, ſed præferens Euangelium legi, & doctrinam ſuam doctrinæ legis.

Amen, amen dico vobis.

Propter imbecillitatem noſtram CHRISTVS hoc nobis condonat, vt in re ſeria & certa, quam declaraturus eſt, iuramento vtatur.

Iurare licet in re ſeria & vtili. 269

Non Moyſes dedit vobis panem de cælo.

Videns CHRISTVS quãta laborarẽt ignauia hi Rabbini, quódque plus honoris Moſi quàm par eſſet, darent: illos arguit, oſtendens Moſen ſua virtute nullius authorem miraculi fuiſſe, qui ſolùm miniſter eſſet Dei ad populnm, & rurſus populi ad Deum, hanc operandi miracula facultatẽ, ſibi ac Patri omnino accõmodans, Moſen eleuat, cui id authoritatis ſatis obſcurè detrahit, propter auditorũ ineptiam & vanitatẽ, qui nec dignitatẽ loquẽtis cognoſcebant, nec de veritate cognoſcenda multum ſoliciti erant: quibus ſatis erat Moſen in ore verſare, & illo ſolo authore inflari: vnde plærunque eam, quæ Dei eſt, authoritatem illi accõmodabãt. Si Moſes (inquit) apud vos tam magni nominis eſt, quòd manna vobis de cælo dederit, atque eum cibũ vt cæleſtem ſuſpicitis, quòd è cælo venerit, non tam Moſi quàm Deo debetur hæc gratia, à quo hoc manna Moſes accepit, qui ex ſe tantũ beneficii præſtare non poterat. Non enim erat Dominus, ſed illius magni Domini (cui debetur omniũ miraculorũ gloria) miniſter & famulus. Aut dici poteſt, Hoc vobis condono, quòd dederit vobis panem manna: ſed non dedit vobis panẽ illum eximium qui viuificat. Græcus textus addit articulum τὸν ἄρτον, hoc eſt illum panem. Neque enim negat vllum panẽ fuiſſe miniſtratum per Moſen: ſed non illũ eximium, de quo dixit, qni permanet in æternum, & qui dat viuere æternùm. Manna quod dedit vobis Moſes, non fuit verè cæleſtis, hoc eſt diuinus panis, ad

Moſes non fuit miraculi author.

Miraculorũ author Deus.

Panis eximius.

æternam vitam ex ſeipſo ſatians, licet Pſalmographus dixerit Panem è cælo: non tamen è cælo venerat,ſed ex aëre depluebat, quemadmodum aues in aëre viuentes,è cælo dicuntur: ſed panis verè cæleſtis imaginem duntaxat habebat. Terrenus Moſes populum habebat carnalem, quos,vt ſimiles habeant labra lactucas, pane illo paſcebat corporali. Non item Pater meus cæleſtis,qui ſpirituali populo per Filium ſuum,cæleſtem largitur panem.

Sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum.

Manna. *Typus veri panis manna.* *Panis de cælo.* *Chriſtus quare dictus panis.* *Cælum in ſcriptura varie accipitur.* *Verbum Dat,poteſtatem importat.*

Quemadmodum panem cæleſtem,Manna,ex imperitia nuncupatis,quo ſolum Iudæorum genus & breui tempore fuit enutritũ, ſic miſericordiam Dei contraxiſtis,& exilem feciſtis,vt id beneficii cæleſtis ſolis Iudæis donatum eſſe putaueritis. At panis ille manna,typus & figura erat vniuerſalis Dei liberalitatis, loco arræ hominibus conceſſa. Nunc verò quum veritas ſit in ianuis, exactúmque ſit figurarũ tempus, Pater meus dat panem. Quem panem: Manna? Non: ſed panẽ quem ſignificabat manna,ipſum ſcilicet Dominũ IESVM. Hic de cælo eſt, hoc eſt non eſt deplutus ex aëre, ſed eſt è ſecretis diuinitatis, è ſinu Patris, quia Deus eſt,paniſque vocatur,quia ſolus ſuo Spiritu,ſuíque & Patris cognitione,ſatiat ad vitã: hoc eſt æternùm dat beatè viuere,& ſe mãducandũ dat fidelibus. Obſerua: CAELVM tropo ſcripturæ aliquando pro nubibus,& ſuperioribus orbibus,vt paulò antè. itẽ Geneſ. 1. 2. Petri 1. Pſalmo 18. Matthæi 24. & aliis pleriſque locis: interdum autem pro ſecreto diuinitatis,vt hoc loco, & ſuprà cap. 3, Nemo aſcendit in cælũ,niſi qui deſcendit, &c. VERVM dixit,hoc eſt non typicum,ſed verè cæleſtem,ſeipſum ſignificans. Obſerua: quum de Moſe ſermonem fecit,vſus eſt verbo Dedit,quod rationem temporis potius,quàm poteſtatis importaret verbum Dedit: ſed de Patre loquutus,vſus eſt verbo Dat: licet quidam codices habuerint Dabit,legendum tamen eſt,Dat,iuxta lectionẽ Græcam: quòd hîc Dat,non habeat rationem tẽporis,ſed poteſtatis: Dat enim qui ſolus poteſt dare. Græcis eſt δίδωσι non ἔδωκε.

Panis enim verus eſt.

Panis Dei. Panis terreſtris

AEtiologia eſt explicãs notas quibus facilè ſecernemus panem illũ eximiũ,à pane Moſaico. Panis Moſaicus typus erat huius panis qui verus eſt. Græcis legitur,Panis enim Dei eſt,&c. quibus cõſentiunt vetuſtiſſima Latinorũ exemplaria,panis Dei eſt,qui à Deo Patre eſt. Ipſe ergo Vnigenitus Filius,verus panis eſt,qui quum ſit ex ſubſtãtia patris,naturaliter vita eſt cũcta viuificãs. Vt enim panis terreſtris,imbecillitatẽ carnis noſtræ ſuſtinet atque cõſeruat,ita & hic panis cæleſtis ſpiritũ noſtrũ viuificat,& corpus ipſũ à corruptione liberat.

Qui de cælo deſcendit.

Panis ille eximius quare de cælo dictus.

Hic panis eximius à circunſtantia loci commendatur. Non eſt terrenus: nam non è terra,ſed à cælo ſummo egreſſio eius: è cælis ita profectus eſt, vt verè ſit cæleſtis à natura & ab effectu. A natura enim Deus eſt,vnum cum Patre: & ab effectu,quia diuinos & cæleſtes facit qui ex animo illi adhærent.

Et dat vitam mundo.

Moſaicus panis ſolis Iudæis datus. *Panis cæleſtis toti mundo communicatus.* *Mundus varie accipitur.* *Legis & Euangelii differentia.* *Manna typus.* *Manna quid ſignificat.*

Excellentior eſt hic panis,Moſaico pane. Contractus & deſtinatus erat ſolis Iudæis panis Moſaicus: at hic verus panis vniuerſos viuificat: non eſt Iudæorum ſolùm,ſed & Gentium hic panis,qui nec eſt corporeus nec ex aëre depluit,ſed ab ipſo Deo venit,& tam efficax eſt,vt eis qui ſumpſerint,donet animorum immortalitatem,hoc eſt,non vni populo,ſed toti mundo,ſiue omnibus electis vbicunque gẽtium agant. Obſerua: ſcriptura vſurpat ſæpe MVNDVM,pro promiſcua hominum vniuerſitate. Iterum pro iis qui nondum ſunt renati & facti cæleſtes,vt eſt illud,Mundus me odit: item,Non pro mundo rogo. interdũ pro ipſis electis,vt hoc loco,& ſuprà, Sic Deus dilexit mũdum,vt Filium ſuum vnigenitũ daret,&c. Nihil ergo eſt quòd tantopere mouere vos debeat Moſi authoritas. Pro Moſe enim (pro quo gloriamini) Deum habetis huius muneris & beneficii authorem: pro famulo Dei,Filium Dei habetis. Si doctrinam ſpectaueritis,pro doctrina & lege accuſatrice,Euangelium & doctrinam vniuerſalem,promittẽtem omnibus in CHRISTO vitam. Si officium ſpectatis, tantum intereſt quantum inter corpus & animam, quantum inter vitam breui deſituram,& vitam in cælis perennem,quãtum inter tenebras & lucem. Obſerua: Moſes typum veri Dei ſpiritualium Iſraelitarum ducis,geſſit. Manna CHRISTVM verum panem præfigurauit. Non quòd manna falſum aut phantaſticũ fuerit, ſed quia figura fuit,non ipſamet veritas. Vt enim manna Iudæos obſtupeſcere fecit, ita aduentante veritate CHRISTO, attoniti fuerunt,qui verbum audiuerũt factum hominem. Manna,lingua Syrorũ, Quid eſt hoc, ſignificat. Iudæi enim viſo illo mane quod cumulatim deplutum eſſet, ante cuiuſque tabernaculum:

tabernaculum,tam peregrino & inſolito obſtupefacti oſtento, interrogantes inuicem,dicebant, Quid hoc?Ita & ab oriente veniens Dominus,& mane apparens,factus homo & verum manna,cœperunt omnes inuicem interrogare:imprimis Angeli admirabũdi præ gaudio magno dicunt,Quid hoc?& cantant,Gloria in altiſſimis Deo.Virgo & Ioſeph hoc admirabile commercium videntes,dicunt,Quid hoc? Illuc ſeſe recipiunt paſtores,vt videant quid hoc,quod nuntiauerunt Angeli. Omnes pii dixerunt dicúntque,Quid hoc? quomodo Filius Dei & filius hominis? quomodo ex duobus diuerſis vna perſona? quod hoc eſt myſterium?Magnum eſt diuinitatis myſterium,In principio erat Verbum,& Verbum erat apud Deum,& Verbũ caro factũ eſt. Moyſi ergo manna typus erat,cuius veritas,Chriſtus. *Mãna ſpiritualis intelligẽtia.*

Dixerunt ergo ad eum.

Quum nihil præter Spiritum doctrina CHRISTI ſpiraret,non tamen ad ſpiritalem cibum iſti carnalibus imbuti deſyderiis animos erigunt, ſed adhuc ventris negotium ſomniantes,doctrinam illam de pane ſenſibili interpretantur,dicentes,

Domine,ſemper da nobis panem hunc.

Hypocritica ſalutatio,Dominum dicunt,& labiis honorant:quorum corda odio plena erant. Videntur mihi neſcio qua ironia & irriſione vti. Saturitatem amabant potius quàm ſalutem,& ſaturatorem requirebãt potius quàm ſaluatorem. DA nobis ſemper panem hunc. En verba ipſiſſimorum carnalium de CHRISTO & doctrina eius carnaliter ſentiẽtium. *Carnalium ratio ad Chriſtũ.* Quemadmodum Samaritana audito CHRISTO promittenti, qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum,dixit, Domine,da mihi iſtam aquam,vt non ſitiam,neque veniam huc ad hauriendum: ita & iſti maleferiati homines,multa auaritia & irriſione ducti,nimiſque auidè dictum CHRISTI accipiẽtes, veniſſe panem Dei de cælo,qui daret vitam mundo,quaſi verò non neceſſe fuerit in poſterum in ſudore vultus terram colere,ſemina ſulcis credere,& in ſaturitate panis,& otii ſecuritate,non ſit opus penuriam vllius rei præcauere, aiunt, O quanto honore te exciperemus! non ſolùm vt magnum te haberemus Prophetam,ſed te profiteremur verum eſſe Meſſiam,ſi quod polliceris,præſtares!Bene nobis cõſultum eſſet:nam otioſi viueremus,nihil nobis ſudandum eſſet in labore. At qui fieri poteſt vt hunc panem viuificum appares, & eo tantam Iudæorum multitudinem æternùm in dulci otio nutrias?Sed interim dicito,Quum neque horreum neque frumentum tibi ſit, vnde poſſint panes corporales pinſi? quî fieri poteſt, meliorẽ præſtantiorémve panẽ nobis dare poſſis?Hæc ſunt carnaliũ hominum verba ad CHRISTVM:qualia etiam pendenti in cruce obiecerunt, Quomodo alios ſaluos faciet,quando ſeipſum ſaluum facere non poteſt?

Dixit autem eis IESVS.

Exemplum magnæ dilectionis erga nos in CHRISTO,qui ingratos carnales & multa ignorantia laborantes,pacificè inſtituit ad meliorem intellectum, neque id facit obumbrato & ſubobſcuro ſermone (quod nonnunquam, propter auditorum imperitiam, facere eſt ſolitus) ſed quum iſtos nihil intelligere videat,vt excutiat illis ſomnium cibi corporalis,& nulla excuſatio nõ credẽtibus relinquatur, dilucidè ac breuiter totã myſterii vim explicat, & apertius eis oſtendit ſe non loqui de pane qui dentibus mãditur,& per gulã in ſtomachũ traiectus, corporis famem ad tempus ſedat, ſed de pane cæleſti, qui verè CHRISTVS eſt.

Ego ſum panis vitæ.

Apertis verbis, nullo ænigmate,nulla metaphora, verbo ſubſtantiuo SVM, non verbo SIGNIFICAT,vſus,apertiſſime dicit,EGO ſum panis vitæ. Nolite putare manna fuiſſe panẽ de cælo,Ego enim ſum panis vitæ,qui olim vobis figura in manna ſolummodo datus, nunc adſum omnẽ adimplens figurã: hoc eſt qui aduentu meo finem impono figuris,& veritatẽ exhibeo. Hæc verba faciũt vt ſubodoremus ſanctiſſimi corporis CHRISTI vitam & gratiam, qua in nobis vnigeniti proprietas,id eſt vita,& ingreditur & permanet. Paulò antè de ſeipſo loquutus, tertia vſus eſt perſona, non item nunc, ſed prima perſona, certam illius veri panis cæleſtis demonſtrationem afferens. Qui tanto deſyderio moti quærebatis, Da nobis hunc panem,qui vitam dat mundo, hunc vobis oſtendo, en non procul eſt, Ego ipſe ſum panis vitæ: iam hunc accipite panem, & eo fruamini æternùm: Nolite obdurare corda veſtra ſicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri,probauerunt & viderunt opera mea.Sed venite ad me. *Chriſtus explicat quis verus panis.*

Qui venit ad me,nõ eſuriet:& qui credit in me,nõ ſitiet in æternũ.

Argumento àb effectibus petito, commendat hunc panem vitæ, ſimul commodiſſimè ac ſubocultè inſcitiam quorundam gloriam CHRISTI non agnoſcentium, & plus Moſi

Probatur Chriſtus verus panis omnibus ſanctis præſtare.

aut ſanctis viris quàm C H R S S T O tribnentium, propulſat: oſtendens ab ipſarum rerum collatione ſe in infinitum illis præſtare. Hoc argumento vſus eſt olim, quum ad Samaritanam eſt loquutus, & ei ſe viuentem aquam dare polliceretur: hoc quum nõ intelligeret mulier ait, An tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis hunc puteum? Hanc itaque volens C H R I A T V S ab iſta opinione (qua plus ipſi Iacob quàm C H R I S T O aſſcribebat) abducere, & ſe maiorem ipſo Iacob manifeſtare, ad aquarum differẽtiam deſcendit. Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. His verbis C H R I S T V S docebat ſe ſuperiorem ipſo Iacob, qui multo maiora tradere poteſt. Non abſimile hoc loco facit C H R I S T V S. Nam quia Iudæi ſolo ſuo Moſe gloriabantur, Moſen ſemper anteponentes, volentéſque magis Moſaicam legem ſequi quàm doctrinam C H R I S T I, ſemper in ore verſabant mannæ copiam & aquarum è lapide fluxum, vnde Moſen C H R I S T O præferebant. Operæpretium ergo duxit C H R S S T V S, vt ſe maiorem Moſe ab ipſis effectis oſtenderet: non apertè quidem de Moſe mentionem faciens, ne in iram infrænis illorum audacia incideret, ſed ea ipſa adducens quæ ex comparatione Moſen in infinitum C H R I S T O inferiorem oſtendunt. QVI venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Quaſi diceret, hæc ſi comparaueritis ad ea quæ per Moſen accepiſtis, agnoſcetis verè quantus eſt veſter Moſes. Dederit vobis ergo (vt hoc vobis condonem) Moſes manna: ſed qui comederunt, rurſus famuerũt, & poſt ſaturitatem, recurrit famis moleſtia, & eſurierũt. Dederit vobis copioſum aquæ fluxum è petra, ſed qui biberunt, rurſus ſitierũt. At longè aliter res habet apud me. Qui enim ad me venit, nunquam eſuriet, &c. Ergo ex his colligere poterant Iudæi, C H R I S T V M Moſe maiorem.

Chriſtus Moſe maior.

Quid hic pollicetur C H R I S T V S? nihil corruptibile, ſed cæleſtem benedictionem, quam communicatione corporis atque ſanguinis C H R I S T I aſſequimur. Hæc enim communicatio nos reducet integrè ad incorruptionem, vt cibo & potu corporali non indigeamus. Nam corpus C H R I S T I viuificat, & ad incorruptionem ſua participatione reducit. Hoc corpus, corpus ipſius vitæ eſt, virtutem incarnati Verbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo vniuerſa & ſunt & viuunt.

Corpus Chriſti.

Hæc omnia nos admonent, diligenter contemplemur quàm alieni ſumus à vita æterna, ſi rarius in Eccleſiam proficiſcamur, & lõga temporis intercapedine propter ſimulatam religionem myſticè communicare C H R I S T O recuſamus.

Venire ad Chriſtum.

Senſus verborum eſt, QVI venit ad me, ſiue qui credit in me, hoc eſt qui me vt ſaluatorem recipit, & ſe mihi totum conſecrat, is cui hoc facere datum fuerit, NON eſuriet neque ſitiet, hoc eſt nihil deſyderabit boni: quia eſurientes impleuit bonis.

Credere in Chriſtum.

Credere in C H R I S T V M, eſt ad eum venire, & eum ſaluatorem agnoſcere, ſiue certò ſtatuere hunc ſibi & omnibus credentibus panem vitæ eſſe, & qui dat non eſurire & non ſitire, id eſt qui dat non perire in æternum: qui dat nihil boni deſyderare, ſed per omnia beatum eſſe, quod in iis qui ſe C H R I S T O dederũt fide viua hic incipit, perficitur autem vbi corpuſculum hoc, in die nouiſſimo reſtitutum virtute C H R I S T I, imaginem ipſius qui cæleſtis Adam eſt, geſtabit.

Credens non eſurit.

Interim tamen, Qui in me credit, ait ille, non eſurit in peccatis: quia iuſtitiam meam poſſidet: Non eſurit in afflictionibus: quia ſe per crucem liberatum iri fide videt: Non ſitit in morte: quia in media morte vitam habet: Non ſitit in inferno: quia ego vici infernum, & ligaui Satanam in abyſſo, cuius ianuas clauſi: Neque eſuriet, neque ſitiet in rebus externis ad leuandam corporis inediam, quia Pater meus ſcit quibus ille indiget, vt adiiciat omnia neceſſaria credenti in me.

Eſuries.

Horum omnium ſpecimen dedi in Iſraelitis, quos manna paui in extrema penuria. In muliere Sareptana, & in Samaritanis ſub Eliſeo, 4. Reg. 7. Huc pertinet quod dictum eſt ab Eſaia cap. 49, Non eſurient neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & ſol, quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Nulla ergo poteſt eſſe egeſtas, vbi eſt æterna ſatietas.

Egeſtas nulla vbi ſatietas æterna.

Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non credidiſtis.

Occupatio eſt qua præuenit incredulos, ne obiiciant olim ſe iniuria perditum iri: ſed dixi vobis quanta incredulitate laboratis, vt intelligatis vos veſtra culpa perituros, ſi in infidelitate veſtra perſtiteritis. Nulli panis viuus negatur à Patre, & vobis omnium primis oblatus eſt, ſed magis vos tangit mouétque panis interituri ſolicitudo.

Panis vita omnibus præſentatus.

Rogabit aliquis, vbi quid tale dixit C H R I S T V S? Reſpondeo. Audi Eſaiam cap. 6. dicentem, Vade (inquit) & dic huic populo, Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur & ſanem eum.

Eſaias de communi ſaluatore.

eum.Hæc

eum. Hæc prophetica oratio rebus ipſis vera nunc demonſtratur. Quum dicitur, ET vidiſtis me, hoc eſt vidiſtis me maiora præſtantem, quàm ſi vos manna pauiſſem. VIDISTIS, hoc eſt videre potuiſtis me Deum eſſe, quando quinque panibus hordeaceis tam numeroſam multitudinem ſaturaui. Quòd me Deum eo ſigno agnoſcere potuiſtis, id argumento eſt quòd me illum magnum Prophetam promiſſum prædicaſtis, & me in regem rapere voluiſtis. Adhuc præſtantiora vobis polliceor offeróque quàm Moſes, quibus & me Deum eſſe cognoſcere poteſtis, & tamen non creditis. Cur ita? Quia indignos vos præſtatis: nam quia peccatorum vinculis coartati non vultis liberatorem & iuſtificatorem vobis oblatum cognoſcere, & cognitum recipere, ideo ira Dei dignè vos excæcauit, & obcæcatum magis factum eſt cor veſtrum. Hæc ſententia indicat CHRISTVM loquutum eſſe vt Deum: qui declarat ſe videre quanta incredulitate teneantur, & quales ſunt futuríque ſunt, vt intelligant ira diuina perditum iri omnes incredulos. Reſpondet ergo hæc ſententia CHRISTI, ei quam ſuprà dixit, Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus. Dixi vobis & nunc dico, Quia audiſtis me, & audiſtis verba vitæ æternæ, nec tamen creditis, quærentes ſolummodo ſigna videre, & non id propter quod ſigna fiunt, non mea ſed veſtra culpa peribitis. Quid enim vltrà facere debui ad me manifeſtandum, quod non feci? Sed hæc eſt cauſa quod non creditis: quia Patrem vocantem non auditis, vt me ſequamini: ſed ventri veſtro (quem pro Deo habetis) reclamanti obeditis.

Increduli, quia indignos ſe præſtant.

Chriſtus nihil non fecit pro omnium ſalute.

Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet.

Minatur CHRISTVS quantum illis incommodet incredulitas, & quantam facturi ſunt gratiæ iacturam ex his quos loco illorum ſufficiet Dominus: quibus omnium animos erigit, vt intelligant CHRISTVM non Iudæorum ſolùm ſed & Gentium eſſe ſaluatorem. OMNE quod dat mihi Pater, id eſt Omnis ſiue Gentilis ſiue Iudæus, ſiue liber ſiue ſeruus, qui datus eſt mihi à Patre, id eſt cui id beneficii datum eſt à Patre vt in me credat, VENIET ad me, id eſt recepto illo ad credendum dono (fides enim donum Dei eſt, Epheſ. cap.2. & non ex operibus noſtris vt ne quis glorietur) veniet ad me, id eſt credet in me. CHRISTVS ait ad ſe venire quos Pater ſibi dederit, non quòd ipſe non poſſit quoſcunque voluerit adducere, ipſe enim Deus eſt Patri æqualis: ſed quia nemini ſed ſoli diuinæ naturæ conceditur, vt ignorantiæ tenebris inuolutos illuminet, ſicut homo Patri hanc rem pro ſuo more attribuit. Rogabis, qui ſunt quos Pater dat, Reſpondeo: Non niſi electos in CHRISTO dat, Nam ex omnibus hominibus ante iacta mundi fundamenta Deus aliquot elegit in CHRISTO, ſeu pro bona voluntate ſua decreuit illis dare vitam æternam, Epheſ.cap.1, Quos ergo Pater ante mundum conditum prædeſtinauit, eos dat Filio ſuo, Domino noſtro IESV CHRISTO. Hæc ſententia confirmat dictum Pauli Rom.cap.8, Quos prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit.

Incredulorum exitium.

Datum à Patre Filio.

Pater quos dediſſe ſ. tur filio.

Et eum qui venit ad me, non eiiciam foras.

Inſinuat hic locus liberum arbitrium. Neceſſarium eſt Patrem primò trahere, hoc eſt ſuo Spiritu afflare ſiue præuenire ſua gratia volũtatem antequam exeat in actum voluntas, quæ præſente ſibi hoc Dei fauore, inſtinctu & auxilio; poteſt non velle. Hanc libertatem Dominus expreſſit Matthæi cap.24, Quoties volui congregare te, &c. & noluiſti. Et ſuperiore cap. Non vultis venire ad me vt vitam habeatis. Vult quidem Pater (ait Dominus) omnes ſaluos fieri, præſtóque eſt auxiliari, Apoc.cap.3, At neceſſarium eſt vocatos venire, hoc eſt oportet credant vocati, & per me ſalui fiant. Quibus (ne animos deſpondeant) polliceor me non eiecturum illos foras, hoc eſt, Quiſquis ad me venerit (atque vtinam omnes veniant) NON eiiciam foras, hoc eſt non perdam, ſed ſaluabo, vt oſtendam quàm vtilis fuerit credentibus fidei pietas: hic vir neque ſterilis erit, neque abdicabitur, atque ille de quo Hieremias cap.22. ſcribit, Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini. Hæc dicit Dominus: Scribe virũ illum ſterilem: virum qui in diebus ſuis nõ proſperabitur. Non ergo vt inglorius eiicietur qui credit, nec erit beneuolentiæ diuinæ expers, ſed recondetur in horreum, & in cæleſtes manſiones diuertet, vbi æternùm Deo fruetur. Colligamus ex ſuperioribus: tria concurrere ad hunc panem vitæ aſſequendum, Patrem trahentem, voluntatem venientem, & IESVM non reiicientem, ſed admittentem.

Liberum arbitrium.

Volũtatis actus liber.

Foras eiicere.

Ad verum panem habendum tria neceſſaria.

Quia deſcendi de cælo.

AEtiologia eſt. Reddit enim rationem cur credentes non eiiciat foras. Vult Pater,

quantum io ipſo eſt, omnes homines per viuam fidem fieri ſaluos. Et in hoc ipſum DESCENDI de cælo, hoc eſt homo factus ſum, própter omnium ſalutem.

Non vt faciam voluntaté meam, ſed voluntaté eius qui miſit me.

Electi ante mundi iacta fundamenta.
Ordo quo Filius electos adducit.
D ſcenſus Filii in mundum.
Media ad ſalutem & vitam æternam.

Deus ante iacta mundi fundameota, aliquot ex omnibus hominibus elegit in ſuo Filio, quos aliquo ordine Filius adducit. Quis ordo? Primò mittit Filium ſuum in hunc mundum, qui annuntiat bonam Patris voluntatem, quòd velit omoes homines ſaluos facere. Deinde vt audiant, ſi qui aures audiendi habeant. Poſtremò, auditis credant, iuſtificentur, & vitam æternam habeant. Prædeſtinauit Deus nos in hoc ſcilicet, vt per CHRISTVM adducamur ſibi, ad quem non conſcendemus, niſi per gradus, quos tanquam media ad ſummum perueniendi, ordinauit. Deſcendit Filius, hoc eſt factus eſt homo, qui voluntatem Patris annuntians, vocauit nos per doctrinam Euangelicam: quam qui recipiunt, iuſtificat, & iuſtificatos per dona Spiritus glorificat, & æternùm beat. Hæc media ad finem egregie declarauit Paulus Rom. cap. 10, Omnis quicunque inuocauerit oomē Domini, ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem noo audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Deſcenſus ergo Filii in mundum, eſt præcipuus gradus quo ad Patrem conſcendamus. Obiter dixerim, Noli perturbato eſſe aoimo, quum audis ea quæ de prædeſtinatione dicta ſunt, neque ea curioſius inueſtigaueris, quæ altiora ſunt quàm poſſis comprehendere. Sed audi CHRISTVM, & huic te morigerum præſtes, qui annuntiat tibi voluntatem Patris volentis omoes homines ſaluos fieri. Ad quam ſalutem conſequendam gradus quoſdam tibi indixit CHRISTVS, quos ſi vis peruios habes, ſi acceſſeris, non occludet tibi ianuam, non te eiiciet foras. Nihil reſpicias an ſis prædeſtinatus, ſed da operam vt in CHRISTVM credas, & per eum iuſtificêris. Hoc ſi per fidem ioueneris, hoc eſt videris te per fidem eſſe in CHRISTO, inuenies & te per Deum eſſe electum, & prædeſtinatum. Caue quæras te in homine, vt iuſtificatore: eſt omnis homo mendax: ſed quære te in CHRISTO, in quo ſi te reperis per fidem viuam, certo ſcias te eſſe electum in ipſo. Porro quòd voluntatem Patris adducit, id facit vt agnoſcant illum oon ſuam voluntatem, tanquam propriam & priuatam, facere, quòd videatur priuatim ſine Patre agere: ſed vt oſtendat ſe vnam cum Patre habere voluntatem. Aut venit, NON vt faciat ſuam voluntatem, hoc eſt humanam, quæ faciat aliud à voluntate Patris, ſed vt faciat voluntatem eius qui miſit illum, hoc eſt faciat quæ Pater illi admandauit: dicebat enim ille, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam voluntatem tuam. Quum ergo Pater donet Filio ſaluandos, & Filius voluntatem Patris perficiat, non poterit quiſquam de manu Filii ſaluandos rapere. Qui ergo Filio volūtatem Patris facienti reſiſtunt, verè Deo reſiſtunt, & voluntati diuinæ aduerſantur. Duas hic locus indicat fuiſſe in Chriſto voluntates, alteram humanam, quam habet ſecundum quod homo: alteram diuinam & increatam, quam hic voluotatem Patris appellat, quòd vna eadémque ſit Patris & Filii voluntas, poteſtas, & maieſtas.

Prædeſtinationis vox neminem conturbat.
Conſolatio aduerſus timidulos de prædeſtinatione.
Prædeſtinatum ſe inueniet.
Quæramus noſipſos in ſolo Chriſto.
Electionis certitudo.
Voluntates duæ in Chriſto.

Hæc eſt enim volūtas eius qui miſit me Patris: vt omne quod dedit mihi, non perdā ex eo: ſed reſuſcitē illud in nouiſſimo die.

Officium ſuum Chriſtus declarat.
Reſurrectio eſt opus Dei.
Chriſtum mitti.

Officium ſuum CHRISTVS declarat. Quod eſt? duo facere quæ Pater facienda mandauit. Prius eſt, vt quicquid Pater dedit Filio, nihil ex eo depereat, Filio ſeruante: Non perdam (ait) ex eo, & ſi quidam perire videantur, tamen perire non poſſunt. Nam ſi quis perierit, certum eſt illum non fuiſſe de grege Domini. Alterum eſt, volt Pater, ne quod ipſe tradidit ad vitam, mundus capiat ad mortem. Quòd ſi iuxta naturæ humanæ præſcriptum corpus moritur, remanet tamen melior pars hominis viuens, anima. Atque vult Pater vt Chriſtus corpus defunctum rurſum reddat vitæ in nouiſſimo die. Ergo reſurrectio eſt opus Chriſti, & ſpectat ad eius officium, vt exuſcitet à morte ad vitam. Videamus geminam reſurrectionem, quæ piis per Chriſtum contingit. Reſurgunt à peccato ad vitam & gratiam, vt ſint membra Chriſti quos ſuſcitabit in nouiſſimo die ſecundum carnem. Quum dicit, QVI miſit me, id eſt cuius voluntate & authoritate factus ſum homo.

Hæc eſt autem voluntas Patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Epanaphora ſeu repetitio eſt,qua CHRISTVS ſuum expeditius declarat officium,ſimul & inſinuat quibus notis deprehendere poſſumus nos eſſe à Deo prædeſtinatos & electos.Eò miſſus eſt Filius,hoc eſt factus eſt homo,vt electos ad Patrem adducat. Electi ſunt qui vident Filium,& eredũt in eum. Nam omnes hac fide inſignitos Filius ad Patrem adducet : Ergo qui fide videt Filium,& ei ſe totum cõſecrat,iam fide cognoſcere poteſt ſe in eorum albo eſſe,quos Pater Filio dedit,hoc eſt propter quos Filius venit.Non igitur ſolicitus ſis quaſi animum deſpondete videaris, rogans apud te an ſis prædeſtinatus : tam alta ſapere & inquirere noli : ſed his indiciis & ſignis diſce te repertum iri in caulis & grege CHRISTI,quem integrum Patri reddet, tantum abeſt ne minima ouis pereat,vt ne pilus quidẽ periturus ſit de capite electi. HAEC eſt voluntas,&c. Quaſi dicat,Quemadmodum Pater vult CHRISTVM exercere ſuum officium , hoc eſt vocare homines , & verbo audientes non reiicere : ita Patris voluntas eſt,vt homines CHRISTVM ſuſcipiant,& in illum eredant: ſiue VT omnis qui videt,hoc eſt cõſiderat & planè cognoſcit,credat in eum: nam qui planè & verè cognoſcit Filium,non poteſt non in illum credere : agnoſcit & ſentit eum vnicum eſſe Saluatorem,Deum,vitam,& omnia . Impii vident quidem Chriſtum, & cognoſcunt,ſed non peruident & planè agnoſcunt. Huc pertinet quod dicit (infra.cap. 17.) Chriſtus,Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te ſolum Deum,& quem miſiſti IESVM CHRISTVM. His vehementer perſtringit auditorum animos,vt reſipiſcãt. Quaſi diceret,Huc me miſit Pater, id eſt eò factus ſum homo, vt me videatis hominem, quem in deitate videre non poteſtis,& mihi credatis.Me videtis & auditis vera loquentem & ſigna facientem,quæ verè oſtendunt confirmántque me eſſe Deum, & à Deo miſſum : ideo inexcuſabiles eſtis,ſi non creditis. Proinde reuocat illos ab infidelitate,argumẽto à præmio & fructu quem conſequentur,ſi crediderint . Qui in Filium Dei crediderit,non patietur Filius illum perire, ſed etiam ſi mortuus fuerit corpore , reſuſcitabit illum in nouiſſimo die. Hæc dicta ſunt per occupationem. Heus quid iſtud eſt?credentibus promittitur vita æterna, illi autem nihilominus moriuntur . Verbum CHRISTI elegans eſt, præcludens ora carnalium:licet moriantur corpore,aut ſi mauis dormiant etiam ipſi credentes:quia tamen ſignati ſunt Spiritu Sancto in diem redemptionis & nouiſſimæ reſuſcitationis , ſpe ſalui ſunt , & faturi , contenti qualicunque guſtu vitæ cæleſtis , qui ſimul eis interim contingit, donec corpore & anima plene innouati , plene item regnum Dei in hæreditatem percipiant . Hoc enim poteſtatis habet Filius,vt mortuis etiam vitam reſtituat . Recte ergo hoc dictum Domini intelligitur de vltima reſuſcitatione , quia in nouiſſimo demum die & fine ſeculi,noſtri conſummatio expectatur.

Electi qui dicuntur.
Cognitio propria prædeſtinationis.
Electionis ſignum.
Impii Chriſtum non peruident.
Credentibus promiſſa vita.
Mortui dormientes.
Filii poteſtas excitandi mortuos.

Murmurabant ergo Iudæi de illo,quia dixiſſet,Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi.

Quum auditorum animi in patinis verſarentur , nec attenderent quàm dilucidè manifeſtaret CHRISTVS ſe cæleſtem illum panem eſſe, qui in ſe credentibus vitam det æternam,ſeruet à morte, atque in die nouiſſimo reſtituat in vitam æternam per omnia conſummatos : ſpe cibi vtcunque CHRISTI ſermonem ferentes, dum diu ſatiſque expectatum eſt, nec vident vllum ſibi apparari prandium, ſpem paſtus corporalis adimentes, vertuntur ad calumniam , aduerſus illum murmurant , contemnunt , derident, faſtidiunt , & mendacii arguunt . Vide quæſo mutabile vulgi iudicium : quem enim faturi volebant regem facere , nunc ventre ipſorum oblatrante , vt abiectam perſonam habent , atque vt ſuperbam & arrogantem eriminantur, non adhuc palam , ſed inter ipſos ſubmiſſius obloquentes & murmurantes, præſertim de hoc dicto , quod omnium maximè debebant amplecti, ambabúſque manibus obuii excipere , Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi . Expectantes cibum corporalem , putant ſe deluſos hoc dicto , Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi. Sed longè aliter res habebat,quum offerretur illis præſtantius quàm expectarent . Vnde ſeipſos ſua temeritate & affectata ignorantia fallunt : dum enim cæleſtia illis proponuntur , culinæ & patinis ſolùm inhiant . Quo fit vt recte de ipſis prædixerit Propheta , Pſalmo 68, Obſcurentur oculi eorum ne videant , & dorſum eorum ſemper incurua , vt propter arrogantiam ac inobedientiam ſuam , nullo modo ad cognitionem myſteriorum Dei animum erigentes , mali male perdantur . Hæc murmuratio videtur quaſi paterna hæreditate ad iſtos deſcendiſſe . Nam iſtorum maiores (Exod. cap.16.) ex ingratitudine aduerſus Deum in deſerto murmurauerunt : iſti murmurant de

Vulgi leuitas.
Venter latrans.

Inobedientia exitium. Chriſto, nec ſolùm murmurant, ſed & ipſum Saluatorem contemnunt. Hos reuera venenoſus draco mordebit, quum ſemper inobedietia in perniciem exire ſoleat. Non ait Euangeliſta iſtos murmuraſſe cõtra illum, ſed de illo, ſupple Domino: vnde veriſimile videtur, inter illos quoſdam fuiſſe pro Domino, alios contra Dominũ ſubmiſſius loquutos. Poſtea incaluit cõtentio, quam vocat Euangeliſta certamẽ: hac ſentẽtia litigabãt ergo Iudæi, &c.

Et dicebant, Nónne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo dicit hic, Quia de cælo deſcendi.

Opera Christi, fide aſpicienda. Mimiſis eſt, Euangeliſta enim refert verba eorum quos imbecillitas humani corporis Chriſti offendebat. Nimirum cernebant tantum oculis corporeis Chriſti opera, quæ ſi oculis fidei perſpexiſſent, nihil non diuinum in Chriſto cognouiſſent. Sed ex notitia & *Homines externa mirantur cõtemptu domeſticis.* familiari perſonarum colloquio, frequenter oriri ſolet contemptus. Atque iſte eſt hominis genius, vt quæ ex longinqua patria aduehuntur, pluris faciat quàm quæ eadem domi & in hortis etiam meliora habet. Quid inquiunt iſte audet dicere ſe è cælo deſcendiſſe, & è diuinitate huc prodiiſſe, vt addictos ſibi, ad vitam æternam ſatiet? Quaſi verò ignoremus qui ſit, & non nouerimus de facie huius patrem & matrem, homines humiles & tenues. *Christus contẽptus à ſuis.* Nónne hic eſt IESVS ille faber, Ioſeph fabri & Mariæ filius? homo ex hominibus quemadmodum nos, & ſympatriota noſter à cunabulis ipſis non incognitus? Qua fronte dicit ſe deſcendiſſe de cælis, quem nobis dedit oppidulum Nazareth? Expectabamus ab eo ventris noſtri ſaturitatem, ſed abeundum nobis eſt: recedimus hinc ſpe noſtra fruſtrati, veluti hiantes lupi. Quid nobis nuntiat aliud quàm quædam vana quæ & Philaucus quiſpiam & Suffenus ſolet de ſe plenis buccis effutire & narrare: Gloriatur ſe de cælo deſcendiſſe: eſt filius Ioſeph, nupérque apud nos natus: Ergo non deſcendit de cælo. Quales hic nos putat? Stupidos forſan, & qui tam leniter patiamur nobis imponi. Det nobis interim quo veſcamur & ſaturemur. Si quid tale præſtiterit, nos huic multum deferemus. Hæc ſunt quæ inter ſeſe muſſitabant. Sed proh dolor! quanta temulentia & imperitia eſt depreſſus iſtorum animus, quàm crudum, cæcum, & rude cor effectum eſt: videntes enim nihil vident eorum quæ magno honóre excipienda veniunt: candida in nigra vertunt: & quæ multa commendatione recipiẽda ſunt, riſu digna ſentiunt. Qui ex ſuo Moſe & Prophetis diſcere poterant, Chriſtum ſcilicet non abſque carne ad nos venturum, quem virgo de tribu Iuda & Dauidis pareret, horum tanta fuit temeritas, vt quia Chriſti matrem cognoſcũt, propterea de cælo ipſum deſcendiſſe non credant. Etſi corpus è cælo non deſcenderit, ſed in vtero Virginis formatum fuerit, erat tamen in corpore, vt in templo Verbum Dei, quod à Patre, propter omnium ſalutem, deſcendit, & non Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit: vt in omnibus, fratribus ſimilis factus, & Deus verè ſimul ac homo inuentus, adduceret ge- *Humilia fide conſiderãda.* nus humanum in adoptionem filiorum. Diſcamus ergo etiam è puſillo corpore & re iuxta ſenſum modica, diuina & ſancta conſiderare, quum dirigere nos debeat fidei oculus ad ſanctorum virtutem inſpiciendam, & reconditam in eis gloriam contemplari.

Reſpondit ergo IESVS, & dixit eis,

Hæc eſt IESV CHRISTI philanthropia, qui pro immenſo erga genus humanum amore non indignatur cæcis Iudæis: qui tametſi illum parui faciant, Patrem eius cæleſtem non agnoſcant, & matrem ſolummodo & patrem Ioſeph dicant ſe cognoſcere: declarat tamen ſe Deum eſſe, quum illorum cogitationes ſe intelligere demonſtrat. Nam qui corda hominum nouit, & animorum conſilia non ignorat, quomodo tantùm hominibus non præſtabit, quantùm terreſtribus natura Deus excellit?

Nolite murmurare inuicem.

Murmuratorum mentes & animos aperit. Nolite murmurare in inuicem. Vos quidem ſubmiſſius inter vos loquimini: ſed æque mihi nota ſunt illa, atque ſi aperto ore loquuti fuiſſetis. Non eſt quòd inter vos murmuretis de his quæ vobis loquutus ſum: hoc ſatis intelligo quæ ſit huius veſtri murmuris cauſa. Quaſi dicat, Scio quare hunc panem non eſuriatis, non intelligatis, non quæratis.

Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.

Eorum quæ ſupra dixit eſt exegeſis, ſimul & confirmatio. Quid iſtud eſt ait quod inuicem murmuratis de his quæ per me verè recenſita ſunt? Ego ſum panis viuus qui de cælo *Venter Deus Iudæorum.* deſcendi: non eſt mirum ſi huic ſermoni fide non adhæſeritis, quia huc ad me venter, deus veſter, vos traxit, nõ meus Pater cæleſtis, QVI me miſit, id eſt qui me incarnari, & hominẽ fieri voluit.

fieri voluit. Incredulitas locũ habet in vobis. Vidẽtes enim nõ videtis, & audientes nõ auditis, & præſentes eſtis abſẽtes. Quiſquis vult ſaluus fieri, neceſſe eſt ad me accedat. Hic acceſſus neque pedibus neque alis aut huiuſmodi rebus fit, ſed fide viua: quæ fides nõ fortuito cõtingit, ſed tractu Patris: qui tractus nõ eſt violentia neceſſitans, ſed inſpiratio & afflatus, quo excitatur voluntas, vt agat iuxta lucem ſiue cognitionem ipſius intellectus, hoc tractu ſiue afflatu & inſpiratione illuſtrati & adiuti. Hoc ipſum dictũ eſt nõ vt libertatem tollat arbitrii, abſit: ſed vt oſtendatur quòd multa habet opus cooperatione à Deo, is qui crediturus eſt. Reſponſabit aliquis, Si libera eſt vnluntas, quomodo trahi poteſt? qui enim trahitur, inuitus ſequitur. Reſpondet Auguſtinus, Trahitur animus & amore: Rogas, Quomodo voluntate credo, ſi trahor? Ego dico (ait ille) Parũ eſt voluntate: etiam voluptate traheris. Quid eſt trahi voluntate? Pſalmo 36, Delectâre in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Eſt quædã voluptas cordis, cui panis dulcis eſt ille cæleſtis. Porrò ſi Poetæ Virgilio in ſecunda æglога dicere licuit, Trahit ſua quenque volnptas: non neceſſitas, ſed voluptas: non obligatio, ſed delectatio: quanto fortius dicere debemus, trahi hominem ad CHRISTVM, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſtitia, delectatur ſempiterna vita, quod totum, CHRISTVS eſt? Vt enim ſuas habet voluptates ſenſus, ita & animus ſpiritales habet delicias & voluptates. Vnde dicitur Pſalmo 35. Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Qui amat & deſyderat vitam, qui ſitit fontem vitæ, & ſuſpirat vitam æternam, hæc intelliget: non autem carnalis, quales erant hi Iudæi. Commendat hic locus gratiam Dei. Nemo venit niſi tractus, quem trahat & quem non trahat, quare illum trahat, & illũ non trahat, noli velle iudicare, ſi nõ vis errare: ſemel accipe & intellige, Si videris te non trahi, ora vt trahâris. Signũ tractus, eſt fides. ſi agnoſcis te credere in CHRISTVM, tractus es: ſi non credis, ora vt credas, certo apud te ſtatuens quòd Deus vult omnes ſaluos fieri, omnes vocat. Volenti non præcludit viam ſalutis, qui tibi dulcedinem Filii oſtẽdit, quam dum oſtendit, & verè cognoſcis (hoc eſt perſuaſus es) tráheris. Iſta reuelatio, eſt attractio. Elegans eſt ſimilitudo quam beatus Auguſtinus huc non ineptè adducit. Oſtẽdis oui viridem ramum, & trahis eam: nuces puero demonſtrantur, & trahitur. Si ergo iſta quæ inter terrenas delicias reuelantur amátibus, trahunt (quoniam verum eſt, Trahit ſua quenque voluptas) nõ trahit reuelatus CHRISTVS à Patre? qui ſuauiores delicias & æternũ duraturas affert? Nã neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ ſitientibus & deſyderantibus veritatem, præparauit Dominus. Colligamus ex his neminem ſuis quanlibet magnis viribus poſſe ad CHRISTVM venire, hoc eſt in CHRISTVM credere, niſi trahatur à Patre: hoc eſt niſi adiutus ſit à Patre, ſiue niſi aptus reddatur ad credendum à Patre, ſiue niſi donetur fide & Spiritu Sancto, quo corda noſtra in CHRISTVM obſignantur & cõfirmantur. Rogabis, Quibus hoc beneficii donat Pater? Reſpondeo: quibus vult: nam cui vult miſeretur, & quem vult indurar. Vult certè omnes ſaluos fieri, qui tamen permittit quoſdam indurari ſuis démeritis. Hortatur enim omnes ad ſalutem, docet, inſpirat, illuminat: ſed quũ vocantem negligant, imo auerſentur, & ſe à vocante ſubducant, merito & inre optimo ſna cæcitate & dementia in profundum malorum labuntur, indignóſque ſeſe reddũt, quibus tanta gratia & tam immenſa Dei bonitas cõcedatur. Hæc omnia fuſius declarauimus in 1.cap. ad Romanos: vide ſi iuuat. Maximopere ergo cauendum eſt ne quis ſibi perſuadeat ſe, tanquam ex ſe, & ſuis viribus aliquid boni poſſe, cui certè fatenda eſt ſua ad bona tarditas & impoſſibilitas. Qui ſi ad hunc modum à Deo perculſus eſt in corde ſuo, vt ſe talẽ agnoſcat qui propter peccata ſua damnari debeat, hic primus eſt pulſus quo Deus illum pepulit: & per hanc pulſationem vinculum diuinæ ſuæ gratiæ ingerit, qua eum trahit, vt animæ ſuæ conſulat, & eius rationem habeat. Prius ergo apud ſe & ſuas omnes vires, nullum vel auxilium, vel conſilium inuenire potuit, nec optauit. Nunc autem inuenit conſolationem & promiſſionem Dei, quæ ita ſonat, Qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Ex tali promiſſione homo animũ magis ac magis erigit, & ſubinde maiorẽ fiduciam in Deũ concipit. Nam quũ audit hoc opus Dei eſſe, hoc magis poſtulat flagitátque à Deo, tanquam à proprii Patris manu, vt eum trahere dignetur. Hæc fiducia certum eſt ſignum, quo quis cognoſcit ſe eum eſſe quẽ Deus traxerit, dicente Ioanne 1.epiſt.cap.5, Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Is tunc in veritate cognoſcit Deũ nihil aliud eſſe quàm opitulatorem, conſolatorem & ſeruatorem, cui ſe totum ex animo conſecrat, vt in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiat illi.

Incredulitatis effectus.

Tractus Patris non neceſſitas.

Liberũ arbitriũ

Voluntas libera quomodo trahi dicitur

Voluptas animi

Tractus diuinus.

Fides ſignum tractus diuini.

Attractio.

1.Corinth.2.

Humana vires in rebus Dei nihili.

Fides donũ Dei

Diuini tractus quibus conceditur.

Attractio diuini ſignum.

Teſtimonium Dei habere in ſe Cognoſcere deũ ſibi propitium.

Luca 1.

Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Patrem trahere nos quid eſt.

Credentium præmium.

Pater meus trahens (ait CHRISTVS) illuminat,& docet quis ſum , quæ bona credentibus in me,largior:hunc tractum,hâc ineſcationem ſequuntur credentes , quibus reddo quod crediderunt , amauerunt & ſperauerunt. Videbunt quod adhuc non videndo crediderunt:manducabunt quod eſurierunt,& ſaturabuntur eo quod ſitiuerunt : nunc quidē in ſpe, ſed perfectè & conſummatè in reſurrectione omnium mortuorum: quæ opus meū erit. Tunc conſummabitur piorum felicitas , & impiorum exitium . Iſte eſt fructus , iſtud eſt præmium credentium : CHRISTVS credentes in ſe ſuſcitabit ad vitam æternam, in die nouiſſimo .

Eſt ſcriptum in Prophetis,& erunt omnes docibiles Dei.

Caro cæca in rebus Dei.

Docibiles Dei.

Indociles.

Voluntatis libertas.

Fides.

Prædicatores, organa Dei.

Præceptor internus Spiritus.

Docti à Domino.

Authoritate Scripturæ confirmat Dei donum eſſe, credere in CHRISTVM:caro nō poteſt quod ſpiritale eſt concipere,& ſubinde ſpiritale părere . Humano ſtudio quamlibet Ariſtotelico , aut Platonico, non diſcuntur cæleſtia & ſpiritalia . Hæc philoſophia quam docet CHRISTVS, non humana, ſed planè cæleſtis eſt : ergo non percipitur niſi arcanus Patris afflatus reddat illi cor docile . Nimirum hoc eſt quod olim à ſanctis Prophetis fore prædictum eſt, ET ERVNT omnes docibiles Dei, id eſt,Erunt omnes à Deo docti. Veſtræ cupiditates demergunt vos in hæc terrena, nec ſinunt animos erigi ad cæleſtia, vnde indociles eſtis . Donum Dei eſt hic attractus,qui non cogit neceſſitatem imponens, vt inuiti velitis. Veſter enim eſt conatus, operæpretium eſt attrahenti conſentiatis . Quare ſi non creditis, ipſi in vitio eſtis: quia vos ipſos ſubducitis attrahere volenti . Tanta eſt Patris pietas,vt quantum ad ſe attinet,cupiat omnes attrahere. Eſt ergo fides donum Dei, non hominis natura aut artificium.Nam omnes qui regni cæleſtis participes fieri volunt, neceſſe eſt doctrinam à Deo recipiant. Sunt certè homines Eccleſiaſtæ & Apoſtoli, organa Dei,ſolum pronuntiant verbum,externa eſt vox , cui niſi adſit attractus Patris , hoc eſt niſi ſint dociles Dei,hoc eſt niſi adſit internus præceptor , qui auditorum animos ăpparet reuelatione & pulſatione interna,& hi ſeſe tanto præceptori morigeros præſtēt , erit verbum veluti ſupra petram ſatum, non habebit radicem , quanlibet fuerit ſedulus cultor externus. Quum teſtimonia Prophetarum adducit Dominus , denudat Iudæorum ignorantiam , & ora obſtruit : non enim poterant etiam vocibus Prophetarum ſe opponere , qui prædixerunt à Deo Patre doctrina quadam ineffabili hominibus Filium reuelatum iri. Huius Prophetiæ allegatæ,ſi verba diligenter perpendamus,non facile inueniemus locum vnde rectius dicamus hanc ſententiam, ET erunt omnes dociles Dei,mutuatam , quàm ex Eſaiæ cap.54,vbi ipſi Hieruſalem , id eſt ſanctorum Eccleſiæ promiſſum legimus fore , vt omnes filii eius ſint docti Domini,id eſt diſcipuli Domini, quos ipſe ſuo Spiritu erudiat. Scribit Eſaias cap.54,Dabo vniuerſos filios tuos à Domino,hoc eſt,Omnes filii tui donabūtur fide & Spiritu Sancto,qui docebit eos omnem veritatem: ſed quum Euangeliſta nō dixerit in Eſaia,ſed in Prophetis,ſignificauit nō ſolum Eſaiam, ſed & alios Prophetas iſta prænuntiaſſe.Nam ſi ſenſum ſolum conſideres,vix aliquis Prophetarum eſt,qui non multis hanc Patris doctrinam, CHRISTI tempore,potiſſimum ſeſe exerturam prædixerit : Licet ante CHRISTVM natū hac doctrina veteres fuerint docti , multo tamen cumulatior ac plenior impertiri cœpit electis à glorificato CHRISTO: hoc certè Hieremias cap.31,prædixit fore vt ſcriberet Deus legem ſuam in cordibus ſuorum . Idem teſtatus eſt Ioel,cap. 2. Ezechiel, & alii quoties de ampliſſimo dono Spiritus vaticinati ſunt ? Quare videtur hoc dictum CHRISTI, non vni Prophetarum,ſed omnibus attribuendum eſſe.

Docilis quis dicitur.

Prædicatio externa neceſſaria.

Organa Dei.

Donorū author Deus,miniſtri Apoſtoli.

Obſerua quod Hieronymus iuxta veritatem Hebraicam trāſtulit,Vniuerſos filios tuos doctos à Domino , Septuaginta verterunt διδακτοὺς, id eſt, diſcipulos Dei. Docilis eſt is qui facile diſcit. Docibilis vox eſt inaudita Latinis auribus. Quidā ait ſe legiſſe in quibuſdam exemplaribus Græcis διδακτικοὺς id eſt appoſitos & idoneos ad docendū . Vnde Paulus vult Epiſcopum eſſe διδακτικὸν In aliis vero reperiſſe διδακτοὺς,id eſt dociles . Colligamus ex dictis,huius diſciplinæ cæleſtis Deum authorem eſſe , non tamen contemnendam prædicationem externam,ſiue externum auditum.Fides enim ex auditu eſt, auditus autem per verbum.Docet quidem Deus,ſed habet ſua organa externa,ſiue media.Dat Spiritum bonum, ſed per verbum Euangelii:dat incrementum, Paulo plantante, & Apollo rigante. Proinde Deus docet , homo miniſtrat , credens accipit rorem cæleſtem . Et vt vno & altero verbo concludam,quæ Apoſtolorum miniſterio diſtribuuntur , authore Deo fiunt.

Omnis

Omnis qui audiuit à Patre,& didicit,venit ad me.

Audire à Patre.

Deus quomodo trahere dicitur.

Voluntas libera

Hic locus elegans eſt exegeſis illius quod dictum eſt,Nemo venit ad me,niſi Pater qui miſit me,traxerit eũ.Nam quid per Trahere, Dominus intellexerit,his verbis ſatis explicat, OMNIS qui audiuit à Patre,& didicit,venit ad me:etenim ſi homo venit ad CHRISTVM,& tum venit quando à Patre audierit,& didicerit veniendum eſſe, certè ſuo arbitrio ſuâque ſponte venit, non minus atque aliud quippiã amplectitur de quo AVDIVIT & didicit,id eſt certò cognoui' ;d è re ſua eſſe.Vbi auditus,diſciplina & doctrina adeſt,ibi fides nõ vi,ſed perſuaſione oritur.Trahit Deus ad CHRISTVM homines,non velut homo ſaxum,aut lignum poſt ſe trahit,ſed trahit monitione, doctrina,reuelatione ineffabiliter facta,vt ille ſolus nouit qui dignos cognouit. Quum ergo Deus neque vi neque neceſſitate cogat voluntatem,non poſſumus(quod etiam Eccleſiæ veritatiſque dogmata ſanctiſſimè docent & præſcribunt)liberam poteſtatem hominis(quod liberum arbitrium appellamus)vllo modo negare.OMNIS igitur qui audiuit à Patre,id eſt quem Pater Spirituali afflatu mouit, ET didicit,id eſt in doctrina audita de Filio promouit,& eſt perſuaſus, VENIT ad me,id eſt credit in me.Nõ eſt ergo quòd miremini,ſi quæ dixi,non recipitis. Nã non eſtis docti à Patre:Patri trahenti & docenti non auditis, non igitur ad me venietis.

Non quia Patrem vidit quiſquam.

Antipophora.

Antipophora eſt,qua anteuertit CHRISTVS Iudæorum cogitatus, & præoccupat eorum reſponſationes.Fortaſſis reſponſaſſent,Nunquam vidimus Patrem, quomodo ergo diſcere potuimus à Patre?Sic diluit obiectiunculam : NON quia Patrem vidit quiſquã:id eſt,Nolite intelligere quòd Patrem docere,ſit Patrem exponi præſentialiter oculis veſtris, & his veſtris auribus illum docentem audire.Occultè ferit Iudæos,qui ſuum Moſen iactabant in montem aſcendiſſe, & in tenebras ingreſſum, ipſam ineffabilem Dei naturam oculis ſuis vidiſſe:ſed ne illos moleſtaret turbarét ve,non de ipſo Moſe determinatè, ſed de omnibus vniuerſaliter dixit,Non quia Patrem vidit quiſquam.

Niſi is qui eſt à Deo : hic vidit Patrem.

Deus humanis ſenſibus non eſt ſubiectus.

Deus videtur oculo cordis ſiue fide.

Trahi à Patre.

Diſcipulus Dei quis dicitur.

Matthe. ii

Trinitatis opera indiuiſa.

Deus quum ſit Spiritus,non eſt humanis ſenſibus ſubiectus, quibus ne exponi quidem poteſt, vt ſentiatur, ſed oculis cordis videtur. Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbũt.Is enim corda ad videndum illuminat, & intus docet inuiſibili & ineffabili quadam inſpiratione.At qui ſic illuminatus & inſpiratus eſt à Deo, HIC vidit Patrem,id eſt, ſic edoctus,ſcit quæ ſit volũtas Patris.Aut nemo vidit Patrẽ, NISI is qui eſt à Deo,id eſt Filius,hic vidit Patrem:ac ſi diceret,Ne Moſes quidem veſter vidit Patrem.Ego verò vidi Patrem,vos non vidiſtis Patrem.Ad me nõ venietis,niſi trahamini à Patre. Trahi à Patre, eſt diſcere à Patre,diſcere à Patre,eſt audire à Patre, audire à Patre,eſt audire verbum Patris,id eſt meipſum non verbum tranſiens,ſed permanens idem cum Patre. Colligamus ex his,neminem poſſe ad Filium venire,niſi Patrem habeat præceptorem:nec poſſe CHRISTO fidere,niſi ſe Patris diſcipulum cognouerit. Proinde ſi quis ſe Dei auditorem & diſcipulũ deſyderauerit, audiat Filium, qui ſolus agnoſcit & videt Patrem:eſt enim expreſſa imago ſubſtantiæ illius. Si quis velit agnoſcere Patrem præceptorem, agnoſcat Filium, & credat Filio. Nam Filius,Patris nuntius eſt, qui Patris voluntatem nobis manifeſtat. Huc pertinet quod ſcribitur Matthæi cap.11,Nemo nouit Filium,niſi Pater: neque Patrem quis nouit,niſi Filius,& cui voluerit Filius renelare. Obſeruandum eſt,quum Patrem reuelare, trahere,aut facere aliquid dicimus,nos non ita aſſerere, quaſi velimus in operatione diuidere Patrem à Filio & Spiritu Sancto:aut Spiritũ à Filio atque Patre. Nam Scriptura ait, Matthæi cap.16,Patrem reuelaſſe Petro reſpondenti,Tu es CHRISTVS Filius Dei,&c. Paulum dixiſſe, ad Galatas cap.1, ſibi creditum eſſe Euangelium per reuelationem IESV CHRISTI. Rurſus 1.Ioan.2. & pleriſque aliis ſacri Euangelii locis, Spiritum Sanctum eſſe Euangelii reuelatorem. Sed definimus(quia vna deitas eſt) omne conſilium & operationẽ æqualiter vni totique trinitati(vt ſic liceat dicere) neceſſariò attribui. Licet enim propriè vnaquæque trinitatis perſona, ſubſiſtere verè credatur : eſt tamen vna natura diuina quæ communia habet opera,& diuiſim non operatur.

Amen amen dico vobis, Qui credit in me, habet vitam æternam.

Per expolitionem clarius explicat CHRISTVS quæ paulò antè dixit,oſtendens quomodo effici poſſumus diſcipuli Patris,vt cognoſcamus Filium eſſe viuificũ panem,qui nos

Iuramētū quādo licitum.

Fides ad vitam eſt ianua.

æternùm ſatiare poteſt. Hic legitur philanthropiæ CHRISTI exemplū, qui propter cæcitatem, ignorantiam & indignitatem Iudæorum, à docendo non deſiſtit. Simul & oſtendit quando nobis iurare liceat, in re ſcilicet ſeria & certa: & quia id gloria Dei & proximi vtilitas requirit. Deus enim illos omnino eſſe inſenſatos, & Prophetarū etiam verbis parum ex imperitia eſſe credentes, imbecillitatem illorum ad fidem iure iurando erigit, proponens præmia credentibus præcipua, quibus illos ad ſe trahat, & ad fidem præmiorū ſuauitate quodammodo impellat. AMEN amen, id eſt, Certiſſimum dico vobis, QVI credit in me, id eſt qui in me confidit, HABET, hic in ſpe, & poſt hanc vitam in fruitione, & clara viſione, vitam æternam. Quaſi diceret, Audite, audite, via & ianua ad vitam æternam, eſt fides viua.

Ego ſum panis vitæ.

Panis vitæ.

Quum hæc ſententia ad alteram partem propoſitæ antitheſeos pertineat, huius ſcilicet, Patres veſtri manducauerunt māna in deſerto, & mortui ſunt, in idémque redeat quod dicitur, Qui me edit nō morietur, apertis verbis nudáque oratione, quæ neque fuco, neque velamine aliquo ornata eſt, per elegantem collationem docet CHRISTVS viuificum eſſe panem, non autem manna. EGO ſum (inquit) panis ille qui vitam præſtat, non corporalem ac temporariam, ſed animæ & æternam. Hoc ergo dicit CHRISTVS, vt diſcant, ſi mortem euadere velint, mortem inquam non illam, quæ eſt veluti quidam ſomnus & tranſitus ad vitam, ſed quæ æterna eſt, & ſemper manet mors, neceſſe eſſe illo pane participare, qui mortem ſolus & interitū poteſt deſtruere: hoc enim proprium opus eſt vitæ. Reſponſabit aliquis, Si quis receperit hunc panem vitæ, poterítne peccare? poterit. Si peccet, quomodo dictus eſt habuiſſe vitam æternā? Quantū ad eum qui eſt vita æterna, pertinet, fecit quod in ſe eſt, vt æternùm cum illo maneret, ſed ille in vitio eſt, quia ſua voluntate ſe ſubduxit à pane vitæ, quo cum æternùm victurus erat.

Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt.

Collatio mānæ & panis vitæ.

Manna ad corpus pertinet.

Hac ſecunda antitheſeos parte, diluit CHRISTVS obiectiunculam illam qua obiiciebant, Quid maius noſtro Moſe operaris? Patres noſtri māducauerunt māna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare. Hoc (inquit) non operatur manna quod ego, qui ſum panis vitæ, ſiue panis viuificans. Nam manna eò datum eſt, vt inediam corporalem ſolum ad aliquot horas auferret, & vitam ad aliquod temporis ſpatium protraheret: non autem vt veſcentes ad immortalitatem tranſformaret. Comederunt quidem Patres veſtri manna, nihil tamen aliud illis præſtitit, quàm panis triticeus præſtat aut hordeaceus, vnde MORTVI ſunt, id eſt nullam inde vitæ perpetuæ virtutem acceperunt. Non enim viuificabat, ſed ſolam famem corporalem pellebat, mox recurſuram ac denuo cibum flagitaturam. Significanter dicit IN deſerto, volens oſtendere quòd non longo tēpore datum fuerit patribus manna, ſed in deſerto, & non in terra promiſſionis. At longè alius eſt panis vitæ, qui perpetuo durat, qui tranſformat recipientem ſe in immortalitatem, & dat ei non mori ſpiritualiter, ſiue edat non æternùm mori: moritur quidem corpore ad aliquot tempus, ſed moriens viuit ſpe reſurrectionis glorioſæ futuræ, & viuit Deo, vt Paulus ait Rom. cap. 6. Non eſt igitur neceſſe vt vllum māna flagitetis è cælo, quum panem habeatis cæleſtem præſentem ac paratum vobis, qui credētibus paratus eſt ſeipſum communicare vt viuant æternùm. Obſeruandum eſt in hac collatione comparari manna purum citra fidem & Verbum, cum myſtica communione corporis & ſanguinis CHRISTI, ſiue cum pane viuifico: nam ſi reſpexeris manna cum verbo & fide viua, verè viuificauit veſcentem in fide viua. Legimus in Exodo, cap. 16, Apparuit in ſolitudine minutū & quaſi pilo tuſum in ſimilitudine pruinæ ſuper terram. Quod quum vidiſſent Filii Iſrael, dixerūt ad inuicem, Manhu? quod ſignificat, quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet: quibus ait Moſes, Iſte eſt panis quem Dominus dedit vobis ad veſcendum: hic eſt ſermo quem præcepit vobis Dominus. Hoc manna CHRISTVM iuſtificatorem adumbrabat. Viſo ergo hoc externo ſigno, qui fide accipiebat CHRISTVM inuiſibilem quem expectabat Meſſiam, iuſtificabatur. Non ergo manna ex ſe, ſed propter verbū (quod credebatur) & CHRISTVM, re illa externa figuratum iuſtificabat. Idcirco Paulus 1. Corinth. cap. 10, vocauit māna, eſcam ſpiritualem, quia veſcentibus in fide ſpiritalem vitam præbebat: non ex ſe, ſed ex verbo credito & CHRISTO adumbrato: qui ſolus iuſtificat, & iuſtificationis vim confert: aut quia māna vmbra erat veritatis, veritatis nomine in Spiritu appellauit, hoc eſt appellauit cibum ſpiritalem: Vt vmbra ex ſe nihil habet virtutis, & per ſe nihil efficere poteſt,

Manna & corporis Christi collatio.

Manna eſca ſpiritualis ex verbo credito.

Vmbra.

ſed ſola

ſed ſola veritas: ita manna qnod vmbra eſt, nihil per ſe ad iuſtificationẽ facit, operatúrve, niſi adſit veritas, cuius virtute qui credit, iuſtificatur. Solus CHRISTVS veritas eſt, in hoc igitur vnico ceu fonte quærẽda eſt noſtri iuſtificatio. Colligamus ex his mannã fuiſſe figuram CHRISTI, non tamen fuiſſe Chriſtum, nec vitam præſtitiſſe. At Euchariſtia quæ per manna ſignificabatur, CHRISTVM ipſum continet & vitam præſtat æternam. Obſerua: Qnum dicit Chriſtus, PATRES veſtri, &c. non improbat legis doctrinam, ſed Euangelium & panem vitæ, legi & mannæ præfert, vt rem excellentiorem. Ad hæc, quum dicit mortuos fuiſſe, oſtendit legis impotentiam, quæ de vita præcipere & eam oſtendere, ſed non conferre poteſt.

Iuſtificatio noſtri vnico Chriſto.

Euchariſtia.

Legis impotentia.

Hic eſt panis de cælo deſcendens: vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.

Poſt enarratum panem ſpiritualem, qui eſt fides viua, Qui credit in me &c. & oſtenſam mannæ impotentiam, nunc apertis & nullo ænigmate obuolutis verbis de myſtica communione corporis ſui CHRISTVS ſermonem facit. Qui ſeipſum demõſtrans, ait, HIC eſt panis de cælo deſcendens, id eſt, nolite quærere manna è cælo, quum habeatis præſentiſſimum panem cæleſtem, qui vitam largitur æternam. Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcẽdit de cælo, Filius hominis eſt: Ego ipſe ſum ſolus qui deſcendi de cælo, Ego ipſe ſum ille panis viuificus & cæleſtis, quem ſi quis traiecerit in animæ ſuæ viſcera, NON morietur, id eſt, vegetabitur & adoleſcet in vitam æternam. Hic panis deſcendit de cælo, hoc eſt Filius Dei deſcendens de cælo factus eſt homo: non ſolùm vt in eum credamus, ſed vt eum in ſacramento ſub ſpeciebus panis & vini manducemus, & eo veſcentes non moriamur, ſed æternùm vegetemur, nutriamur, & cum eo viuamus. Neceſſarium eſt hunc panem vitæ edamus: Nam quum ſimus non ſolùm mortui, ſed etiam mors, neceſſe eſt vt vitam ipſam recipiamus & ea viuamus, cuius opus eſt mortem interimere.

Panis de cælo deſcendens.

Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

Epanaphora eſt qua veluti expolitione rhetorica repetit Hic eſt panis de cælo deſcendens, &c. & EGO ſum panis vitæ, hoc eſt ſum meapte natura vita, & alios viuos faciens. His IESV CHRISTI verbis Paulus ita perdoctus eſt, vt ad Philippenſes cap. 3. dixerit, Eadem vobis ſcribere, mihi quidem nõ pigrum, vobis autem neceſſarium: nam quemadmodum ſolent frequentibus & eiſdem repetitis malagmatis crudum vulnus mollire, ſic indnratis Iudæorum animis varia, aut eadem frequenter repetita accommodanda eſt doctrina, vt ſi prima non profuerit, ſecũda ſaltem aut tertia etiam eiſdem repetita verbis, adducta, eoſdem pellicere atque permulcere poſſit. Quare ne excuſationi ſit locus, & excuſari poſſint ſi mali malè perdantur, qui ſeipſos veluti proprio gladio iugulant, CHRISTVS varia, modò ænigmatica, modò dilucida oratione, modò eiſdem, modò diuerſis verbis eandem doctrinam Iudæis proponit, vt ſi prima aut ſecunda non pellecti fuerint exhortatione, ſaltem tertia & quarta molliantur. Dixi vobis iam ſemel & iterum, quòd ego ſum panis vitæ: quòd ſi dictis obſurdueritis, nolite mihi eadem repetenti obſurdeſcere, nolite obdurare corda veſtra. Audite, attenti eſtote, Ego ſum panis viuus. Dicit ſe panem, nõ qualemcunque, ſed panem viuificum, qui vita eſt, & aliis vitam confert: qui ſolus deſcẽdit de cælo, id eſt homo factus eſt: non è cælo cecidit & deplutus dicitur vt manna, quem offenſi corporis huius infirmitate & humilitate, nihil aliud eſſe putauerunt Iudæi quàm Ioſeph & Mariæ filium. SI quis manducauerit, Non dicit, ſi quis hunc panem intuitus fuerit: plus enim gratiæ confert Euchariſtiæ (quæ verum IESV CHRISTI corpus & ſanguinem continet) receptio ſiue manducatio, quàm ſolus intuitus. Nam ſi nullus maior fructus ex manducatione ſacramentali nobis quàm ſolo intuitu contingeret, nunquam ſe edendũ ſacramentaliter, ſed ſpectandũ ſolùm CHRISTVS nobis præcepiſſet. Sed ait, Si quis mãducauerit, vt iam aſſueſcerent intelligere ſe non abs re panẽ vocari, panem inquam vitæ, vt panẽ hunc mãducantes, & ſacramẽtaliter recipiẽtes in eo inſereremur. Tales enim fere eſſe ſolemus, quales ſunt cibi quibus veſcimur: ſi veſcamur cibo paulo duriore & craſſiore, duri & intractabiles efficimur, ſi humidiore, humidi, ſi ſicciore, ſicci. qui ergo CHRISTO veſcitur (quod fit nõ ſolum per fidem viuã, ſed etiam per Euchariſtiæ receptionem) viuit, viuit inquam non ad tempus ſolum, ſed æternùm, habet enim panem vitæ ſiue vitalem, qui dat manducantibus ſe, vitam æternam, ſiue æternùm viuere, quantum ad rationẽ

Panis vitæ.

Indefeſſe docẽdum.

Chriſtus qualẽ ſe dixit panem.

Mãducatio ſacramenti

Intuitus ſacramenti non ſufficit, neceſſaria eſt mãducatio.

Nutrimur eiſdẽ quibus ſumus.

huius panis cæleſtis & vitæ attinet. Obſerua: quoties in Scripturis reperis, Manducat aut Bibit, & non additur verbo Indignè, ſemper ſubaudiēdū eſt Dignè, Chryſoſtomus in hūc

Siue panis vita ſiue doctrina, animā roborat.

locum ait. Panem verò ſiue doctrinam hoc in loco & ſalutem & fidem in ſe, ſiue corpus ſuum dicit: vtrunque enim animam fortiorem reddit.

Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

Expolit quod dixit de pane vitæ, ſimul & eleganti præoccupatione, euertit carnalium hominum ab orthodoxis doctoribus recedentium, rationes & obiecta, docens hunc panem

Eucharistia eſt panis vitæ.

vitæ non eſſe fantaſticum aut fictitium in ſpeciem, ſed veram eſſe ſuam carnem, quam in cœna ſub ſpecie panis daturus erat, & qua genus humanum redimendum erat. Vnde verbū *δώσω*, id eſt Dabo, in Græco textu geminatur. Panis (inquit) quem ego dabo, caro mea eſt quam dabo pro mundi vita. Priore verbo Dabo, ſignificat CHRISTVS ſe daturum carnem ſuam ſub ſpecie panis, nimirum in cœna, quando dixit, Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Ac rurſum ſecundo verbo Dabo, ſignificare voluit ſui corporis litationem, quæ facta fuit in cruce: quaſi dicat, Quem ego voluntariè tradā, ſicut & Pater meipſum voluntariè tradidit: vt oſtendatur vna Patris & Filii eſſe voluntas. Hic inquàm panis eſt &

Panis verus, caro Chriſti.

verè eſt hæc caro non alterius quàm mea, & quam videtis: hoc eſt, eſt corpus meum quod impendam ac tradam voluntariè in mortem pro redimenda totius mundi vita. Ac ſi diceret, Refectio qua reficiam me, id eſt quo viuam in eis vitam æternā, primùm caro mea eſt,

Chriſtianorum refectio.

corpus hoc quod dabo pro mundi vita in mortem crucis: nam morior (inquit) pro omnibus, vt per meipſum omnes viuificē, & caro mea omnium redemptio fiat: morte mea morietur mors, & ſimul mecum natura hominū reſurget. Litatione ergo ſui corporis tam magnū electis omnibus beneficium immortalitatis contulit, homo factus ex ſemine Abrahæ,

Mors Chriſti.

& per omnia, abſque peccato, fratribus ſimilis factus. Hæc ſubodorauit Paulus ad Hebr. cap. 2. dicens, quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem, vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, id eſt diabolum: & liberaret eos qui timore mortis, per totam vitam obnoxii erant ſeruituti. Quî fieri aliter poterat vt deſtrueretur mors, & deturbaretur mortis, princeps, niſi ſeipſum pro nobis morte occupatis obtuliſſet ſacrificus viuens? qui in carne paſſus, ſatiſfecit pro nobis, quos ſuo liuore ſanauit, noſtráque delicta in ſuo corpore ſuper lignum portauit, vt morte ipſius in ipſo omnes viueremus: reſurgens enim omnes electos ſecum traxit & conuiuificauit. Hoc neque cinis vitulæ, neque ſanguis brutorū, aut quiuis hominum poterat facere. Meritò ergo dicit, Panis quē ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Hanc carnis CHRISTI litationem intelligemus ex ipſius verbis, infrà cap. 7, Pater, inquit, ſancte, ſerua eos. Et rurſus, Ego ſanctifico meipſum. vbi obſerua, Non ſanctificat ſeipſum CHRISTVS, quòd animo fiat mundior, vt nos dum ſanctificamur: aut quòd Spiritum Sanctum recipiat, & illius particeps fiat: quum in ipſo Spiritus Sanctus naturaliter ſit, & ideo ſemper Sanctus

Chriſtum ſanctificare ſe.

eſt: ſed dicitur ſeipſum ſanctificare, quòd membra ſui corporis myſtici ſanctificet, dum ſe pro ſuis offert hoſtiam immaculatam in odorem ſuauitatis. Proinde caro CHRISTI ex

Caro Chriſti organum diuinitatis.

vnione diuinitatis, cuius eſt organum & inſtrumentum (vt ait Damaſcenus) viuificat & ſanctificat. Verbum DABO, indicat quod nondum inſtitutum erat Sacramentum Euchariſtiæ. Conſtanter dicamus panem qui in myſteriis ſanctis, hoc eſt in miſſa conſecratur &

Corpus Chriſti in miſſa.

ſumitur, eſſe ipſiſſimam carnem Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed Caro mea eſt: tranſſubſtātiatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem in carnem Domini. Si quis eſt qui hæc verba faſtidiat, audiens panem vitæ

Panis vitæ, caro Chriſti.

eſſe carnem CHRISTI, heus tu, quiſquis es, attende: CHRISTVS hic agens, & in carne ambulans, pane viuebat, & ex eo alimoniam ſumebat: nam ſubiectus erat noſtris infirmitatibus abſque peccato, quales habemus, ſitiebat, eſuriebat, ſudabat, labore laſſus erat, & huiuſmodi afficiebatur: panis quem manducabat, rogo te, dicito, quo ſe recipiebat? certe in corpus eius mutabatur, ſimiliſque fiebat ſanctæ eius carni, hoc eſt fiebat caro eius, & in au-

Panis in carnē Chriſti tranſſubſtantiatus.

gmentum & ſuſtentationem conferebat, iuxta conſuetam & humanā alimoniam. Ergo & nunc per ſacra verba iuxta ipſius Domini præſcriptum & ordinationem, panis in carnem Domini tranſmutatur. Quum ergo inuitarit nos Dominus ad edendum panem cæleſtem, ac denique dixerit carnem ſuam eſſe panem illum, nihil diſceptantes credamus, credentes

Carnis nomine cur vſus, quū totus Chriſtus ſit in Euchariſtia.

Chriſtus in Euchariſtia.

ſumamus & viuamus. Reſponſabit aliquis, Quū in Euchariſtia contineatur totus CHRISTVS, cur ſolo carnis nomine eſt vſus? Reſpondeo: Conſtanter credendum eſt CHRISTVM eſſe, & realiter contineri in Euchariſtia ſiue altaris ſacramēto, quòd ob id, Panis

Dominicus

Dominicus verè dicitur: ſed quia caro ſiue corpus ibi eſt ex vi conuerſionis & tranſſubſtantiationis: transmutatur enim panis in carnem ſeu corpus, non autem in animam & diuinitatem: diuinitas verò & anima ſunt ibi per quandam concomitantiam: adeò vt ſi daretur (hæc ſunt Beati Thomæ verba) per impoſſibile, quod diuinitas ſeparetur à corpore CHRISTI, iam non eſſet in ſacramento diuinitas. Similiter etiam ſi in triduo mortis ſuæ aliquis conſecraſſet, non fuiſſet ibi anima CHRISTI, ſed tale corpus quale fuiſſet in ſepulchro. Iam quum hoc ſacramentum ſit paſſionis memoria, doctore Paulo, 1. Corinth. 10, Quotienſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortẽ Domini annũtiabitis. Paſſio autem CHRISTI fuit ex infirmitate, 2. Corinth. vltimo, Crucifixus eſt ex infirmitate: quò ſignificantius inſinuaretur hæc infirmitas, iuxta quam fuit mors eius, dictum eſt potius, CARO mea. Etenim Dominus, vt homo eſt, id eſt caro eſt, mediator eſt Dei & hominum. Ideo quũ eius adeò humilitate offenderentur Iudæi, cœpit adhuc ipſe de ſe humilius loqui, & carnẽ ſuam (quæ appellatio mortalitatem omnémque hominum fragilitatem in ſe complectitur) dicere panem illum viuificũ, paſcentem in vitam æternam. Ad hunc certè modũ referienda erat tanta illorum arrogantia, ſuperbúſque ille Domini contemptus, quem tam liberalem & munificum ex miraculis & doctrina cognoſcere poterãt: caro enim infirmitatẽ præ ſe fert. Inſurget fortaſſe aliquis, dicens, Quid hoc eſt quod aſſeris? en, non apparet nobis caro, ſed panis. Apparet nobis fide, non carnalibus oculis, vt non abhorreamus ab eius vſu & manducatione. Vera procul dubio caro eſt quam edimus, quanquã ea nihil offenſæ patitur à dentibus noſtris, neque minuitur, nec in noſtram vertitur carnem inſtar alterius carnis cuiuſlibet. Cæteræ carnes quum edũtur, vitam quam prius habuerũt, amittunt, & in carnem noſtrã digeruntur. Ad hæc, caro CHRISTI præter hoc quòd priſtinæ vitæ nihil omnino perdat, noſtras viuificat animas, & nos incorporat ipſi CHRISTO. Quare, quũ hæc cœna ſpiritualiter nos reficiat, mẽtéſque noſtras multo magis q̃ corpora paſcat, ſpiritalis verius & rectius vocabitur, quàm carnalis. *Panis in carnẽ Christi transmutatio.*

Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?

Antea murmur ſubortum erat, quod dixiſſet Dominus, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi: ſed quo magis Dominus explicare ſtudebat, quid ſuis à ſe expectandum eſſet, hoc magis mouebantur carnales Iudæi contra Dominum: vnde diu incaleſcente murmure poſtea orta eſt inter ipſos opinionũ diſſẽſio: aliis aliter atque aliter interpretãtibus quod dicebatur. Etenim quemadmodum prima fronte non placuit Nicodemo, ſermo de renaſcentia, nec Samaritana mulier intelligebat dictum CHRISTI de aqua ſaliente in vitam æternam: ita carnalis & craſſus hic populus, quanto pluribus eruditur de ſpiritualibus, tãto minus illa intelligit. Diſceptãtes igitur inter ſe, dicebant, Iſte filius Ioſeph, pauperculus faber, quem nobis Nazareth, vile oppidulum dedit, paulò antè dixit ſe è cælo deſcendiſſe: nõ contentus hac inſania, nunc aliud cum impoſſibile, tum abſurdum dicit, carnem ſuam, iſtam vermium eſcam, & inſtar graminis caducam, panem illum eſſe vitæ æternæ, ad quẽ nos tam ſtudioſè inuitat. Hoc ſcilicet faciemus. Putãtne nos tanto delirio obcæcatos, vt ſinamus nobis imponi, qui viuifica Moyſi doctrina poſtpoſita, vitam à carne eius expectandam credamus? ſed ſi adhuc illi condonaremus, permitteremúſque tanta ſibi arrogare, qui fieri poſſet vt tam abiecta perſona, & tam puſillus homo, daret carnem ſuam aliis edendam, ſic vt ea ſufficeret vniuerſo mũdo? Nam dixit hic, Caro mea eſt quam dabo pro mũdi vita: qua ratione tandem hanc quam pollicetur vitam, à carne eius percipiemus? Quomodo veſcemur hominis viui carne? Obſerua: exemplũ carnalis affectus, opinionis, ignorantiæ, & cæcitatis in Iudæis, qui omnia in carnalem intelligentiam vertunt. Vnde diſcredentes verbo CHRISTI, verbum incredulitatis proferunt. Vbi animum incredulitas occupauit, ſtatim vocem QVOMODO, per os emittit, vt ſuprà cap. 3, Nicodemus ait, Quomodo poteſt homo rurſus introire in ventrẽ, &c. & infrà cap. 7, Quomodo tu dicis, liberi eritis. & cap. 9. de cæco, Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Rurſus cap. 12, Quomodo tu dicis oportet exaltari Filiũ hominis? Expulſa ergo incredulitate, audito verbo, credamus, certò apud nos ſtatuentes, quia omnia poſſibilia ſunt credenti.

Murmure incaleſcente orta eſt inter Iudæos diſſenſio.

Iudæorum opiniones de Chriſti dicto, Ego ſũ panis viuus.

Carnalium diſceptatio de Euchariſtia.

Quomodo, vox eſt incredulorũ.

Dixit ergo eis IESVS:

Res ipſa indicat quàm mitis & miſericors eſt CHRISTVS, qui nihil durum aduerſus duritiem illam incredulorum reſpondet: nihilque contendit, qua ratione poſſet ſumi caro

vice panis: ſed quod illi iudicabant abſurdum, & impoſſibile eſſe, hoc nunc etiam iuramẽto confirmat eſſe neceſſarium. Neque ſolùm ſemel (tanta eſt CHRISTS philanthropia) ſed iterum atqne iterum aperit quàm magna conſequentur bona, ſi cum fide panem illum viuificum manducauerint, vt deſyderio æternæ vitæ ad fidem compellantur, ſine qua doceri non poſſunt, dicente Eſaia cap. 7, Si non credideritis, non permanebitis, ſiue non intelligetis. Neceſſarium enim eſt ante omnia, fidei radiees in animo iacere, antequam quæ quærenda nobis veniunt, quæramus.

Amen, amen dico vobis.

Iurat Chriſtus Amen.

In re ſeria, & pro vtilitate proximi ac gloria Dei, CHRSSTVS iurat. AMEN amen dico vobis, id eſt Certiſſimum illud vobis aſſero, & pro certo habetote.

Niſi manducaueritis carnem Filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Manna. Verbum Dei. Euchariſtia.

Quum de triplici pane mentionem fecerit CHRISTVS in hac cum Capharnaitis diſputatione, primò de manna, quod coriandri ſimilitudinem præ ſe ferebat: ſecundò de verbo Dei, quod ſimilitudine carnis peccatricis obtectum, à Patre Iudæis datum eſt, Amẽ amen (inquit) dico vobis, non Moſes dedit vobis panem illum de cælo, ſed Pater meus dat vobis panem de cælo verum: Panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo: tertiò de ſeipſo vero pane, quem pollicetur ſe daturũ cunctis credituris, quum dicit, Et panis quem ego dabo, caro mea eſt quã ego dabo pro mũdi vita, præſtiterítque Dominus quod pollicitus eſt: totus híc locus verè intelligendus eſt de Euchariſtia, conſentientibus Chryſoſtomo & Cyrillo, qui hunc locum explicantes, aiunt, Etenim quum Iudæi negarent CHRSSTVM poſſe dare carnem ſuam ad manducandum, Chriſtus his verbis, NISS manducaueritis &c. non ſolùm nõ impoſſibile, ſed & neceſſarium aſſerit. Propterea (ait Chryſoſtomus) id prius fecit miraculum, vt per illud non eſſent amplius increduli, his quæ poſtmodum diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipſius beneficii vtilitatem cepimus. Quare neceſſariò dicendum quàm admiranda myſteria, & cur data ſunt, & quænam eorum vtilitas. Vnum corpus ſumus, & membra ex carne & oſſibus eius. Quare initiati eins præceptis parere debent. Vt autem nõ ſolùm per dilectionem, ſed reipſa in illam carnem conuertamur, per eibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Quũ enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur: hoc enim amantium maximè eſt.

Chriſtus ſe videri, tagi, mãducari, & dentes carni ſuæ infigi permiſit.

CHRSSTVS vt ſuum in nos oſtenderet deſyderium, & nos maiori charitate aſtringeret, non ſe tantùm videri permiſit deſyderantibus, ſed & tangi & manducari, & dentes carni ſuæ infigi, & deſyderio ſui omnes impleri. Paulò pòſt ſequitur, Veſter ego frater eſſe volui, & communicaui carnem propter vos, & ſanguinem, & per quæ vobis coniunctus ſum, ea vobis rurſus exhibui. Hactenus ille. Audiant hæc (ait Cyrillus) qui ex arrogantia nondum CHRSSTS fidem ſuſcipere volunt. NISS manducaueritis (inquit) carnem Filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: Non enim poſſunt cum ſanctificatione beatæ vitæ fieri participes, qui per myſticam benedictionem IESVM non ſuſceperunt. Vita enim ſecundum naturam ille eſt: qui ex viuo Patre genitus eſt. Sed non minus corpus quoque ſuum viuificat: coniunctum enim ineffabiliter eſt Filio Dei, à quo vniuerſa viuificantur. Idcirco corpus ſuũ dicitur, & vnus cum eo eſt. Nempe poſt incarnationem, vnus eſt, & vnns manet abſque diuiſione vlla, præterquam quod Dei Patris verbum & templnm à Virgine ſumptũ, idem natura non ſunt. Non enim eſt eiuſdem ſubſtantiæ Verbo Dei, homo aſſumptus, vnus tamen cũ illo eſt coniunctione ineffabili. Quoniam igitur Saluatoris caro, Verbo Dei (quod naturaliter vita eſt) coniuncta, viuifica effecta eſt: quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis illi coniuncti quæ vita effecta eſt. Paulò pòſt ſubiungit, Non ergo verbo ſolùm ſemper (vt diximus) verumetiam tactu mortuos excitabat, vt oſtenderet corpus quoque ſuum viuificare poſſe. Quòd ſi ſolo tactu ſuo corrupta redintegrantur, quomodo non viuemus, qui carnem illam & guſtamus & mãducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatem ſuam participes ſui. Oportuit certè vt non ſolum anima per Spiritum Sanctnm in beatam vitam aſcenderet, verum etiam, vt rude atque terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu, tactu & cibo ad immortalitatem reduceretur. Hactenus ille. Ne ergo diſceptatores videamur: perinde atque iſti Iudæi ſimus, neceſſarium eſt ſumamus & manducemus ſacroſanctam & veram Euchariſtiam, verè corpus & ſanguinem CHRISTI, imò totũ CHRISTVM continentem. Atque operæpretium eſt

Viuificatio omnium. Tẽplum à Virgine ſumptum. Caro Chriſti viuifica.

tium eſt in tam diuinorum myſteriorum ſumptione, indubitatam habere fidem: & non quærere, quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad mandueandum? ne animales ſimus. Nam animalis homo, hoc eſt qui ſequitur cogitationes humanas & carnales, non eſt capax eorum quæ ſunt ſuper naturam, & ſpiritualium.

Animalis homo

Atque ita neque ſpiritalem mãducationem, quæ per viuam fidem fit, qua certò apud me ſtatuo CHRISTVM exhibuiſſe ſeipſum in ara crucis hoſtiam Deo in mei reconciliationem & huius litationis beneficium ex animo volo, certò ſtatuens apud me quòd id beneficii non mihi denegat, neque ſacramentalem, ſpiritalem, & corporalem(qua verè corpus CHRISTI in ſacramento ſub ſpecie viſibili ſumitur & manducatur) intelligit.

Viua fid s. Spiritalis.

Scopus huius textus & ſententiæ eſt: Neceſſarium eſt omnes rationis capaces, ſumere & manducare panem illum verum & cæleſtem, hoc eſt corpus IESV CHRISTI verè & realiter per os in ſeipſos traiicere, ſi æternùm viuere volunt. Modum manducationis & receptionis hic ſubiicet, quem poſtea per ſe, & ſuos Apoſtolos declarauit. Hoc non hominum, ſed Dei eſt mandatum: in quo neque tropos neque figuras aut verbum(eſt) prò(ſignificat)agnoſcere oportet. Nihil enim hic ænigmaticè & figuratè loquitur, ſed quod his verbis pollicitus eſt, Panis quem ego dabo, caro mea eſt quam ego dabo pro mundi vita, verè & realiter præſtitit.

Intellectus huius loci, Niſi manducaueritis carnem, &c.

Manducationis modus.

Inſurget quiſpiam dicens, Non eſt ſacramẽtalis hæc mãducatio neceſſaria: nam qui ſolam fidem viuam habet, hunc fructum vitam æternam conſequitur abſque hac manducatione: qui enim dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: ipſe etiam affirmat, Qui credit in me, habet vitam æternam. Quare, quũ effectus vtrique communis ſit, & tantundem fide ſola viua quis conſequatur, quantum ex eſu ſacramentali, nulla erit ſacramenti huius neceſſitas habenti viuam fidem. Nam per ipſam fidem citra ſacramentum obtinebit quantum pro ſacramentali eſu promittitur, hoc eſt, vitam æternam.

Mãducatio ſacramẽtalis eſt ne neceſſaria.

Fides viua ſufficitne abſque ſacramẽtali mãducatione.

Reſpondeo: CHRISTVM non hic ſenſiſſe, fuiſſéve loquutum de ſimplici fide & quauis credulitate, quũ dixit, Ioannis cap. 11, Qui credit in me, habet vitam æternã. ſed exiſtimo verbum(credere)comprehendere firmam quandam animi propenſitatem ad omnia recipienda, quæ ad veram viuámque fidem pertinent.

Credere.

Quæ qui paratus fuerit & mente & opere complere, creditur quòd talis, propter ipſam bonam ſtudioſámque voluntatem ad omnia quæ docetur (tametſi per opportunitatis inopiam, quædam, imo plurima non fecerit)vitam nihilominus æternam conſequetur. Eſt re vera fides veluti initium aliquod domus noſtræ ſpiritualis, doctore Iacobo cap. 1, Verbo enim veritatis genuit nos, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. Similiter & Paulo Hebr. cap. 3, Participes enim CHRISTI effecti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmum retineamus. Oportet ergo initium hoc fidei cõſummemus perficiamúſque.

Fides initiũ domus ſpiritualis.

Non ſufficit in Deum credere, niſi ex integro credideris: nam Sabellius omnem pietatem, bonitatem, & potentiam in Deo eſſe, verè credidit: ſed de ſingulis perſonis in illa ſacra Triade non rectè ſenſit, qui Patrem fuiſſe paſſum credidit, propter quod nihil illi profuit fides quam dicebat ſe in Deum habere.

Sabellii error.

Ad hunc modum lapſi ſunt & damnantur Arrius, qui Filium Patri inæqualem affirmauit, & alii qui de Spiritu Sancto malè ſunt opinati. Quare neque tibi quicquã profuerit, ſi in Deum dixeris te credere, quũ interim male de CHRISTI humanitate & carne ſenſeris. Certè qui diſcredit in vno, in nullo credit, neque ſyncerè credit, qui dicit ſe Scripturas omnes recipere, dum eaſdem vel ſuo, vel alterius ingenio detortas, & contra ſenſum ab Eccleſia catholica traditũ, inuerſas, vt germanas & veras recipit: ſed hoc alicui cõdono quòd dixerit ſe habere ſanam fidem dictorum omnium, quid illi proderit iſta credere, ſi iuxta Scripturas viuere nolit? vanum prorſus & inutile fuerit.

Diſcredens in vno, in nullo credit.

Oportet igitur vitam agere, & incedere iuxta Scripturarum præſcripta, & veritatem. Neque ſolùm ſat erit ea credere quæ traduntur, verumetiam ea quæ iubentur facere.

Fides vitæ reſpondeat.

Quare quis exiſtimauerit quempiam verè credere, qui de baptiſmo pariter & abſolutionis ſacramento (quũ in Scripturis apertè tradita ſint) non rectè credit, ſicut fecit Nouatus: aut ſi crediderit, contemnat tamen, aut ſimulatè & craſſè negligat ea vel alia ſacramenta ſuſcipere, ſi detur opportunitas: aut ſi precationes, eleemoſynas, & ieiunia, ceu res inutiles reiiciat, quis dixerit huius fidei mercedem eſſe vitam æternam?

Nouatus.

Neceſſarium igitur fuerit verè credentem ſeſe morigerum præſtare ad omnia quæ Spiritus CHRISTI per Scripturas inſtigauit facienda, nec in aliquo diſſidere quod Eccleſia catholica (quæ eſt, vt Paulus ait, columna & firmamentum veritatis) profitetur: ſed pro certo dogmate recipienda ſunt omnia quæ priſci omnes catholici concorditer, & vnanimiter nobis reliquerunt. Qui quoniam concorditer, & vnanimiter cenſuerunt iuxta ſacras literas, & ſenſum earum,

1. ad Tim 3. d.

n. i.

quę reuelatore Spiritu CHRISTI didicerunt, non verè & ſyncerè credit qui ſacramenta poſt ſuſceptam fidem non recipit. Atque vt alicui non profuerit, ſi poſt profeſſam fidem, noluerit renaſci ex aqua & Spiritu Sancto, ita neque vtile fuerit ei qui ſe credere in Deum aſſeruerit, ſi corpus CHRISTI in Eucharistia recipere neglexerit, & neceſſarium non duxerit ad corroborandam fidem, & vitam æternam conſequendam.

Gratia ſacramentalis.

Præter enim gratiam quam ſuſcipimus per fidem viuam, confertur etiam nobis gratia noua in ſacramenti ſuſceptione, quæ iure optimo gratia ſacramentalis nuncupatur: multam copioſámque gratiam confert receptio corporis CHRISTI.

Intuitus ſacramenti non tam efficax quàm receptio.

Plus enim confert receptio hæc, quàm ſolus per fidem intuitus: vt ſolent gemmæ quum in medicaminibus teruntur, maiorem virtutem & fomentum, ſi in corpus recipiantur, afferre, licet non vertantur in ſubſtantiam corporis, quàm ſi ob oculos ſolùm apponerentur: ita quis negauerit viuificatricem CHRISTI carnem illis, à quibus piè ſumitur, potẽtiſſima quadam & ineffabili ſua virtute præſtare fomentum, & quodammodo alere, licet non in carnem recipientis cõuertatur.

Ireneus. Corpus noſtrũ carne Christi alitur.

Affirmat beatus Ireneus corpus noſtrum ali & nutriri carne & ſanguine Domini. Quomodo (inquit) negant hæretici carnem noſtram capacem eſſe donationis Dei, qui eſt vita æterna, quæ & ſanguine & corpore CHRISTI nutritur, & membrum eius fit: quemadmodum Apoſtolus ait in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola, Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Hæc ille. Quòd ſi is non ribi ſatiſfacit, audi Chryſoſtomum in Homilia de ſacrorum participatione dicentem,

Sacrorum participatio. Chryſoſtomus.

Neceſſarium eſt, Dilectiſſimi, myſteriorum diſcere miraculum, quid tandem ſit & quare ſit datum & quæ rei vtilitas: vnum corpus ſumus, & membra ex carne eius & ex oſſibus eius. Sequamur autem initiati quæ dicuntur, vt itaque non tantùm per charitatem hoc fiamus, verùm & ipſa re in illam miſceamur carnem: hoc per eſcam efficitur quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſyderium quod erga nos habet. Propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur, tanquam capiti corpus coaptatum. In eandem ſententiam accedit Cyrillus cap. 15. ſuper Ioannem, Conſiderandum eſt (inquit) non

Chriſtus in nobis participatione naturali.

habitudine ſolùm, quæ per charirarem intelligitur, CHRISTVM in nobis eſſe, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram alii ceræ ſimiliter liquefactæ ita immiſcuerit, vt vnum quid ex vtriſque factum videatur, ſic communicatione corporis & ſanguinis CHRISTI, ipſe in nobis & nos in ipſo. Hactenus ille. Hæc nihilominus fieri credenda ſunt, citra quamuis iniuriam aut permutationem corporis CHRISTI, quemadmodum exemplo auri & gemmarum paulò antè diximus, quæ quum in puluerem contuſa corporibus inualidis miniſtrantur, eadem reficiunt mirificè citra ſui diminutionem. Neque putaueris (vt quidam errore ducti aſſeruerunt) quòd

Caro Chriſti traiicitur in ſtomachum noſtrũ.

caro CHRISTI ſiue Euchariſtia, dum eam ſumis, & in medio palati eſt, euaneſcat, ſed deſcendit in ſtomachum, & commiſcetur partibus noſtræ carnis, & eam reficit ac nutrit, ſine quauis offenſione ſui. Quare ad quæſtionem reſpondeo. Licet viua fide quis conſequatur æternam vitam citra receptionem Euchariſtiæ, ob legitimum impedimen- solutio quęnis

Manducatio corporis Chriſti aliquid ſupra fidẽ nobis confert.

rum, propter quod non licuit illi recipere ſacramentaliter corpus Dominicum, tamen non ſolùm vitam æternam habet qui dignè recipit Euchariſtiam, ſed & maiore & copioſiore gratia abundat, quàm ſi non manducaſſet, & recepiſſet veram IESV CHRISTI carnem. Reſponſabit aliquis, Hoc tibi facile condonabo, neceſſarium eſſe viro Chriſtiano recipiat Euchariſtiam, ſed id fiet ſub vtraque ſpecie, vt hic locus manifeſte concludit:

Communicatio ſub vtraque ſpecie ſitne neceſſaria.

nam mandncarioni addit, Et biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Reſpondeo: Hic locus vt dixi, eò tendit vt credentes recipiamus id quod exhibiturus erat CHRISTVS pro mundi vita. Quid hoc erat? Caro & ſanguis effuſus pro generis humani ſatiſfactione & vita. Iam qui Euchariſtiam recipit ſub ſpecie panis, & corpus & ſanguinem recipit: nam ſub illa ſpecie totus CHRISTVS continetur. Idem

Chriſtus totus ſub vtraque ſpecie.

realiter & verè habetur, quod ſub ſpecie vini: neqne plus in vno quàm in alio Chriſtianus inueniet. Sub ſpecie panis eſt caro ex vi conuerſionis:

Panis conuerſus in carnem.

panis enim conuerſus eſt in carnem: nihil de pane illo triticeo remanſit: tota panis ſubſtantia conuerſa eſt in carnem: anima autem & diuinitas ibi ſunt ſecundum concomitantiam. Ita & in ſacramento ſub ſpecie vini, ſanguis eſt ex vi conuerſionis,

Vinum conuerſum in ſanguinem.

quia vinum conuerſum eſt in ſanguinem, reliqua ibi ſunt ex concomitantia: qnia quod diuinitas aſſumpſit, nunquam dimiſit. Quare quum vnanimiter & conſtanter ita à viris orthodoxis traditum interpretatúmque fuerit, vt laicis, imo & ſacerdotibus non ſacrificantibus ſufficiat ſub ſpecie panis communicare verum IESV CHRISTI corpus, quod non plus fructus habeatur

ex receptione

ex receptione ſub vtraque ſpecie, quàm ſub vna ſpecie : obnixè obteſtarer aduerſarium,oe plus ſaperet quàm oportet, ſed ſtaret definitionibus ſacrorum conciliorum , & ſanctorum patrum,quorum authoritas tanta eſt,vt illi adhærendum veniat,quoties de re quapiam inter Chriſtianos cootrouertitur.Non negauerim in prima Eccleſia apud aliquot,non tamē vniuerſos Chriſtianos,fuiſſe ſub vtraque ſpecie communicatum, ex rationabili cauſa: & vt maior haberetur ſacramento reuerentia , quòd non ſioe magno effuſionis ſanguinis periculo,poterat ſub ſpecie ſanguiois cōmuoicari,fecit ſtatuítque Eccleſia , vt ſub ſpecie panis tantū viris laicis & non ſacrificantibus cōmunicaretur. Quod hoc potuerit Eccleſia facile cōmōſtrabimus:Si quod maius eſt potuit immutare Eccleſia,potuit & quod minus eſt:ſed ex rationabili cauſa,& vt nomē CHRISTI maiori honore exciperetur,alia forma per aliquot annos baptizauit atque inſtituerat CHRISTVS.Nā CHRISTVS Matthæi cap.vltimo,baptizandi formā præſeripſit Apoſtolis, qnādo eos in orbē miſit,Euntes(inquit)docete omnes gentes, baptizātes eos in oomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.Eccleſia verò aliquot annis non vſa eſt illa forma : quam mutauit,volens omnes baptizari in nnmine CHRISTI. Iam inficiari non potes multo maioris eſſe neceſſitatis ſacramentum Baptiſmi,ſacramēto Euchariſtiæ:quum nemo niſi renatus poſſit ſaluari, & cælos ingredi , quos ingrediuntur etiam qui Euchariſtiam nnn receperunt,vt paruuli ante annos diſcretionis è viuis excedētes,& plerique natu maiores,aliquo & legitimo præpediti impedimento . Ad hæc pertinet quód Concilium illud Hieroſolymis per Apoſtolos celebratum, Act. cap. 15. de non manducando ſuffocato, poſtea per Eccleſiæ authoritatem ex rationabili cauſa immutatum eſt. Qnare potuit ſanxiſſe & ordinaſſe Eccleſia,vt ſub vna tantum ſpecie laici reciperent corpus Dominicum. Idque ſanctiſſimè factum putauerim præter rationes multas qnas ſolent plærique afferre,exemplo CHRISTI, qui viris laicis quibuſdam corpus ſuum ſub voa ſpecie panis cōmunicauit,non miniſtrato ſanguine ſub ſpecie vini. Refert Lucas, CHRISTVM duobus diſcipulis in caſtellum Emaus proficiſcētibus, ſe comitem adiunxiſſe,quorū oculi tenebantur,ne eum agnoſcerent : quibuſcū,menſæ in hoſpitio accubuit, & accipieos panem,benedixit fregit ac porrexit illis duobus,quibus aperti ſunt oculi eorū. At mox vt cognouerunt eum,euanuit,& à conſpectibus eorum ſubduxit ſe . En apertè cōſpicis, CHRISTVM communicaſſe corpus ſuum illis duobus ſub voa tātùm ſpecie,nulla facta mentione de ſpecie vini.Et oe huic interpretationi ſolus videar aſſentiri,Diuus Auguſtinus libro.3.de conſenſu Euangeliſtarū,hoc ipſum teſtatur.Nō incōgruenter (inquit) accipimus,hoc impedimentū in oculis eorū à Satana factū fuiſſe,ne agnoſceretur IESVS; ſed tamen à CHRISTO facta eſt permiſſio vſque ad ſacramētū panis,vt vnitate corporis eius participata,remouéri intelligatur impedimētū inimici,vt CHRISTVS poſſet agnoſci.Hactenus Auguſtinus.In eadē ſentētia eſt Chryſoſtomus,homilia 17 ſuper Matthæū,Similiter & Theophilus,vetuſtus author,pius & verè Chriſtianus. At reclamabis,dicēs Chriſtum ſub vtraque ſpecie diſtribuiſſe Apoſtolis.Reſpōdeo,Scio CHRISTVM dixiſſe,Exemplū dedi vobis, vt quemadmodū ego feci,ita & vos faciatis:At Spiritus Sāctus ipſi Eccleſiæ afflauit , eámque docuit,non omnes ad vnguem,veluti ex præcepto circunſtantias actionum CHRISTI obſeruandas eſſe.Sub noctem & ſub cœnam ille conſecrauit & cōmunicauit:nos tamen vt maior ſacramento habeatur reuerentia,ieiuni & mane recipimus Euchariſtiam . Quòd autem communicauit diſcipnlis ſub vtraque ſpecie , re vera æquum erat ita faceret,non minus ob id, quòd iam huius ſacramenti prima fuerat inſtitutio facta, quàm ob id,quòd illi iam deſignabantur, erántque ſacerdotes cōſtituti, quibus,quia ſacramenti conficiendi poteſtatem contulit, voluit eiſdem ipſum exhibere ſub vtraque ſpecie : ſoli aderant Apoſtoli dnodecim,authore Luca,qui enumeraſſet alios ſi adfuiſſent . Et quū facta eſſet hora(ait cap.22,)diſcubuit,& duodecim Apoſtoli cum eo. Quare ſolis ſacerdotibus ſacrificantibus communionem ſub vtraque ſpecie reliquit Eccleſia, oon autem viris laicis . Et ne obieceris,quòd hoc inſtituto laici non ſolùm tanto bono de perceptiooe ſub vtraque ſpecie fruſtrantur , ſed & ſe contemptos facile coniiciunt , quod multis poteſt eſſe ſcandalum, dico, Cōſideranda veniunt duo circa Euchariſtiam, efficacia & ſignificantia. Quantum ad efficaciam, oihil certè amplius ſub vtraque ſpecie cōtinetur quàm ſub altera tantùm : totus enim CHRISTVS cum anima , ſanguine , corpore , & deitate , non miuus ſub vini quàm ſub panis ſpecie , cuique ſiue laico ſiue ſacerdoti confertur . Quare neque contemnitur neque gratia aliqua fruſtratur laicus . Si vero ſignificantiam ſpectaueris, aliud eſt : ſic enim Euchariſtia repræſentat ſacrificium , quod pro nobis in cru

Sub vtraque nō plus fructus quàm ſub altera ſpecie confertur.

Eccleſia ſancta inſtitutio de cōmunione ſub altera ſpecie.
Eccleſiæ authoritas.

Communicauit Chriſtus quibuſdā ſub ſpecie panis tantū.

Theophilus

Nō omnes Chriſti actiones ſub præceptū cadunt. Circunſtantia præceptorū Chriſti non omnes in præcepto.
Cœna nouiſſima ſoli duodecim accubuerūt.
Laicis nihil detrahitur quòd ſub altera tantum ſpecie communicent.
In Euchariſtia conſiderāda efficacia & ſignificatio.
Euchariſtiæ efficacia.
Euchariſtiæ ſignificatio.

ce CHRISTVS obtulit,quum videlicet à corpore ſaoguis ſeparatus erat. Et quia ſignificantiæ myſterium magis ad conſecrantem pertinet quàm ad ſuſcipientem, ob id quoties miſſam ſacerdos celebrat, ſacramentum hoc ſub vtraque ſpecie cooſecratur,noo ſolùm vt aſtautibus paſſionis CHRISTI memoria viuacius iogeratur, verumetiam vt tali ſacrificio(quo nihil acceptius Deo offerri poteſt)diuinam ipſi munificentiam facilius promereantur. Quare quū ſub vna ſpecie tantum contineatur,quantum ſub vtraque, necnon ſub voa ſpecie æquè exerceatur fides,erigatur ſpes,ac charitas imflammetur, atque ſub vtraque,nec differentia ſit niſi in expreſſiori ſignificatione,conſtanter diceodum eſt, neque laicos per hunc ritum contemni, oeque quicquam illis incommodari. Si quis reſponſare adhuc deſyderauerit,hoc vnum rogo ſibi perſuadere velit quod Paulus 1. Corioth. cap. 11. ait, Si quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus,ueque Eccleſia Dei, Quæ quum audiret inter ſuos cootrouerſiam eſſe de ſacra communione facienda ſub vtraque ſpecie, ſacrificantium communionem ab aliis diſereuit. Cuius decretum extat in cōcilio Agathenſi & Sardicenſi. In concilio etiam quodā generali ad Cōſtātiam vocato,definitum eſt, vt conſuetudo quam de communione ſub vna duntaxat ſpecie laicis exhibenda tum aſſerebant ab Eccleſia fuiſſe receptam, deinceps obſeruaretur. Hoc decretum tanquam à Spiritu Sancto profectum,ab vooquoque beoe Chriſtiano repudiari non debet. Colligamus ex his & ſenſum horum verborū vno atque altero verbo dicamus.

Māducatio Eucharistiæ neceſſaria.
Eucharistiā recipiāt ſoli rationis capaces.
Verbi ſecundæ perſona virtus.

CHRISTVS ex his verbis inſinuat neceſſariam eſſe,ad vitam æternam habendam,manducationem panis illius quem daturus erat in cœna, hoc eſt,vult omnes homines rationis capaces(quos hìc ſolùm alloquitur, vt verbum ſecundæ perſonæ Māducaueritis, oſtendit, qua perſona noo vtitur in præcepto de baptiſmo,ſed ait,Niſi quis,id eſt omnis qui non,vt etiam rationis incapaces,cuiuſmodi ſunt iofantes,hoc verbo Niſi quis,&c. comprehēdantur)recipiant Euchariſtiam verè cōtinentem carnem & ſanguioem adeò & totū CHRISTVM, eredàtque dum hanc manducationem exercet,ſe māducare carnem CHRISTI, & bibere ſanguinem eiuſdem, quum id quod continetur ſub ſpecie vini,non ſit aliud, ſed idem realiter ſit,quod eſt ſub ſpecie panis. Proinde quòd hìc dixerit,Niſi manducaueritis, & biberitis, &c. explicatius voluit ſignificare verbū promiſſionis præcedēs, Caro mea eſt quam dabo pro mundi vita. Quaſi diceret,Ego pro veſtra ſalute & vita moriar in liguo, carne exangui relicta,& ſanguine effuſo. Hoc neceſſarium eſt in vobis ſentiatis,vt mecum mortui,ſimul & reſurgatis. Beatus eſt qui hæc credit & facit, hoc eſt qui credit ſe manducare carnem CHRISTI, & bibere eiuſdem ſanguioem, dum Euchariſtiam, hoc eſt verum IESV CHRISTI corpus,in ſancta cœna recipit, per manus ſui parochi,perſonam CHRISTI gerentis & repræſeotantis,certus ſe per illius in cruce litationem & ſacrificium, eſſe redemptum, & filium Dei atque hæredem conſtitutum. Propoſuit ſiquidem Deus CHRISTVM (ait Paulus Rom. cap. 3.) propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius,ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ,propter remiſſionem præcedentium delictorum,in ſuſteotatione Dei, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore:vt ſit ipſe iuſtus,& iuſtificās eum,qui eſt ex fide IESV CHRISTI.

Euchariſtiā recipientis fides.
Chriſtus à Patre nobis propoſitus.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Quia creditu difficile eſt quod propoſuit ſe eſſe panem de cælo, qui manducantibus ſe,vitam æternam dat,idem repetit iiſdem verbis, cum expolitione, vt apertius nobis declaret,& id teoacius io animis teneamus,quàm oeceſſaria fuerit receptio Euchariſtiæ, ſiue manducatio corporis eius,cum māducatiooe ſpirituali, hoc eſt cum fide,qua creditur paſſus & mortuus, vt cum illo æternùm viuamus. Qui recipit & ſacramentaliter manducat Euchariſtiam,manducat carnem,& bibit ſanguinem nō nudi hominis, ſed Dei veram carnem & verum ſanguinem: quæ caro Dei viuificare & deificare poteſt, vt pote contemperata deitati: is qui manducat habet ex eſu potúque vitam æternam. Neque ſolùm hìc per ſpem, ſed etiam poſt hanc vitam in re & poſſeſſione, à facie ad faciem beatus erit per meam carnem ſiue per meum corpus, quod à piis comeditur: io nouiſſimo die comedentes reſuſcitabo:atque ita reſuſcitato corpore,totus homo mecum vita æterna fruetur. Proinde quū ipſe ſit reſurrectionis author, qui naturaliter vita eſt, non patietur ſua membra diuelli à ſe,qui ſupra omnes eſt,ſed quiſquis per huoc panē cæleſtem illi eſt ioſitus,per illum in oouiſſimo die ſuſcitabitur: vt quoniam totus homo illi credidit, totus homo cum illo viuat io æternum. Qui ergo manducat carnem CHRISTI, iam habet vitam æternā, quia iam

Māducatio ſpiritualis.
Euchariſtiā recipiens,manducat carnem & bibit ſanguinem Dei.
Caro Chriſti viuificat & deificat.
Corpus Chriſti quomodo nobis vita eſt.

quia iam viuit ſecundum animam & Spiritum, morietur quidem ſecundum corpus, ſed cum ſpe reſurrectionis. Nam huic pollicitationi adhæret, ET ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Obſerua: Paulò antè dictum eſt, Hæc eſt voluntas Patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Hos fructus hoc loco repetit, ne quis exiſtimet ſe abſque receptione corporis CHRISTI ſub ſpecie viſibili, vitam vtramque corporis & animæ ſola fide recuperaſſe, & iſto ſacramento non egere. Hac ergo repetitione conteſtatur Dominus, quod non verè credit, qui ſacramentalem manducationem contempſerit. Nam hanc contemnēs, ſe à capite & membris præcidit & ſegregat, quare nec vitam habet.

Promiſſio de reſurrectione.

Infidelis eſt qui cōtemnit manducationē Eucharistiæ.

Caro enim mea, verè eſt cibus, & ſanguis meus, verè eſt potus.

Superiorum rationem & cauſam reddit à cauſa formali, qua CHRISTVS vrget medium per quod nobis contingit vita. Rurſus, ab ipſis effectis ætiologiam adducit, quibus declarat carnem ſuam eſſe medium ad vitam. Manna ſolùm ad tempus nutriebat, non ergò erat cibus de cælo: ſanctum verò CHRISTI corpus, eò quòd non ad paruum tempus duret, neque corrumpatur ſicut cibus corruptibilis, aut manna, ſed æternæ vitæ ſit ſubſidium, eſt verè cibus. Similiter & potus ſanguinis Domini verè eſt potus, quia non ad tempus ſufficit ſiti, ſed ſemper abſque ſiti conſeruat: nec indigere permittit bibentem. Nam quiſquis gratiam Spiritus Sācti per receptionem Euchariſtiæ, ſiue per diuinorū myſteriorum ſumptionem ſuſceperit, neque famē Spiritualem, neque ſitim patietur, qualem increduli patiuntur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt (ait Cyrillus) ſed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus eſt. Propterea corpus & membra CHRISTI ſumus: quia per hanc benedictionem myſterii, ipſum Filium Dei ſuſcipimus. VERE eſt cibus, id eſt vere viuificat, liberat, & ſpiritaliter æternùm nutrit. Obſerua: vt fortius ſalſum Iudæorum de ſe iudicium feriret, qui humanitate CHRISTI offendebantur, habentes eum pro abiecta & vili perſona, frequenter vocabulum carnis repetit, & ſe Filium hominis nūcupat, vt declaret illis, id quod tantùm abiiciebant, vtputa carnem ſuam eſſe medium, quo pararetur mundo redemptio & vita æterna, neminémque æternùm victurū, qui non ederet carnem Filii hominis, hoc eſt qui non haberet CHRISTVM in ſe viuentem.

Caro Chriſti verè cibus eſſe probatur.

Cibus verus.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.

Pergit probare, ídque ab effectibus, carnem ſuam verè eſſe cibum, & ſanguinem ſuum verè eſſe potum. Carnem CHRISTI manducare, & eius ſanguinē bibere, eſt in CHRISTO manere, & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc (ait Auguſtinus) qui non manet in CHRISTO, & in quo non manet CHRISTVS, proculdubio nec mādueat ſpiritualiter carnem eius, nec bibit eius ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis CHRISTI: ſed magis tantæ rei ſacramentū ad iudicium ſibi māducat, & bibit, quia immundus præſumpſit ad CHRISTI accedere ſacramenta: ſed offerat ſe CHRISTO cum ſpe veniæ, & manducet Euchariſtiam, quam recipiendo manducabit carnē, & bibet ſanguinem CHRISTI, fiétque in eo noua quædam & ſuper rationem humanam contemperatio: ita vt ſit Deus in nobis, & nos in Deo. Nam non Deum nudum māducamus (ait Theophylactus:) tangi enim nequit, & incorporeus eſt, & neque oculis neque manibus apprehendi poteſt. Iterum nudi hominis caro nihil prodeſſe poteſt, ſed quia Deus vniuit ſibi carnem ſecundum ineffabilem contemperationem, viuifica eſt & caro, non quòd in Dei naturam trāſierit, abſit: ſed ad ſimilitudinem candentis ferri, quod & ferrum manet, & ignis operationem demonſtrat. Sic igitur & Domini caro manens caro, viuifica eſt, ſicut Dei caro. Proinde quemadmodum (vt Paulus ait, Corinth. cap. 5.) modicum fermēti totam maſſam fermētat: ſic paruula benedictio ſiue ſuſcepta Euchariſtia, totū hominem in ſe attrahit, & ſua gratia replet. Et hoc modo in nobis CHRISTVS manet, & nos in CHRISTO: verè enim totū fermētū in totā maſſā pertranſit. Mirabilis eſt hæc tū cōtēperatura tū cōiunctio māducantis & rei māducatæ: in qua ſi iuxta fidē intuiti fuerimus, veri cibi & potus cōditiones in hac ſacramētali māducatione & nutritione ſpiritali reperiemus. Res quæ manducatur tādiu cibus eſſe dicitur, quandiu in manducante, & māducans in illa manet. Et ſimiliter de potu dicitur. Nā nō aleret cibus

Manducare carnē Chriſti quid eſt.

Contemperatio Spiritalis.

Caro Chriſti viuifica.

Cibi & potus conditiones in manducatione ſpiritali.

ſiue alimẽtum, niſi eſſet in eo qui alitur: & qui alitur, ſit in alente: hoc actione & alimentõ naturali compertum habemus: niſi enim natura eius qui alitur, attendat alimento, iam non alitur. Item ſi alimentum tranſiuerit ſiue in eum qui alitus eſt, ſiue in quamcunque aliam materiam, iam non eſt amplius alimentum, iam non eſt cibus aut potus. Has alimenti conditiones explicat Dominus his verbis, Manet in me, & ego in illo. Quũ enim dicit MANET, excludit tranſitum, non certè tranſit caro CHRISTI in noſtram, neque noſtra in ipſius carnem. Quum addit IN me, oſtendit attentionem ipſius mãducantis ad ipſum verum cibum (à quo alimentum accipit) ſpiritalem & fouentem in vitam æternam. Subiungens ET ego in illo, declarat ſe eſſe intus in manducante, vt oſtendatur ineffabilis quædam & mutua coniunctio inter manducantem, & rem manducatam, ſiue verũ cibum ex charitate, ſecundum id quod ſcriptum eſt, Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Obſerua: non dixit Manet in carne mea, aut ſanguine meo: vt iam nos euehat ab humanitate ad ipſam diuinitatem, hoc eſt ad ſeipſum, vt planè intelligamus, quòd qui mãducat carnem CHRISTI, & fide viua mortem eius & ſanguinem recipit, non ſolùm coniungitur humanæ naturæ, ſed toti CHRISTO, qui Deus & homo eſt: fitque particeps benedictionis, quæ (mihi crede) non mortem ſolùm, verumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim (ait Cyrillus) quũ in nobis maneat CHRISTVS, ſæuientem mẽbrorũ noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, colliſos redintegrat: & ſicut paſtor bonus qui animam ſuam pro ouibus poſuit, ab omni nos erigit caſu. Obſerua: Quum dicit, ET ille in me, & ego in eo: quaſi diceret, Quicquid ego habeo, illius fit particeps, vt vitæ quam ego in me habeo, iuſtitiæ, vitæ æternæ, & ſic omniũ meorum bonorum: imò viciſſim & ego in illo, qui tanto amore hunc quæſiui, vt illum fecerim templum meum, domum meam, quam ſolus ego ab multis ſordibus purgaui, qui illius peccata & mea feci, & eadem tuli ſuper dorſum meum, vt ſeruaretur, & in illo manerem, cui vitam per Spiritum meum impartio: aut, Ille in me eſt, velut membrum in corpore, aut palmes in vite, ſocietate ineffabili.

Alimenti conditiones.

Mãducantis & rei manducatæ coniunctio.

Chriſtum eſſe in nobis, & nos in illo.

Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me.

Nulla eſt ex Ariſtotele aut Platone methodus ad huius loci cognitionem, nihil hic cognoſcit caro, ſola fide horum verborum ſenſum accipimus. Peruenuſta & eadem ardua collatione CHRISTVS ſeipſum explicat, atque hæc eſt ἀπόδειξις, id eſt euidens probatio eius quod CHRISTVS toto hoc ſermone egit, eſſe ſcilicet ſe panem cæleſtem, dare vitam mundo, victurum æternùm eum qui ſibi credit, qui ad ſe venit, qui carnem ſuam edit, & bibit ſanguinem ſuum: viuere in ipſo & per ipſum, & ipſum viuere in eis, qui ſuam carnem manducant. Hæc argumentis deducamus: Vita Dei æterna eſt: Ergo qui particeps eſt vitæ Dei, æternùm viuet: ſed omnis qui ſpiritaliter & ſacramentaliter CHRISTVM recipit, hoc eſt qui CHRISTVM, vt vitæ largitorem, fide & ex animo complectitur, eundémque in ſe habet, id eſt eum edit & manducat, eſt particeps vitæ Dei: Ergo qui manducat carnem CHRISTI, & fide viua illum aſſumit vt ſeſe offert verbo & ſacramento, is particeps eſt vitæ Dei. Eſt particeps vitæ Dei, ergo viuet æternùm. Supereſt probare quòd CHRISTVS eam viuat vitam, habeátque, quam & credentibus & ſeipſum ſumentibus ſiue mãducantibus communicet. Vt (inquit) quamuis Pater viuẽs vita propria, quæ à nullo dependet, MISIT me, id eſt homo factus ſum, VIVO tamen propter Patrem, id eſt, Ità & ego ſum vera vita, quandoquidem Pater generatione ſe totum in me impreſſit: non quòd deſerat vitam & omnia quæ habet, ſed quòd omnia eadem mihi communicet, & in me tranſfundat quæ habet. Sic qui manducatione carnis meæ me recipiet, viuet profectò totus ad me reformatus, qui viuificare poſſum, quoniam ex viuo Patre ſum: propter hoc ſum Deus viuẽs & immortalis, quia talem habeo Patrem, & talis Pater me miſit, id eſt genuit & incarnari voluit me: mortalem quidem carnem aſſumpſi: ſed quia naturaliter vita exiſtens, habito in ipſa, totam carnem meam ad vitam meam reformaui, corpúſque meum ſic vita repleui, vt qui manducat meam carnem, propter me viuat. Et quia ſum via, veritas & vita æterna, qui manducat me, viuet æternùm propter me. Quare hanc vitam acceptã à Patre, non ſoli mihi velut inuidus quiſpiam, reſeruabo: ſed eam communicabo credentibus in me, & dignè manducantibus me: huc enim miſſus ſum à Patre, vt mea communicem, quæ à Patre natura habeo. Aut ſicut miſit me viuens Pater, &c. Ac ſi diceret,

Apodixis.

Chriſtus vitam credentibus cõmunicat.

ceret,

ceret: Sicut hic homo vitam habet propter Patrem, id eſt vnitus eſt naturæ diuinæ in vna hypoſtaſi, quæ eſt Filius, & ob id in eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei: deditque ei Pater omnia in manu, neceſſarium eſt, vt ipſe ſit veluti canalis, per quem ad nos deriuatur non ſolùm vita, ſed & omne bonum, adeò vt nihil nobis à Deo communicetur, niſi id ad nos per hominem CHRISTVM ſcaturiat: vt non ſolùm fatendum ſit omnia per CHRISTVM condita eſſe, ſed etiam inſtauranda. Qui ergo manducat Euchariſtiam, quum vniatur CHRISTO manducato, neceſſarium eſt ipſum viuere propter CHRISTVM manducatum, cui vt vitæ largitori modo quodam ineffabili vnitus eſt, & ab eo vitam habet. Eſt certè CHRISTVS cauſa media & meritoria propter quam & manducans & credens in eum, viuit æternùm. Obſerua: Quum dicitur, Ego viuo, ne exiſtimes eum iuxta participationem vitæ viuere, alioqui animal diceretur Deus, ſed non eſt: neque enim Deus animal nominatur, neque creatura quædam, vita vocabitur. Nã aliud animal eſt, aliud vita quæ in ipſo eſt. Si enim idẽ eſſet animal & vita, omne animal profectò vita diceretur: quod certè nemo ſanæ mentis vnquam cogitauit. Vnigenitus ergo animal non eſt, ſed vita ſecundum naturam, vt ipſe infrà aſſerit, Ego ſum reſurrectio & vita. Proinde Vita illud eſt, quod viuificat, non quod ab alio viuificatur, ſicut & Sapientia, quod ſapientem facit, non quod ſapiens fit. Eſt autem CHRISTVS vita, 1. Ioannis 5, Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. Hic eſt verus Deus & vita æterna. Paucis abſoluamus ſenſum quem prætendunt hæc verba: quia Pater viuens miſit Filium ſuum vnigenitum viuentem propter ipſum Deum Patrem: id eò factum eſt; vt qui manducat carnem Filii hominis, viuat propter ipſum IESVM Filium Dei. Aut Filius propter vnitatem quam habet ad Patrem, recipit vitam à Patre. Ergo qui vnitur CHRISTO, quem eò miſit Pater vt det vitam mundo, recipit vitam à CHRISTO.

Chriſtus homo vitam propter Patrem habet.
Homo propter Chriſtum manducatum, vitam habet.
Chriſtus cauſa vitæ credentibus e data.
Chriſtus non participatione vt a dicitur viuere.
Animal.
Chriſtus animal non eſt.
Vita quid eſt.

Hic eſt panis qui de cælo deſcendit.

Totius apologiæ cõcluſionem allaturus, à demonſtratione certæ perſonæ, & à loco veritatẽ panis cæleſtis inſinuat. Ex multis iam vos docui aperuíque quod panis verus quẽ ego daturus ſum, eſt hic panis: demonſtrat ſuum corpus ſiue carnem ſuam quam daturus erat pro mundi vita. QVI deſcendit de cælo: verbum, Deſcendit, κατέβη eſt præteriti temporis, vt inſinuet non eſſe aliam hypoſtaſim carnis ſuæ, ab hypoſtaſi Filii Dei: ſed vna eſt, hoc eſt Filius Dei qui deſcendit de cælo, id eſt incarnatus eſt, quando verbum caro factum eſt. Ergo qui credis panem verum de cælo deſcendiſſe, crede æternam ab eo vitam credentibus immitti. Oſtendet enim hic effectus hunc panem de cælo, hoc eſt ex Deo eſſe: æquum & decens certe eſt, æterna eſſe quæ ab æterno emanant.

Æterna ab æterno.

Non ſicut manducauerunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt.

Ab effectis ipſis probat manna non fuiſſe cibum de cælo. Quæ ad breue ſufficiunt, nõ merentur appellari cæleſtia, & dici è cælo eſſe, ſed manna ſolùm ad breue tempus datum eſt, quod etiam famem non extinguebat quin mox eadem rediret: nam Patres Iudæorum comederunt ipſum manna & tamen mortui ſunt. Certiſſimum enim eſt quòd ſi de cælo, id eſt ex Deo fuiſſet, atque hic verus panis, liberaſſet à morte participantes. Eò manducabant manna, vt vitam ſeruarent, & tamen mortui ſunt: non eſt ergo manna panis de cælo, hoc eſt cæleſtis naturæ, cæleſtes & ſpiritales faciens ſui participes, ſed terrenus & temporarius erat cibus, ex aëre deplutus, parum efficax, nihil præſtans quòd æternùm duret.

Manna nõ erat cibus de cælo.

Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

Frequenter vitæ meminit, eiúſque vocem & nomen ſæpe verſat in ore, quòd intelligeret nihil mellitius ſuauiúſve dici, quod homines magis delectaret: quibus natura comparatum eſt, vt non ſolum & eſſe & viuere deſyderent, ſed etiam maximopere affectent, quæ ad vitam conducunt. QVI manducat hunc panem, qui verè de cælo deſcendit, qui ex Deo eſt, vim cæleſtem habens, vt manducantes in ſe quodammodo transformet, habet vitam æternam: id eſt, Hic panis cæleſtis veſcenti dat vitam æternam, pro qua ſeruanda ille manducat hũc panem. Habet re vera vitam æternã quantũ attinet ex parte huius panis cæleſtis, qui non aufert liberum arbitrium, quin poſſit manducans peccare, & hoc peccato amittere

Hominum inæſtatio.
Panis de cælo dat vitã æternam.

vitam illam cæleſtem:ſed hac amiſſa,non animum deſpondeat:redeat ad hunc panem cum fide viua,& inueniet vitam pro qua agat gratias, & perſeueret conſtanter in fide illa viua, cuius fructum reportabit ſalutem animæ ſuæ,æternùm cum hoc pane cæleſti victuræ.

Hæc dixit in Synagoga docens in Capharnaum.

Chriſtus in Synagoga docuit. Doctrina Chriſti publica.

Doctoris perſonam gerens,doctrinam illam cæleſtem,hoc eſt ſacrum Euágelium Dei, æternum quoddam conſilium,in Synagoga,frequentéque plebis conuentu nuntiauit : palámque hæc verba fecit,vt omnem Iudæis atque incredulis excuſationem auferens,eos maioris criminis reos oſtenderet, & ſe nihil aduerſus legem docere , qui in Synagoga cunctis audientibus functionem ſuam ex lege ſanctam & veram eſſe aperiret . Vnde Pontifici interroganti de doctrina eius, reſpondit CHRISTVS, Ego palàm loquutus ſum mundo, ego ſemper docui in Synagoga,& in templo,quo omnes Iudæi conueniunt : & in occulto loquutus ſum nihil. Hæc prædixerat ipſe per Eſaiam cap.45,Non in abſcondito loquutus ſum , in loco terræ tenebroſo. Certa ergo eſt doctrina CHRISTI quæ in apertum prodit,nullius erroris ſuſpecta. Qui facit veritatem(vt ſuprà cap.3.dictũ eſt)venit ad lucem,vt manifeſtetur opera eius,quia in Deo ſunt facta . Publica proculdubio dicentis authoritas, veritas & claritas vehementer aduerſarios terrent, & paratiores ad credendum faciunt auditores.Obſerua:locorum circunſtantiæ,nempe in Synagoga,loco in quem conueniebant tum magiſtratus,tum plebei,& in Capharnaũ vrbe inclyta,& metropoli Galilææ , faciunt vt nihil prorſus de veritate narrationis dubitare poſſis.

Synagoga.

Multi ergo audientes ex diſcipulis eius.

Animalis homo.

Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus, abhorrẽs ſemper à ſublimiore doctrina: quam quũ non intelligit,neque attendere,neque eam aſſequi vult,ſed contrà animo deiectus,illi veluti duro ſermoni detrahit,& aduerſatur . Ad hunc modum facere videntur edentuli,qui molliora,etiam ſi peiora ſint,eligunt alimenta,ſolidiora verò ac meliora edulia maximè vilipendunt , ægrotationem ſuã occultare volentes. Tantum abeſt craſſus Capharnaitarum populus tanti myſterii cæleſtis capax eſſet , vt diſcipuli quoque complures hoc ſermone à magiſtro deſciſcere voluerint.Non putauerim iſtos fuiſſe veros diſcipulos, ſed tantum hoc nomine dictos,quòd frequentius Dominum ſequerentur,& longiore tempore cum Domino morarentur , veluti quodam feruentiore zelo & ſtudio ducti,quàm reliqua turba.Horum frigidus & inconſtans erat feruor,& animus, qui ad tempus crederẽt, & quouis doctrinæ vento motarentur.

Edentulorum natura. Ficti diſcipuli Chriſti.

Dixerunt: Durus eſt hic ſermo,& quis poteſt eum audire ?

Carnalium opinio de Euchariſtia.

En carnalium verba,DVRVS eſt hic ſermo(aiunt)quem loquitur,de comedenda carne viui hominis,& bibendo ſanguine : non poſſe quenquam viuere,niſi edat eius carnem, & bibat eius ſanguinem:quíque hoc fecerit,eum victurum in æternum:Manna non eſſe panem de cælo:Carnem ſuam eſſe verum de cælo panem : cuius aures ferant huiuſmodi doctrinam ? quis hæc ſuſtineat audire? quid hoc eſt aliud quàm ex mortali carne facere Deũ immortalem? Forſitan potuiſſemus ferre quòd ſe panem cæleſtem dixerit,metaphora quadam qua intelligeremus doctrinam(quam ſibi attribuebat) eãdem eſſe cum Patris ſui doctrina:ſed longè aliter res habet.Carni ſuæ,(quæ quid aliud eſt quàm eſca vermiũ aut gramen aliquod vt omnis caro)tantum tribuit,vt neceſſarium dixerit eam comedendam eſſe, qui voluerit æternùm viuere. Quis iſta audiuerit,qui non offendatur? Deo detrahit. Horũ manifeſta eſt duricies & cordis inſipientia,qui omnia iuxta oculum & ſenſum , nihil autẽ ſecundum Spiritum & mentis acutiem interpretantur , putantes ſe ad immanes ferarum mores vocari , incitaríque,vt vellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinem bibere: quũ audiunt, Niſi manducaueritis carnem Filii hominis,&c. Debuiſſent vt bonos decet diſcipulos interrogare magiſtrum,& diſcere ea quæ non intelligebãt . Hæc ſi feciſſent, verſati fuiſſent vt in deliciis in doctrina Domini , canentes cum cithara Dauidis Pſal. 118, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.

Sciens autem IESVS apud ſemetipſum,quia murmurarent de hoc diſcipuli eius.

Chriſto omnia aperta.

CHRISTVS,cuius oculis omnia nuda & aperta ſunt,intelligens quid inter ſe murmurarent,alia re mirabili,illorum offendiculo mederi vult, prædicens de ſe conſpecturos oculis ſuis non leuiora,quàm ſint quæ nunc audiunt de eſu carnis ſuæ , & potu ſanguinis , quæ

neque auditu

neqoe auditu abſurda, neque viſu horribilia ſunt, ſed delectabilia & ſalutifera, ſi non iuxta craſſam carnis intelligentiam, ſed ſpiritualem ſenſum accipiantur.

Dixit eis.

Pro ſuo more ad diſcipulos conuerſus IESVS, ne iraſcitur quidem ipſis murmurantibus, quanquam interim murmur illorum oon probet: blando & leni ſermone tarditatem & craſſitiem arguit.

Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius?

Pergit CHRISTVS ſuos ad fidem pellicere, quibus aſcenſum ſuum in cælum indicat verius quàm aperte dicit, quòd nondum aduenisſet hora eius, vt gloriam ſuam palàm profiteretur. Hinc interrogatione & ecliptica oratione vſus eſt ad hunc ſenſum, An hic ſermo vos offendit, quod dixerim, Niſi mãducaueritis carnem Filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam io vobis, quódque aio è cælo me aduenisſe, & me eſſe panem è cælo, qui vitam dat mundo. Hoc vnum vos rogo: Vtrum difficilius eſt iuxta humanam rationem, & craſſum veſtrum intellectum, deſcendiſſe è cælo, an aſcendere in cælum? Quid igitur dicetis, ſi ſpectaueritis olim Filium hominis, quem modò tam oihili eſſe putatis, & Ioſeph filium arbitramini, quem videtis humano corpore indutum, per reſurrectionem aſcendere in cælum, vbi prius erat antequam deſcenderet, priuſquam hoc haberet corpus mortale? Videbitis (inquam) glorificatum & in ſua maieſtate ſedentem, æqualem Deum cum Patre Deo, nec amplius obooxium humanæ infirmitati, ſed ſedentem ad dexteram Patris io cæleſtibus: caput ſupra omnem principatum, poteſtatem, virtutem, dominium, & habentem nomen ſupra omne nomen: quid tum cenſebitis? Eò hoc corpus aſſumpſit, noo vt ſemper ſapiatis carnem, ſed à carne deficiatis ad Spiritum. Conditionalem particulam addidit, is i, qoia multi erãt non viſuri: ſed ſi videritis aſcendentem, nónne id vobis erit propinquiſſimum argumentum, quo coouincamini dicere, id verum eſſe quod dixit, Se deſcẽdiſſe de cælo? Nam nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis eſt. His ergo verbis ſignificat CHRISTVS id futurum, quod admirabilius ſit, nempe vt redeat in cælum vnde venerat. Nihil ergo vos (ait) conturbare debet ſermo meus. Nam ſi credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari, quid dicetis quando hoc corpus in cælum volare videbitis? Si ergo præter naturam caro mea io cælum conſcendet, quid prohibet, ne ſimiliter præter naturã viuificet? Obſerua. Vnus eſt CHRISTVS, non duo CHRISTI: vnus enim ante incarnationem, & poſt incarnationem Filius eſt: vna eadémque perſona Filii Dei & Filii hominis. Duæ tamen naturæ diuina & homana in vna hypoſtaſi, quæ Filius eſt: vode homo eſt Deus, & Deus eſt homo. Verbum enim caro factum eſt, non in carnem mutatum, immutabilis enim natura eſt. Ideo CHRISTO conuenit aliquid ſecundum humanitatẽ, vtputa aſcendere, quod noo conueoit diuinitati. Nam CHRISTVS aſcendit vt homo in cælum, vbi erat vt Deus: ante quem aſcenſum non illic erat vt homo, ne quis conſentiat Valentino dicenti CHRISTVM attuliſſe è cælo corpus cæleſte, ſed vt Deus erat, qui æternus eſt. Nam in principio erat Verbom, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Non abſimile eſt hoie reſponſo, quod CHRISTVS Nathanaëli ſuprà cap. 1. dixit, Maius his videbis. Et dicit ei, Amen, amen dico vobis, Videbitis cælum apertũ, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra Filium hominis. Hæc omnia parturiebant pollicebantúrque magnifica & potentia facta, quibus maoifeſtaretur CHRISTVS, vita & iuſtitia omnium eſſe, cuius potens eſt verbum, & virtus ineffabilis. Nam reſurrectione, aſcenſione, & Spiritus Sancti miſſione, declarauit CHRISTVS carnem ſuam (quam in cœna diſcipulis communicauit, & ſuper lignum in litationem & hoſtiam pro peccato mundi voluntariè tradidit) eſſe veram vitam, lucem, & iuſtitiam mundi. Quomodo obſtupuerunt Iudæi videotes tam potentia facta, ſigna, prodigia, & tam magna miracula, quæ verè oſtendereot eum quem tam acriter auerſati ſunt, eſſe ſummum opificem, & qualem ſe aſſerebat: cuius etiam magnitudo & potentia vehemens appareret, quum tam magna & prodigioſa oſtenta operaretur per pauperculos viros piſcatores, infirmos, iodoctos, abecedarios? Vides ex vna Petri concione acceſſiſſe fide ad CHRISTVM animas circiter ter mille, Act. cap. 10, Adhuc loquente Petro hæc, cecidit Spiritus Sanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Paulus 1. Corinth. cap. 6. ſcribit, Eratis quondam fornicarii, idolis ſeruientes, adulteri, auari, ebrioſi: ſed abluti eſtis, ſed ſaoctificati eſtis in oomine Domini noſtri IESV CHRISTI, & in Spiritu Dei noſtri. Nónne hæc maoifeſte oſtendunt potentia &

Humana ratio à rebus Dei abiicienda.

Vita à corpore Chriſti.

Chriſtus vnus eſt, non duo.

Valentini error.

A reſurrectione Chriſtus vita mundi eſſe probatur.

Chriſtus per quem bona omnia conferuntur.

magnifica facta, quibus in aperto eſt CHRISTVM eſſe verum panem de cælo, iuſtitiam, & cum eſſe per quem non ſolùm nobis eſt ad Patrem acceſſus, ſed etiam per quem ſolum nobis omnia bona conferuntur.

Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam.

Chriſtus vocatus Spiritus.

Caro nihil prodeſt.

Spiritum vocat ſeipſum, quoniam Deus ſpiritus eſt. Non hoc dicimus (ait Cyrillus) quia Spiritum Sanctum in propria perſona ſubſiſtere non putemus, ſed quia ſicut factus homo, Filium ſe hominis appellat, ſic ſe à proprio Spiritu, Spiritum nominat. Non enim aliud eſt ab eo Spiritus eius. Caro, vt ſola & nuda intelligitur, nihil prodeſt: indiget enim viuificante: ſed ſi laudabili curà ſcrutemini incarnationis myſterium, & habitantem in carne cognoueritis, quamuis nihil penitus caro per ſeipſam poſſit, viuificam tamen eſſe factam credetis: niſi fortaſſe contendere velitis Spiritum Sanctum non poſſe viuificare. Quum enim diuinæ naturæ in vna hypoſtaſi coniuncta ſit caro, proculdubio tota effecta eſt viuifica. Itaque quamuis natura carnis, vt caro eſt, viuificare non poſſit (quid enim eſt corporis humani moles, ſi non adſit ſpiritus?) viuificat tamen, quia totam Verbi operationem ſuſcepit. Quare cæterorum omnium caro nihil prodeſt, caro autem CHRISTI, quia in ipſa vnigenitus Dei Filius habitat, ſola viuificare poteſt. Proinde CHRISTVS nõ dixit, Qui manducat carnem, habet vitam æternam: ſed, Qui manducat carnem meam, vt hoc pronomen (meam) inſinuet Spiritum iunctum carni: manducata enim caro CHRISTI, confert conſeruátque vitam: id quod verum aſſeuerauit ex eo quòd viuit propter Patrem, & mãducans viuit propter ipſum. Huius vitæ æternæ cauſam præcipuam vides eſſe Spiritum. Malè ergo & perperam dictum CHRISTI interpretati ſunt Iudæi, intelligentes carnem, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo Spiritu vegetatur, vt ait Auguſtinus. Videtur ad hunc modum dicere: vt ex litigio veſtro planè intelligo, non rectè interpretamini verba quæ dixi, Niſi mãducaueritis carnem Filii hominis, &c. Putatis me velle dare carnem meam comedẽdam veluti dari ſolet bruti cuiuſdam caro comedenda: quod fieri non poteſt, niſi occiſo bruto. Hoc nolite ſic intelligere: non ſum ad eum modum daturus carnem meam manducandam: caro enim mea niſi viuens & cum ſuo ſpiritu manducetur, non prodeſt quicquam. Caro ſola ſine ſpiritu non prodeſt quicquam: nam ſpiritus eſt qui viuificat. Aliter interpretari poteſt hic locus. Quia CHRISTVS cœpit hic loqui de ſua aſcenſione, conſequens erat, Vt de Spiritu ſuo quicquam ſubiiceret. Hoc ergo dixit Dominus de Spiritu ſuo, ſiue Spiritu Sancto, quo afflans ſuos, facit eos participes vitæ æternæ. Chryſoſtomus carnem interpretatur de carne noſtra, quæ nequit percipere quæ ſunt Spiritus, & de carnali auditione. Quaſi diceret, Carnalis intellectus, carnales vires, carnale ingenium, carnalis eſus, & vt vno verbo dicam, caro vt diſtinguitur contra Spiritum, non confert vitam æternam. Nam ſi quod natum eſt ex carne, non niſi caro eſt: quomodo ex carne, quæ ipſiſſima mors eſt (nihil enim ſpiritus habet) naſci gignive poteſt vita? Tantum abeſt vitam æternam conferat, vt ne vitam quidem temporariam gignere poſſit. Eſt ergo vera viuificatio è Spiritu, non è mortalis Adami carne, ſiue carnali & craſſa & terreſtri intelligentia. Eſt mundo & carni incognita ſpiritalis & ſacramentalis manducatio. Caro & ſanguis neque diuerſantur, neque locum habent in ſpiritaliter manducantium claſſe. Hæc manducatio non eſt alicuius animalis emortui, in macello venditi, & à cocis apparati, qualem putabant huiuſmodi carnales Iudæi: ſed eſt veræ & viuificæ carnis CHRISTI digna ſuſceptio ſacramentalis, qua totus CHRISTVS per os in ſtomachum traiicitur cum fide viua, aut ſpiritualis ſolùm, qua certò ſtatuit quis apud ſe, CHRISTVM exhibuiſſe corpus ſuum cruci, & ſanguinem proprium effudiſſe pro mundi vita: quod beneficium crucis ex animo petit ſibi conferri, & ſentire ſe cum CHRISTO mortuum ipſi mundo, & reſurrexiſſe ad vitam cum illo.

Caro non aliorum ſed ſolius Chriſti viuificat.

Caro ſola ſine ſpiritu non prodeſt.

Caro mors.

Manducatio ſpiritalis carni incognita.

Manducatio ſacramentalis.

Manducatio ſpiritualis.

Verba quæ ego loquutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt.

Verba Chriſti ſunt Spiritus & vita.

Pergit illos à carnali intelligentia reuocare: Quaſi diceret, Si carnales adhuc eſtis, nolite ſermonem meum auerſari, quum nondum, vt oportet, intelligatis, ſed orate, & operam nauate, vt cognoſcatis & credatis totum corpus meum viuifica Spiritus virtute plenum eſſe. Verba enim quæ loquutus ſum vobis, non ſunt carnalia, hoc eſt de nuda & terreſtri natura carnis, quemadmodum vos interpretamini, ſed de Spiritu, & de vita æterna vobis ſermonem feci: non enim natura carnis, viuificum reddit Spiritum, ſed Spiritus virtus, viuificam carnem efficit. Verba ergo quæ ego loquutus ſum, SPIRITVS, id eſt ſpiritalia & de ſpiritu & VITA, id eſt de viuifica & naturali vita ſunt. Quæ qui ſecundum carnem audit, nihil lucratur,

Carnalis opinio.

Carnaliter intelligere.

nihil lucratur, nihil vtilitatis accipit. Carnale eſt dubitare quomodo de cælo deſcendit, arbitrari ipſnm eſſe purum hominem, & filium Ioſeph: & quomodo poſſit nobis dare carnem ſuam ad manducandum. Non ergo ſunt carnaliter intelligēda quæ CHRISTVS dixit, Niſi manducaueritis, &c. Rogabit aliquis: Quid eſt carnaliter intelligere? Reſpondet Chryſoſtomus, Simpliciter vt res dicuntur, neque aliud quippiam excogitare. Non enim ita iudicanda ſunt quæ videntur, ſed myſteria omnia interioribus oculis conſideranda, hoc eſt ſpiritaliter. Sermo CHRISTI ſpiritus eſt, hoc eſt ſpiritalis, quia intellectum eius Spiritus Sanctus reuelat. Et Vita, hoc eſt vitalis ab effectu, quia vere credentibns, veluti ipſi, CHRISTO (qui vita eſt) copulatis, vitam affert æternam, nihil mortis & carnis habens. Sunt ergo illa ſpiritaliter intelligenda. Intellexiſti ſpiritaliter, Spiritus & Vita ſunt: intellexiſti carnaliter, hoc eſt panem illum è cælo manducandum, ſicut alium cibum aut veluti carnem in macello emptam, & etiam ſic illa Spiritus & Vita ſunt, ſed tibi non ſunt. Aut dici poteſt in alium ſenſum per quandam metonymiam: Res ſignificatæ per verba quæ loquutus ſum vobis de carnis meæ manducatione, ſunt Spiritus & Vita, tum ex parte rei manducandæ, quia caro CHRISTI manducanda habet rationem cibi, ex ſpiritu quidem deitatis & charitatis eius, & ex vita diuina atque ſpiritali exiſtente in ipſo: tum ex parte actus manducandi, quia manducare corpus CHRISTI, eſt actus non carnalis ſed ſpiritualis & diuinus, comitatus vera vita quam ſecum aduehit: tum ex parte effectus, quia viuificatur homo & ſpiritalis redditur, cui ex myſticis & tam arcanis rebus ſuſceptis, confertur vera & æterna vita. Huc pertinet quod ait Dauid, Pſalmo 118, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me.

Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt.

Pſeudodiſcipuli.

Fides eſt cauſa veræ intelligentiæ.

Fides copulat, intellectus viuificat.

Magiſter vitæ, Chriſtus.

Arguit quoſdam infidelitatis, oſtendens ſe Deum eſſe, dum quæ corde premuntur, reuelat. Dicens QVIDAM (ait Theophylactus) diſcipulos excepit. Videtur ad hunc modum CHRISTVS dicere, Intelligo quibuſdam hæc vana videri, non ignarus quoſdam inter vos eſſe, qui dictis meis fidem non habent, & panem vitæ oblatum reſpuentes, quæ dixi auerſantur. Obſerua: Non ait, Non intelligunt, ſed Non credūt. Cur ita? Quia negata cauſa, negatur effectus. Intelligentiæ cauſa eſt fides, doctore Eſaia, Niſi credideritis, non intelligetis. Non ergo intelligunt, quia non credunt. Per fidem (ait Auguſtinus) copulamur, per intellectum viuificamur: prius hæreamus per fidem, vt ſit quod viuificet per intellectum. Nam qui non hæret, reſiſtit, qui reſiſtit, non credit. Sunt ergo quidam qui non credunt: credant & aperiant: aperiant & illuminabuntur. Hæc ille. Plerique verba Domini non intelligebant, quia ſi CHRISTO, vt magiſtro vitæ, fidem habuiſſent, facile cognouiſſent ipſius ſermonem non durum eſſe, ſed vitæ æternæ. Quare non eſt duritia ſermonis, occaſio ſcandali propter quod murmurabant, & litigabant: ſed incredulitas quorundam. Cur non crediderunt? quia noluerunt. Arrogantes enim Phariſæi (ait Cyrillus) & duræ ceruicis Pontifices, ſenioréſque populi, quamuis Moſis & Prophetarum ſcripturis docti fuiſſent, credere tamen noluerunt: ſed malignis eorum conſiliis indigni æterna vita comperti, Dei Patris illuminationem non receperunt. Nec ideo iniuſtus eſt Deus iram ſuam iſtis reſeruans, imo vt natura iuſtus, omnia rectè ac ſuæ naturæ conuenienter determinat, quamuis diſpenſationis ſuæ viam nos ignoremus. Cognouit autem omnes IESVS fideles ſimul atque incredulos, & ipſum impietatis miniſtrum. Hactenus ille.

Sciebat enim ab initio IESVS qui eſſent credentes.

AEtiologia eſt, qua reddit rationem Euangeliſta vnde increduli erga ſermonem de cæleſti pane vitæ, CHRISTVM non latuerunt. Antequam iacerentur mundi fundamenta, & antequam hæc verba faceret, ſciebat IESVS quinam ex diſcipulis eſſent credituri.

Et quis traditurus eſſet eum.

Iudas incredulorum typus.

Proditoris malitiam indicans, oſtendit ipſius CHRISTI deitatem. Alludit ad Iudam, & ſic à Iudæ perſona, ad omnes incredulos. Sciebat IESVS inter duodecim diſcipulos, quibus Apoſtolici cognominis honorem indulſit, quos ſibi veluti certiſſimos amicos peculiariter delegit, vnum fore, qui ſe Iudæis proderet ad necem. Charitatis erat, quod proditoris nomen non crimen ſiluit, vt omnes ſibi timerent, quamuis vnus periret. Nihil his præſens Iudas perterritus, remanſit ad inſidiandum, non ad intelligendum.

Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo.

Verbum. Oculus quo Chriſtus videtur. Venire.

Quia non humani ſed diuini eſt ingenii poſſe Deum in humana forma latentem cognoſcere (eſt enim donum Dei fides) nemo veſtrûm eò cognitionis conſcendet (adeò res magna eſt ſcilicet credere CHRISTVM eſſe Deum, panem vitæ è cælo, vitæ authorem, Verbum eſſe, virtutem & potentiam Dei) niſi à Deo Patre cognitionem acceperit. Quid rogo, profuerit vocem CHRISTI audiuiſſe, corpus vidiſſe & contigiſſe, niſi Pater cæleſtis dederit oculos fidei, quibus ſalubriter conſpicitur CHRISTVS: niſi dederit aures mentis cæleſtes, quibus cum fructu auditur? Obſerua. VENIRE, non eſt obiter tantùm credere, ſed eſt perſuaderi: oportet certè Patri vocanti voluntatem cooperari. Nam qui à voluntate non adiuuatur (ait Theophylactus) etiam ſi à Deo aſſumitur, non percipit vtilitatem. Verbi gratia, Omnibus dat Deus, ſed hoc quidam & ſumunt bene, & vtuntur eo quod datur, & cuſtodientes illud, oſtendunt Dei donum: quidam autem recipiunt, ſed ea quæ dantur diſperdunt, ita vt nihil accepiſſe videantur. Quum ergo dictum eſt, NISI fuerit alicui datum à Patre, non poterit venire ad Filium: id eſt, Ille venit ad Filium, cui daturus eſt Pater: hoc eſt à quo cuſtoditum fuerit donum à Deo quod illi datum eſt. Hactenus ille. Huc pertinet quod in hunc locum dicit Chryſoſtomus, cuius verba ſubſcribere non pigebit.

Electio non eſt violenta. Liberum arbitrium. Saluari aut perdi eſt nobis liberum.

Non vi & neceſſitate (inquit) quadam, Deus bonos facere conſueuit, neque electio eius violenta eſt, ſed ſuaſoria. Vt enim intelligas, inquit, non cogi vocatione, multos vocatos perire continget. Quamobrem conſtat in noſtro eſſe arbitrio, an ſaluemur, an perdamur. Hæc ille. Obſerua: quum dicit, A Patre meo, ſuadet eis vt ſuum Patrem Deum, non Ioſeph arbitrarētur. Item Pater trahit Spiritu: datur autem Spiritus per CHRISTVM: Chriſtus prædicat verbum Euangelii: nihil non tentat facítque CHRISTVS, vt ſaluemur.

Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant.

Impii ſua ipſorū voluntate retrò abeunt & pereunt.

Quum ægroti eſſent multorum animi, & mens terrenis cupiditatibus occupata eſſet, quæ præter craſſam Moſaicæ legis religionem nihil cæleſte caperet, multi non ſolùm è populo, verumetiam ex IESV diſcipulis, qui hactenus illum ſequuti fuerant, defecerunt à magiſtro, perfectiorem aſpernati diſciplinam, & plenam bonis orationem abiicientes. Vnde qui proficere debuerant (ſi recte ſibi conſuluiſſent) facti ſunt deteriores, adeò vt etiam à conſuetudine conuictúque ſe ſubducentes, veluti ipſo facto doctrinam illius damnantes, in dementiam ſuam delapſi, retrò abeunt, neque cum illo ambulant miſeri, ſed aſpera delictorum ſuorum itinera diuertunt. Huius rei figura eſt apud Moſen, Numeri. cap 14, Nam poſteaquam dura itinera peregerunt Iudæi, vaſtas ſolitudines tranſierunt, & terræ promiſſæ proximi fuerunt, tunc Ioſue cum his qui exploratum in terram promiſſam abierant, narrans populo loci amœnitatem, Terra (inquit) quam circumiuimus, valde bona eſt: ſi propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Alii quòd illic vidiſſent filios gygantum, cæteráque horroris plena, auditores terrebant. Vnde qui tum aderant Hebræi obruendum eſſe lapidibus ipſum Ioſue conclamabant, promiſſionibus Dei (quaſi non poſſet eos facile illuc deducere) nihil attendentes. Horum incredulitas Dominum irritauit, vt indignos repromiſſionis terra priuauerit, Pſalmo 94, Quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Nam retrò iuſſit eos redire, dicens Moſi, Conuertimini ad viam maris rubri. Idque factum eſt iure optimo: nam nolentes ire quo vocabantur, redire meritò iubentur. Ad hunc modum his retrò abeuntibus contigit: nam quum via qua in cælum itur, proponeretur, ab ea ſe ſubducunt & incredulitate ſua dirigentem in viam rectam contemnunt, & ſe à magiſtro diuidunt, cum quo ſua moroſitate ambulare nolunt.

Abire retro.

Proinde qui ſeipſum à CHRISTO diuidit, retrorſum abit: qui autem in fide promouet & proficit, Domino adhæret, & ſemper ſe ad anteriora extendit, vt docet Paulus ad Philippenſes, cap. 3, Vnum autem (inquit) quæ quidem retrò ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in CHRISTO IESV. Obſerua: quum dicit, EX HOC, ſubaudiendum eſt, tempore, ABIERVNT retrò & non ſequuti ſunt Dominum, ſed Satanam. Petro quidem (Matthæi cap. 16.) dictum eſt, Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi: Sed ille retrò abiens, ſequutus eſt Dominum, vt non eſſet Satanas ambulando poſt Dominum. Volens præcedere Dominum, & conſilium dare ne moreretur ille qui venerat vt pro mundi vita moreretur, Satanas erat, ſed poſteaquam ſe morigerum præſtitit ſuo Domino, & eum eſt ſequutus, deſiit eſſe Satanas, & factus eſt diſcipulus. Non enim eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. Meminit Paulus (1. ad Timotheum, cap. 5.) quarundam mulierum quæ ait conuerſæ ſunt retrò poſt Satanam.

Dixit ergò

Dixit ergo IESVS ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire?

Beneficium non confertur inuitum.

Poſteaquam permiſit retrò abire qui retrò abeunt (neque enim beneficium conferre in inuitos, neque nolentes ſaluos facere vult) cõuertitur ad diſcipulos, formam exhibẽs Euangelicis doctoribus: Nam abeuntibus nihil conuitiatur, ne ſuam gloriam quæſiuiſſe videatur magis quàm illorum ſalutem, nec præſentes rogat vt remaneant, quaſi illorum comitatu & opera indigere videatur: ſed pathetica interrogatione vtitur, an cum illis vellent abire, vt hac interrogatione ad confeſſionem rectæ fidei prouocaret. Vos, ſcilicet quos peculiariter meos Apoſtolos elegi, vultis abire, tanquam offenſi his quæ ego dixi? Ac ſi diceret, Si oratione mea eſtis perſuaſi, ſi omnia quæ à me audiſtis myſteria, fide ſuſcipitis, ſi nullam accuſationem verbis meis affertis, ſi more aliorum non dicitis, Quomodo hic poteſt carnem ſuam nobis dare ad manducandum, non abibitis, libenter vos video, & credentes amplexabor: ſin verò abire vultis, ſinam vos cum reliquis abire. Obſerua: non dixit, Abite, aut faceſſite hinc: hoc enim repellentis fuiſſet, ſed interrogauit, Nunquid vultis abire? quo verbo eis liberum faciebat: eliciens illorum profeſſionem, vt nec hos blanditiis retineret, veluti ſuum agens negotium, potius quàm illorum: nec minis aut iurgiis territaret, ne coacti magis quàm perſuaſi, IESVM ſequi viderentur.

Reſpondit ergo ei Simon Petrus.

Vehemens in Petro charitas, & veræ fidei ad confitendum ardor, de omnibus quod optimum, ſit pollicens. Nam quod ſentiebat ipſe de Domino, ſentire & collegas nihil addubitabat: quum & pro ipſis, nulla antè facta apud eos huius inquiſitione, reſpõdit. Per vnum qui præerat (ait Cyrillus) omnes reſpondent, ſanctam profectò ſanctiſque congruentem diſciplinam optimè conſeruantes, & poſterioribus prudentiæ atque modeſtiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuſe nec proſilientes imprudenter, quaſi rapta vti oratione: ſed credere iis, qui & conſilio & ordine præpoſiti ſunt. Opus igitur erat diuinitus comprobatæ prudentiæ, ſoli reſponſionem committere illi, qui ordine maior erat. Hæc ille. Proinde Petrus & reliqui Apoſtoli ex illis ſunt quibus Pater dedit ad CHRISTVM venire, & in illum credere. Quare non recedunt, ſed quod intus habent & in animis credunt, illud foris & palam ore vnius, totius Eccleſiæ perſonam gerentis, magna alacritate confitentur & reſpondent.

Domine.

Dominus.

Primo verbo Petrus captat beneuolentiam, quo ſtatim inſinuat quid de CHRISTO ſentiat, nempe Dominum, hoc eſt potentem, cui vniuerſa ſubiiciantur.

Ad quem ibimus?

Petri feruens charitas.

AD quem, qui tibi par eſſe poſſit, confugiemus? Abſit hoc, Domine, vt te deſeramus. Quis nos tam ſalubria & ardua myſteria docere poterit? Non ignoramus quàm frigida ſint ea quæ docent Phariſæi, & huius ſeculi ſapientes philoſophi. Quúmque audierimus Ioannem de te teſtificantem, ad quem alium abibimus? Quos in hoc ſodalitium admiſiſti, non abiges, qui nullum non recipis. Non eo vſque dementia nos occupauit vt velimus mutare Dominum, mutaturi in peius quemcunque delegerimus.

Verba vitæ æternæ habes.

Verba vitæ æternæ.
Fides magnifica.
Inferorũ portæ fide franguntur.
Eccleſiæ membra fide ſumus.
Petri confeſſio de Chriſto.

Cur igitur diſcederemus? apud quem meliora inueniemus? quum tu non dura (vt illi retrò abeuntes dicũt) verba, ſed æternæ vitæ habeas: id eſt verba quæ fideles ad vitam æternam conducere poſſunt. Tu tuapte natura es vita æterna, & alios in æternum viuere facis, & doctrina tua efficax eſt, vitæ æternæ, ipſum Spiritum Dei, & vitam ipſam ſpirans. Hæc eſt excellens illa & magnifica fides, aduerſus quam nõ præualent inferorum portæ, & quæ habentem facit verum Eccleſiæ membrum. Commendat Petrus Chriſtum à commodo & vtili omnibus communicando, non à diuitiis & rebus ſeculi, ſed à vita non temporali, ſed æterna. Didicerat hoc reſpõſum non à carne & ſanguine, ſed ſpiritu Chriſti, & à præceptore qui pauló antè dixerat, Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei.

Credimus vt cognoſcamus.
Chriſtus qualis nobis.
Magnifica Petri confeſſio de Chriſto.

Credimus primò, deinde cognoſcimus, quia ad hanc ſpiritalem cognitionem non eſt acceſſus niſi per fidem. Credimus vt cognoſcamus. Niſi credideritis, non intelligetis, Eſaiæ cap.7. Non ſolũ credimus, id eſt fide & certò apud nos ſtatuimus abſque vlla dubitatione, verumetiã cognouimus diuinitatis operibus, miraculis, & diuina edocti reuelatione, te eſſe CHRISTVM, illum verum Meſſiam in lege & Prophetis promiſſum: regem verum ad

Nota diligenter. *Euangelii ſumma.* *Status Chriſti qualis fuit.*

regendas defendendáſque hominum conſcientias,& ſacerdotem verum ad interpellandum pro nobis apud Patrem. Te inquam eſſe Filium Dei,hoc eſt verum Deum cum Patre Deo: in quo Pater vult redimere genus humanum lapſu Adæ perditum : in quo Pater habet beneplacentiam : qui das in carne tua & ſanguine tuo id quod es, & à quo ſolo ſperanda ſit omnibus æterna ſalus. Ex hac Petri reſponſione aperte oſtenditur quis fuerit totius orationis Chriſti ſtatus : vtique oſtendere id quod Petrus hoc loco confeſſus eſt, nempe ipſum CHRISTVM eſſe Filium Dei, eſſe panem vitæ & cæleſtem. Hoc idem fuit quod & alios incredulos turbauit,& à Domino alienauit.

Reſpondit eis IESVS.

Prædicationem illam Petri de ſe magnificam,neque commendauit,qui auram popularem non venerat venaturus, neque admiratus eſt : ſed tacito quodam conſenſu confeſſionem illam approbans, cœpit acrioribus quibuſdam verbis eos confirmare. Quos dum attentos reddit, ſimul corrigit & id quod Petrus dixerat, Et credimus & cognouimus : detegens illius hypocriſin, qui non corde confeſſus eſt.

Nónne ego vos duodecim elegi,& ex vobis vnus diabolus eſt?

Iudas hypocrita. *Perditionis via lubrica.*

Emphaticè hæc pronuntiat CHRISTVS, quaſi admirans Iudæ hypocriſim, & futuram perfidiam. Quid admiramini aliquot à me defeciſſe,& retrò abiiſſe? ad ſalutem vigili & ſtudioſo labore opus eſt : lubrica enim admodum eſt perditionis via,quæ non ſolùm imbecillorum ſed & magnatum mentes decipit. Hæc vt vobis aperiam, non eorum qui iam retrò abierunt,ſed domeſtico,hoc eſt veſtro exemplo vtar. Nónne ego vos vt eximios ex omnibus delegi ? & tamen è tam paucis & ſingulariter delectis,vnus eſt,qui, quanquam vobiſcum ore cõfiteatur me habere verba vitæ,& quòd ſim CHRISTVS Filius Dei, tamen corde non credit,& eſt meus aduerſarius,& proditor meus. DIABOLVS eſt, id eſt delator & calumniator,delaturus eum cuius corpus ederit & ſanguinem biberit,iuxta carnem,non ſpiritum : cuius audierit ſermonem,cuius miracula conſpexerit. Etenim reipſa talis apparuit Iudas,calumnians apud Iudæos Dominũ,& myſteria eius illis afferens : ſicut & Dauid de ipſo dixit, Pſalmo 40, Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum. Vigilantiores ergo facit omnes,dum nominatim proditorem non dicit, ſed vni generaliter tantæ impietatis onus imminere affirmans, ſolicitos omnes reddit,& horrore ad maiorem vigilantiam erigit. Diabolum vocat, diaboli miniſtrum : nam ſicut qui Domino adhæret,vnus cum eo ſpiritus eſt.1.Corinth.cap.6.ita & qui diabolo adhæret,vnus cũ eo eſt. Quum dixit Iudam diabolum eſſe, ſignificauit hoſtem ſuum eſſe,non diſcipulum, licet eſſet cum aliis delectus in numerum diſcipulorum,externo ſcilicet delectu,agerétque etiamnum inter illos.

Diabolus. *Iudas diabolus*

Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariote.

Iudas Taddæus Iſcariota. *Iudas vnde Iſcariotes dictus.*

Hæc per exegeſim & ænigmaticæ loquutionis CHRISTI expoſitionem,Euangeliſta appendit, vt intelligeremus quem CHRISTVS ſignificaret diabolum inter diſcipulos eſſe. Cuius cognomen addidit,ſiue vt diſcerneret à Iuda fratre Iacobi (qui idem Taddæus ac Lebbæus dictus eſt,vt ſit trinonimus:) ſiue vt ex cognomine Iſcariotæ, ſignificaret eum ei facinori natum, quòd Iſſachar Hebræis ſonat mercedem : nam mercede Iudas vendidit CHRISTVM. Atque à tribu Iſſachar(vnde fuit oriundus)nomen ſortitus videtur. Quanquam non deſunt, qui à viculo Iſcara cognomen deductum malint. Iſcariotes, penultima longa,interpretatur vir occiſionis,vel exterminationis,vel mortis.

Hic enim erat traditurus eum, quum eſſet vnus ex duodecim.

Auaritia radix omnium malorum.

Exaggeratio eſt facinoris Iudæ. Hac appendice videtur Euangeliſta vehementer admirari de Iuda : quemadmodum & quilibet noſtrum cum admiratione hoc veluti monimentum, ob oculos habere debet : quò ſtudioſiores vigilantioréſque contendamus ad propoſitum nobis brauium. Nam ſi is qui in chorum Apoſtolorum annumeratus erat,qui ſigna fecerat (ipſe enim cum aliis ad ſanandos ægrotos, leproſos mundandos, & alia pietatis officia exercenda,miſſus erat) ex quo auaritiæ laqueis eſt irretitus,nihil ei, neque munus Apoſtolicum,neque CHRISTI conſuetudo, non exhortatio, non lotio pedum, non communicatio ſanctæ cœnæ, non loculorum cuſtodia profuit, ſed grauius ſibi præcipitium parauit: magno ſtudio contendendum nobis erit, ne poſt tantam à CHRISTO ſuſceptam gratiam,Iudam per auaritiam imitemur. Nam qui fame confectum vel frigore contemnit,ſupplicii Iudæ reus erit : & qui indignè Euchariſtiam (panem vitæ è cælo) ſuſceperit,eò ſupplicio,quo CHRISTI interfectores,punietur.

CONCILIATIO PRIMA.

Quid iſtud eſt, quòd CHRISTVS ipſe qui Euangelicam paupertatem omnium abſolutiſſimè obſeruauit, neque tantillum pro craſtino die fuit ſolicitus, vti docuit Matthæus cap. 6. nihilominus hic aliquem ſecum habuiſſe commeatum fertur, ducentos denarios, quinque panes, & duos piſces. Reſpondeo. Paupertatem Euangelicam, & ſolicitudinis vacuitatem, non in eo maximè ſitam eſſe; quòd prorſus nihil habeamus. Nam Abraham & Iſaac multis dotati diuitiis eam induerant paupertatem, quæ optimos decet Chriſtianos, vixerúntque procul à cura & ſolicitudine: ſed ſita potius eſt in libero corde & ſpiritu paupere, nulli rei temporariæ vel curæ addicto. Quod maximè ſuo exemplo præſtitit CHRISTVS cum diſcipulis.

Paupertas Euāgelica.

CONCILIATIO SECVNDA.

Pugnare videtur hic locus, Non Moyſes dedit vobis panem de cælo verum: cum eo Pauli 1. ad Corinth. cap. 10, Nolo enim (inquit) vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari, & omnes eandē eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat CHRISTVS. Si eandem eſcam manducauerunt ſpiritualem: quomodo dicitur, Non Moyſes dedit vobis panem? Reſpondeo. Scio quoſdam maligno ſpiritu ductos, qui hac Pauli authoritate, & grauiſſimi cuiuſdā anthoris annotatione, veluti clypeo fortiſſimo ſeſe muniunt aduerſus veritatem catholicam, vt ſuum errorem defendant, quo aſſerunt in ſacramento altaris non præſens eſſe corpus IESV CHRISTI. Paulus relatiuum illud (Eandem) nō eò refert vt eandem eſcam & eundem potum referas ad illam eſcam & illum potum de quo Saluator ait, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Illi neque corpus, neque ſanguinem CHRISTI ſumpſerunt. Nos autem & corpus & ſanguinem CHRISTI ſub ſpeciebus panis & vini realiter & ſacramentaliter ſumimus & manducamus. Sed Paulus eleganti collatione, vult ne efferamur, quòd baptizati & Chriſtiani ſimus, putantes id ſatis nobis eſſe, quòd titulos & nomina Chriſtianorum feramus. Quoniam hæc dona nihil nobis profutura ſint, ſicut nec multis Iudæis multa beneficia in liberatione ab AEgypto profuerunt, niſi nos diuina gratia dignos exhibeamus. Quaſi dicat: Tametſi omnes baptizati ſumus in eodem nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, & omnes manducemus idem corpus CHRISTI, & eundem CHRISTI ſanguinem bibamus: non tamen id ſufficiens propinquúmque nobis erit argumentum, quo aſſeramus æquè in omnibus nobis beneplacitum eſſe Deo, qualemqualem duxerimus vitam, poſt hæc beneficia Dei recepta. Nam quemadmodum omnes illi, tempore Moyſi eandem eſcam comederunt, & eandem aquam potauerunt cum boni tum mali: eandem enim biberunt Dathan & Abiron, quam Moyſes & Aaron, eandémque Chore, quam Caleph aut Ioſue: eiſdémque beneficiis in liberatione ab AEgypto donati ſunt: Ex his tamen multi, Deo non fuerunt accepti, vt introduceret eos in terram promiſſionis: ita nec complacitum erit ei, vt introducat nos tantis eiſdémque beneficiis cumulatos in regnum ſuum, ſi fuerimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt: ſi fornicati fuerimus, ſicut & illi fornicati ſunt: ſi tentauerimus murmurauerimúſque ſicut & illi. Non ergo eandem eſcam, quam nos, Patres illi Moyſes & Aaron comederunt: omnia enim illis in figura contingebant: Nobis autem veritas data eſt per IESVM CHRISTVM, quem verè recipimus ſub ſpecie panis & vini. Huc referre non pigebit quod Chryſoſtomus de veritate corporis & ſanguinis in Euchariſtia tradit. Animaduertis, inquit, Pauli ſapientiam, quo pacto vtrorumque, hoc eſt & illorum quæ Iudæis prius exhibuit, & iſtorum, quæ iam exhibet Chriſtianis, CHRISTVM largitorem oſtendit: & in hac parte figuram iuxta veritatem adduxit. Qui enim illa illis præbuit, inquit, his etiam hanc præparauit mēſam. Et ipſe idem & illos per mare, & te per baptiſmum adduxit. Et illis manna & aquam, tibi vero corpus & ſanguinem dedit. Et ipſius munera huiuſmodi ſunt. Ecce mare, manna, aqua, figuræ fuerant: Baptiſmus autem & corpus & ſanguis CHRISTI, ipſa veritas. Quòd ſi Angelus de cælo deſcenderet qui verba Pauli eò retorqueret, vt hæc ipſa quæ tunc in illa vmbra facta ſunt, affirmaret eiuſdem virtutis eſſe, cuius ſunt noſtra ſacramenta, quibus Eccleſia à ſuo ſponſo CHRISTO donata eſt, id veluti anathema conſtanter reiiciendum eſſet.

Pauli locus de Euchariſtia declaratus.

Chriſtianiſmi titulo tantum non gaudendum.

CONCILIATIO TERTIA.

Argumenta contra studioſos ſacrarum literarū.

Pugnare in ſpeciem videtur hic locus, Et erunt omnes dociles Dei: cum eo qui ſcriptus eſt ſuperiore cap.5, Scrutamini ſcripturas. Audio certè quoſdam tam peſtilente animo eſſe, vt ſacræ Scripturæ lectionem faſtidiant, & amarulenter proſcindant. Quidam vt me à ſacra lectione auocarer, aiebat, Non eſt neceſſe te eſſe legis & Scripturæ peritum, ſed Deo doctum: Scriptura eſt. Non oportet virum Chriſtianum nimium creaturæ addictum eſſe: Deum vnicum audire neceſſarium eſt: cuius voces è cælo expectandæ ſunt, vt erudiat. Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Si Patriarchis, Prophetis & ſanctis viris olim in ſomniis & viſionibus (illis enim loquitur) eſt loquutus, cur non & hodie ſimiliter nobis loquetur? Scriptura eſt quædam res mortua: ne putes è Scripturis te doctum iri: è cælis, non è libris oportet pendeas: citra omne medium Spiritus Sanctus nobis illabitur. Hæc ſunt virulenta Satanæ & diſcipulorum eius tela, quæ ſpiritalibus iaculis referienda ſunt. Heus tu, vrgebis me fortaſſis, ne fame laborans panem ſumam, ſed aperto ore in cælum expectem Angelum à Deo miſſum, qui apparatum prandium afferat, & paſcat: aut ſuadebis mihi neque edendum neque bibendum eſſe, quia aliâs citra omne medium, quoſdam pauit Dominus, idque nunc poſſit & velit præter omnem cibum æquè paſcere, atque pane adhibito. Hoc certè poteſt Dei omnipotētia, ſed non vult: cui quia ita placitum eſt, vt certis mediis finem aſſequamur, quid tanto delirio ductaris, vt velis Deo leges præſcribere, imò Deum cogere, faciat quicquid tibi placuerit? Deus vult nos ſaluos fieri: ſed ſic ſtatuit vt pulſemus, & petamus, antequam nobis aperiatur, & ſalus nobis contingat. Deus vult nos paſcere pane: ſed ſtatuit terram colamus, ſementem in terram proiiciamus, metamus, colligamus grana, pinſamus, coquamúſque panem, & eo veſcamur. Poteſt creare ex nihilo hominem: & tamen ordinauit matrimonium, vt hoc medio naſcerentur homines. Quid igitur ordinationi Dei reſiſtere contendis? Scripturis veluti organo vult vtamur ad eruditionē: his noſtris oculis Scripturam videmus, & auribus prolatam audimus: at ipſe Dominus ſpiritu & gratia intus docet. Non ſunt creaturæ contemnendæ: quas qui contempſerit, & illarum authorem Deum cōtemnit & reiicit. In creaturis enim creatorem agnoſcere, venerari & quærere oportet. Vnde quemadmodum in faſciis puer IESVS erat obuolutus, ita & in Scripturis tectus reperietur: qui ad illas Iudæos mittit Ioan.5, Scrutamini Scripturas, illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. En vides Scripturas teſtes eſſe IESV CHRISTI: velut omnes creaturæ, Dei teſtimonia ſunt. Scripturas ergo ſacras amplexemur, quas Deus legendas tradidit, tanquam voluntatis diuinæ indices. Rom.cap.15, Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Scripturis, veluti quodam infuſorio, vult Deus nos docere, inſtituere, monere, terrere & conſolari: quas qui repellere voluerit, Anathema ſit. Audiamus quid de Scripturarum dignitate ſenſerint Apoſtoli. In primis iuratiſſimus ille IESV CHRISTI orator Paulus 1. ad Timotheum, cap.4. clamat, Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Et 2. ad Timotheum cap.3, Tu verò permane in his quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris: & quòd ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in CHRISTO IESV. Agnoſce quid hîc Paulus ait, Scripturas erudire ad ſalutem per fidem. Quid enim iuuat legiſſe, ſi neque attendas, neque credas lectioni? ſi fide legas, ad ſalutem te inſtituunt, & per fidem viuam regenerant: nam de hoc te certiorem facit Spiritus Sanctus, qui in corde tuo eſt veluti arrabo & pignus tuæ ſalutis, 2.Corinth.1.& Epheſ.cap.1. Deinde copioſiorem Scripturarum fructum Paulus expendit, dicēs, Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonū inſtructus. Huc pertinet quod Petrus 2. Epiſt. cap.1. ait, Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in loco caliginoſo, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Per Scripturas ergo, quarum nomine etiam vocalem prædicationem (per quam plerunque Spiritus Sanctus diſtribuitur credentibus) intelligimus. Ad hunc modum dicebat Paulus 1. ad Theſſal.cap.2, Nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, quoniā quum accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed (ſicut eſt verè) verbum Dei, qui operatur in vobis qui crediditis. Epheſ.cap.1, Quum audiſſetis verbum veritatis, Euangelium ſalutis veſtræ: in quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ

Soluuntur argumenta carnalium diſſuadentium lectionem Scripturarum.

Media ad finem non contemnenda.

Scriptura teſtes Chriſti.

Scripturarū encomium.

dem gloriæ ipſius. Adhæc quoties CHRISTVS Scripturas citat? quoties ad Scripturas remittit? quoties hanc vocē emittit, Sicut Scriptum eſt? Adde Euangelium quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis, Rom. cap. 1. Et per Propheticas ſcripturas patefactum eſt, Rom. cap. 16. Et CHRISTVS arguit Sadducæos Scripturæ ignaros, Marci cap. 12. Non ſunt ergo audiēdi qui quibuſdam technis & aſtutis verbis, auocare nos volunt à Scripturarum lectione, aut vocali prædicatione. Sed ex animo & fide legendæ ſunt Sacræ literæ: audienda externa & vocalis prædicatio, quæ fit ab homine Apoſtolico: interim tamen orādus eſt Deus Pater, interius doceat & ſcribat legem ſuam in cordibus noſtris, vt ea quæ auribus audiuimus, capiamus mente, credamus, & ſalui fiamus. Docet quidem Deus Spiritu, nihilominus vtitur externo & hominum miniſterio. Eſt certe verbū Dei Scripturis, velut vaſculo conſeruatum, & illis ad nos delatum. Vnde velle audire vocem de cælo, eſt tentatio Dei: quum poſſis è Scripturis, tanquam medio ordinato à Deo, doceri volūtatem diuinam. Similiter velle paſci è cælis, quum panem habeas ad manum, irriſio Dei eſt. Non ſunt profecto media ad aliquid conſequendum contemnenda, quæ intelligimus à Deo ordinata eſſe. Vnde Paulus 1. Corinth. cap. 3. dicebat, Ego plātaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Et rurſus, Dei adiutores ſumus. Cur? Quia verbum Dei, & Scripturas ſacras prædicabat. Proinde CHRISTVS vocat Apoſtolos, Lucem mundi, ſal terræ, ob miniſterium verbi Dei: quódque de ipſo vera luce teſtarentur, & condirent atque ſalirent homines legis atque Euangelii prædicatione: quòd verbum veritatis circunferrent ac ſpargerent in omnes credentes, vt ſale hoc ſaliti non fœterent, ſed CHRISTI bonus odor fierēt. Ex his colligamus amplexandas eſſe ſacras literas, in illíſque toto niſu verſandum eſſe: quibus tanquam medio ad veri cognitionem vtamur: reſpuentes Anabaptiſtarum errorem, qui ſolo Spiritu duci volunt ſine vllo medio.

Tentare Deum.

Apoſtoli cur dicti miniſtri.

Anabaptiſtarū error.

CAPVT SEPTIMVM.

Ambulabat) verſabatur Ieſus in Galilæa.

Ieſus fugit Iudæos homicidas

POST hæc autē ambulabat IESVS in Galilæam: non enim volebat in Iudæam ambulare: quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum, Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius, Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palàm eſſe: Si hæc facis, manifeſta teipſum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum. Dixit ergo eis IESVS, Tempus meum nondum aduenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos, me autē odit: quia ego teſtimonium perhibeo de illo quòd opera eius mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego enim non aſcendam ad diem feſtum iſtum: quia meum tempus nondum impletum eſt. Hæc quum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant, Vbi eſt ille? Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, Quia bonus eſt: alii autem dicebant, Non: ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metū Iudæo-

Scenopegia) id eſt feſtum tabernaculorum.

Scenopegia.

Palàm) libertate.

Si hæc facis) vel quum talia facias.

Aduenit) adeſt.

Affines Chriſti infideles.

Chriſtus quare odio habitus.

Non aſcendam) nondum aſcendo, id eſt nondū aſcenſurus ſum.

Ipſe) ipſis.

Iudicium populi de Chriſto.

rum. Iam autem die feſto mediante, aſcendit IESVS in templum, & *Iam autem die feſto) circa feſti medium.*
Chriſtus docet. docebat. Et mirabantur Iudæi dicentes, Quomodo hic literas ſcit,
quum non didicerit? Reſpõdit eis IESVS, & dixit, Mea doctrina, non
Patri omnia tribuit. eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit voluntatem eius facere, *Vtrum ex Deo, &c.) id eſt an à Deo miſſus ſim ego qui loquor vobis.*
cognoſcet de doctrina, vtrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar.
Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non
eſt. Nónne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?
Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba, & dixit, Dæmonium
habes: quis te quærit interficere? Reſpõdit IESVS, & dixit eis, Vnum
Leuit. 12 a opus feci, & omnes miramini? Propterea Moyſes dedit vobis circunciſionem: non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in Sabbatho circuncidítis hominem. Si circunciſionem accipit homo in Sabbatho vt
non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in Sabbatho? Nolite iudicare ſecundum faciem: ſed iuſtum
Iudicare. Deuter. 1. c iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis, Nónne
hic eſt quem quærunt interficere? Ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognouerũt principes quia hic eſt CHRISTVS?
Sed hunc ſcimus vnde ſit: CHRISTVS autem quum venerit, nemo
ſcit vnde ſit. Clamabat ergo IESVS in templo docens, & dicens, Et
me ſcitis, & vnde ſim ſcitis: & à meipſo non veni, ſed eſt verus qui
miſit me quem vos neſcitis. Ego ſcio eum: & ſi dixero quia neſcio
eum, ero ſimilis vobis mendax: ſed ſcio eum: quia ab ipſo ſum, & ipſe
me miſit. Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo miſit in eum

Non quia ex) id eſt quia non modo à Moyſe eſt, ſed etiam ex patribus, Abrahã, Iſaac, & Iacob ex quibus eam accepiſtis ante Moſen.
Et in ſabbatho) q. d. ſi dies circunciſionis incidere in ſabbathum, dicitis circunciſionem fieri debere ex maiorum præcepto.
Faciem) aſpectum.
Ex Hieroſo.) Hieroſolymitis.
Palam) liberè.
Verus) verax id eſt ſeruans promiſſa.

Hora. manus, quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant, CHRISTVS quum venerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit? Audierunt Phariſæi turbam mur-
Sacerdotes iubent Chriſtum comprehẽdi. murantem de illo hæc: & miſerunt principes & Phariſæi miniſtros
vt apprehenderent IESVM. Dixit ergo eis IESVS, Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum: & vado ad eum qui me miſit. Quæretis
me, & non inuenietis: & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quò hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? nunquid in diſperſionem Gentium iturus eſt, & docturus
Gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire? In nouiſſimo autem
die magno feſtiuitatis ſtabat IESVS: & clamabat, dicens, Si quis ſitit:
2. Paralip. 16. c veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura: Flumina
de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu quem
accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus datus,
Diſſenſio in turba ob Chriſtũ. quia IESVS nondum erat glorificatus. Ex illa ergo turba quum audiſſent ſermones eius, dicebant, Hic eſt verè Propheta. Alii dicebant,
Hic eſt

Ad ſemetipſos) inter ſeſe vel in animo ſuo.
In diſperſionẽ) id eſt ad Gentes per vniuerſum terrarum orbem diſperſas & diffuſas.
Quis eſt, &c.) Quid ſibi vult hic ſermo.
Flumina de, &c.) id eſt de medio, id eſt de eo de eius q. de maxima copia ſpiritus à me donabitur poſt aſcenſionem.
Spiritus) ſupple Sanctus datus Apoſtolis.

Hic eſt CHRISTVS. Quidam autem dicebant, Nunquid à Galilæa venit CHRISTVS? Nónne Scriptura dicit, quia ex ſemine Dauid & de Bethleem caſtello vbi erat Dauid, venit CHRISTVS? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper eum manus. Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices & Phariſæos: & dixerunt eis illi, Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt miniſtri, Nunquam ſic loquutus eſt homo, ſicut hic homo. Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Nunquid & vos ſeducti eſtis? nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis, Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo & cognouerit quid faciat? Reſponderunt & dixerunt ei, Nũquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit. Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domũ ſuam.

Caſtello) oppido.
Erat) habitauit Dauid.
Maledicti) deuoti, execrabiles.

Michea. 5. a
Matth. 2. a
Miniſtri ſacerdotum conuerſi ad Chriſtum.
Phariſæorum ſupercilium.
Nicodemus. Ioan. 3. a

Poſt hæc autem ambulabat IESVS in Galilæam.

CAP. VII.

QVVM Dominus cæleſtia quædam & homine maiora docuiſſet, longáque diſputatione in Capharnao cum Iudæis, poſt ædita miracula (vnde magnam ſibi conflauit apud ſuos inuidiam) aperuiſſet, quis & quantus eſſet: ambulabat: non otiabatur, ſed diligenter ac perpetuo inuigilans ſuo officio, conuerſabatur in Galilæa, huc & illuc pergens: nec amplius in Capharnao apud ſuos eſt verſatus, quibus hoc erat contemptior, quòd familiaris & domeſticus eſſet. Exaggerabat autem & exacerbabat domus ac parentum humilitas.

Non enim volebat in Iudæa ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.

In Galilæa cum alienigenis longo tempore fuit. Nam illi tutum non erat in Iudæa viuere, quòd Iudæi qui venerãt in Capharnaum, & cum quibus in Capharnao CHRISTVS diſputauerat, iandudum vitæ illius molirentur inſidias. Quòd noluerit in Iudæa agere, non id fecit metu mortis, qui vt eam pro ſalute noſtra ferret, de cælo deſcendit, ſed conſilio & prudentia Spiritus. Nam quanquam in forma Dei eſſet, & Deo æqualis, diſſimulauit ad tempus Dei potentiam, vt verum agnoſceremus eum hominem & non phantaſma: ſicut falſò crediderunt Manichæi, Marcion & Baſilides: atque vt nobis ſimiliter tentatis, in impotentia ſpem faceret. Præbebat & hic receſſus diſcipulis imaginem futurorum, quibus futurum erat vt ob Iudæorum tum infidelitatem tum crudelitatem, ad Gentes commigrare cogerẽtur, vt eſt in Actis, cap. 13. Aut declinabat Iudæam Dominus, non quaſi formidoloſus: in cuius manu erat, quoties viſum fuiſſet, è mediis inſidiis elabi: ſed quoniam congruum crucis tempus nondum aderat: maximè quum peragendi erant rei, quoniam iam crudelitas faciebat vt apud alienigenas verſaretur CHRISTVS. Obſerua. QVAEREBANT, Verbum eſt ſtudii & affectatæ voluntatis. Quum dicitur INTERFICERE, En præmium oblatæ gratiæ. Vnde apertiſſimum eſt veritatem & Euangelium ciere infeſtiſſima odia & maximas perſequutiones, non ſuapte natura, ſed id fit auditorum & aduerſariorum ipſiſſima malitia. Seceſſum hunc ad alienigenas prædixit Hieremias cap. 12, Dereliqui, inquit, domum meam, dimiſi hæreditatem meam, dedi animam meam dilectam in manus inimicorum eius. Quòd enim Gentes neglecto Deo creaturas colerent, inimici Dei dicebantur.

Chriſtus ad tẽpus Dei potentiam diſſimulauit.
Iudæam cur declinauit Chriſtus.
Veritatis merces, odium.

Erat autem in proximo, dies feſtus Iudæorum ſcenopegia.

Scenopegia. Feſtus dies ac religioſus Iudæis inſtabat, Græcis dictus Scenopegia, à figendis tabernaculis: à σκηνῆς, quòd eſt tabernaculum: & πηγνύω, figo aut conglutino. quem celebrabant in gratiarum actionem, tum propter conuectas fruges menſe Septembri, tum ob memoriam priſcorum Patriarcharum, qui fixerant tabernacula quadraginta annis in deſerto, aliti à Deo: vt ſcribitur Leuit. cap. 23. Ideo & tabernacula fiebant, & quaſi ſub dio agentes, lætabantur ſeptem diebus: quorum primus incipiebat Sole exiſtente in libra, quum eſſet in oppoſitione Lunæ menſis ſeptimi, qui nobis dicitur September. Non abs re meminit Euangeliſta diei feſti, vt occaſionem ſequentis diſputationis explicet. Nam ingens & copioſa hominum multitudo ex vniuerſa Syria, ac finitimis etiam regionibus confluere ſolet Hieroſolymam, ob templi celebritatem, cuius cultus & religio etiam apud Ethnicos, in pretio habebatur, ſuſpiciebatur, venerabilis erat. Circunſtantiæ temporum confirmant, quæ Ioannes infra cap. 20. dicit, Mulra quidem & alia ſigna fecit IESVS in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Præcedente enim capite nihil aliud enarrauit Ioannes à feſto Paſchæ (quod celebrabatur ad primam oppoſitionem Lunæ ad Solem in Ariete) vſque ad Scenopegia (qui dies feſti, quinque menſium interuallo à ſe diſtant) quàm miraculum de quinque panibus & duobus piſcibus, & miraculum de diſcipulis ex maris tentatione ſeruatis, vnà cum concione illa perpetua de pane illo cæleſti & permanente in vitam æternam. Quum tamen veriſimile ſit interea temporis adhuc multa alia & feciſſe & docuiſſe.

Dixerunt autem ad eum fratres eius.

Fratres Domini More ſcripturæ, fratres Domini Euangeliſta vocat, contribules, cognatos & affines, qui rudes adhuc & humanis affectibus obnoxii, iure propinquitatis freti, confidentius quàm par eſt, hortantur eum, & ei inſultando monent.

Tranſi hinc, & vade in Iudæam.

Cognatorum Chriſti carnale conſilium. Hæc fratrum verba poſſunt accipi, vel vt contemptim dicta, vel vt prudenter, ſed tamen carnaliter conſulta. Si primum: Quaſi dicerent, Si vera ſunt iſta tam magnifica quæ de teipſo narras: ſi tantus es vir, quantum ſonare videntur gloriæ, quas de te nobiſcum efflas: ſi tu es Meſſias, quem te eſſe dicis: ſi habes veram doctrinam & certam, qualem tu eam facis: ſi filius Dei es, quem te eſſe dicis, tranſi hinc & vade in Iudæam: ſi tuis præſidiis tantum fidis, quid veluti ſubtimidulus inter Galilæos tandiu latitas? præſtaret certè iſta quæ de te tam magnifica prædicas, oſtenderes Hieroſolymis in media hominum luce & frequentia. En inſtat dies celebris Scenopegia, Abi hinc, & confer te in Iudæam, florentiſſimam regni partem, & Hieroſolymam totius Iudaicæ gentis caput: vbi ſunt Scribæ, Phariſæi, principes, nobiles, potentes, ſancti & docti viri. Si de cælo deſcendiſti, & tanta potes quanta prædicas, fac vt mũdo ſis notus. Quid times hominum minas? Si gloriam quæris, cuius te ſupra modum ſitibundum intelligimus, quid hîc in obſcuro loco Galilææ latitas? Prodi in publicum, aſcende in Hieruſalem hoc proximo feſto. Illic licebit plures diſcipulos colligere, ſi viderint omnes quæ tu facis: habebíſque illic ampliſſimam aucupandæ gloriæ materiam. Hîc ſolùm rudes & ineruditos & rerũ inexpertos habes auditores, quibus facile impoſueris: at Hieroſolymis ſunt legis doctores, potentes, & multa rerum peritia ornati, quibus ſi perſuaſeris te è cælo deſcendiſſe, nos te & tuam authoritatem adorabimus: te Meſſiam illum magnum fatebimur, excipiemus, venerabimur. Hic locus profectò te falſæ doctrinæ ſuſpectum reddit: vnde ſiniſtram de te induimus opinionem. Abi hinc, & manifeſta teipſum Hieroſolymis, hoc proximo feſto, ſi vis & te & tuam doctrinam cum honore recipiamus. Si iuxta carnis prudentiam & cõſilium hæc intellexerimus, hic videtur eſſe ſenſus: Quum cognati magnam de ſuo contribule & affine CHRISTO, opinionem concepiſſent, vidiſſentque proximũ inſtare feſtum Scenopegia, contulerunt inter ſeſe ſua cõſilia, & conſultantes inuicẽ in hanc deſcẽdunt ſententiam, vt quãdo vident cognatũ timidius & imprudẽtius ſuis rebus proſpicere, iure cognationis illũ admoneant, ne famam ſuã prodigeret, noménque ſuum negligeret, ſed Hieroſolymam vnà cum ipſis ad diem feſtũ aſcẽderet, vbi magnatum, præſertim Principũ & Phariſæorum authoritate, ſuam confirmaret: atque ex miraculis egregiis, in ſui ſpecimen & ſuæ doctrinæ probationem, coram Iudæis, factis venaretur magnam laudem, quam iam aliqua ex parte parauerat. Hi conſultant inuicem magis ſuæ ipſorum famæ, quàm gloriæ CHRISTI ſtudio ducti. Saluus ſis (aiunt) IESV Nazarene, frater noſter: Quum tuæ famæ tuíque nominis negligentiſſimum, nos tui fratres videremus, iure cognationis inuicem conſultauimus, vt conſuleremus quid tibi agendum ſit: quum nihil in hoc loco tam obſcuro agas. Quid hîc latitas? quid formidas timéſve? cur non tibi proſpicis?

proſpicis? Imprudenter certè tibi conſulis, & tua curas. Nos te per amorem fraternum & ius propinquitatis obſecramus hortamúrque te etiam atque etiam, vt hinc nobiſcum in Iudæam tranſeas, manifeſtaturus te tuámque authoritatem aliquo tui ſpecimine & ſancto ſpectaculo, vt celebrior habearis apud eos, qui hodie magni & ſplendidi ſunt nominis, & ex his facilius confles tibi copioſiorem diſcipulorũ multitudinem. Nam quæ hîc agis magnifica quidẽ videntur, ſed non ſatis nobis probãtur, quòd iſta facias in tam tenui raráque hominũ concione. Quæ enim gloriæ ſeges tibi obtingere poteſt, quum te è turba hominũ in Galilæam locum obſcurum ſubducas? Non prudenter tibi conſultum hoc modo putaueris, ſed noſtris bene monitis acquieſce. Quum facta tua omnino ſint diuina, non timebis lucem, nobiſcúmque in publicũ prodire & ad feſtũ venire, vt clarior & honoratior habearis.

Vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis.

Non de duodecim hæc dicuntur, ſed de turba, & iis qui aliâs illum ſequebantur. VT VIDEANT opera, &c. id eſt vt ipſi de perſona tua & doctrina tua certiores reddantur, & poſtea confirmentur, videntes tua opera facta coram viris probatiſſimis, Phariſæis & principibus ſynagogæ, quibus probes te eſſe filium Dei, & doctrinam tuam à Deo eſſe.

Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe: ſi hæc facis, manifeſta te ipſum mundo.

Ironicè iſta pronuntiant, alludentes ad id quod ſupra cap.3. dictum eſt, Omnis qui male agit, odit lucem, &c. & à communi hominum more aliquid in occulto facientium argumentantur, qui nolunt ſe cognitos. Nam ſi claros & celebres ſe vellent, non operarentur in occulto. IN PALAM eſſe, vſurpatum eſt pro celebrem eſſe, quòd cognati illius indicarent hoc ad gloriã eius facere, vt declararet ſe mundo. Senſus horum verborũ eſt. SI HAEC facis, id eſt quæ de te mira prædicãt, & vis inde agnoſci de cælo deſcẽdiſſe, & CHRISTVS prædicari, oſtende te mundo, facito iſta palam, per quæ celebris de te pateat apud homines opinio. Qui enim vult ἐν παῤῥησίᾳ εἶ), id eſt in libertate eſſe: ac ſi diceret, Qui vult vt liberè & palam de eo omnes loquantur, quæ magnifica facit, nequaquam in occulto facit.

In palam eſſe.

Neque enim fratres eius credebant in eum.

Ne quis miraretur cur hæc cognatorum Domini IESV oratio eſſet tam carnalis, arrogans & impia, haberétque tam friuola deiectáque verba, ſignanter hanc addidit Euangeliſta ætiologiam. Cur ita? Siquidem eo tempore ne hi quidem tum credebant ei, qui illi fratres erant, & arcta familiaritate iungebantur: ſed vel contemptu vel ambitione conſultabãt, vt gloria eius & ipſi celebriores fierent. Poſtquam tamen crediderunt, eò pietatis conſcenderunt aliqui, vt alii inter Apoſtolos, alii inter diſcipulos numerati, gloriam CHRISTI conſtantiſſimè prædicarint. De hac tam arrogante fratrum oratione vaticinatus eſt Hieremias cap.12, Fratres tui (inquit) & domus patris tui, etiam ipſi pugnauerunt aduerſum te: & clamauerunt poſt te plena voce, Ne credas eis, quum loquuti fuerint tibi bona.

Dixit ergo eis IESVS.

Si priorem ſenſum orationis cognatorum Domini ſpectauerimus, magnum in his philanthropiæ CHRISTI exemplum legemus: qui pro ſingulari ſua manſuetudine, ironiam illorum amicè ferens, non deſiſtit à ſuo docendi munere. Si poſteriorem ſequuti fuerimus ſenſum, obſeruabimus CHRISTVM leniter ſuorum confidentiam correxiſſe, ſimul & docuiſſe in eo quod pro ſalute generis humani gerebat in terris, nihil habere iuris carnalem cognationem & propinquitatem: ſed totum hoc myſterium (quoniam cæleſte eſt) temperandum eſſe ex Patris cæleſtis authoritate: neque mortẽ ſibi formidini eſſe, quam volẽs pro vita mundi & hominum redemptione ſuſcepturus eſſet: nec ſe gloriæ mundi cupidum eſſe, cuius odium in ſe cieret, veritatem loquendo, & mundo aduerſa contrariáque prædicando.

Cognatio carnalis nihil ad Spiritum.

Tempus meum nondum aduenit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.

Nondum, inquit, palam faciendi omnia tempus adeſt, nec opportunum eſt vt ad tabernaculorum ferias vobiſcum proficiſcar: quandoquidem meus ad Scenopegia aſcenſus ex Patris cæleſtis decreto, non ex humano conſilio pendet. Ille hortabitur quando aſcendendum erit. Non erit opus his veſtris monitis. Semper paratum eſt veſtrum tempus, qui fauorem magnatum ſequimini, & eiſdem moribus viuitis, doctrinam eorum veluti ſacram & oraculum exoſculantes, ſuſcipitis: propterea non poteſt mundus odiſſe vos.

Impiorum tempus ſemper paratum.

Non poteſt mundus odiſſe vos.

Synagogæ filii obedientes.

Quia mundus vos vt ſibi conſentientes diligit, vocat vos obedientes Synagogæ filios, tantum abeſt perſequantur & odio habeant. Obſerua. Quæcunque maiori diſpẽſationi res ſubiacent, non omni tempore commodè aguntur, quales CHRISTI res erant. Res autem eorum qui maiora negligunt, & humiliora ſequuntur, quouis tempore ſuſcipi poſſunt. Propterea dictum eſt, Tempus meum nõdum aduenit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum: qui neque ex præſcripto Dei viuitis, neque ratione habetis, quid gloriam Dei promoueat aut ſecus: quibus denique cum mundo, id eſt cum hominibus ſecũdum carnem viuentibus bene conuenit, nullum eſt metuẽdum periculum. Ideo ſemper opportunũ eſt veſtrum tempus. Propterea aſcendite quando vacabit, nihil offendiculi reperietis, quòd malis mũdi conſentiatis. MVNDVM, in his omnibus, nõ viſibiles creaturas appellat, ſed eos qui res caducas atque inſtabiles toto animo amplectuntur, qui virtutis amicos quaſi hoſtes oderunt.

Mundus.

Me autem odit: quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt.

Veritatis oſores.

Nihil me moratur gloria mundi, hanc non venor apud mundum: Ego tantùm gloriam Patris quæro, & ſalutem hominum molior. Tantùm autem abeſt vt mũdi gloriam affectem & quæram, vt illius odium mihi concitem, arguens, magnatum & ſanctulorum huius mũdi opera, iuſtitias, prudentiam, potentiam in conſpectu Dei abominabilia eſſe. Imò & Phariſæorum iuſtitiam eſſe meram impoſturam, & hypocriſeos commentum. Iſta dum audiunt, vitæ meæ inſidiantur, inſaniunt, conſultant, nihil denique non tentant, vt me de terra tollant, tãquam hominem blaſphemum, hæreticum & ſeductorem: qui legem & eorum ſuperſtitionem abiiciam & hypocriticam eſſe affirmem. Obſerua. TESTIMONIVM perhibere, eſt apertè & ſine timore docere. OPERA, non ſolùm intelligimus externa vitæ facta, ſed potius animi impietatem, doctrinas impias, cultum impium & ſimilia. Hæc nos monent, dum audimus fratres Domino moleſtos fuiſſe, ferendum nobis eſſe, quum & domeſtici nos inſectantur. Item quum dicitur, Nondum venit tempus meum: monemur quàm diligenter nobis obſeruandum ſit, vt ex præſcripto Dei, & ſuo tempore omnia agamus. Item notandum eſt, nos mundi amicitiam non poſſe tueri, niſi malis eius operibus conſentiamus.

Teſtimonium perhibere.
Opera mundi.

Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego non aſcẽdam ad diem feſtum iſtum: quia meum tempus nondum impletum eſt.

Iudaeorum dies feſti Deo ingrati.

Habent Iudæi ſuos dies feſtos, qui iam olim nõ ſunt Deo grati, neque Deo acceptas offerunt hoſtias, quòd diebus his (quos puros & ſanctos videri volunt) non ſolùm manus habent ſanguinis plenas, ſed & innocentis vitæ inſidiantur. Propterea non hic, ſed alius mihi ſpiritaliter celebrandus eſt dies Patri acceptiſſimus. Hic feſtus dies, meum erit tempus: vbi aduenerit, occurram vltrò: mihi non eſt nunc tutum ire, vobis autem integrum eſt: carnales enim adhuc eſtis, & quæ ſunt mundi ſapitis. Aſcendite vos qui hac via gloriam affectatis, ego non aſcendo vobiſcum. Pater qui omnia certis temporibus diſpenſat, nondum vult vt ego aſcẽdam: tum aſcenſurus ſum, quando ex voluntate Patris fuerit, tum & ad gloriã ipſius illuſtrandã faciet meus aſcenſus. Proinde ego non hac via, vt exiſtimatis, glorificãdus ſum: vos pro carnali deſyderio citra crucem, gloriam affectatis: at non eſt vera gloria, quæ per crucem non paratur. Vanum igitur fuerit iſtud veſtrum carnale conſilium, quo carnaliter conſulitis, gloria gloriam & laude laudem comparandam eſſe. Eſt mihi ſicut & omnibus piis, alia ad gloriam methodus, quam ſcio, & ad quam non eſt mihi opus monitore. Quum exaltatus fuero à terra, tunc erit aſcenſus meus mea gloria. Vide infrà in conciliatione.

Gloria per crucem.
Carnale conſilium.

Hæc quum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa.

Galilæa à Chriſto ſupra Iudæos nobilitata.

Tametſi propter idolorum errorem Galilæa gentilitate imperitiſſima, occupata eſſet: tamen nonnihil nobilitatis ſupra Iudæos ex conuerſatione CHRISTI tam longa & aſſidua accepiſſe videtur. Atque ex hac tam frequenti familiarique conuerſatione diſcimus CHRISTVM Gentes dilexiſſe, & Hebræos odiſſe. Quomodo enim, inquit Cyrillus, qui omnia nouit antequam producantur, Eccleſiam Gentium (quæ ſic facile fidem amplexura erat) non amaſſet, & ingratos Iudæos aſpernatus nõ eſſet, præſertim quum illius pulchritudinem vel ante aduentus tempora concupiiſſe ſcribatur: hanc verò (Iudæorum dico Synagogam) fornicatricem & adulteram, & duræ ceruicis appellet? Ezech. cap. 16. Hiere. 3. Audi fornicatrix (ait Ezechiel) Domini verbum. Hieremias adulteram vocat, dicens, Sicut ſpernit mulier cohabitantem ſuum, ſic me ſpernit domus Iſrael. Hæc igitur Deus præſciens, & pulchritudinem

pulchritudinem Gentilis Eccleſiæ iam proſpiciens, & Iudæorum peruerſos non ignorans mores,illam ſicuti ſponſam amplectitur,& hanc quaſi adulterã odit. Vtrumque tamen tempori opportuno reſeruauit. Nam nec omnino Synagogam ante crucem eiecit,nec Galilææ, id eſt Gentibus, ſe omnino dedit antequam illam eiecerit. Reliquit ergo & à ſe ablegauit cognatos ſuos,eóſque incredulos,& remanſit in Galilæa.

Vt autem aſcenderunt fratres eius,tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.

Ablegatis & dimiſſis fratribus ad ferias tabernaculorum aſcendentibus, poſteà aſcendit iuxta Paterni mandati obedientiam. Exodi cap.23, Ter in anno apparebit omne maſculinum coram Domino Deo tuo. Vt omnibus conſpicuum eſſet ſe nō tam metu Iudæorum abſtinuiſſe à conuentu ſolenni, quàm vt vitaret cognatorũ comitatum,quos negotio Euangelico (quòd adhuc carnales eſſent) admiſceri nolebat. Profectus ergo eſt ad ferias illas ſolennes, non manifeſtè:ne ſe gloriæ hominum ſitibundum oſtenderet:quorum gloriam venari videretur, ſi ſuis fratribus,aut magno comitatu ſtipatus aſcendiſſet: SED QVASI in occulto:non metu mortis, quia nondum venerat hora, ſed ne videretur priuatam gloriam quærere. Certè hic occultus aſcenſus oſtendit illum verum hominem. Nam ſi ſtatim comparuiſſet,inſiliiſſent Iudæi in eum,volẽtes eum occidere: quibus non permiſiſſet hoc facere propter horam quæ nōdum aduenerat,ſed è medio eorum effugiſſet paſſionem. Propterea potuiſſet dici,quòd non verè,ſed apparenter tantùm fuiſſet incarnatus. Ideò fugit & ſecedit vt homo,quod hominis erat faciens. Ipſe enim induit noſtram perſonam, & noſtras infirmitates:& per omnia tentatus eſt iuxta ſimilitudinem abſque peccato, vt poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum. Potuiſſet quidem manifeſta potentia aduerſarios repellere,ſed in omnipotentia,impotentiam hoc occulto aſcenſu ſimulauit,& ſe hominem tentari permiſit, quo magis irritaturus erat ſui expectationem, & maiorem fructum ſuo tempore proditurus in publicum. Nouerat ipſe Phariſæorum animos,quòd iampridem clancularijs ſuis cōciliabulis conſultabant,quomodo in die feſto occaſionem acciperent manus iniiciendi in eum.

Chriſti humilitas.

Chriſtus noſtras induit infirmitates.

Iudæi ergo quærebant eum in die feſto.

Quærunt quidẽ Iudæi CHRISTVM,non animo bono, vt reipſa poſtea cōpertum eſt: quibus nō negaturus eſſet quærentibus ad fidẽ, quum vltrò ſe etiã non inueſtigantibus obuium dare ſoleat, doctore Eſaia in eius perſona loquente cap.65, Apparui non quærentibus me,inuẽtus ſum à non inueſtigantibus me. Non autẽ ſe prodit Iudæis,quia quærũt vt illum inſectentur, dicacitatem ſuam exerceant,& tandem interficiant ob ſabbathum quod dicunt ab eo violatum,& blaſphemiam commiſſam. Hæc inueſtigatio declarat CHRISTVM non tunc aſcendiſſe quando fratres aſcenderũt,ſed tertio aut quarto die,ne principio feſti priuſquam deſyderatus aut cognitus ab alijs eſſet,inſidijs circunueniretur. Obſerua quàm auidi fuerunt necis & ſanguinis Domini, qui ne feſtum quidem reuerentur, ſed venantur in die feſto, quærentes CHRISTVM occidere, quem arguunt violati ſabbathi, quòd totum hominem in ſabbatho ſanum fecerit, qui ea ducti cæcitate, non vident ſe ſabbathum & diem feſtum violare,dum innocentis ſanguinem venantur, nihil reuerẽtiæ diei feſto exhibentes.

Iudæi malo animo Chriſtum quærunt.

Iudæi cædis & ſanguinis ſitibundi.

Dicebant, Vbi eſt ille?

Quum Hieroſolymis eſſet CHRISTVS, nec in publicum prodiret quemadmodum cōſueuerat, vt omnes ſui deſyderio & expectatione excitaret,& ſubinde in mediũ hoſtium ſuorum intrepidè ſeſe ingereret,doceretque liberè omni contẽpto periculo: atque vt amici & electi tanto magis confortaretur:reprobi autẽ & Phariſæi(dum quod maximè volebant, non poſſent illi vim inferre) plus confunderentur, omnique ignorantiæprætext u nudarentur, Iudæi obſeruabant illum ſi ad ferias ſolennes veniſſet: quúmque deſyderaretur illius conſpectus, contemptim ſine nominis titulo, dicebant, Vbi eſt ille? non debuit feſto adeſſe, qui ſe tantorum authorem miraculorum facit?

Et murmur multum erat in turba de eo.

Quòd abſens eſſet,magna variáque fuit populi murmuratio contentióque. Hoc murmur effectus fuit inquiſitionis.

Quidam enim dicebant, Quia bonus eſt: alii autem dicebant, non: ſed ſeducit turbas.

Murmuris ætiologiam addit per diſtributionem eorum qui murmurabant, quòd non

omnium eadem de IESV eſſet opinio, nec eadem omnium ſtudia. Quidam enim populares qui ſermones eius audierant, qui eius manſuetudinem experti fuerant, & ex miraculis quantus eſſet didicerant, dicebant, QVIA bonus eſt, id eſt vera docet & pia prædicat, indignúſque eſt in quem acerbius aliquid moliri debeant. Alii vero, quales erant Sacerdotes & Phariſæi, quos iam pridem male vrebat IESV CHRISTI gloria, dicebant, SEDVCIT turbas, hoc eſt impia docet, & prædicat impiè, turbis imponens: qui turbam ad ſe pellicit, & à Sacerdotum, Scribarum & Phariſæorum reuerentia auocat, ſeductor eſt. Proculdubio à veritate longè aberrant, qui non erubeſcunt ſeductorem appellare: iure optimo audient Eſaiam cap. 5, Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, qui putatis tenebras lucem, & lucem tenebras. Vnuſquiſque in iudicando de CHRISTO prudentiæ ſuæ ſpecimen exhibebat. Iſte enim eſt carnis genius, vt iudicii prudentiam ſibi arroget. Obſerua ex his infimam CHRISTI Domini noſtri abiectionem, qui tametſi iudex ſit viuorum & mortuorum, hac tamen poteſtate diſſimulata, permittat ſe à vulgo iudicari.

Opiniones vulgi de Christo.

Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metũ Iudæorũ.

Omnium ſermo & is varius erat de IESV: at non in παῤῥησίᾳ, id eſt libertate, id eſt clancularius ſpargebatur ſuſurris, quum nemo audebat palam de eo bona prædicare. Erant certè non pauci qui de eo bene ſentiebant, timentes ſibi, ne confeſſione CHRISTI è Synagoga eiicerentur, & apud Iudæorum proceres accuſarentur, quibus intelligebant IESVM eſſe vehementer inuiſum, quòd ipſorum authoritatem egregiis ſuis factis & miraculis imminuere videretur. Hic locus indicat metum ſæpe occaſionem eſſe vt taceatur veritas. Signanter hic Iudæos, Iudæorum principes appellauit: indignum putans Euangeliſta homines tam impudentes & à pietate remotos, Sacerdotes aut Seniores populi appellare. Iſtos vt vineæ ſpiritualis vaſtatores & euerſores Hieremias cap. 12. accuſat, Paſtores, inquit, multi demoliti ſunt vineam meam: conculcauerunt partem meam: dederunt portionem meam deſyderabilem in deſertum ſolitudinis: poſuerũt eam in diſſipationem. Quis dixerit iſtos vineam Domini non deuaſtaſſe, qui non ſolùm non illam colunt, aut quod ad illius cultum facit, conferunt, ſed etiam toto niſu & ſtudio conantur, vt populus timore preſſus (quem, vineam dicit Propheta) recta monenti non pareat. Cur ita? Nimirum ſubiecta eſt plebs: & à proceribus tyrannicè occupata, quum laudare quidem quod laudandũ putant, palam non audent. Quare vt gubernatori (cui omnes in naui apprimè obtemperant) culpa omnis reiicitur, ſi nauem in cautes & ſcopulos illiſerit: aut aurigæ ſi agens in inuia currus fregerit. Ita & principes Iudæorum (quia maximè ſibi obſequentem & ſubiectam habent plebem) iure optimo & non iniuria perditionis omnium rationes reddituri, relaturíque ſunt. Reſponſabit aliquis: Fuerúntne principes cauſa perditionis populi? Maximè: quod & Hieremias cap. 10. confirmat, Filii mei exierunt à me, & non ſubſiſtunt. Non eſt qui extendat vltra tentorium meum, & erigat pelles meas: quia ſtultè egerunt paſtores, & Dominum non quæſierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum diſperſus eſt.

Diſcipuli Christi occulti. Metus ſilendæ veritatis cauſa. Iudæorum principes vineæ ſpiritualis corruptores.

Principes Iudæorum cauſa perditionis populi.

Iam autẽ die feſto mediãte, aſcẽdit IESVS in tẽplum, & docebat.

Illud erat modeſtiæ & manſuetudinis, quod ad tempus latuerit CHRISTVS, ne inuidiam & liuorem Phariſæorum (nihil aliud in votis habentium quàm innocentis necem) vltrò prouocaſſe videretur. At quoniam omnia tempus habent, non ita illi viſum eſt vt ſemper lateret: propterea prodiit in publicum dicturus: non ignorans Phariſæos ex his quæ geſturus aut prædicaturus eſſet pro communi omnium ſalute, procaciores efferacioréſque futuros. Horum tamen peruerſitati non tantum tribuit, vt quod cõmodiſſimum fuit, ſimplicibus ſubſtraheretur. Quare vt illorum leniret animos, ſi vellent, & ſimplicium ſaluti conſuleret, aſcendit, & docet in templo, vbi Deus habitare credebatur. Nam tametſi Deus omnia repleat, ait Cyrillus, quia circunſcriptibilis loco non eſt, nec ſecundum natura ſuam in loco eſſe intelligitur, decentius tamen eum in ſacris locis habitare dicimus. Quod figuris adumbratum eſt, id modo in veritatem traducitur. Moyſi dictum eſt Exod. cap. 26, Impones propitiatoriũ ſuper arcam, & loquar ad te deſuper ab altari inter duo Cherubin, quæ ſunt in arca teſtimonii. Itaque Dominus noſter IESVS CHRISTVS, quum iam dimidiũ ſolemnitatis tranſactum eſſet, & quarta feſti ageretur dies, quo veriſimile eſt illos in his quæ feſti erant occupatos fuiſſe, ſubinde autem paratiores ad audiendum doctrinam Euangelicam, palam ingreſſus eſt templum, locum ſuo Patri dicatum, vbi turbas alloquitur, docétque non Phariſaicas inſtitutiones, aut legis ceremonias mox defuturas, ſed ipſam philoſophiam Euangelicam. Occultus fuit illius aſcenſus, quemadmodum & olim clam aſcendebat in

Chriſtus ad tẽplum die feſto aſcendit. Deus in locis ſacris habitare dicitur.

bat in tabernaculũ propitiatorii, vt tunc ſolùm ibi eſſe videretur quãdo loquebatur. Atque quemadmodũ olim Deus ad Moyſen ſolùm loquebatur: ita & modo vnũ Iudæorũ genus alloquitur, docétque nondum effuſo liberius ad omnes gentes Euangelio, conuerſatúrque carne CHRISTVS inter Iudæos, & eoſdem in carne alloquitur, vt olim in propitiatorio Deus. Quòd autem prædicat & docet in templo, oſtendit ſe antea non timore mortis ad ſolennitatem occultè aſcendiſſe: ſi enim mori timuiſſet, non manifeſtè docuiſſet in templo: ſed oſtendit mandato Dei liberè obtemperandum eſſe, abſque vllo periculi timore. Prudenti conſilio factum eſt, quòd ante dimidium feſti non fuerit de Euangelio philoſophatus in templo, donec vel populus cõgregaretur, vel Phariſæorum liuor & ira paulatim ſedarentur. Proinde hæc erat hora eius, aderat tempus illuſtrandi gloriam Patris. Omni ergo timore ſepoſito, conſcendit in templum, quũ iam medium ageretur feſtum, adeſſétque maxima populi frequentia: & hîc virtutem ſuam declarauit, qui paulò antè fugiendo manifeſtauerat humilitatem. Hic locus nobis hoc conſolationis affert: Quemadmodum Spiritus adduxit CHRISTVM in Hieruſalem, & ad templum cõſcendere fecit, quando maximè opportunum fuit: ita & nos (ſi abnegatis carnis affectibus, ipſi nos contrà damus) commodè & opportunè ductabit agétque ad quæ Deus deſtinauit.

Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas ſcit, quum non didicerit?

Quid docuerit CHRISTVS non expreſſit Euangeliſta, contentus explicaſſe mirabilia quædam, quibus illos repreſſerit, & in ſui admirationem adduxerit. Nam quum Phariſæi, Scribæ & Legis doctores doctrinam CHRISTI calumniari non poſſent, aliis tendiculis parant illi inſidias, nempe apud plebeculam & ſimplicem populum, cui facile imponunt, authoritatem illius adimere ſtudent. Corã plebecula Rabbini iſti in pretio habiti admirantur & ſtupent, putantes CHRISTVM eſſe nudum hominem: quia quum & ſapientia & literis inexercitatus videretur, idiota & literarum expers dicebatur: nunquam enim inſtitutus fuerat in doctrina Phariſaica, cuius profeſſione turgebant illi: nunquam in aliqua florenti academia viro doctiſſimo operam dederat: non erat inter Rabbinos doctorali dignitate inſignitus. QVOMODO (aiunt) hic contemptus homo, tam abiecta perſona, hic faber, & fabri filius, SCIT literas? id eſt, vnde habet & nactus eſt Scripturæ cognitionem, quum non didicerit, & tamen exercitatis longè præſtet? Prius ex ſignis quãtus eſſet, eum cognouerunt, ita vt dixerint ſolùm, Vbi eſt ille? Nunc ita exactè ex doctrina miraculis præcedentibus coniuncta illum cognouiſſe videntur, vt magna voce audeant dicere, vnde hîc literas ſcit? vnde nactus eſt ea quæ è ſacris voluminibus magna ſapientia depromit? Hac tanta admiratione videntur eum inſimulare quòd dæmonium haberet, aut alia quauis arte magica literas nactus eſſet, quas ab hominibus non didiciſſet. At ſtulti & cæci ſunt, non videntes ex hoc ipſo facto ipſum eſſe Deum, & vt hominem eos alloquentem. Nam argumentum diuinitatis fuit in CHRISTO, ſcire literas ſine inſtitutione. Vnde ad hunc modum argumentari potuiſſent, CHRISTVS ſcit literas & non didicit, ergo Deus eſt. Neceſſarium enim eſt purum hominem ab aliquo inſtitui, quum nudus, cæcus, & literarum ignarus naſcatur: ſed hic CHRISTVS ſcit, nec didicit literas, ergo non eſt purus homo, ſed Deus & homo.

Reſpondit eis IESVS, & dixit.

Ingens CHRISTI philanthropia, qui neque iraſcitur, neque duris verbis loquitur: ſed leniter & manſuetè ferociam illorum & tam impiam ſuſpicionem corrigit & ſubmouet, oſtẽdens ſe Deum eſſe, dum quod etiam clancularius ſuis murmurationibus dicebant, putantes idipſum eum latere, manifeſtat. Ad huiuſmodi enim tam inſanos (qui putant ſe in aurem quicquam poſſe dicere quod Deum lateat) clamat Propheta Pſalmo 93, Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite, Qui plantauit aurem, non audiet? Nã qua via fieri poteſt vt qui aures creauit, qui auribus ſenſum dedit, nõ ſubiectas ſibi habeat aures, & omnia non audiat? Hoc ergo reſponſum indicat ipſum eſſe Deum, qui omnium arcanorum conſcius, illorum clanculario murmuri in hanc ſententiam reſpondit, adducẽs cauſam ſuæ doctrinæ, cuius certitudinem probat à cauſa efficiente. *Euãgelii certitudo.*

Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me.

Argumento ab authoritate Patris mittentis, CHRISTVS ſuam quam illi deprimebant authoritatem vindicat, dicẽs, DOCTRINA mea (quam vos admiramini vnde mihi *Chriſti doctrina, Patris doctrina eſt.*

cõtigerit) non eſt à me ſomnio quodam concepta, nec exercitio aliquo literario, aut ingenio aliquo humano acquiſita: ſed eſt doctrina Patris, qui miſit me. Vbi obſerua, lector, clauſulam hanc, QVI miſit me, interpretari de qua doctrina hic locus intelligatur. Certè de doctrina quam ipſe ſuo officio & legatione in humanitate fungẽs, docebat. Patris enim nomine & legatione miſſus eſt, vt mundus ſeductus variis hominum doctrinis, & impiis cupiditatibus obcæcatus, per ipſius legationem & prædicationem cognoſcat Dei Patris voluntatem: cognitam ſequatur: & ſequendo, vitam aſſequatur æternam. Itaque quum dicit, Doctrina mea, non eſt mea, ſimpliciſſimè ſignificare & explicare voluit ſuam legationem & functionem non eſſe commentitiam, ſed diuinam. Vnde quæ docet non ſunt fictitia aliqua, & ab humanis ingeniis inuẽta: ſed doctrina eſt diuina, hoc eſt ipſius Patris: quam qui volet audire, audiat CHRISTVM, qui eſt vox, verbum & doctrina Patris Dei. Atque hanc doctrinam non didicit. Nam quum æqualis ſit Deo Patri (quem omnes nihil didiciſſe credunt) in quo naturaliter cognitionis theſauros reconditos putant, verè ſcit literas quas non didicit. Propterea hoc noluit ab operibus & miraculis ipſis hoc loco demonſtrare, ſed ab eo quòd eſt æqualis Deo patri. Rogabit aliquis: Quis huius eſt demonſtrationis modus? Ex eo videlicet, quia eandem cum Patre docendi ſapientiam habeat. Ipſe nanque ſapientia ex Deo Patre eſt, cui ſimilis in omnibus, non alia quàm ille, poteſt docere. Vnde ſuã eſſe Patris doctrinam aſſerit: aut quia eadem eſt Patris & Filii doctrina, aut quia ipſe ſapientia Patris eſt per quam loquitur vniuerſa. Quum dicit ſe miſſum à Patre, formidine quadam impellit auditores ad ſuſcipiendam doctrinam ſuam, ne Deo Patri repugnent. Colligamus ex his CHRISTVM docere ſuam doctrinam talem eſſe, quam mundus docere non poteſt. Mea doctrina qua vtor, non eſt mea, non eſt priuatim mea, quia communis eſt, & mihi & Patri. Vehemens eſt tapinoſis CHRISTI vt humiliatæ perſonæ, quum dicitur, Non eſt mea.

Legatio Chriſti non eſt commẽtitia.

Chriſtus vox, verbum, & doctrina Patris.

Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina, vtrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar.

Occultè illos ferocitatis & affectatæ malitiæ arguit, peruenuſtáque occupatione præuenit quaſdam obiectiunculas, ne quis remaneat excuſationi locus. Reſponſaret forſitan aliquis Phariſaica lectione turgidus, Heus tu Nazaræne, magnificas vehementer tuam doctrinam eſſe Dei: ſed quum non videaris Rabbinis noſtris dignus cui fides adhibenda ſit, quis nos certos facere poteſt te vera dicere? Dicentem quidem te audimus: vera dicentem nondum deprehendimus. Vnicus præceptor & doctor noſter IESVS CHRISTVS hanc blaſphemiam diluit, adducens duo ſingulariter & ſtudioſe obſeruanda. In primis affert modum, quo cognoſci debet doctrina eius: deinde ſubiicit elegantem gnomonem, cui quæuis doctrina aut opus appoſitum cognoſcetur num ex Deo ſit. SI QVIS inquit, voluerit (quia Deus nolentem non vult cogere) voluntatem eius facere: id eſt ſi quis credat, (fides enim eſt vera obedientia) tunc cognoſcet, inquit, meam ex Deo Patre eſſe doctrinã: quando voluerit voluntatem Patris potius quàm ſuam amplecti, facile intelliget vnde mea doctrina ſit profecta, vtrum ex Deo, an ab humano inuẽto, aut vana ſomnii imaginatione: ſiue cognoſcet me, quòd loquor, non ex humano ſenſu loqui, ſed ex mente Patris, cuius ſum legatus. Eſt autem voluntas Dei Patris qui legem ſanxit, non interimere hominem, & omnes credere in illum quem miſit, nec aduerſari legato eius, nec illius vitæ inſidiari. Si ergo legis à Deo traditæ perfectam cognitionem vobis arrogatis, alióſque ceu indoctos idiotas faſtiditis, æquum eſt vt cognoſcatis doctrinam ab eodem profectam, vnde lex erat profecta. Hoc ſi agnoueritis, manifeſtum vobis erit doctrinam meam eſſe à Patre Deo: niſi liuor & odium, propriæ gloriæ ſtudium, quæſtus, amor, ſimiléſque cupiditates prauæ, mentis iudicium excæcent. Fieri enim non poteſt Deum ſibi contrarium eſſe, vt nũc aliud doceat per Filium, quàm antea tradiderit per legem. Immeritò igitur doctrinam Filii reprehendebãt, quam Pater comprobauit: imo quam vnà cum Filio exponit atque interpretatur. A MET-PSO, id eſt ſeparatim atque diuiſim nõ loquor: Patris enim ſunt quæ Filius loquitur. Nã Pater, vt per verbum & ſapientiam ſuam, ita per Filium loquitur: nec imaginari poſſumus aliter ipſum loqui, quàm velit. COGNOSCET, id eſt experimentum faciet de doctrina: AN EGO à meipſo loquar, id eſt an ego (quem tam abiectum putatis) illam recens inuenerim, aut aliunde quàm à Patre didicerim, aut an ſit incerta. Quũ ergo Deum Patrẽ habeam doctorem (cuius omnia bona ſunt mihi communicata) nõ eſt mirum ſi literas ſciam, quas neque apud veſtros Phariſæos, neque apud quoſvis homines didici. Proinde pro ſuo more longè

Euãgelicæ doctrinæ cognoſcendæ modus.

Pater per Filiũ loquitur.

more longè alium ordinem cognoſcendi doctrinam CHRISTVS hîc ponit, quàm ſoleant Ariſtoteles & eius peripatetici cũ ſua humana ratione docere: nã humana ratio nihil credit, niſi prius ſentiat & intelligat: vnde prudentia (vt dicunt) colligitur ex multis experientiis. At cõtrà fit in ſchola Chriſtiana, quæ methodũ & ordinẽ illum inuertit. Ille enim doctiſſimus Gymnaſiarcha CHRISTVS, docet prius obeditionẽ veluti vnicã methodũ ad veri cognitionẽ: obtemperemus in primis volũtati Dei, hoc eſt credamus, deinde verè cognoſcemus. Huius profeſſionis ſe verũ fuiſſe diſcipulũ oſtẽdit Petrus ſuprà cap. 6, dicẽs, Nos credimus & cognouimus, quia tu es CHRISTVS Filius Dei. Siquis ergo voluerit voluntatem Dei facere, hoc eſt ſiquis crediderit Deo, cognoſcet doctrinam CHRISTI ex Deo eſſe: quum habeat ſecum ſuum doctorem, qui eſt fidei Spiritus.

Prudentia ex experientiis.
Obeditio, methodus ad cognitionem veri.

Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem quærit gloriam eius qui miſit eum, hic verax eſt: & iniuſtitia in illo non eſt.

Singulari canone (ad quem omnis doctrina aut opus exigi debet, num ex Deo ſit) moribus arrogantiæ Phariſæorũ manifeſtatur. Hæc eſt regula generaliſſima: Qui auram popularem ſua doctrina & hominum gloriam captat, hic non eſt ex Deo: Quæ autem doctrina quærit gloriam Dei, ex Deo eſt. Hic canon manifeſtè aperit Phariſæorum arrogantiam, & veritatem doctrinæ CHRISTI. Rogo te quiſquis es, Quid quærebant Phariſæi? Conciliare ſibi hominũ vanam gloriam, docentes ſuas traditiones quas legi diuinæ præferebant, vt debitam Deo gloriam in ſe traducerent. Ergo illorum doctrina non erat ex Deo. QVI à ſemetipſo loquitur, id eſt qui vult propriam ſtatuere doctrinam, & docere non ex Spiritu Dei, vt ſeipſum aliis doctorẽm conſtituit, ita ſuam ipſius gloriam, non autem Dei, quærit. Hoc non fecit CHRISTVS, qui priuatam gloriam non quæſiuit, transferens illam in Patrem. Amabo, quid ſua doctrina quæſiuit CHRISTVS? Certè gloriam eius qui miſit illum: dum ſalutem animarum ſitiret, vt diſperſos in vnum colligeret, collectos ad Deum eueheret. Hoc non eſt auram popularem venari. Eſt ergo CHRISTVS verax, id eſt omnia ſyncerè loquitur, & doctrina eius nullis erroribus obnoxia eſt, vel ambitionis, auaritiæ, quæſtus, odii, liuoris cupiditatibus vitiata. ET iniuſtitia in illo non eſt, quia gloriam alteri debitam non rapit: hoc enim iniuſtitiæ eſſet. At contrà, qui gloriam Dei non quærit, ſed ſuam, is mendax ſimul & iniuſtiſſimus eſt. Mendax quidẽ, quia de ſe pluſquàm meretur dicit: iniuſtiſſimus verò, quia legiſlatoris dignitate neglecta, Dominicis præceptis ſua præferre audet. Prorſus ab his CHRISTVS immunis eſt. Eſt ergo eius doctrina vera. Vnde dignum erat, ô Phariſæi, vt pronis eum animis audiretis magiſtrum cæleſtem, non perſequeremini vt hoſtem Dei. Hic canon plurimùm etiam iuuabit, quum inter diuerſas de Scripturis ſanctis interpretationes controuertetur, an ſint ex Deo. Similiter eodem canone licebit inter diuerſa opera iudicare, num ex Deo ſint. Nam huius canonis præſcripto hypocritas per opera dãnabis, quòd ſuam gloriam quærant: piorũ verò opera probabis, quòd gloriam Dei, hoc eſt mandatum eius ſpectent, & obſeruare ſtudioſè conentur.

Canon ad vniuſcuiuſque opus cognoſcendum an ex Deo ſit.
Doctores vanã gloriam nõ aucupantur.
Chriſtus quid ſua doctrina quæſiuit.

Nónne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere?

Poſtea quàm à cauſis efficientibus ſatis ſupérque probauit CHRISTVS doctrinam ſuam certiſſimã eſſe, & ſe literas ſcire demonſtrauit, nunc pergit id confirmare ab eo quòd legem interpretatur, cuius vſum prorſus ignorabant Iudæi, qui tantùm in carnali & externa legis completione hærebant, putantes legẽ impleri externis operibus, ceremoniis, aut externa larua, citra fidem & verbum: quum tamen lex nõ prohibeat ſolam manum ab externo homicidii opere aut huiuſmodi, ſed etiam concupiſcentiam cordis ab inuidia, ira, liuore & maleuolentia. Vnde lex eſt, Non furẽris: quam non implebis etiam ſi non furẽris manu: nam & concupiſcentia alienarum opum prohita eſt hac lege: cui legi, vt ſatiſfiat, maximè requiritur fides in verbum, in CHRISTVM, in quem diriguntur externa opera. Simili modo & de reliquis ipſius legis præceptis dici debet, Si tãto honore excipitis Moyſen, vt verè commendandus eſt, qui traditam vobis à Deo accepit legem, cuius ſcientiam & obſeruationem vobis arrogatis, cur nemo veſtrum eſt, qui ſecundum Dei legiſlatoris voluntatem ſeruet legem, quæ & animi puritatem, & opus ſanctum proſpicit? Vos interim ſola externa aſpicientes, de affectibus impuris nihil eſtis ſoliciti, quos pro peccatis non iudicatis. Mihi blaſphemiam impingitis, quia Dei gloriã quæro magis quàm gloriam homi-

Concupiſcentia alienarum rerũ prohibita.
Lex.

Sabbathum quo opere violatum.

num.Sabbathi violationem mihi obiicitis, quia in ſabbatho totum hominem ſanum feci. Vtrum opus ſabbathiſmo aduerſatur, nominis diuini commendatio, an innocentis necem moliri? Miſericordia in proximum, ſanatio ægroti eſt in Dei laudem & commendationẽ, quam lex exactè præcipit. Nihil ergo in ægroti curatione aduerſus Moyſen commiſi, qui iubens, Exodi 23, Innocentem & iuſtum non interimes: vos veſtróſque impios affectus cõdemnat: quum exitium moliamini innocenti: nec innocenti ſolùm, verumetiam bene merenti. Vbi ergo vobis eſt Moyſes, quem à me contemni non verè dicitis? An hoc ipſum ſit Moyſen commendare, quem mihi præfertis? an iſtud eſt reuereri Deum legis authorem, quem ſola & hypocritica ſimulatione colitis? Nónne lex execratur eum qui ſanguinem innoxium fuderit? Cur mihi qui vobis & Dei voluntatem & legis interpretationem prædico: qui non meam aut hominum, ſed mittentis Patris gloriam quæro: qui non mihi regnũ aut opes affecto, ſed omnibus gratuitam offero ſalutem: qui nemini vnquã fui offendiculo, ſed omnibus benefacio, necem paratis, & vitæ meæ inſidiamini? Si propter hæc omnia beneficia dicitis me ſabbathum violaſſe, & mortem meruiſſe, profecto vos ipſi omnes potius morti eritis obnoxii, & in doctrina veſtra contemnendi: qui & gloriam propriam quæritis, & innocentis mortem molimini. Moyſes dedit vobis LEGEM: hoc eſt Decalogum: & tamen nemo veſtrum eam factis præſtat, quia non completur ceremoniis, feſtis, & aliis operibus externis, niſi hæc internis operibus reſpondeant, quæ ſunt fides & charitas. Nec creditis legem etiam puros affectus requirere, imo non putatis Deum iudicare de prauis

Legem facere.

affectibus. FACERE autem legem, eſt legi externis factis & conſentientibus puris affectibus ſimul, ſatiſfacere. Proinde omnibus modò inuolucris orationis procul remotis apertiſſimè illos arguit, dicens, QVIN me vultis interficere? Ac ſi diceret: Verè non facitis legem, qui impuros habetis affectus & cogitationes prauas. Nam etiamſi me non occiditis externo facto, tamen in animis veſtris cædem cogitatis. Vnde & legem & ſabbathum ſcenopegiæ violatis. Ex affectuũ reuelatione poterant cognoſcere CHRISTVM eſſe Deum. Nam ſolius Dei eſt cognoſcere affectus & cogitationes. Obſerua: Quæ hîc dixiſſe Dominum narrat Euangeliſta, ſunt apologia pro eo, quòd in ſabbatho hominem (de quo ſuprà cap. 5) ſanauerat.

Reſpondit turba, & dixit ei, Dæmonium habes: Quis te quærit interficere?

Turba ſuo reſponſo probat ſe & dæmonium habere & non facere legem, tametſi fortè ignara eius fuerit, quod contra Dominum primores fuerant machinati: quibus vt placeat, reſpõdet ipſum habere dæmonium, quòd mortẽ ſibi intentari quereretur, quæ tamen nihil

Dæmonium habere.

tale fortaſſis cõtra eum cogitauerit. DAEMONIVM habes, id eſt tu & doctrina tua à Dæmonio eſtis. Nam quũ Rabbini noſtri, & ſummi legis noſtræ doctores dicant tuam doctrinam falſam eſſe: tu verò Patrem Deum iactas doctrinæ tuæ authorem, Deus autẽ verax eſt, tu dæmonis inſtinctu mentiris. Quis tibi machinatur mortẽ? Neſciens inſana turba vnde IESVS doctrinam haberet, prorumpit in contumeliã, attribuens doctrinam CHRISTI

Blaſphemia in Chriſtum.

dæmonio, & dæmoniacum appellans CHRISTVM. Quæ, hac blaſphemia non cõtenta, mendacium attribuit CHRISTO. Manifeſtatur turbæ temeritas, quum negat quod neſcit. Mos eſt improborum in maleficio deprehenſorum, qui quũ maleficium excuſare non poſſunt, ad manifeſta confugiant conuitia, & noua mentientes, impingant.

Reſpondit IESVS, & dixit eis.

Perſeuerat CHRISTVS interpretari legem, & interpretatione legis probat ſe nõ violaſſe ſabbathũ in reſtitutione paralytici ſabbatho facta. Hoc dum facit, nobis præbet magnum lenitatis & manſuetudinis exemplum, qui tam veſanæ blaſphemiæ non reiecit conuitium, ne flammam igni, & furorem furentibus adderet: ſed pro ſua ſingulari humanitate manſuetè reſpondet, facti ſui, quod calumniabantur, rationem reddens. Nam quum ipſi modis omnibus legem violarent, tamen CHRISTVM violatæ legis accuſabant, quòd miſericordem ſe præſtitiſſet erga hominem triginta & octo annos paralyſi laborantem, quem die ſabbatho ſanitati reſtituiſſet.

Vnum opus feci, & vos miramini?

Apologia Chriſti de ſabbatho non violato.

Alteram rationem adducit, quòd ſabbathum non violauerit, argumento ab exemplo eorum ducto. Interrogationis ſpiritu pronuntiandus eſt hic locus. Equidem vnum opus neque ſordidum neque malum feci, ſed quod ſalutẽ homini calamitoſo contuli, vos ſæpe

de me,

de me, tanquam ſabbathi violatore ADMIRAMINI, id eſt turbamini & tumultuamini: de veſtris autem operibus etiam peſſimis, & legi contrariis, non ita. Narrans hoc mirabile factum CHRISTVS, quod ſpectantibus Iudæis fecerat in ſabbatho, non dicit: Ego ſanitati hominem paralyticum reſtitui, ne temerarius turbæ furor inflammaretur, ſed humiliore vſus oratione, ait, VNVM opus feci. Initio enim dato ad ſcelus, ſubito fertur multitudo, & furens ſine iudicio in ſiſtremma ſeditionémque vertitur, quaſi diceret, Vnica hac re ſalutari facta, ſolummodo ſabbathi honorem reſpicientes, nihílque ad miraculi magnitudinem attendentes, benemerentem condemnatis. *Admirari.*

Propterea Moyſes dedit vobis circuncisionem, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbatho circuncisionem accipitis.

Probat CHRISTVS argumento à circunciſione ducto, ſe tanto miraculo nõ violaſſe ſabbathum. Quum me violati ſabbathi inſimulatis, & trãſgreſſionis legis Moſaicæ arguitis, verè mihi iniuriam facitis. Nam ſi Moyſes legis miniſter, propter vſum & conſuetudinem Patrum circuncidentium in ſabbatho, legem de ſabbatho circũciſione diſſoluit: hoc eſt docuit legem ceſſiſſe circunciſioni, & circunciſionem non violare ſabbathum: non diſſimili, imo vrgentiore ratione ego iure optimo paternam conſuetudinem ſabbatho anteponam. Et quoniam Pater meus cõſueuit ſemper bene operari, etiam in ſabbatho, neceſſarium eſt velim quod Pater vult. Vult ſe miſericordem præſtare etiam die ſabbatho: & ego miſericordiæ opus ſabbatho feci. Quòd ſi Moyſes ſabbatho hominem circuncidit, quòd non putauerit conſuetudinem Patrum propter honorem ſabbathi contemnendam, & non tumultuamini aduerſus illum ceu legis contemptorem: cur me perſequimini veluti legis tranſgreſſorem, quia Patrem etiam ſabbatho operãtem in omnibus ſequor? Datã à Moyſe dicit circunciſionem à patribus acceptam, & ante Moyſen in vſu habitam: non quia ex Moyſe eſt ſcilicet originaliter, ſed quia ex patribus. Nam à Patriarcha Abrahamo initium ſumpſit circunciſio, Geneſ. cap. 17, quæ poſtea repetita eſt in lege, poſt quadringẽtos triginta annos per Moyſen, vt infans octo dierum circuncideretur, ſiue fuerit ſabbathũ, ſiue non. Et ſic in ſabbatho circunciditis hominem. Vult CHRISTVS docere non intelligendam eſſe legem de ſabbatho ad literam, & tam exactè vt ab omni opere feriandum ſit. Nam ſabbathum ſolo otio corporali non impletur. Hoc ſi expoſtularet, non eſſet ambulandum, cantandum, ſacrificandum, concionandum, circuncidendum, loquendum, audiendum: hæc enim omnia ſunt opera corporalia. Iam quum humana neceſſitas his carere nequeat, neceſſarium eſt dicamus ſabbathum aliò reſpicere: nempe in quietem ſpiritalem, hoc eſt vt toti addicamur Deo, & opera abigamus quæ nos auocant à meditatione ſpiritali: vt nobis abnegatis, Spiritus CHRISTI afflet, & ſua opera exequatur, quibus verè Sabbathizare dicamur, hoc eſt toti in Deo quieſcamus, pro tam cumulatis beneficiis gratias agentes. Obſerua coniunctionem, ET, hoc loco, Et in ſabbatho circũciſionem accipitis, vim habet aduerſatiuam, ac ſi dicat, Tamen in ſabbatho circunciſionem accipitis.

Circunciſio non violat ſabbathũ.

Miſericordiæ opus non violat Dominicũ diẽ.

Circunciſio ex Patribus.

Lex ad literam nõ interpretãda.

Sabbathizare.

Et pro Tamen.

Si circuncisionem accipit homo in ſabbatho, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho?

Argumento à minore ad maius, & ab indigniore ad dignius probat CHRISTVS ſe non violaſſe ſabbathum in curãdo paralytico. Si vos in ſabbatho circunciditis hominem, & vulneri cõciſæ pelliculæ (neceſſe enim eſt, vt medicinalis cura eodẽ die de circunciſo habeatur) abſque vlla culpa medemini, nec hoc opere putatis violatũ ſabbathũ, cur meo opere fruſtra indignati, præuaricatorẽ me clamatis, qui ægroto nullum intuli dolorẽ, quẽ circunciſio affert, qui nulla ſum vſus chirurgia manuúmve operatione, quam requirit circũciſio: nec vnam tantùm partem hominis curaui, ſed totum hominem ſolo etiam verbo ſanum feci in ſabbatho? Videtur CHRISTVS ad hunc modum argumentari: Sabbatho hominem circuncidere licet ſine peccato, ergo hominem curare in ſabbatho licet ſine peccato. Nam ſi ob circunciſionis dignitatem putatis æquum, vt ſabbathi religio huic cedat, & quemadmodum Leuitæ & Sacerdotes operantur in tẽplo ea quæ ad ſacra pertinent, nec à vobis improbantur tãquam ſabbathi præuaricatores, quòd exiſtimetis id quod agunt ſanctius eſſe quàm vt ob ſabbathum debeat omitti: ita nec in me indignabundi clamare de-

betis,quum ſanctius opus fecerim quàm ſolùm circuncidere hominem,quũ hominem deplorato morbo laborantem in ſabbatho ſanaui.

Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

Chriſtus prouocat ad legem.

Ab iſtorum impia ſententia ad legem & æquiſſimos iudices pronocat CHRISTVS, ac ſi diceret:Recuſo veſtrum iudicium, & ab ipſo ad ſupremum prouoco. Vos enim iudicatis in hac cauſa de ſabbathi violatione SECVNDVM faciem & aſpectum, id eſt vulgari more:nimirum ex his quæ corporalibus cernnntur oculis,hoc eſt iudicatis ex amore,vel odio facientis.

Iudicare iuſtum iudicium.

IVDICATE iuſtum iudicium,hoc eſt factum ex ſeipſo, ſola cauſa conſiderata,nõ item perſonarũ claritate aut humilitate:quia lex(Deuteronomii cap.1)præcepit iudicibus,vt iudicent iuſto iudicio, nec accipiant perſonam cuiuſquam, quia Dei iudiciũ eſt.Veſtrũ iniquum eſt iudicium : dum enim ego in ſabbatho opus ſolo verbo feci, & tale quod maximè placeat Deo, quódque magis neceſſarium & vtile fuit quàm ſit circuncitio in ſabbatho:vos iudicatis me violaſſe ſabbathum. Vos,dum infantes ſabbatho circuncidițis,manibus operamini, medelas vulneri conciſo adhibetis, quæ potius ad ſabbathi violationem accederent,dicitis(vt verum eſt)eo opere non violari ſabbathum.Profectò hoc nõ eſt iuſtum iudicium & ex ipſa re ſumptum, ſed factum ſecndum perſonarum acceptionẽ, qui in ſimili cauſa & quantum ad me attinet potiori,Moyſen veneramini,& me velnti nefarii facinoris reum peragitis. Nolo nunc diſputare vter altero maior ſit:habete veſtrum Moyſen,virum(vt verè eſt)eximium:me verò, qualis vobis videor, & qualem me dicitis, abiectam perſonam,vilem,humilem & contemptam,tamen relictis perſonis,ſi rem nudam & ſolam cauſam ſpectare vultis,aut vterque vobis damnandus,aut abſoluẽdus vterque.Huc vos impellit lex,quam defendere videmini,apertè clamans, Deuteronomii cap.1, non eſſe cõſiderandã perſonam in iudicio,quia iudicium Dei eſt.

Iudicio ferendo non accipienda perſona.

Si ergo legis Moſaicæ tam tenaces eſtis,& in veſtro Moyſe gloriamini, iuxta præſcriptũ legis iudicate: ſin minus,ego æquos appellabo iudices,qui neque liuore,neque perſonarum reſpectu, neque Moyſi fauore in hac cauſa iudicabunt,ſed ſola re & cauſa ob oculos habita,cẽſuram ferent æquiſſimam : qui ſi mihi tales contigerint, non ſolùm me nõ peragẽt reum, verumetiam honore & præmio dignum pronuntiabunt.Hæc nos docent quàm malum ſit perſonis priuatis,iudicium efferre de aliis.Nam vt Paulus Rom.cap.2.ait,In quo alium quis iudicat, in eo ſemetipſum condemnat.Propterea & à Saluatore (Lucæ cap.6)dictum eſt,Nolite iudicare,& non iudicabimini:nolite condemnare, & non condẽnabimini. Proinde admonuit quidem Iudæos Dominus,ſed monuit & nos : illos conuicit,& nos inſtruxit : illos redarguit,nos exacuit. Beatus Auguſtinus Sermone de verbis Apoſtoli decimo nono,hunc locum tractans legit, Nolite iudicare perſonaliter:ſed iuſtum iudicinm iudicate. Quanquam Græcis non eſt κατὰ πρόσωπον, ſed κατ' ὄψιν, id eſt ſecundum aſpectum, & tamen πρόσωπον ab aſpectu dicitur. Poteſt hic locus ad legem referri, vt ſit ſenſus, Nolite tam exactè & ſecundum literam legem interpretari : nolite iudicare ſecundum externam literæ faciem,ſiue ſecundum externas ceremonias, quaſi illæ non debeant pro charitate & neceſſitateproximi flecti aut violari:ſed IVSTVM iudicium iudicate,hoc eſt Spiritũ legis & intentionem legiſlatoris attendite,dum iudicatis.Nam iniquum eſt & malum, Sabbathum & alias ceremonias externas & typicas charitati & neceſſitati proximi præponere.Quare ſi iudicatis quouis opere ſabbathum violari, iudicare debueratis ſabbathum & à vobis violari, quum infantes ſabbatho circunciditis:ſi autem eò illud non violatis,neqne me violaſſe illud iudicare debueratis, qui ſabbatho feci,quod lõgè magis neceſſarium & vtile fuit, quàm ſimplex illa circuncitio.Magis mihi arridet prior interpretatio.

Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis.

Quum IESVS CHRISTVS hæc atqne huiuſmodi multa mãſuetè diceret,vt Phariſæorum & aliorum quàmlibet feroces animos leniret, eſſétque ſermo eius tam verus & euidens,vt à nemine, quanuis impudenti,refelli poſſet,obmuteſcunt qnidem Phariſæi, ſed nihilo ſecius obſtinatiore malitia obdureſcunt,& in ea perſiſtunt : nihilo mitiora animis ſuis prementes, quòd apud turbam ſua oratione ſic CHRISTVS valuerit, vt quod in ſe violati ſabbathi crimen coniiciebant, illud in ipſos longè grauius rejecerit : & ſe à ſabbathi violatione adeò innoxium eſſe monſtrauit, vt illos conuicerit. Iſtorum tamen tam arrogans erat ſupercilium,tantus faſtus, tanta ambitio, vt eò ſuam ipſorum conſcendere authoritatem vellent,quòd innocens accuſatus, potius ſuæ innocentiæ defenſionem & veritatis cauſam deſereret,quàm aliquid nomini ipſorum apud plebeculam imminutum eſſet,

Arrogantiæ & ambitionis ſupercilium.

& Dei

& Dei gloria occultaretur, nequid ipſorum gloriæ demeretur. Vnde ipſorum ſtudio factũ eſt vt in populo multos non ſui diſſimillimos habuerint, qui temerariæ ſuæ ambitioni ſeruire, quàm diuinis præceptis obtemperare maluerint. Et id eſt quod Euangeliſta ait, Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis. Hi, quia Hieroſolymitæ & CHRISTI aduerſarii, (vt eorum verba oſtendunt) erant, tum fortè etiam ex primoribus, ſcire facilè potuerunt quid cõtra Dominũ principes Iudæorũ moliti fuerãt, vtque ad mortem ipſum quærerent.

Nónne hic eſt quem quærunt interficere?

Quum admiratione dicunt, Nónne hic eſt cui Phariſæi & Scribæ machinantur mortem? Quid admirantur? Mirantur profectò quomodo fiat quod cõtra eum cogitarant illi, non exequerentur, ſed ferrent liberè adeò & palàm in templo docentem. HIC eſt (per cõtemptum proferunt) quem interficere quærunt, ſupple illi, quibus cura religionis cõmiſſa eſt. Tametſi hi increduli eſſent, non tamen ex illorum numero erant qui vitæ CHRISTI inſidiabantur: nã non dicunt, Quem quærimus, ſed Quem quærunt interficere: admirantes qua potentia non capitur, cuius mors tantopere deſyderabatur.

Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt.

En cauſa admirationis: hic qui modo creditus eſt metu Phariſæorum latitare, nec prodire ad diem feſtum, docet & profitetur ſuam doctrinam intrepidè. PALAM in templo ac liberè loquitur illis in os, dicens, Et nemo ex vobis facit legem, & nihil ei dicunt, ne verbum quidem vllum reſpondent. Tanta diligentia à principibus noſtris quæſitus eſt vt comprehenderetur, & comprehenſus occideretur: & nunc quum coram adeſt, nullóque ſatellitio ſtipatus, & ſolus loquatur, vix muſſitant, omnino tacent: quid iſtud eſt? qualis eſt hæc potentia? Miſeri ignorabant, id diuinæ eſſe poteſtatis, quòd à perſequutoribus non teneretur, quorum ſæuitiam ad præſens ſic compeſcuit, vt liberrimè loquenti nullus ne minimo quidem verbo illi obſiſteret.

Nunquid verè cognouerũt principes, quia hic eſt CHRISTVS? ſed hunc ſcimus vnde ſit: CHRISTVS autem quum venerit, nemo ſcit vnde ſit.

Quid hoc eſt quòd hunc in templum docentem ferunt: tam magna de ſe narranti nihil reſpondent: quid ſibi vult illorum ſilentium? An principes noſtri mutauerint ſententiã, qua nunc ſuo ſilentio oſtendant ſe huic tam abiecto viro cõſentire, cui paulò antè inſidias tetenderunt, & ſubinde oppugnauerunt, nunc autem perſuaſi ſint, hunc eſſe Meſſiam? Quis vnquam hoc ſibi perſuaſerit? Non eſt veriſimile principes noſtros mutaſſe clypeos, & ita de iſto homine ſentire. Fortè & ipſi facti ſunt Chriſtiani ſcilicet, & confitentur hunc eſſe CHRISTVM. Non ſuſpicamur certè illos eò dementiæ lapſos vt credant hunc eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Siquidem omnes nouimus huius ortum & vnde profectus eſt, ex Nazareth oppidulo obſcuro, Patre Ioſeph fabro, & paupercula muliere Maria. Nõ ſunt nobis ignoti parentes, humiles & idiotæ. Quomodo igitur poteſt eſſe Meſſias ille à Prophetis promiſſus & à toto populo expectatus, quum fama ferat CHRISTVM planè ignoto habitu venturum, vt vnde venerit nemo ſciat? Videntur hanc de Domino induiſſe opinionem (venturum eum vt nemo ſciret vnde eſſet, id eſt vnde ſua tam magnifica haberet) ex vaticinio Micheæ cap. 5, accepiſſe. Micheas prædixit illum naſciturum in Bethleem, ſed addidit egreſſus eius, id eſt potentiam & opera eſſe ab initio, atque à diebus ſeculi, id eſt à principio omnium rerum, ſicut per eum omnia condita ſunt. Vnde expectabant CHRISTVM, de quo ſciri non poſſet vnde eſſet: vt pote eius egreſſus potentia ſcilicet & opera à principio mundi fuiſſent. Quum igitur nihil tale in Domino videri vellent, nihil minus quàm CHRISTVM eum dixerunt. Non deſunt qui & hanc de CHRISTO tacitè venturo natam dicant eſſe opinionem & famam ex Eſaiæ cap. 53, Non eſt ſpecies ei neque decor: vidimus eum, & non erat aſpectus, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus, vnde nec reputauimus eũ. Rurſus Eſaiæ cap. 42, Nõ clamabit neque accipiet perſonã, nec audietur vox eius foris. Non abſimilia ſcribũtur, Zachariæ cap. 9: ſed in his locis prædixerunt Prophetæ de Domini humilitate in qua latuit: & nihil Iudæos æquè offẽdit, atque nimia Domini humilitas, qua præcipuè conabantur plebi probare eum nequaquam CHRISTVM eſſe. Nam prædicabant quæ in Domino videri volebant, non reſpondere iis, quæ de CHRISTO prædicta erant tam magnifica. Offenſi ergo humilitate & abiectione perſonæ Domini IESV, nõ agnoſcunt in eo præclara illa quæ de regno eius Pro-

Verba populi admirantis principum ſilentiũ.

Vulgi opinio de Meſſia.

Iudæi humilitate Chriſti ſcãdalizati.

phetæ prædixerunt. Miſeri autem non ſuſtinent credere, omnia iſta primùm in Spiritu fuiſſe inchoāda & percipienda fide: quum autem venerit cõſummatio & dies gloriæ Domini, tum omnia etiam externè & reuelatè in CHRISTO apparitura. Proinde hãc Hieroſolymitarum ſententiam non tam ſecundum veritatem, quàm ſecundum ipſorum commentum (CHRISTVS autem quum venerit, nemo ſcit vnde ſit) pronũtiatam fuiſſe cõſtanter aſſero. Nam ex Prophetarum teſtimonio quis vel medioeriter eruditus non agnoſcit vtriuſque naturæ CHRISTI originem? Duas fatemur naturas, diuinam & humanam, in vna hypoſtaſi verè vnitas: vnde vnum aſſeueramus CHRISTVM qui verè Deus eſt, verè homo eſt, verè Deus & homo eſt, IESVS CHRISTVS. Deus quidem eſt de Deo genitus, teſtimonio Dauidis Pſalmo 2, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: hoc quis negauerit, quum principium Pſalmi deſignet id ſignificari de CHRISTO Domini? Quòd autem à Patre in mundum mitteretur fieretque homo, ſignificauit Eſaias cap. 4, Et nunc Dominus miſit me & Spiritus eius. Item & illud cap. 9, Puer natus eſt nobis &c. Quòd ex ſemine Dauid ſumpturus eſſet originem, & naſceretur temporaliter, prædictum eſt ab Eſaia cap. 11, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum Spiritus Domini. Eſaiæ oraculum cap. 7, nos præmonuit illum ex matre virgine naſciturum, Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Locum & ciuitatem natiuitatis eius prædixit Micheas cap. 5, Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Quum ergo compertiſſimum eſſet, Prophetas & perſonã & patriam Meſſiæ deſignaſſe, rogo vos, qui fieri poteſt, tam nefario auſu reſpondere audeatis, Quum CHRISTVS venerit, nemo ſcit vnde ſit. Reſipiſcite, carnales iſtos cogitatus exuite, credite & intelligetis hũc quem abigitis, verũ eſſe Meſſiam & CHRISTVM Domini in lege & Prophetis mundo promiſſum. Obſerua iſtorum malitiam & cæcitatem, quum ſeipſos diuerſis & contrariis ſententiis irretiunt. Nam quum interrogarentur ab Herode (Matthæi cap. 2) dicunt in Bethleem Iuda naſci CHRISTVM: illi autem dicũt hoc loco, quòd nullus ſciat vnde ſit CHRISTVS. Iterũ Ioãnis cap. 9. dicũt, Nos ſcimus quòd Moyſi loquutus eſt Deus: hunc autem neſcimus vnde ſit: & hoc loco dicunt, Hunc ſcimus vnde ſit. Viden' dictorum contrarietatem? quid hæc in illis arguunt? proculdubio inſanientium ſermones ſunt, ſcimus, & neſcimus, qui eò ſpectant ne credant. Eſt ergo profundæ miſeriæ hæc ſententiarũ varietas, qua ſeipſos illaqueant: & dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Proinde hoc ſuo exemplo oſtendunt Iudæi nunquam deeſſe impiis, quod contra veritatem prætexant, quum ex re etiam pia, calumniandi occaſionem accipiant. 28

Impiis nunquã deeſt quod contra veritatem prætexant.

Clamabat ergo IESVS in templo docens & dicens.

Euangeliſta narrans CHRISTVM in templo docuiſſe, videtur ſignificare ipſum ex eminentiore quopiam docentium loco, cum grauiſſima dicendi authoritate, perpetuã habuiſſe ad populum orationem. Interim tamen dum diceret ſuſurrabant Hieroſolymitæ alter alterius auribus, ſiniſtrè de illo non modò muſſitãtes, ſed & peruerſè cogitantes, quorũ affectus & corruptos cogitatus manifeſtare voluit, vt vel hoc ſigno ab ipſis, ſi vellent, cognoſceretur Deus. Ipſe ergo, tanquam cupidus ſalutis omnium, CLAMABAT, id eſt elatiore voce iſta dicebat: fortè ideo quòd aliquantulum ab ipſo (vt veriſimile eſt) abſuerint illi calumniatores: vel certè vt attentiores reddat auditores, & ita pondus maius verbis ſuis adderet, docens tũ teſtimoniis Prophetarum, tum lege, & aliis id genus, quis eſſet. ET dicens. Hæc profectò commendant diligentiam IESV CHRISTI, qui nihil intermiſit pro ſalute Iudæorum, relinquens exemplum prædicatoribus, vt doceant & dicant, hoc eſt applicent ſe auditoribus pro captu.

Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis.

Chriſti reſponſum ironicũ ad Iudæos.

Per Ironiam CHRISTVS mihi iſta reſpondiſſe videtur: nam quũ Hieroſolymitæ calumniatores illi dicerent, ſe ipſum noſſe vnde eſſet, volentes eo ſignificare nihil niſi ipſum de terra eſſe, nimirum filium Ioſeph fabri, & nullius pretii hominem, illos è terra ad cælum euocat, aperítque illorum affectatam malitiam qua laborabãt. ET me, inquit, ſcitis, hoc eſt noſtis ſcilicet: id eſt neque me noſtis, neque vnde ſim noſtis. Poteſtis quidem me nouiſſe, & quis ſim & vnde ſim, ex Prophetarum Scripturis, Ioannis Baptiſtæ teſtimonio, ſingulari Patris teſtificatione, miraculis & diuinitatis operibus, longa item mea inſtitutione, & multiplici mea probatione edocti: ſed vos veſtra malitia & obſtinata impietate obſtinati eſtis. Vnde non videor vobis eſſe Meſſias quem Prophetarũ oracula prænuntiarũt, quòd ſciatis

Iudæi perſonam Chriſti cognoſcere noluerunt.

quod ſciatis vnde venerim. Ac ſi diceret: Vos in aurem ſuſurrātes dicitis, Hūc ſcimus vnde ſit: putantes me genitū natúmque more humano, & filiū Ioſeph. Vos re vera nō me noſtis.

Et à meipſo non veni.

Qui genus meum abiicientes contemptim dicitis, Iſte eſt filius fabri, audite, mutate ſententiam, & genus meum agnoſcetis. EGO à meipſo non veni. Huius aduentus myſterium vos latet: me Deum incarnatum eſſe ignoratis, diuinæ naturæ veritatem in me neſcitis, quā à meipſo non habeo, ſed à Patre, à quo mihi tradita ſunt omnia. Ego ſecundum diuinitatem fui, antequam in mundum venirem per humanitatem. Neceſſarium enim eſt veoientem eſſe antequam veniat. Quod autem venit, non à ſeipſo venit: quia Filius non eſt à ſe, ſed à Patre: vt infra cap.16, Exiui à Patre, & veni in mundum. Quum ergo hūc exitum & natiuitatē hāc æternā neſciatis, profectò & me neſcitis, & vnde ſim neſcitis.

Chriſti genus.

Sed eſt verus, qui miſit me.

Deus eſt cuius authoritate huc miſſus ſum, id eſt homo factus ſum, vt per me diſceretis illum eſſe verum ſiue veracem, hoc eſt ſolidum, plenum, certum, & perfectum in operibus ſuis. Opera eius non poſſunt vt hominum opera eſſe vana, aut non perfici. Eſt certè omnis homo mēdax & vanus, quòd nihil queat perficere, nihil abſoluere, quódque fallat & fallatur: cuius fruſtranei ſunt conatus: non item Deus, qui ſolus verax eſt, quòd eius omnia verba certa, & opera plena & perfecta ſint. Huc certè reſpicit CHRISTVS hoc loco, dicens Patrem veracem eſſe, ex eo quod nunc præſtitit, & iuxta ſuum promiſſum de mittendo Meſſia, exhibuit. Nam Micheas cap.7, ita Dominū alloquitur, Dabis veritatem Iacob, miſericordiam Abraham, quæ iuraſti Patribus noſtris à diebus antiquis. Quum ergo Pater miſerit Meſſiam (quem longis antè tēporibus promiſerat per Prophetas) apparet quàm verax ſit, id eſt non vanus, ſed ſolidus, plenus, certus & perfectus in operibns ſuis.

Verax Deus. Homo mendax & vanus.

Quem vos neſcitis.

Quia ſolo ſenſu & rebus externis ductamini, Pater meus vobis incognitus eſt, quem qunm neſciatis, nec originem meam ſcitis. Non ergo vnde ſim ſcitis. Nunquam illum cognoſcetis, niſi pietate promereri ſtudeatis, vt ipſe ſui notitiam vobis impartiat. Neſciunt enim illum, qui eius voluntati non obtemperant.

Iudæis Pater incognitus. Neſcire.

Ego ſcio eū, & ſi dixero quia neſcio eū, ero ſimilis vobis mendax.

Quia nemo vnquam vidit Deum (ſupra cap.1) præter Filium eius vnigenitū, qui eſt in ſinu Patris, qui & nobis enarrauit. Et Matthæi cap.11, Nemo nouit Patrē niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Neceſſe eſt vt qui voluerint Deū cognoſcere, me præceptore fruātur, per quem ſolum eſt ad Patrem acceſſus. Humana ſua ratione Dei cognitionem Gentes quæſiuerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis (Rom.ca.1.) Dicētes enim ſe eſſe ſapiētes, ſtulti facti ſunt. Iudæi per operà legis Deum quærebant, ſed ſectantes legem inſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenerunt. Quare nemo ad Dei cognitionem peruenire poterit, niſi per CHRISTVM Filium, qui ſolus nouit. Deus bone, quanto furore, quantáve inſania perciti erant Iudæi, dum iſta audirent! quanto periculo ſeipſum CHRISTVS expoſuit, dum Iudæos ſanctimoniæ, religionis, & cognitionis diuinæ nomine gloriantes, cæcitatis & ignorātiæ palam arguit, ac ſeſe illis intrepidè prætulit. Profectò non impunè abire permiſiſſent, ſi hora eius aduentaſſet. SED ſi dixero quia neſcio eum, quum ſciam eum, ero ſimilis vobis mendax, qui dicitis vos cognoſcere eum, qunm tamen ipſum ignoretis.

Nemo niſi Filius nouit Patrē

Deus fide in Chriſto quærendus.

Sed ſcio eum.

Ego ſolus verò noui eum. Notitia Patris nemini contingit ſine me Filio. (infra cap.14.) Nemo venit ad Patrem niſi per me. Si cognouiſſetis me, & Patrem meum vtique cognouiſſetis. Rurſus ibidem, Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.

Quia ab ipſo ſum.

AEtiologia eſt. Cognoſco patrē: QVIA ab ipſo ſum: ante ſecula ex eius ſubſtātia genitus. Et quia vna & eadē eſt illius & mea ſubſtātia, ego ſcio eum, vt ſicut ille pfectè ſe nouit per eſſentiā ſuā: ita & per eandē eſſentiā ego ſcio eū perfectè. Obſerua: Quū omnis cognitio ſit per aliquā ſimilitudinē, & CHRISTVS verè à Paulo dicatur expreſſa imago inconſpicui Dei, & exēplar ſubſtātiæ Dei Patris: (ad Coloſſ.cap.1.) & Hebr.cap.1. neceſſe eſt fateamur Filiū verè nouiſſe Patrē, & ab ipſo verè eſſe, cuius eſt expreſſa imago ſubſtātiæ. Rogabit aliquis, Quomodo Filius eſt à Deo, quū creaturæ dicantur eſſe etiam à Deo? Reſpōdet Hilarius: Filius aliter eſt à Deo, qnàm alii homines: quia ſic eſt à Deo, quod etiā eſt Deus: vnde Deus eſt principiū eius cōſubſtātiale. Alia verò ſic ſunt à Deo, quod tamen ſunt ex nihilo.

Filius à Patre. Filium ſcire Patrem.

Filium Dei eſſe à Deo aliter quàm creaturæ ſint.

Et ipſe miſit me.

Filium eſſe miſ ſum.

Natura dua in Chriſto.

Pronũtiata generatione illa æterna: Quia ab ipſo ſum: nunc dicit Patrem illum miſiſſe, hoc eſt Patrem authorem eſſe incarnationis. Ad Galat. 4, At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum &c. Quia in hac miſſione anima CHRISTI ſingulariter eſt vnita verbo, excellentiorem præ aliis creaturis cognitionẽ de Deo habet, licet enm nõ cõprehẽdat. Ex primo ergo, Quia ab ipſo eſt: ſignificatur ſcientia diuina. Ex hoc poſteriore: ET ipſe miſit me: indicatur ſcientia humana quam habuit anima CHRISTI ab inſtanti cõceptionis ſuæ, ex gratia vnionis perſonalis, quam ſignificat miſſio. Totus hic locus manifeſtè duas naturas in CHRISTO eſſe declarat, diuinam & humanam.

Quærebant ergo eum apprehendere.

Piis omnia in bonũ vertũtur. Impiis omnia vertũtur in malum.

En merces quam mundus veritati pro laboribus offert. Poſteaquam CHRISTVS ſua oratione legis & Prophetarum teſtimoniis confirmata, veritatem docuit, ac diuinam ſimul & humanam in ſe naturam aperuit, non oſcitanter, ſed ſtudioſè primores Iudæorum quærunt CHRISTVM, irritati & magis frementes animis, quòd tantum auhoritatis apud plebem ſibi vindicaret, & ipſos impiæ peruerſitatis tam cõſtanter & palam argueret. Quemadmodum diligentibus Deum (Rom. 2) omnia cooperantur in bonum: ita ediuerſo lucis oſoribus contingit. Omnia enim quamlibet bona fuerint, conuertuntur per ipſorum prauitatem in malum.

Et nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.

Impiorum manus in manu Dei.

Horam Chriſti aduentaſſe.

Piorum hæc ingens eſt conſolatio. Conantur quidem impii, geſtiunt iniicere manus, iam ira in rabiem vertitur, adeſt prompta voluntas impii maleficii, nihil morantur: ſed feſtinant cõcilium illud ſequi, quo decreuerant CHRISTVM clanculum è medio tollere: ſed adeſt Deus, in cuius manu eſt impiorum impios conatus impedire, & animos hominũ cohibere quamlibet ferocientes. Nec vlla poteſtas hominum quicquam aduerſus pios poteſt, niſi Deo permittente. NEMO miſit in illũ manus, ita volente CHRISTO, ex quo ſeipſum Deum oſtendit. QVIA nondum venerat hora eius, ſiue nondum aduentarat tempus à Patre præſcriptum, quo ſua morte mundo ſalutem pararet. Dictum eſt, Nondum venerat hora eius: non quòd tempori obnoxius eſſet CHRISTVS, ſed quòd omnia tẽpore opportuno & hora conuenienti fecerit. Vnde nomen HORA, euidentem prudentiam & ſapientiam CHRISTI deſignat. Oportebat certè ſic diuinam in eo virtutem manifeſtari, & confundi impios, à quibus facultatem, quum volunt, & voluntatem quum poſſunt, Dominus auferre ſolet. Cui non abſimile eſt quod ait Dauid Pſalmo 75, Ibi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium & bellum ſubſequitur. Terribili & ei qui aufert ſpiritum principum, terribili apud reges terræ. In manu ergo eius erat, vt apprehenderetur: qui quemadmodum volens mortuus eſt, ita non niſi volens apprehendi potuit.

De turba autem multi crediderunt in eum.

Qui religionis profeſſione & legis ſcientia primores erant (vnde accedere debebant ad CHRISTVM) maximè ſeſe à pietate alienos ſuis corruptis moribus reddunt, & verè reprobos oſtendunt. Non item ſimplex vulgus, & plebeii & legis ignari: qui vt minus habebant authoritatis ac literarum, ita plus habebant bonæ mentis, dum ſemini Dei & verbo attendunt & credunt. Vnde potuerunt magnifica videre in Domino, nẽpe ſigna, quibus maiora fieri non poterant. Vnde & CHRISTVM ipſum agnouerunt.

Et dicebant.

Plebeii Chriſtũ confitentur: primoribus obſtinatis.

Neſcit otium viua fides, ſtatim in opera prorumpit, quam ſua cõfeſſio ſequitur: Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. DICEBANT, id eſt confitebantur, & magna de CHRISTO narrabant in ſuam & aliorum ſalutem. Hæc confeſſio oſtendit potentiam verbi: ſimul & non ingratam fuiſſe plebeculam pro accepto verbo, quo ſibi iã ſuadebat etiam ex rerũ ab eo geſtarũ magnitudine, IESVM eſſe qui conditiones, virtutem & perfectionem ipſius Meſſiæ attingeret, nihil offenſa interim humilitate vel generis vel conuerſationis CHRISTI.

Chriſtus quũ venerit, nũquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit?

Argumentum quo plebeii dixerunt Ieſum Meſſiam.

Rationẽ adducit Euangeliſta, qua perſuaſi ſunt plebeii IESVM eſſe CHRISTVM & Meſſiam in lege ꝓmiſſum. Nõ poteſt (aiunt) hic nõ eſſe CHRISTVS: nã ſi nõ eſt Chriſtus, vt noſtri Phariſæi exiſtimãt, quid rogati reſpõdebũt, vnde IESV ſuppetat tãta vis edẽdi miracula? Certè ſi is quẽ expectãt, veniret Meſſias, nõ maiora ederet miracula, quàm quæ noſtris

noſtris coram oculis hic quotidie facit: vnde confitendum eſt hunc eſſe CHRISTVM, neque præter eum, alium quempiam expectandum eſſe. Hoc certè indubitatum eſt ſignum cognoſcendi CHRISTVM, ex potentibus & diuinitatis operibus, quæ populo oſtenſurus eſt Eſaiæ cap. 35, Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorũ patebũt, &c. Hæc & his maiora, quàm prædixerit Eſaias, hic IESVS etiam nobis ſpectantibus præſtat. Eſt igitur hic verus Meſſias in lege promiſſus.

Signum cognoſcẽdi Meſſiam.

Audierunt Phariſæi turbam murmurantem de illo hæc.

Inuido nihil moleſtius contingit quàm audire commendationem & encomium eius cui inuidet. Vnde Phariſæi quum plebem audirent commendantem CHRISTVM, & viderent hæc, ſcilicet turbam tam magnifica de CHRISTO & potentia eius narrantem, quódque turba crederet in eum, eò veſaniæ deducti ſunt, vt certò apud ſe ſtatuerent, quocunque modo eum perdendum eſſe.

Inuidiæ propriũ

Et miſerunt principes & Phariſæi miniſtros, vt apprehenderent eum.

Phariſæi non ſoli, ſed & PRINCIPES, hoc eſt ſacerdotes & primores Iudæi (apud quos ſumma authoritas erat) non venerunt (id quod ſignum timoris fuit, qui hypocriſeos & impietatis perpetuus comes eſt:) ſed miſerunt MINISTROS ſiue publicos quoſdam ſatellites, qui coram populo manus iniicerent ipſi IESV, quem velut magni facinoris reum vincirent, & vinctum adducerẽt. Quoto die feſti fuerit hæc immanis miſſio, vix dici poteſt: putauerim tamen factam, aut quinto, aut ſexto die feſti poſt abſolutam primam prædicationem, qua multos ſibi conciliauit diſcipulos, & ad ſe credentes attraxit. Vnde in populo Phariſæi ſubodorantes multum de ſua authoritate detractum eſſe, nolentéſque ſe tanto vitæ diſcrimini & periculo obiicere (quod contingere poterat reclamante populo dum raperetur CHRISTVS) iuxta ſuam humanam ſapientiam alios periculo obiiciunt, atque expediunt ſatellites, qui IESVM è medio tollerent. De his præmonuit Dauid Pſalmo 47, Quoniam ecce reges terræ congregati ſunt, cõuenerunt in vnum: ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, timor apprehendit eos.

Hypocriſeos comes timor.

Principes mittunt ſatellites ad vinciendum Chriſtum.

Dixit ergo eis IESVS.

Magna eſt CHRISTI philanthropia, qui non ignarus quid illi clanculum moliſentur, illos ſuauiſſimo reſponſo dignatur: quo ſignificat ſe ſponte mortem paſſurum, ad quam illi tum fruſtra venerant.

Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum.

Inuerſus quidam rerum ordo hic legitur. Satellites inſidias parant vt apprehendant, at CHRISTVS ſalutaria profert verba quibus capiuntur. Funes & cathenas aptant: at verbo CHRISTI & doctrina vitæ irretiuntur. O bonitatem CHRISTI, & eius immenſam humanitatem qua iſtorum aciem retundit, conatus reprimit, fulmen & grandinem in pluuiam mutat, furores & minacia verba extinguit! Veniunt vt occidant, en attenti audiunt verbum, veniunt vt comprehendant, & funibus vinciant: en apertis oculis, attentis auribus, vultu placato, demiſſis brachiis, compoſito corpore ſtant ſitibundi doctrinæ ſalutaris, nihil mali cogitantes aduerſus tam ſuauem oratorem. Hunc in modum ſingulari ad ſuam crucem alluſione loquentem: Supereſt & reſtat TEMPVS breue quod vobiſcũ verſor, ſex menſes ſcilicet. Ac ſi diceret: Vos tanta ſolicitudine inſidias vitæ meæ tenditis: nolite tam ſtudioſè ad hoc magnum facinus properare: fruſtra nunc conamini. Suſtinete paulisper: intolerabilis vobis ſum: nam id ſum vobis, quod oculis fumus, & ſpina pedibus: ſed non ero diu vobiſcum, ego ipſe non effugiam manus veſtras quum venerit tempus, ſed ſponte mea morti me offeram.

Verbi Chriſti efficacia.

Et vado ad eum qui me miſit.

Suam mortem volens oſtendere ſpontaneam & voluntariam fore, verbo (VADO) eſt vſus. Meus, inquit, ad Patrem tranſitus, eſt mors. Ego à Patre veni in mũdum, vt me pro omnium ſalute offeram: breue eſt tempus quo hæc mei corporis litatio fiet: ego per paſſiones & mortem reuertar ad eum qui me miſit. Verbo MISIT, incarnationem ſignificat, & naturam humanam ſecundum quam vadit & peregrinatur ad Patrem, prædicando, moriendo, reſurgendo, & ad cælum aſcendendo.

Vado, verbum.

Miſit, verbum.

Quæretis me,& non inuenietis.

Iudæorum exitium prænũtiatum.

Prænuntiat Iudæis grauiſſimas ruinas & calamitates tũ corporis tũ animæ, corũmque qui miſſi erant à Phariſæis peculiariter pũgit animos, in quẽ ſentiũt nihil poſſe, niſi voluiſſet ipſe. Atque dũ illorum tacitè tangitur conſcientia, ſentiunt CHRISTVM eſſe, qui & cogitatus, & quãlibet abſtruſũ eſt in cordibus hominũ cognoſcat: interim tamẽ illorũ animos ſibi cõciliat, dũ illorũ technas, inſidias & machinationes populo non prodit, ſed ſubobſcurè ruinam & exitiũ illorũ minatur, niſi reſipiſcant. QVAERETIS me, hoc eſt corporalem meã præſentiam, NEC inuenietis, quãdo vos merita apprehenderit vltio, ſcilicet tẽpore Titi: id enim Iudæis vſu venit, quũ per Titũ vaſtarentur. Tũ vel vnũ diem Filii hominis videre, & perlibenter amplecti Saluatorẽ voluiſſent, ſed ſerò nimis. Aut, quia nunc oblatam gratiam tam pertinaci animo repellitis, & me à Patre miſſum ad oues quæ perierunt domus Iſrael, perſequimini, vos certè regno Dei indignos redditis. Hoc ſi feceritis, cauete vobis. Fronte capillata, poſt hæc occaſio calua eſt. Si occaſionem ſemel atque iterũ vobis oblatæ gratiæ reſpueritis, à vobis ad Gẽtes trãſferetur: & non populus Dei fiet Dei populus, & qui eſt Dei populus, fiet non populus Dei. Tunc vos & minores veſtri quæretis me, dum nomine ac deſyderio Meſſiæ venturi Deum precabimini, ET NON inuenietis, id eſt non exaudiemini, & votis veſtris non ſatiſfiet, quia me vobis oblatum recuſatis. Quare ſequimini & credite benemonitis veſtri Eſaiæ cap. 55, Quærite, inquit, Deum, dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt.

Vltio innocentiæ Chriſti. Titus.

Et vbi ego ſum, vos non poteſtis venire.

Manifeſtat ſe Deum eſſe, qui in cælo æternus cum Patre exiſtens, ſecundum viſibilem carnẽ in terra loquitur. Atque non ait, vbi ego ero, ſed VBI SVM: vt intelligamus ipſum vt Deũ iam ibi eſſe, ſcilicet in ſinu Patris, quò vadit vt homo. ET VBI ego ſum in gloria Patris, non poteſtis venire: quia malitia veſtra vobis impedimento eſt ne veniatis: non enim venitis, quia non creditis. Schalæ & gradus ad cælum ſunt, fides in CHRISTVM. Locus in quo ego ſum ptinebit ſolùm ad credẽtes. Fidei enim viuæ & iuſtificationi cognata eſt vita æterna, vt ſupradictũ eſt cap. 6, Qui credit in me, habet vitã æternã. Quũ ergo ego ſim oſtiũ & via ad vitã æternã, quî fieri poteſt ad ſedes illas glorioſas cõſcẽdatis, ſi me cõtempſeritis? profecto repulſam paſſus à vobis, tandem ad Gentes conuertar, quibus cõmunicabo opes meas, & theſauros illos cæleſtes, per crucem meam partos, & à vobis ſpretos.

Chriſtus vt Deus ſemper cũ Patre ad quem vt homo vadit. Schala ad calũ

Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos.

Qui à Phariſæis miſſi audierant CHRISTVM, non attentant quod admandatũ ſibi erat, ſed poſtea quàm audiuerunt CHRISTVM, ſtatim ex rationis iudicio & carnis conſilio inuicem conſultant, & carnalia quædam de verbis CHRISTI imaginantur. Magnum proculdubio cæcitatis & ignorantiæ in Iudæis exemplũ, qui tam ſpiritalem audientes præceptorem, nihil non carnale cogitant. Huc pertinet quod Paulus 1. Corinth. 2. ait, Carnalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt.

Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem Gentium iturus eſt, & docturus Gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire?

Quæreres Chriſtum & nõ inuenire.

De gloria & loco beatitudinis CHRISTVS meminerat, quem ad carnalem locum referunt Iudæi, quũ admiratione diſceptantes inter ſeſe. Quid ſignificat hic ſermo, Quo ego vado, vos non poteſtis venire? Quò hic iturus eſt? nũ in longinquam aliquam regionẽ Gentiũ abiturus, & ſe clam ſubducturus eſt? An feret ſuſtinebítve inter efferas Gẽtes habitare, relicta terra ſancta & populo Dei electo, quò non putet nos profecturos? Aut ita vagus inter diſperſas Gentes errabit, vt exiſtimet neque nos illuc poſſe proficiſci, neque vbivbi fuerit, poſſe illum inuenire? alioqui quid indicat hic ſermo, Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego ſum vos non poteſtis venire? Obſerua: Quum dicunt, IN diſperſionem, alludunt ad Gentium abiectionem, tanquam ad populum derelictum, non collectum in vnum, veluti in vnam Palæſtinam. quomodo Iudæi, qui nullis olim commiſcebantur, ſed alienum à promiſſionibus & teſtamentis Dei, ſpem non habentem, Deóque in mundo carentẽ, Ad Epheſ. cap. 2, Atque hoc ipſo gloriantur tanquam prærogatiua ſua præ Gentibus quòd oracula Dei, promiſſiones, teſtamẽta, ſpẽ & Deum habeant, Ad Rom. 2. & 10. Epheſ. 2. Græcis legitur εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων, id eſt in diſperſionem Græcorum.

Diſperſio.

corũ.Intelligere poſſumus Græcos,pro Iſraelitis in Græcorũ regionibus hinc inde diſperſis,vt ſit ſenſus:Nũ ad alios Iudæos diuertet, qui nõ in hac regione, ſed in Græcia habitãt? ſed Græcos pro quibuſvis Gentibus vſurpat, vt pauló póſt docturus Gentes τοὺς ἕλληνας id eſt Græcos. Hoc etiam familiare eſt Paulo in ſuis epiſtolis,Græcis pro Gentibus incircunciſis vti.Proinde Iudæi tametſi diſpenſationis diuinæ ignari eſſent,neſcientes quid dicerent,Nũquid in diſperſionem Gentium iturus eſt,& docturus Gẽtes? ſicut nec Caiphas dicens,Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat:contra ſe tamen prophetant,quód Gentes incircunciſæ eligendæ ſint abiectis Iudæis:quandoquidem profecturus erat ad Gentes, non præſentia corporali, ſed ſua virtute cum diſcipulis: dicẽte Marco cap.19,Illi autẽ profecti,prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonẽ confirmante ſequentibus ſignis.Ad eũ modũ impleta eſt Scriptura quæ longè antè prædixerat(Pſalmo 17)Populus quẽ non cognoui,ſeruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi.

Græci.

In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis.

Nouiſſimus ſiue vltimus,hoc eſt octauus dies feſti Scenopegiæ ſiue tabernaculorũ,celeberrimus erat:quo veriſimile eſt maiorem populi frequentiam in templũ (vbi CHRISTVS docebat)confluxiſſe.Primus dies ſolennis erat, & paucos adhuc admiſerat ex vicinioribus ciuitatibus.Intermedii dies magis rebus & negotiis aliquot ſecularibus & priuatis conſecrati erant: at octauus totus iam hominũ frequentia feruebat, ſoli cultui & holocauſto dicatus.De quo ita ſcribitur Leuit.cap.23,Octauus dies erit celeberrimus atque ſanctiſſimus,& offeretis holocauſtum Domino: eſt enim cœtus atque collectæ. Vnde Euãgeliſta octauum hunc diem, MAGNVM dicit,id eſt ſolennem & ſanctum.Hunc ſermonem nouiſſimo die habuit,quaſi Euangelicæ fidei viaticũ daturus turbis domum redituris.

Dierũ ſcenopegia obſeruatio.

Stabat IESVS, & clamabat.

Spectante magna & incredibili hominum frequentia, ſtabat IESVS in loco æditiore, omnibus conſpicuus,& nec iam loquebatur tantùm apertè, verumetiam intenta voce clamabat vt ab omnibus audiretur:quod rem declararet,quã ab omnibus exaudiri referret.

Si quis ſitit,veniat ad me,& bibat.

Hæc eſt ingens IESV CHRISTI philanthropia & liberalitas, qua blandè, amicè & liberaliter inuitat peccatores ad gratiam & iuſtificationem. SIQVIS ſitit,id eſt, ſiquis seriò afficitur ſtudio ſalutis & Euangelii: ſiquis boni Spiritualis appetitum habet: ſiquis vult & deſyderat ſaluus fieri,& æternùm beatè viuere,non eſt quòd petat à Moyſe, à Phariſæis,Scribis aut ſacerdotibus:ſed VENIAT ad me,id eſt credat in me,extra quem nulla ſalus, nulla redẽptio,nulla gratia,nulla iuſtificatio.Valde emphaticè dicitur, AD ME, quaſi dicat,ad fontẽ vitæ,vnde æterna vita credẽtibus cõtingit, & de cuius plenitudine omnes accipiunt.Eſt ergo Venire ad CHRISTVM, credere in CHRISTVM,& certò ſtatuere apud ſe,quòd is ſolus eſt,qui poteſt ſitiẽtes potare. Eſt ergo fides ſitula ſiue vas quo ex hoc fonte haurimus & potamus. ET BIBAT, quaſi dicat,Credẽs & amans refocilletur per CHRISTVM, per quẽ placatum agnoſcit Patrẽ,trãquillam cõſcientiam,gratiam,remiſſionẽ peccatorũ,iuſtitiam,& vitã æternã.Quicquid boni ſitinerit aliquis, id bibat per Chriſtum,hoc eſt omnium bonorũ particeps fiat per CHRISTVM. Proinde quũ omnes Dei promiſſiones ſint in ipſo CHRISTO, qui eſt verbũ Dei(vt author eſt Paulus)neceſſariò ſequitur omnẽ cõſolationẽ in ipſo reperiri:ſiue res corporales & neceſſariæ, ſiue ſpirituales expetantur.Nã ſiquis ſitiat ſanitatem in ægritudine,bibat per fidem ex hoc verbo, Cũ ipſo ſum in tribulatione,Pſalmo 90.& habebit per CHRISTVM, qui eſt verbũ, verã in Domino ſanitatẽ.Siquis ſitit diuitias in paupertate,bibat ex hoc fonte,Ego ſum Dominus Deus tuus.Item,Pater cæleſtis paſcit,nutrit & veſtit.Rurſus,Non vidi iuſtũ derelictũ, nec ſemen eius quærens panẽ,& implebitur diuitiis,hoc eſt in paupertate diues erit. In rebus antẽ ſpiritualibus:vt ſiquis in peccatis iuſtitiã ſitit,adhæreat CHRISTO & bibat, ſtatim carnalis illa ſitis extinguetur,dabitúrque refrigerium,& refocillatio iuſtitiæ.Atque vt vno & altero verbo concludamus: quiſquis biberit ex fonte CHRISTO, id eſt crediderit in CHRISTVM,qui ſolus eſt remiſſio peccatorum,ſalus & vita, ſtatim ardor ſitis extinguetur & ſedabitur.Vas quo bibitur ex hoc fonte CHRISTO, eſt fides viua.

Chriſtus inuitat ad gratiam & iuſtitiam.
Sitire ſalutem.
Venire ad Chriſtum.
Fides ſitula ad hauriendum.
Conſolatio in ſolo Chriſto.

Qui credit in me,ſicut dicit Scriptura.

Expolitio eſt eius quod dixit,Veniat ad me,& bibat.Obſerua: hoc loco faciendum eſt punctum, deinde inchoanda eſt alia ſententia,Flumina de ventre eius, &c. quæ eſt ſermo

p. iii.

CHRISTI, nō Scripturæ, vt referas ad Sicut dicit Scriptura, ad verbū, CREDIT in me, & *Credēdum non propter miracula.* non ad ſequentia. Repreſſurus eſt hoc loco CHRISTVS eos qui nihil ad Scripturas attendentes ex ſolis miraculis pendebant, nihil aliud à CHRISTO expectantes quàm miracula, propter quæ illi credebant. *Fides ex Scripturis.* Credendū eſt non propter ſigna quæ doctrinæ confirmatiua ſunt, ſed propter Scripturā: fides enim recta ex Scripturis eſt. Quiſquis igitur crediderit mihi, inquit, auidéque imbiberit ſermones meos, SICVT dicit Scriptura, id eſt, quemadmodum iubet Scriptura de me teſtificās, quòd ſim Filius Dei, quòd Meſſias, quòd ſalus mundi, quòd creator, quòd Dominus vniuerſi, nō areſcet incredulitate. Multi exiſtimant ſe credere, ſed non credunt, vt dicit Scriptura: atque ita ſuas ſequuti ſunt ſectas: cuiuſmodi ſunt omnes hæretici. Si clauſulam (SICVT dicit Scriptura) ad ſequentia referre *Clauis Scripturæ.* vis (quia non extat certus locus Scripturæ, ex quo ad verbum referatur) dicito hunc Euangeliſtā ſicut & reliquos in more habuiſſe, nec rarò in citatione Scripturæ ex Prophetis, potius ad ſenſum quàm ad verba reſpexiſſe. Hæc obſeruatio eſt vna è clauibus Scripturæ.

Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.

Fructus veniētium ad Christum. Peruenuſta allegoria CHRISTVS adducit fructum, quem ad ſe venientes & bibentes conſequentur. Qui biberit, id eſt crediderit ſermonibus meis, non areſcet infidelitate: *Spiritualis hauſtus.* ſed hic hauſtus ſpiritalis erit, qui non modò pariet in ipſius corde fontem perennem, ſed etiam copioſa flumina, quibus irrigetur Gentium ariditas ad Euangelici profectus fœcūditatem. Liberalem gratiam & largitatem ipſius Spiritus inſinuans, dicit, non flumen, ſed FLVMINA, quorum alterum ad ſalutem propriam, alterum ad ſalutem aliorum proflueret. *Credentium opera.* Qui credit in CHRISTVM, opulentam Spiritus Sancti gratiam recipit, variis eius donis donatur, operatur largiter per Spiritum Sanctum bona opera, nō habet fidem otioſam, non ingratam ac ſine confeſſione & gratiarum actione. Huic ſentētiæ de homine credente alludere videtur Dauid Pſalmo 1. dicens, Et erit tanquam lignum quod plātatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tēpore ſuo. Tropo Hebraico, VEN- *Venter.* TREM cor ipſum nominauit. DE ventre eius, id eſt credens in CHRISTVM, nihil in *Donorum Spiritus copia.* hypocriſi, ſed omnia ex corde, & ex animo ipſo bene operabitur in Spiritu & veritate. FLVENT, copioſè & abundanter, ſed ſenſim progredientur bona opera in credentibus, credentium animos ſenſim præparabit Spiritus Sanctus ad bona opera, omníque genere donorum ſenſim credentes donabit. Obſerua elegantem omnium donorum & operū quæ *Aqua viua.* in nobis operatur Spiritus Sāctus periphraſim, quū dicitur, AQVÆ viuæ. Vocat viuas aquas ab ipſo Spiritu, quòd Spiritus ipſe ſuapte natura vita eſt, quódque opera & dona in credentibus viua operatur, ſine quo re vera ſunt omnia mortua: Item, quia hæc opera & dona teſtimonia ſunt vitæ quam accipimus per fidē in CHRISTVM: rurſus, quia hæc dona & opera bona à Spiritu Sancto accepta, ſunt aliis occaſio & exemplum ad vitā, quum vident nobis illa præſtari, & eadem ex animo fieri. Loci in Scripturis huic nō abſimiles ſenſu ſūt non pauci, Ioel cap. 2, Et erit in nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundā de Spiritu meo ſuper omnem carnē, & prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ, &c. Eſaiæ cap. 44, Effundā aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam: Effundam ſpiritū meum ſuper ſemen tuū, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam. Ezech. cap. 36, Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri.

Hoc autem dixit de Spiritu quē accepturi erant credentes in eū.

Exegeſis eſt. Exponit Euangeliſta quid ſua allegoria ſignificarit CHRISTVS. Hoc *Allegoria Christi de flumine, interpretatio.* ænigmate & metaphorico ſermone, Flumina de ventre, &c. (inquit) IESVS ſignificabat ſpiritum illum vberem & copioſum, hoc eſt ipſius Spiritus Sancti dona in maxima abundantia, quæ credentes in CHRISTVM accepturi erant, non ſolùm vt ea apud ſe haberēt, verumetiam in ſuam & aliorū ſalutem reciperent. Accepto enim cælitus Spiritu, Apoſtoli magna fiducia variis linguis vniuerſo mūdo prædicare cœperunt cæleſtē Chriſtianámque Philoſophiā: atque cœlitus hauſtū Spiritū in omniū credētiū animos effundere. Proinde à ſolo Spiritu Dei eſt, vt Deum cognoſcamus, & de eius erga nos bonitate certi reddamur: hunc autem Spiritū ſolus CHRISTVS donat ſuis. Quo fit vt à fide in CHRISTVM omnia pendeant: ad quam tum hìc, tum aliàs CHRISTVS hortatur.

Nondū enim erat Spiritus datus, quia IESVS, nōdū erat glorificatus.

Spiritus Sancti opus. Nulla hic fit mentio de Spiritus Sācti exiſtentia ſiue ſubſtātia, ſed de publica Spiritus Sancti reuelatione, ſiue publicato eius opere, quod eſt peccatorū remiſſio. Nā quicunque

ab initio mundi Deo crediderunt, Spiritum Dei habuerunt. Similiter ſancti Prophetæ organa fuerunt Spiritus Sancti, quo inſpirati loquuti ſunt: atque ante crucem CHRISTI, Apoſtoli verbo CHRISTI adhærentes, donati ſunt Spiritu Sancto: ſed non tam opulentè & largiter, tātāque efficacia & apparitione, atque poſt glorificatū IESVM CHRISTVM: ante cuius aſcenſum ad Patrem, dona Spiritus Sancti per CHRISTVM ſiue remiſſio peccatorum inter omnes Gentes non prædicabatur publicè, non erat reuelatus Spiritus Sanctus: hunc Gentes ignorabant. Quanquam nonnulli eo tempore, quo hæc Hieroſolymis fierent, & à CHRISTO docerentur, fidei rudimenta conceperant, nondum tamen contigerat efficax ille & copioſus Spiritus, ſiue nondum manifeſtatus erat ille Spiritus Sācti afflatus, & efficacia, quæ poſt glorificatum CHRISTVM in credentibus apparuit. Nunquam enim antea in ſpecie linguarum ignearum apparuit Spiritus Sāctus: neque eos in quos deſcendit, reddidit omnium linguarum peritos, neque omnem veritatem edoctos, ant in vniuerſum orbem ad prædicandam veritatem intrepidos, etiam aduerſus omnes aduerſariorum machinationes deduxit, quemadmodum poſt glorificatum CHRISTVM. Aut nondum venerat viſibiliter iuxta promiſſionem CHRISTI, ad inſtruendum Apoſtolos, & ad docendum reliquos credentes in omnem veritatem. Propterea quòd IESVS morte & reſurrectione ſua nondum glorificatus erat, nec in cælum aſcenderat ad dexteram Patris conſeſſurus: vnde iuxta ſuum promiſſum, miſſurus erat paracletū ad ſuos. Spectat enim ad regnantē dare aut mittere Spiritū Sāctum, ſiue eam vim Spiritus in ſuos effundere. Quum ergo anteà crucifigi illum quàm regnare oportebat, vt vniuerſus orbis videret quid ipſe CHRISTVS litatione ſui corporis, hoc eſt morte ſua nobis apud Patrem Deum impetrauerit, tunc in cælum ſubuectus, & ad dexteram Patris reſidens, Rex regum & Dominus dominantium, ſuis impertiit & abundè effudit de ſuo Spiritu: & manifeſtè inter omnes Gentes reuelatus eſt Spiritus, & publicè nuntiata eſt remiſſio omnium peccatorum, per triumphantem IESVM CHRISTVM ſupra mortem, infernum, diabolum, & carnem: quos ligauit, & in barathrum ita retruſit, vt nihil habeant de quo queri poſſint aduerſus credentes. Curramus igitur omnes ex animo ad hunc aquæ viuæ fontem, ad quem inuitat omnes bonitas IESV CHRISTI: quæ neque quenquam compellit nolentem, neque quenquam excludit: dummodo ſitiens veniat, hoc eſt velit venire, velit verbis Domini credere, qui nullius perſonam accipit, ſed omnibus ex æquo has vitæ aquas offert, & ad potum inuitat. Quid ſupereſt niſi vt pleno hauſtu bibamus, & hauriendis his Spiritus cyathis totam vitam protrahamus: vt in illo ad plenum poti, relictis huius mūdi miſeriis & calamitatibus, cum illo æternùm viuamus, cuius gratia ſalui facti ſumus? Obſerua Euangeliſtam hac ſententia (NONDVM Spiritus erat datus, &c.) inſinuaſſe, quòd diſcipuli adhuc erant carnales ante receptum Spiritum in die Pēthecoſtes, in quo verè & plenè ſpiritales facti ſunt, ſubitóque mutati in alios viros, & deducti in omnem veritatem iuxta promiſſum CHRISTI.

Prophetæ organa Spiritus.

Spiritus Sancti aduentus viſibilis.

Regnantis proprium.

Chriſtus volentem à gratia nō excludit.

Ex illa ergo turba quum audiſſent hos ſermones eius, dicebant, hic eſt verè Propheta.

Totus in hoc capite verſatur Euangeliſta in colligendis enarrandíſve diſſenſionibus, ſimul & illarum occaſionibus in hoc feſto Scenopegiæ obortis, quas alii Euangeliſtæ prætermiſerunt. Poſteaquam Dominus ad potandum Spiritum inuitaſſet credentes in ſe, multáque de Chriſtiana philoſophia diſſeruiſſet: quanquam nondum ad plenum intelligebātur, illa tamen variè afficiebant multos de turba: quorum pars conſpectis tot miraculis, tātáque ſermonis authoritate: dicebant, HIC eſt verè Propheta. Non pſeudopropheta, aiūt, ſed verè Propheta. Tribuūt CHRISTO partes Prophetæ. Propheta enim nō ab alio quàm à Deo mittitur: nō ſua ab hominibus accepta, ſed purū verbū Dei peculiariter ſibi reuelatū annuntiat: quaſi dicerent: Hic eſt verè à Deo: diuina ſunt omnia quæ hic reuelat.

Prophetæ partes

Alii dicebant, hic eſt CHRISTVS.

Alii magnificentius de illo ſentientes, dicebant, Quid dicitis hunc Prophetam? Imo hic eſt ille CHRISTVS & Meſſias, quē ſuis vaticiniis promiſerunt lex & Prophetæ. Hic eſt ille de quo Moyſes (Deuteronomii cap. 18) admādauit obediremus: Prophetam, inquit, de medio fratrū veſtrorū ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter: ipſum, ſicut me, audietis. Obſerua: Credere IESVM eſſe CHRISTVM, eſt credere eum eſſe Regē noſtrū coram Deo, ſacerdotem, interpellatorem, mediatorem, gubernatorem, rectorē & conſeruatorem.

Promiſſio de Meſſia.

Ieſus eſt Chriſtus.

Credere Ieſum eſſe Meſſiam.

Quidam autem dicebant, Nunquid à Galilæa venit CHRISTVS? Nónne Scriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, vbi erat Dauid, venit CHRISTVS?

Locus natalis Christi putatiuus.
Galilæi ab Hieroſolymitis cõtempti.
Iudæ tribus nobilis.

Quia CHRISTVS in ciuitate Nazareth educatus eſt, vbi parentes haberet, illícque frequẽter habitaret, & io Galilæa prædicare cœpiſſet, vulgus putabat ciuitatem Nazareth fuiſſe illius locum natalem. Proinde Iudæi tribus Iudæ, & Hieroſolymitæ, non habebant in pretio Galilæos, quos ſemipaganos exiſtimabant: tum quòd Gẽtibus & vicini & admixti eſſent: tũ quòd nec legis peritia præcellerent, nec vnquam illis ortus eſſet Propheta de quo gloriari iure poſſent: At tribui Iudæ promiſſus erat Meſſias ex ſemine Dauidis habentis regiam Hieroſolymis, vnde vtraque tribus magnopere gloriabatur, vendicás ſibi gloriam CHRISTI venturi. Quidam igitur de turba Phariſaico fermento corrupti, moliuntur illorum qui bene de CHRISTO ſentiebant, opinionem refellere: ídque conantur ſtudioſè facere, nimirũ ex Scripturis argumentãtur, dicentes, Illudimini ò turbæ, Quis putauerit hunc eſſe CHRISTVM, ſi Prophetas modico etiam ſtudio expenderit? Num qui venturus eſt Meſſias, à Galilæa proditurus eſt? quaſi dicant, non: An non Prophetica Scriptura apertis verbis inſinuat, Meſſiam naſciturum ex ſemine Dauid? Hieremiæ cap. 23, Ecce dies veniunt (dicit Dominus) & ſuſcitabo Dauid, germen iuſtũ, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam: qui Dauid fuit ex tribu Iuda: quin & natalis oppidi nomen expreſſit Propheta dicens, eum naſciturum in Bethleem, quæ eſt ciuitas Dauid, tribus Iuda. Micheas cap. 5, Et tu Bethleem terra Ephrata, paruula es ex millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur qui ſit dux in Iſrael. Quum igitur hic ſit ex obſcuris parentibus, nimirum ex Ioſeph fabro, & paupercula muliere Maria, cuius etiam cognatos & parentes cognoſcimus: & ex ignobilis regionis Galilææ obſcuro oppido Nazareth ortus, qui fieri poteſt hunc prædicetis Meſſiam eſſe; niſi diſſimulaueritis, & aduerſemini Prophetis palam dicentibus: non ex Nazareth ſed Bethleem, & ex ſemine regio, tribu totius Iudææ ſanctiſſima?

Messias ex Dauide.

Quare Chriſtus non docuit Iudæos quòd natus eſſet in Bethleem.
Veritatis cognitæ oppugnatores relinquendi.
Obſtinati animi exitium.

Mirabitur forſitan aliquis dicens, Quum CHRISTVS audiret Iudæos eo offendi, quòd putarent ipſum natum in Nazareth, & non in Bethleem, cur non indicauit illis ſe natum in Bethleem? proculdubio id feciſſet, ſi hoc ſolùm fuiſſet eis obſtaculo: ſed corruptis moribus pleni, male affecti eraot, nihil magis exoſum habentes quàm veritatem: vnde non potuerunt pati & ſuſtinere CHRISTVM Euangelium annuntiantem, quare ſi oon hoc, certè alio ſe offenſos ſimulaſſent, tanta erat illorum impietas. Offenderat quidem hic ſcrupus ſuprà Nathanaelem dicentem, A Nazareth aliquid booi eſſe poteſt? ſed quia bono & ſyncero affectu quærebat Dominũ, nullo etiam adhuc ſigno viſo, Dominus dignatus eſt illi impartiri ſuam gratiam, illúmque commendare, vt virum nõ doloſum, ſed bonum & pium, qui ob legis ſtudium id dixiſſet, Ex Nazareth poteſt quid boni eſſe? Iſti autem tot viderant ſigna, audierant ſermones planè diuinos, quibus, niſi tam obſtinato & peruerſo fuiſſent animo, ita fuiſſent Domioo addicti, vt de loco natali eius aut non cogitaſſent, aut dubitantes Dominum de eo rogaſſent: ſed tanta iſtorum erat verſutia & impietas, vt totis viribus conarentur veritatem (quam diſcere debebant) à ſe propellere. Iuſto itaque iudicio Dei factũ eſt, vt ſuis demeritis illos latuerit, vbi natus fuerit CHRISTVS, & offendiculi occaſionẽ propria malitia acceperint. Obſerua: NONNE Scriptura dicit, quia ex ſemine Dauid? ſupple 2. Regum cap. 7. & Micheæ cap. 5. VBI erat Dauid, id eſt, Quæ Bethleem erat Dauidi patria.

Bethleẽ patria Dauid.

Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum.

Chriſtus non eſt diſſenſionis author.
Scandalũ Phariſæorũ propria malitia acceptũ.

Non eſt quòd ex his aduerſarius dicat CHRISTVM diſſenſionis authorẽ, qui eſt princeps pacis. Nõ enim (ait Paulus 1. Corinth. cap. 14.) diſſenſionis eſt Deus, ſed pacis: at inter homines veritatis impatientes, & ſua ipſorum infidelitate turbatos, è prædicatione CHRISTI & verbo audito oriuntur diſſenſiones: oon quòd Euangeliũ diſceptandi cauſam det, ſed illi propria malitia occaſioõẽ accipiunt, vt hic locus indicat. Diſceptatũ eſt de IESV in turba, cui diſceptationi non ſeſe admiſcuit IESVS: tum quòd maleuoli illi ſua impuritate merebantur non doceri: tum quòd ſi diſcere voluiſſent, poterant à cognatis percontari, & intelligere ipſum in Bethleem natum, & à Dauide duxiſſe genus.

Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper eum manus.

Quibuſdam noo deerat impii maleficii voluntas & conatus, qoos vſque adeò liuor &

odium

odium excæcauerat, vt apud ſe deſtinarint, certóque propoſito ſtatuerint manus iniicere Domino I E S V. At ligabantur inuiſibilibus cathenis, cohibente illos diuina virtute: quid enim poteſt humana malitia aduerſus eum, in cuius manu cuncta ſunt poſita? Locus hic mirum in modum conſolatur pios, quo admonentur Deum curam ſuorum habere, qui non ſinit impiorum conatus vim ſuam ſemper exerere. N E M O miſit manus in illum, quia nondum venerat hora, hoc eſt non poterant manus illi iniicere, quia ille nolebat. Sic perfacile eſt Deo, quoduis periculum auertere ſuis, etiam vbi nihil apparet præſidii.

Cathena inuiſibilis.
Piorum conſolatio.
Chriſtus ſuorũ curam habet.

Veneruntergo miniſtri ad Pontifices & Phariſæos.

Mirabile viſu auditúque. Satellites, immite genus hominum, & ad omne opus facinúſve quale quale fuerit mercenarium, mutatis animis, depoſito liuore ac odio, omni immanitate ſepoſita, redeunt mites & pacifici ad Phariſæos, qui expectabant vt captum ligatúmque I E S V M adducerent, quò tandem odium ſuum in illum ſaturarent. At longè aliter contigit: nam quicquid illorum malitia moliebatur, in ſua ipſorum capita recidit, & ad I E S V gloriam profecit. Volẽtibus enim è medio C H R I S T V M tollere, vt nomen & prædicatio eius extingueretur, contigit, vt quam parauerant foueam, in eam inciderint. Periit enim iſtorum doctrina: perdiderunt patriam, libertatem, dominatum, omnémque cultum veterem, & tandem miſeram ſeruientes ſeruitutem, profugi facti ſunt.

Satellites hominum genus immite.
Malum in ſuum authorẽ recidit.

Et dixerunt eis illi, Quare non adduxiſtis eum?

Phariſæi expectatione ſua fruſtrati, quum vidiſſent quos ad capiendum C H R I S T V M miſerant vacuos rediiſſe, perciti, & veluti è furiarum fornace prodeuntes, nihil præter terriculamenta & minacia verba proferunt, Interrogantes quaſi de latrone, Quare quod tam ſtudioſè à principibus & reipublicæ moderatoribus admandatũ eſt vobis, non feciſtis? quid cauſæ eſt, cur iſtum non adduxeritis? En videre eſt quãtum hi Rabbini, legiſdoctores, Scribæ & Phariſæi ſanguinis innocentis ſitibundi fuerint, quantáque fuerit iſtorum durities & obſtinata malitia, penes quos legis ac religionis totius erat profeſſio, qui non ſolùm nihil in pietate ex doctrina & miraculis C H R I S T I promouebant, ſed etiam modis omnibus euertendo Euangelio operam dabant & efferatiores reddebantur: quum tamen agnoſcere poterant, quantum illos pudere debeat, quòd ſoli obſtinatis animis aduerſus veritatem ſemper aliquid molientes, nihil ad reſipiſcentiam commouerentur: ſed magis ac magis deſiperent, inſaniréntque quòd imperita multitudo, rudes Galilæi, Samaritani, Cananæi, imo & ipſi Ethnici nullo religionis cultu ornati, atque totus populus ſermone & miraculis C H R I S T I non ſolùm commoti eſſent, verum etiam crederent.

Principes ſanguinis ſitibundi.
Phariſæorum durities.

Reſponderunt miniſtri: Nunquam ſic loquutus eſt homo, ſicut hic loquitur.

Magna miniſtrorum conſtantia ad perhibendum C H R I S T O teſtimonium coram æmulis, & his quos habebant & reuerebantur vt dominos. Rogantibus Phariſæis cur non obiiſſent quod ab ipſis mandatum erat, non cauſabantur miniſtri nimiam turbam, aut timorem tumultus, qui obſtitiſſet ne caperetur, aut alia quæ comminiſci poterant: ſed depoſita omni tergiuerſatinne & excuſationis ſuffugio, admirandæ C H R I S T I doctrinæ præcones fiunt, ingenuéque fatentur ſe quidem eo animo ad I E S V M abiiſſe, vt eum captum adducerent: ſed breui ſermone I E S V eodémque efficaci audito ſeſe transformatos, vt quod apud ſe faciendum ſtatuerant, reluctantibus animis efficere non potuerint. N V N Q V A M ſic loquutus eſt homo, ſicut hic loquitur. Quaſi dicerent, Si patulis & attentis auribus prædicantem audiuiſſetis, non ſecus atque nos iudicaretis illum non aliorum hominum more loqui, ſed præcellẽtiore modo quàm alius quiſpiam poſſit: atque in eo quicquam diuinum admiraremini, quod certè aliorum hominum naturam excedit. Huius ſermo tanto lepôre & tam efficaci virtute lenitus eſt, vt ſua virtute penetrarit ad intima vſque cordis, & vel inuitos ad contemplanda cæleſtia, relictis his carnalibus nos inuitarit, inuitatos attraxerit, attractos in alios viros transformarit. Modum quo id factum fuerit ignoramus: ſed vſque adeò nos oblectarunt ſermones eius, vt nihil magis in votis habeamus quàm tantum virum poſthac ſæpius audire. Nolite itaque interrogare cur hunc non adduxerimus: putaremus ſanè grande neſas & ſcelus inexpiabile, ſi huic tam inſigni ac verè ſancto viro, manus iniiceremus, qui ne de iniiciendis quidem cogitare vellemus, tãtum abeſt vt ſceleſtum hoc facinus aduerſus hunc tali doctrina verbóque cæleſti præditum virum moliremur. Dicite: Quis poſſit tam efferato animo eſſe, qui huiuſmodi viris manus violentas iniicere velit?

Teſtimoniũ efficax de Chriſto.
Auguſt'us aliquid facie humana in Chriſto cognitum.

Corda etiã malorum in manu Dei.

Obſerua: Quemadmodum cor regis in manu Dei eſt,vt quorſum volet, inclinari permittat illud:ita & voluntas,conatus,& conſilia miniſtrorum principis, in manu Dei ſunt: qui conentur moliantúrve quicquid volent, nihil tamen efficere poſſunt, quod non permiſerit Dominus. Exemplo nobis ſunt hi miniſtri, qui deliberato conſilio à Pontificibus exeunt, ſeſque itineri accingunt vt IESVM comprehendant. At in medio conatu frangitur comprehendendi animus, vt neque exerere nefariam & impiam ſuam voluntatem, neque in IESVM manus iniicere potuerint. Quid iſta nos docent,niſi in aduerſis vt duremus & patientes ſimus,certò apud nos ſtatuentes, aduerſarios nihil amplius in nos poſſe,quàm quod Dominus permiſerit, viderítque quantum ad ſalutem nobis vſui fuerit? Sunt & in Sacris multa huic nõ abſimilia exempla. Legimus (Geneſ.cap.31) Laban hoſtili & inimico animo perſequutum fuiſſe Iacob fugientem: at quum Iacob fugienti proximus eſſet, audiuit vocem cælitus demiſſam, Caue (inquit Dominus) ne quicquam aſperè loquaris contra Iacob. En vides inimicum & hoſtilem animum ipſius Laban fractum & impeditum, ne Iacob incommodaret. Similiter inimico & hoſtili animo obuius ibat ipſe Eſau fratri Iacob,vt ſolent,ſi cœperint, fratrum iræ eſſe acerbiſſimæ: at in media via fractus eſt acerbus & hoſtilis ille animus Eſau, qui currens & obuius fratri Iacob factus, amicè eſt illum amplexatus, tãtum abeſt vt quicquam mali facere fratri molitus fuerit. Hæc dum meditamur: paſcimur, & toti Deo adhæremus. Sunt enim huiuſmodi meditationes, fidei noſtræ pabula, quæ ſuggerunt nobis copioſam annonam, vt in afflictionibus perduremus, certi Deum habere curam de nobis,qui aderit,neque nos deſeret, neque nos ſinet tẽtari ſupra id quod poſſumus. Præterea hæc nos docent, ſic magiſtratui obediendum eſſe, ne tamen innocentes contra mandatum Dei lædamus, aut ne occaſionem demus qua lædantur. Item hæc nos docent, quatenus magiſtratui obediendum ſit: nimirum eatenus, quatenus non præcipiat impia. Eſt certè in omnibus his curandum maximè, quod Petrus in Actis clamabat, Oportet Deo magis quàm hominibus obedire.

Deus pios tẽtari ſinit ad vtilitatem.

Ira fratrũ acerbiſſima.

Fidei pabula.

Reſponderunt ergo eis Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis?

Teſtimonium quod CHRISTO miniſtri tulerunt in Synagoga, tam vrgens fuit, vt hôc nullum magis grauarit ac traduxerit Phariſæorum obſtinatam malitiam. Qui dum totis viribus CHRISTI authoritatem extinguere conantur, illorum conatus in diuerſum ſeſe exerit. Molientes enim doctrinam CHRISTI ſubuertere, illam celebriorem reddunt atque confirmant. Videntes miniſtrorum conſtantiam de CHRISTO tam ſyncerè teſtificantium, ſui animi adhuc furorem diſſimulant, & ſubmiſſiore ac manſuetiore ſermone miniſtris loquuntur, quàm certè ferat cogitationum veſania. Timebant enim ne illi prorſus auellerentur à Synagoga, & ſequerentur CHRISTVM. Adeſte dum (aiunt) quid iſtud eſt quod accidiſſe videmus? NVM & vos, qui eſtis ex noſtris, nihil ad promiſcuam turbam ſpectantes,& nobis legiſperitis ſemper adhæretis, imò qui alterũ latus nobis claudere videmini, ab hoc impoſtore ſeducti eſtis, vt à Synagoga ad eum ſeductoria doctrina defeceritis?

Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis?

Argumento ab authoritate magnatum, ſuóque ipſorum exemplo non ſolùm probare, ſed etiam conuincere conantur Phariſæi, miniſtros ſeductos eſſe. Quaſi vero æſtimandum veniat Verbum, & Euangelium ex magnorum authoritate hominum, & non ex ſeipſo & natura ſua. Nihil certè mutuatur Euangelium ab hominibus: è cælo eſt & cælitus demiſſum. Stultum prorſus & vanum eſt iſtorum argumentum: An non experimini & ſentitis iſtum hominem, inquiunt, impoſtorem eſſe? Si verax & nullomodo impoſtor eſſet, an non exiſtimatis viros in lege peritos, quales hic videtis, Scribas, doctores, Phariſæos religione ac pietate eximios, & principes Reipublicæ, & ſanctæ huius gentis ſtudioſiſſimos, ſimul & multa authoritate præſtãtiſſimos, illius ſermonibus ſuffragaturos? At videtis ne vnum quidem ex optimatum numero qui illius doctrinam ſibi perſuaſerit, illam approbauerit. Malè profecto argumẽtantur magni illi doctores, dialectici ſcilicet: Principes & Phariſæi non ſuſcipiunt CHRISTVM, ergo vulgus non debet ſuſcipere. Non eſt comparanda fides noſtra & Chriſtiana philoſophia ex fide & doctrina principum & Phariſæorum, ſed è verbo Domini comparemus oportet. Vnde nemo ſapiens hac vtetur ratiocinatione, Qui nobis præſunt, hæc faciunt, ergo eadem facere nobis licet. Aut Reipublicæ moderatores non hæc faciunt, ergo nec nobis eadem factitanda ſunt. Non enim quid faciant aut non faciant, ſed quid iure facere aut non facere debeant, attendendum eſt: neque tam ſtudioſè & ſolicitè penſandum eſt quid alii agant, quàm quid noſipſi agere debeamus.

Euangelium nõ ex magnatum authoritate æſtimandum.

Fides è verbo non magnatum authoritate comparanda.

Paræneſis vitæ inſtituendæ.

Sed turba

Sed turba hæc quæ non nouit legem maledicti ſunt.

Exhortantur Phariſæi miniſtros ne ſequentes turbam, cum turba ſeducantur. Quaſi dicerent. Nihil vos commouere debet quòd plebeculam iſtam & totius plebis fecem videritis ſeductam, & huic impoſtori adhærentem, quandoquidem hæc NON NOVIT legem, id eſt non habet ſcripturæ exactam cognitionem, rudis & ignara legis eſt, propter quod facilè ſeducta eſt, dum ſine conſilio & ratione ſequitur quæuis ad ſuam damnationẽ. Omnes ſunt MALEDICTI, hoc eſt execrabiles, qui impoſtorẽ ſequuntur innumeris maledictis dignũ. Aut maledictos dicunt, quòd ſcriptum ſit Deuteronomii cap.27, Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. Iam quum turba legis ignara eſſet, nec poſſet omnia legis cognoſcere, ſicut erat onus importabile (vt ait Petrus in Actis, quod nec nos nec patres noſtri portare potuimus) maledictos illos Phariſæi iudicabant, non cõſiderantes quòd ipſi grauius tranſgrederentur, qui in lege periti, agnoſcebant quid lex in primis requirat, Dei timorem ſcilicet & proximi dilectionem: à quibus ſe maximè alienos hoc facto prodiderunt, dum Filio Dei hoſtiliter aduerſantur: & hoc peſſimo ſuo de plebe iuditio, liuorem & odium aduerſus proximum ſine miſericordia & æquitate exerunt. Proinde Chriſtianæ Philoſophiæ ſtudioſis non minimum eſt veritatis fidei in CHRISTVM argumentum, quòd plebecula, rudes & ignari in CHRISTVM credant: & principes, potentes & ſapientes huius ſæculi non credãt: Nec enim poſſunt, quia nolunt carnalem ſuam confidentiam, ſapientiam, potentiam, ſanctitatem in fide abnegare, & ſe cruci captiuos dare. Ambiunt honores, ſpirant gloriam, deliciantur, & mundi voluptatibus oblectantur: Itaque crucem abominantur, & CHRISTVS crucifixus, eſt illis abominatio. Huc pertinet quod ſcribit Paulus 1. Corinth. cap. 1. Videte vocationem veſtram fratres: quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in cõſpectu eius. Propter hæc autem nolim exiſtimes Dominum abieciſſe principes, ꝙ ſint principes: Sunt proculdubio magiſtratus à Deo ordinati: imo ne vllum quidem hominũ genus reiicit: Sed reiicit eos qui ſua carnali ſapiẽtia, potentia, & ſanctitate, in mundo ſe conſpicuos volunt, nec ſe cruci & potentiæ CHRISTI dedunt. Propterea fit vt ferè habitet in abiectis & iis qui ſunt huius mũdi peripſema.

Turba non nouit legem.

Maledicti.

Legis partes.

Graue fidei argumentum.

Magiſtratus à Deo ſunt.

Dicit Nicodemus ad eos: Ille qui venerat ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis.

Vſque adeò paucorum eſt fides, vt in tam frequenti concilio Phariſæorum, ſcribarum, ſeniorum ac ſacerdotum, vnus duntaxat pius inueniatur, nomine Nicodemus, qui, vt ſemen Dei, in tempore ſuo fructificat. Is eſt qui metu Iudæorum noctu adierat IESVM, vt ſecreto colloquio, certius aliquid ab eo cognóſceret: qui vnus erat ex ipſis primoribus ſectæ Phariſaicæ, non tamen incredulus.

Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat?

Inter Phariſæos CHRISTI inimicos ſedens Nicodemus, neque palam CHRISTO adhærere, neque ipſi patrocinari apertè audebat: attamen non ſuſtinuit, vt in totum eum deſereret; credebat ſiquidem in eum, quanquam admodum infirmè. At dum videt illos gladiatoriis animis in exitium IESV tendere, dum plus non audet, moderatur patrocinium ſuum, obiiciens Phariſæis quod etiam pro malo quoque viro ſed nondum conuicto, dici poterat. Eſt nobis (inquit) lex Exodi cap.23. de non temerè damnãdis accuſatis: qua præcipitur, vt priuſquam ſententia feratur, iudices ita paruum, ac magnum audiant, nec cuiuſquam perſonam agnoſcãt. Saltem huic viro hoc iuris tribuatur quod cõmune eſt omnium, & etiam ab ipſa lege datur maleficis. Conuincebantur profectò Phariſæi (niſi manifeſti legis præuaricatores videri voluiſſent) dum obiectam ſibi legem audirent, quæ iuſtum iudicium facere, & neminem niſi conuictum condemnare præcipit. Magnæ prudentiæ fuit in Nicodemo: quos cognoſcebat nullius veræ fidei argumentis & rationibus, à tam ſcelerato inſtituto receſſuros, nec audituros quidem, eos à tam impio ſcelere ſua ipſorum lege deterrere: atque hac interpellatione factum eſſe, vt peſtilens hoc concilium in præſens diſſolueretur, & nihil contra Dominum ſtatueretur. Obſeruemus hoc loco, Nicodemum fructum aliquem attuliſſe, etiam in hac periculoſa conditione, & infirma ſua fide.

Nicodemus occultus Chriſti patronus.

Iudicibus perpetuò præſcriptũ.

Reſponderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es?

Male habet impios, ſiquis pius ſceleratis ipſorum conatibus reſiſtat. Quum Phariſæi conſilium Nicodemi tanquam impium refellere & condemnare non poſſent, ad conuitia vertuntur: vt quem iure reum agere nequeunt, eum hæreſeos & ſectæ Chriſtianæ Phariſæis cõtrariæ, inſimulẽt. NVNQVID & tu Galilæus es? Per contẽptum vocant eum Galilæum, tanquam à Galilæo ſeductum, aut Galilæi diſcipulũ. Hoc concedimus (aiunt) turbis, & imperitæ turbæ venia dari poteſt: at non pudet te principem Synagogæ & legiſlatorẽ, diſcipulum eſſe huius impoſtoris Galilæi? cui non adhæret quiſquã, niſi quidam rudes, è media fæce plebis, homines abiectiſſimi apud homines, apud Deũ verò execrabiles & maledicti.

Villa capita ſequuntur Chriſtum.

Scrutâre Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta nõ ſurgit.

O quàm ridiculum teipſum præſtas, & inſcitiam tuam prodis, dum huic impoſtori patrocinari videris! Túnc legis doctor es, & ignoras à Galilæa Prophetam nunquam ſurrexiſſe? excute Scripturas, ſi vſquam comperies Prophetam à Galilæa exortum fuiſſe. Stultè & impiè Phariſæi Nicodemo reſpondent: non enim Nicodemus dixerat IESVM Prophetam eſſe: ſed neminem damnandum eſſe, cui non fuerit defenſioni locus, & cuius non fuerit cognita cauſa. At non ſolet ſyncerum & rectum eſſe iudicium, quorum liuor & odium mentem occupauit. Inſimulant & accuſant Nicodemum cum hæreſeos, quòd Chriſto adhæreat: tum imperitiæ, quòd hiſtoriarum ſcripturarúmque ſit ignarus. Inoleuítque mos iſte apud magnates, qui nolentes audire ſana conſilia, conantur alicuius factionis aut impii facti ſuſpectos reddere qui rectè conſulunt. Sed dum iſti hæc aduerſus Nicodemum moliuntur, ſuam inſcitiam produnt, dicentes à Galilæa Prophetam non ſurrexiſſe, quum Heliſæus Propheta in Galilæa exortus fuerit, 3. Reg. cap. 19. Quòd ſi de illo eximio Propheta in lege promiſſo intellexerint, excutiant Prophetas, & cognoſcent quoniam Nazaræus ille vocaretur, hoc eſt, eſſet: qui prædicationem ſuam in Galilæa cœpit: in qua & magnus ille Ioannes Baptiſta ſurrexit, apparuítque prædicans regnum Dei. At iſti quemadmodum & hypocritæ pſeudodoctores, nihil crebrius perſonãt, quàm Scripturas, quum interim à Scripturarũ intellectu alieniſſimi ſint. Hæc cõuitia paſſus eſt Nicodemus, typum gerẽs piorũ, qui ſimile referunt præmiũ ab impiis, ſi quid rectè cõtra illorũ impium conatum conſultauerint.

Heliſæus Galilæus.

Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam.

Poſteaquam vltro citróque controuerſum eſt, peſtilens illud concilium diſſolutum eſt, ac quiſque in ſuas ædes redit, impio & ſacrilego propoſito dilato, ſed non mutato, tanta erat iſtorum immanitas & effrenis veſania.

CONCILIATIO PRIMA.

Videtur pugnantia quædam eſſe in his quæ CHRISTVS dixit, Ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quum paulò pòſt dicatur ab Euangeliſta, Tunc & ipſe aſcẽdit ad diem feſtum. Reſpõdeo: CHRISTVS non ideo recuſauit ſe profecturum cum cognatis ad diem feſtum, quòd vel timuerit aduerſariorum inſidias, vel omnino ad feſtum proficiſci noluerit, quum poſtea profectus ſit: ſed quòd noluerit carnalibus cognatorum affectibus ſeruire. Sic & in nuptiis non ſimpliciter matri denegauit quod petierat, ſed ſignificauit ſe in his quæ ſunt Patris opera, non inſeruiturum iuxta humanæ & maternæ voluntatis poſtulationem. Vnde rurſum à ſermone Euangelico indignatur ſeſe per matrem & cognatos euocari foras. Et aliquantiſper in Cana commoratus cum propinquis ſuis, relictis illis aggreditur munus prædicandi. Denique pendens in cruce, matrem, mulierem appellat, velut in eo negotio matrem non agnoſcens. Quin & puer adhuc & duodecim natus annos, indignatus videtur, quòd illorum authoritate ab his quæ Patris ipſius erant, auocaretur. Cognatorum ergo authoritatem & affectus ſemper ſolitus eſt ſubmouere CHRISTVS, quoties Euangelicum agendum eſſet negotium: quod quoniam totum arbitrio Patris volebat aſſcribi, non patiebatur humanis rebus inquinari. Huc maximè conuenit quod ſcribit Paulus ad Galatas cap. 6, In CHRISTO enim IESV neque circũciſio aliquid valet, neque præputiũ, ſed noua creatura. Non ergo negat omnino ſe aſcenſurum, ſed apertiſſimè affirmat ſe nolle cum Iudæis (quos nomine fratrum Euangeliſta ſignificat) feſtum agere diem, & vmbras ſequi: vt Prophetica quoque voce prædixit Eſaiæ cap. 1, Incẽſum abominatio eſt mihi: neomeniam & ſabbathum & feſtiuitates alias nõ feram: iniqui ſunt cœtus veſtri: Kalendas veſtras odiuit anima mea. Huc pertinet quòd aliqua exemplaria habent iuxta Græcam lectionem,

nem ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω, id eſt nnndnm aſcendo. Eandem habet lectionem Chryſoſtomus ſcribens, Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego non aſcendam adhuc. Non dixit ſimpliciter, Non aſcendam: ſed, Adhuc, id eſt vobiſcum: quia tempus meum nondum impletum eſt: atqui in futuro paſchate crucifigendus erat.

CONCILIATIO SECVNDA.

Iudicium prohibitum.

Hic locus, Rectum iudicium iudicate: pugnantiam habere videtur cum eo qui ſcribitur Matthæi cap.7, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Reſpondeo: Prnhibent Scripturæ ſolummodo iudicium temerarium, impium, inuidum, fauore aut odio corruptum, iniquum cauſa non perſpecta: non autem rectum iudicium, quod non ſolùm non prnhibet, ſed etiam præcipit Dominus. Vnde iudices ordinatione diuina conſtituti ſunt, vt iudicent homines ſecundum legis præſcriptum, & cauſam Dei agant, non reſpicientes perſonam, ſed ſolam cauſam conſiderent, Deutero.1.&.2.Paralip.cap.19: quos etiam ob id Deos appellat Scriptura, Exod.cap.12.& aliis multis locis: Rom.cap.13, Dei miniſter eſt. Quando autem in Matthæo CHRISTVS vetat iudicare, priuatis perſonis loquitur, non autem iudicibus & magiſtratibus quos ordinauit. In totum vetat Matthæi cap.7. ne condemnemus alios peccatores, quaſi ſimus videamúrque puriores & integriores: ſed potius noſipſos iudicemus, vt ab aliis non iudicemur, vt docet Paulus 1. Corinth.cap.11. & obſeruemus trabem in oculo noſtro, dum in proximi feſtucam videmus, Lucæ cap.6. Aliud quoddam eſt iudicium ſpirituale ad doctrinam pertinens, quod ſimpliciter exigit Spiritus Sanctus, Matthæi cap.7, Attendite à falſis Prophetis, &c. & 1.Ioan.cap.4, Probate Spiritus an ex Deo ſint.

CAPVT OCTAVVM.

Docet Ieſus populum in téplo.

Mulieri in adulterio depreheſa condonantur peccata.

Leuit.20.a

Deuter.17.b

Lux Chriſtus. 1 Ioan.1.b

Teſtimonium.

IESVS autem perrexit in montem Oliueti: & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & ſedens docebat eos. Adducunt autem ſcribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam: & ſtatuerunt eam in medio, & dicunt ei, Magiſter, hæc mulier modò deprehenſa eſt in adulterio. In lege autẽ Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare: Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum: vt poſſent accuſare eum. IESVS autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terram. Quum ergo perſeuerarent interrogantes eum: erexit ſe, & dixit eis, Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terram. Audientes autem hæc vnus poſt vnum exibant, incipientes à ſenioribus: & remanſit ſolus IESVS, & mulier in medio ſtans. Erigens autem ſe IESVS, dixit ei, Mulier vbi ſunt qui te accuſabant? nemo te condemnauit? Quæ dixit, Nemo Domine. Dixit autem IESVS, Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare. Iterum ergo loquutus eſt eis IESVS, dicens, Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei Phariſæi, Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum. Reſpondit IESVS,

Oliueti) oliuarum.
Et diluculo) diluculo autem.
Venit) veniebat.
Et ſtatuerunt) id eſt ante oculos eius.
In adulterio) id eſt in ipſo facto quum adulteraretur.
Huiuſmodi) eas quæ ſunt euſmodi.
Sine peccato) vox græca ſignificat etiam eum qui peccare non poſſet.
Audientes autẽ hæc) q.d. quum à conſcientia redarguerentur.
A ſenioribus) vſque ad poſtremos.
Et remanſit, &c.) relictus eſt.
Erigens, &c.) quum neminem vid ſſet præter mulierem.
Condemnabo) condemno.
Ambulat) ambulabit.

& dixit eis,Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo,verum eſt te-
ſtimonium meum:quia ſcio vnde veni,& quò vado:vos autem neſci-
Iudicare. tis vnde venio, aut quò vado. Vos,ſecundum carnem iudicatis: ego
non iudico quenquam: & ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt:
Deuter.19.b Matth.18.b 2.Corinth.13.a Hebr.10 e. quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me, Pater. Et in lege veſtra
Scriptum eſt, Quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego
ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimonium perhibet
de me Pater. Dicebant ergo ei, Vbi eſt Pater tuus? Reſpondit IESVS,
Neque me ſcitis,neque Patrem meum: ſi me ſciretis, forſitan & Pa-
trem meum ſciretis. Hæc verba loquutus eſt IESVS in Gazophyla-
cio,docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia nec dum ve-
Hora. nerat hora eius. Dixit ergo iterum eis IESVS,Ego vado, & quæretis
me:& in peccato veſtro moriemini. Quò ego vado,vos non poteſtis
venire. Dicebant ergo Iudæi, Nunquid interficiet ſemetipſum, quia
dicit, Quò ego vado,vos non poteſtis venire? Et dicebat eis,Vos de-
Mundus. orſum eſtis, ego de ſupernis ſum: vos de mundo hoc eſtis, ego non
ſum de hoc mundo. Dixi ergo vobis,quia moriemini in peccatis ve-
Fides. ſtris:ſi enim non credideritis quia ego ſum,moriemini in peccato ve-
Mors. ſtro.Dicebant ergo ei,Tu quis es?Dixit eis IESVS, Principium qui &
Deus, Pater Chriſti. loquor vobis.Multa habeo de vobis loqui & iudicare:ſed qui me mi-
Rom.3 a ſit,verax eſt: & ego quæ audiui ab eo,hæc loquor in mundo. Et non
cognouerunt quia Patrem eius dicebat Deum.Dixit ergo eis IESVS,
Crucifigendus Chriſtus. Quum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum,
& à meipſo facio nihil:ſed ſicut docuit me Pater, hæc loquor. Et qui
me miſit,mecum eſt: & non reliquit me ſolum: quia ego quæ placita
Credunt Iudæi aliquot. ſunt ei, facio ſemper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.
Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderunt ei, Iudæos, Si vos man-
ſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis: & cognoſcetis veri-
Veritas. Liberare. tatem,& veritas liberabit vos. Reſponderunt ei, Semen Abrahæ ſu-
mus,& nemini ſeruiuimus vnquam: quomodo tu dicis, Liberi eritis?
Reſpondit eis IESVS, Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit
Seruus peccati. Rom 6.c 2.Petri.2.d peccatum,ſeruus eſt peccati:ſeruus autem non manet in domo in æter
Filius. num,filius manet in æternum:ſi ergo vos Filius liberauerit,verè libe-
Abrahæ filii. ri eritis. Scio quia filii Abrahæ eſtis:ſed quæritis me interficere, quia
ſermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem,loquor:
& vos quæ vidiſtis apud Patrem veſtrum, facitis. Reſponderunt, &
dixerunt ei:Pater noſter Abraham eſt. Dicit eis IESVS, Si filii Abra-
hæ eſtis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere,
hominem qui veritatem vobis loquutus ſum, quam audiui à Deo:
hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera Patris veſtri. Dixerunt
Fornicatio. itaque ei, Nos ex fornicatione non ſumus nati: vnum Patrem habe-
mus Deum,

Secundum carnem) id eſt humano iudicio nõ verè iudicabus. Et) pro nam.

Forſitã) vtiq; ſic.

In peccato) in peccatis. Vos) ſubaudi veſtra opera. Deorſum) ex inferiis, è terra.

Principiũ) principio, id eſt ſum id quod à principio me eſſe dixi vobis: vt præſens pro præterito ponatur, & ſubaudiatur, Et tamen non creditis mihi. Habeo) id eſt poſſum. Et iudicare) & pro etiam. q. d. etiam condemnare poſſũ quòd doctrinam meã videatis. Quia Patrem eius, &c.) quòd de Patre eis loquutus eſſet. In ſermone, &c.) id eſt in doctrina mea. Liberabit) liberos vos faciet. Amen, amen) id eſt quàm veriſſime. Non capit) non habet locum. Facite) faceretis vtique.

Non fecit) non feciſſet ſi ætate illius fuiſſem.

mus Deum. Dixit ergo eis IESVS, Si Deus Pater veſter eſſet, diligere- *Pater Iudæorũ, Deus.*
tis vtique me: ego enim ex Deo proceſſi, & veni: neque enim à mei-
pſo veni: ſed ille me miſit. Quare loquelã meam nõ cognoſcitis? Quia
non poteſtis audire ſermonẽ meum. Vos ex patre diabolo eſtis, & de- *Diabolus Pater 1.Ioan.3.b*
ſyderia Patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in ve-
ritate nõ ſtetit: quia non eſt veritas in eo: quum loquitur mendacium, *Mendacium.*
Eius) ſubaudi mendacii, id eſt author & inuẽtor eſt. ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater eius. Ego autem ſi ve-
ritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato?
Arguet) arguit Si veritatem dico: quare vos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba *Verbum Dei audire.*
Si veritatẽ) Si, id eſt quia. Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo nõ eſtis. Reſpõde- *1.Ioan.4.d*
runt ergo Iudæi, & dixerunt ei, Nõnne bene dicimus nos quia Sama-
ritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondit IESVS, Ego dæmoniũ
Honorifico) cohoneſto. non habeo: ſed honorifico Patrem meũ, & vos inhonoraſtis me. Ego
Inhonoraſtis) ignominia affeciſtis. autẽ non quæro gloriam meã: eſt qui quærat & iudicet. Amen, amen
dico vobis, ſiquis ſermonẽ meum ſeruauerit, mortem non videbit in
æternum. Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmonium
habes: Abraham mortuus eſt & prophetæ: & tu dicis, Si quis ſermo- *Propheta.*
nem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid
tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mor
tui ſunt? Quem teipſum facis? Reſpondit IESVS, Si ego glorifico me-
ipſum, gloria mea nihil eſt: eſt Pater meus, qui glorificat me, quem
Et non cognouiſtis) attamen non cognitũ habetis illum. vos dicitis, Quia Deus noſter eſt: & non cognouiſtis eum: ego autem
noui eum. Et ſi dixero quia non ſcio eum: ero ſimilis vobis, mendax.
Exultauit) vel optauit videre. Sed ſcio eum: & ſermonem eius ſeruo. Abraham Pater veſter exulta-
uit vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iu-
dæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vi- *Abraham vidit diem Christi.*
diſti? Dixit eis IESVS, Amen, amen dico vobis antè quam Abraham
Trãſiẽs per medium illorũ, & præteriit ſic: ita legunt quædam exemplaria Græca. fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum: IESVS au-
tem abſcondit ſe, & exiuit de templo.

IESVS autem perrexit in montem Olìueti.

CAP. VIII.

FINITA prædicatione, & enarrata turbæ ſalutari doctrina, quum Hie-
roſolymis locus non eſſet quietus, & nox immineret: CHRISTVS in *Chriſti ſeceſſus à turba.*
montem Oliueti conceſſit, in quem frequenter ſecedebat oraturus, ſd-
que noctu feré. Hoc ſuo exemplo docens ſeceſſum conuenire Euange-
licis præconibus poſt proximorum inſtructionem: die ſiquidem doce-
bat in templo, gratiam Patris annuntians. Neque enim erat quod ſe di-
gnius, aut hominibus vtilius præſtaret, quum Patris & ipſius cognitio, ſit vita æterna. Con-
ceſſit igitur in montem Oliueti, orandi ſimul & gratias agendi cauſa: deinde feſſas vires *Bethania ab*
reparandi: quod in illius montis latere eſſet Bethania, gratum ſibi hoſpitium, ab Hieroſo- *Hieruſalem 15*
lymis diſtans ſtadiis fermè qnindecim: quæ conficiunt pauld minus quàm paſſuum duo *ſtadiis.*
milia. Mons Oliueti eſt ad orientem Hieroſolymæ, torrente Cedron interfluente, ſabbathi
habens iter ab Hieruſalem, hoc eſt ſpatium bis mille paſſuum. Act.cap.1.& Luc.19.

Et diluculo iterum venit in templum.

Suum prædicandi docendíque munus ad aliquot horas CHRISTVS quidem intermiſit: ita tamen vt ad illud redeat poſtridie DILVCVLO, hoc eſt manè, ſole oriente: oſtendens quo zelo & feruore, quáve diligentia negotium Patris ageret, & quantum animarum noſtrarum ſalutem ſitiret. Rurſus venit ſcilicet (ne metu crucis abiiſſe videretur) IN TEMPLVM, hoc eſt in ſuam aulam, in domum Patris ſui: quæ inſinuat qualis rex ſit, quale regnum habeat, & qualem doctrinam: nimirum cæleſtem ac ſpiritualem.

Chriſtus qualis rex.

Et omnis populus venit ad eum.

Hic locus vim & potentiam Euangelii commendat, ad quod vniuerſus populus confluxit. Legis doctrina certum quendam populum tantùm habuit: at lex Euangelica vniuerſalis eſt, omniũ ſaluti proſpiciens. Vnde non pars, ſed vniuerſus populus ad CHRISTVM confluxit, partim ſuperioribus miraculis & ſermonibus in admirationem adductus, partim occaſionem captans aduerſus CHRISTVM.

Euangelium, doctrina vniuerſalis.

Et ſedens docebat eos.

Non ſtat quemadmodum pridie, ſed ſedet: & ita ſedendo ſuæ perſonæ philanthropiam commendat, demõſtrans doctrinã ſuam pacificam & amicã, palámque præ ſe ferens ſe nihil metuere Phariſæorũ impias conſpirationes. Sedit quãdo homo factus eſt, formam ſerui accipiens. In qua dum docet, oſtẽdit præcipuum ſuum officiũ, quod eſt nũtiare voluntatẽ Patris: & errantes oues in caulas Patris reducere, quærere, & ſaluum facere quod perierat. Per ſuſceptã enim humanitatẽ viſibilis apparuit, & cœperũt homines de diuinis facilius doceri,

Chriſti officiũ.

Adducunt autem Scribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam.

Scribæ & Phariſæi grauioribus ſceleribus intus madẽtes, multóque ſceleratiores quàm eſſet adultera, adducunt ſcilicet ex mera animi malitia (vt ſequentia docent) mulierem deprehenſam in adulterio. Scribæ & Phariſæi nobis adumbrant eos qui literæ legis adhærentes, cupidis animis ſunt ad vindictam, prætextu legis vlciſcuntur, & vindictam curant aduerſus ſontes (quibus nequiores ſunt intus) non animaduertentes ſe magnos eſſe peccatores, & coram Deo, æquali aut grauiore pœna dignos. Rurſus non abſimiles ſunt his qui in alieno oculo feſtucam vident, in ſuo autem, trabem non obſeruant, Lucæ cap. 16.

Mulier in adulterio.

Et ſtatuerunt eam in medio.

Siſtunt adulteram coram CHRISTO, velut iudice, pro accipienda certa ſententia. Volunt CHRISTVM in rebus ciuilibus & politicis iudicem: exiſtimantes officium eius proſpicere politiam & honeſtatem externam. Quaſi verò iuſtum exiſtimaret coram republica eum, qui externè ſeruaret legem: iniuſtum autem qui externè non ſeruaret, nihil interim curans de affectibus. Ad hunc modum iudicãt Moſaici iudices, nihil de puritate affectuum cognoſcentes. At non item CHRISTVS, qui iuxta cogitatus & voluntatem iudicat, non autem ſecundum externa opera tantùm.

Moſaici iudices.

Dixerunt ei, Magiſter.

Magiſtrum ſalutant, cuius nolunt ſe diſcipulos. Verè hypocritica eſt hæc ſalutatio à Domino cognita, quem nihil quantumuis occultum fugit. Agnouerant iſti malè feriati homines Dominum mire facilem ac benignum erga peccatores, eóque ſperant ipſum contra legem Moyſi adulteram abſoluturum, atque ita daturum occaſionem, vt merito & iure optimo poſſent in eum, tanquam legis Dei eneruatorem, ſæuire. Volunt igitur illum, hoc honoris titulo ineſcare, atque hæc non præuiſurum retia putant: quæ, vt diſſimulent, fingunt ſe illius diſcipulos, ſuíque nominis ſtudioſiſſimos, vocantes illum Magiſtrum: cuius cæleſtem irrident doctrinam: Luc. cap. 16. quem alibi ſeductorem vocant & impoſtorem, ſupra cap. 7.

Hypocritica ſalutatio.

Hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio.

Cauſa propter quam volunt ſententiam ferri, ſimpliciter proponitur, ſed quæ plena eſt hypocriſi. Hæc mulier, inquiunt, quam modo coram te ſtatuimus, deprehenſa eſt in ipſo facto, quum adulteraretur. Hæc accuſatio mimetica eſt, typum gerens eorum qui foris, quantum ad verba attinet, cauſam proponunt contra proximum ſimpliciter, interim tamen liuor, odium, & vindicta animos occupant, multò ſceleratiores, quàm eorum quos accuſant, & reos peragunt. Quòd adulteram accuſent (quum legem Moyſi de damnandis adulteris habeant) non malè agunt: ſed quòd illam ſtatuunt coram CHRISTO, vt Domino inſidientur,

dientur, & illi incommodent, perperam & malè faciunt: nec minus accuſandi veniunt, quòd ex animis vindictæ cupidis ſine vlla commiſeratione ream agunt adulteram.

In lege autem, Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare.

Dolis prætexunt Phariſæi authoritatem Scripturæ, vt pii & religioſi appareant. Moyſes (aiunt) ſtatuit nobis legẽ, vt huiuſmodi lapidaretur. Leuit. cap. 20. Si mœchatus quis fuerit cũ vxore alterius, & adulteriũ perpetrauerit cũ cõiuge proximi ſui, morte moriatur & mœchus & adultera. Hæc lex veteris Teſtamenti de pœna adulterii ferè reſpondet legi Iuliæ de puniẽdis adulteris, vt capite plectãtur. Obſeruãdũ: Quum ſolus CHRISTVS ſua morte pro peccato ſatisfecerit, nõ infligitur mors alicui pro ſatisfactione & expiatione ſui peccati: nam lex, ſiue ſuppliciũ per legẽ irrogãdum, nõ in peccati expiationẽ reſpicit, ſed in reipublicæ vtilitatẽ, cõmodũ, & pacificũ cõuictũ: cuius intereſt vt cædes, homicidia, ſeditiones, & id genus ſcelera prohibeãtur. Puniũtur ſontes gladio, vt de medio populi auferatur malum: hoc eſt, ne impunito facinore, populus exemplũ malũ ſequatur, & ſucceſſu tẽporis, iniquitatẽ pro iuſtitia, & peccatum pro virtute cõputet. Impunitas enim peccatorũ occæcat, vt tandẽ peccatũ non agnoſcatur peccatũ eſſe. Huc pertinet quod Iulius Cæſar refert de Germanis, qui ſua tẽpeſtate cõmendabãt latrocinia, quæ extra fines regionũ ſuarũ fierẽt: ſed ea exercẽdæ iuuẽtutis & deſidiæ minuẽdæ cauſa fieri prædicabãt. Ferũt alii Spartanos, Perſas, & Scythas cenſuiſſe furta eſſe licita, & honeſta iuuẽtutis exercitia. Stringit ergo gladiũ lex in malos, nõ ad expiandũ peccatũ, quod ſola reſipiſcentia deletur, ſed partim vt paci reipublicæ cõſulatur, & à malis non inficiatur: partim vt malorũ ſupplicio reliqui à malo deterreantur: & ne peccãdi licẽtia in tantã peccati aſſuetudinẽ veniãt, vt peccatũ non agnoſcant eſſe peccatũ: & quod impiũ ac ſceleſtũ eſt, pro virtute ducãt. Quia ergo ex adulterio, cædes & perturbatio reipublicæ oriebãtur, Moyſes legẽ de puniẽdis adulteris, vt lapidarẽtur, tulit.

Lex de adulteris.

Impunitas peccatorũ occæcat.

Furti commendatio apud Germanos.

Lex cur gladiũ portat.

Tu ergo quid dicis?

Quid igitur cenſes tu, qui te Meſſiam noſtrũ prædicas, qui Filiũ Dei & doctorẽ à Deo narras: qui legem & Prophetas tam appoſitè citas (quos tamen longè aliter interpretaris quàm Rabbini noſtri) qui ſupra Scribas & Phariſæos noſtros religionis Iudaicæ veteranos ſapere vidèris; qui peccata ſolo verbo remittis, & te mitiſſimum erga omnes oſtendis: quid de hac adultera modò in ipſo facinore deprehenſa, faciendum iubes? Nos in hoc limatiſſimum iudicium tuum expectamus: profecto ſententiam tuam, quam exequi parati ſumus. Hanc iuxta Moyſi noſtra legem, populo lapidandam tradimus, niſi tu diſſentis.

Hoc autem dicebant, tentantes eum, vt poſſent accuſare eum.

In ſpeciem, Scribæ & Phariſæi Dominum interrogantes, videbantur amici, probi, & CHRISTO bene velle: ſed illorũ hypocriſim detegit Euãgeliſta, dicẽs illos verè hypocritas, veluti omniũ malorũ lernam fugiẽdos, quorũ finis eſt tentare CHRISTVM: ex tentatione accipere occaſionẽ accuſandi: ex accuſatione, anſam damnãdi: ex damnatione, cauſam occidẽdi. Venãtur ergo anſam criminãdi, dũ mulierculã in medio cõſtituũt, vt TENTENT CHRISTVM, hoc eſt, vt eum in ſermone cõprehendant. Aiebant enim apud ſeipſos, Hic prædicat ſe mitẽ, humilẽ & manſuetũ erga omnes, vnde vniuerſus ad eum populus cõfluit: præterea ſe miſſum à Patre vt peccata populi remittat: vnde paralytico, priuſquam eum ſanaret, dixit, Remittũtur tibi peccata tua: & mulieri peccatrici, Remittuntur tibi peccata: fides tua te ſaluã fecit. Itaque, ſi adulterã, iuxta Moyſen, lapidandã cenſuerit, ſuæ mãſuetudini detrahet, & occaſionẽ habebimus contẽnendi authoritatẽ eius apud populũ, ſimul & mendacii eum arguẽdi, vt qui multa de peccatorũ remiſſione prædicet, quam tamen nõ præſtet. Si verò abſoluerit (quod futurum ſperamus) habebimus quod in ipſum intẽtemus crimen, qui nõ veritus fuerit cõtra diuinæ legis præſcriptũ, abſoluere adulterã. Atque ad hũc modũ coorietur populi tumultus, & is impoſtor tãquam adulterii fautor, pro muliere lapidibus à populo obruetur. Huiuſmodi itaque fuerunt hypocritarũ inſidiæ & callida cõſilia: quibus cõmenti ſunt ſe inueniſſe viã, quã vtrumuis faceret Dominus, in paratos incideret laqueos.

Phariſæorum dilemma.

IESVS autem inclinãs ſe deorſum, digito ſcribebat in terram.

CHRISTVS vtroque quæſtionis cornu preſſus, vt vidit illorum technas & laqueos (quum nihil omnino, quantumuis occultũ, eum lateat) non recuſauit iudiciũ delatũ, ſed diuina ſua prudẽtia, vt illorũ qui de cenſu Cæſari dando rogarãt, ita iſtorũ malitiã eluſit. Non iuſſit contra Moyſi legem neceſſariò coërcendis maleficiis adhibitam, abſolui adulterã, qui venerat vt legẽ conſummaret, non abrogaret. Neque quum externi iudicis officio non fungeretur, voluit pronuntiare lapidandam, qui in mundum venerat, non vt perderet, ſed quod

Chriſtus ſuo ſilentio aduerſariorum inſidias frangit.

perierat, ſaluaret. In primis nihil reſpõdit, ſed ſuo ſilẽtio mulieri, quæ ad pœnã rapiebatur, eſt patrocinatus, vt ſeruaretur pœnitẽtiæ ac reſipiſcentiæ remedio ad ſalutem. Huiuſmodi ergo hypocritis rogantibus, non vt verum diſcerẽt, ſed vt venarentur quo Dominũ accuſarent, hoc eſt, vt cõtra legẽ reſponderet, verbis nihil reſpõdit, ſed ipſo facto plus loquebatur. Nam inclinans ſe deorſum in terram, ſcribebat digito: vt dum aliud prima facie agere videretur nihil reſpõdendo, Phariſæos ad quærendum maiori cum importunitate vehementius prouocaret, ſuorúmque ſcelerũ deinde ita admoneret, vt præ pudore non auderẽt cõſiſtere. Digni profecto erãt, quos incertos quid ipſe ſentiret, relinqueret. Hac inclinatione ſignificabat ſibi non placere accuſationẽ Scribarũ & Phariſæorũ: non quod mulierculæ facinus probare, quódque legem dẽ puniendis adulteris tollere vellet: ſed ne videretur animis ſanguinis innocẽtis & vindictæ cupidis, atque præ ſe vindicta æſtuantibus fauere & aſſentiri: deinde ne approbaret ſuperciliosam, hypocriticã, ſanguinariã, & immiſericordem accuſationem illam. Rurſus vt accuſatores qui ſe iuſtos videri volebant, multo ſceleratiores eſſe quàm eſſet rea, muliercula declararet. Vt dum ſeipſos agnoſcerẽt, & internæ ſuæ impietatis cognitionem haberent, intelligerẽt & ſeipſos & ream coram Deo eſſe eiuſdem monetæ & eadem pœna dignos. Itẽ vt oſtẽderet non temere de proximo ferendũ iudiciũ: atque hac in terra inſcriptione inſinuaret omnes de terra homines eſſe æquẽ peccatores, ab homine terreno terrenos ortos, & è peccatore peccatores progenitos. Poſtremò vt demõſtraret, ſe non eſſe externũ iudicem, qui in cauſis forenſibus ciuilem & politicũ magiſtratũ exercere velit.

Chriſti inclinatio in terram.

Quum ergo perſeuerarent interrogantes, erexit ſe, & dixit eis.

Quum facto & ſui inclinatione ſuam pronuntiaſſet ſententiã, qua illorum ſupercilium damnabat, quo ſibi quiſque nimis placebat, & animo ſupino proximum deſpiciebat, inſtabant tamen vt voce ſuam ferret ſententiam, quanquam facto iam oſtendiſſet quid de quæſtione propoſita ſentiret. Hoc peculiare eſt hypocritis, vt non facilè cedant, etiam euidentiſſimis rationibus conuicti: ſed clamoribus, conuitiis, & modis omnibus inſtent & aduerſentur ei quem oderunt. Erectus igitur CHRISTVS, non intelligentibus quid faceret, explicuit, illorum importunos clamores repreſſurus.

Hypocritarum modus.

Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat.

Prudẽns & maturũ eſt hoc reſpõſum, quo nec legis ſententiã de plectẽdis adulteris arguit, nec ſuã doctrinã de remiſſione peccatorũ, & ſua manſuetudine retractauit: ſed Scribas & Phariſæos ex propria iuſtitia turgidos & faſtuoſos cõfundit, omniúmque cõſcientiã percutit, efficítque occulta ſpiritus efficacia, quum dicit, QVI abſque peccato eſt, primus, &c. vt vnuſquiſque ſibi male cõſcius metuat, ne IESVS (cui videbãt etiã occulta cordiũ non eſſe incognita) proderet in publicũ ipſorũ impios cogitatus, & ſceleroſas machinationes. Simili reſpõſione quibuſdã (Lucæ cap. 13.) reſpõdit, qui referebãt de Galilæis, quorũ ſanguinẽ Pilatus miſcuerat cum ſacrificiis ipſorũ. Putatis (inquit) quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſſi ſunt? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitẽtiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis: ita hoc loco ait, QVI ſine peccato eſt veſtrũ, primus in illam lapidẽ mittat. Quaſi dicat: Meus aduẽtus huc, nõ eſt vt in forẽſibus cauſis politicũ & ciuilẽ iudicẽ agam, & damnẽ quempiã aut abſoluã: ſed ſpecialiter huc veni, vt oſtendam quidẽ omnes ex æquo peccatores eſſe corã Deo, & neminẽ quidẽ damnẽ, ſed saluẽ omnes. Propterea quãdo ita vrgetis vt meã voce feram ſententiam: ego rex & iudex ſpiritualis, aio, QVI ſine peccato eſt, &c. hoc eſt: Non ſolùm hæc mulier eſt peccatrix, verũ etiã vos omnes corã Deo eſtis peccato obnoxii. Lex externa iubet quidẽ mulierẽ iſtam plectendã: at quum lex ſpiritualis ſit, & oſtẽdat vos æquẽ peccato obnoxios atque hãc mulierẽ, damnat vos perinde atque mulierẽ. Nam mulier opere adulterium deſignauit, vos concupiſcẽtia & ſpirituali idololatria, illud perpetratis, vnde æquè grauiter peccatis: imò qui iuſti vobis videmini, multò ſceleratiores eſtis quàm illa: qui atrociori crimine, internis ſcilicet fœditatibus, auaritia, odio, inuidia, ſuperbia, & id genus nefandis impietatibus toti madetis, & oppleti eſtis. Quid igitur? Nõ reprobo Moyſi legem de adulterio: ſed hac mea ſentẽtia dico, vt qui à peccato immunis eſt, primùs in illã lapidẽ iaciat. Hoc reſpõſo ſe & iuſtũ & manſuetũ oſtẽdit. Hæc vox iuſtitiæ eſt, Puniatur peccatrix: mox ſequitur manſuetudo: ſed non à peccatoribus impleatur lex, & ab eiuſdẽ legis præuaricatoribus. Diſcamus ex hoc loco contẽplari publicos peccatores, qui ad publica ſupplicia rapiuntur: vt cogitemus nos coram Deo æquales peccatores cum illis publicis ſontibus, niſi quòd coram mũdo, & de externo facto puriores ſumus. Vnde obſeruandum eſt quòd CHRISTVS hoc loco confert inter ſe hypocriſim & externa facinora:

Chriſtus adulteræ accuſatores reprimit.

Peccatores omnes.

Chriſti ſentẽtia de adultera.

Publici peccatores puniendi.

exæquans

exæquans inter ſe hypocritas & externè flagitioſos, qui ſimiliter legis iudicio (quantum ad peccatum attinet) exæquâtur. Lex enim omnes concludit ſub peccatum, ſed non concludit omnes ſub pœnam corporalē. De hac æqualitate omnium hominū coram Deo exiſtētium peccatorum, conſule Apoſtolum ad Rom. cap. 2. Proinde ſi hypocritæ externas legis pœnas non luant (propterea quòd non appareant illorum opera) dabunt tamen pœnas nunquam interituras: quæ ſunt, maledictio, ira, indignatio & damnatio; quod nunquam legi ex animo obedire voluerint. Rogabit aliquis, Nullíne licet iudicem agere, niſi innocenti? Atqui hac ratione data, nullus vnquam facinoroſus plecteretur, quando omnes concluſit ſcriptura ſub peccato. Reſpōdeo: CHRISTVS non hîc agit de functione magiſtratus, ſed (vt paulò antè dixi) confert inter ſe hypocriſim & externa opera. Quare, qualis qualis fuerit iudex, ſi ſola cauſa rectè diſcuſſa iuxta legis præſcriptum & verbum Dei iudicauerit, ſiue peccato fuerit obnoxius, ſiue alienus à peccato, rectè iudicabit, & ſententiā licitè pronūtiabit. Iudex enim non eſt ſententiæ author, ſed lex, cuius miniſter eſt iudex. Si vero illius criminis agnoſceretur eſſe reus, cuius alterum damnat, peccaret iudicādo, propter proximorum offendiculum: ſi verò peccatum iudicis occultum fuerit, nec abſimile tamen peccato rei, non peccat quidem pronuntiando legis ſententiam in reum eiuſdem peccati accuſatum. Officium enim illius eſt ſic ferre ſententiam: ſed peccat quod non reſipiſcat, & in ſe non arguat, quod in altero iure punit. Proinde grauiorem recipit damnationem, & in ſemetipſum ſententiā profert, dum in altero damnat quod ſibi liberè permittit. Obſerua. Sine peccato Græcis legitur ἀναμάρτητος, quod non ſolùm ſignificat eum qui non peccauit, ſed qui peccare non poſſit, vt indicauit Hieronymus in dialogis aduerſus Pelagium.

Lex, omnes ſub peccatū, ſed non ſub pœnam concludit.

Pœna æterna.

An iudex in peccato poſſit iudicare.

Sentētiæ author lex, non iudex. Iudex, miniſter legis.

Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terram.

Breuiter & acutè quidem reſpondit: at vt hoc apophthegma (hoc eſt breuis & egregia reſponſio ſiue ſententia quam pronūtiauit) fortius illorū animis inhæreret, rurſum inclinatus ſcribebat in terrā, depingēs quid ab illis vellet fieri. De qua re in terram ſcripſerit non eſt memoratum, quanquam veriſimile ſit Dominum occulta ſpiritus efficacia illis inſinuaſſe vim & energiam illius apophthegmatis, Qui ſine peccato eſt veſtrûm, primus in illā lapidem mittat. Vnde ſeipſos longè ſceleratiores cognouerunt, iis quos immani pœna lex puniret. Nam illa quam à populo lapidandam volebant, non occiderat maritum ſuum, ſed infirmitate carnis laborans, alteri viro ſui copiam fecerat. At Scribæ & Phariſæi huius mulieris delatores, ambitione, liuore, odio, calūnia, auaritia, fraude, & huiuſmodi facinoribus oppleti, ſanguinis innocentis ſitibundi erant: nihil aliud in votis habentes, quàm totius legis Dominum, purum, innocentem, & prorſus omni labe carentem, captare ad mortem. Vnde quiſque ſibi cōſcius metuit ne quod latebat crimen, à CHRISTO proderetur, & omnibus conſpicuum fieret. Ferunt aliqui CHRISTVM digito ſuo notulas quaſdam in terram ſcripſiſſe, quibus quiſque accuſantium ſua peccata coràm conſpiciebat, & menti obiecta cernebat. Magis mihi arridet prior ſententia.

Apophthegma.

Chriſtus quid digito in terra ſcripſit.

Audiētes autē hæc, vnus poſt vnū exibāt incipiētes à ſenioribus.

Quemadmodum Adamus audita voce Domini in paradyſo, occultā vim legis habēre, ductus eſt in ſui peccati cognitionē, & aufugit, ac abſcondit ſe: ita & hi Phariſæi lege ipſos condemnāte, ob oculos poſita, & magnitudine peccati ipſorū manifeſtata, abierunt confuſi à facie CHRISTI: nam breui illo apophthegmate non ſolùm illorū aures attigit, ſed etiā in ipſorū corda irrupit. Viuus enim eſt (ait Paulus Hebræorū cap. 4.) ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionē animæ ac ſpiritus, cōpagum quoque ac medullarū, & diſcretor cogitationū & intētionum cordis. Vnde quum ſolùm legis terrorē attenderēt, & magnitudinē peccati apprehenderēt, nulláque de miſericordiæ Domini ſubeſſet memoria, mirandū eſt qui fieri potuerit nō animos deſpōderint, & laqueis (vt omnium ille miſerrimus Iudas) mortē ſibi ipſis non cōſtituerint. Non enim alia deſperandi methodus apud eos qui ſpe deſtituti ſunt, legitur. At bonitas CHRISTI illos ſeruauit, vt reſipiſcēdi, ſi vellēt, eſſet locus. Ad hāc ergo benigniſſimā CHRISTI ſentētiā ſibi quiſque male cōſcius, ac meruēs ne proderetur, exibat è tēplo, ſeruato quodā dignitatis & ætatis ordine. Præcedebant Seniores, Scribæ, Phariſæi, cæteríque primores Reipublicæ velnti ſeditionis & machinationum omniū aduerſus CHRISTVM authores, vehementiore affecti verecundia & pudore (A ſenioribus enim egreſſa eſt iniquitas, Danielis cap. 13.) quos tanquam duces reliqui minores ſequebantur. Cōmendanda eſt hoc loco, vis, energia & potentia verbi Dei, ſimul & obſeruandus veritatis triumphus contra ſuos aduerſarios. Quadrigis aureis victrix vehitur veritas, victis & confuſis aduerſariis.

Verbi Dei efficacia.

Adam audito Deo fugit.

Phariſæi viſis Chriſti literis in terra, fugerunt.

Et remanſit IESVS ſolus, & mulier in medio ſtans.

Abiuerũt confuſi etiã qui inter eos & religionis & iuſtitiæ columnæ videbantur, dum tamen maximis vitiis intus maderẽt: atque his digreſſis ſolus IESVS REMANSIT, id eſt relictus eſt cum muliere. Vt intelligamus doctrinam Euangelicam non eſſe pro mundo aut hominibus mundi: mundus enim hanc odit, & eius authorem. Hæc vox, SOLVS, non excludit diſcipulos, ſed eos qui tentabant. ET mulier ſtans in medio, id eſt immota à loco medio, in quo illam ſtatuerant Scribæ.

Erigens autem ſe IESVS, dixit ei, Mulier, vbi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit?

Chriſti manſuetudo.

Conſciẽtiarum carnifices.

Poſteaquam digreſſi ſunt delatores illi, non Domini comminationibus territi, ſed ſua ipſorum conſcientia condemnati, ſeipſum erexit Dominus: qui videns ſolitudinem, & mulierem ab accuſatoribus dimiſſam, manſuetudinem & bonitatẽ ſuam exeruit. Non ſæuit in mulierem peccatricem, vocãs ſcortum, peccatricem, adulteram, inferni titionem, à dæmone obſeſſam, perditam, & iam damnatam (iſta ſunt huiuſmodi fulmina quibus conſcientiarum carnifices hactenus vſi ſunt, vt ſanctuli corã hominibus apparerent, & ſuam rapacitatẽ prætexerent) ſed blandè compellat eam, dicens, MVLIER, vbi ſunt qui te accuſant? Num quiſquam te cõdemnauit? Hac interrogatione Dominus docet Euangeliũ relinquere magiſtratui ſuã functionẽ inconuulſam. Nam Euangelium nõ adminiſtrat quidẽ gladium, ſed tamẽ gladii authoritatem confirmat, & ratum habet quod ille in cauſis forenſibus rebúſque ciuilibus ad communem reipublicæ vtilitatem decernit. Scribitur enim Prouerbiorum cap. 16, Pondus & ſtatêra iudicia Domini ſunt. Huc etiam pertinet principium 13. capitis ad Rom.

Euãgelium, gladium quem confirmat, non adminiſtrat.

Quæ dixit: Nemo Domine.

Cõfeſſio mulieris humiliata.

Chriſtũ ſanctè rogat adultera.

Vehemens eſt hæc tapinoſis in muliere. Seipſam humiliat, vocátque CHRISTVM, Dominũ, cuius ſe ſeruã & ancillã deſyderat, vt in domo eius miſericordiã inueniat. Expectabat ex Domini ſentẽtia (Qui ſine peccato eſt, primus in illã lapidẽ mittat) ab illo ſe puniẽdã, in quo peccatũ intueri nõ poterat. Itaque illa ait, NEMO me condẽnauit, quãdoquidẽ omnes ſe agnouerũt peccatores, Domine. Quaſi diceret, Tu ſolus immaculatus es, & qui peccare nõ potes, à te plectẽda venio: at iam ego ſenſi q̃ ſis mãſuetus & miſericors: tu eſto Dominus meus: facito mihi hanc gratiã, qua tibi ſeruiã, & ſim ancilla tua: recipe me in albũ & claſſẽ tuorũ, qui mãſuetũ te omnibus præſtas: da mihi ſitibũdæ vt bibã ex fonte, cuius potũ hiſce diebus hoc in templo docẽs, omnibus ſitientibus, & bibere deſyderantibus, promiſiſti.

Nec ego te condemnabo.

Magiſtratus ciuilis.

Magiſtratus eccleſiaſticus.

Magiſtratus ciuilis & Euãgelicus non pugnant.

Magiſtratus ciuilis nõ punit vt ſatiſfiat peccato.

Non huc miſſus ſum vt iudicem mundum, ſed vt per me ſaluetur mundus. Supra cap. 3, Meum officium eſt vt ſaluem, non condemnem. Ciuilis magiſtratus gladio plectit in hunc vſum, vt publica honeſtas ac pax promoueatur. Meum munus eſt vt remittam peccata, & reſipiſcenti quanlibet enormia crimina commiſerit, ignoſcam. Nolim tamen ex his quempiam cauſari officia Euangelii & gladii ciuilis inter ſe pugnare & contraria eſſe, ſed quòd alterum ſit ciuile, externam pacem reſpiciens: alterum, diuinum, veram pacem conſcientiæ adminiſtrans. Nam ſi magiſtratus ciuilis quempiam ad furcam rapuerit, non tamen illius remiſſa ſunt peccata: quia non plectit ſontem, vt ſatiſfiat peccato, & ipſum expietur coram Deo: ſed plectit noxium quãtum ſufficit ad pacificum reipublicæ conuictũ. Quare ſi quis velit peccatũ ſuum expiatum iri, ſiue plectatur ſiue nõ plectatur à magiſtratu ciuili, ex ſolo CHRISTO per fidẽ viuã expectãda impetrãdáque eſt peccati remiſſio. Quum magiſtratus ciuilis te indemnatũ reliquerit (ait CHRISTVS) nec ego illo inclementior ero, vt qui omnibus ſaluandis venerim, te condemnem. Legis quidem ſeueritas, pœnam infligit ad terrorem: at Euangelii gratia, non quærit mortem peccatoris, ſed magis vt reſipiſcat, & viuat.

Vade, & iam amplius noli peccare.

Iuſtificationis vſus.

Officium ſuum, quod eſt remittere peccata, oſtenſurus, ſimul manifeſtat ſuam manſuetudinem. Mulierem abſoluit, dicẽs, VADE, id eſt abi, & eſto libera à peccato & gehenna illi debita. Deinde hortatur vt relicto vetere homine, nouum induta, ambulet in nouitate vitæ, ne ſibi relapſæ deterius quid contingat. Diſcamus ex hoc loco vſum & finem iuſtificationis noſtræ, qui eſt nouam incipere vitam, in ea ambulare, & amplius non peccare. Ad Rom. cap. 6. & Epheſ. cap. 2. Hic locus admonet exemplo Chriſti, ne Epiſcopi & diuini verbi præcones, ſe forenſibus cauſis & negotiis ſecularibus immiſceant, quibus à ſuo officio & miniſterio

ſterio auocceotur, quod eſt, verbo gregem paſcere, & remittere in regno Chriſti (cuius ſunt miniſtri) peccatoribus culpã ſeu peccatum: eoſdémque hortari vt abſoluti à peccato, ambulent in nouitate vitæ: ambulãtes, caueant relabi, & perſeuerẽt in fide, vt æternùm Deo viuãt. *Epiſcoporum officium.*

Iterum ergo loquutus eſt eis IESVS, dicens.

Poſteaquam ablegati ſunt delatores, & ſua cuique prodita ſunt ſcelera, ac dimiſſa eſt peccatrix, pergit CHRISTVS ex hac occaſione pro ſuo officio docere, & incœptũ ſermonem prætexere, nõ interno verbo, ſed vocali & audibili. Participium enim, DICENS, denotat vocale & audibile verbũ. Vox, ITERVM, particula eſt cõnectẽdi à circũſtantia tẽporis.

Ego ſum lux mundi.

Quia quicquid ad pietatem, puritatem, & ſalutem noſtram pertinet, pendet ab eo, vt agnoſcamus & confiteamur IESVM vt Dominum, CHRISTVM, & vnicum Saluatorẽ noſtrum. Ipſe totus in hoc verſatur, vt ſua doctrina & prædicatione nos prouocet allici atque ad ſibi credendum: & perſuadeat vitam & omnia nobis neceſſaria à ſe petenda. Proinde allegoriis ſicut & parabolis propter ſimpliciores (quibus ſic propoſita melius hærent) libenter vtitur. Vnde proximo capite inuitauit ſitientes, & promiſit quòd qui venerit ad ſe, & biberit, fluent flumina aquæ viuæ de ventre eius. Hac allegoria ſignificauit, qui receperit ipſum vt ſaluatorem, & crediderit in eum, accipiet vitã æternam, & Spiritũ Sanctum extinguentem omnem carnalem ſitim. Nunc pergit interruptum ſermonem propter adulteram, proſequi: atque ex occaſione liberatæ adulteræ, peruenuſta allegoria oſtendere & peccata ipſa & omnes homines tenebras eſſe: ſe verò, lucem, quæ tenebras, id eſt peccata expellat. Et qui ſeipſos abnegant, nec aliud videri ſtudent quàm ſunt, lucem adeunt, & liberantur à tenebris: quemadmodum mulier adiit IESVM, peccatrix: quæ quia ſe tenebras & peccatricem eſſe confeſſa, nec quod commiſerit inficiata eſt, ſperans ſe miſericordiam conſequuturam à iudice qui peccare non poteſt, deceſſit iuſtificata, in luce ambulans. Contrà vero Phariſæi qui ſancti ſibi videbantur, & ſeniores populi, qui plus ſibi placebant quàm par eſſet, volentes pro iuſtis haberi, quum tamen toti peccatis maderent, fugerunt lucem quam pati non poterant, timentes ne illorum nefandum ſcelus proderetur. Itaque CHRISTVS in templo docens, ait, EGO ſum lux mundi: Quaſi diceret: Tametſi me vt humilẽ & abiectam perſonam exiſtimetis, ego tamen ſum non ſolùm Galilææ & Iudææ, ſed etiam vniuerſi orbis, lux. Quum ſe LVCEM dicit, inſinuat ſuam diuinitatẽ ſecundum quam lux eſt vnigenita, & lumen de lumine, atque ſplẽdor Paternæ gloriæ. Non dicit ſe habere lucẽ, ſed ſe ESSE lucem: eſt enim LVX, non tantum quia mũdum illuminat ab effectu, ſed etiam quia ſuapte natura eſt lux. Quum ergo CHRISTVS ſuapte natura ſit vera & tota lux mundi, nulli creaturæ conuenit lucẽ dici ex ſeipſa, ſed ab eo qui eſt luminis fons & origo. Eſt igitur tota Adami hæreditas, ſecluſa gratia, tenebræ & denſiſſima opacitas. Qui hæc ſolis carnalibus oculis intuentur, ridicula & abſurda eſſe putabunt: ſed qui huius lucis oculos habẽt, hoc eſt fidem viuam (qua huius lucis participes fiunt) ſuſpicient, & vera eſſe profitebuntur. Quare ſi quis peccati tenebris obſeſſus fuerit eáſque diſpellere voluerit, fide accedat ad CHRISTVM, cuius radius & virtus mox peccatum ablegabit, & diſpellentur tenebræ. Si quis inferni & mortis tenebras ſibi moleſtas ſenſerit, fide apprehẽdat CHRISTVM lumẽ verum, vitam æternã, & gaudium nunquam deſiturũ. Hæc enim bona, illa fide viua accipiet veluti ſibi propria & iure peculii habita. Proinde vt vno & altero verbo ſummã rei dicã, CHRISTVS vnicus eſt quo per fidẽ omniũ afflictionũ & tentationũ quamlibet moleſtarũ tenebras penetramus & expellimus. Obſeruãda eſt ſingularis quædã collatio CHRISTI cum lumine Solis: quanquam CHRISTVS multò alia lux ſit nobis, q̃ Solis lumen corporibus. Quemadmodũ enim Sol lumẽ ſuum in omnes mũdi partes proiicit: ita & CHRISTVS ſuum ſplendorẽ diffundit, nõ ſolùm in eos qui poſt aduentũ eius in carnem crediderunt in eum, ſed etiam in omnes maiores ad Adamum vſque. Nam quum non ſit aliud nomen ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: ſitque ſolus CHRISTVS per quem acceſſus eſt ad Deũ, quocunque tempore quis in CHRISTVM credidit, is Deo gratus acceptúſque fuit. Sol corporibus prælucet, CHRISTVS animis puris illuceſcit: Sol vitam ac vigorem præbet omnibus corporibus: CHRISTVS idem multò præſentius præſtat animabus.

Tenebræ. — *Chriſtus lux.* — *Adami hæreditas tenebræ.* — *Chriſti & Solis collatio.*

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.

Magnitudine promiſſionis erigit auditorum animos CHRISTVS, vt ſe cognoſcant lucem indeficientem, cui nunquam contingere poteſt occaſus. Nam ſi CHRISTVS eſſet lux deficiens & quandoque occidens, certè aliquando accideret, vt qui ipſum, lucem, ſeque-

retur, eſſet in tenebris: ſed ipſe verax pollicetur, ſequentem ſe nunquam in tenebris ambulaturum. Eſt igitur ipſe CHRISTVS lux indeficiens. Rogabit aliquis, Quid hoc loco vocat tenebras? Reſpondeo: TENEBRAS intelligit ignorantiam doctrinæ, cognitioni ſalutis oppoſitam, ſimul & peccata ipſa ſaluti contraria. Vt enim vita cognitio CHRISTI, eſt vita animæ: ita peccatum & ignorátia CHRISTI, eſt mors animæ æterna. Quid eſt, SEQVI CHRISTVM? Chriſtus non ſolùm ób oculos noſtros veluti exemplar propoſitus eſt nobis (quo certè non aliud abſolutius nobis proponi potuit: ipſe enim ſolus iuſtus eſt, nos verò ſub peccato omnes concluſi) verum etiam nobis à Patre traditus eſt, vt regula viuendi, & factis nos præcederet, & vitã ſequẽtibus ſe, donaret. Quare hoc loco Sequi CHRISTVM, eſt in CHRISTVM credere, ſe totũ in eum cõtradere, & in hoc perſeuerare vſque ad vitam æternam. Et id eſt CHRISTVM ſequi, qui præcedens lucet ad omnia ſaluti neceſſaria, ne quis in huius mundi diuerticulis impingat, néve in tenebris cupiditatum & iudicii carnalis aberret. Contrà, Qui in CHRISTVM non credit, ſicut is ſpiritu CHRISTI caret, ità neceſſe eſt eum in tenebris ambulare, id eſt ſequi rationem humanam, malarum cupiditatum ſeruam & miniſtram; vnde is ſemper impinget, & nunquam non noxia ſibi quæret & ſectabitur. Quid enim non noxium eſſe poteſt, quod quæras neglecto prætezitóque Deo? Huc pertinet quod Paulus dicebat, Epheſ.cap.5, Nolite ergo effici participes eorum: eratis enim aliquãdo tenebræ: nunc autem lux in Dominò, vt filii lucis ambulate. Fructus enim lucis eſt in omni bonitate & iuſtitia & veritate. Cauendum eſt igitur ne ab hac luce diuertamus, ne deſerat nos ſpiritus eius: qui ſi defuerit, omnia Dei nobis ſtultitia erunt, nec poterimus ea capere: 1.Corinth.cap.2.

Tenebræ.

Mors animæ.

Chriſtum ſequi.

Sed habebit lumen vitæ.

Eo effectus & præmium ſequelæ CHRISTI, hoc eſt fidei in CHRISTVM, ſimul & promiſſio qua ad ſui ſequelam nos ineſcat. Qui ſequitur me, habebit lumen quo in vitã dirigetur: aut habebit me, LVMEN vitæ, per quem viuificabitur: aut, Lumen vitæ, id eſt me, qui illumino ad vitam: aut Lumẽ vitæ, iuxta dialecton Hebraicam dictum eſt: id eſt, Habebit lumen viuificum, hoc eſt ipſam viuificationem. Et vt vno verbo dicam, is qui ſequitur CHRISTVM, viuet in luce: nam mortuorum eſt in tenebris condi: viuorũ eſt, in luce verſari. CHRISTVS verè dicitur lumen viuificum, qui quum ſit vita, ſalus, & redẽptio, cæcos illuminat, damnatis ſalutem confert, & mortuis vitã præbet, quam conſequemur perfectam in cælis. Pſal.35, Apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Tunc videbimus eum ſicuti eſt, 1.Ioan.cap.3. Atque hæc viſio vita erit perfecta, beata & æterna. Obſerua: Lumen viſibile non dat vitam, licet exterius coadiuuet operationes vitæ corporalis. At hoc lumen CHRISTVS neſcicos occaſum, vita eſt, dans nobis vitam: in ipſo enim ſumus, mouemur & viuimus omnes.

Premiũ ſequelæ Chriſti.

Lumen vitæ.

Dixerunt ergo ei Phariſæi.

Phariſæorum liuor furórque (audita CHRISTI magnifica de ſe prædicatione, ſed veriſſima) ſtatim ebulliit ac efferbuit, nec ſuſtinere potuit hoc CHRISTI encomium, quo ſe lucem prædicabat: præſertim quum intelligerent ad gloriam CHRISTI apud plebem aliquid accedere, de ſua verò detrahi. Vnde ſubito obſtrepunt & ſubmurmurant apud plebẽ, ne à ſe ad IESVM deficerent, & eum ſequerentur. Hoc ſuperciliosum genus hominum, humilitate & abiectione perſonæ CHRISTI offenſum, non poteſt credere CHRISTVM eſſe lumen mundi, & vitam æternam eſſe præmium ſequelæ CHRISTI.

Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes: teſtimoniũ tuum nõ eſt verũ.

Hoc peculiare eſt blateronibus & maleferiatis hominibus, vt conuicti, nihílque ad manum habentes, quod excuſationi intentarent, de facili reperiunt, quod in virum probum veritatis amatorem calumnientur. In conuitia mox prorumpunt, & commentitia plenáque mendaciis verba regerunt, quæ igneo liuore in ſtomacho & cordibus eorum efferbuerant. Itaque Phariſæi hypocritæ conuicti, CHRISTVM criminantur: atque communi ſententia, vſu, & experientia, iuxta humanum morem probata obpalliare moliuntur, vt arrogantiæ & mendacii ipſum arguant. TV (inquiunt) de teipſo teſtimonium perhibes, &c. hoc eſt, Tu de teipſo magnifica prædicas. Hoc certè arrogantis eſt, nõ veracis, ſuam iactare gloriam. Proinde propria laus ſordet, & arguit hominem mendacii, Teſtimonium tuum non eſt verum. Huiuſmodi enim teſtimonium quod quis de ſeipſo perhibet, nihil ponderis & authoritatis habet. An exiſtimas nos velut arbores emortuas & truncos, vt teſtimonium quod de te perhibes, & nuda tua verba honorificè excipiamus, ac mox vt ſacra exoſculemur? Qualẽ

de nobis

de nobis induiſti opinionem? Proculdubio ſumus primores in hac ciuitate ſancta, legiſdoctores, qui ab incunabulis in Sacris literis verſati ſumus Pharisæi, iudicio omnium ſanctitate & religione ſplendidi: tu verò Galilæus es, qui literas non didiciſti: tamen id tibi arrogas, vt nos docere velis, contendáſque vt nudis tuis verbis credamus. Proinde niſi è verbo diuino te eſſe eum quem prædicas, Filium Dei ſcilicet, & prædicationem tuam lege, quam ad vnguem tenemus, comprobaneris, tibi non credemus: ſed te veluti impoſtorem, ſciſmaticum, mẽdacem & hæreticum è Synagoga excludemus. Quià iſtorũ corda liuor & odium occuparant, non agnoſcebant IESVM verum Deum, & hominem Deo plenum: ideo eius de ſeipſo teſtimonium, verum credere non potuerunt.

Reſpondit IESVS, & dixit eis.

Hoc tam atrox conuitium à CHRISTO referiendum veniebat, quòd plus nocumenti afferre ſaluti multitudinis, quàm ſuæ gloriæ detrahere videretur.

Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum.

Probat CHRISTVS teſtimonium ſuum verum eſſe, argumento à natura ſua petito, qua Deus eſt, & Filius Dei: vnde mentiri non poteſt. Et Moyſes dixit Numeri cap. 23, Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur. Scio inquit, quòd inter homines commendatio & teſtimonium quod quis de ſe perhibet, & qui falli poteſt & fallere, pondus & authoritatem non habet: ac ingenuè fateor reuocandum eſſe in dubium, illorum teſtimonium: qui nihil aliud ſint quàm puri homines, ex humano ſenſu & proprio iudicio magnifica de ſe prædicantes, qui falli, auditoribus imponere, & mentiri poſſunt. At longe aliter in me res habet: nam teſtimonium quod de meipſo perhibeo, non eſt alio ſomnio excogitatum, veriſſimum eſt. Non enim ſolus ego qui videor vobis vilis & abiecta perſona, ſum mihi teſtis, & teſtimonium perhibeo de meipſo quòd ego ſim lux mũdi, & quòd ille qui credit in me, habeat lumen vitæ: ego & Ioãnis Baptiſtæ, & Legis, & Prophetarum teſtimonium producere de me poſſum. Hoc tametſi vobis condonarem, quòd lex & Prophetæ de me (qui nullius hominis teſtimonio indigeo) tacuerint, nullámque mentionem fecerint: ego producam opera & ſigna quibus potuiſtis agnoſcere me Filium Dei, & huc à Patre miſſum, ab omnibus deſyderatum & expectatum. Si ſciretis qui ſim, & vnde venerim, vos vtique non refelleretis teſtimonium meum, quod veluti diuinum exoſcularemini. *Teſtimonium Chriſti verum.*

Quia ſcio vnde veni, & quo vado.

AEtiologia eſt veritatis teſtimonii CHRISTI. Veriſſimum eſt teſtimonium quod ego perhibeo de me: nam me eſſe Filium Dei ſcio, non nuper inſtitutus, ſed natura imbutus: quam ſcientiam nõ ex ſcripturis aut hominum ſcholis accepi, ſed ex natura ipſa è Patre meo hauſi. SCIO vnde veni, id eſt Deus ſum cum Patre Deo: & Filius Dei. Ad CHRISTVM verè ſpectat dicere, Scio vnde veni, & quo vado. Nam neſcimus vnde ſeu quomodo venimus, & quis ſit futurus noſter exitus. Quis ſcit quomodo ſit in vtero matris formatus, quomodo ſanguis coagulatus, & huiuſmodi quæ in generatione operantur? Similiter & de exitu dici poteſt. At CHRISTVS ſcit ſeſe à Patre ab æterno genitum, & ad eum ſe rediturum ſciebat. Solus ergo ſcit vnde venit, & quò vadat. Vnde id argumento Iudæis eſſe poterat, quòd CHRISTVS eſſet Deus. A Patre, inquit, veni in hunc mundum miſſus, hoc eſt factus ſum homo, vt volũtatem Patris omnibus aperiam, qua vult omnes per me ſaluos fieri. ET ſcio quo vado. Ego Deus cum Patre, ad Patrẽ homo per crucem redeo. Horũ omnium ſenſus eſt: Eſto, de me teſter (quamuis ſolus hoc non faciam) ſunt tamen tres mihi teſtes de me teſtificantes, qui etiamſi de me tacerent, tamen adhuc teſtimonium meum eſt verum, quia ſcio me eſſe Filium Dei, Deum verum & hominem à Patre miſſum, qui mendacii neſcius ſum. Quia ergo ſum Filius Dei, qui fieri poteſt vt teſtimonium meum ſit falſum? Videtur ad hunc modum argumentari CHRISTVS, Ego ſum Deus cum Deo Patre: ergo non mẽtior. Rurſus, Ego ſum Filius Dei: ergo teſtimoniũ meum verum eſt, qui mẽtiri non noui. Item, Veritas dicit ſe eſſe Filium Dei: ergo verũ eſt eius teſtimonium: fieri enim non poteſt vt veritas mentiatur. Veritas dicit teſtimonium de CHRISTO: ergo eius ſufficiens eſt teſtimonium. Obſerua. Verba, VENI, & VADO, diuinitatis & incarnationis myſterium cum fructu eius inſinuant. Nam dicẽdo, VNDE veni, ſignificatur Deitas eum origine à Patre, vt infra dicetur, Exiui à Patre. Quum vero dicitur, VENI: incarnationis myſterium explicatur. Huius myſterii fructus ſignificatur dicendo, QVO vado: conſcendit enim ad dexteram Patris vt homo, ad quam electos omnes attrahit.

Solus Chriſtus poteſt dicere, Scio vnde veni.

Verba Veni & Vado.

Vos autem neſcitis vnde venio, aut quo vadam.

Affectiones excæcant.

Quum liuore & affectibus prauis excæcati ſitis: quod ſcire licet, volẽtes neſcitis. Vt lippitudo oculis ne recta videant: ita affectus & paſſiones animis, ne rectè ſentiant, nocent. Si enim cognoſceretis VNDE venio, id eſt Si meum æternum proceſſum, ſiue ab æterno me à Patre genitum, cognoſceretis; AVT quo vadam: hoc eſt, ſi cognoſceretis me eſſe Deum cum Patre Deo, & Filium Patris: & me hominem rediturum ad Patrem Deum, non diceretis mihi, Teſtimonium tuum de teipſo non eſt verum.

Vos ſecundum carnem iudicatis.

Iudicare ſecundum carnem.

Quemadmodum qui ſecundum carnem viuit, improbè vitam agit: ita qui ſecundũ carnem iudicat, iniuſtè iudicare dicitur. Eſt autem IVDICARE ſecundũ carnem, iudicare ex humana ratione, ab externa carne, iuxta externam ſpeciem. Vult certè CHRISTVS, vt Phariſæi eum æſtiment è ſua natura, ex doctrina & officio, non externa ſpecie. Vos, inquit, peruerſè iudicatis de me, qui (quòd iuxta externam ſpeciem videatis me vilem & abiectam perſonam) iudicatis me purum hominem, nihil animaduertentes vnde venerim, nec quo vadam. Huc vos non euehet ratio humana, cæca eſt in hoc myſterio. Submouetote improbos & impios veſtros affectus, & ex his quæ loquor & facio, collatis cum lege, Prophetis, & ſignis per me factis, ſynceré iudicabitis, agnoſcetiſque verum eſſe teſtimonium meum: & negotium quod tracto, planè diuinum & cæleſte, non humanum eſſe. Quia ergo ex humanis affectibus iudicium veſtrum procedit, corruptum eſt & falſum. Iudicium verum ferendum eſt puro animo, verbo & opere: quod non fouet in ſua claſſe eos qui ex paſſione & affectu ductantur, ſed ex bono & æquo.

Iudicium verũ.

Ego non iudico quenquam.

Chriſtus nõ venit ad condemnandum.

Dici poteſt hoc per occupationem: fortaſſis obiecissent auditores: Si nos Iudæi iniuſtè iudicamus, quare non punis, quare non condemnas? Reſpondet Dominus: Ego non iudico quenquam. Quaſi dicat: Non ad hoc veni, & homo factus ſum, vt condemnem: EGO enim nunc nullum iudico iudicio condemnationis: nunc primo meo aduentu non veni vt condemnem, ſed vt diſperſos congregem & ſaluem: poſtremo venturus omnium viuorum & mortuorum iudex. Sunt quibus magis arridet interpretatio per antitheſin facta, vt hæc ſit antitheſeos ſecunda pars: Vos iudicatis ab externa ſpecie, & iis quæ foris apparent, ídque ex humana ratione. Ego verò neque nunc, neque aliquando prolaturus ſum ſententiam à rebus externis, ſed à iudicio Patris mei: & ab iis quæ vera ſunt. Placet mihi vtraque lectio.

Et ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt.

Elegans correctio per occupationem. Dedit mihi quidem Pater omne iudicium quod nunc non exerceo. Nondum enim iudicii tempus eſt, ſed conferendæ ſalutis. Sed ſi vos iudicarem, iudicium meum verum eſſet, quòd non diſſentiret à Dei iudicio. Ego non ex affectu & paſſione, ſed ex iuſtitia & veritate iudico.

Quia ſolus non ſum, ſed ego & qui me miſit, Pater.

Chriſtus non eſt ſolus.

AEtiologia eſt veritatis iudicii CHRISTI: Iudicium meum non poteſt non verum eſſe, QVIA ſolus non ſum: id eſt ego ſum Deus, & non purus homo. Omnis creatura quum ſit ſuum eſſe ſine ſua eſſentia, non verè dicere poteſt, Ego ſola non ſum: ſola enim eſt à ſuo eſſe. Cuilibet autem & ſoli hypoſtaſi diuinæ verè dicere, Solus nõ ſum: quia vno eodémque eſſe quo eſt vna hypoſtaſis diuina, eſt & alia perſona ſiue hypoſtaſis. Vnde ſequitur: Sed ego, id eſt hypoſtaſis ſeu perſona quæ Filius eſt, & Pater, nomen eſt hypoſtaſis, vnum ſumus: non ergo ſolus ſum. Auguſtini verba referam: Verum eſt iudicium meum, quia Filius Dei ſum. Vnde probas quia Filius Dei eſt? Quia ſolus nõ ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater. Erubeſce Sabelliane, audis Filium, audis Patrem. Pater, pater eſt: Filius, filius eſt. Non dixit, Ego ſum Pater, & ego ipſe ſum Filius: ſed Solus nõ ſum, inquit. Quare ſolus non es? Quia mecum es, Pater. Ego ſum, & qui miſit me Pater. Ne perdas perſonam, diſtingue perſonas. Diſtinguit intelligentiam, noli ſeparare perfidia. Vna ſubſtãtia eſt, vna diuinitas, vna coæternitas, perfecta æqualitas, diſſimilitudo nulla. Hæc ille. Quũ dicitur, QVI me miſit, cõmendatur incarnatio Filii: cuius Miſſio, eſt eius Incarnatio. Ac per hanc miſſionẽ ſignificat eandem eſſe hypoſtaſin vtriuſque naturæ, & diuinæ & humanæ. Eſt enim natura diuina humanitati vnita in hypoſtaſi, hoc eſt in perſona, quæ eſt Filius. Similiter & humanitas vnita eſt ipſi hypoſtaſi, qua vnione verè dicimus, Deus eſt homo, & homo eſt Deus. CHRISTVM ergo non eſſe ſolum, eſt ipſum cum Patre eſſe vnum: eſt ipſum ſimul eſſe & operari

Miſſio, id eſt Incarnatio.

Chriſtum non eſſe ſolum.

cum Patre

cum Patre. Si igitur iudicauerit Filius, nõ ſolus iudicabit, ſed Pater cum eo: eritque verum eius iudiciũ: quod Pater idẽ pronuntians, non poteſt nõ habere ratũ & firmũ, quũ Pater & Filius per omnia idem velint. Vtriuſque enim vna eſt voluntas, poteſtas, & æqualitas.

Et in lege veſtra ſcriptum eſt: quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me, Pater.

Authoritate Scripturæ confirmat CHRISTVS teſtimonium ſuum verum eſſe. Fortaſſis, inquit, hoc ſolùm vos à fide remoratur & diſſuadet ne mihi credatis, quòd vnius teſtimonium nihil authoritatis habeat. Agite, hanc remorã à vobis auferã. Lex veſtra (Deuteronomii cap. 17.) docet quòd teſtimonium duorũ aut trium teſtium pro vero recipiẽdum ſit: vnius verò teſtimoniũ nihil ponderis habeat. Iam duo ſunt qui de me teſtificantur, nẽpe Pater, qui miſit me, & ego qui à Patre miſſus ſum. Quòd teſtimonium perhibeam de meipſo, id ex authoritate Patris facio, qui & ipſe teſtimonium perhibet de meipſo, & de doctrina mea, & perſona mea. Nec aliud de me pronuntio, quàm ille de me teſtificatus eſt, qui me in mundum miſit, vt teſtimonium perhibeam veritati: quam ille ſolus nouit. Si meum teſtimonium contumelia affeceritis, & illius teſtimonium contemnetis: ſi meum reieceritis, neceſſe eſt vtriuſque teſtimonium abiiciatis. Iam quum duo ſimus teſtes qui vobis proponimur, nullam habetis excuſationem etiam iuxta legem veſtrã, quin hoc teſtimonium admittatis. Vobis igitur omnino credendum eſt in me, niſi legem veſtrã de duorum admittendo teſtimonio eneruare velitis. Si quis rogauerit, Quod eſt illud Patris de Filio teſtimonium? Reſpõdeo: eſt illud quod Filius teſtatus eſt de ſeipſo. Sunt enim opera diuinarũ perſonarũ indiuiſa: quarũ vna eſt voluntas, potentia & æqualitas. Obiiciet Iudæus, Quando, & vbi Pater teſtificatus eſt de te, ô Nazaræne? In lege veſtra (inquit:) quã ſi incorruptis animis ſcrutaremini, illius vocẽ agnoſceretis. Teſtificatus eſt de me apud Iordanẽ. Imò eius teſtimoniũ accipere poteſtis ex factis ipſis, quæ videtis ab illo geri per me.

Lex de teſtimonio.

Opera trinitatis indiuiſa.

Dicebant ergo ei, Vbi eſt pater tuus?

Quum craſſi Phariſæi affectu carnali ducti, audirent de Patre teſte, vnde miſſus eſſet, & cuius authoritate ſe communiret, dubitant admirabundi, ſi de Ioſeph fabro (cuius filius tum vulgo credebatur) tam magnificè prædicaret, & quẽ appellare videretur. Quòd ſi ille non eſſet de quo ſentiebat, contendũt intelligere quiſnam ille alter pater eſſet à quo veniſſet, & ad quem rediret. Quũ tuum de te teſtimonium reieciſſemus, citaſti Patris teſtimonium: ſed vbi, aut quis eſt ille tuus pater? Nouimus quidem pauperculum illum fabrũ Ioſeph patrem tuum: ſed is æquè homo mendax eſt atque tu: proinde quid nobis affers patris tui teſtimonia, quũ huiuſmodi patris de filio teſtimonia ſuſpecta ſint, & parẽtes de filiis iudicia ferentes, ferè amore corrumpantur? Carne, & ſola ducti ratione humana, putant CHRISTVM hactenus ſuum protraxiſſe ſermonẽ de patre carnali, exiſtimãtes CHRISTVM purum hominem, cuius pater homo eſſet. Hi typum gerunt eorum qui nolunt credere niſi cum ratione videant, & carnalibus oculis ac manibus obiectum palpent.

Reſpondit IESVS, Neque me ſcitis, neque Patrem meũ. Si me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis.

Quum obſtinatis animis & verè carnalibus rogarent, non vt diſcerent, ſed vt calumniarentur, & veritatem auerſarentur, nec vellent intelligere Patrem IESV Deum eſſe, Dominus non reſpondet nominatim quem habeat Patrem, ſed illorum ignorantiæ cauſam aperit. Vos (inquit) rogatis de Patre, ad cuius teſtimonium & authoritatẽ appellem, vos indigni eſtis qui illum videatis, imò ne illum quidem videre poteſtis, qui ipſius expreſſam imaginem abiicitis. Quandoquidem non eſt ad Patrem vllus acceſſus niſi per Filium. Pater non verè cognoſcitur, niſi per Filium: nec Filius plenè cognoſcitur, niſi cognito Patre: nec vtriuſque cognitio oculis corporeis habetur, ſed fide. Non poteſt Pater humanis ſenſibus exponi & oſtendi, ſed piis animis ſpiritualiter inſinuatur. Quum ergo non me noſcatis, neque Patrem meum cognoſcitis, & dum me noſſe non vultis, nec Patrem noſſe poteſtis. Quare ſi vultis Patrem cognoſcere, credite in me. Putatis vos me noſſe, quia patrem, domum, parentes & fratres ſecundum hominem nouiſtis: at iſta non eſt vera mei cognitio: hoc non eſt verè nouiſſe Filium. Si verè cognoſceretis Filium, ſciretis qui ſim: nempe quòd ſum CHRISTVS Filius Dei. cur venerim, quod eſt meum officium, quid bono-

Acceſſus ad Patrẽ per Filium.

Cognoſcere Filium Chriſtum.

rum vobis attulerim. Qui borum cognitionem habet, Patrem cognoſcit. Eſt certè CHRS-
STVS expreſſa Patris imago. Ad Coloſſ. cap. 1, & Hebr. cap. 1. Adeóque in ſolo CHRI-
Voluntas Dei. STO totam Dei voluntatem expreſſam habemus. Voluntas Dei, eſt omnes ſaluare per
CHRSSTVM. Quis nos hanc volũtatem docet? non caro, nõ ratio humana: ſed CHRS-
STVS. Deum enim nemo vidit vnquam: Filius vnigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe no-
bis enarrauit: & ſupra cap. 6, Hæc eſt voluntas eius qui miſit me, vt omnis qui videt Filiũ,
& credit in eum, habeat vitam æternam. Quum ergo in CHRSSTO omnia, Patrem (qui
ſe totum in Filium conieeit, vt eo nobis ſuam voluntatem manifeſtam redderet) ſpirent &
referant, non potuit vlla ratione Pater & eius voluntas certius & plenius quàm per Filium
Patrem Deum cognoſcere. & in Filio cognoſci. Patrem Deum cognoſcere, non eſt legem ſcire, aut ratione humana &
imaginatione carnali Deum cogitare: ſed eſt bonitatem ac voluntatem Dei Patris credere
nobis per CHRSSTVM exhibitam. Et eſt credere Deum Patrem nobis per CHRI-
STVM placatum eſſe. Proinde Deus per legem quidem cognoſcitur, quia lex eſt quæ-
dam Dei facies: ſed non cognoſcitur per legem vt Pater. Lex enim iram Dei operatur:
& concluſit Scriptura nos omnes ſub peccato. Quum ergo lex condemnet: Lex eſt fa-
Lex facies Dei irati. cies Dei irati, quem per legem apprehendo vt condemnatorem: at CHRISTVS eſt
ipſiſſima imago Dei fauentis & ſaluantis. Per ſolum igitur CHRSSTVM cogno-
Chriſtus facies Dei placati. ſcitur Deus, vt Pater: Quare Deum oraturus, non ad legem condemnantem, ne animũ
deſpondeas, ſed ad CHRSSTVM, viam ad Patrem, & faciem Dei tibi per ipſum placati,
toto corde attendas: certò apud te ſtatuens quòd exaudieris per Filium: qui pro ſua reue-
rentia, pro te & aliis fide ornatis, exauditus eſt. Quum ergo conuicti eſſent Phariſæi neſci-
Relatiuorum natura. re Filium, cõſequens eſt eos neſcire Patrem: nam ea eſt relatiuorum, & quæ reciprocè mu-
tuóque referuntur natura & cõditio, vt cognito vno eorum, cognoſcatur & alterum: igno-
rato vno, ignoretur & alterum. Quòd ſi cognoſcerent Filium in forma Dei eſſe, & æqua-
lem Deo, atque ex Patre genitum, & Patrem vtique agnoſcerẽt eiuſdem ſecum naturæ Fi-
Forſitan pro Vtique. lium atque ſubſtantiæ genuiſſe. Obſerua hoc loco, FORSSTAN, particula eſt affirman-
tis pro Vtique. Nihil enim hoc loco CHRISTVS reuocat in dubium. Beatus Auguſtinus
monet, Forſitan, hic non eſſe dubitantis, ſed increpantis. Placet tamen mihi hæc interpre-
tatio, SI me ſciretis, inquit, qui reuelo Patrem, & voluntatem Patris, FORSSTAN, id eſt
vtique ſciretis & Patrem meum, hoc eſt Patris voluntatem cognoſceretis, & quo affectu ſit
erga vos: ſed quum Spiritu & doctrina Patris vacui ſitis, & me (in quo plenitudo diuinita-
tis corporaliter inhabitat, & per quem ſolum Deus cognoſci poteſt) non cognoſcitis, fru-
ſtra de Patre meo inquiritis. Huic reſponſo non abſimilia ſunt quæ ſcribuntur Matthæi
cap. 11, Nemo nouit Patrem, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Et infra cap. 56.
ad Thomam ait CHRISTVS, Si cognouiſſetis me, vtique & Patrem meum cognouiſ-
ſetis. Et ad Philippum ait, Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.

Hæc verba quæ loquutus eſt IESVS in gazophylacio docens in templo.

Quoties Euangeliſtæ memorant Dominum docuiſſe, iuſtas orationes ad populũ Do-
minus habuit: quanquã Euangeliſtæ ſatis ſibi duxerint paucula ex illis narraſſe, ſed in qui-
bus maximè ineſſet Domini de ſe teſtimonium, plenius magíſque obſeruandum. Nam E-
uangeliſtæ fungi voluerũt officio præconis, teſtíſque, præſertim apud eos qui iam fide Do
minum receperunt, non autem oratoris, apud eos à quibus Dominus nondum vt CHRI-
STVS agnitus eſt. Etenim non hominum, ſed Spiritus Sancti eſt perſuadere de CHRI-
Spiritus eſt perſuadere de Chriſto. STO vnico Seruatore. HAEC verba loquutus eſt IESVS: quaſi dicat Ioannes, Multò
pluribus quàm hic ſcripta annotatáque ſunt, de ſe teſtificatus eſt atque docuit IESVS.
Hanc hiſtoriam confirmat: ſimul & indicat quàm mirabiliter Pater Dominum in ſuo ne-
gotio ſeruarit, in loco templi frequentiſſimo qui dicitur Gazophylacium, vbi minime to-
lerabile erat hoſtibus audire palam teſtificantem de ſe, & docentẽ, vnde vehementer in ſe
Gazophylaciũ. prouocaret animos Phariſæorũ. GAZOPHYLACIVM, locus erat in atrio maiore, vbi
erat arca pecuniaria, quam primus inſtituerat rex Ioas, 4. Reg. cap. 12. In eum locum confe-
rebantur donaria, ſeruabantúrque donata templo. Hic locus nõ erat anguſtus, verum am-
plus, & multorum hominum capax. Quæ tamen conferebantur veluti Deo conſecrata,
vertebantur in luxum & quæſtum ſacerdotum ac Phariſæorum.

Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.

Tametſi

Tametſi nihil magis in votis haberent Phariſæi, quàm illum comprehendere, nemo tamen manus illi iniecit. Cur non apprehenderũt? Conatus & impia voluntas non deerant: præſentem, quem etiam abſentem quæſiuerant, in mediis retibus habebant, contra quem clamoribus validis ferociebant, & tamen irretire nequiuerunt, quia Dei nutu non erat data facultas. Pater præordinauit Filio tempus ſuæ crucis. Magna profectò in eis cæcitas, qui non cognouerunt, quod re vera diuinæ virtutis erat opus, obſeſſum ſcilicet in mediis hoſtibus, & comprehendere affectantibus, illæſum & intactum manere. NONDVM ergo venerat hora: id eſt, Nolebat apprehendi IESVS. Quare nolebat apprehendi? Quia nondum venerat hora. Hæc ſententia frequenter ab Euangeliſta repetitur, ſuauiſſimam nobis afferens conſolationem, qua intelligimus neque aduerſarios quicquam contra nos poſſe, neque capillũ poſſe de capite noſtro moueri, niſi bona Dei volũtate concedente. Obſerua: Tacentem non autem loquentem Dominum aduerſarii comprehenderunt: valentior enim erat ſermo CHRISTI his, qui eum comprehendere affectabant: qui quum ſe apprehendi in horto permiſit, tacuit.

Virtutis diuinæ opus.
Horam Chriſti veniſſe.
Verbi Chriſti efficacia.

Dixit ergo iterum eis IESVS.

Magna CHRISTI philanthropia qui conuictis & tacentibus Phariſæis, interim tamen impios conatus, & parricidales cogitatus in animo voluentibus, ITERVM loquitur, nihil intermittens vt eos lucretur, quorũ conſcientias tacitè ferit, vt vel ſic cognoſcant illũ eſſe Deum, qui etiam occulta cordis agnoſceret: quod nulli puro homini cõceſſum eſt.

Ego vado.

Oſtenſurus Iudæis ſe ſuam mortem præſcire (quam nullius impietas, antequam ipſe vellet, inferre poſſet) ait, EGO vado, ego ſponte vado: vos non me nolentem trahitis ad mortem. Mors CHRISTI fuit eius profectio, eò vnde venerat homo factus, & vnde nõ diſceſſerat Deus. Huius profectionis cauſa finalis eſt, Vado per crucem auſpicaturus nouũ regnum, & iuſtitiam paraturus in æternum duraturam.

Chriſti profectio ad Patrem, mors.
Chriſtum vadere ad Patrem

Et quæretis me, & in peccato veſtro moriemini.

Vos nunc me præſentem inceſſitis, & mihi inuidetis: quũ abiero, abſentem fruſtrà me quæretis & deſyderabitis. Quid hic iſtud audio, dicet aliquis, an CHRISTVS ſalutem ſitientibus & rogantibus, negaturus eſt potum? Aut quomodo Iudæi CHRISTVM quærent, quem viuentem perſequuntur, perſequentes reiiciunt, reiectum morti tradunt, & poſt mortem in diſcipulis eius perſequuntur? Beatus Paulus docet CHRISTVM eſſe iuſtitiã, ſalutem, vitam, felicitatem, gaudium & redemptionem. Hæc ſunt bona quæ credẽtibus per CHRISTVM contigerunt. Hos theſauros fruſtra quærunt alibi quàm vbi ſunt: qui quum in ſolo CHRISTO ſint, & in eo quærẽdi ſunt. At quia Iudæi & quotquot ſunt hypocritæ, CHRISTVM, hoc eſt Chriſti diuitias ſanguine ſuo credentibus partas, non quærunt in CHRISTO, ideóque tantopere & tam magno deſyderio cupiunt bona, nũquam aſſequentur. Quærunt quidem ſalutem, redemptionem, peccatorum remiſſionem, ſed nõ in CHRISTO, verùm in ſua ſapientia, in adinuentionibus ſuis, in potentia mundi, in carnali voluptate, & mundi deliciis: non autem in CHRISTO per fidem. Quærendus CHRISTVS in ſeipſo ſolo, in quo omnis qui CHRISTVM quæſierit per fidem, reperiet. Eſt igitur verborum ſenſus: Ego vado, non quò veſtra me compellit impietas, ſed volens abeo carne per mortem ad Patrem, auſpicaturus regnum, & paraturus omnibus in me credentibus redemptionem & felicitatem æternùm duraturam, inde aſcendam ad dexterã Patris, miſſurus Spiritum paracletum omnibus mihi obaudientibus, vt iuſtificati ſaluentur. Vos autẽ quæretis huiuſmodi bona: ſed quia in me non quæretis me, id eſt bona mea, credẽtes vos iuſtitiam & ſalutem conſequuturos in illo Meſſia, quẽ deluſi expectatis carnali quadam põpa & exercitu regio venturum, qui vos multo auro & diuitiis locupletet, & vos ab externa captiuitate breui futura liberet: vnde quòd me abiectam perſonam & cruce tectam videatis, abiicitis. Profectò vos hæc bona nunquã aſſequemini, ſed MORIEMINI in peccato veſtro: id eſt in incredulitate & infidelitate: propterea quòd in me non creditis, qui ſum verus ille Meſſias à Patribus tantopere deſyderatus. Prædico vobis grãde & horrendũ veſtrum exitium. Vos certè infinita mala pro eo quòd me reiicitis apprehendent: perpetuis addicti pœnis, & æternæ vitæ exortes eritis. PECCATVM vocat incredulitatem, ſiue non credere in Chriſtum: ſicut infra cap. 16, Quum venerit ille, arguet mundum de peccato: quia non crediderunt in me. Eſt certè incredulitas omnium peccatorum fons. Ad Rom. cap. 14, Quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Erit ex contrario fides in

Credẽtiũ bona.
Chriſtus quærendus in ipſo.
Mori in peccato
Peccatũ, Incredulitas.

CHRISTVM omnium bonorum fons, per quam credentibus omnia bona contingent. Obſerua quàm bene coniungat CHRISTVS peccatum & mortem: quia ad Rom. cap. 6, Stipendia peccati, mors.

Quo ego vado, vos non poteſtis venire.

Expolit declarátque, quid eſt in peccato mori, ſimul & ſubindicat quòd reſurrecturus ſit, & ad dexteram Patris conſeſſurus: ad quam propter ſuam incredulitatem, ipſi non ſunt cōſcenſuri, ſed in peccatis ſuis morituri. Ego per crucem vado, nihil vobis magis exoſum eſt quàm crux, nihil prius acoptatius quàm pompa & deliciæ, quæ nihil commune habēt cum cruce. Non igitur ad regnum & iuſtitiam per crucem parāda peruenietis. Quare niſi crediderítis, in peccato veſtro moriemini. Hoc eſt, non poteritis venire, QVO ego vado, ad dexteram Patris mei ſcilicet, ad cæleſtia gaudia, & ad vitam æternam.

Crux abitus ad Deum.

Dicebant ergo Iudæi.

Pharisæorum cæcitas Fidem in Christum, vis ad Patrem.

Iudæi non Galilæi, ſed Phariſæi & huiuſmodi ſuperbia turgidi, toti peccatis madētes, & in propriis iuſtitiis conſepulti, non cognouerunt quid his verbis QVO ego vado, vos nō poteſtis venire, CHRISTVS ſignificaret. Non intellexerunt fidem in Chriſtum cauſam eſſe ad Patrem Deum veniendi, & ad vitam æternam. Huius ignorantiæ cauſa eſt, quia hærent tantum in externis, ſuſpicantes Chriſtum fore carnalem Regem in hoc mūdo, qui hic regat à ſeculo in ſeculum. Hoc quum non viderent in IESV, admirantur quid ſibi velit Chriſtus his verbis, QVO ego vado, vos non poteſtis venire: non tamen auſi ſunt illum percontari, ſed inter ſeſe muſſitabant, dicentes.

Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit, Quo ego vado, vos non poteſtis venire?

Carnali affectu & iudicio ducti Iudæi, nihil aliud ſuſpicantes eſſe IESVM quàm hominem, non eadem dicunt quæ ſuperiore capite 7. dixerant, NVNQVID in diſperſionem Gentium iturus eſt? ſed longè grauiùs ex verbis Chriſti diuināt, ipſum ſcilicet iturum in mortem, atque ita liberandum à moleſtiis perſequentium, quum tamen ille ſignificaret ſe ad Patrem rediturum, vnde venerat. Quoquo ille abierit (aiunt) eò peruenire licebit. Nam ne locus quidem in vniuerſo mundo eſt ad quem non accedamus, ſi ille ſe eò receperit. At quum dicat nos non illuc poſſe venire, facilè coniicimus illum ſibi conſciturum mortem, quam certè nemo noſtrum ſibi conſciſcere vellet. Vnde eò profecturus eſt quo peruenire neque vellemus, neque iure poſſemus.

Et dicebat eis.

Dignatur CHRISTVS (tanta eſt eius philāthropia) ſingulari ætiologia explicare, cur Iudæi ipſum neque Regem Meſſiam recipiant, neque intelligant regnum Meſſiæ, neque cognoſcant ſolam fidem in Chriſtum, eſſe viam ad Patrem, & vitam æternam. Neque ſciant quòd Chriſti abſceſſus hinc ad Patrem, eſt per crucem, qua auſpicaturus eſt nouū regnū, & iuſtitiam æternùm duraturā omnibus in ſe credētibus paraturus. Quæ ignorantiæ profectò affectatæ ſunt cauſa cur dixerit CHRISTVS, IN peccato veſtro moriemini.

Vos deorſum eſtis.

Homines terreni.

Iudiciū carnale

Fides celeſtia aperit.

— Potatis (ait CHRISTVS,) me abſque ratione dixiſſe, Vos in peccato veſtro moriemini. VOS ab infernis, hoc eſt homines vani, terreni & carnales eſtis. Nam vt pomus nihil aliud quàm pomum producere poteſt: ita nec terra aut caro aliud quàm terram aut carnem: iam quum de terra & carne ſitis, terrenos & carnales vos eſſe oportet: atque quales eſtis, tale eſt iudicium veſtrum, hoc eſt carnale. Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus, 1. Corinthiorum cap. 2. & ſupra cap. 3, Qui de terra eſt, de terra loquitur. Vos igitur mundum ſapientes, & iuxta carnalem mundi ſenſum loquentes, nūquam Meſſiam, regnum eius, & media ad vitam æternam cognoſcetis. Fide, (quæ donum Dei eſt) huiuſmodi verè cæleſtia ſe aperiunt. Quæ neque videre, neque cognoſcere poteſt caro. Vnde non mirum eſt ſi vos Phariſæi homines carnales carnalibus cupiditatibus affecti, liuore ac inuidia pleni, ſuperbia turgidi, auaritia obruti, non poſſitis credere, dum carnis mammas ſuggitis, & mater caro vos lactat.

Ego de ſupernis ſum.

De ſupernis eſſe. Deorſum.

Vos de terra, & terrenis hominibus progeniti, homines eſtis, EGO de ſupernis ſum: id eſt Deus & homo diuinus ſupra omnem creaturam. Obſerua. Vox DEORSVM, creaturarum

rarum proprietatem ſortémque deſignat, Deo modis omnibus ſubiectam. SVPERNIS verò, cum diuinam naturam tum ſpiritualia inſinuat: quaſi dicat, Ego ex Patris ſubſtantia ab æterno genitus, eique in omnibus æqualis, omnium creaturarũ naturam ſupero & tranſcendo. Supra, cap. 3, Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt. Vnde quæ loquor, ſpiritalia ſunt omnia & cæleſtia: ſolum Spiritum & cælum ſpirant, quæ nulla ratio humana, nulla caro, nulla terra capere poteſt: imò ad illorum cognitionem nihil virium & virtutis prorſus habet. Supra, cap. 6, Spiritus eſt qui viuificat, caro autem nõ prodeſt quicquam. Ibidem, Verba quæ ego loquutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt. Quæ ergo dixi vobis, (Quo ego vado, vos non poteſtis venire) nõ veniebãt à vobis iuxta carnẽ magiſtrã intelligenda, quòd mihi ipſi mortem vellem conſciſcere: ſpiritualia & cæleſtia ſunt. Quũ igitur me docentem audieritis, nolite carnem & rationem humanã conſulere, quæ neque ſcholam meã, neque me nouerunt: ſed Spiritum ipſum, qui vobis ſuggeret omnia quæcunque dixero vobis. *Caro ſcholam Chriſti nõ nouit*

Vos de hoc mundo eſtis.

Natura comparatum eſt, vt quæ à teneris annis imbibimus, eiſdem oblectemur, & ſtudioſius ea quæramus. Vos ablactauit caro: mundus vos in gyro ſuo fouit, & ſuo pulmento aluit: vos illorum ſectam ad vnguem didiciſtis, atque adeò in illa promouiſtis, vt laurea doctorali inſignitos videam: non mirum eſt ſi vos de mundo eſſe dixerim, in quibus nihil ſpiritale legi viderí ve poteſt. Nihil aliud quàm mundum ſpiratis, nam quæ mũdi ſunt, quæritis, loquimini & ſapitis: veluti, Meſſiam veſtrum fore carnalem regem in hoc mundo: vos auro & argento locupletantem à ſeculo in ſeculum, hoc eſt in æternum, in hoc mundo regnaturũ, & multa huiuſmodi carnali ſomnio conficta. Item vos primatũ & honores ardentiſſimè ambitis, eligentes primas cathedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in mẽſa, veſtráque opera facientes, vt videamini ab hominibus: nimia cupiditate ductamini, deuorantes domos viduarũ, & pecuniæ quæſtum in ipſo quoque templi veſtibulo aucupãtes. *Mũdi diſcipuli*

Ego non ſum de hoc mundo.

Vos mundi incolæ, & filii eſtis, ego ſublimioris mundi incola ſum: vos de terra, terreni: ego de cælo, cæleſtis: vos carnales, carni ſeruitis, ego ſpiritualis rex ſum. Et quia regnum meum non eſt de hoc mundo, mihi abeundum eſt per crucem (quam mundus aduerſarius mihi infliget, toto conatu fruſtraneo tamen, nitens me meóſque, extinguere) ad auſpicandũ regnũ meum ſpirituale, & diſtribuẽda bona ſpiritualia credentibus in me. CHRISTVS non ſolùm natus eſt in mundo de matre, ſed etiam à Patre cæleſti, ab æterno ante iacta mũdi fundamenta. Ad hunc modum non eſt de mundo: vnde nec omnes pii de mundo ſunt: quia licet ſint de terra, nati tamen, renati ſunt ex CHRISTO, è verbo ſemine ſpiritali & incorruptibili, atque liberi à carnali affectu, habent municipatum ſuum in cælis. Huc pertinet quod de Patriarchis Paulus ad Hebr. cap. 11. ſcribit, Iuxta fidẽ (inquit) defuncti ſunt omnes iſti nõ acceptis repromiſſionibus, ſed à lõgè eas aſpicientes & ſalutantes, & cõfitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Et ad Epheſ. cap. 2, Iam nõ eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei. *Chriſti natiuitas nõ de mũdo. Pii non de mũdo, ſed è Chriſto nati.*

Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris.

Confirmat omnia quæ dicit, ſimul & Phariſæorum exitium prænũtiat: Ego ſpiritualia & ſublimiora vobis dixi, quàm poſſitis aſſequi: nec vnquam aſſequemini niſi relicta infidelitate, dociles vos exhibueritis. Hoc modo vobis dixi, ego iterum atque iterum dico, niſi purgatioribus animis affecti, omnem malitiam exueritis, VOS IN PECCATIS veſtris, id eſt infidelitate moriemini, & cum infidelibus pœnas luetis nunquam interituras.

Si enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.

Proprium eſt Deo, dicere EGO ſum: ad ſolum Deum maximè ſpectat dicere EGO ſum. Aut quum de Deo fit ſermo, QVI eſt. Annotauerunt non ſolùm Chriſtiani, ſed & Gentiles Platonici, Dei nomen eſſe, QVI eſt. Exodi cap. 3, Si dixerit mihi (ait Moyſes) quod eſt nomen eius? quid dicam eis? Dixit Dominus ad Moyſen, Ego ſum qui ſum, ait: ſic dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Hoc nominis habet, eò quòd is ſit omnis eſſentiæ, omniſque vitæ plenitudo, & ab eo omnia viuant, ab eo profecta, vt quòd eſſent poſt ortum, & quòd orirentur, ille fuerit cauſa. De hoc magnus & eximius ille Theologus Gregorius ait, Deus quidem fuit ſemper, éſtque & erit, imò vero ſemper eſt. Nã Fuit aut Erit diuiſiones ſunt fluxæ naturæ, & temporis, cui ſubiicimur nos. At Deus ſemper eſt, quo nomine ipſe ſeipſum appellauit quum Moyſen alloqueretur in monte. Totũ enim in ſe ipſum *Dei nomẽ, Qui eſt. Tẽporis partitio*

Eſſe complectitur, quod neque cœpit vnquam, neque deſinet: quaſi quoddam eſſentiæ pelagus infinitum & immenſum, omnem & naturæ & temporis rationem tranſcendens. Magnus ille Dionyſius diuina & Apoſtolica ſapientia plenus, ait, Appellauit ſeipſum, QVI eſt, non enim ſecundum aliquam quantitatem ac dimenſionem eſt, ſed ſimpliciter & interminabiliter, totum Eſſe in ſe cōprehendens. Hoc ergo nomine Dominus nominatim ſeipſum explicans, adducit vnicam viam cum effugiendi omnem peccatorū ſternam, tum eundi ad vitam æternùm duraturam: quaſi dicat, Vos CHRISTVM quæritis, illiúſque aduentum deſyderatis: abiicite tenebras infidelitatis, & credite in me, vnicam viam ad Patrem: qui ſolus per fidem Euangelicā à peccato & morte libero. Niſi enim crediderítis quòd Ego ſum, quòd hoc nominis mihi eſt, hoc eſt quòd ego ſum Deus cū Patre Deo, Filius Dei, lux mundi: niſi (inquam) credideritis quòd ego ſum ille CHRISTVS per Prophetas promiſſus, & à Patribus expectatus, per quem Pater vult omnes vitam ac ſalutem conſequi, vos veſtra culpa moriemini in peccatis veſtris, hoc eſt in infidelitate veſtra ad æternam damnationem. Damnatio enim eſt res morti, & mors peccato cognata.

Fides de Christo qualis habenda.

Morti, damnatio res cognata.

Dicebant ergo ei.

Vſque adeo Phariſæorum mentes excæcauerat hic mundus nimium adamatus, vt maius odium in CHRISTVM concitauerit: hi non ſolùm humilitate & abiectione perſonæ illius offenduntur, verumetiam quòd ſe nominatim Deum inſinuaret, & fidem, vt cultum ſoli Deo conuenientem, ſibi requireret, dicendo, Niſi credideritis quòd Ego ſum, moriemini in peccatis veſtris.

Tu quis es?

Importuna eſt hæc interrogatio, qua rogant quis ſit, quum modo dixerit, Ego ſum: & antea pluribus egerit, oſtendens ſe eſſe lucem mundi, & hactenus docuerit ſe eſſe Filium Dei, Quia dixiſti, Ego ſum (aiunt) non ſatis intelligimus, niſi explicueris quiſnam es. TV qui es? contemptim iſta pronuntiant: Vnde eſt tua perſona? quis te ad hoc munus prædicandi vocauit: vnde habes tuam doctrinam?

Dixit eis IESVS.

CHRISTVS (cui etiam omnium corda aperta ſunt) non ignarus quòd peruerſo ſtudio interrogabant, quódque calumniarentur quicquid reſpondiſſet; talem reſponſionem adhibuit, qua naturam in ſe diuinam pariter & humanam deſignans, oſtenderit illos digniores qui audirent quid qualéſve eſſent, nimirum impii, ſcelerati, rebelles, quàm quid eſſet ipſe, cui inſidiabantur.

Principium qui & loquor vobis.

Principium pro Primo.

Principiū in Græco textu eſt τὴν ἀρχὴν, quod ferè omnes vertunt pro Primo ſeu Principio, quemadmodum πάλιν pro Poſtremo. Nonnus locum hunc enarrans ita legit, καὶ χριστὸς ἀνίαχεν ὅτι περ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς ἀγόρευον ἔχων ἀρίθμια δικάζειν καὶ λαλέειν, id eſt & CHRISTVS reſpondit: Quodquidem vobis ab initio dixi, habens innumera & iudicare, & loqui. Principio ſiquidem ſermonis habiti, cum Phariſæis & aliis (vnde ferè omnes ſequentes dimanarunt) qui ſupra 5. capite ab Euangeliſta enarratus eſt, dixerat Dominus ſibi à Patre omne iudicium demandatum. Vnde Nonnus intellexit Dominum nūc reſpōdiſſe ad arrogantem & ſuperbam illorum interrogationem (ſicut quum primum calumniam ei tanquam Dei blaſphematori intentare cœpiſſent, ſupra cap. 5.) ſe eſſe iudicem, vt omnium, ita & ipſorum. Aut dici poteſt, Ego nihil ſum aliud, niſi quod ab initio loquutus ſum vobis, videlicet, cui Pater omnia dedit in manu, lux mundi, panis vitæ, cibus in æternum durans. Non deſunt qui non ineptè ſic interpretantur CHRISTI reſponſum, Verbum quod ego loquor, illud quoque ſum. Nam CHRISTVS eſt ipſum verbum, Ioannis cap. 1. Poteſt eſſe hic ſenſus, vt rogatus IESVS quis eſſet, reſponderit, Hoc primo loco dicam, is ſum qui loquor vobiſcum: nam cætera de me indigni eſtis, qui audiatis. Beatus Auguſtinus ait Dominū reſpōdiſſe ſe eſſe principiū: ac ſi dixiſſet, Credite me eſſe principiū per quod creata ſunt omnia: in quo Deus creauit cælum & terram. Oportet rerum omniū authorem Deum eſſe: quare nomine Principii, ſe Deum apertè ſignificauit. Qui, vt inſinuaret quòd homo factus, ſubiunxit, QVI & loquor vobis: quaſi dicat, Si ego principium manſiſſem ita apud Patrem, & formam ſerui non accepiſſem, humilis factus propter vos, & loquerer vobis familiariter, quomodo mihi principio crederetis, quum infirma corda intelligibile verbum ſine voce ſenſibili audire non poſſint? Ergo credite me eſſe principium.

Principium Christus.

pium. Quia vt credatis, non ſolùm ſum principium, id eſt non ſolùm ſum Deus, ſed ET QVI loquor vobis, id eſt, Sum homo propter vos factus, annuntians verba quæ à Patre accepi, vt illa audiatis. Obſerua: Quum dicit ET loquor vobis, quaſi dicat, Ego ſum qui dicor & ſum verbum æternum, atque loquor, dans vim & energiam verbo Euangelii in quo loquor, & ſcindo ac diuido longè penetrabilius quouis gladio ancipiti, quòd pertingam vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus ceu diſcretor cogitationum. Quum itaque ſim verbum, meum eſt loqui, & ſolus loquor, atque ad me ſolum ſpectat loqui: nimirũ ſine me verbo muta vanáque ſunt omnia. Quòd ſiquid aliud videtur verbũ, certè ſonus eſt ſine ſpiritu & intellectu. Quare, Ego ſum qui ſum ab initio, & dicor verbum, & loquor vobis.

Multa habeo de vobis loqui & iudicare.

Comminatio eſt aduerſus Iudæos contemptores & irriſores Euangelii: quaſi dicat, Scitote me habere multa quæ de vobis loquar, quibus veſtram impietatem arguam & iudicem, id eſt condemnare poſſum. Multis nominibus ego qui loquor, poſſum vos accuſare. Imprimis quòd ne vnus quidem veſtrum eſt qui non totus madeat peccatis: dein quòd Euangelium per me vobis annuntiatum contemnitis, & impias aduerſum me machinationes molimini. Vos putatis me veluti abiectam perſonam hæc ignorare: Ego modo non iudico quenquã, hoc eſt cõdẽno, quando ita viſum eſt Patri qui me miſit in mundũ, nõ vt ex malis fiant peiores, ſed vt qui mali ſunt, reſipiſcant ad ſalutem. Hæc quæ loquor, ad cumulũ veſtræ damnationis venient, quando olim venero iudicaturus viuos & mortuos.

Sed qui me miſit, verax eſt.

Confirmat certitudinem ſuæ perſonæ argumento ab authoritate Patris. Quid me veluti abiectam perſonam ſpernitis & contemnitis? Incredulitate veſtra profitemini veſtrã impietatem, & blaſphemiam aduerſus Patrem, dum eius Filium reiicitis: Eſt Pater meus VERAX, id eſt longanimis quidem eſt, ſed aliquãdo vobis perſoluet: qui tempus retribu- *Pater verax.*
tionis (quod neque creditis, neque ſuſpicamini) in futurum ſeculum reſeruauit. Quod decreuit, irretractabile eſt vtcunque vos impii non credatis. Quum ergo huc Patris veracis authoritate ſim miſſus, me vt veracem recipere debetis, quem quum mendacii arguere nõ poſſitis, niſi Patrem quoque non minoris criminis reum peregeritis. Propterea grauiſſimæ pœnæ vos manent, niſi mihi credideritis. Ille verax eſt, ergo & Filius illi coæqualis, eſt verax. Pro certitudine igitur meæ perſonæ ſufficiat vobis, quòd miſerit me verax Pater.

Et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.

Eadem Patris authoritate probat CHRISTVS doctrinã ſuam certam & veram. Vos naſo doctrinam meam ſuſpenditis, verbum meum irridetis, & quæ annuntio perinde atque vana ſomnia contemnitis. Vos hanc impiam incredulitatem & blaſphemiam non impunè feretis. Doctrina mea, non eſt mea priuata doctrina, ſed Patris mei veracis: quare & *Chriſti doctrina.*
vera eſt, ſicut & Pater verax eſt. Citius cælum & terra ruerent, quàm vt vel apex vnus aut iota vnum in doctrina Patris poſſit mendacii argui: ſed quæcũque ab ipſo audiui, quæ certus ſum ipſius eſſe verba, hæc ego in mundo & inter vos loquor, ergo mea doctrina veriſſima eſt: & qui eam reiicit, Patrem ipſum reiicit, grauiſſimique ſe iudicii reum cõſtituit. *Euangelii certitudo.* *Contemptores Euangelii, Deũ contemnunt.*

Et non cognouerunt, quia Patrem eius dicebat Deum.

Tanta erat Phariſæorum impietas, liuor, & craſſa ignorantia, vt nõ intellexerint quòd de Patre ſuo CHRISTVS fuiſſet loquutus, quãdo dixit, veracem qui miſit ſe, & quæ audiſſet ab eo, ſe loqui. Hic contemptus quo CHRISTVM, vt abiectam & vilem perſonam reiiciebant, inducebat illos ad argumentandum iuxta humanam rationem: IESVS Nazaræus eſt vilis & abiecta perſona, ergo non eſt Meſſias, Filius Dei, verus Deus cum Deo *Argumẽtũ carnalium aduerſus Chriſtum.*
Patre, ergo doctrina eius non eſt à Deo. O blaſphemas & carnales argumentationes! metiuntur impii Phariſæi CHRISTVM, & doctrinam eius ab externa facie, & non à reipſa & veritate, iuxta quam res conſiderandæ veniunt, & non in ſpeciẽ iuxta externũ apparatũ.

Dixit ergo eis IESVS.

Nihil non tentat diligẽns ac fidus præceptor IESVS CHRISTVS, vt cæcos illuminet, ignorantes ſcientes faciat, & errantes in viam reuocet. Quare quum nihil Iudæos mouerit authoritas Patris (quem quum CHRISTVS ad ipſum appellaret, & certis euidentibúſque argumentis inſinuaret, non cognoſcerent:) nunc certum ob oculos eorum ponit ſignum, ex quo quæ modò negant, aliquando intelligent.

Quum exaltaueritis Filium hominis.

Serpens exaltatus. Chriſti exaltatio.

Alludens CHRISTVS ad formam olim ſerpentis in deſerto exaltati, nihil his verbis aliud crucem ſuam & iudiciariam poteſtatem illis ſignificauit, & minatus eſt. Exaltauerunt autem eum Iudæi, quando ſe ſummè deieciſſe eum, affectum morte crucis ignominioſiſſima putauerunt. Hæc mors ſeruili eius functioni finem impoſuit, vt ſic humiliatum Filium Pater ad dexteram ſuam exaltaret, & per mortē exaltaretur gloria Filii. Vos, inquit, me vt contemptam & abiectam perſonam habetis, & vobis vanus videor: ſed quum per vos volens in crucem confixus fuero, & reſurrexero, tunc demum intelligetis qui ſim, & meæ doctrinæ veritas, vobis conuictis, apparebit.

Tunc cognoſcetis.

Prophetia & promiſſione ornatus eſt hic locus: Præuidebat Dominus aliquos ex auditoribus (qui ipſum crucifixuri erant) poſt reſurrectionem ſuam ad Euangelium conuertendos. His vt reliquiis Iſrael cum aliis ſanctis ante mundi conſtitutionem electis veram ſui cognitionem, hoc eſt viuam fidem promittit. In Actis Apoſtolorum, cap. 2, Petro prædicāte legimus hæc impleta fuiſſe: Quem vos crucifixiſtis (inquit Petrus.) His autem auditis compuncti ſunt corde, &c. Item Lucæ cap. 23, Et omnis turba eorum quæ ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua, reuertebantur.

Cognoſcere.

COGNOSCETIS: Per fidem; eſt enim Fides medium quo cognoſcitur CHRISTVS eſſe verus Deus cum Patre, Filius Dei & Saluator mundi.

Quia ego ſum.

Poſt crucem & reſurrectionem, cognitus eſt IESVS ab ipſis Iudæis filius Dei. Reſurrectio enim CHRISTI hoc virtutis habet, vt aduerſarios cōfundat, & ſit verbi eius optimum teſtimonium. Ad Rom. cap. 1, Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt, id eſt, declaratus eſt Filius Dei ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI, &c. Hoc teſtimonio reſurrectionis, re ipſa docuit ſe eſſe peccati, mortis, & inferni victorem, ac omnibus credētibus per mortem ſuam donare peccatorū remiſſionem, & per reſurrectionem, iuſtitiam. Ad Rom. cap. 4, Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Tunc poſt reſurrectionem meam cognoſcetis QVIA ego ſum: hoc eſt, Cognoſcetis deitatem meam, & quòd in peccatis veſtris moriemini, niſi credideritis id nominis mihi eſſe, EGO ſum: quod nomen ſolius Dei eſt: vnde cognoſcetis, QVIA ego ſum, hoc eſt perſonam meam de qua rogaſtis, Tu quis es? eſſe Deū. Cognoſcetis me Filium Dei, Saluatorem mundi, doctrinam meam ſpiritualem, & regnum meum ſpirituale. Sentietis re ipſa me eſſe lucem mundi, fontem vitæ, adeóque vitam per mortem, & redemptionem per crucem parare. Eſt certè reſurrectio CHRISTI omnium credentium iuſtificatio & vita.

Reſurrectionis Chriſti virtus. Verbi optimum teſtimonium.

Et à meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me Pater, hæc loquor.

Trinitatis opera indiuiſa.

Oſtendit non ſolùm doctrinam, ſed & Patris & ſua opera indiuiſa & communia eſſe. Nihil priuatim aut ago aut doceo (inquit) EGO à meipſo facio nihil, id eſt à meipſo non ſum: Filius enim de Patre eſt Deus: Pater & Filius vnum ſunt, vna eſſentia, vna voluntas, vna potentia in æqualitate. Vos tunc intelligetis rem non humano modo geri, ſed Patris mei virtute, qui in me omnia agit, & per me vobis loquitur. ET SICVT, &c. id eſt, Qua poteſtate & virtute ille operatur, & ego eadem loquor, doceo & operor: propterea graue vos manet iudicium, qui in me ſæuitis. Quū per omnia Filius æqualis ſit Patri, vehemēs tamen eſt tapinoſis, id eſt, humiliatio in CHRISTO, agnoſcere Patrem pro doctore. Hoc aduerbium SICVT, verè hoc loco eſt ſimilitudinis. Obſerua: Pater docuit Filium, non quia ignorātem & prius diuinæ ſcientiæ expertem erudierit, aut in cognitionem adduxerit, ſed quia ſcientem ante ſecula genuit, gignendóque, ipſi Filio ſapientiam, ſicut & eſſentiam diuinam contulit. Eſt itaque Filius ab æterno ſapiens.

Pater quomodo docuit Filium.

Et qui me miſit, mecum eſt.

Pater & Filius vnum.

Ex reſurrectione & aliis ſignis cognóſcetis me Filium Dei, qui ita me miſit in mundū, vt tamen ab illo non deſerar: Ego enim & Pater vnum ſumus: ſummus inter nos cōſenſus eſt: ego in Patre, & Pater in me eſt. Eſt ergo MECVM, inſeparabiliter, & identitate ſubſtātiæ, & ego in eius ſinu ſum ab æterno: id eſt, conſubſtantialis ſum illi. Hæc nihil aliud ſignificant quàm Patrē Deum cum doctrinæ tum perſonæ CHRISTI tutorem & defenſorē eſſe. Eſt Deus Pater tutor & defenſor doctrinæ CHRISTI: Ergo CHRISTI doctrina

Pater tutor Chriſti.

ſtrina inexpugnabilis eſt,& verbum eius immotum manebit.

Et non reliquit me ſolum.

Epanaphora eſt cũ expolitione einſdem quod dixit,Meců eſt:ne quod de ſui cũ Patre æqualitate protulit ſacramentũ,negligẽter auditũ ſine fructu trãſiret, ſed repetitũ tenacius auditorũ animis infigatur. ET NON reliquit me ſolũ:quaſi dicat, Nõ ſolùm cognoſcetis identitatẽ ſubſtãtiæ Patris & Filii:ſed etiã intelligetis, quòd etiã me hominẽ cõtinuè ſeruauit, & nũquam me deſeruit. Aſſumpſi quidẽ formã ſerui,ſed interim nõ abieci Dominũ: factus ſum homo,nõ tamẽ repuli à me Deũ: is enim mecũ eſt:hoc eſt ego cũ illo ſum verus Deus.

Quia quæ placita ſunt ei,facio ſemper.

Argumento ab obediẽtia & ſedula cõmiſſi officii adminiſtratione petito,CHRISTVS ætiologiam adducit cur Pater perſonæ & doctrinæ ſuæ cuſtos & defenſor perpetuus ſit, ſiue cur non reliquerit Filium ſolum. Hoc erit vobis ſignum & argumentum, quòd Pater nõ me ſolùm reliquit:Ego optima fide fungor mea legatione, ſic vt quæ ille mandauit, illíque ſunt decreta, perpetuò expediam. Moſes quidẽ & Dauid quos tãtopere ſuſpicitis, multa fecerũt quæ Deo grata fuerũt:ſed nonnunquã offenderũt: Ego,ne vngue quidẽ tranſuerſo ab obediẽtia Patris recedo:& quæ ſunt illi placita,facio. FACERE Patri placita,eſt demãdatũ officiũ,& prout cõmiſſum eſt,expedire. Addidit SEMPER,id eſt cõtinuè,ſine intermiſſione,& perpetuò fuit Patri obediẽs Filius : cuius vita ſibi ſemper æqualis fuit:& vt vita,ita & doctrina. Hac cõtinua obediẽtia meruit vt homo nunquã à Deo deſeri:& Dei cõtinua cura abſque interpollatione ſeruari in ſuo officio & omnibus ſuis & actionibus & paſſionibus.

Filius Patri obediens.

Patri placita facere.

Hæc illo loquente,multi crediderunt in eum.

Tametſi Phariſæorũ malitia in pœnis ꝓmoueret:erãt tamẽ ex reliqua turba nõ pauci,in quibus ſemẽ Dei radices accepit,vt tũ erãt Euãgelicæ doctrinæ capaces. Iactus eſt aliquis gradus ad fidẽ,etiã ſi nõdũ eò ꝓfecerãt quò pòſt erãt promouẽdi. Audito ergo IESV, ſpe bona ex his quæ promittebat cõcepta,crediderũt illi. Obſerua & vide vt nunquã deſint apes,quæ ex floribus verbi Dei mel ſugãt,vtcũque inde aranei venenũ hauriãt. Idẽ aduerte verbi Dei potẽtiã,quũ MVLTOS dicit:& tenebrarũ expulſionẽ,aduentãte luce,quãdo crediderũt, deinde obiectũ fidei, IN EVM ſupple CHRISTVM,in quẽ ſe fides extẽdit. Colligamus ex toto hoc ſermone,Chriſtũ ſignificaſſe Iudæos ipſum cognituros in cruce à ſignis quæ tũc,& à reſurrectione & captiuitate facta ſunt. Omnia enim hæc,ait Theophylactus,cuius verba ſubſcribo,poterãt declarare eius fortitudinẽ. Vtrũque igitur ſcietis & fortitudinẽ meã,quãdo me crucifigetis, & cõcordiam meã cũ Patre: neque enim Pater vltus eſſet me,data ciuitate veſtra Romanis,vel ſignis in cælo factis,niſi Filius eius eſſẽ, & eiuſdẽ ſciẽtiæ, & nõ cõtrarius. Tũc igitur ſcietis quòd quæ doceo & dico,ab illo ſint,diuina omnino & verba Dei ac nõ mea,ſed eius qui miſit me.

Verbum nunquã ſine fructu.

Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderũt ei,Iudæos.

Quia (vt ille ait)nõ minor eſt virtus quàm quærere,parta tueri:dignatur Dominus,quos videbat cognoſcebatque etiam in animis fidei fundamenta ieciſſe, exhortari ad ſpiritualis ædificii conſummationem : nec ſatis eſſe cœpiſſe, niſi conſummauerint : & munire contra demollitores, fures, tentationes, inſidias,& id genus quæ à cœpto opere,id eſt à ſuſcepto ac credito verbo retrahere conãtur. Notãtque quoſdam hypocritas,vt ferè fit, fuiſſe inter hos; qui Domino videbãtur credidiſſe : & confirmat eos qui verè crediderant quod Euãgelium (cuius vſus eſt bene operari)non pertineat ad otioſos.

Otioſi nihil ad Euangelium.

Si vos manſeritis in ſermone meo,verè diſcipuli mei eritis.

Verbo MANSERITIS,hortatur ad pſeuerãtiã in ſuſcepta fide. Bene cœpiſtis credere verbis meis,quæ nũc audiſtis,à quibus cauẽdũ eſt ne aliorũ vos abducat incredulitas:ſed in his manẽdũ eſt. SI MANSERITIS,id eſt perſeuerauеritis in doctrima mea,cui etiã totos vos cõſecraueritis,VERE diſcipuli mei eritis,id eſt agnoſcã vos germanos,veróſque diſcipulos meos. Nõ illos verè diſcipulos meos agnouerim, qui modò credũt,paulò pòſt leui quodam offendiculo aut pſecutione recedũt. De his Dominus in parabola (Luc.ca.8.) mẽtionẽ facit, dicens,Nã qui ſupra petram:qui quũ audierint,cũ gaudio ſuſcipiunt verbũ, & hi radices nõ habẽt,quia ad tẽpus credunt,& in tẽpore tentationis recedunt. Perſeuerandũ eſt in ſuſceptò verbo : Qui enim pſeuerauerit vſque in finẽ,hic ſaluus erit. Hactenus Moyſi,qui vobis legẽ (quam ferre nõ potuiſtis) dedit , ſeruiuiſtus : is quem adumbrabat, præſens vobis loquitur cui ſi vos cõſecraueritis,& in fide permãſeritis,iã nõ eſtis Moyſi,ſed Dei diſcipuli. Obſerua quàm neceſſaria eſt hæc exhortatio,ne etiã quãlibet dura patientes,à verbo deficiamus. Nã dum res in portu & vado eſt, dum verbum proſperum habet progreſſum , benè audit , & ei

Verbũ Manſeritis.

Diſcipuli Dei.

Perſeuerantia commendatio.

Exhortationis neceſſitas.

ſuccedunt omnia feliciter,nemo non lætatur verbo,apud quod lubens permanet. At ſi modica exoriatur tempeſtas,& tentatio aduerſus verbum,ſi non bene audierit,nec felicem habuerit progreſſum, incōſtantes & non veri diſcipuli incipiunt à verbo deficere,ipſum abnegare,& profiteri ſe nunquam illud nouiſſe. Si conſtanter verbo adhæſerimus quanlibet magnis tentationum procellis agitati,ſubmergi nō poterimus, certò apud nos ſtatuentes, quod Dominus promiſſis ſtabit,qui nō ſinet nos tentari ſupra id quod poſſumus.Hæc exhortatio Chriſti,ſuauiſſimam noſtris cōſcientiis affert cōſolationē,explicans certū & probū ſignū,quo diſcere poſſumus nos diſcipulos CHRISTI, & filios Dei.Si tentatus video me manere, id eſt, adhærere verbo Dei,& ab illo non deficere,hoc ſigno meipſum conſolor,dum apprehendo me Deum habere propitium, qui dignatur me filium & diſcipulum habere,& in tentationibus non deſerere : cuius auxilium & fauorē ſentio hac fide qua experior me illius verbo adhærere. A cœpto itaque opere bono & ſancto, non eſt deſiſtendum,ſed perſeuerandum.Meminerimus vxoris Lot,quæ conuerſa retrò,in ſtatuam ſalis eſt mutata.Huc pertinet quod Lucæ cap.17,dicebat Dominus,Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò,aptus eſt regno Dei.

Diſcipulorū nota & ſignum.

Et cognoſcetis veritatem.

Qui diligens auditor in claſſe Domini cæleſtem veritatem nō Phariſaicas doctrinas profitentis,manſerit,is veluti verus diſcipulus COGNOSCET veritatem,id eſt, remoto velamine legis Moſaicæ,à die in diem, progreſſúque temporis in Euangelio promouebit,maiorem accipiens verbi cognitionem, quod in Spiritu & veritate intelliget : hoc eſt cognoſcet ipſam æternæ vitæ ſapientiam,qua quæ verè bona ſunt & intelliget & amabit. Aut COGNOSCET veritatē,id eſt me,qui ſum veritas,infra,cap.14, Ego ſum via, veritas & vita.& cap.17,Sermo tuus veritas eſt. Proinde eſt quidam huius cognitionis progreſſus & ordo:imprimis verbo credimus:fides,verbū, quod eſt IESVS CHRISTVS, arripit: at quū Chriſtus ſit theſaurus ſcientiæ, cognitionis,ſapientiæ,& intellectus,conſequens eſt, vt qui ſe totum fide viua Chriſto contradidit,cognitionis veritatis capax fiat. Supra cap.1, Lex per Moyſen data eſt,gratia autem & veritas per IESVM CHRISTVM facta eſt.

Auditor diſciplina Chriſtiana.

Cognoſcere veritatem.

Cognitionis veritatis gradus.

Et veritas liberabit vos.

Hæc tum VERITAS : vera ſcilicet ſcientia ſalutis, liberos vos reddet: nam dum per illam ſcientiam Deum verè cognoſcetis,ipſi omnino conſecrati eritis,& viuetis: viuentes quæ noxia ſunt agnoſcetis, & ab illis prorſus abhorrebitis, atque affectus, qui vos antea in ſeruitutem trahebant,veluti liberi,reprimetis,vitam cælo,Deóque dignam agētes. Aut dici poteſt,Qui totū ſe CHRISTO cōſecrauit,in libertatem vindicabitur:ad quam eſt quidā ordo & progreſſus.Primùm,audire verbum,hoc eſt CHRISTVM. Secundùm verò, credere & certo ſtatuere apud ſe firmas eſſe Dei promiſſiones.Tertiùm,manere in claſſe Dei, & ſe beneuolum verbi auditorem præſtare.Quartùm,cognoſcere veritatem,ſiue in Euangelio & doctrina CHRISTI promouere per illuminationem Spiritus Sancti, qui dicitur Spiritus veritatis,infra cap.16,Quum venerit ille Spiritus veritatis,ducet vos in omnē veritatem.Poſtremùm,eſt liberū eſſe à iure peccati & mortis:quod maximè operatur Spiritus Sanctus credentibus per CHRISTVM exhibitus.Rom.cap.5, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritū Sanctum, qui datus eſt nobis.2. Corinth. cap.3, Dominus autem Spiritus eſt.Vbi autem Spiritus Domini,ibi libertas.Propriiſſimum ergo Euāgelii & verbi officium eſt liberare à peccato & tyrannide eius,à prauis & mundanis cupiditatibus,à metu mortis, & à ſeruitute Phariſaicarum conſtitutionum : non autem ſtatum fortunæ mutare eximendo corpus à iure heri:non enim ſeruitus corporalis(qua ſeruus operas ſuas hero debet)pugnat cum libertate Euangelica. 1.Corinth.7.& 1. Petri cap.3, Diſcamus quæ vera eſt libertas, & à quo petenda. Verè liber & vera libertate inſignitus eſt, qui non trahitur ad iniquitatem,& principali Spiritu præditus eſt, vt liberè vitam cælo dignam viuat. Hanc veram libertatem ſolus CHRISTVS (qui donat Spiritum huius libertatis)confert. Obſerua: Quemadmodum his qui non credunt, graue exitium comminatus eſt,dicens,In peccatis veſtris moriemini:ita credentibus, & in fide manentibus ſuauiſſimam promittit conſolationem, libertatem ſcilicet à peccatis, quam conferre non poterant ſanguinis aſperſiones & ſacrificia: vmbræ enim erāt.At veritas nobis per CHRISTVM cōtigit.Vnde ſpirituale & verū ſacrificiū per fidem viuam (qua nos omnino conſecramus CHRISTO) liberat nos,vt amplius non ſimus ſerui : ſed filii Dei in Chriſto & per Chriſtum efficimur, qui natura Dei filius eſt, nos verò adoptione per ipſum. Cauendū eſt maximè ne iactes eiuſmodi voces: Liber per fidem ſum quæ nihil non abſoluit :

Veritas liberat.

Progreſſus ad veritatem.

Spiritus veritatis.

Euangelii officium.

Seruitus corporalis nō pugnat cum Euangelio.

quid

quid porrò meis opus eſt operibus? Omnia per Chriſtum abſolutè acta ſunt: longè latéque aberras. Abſit vt einſmodi voce, impium nequitiæ operculum prætexamus. Chriſtiana libertas eſt qua quis non coactè, ſed liberè & ex animo bona opera velut ſeipſum vincere ſtudens, operatur. Ad hunc modum diuus Paulus docet, Lex non eſt iuſto poſita: lex enim nihil iuris in eo habet quod accuſet: ſponte enim & Spiritu Dei (quæ lex poſtulat) exequitur. Hæc libertas propriè referenda eſt ad conſcientiæ pacem ac gaudium: ſed quia adhuc in carne viuit Chriſtianus, & inter homines, ſeruiendum eſt neceſſitati, comedendo, bibẽdo, mercando, &c. ita & frænanda caro, & ſeruiendum proximi neceſſitatibus. Inde ſpiritus ipſe ſua ſponte ac cum gaudio & voluptate ſuſcipit negotium frænandæ carnis & ſeruiendi fraternis neceſſitatibus. In hunc modum debitores ſumus. Sic diuus Paulus 1. Corinth. cap. 9. Rom. cap. 6. & 7. & Galat. cap. 5, Vos in libertatẽ vocati eſtis, fratres, tantũ ne libertatem detis in carnis occaſionem, ſed vt per charitatem Spiritus, ſeruiatis inuicem.

Impiorũ voces blaſphemæ. Chriſtiana libertas.

Reſponderunt ei.

Iſte ſolet eſſe impiorum genius, vt his ſibi placeant, quibus nequaquam meliores redduntur, vt eſt à ſanctis & maioribus genus ducere, quum Deus contrà velit nos quempiã à vita, à ſtudiis, ab animo æſtimare. Iſtorum typum gerunt Phariſæi, qui nobilitate & prærogatiua maiorum tumentes, indignabundi CHRISTO reſponderunt.

Perſonæ æſtimatio à virtute

Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis liberi eritis?

Hoc reſponſum ex Phariſæorũ fœtido & male olente ſtomacho prodiens, oſtẽdit ipſos nulla re magis offenſos, quàm quòd ſe ſeruos audirẽt. Tãta illorũ erat cæcitas & ignorãtia, vt ex libertate Euangelica & ſpiritali, carnalem intelligerẽt. Quales (aiunt) putas nos eſſe, quibus tu abiecta perſona longè maioribus noſtris inferior, pollicẽris libertatẽ? quaſi verò ſeruitutem ſeruiamus nos, qui maximi illius Patriarchæ Abrahæ poſteritas ſumus, ingenui ex ingenuis prognati, & auita nobilitate inſignes, cuius ſemini promiſſum eſt regnum æternũ, NEC vlli vnquam ſeruiuimus, id eſt, nulla gens in nos authoritate diuina dominiũ exercet: quãuis Romanus imperator regnum noſtrũ tyrãnicè occupet, non tamen id iure diuino fit, à cuius tamen ſubiectione ſi volueris nos in libertatem vindicare (modo id præſtare poſſis) nobis gratiſſimum eſſet. Vnde libertatẽ promittis, quaſi ſerui ſimus manumittendi? & veluti Abrahæ filii ex Agar ancilla, & non ex Sara libera, liberi prognati, Saraceni liberi, non Agareni ſerui ſumus? Quid igitur inuris generi noſtro notam, perinde ac ſi ex ancilla Agar nati eſſemus? Hoc certè non eſt libertatem polliceri, ſed liberũ genus, ſeruitutis nota ſordidare. Impudico ore mẽtiti ſunt dicentes, NEMINI ſeruiuimus. Seruierũt enim quoties in captiuitatẽ ducti ſunt, & AEgyptiis ſub Pharaone in luto, latere & paleis: Babyloniis ſub Nabuchodonoſor, & aliis multis. Item, Ioſeph vnus ex Patribus eorũ (Geneſ. cap. 39) ſeruiuit in AEgypto, doctore Dauide Pſalmo 104, In ſeruum vænundatus eſt Ioſeph: ſed vſque adeò præceps & vehemẽs eſt cõtradicendi ſtudium, vt quicquid in buccam venit, impræmeditatè dicant, nihil attendentes quod pronuntiant verum ſit néne.

Iudaeorum carnalis apologia de ſua libertate

Iudæi ſeruierũt.

Reſpondit eis IESVS.

Quum Dominus Iudæorum craſſitudinem obſeruaret, qui in rebus carnalibus ponebant fiduciam, & gloriã ſuã, interim negligentes ſpiritualia, quæ nos Deo cõmendant: nec intelligerent de qua libertate eſſet loquutus: dignatur imprimis CHRISTVS explicare, ſe de animorũ libertate loquutũ, quæ ſpiritualis eſt: qua liberamur per Chriſtũ à peccatis. Deinde reſpõdebit illorũ gloriationi in authore libertatis ſuæ, Nos ſemẽ Abrahæ ſumus.

Libertas animorum.

Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Rem etiam maximè certam & ſeriam, propter imbecillitatem noſtram iuramento cõfirmat, & explicat de qua libertate ipſe loquatur. Vos (inquit) veſtra opinione liberi eſtis, nimirũ ingenui filii Abrahæ ex Sara libera. Non eſt hæc vera illa libertas de qua loquor: hanc vt cognoſcatis operæpretium eſt prius intelligatis, quæ ſit vera captiuitas & ſeruitus. Eſt quidẽ genus quoddã captiuitatis ac ſeruitutis, ſi quis ex ancilla naſcatur ſeruus, aut capiatur in bello, aut ſeipſum in alterius poteſtatẽ iure ciuili vẽdat, aut carcere tetro captiuus includatur. At aliud eſt ſeruitutis genus lõgè turpius, & calamitoſius: à quo neminẽ aſſerit maiorũ quãlibet magna nobilitas. Quod eſt illud? quæ eſt illa vera captiuitas? Pro certo cõfirmo vobis (ait Chriſtus) SI QVIS cõmittit peccatũ, ſeruus eſt ſub poteſtate & tyrãnide

Captiuitas.

Seruitutis variũ genus.

peccati & Satanæ,ac ſui iuris eſſe deſinit. Sunt ergo omnes homines nati ſerui,quia omnes peccanerunt & egent gloria Dei,Rom.cap.3. Quibus iure ſuo dominantur,& tyrannidem exercent,peccatum vt occidat,mors vt damnet,& Satan vt perdat. Tãta eſt hæc captiuitas, atque adeò vrget,vt qui hac tenetur ſeruitute,nihil libero animo agere videatur: inquietus agit omnia,nullam domi foriſve conſcientiæ pacem habet,etiam ſi alioqui corpore vegeto & libero ſit. Ab hac vera captiuitate non poteſt ſeruus cõſeruum liberare & manumittere, qui & ipſe peccato eſt obnoxius : ſed ille ſolus liberos reddit & ingenuos, qui ſolus nulli peccato eſt obnoxius. Is vnus ſolúſque eſt Dominus IESVS CHRISTVS, Deus & homo,qui ſua cruce,morte,& reſurrectione,nos (qui omnes in Adam peccauimus & egemus gloria Dei) vera libertate donare poteſt,& liberare à iure peccati,ne nos occidat: à minis & tyrannide mortis, ne nos damnet: & à Satana,ne nos perdat: vt nos reſtituamur iuſtitiæ,gaudio,vitæ,& Deo optimo maximo,cui æternùm viuamus. Hoc beneficii CHRISTVS præſtat, liberóque nos ſpiritu donat,qui etſi in præſenti non omnem peccati, hoc eſt deprauati animi tyrannidẽ & fomitem extinguat,fortiter tamen illum reprimit, neque cedit,donec prorſus illum deiiciat & eliminet. 1. Corinth.15, Deinde finis: quum tradiderit regnum Deo & Patri,quum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutẽ. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſimè autẽ inimica deſtruetur mors. Quãdiu ergo hìc ſumus,ſemp nos ſuis machinis impetẽt tyranni illi,nec auferẽtur extrinſecus tẽtationes peccati,mortis,& diaboli: nec ab illorũ ſenſu nos liberat vera libertas,ſiue vina fides, donec venerit nouiſſimus dies ille iudicii: ſed liberat credẽtes à iure & dominio ipſorũ,& adimit eis aculeum quo omnes homines peribant, 1.Corinth. cap.15.ex Oſea,cap. 13, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autẽ mortis,peccatũ eſt: virtus verò peccati, lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrũ IESVM CHRISTVM. Sentiemus quidem aduerſarios,ſed fide illos ſubiugabimus, & certò vincemus. Itaque vera captiuitas eſt à peccato,cui omnes naſcimur ſerui & captiui, duram ſeruientes ſeruitutem, quoad manuducamur, hoc eſt renaſcamur per CHRISTVM omnium dominum, herum & magiſtrum. Dicet aliquis, Expende mihi aliquod genus peccati, vt ſentiam quãta tyrannide peccatum in homine dominetur. Auaritia peccatum eſt, quæ ſi alicuius animum occupauerit, quid non cogit? in diuitiis inopiam facit: liberalem, tenacem reddit: animum nunquam ſinit quietum: cogit vt noctes inſomnes congerendis diuitiis protrahat auarus,cui tantum deeſt quod habet,quàm quod non habet. Et quid non mortalia pectora cogit auri ſacra fames? Si in homine regnet ambitio, ſtatim tyrannidem exercet, & veluti ſummum habens dominium, cogit ſycophantizare, adulari, paraſitari, ex alieno viuere, inuidere, proxîmum contemnere, initum fœdus frangere, cum nullo pacem habere, & nunquam rebus præſentibus cõtentum eſſe,ſemper ſitire,& nunquam ſaturari. Hoc eſt tyrannicum peccati dominium, donec cogat in æternam perditionem. Non ergo regnet (ait Paulus Rom.cap.6.) peccatum in veſtro mortali corpore,vt obediatis concupiſcentiis eius: ſed neque exhibeatis membra veſtra,arma iniquitatis peccato : ſed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes,& mẽbra veſtra,arma iuſtitiæ Deo. Vide quæ in illum Pauli locum ſcripſimus. Obſerua: Verbi & Euangelii officium eſt, liberare à peccato. Seruum peccati eſſe: eſt à peccato angi,tribulari,vexari & damnari. Obſerua: AMEN AMEN dictum eſt pro Quàm veriſſimé. Hebræi enim ſuperlatiuum faciunt tam in aduerbiis quàm in nominibus eiuſdem vocis repetitione.

Quis verè liberat.
Chriſtus verè liberat.
Tyranni à quibus Chriſtus liberat.
Tẽtationes extrinſecæ nõ deerunt.
Mortis aculeus.
Mors victa.
Captiuitas vera
Ambitionis incommoda.
Peccati tyrannicũ dominium

Amen Amen

Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum.

Singulari quadã collatione confert hoc loco omnes homines ſecum,vt ad ſperandã à ſe hanc verã libertatem incitaret: nomine SERVI ſignificans omnes homines qui in Adam peccauerũt. Seruus tametſi ad tẽpus in domo quadã agit, tamen quoniam ſeruus eſt,ad nutum & voluntatẽ Domini domo exigitur, hæreditatis expers: filius autẽ bonorũ omnium hæres eſt, perpetuũ ius in domo habens. Hoc ſimili non ſolùm nos ad libertatem inuitat, ſed etiam ſignificat nos omnes ſeruos peccati natos, Dei filios fieri oportere. Obſeruãdum eſt DOMVM hoc loco intelligi, aut Eccleſiam in præſenti ſeculo (de qua ſcribit Dauid, Pſalmo 23, Domine, dilexi decorem domus tuæ,& locũ habitationis gloriæ tuæ: aut alterũ in cælis,in qua beati vita fruuntur æterna. Pſalmo 83, Beati qui habitant in domo tua Domine,in ſecula ſeculorũ laudabũt te. Theophylactus hoc loco ait DOMVM accipi pro poteſtate,

Serui.
Filii & ſerui collatio.
Domus.

ſtate,ſicut pro principatu vſurpatur,infra cap.4,In domo Patris mei mãſiones multæ ſunt. SERVVM peccati intelligito, nõ quia peccat, (nõ eſt enim homo qui nõ peccet 3.Reg.8. & Prouerb.cap.24,Septies in die cadit iuſtus.)ſed quia permanet in peccato, quo oblectatur,& ex inueterata peccãdi conſuetudine,veluti quodã reti peccatorũ irretitus,in peccatis totus moritur,& ſepelitur. Huiuſmodi ſeruus in neutra domo manet: in priore quidem ſecundùm ſpeciem & externam conuerſationem diuerſatur,reſectus tamen eſt à corpore myſtico,nõ ſecus atque putridum membrum à vegeta corporis parte: neque in poſteriore manet,in quam ſolus ingreditur qui ſine macula operatus eſt iuſtitiam. *Peccati ſeruus.*

Si ergo Filius vos liberauerit,verè liberi eritis.

Quum operæpretium ſit nos omnes filios Dei fieri oportere, & id beneficii non niſi per ipſum vnigenitum conſequi poſſumus, rectè intulit, SI ERGO Filius vos liberauerit,verè liberi eritis. Quaſi diceret,Ego CHRISTVS ſolùs ſum Filius Dei:ergo ſolus bonorũ Dei hæres. Quare ſi volueritis manumitti & in libertatẽ aſſeri,ac in hæreditatem bonorũ reſtitui,nõ eſt quòd eam expectetis à Moſe,aut Patriarchis, aut Sacerdotibus veſtris, (quorũ adminiſtratio fuit ad tempus)neque quiſquã horũ prorſus immunis fuit à peccato, neque quiſquã ius habuit abolẽdi peccata,neque quiſquam ad plenũ nouit veritatẽ, ſed expectãda eſt à me vnico Filio,hærede omniũ bonorũ,& permanente in domo in æternũ,cui tota perpetuáque domus poteſtas tradita eſt. Ego ille ſum, qui ſi à peccatis abſoluero,& ab erroribus vos liberauero,verè plenéque liberi eritis,etiã ſi ex ancilla Agar nati fueritis. Obuiã igitur omnes eamus Domino, libertatẽ conſequuturi, ſi nos ipſi totos cõſecrauerimus. Nam ille dat Spiritum ſuum,quo liberi & pronis animis,quæ Dei ſunt ſectemur, quæ ſola vera libertas eſt. Quid enim profuerit carne orbi imperare, & animo eſſe ſeruum mortis? Is verè mancipium eſt crudeliſſimorum tyrannorum,peccati,mortis,inferni,& Satanæ, etiam ſi fuerit à ſanctiſſimis,nobiliſſimis,ac liberrimis parentibus prognatus. Conſule Apoſtolum ad Rom.cap.4.& 8. & ad Galat. cap.4. vbi allegoricè tractatur per exempla libertas Chriſtiana,& ſeruitus legalis. Non inutile fuerit videre locum 2.ad Corinth.cap.3. Obſerua: Filius liberator eſt,ergo & liberati per illum æterni erũt. Item, Hæreditas ſpectat ad liberatos per CHRISTVM, qui dicuntur filii Euangelii:& qui ſub Euangelio ſunt, verè ſunt liberi. Verè liberari,eſt fructus fidei in CHRISTVM. *Libertas à ſolo Chriſto.* *Libertatis Spiritus.* *Filii Euangelii liberi.*

Scio quia filii Abrahæ eſtis.

Poſteaquam docuit carnis libertatem apud Deum pro nihilo haberi, ſed ſolam ſpiritualem ac veram libertatem ex operibus æſtimandam: nunc incipit reſpondere ad prærogatiuam,qua Iudæi maiorum nobilitate & ſanctitate gloriabantur, ſiue auita fide & probitate. Audio vos nomine Abrahæ vobis placere; ſcio & confiteor vos ex Abraham prognatos eſſe: ſed nihil aut parum refert carne & ſecundum Iſmaelem ex Abraham natum eſſe,ſi non habeatur ſpiritus Abrahæ, vnde & vita & ſtudium Abrahæ ſequatur. Ad Rom.cap.9, Non enim omnes qui ex Iſrael ſunt,ii ſunt Iſraelitæ,neque qui ſemen ſunt Abrahæ,omnes filii. Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen,id eſt,non qui filii carnis, hi filii Dei: ſed qui filii ſunt promiſſionis,æſtimantur in ſemine. *Abraha ſpiritus.* *Filii promiſſionis.*

Sed quæritis me interficere.

Leuis & popularis eſt gloriatio, maiorum ſtemmate gloriari, & nullum ſui ſpecimen præclariſſimis geſtis exhibere: natura comparatum eſt, minores referre maiorum probitatem, & factis declarare ſe illorum poſteros eſſe,niſi degeneres filii videri velint. Agnoſco quidem in vobis ab Abraham originem, ſed non fidem & religionem, qui adeò credidit Deo,vt non dubitauerit ad illius iuſſum, vnicum, quem habebat ex Sara, filium Iſaac mactare: quãuis per hunc promiſſa illi eſſet numeroſa poſteritas. Iam facto declaratis vos degeneres eſſe,& non filios Abrahæ ſecundum promiſſionem: hoc eſt ſecundum Spiritum; ſed ſecundum carnem ex Iſmaele Iſaaci hæredis perſequutore, dum non ſolùm me Filium Dei,vnicum hæredem perſequimini,ſed & conamini meipſum interficere,pro natura carnalis filii Abrahæ,qui eſt Iſmael. Huc ptinet quod ſcribit Paulus ad Galat.cap.4, Nos autẽ fratres ſecundum Iſaac promiſſionis filii ſumus: ſed quemadmodum tunc is qui ſecundum carnẽ natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam,& filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cũ filio liberæ. *Gloriatio popularis.* *Abraha fides commendatur.* *Iſmaelita.*

Quia ſermo meus non capit in vobis.

AEtiologia eſt ab incredulitate ſumpta,qua oſtenditur cur Iudæi ſint Abrahæ filii degeneres. Vos ratione humana & ſenſu veſtro vultis ſermonem meum comprehendere, qui *Iudæi ab Abrahã degenerant.*

r. iii.

ſola fide apprehenditur: ideo vos me perſequimini, inſania veſtra cõtra me eſt, quia SERMO meus ſublimior eſt veſtra cogitatione, & à vobis capi nequit: propter hoc, nõ oportet me occidere, ſed magis orare, vt doceam dogmatum ſublimitatem & colere & obſeruare.

Capio, verbum. Sermo meus non CAPIT, id eſt, locũ nõ habet in animis veſtris liuore & odio occupatis: vnde non creditis ſermoni meo, qui ſpiritualis eſt. Hæc incredulitas cauſa eſt, cur me vt blaſphemum, opinione quidem veſtra, perſequamini, & interficere conemini: atque manifeſtè declarat vos maximè alienos à moribus patris veſtri. Abrahã nihil hæſitauit de promiſſis (quanquam natura reclamaret) ſed credidit legato, per quem illi loquebatur Deus. Vos autẽ me præſentem (per quem Pater vobis & loquitur & maiora pollicetur) neque recipitis, neque mihi creditis: ſed vt impoſtorẽ & calumniatorẽ perſequimini, & malicioſis conſiliis mortem machinamini: non igitur Abrahæ poſteri eſtis ſpirituales, ſed carnales.

Ego quod vidi apud Patrem, loquor.

Hic locus cum ſequente collatio eſt, qua cõferuntur cauſæ ſermonis & operũ CHRISTI, ſimiliter doctrinæ & operum Iudæorum. Argumento à certitudine ſuæ perſonæ & *Patris, & Filii vna doctrina.* ſermonis ſui petito, CHRISTVS humilitate ſuæ perſonæ offenſis Iudæis mederi ſtudet: atque hanc certitudinem à cauſa efficiente probat: procedítque probatio à certitudine ſuæ perſonæ ad certitudinem doctrinæ ſuæ ſuorúmque operũ. Eſtq́ue hæc ſententia etiam per occupationem dicta: dicere enim potuiſſent, Nos te propter doctrinam odimus, *Doctrina Chriſti verax. Filii opera non diſſimilia operibus Patris.* quia non dicis à Deo, ſed à teipſo, propterea non poſſumus doctrinam tuam capere. Reſpõdet non à meipſo loquor, ſed quæ APVD PATREM meum vidi, id eſt, diuina & cæleſtia (quæ Patrem meum exprimunt) loquor. Licet vna eadémque ſit Patris & Filii ſcientia, tamen tapinoſis eſt in CHRISTO per carnem humiliato, quũ dicit, EGO quod VIDI, id eſt, expertus ſum apud Patrem, loquor. Hoc verbo LOQVOR, Chriſtus complectitur & doctrinam & opera ſua. Pater meus cæleſtis verax eſt, qui quum ſeſe totum in me expreſſerit, non poſſum non loqui veritatem. Veritatem vidi, veritatem loquor, quia ſum veritas. Ego enim natus ſum Filius Dei veracis ante omnia ſecula. Sunt ergo vera quæ dixi, me eſſe lucem, fontem vitæ, panem viuum, & huc à Patre miſſum, non vt iudicem mundum, ſed vt per me ſaluetur mundus. Et doctrina mea, & opera mea oſtendunt me ex verace veniſſe, & veracem eſſe.

Et vos quæ vidiſtis, apud patrem veſtrum, facitis.

Iudæi diſſimiles Abrahæ. Vos ex operibus veſtris diſſimillimi eſtis Abrahæ: qui qualia apud patrem veſtrum vidiſtis & didiciſtis exequimini. Quum igitur opera veſtra ſint, perſequi malicioſis conſiliis mortem innocentis & machinari, inuidere, occidere, interficere, & huiuſmodi, oportet vos illa didiciſſe & vidiſſe APVD patrem veſtrum, qui homicida ſit & impoſtor. Is *Satanas Iudæorum Pater.* Satanas eſt, apud quem VIDISTIS hæc, id eſt, in Satanæ poteſtate hæc operamini, illius malitiam imitantes, & diſciplinam obſeruantes, veluti qui in verba illius magiſtri iuraueritis. Quũ ergo loquamini & faciatis quæ apud malicioſum patrem veſtrum vidiſtis, conſequens eſt & doctrinam veſtram & opera veſtra mala & impia eſſe. Huc pertinet parœmia illa vulgaris, Malus coruus, malum ouum. *Malus coruus malum ouum.*

Reſponderunt, & dixerunt ei.

Quum Iudæi ſubodorarent CHRISTVM loqui de libertate & origine ſpiritali, mo rúmque ſimilitudine & imitatione, nec bene ferrent dictum Chriſti, VOS quæ vidiſtis apud patrem veſtrum facitis, ſic reſpondent, vt conuitium aliquod in Abraham ex dictis CHRISTI eliciant, vt ſi ita fieret, populum ad lapides prouocarent. Nam quum dixiſſet palam illorum mala eſſe opera, illóſque agere quæ apud patrem ſuum vidiſſent, nec agnoſcerent alium patrẽ quàm Abraham, exiſtimant ſe ſuo reſponſo perſuaſuros populo, quod CHRISTVS hoc dicto, Patriarchã Abrahã taxaret, qui talis fuiſſet, quales habebat filios.

Pater noſter Abraham eſt.

Quum certò ſtatuerent ſe eſſe filios Abrahæ, nec alium patrem habere quàm Abrahã: Quid? (aiunt) audimus te dicentem nos agere, quod apud patrem noſtrũ vidimus, & mala *Abrahæ cõmendatio.* noſtra eſſe opera? Es ne dicturus aliquid contra patrem Abraham ſanctiſſimum Patriarcham, qui nobis omnibus abſolutiſſimum viuendi exemplar eſt? Ille omnium iuſtiſſimus ẽſt: cur illum calumniaris, quaſi nos impia docuerit? non iſta feremus. Defendunt ſe contra CHRISTVM accuſantem illos: defenſionem à prærogatiua ſua quærunt, atque ad hunc modum videntur argumentari, PATER noſter Abraham eſt, ergo doctrina noſtra,

& opera noſtra bona ſunt, nec à te abiecta perſona veniunt arguenda. Quàm male argumententur, nouit etiam elementarius dialecticus.

Dicit eis IESVS.

Non eò tendit CHRISTI reſponſum, vt durius quicquam dicat in Abraham, quem tantopere commendat, neque vt neget Iudæos eſſe filios Abrahæ ſecundum carnem, quemadmodum paulò antè dixit, Scio quia filii Abrahæ eſtis: ſed vt diſcernat inter Iſmaelitas & Iſraelitas, hoc eſt inter carnales & ſpiritales filios fide imitantes Abraham, & iuxta fidem operantes.

Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.

Veri & germani filii, parentes & eorum caſtimoniam imitantur: vos ſemper gloriamini de patre veſtro Abraham, cuius mores & ſanctimoniam nulla ex parte aut attingitis, aut imitamini. FACITE opera eius, id eſt, credite quod ille credidit, ſcilicet in ſemẽ illud promiſſum, in quo benedicendæ ſunt omnes gentes. Fide adhæſit Abraham verbo promiſſionis, vidit eum qui vobis loquitur, quem tamen quæritis interficere: ratiocinatur Dominus ex ſignis reciprocis, ſiue vt dialectici loquuntur, conuertibilibus, Si animal eſt, ſentit: ſi ſentit, animal eſt. Ponit enim hanc definitionem, Filius eſt qui patrem imitatur. Si eſtis filii Abrahæ, vtique facitis illius opera. Si facitis, eſtis filii: Sed non facitis, non eſtis igitur filii.

Germanorũ filiorum genius.

Conuertibilia.

Nunc autem quæritis me interficere.

Argumento ab opere Iudæorum diuerſo, ab operibus Abrahæ petito, apertè probat Iudæos eſſe degeneres filios Abrahæ. Vbi eſtis, inquit, filii Abrahæ, quum ſitis homicidæ, & ſanguinis innocentis ſitibundi, quæratíſque me occidere?

Hominẽ qui veritatẽ vobis loquutus ſum, quã audiui à Patre.

Hæc per occupationem dicuntur, ne quis diceret, iure quærunt te occidere, addit, Hominem veracem, non aduerſarium Deo, qui non ſuam gloriam quærit, quum veritatem dicit, quam non ex ſe comminiſcitur, ſed quam audiuit ex Deo: vt quiſquis ei diffidit, eundẽ & Deo diffidere neceſſe ſit. Quæ eſt veritas quam dixit? Quòd æqualis ſit Patri, & non ſeruus, ſicut vnus Prophetarũ, ſed filius: nihil proprium vel docens vel faciens, ſed omnia quæ Patris ſunt. Hæc eſt veritas propter quam volebant illum interficere Iudæi.

Veritas propter quã Iudæi Chriſtũ perſequuti.

Hoc Abraham non fecit.

Perſequi hominem innocentem, & malicioſis conſiliis vitæ eius inſidiari, neque nouit vnquam Abraham, neque docuit. Vos igitur non eſtis veri Abrahæ filii, qui longè diſſidetis ab illius moribus.

Vos facitis opera patris veſtri.

Nominatim non explicat CHRISTVS patrem illorum, cuius mores & opera imitantur, tacitè tamen inſinuans diabolum eſſe. Abraham non vos agnoſcet filios ſuos, qui rem impiam molimini, longè diſſidentem ab illius moribus. VOS facitis nõ Abrahæ, ſed PATRIS veſtri opera, hoc eſt, Opera veſtra ab operibus Abrahæ diuerſiſſima, manifeſtè oſtendunt vos habere alium patrẽ quàm Abrahã, quiſquis is eſt, cuius ingeniũ exprimitis.

Dixerunt itaque ei.

Iudæi in conſcientiis conuicti CHRISTVM veracem eſſe (qui manifeſta probatione oſtendit illos non eſſe veros Abrahæ filios) irritatiores facti, conſultant inuicem, dicentes, Aliò recurrendum eſt quàm ad Abraham, quem quoties nominauerimus, ille ſemper dicturus eſt, Quare non illum imitamini, de cuius genere gloriamini? At ſcimus Deum communem omnium eſſe patrem, nobíſque peculiarem eſſe ex ſigno circuncisionis: dicamus nos non eſſe ſpurios, qui Patrem habemus Deum, vt videamus quid hic impoſtor calumniabitur, & nobis reſpondebit.

Nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum.

Heus tu IESV Nazaræne, quem tu patrem nobis alium aſſignas, qui nobis parentem adimis Abrahã? Quũ non ſimus ex ſtupro, gloriari nobis liceat de hoc quòd nõ ſimus poſteritas Abrahæ, verũ etiam, ſumus filii Dei. Quòd ſi alium Patrẽ quàm Deũ totius gẽtis noſtræ cõmunem patrẽ tribuis: non ſolùm in nos, ſed & in vniuerſam Iudæorum gentem

contumelioſus es, quem manifeſti mendacii arguemus, quando ſuſpicamur te dictis tuis inſinuare, neque Deum neque Abrahamum, ſed Satanam eſſe patrem noſtrum. Si iuxta carnem genus rogaueris, omnibus apertiſſimum eſt Abrahamum eſſe Patrem noſtrum. Si de ſpirituali patre quæſieris, is eſt Deus. Nam circuncisio nobis in ſignum data eſt, quòd ſumus Filii Dei. Geneſ. cap. 17, Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis, fœdere ſempiterno, vt ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te. Exod. cap. 4, Filius meus primogenitus Iſrael. Obſerua iſtorum arrogantiam & inflationē. Poſteaquam illos Dominus à cognatione Abrahæ eiecit, & alienos conuicit, ambitione turgidi inſurgunt, vt præ arrogantia, ſeipſos etiam Dei filios faciant rurſus. Quamuis Dominus multos ex ſtupro prognatos aſſeuerare potuiſſet, quòd contra legem admiſcebantur gentilibus Hebrææ mulieres, & Iudæi gentilibus: non tamen id facit, cuius ſtudium eſt non reprehendere eorum carnalem ignobilitatem, ſed declarare eos ſecundū Spiritum degeneres eſſe. Dici poteſt in hunc ſenſum, NOS non ſumus ex fornicatione, id eſt, non ſumus ex gentilibus idololatris, quibus Deus non ſe promiſit vt nobis. Vſu Scripturæ FORNICATIO, pro idololatriæ impietate ac cordis prauitate accipitur, vt videre eſt Deuteronomii cap. 31, Fornicabitur poſt deos alienos. Oſeæ cap. 4, Fornicatur terra à Domino. Eſaiæ cap. 1. & 57. Hieremiæ cap. 1. & 3. Ezechielis cap. 10, 16, & 23. Iudic. cap. 8.

Iudæorū pater.

Fornicatio.

Dixit ergo eis IESVS.

Quum Iudæorum reſponſum impudentiam magnam haberet, ſeuerius à CHRISTO retunditur. Nihil profectò dici viderìve poteſt impudentius, quàm quoſdam gloriari & putare ſe in album filiorum Dei repoſitos eſſe, & interim grauiſſimis ſceleribus totos madere, & CHRISTI vitæ inſidiari. Propterea quum reiecti à familia Abrahæ, ſua arrogantia ſeſe in filios Dei aſſeruiſſent, Dominus oſtendit illos magis aduerſarios Deo.

Impudentia.

Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me.

Argumento ab effectis ad cauſam, probat Iudæos ſimpliciter non eſſe veros Dei filios, licet ratione conditionis naturæ, omnium pater ſit Deus. Si Deus vobis pater eſſet, hoc eſt veri germaníque eſſetis Iſraelitæ, vos me vt fratrem diligeretis, qui ſum Patris expreſſa imago, qui Patris mores, vt decet germanū filium, exprimo. Quum CHRISTVS ſit vox & verbum Dei, via ad Deum, veritas, ſapientia, & omnium bonorum theſaurus, quæ bona non ſolùm poſſidet, quâ filius eſt, ſed etiam quâ homo. Filius enim Dei, homo factus eſt, Verbum caro factum eſt. Conſequens eſt, vt nemo verè gloriari poſſit de Deo, niſi fide habita in CHRISTVM. Quare faceſſant hinc Turcæ, Iudæi & infideles omnes vbivbi ſunt, qui gloriantur ſe verè colere vnum Deum cæli & terræ, qui neque CHRISTVM vt Deum recipiant, neque in ipſum credant. Non eſt proculdubio ad Deum aditus, niſi per CHRISTVM: quem qui neſcit, & Deum ipſum ignorat.

Filius germanus.
Christus theſaurus.
Nemo de Deo glorietur citra Chriſtum.

Ego enim ex Deo proceſſi & veni.

Rationem à cauſa ad effectum CHRISTVS adducit, cur ipſum Iudæi diligere debeant. Si Deus vobis pater eſſet, diligeretis me, qui non ſum Deo aduerſarius, & nihil aliud exprimo quàm Patrem, nec alterius negotium ago quàm Patris: QVIA ex Deo proceſſi, generatione æterna & ineffabili, ſecundum diuinitatem, qua Deus ex Deo, omnipotens de omnipotente, æternus de æterno genitus ſum. ET VENI, iuxta aduentum in carne, in mundum ad redimendum, ſaluandum, & omnibus benefaciendum. Qui quū non ſim aduerſarius, ſed maximè in quo ſibi complacet Pater, vos neque filii, neque amici eius eſtis, quando mihi aduerſamini, & vitæ meæ inſidiamini. Obſerua: PROCEDERE ex Patre, diuinitatis eſt: VENIRE verò, humanitatis.

Argumentum quòd Iudæi non ſunt Filii Dei.

Procedere & venire.

Neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit.

Præcedentem rationem repetit, & expolit, vt tenacius auditorum animis hæreat. Ego neque huc priuata authoritate veni, neque meipſum legaui, vt quicquam ex me loquar, aut faciam: ſed ille (quem vobis communem aſſeritis patrem) miſit me. Vos igitur me vt Patris legatum excipere & diligere debetis.

Quare loquelam meam non cognoſcitis?

Hoc ferè cuique adnatum eſt, vt ſuo ſermone & idiomate exprimat cuiâs ſit. Exemplo nobis erit Petrus, cui ancilla hoſtiaria reſpondit, Galilæus es: nam & loquela tua manifeſtum te facit. CHRISTVS diuinam loquelam habens, hoc eſt virtutem aliquam exerens, audiebatur

Idioma prodit quis cuias ſit.

audiebatur cognoſcebatúrque ſupra modum humanum loqui.Interrogat Iudæos:Si mihi & vobis communis eſt pater, & eiuſdem patris filii ſumus, cur non agnoſcitis linguam eius qui verus eſt filius, qui ſemper apud Patrem fuit, antequam in mundum veniret: qui nihil loquitur quod à Patre non audiuerit:qui eſt verbum Patris? CVR meam loquelam non cognoſcitis? Obſerua. Quemadmodum CHRISTVS miracula operabatur longe excellentiore modo quàm Prophetæ (nimirum imperando) & docebat ſicut poteſtatem habens,ita & modus eius loquendi dininus erat,vim aliquam exerens diuinam ſupra hominem.Deum loqui, vſu Scripturæ eſt cordibus manifeſtare, aperire, & reuelare, Pſalmo 84, Audiam quid loquatur in me Dominus,hoc eſt,Quid menti meæ indicet,ipſe animaduertam.

Deum loqui.

Quia non poteſtis audire ſermonem meum.

AEtiologia eſt cur Iudæi non cognoſcant loquelam CHRISTI,& non credant Euangelio. Quare (inquit) loquelam meam non cognoſcitis?QVIA audire non poteſtis. Fides ex auditu eſt,auditus autem per verbum. Sed vnde AVDSRE non poterant?Quia corrigi credendo nolebant. Cognoſcere loquelam CHRISTS,eſt credere Euangelio. Obſeruauit Theophylactus in hunc locũ,Non poſſe,pro Non velle poſitum: NON poteſtis,id eſt non vultis audire ſermonẽ meum, propter ſanguinariã veſtrã voluntatẽ liuore & odio plenam.

Iudæi cur Euangelio non credunt.
Chriſti loquelã cognoſcere
Poſſe pro Velle.

Vos ex Patre diabolo eſtis.

Vos loquelam meam neque cognoſcitis neque ferre poteſtis. Cur ita?quum per me vobis loquatur Deus,& nihil quod ab eius præſcripto & pietate erga homines degeneret,conſpiciatis? Sunt mores veſtri longè diuerſi à meis,& ex diametro meis aduerſarii. Eſt mihi ergo alius Pater à veſtro, cuius ingenium & mores refertis. At ne vos diu ſuſpenſos ſuſtineam, ſi nomen patris veſtri (à quo moribus non eſtis degeneres) tantopere deſyderatis audire, vos neque ex Abraham, neque ex Deo prognati eſtis, ſed EX DIABOLO,cuius mores induiſtis, & illius germani eſtis filii. Qui vos viderit, & intus & in cute nouerit, mox dicet, vos ad viuum referre diabolum: nam illius ingenium & indolem ſpiratis. Quæris vnde Iudæi ſunt filii diaboli?Reſpondeo,imitando,non autem naſcendo,pater eſt non natura,ſed exemplo. Vnde diabolus? Reſpondeo, vnde & cæteri angeli: ſed & cæteri angeli in ſua obedientia perſtiterunt,ille inobediendo & ſuperbiendo lapſus eſt angelus,& factus eſt diabolus, trahens ſecum ingentem angelorum cateruam. 2. Petri cap.2, Deus (inquit) angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reſeruari.

Iudæi filii diaboli.
Diaboli origo.

Et deſyderia patris veſtri vultis facere.

Impia & execrabilis eſt arrogantia veſtra: nam vos aſſcribitis vobis patrem Deum, & tamen opera veſtra oſtendunt & conuincunt vos habere diabolum patrem germanum. DESYDERIA enim eius vultis facere: Huic vos etiam atque etiam obſequentiſſimos præſtatis, quum antequam quid demandatum ſit, ſpontanei occurratis, vt & deſyderium impleatis. Obſerua: non dixit Opera, ſed Deſyderia, oſtendens mirè affectos homicidii mendaciíque libidine:quæ maxime propria mala ſunt diaboli.

Diaboli deſyderia.

Ille homicida erat ab initio.

Deſignat CHRISTVS notas & colores quibus diabolum cum vniuerſa ſua ſchola cognoſcamus,& cognitum modis omnibus vitemus,fugiamúſque. AB INITIO, ſupple ſui lapſus (non enim in malitia aut homicidio fuit creatus) diabolus HOMICIDA fuit, ſibi vitam adimens, qui primos homines ſuo mendacio pellexit in mortem, & primum homicidium inter fratres ſuaſit.Nomine homicidæ veniunt inuidi,auari,immiſericordes,& qui ſe ſaluis,omnia etiam humana pessum iri velint.Itaque Deus ſicut inopiam fidei,ſcortationem:ita penuriam charitatis,homicidium vocat.Synceriores theologi per Sanguinem volunt intelligi omnem rancorem & inuidiam, vt homicidæ & ſanguinarii ſint, quíque iracundi & inuidi. Matthæi cap.5,Qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicii. Sic & Dauid,vir ſanguinarius,ab ædificando Dei templo prohibitus fuit.

Diaboli colores.
Homicida.
Sanguis.

Et in veritate non ſtetit,quia non eſt veritas in eo.

Duo aſſcribuntur diabolo vitia, quibus totus mundus dementatus, & omne malum in orbem terrarum penetrauit, mendacium & homicidium. IN VERITATE non ſtetit: quia à veritate abiit ad mendacium, nolens manere in ſuæ originis ſanctitate. Factus quidem fuerat ad imaginem & ſimilitudinem Dei, ſed ſuperbiendo retinuit quidem imaginem, quia non perdidit naturam immortalitatis: amiſit tamen veritatem ſimilitudinis,

Humani generis duæ peſtes, Mendacium & Homicidium.

Angelorum ornatus. Meritum.

qnia ex bono angelo diabolus & Satan impius factus eſt. Intelligito hunc locum de veritate fidei. Principio enim ſuæ creationis omnes angeli illuſtrati ſunt veritate fidei ſupernaturalis beatitudinis, quam viua illa fide mereri potuerunt. In qua veritate quidam perſeuerarunt, petentes illam beatitudinem ex Dei gratia ſibi conferri, & manſerunt: alii verò propriis viribus cõtendentes illam aſſequi, lapſi ſunt ab illa veritate, & mendaces facti ſunt. *Angelus quomodo factus diabolus.* QVIA non eſt veritas in eo: id eſt, Quia non eſt in eo amor veritatis poſt lapſum: ante lapſum enim fuit in diabolo veritas. Amauerũt ergo angeli boni veritatẽ reuelatam vt regulam ſuarum actionum, quam mali oderunt, quia in ea perſeuerare noluerunt, ergo oderunt.

Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.

Mendacium diabolo proprium.

Diabolus vtẽs mẽdacio, re propria vtitur: receſſit à veritate, & nõ eſt in eo veritas. Ergo QVVM loquitur mendacium, non ex his quæ ſibi à Deo cõmunicata fuerunt, loquitur, ſed ex propria malitia & praua inclinatione. Ipſe profectò ex proprio corde mẽdacia cõfingit.

Quia mendax eſt.

Quî fieri poteſt verax ſit diabolus, quum veritatis ſit oſor, pronus ad omne malũ, cuius pater eſt? Amiſſa veritate (in qua non perſeuerauit) ſucceſſit ſua ſponte mendacium.

Et pater eius.

Diaboli filius, mendacium.

Proles diaboli, eſt mendacium: qui non ſolùm eſt mendax, ſed & primus qui produxit mendaciũ, dicẽs ad Euam (Geneſis cap. 3,) Quacũque die comederitis, eritis ſicut dii. Nomine mendacii, intelligit omnem peccatorum ſentinã & congluuiem, cuius eſt fons. Quicunque ergo mendacium loquitur, ab illo loquitur qui eſt fons & pater mendacii. Quemadmodum è diuerſo, Omnis veritatis fons, eſt Deus, & quum quis veritatem ad Dei gloriam loquitur, non ex ſe loquitur, ſed ex Deo. Num ex his intelligitis, ô Iudæi, vos habere diabolum patrem, cuius ingenium & indolem ſpiratis, & ei tam promptè obeditis? Didiciſtíſne ex patre veſtro veritatem perſequi, & innocenti vitam moliri? Ille homicida eſt primorum hominum, non alia re pellectus, quàm inuidia felicitatis alienæ. Hunc imitamini, dum hominis innocentis & benefici necem machinamini. *Iudæorũ & diaboli collatio.* Ille inuidit homini feliciter cõdito: vos perſequimini & inuidetis homini ad felicitatem, vnde excidit, reſtituendo. Ille ſua ſuperbia & arrogantia veritatem odit, à qua lapſus in mendacio ſepultus eſt, & per vos veritatem oppugnat, vt quod ſolus non poteſt, ſuos filios habeat mendacii & omnium malorum adminiſtros, per quos inuehat peccatorum plauſtra in orbem terrarum. *Diaboli plauſtra.* Itaque hæc omnia ſatis declarant vos neque ex Deo neque Abrahamo, ſed ex diabolo prognatos eſſe.

Ego autem ſi veritatem dico, non creditis mihi.

Pergit Dominus probare ex quadam collatione & ſuæ doctrinæ certitudine, Iudæos non Dei, ſed diaboli patris mẽdacii filios eſſe. Si prognati eſſeris ex Deo, authore veritatis, potius quàm diabolo mendacii & malorum omnium fonte, dum ego VERITATEM cælitus acceptam loquor, cur vt filii Abrahæ nõ creditis MIHI, in quem credidit Abraham? & quem veſtrum iactatis patrem? Nihil aliud poteſtis cauſari in me, cur non credatis, quàm quòd veritatẽ loquor: & hinc conſurgit illa veſtra rabies contra me, quia filii patris mendacii eſtis. Ille homicida ab initio, ego viuificator: Ille veritatis calumniator, ego aſſertor: *Chriſti & diaboli antitheſis.* Ille mendax eſt & pater mẽdacii, ego natura verus, & pater veritatis. Hæc mea opera quum Deum ſpirent, declarant me habere Deum patrẽ: quæ quoniã prorſus diuerſa ſunt à veſtris, indicant vos habere diabolũ patrem: vóſque hoc ſolo nomine me perſequimini & mihi nõ creditis, quia ego veritatẽ loquor, qui non poſſum loqui & ſpirare aliud quàm veritatem.

Quis ex vobis arguet me de peccato?

Hac & præcedente ſententia, CHRISTVS admodum blandè cauſam à Iudæis requirebat cur non crederent, quando nec vitam nec doctrinam eius poſſent culpare. Doctrinæ ſuæ ſynceritatem declarauit, dicens, Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Vitam inculpatiſſimam oſtendit, quum ita poſſit hoſtibus inſultare, QVIS ex vobis arguet me de peccato? Doctrinæ ergo vita reſpondebat, vtraque irreprehenſibilis. Hac ſententia & interrogatione CHRISTVS transfert omnẽ culpam perditionis in Iudæos, quibus CHRISTVS neque doctrina, neque vitæ moribus vllam occaſionem præbuit non ſuſcipiendi Euangelium. *Incredulitas Iudæorum inexcuſabilis.* Quaſi dicat, Nihil habetis quo veſtram incredulitatem excuſare poſſitis: nam irreprehenſibilis eſt doctrina mea, & inculpata mea vita: doceo veraciter, viuo ſanctè: quod verbis doceo, factis præſto. Vos igitur & me & doctrinam meam ſuſcipere debetis. Proinde hic locus de vita irreprehenſibili confirmatiuus eſt prioris ſententiæ de doctrina

quam

quam à totius vitæ moribus confirmat. Vnde licebit ad hunc modum argumentari: Omnis vera doctrina moribus confirmata, eſt ſuſcipienda: Doctrina CHRISTI eſt vera, & vitæ moribus confirmata: Ergo à Iudæis erat ſuſcipienda. Rurſus, Nemo poterat CHRISTVM arguere de peccato: Ergo CHRISTVS veritatem loquebatur, Ergo eius doctrina vera & certa erat. Non eſt quòd quiſquam exiſtimauerit CHRISTVM carnali iactantia de vitæ ſuæ innocentia gloriatum. CHRISTVS qui vſquequaque carnalem ſui gloriam ſpreuit (iuxta ſpiritus ſui prudentiam) obiecit ſuam innocentiam in doctrinæ ſuæ commendationem, vt ex puritate vitæ, doctrinæ authoritas commendetur. Omnibus præcipue prædicatoribus relinquitur exemplum, vt CHRISTVM imitentur, & vitæ innocentia (ne propter ipſorum vitia, doctrina Dei malè audiat) & doctrinæ ſynceritate (ne quem ſeducant) vt ita tam apud inimicos quàm amicos integri perſiſtant, & gloriam Dei promoueant. Vitæ probitas aduerſus inimicos fortiſſimus eſt clypeus, qui longè plus vitam quàm doctrinam conſiderant, ac propter vitam deprauatiorem, doctrinam quoque contemnunt. Synceritate verò doctrinæ valeant apud amicos, qui doctrinam multò pluris faciunt, quàm vitã, & propter doctrinam, vitam tolerant. Tametſi omnes ſumus peccatores, & in cõſpectu Dei nemo iuſtificatur, ſed ſunt omnia opera noſtra ex ſe velut pannus menſtruatæ mulieris: Oportet tamen omnem Chriſtianum, nedum Eccleſiaſten ſine crimine & graui aliquo facinore viuere coram mundo, cui poſſit in ſuæ doctrinæ defenſionem citra omnem ſui carnalem gloriam dicere, Quis ex vobis poteſt me arguere de peccato? licet coram Deo ſe peccatorem agnoſcat. Sic Moſes (Numer. cap. 16.) gloriabatur ſe nihil à quoquam accepiſſe, neque cuiquam iniuriam feciſſe. Sic & Samuel 1. Reg. cap. 5. Hieremias, Eſaias, & Paulus (Act. cap. 20.) ſuam innocentiam coram hominibus prædicabant, vt aduerſariis & falſò criminantibus, os obturarẽt. Obſerua: vetuſtiſſimi codices habẽt Arguit, itidem & Græci, ἐλέγχει, id eſt arguit: vt ARGVIT poſitum ſit, pro Poſſit me arguere. Et ARGVERE dixit, pro conuincere, non pro accuſare: nam id eſt ἐλέγχειν.

Innocentia commendat doctrinam.

Vitæ probitas doctrinam commendat.

Eccleſiaſtes quàm irreprehẽſibilis.

Arguere

Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

Interrogo vos, Si neque odio veritatis doctrinæ meæ, neque ex peccato meo, non creditis: quid aliud cauſamini quòd mihi non creditis? Nam quum neque doctrinam, neque vitam meam accuſare poſſitis (vtraque enim inculpabilis eſt) cur igitur non creditis? in promptu certe cauſa eſt.

Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.

Superioribus egit de cauſis quibus & Iudæi & infideles omnes impediuntur quominus veritatem & Euangelium ſuſcipiant. Nunc explicat cauſam qua ducimur, vt veritatem ſuſcipiamus. Cauſa hæc eſt, Eſſe ex Deo. Sunt quidem omnia ex Deo, iuxta creationem: ſed hoc loco ESSE ex Deo, dicitur qui renatus eſt ex Spiritu: qui Dei Spiritum habet: qui fidem habet in Deum, & rectè credit. QVI ergo ex Deo eſt, id eſt, qui renatus eſt, & Spiritum Dei habet, AVDIT verba Dei: id eſt, verbis meis (qui ſum Filius Dei) credit. Externis quidem auribus me loquentem auditis: at carnales ſunt veſtræ aures: internæ & ſpiritales aures verbis meis arrigendæ veniunt: vt præceptis Dei, quæ tum per me, tum per Scripturas loquitur, obediatis. VERBVM Dei audire, eſt illud ſuſcipere, & illi credere. Hæc ſunt ſigna è quibus cognoſci debent filii Dei: audire ſcilicet verbum Dei, & ea quæ tradit verbum, ſuſcipere. Lucæ cap. 11, Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Ad Rom. cap. 2, Non auditores legis iuſti ſunt, ſed factores legis iuſtificabũtur. Iacobi cap. 1, Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit.

Euangelii impedimenta.

Eſſe ex Deo.

Verbum Dei audire.

Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

Vulgata ſententia dici ſolet, Cõtraria per ſe poſita, magis eluceſcunt: ita fit nunc. Nam hæc ſententia contraria, præcedentem illuſtrat. Qui audit verbum Dei, eſt ex Deo: vos Iudæi non auditis verbum Dei, ergo non eſtis ex Deo. Hæc igitur & nulla alia cauſa eſt, cur vos, quæ loquor, verba Dei, non auditis, quàm quia NON ex Deo, ſed diabolo nati eſtis. Huc pertinet quod ſcribitur 1. Ioannis cap. 4, Omnis ſpiritus qui confitetur CHRISTVM in carne veniſſe, ex Deo eſt. Ergo ex contrario, qui non confitetur, ex Deo non eſt.

Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei.

Solent obſtinati (quales videmus Iudæos) tanto reddi inſaniores, quanto diligentius docentur, & blandius inuitantur: qui conuicti ad inſana maledicta confugiunt. Intolerabile erat Iudæis audire ſe ex diabolo eſſe, qui volebant filii & populus Dei haberi: eóque furore

Obſtinatorum ingenium.

conciti, doctrinam & vitam CHRISTI nulla cauſa calumniantur, dicentes, Nónne,&c. Hi Iudæi typum gerunt eorum qui in impietate conuicti,dum neque habent quod reſpondeant veritati,neque improbare poſſint verbum, moleſtant perſonas confitentes & prædicantes verbum:idque eo prætextu faciunt,vt diffamatis perſonis,ſimul intereat & verbum.

Nónne benè dicimus nos, Quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

Samaritanus. Quæ multo linore & odio in ſtomacho coxerant,malitioſè regerunt,dum ſine vlla veri ſimilitudine aiunt & criminantur Dominum habere dæmonium, & eſſe Samaritanum: quo voluerunt intelligi,eum eſſe legis & ceremoniarum Dei transgreſſorem. *Dæmonium habere.* Calumniantur doctrinam in eo quod dicunt,DAEMONIVM habes,id eſt ex Satana loqueris, quæque doces,mendacia ſunt dæmoniorum. Nolebant credere Dominum miracula operatum eſſe diuina,ſed magica virtute.Dicebant enim,In Beelzebut principe dæmoniorum,eiicit dæmonia. Vitam accuſant,quum dicunt,Samaritanus es:quod grauiſſimum erat apud Iudæos conuitium, peiúſque audiebat quàm quoduis aliud crimen. Et hoc contemptim in perſonam CHRISTI dicunt,SAMARITANVS es, id eſt homo vilis, contemptus, prophanus, gentilis,& nullius æſtimationis aut dignitatis homo. *Samaritanum dici, apud Iudæos conuitium.* Quouſque abutêris noſtra patientia ô Nazaræne? Quid ex te audimus? Obtrudis nobis vitæ tuæ ſanctitatem,& doctrinæ veritatem,quum vtraque ſit reprehenſibilis.Nam vita es Samaritanus,quovis hæretico & apoſtata peior & iniquior. Tua verò doctrina ex diabolo Satana eſt:non ex Deo loqueris,qui mendacium dicis. Nam nos ſcimus ex lege & Prophetis, quòd ſumus populus ſanctus,genus ſacerdotale, gens à Deo electa: & cui ſe totum Deus donauit. Ex Prophetis & Patriarchis ſumus, habentes teſtamentum & promiſſiones: tu verò pro Samaritanorum more, prædicas nos neque ex Patre Abrahamo, neque ex Deo eſſe. Neceſſarium eſt igitur aſſeuerare doctrinam tuam mendacem eſſe: nihil certè facilius quàm calumniari. Hic docemur piorum vitam & doctrinam, impiorum technis,inſidiis,& malitiæ patêre, ne vllam videantur ſuæ incredulitatis cauſam habere.

Reſpondit IESVS.

Clementiſſimus IESVS tacens fert calumniam, quòd Samaritanum vocarant, doctrinam autem ſuſcipit defendendam: hoc ſuo exemplo nos docens, non magnopere deſudemus in defendenda ab euidenti calumnia & apertis technis vitæ noſtræ innocentia, ne videamur magis auræ popularis & inanis gloriæ cupidi, quàm doctrinæ defenſores. *Apologia à calumniis.* Sancta enim & pura vita eſt propugnaculum inexpugnabile,& optima ab impiorum calumniis apologia. Quòd ſi falsò tuam vitam quiſpiam eſt calumniatus,contemne calumniam,& tuã innocentiam Deo committens,da diligentiſſimam operam vt purius & ſanctius viuas.Hac via,veritas mendaciũ calumniæ deteget,quod ſua ſponte confuſum diſcedet.CHRISTVS ergo nihil ad contemptum ſuæ perſonæ, quòd Samaritanum dixerant, reſpondet: ſed ad contemptum doctrinæ tantùm, ita tamen vt non regerat maledictum, quod in illos meritò poſſit retorqueri. *Gloria Dei inminuta nunquam ferendum.* Hæc enim Dei erat,iam vtut alia ferantur omnia,non eſt tamen ferendũ vt Dei gloria imminuatur. Nam quum doctrina impetitur, nullus eſt patientiæ locus. In periculum debemus adducere nos noſtráque omnia, & nihil non quamlibet durum ferre, potius quàm admittere illam aliquid ferre ac lædi. *Vitam pacisci pro Euangelio.* Si occumbo pro veræ doctrinæ defenſione, nemo magnam iacturam facit: at ſi tacens permitto verbum Dei interire, iacturam incomparabilem totus orbis facit. Quòd ſi impiis non poſſum os occludere, ne doctrinam Dei maledictis inceſſant, non debeo tamen tacere, & ferre, vt me tacente videantur iure verbum Dei blaſphemaſſe. *Veritatis propugnatores magis quàm noſtri corporis.* Oportet enim quoties aduerſus impios defendenda eſt Euangelica veritas,vehementes ſimus & acres. Quæ ergo contra Deum ſunt,vindicemus:quæ autem contra nos,manſuetè feramus: ſicut & præceptor noſter,CHRISTVS.

Ego dæmonium non habeo,ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me.

Purgat ſe CHRISTVS de doctrina,innocẽtia vitæ Deo commiſſa. *Dæmonium habere.* EGO dæmonium non habeo,hoc eſt, Ego authore Satana non docco. Mea doctrina non eſt fallacia dæmonum: non perficio mea opera præſidio dæmonum: ego non loquor mendacium, *Patrem Deum honorificare.* SED HONORIFICO Patrem meum,hoc eſt,Prædico mea doctrina ſolam gratiam Dei Patris mei, vt ipſe vnus magnificet, ametur, & honorificetur à credentibus. Ego fungor meo munere (quod à Deo Patre mandatum eſt) ille mandauit & mihi commiſit vt ſanem contritos corde,

tos corde, prædicem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem, vt annuntiem annum placabilem Domino, vt conſoler omnes lugentes, & dem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis, pro ſpiritu mœroris. Et vt vno verbo abſoluam, miſit me Pater vt annuntiem Euangelium, & ſaluem credentes. Euangelicæ prædicationis officium nihil aliud eſt, quàm quædam perpetua Dei glorificatio. Iuxta illud, Pſalmo 18, Cæli enarrant gloriam Dei. Hoc quum ego faciam, & totus in hoc ſim, vt honorificetur Deus Pater, qui miſit me: nihil habeo commercii cum dæmone, ſed Deo authore & doceo & operor. ET VOS inhonoraſtis me: hoc eſt calumuiati eſtis doctrinam meam ex dæmonio eſſe, & mendacia ſerere, Deúmque blaſphemare, & inhonorificare. Obſerua. Non dixit, Et vos inhonoraſtis Patrem, ſed ME: tacitè ſignificans Patris & ſuam gloriam, eandem eſſe, ſicut idem cum Patre Deus eſt. Quanquam ſimul quoque ſignificat Deum velle vt officium prædicationis (quo glorificatur Deus) habeatur in honore: quod iſti (vt ſolent omnes impii) ſceleratè blaſphemant.

Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet.

Occupatio eſt: Ne putaueritis me propriæ & priuatæ gloriæ cupidum: parum me mouet quòd me inhonoratis (quanuis ego meipſum non vindico) ſed quum iniuria afficior, ſuſtineo. EST QVI quærat & iudicet: id eſt, Ne putaueritis inultam fore iniuriam hanc: eſt enim Pater meus qui me vlciſcens, à vobis requiret & iudicabit hanc calumniam: nequaquam impunè me inhonoraueritis: non enim ſuam ſolùm, ſed & meam quærit, quandoquidem ego illius quæro. Quum meam non recipitis doctrinam, vos illius doctrinam inhonoratis, & dum me mendacii traducitis, & Patrem meum mendacii accuſatis. Videte & cauete vobis: ille contumeliam ſuæ doctrinæ, quæ & mea eſt, non ſinet inultam. Hæc eſt ingens piorum conſolatio, qui CHRISTI exemplo & doctrina audiunt ſe curæ eſſe Deo, & quem Euangelium defenſorem habeat, horrore plenum eſt pro ſceleratis & impiis piorum & Euangelii contemptoribus, quum audiunt Deum ipſos aliquando puniturum. Obſerua: hoc verbo, EST qui quærat & iudicet, vehemens eſt tapinoſis, id eſt humiliatio in CHRISTO, qui non quærit priuatam gloriam, quãdoquidem committit ac reſignat Deo Patri vindictam: & rectè quidẽ, iuxta illud Deutero cap. 32, Mihi vindictã, & ego retribuã. Gaudeamus & lætemur omnes, ſi quando à mundo ignominia & falſa calumnia afficimur, quam iniuſtè patimur, quippe certi Deum noſtram gloriam requiſiturum, & vlturum de his, qui eam indigne modò conſpurcant. Indubitatò enim aderit iudex iuſtus, & rependet his qui nos propter verbum & nomen ipſius inhonorarint. Proinde hîc docemur exemplo CHRISTI, gloriam Dei quidem eſſe vindicandam ab aduerſariorum iniuria, non tamen regerenda eſſe maledicta & malefacta: ſed Deo vltionem eſſe relinquendam.

Patris & Filii vna doctrina.

Piorum conſolatio.

Impiorum vltor

Vltio Deo relinquenda.

Amen, amen dico vobis.

Oſtenſa doctrinæ ſuæ certitudine aduerſus verbi contemptores, pergit CHRISTVS nunc potentiam, vim & energiam verbi, à ſuis effectibus commendare, exordiens orationem ſuam à iuramento, pro vtilitate auditorum, vt Iudæos ad credendum difficiles, facilius commoueat. In re enim ſeria & certa pro vtilitate proximi iurare licet.

Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum.

Totus hic locus manifeſtè indicat, vt ſapientia Dei & hominum ratio ſibi mutuò aduerſentur, & inter ſe pugnent. Quî enim fieri poteſt, agnoſcat homo ſermonem corporalem ab humano ore prolatum, poſſe liberare à morte? Relicta ergo humana ratione, fide attenti cognoſcamus hunc ſermonem. Non mentionem hîc facit CHRISTVS de ſermone legis, ſed Euangelii, qui de CHRISTO pro noſtris peccatis mortuo, & à morte ſuſcitato, prædicat. Nam quî aliter fieri potuit? Deus ſuum CHRISTVM per mundum inuulgârit, multíſque communem fecerit, niſi ipſum includeret, vímque daret ſermoni, quo hominibus poſteà offerretur, ac ceu diſtribueretur omnibus? aliâs à nobis incognitus permanſiſſet, & ſibi ſoli viſus fuiſſet mortuus. Quare quum Euangelii ſermo nobis CHRISTVM præſentat, eò præſentat, vt hunc fide recipiamus, qui pro nobis mortem, peccatum, & Satanam vicerit. Hunc ſermonem qui receperit, & ſeruauerit fide, id eſt qui certò ſtatuerit apud ſe ita eſſe, & id beneficii à CHRISTO per ſermonem oblato voluerit, ſiue ſe CHRISTO fide cõtradiderit, is CHRISTVM recepit, & ſeruat: atque per hunc ſermonem iam habet, vt non pereat in æternum. Et ob id ſermo vitæ eſt, & indubitatè verum (quî illum ſeruat) vt æternum viuat Deo. SERVARE ſermonem Euangelicum, non eſt obiter credere, ſed

Sapientia Dei & ratio humana pugnant.

Sermonis diuini energia.

Chriſtus in ſermone ſeu verbo oblatus.

Euangelium ſeruare

ſn animo & corde verbum habere,& fide ſeruare,quanlibet adnitatur aduerſarius vt ipſum
nobis extorqueat.Itaqne blaſphemis Indæis ſermonem hunc tantopere auerſantibus,reſpō-
det CHRISTVS cum admirabili ſuauitate, clementia & bonitate: qui tametſi calumnia
& iniuriis impetitus fuerit, tamen quæſtionem de gloria ſua & defenſionem Patri commit-
tens,ad exhortationem & doctrinam vertitur, benefaciens iis qni ipſum perſequebantur,&
ſniuriis inceſſebant. Vos,inqnit, meam doctrinam & ſermonem meum calumniamini eſſe
dæmonis:totíſque viribus adnitimini ipſum obſcurare, & prorſus extingnere: ego autem
etiam iureiurando vobis affirmo,illúdque pro certiſſimo habetote, Si quis obtemperauerit
ſermonibus meis (quemadmodum frequenter dixi) mortem non videbit in æternum. Eſt
Verbum Dei.
profectò ſermo meus ſiue Euangelium, potentia & virtus Dei in ſalutem omni credenti:
quæ potentia ſiue virtus, morte deuicta, in æternam vitam collocet ſeruantes ipſum ſermo-
Seruare verbum Dei.
nem viua fide, ac ita ſuper omnes cælos & creaturas extollo. QVI ſeruauerit, id eſt vere
crediderit: NON videbit mortem in æternum: id eſt non peribit in morte. Obſerua. Ver-
Videre.
bum VIDERE,metaphoricè per deflectionem poſuit,pro ſentire & experiri. Differētiam
facit inter Mortem,& Mortem videre.In mortem omnes venire oportet: Hebr.cap.9,Statu-
Mors piis ſomnus eſt.
tum eſt omnibus hominibus ſemel mori.Chriſtianus tamē non videt mortem:hoc eſt,non
ſentit mortis tyrannidem,non terretur vt alii, ſed blandè & ſenſim velut conſopitur, vt re-
Indormire.
ctius indormire quàm mori dicatur. Impius autem ſentit mortis tyrannidem,& terretur à
Mors impiorum horrida.
pœna æterna & gehenna perpetua per mortem præſentata, ac ferè deſperat & in furorem
Mortem non videt pius.
vertitur,dum in neceſſitatem mortis ventum eſt. At Chriſtianus habet in corde ſermonem
Dei,eundémque ſeruat moriens,vt mortem non videat,hoc eſt morte nō terreatur: ſed ma-
gis videat vitam in CHRISTO, qui illi per ſermonem præſentatur: à qno ita recreatur,vt
etiam in media morte,vitam videat,& nihil mortis ſentiat. Infra cap.11, Qui credit in me,
etiam ſi mortuus fuerit,viuet,& omnis qui viuit & credit in me,non morietur in æternum.
Obſerua appendicem, IN AETERNVM. Verbum quod vita eſt, æternum eſt, ergo ſer-
uans illud,æternùm viuet. Verbum enim,credentes in æternum ſeruat: verbum ſeruat eum
æternùm,à quo ſeruatur. Videat ergo Chriſtianus in quam ſit accitus dignitatem, qui mo-
do etiam à morte in æternum liberatus eſt, vt nunquam moriatur. Chriſtianus enim dor-
Chriſtianus non moritur.
mit dum moritur, & per mortem tranſit ad vitam. Vnde mors in Scripturis ſomnus dici-
tur. Sicut enim qui conſopitur, neſcit quomodo in ſomnum labitur, quid ſibi acciderit,&
mane reſurgit,item præter ſuam ſcientiam euigilans: ita etiam ſubito in die nouiſſimo re-
ſurgemus, vt ipſos nos lateat quomodo in mortem & per mortem in vitam ipſam veneri-
mus. Mors quidem Chriſtiani iuxta externam ſpeciem ſimilis eſt impiorum morti,ſed ſe-
cundum internam, non minus diſtat ab illa, quàm à terra cælum. Miram conſolationem
afferet,ſi negotium hoc exemplo expenderimus. Quum Iſraelitæ ex AEgypto verſus mare
Rubrum pergerent,alacrioribus animis ibant,vt qui nihil mortis, ſed libertatem & omnia
quæ ad vitam faciunt, ſentirent. Mox autem vt viderunt ſe inſequi Pharaonem cum omni
Conſolatur ſuos Deus etiam in rebus deſperatis.
ſuo exercitu, animos deſpondebant, & in media morte hærebant, nihílque vitæ iam illis
ob oculos erat: à facie enim erat mare Rubrum, nullis apparatum nauibus, quibus traiice-
rentur: à tergo imminebat Pharao cum ſuo exercitu validiſſimo & ingenti ſua virtute: ab
vtroque latere montes celſiſſimi: vndique morte imminente concluſi & capti,ad Moſen vo
ciferātur (Exodi.cap.14,) Forſitan non erāt ſepulchra in AEgypto,ideo tuliſti nos vt mo-
reremur in ſolitudine,&c.adeo animam iam deſpondebant. Audiens hæc Moſes conſolatur
illos verbo Dei, dicens, Nolite timere, ſtate & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt
hodie: AEgyptios enim quos nunc videtis,nequaquàm vltra videbitis vſque in ſempiter-
num. Dominus pugnat pro vobis,& vos tacebitis,&c. Hoc verbo Dei,Moſes conſolatus eſt
Verbi Dei potentia.
illos in media morte iam conſtrictos,& in vita ſeruauit. Dum enim illo nitebantur,& fide
ipſum ſeruabant,in morte vitam videbant. Vnde verbo confiſi,in medium mare ſe intrepi-
di recipiebant,quod illis ab vtroque latere ecu duo muri ſtabat. Factúmque eſt per verbum
Dei,vt in medio mari,vbi prius nihil niſi periculum & mors fuerat, iam eſſet nihil niſi ſe-
curitas & vita. Nunquam enim tam confidenti animo fuiſſent, etiam ſi mare in centum ſe
partes diuiſiſſet, vt illud ingredi fuiſſent auſi, niſi verbum Dei animos addidiſſet, illíſque
Mors quomodo à nobis vincitur.
ſuffeciſſet, & promiſſionem vitæ obtuliſſet. Ad hunc ergo modum vincitur ab homine
mors, dum verbo credit,& eo nixus, morti ſe ſecurè committit. Horum ſummam vno &
altero verbo abſoluamus. Videt mortem & tyrannidem eius,qui deſperat,& verbo vitæ ca-
ret: non videt mortem,qui fide verbo affixus,perdurauerit.

Dixerunt

Dixerunt ergo Iudæi.

Iſte eſt impiorum genius, qui apertis argumentis conuicti, dum non habent quod reſpondeant veritati, conuertunt ſe ad conuitia. Hi Iudæi typum gerunt eorum qui quanto apertius & manifeſtius audiunt Euangelium, tanto magis ac magis excæcantur, ad blaſphemiam vſque: & meritò quidem: ſunt enim cæcitas & pertinacia pœnæ infidelitatis ſeu impietatis. In furorem vertebantur obſtinati Iudæi, & offendebantur ex doctrinæ & verbi CHRISTI potentia ac virtute tam efficace. Nam ratione ſua humana non poterant ſibi perſuadere tantam virtutem, & tam efficacem potentiam, ſub tam humili verbo, qualis erat hic effectus, Recipiens ſermonem, non videt mortem in æternum.

Deſperationem vera ſequuntur conuitia.

Pœna infidelitatis.

Nunc cognoſcimus, quia dæmonium habes.

Manſuetè reſponderat Dominus, inuitans illos tanto præmio vitæ æternæ ad credulitatem: ſed iſti male feriati regerunt conuitia, & quod iuxta Spiritum dictum erat de vita animæ, de vita corporum interpretantur: & quod dictum erat illos erudiendi gratia, ſeditioſè deprauant ad contumeliam Patriarcharum, vt apud plebem poſſent aliquid inuidiæ Domino IESV conflare. Itaque ſuperbia turgidi reſpondent, dicentes, NVNC compertum habemus te & dæmoniacum, & furioſum ac lymphatum eſſe, qui audeas hoc polliceri ſeruantibus tuum ſermonem, quo etiam ſummi noſtri Patriarchæ non ſunt donati, quibus Deus eſt loquutus. Error Iudæorum erat ex amphibologia verbi, MORTEM: intelligebant CHRISTVM loqui de morte corporali, quum tamen diceret de morte æterna, quam non eſt viſurus, qui verbum CHRISTI ſeruat.

Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum.

Argumento ab exemplo nititur Iudæi probare CHRISTI doctrinam à diabolo eſſe. Nunc apertè (aiunt) manifeſtas doctrinæ tuæ vanitatem: Abrahæ loquutus eſt Deus, quemadmodum & Prophetis, qui verbis Dei obtemperarũt: & nihilo ſecius mortui ſunt omnes. Quomodo igitur poteſt quis vitam æternam habere è tuo verbo? Qua fronte tu abiecta perſona & mortalis, promittere aliis audes quod tibi concedere non potes? Tu mortalis, quomodo immortalitatem præſtabis?

Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt?

Recurrunt ad ſuam prærogatiuam, qua gloriabantur ſe patrem habere Abraham. Non eſt hoc Prophetis condonatum, imò ne Abrahæ quidem ſummo Patriarchæ, & ſanctiſſimo viro, vt non morerentur: mortui enim ſunt omnes, neque vllus illorum quanlibet magnus & ſanctus auſus eſt tale polliceri cuiquam. Quid tibi arrogas?

Quem teipſum facis?

Contumelioſè dicunt, Tu qui nullius momenti es, qui fabri filius, qui ex Galilæa es, audes, priuatæ tuæ perſonæ authoritati fidens, tam ſplendida de teipſo iactare? maiorem te facis Abrahamo & aliis Prophetis, Deum te facis (vt ex tuis verbis audimus) dum quod ſolius Dei eſt (dare ſcilicet vitam æternam) promittis: tu gloriam Dei rapis, & te maiorem facis noſtro patre Abrahamo. Eò tendebant iſtorum technæ, vt ſi ſe Abrahamo maiorem (vt verè erat) CHRISTVS confiteretur, concitarent plebem ad lapides.

Reſpondit IESVS.

Tanta fuit CHRISTI philanthropia, vt propter obſtinatos Iudæorum animos, non deſtiterit à docendo: ſic tamen ſuum temperauit reſponſum, vt quoniam illi nondum tanti myſterii capaces erant, ſubobſcurè indicauerit ſe Abrahamo & Prophetis maiorem, & ex diuina virtute eſſe, qui vitam illam æternam præſtare poſſit. Hoc reſponſum conceſſione quadam expolitum eſt, qua concedit Iudæis priuatam gloriam ſordere: viris omnibus Eccleſiaſtis & prædicatoribus exemplum relinquens, ne in negotio pietatis & Euangelio nuntiando, priuatam gloriam quærant.

Chriſtus Abrahamo maior.

Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt.

Hæc veluti non pauca ſuperius dicta Dominus per imitationem vel conceſſionem dicens, oſtendit ſe non quærere priuatam gloriam: SI EGO, nimirum homo, vt homo, & more hominum captarem gloriam meam apud homines, vana & mendax eſſet cum vita tum doctrina mea. Ego nihil mihi falſò arrogo. Hoc quum recuſetis, & veluti ſomnium ex

Prædicatoribus vitanda popularis aura.

me excogitatum dicitis, ego ad Patrem meum appello, huius controuerſiæ æquiſſimum iudicem: cuius iudicio & teſtimonio non ſolùm cæteris creaturis, ſed & Abrahamo & Patriarchis omnibus maior eſſe manifeſtè videbor.

Eſt Pater meus qui glorificat me.

Patris teſtimonia de Filio.

Quid opus eſt me apud homines venari gloriam? EST enim mihi Pater (à quo omnis gloria, & vera doctrina proficiſcitur) QVI me glorificat: hoc eſt, Doctrinæ meæ, gloriæ & operum meorum authorem habeo Patrem: quandoquidem ipſe expreſſit in me omnia ſua bona, totámque ſuam ſubſtantiam in me effudit: vt quemadmodum ipſe omnium rerum creator eſt, & omnipotens, ita & ego ſum æternus, creator, & omnipotens. Pater ſemper CHRISTVM glorificauit, ídque per Prophetas de illo, per teſtimonia de cælo. Ioannis cap.17.& Matthæi 5.& per innumera ac immenſa miracula. Obſerua. Hæc glorificatio non conſiſtit in nouæ gloriæ adiectione ad eum, ſed in gloriæ iam habitæ manifeſtatione.

Quem vos dicitis, Quia Deus noſter eſt.

Occupatio eſt. Si vultis ſcire quis ſit ille Pater meus, is ipſe eſt quem vos in hypocriſi & nõ in veritate iactatis vobis Deum eſſe, ſimul & Patrem, ac doctrinæ veſtræ veſtrorúmque operum authorem. Apertiſſimè CHRISTVS docet Deum eſſe Patrem ſuum, vt intelligant iſti, quòd ipſe vt homo non glorificat ſeipſum, ſed Deus eſt qui glorificat illum, illíque admandauit omnibus aperiret Euangelium. Deus dedit ei vnde eius doctrina glorioſa eſt: nam Deus Pater generando Filium, dedit ei deitatem, ex qua glorificabatur.

Et non cognouiſtis eum.

Iudæi non cognouerunt Patrem.

Vos de Deo gloriamini, quem non cognouiſtis vobis patrem: nam ſi illum patrem agnouiſſetis, vos filii illius eſſetis, nimirum agnoſceretis illius legatum. Si verò cultores eſſetis, faueretis illius gloriæ, nec ignominia afficeretis quem ille veſtræ ſalutis gratia miſit in mundum. Sine me nemini innoteſcit Pater: non cognoſcitur Deus, niſi in verbo: verbum autem vos contemnitis & perſequimini. At vt hypocritica religione colitis eum, ita falſò vindicatis vobis illius cognitionem: ille ſpiritualis, vos verò carnales eſtis, nihílque aliud agitis ſpiratíſve quàm carnalia. Si Patrem illum agnoſceretis, exciperetis eius Filium vt fratrem: nunc autem dum Filium eius non colitis, manifeſtum eſt quòd non cognoſcitis illum vt Patrem: imò ne vt Deum quidem illum agnoſcitis: alioqui timeretis ſermones eius, vt Dei. Nunc autem vos vſqueadeo illius contemptores eſtis, vt quum præceperit ille, Ne occidas, vos meditemini mortem meam: cuius neque doctrinam neque vitam arguere poteſtis. His ergo manifeſte conuincimini vos non habere veram Dei cognitionem.

Deũ agnoſcere.

Agnoſcunt verè Deum, qui in mandatis eius ambulant, nec quaquauerſum declinant. Declinant autem qui (vt in prouerbio eſt) vna manu panem oſtentant, altera lapidem ferunt. De quibus Paulus ad Titum, cap.1, Qui confitentũr ſe noſſe Deum, factis autem negant. Et Matthæi cap.15. ſcribitur, Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Eſaias (cap.29.) dicens, Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.

Ego autem noui eum.

Filius ſolus Patrem cognoſcit. Comprehenſio.

Solus Deum verè noui, EGO, qui ſum Filius & expreſſa Dei imago. Matthæi cap.11, Nemo nouit Filium niſi Pater, nec Patrem quis nouit, niſi Filius: ſupple, cognitione perfecta, quæ vocatur Comprehenſio. Per me ſolum contingit notitia Dei Patris. Infra cap.16. ad Thomam dixit, Si cognouiſſetis me, vtique & Patrẽ cognouiſſetis. Proinde CHRISTVS tam Filius Dei notitia diuina, q̃ Filius hominis notitia beata, Deũ cognoſcebat. Itaque verè nouerat CHRISTVS, ꝙ nõ ſibi falſò quicquã arrogaret, ſed quod verũ eſſet, loqueretur.

Et ſi dixero, quia non ſcio eum: ero ſimilis vobis mendax.

Conditionalis propoſitionis veritas.

Iudæi mẽdaces.

Similitudo à contrario eſt in mendacio: diſſimilitudo autem, in cognitione. Sicut dicentes vos ſcire Deum, mentimini, ita SI dixero me neſcire eum (quum ſciam eum) ero ſimilis vobis mendax. Ac ſi diceret: Si negem me noſſe illum, tam ſum futurus mendax, quàm vos eſtis vani & mendaces, profitentes vos ſcire Deum, quum me non recipiatis, ſine quo non poteſt contingere Dei Patris notitia. Hæc conditionalis propoſitio vera eſt, ad cuius veritatem ſufficit conſequentiam eſſe bonam: cuiuſmodi eſt hæc: Si dixero, &c. quum antecedens ſit impoſſibile. Ex his licebit colligere hunc ſyllogiſmum, Qui dicunt ſe cognoſcere Deum Patrem ſine CHRISTO, mendaces ſunt. Iudæi dicunt ſe cognoſcere Patrem Deum, quum tamen neſciunt CHRISTVM: Ergo Iudæi mendaces ſunt.

Sed ſcio

Sed ſcio eum.

Exaggeratio eſt,qua CHRISTVS vnam eandémque rem vebementer expolit, & pluribus agit, vt vrgeat & manifeſtet ſe verè noſſe Deum Patrem ſuum, & intelligant Iudæi ipſum nihil fœderis iniiſſe cum dæmone. Noui (inquit) eum,& ab illo miſſus ſum, & fui apud illum ante mundi iacta fundamenta.

Et ſermonem eius ſeruo.

Occupatio eſt.Dicẽt fortaſſe aduerſarii,Quam cõiecturã affers ꝙ ſcias eum?Quia(inquit) ſermonẽ eius ſeruo:exequor miniſteriũ quod mihi ab eo cõmiſſum eſt: veritatẽ dico, nõ mẽdaciũ,vt vos calũniamini. Quicquid doceo,operor,aut facio,id operor cõſenſu Dei Patris. Quia ergo ſermoni eius obedio,neque aduerſarius Deo ſum,neque ipſi arroganter loquor,neque eius mãdata ſoluo.Ergo ego ſcio illũ,& mea doctrina ab illo eſt.Itaque quiſquis ſermonẽ meũ contẽnit,Deũ verè contemnit,cuius legatione,bona & integra fide fungor.Quiſquis autẽ verbũ Dei aſpernatur,is nec nouit Deum,nec eum habet pro Deo. Vos ergo qui ſermonũ eius trãſgreſſores eſtis,captíque malis cõcupiſcẽtiis cõſtringimini,& ſanguinẽ innocẽtis ſititis,& alia multa lege interdicta concupiſcẽdo facitis,manifeſtè profitemini vos illũ ignorare.Quidã interpretãtur hunc locũ, SERVO ſermonẽ eius:Quia habeo in meipſo ſermonẽ eſſentiæ eius in nullo diminutũ,propterea ſcio eum. Eadẽ enim eſt natura,& idẽ ſermo ſubſtãtiæ Patri & Filio:& ita ſcio Patrẽ.Nam & ſermonẽ eius ſubſtantiæ cõſeruo in nullo minorẽ. Obſeruat Theophylactus cõiũctionẽ,ET,hoc loco pro Enim *Et pro Enim.* poſitã,iuxta figurã in Scriptura conſuetã,vt Pſalmo 59,Da nobis auxiliũ de tribulatione,& vana ſalus hominis. Dictum eſt in hunc ſenſum, vana enim ſalus hominis. Sic hoc loco, SCIO illum & ſermonem eius,&c.id eſt Scio eum:ſermonem enim eius ſeruo.

Abrahã pater veſter exultauit vt videret diẽ meũ,vidit,& gauiſus eſt.

Pergit CHRISTVS cõtra Iudæos probare ab exemplo, quòd qui verbum & ſermonẽ Dei ſeruat,nõ videt mortẽ,ſed æternùm viuit:aſſeuerans Abrahã & Prophetas etiamnũ viuere,& nũquam mortuos,ſed in media morte vitã poſſidere.Atque ex his ſubindicauit Dominus ſe nõ ſolùm Abrahamo maiorẽ,ſed & Abrahæ ſaluatorẽ.Abraham(inquit) VIDIT *Abraham diem Chriſti vidit.* diem meũ:hunc indubiè &Prophetæ viderũt.Vbi autẽ,aut quãdo vidit?Nõ ſanè vidit eum oculis corporeis,vti Iudæi hæc verba intelligebãt:ſed oculis fidei in corde: hoc eſt, CHRISTVM,& tẽpus aduẽtus eius agnouit,quãdo dictũ eſt ei(Geneſis cap.22.)In ſemine tuo benedicẽtur omnes gẽtes. In hoc verbo eredẽs,intelligebat & fide videbat CHRISTVM de ſuo ſemine,ſed per intactã Virginẽ(ne cum reliquis filiis Adã,maledictioni eſſet obnoxius, *Benedictio à Chriſto.* ſed benedictus potius,vt & aliis benedictionẽ impartiret,ſiue aliis benedictionis author fieret) naſciturũ,ac pro peccatis mũdi paſſurũ,indéque curaturũ, vt id per vniuerſum orbem prædicaretur,& ita vniuerſæ nationes terræ cæleſti benedictione per ipſam perfunderẽtur. Hic quoque ille DIES CHRISTI eſt,tẽpus nimirũ Euãgelii,quod lumen eſt huius diei, *Chriſti dies.* quod de CHRISTO,ſole iuſtitiæ,irradiat,& vniuerſum orbẽ illuminat. De hoc die,& certo tẽpore aduẽtus CHRISTI præordinato, ſcribit Paulus Epheſ.cap.1, Vt notũ faceret nobis ſacramentũ volũtatis ſuæ,ſecundũ beneplacitũ eius,quod propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudinis tẽporũ,inſtaurare omnia in CHRISTO, quæ in cælis & quæ in terra ſunt in ipſo. Hic dies ſpiritalis eſt,licet ortus fuerit quum CHRISTVS hîc ageret,quem antequam oriretur, ſpiritaliter oculis fidei Abrahã vidit:non autẽ cæci Iudæi carnis mãcipia,vnde nec ſermonẽ IESV de hoc die intellexerũt. *Mancipia carnis, Iudæi.* Dicamus igitur, ABRAHAM(cuius diſſimillimi erãt,& quem mirabãtur potius ꝙ̃ imitabãtur) quantuſquãtus fuit,tamẽ exultauit,ſibíque felix futurus eſt viſus,ſi cõtigiſſet videre diẽ CHRISTI: VIDIT diẽ Chriſti,id eſt eredidit in Chriſtũ,& ex promiſſione(Geneſ.cap.22.) de Chriſto,vidit Abraham *Chriſti diem videre.* CHRISTVM,certóque expertus eſt in ſpiritu & cõſciẽtia CHRISTVM eſſe ſaluatorem mũdi,vitã,lucẽ,&c.ET GAVISVS eſt,id eſt gaudio eſt perfuſus,quia riſit,& impletus eſt gaudio ſpiritus, fide ſentiẽs Deũ propter CHRISTVM promiſſum eſſe ſibi placatũ & reconciliatum:atque ex hac fide viua in hanc promiſſionẽ nõ vidit mortẽ,ſed obdormiuit in Domino.Accepit enim ex hoc verbo & iuſtitiã & vitã æternam.Obſerua:gaudium eſſe effectũ viſionis per fidẽ. *Gaudium fructus eſt fidei.* GAVDIVM,ſimpliciter intelligit pacem conſcientiæ. *Gaudium.* Huc pertinet quod ſcribit Paulus Rom.cap.5, Iuſtificati ex fide, pacẽ habemus ad Deum per fidem, &c.

Dixerunt ergo Iudæi ad eum.

Quum CHRISTI reſpõſum nihil, præter quod ſpiritale eſt & ad vitã conducẽs, ſpiraret: carnales & obſtinati Iudæi iuxta carnalẽ ſenſum tantũ myſteriũ ſunt interpretati,ni-

hil aliud ſuſpicãtes IESVM eſſe,q̃ hominem,nec antè fuiſſe q̃ de Maria naſceretur. Humanæ enim rationi promiſſiones Dei vidẽtur ſtultiſſimæ,ſicut & Dei ſapiẽtia,ſtultitia eſt illi.

Quinquaginta annos nondum habes,& Abraham vidiſti?

Abraha anni ante Chriſtum.

A circũſtantia temporis iuxta humanam rationem colligunt Iudæi abſurdſtatẽ & non credibilia, quæ in cõfutationem verborum CHRISTI de exultatione Abrahæ obiiciunt. Nondũ(inquiũt)annos natus es quinquaginta,& Abrahã ante tot ætates mortuum vidiſti? (duobus enim annorũ millibus plus minus natiuitatẽ CHRISTI Abrahã anteceſſerat.) Hæc dicebãt,exiſtimãtes Dominũ fermè quinquaginta annorũ eſſe, tametſi tũc triginta & tres tãtùm annos haberet. Theophylactus ait,curioſum eſſe quærere cur maluerint Iudæi dicere quinquaginta,quàm quadraginta. Sic enim in mentẽ primùm venit Iudæis: non enim tam reſpiciebãt ad ætatẽ CHRISTI,q̃ ad longitudinẽ tẽporis quod interceſſerat ab Abraham vſque ad CHRISTVM. Addit ille, Verũtamen dicũt quidã quinquageſimũ eius annum ad honorẽ anni Iubilæi dictũ,quo & ſeruos liberos dimittebãt,& poſſeſſiones emptæ reddebantur,& omnia alia perficiebãt,quæ ad honorem Dei cõſtituta erant. Hactenus ille.

Dixit eis IESVS.

Humilitate CHRISTI Iudæis offenſis (vnde CHRISTVM putabant purum hominem qui non viderit Abrahamum) Dominus medetur,ſuam allegans æternitatem & diuinitatem, è qua facile verum creditur Abrahamum in ſpiritu per fidem vidiſſe CHRISTVM: & CHRISTVM vidiſſe Abrahamum.

Amen,amen dico vobis,antequam Abraham fieret,ego ſum.

Diuinæ naturæ nota.
Chriſtus ante Abraham.
Verbum volatile.

Quia iterũ dicturus erat,quod Iudæis paradoxon erat, addit aſſeuerationẽ ſuam, Amẽ, amẽ: qua cum nota ſiue verbo,ſoli naturæ diuinæ proprio, EGO ſum,iuxta quam, neque tẽpus neque ſecula CHRISTVS nouit,ſed ſemper idẽ fuit ante omnia ſecula,quemadmodũ Deus Pater neſciẽs tẽpus,ſemper eſt quod eſt. Significat itaque hac voce, EGO ſum,æternitatem & indemutabilẽ naturã. Verbo autẽ FIERET,indicauit Abrahamũ creaturã. Quaſi diceret,Nolite igitur obſtupeſcere quum auditis credentẽ in me & recipientẽ ſermonẽ ſeu verbũ meũ,habere vitã æternã: hoc enim nõ eſt ſolùm vocale aut volatile verbũ,ſed eſt verbum Dei: nec ego ſum ſolùm homo,vti putatis,de terra terrenus,verùm etiam ſum de cælo cæleſtis: ſum Filius Dei: nam ANTEQVAM Abrahã naſceretur,ego ſum: id eſt ſum Deus, ſum Dei Filius. Vera ergo eſt mea doctrina,quæ docet credẽtes,per me ſaluos fieri,& habere vitã æternã,quia ſum Filius Dei,habẽs omnia cum Patre cõmunia. Quum igitur Saluator ſim,neceſſe eſt confiteamini me & Deũ & hominẽ: Deum quidẽ in homine coniunctũ.

Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum.

Lapidibus Chriſtus petitur.

Vix ſermonẽ finierat CHRISTVS,quum iſti in furorẽ lapſi,nullius magiſtratus authoritate,& citra omnẽ cauſæ cognitionẽ,pœnã legis (Leuitici cap.24.de blaſphemis) CHRISTO deſignãt: nimirũ quum amplius manibus tẽperare nõ poſſent,acceptis lapidibus aggrediũtur CHRISTVM obruere,idque in loco ſacro,in quo nefas & illicitũ erat etiã cõuictum & damnatũ punire. Quàm fuerit hoc impiũ,exemplo docuit Ioiadas Põtifex,qui extra tẽpli ſeptũ voluit Athaliã trahi,antequam morti traderetur.lib.4.Regum,cap.11. At perciti & malefeciati homines,ſanguinis ſitibundi,neque locũ,neque diẽ, neque perſonã reuerentur,modò vindictã explentes,vbivbi fuerit,ſanguinẽ hauriãt.

Prædicatorũ ab impiis afflictio.

Iſta eſt mũdi gratitudo erga verbi & veritatis prædicatores. Imprimis verbũ auerſatur & moleſtat, deinde blaſphemiis & contemptu obruit perſonas, tandem & verbum & perſonas adoritur ad interitum. Ratio enim humana ſupramodum offenditur planéque ad inſaniam prouocatur, quum audit hominem Deum eſſe. Eſt planè is articulus quo & hodie Iudæi offendũtur,vt blaſphemandi & lapidandi CHRISTVM nullum queant facere finem.

IESVS autem abſcondit ſe,& exiuit de templo.

Chriſtus fallit lapidare volentes.

IESVS Deum ſe eſſe profeſſus,vt hominẽ quoque demonſtraret,ceſſit illorũ furori: nõ quòd illorũ furorẽ metueret,ſed hoc ſuo exemplo docens, grauiter fortitérque prædicandã eſſe veritatẽ Euãgelicã,vbi tẽpus poſtulat. Rurſus,vbi noſtro functi ſumus munere,non temerè & ſine fructu prouocandã impiorũ væſaniã. Clãculũ IESVS tẽplũ egreſſus eſt: hoc facto ſignificãs futurũ,vt Euãgelica lux à Iudæis impiis & cæcis ad Gẽtes demigraret, atque vt obſtinatis animis Iudæi nullũ blaſphemandi & lapidãdi CHRISTVM, finem faciunt: ita contrà CHRISTVS finem nullum facit ſe ab eis abſcondendi,& de templo egrediendi: vt eum neque inueniãt neque videant in Scriptura, in qua tamen quotidie cõuerſantur.

Conciliatio.

CONCILIATIO.

Inuicẽ pugnare vidẽtur hi loci in hoc capite, GLORIAM meã nõ quæro: &, EGO ſum lux mundi: Reſpõdeo: Conueniunt certè nihílque pugnantiæ habẽt, quum Chriſtus in hoc capite dixerit, Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrẽ meum. Et ſuprà, cap. 5, Ego non quæro volũtatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Ita quoque hîc ait, Gloriam meam non quæro. Omnia accepta refert Patri, cuius gloriã ſolùm quærit, ſicut infrà, cap. 17. ipſe interpretatur, Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi vt faciam: manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo. Clarũ eſt igitur CHRISTVM loqui de Patris gloria quæſita, nõ affectata propria. Quòd verò ſe lucẽ mundi prædicat, nõ eſt gloriam affectare, ſed ſimpliciter veritatem fateri: nam ipſe eſt Meſſias, Saluator, & lux mundi. Hoc autẽ dicere, non eſt laudem ambire, ſed cõfiteri veritatem. Ipſe enim verè lux eſt mundi, qui illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundũ. Nemo illuminatur niſi authore CHRISTO: nemo videt lumen vitæ, niſi per CHRISTVM: nemo penetrat tenebras huius mũdi, niſi CHRISTO duce, ſolus illuſtrat, viuificat, & ſaluat.

Gloriã quærere.

Veritatem confiteri.

CAPVT NONVM.

Diſcipuli eius) dicentes.
Aut) an.

ET præteriens IESVS, vidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius, Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus naſceretur? Reſpondit IESVS: Neque hic peccauit, neque parentes eius: ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox, quãdo nemo poteſt operari: quãdiu ſum in mũdo, lux ſum mũdi.

Cæcus natus ad gloriam Dei.

Operari opera Dei.
Lux mundi.

Liniuit) illeuit.
Natatoria) lauacro natatoriæ: locum intellige in quem excipiebatur aqua fontis Siloë.
Sedebat) Græca exemplaria legunt) cæcus: ſubaud. templũ.

Hoc quum dixiſſet, expuit in terrã, & fecit lutũ ex ſputo, & liniuit lutũ ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur miſſus. Abiit ergo & lauit, & venit videns. Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nónne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? alii dicebant: Quia hic eſt. alii autẽ: Nequaquã, ſed ſimilis eſt ei. Ille verò dicebat: Quia ego ſum. Dicebãt ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit ille homo qui dicitur IESVS, lutũ fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriã Siloë, & laua; & abii, & laui, & video.

Et abii) Vt autem abii & laui, viſum recepi.
Dixerũt igitur.

Et dixerũt ei: Vbi eſt ille? Ait: Neſcio. Adducũt ad Phariſæos eum qui cæcus fuerat. Erat autẽ Sabbathum, quãdo lutũ fecit IESVS, & aperuit oculos eius.

Cæcus interrogatur à Phariſæis.

Vidiſſet) viſum recepiſſet.

Iterũ ergo interrogabãt eum Phariſæi quomodo vidiſſet. Ille autẽ dixit eis: Lutum mihi poſuit ſuper oculos, & laui, & video. Dicebãt ergo ex Phariſæis quidã: Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathũ non cuſtodit. Alii autẽ dicebãt: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſciſma erat inter eos.

Sabbathum.
Peccator.

Qui) quia.

Dicunt ergo cæco iterũ: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autẽ dixit: Quia Propheta eſt. Non crediderũt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerũt parẽtes eius qui viderat, & interrogauerũt eos, dicẽtes, Hic eſt

Increduli Phariſæi.

filius veſter quem vos dicitis, quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videt? Reſponderũt eis parẽtes eius, & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt: quomodo autẽ nunc videat, neſcimus: aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus: ipſum interrogate ætatẽ habet: ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parẽtes eius, quoniam timebant Iudæos. Iam enim cõſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe CHRISTVM, extra Synagogam fieret. Propterea parẽtes eius dixerunt, Quia ætatem habet, ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominẽ qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriã Deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille: ſi peccator eſt, neſcio: vnũ ſcio, quia cæcus quum eſſem, modo video. Dixerũt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi vobis iam, & audiſtis: quid iterũ vultis audire? nũquid & vos vultis diſcipuli eius fieri? Maledixerũt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis: nos autẽ Moyſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quia Moyſi loquutus eſt Deus: hunc autẽ neſcimus vnde ſit. Reſpõdit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos. Scimus autẽ quia peccatores Deus non audit: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatẽ eius facit, hunc exaudit. A ſeculo non eſt auditũ quia quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam. Reſponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit IESVS quia eiecerũt eum foras: & quum inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in Filiũ Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt, Domine, vt credam in eum? Et dixit ei IESVS: Et vidiſti eum, & qui loquitur tecũ, ipſe eſt. At ille ait, Credo Domine: & procidẽs adorauit eum. Et dixit ei IESVS: In iudicium ego in hunc mundũ veni, vt qui nõ vidẽt, videant: & qui vidẽt, cæci fiãt. Et audierũt quidã ex Phariſæis, qui cum ipſo erãt: & dixerũt ei: Nunquid & nos cæci ſumus? Dixit eis IESVS: Si cæci eſſetis, nõ haberetis peccatũ: nũc verò dicitis, Quia videmus: Peccatũ veſtrũ manet.

Parentes cæci timent excommunicationes Phariſæorum.
Excõmunicantur qui Chriſto credunt.
Gloria Deo.
Moyſi diſcipuli.
Peccatores.
Superbia Phariſaica.
Cæcus à Chriſto doctus, credit in ipſum.
Adorare.
Iudicium Chriſti.
Cæci.

Loquatur) loquetur.
Extra ſynag.) ſynagoga eiiceretur.
Da gloriã Deo) ſupple potius quàm Chriſto, id eſt, tribue hoc beneficium viſus, Deo potius quàm Chriſto tuo, quem certo ſcimus miracula nõ poſſe edere, quòd peccator ſit. Simile genus dicendi Ioſue cap. 7. & 1. Reg. 6.
Maledixerunt) conuiciati ſunt.
Sis) vel es.
Et aperuit) quũ aperuerit. Heb.
In iudiciũ, &c.) id eſt veni vt eandem aliquãdo feram ſententiam qua fiet, vt qui, &c.
Peccatũ) peccatũ ergo, &c.

Et præteriens IESVS. CAP. IX.

ABSOLVTA diſputatione lõga de libertate Chriſtiana per CHRISTVM, quum tempus eſſet vt apertius potẽtiam ſuam Dominus reuelaret, exiens de templo obuium habuit argumentum ſatis conſonum iis quæ geſta fuerant in templo. Siquidem illic cum cæcis fuerat concertatio, ſed animo cæcis, non corpore. Miſerrimum eſt hoc cæcitatis genus, atque hoc etiam infelicius, quòd quum eſſent pluſquam cæci, tamen ſibi videbantur oculati: vt non ſolùm eſſent infelices, verumetiam immedicabiles. Hic autem præteriens diuertit CHRISTVS ad cæcum corpore (qui hôc ſanabilior erat, quòd magis cæcitatem ſuam agnoſcebat) vt miraculo doctrinam priorem obſignet: duritiam ac imperſuaſibilitatem eorum frangere conans, tametſi nihil illis prodeſſet. Sunt enim miracula, doctrinæ appendices, vt quicunque noſtro tempore doctrinam CHRISTI prædicaret, producere poſſet aduerſus impios miracula hæc, veluti ſigilla in doctrinæ teſtimoniũ. Particula, ET, vim habet connectendi ſuperiora ſequentibus. PRAETERIENS. acſi diceret, Quum

Cæcitatis miſerrimum genus.
Miracula, appẽdices doctrinæ.

IESVS

IESVS exiret de templo, vt furor Phariſæorum mitigaretur, occaſione quadam factus eſt cæco obuius, quem præceſſit ac præuenit: hac præuentione ſignificans nos non noſtro merito ſaluari, ſed gratia CHRISTI præueniente, cui acceptum ferimus quicquid noſtræ ſalutis eſt. IESVS, ſalutaris medicus præuenit nos infirmos & cæcos natos. Huc pertinet quod ſcribit Paulus ad Epheſ. cap.1, Elegit nos Pater in CHRISTO ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti. & ad Rom.cap.5, Si enim quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius,&c. *Salus à Chriſto.*

Vidit hominem cæcum.

Verbo VIDIT, commendatur præueniens CHRISTI gratia: vidit, oculis miſericordiæ & gratiæ, hominem cæcum,& captum oculis corporeis. Cæcitas propoſitio eſt neceſſitatis & morbi,cui vt medeatur,neceſſarius eſt medicus. Præſens medicus,morbum & neceſſitatem aduertit: nam vidit ſtudioſè,& attentè eſt intuitus etiam non rogatus,ſed miſertus:vnde hoc intuitu occaſionem rogandi de hoc cæco diſcipulis dedit. *Chriſti oculus.*

A natiuitate.

A circunſtantia temporis exaggeratur neceſſitas & morbus. Quaſi diceret Euangeliſta:Hic homo captus erat oculis,diuturnus erat morbus. Natus enim erat cæcus, vt medicis quidem eſſet inſanabile malum, non etiam CHRISTO.En CHRISTI potentia clareſcit:qui potuit tam diuturnum morbum pellere,& tantam neceſſitatem fugare. *Chriſti potentia.*

Et interrogauerunt eum diſcipuli eius.

Intuitus Domini tam ſtudioſus & attentus in cæcum, argumento fuit diſcipulis cum coniectandi præceptorem ſuum velle quicquam in illius cæci gratiam operari, tum rogandi, an afflictiones ſint ſemper peccatorum ſupplicia. Quum diſcipuli meminiſſent quòd paralitico ſanato ad probaticã dixiſſet (ſupra cap.5,)Vade,& amplius noli peccare,ne deterius tibi aliquid contingat.Et paralitico iacenti in grabato qui in domo ei fuerat oblatus (Matth.cap.9,)Fili,dimittũtur tibi peccata tua:ſuſpicati ſunt omne corporis vitium ex animi vitio naſci.De cæco itidem percontantur,cuius vitio accidiſſet,vt cæcus naſceretur.

Rabbi,quis peccauit,hic aut parentes eius vt cæcus naſceretur?

Salutant magiſtrum,cuius beneuolentiam à dignitate perſonæ captant. RABBI, vox eſt Hebraica,ſignificãs Magiſter mi: QVIS peccauit? Quæſtio eſt de cauſis crucis afflictionum & pœnarũ. Quum ſuſpicemur peccata cauſas eſſe afflictionũ & pœnarũ,hoc rogamus, Cæcitas contigitne huic cæco ex proprio peccato, an ex alieno,hoc eſt parentum peccato? *Rabbi.*

Reſpondit IESVS,Neque hic peccauit,neque parentes eius.

Suo reſponſo corrigit Dominus ignorantiam diſcipulorum, dicens, peccatum non eſſe cauſam cæcitatis in cæco nato. NEQVE hic peccauit:id eſt, hic proprio peccato non meruit naſci cæcus: non enim peccauit antequàm cæcus eſſet: neque huic contigit cæcitas ex parentum peccato. Non ſimpliciter dixit quòd non peccauerint parẽtes,ſed addidit VT cæcus naſceretur: nam peccauerunt quidem parentes,ſed non inde huic cæcitas.

Sed vt manifeſtentur opera Dei in illo.

Potiſſima cauſa vt hic naſceretur cæcus, fuit vt gloriæ Dei illuſtrandæ eſſet occaſio, non vel ipſius vel parentum eius peccatum. Hac ſententia inſinuat ſeipſum Deum. Iam enim opera Patris manifeſta erant in totius mundi creatione,& ſapientiſſima diſpoſitione, & continua gubernatione: ſed de CHRISTO humana forma induto, non vſque adeo erat adhuc perſpectum, quòd hic homo, Deus erat, mundi rector: ſed per hanc rei mirabilem illuminationem, & aliorum miraculorum operationem, inducti ſunt homines ad credendum, CHRISTVM eſſe Deum, & rerum omnium conditorem, & ita manifeſtauit Filius Dei gloriam ſuam in reſtituendo viſu huic cæco, vt oſtenderit ſe creatorem & authorem mundi. Obſeruat Theophylactus quod particula ἵνα & ὅπως hoc eſt, VT ſæpe in Scriptura ponitur, non vt cauſam,ſed euẽtum deſignet, ſicut illud, Pſal.cap.50, Vt iuſtificẽris in ſermonibus. Non enim peccauit Dauid,vt iuſtificetur Deus:ſed quia ex opere peccantis cõtigit Deũ manifeſtari in ſuis promiſſis iuſtũ & fidelẽ: ita & hoc loco, VT manifeſtentur opera Dei in illo,nõ cauſa ſed euẽtus deſignãtur. Ex hoc enim ꝙ ſanatus eſt cæcus, intelligit glorificari Deũ. Nam ſicut ſæpe architectus domũ quidẽ partim elaborat, partim imperfectã relinquit, vt ſi quis ei forte non credat,quòd ipſe non ſit ille qui partẽ extruxe- *Vt, particula.*

rit, poſſit per hoc quod conditum eſt & imperfectum oſtendi, quòd & ipſe extructi opifex ſit. Ita & Deus noſter IESVS excæcata membra ſanans, & in ſuam naturam conſtituens, oſtendit quòd ipſe ſit qui & alia membra condidit. Vtraque lectio bona eſt, magis tamen mihi arridet prior. Hic locus ſe offert vt de afflictionibus aliqua ſcitu digna ſcribamus: An afflictiones ſemper ſint peccatorum ſupplicia? Nam propter peccatum introierunt in mundum maledictiones, infirmitates, plagæ, calamitates, adeóque ipſa mors. Et lex peccatum demonſtrans, minatur etiam peccatoribus varias afflictiones & calamitates. Leuiti.cap.29. & Deuterono. cap.28. Rurſus ſolent morbi ob peccata immitti, vt docetur ſuprà, cap.6. & 1.Corinth.11. Reſpondeo: Sunt certè omnes homines peccatores, & in peccatis concepti, quibus pœna correſpondet, niſi merito CHRISTI abluti fuerint. Non tamen omnis afflictio propter peccatorum merita contingit. Immittuntur aliquando afflictiones à Deo propter peccata: interdum autem mala immittuntur hominibus vt in eis gloria Dei illuſtris fiat. Vaſa enim Dei ſunt, & debent quouis modo gloriæ inſeruire conditoris ſui. Accipio hic gloriam Dei, pro ſaluatrice eius potentia: ea enim in hoc cæco manifeſtata fuit. Itaque peccauit cæcus qui in peccatis conceptus eſt, & non iuſtificatur in conſpectu Dei omnis viuens. Sed cæcitas illa non ideo contigit, quia vel ipſe peccauerit, vel parentes: ſi enim pro merito peccatorum debuiſſent affligi, vix infernus, nedum cæcitas ſuffeciſſet. Sed huic contigit cæcitas, vt declararentur opera Dei, id eſt, vt gloria Dei in illo manifeſtetur. Sic Suſanna afflicta fuit ad gloriã Dei, & tres pueri in fornace, Danielis cap.3. Similiter afflictio accidit ipſi Iob, non propter peccatum (vt amici contendebant) ſed vt manifeſtentur opera Dei, qui nouit pios ex afflictione eripere. Sic afflixit Iſraelitas in AEgypto, vt liberando eos de tyrannide Pharaonis, ingentem ſibi inter homines laudem pararet. Nam quum Dominus deiiciat in extremam miſeriam, & poſtea eripiat, hunc honoris titulum refert, quòd ſit Deus liberator & adiutor in neceſſitatibus. Qui titulus magnificentiſſimus eſt, inuitans omnes homines ad Deum inuocandum. Subiiciuntur ergo pii interdum pœnis & afflictionibus, non propter peccata, quæ ita magna non habent, ſed propter gloriam Dei, vt inde glorificetur Deus, dum pios potenter & cum ſummo triumpho è cruce liberat, & ad gloriam transfert: vt Ioſeph innocentem è carcere liberans, ipſum ad gloriam tranſtulit: hinc magnificus ab omnibus cognitus eſt Deus. Proinde in impiis ſemper verum eſt eos affligi propter peccata ſua: in piis non ſemper verum eſt: quibus conſolatorium eſt ſcire ſe non ſemper affligi propter peccata ſua, ſed ſe in afflictionibus vaſa eſſe, quæ ad gloriam Dei ſeruiunt. Quare errant frequenter plerique, qui ſola ratione humana abſque CHRISTI cognitione eruditi, ratiocinantur in modum amicorum Iob: Hìc ſiue Iob, ſiue quiuis alius affligitur, ergo affligitur propter peccata ſua. Item, Cæcus à natiuitate cæcus eſt, ergo propter ſua aut parentum peccata. Rogabit aliquis: An propter parentum peccata filii affligantur? Reſpondeo. Eſt quædam pœna ſpiritualis qua affligitur anima: hanc pœnam filius pro patre non portat. Ezechi. cap.18, Filius non portabit iniquitatem patris: anima enim filii, non eſt ex patre, ſed à Deo. Omnes inquit (Ezechi. cap.18.) animæ meæ ſunt, ſupple per creationem. Sicut anima patris, ita anima filii: ſed quandoque ob iniquitates parentum, filii temporariam & corporalem in hac vita ſubeunt pœnam. Corpus enim filii, eſt quædam res patris. Exemplo nobis erit Roboam, Salomonis filius, 3. Reg.11, Dereliquerat Salomon Dominum, adorans idôla mulierum alienigenarum, quarum ardentiſſimo amore tenebatur: propter quod à Roboam, filio eius, ablatæ ſunt decem tribus Iſrael, & datæ Hieroboam filio Nabath. Rurſus 3.Reg.21, Offenderat Achab grauiter oculos Domini, quòd interfecto crudeliter innocente Naboth, vineam eius poſſedit: at quia ſe conuertit ad pœnitẽtiam, ieiunióque & cilicio ſe afflixit, ad Heliam factus eſt ſermo Domini: Quia Achab humiliatus eſt mei cauſa, nũ induceam malum in diebus eius, ſed in diebus filii ſui inferam malum domui eius. Putant nonnulli pueros quandoque in parentum pœnam mori: quorum tamen vitam putauerim Deum frequentius propter miſericordiã præripere, vt ne (quum ſuperuixerint) deteriores parentibus fiant, & in malum ſuarum animarum & multorũ viuant. Sed quum iudicia Dei ſint abyſſus multa, miſſa hæc faciamus, & cum fide CHRISTVM amplexemur, qui potẽs eſt à quauis pœna nos eripere, & in afflictionibus conſolari. Hoc vt ſciamus, non inutile fuerit aliqua obſeruare, quæ in omni genere afflictionum in promptu pias & vtiles ſuppeditabunt conſolationes. In primis firmiter conſtantérque credendum eſt, dum affligimur, nos neque affligi caſu, neque aduerſa cõtigiſſe caſu, ſed aliquo conſilio ac permiſſione Dei. Abigenda hinc venit humana ratio, quæ in afflictionibus rogat, An caſu id euenerit, Deo nihil

Afflictiones ſintne perpetuo peccatorum cauſa.

Gloria Dei.

Parentum peccata ſintne cauſa qua filii affligantur?

Afflictiones non caſu.

talia

talia curante aut permittente. Epicureorum eſt hæc opinio ſola ratione humana & carne ducta, aduerſus quam producenda ſunt Sacræ Scripturæ teſtimonia. Threnorum cap.3, Quis eſt iſte qui dixit, vt fieret Domino non iubente, Ex ore Altiſſimi non egredientur nec mala nec bona. Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis ſuis? Huc pertinent omnes ſententiæ de prouidentia. Matthæi cap.10, Nónne duo paſſeres aſſe væneunt, & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro? Act.cap.17, In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Pſalmo 9, Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Pſalmo 93, Qui plantauit aurem non audit, aut qui finxit oculum, non conſideret? Qui corripit gentes, non arguet, aut qui docet hominem ſcientiam? Et Paulus 1. Corinth.cap.11, Dum iudicamur autem, à Domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur. Hæc omnia teſtantur afflictiones non accidere caſu, ſed Dei conſilio ac volũtate.

Epicureorum opinio de afflictionibus.

Secundo. Credendum eſt non ſolùm afflictiones nobis accidere Dei conſilio, ſed etiam certò ſtatuendum eſt, quòd Deus puniat, non vt perdat, ſed vt vocet nos ad pœnitentiam, & exerceat fidem noſtram. Itaque pii obſeruant afflictiones veluti ſigna miſericordiæ & bonæ voluntatis Dei. Qui ad hunc modum transformat afflictiones in ſigna miſericordiæ & bonæ voluntatis Dei, ſuauiſſimam recipit conſolationem, qua patienter in aduerſis durat, benedicens & laudans Deum, qui dignatur ſe viſere. Nam quum quis ſummo dolore afflictus, apprehendit afflictionem diuinitus inflictam, in punitionem & vltionem peccati, augeſcit doloris acerbitas, & paratur deſperatio, niſi addiderit ſecundam conſolationem priori, quæ docet de voluntate Dei, quòd puniat non vt perdat, ſed vt ad pœnitentiam reuocet, & in fide nos exerceat. Ad hunc modum Euangelium interpretari ſolet afflictiones: vt, quod ex Paulo adductum eſt (1. Corinth.11.) Dum iudicamur, à Domino corripimur. Prouerb. cap.3, Quem diligit Dominus, corripit. Hebræo.cap.12, Flagellat omnem filium quem recipit. Pſalmo 118, Bonum mihi quòd humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. Apoca.cap.3, Ego quos diligo, caſtigo. Eſaiæ cap.28, Vexatio dat intellectum. Numer.cap.1, Bonus eſt Dominus & confortans in tribulationibus, & agnoſcit ſperantes in ſe. Hieremiæ cap.31, Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus, poſtquam conuertiſti me, egi pœnitentiam. Quemadmodum Euangelium docet legem datam eſſe, vt humiliet nos, & hac noſtri abnegatione quæramus CHRISTVM: ita docet & pœnas additas eſſe, non vt perdant, ſed vt reuocent nos ad pœnitentiam, vt feramus crucem ſeu afflictiones in quibus exercere noſipſos debemus, vt probemur in fide. 1.Petr.1. 2.Corinth.1.&.4. Rom.5. Iacobi cap.1, Omne gaudiũ exiſtimate, quum in varias tentationes incideritis, &c. Si tentauerit nos humana ratio, quòd nobis afflictis ſuccedant omnia infeliciter, tyrannis verò feliciter, & pro animi ſententia, huic obedientiam obiiciamus, ne impatientes animum deſpondeamus. Impatientia graue eſt peccatum, huic ne indulgeamus, ſed Deo, qui requirit obedientiam, & vult nos in ea exerceri, qua in afflictionibus ſimiles ſimus imaginis filii Dei. Conſolatorium eſt hac obedientia non ſolùm fieri ſimilem imaginis filii Dei, ſed etiam afflictiones noſtras cum obedientia eſſe ſacrificia Deo gratiſſima. Significant enim ſacrificia quiddam Deo propriè dicatum, vt per id honore afficiatur. Vnde dicebat Dauid Pſalmo 50, Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Ad Roma.cap.12, Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem. Requirit igitur Deus hanc obedientiam, quam vt verum cultum valde approbans, non reiicit afflictos illa ornatos.

Deus punit non vt perdat, ſed emendet.

Tentatio quia pii vidẽt impiis omnia feliciter ſuccedere.

Impatientia.

Patientia, ſacrificium Deo acceptum.

Sacrificium.

Obedientia gratiſſima Deo.

Tertio. Non ſolùm fide tenendum eſt quòd afflictiones non accidant caſu, quòd non ſint ſigna iræ, quòd indignatio ſeu impatiẽtia ſit peccatum, quòd Dus requirat obedientiam: ſed etiam addẽda eſt fides & inuocatio. Fide teneamus Deum nobis nunquam defuturum, ſed ſemper nobis affuturũ, opem laturũ, & pro ſua ſapientia aliquando liberaturum, qui hac fide viua innocãdus eſt. Huic conſolationi addemus duo, Præcepta & Promiſſiones. Præcepta iubent petere & expectare auxilium: vt, Inuoca me in die tribulationis. & Pſalmo 4, Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Item CHRISTVS, Petite & accipietis. Pſalmo 54, Iacta ſuper Dominũ curã tuam, & ipſe te enutriet. Huiuſmodi præcepta excitare nos debent ad inuocationẽ. Deinde cõſiderandæ veniunt promiſſiones, vt Ioannis cap.16, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: & Matthæi cap.7, Si vos qui mali eſtis, noſtis dare bona, &c. quãto magis Pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe? Et in Pſalmis, Inuoca me in die tribulationis, eripiã te, & honorificabis me. Hæc ſunt exercitia piorum, intelligere publica & priuata pericula, & fide animum erigere, & petere à Deo, vt gubernet Eccleſiam, & liberet eam ab impietate & ſcãdalis, defendat rempublicã, det pacẽ, fruges, victũ, regat mores populi, vt Deus glorificetur. Duremus ergo in aduerſis per verã

Fides.

Præceptum.

Inuocatio.

Patientia quid eſt. *Impatientia.* *Iratus animus.*

patientiam, quæ non ſolùm eſt obedire in afflictionibus, ſed etiam indignationem infirmæ naturæ vincere, aut certe repugnare. Ex oppoſito impatientia iraſcitur Deo: & primùm obedientiam, deinde fidem ex animis expellit. Nam iratus animus exiſtimat ſe negligi à Deo, & imaginatur ſe fruſtra petere & expectare auxilium à Deo. Itaque in magnis afflictionibus multi fiunt prorſus blaſphemi, & quærunt conſilia contra mandatum Dei, ſicut Saül conſuluit veneficam. Talia peccata gignit impatientia contra primam tabulam: deinde aduerſus homines dolor iniuriæ gignit odium, incitat ad vindictam: qua ex re ſæpe fiunt non ſolùm priuatæ diſſenſiones, ſed etiam ſeditiones, & publici motus: ſicut Coriolanum dolor iniuriæ perpulit ad bellum patriæ inferendum. Vide ſi iuuat Titum Liuium in prima decade, & Valerium Maximum. Quanto honeſtius fecit Scipio, qui ingẽti animo deſpexit latrantes Tribunos, ceſſit etiam inuidiæ, & ſe contulit rus, ne præſens magis inflammaret odium. Atqui facile poterat ſe armis defendere contra iniuriam, ſed condonauit priuatas iniurias reipublicæ. Melior igitur ciuis fuit quàm poſtea Marius & alii multi, qui priuatas iniurias cum pernicie publica vlti ſunt. Ex his plane intelligimus quàm neceſſaria eſt patientia, primùm coram Deo, vt obedientiam & fidem retineamus: deinde propter tranquillitatem Eccleſiæ, ne ingenia vehementia irritata, vlciſcantur priuatum dolorem, publicè motis tragœdiis, vnde oriantur hæreſes: deinde propter priuatam tranquillitatem, vt tranquillam habentes conſcientiam, pacem habeamus ad Deum.

Coriolanus. *Scipio.* *Priuata iniuria patria condonanda.* *Patientia neceſſitas.*

Me oportet operari opera eius qui miſit me.

Exegeſis eſt illius ſententiæ, Vt manifeſtentur opera Dei in illo: quam de ſeipſo Dominus intelligi vult. OPORTET me operari opera eius qui miſit me: id eſt, Oportet me manifeſtare meipſum, & facere opera quæ poſſunt me oſtendere facere eadem quæ Pater. Obſerua quòd non dixerit, Oportet me facere talia aut ſimilia quæ Pater facit: ſed illa ipſa quæ facit Pater, quæ prorſus eadem ſunt, & eadem eſſe monſtrauit: quæ ſunt, infirma ſaluare, debilia roborare, homines illuminare. Quorum enim eadem eſt operatio, eorum vna eadémque natura & voluntas eſt, ac potentia. Ergo quum Filius eadem & ipſamet quæ Pater facit, operetur, identitas erit ſubſtantiæ Patris & Filii. Quæ opera manifeſtant ipſum CHRISTVM eſſe Deum. Infra cap. 10, Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. & cap. 14, Pater in me manens, ipſe facit opera. Propter tamen formam ſerui aſſumptam, per tapinoſim vocat OPERA Patris, ad quæ facienda miſſus erat. Quaſi diceret, Ego in hoc miſſus ſum in mundum, vt procurem gloriam Dei manifeſtandam huiuſmodi factis, quæ incredulis fidem faciant me vera loqui: vt qui crediderint, ſanentur à cæcitate ſua. Obſerua: Vocat OPERA Dei, quia ad ea, virtus diuina requiritur. Opera Dei, ſunt ſigna & notæ quibus cognoſcimus potentiam Dei: ſunt potentis Dei effectus. Quum dicit ME OPORTET, oſtendit quòd etiam non rogatus facturus eſt opera, vt impleat quod ſibi admandatum eſt. ME oportet operari, &c. id eſt, Ego ſum per quem gloria, potentia, & opera Dei manifeſtari debent hominibus: ídque oportet ex diſpoſitione & ordinatione Dei Patris & iuxta vocationem meam.

Patris & Filii eadem opera. *Regula notãda.* *Opera Dei.*

Donec dies eſt.

DIEM vocat Dominus tempus miniſterii ſui ſuǽque præſentiæ: & iure quidem: lucebat enim ipſe tum ſol iuſtitiæ radiis doctrinæ, & operũ vitæ æternæ. Senſus eſt: Procurãda eſt gloria Patris, & gnauiter exequendum eſt mandatum Patris, quandiu hîc præſens verſor inter homines, vt cognoſcant Patrem, & me (quem miſit) eſſe Saluatorem mundi. Eſt etiam Dies, præſentia CHRISTI, quæ verbo fit. Fit autẽ omnibus vſque ad extremum vitæ: tantiſpérque dies eſt, dum nobis verbum fuerit præſens. Huc pertinet exhortatio illa Pauli ad Hebræos, cap. 3, Videte fratres, nequãdo ſit in aliquo veſtrûm cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo viuo: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati: participes enim CHRISTI effecti ſumus, ſi tamẽ initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmum retineamus, dum dicitur, hodie ſi vocẽ eius audieritis. Donec hodie cognominatur, hoc eſt dum præſens vita agitur, vt homines audiant verbum, & operentur præſente verbo, hoc eſt credant. Quia vẽtura eſt nox, in qua nullus operari poterit, id eſt credere. Nam dies quidẽ præſens, vita eſt: ed quòd poſſumus nunc, quandiu viuimus, ſicut in die, bona & Deo grata operari. Qui fide verbum habet, is lucem habet qua ad Deum accedere poteſt, contemnens mortem & maledictiones omnes, & penetrans vſque ad iuſtitiam, vitam, & cæleſtes omnes benedictiones. Quòd ſi quis verbum lucis contempſerit, tanquam abiectum aut non neceſſarium, fruſtranea erit ſalutis expectatio in neceſſitatibus. Quare dum præſens dies operandi facultatem præbet, quæ ad

Dies, miniſteriũ Chriſti. *Dies, tantiſper nobis dum viuimus.* *Dies, præſens vita.* *Verbum, dies eſt.*

quæ ad ſalutem æternam pertinent,non eſt ceſſandum. Hue nos impellit diei ratio,qui totus negotiis perficiendis eſt deſtinatus: Pſalmo 103, Ortus eſt ſol,exibit homo ad opus ſuũ & ad operationem ſuam,vſque ad veſperum.

Venit nox quando nemo poteſt operari.

Quaſi dicat,Ego tantiſper docebo,operabor,& miraculis gloriã Patris manifeſtabo,eiſdémque doctrinam meam obſignabo,dum miniſterium meum compleuero. Ventura eſt nox,ſiue breui ceſſabo,quando venerit poteſtas tenebrarum,& cruci affigar : tunc nemo operabitur,quia lux à vobis breui ad Gentes deficiet.Ex verbis Domini manifeſtũ eſt NOCTEM vocari tempus ſuæ abſentiæ:& alluſiſſe more ſuo ad noctem vulgarem,in qua non poſſunt homines operari. Hinc allegoricè ſignificauit inſtare tempus in quo à Iudæis abiturus eſſet,& nihil eorum tum operaturus quæ ipſe faciebat . Itaque hæc nox(quæ dicitur priuatio tẽporis conceſſi prædicationi & operationi CHRISTI in carne)venit Iudæis, quum & à CHRISTO & Apoſtolis eius deſerti fuêre.Operemur igitur dum verbum & lucem habemus,in qua ambulantes exerceamus noſipſos in fide,nũquam viſuri hanc noctem, quòd ſemper habeamus ſolem nobis illuceſcentem iuxta eius promiſſum , Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi : in qua audituri ſumus, Venite benedicti Patris mei,percipite regnũ, &c.in quo nihil vmbræ & obſcuri,ſed clara illic omnia & perlucida. Quidam referunt hæc verba ad tempus Antichriſti futurum,in quo obſcurabitur Euangelium,à quo tyrannide Antichriſti multi deficient. Placet mihi prior interpretatio.Obſerua:Paulus per Noctem intelligit omnem doctrinam,quæ non eſt Euangelium, aut Euangelio aduerſatur:præter quod,nulla omnino doctrina poteſt eſſe ſaluifica.Et ſicut Dies ſignificat illuminationem per Euangelium,ſiue ipſum Euangelium:ſic Nox cæcitatẽ & ignorantiam Euãgelii.Vmbra mortis,phraſis eſt Hebraica, pro nocentiſſima nocte qua premuntur damnati,hoc eſt qui extra fidem hinc migrauerunt.

Nox, abſentia Chriſti.

Antichriſtus.

Euãgelium ſolum eſt doctrina ſaluifica.

Dies.

Nox.

Vmbra mortis.

Quandiu ſum in mundo,lux ſum mundi.

IESVS CHRISTVS ſuapte natura eſt lux, eſt & ab effectu & officio ſuo lux MVNDI, id eſt, hominum : ipſe enim illuminat mundum ſiue omnem hominem venientem in hunc mundum. Ipſe LVX mundi , id eſt , hominum,eſt : dum in MVNDO, id eſt , in hominibus credentibus eſt , non ſolùm corpore ſuo , ſed multò amplius ſuo Spiritu , & per Euangelium . Efficacius enim verbo præſens mihi eſt , quàm ſola perſona ſolùm coram exiſtente . Nam ſi nos audierimus & verè crediderimus verbum, plus nobiſcum eſt quàm cum Pilato aut Caipha,qui oculis etiamnum ipſum viderũt.Obſerua verbum diuinitatis, SVM. Quaſi diceret,Tametſi corpore ſim à vobis abiturus,ego tamen ſum vobiſcum vſque ad conſummationem ſeculi. SVM ergo lux mundi , quandiu mundus erit , quia ſemper erunt aliqui quibus illuceſcam.Reſponſabit carnalis quiſpiam, CHRISTVS ſublatus eſt è mũdo præſentialiter , CHRISTVS igitur non eſt amplius lux mundi.Reſpondeo:ſublata quidem eſt præſentia eius corporalis,qua nobiſcum viſibiliter eſt verſatus:ſed manet ipſe lux mundi cum ſuapte natura,qua Deus eſt,& ſemper manet lux cum officio. Perpetuæ enim ſunt eius operationes & effectus erga ſuos . Proinde CHRISTVM eſſe lucem mundi,eſt ipſum eſſe ſacerdotem, paſtorem,interpellatorem & aduocatũ pro mũdo,hoc eſt pro hominibus. Quandiu igitur mũdus fide retinet CHRISTVM, tandiu lux eſt mundi:quòd ſi quibuſdam mũdi hominibus non illuceſcit, in cauſa eſt ipſe mundus,qui fide CHRISTVM non recipit.

Lux mundi.

Verbi efficacia.

Chriſtum eſſe lucem mundi.

Hæc quum dixiſſet.

Quum Dominus quæſtioni Apoſtolorum de cauſis cæcitatis in cæco ſatiſfeciſſet, atque de operum ſuorum authoritate diſſeruiſſet,

Expuit in terram , & fecit lutum ex ſputo , & liniuit lutum ſuper oculos eius.

Miraculum expectantibus diſcipulis, IESVS expuit in terram , ac ſputo commixto pulueri, fecit lutum , quo illeuit & vnxit oculos cæci , extendens lutum veluti malagma oculis appoſitum.Hoc profecto paternum ac verius ſuum referebat opificium, quo primum hominem ex argilla humore macerata finxerat.Arrogantius fortaſſis viſum fuiſſet auditoribus,ſi dixiſſet,Ego ſum qui Adam formaui:quod per opus mõſtratum, non ita offendit. Propterea & de luto oculos illi format,more opificii quo & Adam formatus eſt : qui dúm reſtituit,& integrum reddit quod perierat,aut mutilum erat , authorem ac conditorem il-

Chriſtus in terram ſpuit.

Cæco formantur oculi.

Media ad finẽ nõ cõtemnẽda. Creaturas ſuas Deus honorat.

lius quod non erat, ſe eſſe oſtendit: nec minoris, imo maioris virtutis eſt ſarcire quod corruptum eſt, quàm gignere quod natum non eſt. His rebus vſus eſt Dominus ad aperiendũ huic cæco oculos, non quòd his rebus putauerimus huiuſmodi virtutem ineſſe (ſolus enim omnia poteſt ſua virtute perficere) ſed propter honorandum creaturas ſuas, quas ita ad bonitatis ſuæ miniſterium, & virtutis ſuæ cooperationem admittit: atque vt commendaret media & occaſiones præſentes, quæ vbi præſtò adſunt, nõ ſunt in miniſterio negligendæ. Ipſe enim dum in diſtributione ſuorum bonorum adiicit aliqua inſtrumenta, docet Deũ non eſſe tentandum, ſed mediis iuſtis à Domino nobis propoſitis, eſſe vtendum. Cæterum aliàs quoſdam ſolo verbo, vt cæcum; (Marci cap. 10.) quoſdam vero contactu corporis ſui ſanauit. Hòc indicauit pretium carnis ſuæ, per quam ſalutem noſtram operatus eſt: illò verò, verbo ſe omnia perficere poſſe monſtrauit, etiam ſi abſens corpore fuerit, ne diſpliceremus nobis, quibus corporis ſui præſentiam ſubduxit. Ex his colligimus vſum quendam ſacramentorum in Eccleſia neceſſarium, ſine quibus poſſet quidem Deus cõferre ſalutem, & confert in neceſſitate, tamen ſimul inſtituit & ſacramenta, baptiſmum, cõfirmationem, pœnitentiam, euchariſtiam, ordinem ſacrum, infirmorum vnctionem, & matrimonium: illiſque vti nos vult. Vana igitur hominum hæreticorum fabula eſt, aſſerere nullum eſſe ſacramentorum vſum in Eccleſia.

Tentandus non eſt Deus. Caro Chriſti, organũ ſalutis.

Sacramẽtorum vſus neceſſarius

Et dixit ei, Vade & laua in natatoria Siloë, quod interpretatur Miſſus.

Cæci Euangelici fides.

CHRISTVS ablegat cæcum ad piſcinam Siloë, vt aquis proluat lutum oculis oblitum. Malagmatis nouitas animos, omnium attentos ac ſuſpenſos reddit ad conſiderationem futuri miraculi: ſimúlque docet quàm conſtanti fiducia fuerit cæcus, qui nihil obmurmurat illinenti, ſed ſimpliciter ſe morigerum præſtat CHRISTO operanti pro ſuo arbitratu, certò ſtatuens ſe conſequuturum id beneficii quocunque modo daretur. Iuſſit oculos lauari, non tamen illico, & in eo loco ablui eum voluit, ſed iubetur ire ad piſcinã Siloë, cuius origo eſt ad radicem montis Sion, vt nouitas ſpectaculi, necnon longioris itineris mora, ac malagma ſuper oculos oblitum, plurimos euocaret miraculi teſtes. Diuus Hieronymus, qui Hieroſolymis eſt verſatus, & in ea regione omnia conſpexit, ita in caput 8. Eſaiæ ſcribit, Siloam autem fontem eſſe ad radices montis Sion, qui non iugibus aquis, ſed incertis horis diebúſque ebulliat, & per terrarum cõcaua & antra ſaxi duriſſimi, cum magno ſonitu veniat, dubitare non poſſumus, nos qui in hac regione habitamus. Hæc ille. Ex hoc igitur fonte, maximè quum interruptis vicibus manet, & ſit in ea regione aquarum penuria, factum eſt natatorium ſiue piſcina, quæ Siloa dicebatur. Huius piſcinæ meminit Nehemias cap. 3. Eſdras lib. 2. cap. 3. quam & expreſſit Eſaias cap. 8. qui opprobrans populo quòd cõtempto regno Iuda, reſpexiſſet ad virtutem regum Syriæ & decem tribuum: per metaphoram regnum Iuda vocauit aquas Siloë, quæ cum ſilentio currunt. Typum Sacrarum Scripturarum gerunt aquæ illæ: quæ quum ſine faſtu & ſtrepitu humanæ eloquentiæ placidè leniterque fluant, tamen quia ex abſtruſis diuinæ ſapientiæ cauernis ſcatent, energiam quandam ſpiritalem, & diuinam vim habent quamuis cæcitatem mentis depellendi, & oculos conferendi aperiendíque quibus Deus videtur: cuius viſio, beata eſt fruitio & felicitas. Euangeliſta more ſuo interpretatus eſt SILOAM, Miſſum. Hoc Euangeliſtis peculiare eſt, vt quorum ipſi monere volunt, ea apertè indicent & interpretentur. Mittebantur homines ad aquam, tanquã ad typum, donec reuelaretur aqua gratiæ, & aqua vera. Rurſus in abluendis ſordibus corporis, vtebantur aqua, donec manifeſtaretur aqua gratiæ, qua abluuntur non ſordes corporis, ſed animæ, ad accipiendam tranquillam & pacatam conſcientiam coram Deo. Verè & vnicè miſſus eſt IESVS CHRISTVS, quem Pater miſit ad illuminandas & lauandas hominum mentes. Illo fonte Siloë adumbratus eſt CHRISTVS, qui nunc ſuo Spiritu in conſcientiis hominum placidè & leniter ſcatens, atque in Scripturis arcanis latitans, propellit inueteratam humanæ mentis cæcitatem, aperítque oculos, dans fidem, qua ad cæleſtia & ſpiritalia penetramus, ſi noſtrã agnouerimus caliginẽ, nobíſque minimè videamur oculati, vt accepto luto CHRISTI ſuper oculos noſtros, id eſt noſtri abnegatione facta, lucem Euangelicam recipiamus.

Siloa fons.

Hieronymus.

Regnum Iuda, aqua currentes cum ſilentio. Scriptura ſacra

Viſio beata. Euãgeliſtarum mos.

Sordium corporis ablutio.

Siloa quid adumbrabat.

Abiit ergo.

Magna eſt hæc cæci fiducia, nihil detrectantis quod iuberetur facere. Obedit, credit iubẽti: nihil rogat aut dubitans apud ſe cogitat, dicens, Quomodo lutũ reſtituet viſum, quũ

magis

magis viſui officiat. Quid mihi igitur proderit hoc malagma luteum, quis vſus illius aquæ Siloë, qua tam frequens oculos laui & nihil mihi profuit? ſi hic Propheta aliquam curandi virtutē haberet, vtique præſens me curaſſet. Nihil tale eſt meditatus, ſed ſimpliciter verbo Vade, obediuit & obtemperauit præcipienti.

Et lauit.

Verbo promiſſionis CHRISTI adhærens, iuxta verbum operatur, lauat oculos & lutum abſtergit, (vt luto non aſſcriberetur miraculum) & vidit. Quidam dicunt (vt refert Theophylactus) quòd & lutum non ſit depoſitum, ſed formatum in oculū. Quòd CHRISTVS cum cæco ad fontem non abierit, reddit opus Dei multò celebrius, & manifeſtius potentiā verbi Dei declarat: ſi enim illuc profectus fuiſſet CHRISTVS, nonnihil præſentiæ & tactui, & non ſoli verbo Domini aſſcripſiſſet, fortaſſiſque ſibi ſuaſiſſet non tantam ineſſe verbo energiam. Lotis igitur oculis, beneficium curationis ex fidei firmitate & obediendi promptitudine, mox eſt conſequutus.

Promiſſioni dei adhærendum.
Lutum formatū in oculum.
Fidei fructus.

Et venit videns.

En fidei viuæ triumphus: intrat qui fuerat cæcus, Hieroſolymam, quadrigis aureis vectus: hoc eſt corona ſertis floribúſque fidei redimitus, domum reuertitur apertis oculis clarè videns, & per mediam Hieruſalem cunctis ſpectantibus etiam Phariſæis inuitis, & tanto miraculi ſpecimine cōuictis, inueteratam illam cæcitatem à tergo trahit, pedibúſque conculcat triumphans in CHRISTO, qui oculos cum mentis tum corporis reſtituit: cuius tempus aduenerat vt oculi cæcorum aperirentur, iuxta vaticiniū Eſaiæ cap. 53. Hic ſpectatur quàm nihil impoſſibile ſit credenti: rurſus, quòd ipſe viſus, non ſit opus aut luti aut aquæ, ſed verbi CHRISTI iubentis. Cernitur illic obedientia, ſanitas, & melioris vitæ expectatio.

Triūphus fidei.
Eſaiæ vaticiniū impletum.
Credenti omnia poſſibilia.

Itaque vicini, & qui viderunt eum prius, quia mendicus erat.

Circunſtantias adducit Euangeliſta, quæ negotium CHRISTI, & miraculum cumulatius augent. Non parum multis notus eſſe poterat, quum publicus eſſet mendicus, idque cauſam tum dedit vt ad plurimos hoc opus Domini perueniret. Obſerua Euangeliſtæ diligentiam, qui notat conditionem vitæ in cæco, vt inſinnet apud CHRISTVM non eſſe acceptionem perſonæ, qui mendicis atque infirmis æquè delectatur, ac diuitibus & firmis. Deinde vt oſtendat magnam CHRISTI philanthropiam, & immenſam eius miſericordiam, quæ ſe ad infirmos vſque demittat. Ita vt & mendicum ſumma diligentia curaret, & hinc ipſi diſceremus ne contemnamus minimos.

Humilitatis cō mendatio.

Dicebant, Nónne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alii dicebant, quia hic eſt: alii autem nequaquam, ſed ſimilis eſt eius.

Admirabile miraculum, tum vicinos, tum alios quamplurimos reddidit attonitos, quorum pars incredula ſubdubitabat, pars vero credula aſſeuerabat hunc eſſe qui cæcus erat, & modò videt.

Ille verò dicebat, Quia ego ſum.

Magnum & gratitudinis & fortitudinis exemplum in vidente, de quo orta erat quæſtio, qui intrepidè & ſine metu ait, Quid diſſentitis inter vos? Exiſtimatis hic fabuloſam aliquā metamorphoſim agi? nihil hic fabuloſum conſpicitur, EGO ſum idem ille mendicus & cæcus à natiuitate, quē ſæpe vidiſtis, & quæritantem victū audiuiſtis. Vnde vox mea (quam eandem cognoſcitis) fidē vobis faciet huius tam admirabilis ſpectaculi & perſonæ meæ, quòd ego is ſum, qui cæcus eram, & modò vidēs. Obſerua in hoc vidente exemplum confeſſionis, quem non pudet habitæ conditionis, quòd cæcus fuerit & mendicus. Rurſus gratiarum actionis & non ingrati animi exemplum in hoc videmus: quia confeſſione ſua videtur gloriam medici ſui omnibus velle notam facere, & diſpergere: neque formidaſſe furorem plebis, neque renuiſſe ſeipſum oſtendere, vt prædicaret benefactorem.

Dicebant ergo ei, quomodo aperti ſunt tibi oculi?

De modo ſanitatis, & medico ſeu perſona ſanante inquirūt, dicentes, Nos te cæcum vidimus, nunc conſpicimus te apertis & clauſis oculis cernentem: hactenus ſcipione ad diuertēda offendicula & ductore aliquo vſus es, modo te non his indigentem videmus, qui ſynceros & limpidos habeas oculos. Vnde tibi hoc tam magnificum contigit beneficium, vt tibi prius clauſi, nunc aperti ſint oculi?

Reſpondit : Ille homo qui dicitur IESVS, lutum fecit,& vnxit oculos meos.

Fidei cæci infirmitas.

Vt rem nouerat verax,narrat,& talis comprobatus eſt. Hominem vocat Dominũ, quẽ adhuc ſimplex & infirmus vt purum hominem conſiderauerat.Nomen IESV benefactoris expreſſit,quod tum per celebrem famam ſignorum, quæ nomine illius facta didicerat, tum ex diſcipulorũ colloquio audierat, quos veriſimile eſt dixiſſe cæco dum appararetur lutum, Tu eſto bono animo ô cæce, permitte luto, quod apparat IESVS, oculos tuos vngi,vt videas.Senſu auditus percepit IESVM ſpuentem in terram, & ſenſu tactus ſuper oculos ſenſit vngentem. Huc pertinet quod ſcribit Paulus ad Rom. cap.10, Corde creditur ad iuſtitiam,ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem & quod ait Dauid,Credidi propter quod loquutus ſum. Magnam hæc afferunt infirmis conſolationem, dum agnoſcunt cæcum in fide adhuc infirmum,tamen à CHRISTO reſtitutum eſſe.Obſerua ex his quàm vana ſit doctrina eorum, qui aiunt & aſſerunt modicam fidem Deum contemnere : donec ad magnã pertingamus.Vide & conſidera non abs re CHRISTVM dixiſſe (Matthæi cap.17,) Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis,dicetis monti huic,&c. & dicenti(Marc. cap.9.) Adiuua incredulitatem meam.Omnia poſſibilia ſunt credenti: quorum fidem adhuc puſillam non cõtempſit,quæ poſteà acceſſionem fecit,& plurimũ in CHRSSTO promouit.

Fides etiam modica efficax eſt.

Et dixit mihi, Vade ad natatoriam Siloë,& laua.

Præcipientem ire ad natatoriam Siloë audiui,cuius vocem agnoui ex colloquio & diſputatione cum diſcipulis eius.

Et abii, & laui, & video.

Fidei gradus.

Verbo eius adhæſi,quod faciendum demandauit,diligenter feci,& reſtitutus ſum.Gradus quoſdam ad ſanitatem obſeruandos hic enumerat. Imprimis audiuit verbũ,Me oportet operari,&c.Audiebat enim Chriſtum diſcipulis colloquentem, verbo credidit, præcipienti obediuit,deinde facienda expediuit : inde effectus ſequutus eſt. Quis ? Sanitas.

Et dixerunt ei, Vbi eſt ille ?

Qui animo malo & incredulo erant, quærunt occaſionem calumniandi Dominum IESVM, quòd temperato luto & oculis inuncto,operatus quicquam eſſet ſabbatho.contẽptim de illo interrogant nomen eius tacentes,Vbinam eſt is qui hoc fecit?

Ait, Neſcio.

Gloria vana fugienda.

Aberat CHRSSTVS pro ſuo more:qui poſt præſtitum beneficium,alienus ab oſtẽtatione alid ſecedebat,vt nos doceret,ne ex benefactis noſtris auram popularem venemur, ſed ſolius Dei gloriam quæramus, vt neſciat ſiniſtra noſtra quid faciat dextera, Matthæi cap.6.Itaque reſpõdet: NESCIO:non enim IESVM de facie,ſed tantùm de nomine nouerat. Obſerua : Eccleſiaſtæ & verbi confeſſores non ſunt à nobis prodendi, vbi inſidias verbo fieri videmus.

Adducunt eum ad Phariſæos,qui cæcus fuerat.

Veriſimile eſt quoſdã ex vicinis & notis videntem nequaquam malo animo ad Phariſæos conduxiſſe,ſed quòd deſyderarent illis ſignificare Dominum(quem ita perſequebãtur)nequaquam eſſe hominem malum,qui tantum ſcilicet feciſſet miraculum. Quidam verò ex animi malitia adducunt illum qui cæcus fuerat ad Phariſæos, penes quos totius religionis cardo erat, vt re per ipſum ſimpliciter narrata & comperta, proderet IESVM, vt Sabbathi violatorem : nam Sabbathum erat.

Erat autẽ Sabbathũ quãdo lutũ fecit IESVS,& aperuit oculos eius.

Circunſtantia temporis obiter ab Euangeliſta appoſita eſt, vt oſtendat notitiam huius miraculi ad plures perueniſſe,& mendicum à non paucis cognitum fuiſſe.Sabbatho enim homines vacabant:& templum (pro cuius foribus ſedebat mendicus panem quæritans) frequentabant.Inſuper eò inſeritur circunſtantia,vt oſtendatur malitia eorum qui hac ſola occaſione accepta,arguerunt Dominum violati Sabbathi, atque hoc modo obſcuraretur, imò extingueretur miraculi notitia, & ſola Sabbathi violatio innoteſceret. Vnde non interrogant videntem, quomodo oculos CHRSSTVS aperuerit, cogentes calumnioſè ipſum narrare CHRSSTVM operatum eſſe Sabbatho, hoc eſt temperaſſe lutum, & id appoſuiſſe oculis, vt videntis teſtimonio vincant CHRSSTVM eſſe violatorem Sabbathi, & poſtea damnent.

Phariſæorum thema.

Iterum

Iterũ ergo interrogabant eum Phariſæi quomodo vidiſſet.

Quum Ioannes tam ſtudioſè diligentérque hunc euentum deſcribat,& exquiſitè circunſtantias omnes abſoluat, veriſimile eſt ipſum voluiſſe inſinuare longè maxima myſteria,quæ fortaſſe nos nõ videmus.Suo ſpiritu reuelabit Dominus ꝓ bona ſua volũtate.Hæc interrogatio calnmnioſa eſt , eò tendit,quò vidẽs teſtetur Chriſtũ feciſſe opus Sabbatho.

Iudæorum calumniæ.

Ille autem dixit eis:lutũ poſuit mihi ſuper oculos,& laui,& video.

Snis interrogatis & verbis tumentibus Phariſæi videntem cogere videbantur, vt metu perculſus,negaret ſanationem.Sed ille imperterritus neque ipſorũ tumida verba,neque turgida ſupercilia timens, hiſtoriam narrat, & ſimpliciter (vt res habebat) loquitur.Luto (inquit) ſaliua temperato innnxit oculos meos : iuſſus , abii ad Siloam , vbi oculos laui , deinde viſum recepi, & video . Exemplum conſtantiæ & grati animi in illuminato : veritatem impauidè confitetur.

Gratitudo.

Dicebant ergo ex Phariſæis quidam:Non eſt hic homo à Deo , qui Sabbathum non cuſtodit.

Tam inauditum diuinæ potentiæ miraculum adeò nihil potuit mouere illos,vt mitius de Domino ſentirent,vt illico inde calumniæ occaſionem arriperẽt , quòd Sabbatho illud feciſſet.Iſte ſolet eſſe incredulitatis genius,vt leniſſimis rebus offendatur,& ipſa ſibi ſcandalum fingat,vbi nullum eſt.Exemplo nobis ſunt hi Phariſæi,adeò increduli,vt quum tam manifeſtum miraculum inficiari non poſſint,neque tam beneficum damnare, ex Dei religione mutuentur calumniam . Prætextus enim iuſtæ cauſæ in ipſis & accuſationis contra Chriſtum,non videtur leuis, qui à præcepto Dei de ſeruãdo Sabbatho eſt petitus.Sed cæci ſunt,toto cælo & plana via errantes,qui non intelligunt Sabbathum & reliquas ceremonias,charitati & neceſſitati proximi cedere. Argumẽtantur ab effectu ad cauſam : Hic IESVS non ſeruat Sabbathum,ergo nõ eſt à Deo:qui iuſſit Sabbathum ſeruari.Tametſi Patrem Deum frequentius in ore verſet , non tamen illum authorem habet , dum huiuſmodi factis Sabbathum violat. NON EST hic à Deo, id eſt,Huius hominis neque perſonam , neque doctrinam approbat Deus: quia hic non cuſtodit Sabbathum : quaſi dicerent , Iſte Sabbathum pro nihilo habet,qui iam ſecundò in reſtituendis infirmis illud violauit.

Incredulitatis natura.

Sabbathũ charitati cedit.

Alii autem dicebant , Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere?

Qui non tam pertinace,ſed ſanabiliore animo erant,dicunt,Res ipſa comprobat & loquitur hæc præſidio Dei fieri:oportet igitur illum eſſe Deo gratum: neque enim hoc primum nunc ædidit miraculum. Hic magna facit,ergo non eſt nefarius atque peccator : qui ſi peccator eſſet,non poſſet hæc ædere miracula.Iuxta rationem humanam argumentantur, quæ firmam doctrinæ certitudinem nõ affert. Nam CHRISTVM non eſſe peccatorem ex aliis rationibus conſtat,ſcilicet quòd ſit Filius Dei,quòd vera doceat, quòd irreprehenſibiliter viuat.Facere ergo ſigna non eſt firma certitudo probandi hominem non eſſe peccatorem. Non probant pietatem miracula hominis:facultas enim operandi miracula,donum Dei eſt gratuitum,non iuſtificans,quod nonnunquam impiis confertur,vt Math. cap. 7.& pſeudoprophetis,Deutero.cap.13.

Chriſtus probatur non eſſe peccator. Miracula non ſufficiunt ad probandum hominem non eſſe peccatorem.

Et ſciſma erat inter eos.

Ad hunc modnm inter Phariſæos & primores reipublicæ,de IESV, ſententiis variatum eſt:quem alii damnarunt,alii ſuſceperunt.Similis diſſenſio prius orta eſt in turba,pars miraculo patrocinabatur,pars ipſum obſcurare contendebat.Hoc peculiare eſt mundo,qui ſemper varia habet de CHRISTO ſeu Euangelio & Euangeliſtis iudicia . At nemo his contentionibus moueatur, ſed dum hæc videt , ſuam fidem confirmet fortius iuxta Euangelium & ſacroſanctæ Eccleſiæ conſilium, quam Paulus dicit (1.ad Timotheũ cap.3.) columnam & firmamentum veritatis . Edocta enim ſui ſponſi ſpiritu,fallere neque nouit, neque poteſt . SCISMA Græcè , Latinè dicitur Diuiſio , Diſſenſio , ſiue diſſidium . Sciſſi erant, quia pars aſſentiebat veritati,& pars falſitati applaudebat. Hæc diſciſſio eo ipſo bona erat, quòd coadunatos Phariſæos aduerſus CHRISTVM conſpirantes diuiſerit.Eſt certè quædã diſcordia mala , quæ pacis violatrix eſt. Eſt & bona,qualis eſt illa quã dixit CHRISTVS, Matthæi cap.10. Non veni mittere pacem in terram, ſed gladium: id eſt ſeparationem.Paulus Act. cap.23 . diſſentientibus Sadducæis & Phariſæis de reſurrectione,

Mundi iudiciũ de Euangelio.

Sciſma.

Diſcordia multiplex.

rectione, clamauit inter eos ſe Phariſæum eſſe, atqne de ſpe & reſurrectione mortuorum iudicari. Hac voce immiſit diſſenſionem inter Phariſæos & Sadducæos, diſſoluítque totam illam multitudinem. Hæc diſcordia bona fuit.

Dicũt ergo cæco iterũ: Tu, quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos?

Nihil non tentant, & omnem mouent lapidem, vt captent vndecunque occaſionem calumhiandi tũ Chriſtũ, vt damnent illum, tum cæcũ, vt illum è Synagoga eiiciant: niſi Chriſtum miraculi authorẽ negauerit. TV, quid dicis de illo qui aperuit tibi oculos? De perſona & æſtimatione Chriſti interrogant, expectantes huius cæci teſtimonium. Si male de CHRISTO prædicauerit (aiunt) id obiiciemus his qni bene de ipſo ſentiunt: ſi benè ſenſerit, eiiciemus illnm è Synagoga tanquam mendacem & non idoneum teſtem, qui faueat iſti Galilæo, religioni noſtræ à Deo & Patriarchis approbatæ, modis omnibus aduerſario.

Ille autem dixit, Quia propheta eſt.

Mendicus quũ celeberrimã CHRSSTS famã accepiſſet, & eius admirabilem virtutẽ expertus eſſet, ſimpliciter & intrepidè (quid de IESV ſentiret) palàm pronuntiauit. Is videtur mihi eſſe Propheta, qui ſingulariter à Deo miſſus eſt, & priuatas habet à Deo reuelationes. His verbis ſentit SESVM non vulgarem quendam eſſe Prophetã, ſed illũ vnicũ & ſingularẽ, quẽ Moſes (Deuteronomii cap. 19.) prædixit à Deo apud Iudæos ſuſcitandũ eſſe.

Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuiſſet & vidiſſet: donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes.

Infidelitatis partes.

Iam tertiò victi Iudæi ex cõfeſſione & teſtimonio videntis, tamen facto (qnod res ipſa loquebatur) credere nolebãt. Hæ ſunt infidelitatis impietatíſque partes, vt impietas quærat quò pietatem calũnietur. Præter ſpẽ ſanè (tanta iſtorũ erat impietas, & ita illos agebat Satan) ſperabant ſe plebi perſuaſuros ex parentum cæci reſtimonio, hunc non eſſe qui nnper ſediſſet ad fores tẽpli mendicus à natiuitate cæcus, quũ hunc conſtaret apertis oculis clarè cernere. Acceſſunt parentes, qui non de facie forſitã propter trãſformatos oculos & ſpeciẽ oris aliquãtulum mutatã, filium ſuũ cognoſcerẽt, ſed peculiaribns etiam indiciis illũ noſſe poterãt. Vocatos interrogant ſi forte per ipſos poſſent miraculũ obſcurare: ſed malicioſa Phariſæorũ curioſitas, proficiebat ad geſtæ rei fidẽ ſimul & gloriam. Qnò magis enim conãtur miraculũ obſcurare, eò magis cognoſcibile fit. Sunt enim aſtuti impiorũ conatus, & aduerſa eorũ conſilia occaſio promouẽdæ gloriæ Dei, operis ac volũtatis eius. Huius promotionis elegans interpres erit Pſalmus ille ſecũdus, Quare fremuerũt gentes, &c. Ea fuit Dei voluntas, vt Ioſeph fratrũ ſuorũ Dominus eſſet. Itaque quò plus conati ſunt fratrẽ elenare, ſiue deprimere, tum demiſſione in ciſternã, tũ iniuſta venditione, eò plus promouit Dei voluntas, tantùm abeſt vt illa impediretur. Similiter fuit Dei volũtas, vt glorificaretur Chriſtus hoc cæci miraculo: quò plus aſtutis ſuis conatibus obſcurare & prorſus extinguere Phariſæi conantur, eò abundantius promouet notitia miraculi, quàm ſi extinguere non fuiſſent conati. Reſponſabit aliquis: Non igitur peccãt ſua impietate impii, quũ illorũ conatibus promoueat gloria & voluntas Dei? Reſpondeo: Grauiſſimè peccant, vt qui maximè Deum auerſentur: non enim ex fide operantur, ſed ex inuidia, ira, & infidelitate. Quantum in ipſis eſt, opns Dei impedire conantur, & quod obſcurare volunt, & male conantur, Deus ſua bonitate perficit. Hnc pertinet quod Geneſis cap. vltimo, Ioſeph dicentibus fratribus, Serui tui ſumns, reſpondit, Nolite timere: nũ Dei poſſumus reſiſtere volũtati? Vos cogitaſtis de me malũ, ſed Deus vertit illud in bonũ, vt exaltaret me, ſicut in præſentiarum cernitis, & ſaluos faceret multos populos.

Voluntati diuinæ non eſt reſiſtendum.

Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis, quia cæcus natus eſt?

Explorata cæci conſtantia, quem à confeſſione veritatis ne vngue quidem tranſuerſo auertere potuerunt, nunc aliis machinis ab arce & eminentiſſimo loco miraculnm deturbare contendunt. Parentes in medio ſtatuunt, mnltóqne furore, imo cum multa malitia interrogant de perſona cæci. Num hic eſt (ainnt) ille veſter filius, quem vos dicere ſoletis cæcum fuiſſe natũ? En vide, lector, malitioſam technam. Non dicunt, Hic eſt filius veſter, qui dudũ cæcus, ſed Quẽ vos dicitis: quaſi dicerent, Quem vos feciſtis ſeu finxiſtis cæcũ natũ, vbiqne ſermonẽ illum diſpergentes, fingentes & mẽtientes, quòd cæcus natus eſſet. O impiam impietatem! ô malitioſam malitiam! Quis (vos obteſtor ô Phariſæi) tam impius pater, qui talia contra filium ſuum mentiretur?

Calliditas Phariſæorum.

Quomodo

Quomodo ergo nunc videt?

Interrogant de modo viſus reſtituti, & de perſona reſtituente. Quid huic accidit vt videat? Hoc ita narrant Phariſæi, quaſi prius filium ſuum cæcũ fuiſſe mentiti eſſent: vnde illos reddunt perplexos & ambiguos.

Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus eſt natus. Quomodo autem nũc videat, neſcimus: aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus: ipſum interrogate, ætatem habet: ipſe de ſe loquatur.

Infirmitatis & infidelitatis genius in his parentibus deſcribitur. Tacent in confeſſione CHRISTI, & re etiam leuicula patiuntur Deum à ſe abigi. Simulãt ſe neſcire quod verè ſciunt, timore & tyrannide Phariſæorum perculſi. Itaque quum ſentirent Phariſæos venari calumniæ anſam, cautè reſpondent. De tribus ſciſcitamini, ô Phariſæi, num filius noſter eſt, num cæcus natus eſt, & quomodo viſum receperit. Quod indubitatũ habemus, (inquiunt,) ingenuè teſtari poſſumus: Scimus & teſtamur hunc eſſe filium noſtrum: ſcimus hunc filium noſtrum natum fuiſſe cæcum, à quo nunc abactam eſſe cæcitatem videmus: cæterum quis cæcitatem illam abegerit, quis modus reſtituti viſus, quis author tam egregii facti fuerit, neſcimus. Hic filius noſter ætate iam promouit, nec puer eſt, vt neſciat narrare quid ipſi acciderit: oculatus teſtis eſt, rem probè nouit qui de illa periculum fecit. Rem vt geſta eſt, ex ipſo iam prouectæ ætatis magis percontemini, qui ſui facti ſolus conſcius eſt ſibi, de ſe loquatur quod probè nouit.

Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos.

Huius infirmæ confeſſionis cauſa fuit timor: proles enim timoris, eſt infirmitas. Vbi enim adeſt timor, mox infirmi adeò ſumus, vt nihil periculi pro tuitione & defenſione veritatis, ſubire poſſimus. Itaque appoſitiſſimum eſt quod ſcribitur, 1. Ioannis cap. 4, Timor non eſt in charitate, ſupple qua diligimur à Deo, & ex qua fortiter confitemur veritatem, & credimus nos Deo curæ eſſe, & à Deo diligi. Timor peruaſerat parentũ animos, qui ita reſponderant, non quòd neſcirent quid filio accidiſſet, ſed maluerunt illum vnum venire in periculum, quàm communi periculo inuolui cum filio. Ad hunc modum ſe ab inuidia teſtimonii expediunt, dum illam in filium reiiciunt.

Timoris proles, infirmitas.

Aſtu reſpõdent parentes cæci.

Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum cõfiteretur eſſe CHRISTVM, extra Synagogam fieret. Propterea parentes eius dixerunt, Quia ætatem habet, ipſum interrogate.

AEtiologia eſt, cur parentes de veritate teſtari timuerint, & diſſimulauerint, veritatis cognitionem in filium reiicientes. Execrabili & malitioſa conſpiratione decreuerãt Phariſæi ſe eiecturos è Synagoga eum qui cõfiteretur IESVM eſſe CHRISTVM, hoc eſt Meſſiã. EIICI è Synagoga, id eſt, alienus fieri à cõgregatione, apud Iudæos magni ꝓbri loco ducebatur. Hoc apud Euangelii profeſſores obſeruatur aduerſus eum qui à ſua profeſſione degenerãs, incidit in aliquod graue facinus, nec ſalubribus monitis ſe corrigi patitur, excõmunicationis telo feritur, quo à reliquorũ cõſortio ſemoueatur, vt à cæteris deuitatus, pudore reſipiſcat. Proinde vt duplex eſt Cõmunio, ita duplex eſt Excõmunicatio, interna & externa. Cõmunio interna, fit eodẽ ſpiritu, eadẽ bonorũ CHRISTI participatione in fide, ſpe, charitate, & huiuſmodi. Excõmunicatio interna fit quando quiſpiã ſua infidelitate nõ eſt particeps eiuſdẽ ſpiritus cũ piis in vno CHRISTO bonorũ ſuorũ cõmunicatore quãlibet in ſpeciẽ & extrinſecus videatur eſſe pius. Cõmunio externa eſt cõmunio verbi, ſacramentorũ, & ſodalitii cũ piis. Externa excõmunicatio eſt illarũ rerũ priuatio. Quare impius dicẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus, verè eſt excõmunicatus excõmunicatione interna: quãquã iudicio externo nõdũ ſit obnoxius. Quòd ſi offendiculo eſſet, nec bene monitis obtemperaret, excõmunicandus eſt etiam externa excõmunicatione: nõ vt pereat, ſed vt pudore reſipiſcat. Matth. cap. 18. 1. Corinth. cap. 6. Eiici è Synagoga, telũ erat, quod tantùm in malos torqueri debebat, & eos quidẽ ſaluandos magis quàm perdendos: id verterunt in eos qui CHRISTVM profiterentur. At hoc non eſt malũ, pro verbi & CHRISTI confeſſione eiici à Synagoga: quos enim expellunt illi, hos CHRISTVS excipit. Magnæ cæcitatis index eſt hæc pœna, quæ pro confeſſione Meſſiæ tam atrox & horroris

Excõmunicantur qui confitentur Chriſtũ.

Excõmunicatio

Communio duplex.

Excõmunicatio duplex.

Excõmunicationis vſus.

Synagoga telum.

plena ſtatuitur. O ſceleſtū ſcelus! ô cæcam cæcitatem! punire ſcilicet populum, dum in ſumma ſpe ſuum Meſſiam expectat! Obſerua quàm mundus ſit intolerans veræ iuſtitiæ. Quæ vnquam maior innocentia, quæ maior modeſtia, quæ maior in omnes officioſitas viſa erat, quàm quæ in CHRISTO omnibus cōſpicabatur? tamē tanto odio hunc perſequuti ſunt, qui ſapientia mundi ornatiſſimi erant & optimi habebantur, vt de CHRISTO ſanctiſſima & veriſſima teſtantes, pronuntiauerint indignos ſua cōmunione, idque prætextu iuſtitiæ & ſtudii Dei. Vnde PARENTES dixerūt, &c. id eſt, timore tyrānorū Phariſæorū diſſimulauerunt factum, & à ſe notitiam facti abiecerūt, alioqui nō inſcii miraculi. Hæc nos docent quàm infirmi & imbecilli ſimus in confitenda veritate, quam nemo ex ſuis viribus & ex ſe confitebitur: ſed ex Deo poſtulanda eſt virtus & potentia intrepide cōfitendi verbū. Vnde vt nos huius myſterii moneret CHRISTVS (Matthæi cap. 10.) promittit diſcipulis ſuis in afflictione & cruce Spiritum Sanctū: dicens, Cauete autem ab hominibus: tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos, & ad Præſides & Reges ducemini propter me in teſtimonium illis & Gentibus. Quū autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: hoc eſt quomodo in afflictione perſeueraueritis, quaſi ex vobis id cōſequuti fueritis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: nō enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Vocauerunt ergo rurſus hominem qui fuerat cæcus.

Satan plus ſemper oppugnat. Vt Satan inquietus ſemper circuit quærens quem deuoret, & nunquam in pios pugnādi finē facit: ita ea fuit impietatis Phariſaicæ ſolicitudo, vt & noctes & dies inſomnes protraheret, ad obſcurandam CHRISTI gloriam, & nihil non faceret vt miraculi laudem à CHRISTO auerteret. Nam quū factum tam euidens eſſet, partim ex cōfeſſione reſtituti, partim ex re ipſa vt diſſimulari negaríve non poſſit: tamen pergūt nunc ex mera animorū malitia cauſam facti alterare, vt miraculum adſcribant Deo, & non CHRISTO puro (vt dicunt) homini, & vili & abiectæ perſonæ. Magna eſt iſtorum impietas, qui contemnunt CHRISTVM vt abiectam perſonam: magna illorum hypocriſis, quæ prætendit Dei gloriam ſine CHRISTO. Sed quæ poteſt eſſe Dei gloria contempto CHRISTO? nulla. *Phariſæorū impietas & hypocriſis.*

Dixerunt ei, Da gloriam Deo.

Accerſito qui ex cæco factus eſt videns, dicunt, Iam apertè intelligimus te natum eſſe cæcum, & abactam à te cæcitatem. DA gloriam Deo, id eſt, confitere Dei beneficio & auxilio, non autem præſidio CHRISTI hominis puri, & abiectæ perſonæ, te viſum recepiſſe. Huius beneficii gloriam tribue Deo, & non CHRISTO, cui nihil debes. Vehemens eſt iſtorum inſania & maior cæcitas, qui putant gloriam Dei eſſe, nihil bonum de IESV atteſtari. DA gloriam Deo, id eſt confitere veritatē, & ingenuè dicito id quod res eſt. Ad hunc modum loquutus eſt Ioſue cap. 7. ad Acham: Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael: id eſt confitere veritatem. *Gloriam Deo dare.*

Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.

Nos compertum habemus hunc IESVM hominem eſſe ſceleroſum & impium, cui cū Deo nihil eſt cōmercii: noli itaque hoc beneficii adſcribere huic tā abiecto homini. Quod ſi feceris, vide quàm blaſphemus fueris, qui diuino honori detrahas, & creaturæ aſcribas quod ſoli Deo competit: qui virtutem operandi miracula nō largitur impiis & ſceleroſis. Conantur Phariſæi ſeparare quod fieri non poteſt, videlicet gloriam Patris à gloria Filii, titulo pietatis ſummā ſuā impietatem prætexentes: quaſi vero toti in hoc eſſent, ne periret Deo ſua gloria, interim tamen in omnibus propriam gloriam quærunt, gloriæ diuinæ negligentes, quæ execrabilis eſt hypocriſis. Nos ſcimus quia hic homo (per contemptum dicunt) eſt peccator: ſcimus inquam, quia Sabbathum violauit, alienā à noſtra lege interpretationem affert, qnia alium legis intellectū, quē nos Phariſæi viri religioſi & legis doctores nos docemus. Propterea nos ſcimus hunc nebulonem & ſceleratū eſſe, qui legem Dei data opera tranſgreditur. Obſerua: Peccatoris nomine intellexerunt eum qui ſtudio & citra pudorem peccaret, qualem nos nebulonem, vel ſceleſtum vocamus. *Hypocriſis execrabilis.* *Peccator.*

Dixit ergo ille: Si peccator eſt, neſcio: vnum ſcio, quia cæcus quum eſſem, modò video.

Magna huius reſtituti conſtantia, qui neque minis neque magnorū hominū authoritate, neque prætextu gloriæ Dei cōmouetur, vt neget CHRISTVM: ſed conſtanter & circunſpectè reſpondet, An homo ſceleroſus ſit, (inquit) de hoc non eſt meum pronuntiare, alii viderint. VNVM ſcio: ac ſi diceret, Sed quod certo ſcio & expertus ſum, id verè teſtari

poſſum: Cæcus fui,& nunc video,non alterius beneficio quàm illius qui lutum oculis meis appoſuit,iuſſitque me abire ad Siloem: abii,laui,& video:expertus ſum CHRISTVM in me miraculum hoc fuiſſe operatum. Conſideretur res per ſeipſa,& ſententiam de ſe ferat. *Teſtimonium à re ipſa.*

Dixerunt ergo illi,Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?

Quum ex reſtituti reſponſo cauto & circunſpecto Phariſæi nullam poſſent idoneam occaſionem accipere vel calumniandi CHRISTVM, vel in reſtitutum ſæuiendi, redeũt ad ſuperiores percontationes, ſi quid in repetendo miraculo fortè ex ore narrantis ineptũ excidat,quo IESVM ſua gloria ſpolient. A rebus humilibus & contemptis rationem cõmouẽdi accipiunt:qualia ſunt lutum,ſaliua,& aqua fontis : quaſi dicerẽt,Putas nos primores Reipublicæ, viros doctiſſimos, tã infelici natos ingenio, quibus pſuadeas minutas res iſtas cõferre ad reſtitutionem viſus,quum lutũ ipſum ſuapte natura viſui officiat? Hic homo luto & ſputo tantùm vſus eſt, ergo non potuit viſum illis rebus tibi dare : Dic igitur nobis (inquiunt) quid fecit tibi, aut quibus modis aperuit tibi oculos? *Carnis argumentum.*

Reſpõdit eis:dixi vobis iam,& audiſtis,Quid iterũ vultis audire?

Stomachatur reſtitutus aduerſus duritiam Phariſæorũ:quaſi diceret:Indigni eſtis quibus repetam hoc factum tam frequẽter veſtris auribus inculcatum. Audiſtis quidem quàm dilucidè rem vobis narrauerim,ſed nec credidiſtis. Quorſum attinet modò,ſicut res habet repetam? Si ſimplici & bono animo interrogatis, putauerim me vobis meo teſtimonio ſatiſfeciſſe: ſin minus,non eſt opus repetita narratione. quaſi diceret, Quum narratis fidem adhibere recuſetis, ante porcos vlterius margaritas proiicere non licet.

Nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri?

Inſinuat ſe diſcipulum CHRISTI: Ego illius ſum diſcipulus: iam video, non inuideo. An ideo tam ſoliciti percontatores eſtis, vt dilucidè re comperta & exactè cognita, velitis auditores & diligentes diſcipuli fieri illius, per quem Deus tanta operatus eſt miracula : cuius virtutem expertus ego,quemadmodum & non pauci alii,illius doctrinam ſanctam & veram conſtanter profitemur?

Maledixerunt ergo ei.

Crux ſiue afflictio fideliſſima eſt comes confeſſionis veritatis. Hactenus mendicus ille Euangeliſta conſtantiſſimè CHRISTVM eſt confeſſus: nec permiſit ſe ab ea confeſſione eò abſterreri,quòd videret ſe à primoribus Synagogæ, hominum conſortio indignum iudicari & eiici. Nunc ſequitur veritatem afflictio: MALEDIXERVNT ergò ei,id eſt conuitiati ſunt:id imprecantes homini,veluti ſummum malum, quod tamen ſummis animis optandum erat. Quid imprecantur illi? Tu diſcipulus illius ſis. *Crux comes veritatis.*

Tu diſcipulus illius ſis.

TV, ſcilicet abiecta & contempta perſona, literarum, doctrinæ Moſaicæ ignara : tu furcifer,ſceleroſe,ſceleroſi ILLIVS diſcipulus eſto:Credito illi & doctrinæ eius,& ponas ſpem ſalutis tuæ in illum. Vtinam mihi hæc cõtingat maledictio. O me beatum, ſi illius ſim diſcipulus,& illi me totum conſecrauerim! hoc mihi donet ille,precor. Amen. Maledictio illa,ſumma eſt benedictio.

Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus.

Zelum quidem erga pietatem habent Iudæi, ſed non ſecundum ſcientiam : qui non peccant propter legis commendationem, ſed quià propter legem excludũt gratiam Euangelii. Tu ergo diſcipulus illius ſis,nos talem abominamur magiſtrum, qui ſumus diſcipuli Moyſi, cum quo tuus IESVS non eſt conferendus. Hic dilucidè perſpici poteſt hypocriſeos genius. De Deo & ſanctis viris gloriatur hypocriſis, quum tamẽ nihil magis auerſetur quàm Deum & ſanctos, & nihil minus curet quàm Dei & patrum honorem. Huius ſe veros diſcipulos oſtendunt Phariſæi,qui nihil magis iactant, quàm ſuum Moſen : cuius ſe diſcipulos eſſe gloriantur, quum tamen neque Moſen, neque doctrinam eius excipiant. Ille enim mandauit (Deuter.cap.18,) Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus,ipſum audies. Cur igitur CHRISTO non obediunt, ſi legis Moſaicæ, tam egregii & docti ſunt interpretes? Diſcamus ex his cauſam perditionis Iudæorum in peccatis ſuis, quia noluerunt ex ſtudio erga legem,Euágelium ſuſcipere. *Zelus nõ ſecũdum ſcientiam.* *Cæcitatis Iudæorum cauſa.*

Nos ſcimus quia Moyſi loquutus eſt deus,hũc autẽ neſcimus vnde ſit.

Non(aiunt) Nos audiuimus,ſed NOS ſcimus,quaſi dicerent: Nos certa experientia &

certis ſignis cognoſcimus doctrinā Moyſi ratam & firmā eſſe, quòd illi loqnutus ſit Deus. Quicquid igitur docet, ex Deo docet: ideò certū, ratū & firmū haberi debet. CHRISTO autem neque Deus eſt loquutus, NEQVE SCIMVS vnde ſit, id eſt neſcimus vnde nobis miſſus, & cuius ſpiritu inſtructus adueniat. Quū igitur ignoremus quem ſuæ doctrinæ & operum ſuorum authorem habeat IESVS, cur illi credemus? Doceat & probet nobis authoritatem ſuam, & fortaſſis credemus illi.

Reſpondit ille homo, & dixit eis.

Qui fuerat cæcus, hoc ſuo reſponſo occupationibus pleno, amplificat ſuæ confeſſionis conſtantiam, qua non ſolùm fortiter contemptis omnibus periculis ſe veritati adhærere prodit, ſed etiam veritatis cauſam conſtanter agit, ex illuminatis oculis colligens & conuincens non eſſe obſcurum vnde profectus eſſet IESVS. Totius huius reſponſi & defenſionis illuminati ſumma eſt, perſonam & doctrinā CHRISTI eſſe à Deo. Animoſior inter diſputandū factus eſt illuminatus, & fiducia eius creuit, quū ſenſit Phariſæos vitæ Chriſti inſidiari, & impiis technis aduerſus illum perniciem moliri.

In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit oculos meos.

Hoc certe dignū eſt admiratione, & vix perſuaderi poſſum, vt neſcire vos credā VNDE ſit: hoc eſt, quē authorē & perſonæ & doctrinæ & operū ſuorū habeat, quādo opera eius declarāt quòd à Deo ſit miſſus. Nemo enim negare poteſt ꝑ ipſum oculos mihi apertos eſſe, quos naſcēs etiam habebā clauſos. Rurſum, totus admiror quòd neſciatis vnde ſit, quū luce clarius manifeſtū ſit illū diuiniore quadā potentia eſſe illuſtratū, quā nemo veſtrū quālibet ſanctus, doctus, nobilis, & Phariſaica religione ornatus habet: id argumēto vobis eſt, hunc, qui præſidio humano non indiget, eſſe Deū. Obſerua: emphaticè pronuntiat OCVLOS meos: quaſi dicat, Hos meos ocellos tam teneros, tam mihi charos, quibus à natiuitate nihil videram, hos illuminauit optimus ille & ſanctiſſimus Propheta à Deo huc miſſus.

Apologia cæci pro Chriſto.

Scimus autem quia peccatores Deus non audit.

Phariſæorum iudicium (Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere) in memoriam reducit, quo ipſorū pernicioſam & veneficam aciem retundit: apertè docens CHRISTVM non ſolùm à peccatis alienum eſſe, verumetiam illum valde placere Deo, perſona, doctrina & operibus. Per auxeſim, id eſt augmentū, vocat PECCATORES, apertè impios, & ex profeſſo agentes contra voluntatem Dei. Eſt & Peccator (quales ſumus & naſcimur omnes) ad peccatū pronus, non tamen in peccatis perſeuerans. Hîc vocatur Peccator, reſipiſcens ex fide in CHRISTVM renatus: qui vt maximè ſit in oculis ſuis peccator, & ſe talem exiſtimauerit, reputatur tamen coram Deo per fidem viuam iuſtus, donatúrque Spiritu precū, è quo clamat, Abba pater. Et, Peccatores, te rogamus audi nos. Audit igitur Dominus petentes remiſſionem peccatorū verè & ex corde, non vt peccatores, ſed vt pœnitentes. Nam ſimulatque petiuerint remiſſionem, transferuntur ab ordine peccatorū in ordinē pœnitentium. Reſpondet itaque illuminatus: Extra controuerſiam eſt, nec, vt audio, diſſentitis, DEVM non audire vota peccatorū: id eſt, malis ſtudiis intētos, ſcilicet vt declaret virtutem & potentiam ſuam ad eorum precationem, & ad hoc vt ipſi in pretio habeantur. Sed quum hic opera diuinitatis operetur, vt reſtituti oculi mei declarant, neceſſarium eſt hunc exauditum à Deo, & eum eſſe de quo vaticinatus eſt Eſaias cap. 35, dicens, Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt.

Chriſtus purus eſſe probatur.
Auxeſis.
Peccator.
Peccator per fidem coram Deo iuſtus.

Sed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatē eius facit, hunc exaudit.

Eò tendunt verba mendici Euangeliſtæ: Quū Deus ille maximus per IESVM mihi cæcitatem ademerit, tametſi præcipua gloria Deo tribuitur, oportet ſit pius Dei cultor & Deo amicus, qui illum ad hoc beneficium mihi præſtandū exaudiuit. CHRISTVS eſt cultor Dei, ergo placet Deo: CHRISTVS facit volūtatem Dei, ergo acceptus eſt Deo. Signum quod fecerat Dominus, apertiſſimè declarabat ipſum à Deo eſſe, id eſt, diuinitus miſſum, & negotium Dei agere, virtutéque diuina eſſe inſtructum. SED ſi quis eſt Dei cultor, &c. id eſt, Exaudit credētes, qui Deū, fide, timore & dilectione in ſpiritu & veritate colunt: hi Deo placent, Dei opera operantur, voluntatem Dei faciunt. HVNC exaudit, id eſt huic fauet, b[illegible]ne vult, dat ei opera diuinitatis perficere. Obſerua: Quomodo dixerit, Si quis cultor fuerit, mox appoſuerit, ET voluntatem eius fecerit, multi enim ſunt quales hypocritæ,

Chriſtus à deo.
Cultor Dei.

les hypocritæ,qui orant,ſed non ex fide viua,hoc eſt charitate.Proinde nec ipſi audiuntur. Hypocritæ enim in conſpectu ſuo videntur ſibi iuſti, in conſpectu verò Dei,ſunt iniuſtiſſimi.Oportet certè & cultum Dei, hoc eſt fidem,& voluntatis diuinæ adimpletionem,hoc eſt fidem & opera,hoc eſt fidem viuam quæ vtrunque cōplectitur,adeſſe, vel vt Paulus nominat,fidem & bonam conſcientiā, aut,vt breuius dicam,theoriam & praxin. Fides enim ſine operibus mortua eſt,ait Iacobus cap.2.

Cultus Dei. Fides viua. Theoria. Praxis.

A ſeculo non eſt auditum,quia quis aperuit oculos cæci nati.

Ad commendationem perſonæ CHRISTI, tāquam à Deo profectæ, exaggerat opus illud diuinum,argumento à nouitate facti petito.Multa memorantur prodigia, quæ Deus per maiores noſtros ſanctos & non peccatores operatus eſt: ſed ſi huc (qui ab orbe condito conſcripti ſunt)referrentur libri,nihil tale legeretur, audiretúrve,quòd quis ab oculis cæci nati cæcitatem abegerit, perpetuam noctem fugauerit, & lucem infuderit. Quare quum à ſeculo non ſit auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati, & CHRISTVS hos meos à natiuitate cæcos oculos aperuerit: neceſſarium eſt confiteri quod videmus factum (etiam ſi ore diſſenſeritis) non eſſe humanarum virium, CHRISTVMQVE amplius aliquid eſſe quàm hominem huius ſeculi. CHRISTVS igitur Deus eſt, ergo à Deo eſt, & Deo placet.

Niſi eſſet hic à Deo,non poterat facere quicquam.

Elegans eſt hæc inſtituti accommodatio. Mendici Euangeliſtæ inſtitutum fuit, probare Chriſtum à Deo eſſe. NISI hic à Deo eſſet, virtúſque Dei illi adeſſet, ex ſe nihil omnino poſſet efficere. Nullum enim tantum ſignum faciet, qui id non acceperit à Deo. Sed CHRISTVS hoc tam inſigne ſignum fecit, ergo CHRISTVS habet Deum & ſuæ perſonæ & doctrinæ & operum ſuorum authorem. Ergo ex tam magnificis & mirabilibus factis,ego ſcio & ſcire poteſtis vnde IESVS ſit. Hic cæcus & alii pii ex ſignis quæ faciebat IESVS, cognouerunt quòd à Deo eſſet, & Deus omnia iſta per ipſum operaretur: non tamē plenè adhuc cognouerant deitatem CHRISTI. Obſerua: NON potuiſſet facere quicquam:ſupple in reſtitutione mei viſus.

Reſponderunt, & dixerunt ei.

Quum iam nulla ſpes foret,vt mendicus Euangeliſta, vel corruptus, vel metu territus deſiſteret à prædicando IESV: conuertuntur ad conuitia & opprobria, quibus illum inceſſunt. Pudebat certè iſtos prorſus efferatos Phariſæos, inſaniores pertinacioréſque effectos,ſic ab homine paupere & idiota vinci,& os ſibi obturari.

In peccatis natus es totus,& tu doces nos?

Periphraſticè dictum eſt IN peccatis natus es totus, pro maximo peccatore. Tenuitatem fortunæ & priſtinam cæcitatem ei exprobrant: quaſi hæc diuinitus inflicta ſint ob ſcelera:quaſique qui gibboſus, claudus, cæcus, aut luſcus naſcitur,ſceleroſus naſcatur.Tu (inquiunt)maximus peccator es, qui illam cæcitatem tuis peccatis meruiſti: tu inquam mendicorum viliſsime & nebulonum iniquiſsime,tu qui vix abecedarius es,imo qui ne prima quidē elementa didiciſti, quæ tui ſimillimos docere poſſes,tam temerarius es,qui audes docere NOS, legis doctores,rabbinos,qui religionis arcem & legis profeſsionem tenemus? Tu qui paulò antè ſtipem emēdicabas, hic apud tam celebres & doctos viros, philoſophari audes? Noſtrum eſt explorare & docere quod ex animo eſt: tuum eſt mandatis noſtris obedire.Ad nos ſpectat loqui,& de religione philoſophari,tibi tacendum eſt. Nos religione & ſanctitate clari ſumus:tu totus peccatis ſordes, alioqui neque mendicus neque cæcus fuiſſes.Nos nobiles ſumus & primores reipublicæ, tu ignobilis & viliſsima perſona: & tamen nobis ſpectantibus audes de religione diſputare? Apage cum tua iſta temeritate,& cerebroſa peruicacitate.Apage tu impie diſcipule, cum illo tuo magiſtro impio: indignus es noſtro commercio & colloquio. Hæc ſunt mundi argumenta & rationes,quibus auerſatur verbum & verbi præcones. Obſerua in hac tota & præcedenti diſputatione,quos in Phariſæis produxerit ramos ipſa hypocriſis. En in Phariſæis nunc apparet ira, nunc inuidia, nunc minæ & rancor,nunc furor impotens,nunc ſanguinis cupiditas,nunc conuitia,nunc conſpirationes,nunc proximi contemptus,nunc veritatis oppugnatio. Et quid non malum apparebit,quum adſit infidelitas omnium malorum author & origo?

In peccatis naſci. Peccator maximus. Phariſæorum faſtus. Phariſæorum nota & affectus.

Et eiecerunt eum foras.

Phariſaicum ſupercilium. Excommunicatio phariſæorũ. A Synagoga eijci, eſt Chriſto iungi.

Phariſaicum ſupercilium(quod eſt ſeipſum iuſtum & ſanctum dicere,alios verò vt peccatores habere & cõtẽnere) EIECIT,id eſt deturbauit veritatis cõfeſſorẽ è Synagoga:id eſt,excommunicauit,iuxta edictum Phariſaicum,de quo paulò antè diximus.Sed quẽ Synagoga reiicit,CHRISTVS excipit in ſuam Eccleſiam.Secludi enim à cathedra peſtilentiæ & impiorum concilio,eſt Chriſto iungi. Et ab his qui ſuæ iuſtitiæ applaudentes & falſam ſtabilientes,veram Dei inſtitiã oppugnant,damnari, probari eſt. Ab his qui ſibi ſunt Philauci & Suffæni,nitentes IESV gloriam obſcurare,affici contumeliis , ſummæ eſt gloriæ. A ſapientibus mundi ſtultum & inſipientem dici,eſt ſapiẽtia inſignitum eſſe: & execrabilibus execrabilem eſſe,eſt Deo charum eſſe. Obſerua hanc eiectionem exemplar eſſe corũ qui veritatem confitentur. Fiunt enim pii in CHRISTVM credentes veluti excrementa mundi & omnium reiectamentum.1.Corinth.cap.4, Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus,omnium peripſema vſque adhuc.

Audiuit IESVS quia eiecerunt eum foras.

Quum rumor populi de præcone gloriæ CHRISTI è Synagoga eiecto percrebruiſſet,mox renuntiatum eſt CHRISTO,quàm conſtanter & fortiter ille pro veritatis defenſione,& tanti miraculi aſſeueratione ſeſe apud Phariſæos geſsiſſet.Magnam affert piis conſolationem,quum audiunt CHRISTVM non latere afflictiones piorum , & ſic ſtatim illas audire:quas tamen præſciebat. Quid enim eum latere poteſt,qui nouit omnia?

Et quum inueniſſet eum.

Piis in afflictione adeſt Chriſtus.

Videtur CHRISTVS diligenter quæſiuiſſe eiectum foras, & quodammodo dedita opera ſe obuiam præſtitiſſe, vt eum rurſus quaſi agonothetæ ſiue diſpoſitoris certaminis athletam(qui fortiter dimicauerat)conſolaretur. Afflictis animos addit hæc inuentio, vt in aduerſis patienter durent. Proinde cõſolatorium eſt, pios etiam in cruce à CHRISTO inueniri,& ab eo ſolatia accipere contra afflictiones.

Dixit ei.

Ea eſt CHRISTI bonitas & humanitas, vt eiectum extra Synagogam excipiat, & exceptum doceat ſe ſuorum curam habere.In primis de fide(quæ in aduerſis periclitari ſolet)interrogat: quam vt omnibus magis conſpicuam faceret,ait,

Tu credis in Filium Dei?

Credere in Filium Dei.

Heus tu qui cæcus eras,CREDIS'NE in filium Dei? hoc eſt, certóne ſtatuis apud te CHRISTVM eſſe Dei filium, Saluatorem ac mundi redemptorem? Perſuaſiſtíne tibi CHRISTVM eſſe à Deo,CHRISTVM eſſe operũ Dei manifeſtatorem,Chriſtum habere Deũ Patrẽ & perſonæ ſuæ,& doctrinæ ſuæ & operũ ſuorũ authorẽ? Chriſtũ eſſe Deũ cũ Patre Deo?Non latebat Dominum,mendicum conſtanter profeſſum fuiſſe apud Phariſæos Chriſtum à Deo profectum fuiſſe, qui cæcitatem à ſe abegit, & viſum dedit: ſed propter aſsidentes hanc à mendico profeſsionem veritatis elicit, exemplum procurans cæteris. En vides Filium Dei vulgò Meſsiæ cognomentum fuiſſe: nam in Meſsia expectabant Dei imaginem perfectiſsimè refulſurã.Obſerua.Interrogans de fide,non ait,Credis in CHRISTVM?ſed, in filium Dei.Quia vt Hilarius ait, futurum erat vt aliqui Chriſtum confiterentur,quem tamen filium Dei,& Deum negarent.Quod Arrius fecit, cuius error hoc interrogato excluditur.Nam ſi CHRISTVS non eſſet Deus, non eſſet in eum credendum, quum ſolus Deus obiectum ſit fidei,vnde in ſolum Deum credendum eſt. Credo quidem Petro & Paulo, ſed non in Petrum aut Paulum,quorum neuter eſt obiectum fidei, quæ in ſola prima veritate quieſcit.

Fidei obiectũ.

Reſpondit ille,& dixit.

Quum medicus viſum recepiſſet,neque præſentẽ vidit,neque de facie CHRISTVM nouit:magno tamen affectu deſyderans eum noſſe,quem Filium Dei diceret. Hic medicus typum gerit eorum qui libenter crederent Euangelio, ſi illud agnoſcerent in primis prædicandum: prædicatũ,audiendũ:auditũ,credendũ:fides enim ex auditu, auditus autem per verbum eſt. Ad Roman.cap.10, Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt?aut quomodo credent ei quem non audierunt?quomodo autem audient ſine prædicãte? Obſerua: Ait Auguſtinus, Hic reſpondet quaſi inunctus.

Quis eſt Domine, vt credam in eum?

Hæc vox non eſt diffidentis, ſed ardentis & cupientis videre tanti beneficii authorem. Non enim dubitat de CHRISTI Filii Dei potentia, officio, & effectibus, quæ ſpectantibus Phariſæis profeſſus eſt: ſed tenetur deſyderio vidêdi perſonã tãtùm, quã de facie nõ nouerat, ſed voce. DOMINE: captat beneuolentiã à perſona interrogantis Chriſti. Quaſi diceret: En paratus, promptúſque ſum cum maximis votis, & videre & audire VT CREDAM in eũ, id eſt, vt me totũ ei contradã, qui hos meos oculos, adeò mihi charos, aperuit.

Cæci Euangelici ardens animus.

Et dixit ei IESVS.

Summa modeſtia & oratione ſimplici ſine verborum lenocinio, explicat CHRISTVS ſe eum eſſe, de quo mendicus interrogat.

Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt.

Argumento ab experientia beneficii præſtiti, & ab ipſa præſentia CHRISTI, aperit Dominus quod mendicus poſtulat. Quem videre tantopere deſyderas, iam VIDISTI eum: id eſt, ſenſiſti & expertus es eius beneficium. Et qui nunc loquitur tecũ, IPSE EST; ſcilicet filius Dei, in quem credere debes. Obſerua. Voculæ illæ EVM & QVI, explicant hypoſtaſin Filii Dei eſſe illam eandem quæ videbatur & loquebatur: ad confuſionem hæreticorum diſtinguentium plures hypoſtaſes in CHRISTO.

Ieſus declarat ſe Chriſtum filium Dei. Chriſti hypoſtaſis vna non duæ.

At ille ait, Credo Domine.

Spiritu CHRISTI afflatus mêdicus (Fides enim donum Dei eſt. Eph. cap. 2.) reſpõdet, nihil cunctatus, ſed magna animi alacritate profeſſus eſt ſe credere. Quaſi diceret, O Domine, ego certo apud me ſtatuo, te eſſe Filium Dei.

Et procidens, adorauit eum.

En viuæ fidei effectus, en charitatis opera, quæ partes ſuas in hoc mêdico verè exeriti nõ eſt otioſa, ſed diligens. Vix enim finierat, Credo Domine, ſimul acceſsit ad genua IESV. Non ingratum ſe præſtitit, ſed ſeipſum abnegans, procidit ad pedes IESV, adſcribens CHRISTO beneficium acceptum, & clamans, Hos tibi debeo oculos Domine, iſtud eſt tuum opus: ego & hos & meipſum tibi debeo, totus à te pendeo. Non abſimile eſt huic quod ſcribit Ioan. Apoca. cap. 4, Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentẽ in throno, & adorabant viuentem in ſecula ſeculorum: & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es, Domine Deus noſter, accipere gloriam & honorem & virtutem, &c. Nõ quæſiuit quod ſuũ erat, nec ſibi applauſit, ſed procidẽs adorauit EVM, id eſt CHRISTVM vt Filium Dei. Cõfirmauit viuam fidem opere: ſimiliter & ſermonẽ ſui abnegatione, vt reipſa declararet quid de eo ſentiret.

Cæci Euangelici confeßio de Chriſto.

Et dixit ei IESVS.

Eleganti occupatione (qua ſuperiora ſequentibus connectit) pergit CHRISTVS non ſolùm cæcum, ſed etiam præſentes confirmare in fide, contra ſcandalum quod oriri ſolet ex paucitate credentium: vt qnum mendicus ille viderit maiorem mundi partem non credere Euangelio, ſapientiſsimos quoque mundi in CHRISTO ſcandalizari, ne ſcandalizetur, ait,

In iudicium ego in hunc mundum veni.

Fortaſsis obieciſſet mêdicus illuminatus: Quid hoc eſt quòd hoc tam mirabili ſpectaculo offenduntur quàmplurimi, & te vera luce præſente, neque illuminẽtur, neque videant, ſed cæci maneant? Reſpõdet CHRISTVS, Iudicio res mutari ſolent. Ego veni res & mũdi & Iudaicas prodita imagine falſæ ſanctitatis & fucatæ cognitionis per Euangelicam lucem penitus inuerſurus: nempe illuminaturus cæcos, & excæcaturus videntes: ſaluaturus peccatores, & dãnaturus iuſtiſsimos mundi: mortificaturus viuentes, & mortuos viuificaturus: exaltaturus abiectos, & exaltatos abiecturus. Hoc eſt, Ego ſum poſitus in lapidem offenſionis & petram ſcandali. Ego certè veni in iudicium, non cõdemnationis aut extremæ retributionis (quæ fiet in extremo iudicio & fine ſeculi) ſed diſcretionis & ſeparationis bonorum ab improbis, & credentium ab incredulis. Ego poſitus ſum in lapidem offenſionis, quia ſua incredulitate ſeipſos læſerunt impii, & impegerunt in me veluti in lapidem, & in petram ſcandali: quia ſolo carnis & rationis iudicio ducti, auerterunt ſe à me: & ſua malitia ſcandalizati ſunt, videntes patrem à filio, matrem à filia, & fratres à parentibus propter me & Euangelium ſeparatos. Et poſitus ſum in reſurrectionem eorum qui me

Iudicio res mutantur. Metamorphoſis ſpiritualis. Chriſtus petra ſcandali. Iudicium diſcretionis & retributionis.

t. iii.

& meam doctrinam ſunt amplexati. Hæc explicantur à Petro, 1. Epiſt. cap. 2, Et qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Vide, ſi iuuat, quæ in illum Petri locum ſcripſimus.

Vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.

Non videre. Videre.

Ex officio meo docendi, prædicandi, & miracula faciendi: ſiue ex luce Euangelica & verbi prædicatione conſequutum eſt iudicium diſcretionis, VT QVI non vident, id eſt qui hactenus videbantur cæci, peccatores, & damnati, per prædicationem Verbi videant, id eſt credant iuſti, & ſalui fiant. Aut QVI NON vident, id eſt qui ſeipſos abnegant, peccatores ſe agnoſcunt, & ſe præſidio CHRISTI indigere confitentur (nã hoc loco, NON videre, accipitur pro nõ fidere propriæ fiduciæ & propriis viribus) VIDEANT, id eſt per verbũ oculos mentis recipiant, illuminentur ad vitam, ſanentur, & iuſtificentur. ET QVI vident, id eſt qui ſibi placent, qui videntur ſibi ſanctuli, iuſti, & ſalui in ſpeciem, & ſecundum externam apparentiã, CAECI fiant, id eſt excæcentur oculis animæ. Non quòd illis aliũde contingat hæc cæcitas, quàm ex ſua ipſorum malitia. Inuertit certè verbum Chriſti omnẽ mundi ordinem. Paradigma. Aduocati & electi ſunt per CHRISTVM publicani & meretrices: abiecti verò ſunt Phariſæi religione ſplendidi, & Pontifices coram mundo ſanctiſſimi habiti: ſimiliter per CHRISTVM electi ſunt Gentes incircuncisæ, abiectis Iudæis, gente coram mundo ſancta. Colligamus ex his quod clariſſimum Solis lumen aliis eſt illuminatio, aliis excæcatio. Videntes illuminat, cæcutientes magis excæcat: nõ culpa Solis, ſed cæcutientium, qui vmbracula quærunt. Multò alia eſt CHRISTI ratio, qui cæcos illuminat, & videntes excæcat, ad quos venit in iudiciũ punitionis: hoc eſt, Hi cæci ſua malitia merentur puniri ſua cæcitate. Hoc iudicium illis contingit ex ſcandalo nõ dato à Chriſto, ſed propria malitia accepto: quia in petram ſcandali impegerunt, nolentes lucem excipere, & illam habere præuiam. Qui ſeipſum abnegat, CHRISTO adhærens, oculos mentis habet: qui verò ſibi placet, & propriæ fidit fiduciæ ac ſanctimoniæ, excæcatus eſt, & nihil lucis habet. Obſerua ad huius contextus cognitionem, duos viſus & duas cæcitates, carnalem & ſpiritualem.

Verbum Chriſti euertit omnẽ mũdi ordinem.
Simile.
Sol alios excæcat alios illuminat.
Scandalũ phariſæorum.
Oculi mentis.
Excæcatio.
Viſus duplex.

Et audierunt quidã ex Phariſæis qui cũ ipſo erant: & dixerunt ei.

Inuidia malũ ſemper crens.

Quò magis videbat Satan ſuam tyrannidem à Domino IESV labefactari, eò plus Phariſæos & Iudæos quoſdam impios (qui liuore & odio ducti CHRISTVM comitabantur) agebat in furorem & cæciores reddebat, dum CHRISTVM nihil niſi omnium ſalutem operantem, tanto furore perſequuntur. Proculdubio nihil verius, antequam Chriſtus, Sol & lux mundi, oculis Phariſæorum illuxiſſet: antequàm virtutem Dei in Chriſto conſpexiſſent, non tam perciti erant, non tanta inſania & furore rapiebantur, atque poſt prædicationem & miracula Chriſti. Proinde qui anſam calumniandi Chriſtum vndique captabant, nihil recedentes à turgido & ſuperbo Phariſæorũ ſupercilio, interrogant Dominũ, vt vel honorifico aliquo de ſe teſtimonio ineſcarentur à Domino, à quo aliquã de ſe laudẽ extorquerent, vel haberẽt vnde illum accuſare poſſent apud Phariſæorum ordinem. Dicunt illi,

Nunquid & nos cæci ſumus?

Cæcitas grauiſſima.
Gradus ad ſalutem.
Philautia, magna cæcitas.

Non eſt grauior cæcitas, quàm ſuam ignorare cæcitatem: quemadmodum infirmitatem neque ſentire neque ſcire, execrabilis eſt & propemodũ incurabilis infirmitas. Exẽplo nobis ſunt inſani, dementes, & furioſi. Et quemadmodum ad morbi curationem primus gradus eſt agnoſcere infirmitatẽ: ita ad ſalutem primus gradus eſt agnoſcere ſe peccatorẽ, ſuã ignorantiam intelligere, ſe luce & præſidio Chriſti indigere. Hi quia neque ſuũ morbum, neque ſuam ignorantiam agnoſcunt, putantes ſe videre, apertè ſuam cæcitatem produnt. NVNQVID & nos. Valde emphaticè pronuntiãt particulam NOS: Nos inquam, qui Phariſæis noſtris & ſummis magiſtratibus adhæremus, qui legis peritiam & cognitionem habemus, qui ſumus iuſti, ſancti & irreprehenſibiles coram lege, cæci ſumus? Quaſi dicãt, ſibi applaudentes, certè non ſumus cæci. Iſti typum gerunt eorum qui ſpirituali quodam faſtu, propria iuſtitia & arrogãtia Phariſaica turgidi & inflati, ſibi ex perſuaſione ſuæ propriæ iuſtitiæ & operum ſuorum (iuxta vulgi opinionem) ſanctiſſimorum, perſuadent quòd ſint iuſti: & videant multum in rebus Dei, & ſpiritualibus negotiis, quũ prorſus cæci ſint, & nihil minus poſſint, quàm videre.

Dixit

Dixit eis IESVS.

Declaraturus quàm execrabile ſit peccatum, cognitam ſcilicet veritatem reiicere, voluit Dominns adhuc hoc reſpōſo ſuperbam illam & inſidioſam interrogationem refellere: vt oſtendat eos tanta cæcitate animi laborarę, vt quò magis putant ſe videre, eò minus videant: & inſanabiliores fiant, dum agnitam veritatem & oblatam lucem reiiciunt.

Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc verò dicitis quia videmus, peccatum veſtrum manet.

SI verè, inquit Chriſtus, ESSETIS cæci: hoc eſt, ſi mentis iuſtitiam agnoſceretis: ſi in rebus ſpiritualibus cognoſceretis vos nihil ſcire, NON haberetis peccatum: hoc eſt daretur venia ſimplicitati veſtræ, & non imputaretur vobis peccatum quod imputatur, vbi non eſt fides in Chriſtum: & peccatum incredulitatis non maneret in vobis, ſed infidelitate abiecta, in me crederetis. Nunc verò, quum re vera cæci ſitis, vobis tamen oculati videmini, arrogantes vobis apud populum eruditionis laudem, vnde vobis applauditis, iuſtitiæ veſtræ fiditis, profectò manet peccatum, & inſanabiliter eſtis cæci. Obſerua: Non ait, Nunc verò videtis (quod re vera contrarium eſſet cæcitati) ſed ait, Nunc verò DICITIS, ſupple ex propria perſuaſione, ſine verbo Dei, quòd VIDEMVS: id eſt nos propria noſtra ſcientia cognoſcimus veritatem, & iuſti ſumus. Hic cæcus, ſicut & multi ex Hieroſolymitanis, facilius viſum recipiſſe, quia non perinde videntur ſibi perſpicaces, & ſi quid caligat, ruditas eſt verius quàm malitia. Nihil ſibi arrogātes, venia digni fuerunt: agnoſcentes ſe cæcos & peccatores, receperunt lucem & gratiam. Vos cognoſcitis & lucem præſentem eſſe, cui feneſtras animi veſtri præcluditis, & veritatem ipſam fores mentis veſtræ pulſantem: quam non ſolùm excludere & reiicere, ſed etiam extinguere tentatis. Neque his ſufficit quòd bis cæci ſint: ſed profitentur ſe doctores eſſe plebis, hoc eſt duces cæcorum. Hoc omnium grauiſſimum & pernicioſiſſimum eſt ſcelus pernicioſa & immedicabilis cæcitas. Non enim contenti lucem reieciſſe, alios ſeducunt ob falſam opinionem ac ſpeciem eruditionis & ſanctimoniæ. Non mirum eſt ſi manet in iſtis peccatum (hoc eſt infidelitas, omnium malorum ſcaturigo) quàm manet pœna perpetuùm duratura. Huc pertinet quod ſcribit Paulus Rom. 10, Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, id eſt non fiunt participes. Sunt igitur philautia, amor ſui, ſuorum operum & propriæ virtutis fiducia, cauſæ cæcitatis & iniuſtitiæ.

Cæci eſſe. *Cæcitas inſanabilis.* *Ruditas.* *Cæcitatis & iniuſtitiæ cauſa.*

CONCILIATIO.

Quid hic CHRISTVS ait, IN iudicium ego veni in hunc mundum, quum ſuprà cap. 3. dictum fuerit, NON miſit Deus Filiū ſuum in mundum, vt iudicet mundum. & infrà cap. 12, Non veni vt iudicem mundum? Reſpondeo. Primus aduentus CHRISTI eſt ſalutaris, iucundus, ſuauis, expectatus: tum enim non iudex, velut in ſecundo aduentu, ſed Saluator apparuit. Ioannis cap. 4, In hoc apparuit charitas Dei, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Euāgelium quod attulit, eſt verbum ſalutis: quod qui fide viua exceperit, & perſeuerauerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur. Marci cap. vltimo. Hoc nimirum eſt iudicium in quod venit CHRISTVS, vt credentes ſaluentur, & gladio ſpiritus ſeparētur ab impiis: qui quum nolint credere, perdentur. Iudicium enim eſt CHRISTVS ipſis Euangelii contemptoribus, ſalutaris verò, credentibus. Velut ſol lucidus ſplēdet in orbe terrarum, vt mundum illuminet, non vt tenebras obducat. Si qui nolint in apricum & lucem prodire, non Solis, ſed ipſorum culpa eſt: ita & CHRISTVS omnes illuminat: cuius radios qui nolunt recipere vt illuminentur, huius cæcitatis CHRISTVS non eſt cauſa, ſed ipſorum malitia & peruicacitas. Secundus aduentus erit in fine ſeculi, quando omnes ſiſtentur ante CHRISTI tribunal. de quo ſuprà cap. 5. diximus.

Primus Chriſti aduentus iucundus.

CAPVT DECIMVM.

Oſtium. Ouile. Latro. Paſtor.

AMEN amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouiũ,ſed aſcendit aliunde,ille fur eſt & latro: qui autem intrat per oſtium: paſtor eſt ouiũ. Huic oſtiarius aperit,& oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim,& educit eas. Et quũ proprias oues emiſerit, ante eas vadit: & oues eum ſequuntur,quia ſciunt voluntatem eius. Alienum autem non ſequuntur,ſed fugiunt ab eo:quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbiũ dixit eis IESVS: illi autem nõ cognouerunt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum IESVS, Amen amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones:ſed non audierunt eos oues. Ego ſum oſtium:per me ſi quis introierit,ſaluabitur:& ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furetur & mactet & perdat. Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant. Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor, animam ſuam dat pro ouibus ſuis: mercenarius autem, & qui non eſt paſtor,cuius non ſunt oues propriæ,videt lupum venientem,& dimittit oues,& fugit,& lupus rapit,& diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt: & non pertinet ad eum de ouibus. Ego ſum paſtor bonus:& cognoſco meas,& cognoſcunt me meæ. Sicut nouit me Pater,& ego agnoſco Patrem:& animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo,quæ non ſunt ex hoc ouili:& illas oportet me adducere,& vocem meam audient,& fiet vnum ouile & vnus paſtor. Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me:ſed ego pono eã à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam:& poteſtatem habeo iterũ ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à Patre meo. Diſſenſio iterũ facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dicebãt autẽ multi ex ipſis, Dęmoniũ habet & inſanit:quid eum auditis? Alii dicebant, Hęc verba non ſunt dæmonium habentis. Nunquid dæmoniũ poteſt cæcorũ oculos aperire? Facta ſunt autẽ Encęnia in Hieroſolymis:& hiẽs erat. Et ambulabat IESVS in templo,in porticu Salomonis. Circundederũt ergo eum Iudæi,& dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es CHRISTVS, dic nobis palam. Reſpondit eis IESVS, Loquor vobis & nõ creditis. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimoniũ perhibent de me: ſed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas

Left margin notes:

Oſtium. Fures.

Vita. Paſtor. Eſa. 40. c. Ezechiel. 34. f. g. & 37. f.

Mercenarius.

Gentes Chriſto credituræ. Ezech. 37. f. Chriſtus ſponte ſe tradidit pro ouibus.

Diſſẽſio propter Chriſtum.

Interrogatur Ieſus an ſit Chriſtus. Iudæi quare nõ crediderunt.

Right margin notes:

Sciunt) noue-runt.
Non ſequuntur, &c.) non ſequentur,ſed fugient.
Hoc prouerbiũ) vel hanc parabolam.
Venerunt) ante me.
Dat) ponit.
Non pertinet, &c.) non eſt illi cura ouium.
Adducere) regere & gubernare.
Vnum ouile) vnus grex.
Pono) præſens pro futuro, id eſt ſpoliabo me vita.
Diſſenſio) igitur.
Encænia) feſtũ erat inſtaurationis altaris quod contaminatum fuerat ab Antiocho, Perſarũ rege. 1 Macha. 4. f. g.
Quouſque &c) id eſt quouſque nos ſuſpẽſos tenes?
Palàm) libere & ingenue poſito omni metu.
Loquor) dixi vobis.
Creditis) credidiſtis.
In nomine) ad gloriam & honorem Patris, &c.
Ex ouibus meis) ſub. ſicut dixi vobis.

Do) præſens pro futuro Dabo. Quod dedit) quo dedit mihi, ſubaudi oues, maior eſt. Et nemo poteſt rapere de manu Patris mei, ſic nec de mea. Multa) id eſt multa beneficia affeci vos Patre meo volẽte & iubẽte. Solui, id eſt argui mendacii.

eas,& ſequuntur me,& ego vitã æternã do eis:& non peribũt in æternum:& non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt: & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Ego & Pater vnum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit eis IESVS, Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi, De bono opere nõ lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia tu homo quum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis IESVS, Nónne ſcriptũ eſt in lege veſtra: Ego dixi, dii eſtis? Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura: quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis, Quia blaſphemas: quia dixi, Filius Dei ſum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: ſi autem facio: & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis quia Pater in me eſt, & ego in Patre. Quærebant ergo eum apprehẽdere, & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primùm: & manſit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebãt, Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum: omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Oues Chriſti. Lapidare. Opera Chriſti oſtẽdebant eſſe Deum. Pſal. 81. b.

Ergo) rurſus. Erat) fuerat. Et multi) ibi.

Credunt multi.

Amen amen. CAP. X.

QVIA Phariſæi iactitabant ſe non ſolùm non cæcos eſſe, ſed videntes: ſéque aliorum duces, doctores ac paſtores profitebantur, ſed populi malo ſua captantes commoda, Dominus illorum arrogantiam & ſupercilium demittit, peruenuſta ac eleganti parabola, vt poſtea expoſitione altius animo inſideat, quod eſt totius ſalutis humanæ caput. Neminem ſcilicet poſſe ducem eſſe ac paſtorem populi, niſi prius ipſe ſit ouis CHRISTI: neminémque quicquã poſſe videre, quãtũuis interim ſe videre glorietur, niſi lucẽ CHRISTVM receperit. Eſtque huius axiomatis probatio à perſona CHRISTI, ad hunc modum: Solus CHRISTVS eſt oſtium: ergo nemo ſine CHRISTO intrat in ouile. Quòd ſi aliunde intrauerit quiſpiã, fur & latro eſt. Solus CHRISTVS eſt lux: ergo ſine CHRISTO nemo videt quicquã: ergo ſine CHRISTO omnes homines ſunt cæci. Vox, AMEN AMEN, index eſt charitatis in CHRISTO: qui iurat cũ vt proximum Deo lucretur, tum vt confirmet Phariſæos nihil videre, ſed cæcos eſſe, qui lucem à ſe ablegerant.

Quis prius quàm paſtor. Qui non parent, neſciunt imperare.

Dico vobis.

Valde emphaticè pronuntiatur, DICO vobis. VOBIS, inquã, qui putatis vos videre, ac populi ductores & paſtores eſſe: qui omnem fiduciam in opera veſtra collocaſtis: qui iuſtitiam & veſtri iuſtificationem ex lege & menſtruoſis veſtris operibus quæritis.

Qui non intrat per oſtium.

Metaphoris & allegoriis totus hic locus plenus eſt: quo commendatur nobis perſona CHRISTI, vt Dei & paſtoris æterni, cum eius Euangelio & officio. Ianua in ouile Domini, eſt CHRISTVS. O phariſæi, pro certo vobis affirmo, QVISQVIS non intrat per oſtium, id eſt, non recipit aut prædicat Euãgelium. Chryſoſtomus Scripturas ſacras vocat Oſtium, per quas eſt nobis acceſſus ad Dei cognitionem. Roma. cap. 1, Quod ante promiſerat ꝑ Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de filio ſuo. Illæ, lupos, hoc eſt hæreticos, nõ permittunt intrare: illos enim intrare prohibent, vt nos ſecuri ſimus: & de omnibus rationem dant de quibus voluerimus. 2. ad Timoth. 3, Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia. Simili

Ianua in ouile Dei. Intrare per oſtium. Scriptura, oſtiũ.

allegoria vſus eſt Paulus ad Coloſſ.cap.4, Orationi inſtate, vigilãtes in ea, io gratiarũ actione orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, ad loquendum myſterium CHRISTI. *Chriſtus, oſtium* Suapte natura ſolus CNRISTVS eſt oſtium, qui ſolus regnum cælorum clauſum aperuit: nec nobis aperitur, niſi per CNRISTVM: éſtque ſolus cauſa efficiens, per quam intramus in regnum Dei, & peruenimus ad rerum ſpiritoalium cognitionem. Itaque qui videt aut cognoſcit, huic viſio aut cognitio per CHRISTVM contigit: qui iuſtificatur, huic per Chriſtum iuſtificatio accidit. *Intrare per oſtium.* Obſerua: INTRARE per oſtium, eſt credere in CHRISTVM iuſtitiæ collatorem, docere Euangelium, profiteri & enarrare CHRISTVM eſſe vnicum Saluatorem. *Non intrare.* E cõtrario NON intrare, eſt non fidere io Chriſtum, eſt docere mandata hominnm relicto Euangelio, eſt ſua prædicatione venari aurem popularem, & non quærere gloriam Chriſti. Ex his colligamus, Qui per oſtiũ vult intrare, illi opus eſt, vt verbum ſuum de Chriſto emittat, & io Chriſtum reſluere ſinat.

In ouile ouium.

Ouile ouium. IN OVILE ouium, id eſt io Eccleſiam catholicam, conſortium fidelium. Eccleſiam vocat Dominus & dicit Ouile ouiũ, quod per omnia cum illa ſe habet, atque cum ouili ouium. Obſerua: Non dixit Ouile, id eſt ſtabulum equorum, camelorum, boum, caprarum & huiuſmodi, quæ cornibus aut alio armorum genere monita ferociunt: ſed OVIVM, quæ inermes, cura paſtorum indigentes, & mactationi ſemper apparatæ ſunt, qnibus electos ſnos adumbranit: quòd illarum mores maximè nos docere poſsint piorum omnium conditionem & qualitatem. Aut vocat OVILE ouium, ipſam cognitiooem verbi & rerum ſpiritualium, quam habent pii, oues, & membra IESV CHRISTI.

Sed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

Quaſi diceret: Si verò ſunt qui propriam ianuam, propriũ foramen faciunt, aut ſuperatis ſeptis vel perfoſſis muris vt aliunde irrumpant: ac deinde alienam à diuina & cæleſti fingant doctrinam, *Fures.* NI FVRES ſunt, id eſt cooſcientiis furantur puram & ſynceram doctrinam, & alia ſpiritualia bona: *Latrones.* ET LATRONES ſunt, id eſt deprædantur cõſcientias, quas donis & bonis ſpiritualibus priuãt. De his Paulus loquitur, ad Rom.cap.16, Rogo autem vos fratres, obſeruetis eos qui diſſenſiooes & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciũt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enim CHRISTO Domino nõ ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per dulces ſermones & benedictiones ſeducũt corda innocentium. Obſerua genium furis & latronis: nõ intrat per oſtium, tranſilit ſepem, & propriam ſibi ianuam faciens, nmnia in periculo agit. Fur eſt, vt fraude ſurripiat aliquid: Latro, vt vi perdat. Notat igitur Dominus his verbis, pſeudoapoſtolos, pſeudodoctores Scribas & Phariſæos, qui clauẽ ſcientiæ rapuerãt, & humana ſua figmenta pro lege Dei docebãt, ſuæ gloriæ ſuóque lucro vbique ſtudẽtes. Id quod Matthæi cap.15. & 23. obiectũ illis à Domino legimus. *Ingreſſus in eccleſiam. Magiſtratus quales eſſe debent.* Quidam hunc locum ad eos pertraxerunt, qui ſua temeritate ad epiſcopatus, curionatus, & beneficia (quæ vocant) fauore & pecunia, minis, armis, tyrannide, propriá ve poteſtate, non idest magistratus ſtatuta ordinatione, aut iure ſeipſos ingeruot: quos iure optimo arguunt tum theologi tum iuriſperiti, authoritate Pauli muniti. Hebr.cap.15, Nemo ſnmit ſibi honorẽ, ſed qui vocatur à Deo taoquã Aaron. Et beati Petri voce illa terribili (Acto.8.) ad Simonem Magũ, Pecunia tua tecum ſit io perditionem, quia exiſtimaſti pecunia donum Dei poſſideri. Quum ergo multum in vocatione ſitum ſit: nemo ſe propria opinione vel potius arrogantia, citra ſuperioris demandationem ad eccleſiaſticos magiſtratus, vel officia, aut ad verbi Dei miniſterium ſe intrudat. Obſerua. Non ait, Sed intrat, verùm, Aſcendit: id quod verè furis eſt.

Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium.

Poſteaquam certiſſimis notis fures & latrones delinianit, quibus facilè cognoſci poſſunt: nunc pergit ad explicanda veri paſtoris indicia, cũ eius genio. QVI intrat per oſtiũ: hoc eſt, qui vocatus & miſſus, verbum & doctrinam Dei habet, quam ex animo profitetur, ad hunc modum intrans, qoia nihil doli meditatur ouibus, *Paſtor.* is eſt PASTOR, nõ ſuus, qui ſua quærat: charitas enim non quærit quæ ſua ſuot: ſed ouium, qoarum ſalutem perquirit, hoc eſt verè docet oues & paſcit ad ſalutem. *Prædicatorum nomina à Chriſto ſcripta.* Eſt itaque bonus paſtor, qui CHRISTVM vnicum bnoum paſtorem tenet: qui pabula ſua à bono & vigilanti paſtore accipit. Item bonus Paſtor vocatur prædicator, non natura, ſed gratia CNRISTI, qui eius nomen accepit, in album paſtorum tetulit, & delegatus eſt ad verbi prædicationẽ & miniſterium exercẽdum.

Huic oſtiarius aperit.

Qui candido & ſyncero animo intrare per oſtium deſyderauerit: hoc eſt fide apprehendere

hendere cupiuerit CHRISTVM & eius doctrinam, huic per oſtium ingredi volenti, pro certo aperietis, qui ſolus ius habet aperiẽdi oſtiũ. OSTIARIVS Chriſtus eſt, qui cauſa eſt efficiens, vt per oſtiũ intremus in ouile ouium: hoc eſt in cœtum fidelium excipiamur, & doctrinam veram recipiamus. Ipſe enim ſuo ſpiritu ſuggerit nobis eum fidem, tum omnia quæ ad noſtri conſeruationem & ſalutẽ faciunt, vt eum ipſo æternũm viuamus. Obſerua. Natura & officium CHRISTI eſt aperire, & dare aditum ingreſſúmque ad Deum: Ergo ex ſolo Chriſto nobis contingit vt bene doceamus & prædicemus: qui ſolus confert veram doctrinam, & donat nobis Euangelii cognitionem. Dicuntur prædicatores oſtiarii, tanquam veri oſtiarii miniſtri: qualis fuit Moyſes, cui diuina credita ſunt eloquia, dicente Domino, Si crederetis Moyſi, forſitã crederetis & mihi. Aut quia in Spiritu Sãcto intelliguntur & aperiuntur Scripturæ (oſtendunt enim nobis Chriſtũ) meritò Spiritus Sanctus dicitur oſtiarius: in quo, vt ſpiritu ſapientiæ & ſcientiæ, Scripturæ aperiuntur, per quas ingreditur Dominus ad noſtri curam, & per quas oſtenditur paſtor. Soli à Spiritu Sancto illuſtrati excipiunt verum paſtorẽ. Obſerua hoc loco oſtiarium aperire oſtium paſtori, non autem furi, vt indigno qui ingrediatur.

Oſtiarius. — *Chriſti officiũ.* — *Moſes fidelis oſtiarius.* — *Oſtiarius non furi ſed paſtori aperit.*

Et oues vocem eius audiunt.

Quum natura comparatum ſit, vt oues ad furis & latronis vocem incognitam expaueſcant, ipſis procliue erit veri paſtoris vocem agnoſcere, & eandem excipere. Nam etſi ouis animal ſit ſtolidum & ſimplex, & ab alieno pendens præſidio, agnoſcit tamen vocem illius quem ſibi vtilem & commodum ſentit, horrétque vocem lupi etiam antea nũquam aut viſi aut auditi. Obſerua. Hoc peculiare & agnatum eſt piis, nõ audire aliam, quàm veri ſui paſtoris CHRISTI & paſtorũ (qui CHRISTI inſtrumenta ſunt) doctrinam. AVDIRE, eſt obedire & credere VOCI, hoc eſt doctrinæ veri paſtoris. Et hoc eſt OVIVM, id eſt credentium officium, credere ſcilicet verbo Chriſti.

Audire. — *Vox, doctrina eſt.* — *Ouiũ officium.*

Et proprias oues vocat nominatim.

Oues propriæ ſunt CHRISTO vero paſtori & omniũ paſtorũ capiti & authori, quas etiam habet ſignis ſuis conſignatas. 2. Corinth. cap. 1, Qui vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Epheſ. cap. 4, In Spiritu Sãcto ſignati eſtis in die redẽptionis. Signatus non terret, ſed agnoſcitur paſtor, & viciſſim agnoſcit ſuas oues: adeò, vt nominatim etiam ſingulas vocare nolit, & illæ vocatæ, parent vocanti. Vocátur autem ad pabulum non ad lanienam. Ex verbo VOCAT, obſerua elegãtem allegoriam, quæ alludit ad piorũ vocationẽ, quos CHRISTVS intus vocat ad Euangelii vocationẽ, prædicatoribus interim externã exercentibus. Rurſus aduerte voculam NOMINATIM, qua ſignificatur certitudo piorum vocatorum, quorum vocatio adeò certa eſt, vt illorum etiam propria nomina nõ fugiant CHRISTVM ſuũ paſtorem. Huc pertinet quod ille magnus paſtor ait, (Luc. 10,) Gaudete quoniam nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. Et Paulus 2. Timoth. 2, Nouit Dominus qui ſunt ſui. O magnam & ingentem piorum conſolationẽ, quum audiunt ſe dici proprias CHRISTI oues! Quod quia verum eſt, & aliter non erit: igitur CHRISTVS noſtri curam fideliter agit.

Vocatio piorũ. — *Nominatim.* — *Nomina piorum propria cognita.*

Et educit eas.

.i. humanitatem

Verbũ EDVCIT, admirabilẽ IESV CHRISTI philanthropiã exprimit, qua Chriſtus vtitur erga ſuas oues: è tenebris ad lucem, & de via iniquitatis ad rectitudinem iuſtitiæ amica notáque voce oues vocauit, vocatas non protruſit vltrò parentes, è ſeptis in paſcua educit. En vide ſedulum & vigilantem paſtorem, illiúſque amorem erga ſuas oues, qui non ſolùm vult vt oues ſuæ intra propria ſepta priuatóſque parietes credant, & pabulo Euangelii ſolæ vtantur: verùm etiam EDVCIT eas, vt foris & in ſuam & aliorũ ſalutem Euangelium & fidem ſuam profiteantur, ſuóque exemplo Euangelicæ doctrinæ pabula diſtribuant.

Educere oues.

Et quum proprias oues emiſerit, ante illas vadit.

Conſolatorium eſt oues habere paſtorem qui præcedat, quum in liberos campos prodierint, ne fortè aberrent. Bonus paſtor neque ſecedit, neque relinquit eductas, ſed ante vadit defendendo à lupis & tuendo ab omnibus periculis. Tametſi noſtris paſtoribus ruſticis non obſeruetur hæc conditio, qui gregẽ non præcedunt (ſed ſequuntur: iuxta id quod ſcriptum eſt Pſal. 77, Suſtulit de gregibus ouium, de poſt fœtantes accepit eum,) tamen præcedit is cuius ſunt oues propriæ, quas cuſtodes ſequuntur. Summus noſter paſtor vt oculatiſſimus, ita vigilantiſſimus & ſui gregis ſtudioſiſſimus eſt: quem à fronte, à tergo, à ſiniſtris & à dextris vigilanter obſeruat, adeóque illum munit præſidiis, vt ne vllus vel voraciſſi-

Paſtor præcedit oues.

mus quidem lupus accedere audeat. Vnde pauló pòſt aſſeuerabit hic paſtor, Et non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Huc pertinet quod ſcribitur Exod. cap.13, Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet itineris vtroque tempore. Rurſus, cap. 23, Dominus ad Moyſen ait, Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum quem præparaui.

Et oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius.

Ouium officiũ.

Ouium officium eſt paſtorem ſequi. Præeuntem paſtorem verum ac notum cõſequuntur, qui non præcedit mutus, ſed ſubinde nota & cognita voce prouocat oues ad ſequendum, & ab errore reuocat. Obſerua: QVIA ſciunt &c. Ratio eſt cur oues ſequantur, ſumpta à notitia & certitudine pabuli paſtoris ſui. Sequuntur pii ſummum paſtorem CHRISTVM, de quo 1. Petr. cap. 2. ſcribitur, CHRISTVS paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Sciunt pii vocem CHRISTI (quia populus eius, & oues paſcuæ eius) ſecundum cuius præſcripta faciunt omnia, nec quicquam faciunt ex priuato cerebro: nõ accipiunt aliorum traditiones pro veris pabulis. Colligamus ex his; SEQVI Chriſtum, eſt in doctrina & veſtigiis Chriſti incedere.

Sequi Chriſtũ.

Alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum.

Pſeudoapoſtolus

Argumento à natura ouium, docet CHRISTVS credentiũ officia, ALIENVM vocans pſeudoapoſtolum, ſiue quem prius furem & latronem dixerat, qui neque vocem neque pabula veri paſtoris CHRISTI, affert. Oues & refugiunt & abhorrent ab ignoto paſtore, propterea quòd non agnoſcunt niſi proprii paſtoris vocem. Ratio cur oues ſequuntur, eſt notitia vocis, ergo quòd non ſequantur, alienum eſt: quia alieni vocem non nouerunt.

Hoc prouerbium dixit illis IESVS.

Chriſtus ſimilitudinibus oblectatus.

IESVS CHRISTVS vt anteà, ita & nunc oblectatus eſt ſimilitudinibus & parabolis, quibus inuitat omnes ad ſe: nunc panem ſe vocans qui è cælo prodierit, vnde qui ederet, viueret in æternum: nunc aquam viuam, vnde qui biberet, conciperet in ſe fontem aquæ ſalientis in vitam æternam: nunc lucem mundi, quæ illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum: nunc filium ac legatum Dei Patris, cui qui ſe contraderet, vitam conſequeretur æternam: modò ſe ianuam, per quam eſſet aditus ad vitam, vocauit. Harum ſimilitudinũ & parabolarũ vſum ipſe explicuit (Matth. cap. 13.) dicens, Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt neque intelligunt: vt adimpleatur in eis prophetia Eſaiæ dicentis, Auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis: Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Hoc itaque prouerbio taxauit Dominus IESVS Phariſæos, Scribas, Sacerdotes, ac primores populi, vt illorum & cæcitatem & arrogantiam argueret: qui ferociebant & indignabantur quòd eſſent multi qui mallent adhærere IESV, quàm ipſis, qui ſanctiſſimi viri & primores Reipublicæ viderẽtur. Proinde qui ſues & leones erant, Scribarum voces agnoſcebant & ſequebantur: qui verò oues veræ & ſimplices, omniſque doli expertes erant, agnoſcebant CHRISTI vocẽ, qui verus paſtor aperuit illis oſtium, vt ſibi parẽtes in caulas Dei Patris, & in æternæ vitæ paſcua adduceret. Obſerua: PROVERBIVM Græcis dicitur Parœmia: & eſt ſententia ad vitæ rationem commoda & conducibilis, moderata quadam obſcuritate, multam in ſe continens vtilitatem. Hic ſermo aliquando apertus & ſimplex eſt, vt, Obſequium amicos, veritas odium parit: interdum obſcurus & aliud ſignificans quàm verba exprimere videantur, vt Equus Seianus, &, Calabri hoſpitis munera.

Prouerbiũ quid eſt.

Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.

Scripturæ cognitio à Spiritu.

Excipere ſenſum & declarationem Euangelii, donum Dei eſt. Neceſſarius eſt Spiritus CHRISTI nobis ſuggerens omnem veritatem. Non igitur noſtrarum virium & facultatis eſt, quòd Euangelium non ſit nobis prouerbium. Quod certè manifeſtum docet Chriſtus, ad diſcipulos dicens (Matth. cap. 13,) Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum. Iſti Phariſæi apud ſe ſanctuli, & ſibi nimium placentes, non cognouerũt quid diceret Dominus, quia illis non fuit datum. Non eſt illis datum, quia ſe indignos præſtiterũt, toto

niſu

niſu veritati reſiſtentes. Proinde ſapientia Dei in ſtultitia abſcondita, non poteſt à carnis prudentia agnoſci.1.ad Cor.cap.2, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi: & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur. 1. Cor.cap.1, Verbum crucis pereuntibus quidẽ ſtultitia eſt:his autẽ qui ſalui fiunt,id eſt nobis,Dei virtus eſt.Scriptum eſt enim:Perdam ſapientiã ſapientium,& prudentiã prudentiũ reprobabo.

Dixit ergo eis iterum IESVS.

Sua nimia charitate dignatur CHRISTVS, quod tectius dixerat (vt attentiores redderet, & altius inſideret animis auditorum, quod per ſimilitudinem eſſet infixum) cæcis Phariſæis explicare.Hæc expoſitio elegans ac peruenuſta eſt prouerbii, & rerum per prouerbia dictarum,ad perſonam accommodatio.

Amen amen dico vobis,quia ego ſum oſtium ouium.

En charitatis feruor in Chriſto, qui videns Phariſæos ad credendum tardos & difficiles,verbo addit iuramentum,vt illos magis pelliciat,& facilius commoueat ad excipiendam veritatem. AMEN &c.Quaſi dicat, Pro certiſſimo confirmo & aſſero vobis incredulis & ignorantibus quis ſim ego,& quæ mea ſint officia: QVIA ego ſum illud oſtium, de quo loquutus ſum,per quod oues ingredi & egredi oportet, ſi velint incolumes eſſe. CHRISTVS parœmiam exponens aperit & aſſeuerat ſe oſtium eſſe, non tautologia quadam & eiuſdem eloquio,ſed neceſſaria duplicis oſtii expoſitione. Eſt enim CHRISTVS oſtium per quod ingrediatur oportet,qui paſtoris boni munus velit obire: vnde non ſatis eſt intra ſepta Eccleſiæ quacunque via irrupiſſe:nec ſatis eſt ad paſtoris titulum ac dignitatem quomodocunque penetraſſe: vnica via & oſtium vnicũ ad hoc munus paſtoris,CHRISTVS eſt. Hic ingreſſus in ouile OVIVM non armis & militis terriculamentis, ſed Spiritus vocatione,proborúmque electione:non ſpoliandi & dilaniandi, ſed paſcendi animo fiat. Eſt etiam CHRISTVS oſtium ad doctrinam, quæ ſola ducit ad Patris cognitionem, & illius fruitionem,quæ viuificat, ſaluat, & tranquillat conſcientias. Summa huius hæc eſt: Extra CHRISTVM non eſt ſalus. Acto cap. 4, Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri. Quum ergo piorum omnium (qui veræ ſunt oues) cor neque viuificetur neque accipiat conſolationem niſi è ſolo Chriſti Euangelio, puróque verbo,nemo rectè in Eccleſia docebit,niſi Chriſtum verè doceat,niſi Euãgelium & verbum purum & ſolidum prædicauerit.

Oſtium, Chriſtus.
Tautologia.
Ingreſſus paſtoris in eccleſiam qualis eſſe debet.
Prædicator idoneus.

Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones.

Verbo, VENERVNT, ſignificat eos quos non mittit,fures eſſe & latrones. Venientes enim,mittentis verbum(quo paſcant)non afferunt,ſed lucro ſtudentes,oues laniant,mactant & excarnificant,vt ſpolia referant. Venire itaque, eſt aliam quàm Chriſti doctrinam docere.De quibus Hiere.cap.23.ſcribitur,Non mittebam Prophetas,& ipſi currebant: non loquebar ad eos,& ipſi prophetabant.Non de Prophetis hic locus intelligitur,ſicut delirãt Manichæi, qui volentes oſtendere vetus Teſtamentum non eſſe à Deo, & Prophetas non eſſe miſſos à Deo,defendunt ſe hac authoritate, dicentes, Omnes quotquot venerunt ante me, fures ſunt & latrones.De ſeditioſis igitur, & non veris Prophetis hic locus intelligendus venit:quos narrat Ioſephus lib.18. Antiquit.ca.1.& lib.2.de bello Iudaico cap. 7.& alibi. Pertinent quoque hæc & ad Scribas & ad Phariſæos,qui clauem ſcientiæ rapuerant,& humana ſua figmenta pro lege Dei docebãt,ſuo lucro vbique ſtudentes.Id quod Matthæus cap.18.& 23.obiectum illis à Domino legimus.Quotquot igitur ante ipſum venerant, non per ipſum,non ipſius inſtructi Spiritu, non ingreſſi per verum & iuſtum oſtium in ouile, id eſt,ouibus Dei ſeſe ingeſſerunt non miſſi ab ipſo Chriſto. Hi non ſunt paſtores,ſed FVRES ET LATRONES, nimirum quæſtus auidi & tyrannide violenti deceperunt conſcientias,diſturbauerunt,excarnificauerunt,perdiderunt,deprædati ſunt. En tibi ô pie lector,germana pſeudoapoſtolorum deſcriptio, verus ipſorum impoſtorum genius,expreſſiſſima quæſtuariorum & Antichriſti præambulonum nota & imago.

Pſeudodoctores Fures.
Venire, verbum.
Manichæi.
Pſeudoapoſtolorũ deſcriptio.
Quæſtuariorum nota.

Sed non audierunt eos oues.

Horum omnium impoſtorum vocem audiuerunt quidem ſues & hœdi, qui mundum diligunt: non autem OVES, hoc eſt electi æternæ vitæ paſcuis deſtinati, & Euangelici pabuli auidi. NON AVDIERVNT, id eſt non ſunt ſequuti illos, dedentes ſe illis toto corde,ita vt ſeſe dedunt Chriſto,& iis qui Chriſti doctrinam purè prædicant,auerſantes omnem Phariſaicam hypocriſim,& fucatam religionem ac ſanctimoniam quandam,externo

quodam geſtu habitúve coram plebecula ſperatam eneruantes. Non audierunt oues ipſos impoſtores. Vox enim (quæ cum pronuntiante aliquid cognationis habere ſolet) non ſonabat paſtorale quiddam, ſed prædonis magis ac lupi. Obſerua piis ſemper fuiſſe periculum à pſeudoapoſtolis, & falſa doctrina, propoſito tamen errori & impoſturæ non acquieuiſſe permanenter, hoc prouidente paſtore Chriſto.

Ego ſum oſtium.

Chriſtus ſolus ad vitam.

Eſt CHRISTVS non ſolùm oſtium ad doctrinam ſpiritalem, vt dictum eſt: ſed etiam oſtium eſt ad Patrem, & bona Patris communicanda filiis: quæ ſunt iuſtitia, ſalus & vita æterna. Ac ſi diceret: Si quis Patri ſe oblatum iri deſyderauerit, EGO ſum oſtium, quo datur aditus & ingreſſus ad immolandum Patri. Extra me, non eſt Patri grata hoſtia. Nemo putauerit quanlibet magnificis ſuis viribus ſe aſſequuturum iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternam ſine Chriſto.

Per me ſi quis introierit.

Chriſtus promiſſis nos ad ſe inuitat.

Introire per Chriſtum.

Pollicitationibus & ditiſſimis promiſſionibus à præmiis & commodo Dominus ad ſuas caulas nos inuitat, vt ſuorum bonorum nos participes gratis efficiat. Magna profectò Chriſti liberalitas, qui quum planè agnoſcat nos non poſſe alia via quàm per ſe ad Patrem ire, ſeipſum vt oſtium & ianuam credentibus aperiendam, gratis offert. Siue enim paſtor eſſe velis, ſiue ouis, non eſt tibi ſalutaris aditus ad Eccleſiam ac regnum cælorum, niſi per Chriſtum. Rogabis: Quid eſt Per CHRISTVM introire? Reſpondeo: Qui credit in Chriſtum, is introit: ad viuam enim Euangelii ac Dei Patris cognitionem peruenit: Chriſto ſe totum contradit & conſecrat, quem certò apud ſe ſtatuit eſſe oſtium, hoc eſt eum eſſe, qui eſt noſtra iuſtitia, ſalus & vita: eum inquam eſſe, per quem pacatum habemus Patrem, & in quo recipimur à Patre vt Filii.

Saluabitur.

Spiritalis illius introitus, hoc eſt fidei viuæ (quæ CHRISTVM pro oſtio recipit) effectus, eſt ipſa ſalus, ſiue ſalutis æternæ aſſequutio.

Et ingredietur.

Ingredi.

Non ſolùm hoc paſtore ſaluabitur: ſed etiam tutus (cui non erit periculum à furibus & latronibus) INGREDIETVR in caulas, fruiturus otio felici contemplationis. Huic erit certa voluntatis diuinæ cognitio, & notitia certa viæ ad ſalutem.

Et egredietur.

Egredi.

Ingrediens, corde credit ad iuſtitiam: egrediens, ore confitetur ad ſalutem. EGREDIETVR: proditurus officia charitatis: ſiue foris bene operabitur & confitebitur CHRISTVM eſſe oſtium & viam ad ſalutem. Aut ingredietur in caulas cum fidelibus, quibuſcum in Euangelio promouebit: Et egredietur, foras ad infideles quos verbo ad ſalutem alliciet, nihil veritus tyrannorum minas & verbera. Acto. cap. 3, Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine IESV contumeliam pati. Obſerua. Verbo Ingrediendi, ad priuatam vtilitatem alludit: voce Egrediendi, fere ad aliorum vtilitatem reſpicit. Vtroque verbo alludere videtur ad id quod (Deuteronom. cap. 28.) ſcribitur, Prouideat Dominus Deus ſpiritum vniuerſæ carnis hominem ſuper populum iſtum, qui poſſit ingredi & egredi, &c.

Et paſcua inueniet.

Paſcua.

Pinguis copioſúſque erit cibus: quocunque ſe vertet, habebit & doctrinam ſanam & certa ſolatia. Huic aderit quod dicebat ille Pſalmo 22, Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Non deerunt vſquam paſcua, ſed vbique dabitur materia benefaciendi, quo ſimul & aliis proſit, & ipſe benefactis in caulas redeat ſaginatior. Aut, Ingredietur, id eſt ambulabit & viuet feliciter, nihil bonorũ eum deficiẽte: non enim poteſt eſurire vel ſitire qui venit ad CHRISTVM, qui eſt fõs & panis ille cæleſtis.

Piorum paſcua.

Rogabis: Quæ ſunt PASCVA? Reſpondeo: Euangeliũ, verbum, doctrina, ſalus, vita, & Dei bona omnia. Si quis propter peccatum, eſuriat ſui iuſtificationẽ: propter tyrãnos & afflictiones, eſuriat conſolationem: & propter mortem, vitam appetat: hæc omnia in CHRISTO per fidem viuam REPERIET, hoc eſt iuſtificabitur, conſolabitur, & viuet. Quia duplex eſt noſter homo, internus ſcilicet & externus, Rom. cap. 7. Ingreditur quidem, qui curam egerit interni hominis: & egreditur iterum, qui mortificat membra ſuper terram, & opera corporis in CHRISTO: vnde paſcua inueniet in futuro ſeculo.

Homo noſter duplex.

Fur

Fur non venit niſi vt furetur,& mactet, & perdat.

Furem venire. *Latro.* *Doctrinæ impiæ natura.* *Paſtoris mali tres notæ.* *Mactare.*

Malum doctorem ab ipſis effectis depingit, qui non in aliud venit, niſi vt furetur, & è gregis alieni malis,ſibi turpe lucrum comparet. Rurſus venit latro vt laniet ac perdat,& in gregem (cui prodeſſe debebat) tyrannidem exerceat occultè & latenter. Per vim enim aut publicè LATRO furatur: ſic dictus, quòd à latere adoriatur: vel à latendo,quòd latenter inſidietur. Proinde qualis eſt doctor,talis & doctrina eius: Falſa,quæ ſuffuratur conſciētiis doctrinam ſynceriorem,& quæ mactat, perdit, diſturbat, intranquillas reddit & excarnificat conſcientias. Genius enim impiæ doctrinæ eſt,perdere,occidere, & mactare conſcientias: id quod perſpicuum eſt in prima Satanæ doctrina. Docebat enim ille nō è verbo Dei, ſed è ſuo commēto, Eritis ſicut dii. Huic falſæ doctrinæ quumprimū auditor Adam aſſenſit,perditus,occiſus, & mactatus eſt. Tribus itaque notis falſum doctorem & paſtorem deprehendemus. Prima,ſi per oſtium non ingrediatur,hoc eſt ſi non credat in Chriſtum vnicum Saluatorem. Secunda, ſi doceat quod diuinæ & Euangelicæ doctrinæ non congruat. Tertia, ſi ſpectet aliō quàm ad Dei gloriam ac populi ſalutem. Obſerua: falſum doctorem, ideo FVREM vocat,quia propter ſuam hypocriſim non cognoſcitur facilè: ſicut nec doctrina eius multa hypocriſi operta. MACTARE, interficere eſt, quod tractum eſt à ſacris, vbi mactari oues dicuntur,quæ immolantur. Dictum MACTO,quaſi magis aucto,hoc eſt, augeo: hinc Mactare,pro magis augere,veteres vſurparunt.

Et veni vt vitam habeant,& abundantius habeant.

Vitam habere. *Habere abundantius.* *Adam perdidit vitam.* *Theſaurus Chriſti.*

Singulari antitheſi CHRISTVS verus & bonus paſtor, opponitur furi, falſo paſtori & doctori. Summus paſtor IESVS CHRISTVS per oſtium ingreſſus, non in aliud venit,niſi vt oues morbidæ ſanentur,mortuæ viuant, ac viuæ ſaginentur omni virtutum genere. Eò venit vt verè credentes VITAM habeant, hoc eſt tranquillam accipientes conſcientiam,ſalui fiant: & ABVNDANTIVS habeant, hoc eſt vitam æternam fide viua percipiant,quæ per Chriſti ſpiritum ſemper incrementum accipiat,donec plenè perfecta beatáque reddatur. Hæc vita,vita eſt Spiritus quam perdidit primus homo, qua ſola viuit ſpiritus noſter. Vnde dicebat Paulus ad Galat.cap.2, Viuo iam nō ego,viuit verò in me CHRISTVS. Aut, VT abundantius habeant,id eſt vt non obiter tantùm habeant vitā,ſed etiam certi ſint de vita: obſignati Spiritu promiſſionis Sancto ad vitam. Eſt proculdubio CHRISTVS, non ſolùm vita,verum etiam bonorum omnium theſaurus,è quo petere licet quicquid voluerimus. Ille enim ſic ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo,credentes, dabit vobis. Eſt & bonorum corporalium theſaurus,eo modo,quem neque caro,neque ratio humana capit. Ipſe enim eſt ſub morte,vita: ſub ægritudine,ſanitas: ſub paupertate,diuitiarum plenitudo: ſub rebus deſperatis,ſpes: ſub captiuitate,libertas: contra ſpem, ſpes: ſub perditione,lucrum. Hanc inſtitutionem auerſatur caro: ſed vt hæc doctrina humanæ rationi ſtultiſſima videtur: ita Spiritui prudentiſſima eſt, qui ſolus mentem Domini nouit. Obſerua: Vox, ET abundantius habeant, exaggeratio eſt liberalitatis & potentiæ CHRISTI cum diuitiarum eius commendatione.

Ego ſum paſtor bonus.

Paſtor bonus. *Paſtorum princeps, Chriſtus.*

Græcis additur articulus (Ille) EGO ſum paſtor ille bonus ſiue egregius. Quaſi diceret: Iam vobis declaraui me oſtium eſſe,nunc pro certo habetote me pro paſtore illo Meſſia, de quo vos præmonuerunt ſancti Prophetæ. Eſaias cap.40, Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Sicut paſtor gregem ſuum paſcet, ita brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit. Ezech.cap.34, Suſcitabo ſuper ea paſtorem vnum,qui paſcat ea,ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet ea, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum. Summa diligentia quid de hoc paſtore deinceps futurum eſſet, prædixerunt, vt Zacharias cap.11, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Vox, EGO, valde emphaticè profertur, pro, NON alius: ſiquidem præter vnum CHRISTVM, non alius paſtor verus ac bonus: & quod ille non paſcit, impaſtum manet. Solus ipſe ſuapte natura, effectu & æternitate, bonus paſtor eſt, & ſolus facit bene & verè paſcere alios qui ex gratia & adoptione boni ſunt paſtores. Vnde Petrus vocat illum paſtorum principem. 1.Petr.cap.5, Et quum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam. Hoc paſtoris nomine ſignificat ſe multam pro grege ſolicitudinem habere. Munus enim paſtoriciū ingentis eſt laboris ac ſolicitudinis: doctore Iacob (Geneſ. cap.31,) Die noctúque æſtu vrebar & gelu, fugiebátque ſomnus ab oculis meis. Quum ita-

Paſtoris diligentia & patientia.

que CHRISTVM, vt paſtorem, fide apprehendimus, ſtatim agnoſcimus in Chriſto vigilantiſſimum ſtudium & ingentem curam ac ſolicitam diligẽtiam, qua pro nobis, grege ſuo, noctes atque dies excubat. Proinde ſuauiſſima nomina ſibi vſurpat CHRISTVS: nunc ſe panem viuum, nunc fontem viuum, nunc oſtium vocans: quibus non tam nos vt in Euangelio promoueamus inuitat, quàm vt ſe nobis cum ſuorum bonorum vniuerſitate donet. Vnde quum aliâs ſe panem viuum nuncupat, nónne hoc ipſo nos ad mẽſam ſuam inuitat, & nobis verè credentibus omnem mentis ſaturitatem donat? Ita & nunc quum ſe bonum paſtorem vocat, excitat animos noſtros vt agnoſcamus nos oues: & hoc nomine pollicetur nobis ouibus admodum ſtultis ac perditis omnem paſtoriciam ſolicitudinem ac vigilantiam. Nam oues quum dicimur, noſtræ infirmitatis & ſtoliditatis admonemur. Eſt ſanè ipſa ouis omnium animantium inertiſſima ac ſimpliciſſima, vt vulgò inde prouerbium iactetur, ſi de ſimplici, idiota, ac non ingenioſo loquendum ſit, Ouis eſt. Adeo iners & ſtulta eſt, vt nulla de cauſa ac ſæpenumero hybernis menſibus foras è ſeptis digrediatur, quúmque à niuibus occupata fuerit, ni paſtor compulerit, diſcedere non vult, ſed relicta, velut inermis manet & perit, niſi paſtor adduxerit: apud quem ſolum illa auxilium quærit, dum ſibiipſi opem ferre non poſſit, neque paſcere ſe, nec ſanare, nec à lupis ſeruare, ſed tota in aliena ope ſita eſt. Ita & nos homines in peccatis nati: imbecilli, ſimplices, inertes, nulla etiam de cauſa frequenter ſepta CHRISTI eximus: in quæ (niſi à paſtore compulſi) nunquam redimus. Stamus ſæpenumero lupis, inferno, & Satanæ expoſiti: à quibus voraremur, niſi vigilantiſſimus paſtor nos reduceret. Obſerua: Boni paſtoris officium eſt, paſcere & regere. Hæc duo officia ſignificantur pera, & pedo, ſiue baculo paſtorali. Paſcit quidem paſtor, quum puris ac ſalutaribus pabulis proſpicit ſuis ouibus: Regit, quando abigit lupos ab ouibus, tuetur ac defendit oues ab omni iniuria.

Ouis inertiſſima.

Simile.

Pera.
Pedum.

Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.

Boni paſtoris officium.

Anima pro vita

Bonus paſtor homo habetur qui viuit quidem de gregis ſui prouentu, qui bona fide reducit oues ad ſepta, qui reducit in paſcua, qui nihil furatur, nihil mactat: At longè excellẽtior eſt paſtor Euangelicus: nam non ſolùm non ſpoliat gregem vti fur, non laniat vt prædo: verumetiam ANIMAM, hoc eſt vitam ſuam (tropo enim Scripturæ animam pro vita ponit) pro ouibus ſuis DAT, id eſt profundit: tantum abeſt vt lucri quæſtúſve gratia lædat gregem ſuæ fidei cõcreditum. Fecit Dominus quod monuit (ait Gregorius) oſtendit quod iuſſit. Bonus paſtor pro ouibus ſuis animam ſuam poſuit, vt in ſacramento nobis corpus ſuum & ſanguinem daret, & oues (quas redemerat) carnis ſuæ alimẽto ſatiaret. Infra cap. 15, Maiorem charitatem nemo habet, niſi vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hoc præſtitit CHRISTVS: adeóque eò melior eſt paſtor, quòd non ſit mortuus pro nobis iuſtis & piis exiſtentibus, ſed pro nobis quum adhuc inimici eſſemus. Rom. cap. 5, Si enim quum inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius: multò magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius. Locum hunc piè cõtemplatus Ambroſius, ait, Nemo tantum exhibet, quantum qui ſemetipſum tradit. Paſtor autem noſter CHRISTVS Dominus, corpus ſuum in cibum & ſanguinem nobis proponit in potum: ſecundum quod dixit Iudæis (Ioan. cap. 6,) Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Carnem quoque ſuam dedit in redemptionem, ſicut Paulus profitetur, dicens nos emptos eſſe pretio magno (1. Corinth. cap. 7.) atque ideo fieri non debere ſeruos hominũ. Et ne quicquam ſibi reliquum maneret, etiam quod maximum habet, diuinitatem ſuam dat in præmium. Sic nanque dixit ad Abraham (Geneſ. cap. 15,) Ego merces tua magna nimis. Spiritum quoque ſuum Sanctum nobis elargitur in initium vitæ æternæ, vt iam nihil obſtet, quin vnus CHRISTVS & verus & optimus ſit paſtor. Huc pertinet paræneſis illa (1. Ioan. cap. 3,) In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Eò tendit hic locus, cuius germanus ſenſus eſt, vt intelligamus nos effici veras oues morte CHRISTI: & ſimilitudine quadam officium hominis paſtoris boni eſſe, talem debere potius vitã relinquere, quàm deſerere ſuos auditores, oues, cum periculo conſcientiarum: quod præſtiterunt Stephanus, Paulus, & alii martyres non pauci, non tamen ſimili & eodem effectu cum Chriſto: CHRISTVS enim ſua morte nos reddit iuſtos & Patri reconciliatos: non autem Stephanus, aut quiuis alius, quanlibet ſanctus fuerit, hoc beneficii præſtitit: ſed ſua morte nos confirmauit, vt ex illius martyrio pro veritate nos ipſos ſpiritaliter conſolemur. Atque tametſi Paulus & alii martyrium perpeſſi ſint in noſtræ fidei confirmationem, non tamen id citra CHRISTI ſpecialem

Quomodo efficimur oues.

Mors Chriſti nõ autem martyrũ ſanctificat.

fauorem fecerunt. CHRISTVS autem ſine omni præſidio aliorum, ſalutem nobis ſua morte acquiſiuit. DAT vitam pro ouibus, vt ſupple, eas redimat atque ſaluet. Colligamus ex his: CHRISTVS non ſolùm vero pabulo paſcit oues ſuas, ſed etiam illas ſaluat & iuſtificat. Exemplo CHRISTI boni paſtoris, paſtores gratia donati pro ouibus ſibi concreditis etiam extrema ſubeunt pericula vrgente neceſſitate. Nemo enim cognomentum veri paſtoris meretur, niſi purus ſit ab omni cupiditate priuati commodi, niſi vitæ quoque ſuæ ſit contemptor, ſi quãdo periculum gregi ingruat. Huc pertinet parabola (Luc.cap.15.) de oue quæ errauerat, ad quam vadit, & quærit eam relictis nonaginta nouem. Rogabit aliquis. Quare CHRISTVS animam ſuam ponit pro ouibus? Reſpondeo: vt abigat & vincat lupum, qui eſt Satanas, circumiens & quærẽs quem deuoret: & lupinam cohortẽ. Hæc enim omnia Chriſti morte ſunt ſubacta & victa: & recuperata ſunt iuſtitia, gaudiũ, vita, cælum.

Quare Chriſtus animam poſuit pro ouibus?

Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor.

Mercenarius.

Quantum ad vocabulum attinet, MERCENARIVS dicitur qui à vero paſtore certo pretio conductus eſt, & ſui compendii gratia gregis curam ſuſcipit: interim non admodum ſollicitus eſt, ſiue benè ſiue malè paſcantur oues, ſiue veniat lupus ſiue non, ſiue rapiat ſiue non rapiat. Huiuſmodi ſunt multi paſtoritio magiſtratu cum ſeculari tum Eccleſiaſtico inſigniti, qui vitæ periculo ingruente, hoc eſt viſo lupo irruente, proditis ouibus, ſuæ vitæ fuga conſulunt, gregem diſſipandum ac dilaniandum relinquunt: & veniente Satana, gregem ſuum per falſas doctrinas, per peccata, per offendicula & per mortem dilacerante, conniuent, tacent, non increpant, timore damni ſui: non inſtant opportunè, importunè: ſed ſua mercenaria quæſtuoſaque doctrina hoc docent, hoc ſuis blanditiis inculcant, vt gloriam propriam & commodum lucrentur, ſolius ventris curam habentes, & compendium ſuum in ouibus ſpectantes. Quid in cauſa? Nihil aliud niſi quòd mercenarius eſt, non paſtor. Vera charitas non eſt mercenaria: præcipuum finem non ſpectat, mercedem. Vbi enim mercedis eſt ſola ratio, ibi aut nulla aut imperfecta eſt charitas: & ſi quod præſtatur officium, non præſtatur ex animo veri paſtoris, qui omnia candidè & liberaliter agit. Hi non gratis amant CHRISTVM, à quo gratis amantur: neque ipſum ſola charitate Dei præ oculis habita, diligunt, ſed ſolum compendium quærentes, in ſpeciem gloriæ Dei ſtudere videntur. Nolim tamen negare paſtores & Eccleſiaſtos & ſeculares poſſe ex grege accipere, quo victum iuxta magiſtratus modeſtiam & decentiam ſuſtineant. Id nemo eſt qui abneget, quando etiam Dominus æquiſſimum hoc eſſe cenſuit (Luc.cap.10.) dicens, dignum eſſe mercenarium mercede ſua. Paulus quoque idipſum confirmauit. 1. Corinth.cap.9, Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non mãducat? An non & lex eadem dicit, Non alligabis os boui trituranti? Nunquid de bobus cura eſt Deo? Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt? & qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Ita ordinatum eſt diuinitus, vt qui annuntiant Euangelium, de Euangelio viuant. Hic habes ex ordinatione diuina & Dei præſcripto paſtores bonos, ſiue epiſcopos ſiue parochos ſiue eccleſiaſtas, ſiue quoſvis alios poſſe victum ſuum cæteráque ad vſum habere ex ſubditis, neque per hoc mercenarios eſſe, quales hoc loco CHRISTVS repulſat & abigit veluti delicatulos, qui otiantes habent pinguiſſima (vt ita dicam) beneficia: qui patrimonium CHRISTI recipientes, abſumunt, decoquunt, nihil Eccleſiæ Dei ſeruiunt, manducant tantùm & bibunt: nunquam concionantur, nunquam gregem ſuum viſunt, cuius ſolam lanam quærunt, nunquam canunt in templis, confeſſionem nullius audiunt, vt conſcientias conſolentur, nunquam miſſas celebrant neque celebrare intendunt, mercenarii ignauiſſimi, ventres pigri (ait Paulus) malæ beſtiæ. Iſtiuſmodi homines ſuis coloribus eleganter depingit Ezechiel, cap.34, Hæc dicit Dominus Deus, Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nónne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod craſſum erat, occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis: & quod ægrotum, non ſanaſtis: quod confractum eſt, non alligaſtis: & quod abiectum eſt, non reduxiſtis: & quod perierat, non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potẽtia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd nõ eſt paſtor, & factæ ſunt in deuorationẽ omniũ beſtiarũ agri, & diſperſæ ſunt. Errauerũt greges mei in cunctis mõtibus, & in vniuerſo colle excelſo,

Ex Euangelio aliquid accipere

Ignaui non tondent, ſed deglubunt oues.

& ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret. Vide reliquum in Propheta,& exitium quod huiuſmodi paſtoribus minatur Dominus.

Cuius non ſunt oues propriæ.

Mercenarii.

Quia CHRISTO vero & ſummo paſtori propriæ oues, ſunt pii, valde conſolatur ipſos, quum audiunt propria ſua pabula habere à CHRISTO: ſe non ad alium pertinere quàm ad CHRISTVM, qui hodie æquè curam agit ſuarum ouium, atque dum hic ageret in terra. Sunt igitur verè mercenarii,qui pro libidine dominantur,& ſæuiunt in conſcientias,præſcribendo, & veluti triſulcis excommunicationis fulminationibus minitando, terrendo & anguſtiando eas. Ab hoc dominio & tam fera ſæuitia ſe prorſus alienum Paulus aſſerebat,2.Corinth.1.ſcribens,Ego autem,inquit,teſtem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis, non veni vltra Corinthum: non quia dominamur fidei veſtræ, ſed quia adiutores ſumus gaudii veſtri. Quum itaque oues ſint CHRISTO propriæ, conſequens eſt affirmare CHRISTVM ouium curam habere,defendere eas,ac tueri.

Chriſtus piorum curam habet.

Videt lupum venientem.

Lupi qui dicuntur.

LVPI nomine veniunt intelligendi falſi doctores,mundus,Satanas ipſe,qui verè lupus, leo, draco & ſerpens nuncupatur, imò & omnes perſonæ quæ tentant & pelliciunt aduerſus doctrinam & ſpiritum CHRISTI:Quæ hoc nomine dicuntur è natura & officiis luporum:quæ ſunt rapere,diſpergere,diſſipare,interficere,& huiuſmodi. Obſerua. Mercenarius videt lupum venientem:quia huic conniuet,non latrat, non hunc auerſatur: propterea ſub mercenariis facilè irruunt doctores falſi,& falſa doctrina.

Et dimittit oues.

Paſtor conductitius.

Quando grex deſyderat maximè paſtorem, ibi grex proditur fugiente conductitio & mercenario paſtore. Cur ita? Quia conductitius paſtor ſola ratione humana ductus,iudicat ſatius eſſe perire gregem alienum, quàm ſe venire in capitis diſcrimen. Hic ſuo ſenſu ductus, cogitat, Quid tum ſi pereat grex? mihi nihil perit, merces in tuto eſt,& ſiquid mercedis perit, hoc perire malo, quàm pro grege alieno certare cum lupo. Si perit, ſuo domino pereat, reperietur alius grex cui mercede præficiar. En vides genium mercenarii, cuius animum nihil cruciat gregis interitus.

Et fugit.

Fugere.

Mercenarii (dum res in vado eſt) mentiuntur ſe veros paſtores: ſed accedente lupo, hoc eſt falſa doctrina, quæ rapit, diſpergit, dilaniat, deuorat, & perdit conſcientias, nihil admodum curat, nihil triſtatur: ſed FVGIT & permittit illas deuorandas lupis. Aut FVGIT,id eſt timet ſiletque quando loquendum eſt.

Et lupus rapit & diſpergit oues.

Pſeudoprædicatores.

Periphraſticè de interitu & perditione conſcientiarum in tentatione loquitur, quibus per mercenarios & mercenariam doctrinam imponitur. In ſpeciem quidem veri paſtoris & ſanæ doctrinæ ad tempus apparent mercenarius & mercenaria doctrina: Pſeudo prædicatores ſunt, ouilla veſtiti pelle: qui ſub ſpecie diuinæ Chriſtianæque doctrinæ, merum virus CHRISTI pecudibus propinant, & ſalutaria ſe docturos pollicentur: quorum effectus & ſcopus ſunt rapere, diſpergere, dilaniare, excarnificare & perdere conſcientias. Hoc eſt contendere vt à fiducia in bonitatem Dei, ad inania creaturarum auxilia, animos hominum deducant, & ab vtilibus proximos, id eſt dilectionis operibus,ad inutilia & cupiditatis opera detorqueant. Has eaſdem notas legimus Prophetas pſeudoprophetis & iis qui ipſorum imposturas ſequebantur,obieciſſe. IESVS CHRISTVS magiſter noſter, iuxta ſapientiſſimus & noſtri amantiſſimus ab his cauendum nobis præcipit,vt omnino eò aduertamus animum ne nobis imponant,comptis, blandulis, ſpiritualibúſque verbis, neque inſidiis nos fallant, & ad ſeſe pertrahant, quum ait Matthæi cap.7, Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium,intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos. Idem hortatur Paulus ſeniores Epheſi, quum ab illis diſcederet (Acto.cap.20.)dicens,Attendite vobis & vniuerſo gregi,in quo vos Spiritus Sanctus poſuit epiſcopos, regere Eccleſiam Dei,quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos,non parcentes gregi: & ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa,vt abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod,vigilate,memoria retinentes,quoniam per triennium nocte ac die non ceſſaui cum lachrymis

Pauli exhortatio ad epiſcopos.

monere

monere vnumquenque veſtrum. Puto hanc Pauli admonitionem ex animo feruentiſſimo profectam fuiſſe. Vtinam eiuſmodi parænesim animo & diligentia non vulgari perpenderemus: id quod nobis in primis neceſſarium hoc tempore foret. Sunt itaque LVPI, nihil aliud quàm qui Euangelium, tum foris opere, tum intus malè ſana doctrina perſequuntur ac ſupprimere cogitant. Iſti maleferiati homines ſeipſos produnt, & certis notis exprimunt quales ſunt, qui vt Deum ignorant, ita miris cupiditatibus laborant: vnde vita quoque ac moribus non obſcurè produnt nominis & gloriæ ſitim, authoritatis & magiſterii ambitionem, ventris ſtudium, odium veritatis & eorum qui illam aſſerunt. Has notas pſeudoprophetis tribui in diuinis literis legimus, vt Rom. cap. 16. & 1. Corinth. cap. 4. & 2. Corinth. cap. 11. & Galat. 4. & 5. Philipp. 3. 4. & 1. Timoth. 4. & Tit. 1. Nuſquam autẽ plenius deſcribuntur, atque 2. ad Timoth. 4. & 2. Petr. 2. & apud Iudam. Auariciæ, ſupercilii, ambitionis, doli, ac inuidentiæ vbique ferè notantur, etiam apud Prophetas, vt Ezech. cap. 23. Amos, 6. Micheæ, cap. 3. Obſerua. Verbum RAPERE, vim importat, quo fit vt conſcientiæ quæ neque habent paſtorem CHRISTVM, neque pabula eius, non valeant conſiſtere coram violentia falſorum doctorum doctrinæ falſæ, Satanæ & mundi. RAPERE & diſpergere oues, eſt diſturbare conſcientias, terrere, intranquillas reddere, adigere ad deſperationem, honorem Dei ad creaturas referre, Euãgelium, verum pabulum, auferre, tentare, & malis cogitationibus animas confundere, hoc eſt diſpergere. Malitiæ cogitatio confertur furto: conſenſus autem in malam concupiſcentiam, diabolicæ mactationi: opus autem malum, perditioni: & id eſt quòd fur non venit niſi vt furetur & mactet ac perdat. Alium enim ad luxuriam pertrahit, alium in auaritiam accendit, alium in ſuperbiam erigit, alium per iracũdiam diuidit: hunc inuidia ſtimulat, illum in fallacia ſupplantat. Lupus ergo gregem diſſipat, quum fidelem populum diabolus per tentationes necat.

Lupi. — *Rapere.* — *Cogitatio malitiæ.* — *Conſenſus.* — *Opus malum.* — *Lupum diſſipare gregem.*

Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.

Miſerrimis & abiectiſſimis affectibus ducti mercenarii aduentãte lupo, aut modico vitæ diſpendio, proditis ouibus fugiũt. Aiunt enim apud ſe: Quid ad nos ſi lupus rapuerit oues, ſecurũ certúmque eſt pretiũ noſtrũ, vtvt ouibus acciderit: fugiamus itaque vtcunque interim ſe res habeat cum ouibus. Cur ita? Quia MERCENARIVS eſt, id eſt ſolùm priuatũ compendium ſiue cõmodum quærit: illiúſque propria intẽtio, eſt merces. ET NON pertinet ad eum de ouibus, id eſt nõ curat oues, vt improprias. Olim principes epiſcopis & ſacerdotibus, imò & aliis magiſtratibus ingentes cenſus largiebantur, terras item & populos, vt adeò pii epiſcopi, quales fuerũt D. Nicolaus & Ambroſius, huiuſmodi dignitatẽ non libenter amplecterẽtur, ſed fugerent, tanta horũ erat humilitas & ſui abnegatio. Iam verò inuerſa ſunt omnia, curſu enim celeríque impetu quærũtur talia bona, tales præfecturæ, tales magiſtratus: & quo pinguius fuerit aut beneficium aut officiũ, eò celeriore curritur pede: omnes ita ſuum quærentes, non quod IESV CHRISTI. Qui epiſcopatum deſyderat, vt proſit ſubditis, non autẽ vt ſolùm præſit, opus & laborem bonũ, nõ otium & cupediam deſyderat.

Mercenarius. — *Epiſcopatũ deſyderãs, bonum opus deſyderat.*

Ego ſum paſtor bonus.

Singulari epanaphora redit ad idẽ, vt hac repetitione vrgeat omnes alios eſſe mercenarios, ſe verò ſolum vnicum illum & bonũ paſtorem. Vox, EGO emphaſim habet. Quaſi dicat CHRISTVS, Alii ſibi placeant quantũ velint, & ſibi videantur boni paſtores: ego tamen ſolus ſum qui nihil omitto quod ad veri paſtoris partes attinet. Ego gregẽ diligo, bene paſco, hunc in periculo nõ deſero, non fugio. Reſpõſabit aliquis: Si CHRISTVS ſolus eſt bonus paſtor: quid igitur dicemus de Apoſtolis, & aliis bonis viris Eccleſiaſticis? num & ipſi mercenarii fuerũt? Reſpondeo: Quemadmodũ ſolus CHRISTVS Filius Dei, bonus, iuſtus & cæleſtis eſt, fiunt tamen credẽtes, per fidem viuam filii Dei in CHRISTO, boni, pii, iuſti & cæleſtes: ita ſolus CHRISTVS eſt bonus Eccleſiæ paſtor: fiunt tamen in CHRISTO cum Apoſtoli tum alii Eccleſiaſtæ, boni paſtores: & id officii cõmunicatione boni paſtoris accipiũt, dum ſana doctrina & verbo Euangelii puro, Eccleſiam CHRISTI inſtituunt, & ei ſanctæ vitæ exemplo præſunt. Tales enim Eccleſiaſtas eſſe oportere Paulus Acto cap. 20. hortatur, Attẽdite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Et Petrus 1. Epiſt. cap. 5, Paſcite qui in vobis eſt, gregẽ Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundũ Deum: neque turpis lucri gratia, ſed volũtariè: neque vt dominãtes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et quum apparuerit princeps paſtorũ, percipietis immarceſſibilẽ gloriæ coronam.

Solus Chriſtus bonus paſtor. — *Quales eſſe debent eccleſiaſtæ.*

Et cognoſco meas.

Alludit ad notulas illas quibus paſtor corporeus ſuas ab aliis diſtinguit & cognoſcit oues. CHRISTVS ſanè cognoſcit ea quibus ſuæ oues ab alus ſecernuntur, deprehẽditque ipſas prædeſtinatas & effectus prædeſtinationis in ipſis. Hoc eſt & præſentẽ illarum ſtatũ, & futurum exitum cognoſcit. Quid enim illum latere poteſt, qui nouit omnia? Suas ergo cognoſcit oues, quas aſſumit & ſeruat vt electas & in ſe prædeſtinatas. 2. Timoth. cap. 2, Nouit Dominus qui ſunt eius. & Infra cap. 13, Ego ſcio quos elegerim.

Et cognoſcunt me meæ.

Oues ſuum cognoſcunt paſtorem. *Lumen in prædeſtinatis.* *Deus homo factus vt dii eſſemus.* *Cognitionis Dei gradus.*

Id eſt cognoſcor à meis. Eſt proculdubio in prædeſtinatis lumen internum huiuſmodi notitiam faciens. Obſerua quàm neceſſarium ſit lumen illud lucis æternæ in nobis locum habere, ſine quo nunquam ad Dei cognitionem perueniremus, ſed perpetuis obſiti eſſemus tenebris. Prius enim à Deo cognoſcimur, quàm Deum cognoſcamus. Ipſe in primis familiaris factus eſt nobis, carne factus homo, deinde nos illi familiares facti ſumus, quum per gratiam eius, ex Deo nati ſumus. Vnde, ex homine prius naſci voluit, vt homo ex Deo naſceretur. Cognouit prius hominem homo factus, vt cogniti ab illo homines, ab ipſis cognoſceretur. Huc pertinet quod ait (Hieremiæ cap. 13.) Dominus, Cognoſcent me omnes à minimo vſque ad maximum. Quomodo id fit? donantur ſanè electi Spiritu Sancto, quo & CHRISTVM, & verbum, & vocem eius cognoſcunt. 2. Corinth. cap. 1, Deus eſt qui confirmat nos, qui vnxit nos, qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. CHRISTVM itaque probè cognoſcere, eſt ſentire quòd nobis vnà cum tota facultate ſua, ex pura Dei bonitate CHRISTVS donatus ſit, qui pro nobis ſatisfecerit, ſalutem ac vitam æternam pepererit: & quòd hæc omnia nobis Deus gratis donat propter eum eiúſque cauſa. Poſteaquam pro fundamento & ſubſtantia ſalutis tuæ Chriſtum habueris, tum aliud ſequitur, vt & exempli vice, illum quoque ſuſcipias, téque ita proximo tuo in ſeruiendo præſtes, quemadmodum vides qualem ſe tibi exhibuerit. En vides fidem & charitatem in ſuo flore eſſe. Hoc modo præceptum Dei completum eſt: Homo exhilaratur ac intrepidus redditur ad quiduis vel patiendum vel ferendum. Diligenter itaque animum aduerte. CHRISTVS ceu munus fidem tuam viuam nutrit, téque in Chriſtianum tranſmutat, qui ex impio ſolus pium facit. CHRISTVS vero ceu exemplum, opera tua perficit, quæ te Chriſtianum non efficiunt, ſed ex antea Chriſtiano prodeunt. Scire ergo & cognoſcere CHRISTVM, eſt ſcire ac ſentire quare Chriſtus aduenerit, & quo pacto illum nobis vtilem facere debeamus. Hanc cognitionem Paulus ſæpe in ſuis epiſtolis, ſimiliter & Petrus viris Chriſtianis exoptant: 1. Petr. cap. 5, Creſcite verò in gratia, & in cognitione Domini noſtri & Saluatoris IESV CHRISTI.

Opera ex fide prodeunt. *Cognoſcere Chriſtum.*

Sicut nouit me Pater, & ego cognoſco Patrem.

Argumento à quodam ſimili petito, probat ſe certam ſuarum ouium habere notitiam. Videtur iuxta aliquam ſimilitudinem ſic ordinandus, & ſuperiori ſententiæ coniungendus textus. Ego cognoſco meas oues, vt me cognoſcit Pater, & cognoſcor ab illis, vt Pater à me cognoſcitur. Iam Pater ſic Filium cognoſcit, vt nunquam eum deſerere poſſit, ſed omnia in gloriã Filii attẽperet. Sic iam & ipſe Filius oues ſuas cognoſcit, vt pro earũ ſalute nihil non faciat & patiatur. Aut Pater certò nouit CHRISTVM eſſe Filium ſuum: contrà CHRISTVS nouit Deum eſſe Patrem ſuum, protectorẽ & ſeruatorem. Similiter CHRISTVS credentiũ Pater, nouit oues ſuas: contrà, oues eius nouerunt CHRISTVM eſſe bonum paſtorem, protectorem, & cuſtodem vigilãtiſſimum, à quo ſe omnino pendêre certò fatentur.

Cognitio mutua Chriſti & ouiũ.

Et animam meam pono pro ouibus meis.

Animam ponere pro ouibus. *Pono.*

A certo & vero boni paſtoris ſigno, ſuperiora confirmat, probátque ſe eſſe bonum paſtorem, tutorem, & protectorem ſuarum ouium, pro quibus ANIMAM, id eſt vitam ponit. Quo verbo declarat quòd non inuoluntarius, ſed voluntarius ad paſſionem accedat. Verbum enim PONO, ſignificat quòd volens ſeipſum morti offerat, quam non fugit cum aduenit hora. Cauerunt hoc Theudas, Iudas, & alii pſeudo prophetæ, qui non poſuerunt animam pro ouibus, quas cum ſuis erroribus perire permiſerunt. Ponit igitur hic bonus paſtor animam ſuam pro ouibus. Sed rogo te, pie lector, quæ poſſit hæc maior cura & dilectio dici? Verè itaque cognoſcit oues ſuas CHRISTVS, vt CHRISTVM Pater. Ant ideo oues cognoſcunt Patrem meũ, quia ego PONO animã meam, hoc eſt, quia ego morte mea emereor ipſis Spiritũ clamantem Abba Pater: impetro vt ſint filii Dei, & placatum habeant Patrem.

Et alias

Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili.

Gentium vocatio.

Hic locus eſt de vocatione Gentium, quæ non minus ſpectant ad Euangelii gratiam, quàm Iudæi. Euangelium enim, virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco. Iudæi, primæ oues ſunt, quibus CHRISTVS ipſe primùm concionatus eſt: idque ita ſibi perſuadebant Iudæi, fortaſſis ex eo loco Dauidis, Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. Iudæorum enim tum nomen tam ſanctum erat, atque hodie Chriſtianorum. Gentes verò incircumciſæ, ALIAE fuerunt OVES, quæ nos ſumus: QVAE non ſunt ex hoc ouili, hoc eſt è Iudæis, quos ouile vocat: non enim habebant teſtamenta, non erant de progenie Patriarcharum, nec habebant promiſſiones, quemadmodum Iudæi, qui inter certa ſepta & legem ipſam incluſi erant, Eſaiæ cap. 5. Reſpõſabit aliquis: Non erat miſſus CHRISTVS niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael (Matth. 15.) Quomodo ergo ait ſe alias habere? &c. Reſpondeo: Quanuis ſecundum exhibitionem præſentiæ ſuæ corporalis, non fuerat miſſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſrael: tamen præuidens Gentium multitudinem miniſterio Apoſtolorum ad ouile ſuum adducendam, illámque ex promiſſione eſſe iuxta Prophetarum oracula, dicit, Alias oues habeo, quæ non ſunt, &c.

Ouile.

Et illas oportet me adducere.

Oportet, quaſi dicat: Neceſſitas ouium hoc poſtulat. ME, dicit valde emphaticè. ME, ſine quo nõ cõtingeret hæc ſalus, & in caulas diſperſæ nõ reducerẽtur. Verbũ, ADDVCERE, oſtendit Chriſtum loqui de longinquis & multum diſtantibus populis, qui adducẽdi ſunt: quales erant Gentes. Quaſi dicat Chriſtus, Neque Patris volũtati, neque meæ charitati fiet ſatis, ſi tantùm has Iſraelis oues ſeruem: longius mea cura tendit. Sunt enim & inter Gentes diſperſæ oues, luporum, furum & latronum inſidiis obnoxiæ: nec mihi quieſcet animus tam ſolicitus, donec has in communes caulas reduxero.

Adduco, verbũ.

Et vocem meam audient.

Quia ex Deo ſunt, verbum Dei audient. Licet Moyſen & Prophetas non audierint, tamen audiẽt vocẽ meam, ſi quæ ſint ſaluti deſtinatæ. Non enim natio ſecludit à ſalute. Suprà, cap. 5. dicebat Dominus, Venit hora, & nunc eſt, quãdo mortui audiẽt vocẽ Filii Dei: & qui audierint, viuent. Gentes (quæ erant populus mortuus) audiuerũt VOCEM, id eſt verbum CHRISTI, & adductæ ſunt in caulas Domini, veri paſtoris, ſiue ad veritatem & vnitatem fidei. Obſerua. Verbum AVDIENT, indicat hunc locum promiſſionis eſſe de vocatione Gentium. Ergo Gentes vocabuntur, & ex gratia vocatæ ſunt. Vocatæ & adductæ ſunt Gentes per Apoſtolos, non tamen ſine interna CHRISTI voce, qua ſuo ſpiritu afflat & vocat. Promptè & expeditè fidem per Apoſtolos exceperunt Gentes. De quibus Propheta ait, Pſalmo 71, Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi.

Natio non ſecludit à ſalute.

Audire, verbũ promiſſionum.

Et fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

CHRISTVS Gẽtes in vnũ ouile redegit, hoc eſt in vnam Eccleſiã, per Apoſtolos & cõcionatores, quos miſit prædicare in vniuerſum mũdum (Marc. cap. 16.) quorũ officium adhuc ſemper durat, donec (ait Paulus Epheſ. cap. 4.) occurramus omnes in vnitatẽ fidei, & agnitionis Filii Dei, in virũ perfectũ, in mẽſurã ætatis plenitudinis CHRISTI. VNVM ergo OVILE, hoc eſt vna Eccleſia, ex Iudæis & Gẽtibus in vnã religionẽ conſpirãtibus, facta cõgregatáque eſt ſub vno paſtore, capite huius Eccleſiæ, CHRISTO. Hanc vnionem Gentiũ cum Iudæis Paulus Epheſ. cap. 2. pleniſſimis buccis prædicat, Nũc autẽ in CHRISTO IESV, vos qui aliquãdo eratis longè, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti: ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnũ, & mediũ parietẽ maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, legẽ mandatorũ decretis euacuãs, vt duos condat in ſemetipſo, in vnũ nouum hominẽ, faciens pacẽ: vt recõciliet ambos in vno corpore Deo per crucẽ, interficiens inimicitias in ſemetipſo: & veniẽs euangelizauit pacẽ vobis qui lõge fuiſtis, & pacẽ his qui propè: quoniã per ipſum habemus acceſſum ambo in vno Spiritu ad Patrem. FIET ergo vnum ouile & vnus paſtor: id eſt vna fiet Eccleſia ex Iudæis & Gentibus collecta, vnum paſtorẽ CHRISTVM agnoſcens. Quod Apoſtolorum tempore comprobatum eſt, vt Acta docent. Vnum ouile enim cœperunt eſſe Iudæi & Gentes ſub Euangelio, quod eſt doctrina vniuerſalis pro omnibus hominibus. Alia erat ratio cum legis doctrina, quæ tantùm ad Iudæos pertinuit. Animaduerte: Non eſt hic locus intelligendus iuxta quorundam interpretationem quòd poſt nouiſſimum iudicii diem, omnes & boni & mali, in vnum æternæ vitæ locum congregabuntur. Quî enim fieri poteſt vnum futurum bonorum & malorum ouile? quum Dominus in maieſtate ſua ſeparaturus ſit oues ab hœdis? Matthæi cap. 25.

Functio Eccleſiaſtica vſque ad finem ſeculi.

Euangelium.

Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam.

Digreſſio eſt qua declarauit quomodo pro ouibus ſuis animam poſuerit. Videtur mihi ad hunc modum ordinandus textus: Quia ego pono animam meam, propterea me diligit Pater, vt iterum ſumam eam. Non hîc fit ſermo de dilectione paterna ſimpliciter & abſolutè, ſed de dilectione ad hunc effectum, ſcilicet vt Verbum homo reſurgeret. Quaſi dicat: Tam gratum eſt Patri ponam voluntariè vitam meam, vt quia ego pono animam meam, propterea ex hoc merito diligat me Pater, ad tantum beneficium ſcilicet, vt iterum ſumam eam: hoc eſt meipſum reſuſcitem. In eandem veniunt ſententiam verba Pauli ad Philipp. cap.2, Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, &c. Rurſus Epheſ. cap.4, Deſcendit primùm in inferiores partes terræ, &c. Quaſi diceret: Quia deſcendit in infimas partes terræ, factus abiectiſſimus & nouiſſimus virorum, ideo aſcendit ſuper omnes cælos. Et Pſal.8, Minuiſti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum. QVIA ergo EGO pono animam meam pro ouibus, id eſt, Quia per crucem ego redimo oues meas: & per mortem ſeruo oues meas: propterea hæc mei oblatio in cruce, gratiſſimum eſt opus Patri: vnde in hoc mihi fauens Pater, non ſinit me perire in cruce & morte: ſed per crucem & mortem eo ad gloriam, & emereor ITERVM vitam ſumere, id eſt à morte liberari, & mea virtute exurgere à mortuis, occidendo mortem, & ouibus meis immortalitatem pariendo. Obſerua: Chriſtum habuiſſe ſuæ crucis ac mortis approbatorem Deum Patrem: vnde nec temere, nec ſine ſingulari Dei conſilio & ordinatione, Chriſtus animam pro ouibus poſuit. Aduerte: Mœrore plenum eſt CHRISTVM ponere animam ſuam: at conſolatorium eſt eum iterum animam ſumere.

Patrem diligere Filium.

Litatio Chriſti Patri gratiſſima.

Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo.

Anima.

ANIMA hoc loco pro vita accipitur. Significat CHRISTVS quòd cruce afflictus fuit & mortuus, quia ſic ſuæ & Patris voluntati placuit: non quia Caiphæ aut Pilati, alteriúſve minis, viribus, & poteſtate coactus fecerit: ſed ex ſua ipſius gratuita & beneuola voluntate & charitate, quam erga ſuas oues habebat. Vnde Pilato putanti in manu ſua eſſe CHRISTI animam tollere, reſpondit CHRISTVS (infra cap.19,) Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Huc pertinet quod ſcribitur Acto. cap.4, Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum IESVM, quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri. Colligamus hoc exemplo quantum pii conſolationis habeant in aduerſis, quum audiunt aduerſarios nihil poteſtatis habere aduerſus pios in magna Dei cuſtodia habitos, niſi quantum permittit Deus, & quia ſic eſt voluntas eius, quam per impios exequitur, in extremum impiorum exitium, in ſummam autem piorum vtilitatem. Proinde quum volens & non inuitus mortuus ſit CHRISTVS, volens etiam ſitiuit & eſuriuit, qui poterat ab huiuſmodi corporeis actionibus & paſſionibus ſeipſum, ſi voluiſſet, ſeruare. In nullo enim puro homine natura ſubditur volũtati, ideo mors cuiuſlibet talis hominis, eſt naturalis. In CHRISTO autem natura ſua, & tota alia natura ſubditur voluntati eius: quò fit vt ſecundum voluntatis ſuæ beneplacitum potuit animam ponere, hoc eſt ſeparare animam à carne, eo temporis momento ſiue ea hora qua voluit: & rurſum ſumere eam, per iteratam ad corpus vnionem, tempore reſurrectionis, quo rediuiuus reſurrexit, & ſeipſum exuſcitauit: quod nulli puro homini datum eſt hoc facere: licet volens, ſibi mortem conſciſcere poſſit. Hoc argumento ductus Centurio ille, videns in paſſione CHRISTVM ſic mori, clamauit, Verè hic Filius Dei erat. Agnouit enim ipſum tantæ poteſtatis fuiſſe, qua ſponte mortem perpeſſus fuerit.

Piorum conſolatio.

Voluntati humana non eſt ſubiecta natura.

Voluntati Chriſti ſubiecta natura.

Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.

Quia iuxta Dei conſilium, CHRISTO patiendum ac moriendum erat, ne putaremus de Chriſto actum fore (ſiquidem ratio & ſenſus ſic argumentantur, CHRISTVS paſſus & mortuus eſt, ergo de ipſo actum eſt, & nihil ſpei eſt de vita eius, qua rediuiuus fiat) repetit Chriſtus & probat argumento à potentia ſua petito, quod de voluntaria ſua morte dixit, vt piis omnibus tenacius inhæreat, id veluti: Summa totius Chriſtianiſmi & ſalutis omnium anchora CHRISTVS volens mortuus eſt, & ſuapte natura ſeipſum à mortuis exuſcitauit.

Chriſti potẽtia.

exuſcitauit. Commendatur itaque potentia Chriſti, in cuius manu & vita & mors eſt. Quaſi diceret: Quantacúque fuerit in me inimicorum ſæuitia & graſſantium crudelitas, nihil mihi moleſtiæ inferent, ſi voluero: qui habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi poteſtatem. Magnam hæc afferunt piis conſolationem, quum audiunt ſe habere tam potentem paſtorem, defenſorem & protectorem, in cuius manu ſita ſit mors & vita.

Vita & mors in manu Chriſti.

Hoc mandatum accepi à Patre meo.

Peruenuſta tapinoſi ſuíque humiliatione, CHRISTVS dicit ſe ACCEPISSE hoc mandatum à Patre, id eſt in hoc ſe miſſum eſſe, vt moreretur pro peccatis ouium, id eſt electorum: & reſurgeret propter iuſtificationem eorum, Rom. cap. 4. Aut, Quòd ſim dominus vitæ ac mortis (ait Chriſtus) ſiue quòd ego habeo poteſtatem ponendi animam, & iterum ſumendi eam, id habeo à Patre meo, qui me miſit in műdum, vt hac ratione procurem negotium humanæ ſalutis, mihíque hanc poteſtatem impartiit, vt quod volo, poſſim.

Datum à Patre mandatũ Chriſto.

Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos.

Quãto clarius prodebatur CHRISTI diuinitas & eius functio, tãto magis electorũ & reproborũ reuelabatur diſcrimẽ. Pii cũ perſonã tum doctrinã Chriſti quanlibet humilis & abiecti honorificè ac fiducialiter excipiebãt: impii verò humiliatione & abiectione perſonæ Chriſti offenſi, nihil credebãt ſermonibus eius, ſoláque ductabãtur ratione humana. Vnde inter hos & illos nõ bene cõueniebat, ꝑpter ſermones hos, videlicet de paſtoratu Chriſti & potẽtia. En malus műdi genius, ꝗ de Chriſto iudicãdi authoritatẽ vſurpat, qui à Chriſto iudicãdus eſt. Obſerua Chriſti humilitatẽ, ꝗ ſe patitur ab aliis (quorũ ipſe index eſt) iudicari.

Electorum & reproborum diſcrimen.

Dicebant autem multi ex ipſis, Dæmonium habet & inſanit. Quid eum auditis?

Huiuſmodi ſunt impiorum verba & blaſphemiæ, qui candida in nigra vertunt, auerſantes doctrinam & perſonam Chriſti: dicebant enim quod iam & antè non ſemel dixerant, ſi quando illorum technas & ſecreta conſilia proderet, aut aliquid humanis viribus maius diceret faceréтve, Dæmoniacus eſt & inſanit: carent enim ſenſu communi quæ loquitur: quid iſtum iuuat audire? His blaſphemis non ſufficit vt gratuitam CHRISTI iuſtitiam non ſuſcipiant, verùm & alios ab illa abſtrahere moliuntur.

Alii dicebant: Hæc verba non ſunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire?

Argumento à potentiſſimis diuinitatis operibus petito, quidam contendebant aperire, CHRISTVM, doctrinam & opera eius, vt res à Deo & nõ à diabolo profectas. Hæc verba (aiunt) non ſunt hominis obnoxii malo dæmoni: ſpirant enim & exerunt virtutẽ diuinam, præſertim quum dictis facta reſpondeant. Qualis eſt ſermo, talia ſunt facta. Quæ loquitur, nullo capi poſſunt humano ſenſu: quæ facit, virtutem humanam excedunt. Eſt igitur is homo à Deo. Num inſanus & malo dæmoni obnoxius, poteſt cæcorum oculos aperire? Spectat ad dæmonium exoculare videntem: ſed cæco nato aperire oculos, virtutis eſt diuinæ: Ergo & perſona CHRISTI, & doctrina eius, & opera eius ſunt à Deo. Diabolus non poteſt aperire oculos cæci: ergo CHRISTVS non habet virtutem aperiendi oculos & authoritatem ardua faciendi ſimul & docendi, à diabolo. Ad hanc controuerſiam Dominus IESVS Euangelicæ manſuetudinis non oblitus, nihil reſpondit: nos interim docens interdum furori impiorum cedendum eſſe, nec ſemper contendendum cum improbis, ſed factis potius declarandum quid poſſumus, quàm verbis.

Chriſtus à Deo eſſe probatur.

Impiorum furori quandoque cedendum.

Facta ſunt autem Encænia in Hieroſolymis.

ENCAENIA, feſtiuitas erat qua celebrabatur templi innouatio, quam nos templi dedicationem vocamus. Ordinata fuit templi dedicatio, in primis à Salomone (3. Reg. 8. & 2. Machab. cap. 2.) in Autumno, menſe Septẽbri. Secũdò à Neemia & Zorobabel ſub IESV filio Ioſedech, Sacerdote magno, in Vere, menſe Martio, 1. Eſdræ cap. 6. Tertiò per Iudam Machabæum poſt contaminationem factam per Antiochum: de qua legitur 1. Machab. 4. & apud Ioſephum de Antiquitat. lib. 12. cap. 14, Celebrauit, inquit, Iudas cum ciuibus ſuis pro renouatione templi ſacrificia, per dies octo, nullum deliciarum genus omittens. Et legem poſuerunt, vt poſteri per octo dies hanc renouationem templi celebrarent in menſe Caſlen, qui noſtro Nouembri interdum & noſtro Decembri, reſpondet, Zacha. cap. 7. In hoc igitur feſto CHRISTVS aderat. Vt tẽplum Hieroſolymitanum erat vmbra veri templi (quod eſt CHRISTVS) ita & dedicatio eius templi vmbra erat dedicationis noſtri

Encænia. Templi dedicatio.

Caſleu

maximè templi,quod ſumus.1. Corinth.cap.6,An neſcitis,inquit, quoniam membra veſtra templum eſt Spiritus Sancti,qui in vobis eſt;quem habetis à Deo,& non eſtis veſtri? Hæc dedicatio in nobis fit, quando per baptiſmum donamur Spiritu Sancto, & reſtauramur per fidem viuam in templum Spiritus Sancti. Obſerua. Si verbum verbo reddendum eſſet, diceremus Encænia, id eſt initialia, à καινὸν, nouum, ἐγκαινίζω, innouo, initio, dedico. Scribendum eſt autem Encænia per æ diphthongum, quòd κενὸν per epſilon, Græcis ſonat Inane.

Dedicatio templi in nobis quando fit.

Et hiems erat.

Hiems.

ERAT hiems, videlicet tempus illorum animo conueniẽs: nimirum qui frigidæ legis ſtudio affecti, non arderent Euangelica charitate. Circunſtantia hæc temporis apertè inſinuat hanc dedicationẽ templi non fuiſſe eam, quæ à Salomone cum magna gloria & totius regni pace, Autumnali tẽpore facta eſt: ſed quæ à Iuda & fratribus eius in hieme peracta eſt.

Et ambulabat IESVS in templo, in porticu Salomonis.

IESVS CHRISTVS non otioſus, ſed ſeriò aliquid cogitans, iam non in intimis templi verſabatur, ſed inambulabat in porticu Salomonis (quæ templo adhærebat) vbi Salomon ad orandum ſtare conſueuerat. Non intelligas porticum illam fuiſſe quam Salomon ædificauerat: nam & porticus & templum à Nabuchodonozor ſub Sedecia deſolata ſunt: ſed quòd, vt reor, locus ille rurſum in porticum ſub Eſdra reſtauratus, priſtinam appellationem retinuerit. Solent porticus nominari ambulacra, veſtibula, & atria, quibus templum cingebatur. Proinde huic porticui cognomen erat Salomonis, vt locus ipſe loqueretur adeſſe pacificum illum, omnia conciliaturum quæ in cælis & quæ in terris. Hæ voces AMBVLARE in templo, &c. inſinuant qualis rex ſit CHRISTVS, nimirum pacificus: qualem doctrinam habeat, certè ſpiritualem & à mundo alienam: & quale regnum, profectò tranquillum & ſpiritale.

Porticus Salomonis.
Ambulare in templo.
Christus qualis rex.

Circundederunt ergo eum Iudæi.

Dedita opera & ex ſtudio ſatis hypocritico ducti Iudæi, multiſque CHRISTI dictis & factis irritati, IESVM ambulantem, ne poſſet elabi, cinxerunt: volentes de perſona, doctrina & operibus CHRISTI certificari. His verè adimpletum videmus quod prædictum erat Pſalmo 34, In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conciliati ſunt. Et rurſum, Aduerſum me lætati ſunt, & conuenerunt, tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione, frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

Et dicebant ei, Quouſque animam noſtram tollis?

Fingentes ſe verborum CHRISTI obſcuritate cruciatos, adoriuntur illum his verbis, Quouſque verborum inuolucris ſuſpendis animos noſtros, & hac ambiguitate, populi ſeditionem concitas, dum prædicas nunc parabolas, nunc allegorias, nunc illa nunc alia verborum inuolucra profers? Tentant, & calumniam ſtruunt, vt inueniant quòd accuſent illum apud Pilatum, & ſummos magiſtratus, Scribas & Phariſæos. Obſerua. ANIMA, tropo Hebraico ponitur pro animo, vt hic etiam pro perſona hominis: & Rom.cap.3, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Ezech.cap.4, Ecce anima mea nõ eſt polluta, id eſt, ego non ſum pollutus. TOLLERE hoc loco, pro ſuſpendere vſurpatur.

Anima.
Tollere.

Si tu es CHRISTVS, dic nobis palam.

Putauerunt ſicut & hodie putant Iudæi, regnum à Prophetis CHRISTO promiſſum, debere ſolummodo temporarium eſſe, vnde CHRISTVS holoſericatus, auro, armis, & magno ſtipatus comitatu proditurus eſſet. Qui dum vident IESVM perſonam humilem, & hominum nouiſſimum iuxta æſtimationem & externam faciem abiectiſſimum, nunquam in eam veniunt opinionem, quanlibet magna & admirãda opera faciat, qua ſibi perſuadeant illum eſſe Meſſiam qui regnaturus ſit in Iſrael. Propterea aduerſus illum irritati, non rogant ſi Bethleemitanus aut Nazaræus ſit: ſed ſi CHRISTVS, hoc eſt rex vnctus, & promiſſus ille Meſſias à Prophetis ſanctis. Vt ſi regem ſe eſſe fateretur, accuſarent illum læſæ maieſtatis, vt qui ſe regem aſſereret aduerſus Cæſarem. TV, valde contemptim pronũtiant. Tu, inquam, vilis & abiecta perſona, qui Galilæus es, DIC nobis palam, id eſt ſine prouerbiis & verborum ambagibus, allegoriis, & verbis à noſtro captu alienis, dic nobis, inquam, PALAM, id eſt liberè & ingenuè, SI tu, qui re vera Meſſias eſſe non appares: ſi tu es CHRISTVS, hoc eſt Meſſias in Prophetis promiſſus. Declara te & verbis & factis Meſſiam eſſe illum quem expectamus: noli tandiu nos ſuſpenſos detinere. Inſidiarum &

Iudæorum opinio de magnifico Meſſiæ aduentu.

ingratitudinis

ingratitudinis plena erat hæc interrogatio, apertè illorum fallaciā & malitiam inſinuans: quum Chriſtus vbique liberè & ingenuè prædicaret, & in feſtis compareret, nihil in occulto loquutus, Filiúmque Dei ſe nominaret, & lucem, & viam, & panem illum cæleſtem, & oſtium, & bonum illum paſtorem, adhibito etiam Moyſi & Prophetarum teſtimonio.

Interrogatio Iudæorum fallax.

Reſpondit eis IESVS.

Tametſi indignos ſeſe præſtarent quibus reſpondendū eſſet, tamen tanta eſt Chriſti benignitas, vt illis manſuetè reſpondeat, magis erudire quàm irritare cupiens.

Loquor vobis, & non creditis.

Græcis legitur εἶπον ὑμῖν, id eſt dixi vobis. Dixi vobis me eſſe panem vitæ, & lucē mūdi, aliáque huiuſmodi narraui, quæ prædicant me eſſe Meſſiam. E ſolo verbo diſcere potuiſtis me eſſe CHRISTVM, non è facie externa: ſed quum veſtros oculos tantùm conieceritis in meum habitum externum & contemptibilem, ac abiectam conditionèm, qua non pro regia pompa (quemadmodum vos carnales ſperaſtis) inter vos ago, fieri nequit, vt verbum meum excipiatis, & mihi credatis. At quum perſonam meam vilem & abiectam habeatis, agite, nolite perſonam (vt lex iubet) agnoſcere, verbum meū excipite: quòd ſi iuxta ſermonem meum, non autem ſecundum externam laruam iudicaueritis, fieri non poterit, quin mihi non credatis. Quòd ſi neque perſonam neque doctrinam acceperitis, ego ad opera appello, quæ conuincent vos fateri me eſſe CHRISTVM.

Chriſtus probat ſe Meſſiam.

Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me.

Pergit Dominus probare ſe CHRISTVM eſſe, argumento ab effectibus & operibus diuinitatis petito. Si doctrinæ meæ credere non vultis, ego meis operibus vos inuito ad fidem: hæc enim teſtimonia de me reddunt quòd ſim CHRISTVS. Sunt ſanè miracula, doctrinæ & verbi ſigilla. Referunt Prophetæ quoſdam effectus & miracula quædam, quæ Meſſiæ tribuunt, & ex his cognoſcendum prænuntiarunt. Eſaias cap.35, Deus ipſe veniet, & ſaluabit eos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorū patebunt, &c. Propheta recenſet quædam CHRISTI officia, ex quibus cognoſci poteſt, & ex ipſis CHRISTVS vult cognoſci. Matthæi 11, Et reſpondens IESVS, ait illis: Ite, & renuntiate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis: Cæci vident, claudi ambulāt, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, &c. Effectus ergo oſtendunt & manifeſtant IESVM eſſe Meſſiam. Valent igitur hæc entymemata: Ego facio (ait Dominus) opera diuina: ergo ego ſum Deus: ergo ego ſum CHRISTVS. Item, Ego cæcum à natiuitate illumino: ergo ego ſum CHRISTVS in Prophetis promiſſus. Hæc nos docēt quæ ſunt media è quibus cognoſcitur Meſſias: nimirum ex ipſis officiis illum apprehēdimus, nō autem ex eius maieſtate, quæ incomprehenſibilis eſt, longè exuperans captum noſtrum. IN NOMINE Patris mei, id eſt in cooperatione Patris mei: ad teſtificandum Deum eſſe Patrem meum, me eſſe Filium Dei, & me eſſe CHRISTVM à Patre promiſſum. Opera quæ ego facio non vt aduerſarius Dei, ſed IN nomine, id eſt ex virtute & voluntate Dei Patris mei, non autem dæmonii (quemadmodum quidam calumniantur) teſtimonium perhibent de me, quòd ſum CHRISTVS: & quòd doctrina mea eſt ex Deo. Et ſi opera non recipitis, quomodo nudis verbis crederetis? Omnino enim efficacior viuacióque eſt virtus operum quàm verborum ad perſuadendum: quod quidam paulò antè fatebantur, dicentes, Nō poteſt homo peccator talia ſigna facere.

Opera teſtificantur de Chriſto. Sigilla doctrinæ.

Officia quibus cognoſcitur Chriſtus.

Chriſtus in nomine Patris operans.

Opera verbis potentiora.

Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis.

Si opera mea videantur (vt verè ſunt) digna Deo, credite me miſſum à Deo. Conuicti ſæpe fuiſtis in conſcientiis veſtris ex operibus quæ ego facio, me eſſe CHRISTVM: ſed vos neque factis neque verbis meis creditis: cuius rei non ſum ego cauſa, ſed veſter turgidus & ſuperbia inflatus animus, QVIA NON eſtis ex ouibus, id eſt non eſtis mihi à Patre donati, non eſtis ex electis ad vitam, nō eſtis dociles Dei & ſuaſibiles: vt oues Dei, quæ Dei verbum & vocem audiunt: toti animales eſtis. Qui ſimplici animo ſunt, nulláque tabe inuidiæ, & huius mundi malitia vitiato, credūt verbis meis. Obſerua: Hic addūt Græci, Quemadmodum dixi vobis: quod referendum videtur ad id quod ſupra cap.8, dixit, Vos ex Patre diabolo eſtis, ſed quoniam magno conſenſu, Latinorum exemplaria additum reſpuunt, putauerim adiectum eſſe à quopiam ſtudioſo. Demus operam dum hiems eſt,

Incredulitatis Iudæorū cauſa. Ex Chriſti ouibus eſſe.

Verbo credentes tractabiles.

id eſt præſens vita(quæ à malis ſpiritibus ſemper turbatur)vt celebremus Encænia templi ſpiritualis, CHRISTO ſemper adhærentes,qui aderit feſtiuitati Encæniorum in porticu Salomonis:cuſtodia ſua nos muniẽs,& pacificos nos faciens ab affectionibus.Ipſe enim pacificus Salomon eſt. Emphaticè,ait, MEIS, quaſi dicat:Oues quidem eſtis, ſed non oues meæ,& quarum ego ſum paſtor.

Oues meæ vocem meam audiunt.

Ouium & paſtoris boni conditiones non fruſtrà repetit, vt præter ea quæ dicta ſunt, oſtendat & apertè doceat omnia à diuina electione pendere, & electos perire nunquam poſſe. OVES MEAE, id eſt electi,& mihi à Patre donati, AVDIVNT vocem meam, id eſt fidẽ recipiunt,& credunt me eſſe CHRISTVM. Alii verò non oues, non ſunt vocis meæ & doctrinæ meæ capaces: nam hi ſpiritu mundi ſunt ducti, & animales à Paulo dicuntur.1.Corinthiorũ 2,Illi verò ſunt Dei ſpiritu afflati.Paulus(1.Corinth.cap.2.)apertè tribuit ſpiritu Dei afflatis diuinarũ rerũ cognitionẽ:& qui ſpiritu carent,animales dicũtur. Nos autem(inquit)non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis,quæ & loquimur,&c.Sequitur:Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei.Stultitia enim eſt illi,& non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.Hunc Spiritum dat IESVS CHRISTVS, nullius creaturæ opera adiutus, & hanc illi gloriam debemus. Quum Dominus ſpiritum dare inſtituit ad erudiendum & mouendum, tum ex ipſius gratia ipſi cooperari dicimur, ſi tamen ipſe ſermonem noſtrũ eodem ſpiritu rectè percipere donet iis, quibus loquimur. Vnde ſubiungit,

Afflati Sancto Spiritu. Animales.

Cooperatores Chriſti.

Et ego cognoſco eas.

Hic paſtor dñ oues fidei operã nauant,non otiatur.Nã illas COGNOSCIT,hoc eſt ſunt ſibi curæ,ſiue illas curat.Cõſuetudo Scripturæ Sanctæ eſt dicere Dominũ noſſe quicquid elegit:dicẽte Apoſtolo(2.ad Timoth.2)Nouit Dominus qui ſunt eius.& illud neſcire,quod nõ approbat dignũ vitæ æternæ. Vnde impiis dicturus eſt,Matth.7,Nõ noui vos.

Et ſequuntur me.

Audita doctrina mea,oues non offendũtur meæ perſonæ humiliatione,ſed SEQVVNTVR me,id eſt credunt me eſſe CHRISTVM. Vos autem non me ſequimini, quia non eſtis de ouibus meis,quarum ſimplicitas docilis eſt, quum vos habeatis animos ambitione turgidos,inuidia fermentatos, odio & liuore corruptos,auaritia infectos, & omni cupiditatum colluuie vitiatos:quibus malis ſi animos veſtros repurgaretis, eſſetis oues meæ, audiretis vocem meam,& me ſequeremini.

Sequi Chriſtũ.

Fermentati inuidia.

Et ego vitam æternam do eis.

Præmiis inuitat ad excipiendum Euangelium.Si vocem meã audierint, ſi me ſequentur,ait,EGO do eis vitam æternam,& quæ finẽ neſcit.Obſerua.Fidei viuæ res cognata,eſt vita æterna.Vna eſt vita capitis & membrorum. Qui viuit,in CHRISTO viuat neceſſe eſt:in quo & non in alio vita noſtra eſt.Coloſſ.cap.3, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum CHRISTO in Deo.Quũ autẽ CHRISTVS apparuerit,vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Rom.cap.6, Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel:quòd autẽ viuit,viuit Deo:ita & vos exiſtimate,vos mortuos quidẽ eſſe peccato,viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. En vides Chriſtum qui verè vita eſt,dare vitam,& ipſum in ſuis vitam eſſe.Viuo iam non ego (ait Paulus) viuit verò in me Chriſtus.Obſerua:Quum dicitur, ET EGO, oſtenditur CHRISTVS eſſe vitæ æternæ collator. Verbum DO, indicat quod Paulus ait Rom.cap.6,Gratia Dei, vita æterna in CHRISTO IESV Domino noſtro. Donum Dei,eſt vita æterna.

Vita æterna cũ iuncta fidei.

Electi,in Chriſto viuunt.

Et non peribunt in æternum.

Tametſi oues illæ aliquando cadant,& à vita recta ſecedant,ad aliquot horas,vt Petro, Paulo,Moyſi,& Dauidi contigit,tamen non peribunt quacunque occaſione in æternũ, ſed maxima Dei munificentia,vitã cõſequentur æternam. Curat ſummus paſtor ne pii ægritudine,paſſione,negligentia,& aliis quibuſcũque internis afflictionibus agitati,pereant,quos ad vitæ portum reducit,vt vitam conſequantur finis neſciam. Qui quia æternus eſt, cauſa eſt cur pii non pereant in æternum:ſed cum ipſo æternũm viuant.

Pii viuunt æternùm.

Et non rapiet eas quiſquam de manu mea.

Argumento à potentia CHRISTI confirmatur quod dictum eſt, oues non perituras in æternum. Sunt quidem oues meæ (ait CHRISTVS) imbecilles, innoxiæ,

innoxiæ,ſimplices,imbelles,omnibns mundi huius præſidiis deſtitutæ: aduerſus quas,& à dextris & à ſiniſtris,ſua arma,machinas,& vires omnes mundus exercet:ſed quanlibet magna futura ſit Satanæ machina & poteſtas, non rapiet eas de manu mea, qua ego defendo & tueor eas,ne pereant in æternum. Habet mundus ſua præſidia & exercitum copioſum: habet ſuos Phariſæos, quorum authoritate glorìatur, regibus armatis ſtipatus graditur: ſuos habet præfectos,iudices,tribunalia,carceres,catenas, virgas, ſecures, equuleos, exilia, mortes,& huiuſmodi tela, quæ aduerſus ſimplicitatem ouium iaculari ſolet. Sunt illi alia ex aduerſo iacula, quibus etiam quanlibet incorruptos tingere & inficere contendit: cuiuſmodi ſunt blanditiæ promiſſionum,& diuitiarum aceruì, magiſtratus, honores, dignitates & voluptates. Hæc ſunt quibus vti ſolet mundus, vt oues meas de manu mea rapiat: ſed fruſtra contendit Satanas cũ exercitu ſuo, qui me protectore,ne animã quidem ouium ſubducere poterit. CHRISTVS ouium ſeu prædeſtinatorum protector eſt, pro quibus ſe fideiuſſorem præſtitit, & ſatiſfecit,vt omnes reddat Patri,& in Patris canlas reducat. Iã Chriſtus omnes aduerſarios,Satanam,mortem,mundum & carnem vicit, vt ſicut mors illi nõ dominabitur,ita & exiſtimemus(ait Paulus Rom.cap.6.) nos mortuos quidẽ eſſe peccato, viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. Viuentes igitur in Chriſto, mortis & Satanæ victore, neque mors, neqne Satanas, neque quiuis alins tyrannus rapiet de manu CHRISTI.Huc pertinet quod dicebat Paulus Rom.cap.8,Certus ſum enim,quia neque mors,neque vita,neque Angeli,neque principatus,neque virtutes,(neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo,neque profundum,neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV, Domino noſtro.

Mundi præſidia & tela.

Iacula mundi.

Vincimus in Chriſto.

Chriſtus victor

Pater quod dedit mihi,maius omnibus eſt,& nemo poteſt rapere de manu Patris mei.

Hoc argumento à potentia Patris,ptobat credentes non perituros in æternum,nemínémqne eſſe qui poſſit oues de manu Patris eripere:ſimul indicans eandẽ ſe cum Patre habere poteſtatem & potentiã. PATER quod dedit mihi, &c. Pater Filio,Dei & hominũ mediatori,dedit vt ſit eius vnigenitus Filius,Deus de Deo,nec natura diſſimilis,nec virtute inferior,nec dnratione poſterior, coæternus, coæqualis & conſubſtantialis.Et hoc non creſcendo, ſed gignendo dedit, quia Deus verus Deum verum genuit: lux æterna,lucem coæternam:vita,vitam.Hoc re vera OMNIBVS maius eſt: quia & humanam & angelicam,imo & quãuis aliam excedit creaturam. Poteſt illud intelligi de Eccleſia, cuius aduerſarii plurimi ſunt:ſed maior eſt virtute puſillus ille grex: nõ ex ſeſe, ſed quia Pater dedit Filio.Græcis legitur ὁ πατήρ μου ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστίν. id eſt,Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt, ſiue maximus omnium eſt.Ita legit Chryſoſtomus, & huic concinens Theophylactus.Senſus itaque eſt: Propterea nemo poteſt oues meas rapere de manu mea, quia Pater,qui mihi ones dedit,eſt omnibus creaturis potẽtior,ſnámque potentiã in me totã natura effudit & expreſſit.Proinde quũ eadẽ ſit MANVS,id eſt poteſtas ſiue potẽtia mea & Patris,vt nemo poterit oues de manu Patris rapere, ita nemo de manu mea oues extorquere poterit. Reſponſabit aliquis: Quid hîc audio,neminem poſſe oues rapere de manu Patris,quum multos rapi & perire videam? Reſpondeo: Veras oues,hoc eſt electos & prædeſtinatos nunquam quis rapiet vt pereant, licet ad tempus aliquando aberrent, & pauliſper decipiantur.Indas non fuit vera ouis,non audiit vocem, non eſt ſequutus, non perſeuerauit,laqueo ſe ſuſpendit,periit.Obſerua: MAIOR omnibus eſt, ſcilicet & hoſtibus & raptoribus. CHRISTVS hoc loco non negat futuros quoſdam hoſtes & raptores, ſed tantùm illorum hoſtium & raptorum impotentiam perſtringit.

Oues non poſſe rapi de manu Chriſti probatur.

Electi aberrant quidem,ſed non pereunt.

Iudas non fuit vera ouis.

Ego & Pater vnum ſumus.

Non ſolùm quæſtionem qua quæſitum eſt à Iudæis, an ipſe eſſet CHRISTVS, abſoluit:verumetiam hæreticorum(quos futuros præuidit) inſaniam, quàm ſit deteſtanda, monſtrauit. Venit Arrius ſeparans Filium à ſubſtantia Patris:acceſſit Sabellius,confundẽs perſonam Patris & Filii ſine diſcretione.Hic Filium eundem eſſe,qui Pater eſt:ille Filium inferiorem Patre aſſeuerauit. Auguſtinus libro de quinque hæreſibus, cap. 7, ait, Pereant vaniloqui & mentis ſeductores Arrianus & Sabellianus. Non Ego & Pater vnus ſumus, ſed Ego & Pater vnum ſumus, inqnit. Quòd dico VNVM, Arrianus audiat: quòd dico SVMVS, audiat Sabellianus. Non diuidat Arrianus VNVM: non deleat Sabellianus SVMVS. Hæc ille.Ego Filius perſona alia à perſona Patris:& Pater,id eſt, hypoſtaſis ſiue

Arrius.
Sabellius.

Pater & Filius vnum. perſona Patris,alia à perſona mea, SVMVS vnum,id eſt vna eſſentia,vna potentia,vna æqualitas,vnus Deus,vna virtus.Inter Patrē & me,ſicut eſt abſolutũ Patris cõſortiũ,ita ſummus eſt voluntatis cõſenſus.Modis omnibus vnũ ſumus,pariter potentes,idē volentes,idē nolentes Ergo.Ego & Pater ſimul defendimus credentes,& curam illorum agimus,contra omnes lupos,fures & raptores,vt in æternum ſaluentur & non pereant, ſed habeant vitam æternam. Quare vt de manu Patris nemo poteſt electos rapere,ita neque de manu CHRISTI. Dum igitur æternùm in manu ſaluatrice CHRISTI oues perſeuerant, perire certè nunquam poſſunt,neceſſe eſt eas vitam habere æternam. Hic locus magnam afflictis *Afflictionum antidotum.* affert conſolationem. Siquis mundi procellis & Satanæ tempeſtate agitatur, CHRISTO adhæreat,& fide totum ſe illi contradat,verè eſt ouis CHRISTI: certè habet Patrem & Filium,qui vnum ſunt, & quorum poteſtate nulla eſt maior,Pſalmo 45, Deus noſter refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Propterea non timebimus,dum turbabitur terra, & trāſferentur mõtes in cor maris.1.Ioan.3,Etiamſi reprehenderit ſine condemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro. Deletum enim eſt.(Coloſſ.cap.2.)chirographũ decreti,ſiue cordis noſtri,& affixum cruci.Similiter 1.Ioann.cap.4, Vos ex Deo eſtis filioli,& viciſtis eos: quoniam maior eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mundo. Quid ergo formidabit pius in periculis mundi agitatus? Paupertatem? locupletior eſt CHRISTVS (in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ Dei) quem habet, quàm omnes diuitiæ mundi. Calumniam? CHRISTVM habet, qui pro gloria calumnias tulit.Satanam?mortem?inferoum? CHRISTVM habet horum tyrannorum victorem. Audiant pii Paulum in afflictione dicentem, Rom.cap.8, Quis ergo nos ſeparabit à charitate CHRISTI? Tribulatio an anguſtia? an fames? an nuditas?an periculũ? an perſequutio?an gladius?ſicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die:æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis, Pſalmo 43. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Ingens eſt hæc conſolatio,quum audiunt pii, Sed in his omnibus ſuperamus,&c. Colligamus ex his,quia vnum ſunt Pater & Filius:eandem manum habent, id eſt potentiam,de qua nemo vnquam rapiet eos,quos illa ſemel apprehenderit ſaluandos.Sunt autem apprehenſi quibuſcunque datum eſt, ab eo qui vult omnes ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. Omnes vocat, vocantem multi recuſant, ſuprà cap.5, Et non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. *Liberum arbitrium.*

Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum.

Manifeſtè conuicti verbis CHRISTI, quibus dixit & probauit ſe CHRISTVM eſſe,oſtenditque ſe dare credentibus vitam æternam,credentes in æternũ perire non poſſe, ſe & Patrem vnum eſſe, quum non haberent,ad quem confugerent,iudicem qui condemnaret CHRISTVM, ſolo furore acti, appellant ad lapides, & ipſum,tanquam blaſphemum,lapidibus obruendum iudicāt:& quod ſolum furor miniſtrabat,lapides capiunt. Sua malitia & pertinacia offendebantur in verbis CHRISTI, quòd toties haberet in ore Patrem ſuum Deum,cuius præſidio tanta polliceretur. Quæ omnia,quia ſola humana ratione ducti,non videbant in CHRISTO, vt humili & abiecta perſona,dicunt illum blaſphemum & blaſphemias loquutum. Vnde accingunt ſe perſequutioni,ad abigendas blaſphemias contra Deum: habentes quidem zelum pro Deo,ſed non ſecundum ſcientiam. O furioſum furorē! ô iniquiſſimũ iudicium! dānare hominem priuata authoritate,indicta cauſa,ſine iudice! Obſerua: Græci addũt πάλιν, id eſt, iterũ.Suſtulerũt ergo iterũ lapides,&c. Suprà cap.8.lapidare tentarunt,rurſus nunc attentant illum lapidibus impetere.

Iudæi ad lapides prouocant.

Zelus Iudæorũ indiſcretus. Iniqua ſententia lapidare volentium indicta cauſa.

Reſpondit eis IESVS.

Defenſio pro gloria Dei. Placidis & manſuetis verbis Iudæorum furorem corrigere tentat,facitque ſua virtute, vt parata brachia ad lapidum iaculationem remittantur, & nemo ipſum impetierit: quia nondum venerat tempus quo decreuerat extrema pati pro ſalute generis humani. At hoc reſponſum non priuatæ perſonæ defenſione, ſed gloria Patris mouetur: quæ vera minueretur,ſi Filius haberetur vt blaſphemus.Propterea probat ſuam innocentiam,quòd non ſit blaſphemus in Deum:& refutat cauſas quibus moti ſunt Iudæi ad lapidationem. Exemplo & reſponſo CHRISTI hortamur,vt contra aduerſarios veritatis,ſola Dei gloria,nõ autem priuata vindicta nos ad defenſionem excitet & commoueat.

Multa

Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis.

Solent populi manus ad vltionem lapidibus armare aduerſus publicos maleficos. Lapidationem non merui, qui tantùm beneficiorum in vos cōtuli ex benignitate Patris mei. Qui dixi vobis veritatem quam accepi à Patre: qui docui vos doctrinam quam dedit mihi Pater: qui operatus ſum quæ mihi largitus eſt Pater: errantes reduxi, afflictos conſolatus ſum, famelicos paui, maneos reſtitui, leproſos mundaui, ægrotos ſanaui, dæmoniacos liberaui, paralyticos & contractos erexi, mortuos in vitam reuocaui. Quicquid à Patre accepi, id gratis impendi & tradidi iuuandis vobis. Hoc vuum vos rogo dicite, iu his omnibus, quódnam eſt illud qnod lapidationem meretur? Si lapidibus petitis beneficum, quid maleficis & ſceleſtis fiet? Obſerua. BONA OPERA hoc loco vocantur beneficia quæ CHRISTVS contulit in Iudæos, non ſolùm doctrina, ſed etiam operibus aliis. Verbum OSTENDERE, pro exhibere, & dare, vſurpatum eſt ab Euāgeliſta: qua acceptione vſus eſt Paulus 2. ad Timoth. cap. vltimo, Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit: id eſt fecit. EX PATRE meo, ait: quaſi diceret, Non debeo vobis videri blaſphemus, quum nihil aduerſus Patris volūtatem agam. Meum opus Patris eſt opus: ipſe meorum operum eſt cauſa, & mecum operatur. Iniquum igitur & iniuſtum eſt, imo nullam habetis occaſionem lapidandi me. Vehemens eſt tapinoſis in CHRISTO dicente, Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo: CHRISTVS enim humiliatus, agnoſcit Deum Patrem: vt cauſam efficientem ſuæ perſonæ, ſuorum operum & ſnæ doctrinæ. Aduerte: Plus expreſſit voce, LAPIDATIS, quàm ſi dixiſſet, vultis lapidare. Ipſi enim iam iu procinctu & accincti erant ad lapidandum: iam exerebant geſtis, quod animo conceperant.

Chriſti beneficia erga Iudæos

Oſtendere pro Facere.

Reſponderunt ei Iudæi.

Hoc habet carnis prudentia, & ratio illa humana, vt nolit videri ſe CHRISTVM & Chriſti præcones perſequi, ſed comminiſcitur neſcio quas cauſas pro ſui defenſione & innocētia aduerſus CHRISTVM, & veritatis amatores. Exēplo ſunt hi Iudæi, qui hoc ſuo reſponſo certam & iuſtam ſui propoſiti cauſam aſſignant. Hic accuſant CHRISTVM blaſphemiæ in Deum, & alibi, ſeditionis in Cæſarem. Accuſarunt olim Prophetas defectionis à lege & ſeductionis. Apoſtoli & martyres accuſati ſunt partim ſeditionis, partim blaſphemiæ in deos. Adeóque efferbuit impiorum væſania, vt piorum ſancta ac laudabilia opera pro ſceleroſis dūcant: quos ſiquis interfecerit, gloriabitur, iactans ſe obſequium præſtare Deo, Infrà cap. 16.

Caro hypocritica.

Mūdus vult videri ſe non perſequi pios.

De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia tu homo quum ſis, facis teipſum Deum.

Perciti, & veluti quibuſdam furiis agitati, non animū ad CHRISTI opera vertūt, ſed ad ea quæ palàm protulit verba, dum profeſſus eſt ſe & Patrem vnum eſſe: id eſt eandem ſibi quæ & Patri virtutē eſſe; quo verbo ſe vtique Deum eſſe palàm docuit. Hoc igitur blaſphemiam & Dei contumeliam Iudæi interpretati ſunt. Qui bona Dei, fide viua vſurpat, non eſt blaſphemus: pius enim per CHRISTVM illa bona, id eſt iuſtitiam, ſanctificationem & redemptionem ſibi arrogat: ſed qui illa bona Dei ſuis viribus, ſua ratione, ſua ambitione, & alio ſpiritu ac ingenio, quàm per CHRISTVM vſurpat, is verè blaſphemus eſt. Quid enim in huiuſmodi viris cernimus aliud quàm arrogantiam & animi tumorem? Exemplo erit ſuperbus ille, qui Eſaiæ cap. 14, dicebat, in cælum conſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum: ſedebo in monte teſtamenti, In lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper altitudinē nubium: ſimilis ero Altiſſimo. Et de principe Tyri, Ezechielis, cap. 27, Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi. In CHRISTO neque tumor animi, neque arrogantia eſt, nihil alienum ſibi arrogat: qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. ad Philipp. cap. 2. Ipſe verus Deus, eſt Deus de Deo. Quare nihil blaſphemiæ in eo legi poteſt. Signanter addunt, QVIA tu homo quum ſis &c. & val de contemptim pronunciant, ET quia tu vilis & contempta perſona, homo terrenus, abiectus & Galilæus, in quo nihil minus apparet, quàm te Deum eſſe, tu tua arrogantia facis te Deum, id eſt, ingeris teipſum pro Deo, & aſſeueras te Filium eſſe Dei. Dicis enim te, & Patrem, vnum eſſe: & vt nemo de manu Patris, ita neque de manu tua poteſt oues rapere.

Dei bona licitè vſurpare? Blaſphemus.

Hoc quid aliud eſt, quàm ſe facere Deum cum Patre Deo, & arrogare ſibi diuinitatem quandã? Hæc mera eſt blaſphemia: Sed quis hoc ferat, quod tu quum ſis homo, Patrem tuũ Deum ſemper in ore verſas? quaſi verò nos omnes non ſimus Filii Dei: & tu qui es hominum nouiſſimus, noua quadam ac peculiari ratione, teipſum aſſeris Filium Dei, tibíque cum Patre eſſe rerum omnium conſortium. Cæterum quum vnus ſit Deus & non plures, quiſquis hominum diuinæ poteſtatis conſortium ſibi arrogat, erga Dei maieſtatem iniurius eſt ac rebellis. Hoc tu homo tibi arrogas, ergo blaſphemus es. Obſerua: BLASPHEMARE, eſt aliquid vituperare & execrari: vt quum quis Chriſtianum inſtitutum vituperat, tanquam malam hæreſim: Similiter quum inuertuntur ea quæ CHRISTVS docuit & inſtituit. Ad hunc modum etiam BLASPHEMIA fit, quum volumus carnali & humana ratione de Euangelio & fide diſcutere: quæ quum ſolo Spiritu CHRISTI habeantur, nihil commune cum carne & ratione humana habent. Eſt & BLASPHEMIA, de qua Marci cap. 3. quæ peccatũ ad mortẽ (1. Ioan. cap. 5.) appellatur: quando aperta Dei veritas videtur, ita vt conuictus ſis apud temetipſum in tuo corde & conſcientia, quòd ita res habet, & aliter eſſe nequit: attamen impiè audes dicere, & contrà contendere hoc non eſſe verum, non eſſe à Deo, eſſe peruerſum, eſſe à diabolo. Qua horrenda blaſphemia non verêris gladium Domini contra te teſtantis: quaſi etiam impunè liceat pugnare voluntariè contra Deum. Hæc ex Marci cap. 3. videre licet: vbi Iudæi manifeſtum opus Dei contra conſcientiam ſuam tribuebant ipſi Beelzebub. Sic & Paulus Hebr. cap. 6. de his qui guſtauerunt donum cæleſte, accepto Spiritu Sancto guſtauerunt bonum Dei verbum, ac virtutes & efficaciam regni Dei, & tamen ab his omnibus retrolabuntur, & blaſphemant gratiam tanto Spiritus teſtimonio agnitam, id quod capite 10. ad Hebræos, vocat voluntariè peccare, poſt veritatem agnitam.

Deus vnus.

Blaſphemare.

Reſpondit ei IESVS.

Apologia Chriſti quòd ſit vnũ cum Patre.

Iniuriam iniuria non depellit Dominus, ſed argumento ab authoritate Scripturæ à minore ad maius petito, probat ſe non eſſe blaſphemũ: atque ea temperatura ad intentatũ crimen reſpondet CHRISTVS, vt blaſphemiæ culpam procul ab ſe omnino depellat, & confirmet magis quod aſſeuerauit, ſe & Patrem vnum eſſe, ſe Deum & Filium Dei eſſe, & ſe Patrem cooperatorem habere, cui æqualis, coæternus & conſubſtantialis eſt.

Nónne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, Dii eſtis?

Hic locus ſumptus eſt ex Pſalmo 81. dicto ad principes & iudices terræ, eóſque malos qui iniquè iudicant, & impiis deferunt: quia tamen poteſtate in aliis præditi ſunt, vt eiuſmodi vocantur filii Dei: non quòd ipſi ſint natura filii Dei, verùm à cauſa efficiente, quæ Deus eſt. Quid enim aliud DEVS eſt quàm ſumma poteſtas? Cuius eſt omnis poteſtas, & à quo omnes poteſtates, quæ vſpiam ſunt, ordinatæ ſunt. Ad Romanos cap. 13, Non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Iam principes & magiſtratus à Deo poteſtatem vitæ necíſque acceperunt: & hac data poteſtate, facti ſunt diuinitatis participes: ideo dii, filii Dei & vicarii Dei altiſſimi iure vocantur, dum ſua non abutuntur poteſtate: quorum abuſus, vt à Deo non eſt, ita nec à Deo probatur. Magna eſt hæc magiſtratuum commendatio. Dii vocantur magiſtratus: ergo magiſtratus colendi atque in honóre habendi ſunt. Obſerua: duplices ſunt filii Dei: vnus eſt natura Filius Dei, qui eſt Verbum Patris: alii ſunt filii adoptione, qui ex hoc Patris Verbo, filii renaſcuntur. Ioan. cap. 1, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

Iudices vt hodiees dicti filii Dei.

Deus, quid eſt.

Vicarii Dei.

Magiſtratuum commendatio.

Filii Dei duplices.

Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura: quem Pater ſanctificauit & miſit in mundũ: vos dicitis, quia blaſphemas: quia dixi, Filius Dei ſum?

Hic ſermo aliquanto confuſior & obſcurior eſt, qui tamen dilucidari poteſt ad hunc modum: Si Dauid in lege veſtra dixit illos deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, id eſt, ad magiſtratus, quibus commiſſa eſt poteſtas, & demãdatum eſt munus aliis imperandi. (FACTVS enim ſermo Dei ad aliquem, idiotiſmo Hebraico ſignificat aliquod illi à Domino datum negotium.) Aut AD quos factus eſt ſermo Dei, id eſt qui ex verbo renati ſunt: aut quos Deus ſuæ viſionis & gratiæ participes fecit. Hæc probatio procedit à minore ad maius: Si Deus ipſe dignitatem ſui nominis impartit iis, ad quos ſermo Dei factus eſt: non

Sermo Dei factus ad aliquẽ quid ſignificat.

ſolùm illos filios Dei, ſed Deos appellans, non læſa tamen vnius Dei ſumma maieſtate. ET NON POTEST ſolui Scriptura, id eſt, non poteſt falſitatis & erroris argui. Non poteſt ſolui Scriptura, cuius authoritas manet, quæ de vno Deo prædicat, & vnũ Deũ colere iubet, etiamſi auditores verbi Dei, dii vocentur, & filii excelſi. NEC poteſt ſolui Scriptura, ſubaudiendum eſt, De eo: QVEM Pater ſanctificauit, id eſt, peculiariter ſegregauit ac elegit, ſelectúmque præ Angelis & aliis creaturis, diuina & ſaluatrice omnium poteſtate donauit, ET MISIT in mundum: id eſt pro mundi ſalute hominem factum tradidit, & propitiatorem omnibus adorandum propoſuit. Quaſi dicat: Si non peccatur contra legem & Scripturam, his verbis, quum quempiam gratia Dei illuſtratum, & cui Deus negotium aliquod ſanctum commiſit, vocamus Deum, ſupple participatione, aut Filium Dei, nec peccatur contra Scripturam, quando dico me Deum eſſe, quem Pater miſit in mundum, vt det vitam æternam, & diſperſas oues in Patris caulas reducat, quibus det vitam vt in æternum non pereant. Modica admodum diuinæ potentiæ participatio, puros homines dignos facit vocabulo Dei, vt Scriptura quæ blaſphemare neſcit, deos illos vocet, filióſque Altiſſimi. & VOS DICITIS, quia blaſphemas, id eſt, Pronuntiatis me (in quo longè præclarius diuinitatem relucere videtis) blaſphemare, quia dixi me filium Dei, vnúmque eſſe cum Patre, & eadem poteſtate præditum: profectò ſi non eſt blaſphemia, & non ſoluitur Scriptura, quòd puri homines dii vocentur, quanto magis manet eiuſdem Scripturæ de vno Deo authoritas, etiamſi verus & naturalis Dei Filius, per quem alii filii Dei per fidem viuam naſcuntur, Deus dicatur? Si colloquium Dei cum hominibus, ex hominibus facit Deos & filios Dei, quomodo pronuntiare audetis me blaſphemare, ſi dixero me Filium Dei, qui ſum ipſum Verbum Patris, quíque apud illum fui antequàm venirem in mundum, qui cum illo rerum omnium habeo conſortium?

Dei dicti non læſa maieſtate diuina.

Scriptura non poteſt ſolui.

Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

Hic locus videtur eſſe quædam conceſſio, qua Iudæos hortatur vt oculos ad opera & non ad perſonam vili habitu veſtitam, deflectant. Relicta mea perſona (quam vt contemptam haberis) proſpicite opera mea, quæ niſi Patris opera referant, niſi teſtentur verum eſſe quod dixi, niſi videantur eſſe homine maiora, niſi diuinæ virtutis ſpeciem habeant, nolite credere quòd ſim Filius Dei, & iure accuſare me blaſphemiæ. Obſerua: vocat OPERA Patris, quæ tamen ſua ſunt, quum ſint Patris & Filii opera communia & indiuiſa. CHRISTVM facere opera Patris, eſt CHRISTVM ſuis operibus diuinitatis declarare ſe Deum eſſe cum Patre Deo. Aut OPERA Patris vocat, quorum author eſt Pater, quo cum omnia agit, & operatur. Quare male argumentatur Arrius, dicens, CHRISTVS facit opera Patris, quorum author eſt Pater: ergò CHRISTVS eſt Patre inferior. Per tapinoſim enim dicit CHRISTVS, ſe facere opera Patris ſui, & Patrem ſuum authorem eſſe operum, omniáque refert ad Patrem, quia homo factus eſt, & per carnem humiliata eſt perſona, CHRISTVS.

Operibus probatur Chriſtus eſſe Deus.

Chriſtũ facere opera Patris.

Arrii cõfutatio.

Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite.

SI autem facio, ſicut certum & comprobatum eſt, quia facio verè diuina, qualia me facere negare non poteſtis, mihi dicenti quòd ſum Filius Dei, credere debebatis: ſed ſi meis dictis fidem adhibere piget, certè operibus meis & factis ipſis quæ videtis oculis, credite. Vidiſtis me verbo totum hominem, qui grabbato affixus fuit annis triginta octo, ſanum reddidiſſe, cæco nato dediſſe viſum, mortuos in vitam hanc reuocaſſe, & id genus alia, quæ niſi longè plus mihi tribuant quàm verbis ſumo, arrogans videar. Obſerua: hoc argumento ab operibus, voluit CHRISTVS adducere Iudæos ad ſui notitiã, vt crederetur CHRISTVS: Ergo ex officio ſuo ſiue ex operibus cognoſcendus eſt. Quod & alibi (Matthæi cap.11.) indicauit, dicens, Ite & renuntiate Ioanni: Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, &c. Ex his colligimus: quum CHRISTVS faciat opera Patris, duo illi debemus 1 in primis fides adhibenda eſt verbo eius: Secundo credendum eſt operibus eius: quæ opera, ſunt ſigilla & teſtes verborum eius, quòd vera ſunt: dicente Domino Marci cap.2, Vt autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) tibi dico, Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

Chriſtus ab officio cognoſcẽdus.

Chriſto duo debemus.

Vt cognoſcatis & credatis, quia in me eſt Pater, & ego in Patre.

Si ſynceris animis opera mea perpenderitis, fiet vt non ſolùm COGNOSCATIS,

id eſt, certò ſciatis, verùm etiam CREDATIS, id eſt, fide apprehendatis, non amplius dubitaturi QVOD Pater in me eſt, & ego in Patre, id eſt quòd ego & Pater vnum ſumus. Filius in Patre eſt per æqualitatem vnius eiuſdémque ſubſtantiæ, & per indigreſſibilem vnius in altero immanſionem ob naturæ identitatem. Eſt quidem vir ſanctus in Deo, per participationem & communicationem gratiæ diuinæ: éſtque vnum cum Deo aggregatione ſeu coniunctione per Dei gratiam: ſed non eſt vnum cum Deo æqualitate & identitate ſubſtantiæ, quomodo Pater cum Filio, & Filius cum Patre: quorum indiuidua eſt ſocietas & cohærentia, dum Pater per Filium, id eſt cum Filio, quicquid vult operatur, & Filius à Patris exemplo nunquam recedat: vt qui Filio credit, Patri credat: qui Filio repugnat, Patri repugnet. Cognitio æqualitatis Patris & Filii non eſt ex cognitione ſubſtantiæ Dei: impoſſibile enim eſt hîc ſcire ſubſtantiam Dei: ſed ſumendum eſt iudicium identitatis ſecundum virtutem ex operum æqualitate & identitate. In diuina triade, vnus Deus non tres dii: tres hypoſtaſes, vna ſubſtantia: quæ vnica ſubſtantia, eſt tres illæ perſonæ ſiue hypoſtaſes Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Pater non eſt Filius, & tamen eſt id quod eſt Filius, quia vna ſubſtantia & natura eadem: ideo Pater in Filio, & Filius in Patre.

Filium in Patre eſſe.

Vir ſanctus quomodo vnum cum Deo.

Cognitio æqualitatis patris & Filii vnde.

Subſtantia Dei cognoſci nõ poteſt.

Trinitas in vna natura.

Quærebant ergo eum apprehendere.

Qui manſuetis & modeſtis CHRISTI ſermonibus corrigi debuerant, irritatiores effecti, conati ſunt illi manus iniicere. Miſerrimus impiorum & Satanæ genius: dum reuelatior fit veritatis apertio, excitari ſolet impiorum furor, non ſecus atque ignis, quum aqua aſpergitur. CHRISTVS enim ſua præſentia & virtute, tyrannidem Satanæ, ita vt aqua ignem, extinguit. Quò fit vt vbi primùm Satan CHRISTI virtutem, vel parùm illuceſcere ſentit, totus in rabiem concitatur. Studio & de induſtria inſidiantur aduerſarii veritatis ipſi veritati, non ferentes ſublimiorem CHRISTI theologiam, & quòd tam ſublime & efficax ferebat de ſe teſtimonium. QVAEREBANT apprehẽdere eũ, vt apprehenſum damnarent & perderent. Verbum APPREHENDERE, violentiam connotat. Magna iſtorum ingratitudo, qui pro benefactis mala rependunt.

Simile.

Satã in rabiem cõcitatur audito Chriſto.

Apprehendere.

Ingratitudo Iudæorum.

Et exiuit de manibus eorum.

Virtute diuina auertens furorem illorum qui ipſum apprehendere contendebant, ſeceſſit, & è manibus illorum elapſus eſt, cedens ad tempus malorum immedicabili væſaniæ. Obſerua: Exemplo CHRISTI, nemo temerè ſe in crucem præcipitet: item impiorum conatus non ſemper pro animi ſententia ſuccedunt, quos frequenter Dominus reprimit. Item inuitis aduerſariis Dominus ſeceſſit, oſtendens quòd neque in cruce detentus fuiſſet, niſi ſponte ſe tradidiſſet.

Pericula temerè nõ ſubeunda.

Et abiit iterum trans Iordanem, in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primùm.

Quum ſatis Dominus Hieroſolymis docuiſſet, ſua abſentia illorum morbo medens, tranſmiſſo Iordane, rediit ad eum locum vbi Ioannes cœperat primùm baptizare, confirmaturus Ioannis cum prædicationem & doctrinam, tum ipſius baptiſmum, & teſtimonia quæ de ſe dederat, ad ſtabiliendos eorum qui crediderant, animos.

Et manſit illic.

Relictis Hieroſolymis venit in deſertum trans Iordanem, vbi commoratus eſt, velut peroſus ciuitatum impietatem.

Et multi venerunt ad eum.

Multi è finitimis locis (quorum animos fama IESV, philanthropia, miracula conſpecta accenderant) confluxerunt ad IESVM. Obſerua potentiam Euangelii & Verbi, quum audis multos confluxiſſe ad audiendum verbum: deinde notandum, vt in deſertis Iudææ multi credant Domino, cum Hieroſolymitarum primores illum vellent lapidare. Sic humilia celſis præferuntur.

Potentia verbi.

Et dicebant.

Locus ipſe illos commonuit, vt IESVM qui iam ſui ſpecimen dederat, conferrent cum Ioanne, quem audiuerant de IESV teſtificantem: & inuicem colloquentes ex fide, quam de IESV & Ioanne conceperant, ore confitebantur.

Quia

Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.

Admirabili quodam colloquio conferebant, Ioannis ſummæ authoritatis ex loco recordati. Magnus quidem erat Ioannes Baptiſta, quem hic concionantem audiuimus, qui quum ſolùm pœnitentiæ baptiſmum, nullis etiam æditis miraculis prædicauerit: tamen eam ſibi apud plebem conciliauit opinionem & famam, vt CHRISTVS haberetur. Hic verò IESVM videmus & audiuimus tot miraculis potentiam homine maiorem declaraſſe, toties Scribas & Phariſæos doctrina ſua conuiciſſe, & ſuo reſponſo illorum ora obturaſſe: deinde ipſum Ioannem de ipſo teſtimonium perhibuiſſe, & dixiſſe ſe non eſſe dignum qui calciamenti IESV corrigiam ſolueret. Hac collatione facta inuicem dicebant: Quum Ioanni, qui nullum ædidit miraculum, tanta à Iudæis adhibita ſit fides, tantùmque apud Iudæos valuerit eius authoritas, multò magis credendum eſt IESV, qui tot tàmque admirandis ſignis & prodigiis ſermones ſuos confirmat, & fidem ſuis dictis conciliat. Obſerua ad huius ſententiæ explanationem & clariorem ſenſum habendum, multum iuuabit ſi ſubaudieris, IESVS autem fecit tot miracula, vt collatione ſubodoremus Ioannem ad ſuam doctrinam ſine miraculis multos traxiſſe: IESVM verò etiam afflictum & vexatum, tot miraculis ad ſuum Euangelium multos pellexiſſe. Signanter dicitur: Ioannes quidem ſignum fecit nullum. Quemadmodum corpus Moyſi & ſepulchrum eius hactenus non apparuerunt, ſed abſcondita ſunt non ſine prudenti ac iuſta Dei prouidentia, ne ſuperſtitioſuli Iudæi viſitando ſepulchrum in idololatriæ præcipitium ſeſe darent: ita ſapientiſſimo Dei conſilio Ioannes Propheta & pluſquam Propheta (quo alioqui inter natos mulierum non ſurrexit maior) nullum ſignum fecit. Difficillimum certè fuiſſet, ſi doctrinæ Ioannis acceſſiſſent miracula, auertere populum ne ipſum eſſe CHRISTVM credidiſſent. Diſtribuuntur enim dona Dei pro ipſius bona voluntate, non omnibus omnia, ſed ſingulis ſingula, quemadmodum membra in corpore non eundem actum habent. Refert quidem coram Deo donatum eſſe fide viua, quæ iuſtificat: reliqua autem dona, ſiue corporalia ſiue ſpiritualia, vt donum prophetiæ, miraculorum, linguarum & huiuſmodi non iuſtificant: ſed collata ſunt ad ædificationem corporis CHRISTI, quod eſt Eccleſia, & ad commendationem & gloriam Dei, & verbi.

Christi & Baptiſtæ collatio. *Perſuaſio ad fidem Chriſti.* *Baptiſta nullū fecit ſignum.* *Dona, pro bona Dei voluntate diſtribuuntur.* *Gratia duplex iuſtificans, & quæ non iuſtificat.*

Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de eo, vera erant.

Occupatio eſt ſuperioribus annexa. Reſponſabit aliquis: Ioannes nullo ſigno confirmauit ſuam doctrinam, ideo non eſt certa. Reſpondetur: Omnia autem, &c. Licet Ioannes nullum ſignum fecerit, tamen certa eſt eius doctrina. Nam nunc res ipſa declarat ex admirandis IESV prodigiis verum fuiſſe teſtimonium Ioānis, quum IESVS plura præſtet, quàm Ioannes de IESV ſit pollicitus. Opera quæ Chriſtus fecit, affirmant Ioannis teſtimonium fidele, doctrinam certam, & ipſum à Deo miſſum.

Baptiſtæ doctrina eſt certa etiam citra miraculum.

Et multi crediderunt in eum.

En potentia & fructus verbi. Teſtimonio Ioannis (cuius non leuis erat apud Iudæos authoritas) operibus diuinitatis, ſignis & miraculis multi perſuaſi ſunt credere IESVM eſſe Meſsiam: Phariſæis interim, Scribis & Sacerdotibus in ſua malitia perſiſtentibus.

CONCILIATIO.

Quid hic Dominus damnat paſtorem fugientem: quum Paulus Damaſci in ſporta noctu per murum demiſſus aufugerit? Actorum capite 9. Et ipſe Dominus diſcipulis dixit (Matthæi cap. 10.) Si perſequuti vos fuerint, fugite ex vna ciuitate in aliam? Reſpondeo: Quum in perſequutione ſolùm quæritur perſona paſtoris, non autem officium aut miniſterium eius, paſtor iure poteſt fugere. Vt de hac re eruditiſſimè diſputans Auguſtinus, affirmat, ad Honoratum ſcribens, Epiſtola 180. Quòd ſi paſtor cum toto grege impeteretur, & ex eius fuga multum doctrinæ ſanæ, & gregi incommodaretur, fugiendum non eſſet. Si verò ipſe paſtor pro hac cauſa perſequutionem pateretur, nihilque incommodi foret gregi ex fuga, quòd alii adeſſent qui ex æquo cultum Dei exequerentur, iure fugere poteſt. Sic enim Paulus è Damaſco aufugit: ſic Athanaſius fugit ab Alexandria metu Conſtantini Imperatoris hæretici, egitque Treueris apud ſanctum Maximium epiſcopum: & ibi latitans, ædidit ſymbolum illud cæleſte ac diuinum, Quicunque vult ſaluus, &c. Auguſtinus putat eos fugere, qui dum loquendum eſt, tacent,

Quando Paſtori liceat fugere.

timentes ſuo lucro aut commodo temporali. Huic non abſimile eſt quod ait Gregorius, Fugit non mutando locum, ſed ſubſtrahendo ſolatium: fugit, quia iniuſtitiam vidit, & tacuit: fugit, quia tacendo ſeſe abſcondit.

CONCILIATIO SECVNDA.

Quid hîc Chriſtus pronuntiat: EGO & Pater vnum ſumus: quum infrà cap. 14. dicat, PATER maior me eſt? Reſpondeo iuxta beati Auguſtini ſententiã, Tomo 4. lib. vno. 83. quæſtionum, quæſtione 69, Qui Filium Dei (ait) Patri æqualem non eſſe contendunt, ſolent vſurpare familiarius hoc teſtimonium Pauli, 1. Corinth. 15, Quum autem omnia ei ſubiecta fuerint, tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus. *Errorum origo.* Non enim poſſet error oboriri palliatus nomine Chriſtiano, niſi de Scripturis non intellectis. Dicunt enim, ſi Filius & Pater vnum ſunt, quomodo ſubiectus erit? ſi æqualis, quomodo maior eſt Pater? Obſeruanda proculdubio eſt regula *Clauis Scripturæ* catholicæ fidei, quæ ſic habet, vt quum aliqua in Scripturis dicuntur de Filio, quòd ſit minor Patre, ſecundum ſuſceptionem hominis intelligantur: quum verò ea dicuntur quibus demonſtratur æqualis, ſecundum id quod Deus eſt, accipiuntur. Apparet ergo quemadmodum dictum ſit, Pater maior me eſt, & Ego & Pater vnum ſumus. Pater maior eſt Filio, vt homine: Chriſtus, vt Deus, & Pater vnum ſunt.

CAPVT VNDECIMVM.

ERAT autem quidam languens Lazarus à Bethania, de caſtello Mariæ & Marthæ ſororum eius. *Lazarus infirmus. Maria, ſoror Marthæ.* Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis ſuis. cuius frater Lazarus infirmabatur. Miſerunt ergo ſorores ad eum, dicentes, Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem IESVS, dixit eis: *Infirmitas ad gloriam Dei.* infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei: vt glorificetur Filius Dei per eam. Diligebat autem IESVS Martham, & ſororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodem loco duobus diebus, deinde poſt hæc dixit diſcipulis ſuis, Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare: & iterum vadis illuc? *Hora dici duodecim.* Reſpondit IESVS: Nonne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucẽ huius mundi videt: ſi autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux nõ *Dormire.* eſt in eo. Hæc ait: & poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit: ſed

Languens) quia infirmabatur. Caſtello) oppido.

Eodem) quo erat. Si quis ambulauerit) lucente ſole. quaſi dicat, Si quis verſatus fuerit mecum quandiu prædicauero, omni iniuria immunis erit. Eſt ſimilitudo conciſa. Præterea vt ſi quis nocte, &c. Sic vbi hæc vita functus fuero, vexabimini & diſcruciabimini, Matth. 9. Quum ablatus fuerit ſponſus ab eis, ieiunabunt, &c.

ſed vado vt à ſomno excitem eum. Dixerunt ergo diſcipuli eius, Domine, ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem IESVS de morte eius: illi autem putauerunt quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo IESVS dixit eis manifeſtè, Lazarus mortuus eſt: & gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam non eram ibi, ſed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos, Eamus & nos, & moriamur cum eo. Venit itaque IESVS, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo vt audiuit quia IESVS venit, occurrit illi. Maria autem domi ſedebat. Dixit ergo Martha ad IESVM, Domine, ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus: ſed & nunc ſcio quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi IESVS, Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha, Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die. Dixit ei IESVS, Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi, Vtique Domine: ego credidi quia tu es CHRISTVS Filius Dei viui, qui in hunc mundum veniſti. Et quum hæc dixiſſet, abiit & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens, Magiſter adeſt, & vocat te. Illa vt audiuit: ſurgit cito, & venit ad eum. nondum enim venerat IESVS in caſtellum: ſed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam, quum vidiſſent Mariam quia cito ſurrexit & exiit, ſequuti ſunt eam, dicentes, Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo quum veniſſet vbi erat IESVS, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, ſi fuiſſes hîc, non eſſet mortuus frater meus. IESVS ergo vt vidit eam plorantem & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine, veni & vide. Et lachrymatus eſt IESVS. Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur? IESVS ergo rurſum fremẽs in ſemetipſo venit ad monumentum. Erat autem ſpelunca: & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait IESVS, Tollite lapidem. Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine, iã fœtet: quatriduanus eſt enim. Dicit ei IESVS: Nónne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?

Vt credatis) ſubaudi me eſſe Meſſiam, cuius rei dubitatio obrepſiſſet animis veſtris, ſi præſente me homo mihi amicus mortuus fuiſſet.

Et moriamur) vt moriamur.

Habentem) iacentem & agentem.

Thomas.

Luctus propter Lazarum mortuum.

Martha Incredula.

Ego ſum, &c.) id eſt ſum author reſurrectionis & vitæ.

Reſurrectio. Vita.

Fides & confeſſio Marthæ.

Veniſti) venturus erat.

Silentio) clanculum.

Maria plorans currit ad Chriſtum.

Infremuit) id eſt in animo & in corde.

Ieſus triſtis lachrymatur ob infidelitatem Iudæorum.

Tulerunt ergo lapidem. IESVS autem eleuatis ſurſum oculis, dixit, Pater, gratias ago tibi quoniam audiſti me, ego autem ſciebam quia ſemper audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Hæc quum dixiſſet, voce magna clamauit, Lazare, veni foras. Et ſtatim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius erat ſudario ligata. Dixit eis IESVS: Soluite eum, & ſinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, vt viderant quæ fecit, crediderũt in eum. Quidam autem ex ipſis abierunt ad Phariſæos: & dixerunt eis quæ fecit IESVS. Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic: omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Vnus autem ex ipſis, Caiphas nomine, quum eſſet Pontifex anni illius, dixit eis, Vos neſcitis quicquam nec cogitatis: quia expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed quum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit quòd IESVS moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ab illo ergo die, cogitauerunt vt interficerent eum. IESVS ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in regionem iuxta deſertum in ciuitatem quæ dicitur Ephrem: & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Proximum autem erat Paſcha Iudæorum: & aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione, ante Paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos. Quærebant ergo IESVM, & colloquebantur ad inuicem, in templo ſtantes: Quid putatis quia non venit ad diem feſtum iſtum? Dederant autem Pontifices & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.

Suſcitatur Lazarus. — *Credũt Chriſto* — *Cõſilium Phariſæorum contra Chriſtum.* — *Caiphas prophetat Chriſto moriendum.* — *Ieſus fugit Iudæos.* — *Ephrem.* — *Sanctificare ſe* — *Sacerdotes inhiant Chriſtum comprehendere.*

Lapidem) ſub. à loco vbi is qui mo tuus fuerat, erat poſitus. — *Inſtitis) faſciis ſepulchralibus.* — *Põtifices) principes ſacerdotũ.* — *Cogitauerunt) conſultauerunt.* — *Apud) inter.* — *Abiit) illinc.* — *Ephrem) quidam legunt Ephraim.* — *Sãctificarẽt) purificarent, id eſt vt ſe præpararent orationibus & ſacrificiis, perſoluendo ſcilicet ante feſtũ ſacrificia & vota quæ Deo debebant.* — *Putatis) videtur vobis.*

Erat autem quidem languens Lazarus. CAPVT XI.

INSIGNI hoc miraculo de ſuſcitato Lazaro, pergit Euangeliſta declarare IESV CHRISTI diuinitatem. Pauca ex miraculis Domini commemorauit, hoc enim ſextum, eſt quinquè ſuperioribus excellentius: ſed ſingulari delectu ac gradatione ſex hæc ſigna conſcripſit. Magnificentius vtique erat ex quinque panibus & duobus piſcibus ſaturare quinque millia hominum, quàm fuerat apud Canas Galilææ, mutatio aquæ in vinum in nuptiis. Similiter copioſior liberalitas fuit reſtituere ſanitati eum qui triginta octo annos morbo detentus, in grabato decubuerat, quàm quòd puerum reguli febricitantem ſanauerat. His quatuor ſignis longè ſplendidius admirabiliúſve fuit, cæco nato viſum dare. Omnibus verò adhuc maius eſt, quòd Lazarum mortuum, quartum iam diem in ſepulchro agentem, rediuiuum fecit, & in vitam reuocauit. Hæc dum attendimus, mirabilia Chriſti opera cognoſcimus, & credimus quòd omnis qui credit in CHRISTVM, verè reſurgit, & omnis qui peccat, moritur: ſed mortem carnis, omnis homo timet,

Gradatio miraculorum.

mortem

Mors duplex.

mortem animæ pauci. Proinde quò magis Dominus ad diem ſuæ mortis appropinquabat, eò feruentius munus ſuum obibat, admirabiliora ſigna in ſuæ legationis ſpecimen faciebat, clariúſque cum verbis tum factis, ſuam perſonam, ſuum officium, ſuam legationē aperiebat. Quòd ſi diligenter animaduerterimus, obſeruabimus quæ à quinto capite Euangeliſta narrarit, omnia facta eſſe intra vltimum prædicationis Domini annum. In Galilæa enim circa feſtum Paſchæ, pauit quinque millia hominum. In Pentecoſte, ſanauit Hieroſolymis illum qui triginta octo annos morbo correptus in grabato decubuerat. Sequēti Tabernaculorum feſto, non ſolùm quæ ſeptimo capite ſcribuntur, fecit, ſed etiam cæco nato viſum dedit. Poſtea feſto Dedicationis, interrogatus quis eſſet, palam commemorauit quæ decimo capite narrantur. Deinde inſtante iam vltimo Paſchate, ſuſcitauit hunc Lazarum: atque hac ſuſcitatione, oblata eſt occaſio, per quam maximè redderetur illuſtris CHRISTI, Patríſque gloria, & ad homicidium irritaretur Phariſæorum iniquitas & malitia. Hæc omnia voluit Chriſtus gerere in feſtiuitatibus & Hieroſolymis, ſuámque virtutem magnificentius exerere, vt hoc modo toti Iudaicæ genti (cui peculiariter eo quidem temporis miſſus erat) ſeſe commodius & apertius inſinuaret: nihílque omitteret, quod ſibi à Patre præſcriptum eſſet, dicerétque quod Eſaias nomine eius cap.5. ſcripſit, Nunc ergo habitatores Hieruſalem, & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam. Quid eſt quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? Huius capitis cum præcedente cohærentia, petita eſt à circunſtantia perſonæ Lazari languentis. Quum dicitur, ERAT QVIDAM languens, explicatur neceſſitas, quæ vbi adeſt, ibi locum habet medicus CHRISTVS. Huius languidi hiſtoria nos hortatur & erudit, vt ne quis moleſtè grauatímque ferat, ſi boni & Deo amici viri morbo teneantur, quia & Lazarus, quum eſſet amicus CHRISTI, ægrotauit. LAZARVS, Hebraicè ſignificat cui auxilio eſt Deus. Magnificum enim Dei auxilium hic Lazarus experturus erat, qui quatriduanus mortuus; voce CHRISTI factus eſt rediuiuus. Eadem ratio nominis apparet in illo Lazaro, cuius animam deportarant angeli in ſinum Abrahæ, qui hîc viuens non poterat impetrare micas cadentes de menſa diuitis epulonis, canes humaniores & magis ſibi propitios quàm homines ſentiens. Lazarus adumbrat peccatores, qui in peccatis mortui ſunt: è quibus liberari nō poſſunt niſi per CHRISTVM. Narrat igitur Ioannes (dum Chriſtus apud Iordanem commoratur) quid acciderit: nimirum quendam Lazarum nomine, in oppidulo Bethania morbo decumbere.

Quæ vltimo ſuæ prædicationis anno, Chriſtus operatus ſit.

Chriſtus medicus, vbi neceſſitas.

Lazarus.

A Bethania.

Lazarus erat Bethanienſis. BETHANIA interpretatur domus obedientiæ. Oppidulum eſt in latere montis Olíueti, diſtans ab Hieroſolymis ſtadiis quaſi quindecim: id eſt duobus fere miliaribus.

Bethania.

De caſtello Mariæ & Marthæ ſororum eius.

Appoſitio eſt, declarans Bethaniam eſſe caſtellum ſiue oppidulum ſpectans ad Mariam Magdalenam & Martham Lazari ſorores. Non deſunt qui ad hunc modum interpretentur: AEgrotabat Lazarus Bethanienſis à caſtello Mariæ & Marthæ huius ſororis. MARTHA interpretatur prouocans, vel Syriacè, domina, vel doctrix.

Martha.

Maria autem erat quæ vnxit Dominum, & exterſit pedes eius capillis ſuis.

Hæc velut exegeſis quædam appoſita ſunt ab Euangeliſta, vt intelligamus de qua Maria loquatur, quum ſint multæ Mariæ. MARIA interpretatur exaltata, vel amaritudinis mare: aut ex Syro & Hebræo, Domina maris. Maria, filia fuit Amram filii Caath, ſoror Aaron & Moyſi. Numeri cap.27. Filius Eſra, 1. Paralip.4. Nomen item Virginis quæ Filium Dei concepit, tulit in vtero, & peperit, Matth. 1. Luc.2. Paulus Roma. cap.16. de quadam Maria loquitur. Hæc de qua hîc fit mentio, multis circunſtantiis explicatur quæ fuerit. Hæc ipſa eſt de qua ſequenti capite, & apud Lucam, cap. 7. fit ſermo, cuius verba hoc loco Ioannes Euangeliſta repetit. Hæc Maria erat illa quæ feruenti amore erga IESVM, vnxerat caput illius in conuiuio accumbentis pretioſo vnguento, ac pedes lachrymis irrigatos capillis exterſerat. Non inconſultò hæc addidit Euangeliſta de certitudine Mariæ, vt oſtenderet ſe nō ignoraſſe tam inſignē hiſtoriam de Maria Magdalena pœnitētium viuo exemplari: quæ ex verbo Dei concepto, & peccatorū cognitione, mox fide viua in CHRISTVM, ſeipſam ad ſuí iuſtificationē erexit, & operibus charitatis ſe accinxit, declarās quam in Chriſtum fidē habuit. Vngere enim Dominū vnguēto, & extergere pedes eius capillis, fuerūt in

Maria.

Magdalena conuerſio.

Vngere Dominum.

Maria charitatis opera,& maturi fidei fructus. Obſerua. ET EXTERSIT pedes eius capillis ſuis. Verba ſunt Lucæ Euangeliſtæ,& officia Mariæ à Ioanne recenſita: vt vnica intelligatur Maria,quæ hìc,& à Luca,cap.7.narratur.

Cuius frater Lazarus infirmabatur.

Quemadmodum pauld antè prænominans Mariam, cuius Martha ſoror eſſet: inſinuauit Mariam maiorem & principaliorem: ita nunc dicens Lazarum fuiſſe Mariæ fratrem, videtur ſignificare Lazarum aliquid nominis à Maria ſorore accepiſſe. Hæc dum facit, ſimul addit, INFIRMABATVR: præmittens neceſſitatẽ,vt cauſam vrgentẽ CHRISTVM.

Miſerunt ergo ſorores eius ad eum.

Maria & Martha ad Christũ mittunt.

Viua fides ſeipſam exerit. Miſſio enim ad Chriſtum,effectus fidei eſt, teſtificans quantum fidei in Chriſtum haberent Maria & Martha. Quum Lazarus graui morbo periclitaretur,ſorores (quibuſcum ſingularis quædam amicitia intercedebat Domino IESV, vnde ſibi de medela Chriſti perſuadebant) mittunt ad illum, qui nuntiet Lazari amici morbum. Rogabit aliquis: Quare mittunt ad IESVM,& ipſæ non proficiſcuntur,ſicut Centurio & Regulus? Proculdubio ſufficit amanti nuntiare: qui non deſerit quem amat. Secundò: harum tanta erat in Chriſtum fiducia, vt certò ſtatuerent apud ſe CHRISTVM preces exauditurum. Tertiò,mulieres erant timidulæ,vt eſt illarum genius, quas periculoſum fuiſſet domo ad ruſticationem & peregrinationem progredi. Quarto: graui dolore tenebantur, occupatæ circa fratrem.

Dicentes,Domine,ecce,quem amas,infirmatur.

Dominus.

Nihil apprecantur: putant ſatis eſſe nuntiaſſe neceſſitatem amãti. Verbo DOMINE, ſorores captant beneuolentiam à perſona & potentia Chriſti, quem confitentur poſſe iuuare. Eſt certè, DOMINVS, vox potentiæ. Addunt attentionis particulam, ECCE. Quaſi dicerent: De re ſeria agitur, nempè de neceſſitate fratris, qui iam agere animam videtur. Ad miſerationem Dominum mouere laborant, dum prærogatiuam (qua amicus dicebatur) non autem Lazari meritum afferunt: & admiratione quodammodo pronuntiant, INFIRMATVR, ac ſi admirarentur quomodo ægritudine correptus eſſet Lazarus, à CHRSSTO dilectus. ECCE,quẽ diligis,ægrotat: Amicus amici officiũ & beneuolentiam poſtulat. His plura inſinuant, quàm ſi ſimpliciter petiuiſſent, Domine, ſana Lazarum. Hic locus nos admonet, vt quemadmodum ſorores Lazari ſolam fratris neceſſitatem Chriſto nuntiant, neque locum,neque tempus, neque methodum ad ſanitatem conferendam præſcribentes: ita ſi oratione aliquid petimus, noſtra neceſſitas proponenda eſt Domino. Qua in re cauendum eſt præſcribamus illi aut tempus aut modum: ſatis eſt ex fide & fiducia in ipſum,explicare neceſſitatem, qui nouit vbi & quando auxiliandum eſt. Ad hunc modum rogauit Ioſaphat (2.Paralipom. cap. 20,) In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos: ſed quum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolùm habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Hoc etiam modo orat Centurio (Matth.8,) Domine: puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Non addit Centurio modum aut tempus ſanandi, ne videatur Domino methodos ſanitatis præſcribere. Huc pertinet quod ſcribitur Iudith cap.7. & 8. Arguit ſacerdotes Iudith quod ſtatuerint ſe quinque duntaxat dies à Domino miſericordiam expectaturos. Quid eſt hoc verbum (ait) in quo conſenſit Ozias, vt tradat ciuitatem Aſſyriis, ſi intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? Et qui eſtis vos, qui tentatis Dominum? Non eſt iſte ſermo qui miſericordiam prouocet: ſed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitrium veſtrum diem conſtituiſtis ei? Sed quia patiens Dominus eſt, in hoc ipſo pœnitemini, & indulgentiam eius fuſis lachrymis poſtulemus. Hactenus illa. Quum igitur oramus Dominum, & petimus nos adiuuet, non ſunt illi conditiones auxilii præſcribendæ. Propoſita neceſſitate & petito ex fide auxilio, expectemus, eius promiſſionibus adhærentes, & nihil feſtinantes, aderit ille auxilio opportuno.

Neceſſitas in oratione explicanda.

Orantes nihil præſcribamus Chriſto, de modo auxiliandi.

Audiens autem IESVS, dixit eis.

En Chriſti philanthropia & viuæ fidei efficacia. Rogantes audit,ſuóque reſpõſo dignatur. Hæc nos inuitant vt contradamus nos Chriſto,qui credẽtes & fidẽtes audit & cõpellat.

Infirmitas hæc non eſt ad mortem,ſed pro gloria Dei; vt glorificetur Filius Dei per eam.

Dominus

Dominus nuntio ad ſorores dicit, morbum non eſſe capitalem & deploratum. Quo reſponſo non ſolùm illas, ſed credẽtes omnes conſolatur, afferens paucis verbis ſummã totius Euangelii. Nimirum doctrina Euangelii læta omnia nuntiat, non affert mortẽ, ſed CHRISTVM vitam: annuntiat infirmitates noſtras quales quales fuerint, non eſſe ad mortem vt pereamus, ſed ad gloriam Dei, qui omnium miſereri vult, vt inde glorificetur Filius Dei.

Euangeliũ lætum eſt.

Particula VT, hoc loco, Vt glorificetur, &c. non cauſæ ſed euentus ſignificatiua eſt.

Vt, particula.

Cur igitur Lazarus animam efflat? cur moritur? an mendax eſt hoc reſponſum, Infirmitas hæc non eſt ad mortem? Abſit. Nam IESVS CHRISTVS in mundum veniens, non mortis, ſed vitæ nuntius eſt, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Qui non venit vt iudicet mundum, ſed vt mundus per ipſum ſaluetur.

Infirmitas non ad mortem.

Nouus eſt eius cantus, à ſeculo non auditus: nam ante CHRISTI aduentum, lex annuntiabat peccatum, & peccati auctoramenta: quæ ſunt afflictiones, calamitates, & mors: oſtendens illa eſſe Dei irati ſigna. Geneſ. cap. 3, Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti de ligno, maledicta terra in opere tuo, &c. Deuteron. cap. 28, Venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & apprehendent te, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, &c. At longè alia canit CHRISTVS, noua prædicat. Quæ? Mortem non eſſe mortem, afflictiones non ſemper eſſe ſigna irati Dei, ſed inſtrumenta quibus Deus glorificatur.

Chriſtus nouam muſicã attulit.

Prius ex præcedentibus notum eſt piis, & iis qui Euangelium ſuſceperunt, Ioan. 3, Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et in hoc capite, paulò pòſt dicetur: Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Mors Lazari, ſeparatio quidem fuit animæ à corpore, quam mortem temporalem dicunt, & ſomnum quendam eſſe Scriptura prædicat: ſed non eſt illa mors, qua perit in æternum qui verè moritur. Poſterius verum eſſe docet hic locus, quòd afflictiones non ſemper ſunt ſigna irati Dei, ſed inſtrumenta quibus Deus glorificatur.

Afflictiones nõ ſemper ſunt ſigna Dei irati.

Non erat Deus Lazaro iratus, qui pius & Chriſto amiciſſimus erat, tamen morbo afflictus eſt & mortuus. Ne nobis indignum videatur, ſiquando boni veræque pietatis cultores huius mundi calamitatibus affliguntur, Deo veluti diſſimulante, vel quia ſic expedit ipſis qui patiuntur: vel quia ſic conducit ad illuſtrandam Dei gloriam: non quòd Deus humanis malis procuret ſuam gloriam, ſed quòd mala quæ nobis iuxta humanæ conditionis legem, caſúve obueniunt, vel in noſtram ſalutem, vel in ſuam gloriam, hominũ cauſa vertere ſoleat.

Mala noſtra in gloriam Dei verſa.

Hoc peculiare & familiare eſt Deo, vt quos amat, caſtiget: & in primis pii affliguntur, non vt pereant, ſed vt ſaluentur, & glorificetur per illos Deus.

Afflictiones propter gloriam Dei.

Hiere. cap. 25, Ecce in ciuitate in qua inuocatum eſt nomen meum, ego incipio affligere. Huc pertinet quod ſcribitur 1. Pet. cap. 4, Quoniam tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? De his plura ſcripſimus ſuprà capite 9. de cæco nato, Colligamus ex his, afflictiones nobis accidere, vt per earum occaſionem illuſtretur gloria Dei, & huius virtute depulſis afflictionibus, cum mutua gloria glorificetur Filius Dei, dum Pater Filio afflictionibus imperat, & afflictos liberat è cruce. Proinde peccatis ſubiecti ſumus, non vt pereamus, ſed inde ſequitur gloria Dei. Ad Galat. 3, Concluſit Scriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide IESV CHRISTI, daretur credentibus. Ad Roman. cap. 3, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in CHRISTO IESV, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem, in ſanguine ipſius: ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione Dei, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Obiter dixerim Deum habere longè alia inſtrumenta, quibus glorificatur, quàm habeat mundus. Mundus elegit gloriam, ambitionem, opes, diuitias, honores, potentiam, ſapientiam & huiuſmodi, vt hinc aliquid glorietur. At Chriſtus alia elegit. 1. Corinth. cap. 1, Videte enim vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret, vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.

Inſtrumenta mũdi ad gloriã. Dei inſtrumenta ad ſuam gloriam.

Hic locus nos hortatur ne cõſentiamus rationi humanæ, quæ negat Deum reſpicere res humanas, & adſcribit aduerſa & proſpera caſui & fortunæ. Profectò afflictiones voluntate Dei nobis accidunt, vt per eas glorificetur Deus. Nam dũ Deus ex afflictionibus nos educit & liberat, cognoſcitur & nota fit eius potentia: & quanto infirmiorẽ ſanat CHRISTVS, tanto maiorẽ inde conſequitur gloriã: quẽadmodũ & medicus ex morbis maximis, vbi illos pepulerit, maximam ſibi gloriã comparat. Quid ergo dicemus, aut

Fortunæ nõ adſcribendæ afflictiones.

Paulus Roma.cap.6, Manebimus in peccato, vt gratia abundet? Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Quidam textus habent, Vt glorificetur Filius Dei per eum. Græcis eſt διαὐτῆς, id eſt per eam. Gloſſa (quam interlinearem dicunt) legit, Per eam, ſupple infirmitatem.

Diligebat autem IESVS Martham & ſororem eius Mariam, & Lazarum.

Cum hac familia Mariæ, ſingularis amicitia intercedebat Domino IESV. Ingens hæc dilectio oſtendit cauſam, cur ſorores illæ non fuerint ad Chriſtũ profectæ. Sufficiebat amico amici neceſſitatẽ ſignificare. Obſerua in verbo DILIGEBAT, expreſſam eſſe Chriſti philanthropiã, qua etiã peccatores diligit ipſe nõ peccator, verùm purus & immaculatus.

Chriſtus purus, etiam peccatores diligit.

Vt ergo audiuit quia infirmabatur.

AVDIVIT, ex miſſis ad ſe legatis à Maria & Martha ſororibus. Obſerua Chriſtum exhibere ſeipſum beneuolum & attentum rogantibus ſe.

Tunc quidem manſit in eodem loco, duobus diebus.

TVNC quidem, ſcilicet audita etiam infirmitate Lazari, non mox abiit, ſed manſit in eodem loco duobus diebus: vt doceat quòd iuuat quando ipſe vult: & ne in petitione præſcribatur illi tempus quando exaudire debeat, manet duobus diebus. Non negat: ſed differt exauditionem: oſtendens in ſumma patientia expectandum eſſe donec exaudiat. Biduum commoratus eſt haud negligens amici periculum, ſed maiorem occaſionem edendi miraculi expectat, vt ſimul ipſe paulò pòſt moriturus, diſcipulorum adhuc imbecillium animos ad ſpem reſurrectionis erigeret. Paſſus eſt IESVS Lazarum in morbum atque etiã in mortem incidere, & ſepeliri: nequis obiiceret grauationẽ quadam vel extaſi ipſum laboraſſe, & non fuiſſe mortuum. Obſerua. Quanquam CHRISTVS cognoſcat infirmitates & afflictiones noſtras, non tamen ſtatim exaudit, ſed diſſimulare videtur ſe non exaudire, & derelinquere ſuos in mediis malis, quaſi videatur ſuorum oblitus: ſed pòſtea glorioſius eos è mediis malis eripit. Sic reliquit Abelem in manu fratris ſui: ſed poſt mortem clamat eius ſanguis. Sic reliquit Ioſeph longò tempore in ſqualore carceris: ſed poſtea ſublimius eum extulit. Differt auxilium, vt probet fidem noſtram, & tentatiõne ipſam exerceat. 1. Petri. 1, In quo exultabitis modicum, nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus, vt probatiò veſtræ fidei multo pretioſior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem & gloriam & honorem, in reuelatione IESV CHRISTI. Iacobi. 1, Beatus vir qui ſuffert tẽtationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet corònam vitæ, quá repromiſit Deus diligentibus ſe. Aut Deus auxilium differt, vt ſolus auxiliaris titulum habeat.

Exauditio expectanda.

Auxilium Deus differt, non aufert.

Fidem noſtram Deus probat.

Deinde poſt hæc dixit diſcipulis ſuis.

Lazari amici morbum, etiam priuſquam nuntiaretur, nõ ignorabat, ſed ad futuri miraculi magnitudinem excitandi erant diſcipuli: quorum etiam animos præparare expediebat, qui valde timebant in Iudæã redire. Magnam affert piis conſolationem quum legũt Chriſtum tandem quærere occaſionem iuuandi nos, & ſe tandem ad iter accingere.

Eamus in Iudæam iterum.

Diſceſſit CHRISTVS vt homo, ne lapidaretur: (ait Auguſtinus) in redeundo quaſi oblitus infirmitatem, oſtẽdit poteſtatem. Hortatur diſcipulos, illiſque addit animos, verbo EAMVS: quod eſt animi fidentis Deo Patri, tanquam illi qui curam habeat de Filio. Eamus quò me vocat meum officium: illuc vadam mea requirit vocatio: hoc poſtulat proximi charitas, & neceſſitas ſic vrget. Diſtulit CHRISTVS ſuum aduentum poſt ablegatum ſororum nuntium quandiu placuit: qui tempore opportuno, quod ſibi viſum eſt, venit ad amicum. Pſal. 9, Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Addidit IN Iudæam, ſupple, quæ eſt circa Hieruſalem, vt paulò pòſt dicemus: iterum præmonens illos ne repentino abſceſſu turbentur, & ſubito reditu, animi eorũ cõſternati fatiſcerent, ſi abducerentur è deſerto, tutiore loco, in regionem in qua nuper magiſtrum viderant è manibus Iudæorũ lapidare volentiũ, elapſum: ſed vt præmeditatiòne, ac præcogitatione aduerſus ea quæ ingruere poſſent pericula, præmuniti eſſent: intelligeréntque magiſtrũ ſuũ voluntariè ſeipſum ad hæc accinxiſſe, etiã periculo vitæ imminente. Obſerua: Quũ CHRISTVS venerit ad Lazarũ quando ſibi ita viſum eſt: admonemur ne Deo præſcribamus tẽpus exauditionis, ſed in fide neceſſitatẽ explicemus, quã tẽpore opportuno, & modo quẽ ignoramus, leuabit. Fidamus tãtùm, ipſũ nos ex fide petẽtes nõ deſerturũ.

Methodus auxilii non præſcribẽda Deo.

IVDAEA interpretatur Laudatio ſiue Confeſſio.Iudæa,quæ & Cananæa & repromiſsionis terra,quæ Sancta in Scripturis Sacris nuncupata eſt,Syriæ regio in Aſia maiore, ad Orientem habet mare mortuum, quod & ſalſum,(Numer.34.)vbi quondam Sodoma & Gomorrha vrbes. Ad Aquilonem Galilæa cubat:in cuius tergo Libanus mons,terminus Iudæ eminet. Occidentem verſus,Philiſtiim,quæ Palæſtina & Allophylorum terra dicitur: incipit vltrà quàm mare magnum. Ad Meridiem Amalecitæ habitant,Numeri 13. Iudæa aliquãdo tota terra duodecim Tribuũ appellatur,velut Marci ca.3.& Pſal.76, Notus in Iudæa Deus. Aliquando duæ tantùm Tribus, Iudæa & Beniamin appellitantur, ad diſtinctionem Galilææ & Samariæ,aliarũmque in terra repromiſsionis regionũ. Obſeruabis itaque apud hiſtoricos Iudæam pertinere ad Palæſtinam: Galilæam verò atque Samariam ad Phœnicē. Nemo vel mediocriter in Sacris eruditus ignorat, poſt Salomonis mortem, decem Tribus Iſrael defeciſſe à Roboam ad Ieroboam Ephratæum,3 Reg.12. Exinde duæ Tribus, Iudæ ſcilicet & Beniamin(quæ ſemini Dauidis adhæſerant)nunc domus Dauid,nunc Regnum Iuda, Hieruſalem aut Beniamin in Scripturis potiſsimum à Prophetis nuncupantur. Sicut decem Tribus,quæ defecerant: Regnum Iſrael,domus Iacob & Ioſeph, Ephraim,Regnum Samariæ,Iſrael,Bethel,Bethauen appellantur. *Iudæa.* *Regnũ Iſrael.*

Dicunt ei diſcipuli.

Audito nomine Iudææ,diſcipuli non immemores quàm furerēt Phariſæi in Dominũ, & quoties ipſum lapidibus impetiiſſent,& manus illi iniicere conati fuiſſent,quum nondũ accepiſſent Spiritum Sanctum,adhuc puſilli & infirmi,humano ducti abantur ſenſu & prudentia humana,non ſolùm Domino, ſed ſibi etiam metuentes. Homines dare volunt conſilium Deo,diſcipuli magiſtro,ſerui Domino,ægroti medico: dicentes,

Rabbi,nunc quærebant te Iudæi lapidare,& iterum vadis illuc?

Dehortantur Dominum à repetenda Iudæa. RABBI ,id eſt magiſter: captatio eſt beneuolentiæ à dignitate perſonæ Chriſti. NVNC quærebant te,&c . Quaſi dicant: Num excidit tibi , quòd nuper in porticu Salomonis Iudæi te obruiſſent, niſi te ſubduxiſſes? & nunc eò proficiſceris? præſentibus etiam vitæ periculis teipſum manifeſtè exponis. Huius conſilii cauſa in diſcipulis fuit caro & infirmitas, quæ fugit & abhorret crucem. Ratio humana ignorat crucem eſſe viam ad gloriam: putat gloria ad gloriam eundum eſſe : puſilli adhuc diſcipuli(quantum mihi licet ex hoc loco coniicere) exiſtimabant Chriſtum fore carnalem regem,& regnum eius temporale & carnale. vnde mater filiorum Zebedæi(Matthæi cap.20)dixit, Dic vt ſedeant hi duo filii mei,vnus ad dexteram tuã,& vnus ad ſiniſtrã in regno tuo. Volentes itaque diſcipuli,bene quidem in ſpeciē intētione Chriſtum à cruce abducere,ne à tanta dignitate per Iudæos impediretur,conſilium dederunt Chriſto,ne abiret iterum in Iudæam. Non huic abſimile eſt,quòd Petrus Chriſtum,prudēter quidem pro ſua opinione,admonet,ne ſe tradat principibus Sacerdotum,Matth.cap.16. Sed vt dixit Petro, Abi poſt me Satana,nõ ſapis quæ Dei ſunt,ſed quæ ſunt hominũ: ita hoc loco reſpōdet, *Apoſtoli dehortantur Chriſtũ à repetenda Iudæa.* *Crux,via ad gloriam.* *Apoſtolorũ carnalis opinio de via ad gloriã.*

Reſpondit IESVS.

CHRISTVS carnalem diſcipulorum corrigens intentionem,& ſingulari ænigmate formidinem illorum conſolatus,docet ne ex metu vocationem noſtram pro Dei gloria, & proximi neceſsitate vrgente , aut negligamus aut ſuſpendamus : quam maturare debemus per totam vitam, & tempus noſtræ vocationi conceſſum : nihilque timendum eſſe iis qui CHRISTO adhærent,qui lux eſt mundi. Nox inanes habet formidines : dies neſcit huiuſmodi terrores. *Vocatio noſtra quandiu viuimus maturanda.* *Nox, non autem dies habet formidines.*

Nónne duodecim ſunt horæ diei?

Diuus Auguſtinus CHRISTVM interpretatur Diem: Duodecim horas, Apoſtolos: Ipſe enim dies eſt ex die,lumen de lumine: & ſuprà cap.8,ait, Ego ſum lux mundi. Et vt ſe diem oſtenderet,duodecim Apoſtolos elegit,de quibus nunc dicit, Nónne ſunt duodecim horæ diei? Ac ſi diceret: Vos qui eſtis horæ diei,quare ſic conſilium dare vultis? Horæ diem ſequuntur,& die moderante peraguntur. Chryſoſtomus bifariam exponit: Aut nihil eſſe timendum iis,qui ſibi nullius flagitii conſcii ſunt: aut luce nihil eſſe timendum : multò minus his,qui Chriſto(qui lux erat mundi)adhærebant. Præter has pias interpretationes , videtur mihi hic locus eſſe periphraſis temporis vocationi Chriſti cõceſſi, in quo debuit hic in terris expedire ſuum officium,vt intelligamus Chriſtum dixiſſe, Quid timetis,quia minis Phariſæorum terremini? Eamus,nihil adhuc periculi eſt : nondum enim aduenit tempus mortis meæ . Huc veni, eóque ſpectat meum officium,vt euangelizem : quo nondum *Dies, Chriſtus. Horæ, Apoſtoli.* *Chryſoſtomus.*

Dies Christi horas habet.

completo, nemo mihi vel tantillum incommodi inferre poteſt. Vt enim duodecim horæ diei ſunt, in quibus ambulare & agere homines omnia oportet (nam qui noctu negotia ſua agit, facile impingit, quũ die, vbi lumen mundi ſolem iſtum videt, non impingat:) ſic habeo diem meum (hoc eſt officium ſiue miniſterium meum) qui ſuis certis horis finitur. In hoc ergo perficienda ſunt quæ Pater mihi mandauit. Exuite igitur omnem formidinem ac timorem veſtrũ vanum pro me. Hic dies iam inclinat, nondum tamen cõpleui curſum Euãgelii mei. Et quanquam hora iam ferme vndecima fuerit, adhuc ambulo in die miniſterii mei, & nondum completa eſt duodecima. Proinde nihil mihi incõmodare poſſunt omnes aduerſarii: Reſponſabit aliquis: Cur igitur Chriſtus interdum fugit, & è mediis manibus inimicorum elapſus eſt? Certè fugit, quòd nondum mortis eius hora venerat: & vt doceret nos, ne tentemus Deũ, dũ nos cuiuis periculo exponemus: ſed iuſta & pia media à Deo nobis propoſita, tenẽda ſeruãdáque ſunt, donec curſus noſtri miniſterii finiatur: cuius & vitæ noſtræ corporalis, certus limes & finis à Deo præuiſus & circunſcriptus eſt, doctore Iob cap. 14, Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt, conſtituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt. Nam ſi noſtri capilli (res minutiſsima) in conſpectu Dei numerati ſunt (Matthæi cap. 10) quãto magis vitæ noſtræ momenta & articuli coram Deo numerati ſunt? Reſponſabit aliquis, Ergo ſecurè quibuſvis periculis nos obiiciemus, quandoquidem à Deo definitus eſt noſtræ vitæ terminus, citra cuius præſcriptum nullæ humanæ vires noſtræ incommodare poterunt. Reſpondeo: Abſit. Quum apud Deum certus, nobis autem incertus ſit vitæ noſtræ finis: non licet quibuſvis periculis ſeipſum exponere: quaſi verò nihil poſsit obeſſe ante eum diem præuiſum. Hoc re vera eſſet tẽtare Deũ, & verè Stoicum agere. Eſt quidem cognitus à Deo vitæ noſtræ terminus: ſed interim iuſſit ne temeritate quadam nos periculis exponamus, morte noſipſos afficiamus, & vt prudenti ac maturo conſilio vtamur mediis ad vitæ noſtræ conſeruationem, & pericula mortis pia prudentia euitemus. Sed ad inſtitutum redeamus. Non abſimili reſponſo vſus eſt Dominus, reſpondens Phariſæis dicentibus, Lucæ cap. 13, Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis, Ite, & dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſummor. Simili allegoria vſus eſt, ſuprà cap. 9, Me oportet operari opera eius qui me miſit, donec dies eſt. Paſsionis diem vocat, poteſtatem tenebrarum, & horam impiorum. Dies habet ſuas horas, nec noſtro arbitrio fit breuior aut longior. Et ego (inquit) tempus habeo præſcriptum, quo negotium redemptionis generis humani peragere debeam, quod Iudæorum malitia non poteſt anticipare: vnde nihil eſt quòd mihi timeatis. Proinde ſicut diei occaſio parua eſt, & facile elabitur: ita & occaſio vocationi & conuerſationi meæ in terris parua eſt, & facile elabitur. Quare occaſio maturanda eſt & vrgenda, ídque dum eſt capillata, ne fiat poſthac calua. Porrò ſuum illud tempus & aliàs Diẽ vocat, ſuprà cap. 8, Deſiderauit Abraham videre diem meum: vidit, & gauiſus eſt. Theophylactus tempus quod præceſsit paſsionem, vocat diẽ: & noctem, quo captus eſt CHRISTVS. Obſerua. Apud nos dies æquinoctialis duntaxat habet duodecim horas: aliis tẽporibus vel plures vel pauciores. Sed puto horas apud Iudæos fuiſſe inæquales, ſemper tamẽ inter exortũ & occaſum interceſsiſſe duodecim horas: & noctem, ſiue longiſsimam, ſiue breuiſsimã, totidem horis fuiſſe diſtinctam. Quidam aiunt Dominum voluiſſe his verbis ſignificare, QVVM duodecim horæ diei ſint, ſæpe etiam vno die homines animũ mutare: eóque fieri potuiſſe, vt hoſtes ſui conſiliũ mutaſſent, quum iam aliquot dies interceſſiſſent: aut certè inſinuauit illos nunc non valituros quod antea. Sequentia cum præcedentibus huic interpretationi non mihi accedere vidẽtur: propterea mihi arridet interpretatio, ſignificans Dominum voluiſſe inſinuare ſe oportere, tẽpore à Patre definito, opera Patris perficere, non ſecus atque homines die ambulare, & negotia ſua curare.

Chriſtus cur interdum aduerſarios fugit.
Periculũ adire non niſi in tempore licet.
Vita noſtræ finis à Deo præuiſus.
Periculis temerè ſe exponere, eſt tentare Deũ.
Hora impiorũ.
Occaſio amplexanda.

Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt.

Singularis eſt hæc ſimilitudo ſumpta à die, qua tẽpus officii & vocationis Chriſti deſignatur. Quemadmodũ qui negotia ſua agit die, & vocationem ſuam exercet, non impingit, quia videt lumen mundi, ſolem iſtũ: ita quia nondũ eſt nox, id eſt hora mortis meæ, dúmque habeo hoc tẽpus vocationi meæ & officio meo præſcriptum ad cõplenda Patris opera, ſequamini me, etiam redeuntem in Iudæã. Vos me duce nõ impingetis in aliquid impediẽs, non offendemini, nemo nocebit vobis, quia ambulatis in die, & lucem mundi videtis, id eſt meip-

Sol piorum, Chriſtus. Chriſtum ſequentes, non impingit.

eſt meipſum, qui ſum lux mundi. Non impingetis ad lapides Iudæorum volentium me lapidare, qui clarè in luce diuina videre poteritis ne impingatis. Illi autem quum cæci ſint, & nocte ambulent, facile impingent vel in lapides, vel parietes, aut gradus, &c. Valde conſolatorium eſt, Qui fide viua CHRISTVM, iuſtitiæ Solem, proſpicit, ambulans in vocatione ſua, & ſi carne & aliis Satanæ miniſtris impetitur, non tamen offendit, non impingit, non peccat, & aduerſus carnem ad peccatum ſolicitantem vigilat, dicens, Deus, Deus meus ad te de luce vigilo.

Si autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux non eſt in eo.

Impingere. Lucis abſentia cauſa offenſionis.

Quiſquis ſublato ſole AMBVLAT in nocte, id eſt ſi quis opportuno tempore vocationem ſuam non expedierit, nec curarit officium ſuum, ſed neglexerit, OFFENDIT ſiue facilè impingit, ſiue periculum patitur, nec id impunè fert. Cur ita? Rationem offenſionis addit ab abſentia lucis: QVIA lux non eſt in eo. Quaſi diceret, Quia ſine me nihil poteſtis facere. Quiſquis me abſente ābulare volet, impinget, & facilè in præceps ruet. Ex ſuperioribus colligamus CHRISTVM ſtudioſè hæc dixiſſe diſcipulis, vt ab illis timorē excuteret, & his ſignificaſſe, ꝙ quandiu ipſe cū diſcipulis verſaretur hîc in terris, nihil periculi illis immineret. quū verò ſublatus eſſet ab ipſis, inciderent in pericula, lapidationem, verbera, mortem, & eiuſmodi tormenta. Non huic abſimile eſt quod CHRISTVS (Marci cap. 2.) Ioannis & Phariſæorum diſcipulis, rogantibus, Quare diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Reſpondit: Nunquid poſſunt filii nuptiarū quādiu ſpōſus cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecū ſponſum, non poſſunt ieiunare: venient autem dies quum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus.

Hæc ait.

Hoc ſermone IESVS Apoſtolis vocationis ſuæ tempus aperuit, & illorum formidinem mitigauit.

Et poſt hæc dicit eis.

Digreſsione quadem vſus eſt Euangeliſta narrans prædictum illud diſcipulorum conſilium & reſponſum Chriſti: qua abſoluta, nunc redit ad hiſtoriam de Lazaro, aperiens cauſam profectionis Chriſti in Iudæā. Obſerua. Quanquam exauditionē illarū ſororū pro ſuo fratre diſtulerit CHRISTVS, nō tamē amici Lazari & orationis ſororū eius eſt oblitus. Quod valde conſolatorium eſt contra ſcandalum dilationis.

Lazarus amicus noſter dormit.

Mors ſomnus. Vrbanitas.

Peruenuſta eſt allegoria, dum mortem vocat ſomnum, Lazarum mortuum ab inſomnio ſe excitaturum dicit: vnde ſomnum rectius quàm mortem, obitum Lazari vocāt. Quāquam Scriptura paſsim ſiue vt rem triſtem per ἀστεϊσμὸν, id eſt vrbanitatem, eloquatur: ſiue vt ſpem reſurrectionis ſignificet, mortem quorumlibet ſomnum & dormitionem vocare ſoleat. Vt enim ſomnum conſequitur experrectio: ita mortem hanc naturæ, in nouiſsimo die reſuſcitatio.

Sed vado, vt à ſomno excitem eum.

Muſica noua. Mors non eſt mors.

Noua eſt hæc cantio à ſeculo nunquam audita. Quæ? Mors non eſt mors. In ipſa morte vita promittitur. Quis promiſſor, & vitæ in morte collator? CHRISTVS: cuius beneficio mors ſomnus facta eſt: qui morte ſua mortē in ſomnum vindicauit. Iam quū propter quietem deſyderetur ſomnus, tantum abeſt vt timeatur, & mors ſit ſomnus. Quis igitur CHRISTVM amplexatus, mortem perhorreſcet? Ita & Paulus (1. ad Theſſalonicenſes 4.) mortuos fideles, vocat dormientes. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Obſerua: Hæc promiſsio vitæ in morte, commendat nobis IESV CHRISTI omnipotentiam. Quis medicorum vnquam quatriduanum à mortuis ſuſcitauit? Indicant & hæc Chriſti verba alterā pœnitentiæ partem, viuificationē ſcilicet. Nolite igitur perturbari, ô diſcipuli mei, non redeo in Hieruſalem ad ea quæ vidiſtis imminentia pericula: ego iuxta meam vocationem & officium adeo Bethaniam excitandi gratia Lazarum, amicum noſtrum, dormientem.

Vita in morte. Pœnitētia pars, viuificatio.

Dixerunt ergo diſcipuli eius.

Fides tarda in diſcipulis.

Exemplum tardæ fidei & ignorantiæ in diſcipulis, quo docemur nos non cognituros myſteria & ænigmata Chriſti, niſi ipſo doctore. Obſerua carnis genium, quæ verbum Dei

non niſi carnaliter,& pro ſuo captu intelligit. Suſpicantes diſcipuli adhuc carnales, Chriſtum, non de morte ſed ſomno vulgari loqui, Reſpondent,

Domine, ſi dormit, ſaluus erit.

Dormitio, ſignū ſanitatis.

Volentes diſcipuli CHRISTVM à profectione reuocare, aiunt, captantes beneuolentiam à perſona CHRISTI, Domine, non eſt cur eò te conferas, ſi dormit: nam dormitio in ægrotis argumentum eſt redditur æ ſanitatis. Timendum certè ne quicquam illi incommodaueris, ſi illuc abeas. Si enim profit illi ſomnus, vt opinamur, excitatio à ſomno dânoſa erit. Sinito igitur illum dormire, SALVVS erit, id eſt nihil habebit periculi, ſanitatem recuperabit. Bene enim ſolemus de infirmo ſperare, ſi dormiat. Toto niſu contendunt diſcipuli cauſas profectionis reſecare, quòd à repetenda Iudæa abhorrerent.

Dixerat autem IESVS de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione ſomni diceret.

Scripturarum ſenſus paulatim collatus.

Hanc ænigmatis interpretationem adiecit Euangeliſta, vt prodita diſcipulorum ignorantia, non deſpōdeamus animos, ſi ſtatim non ſumus perfecti, & ſcripturam aliquam non intelligamus: ſed cōſolationem nos infirmi accipiamus, quum videmus eos, qui etiam primitias Spiritus acceperant, ſubito in cognitione eorum quæ dicebat Chriſtus, non promouiſſe: quorum animos ipſe paulatim præparauit ad miraculi futuri contemplationem. In primis ideo maluit dicere dormientē, quàm mortuū, vt iuxta Scripturæ ſacræ cōſuetudinē, oſtenderet ſpem reſurrectionis. Dormiunt enim verius quàm mortui ſunt, qui reuiſcūt quieſcūt. Nullus enim tanta facilitate poſſet aliquem à ſomno excitare, quāta CHRISTVS Lazarum quatriduanum à tumulo excitaturus erat. Obſerua, ILLI autem putauerunt, &c. ſubaudi, ex ignorantia verborum Chriſti.

Tunc ergo IESVS dixit eis manifeſtè, Lazarus mortuus eſt.

Officium Chriſti.

Exemplum philanthropiæ in CHRISTO, ex quo miram accipimus conſolationem: dum videmus CHRISTVM ſeipſum explicare, & propoſitum myſterium nobis ignorantibus enodare. Ne ergo diſcipulos tādiu ignorantia laborare fineret, liberat eos ab ignorantia, dicens, Lazarus mortuus eſt. Obſerua, Chriſti non poſtremum officium eſſe liberare ab ignorantia, & myſteria interpretari.

Et gaudeo propter vos, vt credatis quoniam non eram ibi.

Fiducia apoſtolorū cōfirmāda.

GAVDEO, nimirum quòd illic præſens corpore non adfuerim, dum amicus ægrotat & moritur, idque veſtra cauſa: vt veſtra fiducia (quam adhuc imbecillem video) cōfirmetur euidentiore miraculo. Inſtat enim vt veſtra in me fides periclitetur. Obſerua vſum miraculorum Chriſti eſſe, prouocare ad fidem, & in fide confirmare. VT CREDATIS, ſupple, me eſſe verum illum CHRISTVM mundi ſaluatorem, dominum vitæ ac mortis. Item vt certa fide apud vos ſtatuatis me eſſe Deum: quia poſſum Lazarum mortuum excitare, quod nemo hominum per ſe poteſt. Item vt credatis me præſtò adeſſe in mediis afflictionibus, & curare omnia pro veſtra ſalute, vobis etiam ignorantibus, vt apertiſsimum eſt in Lazaro: qui licet ſit mortuus, tamen CHRISTVS de ipſo loquitur, de ipſo curat & ſollicitus eſt: nec fruſtranea eſt ſolicitudo. Obſerua. QVONIAM non eram ibi. Quaſi dicat Chriſtus, alioqui tum liberaſſem eum à morte.

Sed eamus ad eum.

Non ignarus Chriſtus quid diſcipulos perturbaret, animos adit, & metum lenit, eo argumento quo aſſerit ſe non Hieroſolymam ſed Bethaniam ire, tamen imbecilles adhuc terrebat loci formidati vicinia. Agite ô diſcipuli, accingite vos mecum itineri, & eamus Bethaniam: quia gloria Patris & charitas ac neceſsitas proximi ſic requirunt.

Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos.

Thomas.

Mœſtis ac ſollicitis diſcipulis, nec audentibus reuocare Dominum ab inſtituto, Thomas (qui Græcis dicitur Didymus, Latinis Gemellus) cæteris diſcipulis meticuloſior & imbecillior, ait,

Eamus & nos, vt moriamur cum eo.

Deſperationis verbum.

Hæc non tam fiduciæ quàm deſperationis verba videntur. Nam ſerio ac dedita opera admonet diſcipulos mortis, dicens: ET MORIAMVR. Hoc certè eſt animi timidi. EAMVS (inquit) nos ſtulti ac inſipientes & non curantes propriam vitam, vt moriamur cum eo, ſcilicet CHRISTO, qui tametſi vitam ſuam non magnifaciat, nos autem cur ita ſtulti

ſtulti eſſemus? Audito enim Chriſto, videntur inter ſe cõſultaſſe, num prudẽter agerent, ſi ſe cum Chriſto manifeſtis periculis, à Phariſæorum turba imminentibus temerariè & propter homuncionem illum Lazarum exponerent. Aut videntur hæc eſſe verba animi carnaliter prudentis, de ſuis viribus in afflictionibus conſtantiam præſumentis. Id ſanè multis, vel (vt dici ſolet) ſub camino, & in circulis colloquentibus contingit: qui dum extra afflictiones & crucem ſunt, nihil non magnum perſuadent ſibi de conſtantia, ſi confligendum aut in afflictionibus durandũ eſſet: at præſente afflictione & cruce, aliter & ſentiunt & dicunt. Ad hũc modum videtur Thomas cæteris audentior prorumpere, Quid ô condiſcipuli, detrectatis Domini iuſſum? Agite, eundum eſt cum illo per tela per ignes: etiamſi oportuerit nos mori cum ipſo, prompti paratique erimus, ne videamur à tam miti & bono præceptore defeciſſe. Iuſsit vt cum eo proficiſcamur: quando ita illi viſum eſt, vt nos exponat communi ſecum periculo, parẽdum eſt. Non eſt optimorum diſcipulorum relinquere magiſtrum in mediis periculis. Huic obſequamur oportet, ne arguamur inobediẽtiæ. Huic nos contradidimus, ſacramentum præſtitimus, centuriati ſumus: nunc imminentibus periculis fugiendum non eſt. Charitatis ratio poſtulat vt illum ſequamur. Hæc verba præ ſe ferunt præſumptionem quandam de conſtantia & propriis viribus in ſubeunda cruce. Simili animo ductabatur Petrus, dicens, Etiam ſi oportuerit me tecum mori, non te negabo: qui tamẽ cum reliquis relicto præceptore capto, fugit, & frequenter magiſtrum negauit.

Timidi magnificè in circulis de victoria loquuntur.

Thomæ animoſa exhortatio ad ſequendũ Chriſtum.

Venit itaque IESVS, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.

Diſtulit CHRISTVS aduentum ſuum in tempus manifeſtãdæ gloriæ magis opportunum. Et vt magis ac magis inclareſceret ſua potẽtia, non profectus eſt cum diſcipulis in Bethaniam, antequàm Lazarum quatriduo iam ſepultum reperiret: ne Phariſæi, qui nihil non calũniantur, cauſari poſſent ſtuporem fuiſſe, non mortem. Id enim aliquoties in morbis nonnullis accidit, vt corpora multis horis conſopita, reuiuiſcant. Nunc quum mors ſit certa, Chriſtus proficiſcitur in Bethaniam, vt miraculum faceret, quod vlla ex parte calumniari nemo poterat.

Erat autẽ Bethania iuxta Hieroſolymã, quaſi ſtadiis quindecim.

Loci circunſtantia inſinuat hiſtoriæ certitudinem ex frequentia Hieroſolymitarum, qui facilè Bethaniam venire poterant. Aberat Bethania ab Hieruſalem QVINDECIM ſtadiis, id eſt paulominus duobus miliaribus. STADIVM, menſura eſt continens centũ & viginti quinque paſſus: eſt itaque octaua pars miliaris. Octo ſtadia conſtituunt miliare.

Stadium. Miliare.

Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo.

Complures ex cognatis, affinibus, & aliis non paucis, multa neceſsitudine coniunctis, ob loci viciniam, Bethaniam venerant ex Hieroſolymis, nimirum officii gratia: vt ſorores Mariam & Martham mœſtas de fratris deceſſu, conſolarentur. Honoris enim gratia ſolet hôc beneficii genus diuitibus præſtari. Charitatis atque adeo Spiritus Sancti eſt opus conſolari afflictos. Vnde propter id, Spiritus Sanctus, παράκλητος, id eſt conſolator vocatur, quòd credentes in aduerſis ſoletur. Et Paulus ad Galatas cap. 5. lenitatem, bonitatem, & benignitatem erga proximum, inter opera Spiritus numerat. Huc pertinet quod vulgò dici ſolet, Rebus in aduerſis veri ſpectantur amici. Signanter Euangeliſta dicit, multos ex Iudæis eò confluxiſſe ad conſolandas Mariam & Martham, vt miraculum habuiſſe multos teſtes ac ſpectatores ſignificaret. Animaduerte hoc loco operum Dei rationem, quæ principio lõge aliud præ ſe ferunt quàm in receſſu & fine præſtent. Nam magna Dei prouidentia complures congregati ſunt ad conſolandas ſorores de Lazari deceſſu. Et ecce inſperatò, & præter ſuam ipſorum opinionem, fiũt reſurrectionis Lazari ſpectatores ac teſtes oculatiſsimi. Obſerua. Sorores has (quòd de obitu fratris dolerẽt) non eſſe à Domino obiurgatas, ſed Dominum illis potius fuiſſe compaſſum, atque condoluiſſe, vt ſequentia docent. Non enim à nobis frigidam & ſtupentem, ſed viuã & ardẽtem (quæ viſcera exagitet, totóque ſe corpore exerat) dilectionem Deus requirit. Neque alia fuerit vera hominum hîc agentium dilectio. Hæc non poteſt non indolere de proximi (quem amat) aduerſitate, quamlibet ſciat electis omnia cooperari & eſſe in bonum. Ad hunc modum Paulus (ad Philippẽſes cap. 2.) gratias agebat Domino, quòd Epaphroditum à morte ſeruaſſet, ne dolor ſibi dolori fuiſ-

Afflictos conſolari, opera eſt Spiritus. Conſolator.

Amici veri

Operum Dei alia ratio quàm mundi.

Fletus ob mortuos non reprehenſus.

ſet adiunctus. Huc pertinet quòd Christus verus homo non continuit, quin obortis lachrymis excidium Hieruſalem deploraret, quam ſciebat tamen iuſto Patris iudicio exſcindendam. Faceſſant igitur hinc Catabaptiſtæ quidam, qui nullum luctum, nullas lachrymas pro mortuis vel aliâs fratribus afflictis ferunt. Colligamus ex his quòd Chriſtiana religio luget mortuos, & pro fratrum afflictione fert lachrymas, ſed modeſtè. Huc pertinent quæ Paulus ſcribit 1. Theſſalonicenſ. 4. ad cõſolationem eorum qui mortuos lugent. Vide (ſi iuuat) locũ.

Catabaptiſtarũ error. *Lachryma pro mortuis cõmẽdata.*

Martha ergo vt audiuit quia IESVS venit, occurrit illi.

Viuæ fidei & charitatis exemplum in Martha legimus, quæ aduentantẽ & caſtello proximum eſſe CHRISTVM audit. Hic auditus de IESV, cauſa eſt fidei. Roman. 10, Fides ex auditu, auditus autem per verbum. Sequitur ipſius viuæ fidei effectus: negotioſa enim eſt, & otii neſcia. Quid? Prodit obuiam CHRISTO. Hic occurſus eſt effectus fidei, quæ de CHRISTO præſidium & fratris mortui exuſcitationem perſuaſit.

Maria autem domi ſedebat.

Martha ſedula.

Quòd ſederet Magdalena domi, nec prior receiſſet Dominum aduẽtare, inſinuat Martham ſedulitate quadã obambulaſſe, dum audiuit aduentum CHRISTI. Maria ſedebat domi ignara fortaſsis aduentus Domini, alioqui & ipſa obuiam iuiſſet Chriſto. Nam vt ſequẽtia docent, vbi primùm audiuit Dominum adeſſe, ſtatim ſurgit & venit ad eum.

Dixit ergo Martha ad IESVM.

Quum veniſſet Martha in conſpectum IESV, bona ſpe concepta de ſuſcitando fratre ſuo, & ad vitam reuocando, reuerenter IESVM flebili voce ſalutat, dicens.

Domine, ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus.

Martha ad Ieſum. *Fidei infirma verba.* *Ratiocinatio humana de potentia Chriſti.*

A perſona & dignitate CHRISTI, Martha captat beneuolentiam, confitens, Domini voce, Chriſtum eſſe potentem, ſed adhuc imbecilla fide, quæ non credit CHRISTVM etiã abſentem poſſe fratrem ſanitati reſtituere. DOMINE, inquit, niſi hinc abfuiſſes, frater meus non eſſet mortuus: nam facilè morbũ dicto depuliſſes. Hæc enim ſunt verba infirmæ ac modicæ fidei, ſimiliter & prudentiæ carnalis, quæ iuxta aliquod mediũ ad finẽ optatũ ratiocinari ſolet: quo amiſſo, ſtatim de fine deſyderato deſperat. Sic enim ratiocinari videtur: Si præſens fuiſſet Chriſtus, mortẽ euaſiſſet frater meus. ſed præſens nõ erat: ergo ſeruare fratrẽ non potuit. Quaſi vero Dominus certis quibuſdam mediis à carnali prudentia excogitatis & conceptis, potentiam ſuam alligauerat, & non potius ea media ſibi libera ſeruarit, vt hoc vel illo medio ſuam potentiam manifeſtet, & bona ſua diſtribuat.

Sed & nũc ſcio, quia quæcũque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus.

En pie, lector, vide quid ſuggerat Marthæ, Spiritus CHRISTI: illius fidem ſenſim excreſcere vides. Verba enim declarant nihil dubii eſſe de præſidio Chriſti. Potuiſſes quidem (ait) ô Domine, ſi præſens fuiſſes, verbo morbum depellere, & incolumem reddere fratrem meum: quanquam ne nunc quidem res eſt omnino extra ſpem. SCIO ENIM, id eſt hæc eſt mea fides certa & indubia, quòd quicquid à Deo popoſceris, nihil tibi ſit negaturus, etiam ſi mortuo ſepultóque vitam popoſceris. Obſerua. Nõ ait, Sed & modo rogo te vt fratrem meum reſuſcites: ſed ET NVNC ſcio, &c. Temperatis verbis animum ſuum multo mœrore preſſum aperit & proponit, dicens, Scio quia potes, ſi vis facis: vtrum autem facies, iudicii tui eſt, non meæ præſumptionis. Sed hoc certiſsimum mihi eſt, quòd Deus nihil tibi denegaturus eſt. Aduerte huius ſanctæ mulieris prudẽtiam: nihil aliud quàm Spiritum ipſum exerentem, quæ in rebus etiam deſperatiſsimis in ſolam Domini manum reſpicit, non intenta modò mediis humanis, in morte (vbi nihil ſenſus eſt) credit vitam.

Fides Marthæ.

Dixit illi IESVS.

Ea eſt CHRISTI humanitas, vt fidenti facile ſe præſtet & colloquatur. Vnde commẽdatur viuæ fidei potentia à ſua efficacia, quæ eſt facere vt Chriſtus loquatur & reſpondeat.

Reſurget frater tuus.

Hæc verba ſunt promittentis vitã, etiam in morte: ſed quòd non apertè reſpõdet Chriſtus ſe nunc ſuſcitaturum Lazarum, id conſultò fit: nimirum vt Marthæ fidem probet. Solet enim exauditionis dilatio, ad probationem fidei ſpectare. Non reſpondit CHRISTVS, Ego petam à Deo, & dabit mihi: ſed medio quodam verbo vtitur, RESVRGET, &c. ſuam poteſtatem ſatis obſcurè ſignificans, quam paulò pòſt clarius aperiet, dicens, Ego ſum reſurrectio & vita: omnibúſque conſpicuam opere & Lazari ſuſcitatione manifeſtabit. RESVRGET,

Exauditionis dilatio, probatio eſt fidei.

SVRGET frater tuus. Ac ſi diceret, Bono animo eſto, reuiuiſcet frater tuus.

Dicit ei Martha.

In ipſis etiam piis fides nunc maior, nunc minor, nunc perfectior, nunc imperfectior, nũc firmior, nunc infirmior videtur. Huius vacillantis & variæ fidei exemplum hic locus aperit. Nam promiſsio CHRISTI, animo Marthæ adhuc non erat ſatis, audito Chriſto Lazarum ſuſcitandum promittenti, vacillat aliquantulum, non potens non timere. Verebatur enim ne quemadmodum ambiguo reſponſo, Hæc infirmitas non eſt ad mortem, deluſa eſt (adſit reuerentia verbo) ita nunc quoque timet ne ſub his verbis, Reſurget frater tuus, lateat aliquod ænigma, quod ſpem ipſius eludat, dicit,

Fidei gradus.

Scio quia reſurget in reſurrectione, in nouiſsimo die.

Fidem ſuam adhuc imbecillem Martha prodit, nihil præter communem ſortem cogitans & expectans. Quum tamen vera fides non dirigat oculos ſuos in communem naturæ curſum, ſed in verbũ promiſſum, SCIO (inquit) quod reuicturus ſit frater meus, non iam, ſed in nouiſsimo die, quãdo reſurgemus omnes. Plerique Iudæi, præſertim qui erant factionis Phariſaicæ, credebãt futuram reſurrectionem, Sadducæis illam non recipientibus: Matthæi cap. 22. Obſerua Martham ignorãtia laboraſſe: quæ rebus præſentibus tãtùm inhians, non capit ſenſum Chriſti. Item ſua fide & reſpõſo declarat ſe ita luxiſſe fratrem ſuum mortuum, quòd tamen crediderit eũ aliquando reuicturũ. Rogabit aliquis: Vnde hæc mulier vltimam omnium reſurrectionem didicerat? Ex Prophetarum lectionibus & continuis Chriſti ſermonibus de reſurrectione. DIEM nouiſsimũ vocat, diem vniuerſalem, quo omnes oportet ſiſti ante tribunal Chriſti.

Fides promiſsionem reſpicit.

Dicit ei IESVS.

Quum Martha mulier, adhuc eſſet mulier & imbecilla, voluit Chriſtus fidem illius excitare, & eiuſdem mentem quodammodo mortuam ſuſcitare, agẽs cum illa donec mulieris de ſe fiduciam & opinionem paulatim ad maiora proueheat, ſeque apertius declãret eum eſſe, qui non ſolùm à Deo precibus impetrare poſsit vitam mortuis (quod & viros ſanctos feciſſe Sacræ prodiderũt literæ) ſed etiam ipſum fontem ſimul & authorem vitæ omnibus datæ & reddendæ, nihilque prorſus timendum eſſe iis, qui in ſe fiderent: propterea quòd vitæ necíſque poteſtatem habens, credentibus in ſe dat vitam, quam nulla mors lædere poteſt, quum nihil dominii in illam habeat. Roma. cap. 6, Mors illi vltra non dominabitur. Mors quidem temporalis accedet, ſed nihil lædere poteſt adhærentem fonti vitæ.

Martha mulier, adhuc mulier. Chriſtus ſeipſum Marthæ declarat.

Ego ſum reſurrectio & vita.

Valde emphaticè pronuntiandum eſt, EGO. Ego inquam & non alius, qui quantumuis videar Phariſæis & eorum aſſeclis abiecta & contempta perſona, ſum tamen Reſurrectio & vita. Et quia vita, ideo reſurrectio. VITA quidem meapte natura qua viuo, & vera ſum RESVRRECTIO, qui meipſum excitaturus ſum. Ab ipſis etiam effectis vita & reſurrectio dicor, qui omnibus viuentibus vitam impartior, & vim reſurgendi confero. Propterea ego ſum Deus, atque ita virtus mea nullo circunſcribi poteſt loco, ſed tam abſens quàm præſens ſanare, viuificare & ſuſcitare poſſum non modò tuum fratrem, ſed & quos voluero. Huc pertinet quod ait Paulus 1. Corinthiorum, cap. 15, Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriũtur, ita & in CHRISTO omnes viuificabuntur.

Chriſtus reſurrectio & vita.

Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet.

Declarat CHRISTVS modum quo nobis donat reſurrectionem & vitam, quæ ſunt optima & maxima dona. Quid nobis prodeſſet ſcire CHRISTVM eſſe reſurrectionẽ & vitam, niſi nobis talis eſſet, & talem ſe nobis præſtaret, ac eſſe vellet? Hæc quum velit & faciat, oſtendit quibus rebus ſit nobis reſurrectio & vita. QVI CREDIT in me. Ac ſi diceret: Viua fides, eſt mediũ quo apprehenditur vita & reſurrectio. Nam viua fides vim mortis & reſurrectionis Chriſti habet. Nam ſic credens adhæret CHRISTO, & eſt CHRISTI. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis. Quomodo? Sicut CHRISTVS morte ſua reliquit infirmitates noſtras indutas, & affixit cruci chirographum & exolutionẽ pœnæ peccato noſtro debitæ: quam loco noſtro tulit & ſoluit: ita audito verbo promiſsionis, concipis id verũ eſſe: poſtea ex animo adhæres Chriſto promittenti, & te totum illi conſecras. Hæc eſt fides viua, qua exuis veterem Adamum ſeu renũtias peccato, teipſum abnegãs, & per hanc fidẽ viuã mortificas teipſum, ſeu crucifigis carnem tuam, cum vitiis & concupiſcẽtiis, referẽs illa in crucẽ CHRISTI,

Medium quo Chriſtus nobis eſt reſurrectio & vita.

qui hoc modo tollit peccatum tuum,& ſuo liuore te ſanat.Moreris ipſe peccato cũ Chriſto mortuo ipſi mũdo pro te, & reſurgis cũ eo,id eſt id beneficii ex morte & reſurrectione eius conſequeris per fidem viuam. Reſurgens cum Chriſto, eundem induis,filius Dei diceris,& es,& in te viuit Chriſtus:cuius gratia omnia in te fructificãt.Credens igitur in Chriſtũ,etiã ſi mortuus fuerit,viuit, viuétque in æternum. Duplicẽ mortẽ Dominus(Matthæi cap.8.)

Mors duplex.

aperuit,dum cuidam differenti eum ſequi,& dicenti,Eam prius ſepelire patrem meum:Reſpondit,Sine(inquit)mortuos ſepelire mortuos ſuns:tu veni,ſequere me. Erat ibi mortuus ſepeliendus:erant ibi & mortui mortuũ ſepulturi.Ille mortuus in carne, illi in anima. Vnde mors in anima?(quærit Auguſtinus) quia non eſt fides.Vnde mors in corpore? quia nõ ibi anima:ergo animæ tuæ,anima,fides eſt. QVI CREDIT in me, id eſt qui mihi per fidem viuam adhæſerit,etiam ſi corpore mortuus fuerit, VIVET, in anima,donec reſurgat,& caro nunquam poſteà moriatur:hoc eſt,Qui credit in me,licet moriatur,viuet:etiam ſi mortuus fuerit in anima per peccatum, credens viuet.Nam Ioannis cap.5.Chriſtus ait, Amen amen dico vobis,venit hora,& nunc eſt,quando mortui audiẽt vocẽ filii Dei: & qui audierint,viuent.Magna eſt hæc fidei viuæ efficacia & commẽdatio, quæ etiam mortuo vitam impetrat.Obſerua. VIVET, nam Viuere,effectus eſt viuæ fidei.

Vita effectus fidei.

Et omnis qui viuit & credit in me,non morietur in æternum.

OMNIS ſiue Iudæus,ſiue Græcus, ſiue ſeruus,ſiue dominus,ſiue maſculus,ſiue fœminã, QVI VIVIT, in carne, & credit in me:id eſt, abnegato vetere homine, ſeſe totum mihi contradit & fiducia adhæret, NON morietur in æternum: etiam ſi corpus ad tempus exanime conquieſcat. Ad tempus quidem moritur,propter mortem carnis: ſed non morietur IN æternum, propter vitam ſpiritus,& immortalitatem reſurrectionis. Credentibus CHRISTVS vita eſt,quibus viuit,nec alia viuunt vita. Galat.cap.3,Viuo iã nõ ego, viuit verò in me Chriſtus.Ad Roman.cap.6,Ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. Iam quũ Chriſtus ſit æternus, & in ipſum transformẽtur credentes,in quo fiũt noua creatura,oportet & credẽtes æternos fieri, & in æternũ non perire,ſed æternùm cũ æterno viuere. Quũ pro omnibus CHRISTVS ſit vita & reſurrectio, & fide viua credens recipiat hanc Chriſti benedictionem, qua non moriatur in æternum: Tu quiſquis es, quid times? Fide viua excutis omnem timorem. Si mortem times, crede in CHRISTVM, vitam habes: ſi pœnam inferni & æternam formidas,crede in Chriſtum,qui liberat te ab omni tyrannide inferni. Obſerua. Coniungens (VIVIT & CREDIT)inſinuat perſeuerantiam in fide viua.Non ſatis eſt in Chriſtum crediderís,niſi & in finem perſeueraueris, vt fructibus viuæ fidei donẽris. Cauendum igitur,ne tam eximium donum (quod eſt fides viua)à nobis repellamus.

Viuere & non mori in æternũ.

Chriſtus piorũ vita.

Perſeuerandum in fide.

Credis hoc?

Non interrogat CHRISTVS veluti neſcius fidei Marthæ: ſed hoc interrogato vrget & prouocat illam ad credendum profitendúmque altiora quàm dixerat. Quaſi diceret: ô Martha, nihili facio fidem dubio admixtã,vacillantem,& quæ nihil firmi habeat.Te oportet credere antequam ego operor. CREDIS igitur?id eſt apud te certò ſtatuis verum eſſe hoc?ſcilicet quòd qui credit in me, viuet: quódque ſum reſurrectio & vita,& credentes in me viuifico,non morituros in æternum?Obſerua credendum eſſe antequã putes te exaudiri:præcipua enim orationis pars,eſt fides.

Credendum antequam oremus.

Ait illi, Vtique Domine, ego credidi quia tu es CHRISTVS Filius Dei viui,qui in hunc mundum veniſti.

Quam intus cõceperat fidem,foras emittit, & profeſſa eſt quàm magnificè de illo ſentiret. Voce, DOMINE, potentiã Chriſti fatetur,credens Chriſtũ iuuare poſſe,& vitã dare vt non moriamur.Græcis eſt πεπίστευκα, id eſt credidi. Significare enim videtur ſe pridem crediidiſſe,hoc eſt agnouiſſe quòd Dominus CHRISTVS, ille Filius Dei eſſet quem venturum in mundũ,vt omnia inſtauraret,expectauerant. EGO CREDIDI, ſcilicet iam verbo tuo adiuta, vt cauſa meæ fidei, QVOD TV ES CHRISTVS Filius Dei,id eſt ꝙ ſis reſurrectio & vita,quòd ſis Deus cum Patre Deo, quòd des vitam & non mori in æternum.Hæc omnia paucis complexa eſt,dicẽs, EGO credidi quia tu es Chriſtus,&c.Simili confeſsione vſus eſt Petrus,Matthæi cap.16, Tu es CHRISTVS Filius Dei viui: tu es CHRISTVS ſiue Meſsias Rex & Sacerdos.Rex quidem ad regendũ & defendendũ,qui Dominus & victor ſis peccati,mortis & inferni.Ob id enim ꝓmiſſus eſt Mèſsias,vt vincat

Marthæ fides de Chriſto.

omnes

omnes aduerſarias poteſtates,quæ ſunt in cæleſtibus. Gene.cap.37, Semen mulieris conteret caput ſerpentis: hoc eſt, CHRISTVS conteret caput Satanæ, qui dominatur in hoc mundo per peccatum,afflictiones,mortem,& infernum:quæ omnia per CHRISTVM deuicta ſunt. Ioan. cap.17, Nunc princeps mundi eiicietur foras. TV ES CHRISTVS, hoc eſt, Sacerdos ille magnus ſecundum ordinem Melchiſedech,ad interpellandum pro nobis coram Patre Deo. FILIVS DEI: id eſt, Credidi, credóque, quòd Deus ſis æqualis Deo Patri tuo: QVI IN hunc mundum veniſti, id eſt, qui æternus es, tu tamen tempore factus es homo, id eſt ſaluator & viuificator mundi, id eſt hominum. Eò enim huc veniſti, ſiue eò factus es homo, vt ſaluares & viuificares mundum. Summa horum, hæc eſt: Ego credidi te eſſe illum Meſsiam, Filiũ Dei viui, qui promiſſus à Prophetis ac multis iam ſeculis expectatus, veneris in mundum.

Semen mulieris.
Caput ſerpẽtis.

Et quũ hæc dixiſſet, abiit, & vocauit Mariá ſororé ſuá ſilétio,dicens,

Optima diſcipula facta, núncque certa ex fide perſuadens ſibi reſurrectionem fratris, iuſſa eſt redire domum, ac Mariam ſororem accerſere. Relicto itaque IESV, & ſedato luctu, alacri animo bonæ ſpei pleno, ne ſola CHRISTO fruatur (quod charitatis exemplum eſt in ipſa) domum properat, & ne importuna indicaretur propter circunſedentium turbam, clanculum illam ſeuocat, eíque in aurem omnium deſyderatiſsimam rem inſuſurrat. Obſerua in Martha veræ fidei & charitatis exemplum: ſtatim exerit fidem ſuam, & quod intus credit, foris ad ſuam & aliorum ſalutem confitetur.

Charitas Marthæ.

Magiſter adeſt, & vocat te.

Magni gaudii nuntia eſt Martha. Vt mœrori & triſtitiæ abſentia Chriſti fuerat, ita & præſentia Chriſti dolorem lenit, & gaudium ac lætitiam affert. Soror,ait Martha, is cuius doctrinam profitemur, & quem vt Dominum habemus,adeſt, & accerſit te.

Illa vt audiuit, ſurrexit cito:& venit ad eum.

Audito verbo, ſtatim credit, fides enim ex auditu eſt. At quum viua fides otii neſcia ſit, ſurrexit cito,& venit ad eum. Hi ſunt viuæ fidei effectus, Surgere, & venire ad Chriſtum cito. Vox, CITO, oſtendit promptitudinem Magdalenæ ad ſequendam fidem,nihílque poſuiſſe in conſultationem ac deliberationem cum carne & ſanguine, an eundum eſſet ad Chriſtum:ſed cito credit, & credens abit quò iuſſa eſt.Non abſimile exemplum legimus de Abrahamo.(Gene.12.)qui ad verbũ Dei de profectione ex Meſopotamia in terrã Chanaã,ſtatim acquieuit fide.Proinde videtur mihi ex aduẽtu præceptoris& alacri Marthæ vultu, concepiſſe Maria nõnihil bonæ ſpei de ſuſcitatione fratris, tametſi iã ſerò aduentarit Chriſtus. Abſque mora itaque ſurrexit occurſura Domino, antequam domũ ingrederetur.

Fidei effectus, ſurgere & venire ad Chriſtum.
Abrahæ fides.

Nondum enim venerat IESVS in caſtellum, ſed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha.

Tardius ibat Dominus, ne properare videretur ad miraculum. Expediebat enim ad miraculi prodendi diſpenſationem,adeſſe multos, priúſque à ſororibus exorari,quàm facere tam rarum miraculum, quo multi ad fidem accerſendi erant.

Iudæi ergo qui erant cũ ea in domo,& conſolabantur eam,quum vidiſſent Mariam quia citò ſurrexit & exiit,ſequuti ſunt eam, dicentes:Quia vadit ad monumentum,vt ploret ibi.

Obſeruandum eſt ex his,quomodo ſingula fiebãt:miræ occaſiones:Dũ multi Magdalenam comitantur ad ſepulchrũ,nihil de miraculo cogitant,& tamen fiũt per occaſionẽ teſtes & ſpectatores miraculi: tametſi gratia officii inuiſiſſent Mariã ob priuatã amicitiam, tamẽ nunquã fuiſſent illam comitati,ſi intellexiſſent illã iuiſſe obuiam IESV, quem oderãt.Sed dum vident illam tãta celeritate ſurrexiſſe, & domũ exiiſſe,comitantur illã,ſuſpicantes quòd erumpẽte vi doloris,proficiſceretur ad monumentũ,ſatiatura mœrorẽ animi,lachrymis.Iſti Iudæi opinãtes Mariã ad monumentum ire,verũ mundi genium exprimũt: qui quum videt pios in afflictionibus & moleſtia,exiſtimat illos à Domino eſſe derelictos,ipſorúmque conatus nõ aliud tendere,quàm ad fletũ & lachrymas: quum tamen ipſi pii in afflictionibus & moleſtiis patienter durẽt, interímque per ipſas afflictiones,(quibus veluti aurum in fornace probãtur,)ad ſummã conſolationẽ & liberationem ab oculis mũdi abſcõditã,penetrẽt,2. ad Corinth.6,Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros,in multa patiẽtia, in tribulationibus,&c.ſicut qui ignoti,& cogniti:quaſi morientes,& ecce viuimus: vt caſtigati,& nõ mortificati:quaſi triſtes,ſemper autẽ gaudẽtes: ſicut egentes, multos autẽ locupletãtes: tanquam

Mundi genius.
Dei opera ſecus quàm ex mundi opinione.

reuiuiſcere, indignè ferens in multis perituram doctrinam, miracula, & mortem ſuam. Quid putas faceret pater aliquis multos habens filios, quos ſana doctrina & bono ac ſancto exemplo docuit, ſi videret alium ſua malitia ſe præcipitem dare in ignem, alium in puteum, alium in laqueum, alium lapidibus obrutum iri: ingemiſceret profecto, & ſemetipſum turbaret. Hæc nos docent quanta ſit IESV CHRISTI philanthropia & humanitas erga genus humanum, qui neque mortem fecit, neque illius authorem ſe voluit, non gaudet perditione viuorum. Vnde cantat Dauid Pſalmo 29, Quoniam ira (id eſt mors) in indignatione eius, & vita in voluntate eius: ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quum igitur audiamus hoc loco Chriſtum fremere aduerſus omnium aduerſitatum tyrannidem, bono animo ſimus in mediis etiam aduerſitatum fluctibus: præcipuè in horrore mortis confidamus, & Chriſtum fide viua amplexemur: qui fremens, nos defendet, ne aduerſariæ poteſtates nobis incommodent, quas & odit & aduerſatur. Faceſſant igitur à piis & credentibus mors & infernus. Conſtare enim non poſſunt coram credentibus, quos Dominus oderit: quandoquidem non eſt vlla creatura quæ Deo reſiſtere poſſit. Reſponſabit aliquis, mortem eſſe bonam Dei voluntatem, ipſamque in morte Chriſti declaratam fuiſſe. Reſpondeo: Deus iraſcitur & aduerſatur morti perditionis, quòd perditio ſit, fauet tamen morti vt pium ſiue credentem in vitam per mortem vindicet. Succenſet enim & iraſcitur morti perditionis, ne credentem & peccatorem perdat, quem amat vt reſipiſcat & viuat. Ait enim in Ezechiele, capite 18, Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Obſerua: Valde hic locus cōſolatur pios & credentes, quum audiunt Chriſtum noſtra miſeria & calamitate affici, eundem experiri miſerias & calamitates noſtras. Ad Hebr. cap. 2, Semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari.

Simile.

Piorum conſolatio.

Mors duplex.

Infirmitates Chriſti.

Et dixit.

Pacata tranquillàque voce loquutus, cohibuit fremitum illum & turbationem, in cuius poteſtate erat, ſic vel ſic affici: ſicut mortuus eſt, quia ipſe voluit, & mortem ad ſe venire permiſit, vt non ſolùm doceret nos & terminos & modum triſtitiæ ac mœroris ponere, ſed etiam non oportere Chriſtianum huiuſmodi affectibus animi ſuccumbere, aut ab his quæ pietatis ac virtutis ſunt, auocari.

Affectibus non ſuccumbendū.

Vbi poſuiſtis eum?

Sciebat ſepulchrū & locum (quem nihil latere poteſt:) ſed interrogat, vt omnem ſuſpicionem fuci à miraculo ſecludat. Hæc interrogatio germanum eſt Euāgelii verbum. Quærere vbi ſumus poſiti, primus eſt gradus ad ſalutem noſtram.

Salutis noſtræ primus gradus.

Dicunt ei, Domine, Veni & vide.

Tacentibus præ nimio animi mœrore, & lachrymarum copia perfuſis Maria & Martha, cognati reſpondēt Domino, DOMINE, veni & vide. Captare beneuolentiam voce, Domini, à perſona Chriſti, ſignum eſt aliquod fidei in ipſis: ſalutant enim Chriſtum, vt potentem. Verba VENI & VIDE, inſinuant monumentum non procul abeſſe, quaſi iam illinc viderent, & digito monſtrarent. Obſerua: vt iſti oſtenderunt locum mortui, ita noſtrum eſt quærenti Chriſto non cælare, ſed oſtendere miſerias & calamitates noſtras, vt noſtri miſereatur. Nam verbo VIDE, inſinuatur miſericordia: videt enim Dominus, quando miſeretur. Vnde dictum eſt Domino, Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea.

Videre, verbū.

Et lachrymatus eſt IESVS.

Lachrymæ indices ſunt in Chriſto, magnæ philanthropiæ, & quomodo erga nos ſit affectus, & quàm velit noſtris infirmitatibus & miſeriis rectè conſultum eſſe. Commonſtratum ſepulchrum renouatio eſt doloris & commiſerationis de amico mortuo. Præceſſerant fremitus & perturbatio, quæ ſigna erant doloris in animum irrumpentis. Quum ab animo victo & ſuperato prodeunt lachrymæ, ſunt veluti ſanguis. At Chriſti lachrymæ nō à fracto & victo animo exeruntur, quæ re vera indices & ſigna erant, vt certo ſtatueremus ipſum verum & non phantaſticum fuiſſe hominem: ſimúlque doceremur nō impium eſſe, ſi amicorum mortem, moderatis lachrymis defleuerimus. Nam abſque compaſſione & lachrymis eſſe, ferinum & brutale eſt: immoderatè autem lachrymari, plorare, & contriſtari, muliebre. Hanc doctrinam confirmant Acta Apoſtolorum: Mortuo enim Stephano,

Lachrymæ Chriſti.

Mortē deflere. Flere.

fecerunt planctum magnũ ſuper eum. In morte Aaron, fleuit populus, Numeri cap. 20. Rurſus defuncto Moſe, Deuter. cap. 34. Proinde ſuis lachrymis mõſtrauit potius animæ quàm corporis mortem deflendam, quam tamen homines non pauci nec horrent nec deplorant. Obſerua. Magnam piis hæc afferunt conſolationem, quum audiunt ad noſtras lachrymas CHRISTVM lachrymari. Vnde ſignum eſt CHRISTVM noſtra miſeria affici, & erga nos bene affectum eſſe.

Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.

Ecce.

Aderant Iudæi, quorum pars credebat IESVM tam vehementer affici ob mortem amici Lazari. ECCE, attentionis particula eſt, QVOMODO, id eſt quàm vnicè, & quàm vehementer amabat eum Lazarum, non conſanguineum, ſed multa neceſsitudine & familiaritate coniunctum, vt etiam lachrymetur pro eo.

Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur?

Pars reliqua Chriſti lachrymas in calumniam vertebat, vellicans & obſcurare nitens cæci illuminati miraculum, quum illud admirari debuiſſet. Hi typum gerunt eorum qui, quum vident Deum ſemel & iterum iuuare, nec ſemper atque vbique quando ipſi volunt & præſcribunt, incipiunt & addubitare & diffidere de potentia Dei, ſequentes humanæ rationis iudicium: cuius hæ ſunt ratiocinationes, Chriſtus non liberauit Lazarum à morte, ergo non poteſt illum ſuſcitare. Nónne nuper aperuit oculos cæci mendici, cum quo nihil illi erat familiaritatis? cur igitur non egit cum Lazaro, quem vnicè amabat, vt non moreretur tantus amicus? Si ita placitum eſt illi, vt non ſeruaret eum à morte, cur igitur illum nunc deplorat, & tanto mœrore ac tanta lachrymarum copia intempeſtiuum amorem teſtatur? Si non potuit id quod facilius eſt, nimirum ægrotum in vita retinere, quod frequenter facit medicus, quomodo id quod difficilius eſt præſtitit, cæco nato aperire oculos, quod à condito mũdo non eſt auditum? Diſcamus ex his ferenda eſſe diuerſa hominum iudicia de noſtris recte factis: nunquam enim deerunt aduerſarii & calumniatores: ſemper ſuum Cainum pius Abel habebit. Hoc dum etiam hodie ob oculos videmus, & neminem adeò pium eſſe qui malorum calumnias effugere poſsit, in hoc ſolùm intenti eſſe debemus, vt vitam noſtram vocatione dignam, iuxta verbum Dei ducamus, tranſigamúſque, interim calumnias malorum ortas ſurda aure tranſeuntes, certò apud nos ſtatuentes ipſos calumniatores confuſum iri, pœnáſque luituros nunquam interituras. Rogabis, Quare impii opera diuina tam vehementer auerſantur? Reſpondeo, Quia ſola ratione humana & carne ducantur, quibus opera Dei ſtulta apparent: ſed quæ nouiſsimè fiunt, magnificentiora. Hic locus rem totam aperiet. Vides Chriſtum conniuere dum expectat miraculum: ſiuit Lazarum ægrotare, languere, mori, ſepeliri, interim indignatur Satanæ, infremit & collachrymatur. Hæc omnia ridicula & plano diuerſa ei quod dixerat, (Hæc infirmitas non eſt ad mortem: &, Reſurget frater tuus,) putat caro, & humana ratio: ſed dum caro calumniari contendit, confunditur prodito manifeſtiore miraculo. Vnde videre licet non ſolum Dominum, ſtultè quidem iuxta rationis humanæ iudicium, opus incœpiſſe vt ſapientiſsime & magnificentiſsime abſoluat, ſed etiam nunquam deſerere ſuos etiam in mediis periculis, quos non vno momento, ſed ſenſim ac ſenſim ad gloriam euehit, tametſi principio carni videatur Dominus ſuos deſeruiſſe, & ſtultè agere. Ad hunc modum non ictu oculi & momento vno Dominus Iſraelitas traduxit ex AEgypto ad terram Canaam fluentem lacte & melle, ſed per mare, per deſertum, per varia diſcrimina rerum, vt ex opere ſtulto (iuxta carnis opinionem) incœpto, opus Dei glorioſius fieret. Similiter & Dauid non vno die ab ouibus ad regiam euectus eſt: ſed antea perſequutionem à Saûle, à ſatrapis Philiſtinorum inuidiam, calumnias & multa huiuſmodi perpeſſus eſt. Quæ omnia conſolantur pios in afflictionibus durantes, qui quum fide vident credentem variis periculis à Domino obiectum, ac poſtea ereptum, laudant Dominum, qui ſuos in quanlibet magnis periculis exiſtentes, nunquam deſerit, quibus ſemper præſtò eſt, quanquam aliter iudicet mundus cum ſuis impiis.

Iudicia hominum de factis varia.

Abel pius ſuum Cainum ſemper habet.

Quare impii ſemper bonos oderunt.

Carnis ſtultitia

IESVS ergo rurſum fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum.

Quum CHRISTVS monumento iam vicinus eſſet, quò doceret non ſolùm ſuæ

carnis

carnis veritatem,id eſt ſe verum eſſe hominem,ſed etiam quàm horreret ſtatum hominis in peccatis inueterati,& calumniam Iudæorum(qui non ceſſarent calumniari opera eius,& canino dēte ea rodere ac mordere)rurſus infremuit, ac ſemetipſum turbauit.His paſsionibus à ratione & ſpiritu ſuo excitatis,aperit Dominus in ſe imaginem rei, quam in nobis peccati aſſuetudine preſsis,& Lazaro ſepulto figuratis,oportet exhibere, ſi velimus à malis(quibus diu aſſueuimus)reſipiſcere. Magno ſanè fremitu,hoc eſt magna pœnitudine,magniſque lachrymis ex magna fide profectis, eſt opus, vt per Dei miſericordiam expulſo vetere & inueterato homine, ad vitæ puritatem reſurgamus. Fremitus enim ille Domini, indicat quandam animi diſpoſitionem ad opus arduum collatam: vt cogitemus aliquid arduum à Domino factum, quum iſta audimus. Obſerua: dum VENIT ad monumentum, quomodo Dominus non ſtatim & ſubito, ſed ſenſim iuuare pergit, probans piorum fidem: vt tandem manifeſtius & glorioſius miraculum abſoluatur. Item aduerte, vt Lucas ab agonia, guttis ſanguineis, & ſudore deprehendit CHRISTVM Deum, eſſe verum hominem: ita & hoc loco Ioannes à fremitu & luctu oſtendit ipſum verè carnem guſtaſſe, hoc eſt verè eſſe hominem. *Reſipiſcentia, magna pœnitudine indiget.*

Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei.

Monumentum valde obfirmatum erat: nam nequis putaret ipſum apertum eſſe, dicit Euangeliſta ipſius ſpeluncæ os ſaxo impoſito fuiſſe occluſum: non ſolùm ſignificans Lazarum verè & ſine controuerſia mortuum eſſe, ſed etiam id faciens & deſcribens ad miraculi fidem & omnem præſtigii ſuſpicionem excludendam.

Ait IESVS.

Quò res manifeſtior certiórque fieret, ſi nō ſuis aut diſcipulorum,ſed cognatorum manibus (in quos nulla præſtigii ſuſpicio cadebat) lapis tolleretur,Dominus ad cognatos ſermonem dirigit, dicens:

Tollite lapidem.

CHRISTVS ad Marthæ cognatos conuerſus,iubet tollere lapidem. Reſponſabit aliquis, Quid hic auditur? Ecce,qui ſuſcitaturus erat mortuum, quique id poteſtatis credentibus promiſit, qua etiam montes transferre poſsint, iubet lapidem tollere: quaſi verò non poſsit etiam immoto lapide,mortuum reducere,aut eadem verbi potentia, lapidem remouere ab oſtio monumenti. Magis enim arduum eſt rediuiuum Lazarum reddere, quàm ſaxum tollere ſecluſa humana opera, aut per immotum ſaxum Lazarum à morte retrahere. Cur igitur ſe maioribus & magis arduis operibus accingit,minoribus relictis? Reſpondeo: Qui verbo mouit,& à morte mortuum excitauit, multo magis eadem vi poterat lapidem tollere:ſed dixit, TOLLITE lapidem,vt manifeſtior fieret miraculi certitudo,fierentque Iudæi,lapidem tollentes,miraculi teſtes oculatiores,& ne inter ipſos controuerteretur ſicut de cæco,dicentes hic eſt,non eſt hic, eſt alius,& alia huiuſmodi, quæ cauſari ſolet caro.Propriis enim manibus tollere lapidem, & loco adeſſe, ſunt efficax argumentum ad obturanda ingratorum ora. Proinde hoc exemplo & facto docemur media ad aliquem finem non eſſe contemnenda, quum adſunt præſentia. Similiter vt intelligamus ſub communi rerum curſu,& naturæ ordine,Dominum ardua & maxima miracula exercere:ſub hoc communi modo tollendi lapidem (licet carni impotens appareat) Dominus operatur hanc Lazari ſuſcitationem, qua potentia eius manifeſtior fit. Similiter mirabiliter & potēter cibat nos quotidie verbo ſuo Dominus: ſed nihilominus natura indidit vt comedamus. Noſter eſus eſt quidam communis naturæ curſus, ſub quo miraculum ſuum operatur: quod & alias citra eſum facit,vt de Moſe & Helia legimus. Sic & verbo Domini quotidie naſcuntur ſegetes, & fructum afferunt: ſed interim iubet ſeminemus & plantemus, plantatum rigemus, rigatum metamus, meſſum teramus, tritum pinſamus, piſtum coquamus, coctum comedamus,qui tamen interim ſub hoc communi naturæ curſu abſcondito modo miraculum operatur, & incrementum dat. *Carnis argumētum de potentia Christi.* *Media ad finē nō contemnenda.* *Miracula etiam ſub cōmuni curſu naturæ.*

Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat.

Martha ex lachrymis & mœrore IESV, immemor facta eorum quæ dixerat IESVS (Reſurget frater tuus) rediit in eam quam prius de potentia CHRISTI induerat, incredulitatem: & priſtino quodam affectu ducta, imbibiſſe videbatur diffidentiam quandam,quam præ ſe fert,dicens,

Domine,iam fœtet,quatriduanus eſt enim.

Marthæ ſimplicitas.

Humi adhuc reptans Martha,ſuam exerit infidelitatem,qua credit Lazarum reſtitui nõ poſſe rediuiuum à Chriſto,quia fœteret,oblita potêriæ Domini, quam cõfeſſa erat,dicens, Vtique Domine,ego credidi quia tu es Filius Dei viui: nec cõſiderans quòd qui nouiſsimo die omnium corpora,iã tot ſeculis in cinerẽ redacta, ſuſcitaturus eſt, poſſet & cadauer recẽs putrefactum excitare. Hæc Marthæ ſimplicitas nonnihil facit ad miraculi cõmendationem. Similium enim Dominus ſimplicitatem in bonum vertere ſolet, non noſtra induſtria, ſed ſua prudentiſsima diſpenſatione. Ait itaque, DOMINE: captat beneuolentiã à CHRISTI perſona,adducens argumẽtum quo ſibi perſuader,fratrem ſuſcitari non poſſe. Ad hũc enim modum iuxta rationem humanam ducta,argumentatur: Iam fœtet meus frater, & hic eſt quartus dies quòd mortuus eſt, ergo non poteſt frater meus Lazarus per CHRISTVM exuſcitari à morte. Martha cauſatur fœtorem à circunſtantia temporis. Obſerua Marthæ modeſtiam & vrbanitatem, quæ verebatur ne ſublato lapide, fœtor cadaueris offenderet nares cum magiſtri IESV tum aliorum circunſtantium, qui (vt reor) iam aut ſindonem aut manus naribus apponebant.

Dicit ei IESVS.

Dignatur CHRISTVS pro ſua humanitate Martham ſuo reſponſo in fide vacillantẽ obiurgatiuncula excitare,& ad promiſsionis verbum illam reuocare,dicens,

Nónne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?

Credere.

Nónne habes, ô Martha,verbum? Tam infelici & obtuſo nata es ingenio, vt tam cito exciderit quod dixi,Reſurget frater tuus? SI CREDIDERIS,hoc eſt,certa fide ſtatueris me eſſe dominum vitæ & mortis, VIDEBIS,id eſt, cognoſces,GLORIAM DEI, id eſt potentiam quam dedit mihi Pater Deus. Crede itaque huic verbo, vt videas mea potentia excitatum fratrem tuum,& hac ſuſcitatione illuſtretur & omnibus cõſpicua fiat gloria Dei. Longè aliud & diuerſum eſt argumentũ Chriſti ab argumẽto Marthæ. Sic argumentabatur Martha,Lazarus fœtet & quatriduanus eſt,ergo Chriſtus à morte illum excitare nõ poteſt. Chriſti vero argumentum eſt: Credenti omnia poſsibilia ſunt: Tu Martha, crede verbo, reſurget frater tuus: Ergo frater tuus reſuſcitabitur.

Argumẽta Chriſti & carnis.

Tulerunt ergo lapidem.

Morigeros ſe præſtant,quibus iuſſum erat tollere lapidem, cũctis ad rem nouam & inauditam attentiſsimis ac ſuſpenſis. Obſerua exemplũ obedientiæ, in his qui iam Chriſti bonus odor exiſtentes(2.Corinth.cap. 2.)nihil fœtorem illum à Martha propoſitum verẽtur,ſed tollunt lapidem, fidem ſuam exerentes, qua credunt Chriſtum & velle & poſſe excitare Lazarum à morte. Obſerua lapidis pondus & magnitudinem, quum audis multos tuliſſe lapidem.

IESVS autem eleuatis ſurſum oculis, dixit,

Chriſtus precatur.

Oculorum eleuatio.

Precatur(qui precantis formam ſuſcepit) & ſuſpenſis omnium circunſtantium animis atque oculis,eleuat & mentem & oculos in cælum. Hæc oculorum eleuatio eſt modeſtus quidam orandi geſtus,quo declarat Chriſtus,& quo nos orãres declaramus, à quo velimus exaudiri, ad quem noſtram dirigamus orationem,à quo peramus,non à mundo ſed à Deo, qui ſupra nos eſt: eò enim datus eſt nobis vultus in cælum. Suſpiciens itaque Dominus IESVS in cælum, docet quicquid magnificũ geritur, ad Deum authorẽ oportere referri: ſimúlque declarat & cõuincit Iudæos,ſe à Deo eſſe,& nihil cum dæmone habere cõmercii, vt tantum támque arduum opus faciat.

Pater.

Patris nomen Iudæis exoſum.

Iudæis nomen exoſum explicat,& ad Patrem refert ſuam orationem,vt vel inuiti hoc opere mox faciũdo,cognoſcãt,quòd verus eſt Filius Dei. Quaſi diceret: Tu Pater es,ego verò ſum æternus ille tuus Filius,in quem te totum effudiſti, & quo omnia condidiſti. Proinde quia per humanitatem minor erat Patre,orauit vt ſuſcitaret Lazarum. Tametſi nulla hic legamus verba,quibus Chriſtus inuocando Patrem,& ab illo petẽdo reſuſcitationem Lazari, vſus ſit: mihi tamen dicendum videtur,quòd corde orauerit. Hoc enim teſtatur præcedens oculorum eleuatio,quæ geſtus orationis eſſe ſolet. Aut nõ explicuit orationẽ, qui oratione opus non habet,quandoquidem Deo Patri æqualis eſt. Imperauit frequenter non præmiſſa oratione,Spiritus immunde exi ab eo:& ad leproſum, Volo,mundus eſto:& quod maximũ eſt omniũ,Remittũtur tibi peccata tua. Imperauit mari & ventis. Quid ni? Deus enim eſt.

Gratias

Gratias ago tibi.

Gratias agere. *Oratio duplex.*

Vt videatur CHRISTVS omnia virtute Patris facere, iam certus ad ſuam hominis vocem poſſe Lazarum vitæ reddere, agit gratias Patri: ac ſi diceret, O Pater, confiteor me iure optimo, & meritò debere tibi gratias: & quas meritò tibi debeo, etiam verbis ago. Eſt profectò ingenui hominis, pro acceptis beneficiis gratias agere. Obſerua duas hic orationis ſpecies explicari: alteram petitoriam ſeu inuocatoriam, qua neceſſitatem explicamus, & quod nobis vſui eſt, petimus: alteram, quo aguntur gratiæ Deo, poſtquam ſumus exauditi. Hanc ſi omiſerimus, verè ingrati dicimur, quum natura comparatum ſit, vt agamus gratias ei, à quo ſumus exauditi, & beneficium accepimus.

Quoniam audiſti me.

Chriſti oratio.

AEtiologia eſt gratiarum actionis. Argumentatur & rationem adducit à debito: O Pater, tu votum meum audiſti, ergo tibi Patri meritò gratias ago. AVDISTI ME, hominem ad te ſemper recurrentē. Huc pertinet quod Hebræorum cap. 5. ſcribitur, Qui in diebus carnis ſuæ, preces ſupplicationéſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte cū clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerētia. Orauit Chriſtus pro ſalute omnibus fidelibus impetranda, adeóque efficacem eius orationem manifeſtauit Lazari reſuſcitatio, vt nemo quanlibet magnis periculis agitatus, diffidat ſibi nō adfore Chriſtum, ſi eius promiſſis fide viua adhæſerit.

Ego autem ſciebam quia ſemper me audis.

Audis.

Non eſt mihi nouum, aut temporarium, hoc ſcilicet quòd me audis: qui tametſi homo ſim, & eò teipſo minor ſum: ego tamen eandem tecum habeo voluntatem, qui coæternus ſum filius tuns. Vnde nunquā nō AVDIS, id eſt perficis, ſiquid peto. Vult CHRISTVS hac appendice ſignificare eandem ſibi etiam homini facto, cum Patre voluntatem eſſe, vt quicquid homo petat, Pater audiat, hoc eſt, dininitas perficiat. Signanter addidit SEMPER, vt pii in confidentia certi de ſua exauditione per Chriſtū, accedant, habentes quouis tempore interpellatorem & aduocatum, cui Pater nihil poteſt denegare. ad Hebræos cap. 10, Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu ſanctorū in ſanguine CHRISTI, qnam initiauit nobis viam nonam & viuentem per velamen, id eſt carnem ſuam, & ſacerdotem magnum ſuper donum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda. Et ibidem cap. 5, Et quidem quum eſſet Filius Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt, obediētiam: & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex.

Sed propter populum qui circunſtat, dixi: vt credant quia tu me miſiſti.

Acceſſus ad deum per Chriſtū.

Homini nullus erat aditus ad Deum, niſi Deus in homine, hoc eſt Deus homo, viā ſtrauiſſet, & ſe pro omnibns hominibus Patri obtuliſſet. Oportebat enim in primis pnrum puro offerri. Impnri erant omnes homines: nullns igitur hominum in conſpectum Dei ſolus prodire poterat. Propterea Filius Dei, Deus & homo oranit Patrem, non quòd ipſe egeret (æternus enim Filius Patris eſt) ſed vt homini fieret acceſſus ad Deum, & propter turbam, vt conſpecto miraculo (ait) credāt me ex tua voluntate facere quicquid in terris facio: credántque me à te miſſum, hoc eſt me Filium tuum hominem eſſe factum vt illuſtrem apnd homines gloriam tui nominis, quorum gratia ego miracula operor, ad doctrinæ meæ confirmationē. Obſerua communem fidem omnium officiorum CHRISTI aduocati apud Patrem eſſe, credamus CHRISTVM à Deo miſſum in mundum, hoc eſt (vt illam particulatim explicem) credamus Filium Dei hominem factum, eſſe ſalutem, lucem, vitam & reſurrectionem credentium, ipſum Deo Patri placere, eum eſſe à Deo Patre, & Patrem nihil denegare illi. Rurſum vt credamus, Patrem, perſonæ, doctrinæ, & operum CHRISTI anthorem, in quo complacentiam habet, & ſemper illnm exaudit. Quare vt exaudiamur operæpretium eſt omnes orantes, inniti orationi Chriſti, ceu baſi & firmamento. Quod diligenter obſeruat mater Eccleſia, ſuas orationes (quas ad orandum nobis præſcripſit) claudens hac coronide, PER Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.

Fides omniū officiorū Chriſti. *Officia Chriſti.*

Hæc quum dixiſſet.

Poſteaquā CHRISTVS Patrem inuocauit, & ei gratias egit, ac eloquutus eſt ſe ſemper à Patte exauditum, eóque eandem ſe cum Patre voluntatem habere,

Voce magna clamauit.

Clamor Chriſti in ſuſcitatione Lazari.

Gẽtilium error.

Qui omnipotens eſt, poterat ſolo nutu reſuſcitare Lazarũ: ſed ad magnitudinem operis explicandam,& ne cauſarentur aduerſarii,calumniam,aut præſtigii ſuſpicionem,ſi ſubmiſsius fuiſſet loqnutus Dominus,prnnũtiata eſt vox magna , indicans Chriſtum magnæ, certæ,& apertæ doctrinæ prædicatorẽ. Quæ quia magna fuit ad Lazari ſuſcitationẽ,quantam putas futuram illius tubæ vocem, qua excitabuntur omnes ſiſtendi coram ſummo illo iudice? Obſerua. Magna voce vocat animam vniendam corpori,vt procul abſentẽ,ad tollendum errorem Gentilium dicentium in ſepulchris animas eſſe.

Lazare,veni foras.

Chriſti potẽtia. Verbi virtus.

Sacramenta ad gratiæ collationem.

Vt Lazarus, fœtida anima excitatur. Auris animæ.

Renaſcentia.

Hæc illa eſt vox magna , Lazare prodi foras: vt omnes audiant , ſola voce ſua Lazarum rediuiuum reddere:& vt magis diuinitatẽ ſuam indicaret,vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt:& mortuo veluti viuo imperat,dicens,Veni foras. Qui mundum verbo condidit,verbo mortuũ ad vitam reuocat. Hic locus aperit Chriſtum verbo,tãquam medio vti ad ſanandum.Et verba ſacramentorum Eeeleſiæ ex Chriſti beneficio vim & efficaciam habere ad gratiæ eollationem.Intelligamus ex huius loci cognitione Paulum ad Rom.cap.1. dieentẽ,Euangeliũ,virtus Dei eſt in ſalutem omni credẽti. Quemadmodũ verbo CHRISTI , à mortuis excitatus eſt Lazarus:Ita tametſi peecatrix anima,quæ procul abeſt à conſpectu Dei,ſepulta in tenebris criminũ , fœtida ſit & putrefacta flagitiorũ inquinamentis: tamen ſi fide viua audierit vncẽ Chriſti alta voce clamãtis, prodibit à peccato ad iuſtitiã,ẽ tenebris ad lucẽ,è morte ad vitã,è cruce ad ſalutẽ,tanta eſt virtus verbi & Euangelii. Audiendũ eſt igitur verbũ & Euangeliũ aure cordis,quæ eſt fides. Priuauit nos hae aure Adamus primus parens,adeò vt nihil ſpiritale concipiamus,ſed ſolis carnalibus oblectemur,antequã renati ſimus.2.Corinth.cap.2., Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus. Renaſcimur,& ex mortuo Adamo,in nouum hominem exeitamur verbo, 1.Petri eap.1, Renati non ex ſemine corruptibili,ſed incorruptibili, per verbum Dei viui & permanẽtis in æternum. Renaſcimur igitur per verbum, & affigitur nobis perdita auris per CHRISTVM , ex auditu Euangelii. Ad Rom.cap.10,Fides enim ex auditu eſt,auditus autem per verbum. Obſerua:quum CHRISTVS voce magna clamat,non ait,In nomine Patris,tu Lazare prodi foras,neque reſuſcita eum Pater:ſed cum authoritate imperans,ait,Lazare,prodi foras:vt oſtenderet ſe æqualem cum Patre habere potentiam, & obturaret eorum ora, qui illum Patre minorem dicunt.

Et ſtatim prodiit qui fuerat mortuus,ligatus manus & pedes inſtitis,& facies eius ſudario erat ligata.

Sepeliendorum mos.

Sepulchrales faſciæ quid adumbrant.

Reſtituta per Chriſtum iuſtitia, remanent prauitas ad malũ.

Hìc nihil agnoſeit caro,nihil tale cauſatur Ariſtoteles cum tota philoſophorum ſehola. Mortuus audit,audito verbo nihil moratur, ſed mox ad iuſſum elamãtis prodiit ſub omniũ oculos qui fuerat mortuus & ſepultus. Poterat quidem (qui potentia verbi amouerat mortem) eadem potentia,faſcias,& ornatus ſepulehrales amouere:ſed prudenti eonſilio factum, quòd qui eorpore ſano & rediuiuo prodibat cum faſeiis, ſudariolis ,reliquóque ornatu ſepulchrali prodiret.Hoe enim facto, fidem miraeulo pleniurẽ aſſeruit,per eos qui ſoluernnt faſeias & ſudariola,nihil dubitantes,ſed apertis oculis conſpicientes hunc ipſum eſſe, quem ante triduũ ipſi tali eultu ſepelierant. Sepeliendorũ funerũ mos erat, inſtitis pedes vincire, ſepulchralibus vinculis ligare manus,& faciẽ ſudariolo eingere. Mirabile viſu, mirabilis & verè adoranda Dei potẽtia.Miraculo miraculũ appenſum eſt. Suſcitatio à morte, miraculũ eſt,quod aliud ſequitur: nimirũ miraculum fuit,vt qui tot faſciis & vinculis ligatus erat,ex profundo ſpelũcæ extra ſepulchrũ,nullius etiã hominis opera adiutus,prodierit. Iſta dãt locũ allegoriæ:nã qui per fidem viuã in Chriſtũ,à peceato ad iuſtitiã reſurgit, vitã quidẽ habet,& reſuſcitatus eſt:ſed nõdum totus eſt ſolutus: eſt enim adhùc ſepulchrali ornatu vinctus,hoc eſt adhuc ſpirat Adam reliquias, adhuc recaleitrat caro, lex membrorũ & peecatũ in mẽbris,aduerſus quæ præliatur Spiritus.Huc pertinet quod infrà cap.13.dieitur,Qui lotus eſt,non indiget niſi vt pedes lauet . Supereſt igitur ſoluamus faſcias ſepulchrales,id eſt mortificemus membra noſtra.Roma.cap.8,Si Spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis. Coloſ.cap.3, Mortificate ergo membra veſtra,quæ ſunt ſuper terram. Obſerua. Qui à ſanctis viris verbo Dei excitati & rediuiui facti ſunt,ſenſim vitæ redenntis ſpecimen præbẽtes,palpitabant:ſed hic quatriduo mortuus,ſubito ad vocem elamantis reuixit . Et huie miraculo acceſſit miraculum ; vinctus & obligatus repente prodit extra monumentum ex

altiſſimis

altiſſimis ſpeluncæ latebris. Obſerua: nō ſimpliciter dixit Lazarus prodiit, ſed addidit, QVI fuerat mortuus, prodiit, vt commendaret Euangeliſta potentiam Chriſti, qui potuit mortuum rediuiuum facere, & vita donare. Aduerte. Sepulchrales illæ faſciæ & ſudariola deſignant velamina legis, quæ per ſolum Chriſtum auferri poſſunt. 2. Corinth. 3, Vſque in hodiernum enim diem, idipſum velamen in lectione veteris Teſtamenti manet non reuelatum (quoniam in Chriſto euacuatur) ſed vſque in hodiernum diem, quum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Quum autem conuerſi fuerint ad Dominum, auferetur velamē. Interpres Synecdochen Græcam extulit Latinis verbis, dum Græca ad verba reddidit, LIGATVS pedes & manus inſtitis, id eſt habens manus & pedes ligatos faſciis ſepulchralibus. INSTITA inſtitæ, penultima correpta, (Græcè κειρίαι) tenuis eſt faſciola, inquit Acron. Ouidius in Arte, Eſte procul vittæ tenues inſigne pudoris, Quæque tegis medios inſtita longa pedes.

Faſciæ ſepulchrales.

Inſtita.

Dicit eis IESVS,

Ne quid ad pleniſſimam miraculi fidem deeſſet, Dominus amicis ait,

Soluite eum, & ſinite abire.

Qui verbo ſuſcitauerat Lazarum, efficere poterat, vt vincula ſuapte natura ſoluerentur: Sed mediis omnibus (quibus ſuperſtitionis & fuci ſuſpicio excludi, & miraculi certitudo cōfirmari poteſt) tam arduum & admirabile opus perficit, vt dum alienis manibus ſubmouetur lapis, alienis manibus ſoluitur qui prodierat: ne incredulis relinquatur quod cauſari poſſint. Iubet ſoluere, vt qui viſu ſenſerant ſuſcitatum Lazarum, experirentur & tactu, dum ſoluerēt. ET SINITE abire: vt expeditus motus & inceſſus nullo fulcimento (quo cōualeſcentes vti ſolent) adiutus: ſed alacer oſtenderet Lazarū etiam valere, non ſolùm viuere. Sūt igitur SOLVERE & ABIRE, ſigna integræ ſanationis, & liberationis per CHRISTVM. Hic locus nobis adumbrat vſum clauiū, & poteſtatis Eccleſiaſticæ, qui eſt iuſtificatos per Chriſtū ſoluere, & ſinere eos abire: hoc eſt authoritate Chriſti peccatorē abſoluere à peccatis. Prius iuſtificat intus, & per ſeipſum Dominus pœnitentem viuificat: deinde eundem per ſacerdotis miniſterium abſoluit. Non enim venit peccator abſoluendus, niſi digna pœnitētia correctus, intrinſecus appareat iuſtificatus. Huc pertinet quod alibi Chriſtus dixit, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo.

Clauium Eccleſiæ vſus.

Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit IESVS, crediderunt in eum.

Adducit Euangeliſta fructum & vſum miraculi, quo inuitantur ſpectatores ad fidem, vt credant IESVM eſſe Meſſiam. Vox MVLTI, potentiam verbi commendat, ad quam multi crediderunt, inter quos erant qui officii gratia ad Mariam & Martham Lazari ſorores venerant, & conſpecto tam inſigni miraculo, crediderunt illum eſſe Meſſiam: adhæſerúntque doctrinæ eius, cuius tam efficacem virtutem conſpectauerant.

Quidam autem ex ipſis abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit IESVS.

Apud ſanctas has Dominíque ſtudioſiſſimas ſorores, mali cum bonis admixti fuerunt, typum gerentes eorum qui neque verbo neque miraculis verbi mouētur ad fidem, vt ſuſcipiant Euangelium: imo quanto apertius audiunt verbum, & credere conuincuntur, tantò cæciores & pertinaciores redduntur. Iſti Hieroſolymam reuerſi, referunt inſigne prodigiū quod IESVS fecit iuxta Bethaniam, vt CHRISTO inuidiam concitarent, & finem imponerent, ne ſua doctrina, miraculis, & inſigni potentia vlterius commoueret homines ad fidem & gratuitam in ipſo iuſtitiam ſuſcipiendam. Hic locus eū ſuperiore oſtendit exemplo, quod docet Paulus 2. Corinth. cap. 2, Nos CHRISTI bonus odor ſumus Deo, in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereūt. Aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autē odor vitæ in vitā. His CHRISTVS eſt ſanctificatio: illis verò petra ſcandali & lapis offenſionis.

Pii ſunt bonus odor.

Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi conciliū, & dicebant.

Hæc demens & impia eſt impietas. Audito enim tam inſigniter prodigioſo opere (quo apertè conuincuntur, penes CHRISTVM vitæ & mortis eſſe arbitrium) non cogitant ſe nihil contra Chriſtum profecturos: ſed Pontifices & Phariſæi (apud quos ſumma religionis eſſe videbatur) qui pro tanto beneficio & diuinæ virtutis declaratione, debuerāt IESVM honorificè excipere, & Deo gratias agere, ſolius quæſtus & priuati commodi reſpe-

ctu in rabiem acti aduerſus IESVM liberalem & omnibus beneficum, non temperãt ſibi amplius. At ne temerè contra CHRISTVM procedere videantur, concilium ineunt: (eſt enim CONCILIVM, legitima congregatio quæ fit ordine debito) & conſultant inter ſeſe, vt huius conciliabuli placito videatur populo hoc negotium pertinere ad totius populi incolumitatem. O prudentia mundi & carnis, prudentes Iudæi! ecquî tolletis reuocantem verbo mortuos ad vitam?

Concilium.

Quid facimus?

Hæc quæſtio eſt concilii propoſitio, & cauſa finalis coacti concilii aduerſus potentiam CHRISTI. QVID facimus? quaſi dicerent, Quid ceſſamus? Cur torpeſcimus & ſomnolenti ſumus? quin expergiſcimur, iſtum Prophetam, virum abiectum & reipublicæ perturbatorem perdere, dum nobis licuerit? ne noſtri torporis & ſomnolentiæ dignas luamus pœnas? Sed adeſte, ô Phariſæi, rogatis quid vobis agendum eſt: prompta eſt reſponſio: Credite in CHRISTVM. En vide iſtorum cæcitatem: putant ſe tardiores ad hoc negotium, quàm par fuerit: vnde moram ſuam arguunt ad occurrendum tanto periculo.

Quia hic homo multa ſigna facit.

Argumento à potentia CHRISTI & felici progreſſu Euangelii, ſuæ quæſtionis rationem adducunt. Occurramus diligenter, & fortiter reſiſtamus: nam HIC HOMO (valde contemptim loquitur) id eſt hic Galilæus, fabri filius, abiecta & vilis perſona, MVLTA ſigna facit, id eſt, ſuccedunt illi omnia feliciter, doctrina & opera eius commẽdantur: facitque iſte multos à lege ad ſe deficere: ab omnibus doctrina eius æſtimatur, multos ad ſe conuertit: nomen eius potenter augetur & creſcit.

Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum.

Si conniueamus & permiſerimus vt liberè prædicet & operetur, turbam multam habebit poſt ſe, quæ ſignorum exhibitione illum ſequetur, futurúmque eſt vt quemadmodũ nũc multi è populo magnificè de illo ſentiunt, ita mox omnes ſint illum pro Meſſia habituri.

Et venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentẽ.

Prætextu conſeruandæ reipublicæ auerſantur CHRISTVM: cuius prætextus veriſimilitudo ſuadebatur in hoc concilio. Quia iam multa à Romanis propter frequẽtes ſeditiones & rebelliones fuerãt perpeſſi, aiunt, Si huius rei ad Romanos rumor peruenerit, Iudaicam gentem deſerto Cæſare (ſub cuius poteſtate nunc ſumus) deſciuiſſe ad nouum regẽ ſuum, qui non ignorat iam olim ab ipſis expectari regem quendam ſuæ gentis liberatorem: nos ſeditionis accuſabit, & ſæuiens in nos, armis perdet locum hunc ſanctum, quem prophanis gentibus proſtituet, occupandúmque tradet, & totum Iudaicum genus internecione delebit. Ac ſi dicerent: Prorſus euertent nos, ſicut & poſtea contigit in deſtructione vrbis Hieroſolymitanæ à Tito factæ. Quare conſultandum nobis prudenter fuerit, quo pacto poſſimus tanto piaculo obuiam ire. Hæc prætexunt, commune periculum afferentes, quæ videantur ſua malitia & inuidia Chriſto aduerſari, definiunt ipſum eſſe ſeditionis & perditionis authorem, vt concitata plebs animaduertat in eum, ceu authorem rebellionis & defectionis à Cæſare. Incidit ergo hoc periculum in conſultationem, quia habet maximum pondus ad commonendum: quippe quod ſumptum eſt ab extremo interitu, quem nemo non fugit, nemo libenter patitur. Non deſunt etiam graues viri, qui putãt Pontifices & Phariſæos alluſiſſe ad locum Danielis cap. 11. de interitu religionis Iudæorũ. Colligamus ex ſuperioribus, in hoc concilio (in quo nequaquam omnes mali erant, ſicut ſuprà interfuiſſe legimus Nicodemum: & in Actis, cap. 5. Gamalielem) malos metum Romanorum prætexuiſſe, quũ tamen nihil eos in necem Domini ageret, quàm quòd impii eſſent, natíque ex diabolo, qui non poſſent ferre Chriſtum docentem veritatem, & ipſorum impietatem detegentem.

Vnus autem ex ipſis, Caiphas nomine, quum eſſet Pontifex anni illius.

Quum Pontifices & Phariſæi hæſitarent quid facerent, ſtatim aſſurrexit ſanguinarius ille Caiphas, intelligens conſultationis propoſitionem eò tendere, vt prætextu publicæ ſalutis, occideretur omnis ſalutis author, IESVS CHRISTVS. Is erat Pontifex ἀρχιερεύς, id eſt ſummus Sacerdos. Signanter addidit ANNI ILLIVS, vt inſinuaret Euangeliſta dignitatem illam mox in totum deſituram, quæ deſtitiſſet eſſe perpetua. In ſingulos annos pretio à Principibus emebatur Pontificatus ſiue Sacerdotiũ. Magnus erat abuſus quotannis Pontifi-

Pontificem vnum habere: quum Deus vnum conſtituerit (in Leuitico) ſummum Sacerdotem, cui mortuo vnus ſuccederet. Sed per ambitiones & contentiones inter Iudæos (ait Auguſtinus) poſtea conſtitutum vt plures eſſent, & per annos ſingulos vicibus miniſtrarent. Nam & de Zacharia hoc dicitur, Lucæ cap. 1, Factũ eſt autem quum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundũ cõſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit vt incenſum poneret, ingreſſus in tẽplum Domini. Hinc apparet plures eos fuiſſe, & vices ſuas habuiſſe. Nã incenſum nõ licebat ponere, niſi ſummo Sacerdoti, & forte etiã vnũ annũ plures adminiſtrabant, quibus alio anno alii ſuccedebãt, ex quibus ſorte exibat quis vt incẽſum poneret. Obſerua. CAIPHAS interpretatur Inueſtigator vel Sagax ſeu Vomens ore.

Vnus Pontifex à Deo.

Caiphas.

Dixit eis.

Imprudenter & cum ſtomacho clamat, iuſtitiam & imprudentiam conſultantium increpitans, quaſi non expeditè proſpicerent quid facto opus eſſet, ſed lentis conſiliis adhuc deliberarẽt an IESVS eſſet occidẽdus: quum tamẽ id omnibus rebus omiſſis agẽdũ eſſet.

Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

Caiphas indignatus, ſtuporem Pontificum & Phariſæorum interpretabatur, quòd in conſultationem venire ſinerent quid faciendum eſſet: adeò putabat non latere nihil prius eſſe curandum quàm Dominum extinguere. Prudentia carnis non niſi aliorum contemptu laudem ſibi vendicare ſolet: vnde Caiphas prudẽtiæ ſuæ ſpecimen facturus, præ ſe aliorum conſilia faſtidit. VOS neſcitis quicquã, ignari eſtis, nec videmini rem, vt habet, perpẽdere: ego vero Pontifex, & cuius authoritas eò tẽdit, vt de omnibus ꝓſpiciat, omnia quæ ad obuiandũ tanto periculo ſpectãt, ad vnguẽ intelligo. NEC cogitatis quicquã. His verbis contemnit illos vt homines imprudẽtes & nullius conſilii. EXPEDIT vobis. Quum è duobus malis minus eligendum ſit, id eſt, maius fugiendum (hoc enim verbum EXPEDIT, naturam comparatiuorum nominum habet) inſinuare hoc conſilium videtur: Vos non attenditis, hoc omnium intereſſe, vt hic vous moriatur pro populo, potius quàm hoc incolumi ſeruato, tota gens pereat, extremáque patiatur, cum in religione tum in corporalibus bonis. Qnia hoc conſilium cauſam rationis humanæ habebat, plauſibile fuit omnibus ratione humana nitentibus: ſed plus nocuit Iudæis prudens (vt videbatur) hoc Caiphæ cõſilium, quàm decem Pilati exactiones nocuiſſent. Impius enim Pontifex & doctor conſiliarius, impio, ſed tamen prudenti ſcilicet ſuo conſilio & doctrina plus nocumenti affert ſaluti Reipublicæ, quàm tyrannis ciuilis ſuis exactionibus nummorum. Ille enim impia ſua doctrina populo aufert dotes animi & bona æterna, hic verò bona duntaxat fluxa & caduca. Vſque adeò ingens & exitialis peſtis fuit doctrina Caiphæ de homicidio Chriſti, vt effecerit non ſolùm totam Iudaicam gentem deuaſtari, verumetiam perdere omnem ſalutem, Chriſtum crucifigendo. Obſeruemus ex ſuperioribus, Phariſæorum Senatum prudentiſſimis rationibus de Republica conſultare. In primis, quod prudentis magiſtratus eſt, timent loco & genti ſuæ: deinde ſtatuunt ſeditionis authorem tollendum eſſe: Expedit enim vt vnus moriatur pro populo, ne tota gens pereat. Hæc prudenter quidem ſatis, ſapientérque conſulta ſunt, quum magiſtratus eò ferat gladium, vt vindex ſit malorum, ne bonis aduerſentur, & Reipublicæ tranquillitas ſeruetur. Quis quæſo hac tam prudenti conſultatione non ineſcaretur? quis tam rerum ignarus non immenſas ageret Phariſæis gratias, pro tam ſtudioſa & diligenti ſolicitudine erga Rempublicam? At hic non erat præcipuus conſultationis ſtatus, & quæſtionis caput. Nemo vel mediocriter doctus ignorat ad magiſtratum curam & ſolicitudinem de Republica pertinere: & è medio tollendum eſſe ſeditionis authorem: ſed præter hæc quærendum erat, An CHRISTVS ſit ſeditionis author: qui ſubſtraxerit populum ab obedientia Cæſaris, aut docuerit defectionẽ ab Imperatore. Deinde, An gens ſit peritura, ſi in CHRISTVM credat. Hoc maximè quærendum erat à Phariſæis: quòd ſi conſultaſſent, & probè quæſtionem conſideraſſent, apertè cognouiſſent CHRISTVM regem eſſe, nihil derogantem Imperatori: cuius imperium aut magiſtratum non quærit, aut oblatum adimere contendit, qui magiſtratibus authoritatem largitur, & à quo omnes magiſtratus pendent. Ipſe eſt rex iuſtitiæ, pacis, ſalutis, & vitæ æternæ. Regnum eius non eſt ex hoc mundo, regnat ſuper cæleſtia bona, relinquens regna terreſtria ſuis magiſtratibus gubernanda. Dominatur victor ſuper peccatum, infernum, & eius tyrannidem. Sed quid hæc ad Cæſarem? nihil adimit Cæſari, Aſiæ, Aphricæ, aut reliquis mundi partibus dominanti. Quare impium & imprudens fuit Pontificum & Phariſæorum con-

Expedit, verbũ.

Conſilii mali pernicies.

Doctrina malæ pernicies.

Prudentia carnis.

Regnũ Chriſti.

Impiis quod timent, accidit.

cilium. Obſerua: huic impiæ conſultationi & imprudentiæ Phariſaicæ correſpõdit iudicium, & quod timebatur, exitium. Scribit enim Sapiens Prouerbiorum cap. 10, Accidunt impio quæ timet. Timuerũt iſti, ſi permiſiſſent CHRISTVM & eius doctrinã, ſe à Romanis perditũ iri. At quum hoc periculum neque fide neque reſipiſcentia, ſed impio & nefario homicidio vitare conarentur, contigit ipſis quod timuerunt: ductore enim Veſpaſiano Romani venerunt, qui & Iudæos & locum perdiderunt. Nemo ergo periculum timens putauerit ſe illud homicidiis & conatibus impiis, ſed timore Dei, fide, & reſipiſcentia, euaſurum.

Hoc à ſemetipſo non dixit.

Declarat Euangeliſta cuius diſpoſitione & ordinatione hoc à Caipha pronuntiatum fuerit. Caiphas non dixit HOC, ſcilicet Expedit vobis vt vnus &c. A SEMETIPSO, id eſt ex proprio cerebro, ex propria ſapientia & prudentia. Huius Pontificis animus erat ſceleratus & parricidii plenus.

Sed quum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit.

Euangeliſta adducit conditionem & titulum Caiphæ, vt declaret ita placitum eſſe Deo, vt Pontifex veritatem diceret. Non dixit hoc à ſemetipſo, SED quum eſſet Pontifex anni illius, PROPHETAVIT, id eſt inſtinctu Dei eſt loquutus, quanquam imprudens. Diuina itaque diſpoſitione Dei id loquitur Caiphas, quò inde glorificetur Deus, qui potens eſt etiam per impios loqui veritatem. Qui enim magiſtratibus præſertim in ſacris prominent, vt ſunt electi à Deo, in hoc quò multa & egregia per eos fiant: ita quum omnium corda ſint in manu Dei, peculiariter tamen horum corda mouere ſolet: id quod ſacra prouerbia de regibus prædicant. Vnde frequenter imprudentes faciunt & dicunt, quæ longè alio ſpectent, aliúdque efficiant atque ipſi vnquam cogitarint. Sumus quidem omnes organa & inſtrumenta Dei, ſed præcipuè qui aliis præfecti ſunt: multóque plura per illos magiſtratus, quàm per alios Deus agit. vnde & dii ipſi & filii excelſi omnes dicuntur: de quo ſuprà cap. 10. diximus. Hoc itaque eſt quod Euangeliſta ait, ideo Caipham prophetaſſe, hoc eſt ex ſpiritu Dei, non ex ſeipſo loquutum, quod Pontifex eſſet anni illius. Proinde quemadmodum Caiphas ſuam prophetiam non intellexit, ſic & alii reprobi (per quos Deus ſua myſteria manifeſtat) quæ loquuntur non pernoſcunt, ſed dant ſine mente ſonum, quum ſancti de iis quæ vaticinantur, tantum ſemper intelligant quantum & ipſorum ſaluti & officio, quod gerunt, ritè obeundo ſatis eſt.

Inſtrumẽta Dei.

Deus per magiſtratus plura quàm per alios agit.

Prophetauit, quia IESVS moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente: ſed vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum.

Vaticiniũ etiã per os impii. Prophetia à Caipha dicta interpretatio.

Spiritus Sanctus per os impii pium vaticinium prodidit, quod longe aliter eſt interpretatus quàm impius ille Caiphas intelligeret. Nam ſua quidem opinione hæc de Chriſto perdendo intellexit: Spiritus autem Sanctus ſignificauit futurum, vt IESVS ſua morte redempturus eſſet gentem Iudaicam: nec ſolùm hoc effecturus, vt qui ex Iudæis credidiſſent, ipſi ſalutem conſequerentur, ſed etiam vt ſua morte in vnam fidem colligeret omnes Dei electos, quibuſcunque regionibus diſperſi eſſent: & aliquando per fidem Euangelicam fierent filii Dei, congregarentur in vnum, & in communis Eccleſiæ ſocietatem coiret Græcus, Scytha, Barbarus, AEthiops, Indus, congregandi in vnum corpus ſpirituale (cuius caput CHRISTVS) vnum agnoſcentes Patrẽ, eodem viuentes Spiritu, ab eodẽ pendentes CHRISTO, eadem ſpe futuræ vitæ ſubnixi. Obſerua: PROPHETARE variis modis Scriptura vſurpat: in primis tam pro præteritarum quàm futurarum rerum enarratione. Hoc modo Moſes Propheta fuit, quum de mundi creatione teſtificabatur. Secundo eſt futura prædicere, res diuinas agnoſcere, vt cognitio Dei vulgaretur, ſicut omnes Prophetæ vates fuêre, quum vnus quidem de CHRISTI natiuitate, alter de eius doctrina, tertius de eius paſſione, quartus de eius regno loqueretur: breuiter omnes quotquot de eo tanquam de Filio Dei totius mundi redemptore vaticinabantur. Videtur itaque Propheta propriè ſignificare hominem, diuinarum rerum per afflatum Spiritus Dei præ aliis ſcientem, quíque de voluntate Domini alios queat edocere. Atque Prophetia vera & ſancta, videtur eſſe facultas quædam, Dei conſilia & placita plenius ac certius cum cognoſcendi tum enarrandi ad Eccleſiæ profectum, inſtinctu afflatúque diuini Spiritus aliquibus facta.

Prophetare.

Prophetia.

facta. Huius pars quædam eſt, præſenſio ac prædictio futurorum, aut etiam reconditorum. Pars etiam, diuinior quidem de Deo ac pietate dexterius diſſerendi facultas. Quanquam perrarò inuenias Prophetæ nomine inſignitos, quibus non eſſet ſimul datum præſentire prædicereque futura, aut certè enuntiare occultiora quàm vt humano ingenio eſſent cognitu poſſibilia. Prophetæ, os Domini dicuntur, quia nihil proprium loqui debent. Obiter dixerim Prophetæ nomen etiam illis competere, qui auidè verbum Dei audiunt, aut in lege Dei diligenter verſantur, vt 1. Corinth. 11, Mulier orans aut prophetans, hoc eſt verbum Dei audiens, vel quæ ad prophetiam audiendam venit, non quæ docet aut interpretatur: licet fuerint nonnullæ quibus prophetandi munus datũ fuit, vt annotaui in eum Pauli citatum locum de filiabus Philippi Euangeliſtæ.

Præſenſio futurorum.

Os Domini.

Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

Valuerat viceràtque apud illos Caiphæ ſententia de CHRISTO occidendo. Finalis enim vſus omnium deliberationum & conſiliorum (eorum qui veritati aduerſantur) eſt, vt obſcuretur & prorſus perdatur veritas: viſu auditúque maxime horrendum. Modeſtius agitur cum alia doctrina quàm cum Euangelio & Euangelii profeſſoribus: aliæ enim doctrinæ aut feruntur, aut modeſta quadam ratione corriguntur: at Euangelium prorſus extirpandum ab impiis iudicatur, grauiúſque in illius profeſſores animaduertitur, quàm in ciuiles. Ab illo ergo die poſt datum conſilium contra CHRISTVM, Phariſæi illius ſceleroſi Pontificis voce confirmati, nihil amplius conſultant, ſed quod prius per occaſionem ſæpe tentauerãt, nunc animo deliberato ſtatuunt: vt quamprimũ curarent IESVM interemptum, ceu ſeditionis & defectionis à Cæſare authorem: aſſeuerantes ſe incolumitati Reipublicæ conſulere, dum toti Iudaicæ genti pernicioſum hominem de medio tollerent: cui ſi vel minimum conniuerent, timendum ne infenſus Cæſar, & ſanctam ciuitatem proſtituat, & Gentem perdat.

Veritas inimicos habet aduerſarios.

IESVS ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos.

Euangeliſta fugam & latibula CHRISTI non omittit, vt hoc exemplo (quo Chriſtus impiorum furori ad tempus ceſſit) doceamur non licere vt quis ſua ſe temeritate in præſens periculum iniiciat, ſi poſſit citra offenſam Dei effugere: quòd ſi citra Dei offenſam ac mandati diuini præuaricationem effugere non liceat, fidenti animo & conſtanti fide periculum præſens aggrediendum eſt. Certus igitur eſſe debet auxilii diuini, quiſquis ſic in fide periculo ob oculos poſito, ſe expoſuerit. Eſt enim Deus adiutor in neceſſitatibus. Gloria, honor & mandatum Dei eò fidentem compellunt, non autem temeritas. Iſta docuit CHRISTVS diſcipulos ſuos, Matth. cap. 10, Si vos perſequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Proinde IESVS (quem nihil fugiebat) etiam ſi nemo deſtinatam Pontificum & Phariſæorum malitiam detuliſſet, fugit, non metu crucis, quam volens ſubiit, dum venit hora: ſed ſeipſum verè hominem demonſtrauit: à publico abſtinebat ad tempus, ne furorem furori adderet.

Periculum præſens quãdo aggrediendum.

Quando fugiendum.

Sed abiit in regionem iuxta deſertum.

A Bethania abiens longius ſe ſubduxit à vicinia vrbis Hieroſolymæ Prophetarum interfectricis, conceſſit in regionem iuxta deſertum, non quæ extra Iudæam fuerit, ſed duobus vel tribus miliaribus à Hieruſalem. Creditur & hæc regio olim Moabitarum fuiſſe.

Moabitæ.

In ciuitatem quæ dicitur Ephrem.

Conceſſit Chriſtus in ciuitatem nomine Ephrem. Græci legunt ἐφρὲμ, atque ita refert Hieronymus in locis Hebraicis. Hoc abſceſſu Chriſtus deſignauit impiis Iudæis ſuam Synagogam eſſe relinquendam, ac nouam gentem (quæ non ſterili & vmbratili Moſaicæ legis opere, ſed Euangelica fide niteretur) ſufficiendam, & in vnum congregandam eſſe deſignauit, quæ iuxta vocis Hebrææ Ephrem (quæ interpretatur frugifer, aut creſcens) præſagium ex minimis initiis creſceret in immenſum. Sterilis quidem erat Gentium Eccleſia, quæ recepto Euangelio fœcunda facta eſt. Ad quam Eſaias ait, cap. 54, Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama: quia multi filii deſertæ magis quàm eius quæ habet virũ. Synagoga, virum, hoc eſt CHRISTVM, habuit, quem vt ablegauit & abegit, ſterilis facta eſt: at vbi CHRISTO inſerta eſt Gentium Eccleſia, longè fœcundior fuit Synagogâ.

Ephrem.

Et ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.

Morabatur Chriſtus hìc non otioſè viuens, ſed iuxta officium ſuum docens paucos

quos ſecum habebat diſcipulos: qui tametſi miſerè ſibi metuerent, tamen non auſi ſunt deſerere Dominum.

Proximum autem erat Paſcha Iudæorum.

Paſcha. *Phaſe.*

Tempus aderat à Deo præfinitum, quo Chriſtus pro mundi ſalute victima immolaretur. PROXIMVM erat Paſcha, id eſt inſtabat dies religioſiſsimus Iudæis, dictus PASCHA ſiue Phaſe, id eſt Tranſitus. Hoc nomine renouabatur Iudæis memoria, quòd olim ſanguis agni poſtibus illiti, ſeruarit Hebræos à gladio angeli perimentis AEgyptios, ac eas tantùm domos tranſeuntis, quæ ſanguine agni notatos poſtes haberēt. Obſerua: PASCHA Iudæorum vocat, feſtum ad ſolos Iudæos pertinens. Hic locus inſinuat Lazari ſuſcitationem proximam fuiſſe feſto Paſchæ.

Et aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione, ante Paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos.

Sanctificare ſe.

Iam ſub feſtum, quod proximè inſtabat, MVLTI, nō omnes, DE regione, quæ erat iuxta deſertum, & ex diuerſis Paleſtinæ regionibus (iuxta Moyſi præſcriptum, Exodi 23, Ter in anno apparebit omne maſculum coram Domino Deo tuo, &c.) ſeſe cōferebant Hieroſolymam, VT SANCTIFICARENT ſeipſos, id eſt vt orationibus & aliis ceremoniis ſe commendatos Deo redderent, ſiue vt mundi fierent iuxta ritum legis, adhibitis ceremonialibus legitimis, ad hoc vt manducarent Paſcha. Qui peccarant (ait Theophylactus) vel ſpōte vel inuiti, non agebant Paſcha, niſi prius purificati eſſent iuxta conſuetudinem loci, & ieiunantes & raſi, & deputata quædam ſacrificia offerentes. Lex habuit carnales ſanctificationes, quæ animam non iuſtificabant, Hebr. cap. 9. Fuerunt tamen vmbræ veræ iuſtificationis per CHRISTVM fiendæ. Quum Iudæi celebre habuerint ſuum Paſcha, ſeipſóſque ad ipſius celebrationē præpararint, & in ipſo ſanctificarint, quāto magis Paſcha noſtrū celebre habere debemus, ad illúdque nos præparare, ac in illo nos ſanctificare? Eſt quidē nobis ſolenne feſtum illud noſtrum in Vere, ſed & celebre ſemper habemus, quando non amplius incedimus in fermento veteri, nec in fermento nequitiæ & malitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Paſcha noſtrum CHRISTVS, quale Paſcha fuit apud Iudæos, talis erat & ſanctificatio Iudæorum legitimis quibuſdam externis conſtans: & quale noſtrum eſt Paſcha, talis eſt & noſtra ſanctificatio CHRISTVS IESVS. 1. Corinth. 15, Chriſtus factus eſt nobis ſapientia, iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.

Quærebant ergo IESVM, & colloquebantur adinuicem in templo ſtantes.

Abominabilis & hiatu terræ digna eſt hæc Phariſæorum ſanctificatio, comitata voluntate impia, mente ſacrilega, cruento animo, & manibus ſanguinolentis. En vera Pontificum hypocriſis, & ſimulata Phariſæorum religio, qua nihil irreligioſius, dum magna ſuperſtitione cauent nequid prætereant quod à Moſe præſcriptum erat, ſiue quod à Phariſæis erat additum: interim tamen in ſanctiſsimo die non abhorrent ab eo quod omniū impiiſsimum eſt, nimirum ab occidendo IESV, & effundēdo ſanguine hominis innoxii. QVAEREBANT, ex induſtria & animo deliberato iuxta concilii concluſionem: ET colloquebātur, præ odio & inuidia aduerſus Chriſtū. Poteſt hic locus referri ad eos qui ex diuerſis Paleſtinæ partibus aſcenderant Hieroſolymam, & IESV CHRISTI erant ſtudioſiſsimi: & hi quærebant animo videndi & audiendi CHRISTVM, & doctrinam eius: & colloquebantur, præ ſtudio & amore Chriſti.

Quid putatis quia non venit ad diem feſtum?

Demirantes quòd non adeſſet Chriſtus, qui ſolitus erat huiuſmodi feſtis intereſſe, & in templo prædicare, colloquebantur adinuicē. QVID putatis, quid vobis videtur, quòd præter morem IESVS tantæ ſolennitati non adſit? Non erat defuturus, vt res ipſa manifeſtauit, ſed diſtulit vſque ad horam à Patre præfinitam.

Dederant autem Pontifices & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet vt apprehenderent eum.

Pontifices.

Decreto atque placito concilii Pontifices, id eſt Sacerdotum principes & Phariſæi, propria iuſtitia turgidi, cum authoritate mandauerant (quòd eſt ſignum animorum dominandi libidine æſtuantium) vt quicunque reſciret vbi lateret IESVS, proderet eum,

quđ

quò ipſi eum caperent. Suſpicabantur enim Pontifices & Phariſæi IESVM alicubi latere metu. Iſti ſunt ritus ſancti & pii ſcilicet, quibus Pontifices & Phariſæi religionis duces, & legis ſummi interpretes & magiſtri, ad Paſcha celebrandum ſeipſos præparant: interim tamen neſcii quòd ſuo facinore, totius orbis ſalus procuraretur.

CONCILIATIO.

Cur hoc capite Dominus dixit ſe ſemper à Patre exauditum, qui tamen in horto orans calicem à ſe transferri, non eſt exauditus? Et Pſalmo 21. ad Patrem verba faciens, ait, Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: nocte, & non ad inſipientiam mihi. Reſpondeo: Quæ Chriſtus abſoluta voluntate & ſimplici, citra annexam conditionem, voluit & petiuit, ſemper exauditus eſt. Eadem vult, nec alia poteſt velle quàm Pater, quum vtriuſque vna ſit voluntas. Ego (inquit ſuprà, cap. 8.) quæ placita ſunt ei facio ſemper. Nam ſi oculi Domini ſuper iuſtos (Pſal. 33.) & aures eius in preces eorum: quãto magis in preces CHRISTI, qui eſt ſumma iuſtitia? In his autem quæ CHRISTVS iuxta conditionem & non abſolutè petiuit, nõ eſt ſemper exauditus, vt quum (Marci cap. 14.) calicem à ſe transferri poſtulauit, annexuit, Non tamen ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis: & Lucæ cap. 22, Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Cur igitur rogauit calicem à ſe transferendum? Reſpondeo: Vt ſe verum hominem, & verè infirmitates noſtras abſque peccati ſimilitudine aſſumpſiſſe oſtenderet: ſimúlque vt doceret voluntatem noſtram diuinæ voluntati ſubiiciẽdam, atque in omnibus noſtris operibus conformandam.

CAPVT DVODECIMVM.

IESVS ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quẽ ſuſcitauit IESVS. Fecerũt autẽ ei cœnã ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus verò vnus erat ex diſcumbẽtibus cum eo. Maria ergo accepit librã vnguẽti nardi piſtici, pretioſi, & vnxit pedes IESV, & exterſit pedes eius capillis ſuis: & domus impleta eſt ex odore vnguẽti. Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius, Iudas Iſcariotes, qui erat eum traditurus, Quare hoc vnguẽtũ non venijt trecẽtis denariis, & datũ eſt egenis? Dixit autẽ hoc, nõ quia de egenis pertinebat ad eũ: ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quę mittebãtur portabat. Dixit ergo IESVS, Sinite illã, vt in diẽ ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcũ: me autẽ nõ ſemper habebitis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic eſt: & venerũt, nõ propter IESVM tantũ, ſed vt Lazarũ viderẽt, quẽ ſuſcitauit à mortuis. Cogitauerunt autẽ principes Sacerdotũ vt & Lazarũ interficerẽt: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in IESVM. In craſtinum autẽ turba multa quę venerat ad diem feſtum, quum audiiſſent quia venit IESVS Hieroſolymam, acceperũt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant, Hoſanna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Iſrael. Et inuenit IESVS aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt, Noli timere filia Sion: ecce Rex tuus venit, ſedens ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognoue-

Suſcitauit) ſuſcitauerat à mortuis.

Piſtica.

Et domus) domus autem.

Iudas) Simonis ſubaudi filius.
Pertinebat ad) curæ eſſet illi.
Loculos) marſupium.
Vet. In diẽ ſepulturæ meæ ſeruauit illud.) id eſt ad inſtãdũ ſepulturæ meæ tẽpus inſtare.
Habebitis.) Vet habetis.
Illic eſt) eſſet.
Sed vt) ſed & vt
Suſcitauit) ſuſcitauerat.
Cogitauerunt) conſultauerunt.
In craſtinum) poſtero die.
Quia venit) veniret.
Qui venit) id eſt miſſus à Domino.

Chriſtus cœnat apud Martham cum Lazaro.
Matth. 26. a.
Marc. 4 a.
Maria ſoror Marthæ vnxit pedes Ieſu.
Iudæ auaritia.

Pauperes.

Lazarum occidere conſultant Iudæi.

Ieſus aſinæ inſidens, ingreditur Hieroſolymã
Matth. 21. a.
Marc. 14. a.
Luc. 19 f.
Zach 9 b.

runt diſcipuli eius primùm, ſed quando glorificatus eſt IESVS, tunc recordati ſunt quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei. Teſtimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo quando Lazarum vocauit de monumento, & ſuſcitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi ergo dixerũt ad ſemetipſos, Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus poſt eum abiit. Erant autẽ quidam Gentiles ex his qui aſcẽderant vt adorarẽt in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum, qui erat à Bethſaida Galilææ: & rogabant eum, dicentes, Domine, volumus IESVM videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ, Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu. IESVS autem reſpondit eis, dicens, Venit hora vt clarificetur Filius hominis. Amen amen dico vobis, Niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum Pater meus. Nunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater, ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo, dicens, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum. Alii autem dicebant, Angelus ei loquutus eſt. Reſpondit IESVS, & dixit, Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos. Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Hoc autẽ dicebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Reſpondit ei turba, Nos audiuimus ex lege, quia CHRISTVS manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? & quis eſt iſte Filius hominis? Dixit ergo eis IESVS, Adhuc modicum lumen in vobis eſt: ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant. Et qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Dum lumen habetis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis. Hæc loquutus eſt IESVS, & abiit, & abſcondit ſe ab eis. Quum autem tanta feciſſet coram eis, non credebant in eum: vt ſermo Eſaiæ impleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui noſtro: & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam eius, & loquutus eſt de eo. Verũtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos

Credẽtes ob Lazarũ ſuſcitatũ.
Gentiles volunt Chriſtũ videre.
Granũ frumẽti.
Amare vel odire animam.
Miniſtrare Chriſto. Matt. 10. 16. d. Marc 8. d. Luc. 9. c. 17 g.
Oratio Chriſti.
Tonitruum.
Angelus.
Iudicium.
Chriſtus crucifigendus.
Pſal. 109. b. 116 a *Eſa* 40. c. *Ezech.* 37 g.
Lumen.
Tenebræ.
Abſcondit ſe Ieſus.
Iudæi quare nõ credebant.
Eſaia. 53. a. *Roma.* 10. d. *Eſa.* 6. c. *Matth.* 13 b. *Marc.* 4 b. *Luc.* 8 b. *Act.* 18 f. *Roma.* 11. b.

Gẽtiles) Græci.
Clarificetur) Glorificetur.
Cuſtodit) cuſtodiet.
Saluifica) libera me ab illa hora.
Veni in horam hãc) ſubaudi vt morerer.
Hæc vox venit) facta eſt.
Omnia) omnes
Modicum) modicũ tẽpus, modico temp. re.
In vobis) vobiſcum.
Vt non vos tenebræ) ne vos tenebræ occupẽt.
Tanta) tot.
Vt ſermo Eſaiæ) id eſt, ita vt prophetia Eſaiæ impleta ſit, vel vnde cõſtat impletã fuiſſe prophetiam Eſaiæ.
Hæc dixit) id eſt, hæc prædixit Eſaias, quũ vidiſſet magnificentiã ſplẽdorẽ in quo appareret illi Deus, in tẽplo illo imaginario.
Loquutus eſt) ſubaudi propheta.

riſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eiicerentur: dilexerunt enim gloriam hominũ magis quàm gloriam Dei. IESVS autẽ clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eũ qui miſit me. Ego lux in mundũ veni: vt omnis qui credit in me, in tenebris nõ maneat. Et ſiquis audierit verba mea, & nõ cuſtodierit: ego nõ iudico eum: nõ enim veni vt iudicem mũdũ, ſed vt ſaluificem mũdum. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die: quia ego ex meipſo nõ ſum loquutus: ſed qui miſit me, Pater: ipſe mihi mãdatum dedit, quid dicam, & quid loquar: & ſcio quia mandatũ eius, vita æterna eſt. Quæ ergo ego loquor: ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor.

Principes credẽtes timent excõmunicari. Gloria hominũ. Lux. Tenebræ. Spernens Chriſtum. Vita æterna.

Cuſtodierit) crediderit. Spernit) reiicit.

IESVS ergo ante ſex dies Paſchæ venit in Bethaniam.

CAP. XII.

HVius capitis cum ſuperiore connexio eſt à loci & temporis circunſtantia, quæ ſimul certitudinem hiſtoriæ adducit. IESVS non ignarus conſpirationis ac conſilii cæpti de ſe occidendo: & iam intelligens tempus appropinquare, quo volens decreuerat ſubire mortem, & immolari agnus immaculatus pro totius mundi ſalute, noluit diu latere: ſed appropioquante hora ſupplicii, ad locum quoque ſupplicii acceſſit, & velut occurrens ad victimam ſeptimo die (qui Iudæis octauus erat primi menſis, nobis vero ſexta eſt feria Dominicam ramorum præcedens, ab hac enim vſque ad veſperam diei iouis ſequẽtem, in qua immolatum eſt Paſcha, intercedunt ſex dies) reuerſus eſt Bethaniam, vt recentis miraculi memoria diſcipulis animos adderet, & reſurrectionis ſpem pectoribus ipſorum imprimeret, quos vehementer perturbatum iri ſciebat.

Vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit IESVS.

Bethaniæ habitabat Lazarus, quem verbi ſui potentia Dominus ante paucos dies rediuiuum fecerat. Euãgeliſta obiter repetit miraculum de Lazaro ſuſcitato, ne tam prodigioſi operis videatur facile oblitus eſſe.

Fecerunt autem ei cœnam.

Singulas circunſtantias addit Euangeliſta, quibus & eius diligentiam & hiſtoriæ certitudinem agnoſcamus: atque vt intelligamus quorſum tendat narratio aduentus CHRISTI in Bethaniam: ſcilicet vt explicentur ea quæ geſta ſunt in ſolenni illa cœna. Mos Iudæorum erat decima die primi menſis accipere agnum abſque macula, maſculum anniculum, qui ſeruabatur vſque ad decimam quartam diem eiuſdem menſis immolandus ad veſperum. Et ex eo die apparare ſolebant omnia quæ ad feſti celebritatem facerent, ſimul & lautius epulari. Cœna tamen quæ apparata eſt CHRISTO, in ſignum fuit hoſpitalitatis & grati animi, cum Lazari, Mariæ, & Marthæ, tum Simonis leproſi, qui beneficium ſanitatis à CHRISTO acceperat, & aliorum conſanguineorum Lazari erga CHRISTVM.

Agni paſchalis præparatio.

Ibi.

IBI, id eſt in Bethania, apparata eſt cœna IESV. In cuius ædibus? Matthæus (cap. 26.) & Marcus cap. 14. reſpondent, Qvum autem IESVS eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, &c. & recumberet. Satis infirmum eſt quod obiiciunt, narratam à Matthæo vnctionem in cœna, factam die mercurii ante crucem Chriſti: quod præmittat Euangeliſta, Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, &c. Proculdubio ſatis conſtat hanc hiſtoriam de vnctione in cœna, hoc loco potiſſimum narratam, vt appareret vnde Iudas, ſcelus & furorem ſuum conceperit: non autem vt ſignificaret tempus præcedens ſupplicium & crucem Chriſti.

Cœna in domo Simonis, Bethaniæ apparata.

Et Martha miniſtrabat.

Hæc circunſtantia inſinuat non vero diſſimile eſſe, tam arctam fuiſſe Lazari ſororúmque eius & Simonis inter ſe familiaritatem & cognationem (quibus pariter familiaris fuit

CHRISTVS) vt in eodem viculo habitantes,domũ vnam & communem, ſola cõtignatione diuiſam ac partitam haberent.Didicerant enim multæ familiæ ex ritu patrum, (quos in deſerto tabernacula ab aëris iniuria protegebant,) ſub eodem tecto degere:neque ſolùm inter hos, ſed etiam inter omnes Domini diſcipulos tam arcta fuit familiaritas, & Martha in miniſtrando Domino tam fuit ſedula, vt mirum non ſit eam & in Simonis domo, miniſtraſſe Domino: Theophylactus in Matthæi caput 26. ait. Simonem autem hunc lepro ſum,quidam dicunt fuiſſe patrem Lazari, quem CHRISTVS à lepra purificauit,& apud eum cœnarit.Obſerua fidem Marthæ, quæ non permiſit ancillis miniſterium, ſed per ſeipſam miniſtrauit.Huc pertinet quod Paulns 1. Timoth. cap. 5. de muliere vidua ait, quæ ſanctorum pedes lauerit.

Tabernacula patribus delicia

Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo.

Hæc addit Euangeliſta manifeſtandi gratia veram & non phantaſticam fuiſſe Lazari ſuſcitationem,noſtræ reſurrectionis typum gerentem.In eo conuiuio Lazarus aderat vnus è numero accumbentium:non enim vt rediuiuus apparuit, ſtatim mortuus eſt,ſed manſit, vixítque multo tempore, qnæ aſſueuerat agens, comedens, bibens, & alia Chriſtiano diſcipulo non indigna faciens.

Maria ergo accepit libram vnguenti.

Particula illationis cum officio Mariæ,inſinuat occaſionem modi,quo traditus eſt Dominus, hinc pendere. Et quod cœpit Euangeliſta narrare, pergit ſenſim accedere ad deſcribendam paſſionem IESV CHRISTI: vnde factum hoc Mariæ veluti typum paſſionis CHRISTI præmittit: nã poſtea dicturus eſt CHRISTVS, Sine illam,in diem ſepulturæ meæ ſeruauit illud. Maria itaque ſingulari quodam amore flagrans in Dominũ IESVM, cum ob alia multa,tum ob recens in fratrem beneficium, ACCEPIT, in domo propria LIBRAM VNGVENTI, id eſt vnguentum ad libræ menſuram. Magnitudo pretioſæ materiæ,exaggeratio eſt operis in Maria.

Nardi.

Nardus.

Nardus,frutex eſt,graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, aſpero ſapore,folio paruo denſóque,cacumina in ariſtas ſe ſpargunt:ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Legito Plinium libro 12. cap. 12. Nardinum vnguentum quomodo conficiatur,Dioſcorides libro 1. cap. 17. docet.

Piſtici.

Vnguentũ Nardinum.

Piſticæ legendum eſt,quòd Nardns ſit fœminini generis.Nardinum vnguentũ erat piſticum,id eſt ſyncerum,fidele, & nulla re extranea commixtum, à *πίστις* quod eſt fides.

Pretioſi.

Pretiũ vnguẽti Magdalenæ. Denarii trecenti valent triginta ſolatos.

Cum primis pretioſum erat hoc vnguentum Nardinum piſticum, quod ex nardo generoſiore confectum eſſet ad libræ menſuram. Huius pretium Iudas expreſſit,dicens, Potuiſſet vendi trecentis denariis. Trecẽti antem denarii,ſupputatore magno illo Budæo,faciunt ſolatos Francicos triginta, ſolato valente triginta quinque ſolidos ſiue duodenarios.

Et vnxit pedes IESV.

Ioannes omiſſam ab aliis Euangeliſtis pedum vnctionem narrat.In primis Maria odorifero illo vnguento vnxit pedes, ſed poſtea fracto alabaſtro fudit quicquid reliquum erat vnguenti,Domino ſuper caput,vt Marcus cap.14.refert.

Et exterſit capillis ſuis pedes eius.

Hyſterologia.

Magdalenæ feruor & charitas

Locus hic per hyſterologiam,id eſt ſententiæ cum verbis mutatum ordinem,pronuntiatus,ſubindicat hanc Mariam fuiſſe peccatricem,quæ ſimili capillorum officio functa, abiit iuſtificata.In ſignum vehementiſſimæ & inanditæ charitatis,hæc in primis fletu ac lachrymis rigauit pedes IESV, & capillis,pedum ſordiciem (ſi qua erat) exterſit:deinde mundos pedes vnxit vnguento: non enim extergendum veniebat vnguentum. Non quòd exiſtimaret CHRISTVM huiuſmodi deliciis capi, ſed amor impotens ſuo indulgebat animo.Tametſi myſterium latens ignoraret,tamẽ hoc officio mortem IESV, & ſepulturam prænuntiabat,typum gerens Eccleſiæ Gentium, quæ à Synagoga abactum CHRISTVM diuino honore exciperet.

Et domus impleta eſt ex odore vnguenti.

Vnguenti commendatio ab effectu quem reddidit. Vehementiſſimæ fragrantiæ erat

hoc

hoc vnguentum,adeò vt fragrantia totam impleret domum, & vix ferri poſſet. Diſcamus ex his naturam viuæ fidei, quæ neque alta neque ſublimia, ſed humiliora ad pedes IESV CHRISTI quærit. Hæc humilitas proculdubio oritur ex pio caſtóque amore erga CHRISTVM, & ex peccatorum ac propriæ indignitatis cognitione.

Fides humilia quærit.
Humilitatis origo.

Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius, Iudas.

Marcus Euangeliſta quorundam diſcipulorum animos, huius vnguenti iactura indignatos fuiſſe atque cõtra vnctricem infremuiſſe (cap.14.) teſtatur. Vtcunque autẽ ſimul & alii fuerint hac vnguenti effuſione offenſi, authorem tamen huius indignationis fuiſſe Iudam non dubito, vt & ipſum dixiſſe, Ad quid perditio hæc, &c. Non furace animo (quo Iudas) ducti ſunt diſcipuli: qui quum pauperes & deliciarũ eſſent inſueti, natura offendebantur luxu & deliciis lautiorum: vnde non mirum fuit ſi ſententiam Iudæ probarent, & contra vnctricem Magdalenam reſponſarent, quum Iudas curam pauperum prætexeret.

Diſcipulorum indignatio.

Iudas Scariotis qui erat eum traditurus.

Ad certitudinem hiſtoriæ, Iudæ proditori cognomen addidit, ſimul & vt diſcerneret ab Iuda Iacobi fratre, qui idem Thaddæus ac Lebbæus dictus eſt, vt ſit trinominis. Sunt qui & Iſcariotem dictum exiſtimant, per CH ſcribẽtes, quòd de tribu Iſſachar eſſet: cui tale cognomen ex ipſo quoque facinore optime conueniat. Iſſachar Hebræis ſonat mercedem: ipſe enim mercede vendidit CHRISTVM noſtrũ. Quanquam non deſunt, qui à viculo cognomen deductum malint, nec eſt Scariotes quemadmodum quidam legunt, ſed Iſcariotes, Iſcariotæ, Græcis enim legitur ἰσκαριώτης, id eſt Iſcariotes. Hebraicè interpretatur, Vir occiſionis, vel exterminationis, vel mortis.

Iudas frater Iacobi.
Iſcariota.

Quare hoc vnguentum non væniit trecentis denariis, & datum eſt egenis?

Impius Iudas id fecit quod ſemper impietas ſolet, aliud prætexit, aliud in corde cogitat, & vt eſt in Prouerbio, Panẽ vna manu oſtentat, altera lapidem fert: hypocritæ impii cõſueuerunt ſuis cupiditatibus prætexere nomen & honorem diuinum. Quemadmodum Phariſæi coram mũdo iuſtiſſimi, inuidiæ & incredulitati ſuæ in CHRISTVM reipublicæ ſalutem prætexunt, ne tota gens pereat (aiunt) & communem Iudææ gentis vtilitatem: ita hoc loco Iudas dolens ſublatam ſibi de hoc pretio, furandi occaſionem, ſuæ auaritiæ velamen & prætextum à pietate & cura pauperum petitum, quærit: arguens Magdalenam, Quorſum (inquit) attinebat rei tam pretioſæ facere iacturam? Neque noſtro cõuiuio (pauperes enim ſumus) conuenit hæc magnificentia, neque præceptor noſter huiuſmodi deliciis capitur. Quòd ſi apud te ſtatueras hanc rem tam pretioſam largiri, commutanda erat in pecuniam, donata enim væniiſſet, & pretium erogatum fuiſſet pauperibus. Hoc certè magis pium & religioſum fuiſſet, rémque præſtitiſſes te dignam & nobis magiſtróque noſtro gratiorem: hanc reprehenſionem quouis titulo pietatis ornatã, quis arguet? Sane plauſibilis erat, quòd omnino videretur præſtare, multis neceſſaria tribuere alimenta, quàm tãtum inſumi in vnius non neceſſarias delicias. Hic prætextus à pietate petitus, efficit vt neque hypocriſis neque hypocritæ facile cognoſcantur. Vnde alii audientes Iudam indignãtem, ſine dubio indignari cœperunt, pietatis in proximum prætextum præ ſe ſumentes: ſed longè alia erat mens furis Iudæ, quàm aliorum, qui non animo furandi, ſed ſimplici quodam zelo cum myſterii vnctricis ignorantia reſponſabant. Obſerua: Denarios dicit Iudas iuxta æſtimationem nummi Romani. Eſt autem denarius, vt autumat Gulielmus Budæus, nummi Romani genus, valẽs treis ſolidos & ſemiſſem, Gallicè, Trois ſolz ſix deniers: Trecenti igitur denarii valent quinquaginta duos Francicos & decem ſolidos: qui reſpondent triginta ſolatis Francicis, ſolato valente triginta quinque ſolidos.

Impietatis genius.
Hypocritarum mos.
Præſtat multorum neceſſitati quàm vnius delectu tribuere.
Hypocritas cognoſcere difficile.
Denarius.
Nummus Romanus.

Dixit autem hoc: non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens: ea quæ mittebantur portabat.

Ne putaremus Iudæ reprehenſionem illam fuiſſe piam, quòd in pauperum ſubuentionem & fauorem tenderet, aperit Euangeliſta mentem Iudæ. Finalis cauſa indignationis Iudæ non erat pietas, ſed auaritia, non erat quòd de egenis curaret, commoueretúrque aut pietate, aut neceſſitate egenorum: ſed quia fur erat. Hæc eſt cauſa indignationis,

Iudas fur.

Vtilitas priuata *Loculi.* *Euangelii miniſter idoneus.*

priuata vtilitas quæ omnium hypocritarum finalis ſolet eſſe cauſa,his materiam furti & poteſtatem furandi Euangeliſta ſubiungit,dicens, FVR ERAT,& cui poteſtas erat furandi,quum huic omnium deterrimo crediti ſint LOCVLI, hoc eſt burſa ſiue marſupium,quo ea quæ ſpontanea amicorum benignitas mittebat, portabat quidem miniſterio, ſed mala fide ſeruabat : nam vt vir peſſimus, ſolebat iuxta morem quorundam (qui communem pecuniam tractant,) inde ſibi furtim nõnihil adunca manu ſubſtrahere, non ſyncero & fideli animo pendens à magiſterio IESV, ſed iam tum ſibi peculium proſpiciens, quo viueret ab illius conſortio ſemotus. Vnde iam tum ſpecimen de ſe præbebat,quàm nõ eſſet idoneus Euangelicæ doctrinæ diſpenſationi : cuius animum occuparet auaritia. Obſerua: Iudas typum gerit omnium eorum qui ſub Euangelio aut pietatis prætextu priuatum quæſtum & compendium quærunt.

Dixit ergo IESVS.

Longanimitas inter amicos ſimulatos.

IESVS ita reprehenſionem Iudæ compeſcuit, vt ne eius quidem malitiam proderet, quam tamen occultè opprobrat, docens nos quàm debeamus etiam inter aduerſarios & ſimulatos amicos eſſe longanimes: atque hoc reſponſo patrocinatur Mariæ vnctrici, vt ſignificaret ſe non humana violentia, ſed ſuapte ſponte moriturum. Quod omnibus maximè perſuaſum eſſe voluit, ſe pro omnium ſalute mortem obire, non coactè, ſed liberè & voluntariè.

Sinite illam.

Etſi nullius indignationem probaret Dominus,præcipuè tamen Iudam,vt indignationis authorem,compellat. Hæc fuſius referuntur, Matthæi cap.26. & Marci cap.14. SINITE illam,& nolite huius mulieris officio obmurmurare, quæ quum ſummè me amet, id iſto voluit officio teſtari. Hoc opus quanlibet reprehenſione dignum vobis videtur, amen amen dico vobis, tanti ſit apud Deum , vt vbicunque poſthac in toto orbe hoc Euangelium,(id eſt hæc hiſtoria eorum quæ in carne feci,& paſſus ſum pro omnium ſalute) prædicabitur, prædicandum ſit & hoc huius mulieris qualecunque illud vobis habeatur, officium: atque ita cum laude apud omnes pios illa celebrabitur ob tam pium opus. Nolite igitur huic indignari,cui etiam hoc condonare debetis,quod mihi benefecerit.

Vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud.

Mortui vngebantur.

Bene quidem de me ſentitis, quòd huiuſmodi delicias viuus ſemper reſpui, & luxum damnaui : ſed impenſa hæc non perit,quum hoc honoris ſepulturæ meæ(quam illa præuenit)tribuatur. Vngi ſolent mortui,& ego iam iam ad mortem rapiar. Quare id honoris nolite mihi mox abituro inuidere,ſepulturam meam honorificam eſſe volo, in qua conſepelientur electi omnes,vt mecum reſurgant. Eò enim omnes traham quũ exaltatus fuero. Dignior plane haberi vobis debebam quàm vt tantulum officii impendi mihi ægrè ferretis. Proinde voluit mulier vnctione illa, manifeſtare me moriturum aliquando & reſurrecturum à morte. Iudas ignorabat illius operis facti à Maria,cauſam finalem : quare CHRISTVS illam adiicit : qui dum mortis ſuæ meminit, videtur ſubobſcurè perſtringere cor Iudæ,ne in tam ſceleſtum facinus præceps fiat,quo ſui Domini mortem machinaretur. Obſerua. Singulari conſilio & ordinatione voluit Dominus hoc opus fieri, vt eſſet typus certus paſſionis & ſepulturæ CHRISTI. Aduerte diligenter aduerſus neſcio quos,

Sanctulorum abuſus. *Odoriferis rebus vti licet.*

qui vt ſanctuli videantur,damnant res delicatas, pretioſas ac odoriferas,quas tamen Deus hominibus cõdidit in vſum. His oblectari & nos iuuare in ſolatium indulgentiſſimus Dominus voluit. Deum igitur accuſabit, qui vſum harum rerum indignum Chriſtianis cenſuerit. Perfundi tam pretioſo vnguento Dominus permiſit,qui nihil potuit laudare & admittere iniqui. Sic quum Dauid, Salomon & alii non pauci multis rebus ad delicias paratis,abundarent, quis dubitet fuiſſe quamplurimos neceſſariis etiam indigentes, ſplendorem tamen illorum & gloriam Scriptura non damnat. Studendum ergo orandúmque eſt, vt verè proximos diligamus : hæc vera charitas faciet, ne quem vſpiam debito officio prætereamus : atque dum viuimus (quia Pater cæleſtis nos variè & non eodem gradu habere dignatur) quod quiſque ex Dei gratia eſt conſequutus, frugaliter & liberaliter in ſibi proximos vtatur.

Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis.

Argumento

Argumento à difficultate occaſionis petito, qua non ſemper licebit fidei & charitatis opera erga CHRISTI perſonam hîc in mũdo præſentem & oculis expoſitam exercere, rationem adducit, cur Iudas ſinere debeat Mariam, & cur Magdalena ſingulare charitatis opus fecerit. PAVPERES enim habebitis ſemper vobiſcũ. Ac ſi diceret: Iſtorũ vulgarium pauperum erit vobis copia parata, quorum inopiæ poſſitis ſubuenire, faciliſque ſemper fiet præſens occaſio benefaciendi proximo, mei autem breuis erit copia, nec mihi poſthac benefaciendi tam facilis vobis erit occaſio, quia diſcedo hinc ad Patrem.

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic eſt.

Hoc ſingulare Magdalenæ opus interſeruit Euangeliſta, veluti per digreſſionem: nunc redit ad hiſtoriam, quam ante huius capitis principium reliquit. Colloquentes inuicem qui ex diuerſis Paleſtinæ partibus in templum conſcenderant, aiebant, Quid putatis, quia non venit ad diem iſtum? Ex rumore turba cognouit: nam Hieroſolymitæ ob viciniam frequẽtabant Bethaniam: & Lazarus ob nobilitatem & diuitias multis cognitus erat, notiórque factus eſt propter recẽtis miraculi famam: vnde facile peruaſit rumor in Hieruſalem, quòd CHRISTVS eſt ILLIC, id eſt in Bethania.

Et venerunt non propter IESVM tantùm, ſed vt Lazarum viderent, quem ſuſcitauit à mortuis.

Complures ex Hieroſolymis in Bethaniam venerunt, partim ſtudio videndi Chriſtũ, (cuius famam mirum in modum auxerat tam prodigioſum & inſigne miraculum) partim ex nouitatis ſtudio, & quadam curioſitate, vt conſpicerent ipſum Lazarum quem ex mortuis excitatum audiuerant. Eſt enim homo natura ſua nouarum rerum cupidus. *Homo nouitatis cupidus.*

Cogitauerunt autem principes Sacerdotum vt & Lazarum interficerent.

Hæc eſt mentis Iudæorum cæcitas, quam ipſorum propria parit malitia. Hoc malè habebat eos, quòd CHRISTVS multis author ſalutis fieret, & tam inſigni miraculo ad fidem omnes pelliceret, quódque inſtante feſto, omnes ſe in Bethaniam reciperent gratia cũ audiendi miraculum, tum ſpectandi eum qui reſurrexerat. Furore quodam perciti, cæcum (quòd fortiter fuerat apud ipſos gloriæ Chriſti patrocinatus) eiecerant è Synagoga: nunc tantus liuor eò conſcendit atque inuidia, vt non ſolùm IESVM, ſed & Lazarũ interficere molirentur, virũ nobilem & potentẽ, in quem ne ſpeciem quidem vllam criminis intẽtare poterant. COGITAVERVNT, id eſt conſultauerũt & ſeriò deliberarunt inierúntque conſilia carnali prudentia, de mediis quibus gloriam CHRISTI & Euangelii progreſſum impediant. Ad hunc modum deliberant inuicem & argumentantur, Qui vult Chriſtũ extingui, & memoriam eius abſorberi, auferre debet omnem & præcipuam Euangelii occaſionem, ſed Lazarus ſuſcitatus eſt, præcipua occaſio, ergo Lazarus interficiendus eſt, ſi extinctum volumus Euãgelium. Apud iſtos inſanos & maleuolos crimen erat, ſi cui benefieret. Sed heus, quid tantùm cogitatis facinus? Eſto, Chriſtus Sabbathum ſoluerit, æqualem ſe Deo Patri fecerit, & propter Romanos, vt dicitis, eum velitis interficere, Quid flagitii commiſit Lazarus, vt interficiendus ſit? beneficio CHRISTI excitatus eſt à mortuis, nunquid beneficium accipere, crimini dandum eſt? Obſerua quantum ſanguinis & cædis eſſent ſitibundi. Prodigioſa quidem fecerat ſigna Dominus, quum paralyticum, & cæcum natum ſanauit: ſed nullum ita eos efferauit atque Lazari ſuſcitatio: nimirum hoc natura admirabilius erat, & poſt multa, factum & mirandum erat, mortuum quatriduanum ambulantem & loquentem videre.

Odii ſeminariũ in Iudæis aduerſus Chriſtum.

Liuoris incẽdiũ Lazarus nobilis & potens.

Quia multi propter illum abibant ex Iudæis: & credebant in IESVM.

Cauſam addit Euangeliſta cur principes Sacerdotum voluerint Lazarum interficere. Hæc ætiologia ſumitur ex periculis quæ ipſi cõcipiunt ex Lazaro rediuiuo prouenire. Fõs mali (aiunt) radicitus extirpandus eſt, & omnis mali occaſio delẽda: at felicem faciet progreſſum gloria Chriſti, & excreſcet Euãgelium, vnde noſtra corruet doctrina, lex antiquabitur, nihili fiet noſtra authoritas, niſi interfecerimus Lazarum, vt hominem qui cõfeſſione

Conſilium Iudæorum de Lazaro interficiendo.

ſua de Chriſto multos ad fidem conuertit, commonétque à nobis deficiant ad Chriſtum, in quem credant. Prudentes quidem conſultum eſt, omnem mali occaſionem delendam eſſe, ſed impium eſt iudicare malum, quod maximè bonum eſt. Non erat in conſultationem referendum, nũ Lazarus occaſionem daret à principibus & legalibus ceremoniis ad Chriſtum deficiendi: ſed id conſultandum erat, num iniquum impiúmve fuerit à Synagoga & legalibus ad Chriſtum deficere: num CHRISTVS falſa doceret: num Chriſtus turbas ſeduceret, ac impoſtor eſſet? Qui quum nihil tale in Chriſto offenderẽt, apertiſſimũ eſt iſtos ſola inuidia, liuore & odio in Chriſtum ductos fuiſſe: vt non ſolùm conſultarent quomodo IESVM interficerent, ſed etiam quibus mediis Lazarũ interimerent. Obſerua: Multi feſto inſtante abibant in Bethaniam, cupidi fieri ſpectatores miraculi, & fortaſſis ſitibundi audire ſi quid narraret Lazarus, quæ apud inferos viderat.

In craſtinum autem.

Palmarum dies

IN CRASTINVM, ſiue poſtero die cœnæ prædictæ, qui à nobis Dominicus dies dicitur, & quem quotannis celebramus diem palmarũ: quaſi dicat, Quum pauliſper in ſolitudinem ſeceſſiſſet Dominus vt reſtingueret furorem homicidarum, rurſus palàm & liberè conſcendit Hieroſolymam, nihil veritus inuidiam, liuorem & odium inimicorum: iam enim inſtabat hora paſſionis, neque fugiendum neque latendum erat, ſed prodiendum pro mundi ſalute. Hæc dies, decima luna erat, qua parabatur agnus ſine macula, decima quarta luna ad veſperam immolandus. Eadẽ die verus agnus ex omni grege ſine macula electus, pro populi ſanctificatione immolandus, aſcendit Hieroſolymã nõ inuitus, ſed ſpõte.

Luna decima, apparatus agnus.

Turba multa quæ venerat ad diem feſtum, quum audiſſent quia venit IESVS Hieroſolymam.

Commendatio eſt Euangelij à ſua potentia, qua valet multos homines ad ſe trahere. Quum ingens hominum turba (quæ ob diem feſtum Hieroſolymam conuenerat) ex publico rumore reſciſſet IESVM relicta Bethania aduenire Hieroſolymam, proceſſerunt obuiam Chriſto, maiorem illi quàm puro homini honorem impenſuri. Neque in poſterum habuerunt illum vt ſimplicem Prophetam, ſed vt magnum in lege promiſſum. Obſerua verum miraculorum vſum ſpectare ad glorificãdum CHRISTVM, quum vides ſuſcitatione Lazari excitatas turbas ad illuſtrandam Chriſti gloriam.

Miraculorum vſus.

Acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei.

Deciſis ab arboribus palmarum ramis, quibus incedenti viam inſternerent, honoris gratia prodierunt obuiam Chriſto: quod putauerim, non ſolùm gratitudinis & hoſpitalitatis ſignum, ſed etiam magnæ & viuæ fidei exemplum. Accipere enim ramos, & obuiam procedere, ac clamare, ſunt fidei effectus, quibus ſe gratificari Chriſto teſtantur, cupientes quàm auguſtiſſimam facere pompam, qua Chriſtus in vrbem veheretur. Prudenti quoque & ſpiritali conſilio ſtrauit populus palmarum ramos in via, Chriſto adueniente, quo iam ominabatur ei victoriam. Nam palma antiquitus victorum erat triumphalis corona, & victoriæ inſigne, vt & Prouerbio locũ fecerit, Palmam dare: hoc eſt victorem fateri eum qui non ceſſerit in bello, ſed infractus perſtiterit. Non eſt maior victoria quàm Chriſti, qui mortem moriendo ſuperauit, & trophæo crucis de diabolo, mortis principe, triumphauit, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrariũ nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſeipſo, ait Paulus ad Coloſſ. cap. 2. Adhæc perpetuò viret palma, procera & aſcenſu difficilis eſt, ſed fructu ſuauiſſimo. Genuina quadam naturæ vi non flectitur deorſum, verùm in contrarium curuatur, & aduerſus ſuperpoſitum pondus inſurgit. Ita & eadem eſt Chriſti ac Euangelii natura, quò magis perſequeris, eò altius cõtra reſurgunt. Obſerua: CHRSSTVS in his omnibus (quæ Matthæus cap. 21. Marcus cap. 11. & Lucas cap. 19. fuſius explicant) voluit oſtendere futuri ſui regni quoddam ſpecimen, vt nihil omitteret, quò Iudæis ſe CHRSSTVM eſſe probaret.

Ramos accipere & obuiã Chriſto ire, ſunt fidei effectus.
Palma victoriã adumbrat.
Palmam dare.
Victoria Chriſti.
Palma proprietas.

Et clamabant.

Clamare, verbũ Euangelium.

CLAMARE, verbum eſt pertinens ad Euangelium: eſt enim Euãgelium aperta & vniuerſalis doctrina, quæ ad omnium aures peruenit: non in vnius populi fauorem (ſicut lex) ſed in omnium ſalutem nuntiatum eſt Euangelium. Clamabãt congratulatoriũ carmẽ, quemadmodum populus ſolet publicum teſtari gaudium. Clamabant, & foris confitebantur, quod intus in animis crediderunt. Pſalmo 118, Credidi propter quod loquutus ſum.

Oſanna.

Oſanna.

OSANNA, dictio eſt Hebræa ſonans apud nos, Nūc ſalua, ſeu Salutem da: nam OSA, eſt à verbo IHASA, à quo fit nomen IESVS, & interpretatur, Saluifica. NA autem, particula eſt obſecrantis: vtrumque legi poteſt & Oſanna & Oſianna vt ex Moſe Kimhi de defectiuis videri poteſt. Huius vocis variam interpretationem, ſi delectat audire, legito Hieronymum 3. tomo Epiſtolarum, epiſtola ad Damaſum Papam, fol. 125. Hæc acclamatio ſumpta eſt ex Pſalmo 117. vbi ita leguntur ad Domini pompam propriè reſpondentia, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. O Domine ſaluum me fac, &c. Siue vt alia tranſlatio habet, Obſecro Domine, ſerua nunc, obſecro Domine, da iam proſperitatem, Benedictus qui venit in nomine Domini. Hinc iam aperta ſunt tum quæ hîc ab hoc Euangeliſta, tum quæ ab aliis ſcripta ſunt, Oſanna filio Dauid, benedictus, &c. fuiſſe fauſtam quandam comprecationem. Quemadmodum ineuntibus magiſtratum aliquem, ſolent bene precari, & optare proſperum ſucceſſum: ita & hoc modo fuit animatus hic populus erga Chriſtum. OSANNA, id eſt ſaluifica & fortuna huic Filio Dauidis omnia: felicem habeat progreſſum regnum huius Meſſiæ aduentantis: redde illi cuncta fauſta, vt auſpicatiſſimè regnum ſuū auſpicetur. Fac in tuo nomine ingrediatur, vt benedictus ſit, & omnia quæ tentarit, ſecundēt. Quòd autem hoc fuerint precati, videtur apertum ex Marco cap. 11. qui refert hos dixiſſe, Benedictū ſit regnum Dauid patris noſtri, quod venit. Congratulatur igitur hæc turba Chriſto Regi & Meſſiæ, felicē ſui regni progreſſum. Obſerua: Nō ſine cauſa vocem Hebraicam Euangeliſta reliquit, opinor, quòd peculiaris ſit eius gentis acclamatio, quemadmodum apud Romanos, Iô triumphe.

Oſanna. Ihaſa. Na.

Magiſtratum ineuntium mos.

Iudæorū peculiaris acclamatio.

Benedictus qui venit in nomine Domini.

Agnoſcentes benedictū Domini, CHRISTVM ipſum eſſe, qui regnū Dauidis eſſet reſtituturus, acclamāt, Benedictus qui venit nō in nomine proprio, nō ad gloriam propriā, ſed IN NOMINE Domini, hoc eſt, ad gloriam Patris: quaſi dicerēt, Hactenus variis tyrānis preſſi ſumus: nūc gloria Deo ſit laudatus, felix, auguſtus, fortunatus, & victorioſus hic noſter Rex & Meſſias, qui venit ſiue qui vēturus erat, nō aduerſarius Deo. VENIT enim in nomine Domini, hoc eſt, à Deo deſtinatus & vnctus nobis aduenit. Salus & ꝓſperitas ſit huic noſtro regi. Faue nūc, iuua & ſalua qui habitas in altiſſimis. Similiter interpretādū venit eū illud apud Marcum, Benedictū ſit regnū Dauid, &c. tū apud Lucam. Pax in cælo & gloria in altiſſimis: quo ſignificare volebant, nunc demū in cælis verā pacem donatam hominibus, & magnam Dei miſericordiam, ac immēſam bonitatem effulſiſſe. Ex his colligimus hanc acclamationem, eſſe inuocationem ad Deum Patrem, vt filii ſui regnum fortúnare & proſperare velit. Obſerua. Hæc omnia nobis cōmendant regnum Chriſti, quòd ſolum in nomine Dei venit. Regnū mundi ſua quærit, & Satanæ meret, in ſolo CHRISTI regno ſalus, benedictio, virtus, proſperitas & gloria, in quo ſumus, dum fide viua Chriſto adhæremus qui nos à tyrannide mundi, carnis, & Satanæ liberauit, & ſuo ſpiritu donatos, filios & hæredes Dei æternùm facit. Huc pertinet quod ſuprà cap. 5. dixit, Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.

Congratulatoria acclamatio.

Venire in nomine Domini.

Acclamatio inuocatoria

Regnum Chriſti.

Regnū mundi.

Rex Iſraël.

Fatentur CHRISTVM regem Iſrael. Quaſi dicerent, Hic eſt verus Meſſias in prophetis promiſſus, qui non venit erepturus temporalia, exacturus tributa, aut ferro & armis ducturus exercitum: ſed erecturus regnum in ſpiritu & veritate. Pſal. 2, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion mōtem ſanctūm eius, prædicans præceptum eius. Hæc omnia nos admonent imprimis, vt grati ſimus pro Euangelio: deinde inuocemus Deum, vt velit Euangelium fortunare & proſperè propagare.

Tyrannus.

Et inuenit IESVS aſellum.

Alii Euangeliſtæ hunc ingreſſum CHRISTI in Hieroſolymam pluribus explicant circunſtantiis, noſter Euangeliſta obiter de illo tractat: & quod alii fuſius dixerunt, Ioannes quodam compendio dixit, IESVS inuenit aſellum, quem duo diſcipuli ſuo iuſſu adduxerunt.

Et ſedit ſuper eum.

Ingreſſus Chriſti in Hieruſalē

Aſina ſubiugalis.

Vitis.

Chriſtus communis ſaluator.

Aſinus indomitus.

Chriſtus ſeſſor nobis neceſſarius.

Regnum Chriſti quare.

Non purpura ornatus, & oloſericatus curru aureo vehitur, trahens poſt ſe exercitum: ſed aſino inſedit: imprimis, vt figuræ ſatisfaceret, cuius Patriarcha Iacob in ſuis benedictionibus meminit. Geneſ. cap. 49, Et ipſe erit expectatio Gentium, ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinā ſuam. Aſina ſubiugalis, Iudæi ſunt lege & legis diſciplina eruditi. Pullus, animal immundum, in lege ſymbolum erat Gentium populi immundi, ſuper quo inſedit Dei verbum IESVS, ſubiiciens indomitum & ineruditum illum, quaſi pullum nouum adductum in nouam Hieruſalem, quando ſubditus eſt Euangelio. Ligantur ad vitem, quæ eſt Euangelium, viuum cor exhilarans. Vocati enim ſunt Iudæi & Gentes ad Euangelium. Eſt certe IESVS CHRISTVS Iudæorum & Gentium ſalus, & cōmunis Saluator, apud quem non eſt perſonarum acceptio. Si aliam velis allegoriam: Carnem noſtram quouis onâgro ferociorem adumbrat aſinus indomitus. Neceſſarium eſt carnem noſtram pati CHRISTVM ſeſſorem, vt glorificetur CHRISTVS: niſi enim patiaris Chriſtum ſeſſorem, hoc eſt carnem tuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifigi, ſiue carnē tuam mortificari Chriſti ſpiritu, non glorificabitur in te CHRISTVS. Obſerua: hæc inceſſio ſuper aſellum inſinuat philanthropiam qualitatémque Chriſti regis & regni eius.

Sicut ſcriptum eſt, Noli timere filia Sion.

Zachariæ prophetia expenditur.

Timor ſeruilis ex diffidentia.

Chriſtus quare voluit aſino inſidere.

Sion.

Dauidis ciuitas

Hermon, mons.

Aſino inſidens Prophetiæ ſatiſfacit CHRISTVS, qua Zacharias cap. 9. conſolatur filiam Siō, ſiue Hieroſolymitanos, ne abiectione & humilitate perſonæ CHRISTI, ſcādalizarentur. Incredulitatis infidelitatiſque ſignum eſt timor ſeruilis, qui ex diffidentia oriri ſolet. Noli igitur tu Hieruſalem offendi & ſcandalizari, dum videris CHRISTVM regem tuum, humilem & contemptam perſonam inſidentem aſello, & non vectum aureo curru: ſed crede in eum, & ſuſcipe illum: qui quanquam humiliter incedat, & de facie videatur tibi humilis & contempta perſona, tamen ipſe eſt Meſſias tuus, rex tuus, & Saluator tuus. Quare, ô Hieruſalem, noli timere, id eſt noli incredula eſſe, dum tuus Meſſias aduenerit. A tam ſancta exhortatione defecit Hieruſalem, quæ CHRISTO aduentante timuit, id eſt incredula fuit erga CHRISTVM, cuius abiectione & contemptu offenſa, & ſcandalizata, neque illi credidit, neque illum ſuſcepit. Factus enim eſt CHRISTVS Iudæis ſcandalum. 1. Corinth. cap. 1, Nos autem prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum: Gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis CHRISTVM Dei virtutem & Dei ſapiētiam. Cæterum quanquam ſolitus eſſet antehac Chriſtus pedibus iter conficere, tamen ſemel voluit ſic aſino inſidens cum honore regio ingredi Hieruſalem, vt non ſolùm cōformaret Scripturam, ſed etiam vt vel ſic Iudæi Chriſtum ex tam publico & ſingulari Prophetarum teſtimonio agnoſcerent eſſe Meſſiam. Obſerua: SION, eſt mons Hieroſolymæ (qui aliâs mons Domini: item & mons ſanctus dicitur) in cuius vertice erat arx conſtructa, quæ à Dauide, ciuitas Dauidis eſt vocata. 2. Regū cap. 4. Eſt & nomen montis Amorrhæorum, qui & Hermon dicitur.

Ecce.

Ecce, particula.

Chriſti triumphalis ingreſſus in Hieruſalem fide meditādus.

Fides vnde pendet.

Filia Sion dici.

Vox attentionis eſt ECCE, qua non ſolùm ſomnolentos & tardos Iudæos, verumetiam nos ipſos velut è ſomno ac infidelitate ad credendum & fide viua excipiendum quod narraturus eſt, exuſcitat, veluti aliquid magnum & auditu mirabile, quódque ingens momentū habeat. Dicturus enim eſt Zacharias de re ſeria & magna, nimirum de Meſſia ſuo, & ſaluatore. Hoc vt magno deſyderio expectatum eſt, ita ſummo nunc cum gaudio debet meritò excipi. Obiiciet quiſpiam: Quid nos attentos vult Propheta, quum in hoc ingreſſu nihil legamus quod regem deceat? Reſpondeo: Hic ingreſſus non eſt aliquo noſtro ſenſu metiendus meditandúſve, ſed fide quæ ex auditu diuini verbi eſt, & indicat, & ſolùm ſequitur quod verbo Dei percepit. Pendet enim fides ex audito verbo, & nihil minus quàm à viſu aut externa ſpecie. Quò fit vt nullus hoc ingreſſu cognouerit Chriſtum regem, niſi qui verbum Zachariæ ſequutus, in rem Prophetia ſignificatam crediderit: cuius regnum non his corporeis oculis, ſed ſpiritu metiendum eſt. Hoc qui facit, verè in album filiarum Sion annumeratus eſt.

Rex.

Diuitiæ regni Chriſti.

REX, non tyrannus & prophanus, ſed ſanctus & ſpiritalis, qui regat, tueatur & defendat ab aduerſariorū machinis. Huius pōpa nō eſt oculis & ſenſibus obiecta: huiuſmodi enim nō eſſet fidei locus, ſed qui hūc regē excipiunt, & in eū credūt, certò agnoſcūt ſub hoc

humili

humili & paupere ingreſſu, aditum ad cælos, ſub paupertate diuitias, gloriam ſub ignominia, in tribulatione gaudium, & vitam ſub morte experiuntur.

Tuus.

Valde emphaticè dicitur TVVS. Hic locus ſeparat hunc regē ab omnibus aliis. Quaſi dicat, Tuus eſt, & tibi promiſſus, & in cuius peculium ceſſiſti: hic ſolus eſt qui te gubernare debet, non imperio externo, ſed ſpiritu, niſi duriſſimam ſeruire ſeruitutem ac viuere vitam amaram omníque anguſtia refertiſſimam, velis. Quid ſi CHRISTVS tibi non adſit, & te gubernarit, innumeris tyrannis es obnoxius: quos non Reges, ſed animarum mactatores & excarnificatores iure dixerim. Sub quibus ſi egeris, indicibili premêris neceſſitate & anguſtia. Quid, te per Deum rogo, truculentius dæmone, carne, mundo, peccato, lege, morte & inferno? Si in iſtorū manus incideris, actum eſt de te. Heu te miſerum, occidiſti, periiſti. Regnante enim peccato, ſemper afflicta & intranquilla eſt conſcientia, nunquam abeſt metus mortis & inferni. Vnde nulla inibi pax, gaudium nullum, nihil voluptatis concipit animus: Et, vt ſcribitur Leuitici cap. 26. etiam terrebitur cor huiuſmodi à ſonitu folii volantis. At ſi hunc fide viua regem exceperis, tutus & lætus viues, quem certò ſcies eſſe horum omnium tyrannorum victorem & interemptorem. Qui hac cauſa tuus eſt, vt te ab his grauiſſimis tyrānis liberatum gubernet, & defendat: qui vt purus eſt & à peccato alienus, viuit & eſt beatus, ita te à peccato liberum, viuentem, & felicitate potiētem æternùm ſeruabit. Quare Tuus dicitur, à quo ita gubernaris, vt ereptus ab aduerſariis, ab ipſo nunc in gratia, in ſpiritu, in vita, in cælo, in Deo regaris, & ducaris ſuauiſſimé. Hæc omnia tibi contingunt, ſi credideris in Chriſtum. Qualem enim tibi credis Chriſtum, talem habes. Quicquid de eo tibi pollicêris, id in eo inuenis, & omnino ſecundum quod verè credideris, fiet tibi. Obſerua: Pronomen TVVS, videtur aliquid inſinuare de priuilegiis Iudæorum, de quibus agit Apoſtolus ad Rom. cap. 10.

Tyrannis.

Chriſtus nobis talis, qualis creditus.

Venit.

VENIT prior, non tu prior ad eum venis. 1. Ioan. cap. 4, In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Qui fieri poteſt ad eum tuis viribus prior venias, quum altius & longius habitet, quàm vt ad ipſum tuis opibus opera, aut labore queas pertingere, ne ſcilicet gloriari poſſis te tuo merito & tua dignitate pellexiſſe ipſum ad te. Neceſſaria igitur eſt eius præuentio & fauor, ſine quo nihil boni agere poſſumus. Perneceſſarium eſt ipſum ponere primum noſtri ædificii lapidem, & dare noſtræ ſalutis initium, vt eum quæramus ac inuocemus. Semper venit, qui ſemper præſtò eſt adiuuare, dum foris pulſat: Pulſanti igitur aperi. Apocal. cap. 3, Ecce ſto ad oſtium & pulſo: Siquis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo: & ipſe mecum. Proinde venit Chriſtus propter veritatem Dei commendandam, quandoquidē multò anteqnàm eſſemus, nobis promiſſus fuit, qui nihil eorū quæ promittit non cumulatiſſime præſtat. Hæc nos inuitant vt cōfidenter promiſſis ipſius fidamus. Apud Zachariā legitur, Venit māſuetus, id eſt blandus & mitis eſt, nō terret cōſcientias peccato ſaucias, ſed cōſolatur & veniā offert. Additur, Iuſtus, & Saluator: id eſt Venit vt te iuſtificet & ſaluet ne pereas, ſed æternùm viuas.

Deus præuenit nos.

Fauor Dei nobis neceſſariſſimus.

Tibi.

Hic datiuus TIBI, emphaſim habet. Quaſi dicat, Venit tibi promiſſus. Reſpōſabit aliquis: Nunquid ſatis erat, tuum eſſe Regem? Si enim tuus eſt, ad quid addere oportuit, Venit tibi? Reſpōdeo. Zacharias eò hæc omnia ſic nobis explicuit, cùm vt Chriſti philāthropiam nobis deſcriberet, tum vt tanto efficacius ad fidem nos pelliceret. Vt enim non ſat erat Chriſtum pro nobis mortuum eſſe, niſi & reſurrexiſſet, ita non ſat erat Chriſto nos tyrannide & dominio peccati, mortis & inferni liberaret, ageretque regem noſtrum, niſi & ſeſe totum nobis donaret: vt quod ſuum eſt, noſtrum faceret. Ipſius enim gratia filii Dei & hæredes Dei dicimur, iam cum ipſo ſedemus in cæleſtibus. Huc pertinet quod ait Paulus ad Rom. cap. 8, Qui proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Propterea qui fide viua Chriſtum amplexatur, duplicia à Chriſto bona habet: Primùm, fidem & ſpiritum, quibus à peccatis purgatur & liberatur: deinde Chriſtum ipſum, vt gloriari queat de acceptis ab ipſo bonis, ac ſi propria eſſent. Huc pertinet quod ſcribit Eſaias cap. 40. Conſolamini conſolamini popule meus, dicit Deus veſter: loquimini ad cor Hieruſalem, &c. Sequitur, Suſcepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Colligamus ex his. In eo quod eſt rex tuus, ſuſcipis

Chriſtus ſe totum nobis donauit.

Chriſtum habens duplici dono ornatur.

in aduentum CHRISTI: quia hoc tam prodigioſum miraculum palàm diuinam quandam virtutem præ ſe ferebat, honos quoque CHRISTO exhibitus eſt, qualis nulli vnquam Prophetarum datus fuit. Obſerua: QVIA audierunt, &c. Suſcitatione Lazari excitæ ſunt turbæ ad glorificandum CHRISTVM: vnde monemur verum miraculorum vſum eſſe gloriam Dei illuſtrare, commonere vt obuiam eamus CHRISTO, & eum ſuſcipiamus regem noſtrum. Quare niſi in his gloria CHRISTI manifeſtetur, eadémque illuſtretur, mera eſt Satanæ impoſtura.

Miraculorum vſus.

Satanæ impoſtura.

Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos.

Hactenus inſigne populi ſtudium erga CHRISTVM audiuimus, nunc audiemus tendicula & retia Phariſæorum aduerſus CHRISTVM: qui videntes turbam tanto ſtudio támque grato carmine & honore tanto ſequi & excipere CHRISTVM, animos propemodum deſpondent, & in deſperationem ferè adigunt: nec tamen ab impio cœpto reſipiſcunt, ſed inuidia diſrupti, odio feruentes, inter ſe commurmurant, dicentes.

Videtis quia nihil proficimus.

Hoc conſilium eò tendit vt à verbis ad verbera, & à deliberatione ad exequutionem facti eatur: ſed dum conſultant, & ex deliberatis concludunt, ſua ſe ſententia condemnant, & ſuo gladio ſeipſos enecant. Nam quò plus inſidiarum & proditionum machinantur aduerſus CHRISTVM, eò plus illuſtratur inclareſcítque gloria CHRISTI: & ipſorum plus ſordet doctrina & religio. VIDETIS, quaſi dicant, re ipſa experimini quòd omnibus machinamentis noſtris, noſtra cunctatione & manſuetudine fruſtra laboramus: ſed quò magis obſiſtere conamur, eò plus inclareſcit eius authoritas, & populi ſtudium accenditur, & nihil proficimus. O impii Phariſæi, ſi veſtris conatibus nihil proficitis, mutate conatus, & excipite cum honore, quem extinguere molimini.

Ecce totus mundus poſt eum abiit.

Argumento à neceſſario & periculis petito, ſeſe attentos reddunt. ECCE, antea paucos habebat diſcipulos, nunc vero totus mundus, &c. per auxeſim, id eſt augmentum, dicitur commendatúrque potentia CHRISTI & Euangelii, quòd TOTVS mundus, id eſt turba, ABIIT cum eo, id eſt illi adhæret, & credit in eum: adeóque à nobis defecit ad illum, vt nobis iam nec ſatis tutum ſit palàm illi manus iniicere. Feſtinemus igitur ad propoſitum negotium antequam tantum malum latius ſerpat, totámque occupet vrbem, cui modis omnibus obuiandum eſt. His mutuis verbis ſeſe cohortabantur impii Phariſæi, vt maioribus præſidiis dolíſque CHRISTVM adorirentur: vnde tantum facinus non prius peragunt, niſi habito Phariſæorum, Scribarum, Sacerdotum ac Seniorum magno conſenſu, adiuncta quoque ſibi plebe, quæ vento mutabilior facile iiſdem accenditur furiis: addita Pilati præſidis authoritate, accerſito & Iuda proditore.

Auxeſis.

Erant autem quidam Gentiles ex his qui aſcenderant.

Tacite vocationem Gentium inſinuat Euangeliſta. Phariſæi, Seniores, Scribæ & Sacerdotes aduerſus CHRISTVM conſpirantes, & occidere quærentes labuntur, & in præceps ruunt: Gentes verò reiectum à Iudæis IESVM videre & amplexari cupiunt: vt iam videatur lapſus Iudæorum fuiſſe occaſio Gentibus ad gratiam. Ad Rom. cap. 11, Sed illorum delicto, ſalus eſt Gentibus: vt illos æmulentur, Quòd ſi delictum illorum, diuitiæ ſunt mundi & diminutio eorum, diuitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum? Hi ergo veluti primitiæ conuerſionis Gentium, cum in templo adorandi, tum IESVM vidēdi gratia venerant Hieruſalem: templi enim Hieroſolymitani tanta erat veneratio, vt etiam è lōginquis regionibus eò religionis gratia multi Gentiles proficiſcerentur, quod ex Actis Apoſtolorum, cap. 8. legimus obſeruatum ab Eunucho Candacis reginæ AEthiopum. Hoc itaque ritu & conſuetudine exciti hi Gentiles, conſcendunt Hieroſolymam. Aut hi fortaſſis proſelyti erant, hoc eſt ex Gentiliſmo ad Iudaiſmum defecerant, qualis & vnus fuit Cornelius Cæſarienſis. Magis mihi arridet prior ſententia, quòd omnino Gentiles eſſent, cui ſubſcribit Theophylactus.

Gentium vocatio.

Proſelyti.

Vt adorarent in die feſto.

Circunſtantia in die feſto oſtendit zelum & pium illorum adorandi affectum: nimirum in tempore maioris deuotionis, & concurſus populi, vnde maior conſurgebat cultus. Verbo Adorarent, comprehendit totum cultum quem Gentiles illi Hieroſolymis expedire voluerunt. VT adorarent, hoc eſt ſeipſos ſanctificarent, & precibus Deo ſe commendarent. Obſerua pium & religioſum in templis cultum non ſolùm eſſe Deo gratiſſimum, ſed etiam

Adorare.

Templorum cultus ab idololatria euocat.

euocare idololatras ab impio cultu ad gloriam Dei, & ipſius cultũ caſtum & plane diuinũ.

Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat à Bethſaida Galilææ.

Hi Gẽtiles humilitatis gratia,& iam ſui abnegatione exciti,nõ audent CHRISTVM adire: ſed quòd deſyderant,per internuntios Apoſtolos agunt. Cupiebant certè non ſolùm obiter in turba IESVM videre, ſed cominus etiam ſalutare,& loquentem audire. Tam ingens deſyderium videndi IESVM conſurgebat ex his quæ de IESV tam admiranda audierant. Adeunt confidentius Philippum,cui ob patriæ viciniam (erat enim è ciuitate Bethſaida,quæ eſt Galilææ gentium) erant noti.

Et rogabant eum, dicentes.

Moti ſtudio videndi CHRISTVM, rogant Philippum ſympatriotam, vt ſibi aperiret aditum ad IESVM.

Domine.

Magnifaciunt Philippum, quem dignitatis nomine ſalutant, & ab eo beneuolentiam captant,hoc honoris verbo, DOMINE.

Volumus IESVM videre.

Saluus ſis Domine, Nos tui ſympatriotæ magna cupiditate videndi IESVM tenemur, eam gratiam nobis facito, qua per te fiat nobis aditus ad magnũ illum Prophetam IESVM CHRISTVM, de quo tam miranda audiuimus. Obſerua:piorum eſt hoc deſyderium,velle videre IESVM ſicuti eſt, quem nunc fide vident & familiarius ei colloquuntur.

Venit Philippus,& dicit Andreæ:Andreas rurſum & Philippus dixerunt IESV.

Videbatur Andreas maioris eſſe authoritatis apud Dominum, quòd primus omnium eſſet vocatus. Obſerua modeſtiam & bonum ordinem: Philippus rem aperit & communicat Andreæ (tanquam ei qui ante ſe vocatus erat) eiuſdem ciuitatis collegæ. At Andreas nihil ſibi arrogans, ſimul accipit & Philippum, & ita fidenter adeuntes IESVM, exponunt illi quoſdam eſſe non Iudæos ſed Ethnicos,qui tamen illius videndi deſyderio flagrarent,ſi dignaretur eos admittere. Obſerua quòd hi per Apoſtolos ad CHRISTVM deuentur. Id eſt quod alibi dicitur,Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Nam Spiritu Sancto cælitus miſſo in die Penthecoſte abierunt Apoſtoli in vniuerſum terrarum orbem prædicaturi Euangelium, quorum prædicatione adductæ ſunt Gentes ad Chriſtum.

IESVS autem reſpondit eis,dicens.

Quum inſtaret tempus quo per Euangelium euehendus eſſet Dominus In Gentibus, qui tam impiè ſperni ſe à Phariſæis & ſacerdotibus vidẽs, atque Ethnicos ſui videndi deſyderio teneri cognoſcens, cœpit hac occaſione diſcipulis ſuis aperire mortem ſuam, & ex ipſa quantum vtilitatis & fructus non ſolùm Iudaicæ Genti, ſed vniuerſo mundo contingeret. Miraculo Lazari ſuſcitati CHRISTVS plurimos cum Iudæos tum Gentiles ad amorem ſui pertraxerat,& quandiu vixit,non paucos verbo & miraculis ſibi conciliauit:ſed longè plures (nimirum omnes totius orbis) mors ipſius & reſurrectio attraxit. Vnde diſcipulis pium Ethnicorum affectum exponentibus, dignatur aperire fructum ſuæ mortis,qua aduocandæ eſſent Gentes, quarum primitiæ erant qui CHRISTVM ſalutare & compellare tantopere deſyderabant.

Reſurrectionis virtus. Gentium primitiæ.

Venit hora,vt clarificetur Filius hominis.

Quaſi diceret, Audiſtis Hebræos gratulatorio carmine mihi congratulantes dixiſſe, Benedictus qui venit in nomine Domini. Nunc ſimili deſyderio videtis Gentium primitias aduentare: putántque Phariſæi & Sacerdotes horam appetiiſſe, qua Filius hominis prorſus ſit extinctus:ſed apud vos certò ſtatuite veniſſe horam(alludit ad tempus quo abire debuit Euangelium ad Gentes) VT CLARIFICETVR Filius hominis, hoc eſt vt CHRSSTVS,quàm latè orbis patet,agnoſcatur & celebretur. Videtis Gentes pulſare iam fores,ſummíſque votis me exoptare,ad quas certè abeundum erit,quum lata ſententia Iudæi me reiecerint. Hæc clarificatio & gloria nouo gloriæ genere & noua ratione parabitur: nempe morte mea. Quum igitur Gentes veniāt ad me,nunc inſtat hora vt crucifigar. Quare permittam Iudæis vt inſidiis finem imponant,& me morti tradant: vt poſthac nullus ſit excuſationi locus, ſi relictis illis vt crucifixoribus & mei contemptoribus, abiero per veſtram prædicationem ad Gentes, quæ nunc cœperunt ad doctrinam meam venire. Neque

Hora Chriſti. Gloria per mortem.

Iuſtum foret nihil Gentibus dari, quæ tantopere Euangelium & ſalutem ſitiunt. Hæc nos docent quòd CHRISTVS ante glorificationem, non debuit Gentibus prædicari. Sicut etiam ſcriptum eſt, In viam Gentium ne abieritis. Sed glorificato CHRISTO, dictum eſt Apoſtolis, Ite, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Obſerua hoc loco finalem crucis effectum eſſe glorificationem. Ergo ſi ad gloriam venire volumus, æquo animo ferenda eſt crux. Per multas enim tribulationes (dicebat Paulus in Actis) oportet nos intrare in regnum Dei.

Euangeliū Gentibus incognitū ante glorificatū Christum.

Crucis effectus.

Amen, amen dico vobis.

Quia ad hanc gloriam (qua CHRISTVS per vniuerſum mundum celebraretur & illuſtraretur) non niſi per mortē veniendum erat, addidit iuramentum in re ſeria & certa, & quam vtilitas proximi poſtulare videtur, ſcilicet, quòd oporteat eum clarificari per crucem.

Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolū manet: ſi autem mortuum fuerit, multū fructū affert.

Argumento à ſimilitudine exempli petito, probat CHRISTVS ſuam mortem eſſe frugiferam & ſuauiſſimam. Nobis afflictis affert conſolationem, qua docemur quòd ideò affligimur, vt fructificemus, & copioſiorem afferamus fructum. Quum mortis meæ (inquit) memini, vobis inſurgit neſcio quis horror: ſed illud pro certiſſimo habetote, NISI granum frumenti, in terram decidat, & ibi ſepultum putreſcat, mortuúmque fuerit, ſolum incolume, infructuoſum & inglorium manet, nihílque fructus ex ſeſe producit: quod in terram proiectum, ſepultum, & mortuum, MVLTVM fructū affert, ſupple glorioſum & fructuoſum, id eſt fructificat rurſum emergens cum fœnore: reddit enim pro vno grano centum, lætáque ſeges latiſſime campos occupat, & vbere prouentu ditat agricolas. Ita niſi moriar, & corpus meum in terram miſſum ſepeliatur, non afferam fructum iis qui tantopere ſuam ſitiunt ſalutem: ſed ſi mortuus & ſepultus fuero, mox reſurgam, & è ſepultura emergam glorioſus cum fructu & fœnore vberrimo. In toto enim orbe fructum faciam, Patri adductis quàm plurimis: tum certè Euangelium meum per prædicationem veſtram fructum feret copioſum apud omnem creaturam, quæ ſub cælo eſt. Obſerua: Vt granum frumenti contemptim in terram proiicitur & moritur, ſed ſtatim emergit læta ſeges: Ita & CHRISTVS contemptim crucifixus eſt & morti traditus, ſed glorioſus reſurrexit, & cum fœnore. In hac ſimilitudine adumbrantur duæ partes pœnitentiæ, mortificatio & viuificatio: item duæ crucis partes, quarum altera eſt affligi ſeu mori: altera rurſum liberari & viuere. Effectus crucis, afflictionum, & mortificationis, eſt gloria. Hunc effectum abundè Scriptura explicat ad Hebræos cap. 12, In diſciplina perſeuerate, tanquam filiis vobis offert ſe Deus: quis enim filius quem non corripit pater? Et pauló pòſt legitur, Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudii ſed mœroris, poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ. 2. ad Timoth. cap. 2, Nam ſi commortui ſumus & conuiuemus: ſi ſufferimus, & conregnabimus. Nemo igitur rectè ac verè ſuſcepturus eſt Euangelium, niſi per mortificationem, qua moriatur ipſi peccato, & viuat Deo, ambulans in nouitate vitæ. Vt enim granum non fructificat niſi in terra mortuum fuerit, ita niſi terræ ſiue carni moriamur, nunquam vitam & gloriam aſſequemur, nunquam fructificabimus & copioſos reddemus fructus. Colligamus ex his, Quicquid ſub & cum cruce CHRISTI ſeminatur, altas agit radices & fructum affert copioſum, non ſolùm ſibi ſed & aliis.

Granū frumēti.

Simile.

Pœnitētia partes.

Mortificatio.

Qui amat animam ſuam, perdet eam.

Poſteaquam CHRISTVS docuit vim & fructum ſuæ mortis, nunc per accommodationem ad parabolam de grano frumenti, oſtendit nos quoque debere pati & crucem ferre: ídque aperit argumento à debito: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. Si ego Dominus (ait CHRISTVS) & magiſter veſter ad gloriam cruce euehor, operæpretium eſt vos quoque cruce ad gloriam euehi. Hæc omnia & fiunt & cognoſcuntur aliter quàm caro & mundus capiant. Nam accedimus ad gloriam per infamiam & crucem: ad vitam, per mortem, & ad Euangelii ſenſum & intellectum, per noſtrorum ſenſuum ſtultificationem in obſequium CHRISTI. In his omnino cæcus eſt mundus, hanc doctrinam non intelligit, qui vult ſua gloria gloriam, potentia potentiam, & æſtimatione æſtimationem parare. Annuntiat ergo & vaticinatur CHRISTVS futuram Apoſtolorum & omnium credentium crucem, vt quemadmodum ipſe per crucem eſt glorificatus, ita glorificentur omnes miniſtri eius. Animam hoc loco dicit vitam corporalē, & omnia quæ ſunt huius vitæ temporariæ. Aut hac vocula ANIMA, Dominus ſignificat quicquid ex nobis eſt. Nam quicquid

Spiritu aliter quàm carne cognoſcimur.

Crucis encomiū.

Anima.

Nos noſtrá;ue intercibimus vt viuamus.

Mortui.

Fides non erubeſcenda.

perperam agimus,mori & intercidere debet,vt nos de nouo naſcamur, & in Deo viuamus. Ideo in Luca,cap.9. legitur, Si quis vult poſt me venire,abneget, non hoc vel illud, ſed ſeipſum. QVI amat animam ſuam,ſupple in hoc mundo: hoc eſt qui carni & eius deſyderiis ac conſiliis aſſentitur , vúltque ad gloriam aliter attingere quàm cruce , & ad veram vitam quàm morte, ſeu mortificatione venire, perdet eam:quia dum ſic malè ſeruat , perdet eam. Non enim viuet qui poſt hanc vitam morti æternæ flammíſque perpetuis addictus erit. Hic locus diſſuaſorius eſt: argumento enim à periculis petito,quæ imminēt & ſequuntur,ſi cuticulā curauerimus, & crucē detrectauerimus, diſſuadet ne crucē & afflictiones detractemus.Rogatus ergo de confeſſione fidei,intrepidus confiteatur CHRISTVM,neglecta vita ſua corporali,ne vitā amittat æternam. Huc pertinet quod ſcribitur Matthæi cap.12,Quid prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur,animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?

Et qui odit animā ſuam in mūdo,in vitā æternam cuſtodit eam.

Crux æquanimiter ferenda.

Vitam impendere.

Odire animam.

Argumento ab vtilitatibus mortificationis & crucis petito , ſuaſorius eſt hic locus ad crucem & afflictiones æquanimiter pro fide ferendas : éſtque præcedentis loci antitheſis. QVI odit animam ſuam in hoc mundo , id eſt qui abnegat ſemetipſum , diffidit de propria iuſtitia,propriis viribus, & renuntiat omnibus quæ nos auertunt à regno cælorum, & ſolo verbo Dei & diuina miſericordia nititur, is verè fert crucem, & cuſtodit VITAM,hoc eſt animam ſuam,in vitam æternam. Hoc modo vitam impendere,nō eſt interitus,ſed lucrum: non enim perit anima quæ diſcedit à corpore : hæc enim in CHRISTO cum Deo quieſcit:hæc collocata & depoſita eſt in CHRISTVM, vt in æternum ſeruetur : nec in totum perit corpus olim felicius & immortale reuicturum . Qui ergo pro gloria Dei,& prouentu Euangelii ODIT animam ſuam,hoc eſt vitam morti & periculis obiicit: is non amittit vitam,quam impendit : ſed cuſtodit eam, pro mortali breuique ac miſera vita , æternam ac felicem vitam in reſurrectione recepturus. Conferamus hæc cum ſuperiore ſimili:ſic: Qui granum frumenti ſeruat,perdit & alioqui periturum:qui vero in terram defodit,is demum bene ſeruauit,paulò pōſt recepturus cum lucro, quod perdidiſſe videbatur . En finalis vſus crucis & mortificationis in ipſis afflictionibus, conſolari, & breui quietem & vitam conſequi . Magna profectò eſt afflictorum & crucem ferentium conſolatio , quum audiunt afflictiones breui ſequuturam gloriam . Ad hanc doctrinam etiam ipſa rerum neceſſitudo nos inuitat,quæ ſic ferè habet,quòd amara ſequantur dulcia,& viciſſim dulcia amara. Aduerſus pericula conſolaturus ſuos AEneas lib.1.AEneidos,ait,Dabit Deus his quoque finem. Hic locus promiſſionem Dei amplectitur:Deus in fide durantes compenſabit vita æterna.Apocal.cap.21,Et ipſe Deus cum eis erit eorum Deus,& abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum,& mors vltra nō erit,neque luctus,neque clamor,neque dolor erit vltra. Obſerua : verbo, ODIT,docet quanto ſtudio auertere debemus carnis deſyderia,& concupiſcentias . Non enim ſuſtinemus vt videamus faciem vel audiamus vocem eorum, qui odio habentur : Ergo oportet nos tam vehementer affectos eſſe aduerſus abſurdos animæ appetitus,vt ſummo odio illos habeamus. Appendix illa, IN HOC mundo,declarat de qua vita intelligat,quum dicit,Qui odit vitam,nimirum de temporali & mundiali. Odio quidem habenda eſt vita ad tempus:æternùm autem ſeruas viuentem diuinam vitam. Huc pertinēt quæ ſcribuntur Matthæi cap.5,Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam,quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Et Luc.cap.14,Si quis venit ad me,& non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam: non poteſt meus eſſe diſcipulus . Totus hic locus promiſſiones Dei habet,quæ crucem tolerabilem reddunt, iis qui non in præſentia , ſed in futura per fidem reſpiciunt : vti Paulus 2. Corinth.4, Propter quod non deficimus , ſed licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur , tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem . Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ,ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur,temporalia ſunt:quæ autem non videntur,æterna ſunt.

Virg.

Afflictorum conſolationes.

Si quis mihi miniſtrat,me ſequatur.

Apoſtoli.

Pergit CHRISTVS hortari diſcipulos ad contemptum vitæ præſentis : & ad imitationem ſuæ crucis, vt ſint & gloriæ & immortalitatis conſortes . Ego prior ad gloriam per crucem abeo, volénſque vitam meam impēdo pro ſalute mundi & gloria Patris: vos huius myſterii & beneficii eritis nuntii,qui veſtra prædicatione per vniuerſum orbem hoc Euangelium,hoc eſt quæ feci & docui,ſpargetis. Atque quod Phariſæi & principes Sacerdotum

mihi

mihi nunc machinantur,hoc in vos molientur impii.Totus hic locus ab exemplo CHRISTI,conſolationes affert contra ſcandala crucis.Ait itaque Chriſtus, SI QVIS mihi miniſtrat, id eſt qui vult eſſe diſcipulus meus, ME SEQVATVR,hoc eſt meo exemplo,pro gloria Dei patiatur. Hæc ſententia eadem eſt quam alii Euangeliſtæ ſcribunt, Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & ſequatur me. SEQVI Chriſtum nihil aliud eſt hoc loco,quàm exemplo CHRISTI ferre crucẽ,& formam ferendi eam petere à CHRISTO. Quod aperte docetur, primæ Petri cap.2, In hoc enim vocati eſtis,quia & CHRISTVS paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui quum malediceretur, non maledicebat: quum pateretur, non comminabatur,&c. Ratio quæ nos inuitat ad ſequendum CHRISTVM,eſt à debito. Nam neque diſcipulus eſt ſupra magiſtrum, neque magiſtro melior. Quum igitur diſcipuli ſimus CHRISTI,oportet nos ſequi præceptorem CHRISTVM. Præceſſit ille in cruce,ergo & nos ſequi debemus. Obſerua:Sequi Chriſtum,effectus eſt fidei viuæ,quæ nobis aperit Chriſtũ curam habere de nobis afflictis,& in cruce exiſtentibus.

Conſolationes contra ſcandala crucis.

Chriſtum ſequi.

Et vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit.

Quidam interpretatur hunc locum ad hunc modum: Quibuſcunque malis ego à mundo affectus fuerim, iiſdem afficientur miniſtri mei: ſed non eſt quòd animos deſpondeant: nam ſicut Pater non me reliquit in cruce, ſed ſemper mecum fuit, & per crucem me glorificauit: ita & ego adero meis diſcipulis, dum in cruce erunt, vt vnà glorificentur. His applaudit Paulus Rom.cap.8, Si tamen compatimur (inquit) vt & conglorificemur. Videtur mihi hic locus conſolatorius: affert enim ſuauiſſimam piis & credentibus conſolationem argumento à præmio, ab vna manſione cum CHRISTO magiſtro, à liberatione & hæreditate, petito: ratiocinatur ad hunc modum: Ego per crucem præmium magnum adeptus ſum, ergo vos mei imitatores, per crucem præmium magnum conſequemini. Ego paſſus ſum & breui liberatus: Ergo & vos patientes breui liberabimini. Ego per crucem ad gloriam veni: Ergo vos patientes gloriabimini. Qui ergo me imitantur, & meo exemplo patiuntur, & in aduerſis durant, ſimul & meo exemplo glorificabuntur. Obſerua: non dicit Vbi ero,ſed VBI ſum,vt cognoſcamus non corporeum eſſe locum, ſed felicitatis gaudium, in quo ipſe IESVS etiam in quantum homo ab inſtanti conceptionis ſuæ erat ſecundum ſuperiorem animæ partem.

Piorum conſolatio in afflictionibus.

Gaudium Chriſti.

Si quis mihi miniſtrauerit,honorificabit eum Pater meus.

Videtur hic locus expolitio quædam Rhetorica præcedentis ſententiæ. Quaſi dicat,Si quis meo exemplo, crucem tulerit, & me etiam cum ſuæ vitæ diſpendio coram hominibus confeſſus fuerit, & in cruce fuerit me ſequutus, illum cohoneſtabit & glorificabit Pater meus,ſicut me per crucem glorificat. Nam ad Rom.cap.6,Si complantati,id eſt inſititii facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc eſt,nimirum & reſurrectionis participes erimus. Qui ergo ſe fidum in negotio Euangelico miniſtrum præſtiterit,hunc Pater æterna felicitate veráque gloria decorabit. Terrebit vos fortaſſis præſens afflictio,cruciatum ſuum propter humani corporis infirmitatem habens: ſed hanc humanæ naturæ trepidationem & imbecillitatem vincat conſiderata multorum ſalus, intellecta vitæ perennis felicitas,& animi Chriſtiani fortitudo ſemper à præſidio cæleſti pendentis.

Nunc anima mea turbata eſt.

Ne videretur Stoico & impaſſibili animo, ſed vt comprobaret ſe verum hominem, & verè paſſibilem non ſolùm corpore, verumetiam animo: & ne quis obiiceret quòd extra humanas paſſiones conſtitutus, facile de morte philoſophetur, & ipſe extra pericula alios admoneat,ait ANIMAM ſuam turbatam eſſe,quaſi dicat,turbata eſt horrore mortis: video enim mortem imminentem, nunc ob oculos poſitam eſſe. Non abſimile eſt quod ſcribitur Matthæi cap.26, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. Turbatus CHRISTVS in cruce apprehenſa,oſtendit ſe nobis per omnia abſque peccato ſimilem factum, & iiſdem infirmitatibus obnoxium. Quod pulchrè docet Paulus ad Hebr.cap.2.& 4.Rogabit aliquis,Turbationis CHRISTI vſus quis fuit?Reſpondet Paulus ad Hebræos cap.2,Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari: vt miſericors fieret & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus,potens eſt & eis qui tentantur, auxiliari. Reſponſabit aliquis: Quum mors & mortis horror ſint ſtipendium peccati,cur CHRISTVS purus & innocens (in cuius ore non eſt inuentus dolus) horrorem mortis habuit?Reſpondeo:Vt liuore CHRISTI ſanaremur, voluit Chriſtus trãſferre in ſe omnia

Anima Chriſti turbata.

Turbatio Chriſti.

Peccati ſtipendia in ſe Chriſtus tranſtulit.

peccati ſtipendia. Et vt Paulus (2. Corinth. cap. 5.) ait, Factus eſt pro nobis peccatum: id eſt hoſtia pro peccato, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Peccati ſtipendia & carnis noſtræ tentationes abſque peccato tranſtulit in ſe, imò omnium peccata tulit ſuper lignum crucis: non quòd tentationes in nobis nunquam ſentiremus, ſed vt victor triumpharet, & nobis aperiret quomodo omnia illa per fidẽ in ipſo vinceremus, vt docet Paulus ad Epheſ. cap. 1. & Coloſſ. 1. Et vt ſummarim dicam, CHRISTVS Filius Dei, homo factus eſt, & verè hominem egit, vt ex hominibus filios Dei faceret. Obſerua. Hæc turbatio quæ erat ſenſuum commotio, quæ erat vis ſenſibilis affectibus tenerrimis commota, in nobis eſt ex neceſſitate: in CHRISTO verò, ex imperio rationis, cui inferiores vires ſubditæ erant: Vt quum cœpit Pauere & Tædere, Turbata eſt anima CHRISTI, & Infremuit ſpiritu (vt paſſim legitur) non cõtra rationem, ſed iuxta limites & ordinationem rationis excitæ fuerunt huiuſmodi paſſiones, vt verus homo erat. Faceſſant hinc Arrius & Apollinaris, dicentes in CHRISTO non eſſe animam, ſed verbum loco eius: & audiant Veritatem dicentem, Nunc anima mea turbata eſt.

Paſſiones in Chriſto voluntariæ.
Arrii error.

Et quid dicam?

Reticentia.
Afflictionũ partes.

Hæ truncatæ & conciſæ ſententiæ ferè ſolent pronuntiari cum reticentia quæ animis perturbatis eſt familiaris. In afflictionibus duæ ſunt partes: altera eſt perturbatio, altera è turbatione rurſum ſe fide ad liberationẽ erigere. Forma agendi in afflictionibus hîc docetur. Turbamur quidem, ſed dum turbamur cauendum ne animos deſpondeamus, verùm fide viua concipiamus ſpem liberationis è cruce: deinde imploremus auxilium Dei, ne in afflictionibus ſuccumbamus, vt Chriſtiana conſtantia duremus, certò ſtatuentes apud nos Deum præſtò eſſe, qui ſuos non eſt deſerturus. QVID dicam? Videtur quædam eſſe in ſpeciem pugnantia. Quid dicam aut quo me vertam? Adhærebóne corporis imbecillitati mortem perhorreſcentis? an ad mundi præſidia confugiam? an amore vitæ meæ, ſalutem mundi negligam? Nequaquam. Patri certè obtemperabo.

Chriſtianus in afflictionibus ſtatus.

Pater ſaluifica me ex hac hora.

Captata beneuolentia à nomine Patris, ait, PATER ſaluifica me, &c. Ac ſi diceret, Pater libera & ſaluum me fac EX HAC hora, id eſt ex hoc inſtanti periculo mortis. Hoc loco tempus crucis poſitum eſt pro ipſa cruce in tempore ferenda. Obſerua. Hæc pars orationis eſt veluti ex perſona naturalis affectus appetentis non mori. Hæc inferior portio, petit liberari, ſed ſuperior ex auida charitate petit & vult lubens pro omnium ſalute mortem ſubire. Poteſt hæc ſententia in hunc ſenſum dici: PATER ſaluifica me, &c. Hoc eſt dona mihi, ſupplicium imminens fortiter ſuperare. Magis mihi arridet prior interpretatio.

Hora crucis.
Portio ſuperior & inferior.

Sed propterea veni in hanc horam.

Quia ſciebat ſe eò huc veniſſe, vt mortem pro omnium ſalute oppeteret, & eam eſſe Patris voluntatem, à qua nunquam diſſentit, ait, PROPTEREA veni in hanc horam, id eſt inſtat hora mortis meæ, ô Pater, quando volens ac ſciens iuxta Spiritus voluntatem, quæ ſemper tuæ conſentit, memet obtuli in mortem.

Pater clarifica nomen tuum.

Venit hora vt patiar, vt mortem obeam, vt crucifigar, ſed propter hoc, Pater, ego veni in hanc horam, & morior, vt morte mea efficiam vt vbique Pater nomen tuum celebretur. Da Pater, vt mea mors meâque reſurrectio, reddat nomen tuum apud omnes orbis nationes illuſtre & clarum, vt te cognoſcant & Deum & Patrem, cognoſcentes glorificent, glorificantes ſalutem æternam conſequantur. CLARIFICA, cura, rege, defende & conſerua doctrinam meam, quæ nomen tuum in mundum vniuerſum propagat.

Clarificare.

Venit ergo vox de cælo, dicens.

Cymbalum cæleſte.

Hæc vox de cælo (veluti è pinnaculo, cymbalum toti orbi reſonans, habente) eſt publicum quoddam teſtimonium, quo Deus pater manifeſtat ſe decreuiſſe vt per mortem Filii & eiuſdem reſurrectionem, nomen ſuum vniuerſo mundo inclareſceret, & illuſtre fieret: quódque curam haberet & Filii ſui & doctrinæ eius: quam defenderet, regeret, conſeruaret, & propagaret. Obſerua: Hæc vox quia è ſupernis venit, dicta eſt eſſe DE cælo, qua Pater (ad quem directa eſt præcedens oratio) eſt loquutus. Proinde hæc vox vt effectus, erat totius Trinitatis cauſantis illam in aëre: ſed vt perſona loquentis, erat vox Patris propria

Vox de cælo.

ſicut & illa ſupra CHRISTVM (Matth.cap.3.& 17,)Hic eſt Filius meus dilectus,&c. Speciali enim modo formata eſt ad exprimendum Patrem, ſicut columba formata eſt à tota Trinitate,ad ſignificandam perſonam Spiritus Sancti. Similiter corpus CHRISTI à tota Trinitate formatum eſt,& tamen ſolum à verbi perſona eſt aſſumptum & vnitum, quia eò formatum eſt, vt ſoli Filio vniretur.

Columba in Spiritus Sancti miſſione vnde.

Clarificaui & iterum clarificabo.

Reſpondet Pater: Inclarui iam tot miraculis per te,ô Fili,& hac illuſtratione probatus es eſſe à Deo miſſus: & iterum clarificabo augebóqne gloriam nominis mei, apud omnes orbis nationes per tuam crucem, per reſurrectionem, per aſcenſum in cælum, per Spiritus Sancti miſſionem, per Apoſtolorum prædicationem. Nomen enim ſuum glorificaturus erat, miſſo Spiritu Sancto, qui vſqne ad extremum terræ inuulgaturus erat Euangelium, & fidem quamplurimis daturus. Proinde declaratus eſt CHRISTVS eſſe Filius Dei cum potentia,ſub cruce & reſurrectione. Rom.cap.1, Qui prædeſtinatus eſt,id eſt declaratus eſt Filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI Domini noſtri. Ex hac voce cæleſti diſcimus Deum Patrẽ manifeſtare,Filiũ ſuum, eiúſque officium vnà cum doctrina, operibus,& cruce,vnicè ſibi placere: adeóque Filium ſibi gratum eſſe, vt omnia quæ ſunt Filii,ſeruiant ad Paternam gloriam & nominis ſui propagationem. Cæterum ſi ad æternam generationem reſpexeris, huius vocis cæleſtis ſenſus eſt, Ego CLARIFICAVI, id eſt clarum & glorioſum genui ab æterno. Eſt enim Filius quædam claritas & ſplendor Patris. Sapientiæ cap.1, Candor eſt lucis æternæ. Hebræorum cap.1,Qui quum ſit ſplendor gloriæ. Familiarior eſt prior interpretatio,quæ clarius expolit præcedentem orationem.

Chriſtum à Patre clarificari.

Turba autẽ quæ ſtabat & audierat,dicebat tonitruum factũ eſſe.

Quæ non procul ſtabat turba, imperitior & adhuc craſſa, typum gerens carnalium, qui in cruce etiam in mediis afflictionibus deſperant, nec credunt nos Deo curæ eſſe, propterea huius cæleſtis vocis ſignificationem non accepit, ſed ſonitum tantùm retinuit, qui auribus adſtantium illiſus, meringam auris ferit. Non attendit hanc vocem cæleſtem profectam eſſe à Deo Patre,ad conſolationem pro CHRISTO & omnibns qui in CHRISTVM credunt. Proinde i Quia parùm attenta erat turba ad quem hæc vox pertineret, variabat ſententiis. Quidam enim vocem hanc (quòd è nubibus prodiiſſet) interpretabantur fuiſſe tonitruum. Hoc dum ſic iudicant, abſcindunt piis omnia cæleſtia ſolatia: non enim credunt ſe in afflictionibus Deo curæ eſſe, vnde aliò quàm ad Deum currunt ſolatia petituri. Huc pertinet quod ſcribitur Pſalmo 3, Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo eius.

Alii autem dicebant, Angelus ei loquutus eſt.

Pars turbæ benigniorem dabat interpretationem, dicens, Angelus qniſpiam ei loqnutus eſt. Qnanquam verum ſit, Deum aliâs per angelos ſolatum eſſe pios in cruce & afflictionibus, ignorantiæ tamen ſignum eſt in ea, dum quod Dei Patris eſt, & voce tam manifeſta declaratum eſt, angelis tribuit. Nou enim ſpectat ad angelos,ſed ad Deum, Clarificaui & iterum clarificabo. Ab huius tamen glorificationis miniſterio non exclnduntur angeli. Qui à Paulo, Hebræorum cap.1, dicuntur adminiſtratorii Spiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.

Angeli miniſtri.

Reſpondit IESVS: & dixit.

IESVS CHRISTVS lux vera,turbæ tenebras fugaturus,dignatur illos ſuo reſponſo, cum vt magis illos redderet attentos, certioréſque faceret de Euangelio & cruce ſua, ne offenderentur,ſed credant ſibi vt Filio Dei(qui vnicè Deo placet)excipiántque Euãgelium honorifice,& diſcant ex cruce & operibus CHRISTI, certiſſimam eſſe Euangelii doctrinam: tum vt gloriæ ſuſpicionem ab ſe depellerent.

Non propter me vox hæc venit:ſed propter vos.

HAEC VOX (quæ nec tonitrui, nec angeli,ſed Dei Patris, qui preces meas audiuit) eſt: NON VENIT, propter me: qui omnia quæ ſunt Patris noui,& alioqui de fauore Dei Patris erga me & de voluntate eius,certus ſum: ſed propter vos,vt cognoſcatis me cum Patre vnum eſſe,ab eóque Saluatorem mundo miſſum: vtque intelligatis certíque ſitis de mea perſona, doctrina & operibus, & cum mihi tum doctrinæ & operibus meis credatis, nec ſcandalizemini cruce mea, quaſi verò iam actum ſit de me, quia cruci ſubiiciar. Cæterum

perſuadeatis vobis, quemadmodum videtis nunc mihi in medio mortis horrore exiſtenti, *Conſolatio piorum.* Deum ex alto miſiſſe conſolationem: ita vos quoque conſolabitur in mediis malis & afflictionibus. Huc pertinet quod ſcribitur Lucæ cap.22. de angelo qui CHRISTO oranti & comprehenſo in anguſtia mortis, apparuit, confortans illum. Hic locus aperit nobis vſum conſolationum cæleſtium, quibus, ſiue aperte, ſiue iotus, & clàm, pii in cruce accipiunt conſolationem, aliíſque fiunt exemplo, vt in aduerſis durent fortiter, certò apud ſe ſtatuentes ſe Deo curæ eſſe, qui non deſeret illos.

Nunc iudicium eſt mundi.

Videtur hæc ſententia ſuperioribus (Et clarificaui & clarificabo, &c.) male annecti: ſed eſt veluti per occupationem annexa. Forſitan quiſpiam rogabit: Dixit Pater, ego illuſtrabo: Quis modus illuſtrationis? Et, ſi per mortem illuſtrandum eſt nomen Patris, quum morte omnia extinguantur: quis fructus mortis CHRISTI eſſe ſequíve poteſt? Huic *Mors Chriſti, clarificatio.* obiectioni CHRISTVS ſatisfacit. Modus illuſtrationis erit mors, quam ſequetur reſurrectio, è qua conſurget magnus toti orbi fructus, nimirum mundus iudicabitur, princeps mundi eiicietur foras, & omnes ad me traham. Num iudicium eſt mundi? Quaſi dicat, Tranſitus meus ad gloriam, eſt per crucem, vt reueletur mundus per Adamum in malum *Mundus in maligno.* conſtitutus, & factus ſub Satanæ tributo, & manifeſtetur mundi impietas, in quo tyrannus ille Satanas, dominatur afflictionibus, peccatis, morte & inferno. Nunc mundi cau- *Euangelium, impietatis reuelatio.* ſa protrahitur in iudicium: nam mundus putans non credere in CHRISTVM, non eſſe peccatum, item ſe iuſtificatum eſſe coram Deo & hominibus per ciuilem iuſtitiam, & ſe de rebus ſpiritalibus, iuxta iudicium rationis, optime iudicare: reuelabitur per Euangelium & miſſionem Spiritus Sancti, condemnatus vnà cum ſua impietate: infra cap.16, Quum venerit ille, arguet mundum (redarguta enim falſitate clareſcet veritas) de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iuſtitia verò, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quia princeps *Mundus à Chriſto mutatus.* huius mundi iam iudicatus eſt. Nunc venit hora qua ego morte mea mutem mundum: & eius impietatem reuelem: quæ reuelata, condemnabitur per doctrinam meam, quæ omnino huic eſt contraria. In iudicio enim res mutari & corrigi ſolent. Eſt igitur mundi impietas condemnanda & expellenda: quod fiet morte mea, quæ vitam pariet, & tyrannidem profligabit. Huc pertinet quod ſcribit Paulus Rom.cap.1, Reuelatur enim ira Dei de cælo, ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem Dei, in iniuſtitia detinent.

Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.

Mortis & reſurrectionis CHRISTI ſecundus fructus eſt, PRINCEPS mundi, id eſt Satanas, mortis author, qui exercuit in mundo tyrannidem ſuam quietus, morte mea *Princeps mundi foras iectus.* EIICIETVR foras, id eſt ego per meam mortem & exinanitionem abiens ad Patrem, cruce mea conteram caput Satanæ, potentiam eius deſtruam, & in vniuerſum, eum vincam: nam dum moriar, ille ſe victorem credet, ſed per mortem meam depelletur à ſua tyrannide. Omnibus enim in me credentibus condonabitur peccatum: quo ſublato, huius ty- *Satanæ ſua ſublata facultas.* ranni vires fractæ ſunt, qui non alio telo potens eſt. EIICIETVR foras, hoc eſt prorſus vincetur, expugnabitur, & ſubitò è regno expelletur ſine ſpe reditus, & à principatu deturbabitur, quo principabatur & adorabatur vt princeps mundi huius, hoc eſt colebatur in omnibus diis gentium: non quòd amplius non ſit & non tentet, ſed quòd piis & credentibus amplius non dominetur. Proinde CHRISTVS ſua cruce & exinanitione factus eſt pro nobis maledictum & peccatum, vt nos à maledicto & peccato liberaret, mortémque & infernum vinceret: adeóque Satanam omnibus ſuis armis & tota ſua tyrannide ſpolia- *Diaboli potentia.* ret. Obſerua: Voculâ PRINCEPS mundi, inſinuat CHRISTVS potentiam diaboli & regni eius: oſtendens à contrario ſuam potentiam, qua tam potentem aduerſarium potuit *Diabolus cur princeps mundi.* vincere, & tam potens regnum euertere. Vocatur diabolus, Princeps mundi, quòd omnium flagitiorum, impietatis, & nequitiæ in mundo author ſit, quódque homines veluti propria mancipia, captiuos in mundo teneat, quòd ad omnem impietatem deducat.

Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.

Explicaturus alium ſuæ mortis & reſurrectionis fructum, ait, EGO, ſi, &c. Quaſi dicat, Quanquam ego à vobis vilis & contempta perſona videar, SI, id eſt quia ego EXALTA- *Exaltari à terra.* BOR à terra, hoc eſt ſuffigar in crucem, in alto pendens (alludit ad ſerpentem illum æneum in deſerto erectum, de quo ſuprà cap.3. meminimus) & moriar. Ego per crucem & mortem

ſic ſublatus

ſic ſublatus non manebo extinctus, ſed victor conſpicuus apparebo, apponens chirographum delicti cruci meæ, & omnium tam præteritorum quàm futurorum hominum peccata in me transferens, ſiue totius mundi, hoc eſt omnium hominum peccata ſuper dorſum meum in ligno portans, OMNIA, ſiue omnes homines, TRAHAM, tanquam à tyranno detentos, & per ſe minime potentes eius manus effugere, AD ME, id eſt ad hanc meam crucem ſiue mortem: vt omnes qui mecum moriuntur, mecum reſurgant. Ad Rom. cap. 6, Si enim complantati, hoc eſt inſititii, facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum CHRISTO, credimus quia ſimul etiam viuemus cum CHRISTO. Scientes quòd CHRISTVS reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. 1. Corinth. cap. 15, Et ſicut in Adam omnes moriũtur, ita in CHRISTO omnes viuificabuntur. Honorabilis & magnifica eſt hæc mors & ſepultura, quæ vnica eſt, qua euehuntur omnes electi ad gloriam Dei. Rogabit quiſpiam, Fierine poteſt aliter ſaluemur quàm quòd cum CHRISTO moriamur? Reſpondeo: Neceſſarium eſt moriamur cum illo. Quomodo? Reſpondet Paulus ad Rom. cap. 6, Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo CHRISTVS ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quemadmodum Dominus IESVS moriens omnes infirmitates ab Adamo acceptas reliquit mundo mortuus, & reſurrexit glorioſus: ita virtute crucis CHRISTI, per fidem viuam ablegas à te veterem Adamum, & odiſti peccatum, ipſi mundo mortuus, reſurgis à peccato ad gratiam & iuſtificationem qua viuis Deo. Hac morte conſepultus es CHRISTO, & reſurgis cum CHRISTO, quem induiſti loco veteris Adami. Ad Galat. cap. 3, Omnes enim filii Dei eſtis per fidem quæ eſt in CHRISTO IESV. Quicunque enim in CHRISTO baptizati eſtis, CHRISTVM induiſtis. Et ad Galat. cap. 4, Qui autem ſunt CHRISTI, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Proinde quemadmodum Dominus morte ſua & reſurrectione factus eſt Dominus mundi, Satanæ, peccati, mortis, & inferni: ita credentes in CHRISTVM fiunt domini ſuper mundum, Satanam, peccatum, mortem & infernũ. OMNES traham ad me, ſiue Iudæos ſiue Græcos, ad Galat. cap. 3, Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus neque fœmina: omnes enim vos vnum eſtis in CHRISTO IESV. OMNES traham, &c. Ac ſi diceret, Miſſo Spiritu paracleto efficiam vt totus mundus, hoc eſt omne genus hominum me ſequatur. Traham ſiquidem omnes ad me fide viua ipſis data per Spiritum meum, quòd ſum Saluator mundi, quódque credentibus do vitam æternam. Et quæ Dei gratia tantùm apud Iudæos celebris eſt, diuulgabitur in vniuerſum orbem, donato Spiritu multo ampliore quàm antea habuerint. Reſponſabit quiſpiam, Quomodo omnes trahere dicitur, quando non omnes ſalui fiunt? Reſpondeo: Vult quidem omnes ſaluos fieri: éſtque litatio corporis CHRISTI ſufficiens ſatisfactio pro totius mundi peccatis: ſed quum trahenti renituntur, & ſequi nolunt, ſua culpa pereunt. Paratus eſt Dominus illos adiuuare, pulſat fores, quas occludunt, & relicto Domino, faſcibus, & põdere peccatorum ſeſe in præceps ruunt, ne ſaluifiant. Verbum TRAHERE, oſtendit quàm violenta potentia & tyrannide Satanas mundum occupet. Hæc enim tractio per CHRISTVM, non fit ſine ingenti potentia: inuito enim tyranno, victo, foras eiecto, & reſectis neruis potentiæ eius contra homines, Dominus victor nos ſua gratia & potentia ad ſe traxit: qui ſua morte meruit vt ſibi omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum. Obſerua: metaphoricè crucem vocat exaltationem, non tam hoc nomine quòd in crucem corporaliter ſuffixus, in alto pependerit, quàm quòd crux ſit veræ exaltationis & glorificationis initium coram Deo.

Chriſtũ omnes ad ſe trahere.

Mors Chriſti honorifica.

Neceſſe mori cũ Chriſto.

Quomodo moriamur cum Chriſto.

Credentes in Chriſtum victores fiunt.

Fides, donum Spiritus.

Quare non omnes ſalui fiunt.

Trahere, verbũ.

Crux, initium exaltationis.

Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Explicat Euangeliſta qua ſignificatione accipienda erant verba illa, Exaltatus fuero à terra: quæ non ſolùm inſinuabant CHRISTVM in altum ſubleuandum, verumetiam crucifigendum, & in cruce moriturum: qua non fuit mors alia coram Iudæis ignominioſior, vt ſcriptũ eſt Deutero. cap. 21, Maledictus, id eſt execrabilis, à Deo eſt, qui pendet in ligno.

Reſpondit ei turba.

Hoc reſponſum procedit ab ignorantia, qua laborat turba, volens verbum Domini iux-

ta humanam rationem cognoſcere. Vnde ignorat crucem eſſe viam ad gloriam, & exaltationis initium, nec credere poteſt Satanam, infernum, peccatum, & mortem vinci poſſe cruce. Itẽ putat regnũ CHRISTI carnale, cuins particeps vult fieri ſine crnce & mortificatione.

Nos audiuimus ex lege, Quia CHRISTVS manet in æternũ.

Indocta plebecula ne videatur aliquid temerè dicere, adducit Scripturas, veluti in illis verſata, quas ne à limine quidem ſalutauit, contendítque ratiocinari IESVM non eſſe Meſſiam. Quem quia audiuerant mentionem mortis feciſſe, & de crucis ſupplicio loquutum, quo ſe moriturum diceret, aiunt: NOS audiuimus ex Scripturis CHRISTVM fore æternum, & regnum eius eſſe perpetuum: Ergo CHRISTVS neque ſubiicietur cruci, neque morietur. Quomodo ergo dicis te (quem pro CHRISTO habemus) moriturum, & crucifigendum eſſe, niſi forte alius ſit ille hominis Filius, quem toties nobis inculcas? Quòd autem Scripturæ dicant CHRISTI regnum perpetuum: Daniel ad hunc modum ſcribit, Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Item Micheas Propheta ſic loquitur, Et egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Rurſus 2. Regum cap. 7, Stabiliam thronum regni eius in ſempiternum. Et Eſaiæ cap. 9, Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud & corroboret in iuſtitia & iudicio à modo & in ſempiternum. Quin & Pſalmorum prophetia promittit ei ſacerdotium perenne. Tu es (inquit) ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quum igitur Meſſias venerit, nullum habiturus eſt finem. Quid igitur ſibi vult, quòd futurum dicis, vt Filius hominis exaltetur à terra? Quòd ſi à terra exaltari, eſt mori, & quoties dicis Filium hominis, te ipſum intelligi vis, aut non morieris, aut ille Filius hominis non eſt Meſſias, ſi vera narrant Prophetæ. Nihil certius Scriptura, cuius ſenſum deprauant indocti & inſtabiles: non ſpectat ad plebeculam, hominum genus indoctum, tractare locos ſacræ Scripturæ: Prophetas, & Eccleſiaſtas habent, audiant illos: & vt eſt in Prouerbiis, Ne ſutor vltra crepidã. Cæterum Scriptura loquitur de CHRISTO rege ſpirituali, & de regno eius ſpirituali. CHRISTVS rex ſpiritualis in regno ſuo ſpirituali æternùm manet & regnat. Interim tamen iuxta alios Scripturæ locos oportuit ipſum ſubiici cruci & morti, qua intret ſuum regnum, & ad illud glorioſus eueheretur. Eſaias enim cap. 11, meminit eius ſepulchri, Et erit ſepulchrum eius glorioſum. Rurſus cap. 53. mortem eius adducit, dicens, Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt: Item reſurrectionis, quum ait, Et Dominus voluit eum purificare à plaga, & oſtendere ei lumen. Item Dauid Pſalmo 15, Non relinques animam meam in inferno. Obſerua: vocat LEGEM, Scripturam Sacram.

Meſſiæ regnum perpetuum.

Scriptura ſacra ab indoctis tractari non debet.

Lex.

Et quomodo tu dicis oportet exaltari Filium hominis: & quis eſt iſte Filius hominis?

Voluntaria quadam malitia ignorantiam prætexentes, valde contemptim dicunt, TV: Quaſi dicant, qui contra Scripturam ex aperto pronuntias, Quomodo vis dicamus te Meſſiam eſſe, & Filium hominis: quum dicas hunc Filium debere exaltari à terra, hoc eſt mori? Caue dicas nos iſta refellere, quaſi vero tibi aduerſarii eſſe velimus. Ecce nos neſcimus de quo Filio hominis intellexeris. Aſſeuera quid voles de illo: nos interim veritatem affirmamus, quòd quiſquis eſt ille qui exaltandus eſt, non ſit CHRISTVS: quum apertiſſimè Scriptura pronuntiet neque CHRISTVM moriturum, neque regnum eius caſurum, ſed manſurum in æternum. Videtur profectò turba offenſa fuiſſe appellatione Filii hominis, vt puta nomine contemptam perſonam ſignificante. Inhærebat enim turba externæ perſonæ tantùm.

Dixit ergo eis IESVS.

Non reſpondet his quæ à turba animo malitioſo dicta ſunt: qui tamen reſpondere poterat ſe nõ ſolùm Filium hominis, verum etiam Filium Dei, hoc eſt & hominem & Deum: atque iuxta humanam formam ſe moriturum quidem, ſed mox ſua potentia & Patris gloria reſurrecturum: nec hanc mortem regno ſuo & eius æternitati, quod non temporale & mundanum, ſed ſpiritale eſſet. Cæterum quum tantorum myſteriorum capaces non eſſent, hoc ſuo reſponſo retrahit turbam ab eo quod iuxta externam ſpeciem conſiderabant CHRISTVM, ad verbum quod vult amplectantur: vt omiſſa & relicta cæcitate, oblatam occaſionem Enangelii apprehendant, eámque capillatam non negligant, ne poſteà ipſis calua fiat: hoc eſt ne lucem veritatis (quæ mox erat auferenda) à ſe auertant, ne quando poſtea volent audire Euangelii lucem, non poſſint, ablata occaſione. Eadem monitione

Occaſio amplexanda.

eſt vſus

eſt vſus Paulus, dum præcipit ſuis, Epheſ. cap. 5. & Coloſſ. cap. 4. vt tempus redimant, hoc eſt dent operam & diligenter obſeruent ne Euangelii occaſionem negligant.

Adhuc modicum lumen in vobis eſt.

Argumento à præſente ſuſcipiendi Euangelii occaſione petito, hortatur turbam vt oblatum ſuſcipiat Euangelium: cui vt infirmæ (ne illam prorſus deterreat) tacitè & occultè crucem mortémque ſuam inſinuat, & vrget. Si iuxta Auguſtini ſententiam legatur hic textus, dicetur, Adhuc modicum lumen in vobis eſt. Quaſi diceret, Dixi vobis nunc me in gloriam Patris & in regnum æternum ingreſſurum, ſi fuero exaltatus, hoc eſt per crucem & mortem meam illuſtrabitur nomen Patris. Eſt quidem modicum lumen, quum dicitis CHRISTVM regnaturum æternùm: ſed interim ſomniatis regnum quoddam carnale & mundanum. Regnum meum, eſt gaudium & vita æterna, ad quam methodus eſt crux: de qua quicquid dixero, riſus vobis eſt vt contemptus quidam, quia modico lumine adhuc donati eſtis, quod veſtra malitia extinguitis. Magis mihi probatur Chryſoſtomi lectio, Adhuc puſillum temporis ſiue ad breue tempus lumen vobiſcum eſt. Ego qui ſum lumen, breui à vobis per crucem transferar. Hæc enim oratio, ADHVC modicum, &c. periphraſis eſt temporis quod adhuc ſuperfuit vitæ CHRISTI in hoc mundo. Quaſi dicat: Euangelium prædicabitur vobis adhuc breui tempore, & non diu habebitis vobiſcum CHRISTVM, qui eſt vera lux. Videtur hoc loco CHRISTVS alluſiſſe ad translationem Euangelii ab ingratis Iudæis ad Gentes. Vnde & apud nos hæc ſententia ADHVC modicum tempus, oſtendit tempus & occaſionem quancunque reuelati Euangelii: vt ſi dicatur nobis, Adhuc modicum temporis lumen nobiſcum eſt: ſignificatur nobis, vt oblatum Euāgelium ſuſcipiamus, & fide perſeueremus: ne noſtra ingratitudine magna, Deus à nobis illud auferat, & denuo ſinat nos in extremas tenebras & excæcationes conilici.

Ambulate dum lucem habetis, vt tenebræ vos non cōprehendant.

Conſultorius eſt hic ſermo CHRISTI ad turbam, ſimul & exhortatorius. Dum præſens eſt Euangelii ſuſcipiendi occaſio, & ego qui ſum lux (quandiu ſum apud vos & antequam à vobis transferar) ſuaderem vobis vt dum eſt vobis lucis copia, AMBVLARETIS in luce, hoc eſt in me crederetis, ſuſcipientes Euangelium: ne ſubito ſublata luce, nox occupet, in qua omnis adempta erit lucis occaſio. Nolite meſſem ſalutis veſtræ negligere: nam qui meſſem negligit, in hieme eſuriet. VT NON vos tenebræ comprehēdant, hoc eſt ne veſtra ingratitudine à vobis auferatur Euangelium, & iuſto Dei iudicio excæcemini, quòd Euangelii lumen contempſeritis. Rogabit quiſpiam, Quale tempus hîc dicit, Ambulate dum ſiue quandiu, &c. Reſpondeo: Tempus dicit & ante crucem & poſt crucem, hoc eſt dum hîc viuitur, dicitur nobis dies, & quandiu in CHRISTVM credere poſſumus. Vocat ſe lumen à natura, quia lumē eſt: ab effectu, quia alios illuminat. Dicitur Euangelium lumen, quòd credentes illuminet in iuſtitiam & vitam æternam. Obſerua: Verbum AMBVLARE, inſinuat actionem motoriam: ergo Euangelium non pertinet ad homines otioſos. Ambulate, id eſt credite, & in Euangelio proficite. Habet enim fides ſuos gradus. Rurſus obſerua, allegoricè appellat ſe lucem. Nam quemadmodum ſole occidente lux non omnino aufertur, ſed iterum exoritur, ita mors CHRISTI non eſt corruptio, ſed quum occiderit, iterum exoritur. Quò fit vt mors CHRISTI non ſit corruptio, ſed occaſus & tranſlatio, per gloriam enim Patris exurrexit. Quare nihil prohibet crux, quin æternùm regnet CHRISTVS. Lux enim eſt quæ etſi occiderit, mox tamen exorta eſt.

Ambulare in luce.
Nox.
Dies hominis.
Chriſtus lumē.
Ambulare.

Et qui ambulat in tenebris, neſcit quo vadat.

Argumento à periculis petito, deterret ne occaſionem oblati Euangelii negligamus. QVI ambulat in tenebris, id eſt viuit in infidelitate, & à quo oblata eſt ſua ingratitudine Euangelii occaſio, NESCIT quò vadat, hoc eſt ignorat viam qua perueniat ad locum quem intendit: ignorat Dei voluntatem, & non nouit viam ad vitam. In tenebris enim ambulat, nec ſcit quò vadat: dum enim ſe credit piè rectéque facere, impingit in mortem.

Ambulare in tenebris.

Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis.

Epanaphora eſt & ſumma totius exhortationis, qua ab vtili & commodo vrget ad ſuſcipiendum Euangelium. DVM lucem habetis, id eſt dum occaſionem ſuſcipiendi Euangelium habetis: nunc enim eſt meſſis veſtra, nunc lucem inter vos radiantem & illuceſcentem habetis: excipite medium, hoc eſt fidem, qua apprehendatis Euangelium. CREDITE in lucem, hoc eſt in me, qui ſum lux. Magnum proculdubio conſequemini fru-

Lucem habere.
Medium ad Euangelium.

ctum. Quem? VT FILII lucis ſitis, hoc eſt renaſcamini & ex Deo nati per viuam fidem efficiamini filii mei cognatione & propagatione ſpirituali. Effectus crediti Euangelii eſt fieri filios lucis. Dum lucis occaſionem habetis, hoc peragite, ne adueniente nocte & Iudæorum abiectione excæcemini. Obſerua: non ait, credite in luce, ſed in lucem: vt diſtinguat CHRISTVS inter fidem, vt ſimplicem hiſtoriæ de CHRISTO notitiam: & inter fidem viuam ſeu ſalutarem, quæ eſt certa fiducia qua quis ſine dubitatione ſtatuit apud ſe CHRISTVM eſſe ſibi lumen ad ſalutem. Non ſufficit lucem videre, ſed ex animo & fiducia eſt amplexanda. Verbum Credite, adiecit, non autem Videte: ne quis diceret, Si viderem lucem, ſi haberem illam iuxta lucis officium, in ea ambularem & crederem. Hæc non offertur vt his oculis corporeis videnda, ſed vt credenda, & animo amplexanda. Beati enim qui non viderunt, & crediderunt.

Euangelii crediti fructus.

Fides duplex.

Hæc loquutus eſt eis IESVS: & abiit, & abſcondit ſe ab eis.

Cognoſcens IESVS indignationem cordium ferocium, poſt hæc verba de occaſione Euangelii maturanda, abiit vt abſconderetur à Iudæis illis volentibus ipſum capere, vt abſentia ſilentióque ſuo mitigaret illorum efferatam inſaniam, & ne in crucem temere ſeipſum proiiceret, ſed expectaret horam à Patre præſcriptam. Rogabis, Quo abiit? Reſpondent alii Euangeliſtæ illum poſt ſolennem ingreſſum in Hieruſalem, rediiſſe in Bethaniam, vbi interdiu docebat in templo, noctu verò in montem Oliueti ſe recipiens pro ſuo more orabat. Hoc ſuo exemplo Dominus obiter nos admonet, vt quoties cum obſtinatis res eſt, nec vlla ſpes eſt proficiendi, cedamus ad tempus, ne non ſolùm nihil fructus referamus, verumetiam alios reddamus ſceleratiores.

Cedendũ ad tẽpus.
Jo: ferus. fol 3i5

Quum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum.

Quum Dominus tam diligenter fuiſſet Iudæos adhortatus de præſente occaſione ad ſuſcipiendum Euangelium, & tam multis támque euidentibus miraculis ſub oculis illorum editis, ſuam confirmaſſet doctrinam: tamen non credebant in eum, perſiſtentes in ſua incredulitate: nimirum inuidia, ambitione, odio & aliis animi nequiſſimis affectibus occupati. Signum apertiſſimæ malitiæ & hominum deploratiſſimorum eſt poſt tanta ſigna (quorum pauca breuitatis gratia recenſuit Euangeliſta) non credere in CHRISTVM. Quid quæſo illorum Iudæorum CHRISTVM perſequentium animis deploratius? Hi re vera videntur & verè ſunt incredulitatis & duriciei ſuorum parentum in deſerto imitatores, tanquam hæreditario quodam morbo labefactati: quos præmonuit Propheta, ne tot ſignis ob oculos factis & doctrinam CHRISTI confirmantibus, obdureſcerent animis: dicens, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra ſicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me Patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea.

Vt ſermo Eſaiæ impleretur.

Vt, Particula.

Particula VT, non dicit cauſam vt ſuprà cap. 10, Ego veni vt vitam habeant: ſed eſt euentus ſignificatiua. Non enim diſcredunt CHRISTO, quia Eſaias prædixit: ſed quia illi diſcredituri erant, ideo Eſaias afflatu diuini Spiritus prædixit capite 53. Vnde quòd non credant, ſermo Eſaiæ impletur. Hæc ſunt per occupationem dicta, nequis miraretur quare tam pauci credant doctrinæ CHRISTI, tam inſignibus miraculis confirmatæ. Non nouum videri debet quòd tam pauci credunt Euangelio, quando iam olim hoc futurum præuiderit Eſaias.

Quem dixit.

Quem dixit: capite 53. Hic ſermo tam de Iudæorum quàm Gentium incredulitate interpretandus eſt. Nam perpetuo verum eſt, quòd reuelato Euangelio pauci credant, ſiue Iudæi ſiue Græci: ita & Paulus, ad Rom. cap. 10. eundem locũ in eodem ſenſu citat. Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Euangelio: Eſaias enim dicit,

Domine, quis credidit auditui noſtro?

Propheta Spiritu Dei afflatus, præuidet Euangelium eſſe verbum crucis nudum, & omni humano auxilio, humana ratione & mundi prudentia deſtitutum: atque ipſius authorem eſſe ſcandalum ſapientiſſimis huius mundi, & vt abiectam & contemptam perſonam à ſanctiſſimis & prudentiſſimis mundi eſſe morti adiudicatum. Vnde cum admiratione & vehementi exclamatione præmunit credentes, ne terreantur & etrocedant quum viderint tam paucos CHRISTO adhærentes. Eadem exclamatione vſus eſt Dauid Pſal. 11,

Euangeliũ quale apud carnem.

Saluum

Saluum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus, quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum, &c. Verbo DOMINE, captat beneuolentiam, & vocula QVIS, exaggerat paucitatem credentium: Quis credidit? quaſi dicat, Pauci credunt: maior hominum pars non credit AVDITVI noſtro, hoc eſt prædicationi noſtræ aut vaticiniis noſtris de Euangelio & regno Dei. Vide(ſi iuuat)quæ ſcripſimus in hunc locū à Paulo citatū, Rom.cap.10.

Et brachium Domini cui reuelatum eſt?

Brachium Domini.

Imago Spiritus nobis per Chriſtum reſtituta.

Tropo Scripturæ BRACHIVM Domini vocatur CHRISTVS, per quem vt omnia creata ſunt, ita per ipſum recreamur & regeneramur, vt ſimus filii, & reſtituamur in eam Spiritus imaginem, à qua per primum Adamum cecideramus. Atque vt brachio potentiſſimam vim homines exercent, & virtutem oſtendunt: ita per CHRISTVM Deus potentiam ſuam & virtutem mundo manifeſtauit. Proinde Eſaias cum admiratione pronuntiat, CVI: quaſi dicat: Tam paucis brachium Domini, id eſt CHRISTVS ſiue myſterium illud ineffabile incarnationis CHRISTI, & vnionis illius hypoſtaticæ, qua Deus factus eſt homo, & homo eſt Deus ſiue myſterium Euangelicum annuntiatum eſt, & receptum, multis quidem prædicatum, à paucis ſuſceptum eſt. Senſus vaticinii Eſaiæ eſt, Quia non eſt forma neque decor in CHRISTO apparens, qui CHRISTVM & Meſſiam referet: ideo nihil quoque fuit æſtimatus à Iudæis, niſi quibus BRACHIVM Domini, id eſt in eo virtus diuina reuelata fuit. Id autem datum fuit pauciſſimis. Obſerua: vox illa REVELATVM EST, inſinuat notitiam Euangelii eſſe donum Dei.

Propterea non poterant credere.

Poſſe, verbum.

Verbum, NON POSSE, hoc loco non dicit impoſſibilitatem, ſed difficillimam animi inflexionem ad aliquid proſequendum. Communis loquendi vſus hoc obſeruat, vt quum dicitur, Non poſſum amare inimicum aut obliuiſci illatæ iniuriæ, aut veniam dare offenſionis in me factæ, non ſignificatur quòd voluntas ſimpliciter non poſſit id velle, ſed oſtenditur difficultas magna voluntatis, vt velit propter vehementem ad oppoſitum propenſionem. Hoc ergo quod dicitur NON poterant credere (ait Chryſoſtomus) ſignificat, noluerant credere. Porro quia & credere & poſſe adhærere verbo, eſt ex gratia & dono Dei, conſequens eſt, vt qui ſua malitia cum doctrinam CHRISTI, tum miracula ipſam confirmantia, contempſerint, iure optimo meritóque priuentur dono Dei: & abiecti ac derelicti neque credant neque donum habeant, quo valeant adhærere verbo. Atque qua ſignificatione huius verbi POTEST, vtimur, dicentes 1.Ioannis cap.3, Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare: quoniam ex Deo natus eſt: eadem acceptione hîc dicatur PROPTEREA non poterant credere. Nam quemadmodum facultas peccandi non procedit à diuino ſemine, & diuina illa natiuitate: vnde dicitur à Ioanne, Et non poteſt peccare: ita ex illa peruicaci malitia non poterat credendi facultas emanare. Quare meritò dictum eſt, Propterea non poterant credere: quoniam prauas cupiditates nolebant abiicere.

Derelicti non credunt.

Quia iterum dixit Eſaias.

Aliam rationem adducit ab authoritate Eſaiæ, cur Iudæi non poterant credere. Rurſus Eſaias prædixit, hoc ſcilicet, Quòd non poterāt credere: quòd præuideret Dominum derelicturum illos. Iſto enim iudicio Dei factum eſt, vt nolentes Euangelio credere, ferirentur punirentúrque cæcitate, magíſque ac magis poſtea excæcarentur, vt prorſus non credant.

Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis: & non intelligant corde: & cōuertantur, & ſané eos.

Incredulitatis pœnæ.

Hæ ſunt impietatis pœnæ in quas inciderunt Iudæi, quia non crediderunt: CHRISTVM peruicaciter reiecerunt, inuidia, liuore, odio & auaritia æſtuantes. Proinde Deus EXCAECARE dicitur, non quòd obdurationem & animi cæcitatem faciat in cordibus, ſed quòd ſubſtrahat, ſiue quòd non infundat gratiam. Huius ſubſtractionis gratiæ nos cauſa ſumus, qui priores Deum deſerimus: vnde culpis noſtris id exigentibus, ipſe nos etiam deſerit. Quantum ad partes eius attinet, paratus eſt omnes illuminare: illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum: ſed quando pulſanti fores præcludimus, abit: abiens, deſerit: deſertos, relinquit excæcatos. Perinde eſt atque ſi quis oculos auertat à ſole, & denſas incurrat tenebras, defectus luminis in oculis non eſt Soli, ſed malitiæ auertentis ſe, aſſcribenda. Huc pertinet quod ſcribitur Oſeæ cap.4, Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi, & oblita es legis Dei tui, & obliuiſcar filiorum

Subſtractionis gratiæ cauſa.

tuorum. Colligamus ex his: Deo abſente à nobit, cæci manemus, præſente verò, videmus.

Peccatum peccati pœna.

Hæc nos docent, Deum punire peccatum peccato, doctore Paulo ad Rom. cap. 1, Propter quod (id eſt quia impii erant & blaſphemi) tradidit illos Deus in deſyderia cordis eorum, in immunditiam, &c. Et ibidem, Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, &c. vt faciant ea quæ non conueniunt, &c.

Permiſſio diuina.
Priuatio gratiæ.

Obſerua: Phraſi Scripturæ dicuntur multa fieri Deo permittente, perinde atque ea Deus efficeret, quæ tamen verè dicuntur priuationes gratiæ præuenientis, aut Dei abſentia: huiuſmodi loquutiones paſſim reperiuntur in Scripturis. Exodi cap. 7, Indurabo cor Pharaonis, & Rom. cap. 1, Tradidit eos in reprobum ſenſum, &c. EXCAECAVIT, id eſt permiſit excæcari, ſiue ſubſtraxit gratiam, & donum gratuitum, quo intellectus oblatum Euágelium cognouiſſet. ET INDVRAVIT cor eorum, id eſt permiſit indurari, auferendo gratiam, ſine qua non poteſt voluntas adhærere Euangelio.

Vt, particula.

VT NON videant oculis mentit. Particula, VT, non dicit cauſam, ſed euentum, & effectum. Fit vt ſubſtracta gratia qua poterat intellectus cognoſcere, ſequatur priuatio potentiæ videndi. ET NON intelligant corde, hoc eſt, Fit in pœnam, vt priuentur gratia, ſine qua non attingunt cum doctrinam, tum CHRISTI miracula. Eſt enim excæcata mens iſtorum paſſionibus & affectibus carnis. Sunt & aliæ pœnæ: Quia reſpuunt veritatem oblatam, priuantur dono Dei gratuito quo & conuerterentur & ſanarentur. Reſponſabit aliquis: Quare in has inciderunt pœnas? & cur non traxit illos ſicut & Paulus attractus eſt?

Deus pro bona ſua voluntate agit.

Reſpõdeo: indigni erant, & ſe indignot reddiderunt. Sed quid hîc audio, dicet aliquis? Paulut indignus erat, vt pote qui perſequutor eſſet Eccleſiæ. Reſpondeo: Noli altum ſapere, ſed time. Certè nouimus iudicia Dei omnia iuſta eſſe. Sed cur ita aut quo modo quâve ratione hunc trahat, illũ deſerat, noli quærere: crede & time: dicẽs cũ Paulo ad Rom. cap. 11, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehẽſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis cõſiliarius eius fuit?

Hæc dixit Eſaias quádo vidit gloriam eius, & loquutus eſt de eo.

Eſaiæ viſio de gloria Chriſti.

Argumento à circunſtantia temporis, quando fuerunt Eſaiæ reuelatæ pœnæ illæ impietatis, & viſa Filii Dei gloria, petito, confirmat Euangeliſta vaticinium & ſententiam Eſaiæ Prophetæ. Eſaias afflatus arcano ſpiritu olim prædixit hæc, id eſt has impietatis pœnas, quando vidit fumum illum qui apparuit, Seraphim, carbones, altare, thronum: vidit inquam oculis propheticis ex diuina reuelatione hanc GLORIAM, hoc eſt ſeſſionem CHRISTI Domini ſedentis ſuper ſolium excelſum. Aut GLORIAM eius, id eſt Filii Dei, quam olim in corpore humano eſſet habiturus. Et quod vidit LOQVVTVS EST, id eſt reuelante Spiritu vaticinatus eſt DE EO, id eſt CHRISTO, ſupple ea quæ ſuprà dicta ſunt, Quòd excæcauit illorum oculos & indurauit.

Dei gloria in Chriſto maxima.

Magna eſt gloria Dei in CHRISTO, qui nunquam magis eſt glorificatus, & orbi factus celebris, quàm per CHRISTVM. Nam declaratus eſt miſericors, pius, remiſſor peccatorum, & Saluator: qui licet ſemper talis fuerit, non tamen ſemper talis tam apertè mundo eſt manifeſtatus. Proinde verba Eſaiæ citata ab Euangeliſta explicant quàm apertè videamus euenire, vt reprobi tum maxime excæcentur, & in perniciem indurentur, quum veritas eis quampatentiſſimè prædicatur. Ex ſuperioribus hoc verum eſſe docemur: nam qud CHRISTVS reuelatius & potentius doctrinam Patris cum verbis tum ſignis ob oculos reproborum obtulit, tanto cæciores facti ſunt: & poſt CHRISTI prædicationem ea Iſraeli cæcitas accidit, qua nulla antea maior. Nec mirum eſt: ſolet enim illuſtrior ſplendor oculos imbecilles & cæcutientes obſcurare.

Verumtamen multi ex principibus crediderunt in eum.

Multi credẽtes. Fides.

Hæc per occupationem dicta ſunt. Roganti, Num iſtorum incredulitas aliorum ſalutem impediuit? reſpondet Euangeliſta, Abſit: nam multi non ſolùm è plebeis, verumetiam è primoribus CREDIDERVNT in eum CHRISTVM: hoc eſt certa fide ſtatuerunt CHRISTVM eſſe verum Meſſiam & Saluatorem mundi. Fuerunt & alii (quorum fides nondum firma perfectáque erat) quibus tamen iam tum rudimentum aliquod mentis Euangelicæ aderat. Hi bene de CHRISTO ſentiebant, licet timor & pudor impedirent, ne modica illa fides ſeipſam exereret: aliis liuor, aliis auaritia, aliis ambitio obſtabat, quominus toto animo ſe CHRISTO conſecratos eſſe manifeſtarent.

Sed propter Phariſæos non confitebantur, vt de Synagoga non eiicerentur.

Principum negligentia in rebus fidei.

Euangeliſta ſerio hæc propoſuit, vt oſtendat quàm male audiant apud Deum principes & qui dignitate prominent, dum negligunt præ ſe ferre & conſtanter exerere quod credũt.

Credendum

Credendum eſt Euangelio,& creditum confitendum eum in noſtram tum aliorum ſalutẽ. Ad Rom.cap.10,Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Additur cauſa cur occulti eſſent diſcipuli IESV. Iſtorum corda metus occupauerat:decretum enim erat à Phariſæis, vt quiſquis ſe profiteretur diſcipulum IESV, ſubmoueretur è Synagoga velut excommunicatus.Supra cap.9. dictum eſt, Phariſæi conſpirauerant,vt ſi quis eum confiteretur CHRISTVM, extra Synagogam fieret.

Dilexerunt enim gloriam hominũ,magis quàm gloriam Dei.

Cauſam adducit à priuata gloria,cur principes non ſyncerè confiterentur Euangeliũ. Apud homines magnificũ eſt,locum honoratiorem in Synagoga habere: apud Deũ autem vanum eſt.Eiici è Synagoga apud homines inglorium & turpe erat:piis vero gratiſſimum. Ibant enim Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilii,quoniam digni habiti ſunt pro nomine IESV contumeliam pati.Diligentes itaque GLORIAM hominũ,hoc eſt priuatã æſtimationem & dignitatẽ,quã aucupãtur principes, negligunt gloriã Dei,ſeu confeſſionẽ Euangelii,qua gloria Dei promulgatur.Non ergo principes erãt,ſed ſerui, extremã viliſſimãmque ſeruitutẽ ſeruientes.Hoc malũ prædixerat illis Dominus(ſuprà cap.5.) Quomodo(inquit)vos poteſtis credere,qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriã quæ à ſolo Deo eſt,nõ quæritis?Glorioſum duxit cæcus ille Euãgelicus(ſuprà cap.9.)eiici è Synagoga,vt à Chriſto exciperetur. Audiãt iſti Dauidẽ Pſalmo 51, Dominus diſſipat oſſa eorũ qui hominibus placent, & qui magiſtratibus prominent. Audiant Paulum ad Galatas cap.1, Si adhuc hominibus placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem.Luc.cap.9, Qui erubuerit me coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram Patre meo. Beatus igitur erit qui cõfeſſus fuerit nomen CHRISTI coram hominibus,quem verè CHRISTVS coram Patre cõfitebitur. Hunc non remoratur timor ille mundanus,quòd intelligat CHRISTVM dicentem, Lucæ cap.6, Beati eſtis quum vos oderint homines, & quum ſeparauerint vos,& exprobrauerint,& eiecerint nomẽ veſtrum tanquam malũ ,propter Filium hominis.Gaudete & exultate in illa die:ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo. Proinde humana gloria eſt,honeſtum,probum,prominentem & magnum haberi. GLORIA Dei, eſt abiici, contemni, rideri, illudi,cruciari,crucifigi,& turpiter occidi. Hæc omnia pro gloria duxit Chriſtus,qui per hæc in Patris regnum intrauit, & per illa Pater in mũdo glorioſus & celebris factus eſt. Quum itaque potentes multi audiunt Euangelium ſecum ferre crucem, & bonorum terrenorum abnegationem,quibus graue eſt ſuam dominandi ambitionem,ne dicam tyrannidem abnegare:& ſapienti[illegible] huius ſeculi ſtultum videatur ſuæ rationis ſapientiam tam ſimplici & nudo Euangelii verbo reſignare, conſequens eſt & fit, vt valde pauci potentes creditum Euangelii verbum ſyncerè & ingenuè confiteantur.Obſerua: finalis cauſa confeſſionis Euangelii,eſt gloria Dei,& ſalus proximi: vt per eam glorificetur Deus,& inſtructus proximus ſaluetur.Deinde obſeruandum eſt: Si humana gloria,quæ eſt diuitiæ,honor,& huiuſmodi,& Dei gloria, quæ eſt ſui abnegatio & crux,ita proponantur, vt neceſſarium fuerit alteram eligere,alterã repudiare:viro pio eligenda eſt gloria Chriſti, cui glorioſa eſt crux & ignominia ꝓ Chriſto, vana autẽ hominũ gloria.Hoc à Moſe factũ eſſe docet Paulus ad Heb.cap.11,Fide,Moyſes grãdis factus,negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis,magis eligens affligi cũ populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucũditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro AEgyptiorum,improperium CHRISTI.

Gloria homi. diuerſa à gloria Dei.

Gloria Dei.

Cauſa finalis confeſſionis Euangelii.

Moyſi abnegatio.

IESVS autem clamauit,& dixit.

Quum iam furorem Iudæorum factum eſſe mitiorem oportuit, prodit rurſus alio die in publicum CHRISTVS: qui quanquam expertus eſſet magnam Iudæorum ingratitudinem,tamen non deſtitit à ſuo officio,vt ſi non omnes, ſaltem aliquos Deo Patri lucraretur,& magis ac magis omnes hortaretur ad ſuſcipiendum Euangelium, ne vllus excuſationis locus relinqueretur iis qui ſuapte malitia perirẽt. Volens itaque auditores animare, & explicare fructum quem credentes viua fide aſſequerentur, ac perniciem quam perſiſtẽtes in ſua incredulitate ſibi pararent, CLAMAVIT, liberè & publicè, hoc eſt vocem exaltauit,veluti nouum edictum publicaturus. Hic clamor inſinuat amorem & diligentiam Chriſti,ad promulgationem Euangelii,commendans nobis Euangelium vt apertam & vniuerſalem pro omnibus hominibus doctrinam, clamans dixit,

Clamor

Qui credit in me,non credit in me,ſed in eum qui miſit me.

Hic locus fidem commendat à ſuo originali obiecto, quod eſt Deus. Vnde non dixit Chriſtus, Qui credit mihi, ſed Qui credit in me:vt ſignificet fidẽ habere Deũ ꝓ obiecto

Credere alicui, & in aliquem differunt.

In Chriſto duæ naturæ.

Credere alicui quiſpiam dicitur,quũ credit ei vt vera dicenti.Credit autem quis in quem-
piam,qui omnino vt in Deũ credit.Ideo rectè quis credit Petro & Paulo,at non item in Pe
trum & Paulum.Atque poſſumus credere creaturam eſſe:ſed non debemus credere in cre-
aturam,ſed in Deũ ſolum:quũ ſolus Deus ſit obiectũ fidei.Proinde quum in CHRISTO
ſint duæ naturæ , creata, quæ eſt humanitas:& increata, quæ eſt eſſentia , in vna hypoſtaſi,
quæ eſt Filius Dei , vnitè, fidei veritas hoc habet , vt fides credentis in Chriſtum non ter-
minetur in hominem vt vltimũ terminum,ſed in Deum.Quare quum dicit,Qui credit in
me,ſignificat CHRISTVS, ſe Deum eſſe . Videtur huius loci ſenſus : Gloriamini vos
credere in Deum,& me interim vt contemptam perſonam,vilem habetis. At ego dico vo-
bis,nemo poteſt in Deum credere,niſi & in me credat,qui ſum Deus de Deo. QVI credit
in me,hoc eſt vt Deum amat & excipit, NON credit in me,id eſt non adhæret ſolùm huic
formæ ſerui,quam volens aſſumpſi, non credit in me vt hominem ſolum & iuxta formam
ſerui, SED in eum qui miſit me,hoc eſt in Deum Patrẽ,quo cum ſum Deus, eiuſdem ſub-
ſtantiæ & ſummæ perfectionis:Credit in eũ qui miſit me,hoc eſt certa fide ſtatuit me Deũ
eſſe,Meſſiam,& Dei Patris legatum.Hæc nos docent CHRISTVM eſſe Deum , Filium
Dei & verum Meſſiam,certam habere doctrinam,& officium certum.Quare certò in eum
credendum & fidendum eſt.Huc pertinet quod ſuprà cap.7.dictum eſt, Mea doctrina non
eſt mea, ſed eius qui miſit me.

Et qui videt me,videt eum qui miſit me.

Videre Chriſtũ

Quomodo qui videt Filium, videt & Patrem.

Hic locus oſtendit eandẽ eſſe Patris & Filii ſubſtantiam. Hinc igitur faceſſant qui Ar-
rianorum morbo laborãt. Hæc viſio non eſt corporalis quædam intuitio & conſpectio rei
corporeis oculis obiectæ, ſed viſio mentalis eſt,& conſideratio veri,quæ eſt per intellectũ,
hoc eſt,hæc viſio dicitur fides.Tanta eſt ſimilitudo,& in natura & naturalibus proprietati-
bus Patris & Filii, adeò nihil diſtat inter Patrem & Filium (eſt enim Filius expreſſa Patris
imago & character ſubſtantiæ eius) vt qui hac viſione intellectuali,hoc eſt fide, videt IE-
SVM, videat & Patrem qui miſit Filium,quia Filius eſt in Patre per eſſentiæ vnitatem & i-
dentitatem . Sunt enim Pater & Filius idem in natura , & omnino conformes . Num ergo
qui videt lineamenta corporis CHRISTI, videt & Patrem? Nequaquam . Neque enim
Pater habet corpus : vt qui corporaliter viderit CHRISTVM, videre dicatur & Pa-
trem . Sed qui fide apprehendit Filium , eadem cognoſcit & Patrem . QVI miſit me ,
id eſt ego Patris imago & Dei Filius ſum, Dei legatus in hunc mũdum miſſus,dum factus
ſum homo, vt toti orbi nuntiarer eſſe ſalus.Pro[illegible]e qui me audit,Deum audit, qui me vi-
det , Deum videt.Qui legato Regis credit,Regi credere dicitur : qui in me credit , credit
in eum cuius ego ſum legatus.

Ego lux in mundum veni.

Lux Chriſtus. Eſſe lucem.

Mundi diuitia hominibus communicata.

Rurſus declarat CHRISTVS ſe Patri conſubſtantialem. EGO, ego inquam(quan-
quam contempta & humilis perſona)ſum meapte natura LVX intelligibilis,lux omnium
mẽtium, lux à qua deriuatur omnis creata lux,lux quæ illuminat omnẽ hominem venien-
tem in hunc mundũ.Eſſe lucem ad ſolum Deũ ſpectat.1.Ioan. 1,Deus lux eſt,& tenebræ nõ
ſunt in eo vllæ:qui quia lucem habitat inacceſſibilem.1.ad Timoth.cap.6. & per Adamum
tenebræ mundum occuparunt , à quo omnes homines hæreditario quodam iure quaſi per
manus acceperũt infidelitatem,ignorantiam Dei,impotentiam bene operandi, cæcitatem,
peccatum,mortem & infernũ, ideo à Patre,qui eſt fons omnis luminis, velut à ſole radius,
VENIT Filius Dei in mundum,id eſt homo factus eſt , apparuit nobis,ſeipſúmque notũ
fecit,vt diſcuſſis tenebris, & ſublatis peccatis , eſſet lux mundi ab errore liberans,& men-
tales tenebras diſcutiens.

Vt omnis qui credit in me,in tenebris non maneat.

Oculus ſpiritalis.

Chriſtum recipientis fructus.

A præmio fidei excitat auditorũ animos,vt facilius ad fidem commoueat.Chriſtus non
particularis,ſed vniuerſalis eſt lux:ideo quiſquis lucem ab eo receperit,hoc eſt fide viua in
eum crediderit,hac fide oculos habet apertos,ne amplius impingat in tenebris:Deũ agno-
ſcit,vires bene agendi recuperat , & in peccatum , mortem & infernum illæſus,velut fortis
armatus irrumpere poteſt. NON amplius manet in tenebris, id eſt iuſtificatur & Deo Pa-
tri recõciliatur ad vitam æternam.Summa huius loci:Qui CHRISTVM recipit,à pecca-
tis & omni ignorantia liberatur , vt plenè tandem cognoſcat Deum, indéque æternum vi-
uat.Huc omnis doctrina Chriſti refertur: huc miracula, huc quicquid fecit facturúſve eſt :
vt omnis(qui omnem ſuam fiduciam in Chriſtum collocat) illuſtretur cognitione verita-
tis,

tis, veterem exuat Adamum, nouum induat, & huius lucis ductu per Euangelicam pietatem proficiat in vitam æternam. Obſerua. Lucis radios vocat fructus Euangelii, quorum fit particeps omnis qui credit in CHRISTVM. Item tenebræ in nobis ſunt, quod in nobis eſt ante ſuſceptum Euangelium, & fidem in CHRISTVM, vt ignorantia, praui affectus, caro, & reliqua, quibus non illuxit hæc lux.

Lucis radii.
Tenebræ in nobis.

Et ſi quis audierit verba mea, & nõ cuſtodierit, ego nõ iudico eũ.

Hæc eſt altera pars antitheſeos: dixit, Qui credit in me, in tenebris nõ manet. Quòd ſi quis ſola aure verba mea exceperit, ET NON cuſtodierit, id eſt ex animo nõ receperit, nec his obtemperauerit, huic adeò nihil profuerit audiuiſſe, qui ob incredulitatem grauius exitium ſit habiturus: nõ quòd ego iudicem eum: nimirũ nõ veni ad hoc primùm, tametſi hoc ex conſequenti eueniat. Huc pertinet quod ſcribit Paulus ad Rom. cap. 2, Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabũtur. Item Iacobi cap. 1, Eſtote factores & non auditores tantùm.

Factores legis.

Non enim veni vt iudicem mundũ, ſed vt ſaluificem mũdum.

AEtiologia eſt qua CHRISTVS adducit rationẽ cur à ſuo officio, adhuc mortalis, non condemnet incredulos. Non nunc in hac conditione mortali veni in mundum, VT IVDICEM, id eſt condemnem mundum. De officio CHRISTI præſentis in carne, non fuit iudicare ſiue condemnare. Non eſt enim hoc propter quod præcipuè adueni, non huc modo proſpicit meum officium, licet multi à me nihil niſi condemnationem, ſed ſua culpa accipiant. Præcipua cauſa mei aduentus præſentis huc ſpectat, VT SALVIFICEM mundum, id eſt vt ſalutem hominibus adferam, impetrato & donato eis ſpiritu ſolidæ iuſtitiæ. Si enim priore ſuo aduentu veniſſet vt iudex, omnes condemnaſſet, qui eramus omnes filii iræ. Oportuit ergo aduentaſſe vt miſericordem & propitiatorem. Hoc propitiatoris officium fuit, dum hic mortalis egit, & durat in æternũ, quia ſua morte meruit nobis æternam ſalutem. Ad Hebræos cap. 9, CHRISTVS per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta, id eſt quæ æternùm durat. Obſerua. Verbũ VENI, denotat primum aduentum. Item ſuperius tertio capite, hanc ſalutem Patri attribuerat, quam nunc ſibi adſcribit, vt cognoſcamus indiuiſam intentionem, voluntatémque Patris & Filii.

Christi in carne officium.

Propitiatoris officium.

Qui ſpernit me, & nõ accipit verba mea, habet qui iudicet eum.

Peruenuſta eſt hæc occupatio qua deterret incredulos à præmio infidelitatis, quod eſt iudicium ſiue ſupplicium æternum. Reſponſabit aliquis, Si non venit vt iudicet mundum, increduli ergo non luent pœnas: non enim effugiet horrendum iudicium ſiquis ſermones meos auditos reiecerit ac ſpreuerit. QVI ſpernit me, id eſt abiectione & humiliatione meæ perſonæ offenditur & ſcandalizatur, vt in me non credat, ET NON accipit verba mea, id eſt doctrinam meam ex animo nõ recipit, is non erit alienus à iudicio & condẽnatione.

Christum ſpernere.

Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.

Tametſi modò non iudicem eum qui oblatam ſalutem & doctrinam meam abiicit, habet tamen qui in futuro iudicet eum. Quis erit? Hic ipſe ſermo, quem nunc loquor, condemnabit & coarguet incredulum, quòd ſuapte malitia perierit. Ego enim præmiis inuitaui, ſuppliciis deterrui, beneficiis allexi, excitaui miraculis, omnes ad me venientes benignè & miſericorditer excipio, neminem à ſalute repello, omnibus aditum ad ſalutem patefacio. Quid igitur poterũt increduli prætexere in extremo die, qui tot beneficiis ad fidem prouocati, in ſua perſeuerauerunt incredulitate? Conuicti erunt in extremo die verbum meum fuiſſe lucem ac vitam, & tunc ſentiant conſcientiæ, verbum meum iudicem arguentem, accuſantem & damnantem eos.

Impii inexcuſabiles.

Quia ego ex meipſo non ſum loquutus.

Laudem & gloriam omnem humilitatis gratia ad Patrem refert, & humili ſermone totum negotium de certitudine ſuæ perſonæ, & ſui officii cõcludit. Ideo ſermo meus erit iudex incredulorũ, quia ſermo quem loquutus ſum non eſt ex meipſo ſolùm, ſed à Patre meo, à quo originaliter ſum: nunquam enim aliquid prædicaui ab eo diſſentiens. Et quia hic ſermo eſt à Deo Patre, igitur dignus eſt per quẽ iudicẽtur increduli. Eſt certè Euãgelium, verbum potens & virtus Dei in ſalutem omni credenti, Rom. cap. 1.

Euangelium.

Sed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.

Chriſtum accepiſſe mãdatũ à Patre.

Chriſtus ſubſiſtẽs Dei Patris verbum.

Verbum cur dicitur Filius.

Primo capite huius Euangeliſtæ ſcriptum eſt, Deum nemo vidit vnquam: Vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. & cap.3, Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur. Pater (ait CHRISTVS) qui eſt legis author, & vnde huc profectus ſum, ſiue à quo veni factus homo, mihi præſcripſit quid dicam, & quomodo dicam. Hæc ſi ſpiritali aure auſcultauerimus, rectè de ipſo Filio dicta eſſe cognoſcemus. Nam quum ipſe CHRISTVS ſit viuum atque ſubſiſtens Dei Patris verbum, neceſſarium eſt vt quæ à Patre ſunt, interpretetur, voluntatémque Patris in lucem protrahens, quaſi mandatũ inde ſe accepiſſe dicat. Per æternam generationẽ Filius à Patre habet quid dicat, interius: & quid loquatur, exterius. Et quẽadmodum vox noſtra ſiue verbum (ſi veritatẽ aſſeueramus) profert ea quæ ſuggerit mens: ita & verbum, Patris cogitationes interpretatur & explicat. Aut expẽdatur hic locus ad hunc modum: Quemadmodum, inquit, qui mandatum referunt, nihil dicunt præter quàm eis demandatum: ita ſane & ego huc à Patre miſſus, nihil ſentio nihílve doceo præter ea quæ Patri viſa ſunt. Hæc itaque omnia de ſeipſo vt homine loquutus, ait, Nõ ſum loquutus ex meipſo, ſed vt Patris legatus & à Patre miſſus. Huc pertinet quod in perſonam CHRISTI ſcripſit Dauid Pſalmo 39, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus. Quum igitur CHRISTVS in omnibus obſequeretur Deo Patri, quomodo poterant Iudæi Patrem honorare, quum eius legatũ Chriſtum aſpernarentur?

Et ſcio quia mandatum eius, vita æterna eſt.

Mãdatum Patris, vita æterna.

Euãgelium nũquã ſine ſpiritu.

Si vita æterna (inquit diuus Auguſtinus) eſt ipſe Filius, & vita æterna eſt mandatum Patris, quid aliud dictum eſt quàm ego ſum mãdatũ Patris? Aut interpretari poſſumus ad hunc modum: SCIO, certiſſima ſcientia, QVIA MANDATVM eius, id eſt verbum ſeu Euangelium (quod ex mandato Patris prædico) EST VITA æterna, id eſt effectum habet ad vitam æternã, ſiue via eſt ad vitam æternã. Hoc mandatũ habet cognatã rem, vitã æternã, quæ hac methodo interpretatur: Prædicatur verbũ ſiue Euãgelium (quod nuſquam eſt ſine Chriſti ſpiritu) verbo credimus, fide viua iuſtificamur. Huius iuſtitiæ per fidẽ impetratæ, finis eſt vita æterna. Huc pertinet quod ſcriptum eſt Ioãnis cap.3, Sic Deus dilexit mũdum, vt Filium ſuũ vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, habeat vitam æternã.

Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor.

Prædicationis Chriſti ſcopus.

Quæ à Patre per æternam generationem accepi, & mihi vt ſuo legato admandauit dicẽda, hæc ea ipſa loquor. Ego dico me eſſe lucem, fontem viuum, vitam & reſurrectionem. Hæc Pater iuſſit me prædicare. Proinde SIC loquor, id eſt eò tendit mea prædicatio, vt per Euangelium & verbum quod prædico, homines habeant vitam æternam. Scopus & finis meæ prædicationis eſt, vt homines per fidem in me, vitam conſequantur æternam. infrà cap.20, Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quòd IESVS eſt Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterum qui voluerit videre, viuere, & reſurgere, CHRISTVM videat, in ipſum credat, & nihil verebitur Satanæ iacula, mundi tenebras, aut mortis terrores quantuncunque tetros.

CONCILIATIO.

Charitas in pauperes.

Pugnantiam habere videtur locus Deuteronomii cap.15. ſcriptus, OMNINO indigẽs & mendicus non erit inter vos: cum hoc, PAVPERES ſemper habebitis vobiſcum: & cum illo qui eodem capite Deuteronomii ſcribitur, NON deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Reſpondeo: In ſpeciem quidem apparet pugnantia quædam: ſed ſi diligenter ſummam capitis 15. Deuteronomii excuſſerimus, nihil diſſidentiæ offendemus. Dominus Deus eò diuites fecit, vt miſericordiam & liberalitatem exercentes, piis ac ſanctis operibus fidem ſuam probatam reddant: quoſdam verò creauit, quibus res domi anguſta eſt, vt penuria exciti, patientia exerceantur, & à Deo, omnium bonorum fonte, auxilium ſperent: in quem qui ſperant, non confunduntur. Quum itaque legiſlator Moſes dicit, Omnino indigens & mendicus non erit inter vos, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem. Hac lege nõ præcipit profligandos eſſe pauperes è terra, aut iugulandos: ſed iubet vt ab inopia releuentur, & illorum neceſſitati ſuccurratur ne mendicent. Videmus hac lege admandatum eſſe charitatis & miſericordiæ exercitium in pauperes. Quod verò in hoc capite Ioannis & alio loco adducto dicitur, Pauperes non defuturos:

de futuros: non lex, ſed rei futuræ prædictio eſt. Aliud enim eſt Mandare, aliud Prædicere: illud mandatum eſt, hoc prædictio. Velut ſi ego dicerem, Cauete ab omni ſpecie mali, & ne inſeruiatis peccato & diabolo. Item, Mala vbique imminebunt, diabolus circumibit, & quæret quem deuorabit. Hîc prædicuntur diaboli & peccati inſidiæ, illic admandatur ſollicitudo adhibenda, vt diabolo & peccatis obuiemus. Ita prædictũ eſt, Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, ſed his ſuccurrendum eſt iuxta præceptum, Omnino indigens, &c. Cura & ſollicitudo adhibenda eſt vt ſubleuentur pauperes, ne emendicato pane, ac ſtipe erogata victitare cogantur. Nam quoties ad hoc officium Chriſtus in Euangelio nos inuitat?

Prædicere & Mandare non idem.

CAPVT XIII.

Chriſtus lauat pedes Apoſtolorum. Matth. 26. a Luc. 22. a Marc. 14. a

Tranſeat) tranſiret. Et cœna) cœna igitur. In corde Iudæ Simonis) ſubaudi, filii Iſcariotæ, vt traderet eum. Sciẽs) vel quãuis ſciret ſe eſſe ſeruatorem & dominũ omniũ, tamẽ ſurrexit à menſa, & ſpeciem ſerui ab ſ. ctiſſimi induit.

ANTE diem feſtũ Paſchæ ſciens IESVS quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem: quum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, quũ diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iſcariotes, ſciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & quum accepiſſet linteum, præcinxit ſe: deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum, & dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Reſpondit IESVS, & dixit ei: Quod ego facio, tu neſcis modo: ſcies autem poſtea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit ei IESVS: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, nõ tantum pedes meos, ſed & manus, & caput. Dicit ei IESVS: Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus, & vos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet, qui traderet eũ. Propterea dixit, non eſtis mundi omnes. Poſtquam ergo lauit pedes eorũ, accepit veſtimenta ſua, & quum recubuiſſet, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magiſter & Domine: & benè dicitis, ſum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros, dominus & magiſter: & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior Domino ſuo, neque Apoſtolus maior eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Non de omnibus vobis dico: ego ſcio quos elegerim, ſed vt adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, leuauit contra me calcaneum ſuum. Amodo dico vobis, prius quàm fiat, vt quũ factũ fuerit, credatis quia ego ſum. Amen amen dico vobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit. Quum hæc

Non lauabis) nunquam patiar vt mihi laues pedes. Nõ habebis partẽ,) id eſt cohæres meus nõ eris. Qui lotus,) id eſt qui partem ſuperiorẽ lotam habet & mundã, id eſt animũ. Indiget) opus habet. Lauet) ſubaudi ea cauſa. Qui traderet) proditurus eſſet.

Petrus nõ vult ſibi lauari pedes à Chriſto. Lauat Chriſtus Mundi Apoſtoli

Magiſter. Dominus. Lauare pedes.

Apoſtolus) miſſus, legatus. Eritis) eſtis.

Seruus. Infra. 15. e Matth. 10. e Luc. 6. f Iudas. Pſal. 40. e

Ego ſum) ſubaudi ſaluator, & is de quo id prædictum fuerat.

Accipere miſſũ à Chriſto. Matth. 10. e. Luc. 10. e.

Proditorem ſuū Iudam indicat Chriſtus. Matth. 26. b. Marc. 14. b. Luc 22. b. Ioannes.

dixiſſet IESVS, turbatus eſt ſpiritu,& proteſtatus eſt,& dixit: Amē amen dico vobis,quia vnus ex vobis tradet me. Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli,hæſitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu IESV, quem diligebat IESVS. Innuit ergo huic Simon Petrus,& dixit ei,Quis eſt de quo dicit? Itaque quū recubuiſſet ille ſupra pectus IESV, dixit ei:Domine,quis eſt? Reſpōdit IESVS: Ille eſt, cui ego intinctum panem porrexero. Et quum intinxiſſet panem,dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ. Et poſt buccellam, introiuit in eum Satanas: & dicit ei IESVS, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium,ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant,quia loculos habebat Iudas,quòd dixiſſet ei IESVS, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut egenis, vt aliquid daret. Quum ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit continuo: erat autem nox. Quum ergo exiſſet, dixit IESVS: Nunc clarificatus eſt Filius hominis,& Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo,& Deus clarificabit eum in ſemetipſo:& continuo clarificabit eū. Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Quæretis me: & ſicut dixi Iudæis, quo ego vado,vos non poteſtis venire: & vobis dico modo, Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem,ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.In hoc cognoſcēt omnes, quia diſcipuli mei eſtis,ſi dilectionem habueritis adinuicem.Dicit ei Simō Petrus, Domine,quo vadis? Reſpondit IESVS: Quo ego vado, non potes me modo ſequi: ſequēris autem poſtea. Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? animam meam pro te ponam. Reſpondit ei IESVS: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi,non cātabit gallus, donec ter me neges.

Satanas. Iudas adit Phariſæos. Filioli. Supra. 7. e. 1. Ioann. 2. b. Dilectio. Infra. 15. b. Diſcipuli Chriſti vnde cognoſcuntur. Petrus negaturus Chriſtum. Matth. 26. d. Marc. 14. c. Luc. 22. c.

Turbatus eſt) id eſt animo turbato eſſe cœpit. Proteſtatus) teſtificatus. Tradet) proditurus eſt me. Adinuicem) ſe inuicem. Erat ergo) erat autem. Eius in, &c.) ex diſcipulis Ieſu in ſinu ipſius. Innuit ergo huic &c.) vt ſciſcitaretur quis eſſet de quo loqueretur. Recubuit) incubuiſſet la. Panem) intinctam buccellā, vel offulam. Iudæ) ſubaudi filio Simonis Iſcariotæ, id eſt de tribu Iſſachar. Quod facis) facere cogitas. Loculos) marſupium. Clarificatus) glorificatus, id eſt iā glorificabitur, & infrà. Si Deus glorificatus) id eſt, quia Deus glorificatus eſt per ipſum miraculis ab eo aditus ad gloriam Patris, etiam Pater glorificabit eum per ſe, ſua virtute, & quidem paucis ab hinc diebus, ſuſcitando illum. Quæretis me &c.) quaſi dicat, Breui abero & quæretis me. Vt & vos diligatis) ſubaudi ita præcipio vobis, vt & vos diligatis, &c.

Ante diem feſtum Paſchæ.

CAP. XIII.

QVVM Ioannes Euāgeliſta ſermonem Domini de veritate corporis & ſanguinis CHRISTI in Euchariſtia ſuprà ſexto capite,memorarit, hîc à narratione Cœnæ(quam reliqui Euangeliſtæ hoc loco inſerunt)ſuperſedit: putans ſatiſfeciſſe ſuo inſtituto,ſi quæ à cœna per CHRISTVM facta ſunt,recenſuerit. ANTE DIEM feſtum Paſchæ,id eſt quarta decima luna(Exodi cap.12.)ab æquinoctio vernali,ad veſperam: ſiue vt Matthæus cap.26.& Marcus cap.14, prima die azimorum. & Lucas cap.21, Venit dies azimorū in qua neceſſe erat occidi Paſcha.Et apud nos die iouis ſerò:qua nocte incipiebat paraſceue,id eſt præparatio ad celebrandum Paſcha:cuius ſolennitas erat decima quinta luna.Obſerua:Nomine PASCHAE alludit ad tranſitum CHRISTI: quaſi dicat, Verum Paſcha inſtat, ergo CHRISTO tranſeundum eſt,& moriendum. PASCHA, vox eſt Hebraica ſignificans tranſitum.Primum Paſcha celebrauit populus Dei,quando Pharaonem fugiens, rubrum mare tranſiit.Tranſitus ille figura fuit in CHRISTO ſecundum veritatem impleta, dum per crucem ex hoc mundo ad Patrem tranſiit: ita & nos fide viua CHRISTO adhærentes,tranſimus ex hoc mundo ad cælos cum illo, ex morte ad vitam, ex peccato ad iuſtificationem,ex impietate ad pietatem,efficimúrque filii Dei ſpiritu eius donati:vt hæredes Dei,& cohæredes Chriſti,æternùm fruamur Deo.

Azimorū prima dies. Paraſceue. Paſcha.

Sciens

Sciens IESVS quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem.

Quum IESVS (quem diuinum Patris conſilium de tempore crucis non poterat latere) ſciret quia venit tempus quo & ipſe feſti diei vocabulo reſpondens, tranſiret ex hoc mundo, & ad Patrem, vnde fuerat profectus, rediret, transferrétque carnem ſuam oculis hominum ſubductam in lucem inacceſſam,

Quũ dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

Prior nos dilexit Deus. 1. Ioan. cap. 4, In hoc eſt charitas, nõ quaſi nos dilexerimus Deũ, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Hæc dilectio præcipua eſt cauſa paſſionis eius. SVOS, id eſt Apoſtolos, quos vt domeſticos & amicos ſibi peculiariter delegerat, qui nondum exituri erant è mundo: ſed quibus ingens cum mundo habenda erat conflictatio, non deſeruit, ſed perpetuam ac perfectã erga illos declarauit charitatem. Aut SVOS dixit, iuxta rationem creationis: proprii enim ſunt omnes homines. Aut SVOS vocat, electos in Chriſto: electi enim ſunt Chriſto à Patre traditi, quos profecto ante mundi iacta fundamenta elegit in Chriſto, Epheſ. cap. 1. Appendicem poſuit, QVI erant in mundo: quia & alii erant ſui: at Abraham & Patriarchæ, ſed non in mundo: demigrauerant enim ab eo loco. Aut in genere omnes homines ſignificauit: ſiquidẽ CHRISTVS vniuerſalis pro omnibus ſaluator eſt. QVI erant in mundo, id eſt mundi impietate & cæcitate oppreſſi. IN FINEM, quaſi dicat, non obiter dilexit, ſed conſtanter, vehementer, & perſeueranter dilexit ſuos, & perfectã erga illos vſque in finem declarauit charitatem, nihil omiſit quod ad germanam ſpectaret dilectionem.

Paſſionis Chriſti cauſa.
Chriſtus quos ſuos eſſe dixit.

Et cœna facta.

Cœnæ circunſtantias per omnes ſuas partes non explicat Euangeliſta: putans ſatis eſſe tantùm meminiſſe illius, propter hiſtoriæ cohærentiam, & vt commodius ſuperioribus ſequentia connectat. Beatus Auguſtinus putat hic vocem, FACTA, accipi pro cœpta ſiue parata, quemadmodum in Sacris literis dicitur, Dies factus, quum exortus eſt ſol, non quũ peractus dies. Nam poſtea legitur Chriſtus accubuiſſe, & buccellam proditori tradidiſſe. COENA ergo facta, id eſt poſtea quam parata eſſet ſuprema illa & myſtica cœna, in qua dato corporis & ſanguinis ſui ſacramẽto, pacturus erat perpetuam ſui memoriam, & amicitiæ nullo vnquam tempore intermoriture, fœdus ſancire conſtituerat.

Facta, id eſt parata.

Quum diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariotis.

Actum erat in corde Iudæ per immiſſionem diabolicam, vt diſcipulus (cuius mentem iam auaritiæ peſtis occuparat) proderet Dominum, quem neque magiſtri (curam proditoris vſque ad finem gerentis) lenitas, neque comitas à proditionis meditatione & tam nefario ſcelere reuocarit. Vnde Iudæ inhumanitatem explicaturus Euãgeliſta, appoſuit, Et cœna facta: quaſi diceret, Magna fuit Iudæ inhumanitas, quem neque etiam menſæ communio placauerit. Tam infandum fuit Iudæ ſcelus, vt non humanæ menti ſolùm tribuatur, ſed etiam diabolo, qui vt mendacii, ita omnis peccati author & ſuggeſtor eſt. Hæc ab Euangeliſta ideo hic memorata ſunt, vt Domini ſummiſſionem mirámque lenitatem in Chriſto prædicaret, quòd tam ſceleſto proditori ſuo ſuſtinuiſſet lauare pedes. Cur Iudas dictus ſit Iſcariotes, ſuprà meminimus. Obſerua: Quum diabolus immiſiſſet, &c. quaſi dicat, Diabolus primùm expugnat cor: quo expugnato ac victo, poſtea prodit foras malum. Eſt certè cor, peccati fons & origo. Matthæi cap. 15, Nam de corde exeunt cogitationes malæ.

Diabolus peccati author.
Peccati fons, cor eſt.

Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus.

Occupatio eſt, ne putaret quiſpiam CHRISTVM abieciſſe animum, quòd audierit Chriſtum ex hoc mundo tranſiturum, & Satanæ ſuggeſtione proditorem in animo proditionẽ concepiſſe: quaſi verò actum ſit de Chriſto qui hæc ignoret. Reſpondet Euangeliſta, SCIT CHRISTVS, & certus eſt, Patrẽ dediſſe ſibi omnia in manu: Hoc eſt, certus eſt, quòd Pater ſui eſſet ſtudioſiſſimus, quódque nihil horum pateretur interire, quæ ſibi ſeruanda tradidiſſet. Proinde ne quis exiſtimet ipſum coacto animo & mera impiorum poteſtate in crucem adactum eſſe, SCIT, ſupple diuina præſcientia de futura ſua morte. Oblatus enim eſt (ait Eſaias) quia ipſe voluit, non autem quia Iudas, Phariſæi, & Pilatus voluerunt: quorum tela & machinationes (quæ non ignorabat) præſcius auertere poterat. Aut

Chriſtus ſcit omnia.
Pater omnia in manus Filii dedit.

SCIANS, diuina ſcientia certus,officium ſuum ſiue munus à Patre eſſe ſibi commiſſum, quod eſt credentes per crucem ſaluare. Nam Pater DEDST omnia in manus eius, id eſt Pater Filio fauens,cōſtituit eum dominum mortis & vitæ : tradiditque in manus & in poteſtatem eius,vitam,iuſtitiam,redemptionem,peccatorum remiſſionem,ſalutem,iudicium, reſurrectionem,& reliquos omnes Dei theſauros,quos credentibus per mortem pararet ac diſtribueret. Hæc omnia ſuauiſſimam piis & afflictis afferunt conſolationem contra ſcandala crucis,dum certò apud ſe ſtatuunt CHRSSTVM eſſe dominum mortis & vitæ.Obſerua. Quum Deus omnia ſua bona in CHRISTS manus tradiderit, ergo extra CHRISTVM non eſt ſalus.Aduerte:Quum audis TRADIDISSET ei Pater, &c. ne exiſtimes hic quandam Filii impotentiam declarari, ſed diſce potius reuerentiam erga Patrem,& voluntatis concordiam. Datio enim ſiue traditio inſinuat concordiam & cooperationem cum beneplacito Patris. Quomodo & apud Paulum,(1.Corinth. cap.15,Quum tradiderit Filius regnum Deo & Patri) verbum Tradidit,nō denotat Patris impotentiam, ſed dicit cooperationem & concordiam Patris & Filii. Horum ſenſus eſt, PATER omnia dedit in manu,id eſt in poteſtate IESV, vt filio Dei,generando illum ab æterno omnipotentem: eidémque vt Filio hominis,dedit omnia IN MANV, id eſt in eius poteſtate,ab hora incarnationis,qua Filius Dei homo factus eſt. Habuit enim IESVS homo,poteſtatem ſuper omnem creaturam,vt alibi in primum caput ad Hebræos expandimus.

Datio ſiue traditio.

Et quia à Deo exiuit,& ad Deum vadit.

Probatio eius,quòd omnia Pater tradidit in manus Filii,petita ab approbatione perſonæ CHRISTI, quæ quum à Patre venerit,ad Patrem rurſum abeat,Patri gratiſſima eſt. Nam CHRISTVM à Deo veniſſe,& ad Patrem redire,eſt perſonam Chriſti acceptiſſimam eſſe Deo Patri eiúſque officium(quod nobis manifeſtauit) certiſſimū eſſe. Obſerua. AEterna generatione ex ſubſtantia Patris emanauit Filius,venit in mundum homo factus, & ad Patrem reuertitur homo cum Patre glorificandus:qui vt,quum venit,Patrem non deſeruit,ita rediens ad Patrem,nos non reliquit.Ecce enim(dicebat ille) vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.

Chriſtum à Patre exiſſe, venire & redire.

Surgit à cœna.

Qui à Deo egreſſus eſt, & ad Deum reuertitur, SVRGIT à cœna iam inſtructa, humilitatis exemplum exhibiturus, quo manifeſtaret ſe ſuos in finem dilexiſſe. Humiliat ſe coram diſcipulis, alludens ad extremam ſuam humiliationem in cruce perficiendam. Hoc humiliationis exemplo Chriſtus commendauit nobis charitatem & humiliationem erga proximum,vt nō pudeat nos ipſos inſeruire pximo. Sunt enim maximæ humiliationis ſigna, & feruentiſſimæ charitatis ſymbola,à cœna ſurgere, exuere veſtimēta, linteum accipere,ſeſe præcingere,mittere aquam in peluim,ad pedes ſe demittere,lauare pedes, & eoſdē linteo extergere.Hæc omnia officioſitatis & charitatis plena ſunt,quæ nos inuitant,vt etiā cum proprio incommodo noſipſos demittentes, proximo inſeruiamus.

Proximo inſeruiendum.
Officioſitas Chriſti.

Et ponit veſtimenta ſua.

Hæc eſt humilitatis eminētia. Ante cœnam non lauat pedes diſcipulorum, ſed poſteaquàm omnes accubuerunt, ſurgit ſolus ipſe illis recumbentibus, & deponit veſtimenta,docens nos vt alacres & expediti ſimus ad proximo inſeruiendum.

Et quum accepiſſet linteum,præcinxit ſe.

Hoc memorabile factum Euangeliſta per omnes circumſtantias,more ſuo,quàm diligēter memorat:vtique vt à nobis quoque cum ſummo ſtudio perpendatur.Poſitis itaque veſtimentis ,qud planè miniſtri gereret imaginem,accepit linteum,eóque ſeſe præcinxit.

Deinde miſit aquam in peluim.

Solus omnia gerit ſpectantibus & accumbentibus diſcipulis.Præcinctus replet peluim aqua.Obſecro,conſidera quàm ſeruile hoc miniſterium,& quàm infimum fuerit,ſi mundi huius honorem reſpexeris. Propterea Paulus ad Chriſti imitationem nos hortatur,ad Philipp.cap. 5, Hoc ſentite in vobis quod & in CHRISTO IESV.

Et cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

Pedum lotio.

Abiectiſſimam iuxtà mundum officii functionem aggreſſus, cœpit lauare pedes diſcipulorum ſuorum,& linteo extergere.Quod genus officii ab Hebræis præſtari ſolet hoſpitibus

tibus & amicis ad mitigandum laborem itineris & peregrinationis. Sed quod CHRISTVS geſsit, non ſolùm abſolutæ humiliationis & modeſtiæ exemplar fuit, ſed etiam typus myſticæ intelligẽtiæ: nimirum docet oportere eos qui prædicationis Euangelicæ munus obirent, quiſque menſæ Dominicæ vellent fieri participes, eſſe ab omni carnis affectu puriſsimos: quæ puritas nemini contingere poteſt, niſi CHRISTO IESV, noſtræ infirmitatis ſordes detergente, qui ſolus purus, innocẽs & immaculatus, inter homines homo ita verſatus eſt, vt nihil ſordium noſtrarum ex commercio vitæ contraxerit.

Venit ergo ad Simonem Petrum.

Exiſtimat Chryſoſtomus CHRISTVM nõ primùm veniſſe ad Petrũ, ſed ad Iudam: & lotionem cœpiſſe ab alio quàm à Petro, propter verbum præcedẽs, Cœpit lauare pedes: quod verbum inſinuat Chriſtum, alium quempiam lauiſſe ante Petrũ. Credibile eſt proditorem impudenter ante Apoſtolorum principem diſcubuiſſe: nam & aliunde impudentia proditoris oſtenditur, quum intingeret cum magiſtro, & quum reprehenſus minime compunctus eſt. Accedo ad diui Auguſtini ſententiam: primùm venit CHRISTVS ad Petrum, primum in ordine Apoſtolorum.

Cuius pedes primò Christus lauet.

Et dicit ei Petrus.

Ignorans Petrus proprium Chriſti officium (quod eſt humiliari) totus perhorreſcit, videns magiſtrum tam abiecto & vili officio defungentem. Quis quæſo non perhorruiſſet, quum Dominum omnium (qui cum Patre in cælis glorificatur) ſeruili habitu præcinctum, nudum, peluim geſtantem, ad pedes ſerui procumbentem videret? Iure igitur exhorruit Petrus inauditum humilitatis exemplum: quum præſertim rei cauſam ignorans, putaret ad quandam ſolam itineris mitigationem & corporis quietem, oblatam hanc eſſe lotionem. Non abſimile legimus exemplũ, Matthæi cap. 3. de Ioanne Baptiſta qui ſua indignitate territus, recuſabat baptizare Chriſtum.

Domine, tu mihi lauas pedes?

Petrus ſuam agnoſcens imbecillitatem, & Domini dignitatem conſiderans cum ex miraculis, tum ex admirabili doctrina, necdum tamen (qui nondum pleno cornu Spiritũ hauſerat) plene cognouerat eius dignitatem & diuinam in illo naturam, nondum è mortuis ipſum reſurrexiſſe, cælos aſcendiſſe, ad dexteram Patris cõſcendiſſe, & toto orbe diuinis honoribus coli viderat. Hoc igitur animo Petrus recuſat à magiſtro lauari: & captans beneuolentiam à dignitate & potentia Chriſti, dixit, Domine, Quid iſtud eſt rei quod offers? Tú ne mihi lauas pedes? Oportebat (inquit) oportebat nos, qui natura ſerui ſumus, non te, qui Dominus omniũ es, hanc functionẽ ſuſcipere. Hæc valde emphaticè pronũtiãda ſunt: TV, tu inquam Dominus, ego ſeruus: tu creator, ego creatura: tu qui tantus es, LAVAS, eò procumbis, & teipſum demittis, vt laues his tuis manibus quibus cæcos illuminaſti, leproſos mũdaſti, & mortuos ſuſcitaſti, mihi ſeruo & imperito, non manus, neque aliam honeſtiorem partem, ſed PEDES, qui extremæ omnium maximè ſordidæ partes ac ignominioſæ habentur. Noui qui ſim, & noui qui ſis: mihi indigno peccatori lauas pedes?

Petrus recuſat lauari à Chriſto.

Reſpondit IESVS, & dixit.

Petro detrectanti aperit Dominus proprium ſuum officium eſſe humiliari. Sicut & Ioanni Matthæi cap. 3. recuſanti baptizare ſe, dixit, Sine me: ſic enim decet nos implere omnẽ iuſtitiam: quaſi diceret, Vtile & neceſſariũ eſt ſic me coram te humiliari, & te hanc meam humiliationem non recuſare & excludere, quo ſic pertingamus ad iuſtitiam. Ego mei humiliatione omnibus credentibus paraturus ſum iuſtitiam, tu verò obediẽdo, eam impetraturus. Cæterum vt verum eſt nos coram Deo impuros & indignos eſſe (quis enim iuſtificabitur in cõſpectu Dei) ita Chriſtiani & pii eſt animi, noſtrã indignitatẽ fateri: ſed dum hãc fatemur, ſummopere cauẽdum eſt ne propter noſtram indignitatem, oblatam per CHRISTVM gratiam ſiue oblatum CHRISTI miniſterium recuſemus & excludamus. Nam vt prius voluit naſci ex hominibus, vt homines ex Deo naſcerentur: ita voluit prius miniſtrare nobis, quàm quòd ei miniſtremus. Eò enim venit in hunc mundum, vt noſtræ indignitati ſeruiens, ſordes noſtras purget, adeò honorificè excipit, dum quis ſuas ſordes ab eo lauari poſtulat, cuius miniſterium in ſe fert & patitur. Nam nunquã Deo purè & piè inſeruies, niſi antea feras vt Chriſtus tibi ſeruiat ac miniſtret. Audi enim CHRISTVM dicentem, Si non lauero te, non habebis partem mecum.

Humiliatio noſtra magnifica.

Chriſtus prior ſeruiuit vt ipſi ſeruiremus.

Quod ego facio, tu neſcis modò, ſcies autem poſtea.

Opera Dei etiã profunda ſcrutatur ſolus Spiritus.

Petre, ſine me facere quod ego facio. Hoc meũ charitatis & humiliationis exemplum quid ſibi velit nondum quidem intelligis, ſed POSTEA, quando in die Penthecoſte fueris meo Spiritu plenè donatus, cognoſces quod ego nũc ago, tibi fuiſſe neceſſarium. Rationem operum Dei caro nunquam cognoſcit: oportet donatum eſſe Spiritu, eum qui volet agnoſcere quæ Dei ſunt, doctore Paulo 1. Corinth. cap. 2, Spiritus enim omnia ſcrutatur etiam profunda Dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt nemo cognouit niſi Spiritus Dei.

Dicit ei Petrus.

Suæ indignitatis Petrus non oblitus, & ſui præceptoris excellentiæ non immemor, nihil coërcitus eſt tam ſpiritali Chriſti reſponſo, ſed magis etiam atque magis, tãtum miniſteriũ (quod non intelligebat) recuſauit, dicens,

Non lauabis mihi pedes in æternum.

Indignitas noſtra fatenda.

Zelo Dei motus Petrus, dixit, Nunquã patiar vt tu tantus, mihi tantillo & homuncioni laues pedes. Quaſi diceret, Mea indignitas maior eſt, quàm vt deceat te mihi lauare pedes. Ignorans Petrus, his verbis excludit gratiam propter ſuam indignitatem. Eſt proculdubio indignitas noſtra cognoſcenda, & eadem confitenda: ea tamen lege confitenda eſt, ne inde gratiam à nobis repellamus.

Reſpondit ei IESVS.

Aqua fontalis

Ruſticè magis quàm piè Petrus reſpondiſſe videtur: ſed vehementem hanc recuſationem ab ardenti amore proficiſcentem veluti clauum clauo retundens, & minis cohibens, ipſum per ſingularem anagogen ab externa ad internam lotionem Chriſtus erexit. Et quẽadmodum peruenuſta allegoria Samaritanam ex aqua fontali ad ſpiritalẽ traduxit: ita nunc ex lotione externa, transfert Petrum ad cognitionem lotionis internæ, explicans hoc dicto quid lotio pedum adumbret:

Si non lauero te, non habebis partem mecum.

Lotio Chriſti neceſſaria.

Quid mihi reluctaris ô Petre, deſyderabas nobis commune tabernaculum (quum Moyſi & Heliæ colloquerer) modò recuſare videris. Nõ poteſt quiſquam mecum partem habere, niſi hunc lauero: aut niſi ſordes per gratiam meam lauerit atque abſterſerit, non poterit regni cælorum fieri particeps: purus ſit oportet quem admittam in meum contubernium. Obſerua: Non dixit Chriſtus, Si non lauero PEDES, ſed, Si non lauero TE, vt mutato ſermone excitaret Petrum ad excellentiorem intelligentiam: & vt hac lotione pedum, quam exhibebat, oſtenderet ſe veniſſe vt miniſtraret nobis, deinde vt aperiret miniſterium & officium ſuum, quod eſt purgare & abluere peccatorum ſordes. Neque enim cum Domino quiſquam commune aliquid habere poteſt, niſi ſit renatus, hoc eſt Spiritu CHRISTI lotus, id quod fit ſanguinis Chriſti aſperſione, quæ certè, reſipiſcẽtiam cõtinet: ſanguis enim CHRISTI in cor noſtrũ verbo Euãgelii & fide viua aſperſus & imbutus, emũdat nos ab omni peccato, ac delet chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. (Coloſſ. 2.) & in conſcientia noſtra ſcriptum. Huc pertinet quod ſcribit Dauid Pſalmo 50, Aſperges me Domine, hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Obſerua. HABERE partem cum CHRISTO, eſt iuſtificari, ſaluum fieri, accipere remiſsionem peccatorum. Græcis legitur, οὐκ ἔχεις, id eſt non habes: quo verbo declaratur non futuræ, ſed præſentis ſaluationis comminatio.

Commune habere cum Domino.

Sãguinis Chriſti virtus.

Habere partem cum Chriſto.

Dicit ei Simon Petrus.

Petri pœnitentia.

Natura comparatum eſt, vt his qui feruido tenentur amore, dura ſit diuortii mentio. Vnde Petrus audiens ſe à Chriſti conſortio ſecluſum iri (quem unicè amabat) ſubito vehementior factus eſt in admittenda gratia oblata, quam anteà fuerat in recuſanda, non pertinaciter contendens, ſed citò ſermoni Chriſti obediens, oſtendit ſe dicti illius, Non lauabis mihi pedes &c. pœnituiſſe.

Domine, non tantùm pedes meos, ſed & manus & caput.

Tametſi Petrus tum allegoriam Chriſti non intelligeret, quia tamẽ tantam ærumnam ſibi imminere vidit, niſi à Domino eſſet lotus, illico qui lotionem pedũ acriter repulerat, manus & caput ſimul cum pedibus lauanda obtulit. En videmus Petrũ nõ mordicus ſuã opinionẽ bona ſpecie cõceptã, Non lauabis mihi pedes in æternũ, defenſaſſe, ſed habita fide,

ſententiam

ſententiam mutaſſe. Cuius exemplo monemur, vt ſi videris aliquem valde pro temeritate vrgentem, ac cum iuramento dicentem, Nunquam faciam hoc: ac deinde conditio temporis, & circunſtantia boni alicuius neceſſarii euenerit, vnde mutandum veniat propoſitum: hunc ſi iuramenti reuerentia in hoc quod decreuerat pertinacem, & ex hoc periclitantem vel in anima vel corpore cognoueris, rectè hoc Petri exẽplo illum ab ea pertinace ſententia reuocabis: qui quum pertinax eſſet, Nõ lauabis in æternum, & c. vidit pertinaciam vergere in animæ detrimentum & ſeparationem à Chriſto, & illico mutauit opinionem. *In turpi voto muta decretum.*

Dicit ei IESVS.

Hoc reſponſo CHRISTVS carnalium opinionem confutat, docens veram & ſpiritalem lotionem non pendere ab externa & corporali lotione, ſed ab interna, hoc eſt ſui abnegatione, & prauorum affectuum (qui per pedes ſignificantur) mortificatione. Huic cõcinit beatus Petrus, 1. Epiſtola cap. 3, Quòd & vos (inquit) nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem IESV CHRISTI à mortuis. *Lotio interna.*

Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.

Alia allegoria à communi hominum vſu petita, traducit ſermonem à rebus corporeis ad ſpiritales. Quemadmodum qui loti ſunt, tamen ſolent pedes, quos contactu terræ continuò inquinant, vel etiam quum primum balneas egrediuntur, abluere, & mox & identidẽ: Ita ei cui datum fuerit, per aquam illam viuam de qua meminit Ezechiel cap. 36. LAVARI S, hoc eſt ex Deo naſci, ſiue fide viua iuſtificari. NON INDIGET, id eſt non eſt ei opus NISI VT lauet pedes, id eſt mortificet carnem, eandem crucifigendo cum vitiis & concupiſcentiis: hoc eſt non indiget niſi continua membrorum & carnis mortificatione: SED EST mundus totus, fide viua cor purificante: nihil enim damnationis eſt his qui ſunt in CHRISTO IESV, ait Paulus ad Rom. cap. 8. & inibi, Fratres, debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini: quòd ſi Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Ad Epheſ. cap. 4, Renouamini autem Spiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundũ Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Obſerua: metaphoricè PEDES nuncupat mentẽ, affectus & cor noſtrum, quod vt corpus pedibus incedit quolibet, ita anima noſtra affectibus ſuis mente & corde huc atque illuc quo vult, fertur. *Lauare pedes.* *Pedes.*

Et vos mundi eſtis.

Inſinuarat CHRISTVS lotos diſcipulos, quum dixit, Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet: modò apertè pronuntiat illos mundos ex verbo credito, & electione.

Sed non omnes. Sciebat enim quíſnam eſſet qui traderet eum: propterea dixit, Non eſtis mundi omnes.

Præcedentis ſermonis correctio eſt, qua Dominus IESVS Iudæ Iſcariotæ conſcientiam manſuetiſsime taxauit: cuius animum & occulta cordis vt Deus cognouit, non illico tamen puniuit: ſed clementer ferens, à tã facinoroſa conſpiratione multis modis illum reuocare ſtudet. Ea fuit admirabilis CHRISTI manſuetudo, qui tametſi cognoſceret eum eſſe à quo Iudæis prodendus eſſet: tamẽ illum vt alios honorauit, eius quoque pedes lauit, & ad finem vſque dilexit, illius crimen cæteris non prodidit, nec à ſacro conuiuio, nec à corporis & ſanguinis ſui communione illum repulit, tantum tangit ipſius proditoris conſcientiam quam nouerat, vt vel ſic reſipiſceret, poſteà quàm intelligeret tantum ſcelus Domino ſuo cognitum, quem deſtinarat prodere. *Chriſti mãſuetudo erga Iudã.*

Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua, & quum recubuiſſet iterum, dixit eis.

Poſteaquam agnus typicus comeſtus eſt, cœnatúmque eſt iuxta ritum veteris legis: ſurrexit Dominus, & accumbentium pedes lauit: quibus lotis, recepit quæ exuerat veſtimenta, & menſæ rurſus accumbens, veram cœnam Euangelicam celebraturus, cœpit diſcipulis ignorantibus declarare, quod velut ænigma lotione pedum illis exhibuerat. Obſerua: quum dicitur, ACCEPIT veſtimenta ſua, intelligito ſummas veſtes, ne IESVM planè nudum fuiſſe putaueris, quum lauaret diſcipulis pedes. *Cœna typica eſt pleta, Chriſtus verã celebrauit.*

Scitis quid fecerim vobis?

Quo myſterium lotionis pedum intelligerent diſcipuli,& ad ignorantiæ ſuæ cognitionem adducerentur, quæ non pellitur, niſi cognita : ac ne tantum modeſtiæ beneficium per oblinionem animis excideret, ſed tenacius figeretur, interrogatione Chriſtus vtitur: Intelligitíſne (inquit) quid ſibi velit, quòd vobis omnibus laui pedes? His verbis incipit præſtare quod Petro promiſerat, Quod ego facio,tu neſcis modo,ſcies autem poſtea. Quẽ non ſolùm compellat,ſed & reliquos,quòd hæc doctrina ſit vniuerſalis,& ab omnibus honorificè ac ſtudioſè excipienda.

Vos vocatis me Magiſter & Domine.

Dignitatem ſuam & gloriam Dominus prius explicuit,vt gloriæ cupidos deprimeret. VOS vocatis:Cognoſcitis & ſalutatis me Magiſtrum & Dominum, vnde agnoſcitis vos eſſe meos diſcipulos:

Et benè dicitis.

Diſcipulorum humiliatio.

Commendatur in diſcipulis humiliatio, qua IESVM & ſalutant & agnoſcunt Magiſtrum & Dominum.

Sum etenim.

Chriſtus magiſter & dominus

Argumento ab ipſa veritate petito,rationem reddit,cur diſcipuli bene dicant:Magiſter enim eſt CHRISTVS, reſpectu doctrinæ,quia docet:& Dominus, quia potẽs eſt facere, docere,& efficere doctos diſcipulos.Diſsimulauit tamen interim hoc dominium & magiſterium Chriſtus,qui exinaniuit ſemetipſum,formã ſerui accipiens, vt theſauros Patris per crucem & mortem ſuam nobis miniſtraret,& nobis afflictis, & peccato obſitis inſeruiret, inſeruiens purgaret,& tandem ſuo ſpiritu donatos bearet.

Si ergo ego laui pedes veſtros Dominus & Magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes.

Magiſter à diſcipulis imitandus.

Decorum diſcipulorũ vrget Chriſtus à debito,vt in omnibus ſequantur diſcipuli magiſtrum : quum certum ſit etiam ex propria confeſsione Apoſtolos eſſe diſcipulos, & CHRISTVM eſſe Dominum & Magiſtrum. Honeſtum & decorum eſt diſcipulos ſequi magiſtrum. Apoſtoli ſunt diſcipuli, Ergo decet illos ſequi præceptorem. Sed Dominus & Magiſter pedes diſcipulorũ lauit,Ergo debent ſtudioſe imitari præceptorem:nimirum alii aliis inuicem lauare pedes debent. Obſerua. SI ERGO,&c. Accõmodatio eſt facti,& operis Chriſti ad diſcipulos. Vox EGO, valde emphaticè pronuntiatur: EGO, ego inquam qui ſum Magiſter & Dominus, eò me demiſi,vt lauerim pedes veſtros. Hac Chriſti humiliatione commendantur nobis omnia erga proximum humilitatis opera. In eo quod dixit, VOS quoque debetis alter alterius lauare,nequaquam pedum tantùm lotionem exegit,ſed quævis veræ dilectionis officia. Synedoche enim eſt,pars pro toto:vt ex eo quod ſeruiliſſimum videtur, omnia humiliationis officia intelligas. Cauendum eſt ne fucata ſit hæc pedum lotio,quam quidam præpoſterè Chriſtiani exercent, dum iam lotos pedes perfundũt aqua odorifera,& deoſculantur. Sed vera ſit,hoc eſt, qua vere imitêris Chriſtum, nempe vt quamlibet ſis eximius,non indignum te ducas quibuſvis & quamlibet humilibus & piis officiis non modo fratres, ſed & inimicos demereri. Hoc officii verè præſtitit Abigail nuntiis Dauidis,1.Reg.25.dicens,Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum domini mei. Ad hunc modum Paulus 1.(Timoth.cap.5.)accepit Lauare pedes:quum viduam requirit,quæ lauerit pedes ſanctorum,id eſt quolibet miniſterio illis inſeruierit.

Synedoche.

seruiliſsimũ

Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

Exhortatio Chriſti ad humiliationem noſtri.

Argumento ab exemplo Chriſti magiſtri ſumpto, redditur ratio cur diſcipuli exerceãt charitatis officia. Ac ſi diceret: Mutuis officiis inuicem inſeruire debetis;nã ideo ego Dominus & Magiſter exemplũ hoc vobis exhibui, ne vos inter pares pigeat imitari quod ego diſcipulis exhibui, pudeátque fratrem in fratrem,& conſeruũ in cõſeruũ ſumere tyrannicũ ſupercilũ,quũ ego,qui iure poſſum hoc dignitatis mihi vindicare,memet abieci & demiſi vſque ad lauãdos pedes veſtros. Cauete igitur ne ãbitionis peſtis obrepat in vobis : ſed quò quis veſtrũ maior eſt,hòc ſe magis demittat. Veſtra functio neque ſupercilium neque faſtũ neque violentiam in defendenda authoritate Euangelica admittat : aliis enim rationibus illa continget. Chriſtianus,fide CHRISTVM videre debet, imprimis vt miniſtrum, deinde

deinde vt exemplar à Patre datus, factus eſt miniſter, quem hoc facto videmus deiectum ad lauandos diſcipulorũ pedes, vt ea deiectione oſtenderet ac polliceretur ſe fore miniſtrum in lauandis peccatorum ſordibus. Ait enim ad Petrum, Niſi lauero te, non habebis partem mecum. Deinde hanc lotionem operatus, exhibuit nobis exemplum, vt ſicut ipſe fecit, ita & nos faciamus. Sic & ſe mitem præſtitit, & mititatis ſuæ nobis ſpecimen præbuit. Deinde vt exemplar ait, Diſcite à me, quia mitis ſum.

Amen amen dico vobis, Non eſt ſeruus maior domino ſuo: neque apoſtolus maior eſt eo qui miſit illum.

Iuramento confirmat, & veluti lege ſtabilit quod ab omnibus obſeruandum ſanxit: vt quod iuramento confirmatum eſt, abſque culpa contemni non poſsit. Hoc tam commune & apertum eſt, vt certe negari non poſsit. Nõ eſt ſeruus maior domino ſuo, nec qui legatus eſt ad negotium alienum obeundum, maior eſt eo à quo legatus fuit. Vos me magiſtrum & dominum agnoſcitis, vos verò diſcipulos: Ego Dominus, veſtri apoſtolatus ſum author. Indecorum igitur fuerit & inexcuſabile crimẽ ſeruorum & diſcipulorum, ſi maiora quàm Dominus, ipſi ſapiunt. Hoc profecto arrogantiæ crimen eſt, maiora quàm ferre poſsis, deſyderare. Quũ itaque legatis ſufficere debeat mittentis authoritas, turpe certe furoriſque plenum fuerit, vobis (quum ſerui ſitis) erubeſcere propter ambitionem & arrogantiam, id exercere in conſeruos, quod in vos dominus veſter exhibuit. Nec minus indecorum ac inhoneſtum vobis fuerit, in gregem vobis credendum, aut etiam inter vos, turgere faſtu, ſæuire violentia, quum me tam mitem, tam modeſtum dominum ac magiſtrum ſitis experti. Proinde ſi Dominus exinaniens ſeipſum, factus eſt ſeruus, vt è ſeruo dominum faciat: quãtò magis ſeruus ſeruum agere debet, vt per dominum dominus fiat? Nam quemadmodum CHRISTVS miniſterio ſuo in magiſterium exaltatus eſt, & ſupra id omne quod nominari poteſt, eleuatus, Epheſ. 4. Qui enim deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cælos. Ita Chriſtianus quò ſe magis ſeruum in miniſterio Euangelico præſtiterit, & humiliorem exhibuerit, eò in maius magiſterium exaltabitur. *Si ruus non maior domino.*

Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea.

A præmio imitationis & operum charitatis in proximum, commouet & excitat diſcipulos CHRISTVS ad Chriſtianam pietatem & mutuã beneficentiam. SI, id eſt quia, SCITIS, id eſt intelligitis hæc, BEATI eritis, ſi feceritis poſtea iuxta doctrinam meã, quam frequenter vobis iterans inculcaui, ne qua poſsit elabi. Obſerua. SI feceritis: nam nõ ſatis eſt ſcire imitandum eſſe Chriſtum, nec ſatis eſt ſcire exemplo CHRISTI, charitatis opera facienda eſſe, ſed ſcita & cognita oportet operibus implere. Non magnum eſt virtutem cognoſcere, ſed ſtudioſè agere, id maximum eſt. Non arduum eſt credere ſeruum non eſſe domino maiorem, ſed exhibere ſe ſeruum & magiſtri verum imitatorem, hoc difficile eſt factu & maxime arduum opus. Hoc miram conſolationem piis afferet, ſed ſi fide & ſpiritu excipiatur. Tametſi CHRISTVS omnium iudex ſit (Pater enim omne iudicium dedit Filio. & Pſalmo 8, Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) nihilominus ab iniquiſsimis iudicibus, qui ſua functione CHRISTVM adumbrabant, à Pontificibus & Sacerdotibus iudicatus & damnatus eſt: atque per hanc crucem & humiliationem exaltatus eſt, & fecit nos ipſius imitatores, iudices ſuper duodecim tribus Iſrael. Matthæi cap. 19. & 1. Corinth. cap. 6, Sancti mundum iudicabunt. Quare quum Dominus & Magiſter iudicatus ſit ab iniquiſsimis, ſi iudicamur à mundo, æquo animo ferendum eſt, vt non ſit ſeruus maior domino. Hoc non credit caro, quæ iudicium tolerare non poteſt, ſed reſiſtit, & de ſuo iure nihil vnquam cedit. Rurſum CHRISTVS eſt vita, & tamen in turpiſsimã mortem eſt coniectus: qua nobis vitam parauit & miniſtrauit. Nos igitur ſeruos mori oportet, & paratos eſſe mortem etiam ignominioſam ſubire, ſi ita poſtularit Euangelii defenſio, vt ſeruus dominum imitetur, & non ſit domino maior. Sed caro nunquam æquo animo mortem feret, quam modis omnibus abhorret. Non enim credit ſeruos ad hunc modum imitari debere dominum. Similiter CHRISTVS eſt gloria Patris, Hebr. cap. 1, Qui quũ ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, &c. factus tamen eſt hominum nouiſsimus, Eſaiæ cap. 53. qua abiectione & ingloria fecit nos Patris gloriam, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nos igitur ſerui debemus Dominũ imitari, vt per abiectionem (quẽadmodũ CHRISTVS Dominus) in gloriam Patris ingrediamur. Sed quotuſquiſque eſt qui hodie hãc CHRISTI doctrinam intelligat? Pauci admodum *Scita & cognita opere perficienda.*

ſunt,qui credunt ſeruum non eſſe domino maiorem. Colligamus ex his, SI hæc ſcitis,&c. Ac ſi diceret: ſi hæc rectè intelligas,ita vt libeat ea præſtare: beati nunc eſtis in ſpe, poſtea eritis ipſa fruitione,poſtquam hinc ſolueritis. Nam quò Deo euadimus ſimiliores, eò ſane & beatiores reddimur. Iam nulla re ſimiliores Deo euadere poſſumus, quàm noſtri humiliatione & perpetua in omnes beneficentia, qua plenè reſpondebimus benemonitis præceptoris noſtri CHRISTI, Matthæi cap. 5. qui tam amicis quàm inimicis benefacit, & ſolem ſuum oriri facit tam ſuper bonos quàm malos.

Non de omnibus vobis dico,ego ſcio quos elegerim.

Correctio eſt ſermonis præcedẽtis,qua adumbratè vult proditorẽ ad pœnitentiá reducere. NON de omnibus vobis dico,videlicet quòd futuri ſitis beati. EGO SCIO quos elegerim: ac ſi dicat, Non præter opinionem meam id accidit, quaſi id non nouerim: ego ab

Electio Apoſtolorum.

æterno id noui quòd vnus veſtrûm me traditurus eſt. Elegi quidem vos omnes ad Apoſtolici muneris honorem,ſed non omnes reſpondebunt huius muneris dignitati. Qui meo exemplo rectè fungentur Apoſtolico munere, beati futuri ſunt: ſed inter vos eſt qui in tantum me non æmulabitur in fratres & conſeruos beneficentia,(quibus hactenus æquatur)vt in me etiam dominum ac tantum magiſtrum erecturus ſit ceruicem. Hæc ſententia ademit omnem ſcelerato proditori excuſandi anſam,& aperit quàm ſit difficile profectum afferre his qui ſpiritu filiorum deſtituti, in poteſtate ſunt Satanæ. Reſponſabit quiſpiam: Hic locus aduerſatur ei qui ſuprà cap.6. ſcriptus eſt, Nunquid ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Reſpondeo: de externa illic electione in cœtum Apoſtolicum, hîc autem de interna & æterna in numerum filiorum Dei loquutus eſt.

Sed vt impleatur Scriptura:Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum.

SED,id ſupple ferendum eſt,ſiue tolerãdus proditor,VT Scriptura impleatur,quaſi dícat,de quo iam olim prædixerat,Pſalmi 40.vaticinium, quod nõ curat Euangeliſta ad verbũ adducere. Nã Hebræa ſic habẽt,(interprete Hieronymo,) Sed & homo pacificus meus in quo habui fiduciam,qui manducabat panem meum,leuauit contra me plantam. Aut ad hunc modum dici poſſunt: Etiam amicus meus,de quo confiſus eram, qui veſcebatur pane meo,ſuſtulit calcem ſuum contra me. Hæc de quolibet viro pio qui à domeſticis ſuis affligitur,dicuntur: vti Dauid de ſe hunc Pſalmum 40.cecinit: ſed quia nemo vnquam hoc indignius & grauius quàm CHRISTVS pertulit, ideo præ aliis in CHRISTVM hæc parœmia competit. Quum itaque ait, SED VT impleatur Scriptura, videtur ad hunc ſenſum extuliſſe, Vt impleretur Scriptura, in me quoque ac ideo plene vera oſtenderetur, QVI manducat mecum panem, éſtque domeſticus & familiaris meus, LEVABIT contra me calcaneum ſuum,id eſt mihi inſidiabitur, & me opprimet. Tropo Scripturæ ſignificatur oppreſſio,per Magnificare ſupplantationẽ, vel Leuare plãtam,vel calcaneum: ſumpta metaphora à certãtibus & pugilibus, qui pedes ſuos colluctantium pedibus ſubiiciunt, quo illos præcipitent: id quod Latinè dicitur Supplãtare. Quos enim calcaneo truſerũt & ſupplantauerunt, prorſus habent proſtratos & deiectos. Similem ſane oportuit Dominum fratribus fieri(ait Paulus ad Hebræos) per omnia tentatum. Quum igitur & hoc in fratrum tentationibus (qui illius typum geſſerunt) repertum ſit vt à domeſticis quoque opprimerentur,idem & Dominus paſſus eſt,ac ita in Domino Scriptura impleta eſt. Summa huius prouerbialis ſententiæ eſt,falſos fratres plerunque maximos eſſe piorum & veritatis inſectatores. Proinde ſic ab initio comparatum eſt, vt qui maximis beneficiis à Deo affectus eſt,hoſtiliſſimus factus ſit Dei aduerſarius. Exemplo erit Satan creaturarum optimus, illico factus eſt peſſimus Dei aduerſarius. Iſraelitæ populus Dei electus erant, ſed maiores idololatriæ,& abominationes quàm inter Iſraelitas nõ inueneris: vt eſt apud Hieremiam, cap.2. Si hypocritarum genium agnoueris,hos maximè omnium de Deo gloriari videbis, quum tamen non ſit hoſtilior ac pernicioſior Dei aduerſarius,hypocrita: vt eſt in Prouerbiis, Nihil hoſtilius domeſtico hoſte. Cæterum maxima omnium eſt hæc CHRISTI querimonia, quia contra falſum fratrem. Quæ enim maior eſſe poteſt querela,quàm quæ ex fraude fratris oritur? Ad hæc contemplâre Phariſæos & Sacerdotes, qui munere ſacerdotii CHRISTVM adumbrabant, ſed quis virulentius hoſtiliúſve iſtis CHRISTVM eſt perſequutus? ita & Iudas tanto honore à magiſtro ſuo exceptus, & inter Apoſtolos non

Calcaneum leuare.
Magnificare ſupplantationẽ.
Supplantare.
Hypocrita.

poſtremus

poſtremus, leuauit calcaneum ſuum aduerſus CHRISTVM, magiſtrum ſuum. Docuerunt id Apoſtolorum tempore varia exempla, & hodie non deſunt exempla, ſed horribile eſt & Eccleſiam Dei & Euãgeliũ ipſum habere ſuos hypocritas, & ſanguinolentos Herodes, Pilatos, & Phariſæos. Aſſeclas Iudæ, & Chriſti proditores putauerim quotquot prætextu Chriſti, & nomine Euangelii aduerſus ſacrum SESV CHRISTS Euangelium, Apoſtolorúmque doctrinam pugnant, & fucatã Scripturarum ſpecie Scripturas deprauãt, ſenſum Scripturis inferentes, & ad ſuos affectus detorquẽtes, non autem ex Scripturis ſenſum petentes quem ſuggerit Spiritus CHRSSTS, Scripturæ author. Obſerua: Particula VT, non dicit cauſam, ſed euentum. Nam propter Scripturam non coactus fuit Iudas prodere magiſtrum, vt appareant veri ſermones Scripturæ. Hoc planè blaſphemum eſt, tollens liberum arbitrium: *Liberum arbitrium.* ſed vt ſciamus quòd de hoc dixerit Scriptura, quem videmus nunc opus admiſiſſe, & quòd futurum erat in Iuda, non tacuit: præmonuit Scriptura quia futurum erat, non autem quia præmonuit, futurum erat. CALCANEVS ſiue Calcaneum, eſt poſterior pars pedis, dolum & inſidias atque adeò ſemper malum ſignificat. *Calcaneus.*

Amodo dico vobis priuſquam fiat, vt quum factum fuerit, credatis quia ego ſum.

Vt paratiores ſint ad crucem diſcipuli, & ne ſcandalizentur à præceptore deficientes, dum viderint CHRISTVM magiſtrum pati, aut dubitauerint de perſona aut doctrina & operibus eius, præmunit illos his conſolatiunculis: AMODO, id eſt ex hoc tempore, DICO VOBIS priuſquam fiat, hoc eſt, Quæ mox futura ſunt vobis enarraui. Iacula enim præuiſa minus feriunt & lædunt. Hoc itaque PRSVSQVAM fiat, id eſt per Iudam prodar, & in crucem coniiciar, prænuntiaui vobis: ex quo non paruam vtilitatem comparare poteritis. Dico inquam vobis, VT QVVM factum fuerit, id eſt rerum quas cum ego, tum Scriptura prædixit, exitũ ꝓbaueritis, CREDATIS QVSA ego ſum, hoc eſt fides veſtra in me, vt Deum, feratur: credatis me eſſe illũ de quo vaticinata eſt Scriptura, qui nihil falſi, nihil vanum atque inane proferre ſoleam. Et ſi prodar à Iuda, & in crucem coniiciar, ne ſcãdalizemini aut dubitetis de doctrina mea & ꝑſona mea: ſed certò apud vos ſtatuatis meam doctrinam eſſe certam, & quia ego ſum Filius Dei ſaluator mundi.

Amen amen dico vobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit, qui autem me accipit, accipit eum qui miſit me.

Præcedens conſolatio fuit contra ſcandala crucis Chriſti: nunc quæ ſequitur conſolatio, eſt contra ſcandala crucis & afflictionum in Apoſtolis & piis omnibus, ne in cruce & afflictionibus animos deſpondeant, aut dubitent ſe Deo curæ eſſe & vacillare incipiant dè doctrina Chriſtiana. Nam hæc conſolatio, eſt gradatio, qua Chriſtus pollicetur ſe cum Patre ſuo præſtò adfuturum verbo Apoſtolorum. Simúlque dignitatem Apoſtolicam affert, vt ſignificaret quantum honoris Iudæ contuliſſet, atque inde quàm ingratus & ſceleſtus Iudas eſſet, qui in mortem conſpirauerat tradere eum, cuius gratia & beneficio ad tantum honorem euectus erat: vt qui ipſum recepiſſet, CHRISTVM & Deum recepiſſet. Iuramento itaque confirmat Chriſtus certitudinem præmiorum *Præmiorum certitudo.* quæ accipient, qui Apoſtolos & pios afflictos excipient, & illis facient bene. AMEN amen dico vobis, hoc eſt veritatem dico, QVI accipit ſi quem miſero (elegans eſt hæc periphraſis omnium beneficiorum quæ in pios afflictos conferuntur,) id eſt quiſquis recipit eum quem mitto, me recipit: quia piorum afflictorum curam habeo. Alibi dicitur, Qui vos audit, me audit. Suauiſſimã eſt piorum conſolatio, quòd qui eos ſuſcipit, ſuſcipit & Deum Patrem & Filium. Et qui piis afflictis benè facit, Deo Patri & Filio benè facere dicitur: qui autem me accipit, (qui à Patre miſſus ſum) ipſum Patrem, qui miſit me, accipit. Ergo ad contrarium ſi verteris, obſeruabis proditoris contumeliam ad Patrem aſcendere, quia qui Filium inhonorat, Patrem quoque contumelia afficere dicitur. *Patre cognito, cognoſcitur Filius.* Concurrit enim omnino Patris ſignificatio, quando Filius nominatur. Ex his colligimus CHRISTVM diſcipulos & omnes pios ſuo exemplo hortari & conſolari, ne dum ab impiis affligentur, territi, fidem Euangelii aut non excipiant, aut ſemel exceptã reiiciant. Ego (inquit) miſſurus ſum vos in mundum, ſed vt præmonui, ne ſcãdalizemini cruce, qua paulò pòſt afficiar: ita vos præmoneo, ne à doctrina mea deficiatis, ſi propter Euangeliũ ignominioſis ſuppliciis afficiamini ab impiis. Nam quemadmodum ego Patris Apoſtolus, & in hunc mundum legatus ſum cruce comite, ita & ego miſſurus ſum vos (qui mei eſtis Apoſtoli) in mundum ad prædicandum Euangelium. At non mittam vos diſſimili, ſed ſimili habitu veſtitos, nimirum i-

Colores diſcipulorum Christi.

ignominiis,contemptu,carcere,cruce,& turpi morte. Sed vt Pater etiam in mediis periculis non me dereliquit: ita & ego curam veſtri agẽs, vobis adfuturus ſum cum Patre & meo Spiritu,quo abunde donabimini. Obſerua: Qui Apoſtolos & Eccleſiaſtas verbũ Dei annuntiantes,audit,non minus verbum Dei audit, quàm ſi Chriſti corporalem vocem audiret. Qui nugas,ſomnia,vana commenta, aniles fabellas & delitia prædicat, non miſſus ſed veniens vocatur: Ioan.cap.10. Qui mittitur,ſolùm de IESV CHRISTO Euangelium prædicat. Deinde obſerua. Hic locus cauſam impulſiuam habet ad benefaciendum piis afflictis, argumento à certitudine præmiorum, & dignitate piorum afflictorum petito, qui quanquã ignominiis & varia cruce affligantur,tamen illorũ curam habent Pater & Filius.

Non miſſus ſed veniens.

Quum hæc dixiſſet IESVS.

Cœnæ ordo.

Quia Ioannes(ſuprà,cap 6.)diffuſius eſt loquutus de pane illo cæleſti,& eius mãducatione: hoc loco omittit narrare inſtitutionem Euchariſtiæ,de qua amplè tractarunt alii Euangeliſtæ. Ordo cœnæ ad hunc modum videtur fuiſſe: In primis facta eſt cœna agni Paſchalis,deinde CHRISTVS poſitis veſtimentis & accepta aqua,pedes diſcipulorum lauit. Rurſum menſæ accubuit cœnam completurus, & verba hic à Ioanne præmiſſa prolaturus. Subinde ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit,& ſeipſum diſcipulis in cibum dedit. Poſtremò ſubiunxit quæ Ioannes de proditore modò narrat. Quum dixiſſet hæc de cruce ſua, de fide Apoſtolorum contra ſcandala crucis habenda, & de præmiis eorum qui ſuſcipiunt pios,afflictionibus & cruce oppreſſos,

Turbatus eſt ſpiritu.

Fremitus. Turbatio Chriſti.

Quemadmodum quũ ſuſcitandus eſſet Lazarus, Euangeliſta minas Chriſti aduerſus mortem,vocauit fremitum,ita hoc loco, turbationis nomine deſignauit triſtitiam ſiue dolorem & motum Chriſti,aduerſus impietatem proditoris. At hic motus ſiue turbatio longè aliter in Chriſto quàm in nobis. Nam ſi præ oculis viderimus aduerſarium mortem & extrema mala nobis intentantẽ, in quem nos cõtrà,omne genus beneficii collocauimus, fieri non poteſt,quin corde perinde ac lapide icti tangamur,& turbatione afficiamur: & hic affectus carnalis eſt. At CHRISTVS non item: voluntariè enim tranſtulit in ſe hunc affectum & hanc animi turbationem iuxta ſpiritus vſum & rationem, vt vinceret & vt in ipſo affectum noſtrum vinceremus. Nos vindicta hunc affectum paſcere volumus, qui tamen exemplo CHRISTI benefactis exuendus & vincendus venit, non virulentiis, non execrationibus, vt mundus ſolet. Contemplemur hunc affectum Chriſti in Iudam benefactis lenitum,paſtum & victum: nam Iudæ pedes lauit, corpus ſuum ſub ſpecie panis tradidit, crimen proditionis conceptum,ſuppreſſo proditoris nomine proponit, nihil nõ tentat vt proditorem,à tam ſceleſto crimine ad pœnitẽtiam reuocet. Hoc facto monitus,(Paulus ait, ad Rom.cap.10, Vince in bono malum.) TVRBATVS eſt ſpiritu, id eſt triſtitia affecta eſt eius anima: aut dolere cœpit ex charitate,vt magis diſcipulos à proditoris exemplo deterreret,vtque vehementius vrgeret proditorem ad reſipiſcendum,turbatus eſt ſpiritu, velut exhorrens exitium illius qui ſuapte malitia ſibi mortem æternam conabatur accerſere. Iure optimo moleſtè tulit proditoris ſcelus,qui tanto honore cum aliis Apoſtolis exceptus erat,pecuniolam amori præceptoris prætulit, qua ſuam animam vendidit, & innocentem atque iuſtiſſimum ſanguinem manibus tradidit impiorum.

Affectus in Chriſto voluntarii.

Chriſti benignitas erga Iudã.

Et proteſtatus eſt,& dixit.

Proteſtari.

Id eſt ſeriò & apertè de proditore loquutus eſt,non comminando aut excandeſcendo: ſed veluti qui veritatem teſtificatur, manifeſtans proditionem factam iri ab vno diſcipulorum. Ad hoc teſtimonium prodendum excitus fuit ab illa perturbatione.

Amen amen dico vobis,quia vnus ex vobis tradet me.

Proditionẽ prædicit Chriſtus.

Cum ſolita ſua aſſeueratione teſtatur vnum eſſe ex accumbentibus in eadem menſa,& ſelectis diſcipulis,qui eſſet ſe proditurus: quaſi diceret, Etiam atque etiam dico vobis, qui mecum in eadem menſa accumbitis, quos tales ac tantos feci,vt qui vos exceperit,me & Patrem meum exceperit, ô ſcelus,ô inauditam crudelitatem! vnus ex vobis,vobis inquã duodecim,vobis Apoſtolis,quos qui audierit,me & Patrem audiuit, quibus qui benefecerit,mihi & Patri benefecit,me tradet in mortem! Quòd eadẽ ſæpius repetat,charitatis eſt. Hæc expreſſiſſimè & ſignificantiſſime repetens,oſtendit temerariam proditoris audaciam atque ingratitudinem, & diabolicæ malignitatis magnitudinem, quæ tantum potuit, vt etiam diſcipulorum vnum auerterit.

Aſpiciebant

Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli hæſitãtes de quo diceret.

CHRISTI ſermo toties iteratus de proditore, excitanit animos diſcipulorum, alioqui mœſtos ob prænũtiatam ſui magiſtri crucem. Vnumquenque cæterorũ ſua conſcientia conſolabatur, quòd non eſſet proditurus Dominum: ſed perturbabat quòd audierint, Vnus ex vobis huic menſæ accumbentibus. Ne vnus quidem dubitabat de ſententia Domini, quin fieret quod Dominus prædixerat. Suam ſinguli conſcientiam examinant, tamen nemo poterat de alio tantum ſuſpicari nefas, videlicet ex ſuo animo cæteros omnes æſtimans. Solus Iudas ſibi conſcius, neque maieſtatem & lenitatem præceptoris reueritus, neque tantam impietatem exhorrens, neque pudefactus tam ſacris epulis accumbere, tam impudens & inuerecundus potuit ſui Domini oculos ferre, quem ſciebat non ignorare quid cum Phariſæis accepta etiam pecunia tractauerat, & quid ſecum in animo volueret. At cæteri diſcipuli ſollicitudine & mœſtitia affecti, mutuis vultibus ſeſe contuentur, ſi tam facinoroſum diſcipulum ex vultu agnoſcere poſſent, quem Dominus prædicebat. Certiſſimum eſt illico diſcipulos in illum acerrimè ſæuituros, qui tam ſceleſtũ & impium ſcelus animo cõcepiſſet.

Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinum IESV, quem diligebat IESVS.

Ioannes, qui hoc nobis Euangelium conſcripſit, modeſtiæ & humiliationis gratia, & ne ex inflatione priuatam gloriam quæreret, de ſe ſermonem faciens, ſuum nomen ſupprimit: atque CHRISTI philanthropiam & humilitatem in ſe, explicaturus, ait ſe à CHRISTO dilectum, hoc eſt præ cæteris familiariorem. Et hac familiaritatis indulgentia recubuiſſe in pectus Domini, vt exanimatus ob inſtantem magiſtri mortem, conſolationem acciperet, mœrorémque leniret, ac veluti à ſecretis exiſtens, ſciſcitaretur quiſnam eſſet proditor de quo dixiſſet. Mœſti re vera erant diſcipuli, non ſolùm animo, ſed etiam vultu, quos vt conſoletur CHRISTVS, permittit vt Ioannes ſupra pectus recumbat. Obſerua. Quum dicitur, QVEM diligebat IESVS, non gloriatio eſt, ſed humilitatis iudicium: ac ſi diceret, Diligebat me, qui propter miſericordiam & miſerationem ſuam ſuſceperat me. *Ioannes ſuper Domini pectus*

Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis eſt de quo dixit?

Quum diſcipuli neque tanti ſceleris eſſent conſcii, neque mutuis vultibus aut vllis coniecturis id agnoſcerent, per Petrum (qui omnibus præerat) interrogare maluerunt. Qui quum paulò antè increpitus eſſet, quòd volentem lauare prohiberet, ſuíſque interrogationibus ſæpius repulſam eſſet paſſus: atque deſyderii & amoris vehementia frequenter eſſet reprehenſus, ideo veritus, quum neque tam ſceleſtum facinus pati poſſet, neque loqui auderet, per alium, hoc eſt Ioannem (quem multa familiaritate CHRISTO coniunctum ſciret) id tentat cognoſcere. Verbum INNVIT, præſentis temporis, inſinuat Petrum non accubuiſſe menſæ proximum & coniunctum Ioanni, qui non voce, ſed ſigno aliquo externo ſignificauit Ioãni, vt ſciſcitaretur quis eſſet ille tam impudens cõuiua, & ſceleroſus proditor. *Petrus de proditore ſciſcitatur.*

Itaque quum recubuiſſet ille ſupra pectus IESV, dicit ei.

Declinat caput ſuum Ioannes ad pectus Domini, & vt mœrorem ita leniat, & ex præceptore intelligat proditorem, DICIT ei: ſecretò petit, quaſi in aurem loquutus,

Domine quis eſt?

Captat beneuolẽtiã à perſonæ dignitate. Domine, quis eſt ille qui tãtũ audebit facinus?

Reſpondit IESVS.

Suo reſponſo dignatur Dominus interrogantis animum lenire, triſtitiam diſcipuli ſopire, & proditorem non nominatim, ſed ſigno quodam inſinuare.

Ille eſt cui ego intinctum panem porrexero.

Clanculum reſpondens IESVS, non aliud ſignum dedit quàm quod Propheta prædixerat Pſalmo 40, Qui manducat panem meum, magnificauit ſuper me ſupplantationem. Ille eſt (inquit) cui INTINCTVM panem, id eſt offulam intinctam, porrexero. *Panis intinctus*

Et quum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Scariotis.

Quum Dominus intinxiſſet panem iuri, dedit offulam Iudæ Iſcariotæ, vt eo modo illum deterreret, & ad reſipiſcentiam reuocaret: ídque ex charitate. Sed infelix proditor neque erubuit, neque ſic reſipuit, qui perfricta fronte, contemptáque Domini conſcientia, bonitate, & longanimitate, ſignum amicitiæ de manu Domini accepit, quem mox ob acceptam pecuniolam erat Iudæis traditurus. Dans itaque offulam, admonet proditorem, in *Offula Iudæ tradita.*

memoriam ei reducens m enſam & panem quorum particeps erat, vt ne prodat, & contra paſcentem inſaniat. Accipe (inquit) mi Iuda, panem, cuius mecum particeps es: memor eſto communis menſæ. Reſponſabit quiſpiam: Ergóne prodis Iudam, IESV CHRISTE? Certè non proditur Iudas, quum non maleuolentia aut temeraria vindicta proditur, ſed ex charitate ad reſipiſcentiam inuitatur. Ita enim porrigitur panis, vt tamen diſcipuli interim non intelligāt factū CHRISTI. At poſt reſurrectionem reuelata eſt in mundū vniuerſum tam ſceleroſa proditio, vt locupletius haberet CHRISTVS teſtimonium, ſe ſua ſponte in mortē abiiſſe, nihilque ſibi temerè aut coactè contra ſuā volūtatem & præſcientiā cōtigiſſe.

Et poſt buccellam, introiuit in eum Satanas.

Deū illabi mētibus noſtris. Diabolus intrat in hominem. Obſeſſus à dæmone.

Solus Deus eſt per virtutem & eſſentiam in anima hominis, qui menti humanæ illabitur, & illam hoc modo intrare dicitur. At dæmon intrat quandoque corpus hominis, vt hominē corporaliter affligat, & is qui afflictus eſt, à dæmone obſeſſus dicitur. Huiuſmodi fuerunt Alexander & Hymenæus, quos Paulus tradidit Satanæ, 1. Timoth. cap. 1. vt diſcant non blaſphemare. Rurſum intrat ſiue illabitur animæ & menti humanæ, non per eſſentiam, ſed per effectum malitiæ & affectum, quum à dæmone ſeductus homo, ſequitur dæmonis perſuaſionem. Nemo putauerit buccellam fuiſſe cauſam diabolici ingreſſus: benedictio enim Dei erat. Sed quum tanta gratia fuiſſet à Domino illuſtratus Iudas, diuitias magiſtri contemnens, maluit in malis perſeuerare conſiliis, nulla pœnitentia tactus, nulla CHRISTI admonitione commotus, nullo rubore perfuſus, quum audiret magiſtrum à proditione reuocantem, quem ſciret omnia cognoſcere, imò magis magiſque in horas cupiditate patrandi ſceleris ardēs, dedit locum diabolo, qui Iudæ animam deſolatam deſtitutámque ab omni auxilio videns, & mentem nulla cuſtodia munitam aſpiciens, ingreſſus eſt in eam, & totum illius animum occupauit, & ea impio reddidit inſanabilem. Rogabis an Iudas antea non habuit Satanam? Nónne è Satana furatus eſt? è Satana murmurauit aduerſus effuſum vnguentum? Reſpondeo illa omnia ſuggeſtione Satanæ facta eſſe: habuerat quidem Iudas Satanam: ſed nondum tam aperte vim ſuam in Iuda exeruerat atque modò. Nunc prodit ſeipſum, dum cœpit abire Iudas ad Caipham, & fieri impiæ cohortis primipilus, ad comprehēdendum CHRISTVM magiſtrum ſuum. Ad hunc modum in nobis latent peccata, quæ occaſione & tentatione ob oculos poſita, erumpunt, & manifeſtantur. Proinde: quemadmodum homines ad pietatem Sancto aguntur Spiritu, ita ad impietatem malo, qui eſt Satan. Et ſicut bonum Spiritum recipere ſancti dicuntur, quoties inſignius eo afflantur, ita dicuntur & mali inuadi à Satana, quoties apertius ab illo impelluntur ad ſcelera. Apoſtoli tum certe ante CHRISTI reſurrectionem CHRISTO credentes Spiritum Sanctum habuerunt, ſed nondum reuelatum: quem poſt reſurrectionem eum Domini afflatu, & poſt aſcenſionem in linguis igneis leguntur plenius accepiſſe. Significat enim SPIRITVS, vim arcanam & energiam qua aguntur mentes: Si ad ſancta: Spiritus Sanctus, Spiritus CHRISTI & Dei dicitur: ſi ad impia, Spiritus malus, Diabolus, & Satan. Obſerua, Hic locus oſtendit impios benefactis Dei fieri obſtinatiores, & in impietate cōfirmatiores, tantùm abeſt vt benefactis inuitati, reſipiſcant. Ad hunc modum Iſraelitæ diuitiis Dei ſaginati, recalcitrarunt. Sic Pharao & Phariſæi multis Dei miraculis induratiores facti ſunt, occaſione accepta ſua malitia, non autem data. Hoc ſcandalum Phariſæorum eſt.

Satanas in Iuda.

Agi ſpiritu.

Spiritus.

Spiritus multiplex.

Scandal'ũ Phariſæorum.

Et dicit ei IESVS, Quod facis, fac citius.

Maledictionem prædicere.

Hæc verba non ſunt præcipientis, vt Iudas proditorem agat, ſed exhorrentis, & admonentis eum conceptæ proditionis, vt eum deterreat. Qui enim ſumma iuſtitia eſt, quomodo iniqua & impia præciperet? Non igitur præcipit, ſed prædicit Dominus futuram Iudæ calamitatem. Cuius deploratam & obſtinatam malitiam condemnat. Communis eſt hic loquendi vſus parentum erga deploratæ & deſperatæ mentis filios: ſic enim dicunt: Fili, quando neque mea, aut alterius etiam multa neceſſitudine coniunctiſſimi admonitione, neque vllis beneficiis te ab iſtius tuæ deploratiſſimæ vitæ moribus ad meliorem reuocare poſſum: quandoquidem quò cumulatioribus bonis te & ornare & donare contendo, hòc peior es, omniáque etiam ſanctiſſima in peius vertere contendis: propterea quò voles abi, vade perditum: non inultum diu manebit quòd cum parentum, tum amicorum beneuolentia & exhortationibus ad impietatem abutaris. Hæc verba ſunt prædicentis, non præcipientis futuram calamitatem. Ad hunc modum CHRISTVS ait ad Iudam, quem quum videret obſtinato animo eſſe ad tantum facinus, & illius deſtinatam malitiam nec pudore nec metu flecti: ablegans eum à cōuiuio, & patrandi facinoris copiā permittens, ait, QVOD FACIS,

id eſt

id eſt quod facere certò iam decreuiſti, & quod apud te firmum eſt (licet multis beneficiis ab hoc facinore te reuocarim & ad reſipiſcentiam inuitarim) FAC CITIVS, id eſt age, perfice quod cœpiſti. Hactenus impediui aduerſarios, ne me occiderent, quòd hora nōdum appetierat: modò venit hora, ecce reliqui te facere quod vis, non impedio tuam mentem, non retineo te vltra. Prædico tibi non te impune laturum quòd meam beneuolentiam (qua te toties ad bonam mentem inuitaui) excluſeris. Hæc qui obſeruauerit, non præcipientis, ſed exprobrantis & iraſcentis verba cognoſcet. Sic Hieremias cap. 25, Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael, Bibite & inebriamini & vomite & cadite: neque ſurgatis à facie gladii quem ego mittam inter vos.

Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium ad quid diceret ei.

Hæc ignorantia in diſcipulis oſtendit primò quàm difficilis & res ardua ſit cognoſcere hypocritam Euangelicum: probitas enim & ſancta anima minimè ſuſpicioſa eſt: vt enim à tali impietate procul eſt, ita de alio non facile quidpiam tale ſuſpicatur: deinde ſermonem CHRISTI habuiſſe myſteria, quæ, niſi Spiritu reuelatore, nemo nouit. Hoc igitur dictum ſolus Iudas ſibi conſcius intellexit, cæterorum accumbentium nemo ſenſit, quamobrem id dixiſſet Dominus. Quòd autem Ioannes non intellexerit, vide Conciliationem infrà.

Probitas nō eſt ſuſpicioſa.

Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixiſſet ei IESVS, eme ea quæ ſunt opus nobis ad diem feſtum: aut egenis vt aliquid daret.

A varia ſermonis CHRISTI interpretatione, rationem adducit Euangeliſta, cur diſcipuli non cognouerint quamobrem dixiſſet IESVS, Quod facis, fac citius. Dictum CHRISTI non intellectum quidam retulerunt ad res ſolitas, & quæ facere conſueuerat Iudas, quoniam nouerant Iudæ commiſſos eſſe loculos, putãt Dominum admonuiſſe illum vt emeret azymos panes, aut aliquid earum rerum, quibus ad celebrãdum paſcha opus eſſet: aut vt pauperibus aliquid daret, quorum curam multam gerebant. Obſerua. Primùm, quum Domini loculos Iudas habuerit, licebit quoque prædicatoribus & viris Eccleſiaſtis habere propria. Deinde cõtemplàre diſcipulos habuiſſe rationem temporis & diei feſti. Ergo non vanum fuerit temporum, feriarum, ac diei feſti reſpectum habere. Rùrſum obſerua cum CHRISTVM tum diſcipulos fuiſſe pauperum ſtudioſiſſimos, & opera charitatis in proximum exercuiſſe. Qui quoniã egenis dabant, vidẽtur etiã bona habuiſſe, & ex his dediſſe.

Prædicatoribus licet habere propria.

Quum ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit continuò.

Diſſimulato Domini dicto (Quod facis fac citius) & accepta buccella panis, illico Iudas morbo auaritiæ victus, & à Satana prorſus occupatus, exiuit è conclaui, & curſim abiit ad opus diaboli, nihil melius pecunia putans. Non enim par erat, vt qui ſe totum Satanæ conſecraſſet, amplius tam ſacræ menſæ accumberet, & tanto præceptori aſſideret. Verbum EXIVIT continuò, ſubindicat diabolum magnas habere vires ad imperandum eis quos iam occupauit. Statim enim Iudam exire Satanas impulit, timens ne morando virtus benedictionis ſcintillam in animo eius accenderet, inde illuminaret, & ad meliora retrahens, locum pœnitentiæ daret, dum quaſi à temulentia mentem ſuam rectius cogitando Iudas eriperet: hac de cauſa impulit Iudam. Hæc Satanæ potentia nobis terrori eſſe debet & occaſio ad orationem, ne potens Satan, in nos imperium accipiat.

Diaboli magnæ vires.

Erat autem nox.

Circunſtantia temporis docet cum Iudæ temeritatem (quem ne importunitas quidem temporis abduxerit, vt ſaltem conceptum facinus prorogaret, ſed nocte dolum ſtruxerit) tum mentem illius, auaritiæ tenebris fuiſſe excæcatam, qui ſe à luce obuia ſubduceret, & adeò ad opus principis tenebrarum feſtinaret.

Quum ergo exiiſſet, dixit IESVS.

Submoto Iuda proditore, qui ſe indignum reddiderat tam ſacro contubernio: Dominus IESVS lætiſſimam ac mire conſolatoriam concionem diſcipulis orditur, qua commendat crucem ſuam, vt vnicam viam & meritum ad gloriam: interim admonens illos de proxima ſua & ipſorum futura morte ob Euangelii confeſſionem, ne propter crucis magnitudinem & mortis turpitudinem territi, à veritate Euangelii deficiant. Stylum & phraſim huius orationis neque capiet neque probabit mundus. Quæ enim vt horrenda & abhominanda habet mundus (cuiuſmodi ſunt crucifigi, alapis cædi, flagellari, mori, & id genus) Chriſtus hac concione optabilia proponit, probãtque quando alia via ad glorificationem

Status occaſionum Chriſti.

Glorificationis instrumenta.

non pateat, hanc methodum ad gloriā nemo ex lege didicit: quæ calumnias, alapas, crucem, & huiuſmodi, vocat maledictiones, Deutero. cap. 28. & Leuit. 26. Sunt tamen CHRISTO doctore, glorificationis & benedictionis instrumēta. Dicebat lex, Maledictus omnis qui pēdet in ligno: CHRISTVS nō item, qui ſuſpenſionem in ligno mutauit in benedictionem, & ignominiam per ſuam reſurrectionem fecit ſummam gloriam. Hæc itaque nos admonent CHRISTVM præmuniuiſſe diſcipulos, & quaſi ad hunc modum in ſumma dixiſſe: Diſcipuli mei, conſtanter perdurate, non tam in mea (quæ inſtat) quàm futura veſtra cruce, vt per eam vnà glorificemur. Eſt profectò longè alia hæc oratio quàm vnquam antea quis audiuerit, quam neque caro neque vniuerſus mundus capere poteſt. Per ignominiam & iniurias hominibus honor & gloria conciliantur.

Nunc clarificatus eſt Filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo.

Glorificationis instrumenta.

NVNC clarificatus eſt: Quaſi dicat, Filius hominis incipit plenius clarificari. Nam nunc Filius hominis eſt proditus, abiectus, contemptus, mors inſtat, condemnatio ab iniquiſſimis iam fores pulſat: nunc proditor & Phariſæi impiis ſuis conſiliis aduerſus Filium hominis captatis, gloriam eius procurant, tantùm abeſt vt ignominioſa cruce ipſum ſint ſordidaturi. Hæc omnia Filius hominis pro gloria ducit, quæ re vera ſunt ſuæ glorificationis inſtrumenta, & quibus glorificari meretur. Aut ſic, NVNC clarificatus eſt, &c. Id eſt aduenit tandem tempus vt morte mea finiam tempus humilitatis meæ: & auſpicer tempus gloriæ: quo & in me glorificetur Deus per vniuerſum orbem: tam enim propè acceſſit tempus meæ mortis, vt quod cœptum eſt, iam factum concipiam, vt nunc mihi videar CHRISTVS per vniuerſum mundum adorari, quo pacto & Deus in me glorificabitur. Rogabit quiſpiam, Quum mirabilia faceret CHRISTVS, & tam prodigioſa miracula operaretur, nónne clarificabatur? Reſpondeo: Clarificatus quidem eſt miraculorum magnitudine, adeò vt Deus à multis iam putaretur: at conſummatio gloriæ eſt in paſſione, quam pro vniuerſo genere humano ſuſtinuit, cui per hanc vita & reſurrectionis modus innotuit. Mortuus eſt vt homo, & vitam ſuam pro vita omnium repenſauit: ſurrexit autem ex mortuis, & totam naturam noſtram in ſeipſo ſuſcitauit. Rom. cap. 6, CHRISTVS reſurgens, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt, peccato, id eſt propter peccatum, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. Reſurgent certè omnes non amplius morituri, quamuis permultum interſit inter eos qui reſurgent in gloria, & qui in ignominia. Rogabis, qua gloria per mortem eſt glorificatus? Quum homo nudus ab omnibus putaretur, ſic exaltatus eſt, vt Deus verus, & Dei veri filius eſſe demonſtraretur, nec in nouam quandam dignitatem vt Deus aſcendit, qui natura Deus erat (nihil enim nouum in Filio Dei inueniri poteſt) ſed habebat omnia naturaliter vt Deus etiam antequàm formam ſerui acciperet. Quia ergo ad dignitatem priſtinam cum humanitate rediiſſe dicitur factus homo, clarificationem accepiſſe intelligitur, quam per mortem eſt conſequutus. Eſt igitur ſui regni initium reſurrectio, propter quam vere dicitur à Patre, Filius meus es tu, ego hodie genui te: ac ſi diceret, Hodie cœpit regnum tuorum quos tibi dedi, & quorum tu es primitiæ. Si rogaueris, Quomodo Deus Pater glorificatus eſt in Filio? Dico nihil gloriæ Patri acceſſiſſe (natura enim ineffabilis his rebus nō indiget) ſed quia hominibus declaratus eſt cuius Filii Pater ſit. Similiter CHRISTVS fecit Patrem ſuum in hoc mundo celebrem per doctrinam ſuam, & multos fecit & adduxit filios ad Patrem, quem antea neſciebant, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Vnde per CHRISTVM nunc credentibus, Deus dicitur Pater: quem dum inuocant pro liberatione, potenter & glorioſè liberantur. Pſalmo 49, Inuoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me.

Christus quomodo clarificatus.

Regni Christi initium.

Deus Pater quomodo in Filio glorificatus.

Si Deus clarificatus eſt in eo: & Deus clarificabit eum in ſemetipſo.

Si Filius hominis non quæſiuit priuatam gloriam, ſed Deus Pater CLARIFICATVS EST IN EO, ſupple Filio: id eſt Filius per ſuam infirmitatem illuſtrauit Patrem, dum Pater per CHRISTVM hominibus innotuit, & Filius gloriam Patris illuſtrauit, ita viciſſim Deus Pater, qui eſt fons omnis veræ gloriæ, CLARIFICABIT EVM, id eſt Filium ſuum apud homines in ſeipſo, ſupple Filio, id eſt per ſemetipſum Filium declarabit ipſum Filium eſſe Deum, & Deum factum hominem: qui quum vita ſit, ſuſcitabit ſeipſum per gloriam Patris, dans vitam ſuo corpori afflicto & mortuo, vt amplius non moriatur: ſed Deo æternùm viuat. Aut DEVS clarificabit eum in ſemetipſo, id eſt diuina ſua potentia

(quæ vna

(quæ vna eadémque eſt Patris & Filii) educet eum ex cruce & morte. Factus enim eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine IESV omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum. Obſerua: Quum nulla ſit glorificandi Deum methodus, niſi per CHRISTVM: ſi glorificauerimus Deum, glorificabimus ipſum in CHRISTO, quem glorificantes certò glorificabimur ab illo. 1. Reg. cap. 2, Viuo ego, dicit Dominus, quia glorificabo glorificantes me. Glorificatur autem in nobis & per nos Deus, quando ſumus CHRISTO conſecrati, cuius gratia & ſanguine loti, vitam Chriſtiano homine dignam viuimus. Hoc enim modo ad gloriam Dei homines viuere dicuntur.

Chriſtus, methodus glorificandi Deum.

Et continuò clarificabit eum.

Non prorogabit nec in longum tempus differet Deus glorificationem Filii, quem in cruce glorificabit. Morte enim ſua corporali, mortem æternam extinguet, dum pro peccatis ſatiſfaciens, omnem Satanæ tyrannicam occupationem & potentiam eneruaturus eſt. Hæc mors victrix eſt mortis: hac morte clarus & illuſtris Filius hominis factus eſt. Et iterum poſt tres dies glorificabit illum in reſurrectione, qua apparebit viuens & glorioſus: & poſt quadraginta dies aſcendet ad dexteram Patris, miſſurus Spiritum Paracletum diſcipulis, & credentibus in ipſum. Voluit ſeriò CHRISTVS hæc de glorificatione ſua diſſerere: vt animos ſuorum confortaret, quos ſciebat ſuo ſupplicio mire cõſeruandos. Teſtatus eſt itaque ſuam crucem certam eſſe methodum ad diuinitatis gloriam. Mirabile dictu, mors eſt victoria, ignominia eſt gloria, crux & patibulum eſt triumphus, eſt mortis extinctio, eſt inferni obſeratio. Hæc omnia carnalibus ſunt ſtultitia & ſcandalum, ſpiritalibus autem, ſapientia, gloria & conſolatio.

Mors extincta per Chriſtum.

Chriſti glorificatio.

Filioli.

Ne fortaſſis diſcipuli qui de gloriatione ſui magiſtri tam multa audierant, inflarentur, voluit CHRISTVS blandientibus verbis de morte ſua illos præmonere. Proinde vt olores nunquam dulcius canunt quàm quum mors ipſis imminet, ita & CHRISTVS quum aliâs diſcipulos ſuos humaniſſimè tractauerit, & ſuauiſſima oratione fuerit alloquutus, tamẽ iam morte inſtante, multò humanius ipſis eſt loquutus, dicens, FILIOLI. Quid quæſo hoc nomine amœnius, quid ſuauius audire pius deſyderat? Filiolos vocat, quaſi nuper natos, teneros, & lactis participes, quoad induerentur virtute ex alto, & viri fierent, dum eò ætatis Euangelicæ, doctore Spiritu perueniſſent, vt orbis doctores & principes eſſent.

Simile.

Filioli.

Adhuc modicum vobiſcum ſum.

Dum me habetis, fruamini meipſo, tanquam mox abituro. Adhuc pauliſper vobiſcum ſum: poſt duas aut tres horas proditor me tradet in manus aduerſariorum. Hæc prædico, ne vos exanimet mea mors. Expedit vobis vt hoc corpus per crucem ſubducatur oculis veſtris. Hoc vt fiat, inſtat hora: ſed tametſi hæc mors videatur eſſe infirmitatis & maximæ ignominiæ: ſit tamen vobis perſuaſum, quòd potentiſſima erit, eneruans Satanæ & mortis tyrannidem, illuſtrabítque gloriam Patris & meam. Atque licet videatur mei abolitio, tamen & vobis & mundo vniuerſo ſalutem adferet. Per hanc enim crucem (quæ mihi pro foribus adeſt) abiturus ſum ex hoc mundo, ad Patrem, paraturus iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternam, credentibus. Obſerua: Vox VOBISCVM SVM, inſinuat conuerſationem & vitam mortalem & paſſibilem: vnde poſt reſurrectionẽ ſimili vſus eſt ſermone, Quum adhuc vobiſcum eſſem. Tametſi CHRISTVS à nobis corpore abierit, credendum eſt tamen virtute ſua omnia & nos gubernari, adeſſéque ſemper omnibus qui in ipſum credunt, vnde dicebat Matthæi cap. 18, Amen, amen dico vobis, vbicunque ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Nam quemadmodum (ait Cyrillus) quum CHRISTVS vt homo in terra conuerſabatur, tunc etiam cælos implebat, & angelorum conſortia non relinquebat: eodem nunc modo quum ſit in cælis cum carne, terram tamen replet, & cum eis eſt qui eum diligunt.

Mortis Chriſti [illegible]

Crucis commendatio.

Quæretis me: & ſicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire: & vobis dico modo.

Præparat animos diſcipulorum, & magna in ipſis iacit fundamenta ad patientiam: verbiſque non ad timorem, ſed ad animi conſtantiam & fortitudinem vtitur. Præuidebat enim diſcipulorum futurum mœrorem, afflictiones, crucem, & huiuſmodi, quæ, furiis cum Iudæorum tum Gentium, prædicantes nomen Saluatoris tolerarent. Dominus itaque nunc occultius & paulò pòſt apertius futura diſcipulis aperiens pericula, ipſos fortiores paratioréſque

Exhortatio Chriſti ad patientiam.

ad nihil nou ſubeundum pro Euangelio reddit. Quod enim ex inſperato erumpit, vehementiori ſemper turbatione animum afficit: quòd autem præmonitum & præuiſum eſt, quoniam cogitatione quaſi præſens fuit, minores apud prudentem hominem vires habet.

Simile.

Vt enim atrox & crudelis beſtia, ſi ex improuiſo & inſidiis inſilierit, non ſolùm perterret, ſed & imparatos laniat ac deuorat: quæ ſi præuiſa acceſſerit, parantur arma, & minus aut nihil mali præparatis & armatis infert, imò frequenter cedit: Ita & in tentationibus contingit. Quæ dixi, inquit, veſtris animis tenacius hæreant, oportet abitum meum hinc fortiter feratis, doctrinam meam conſeruetis, & nunquam mei obliuiſcamini: alioqui quæretis me corporaliter ſeu præſentialiter in carne præſentem. Hoc nou eſt quærere me recte: quærendus ſum, hoc eſt quærenda eſt iuſtitia, ſalus, gloria, felicitas, æterna vita, & omne bonum IN ME, hoc eſt in cruce mea, ſeu me crucifixo. Hoc vos reddet felices ac beatos, potius quàm corporis huius mortalis aſpectus. Poſt reſurrectionem quærebãt adhuc diſcipuli præſentiam quandam corporalem Domini, deſyderantes quoddam regnum temporale, cui præeſſet Dominus. Act. cap. 1, Igitur qui conuenerant, interrogabant eum, dicẽtes, Domine, ſi in tẽpore hoc reſtitues regnũ Iſrael. ET ſicut dixi Iudæis (ſuprà cap. 8.) incredulis, qui quærent ME, id eſt Meſſiam, non in me ſed in ſuo carnali homine peccati, quem expectant: quibus dixi: Quo ego vado vos non poteſtis venire. Nunquam enim inuenient felicitatem & vitam æternam, nec voto ſuo vnquam ſatiſfacient. Quia non quærunt me, id eſt non quærunt ſuam ſalutem in me crucifixo per viuam fidem, ſed aliò tendunt. ET VOBIS dico illud, non abſolutè, ſed modò, Non poteſtis venire quo ego vado, propter veſtram infirmitatem & imperfectionem: nondum adeſt opportunitas, & veſtrum miniſterium ad quod vocati eſtis, nondum conſummatum eſt. Vos donabimini virtute ex alto, & per crucem & alia id genus quærẽtes me, quo ego vado, venietis. Aut, Dico vobis modò, hanc doctrinã meam & hanc viam per crucem meam vobis ſtratam ad vitam & beatitudinem, vt ſequamini me, & eò quò vado veniatis. Hæc clauſula, ET vobis dico modò, poteſt in hunc ſenſum accipi: Quia tempus imminebat quo CHRISTVS per crucem abiturus erat ad Patrem, his verbis adornat ſuis diſcipulis vltimum vale. Abiturus hinc, hoc vobis dico, quò idipſum animis veſtris indiuulſius ac tenacius retineatis, in ſignum & certiſſimam notam è qua cognoſcatis vos eſſe meos diſcipulos. Quum præſens vobis fui, ex meo eſſe conſortio cognoſcebamini: dum autem abiero, alio ſigno opus erit, nouo certè & hactenus inaudito. Quod eſt? Mutuo diligatis, ſicut dilexi vos.

Quærere Chriſtum.

Signum veri Chriſtiani.

Eſt igitur dilectio ſignũ è quo omnes Chriſtiani cognoſci debent veri. Huc ſpectant vetus & nouum Teſtamentum: hinc pendent lex & Prophetæ.

Mandatum nouum do vobis.

Quia lex Moſaica vmbris pleniſſima, neminem perfecit, prodiit ſecundus Moſes cæleſtis, cuius mandatum cæleſte & nouum eſt. In Moſis lege & verbis multa latuerunt myſteria, quorum cognitionem conſequi iuuat. Sed CHRISTVS mandata meliora & ad perfectum adducentia docet, NOVVM eſt CHRISTI mandatum, quod nouo more implendum venit, puro animo & externis factis conſentientibus. Non enim fit hic ſermo de dilectione oris aut linguæ, ſed de ea quæ conſtat opere & veritate. Aut NOVVM, quia noua præcepta expectabant à CHRISTO nouo præceptore & orbis inſtauratore. Non quòd anteà non eſſet in præcepto mutua dilectio: lex enim dicit, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum: ſed verè nouum præceptum, & ideo CHRISTI peculiariter dicitur, quòd Ioannes 2. cap. primæ ſuæ epiſtolæ ſcribit, Iterum mandatũ nouum ſcribo vobis quod verum eſt in CHRISTO. Nemo enim illud plenius vnquam impleuit, quum animam ſuam poſuerit pro nobis etiam inimicis. Tum ab ipſo datur vt & verum ſit in nobis. Huius loci videtur eſſe hic ſenſus: Hactenus inimici eratis Deo, & lex operabatur iram Dei: nunc DO VOBIS mandatum nouum, id eſt annuntio vobis Euangelium, quo reconciliabimini Deo: non iram Dei vt lex, ſed miſericordiam vobis operabitur. Hæc noua eſt doctrina orbi hactenus inaudita, quam vos Spiritu meo confirmati, vniuerſo mundo annuntiabitis.

Mandatum nouum. 440

Doctrina orbi inaudita ante natum Chriſtũ.

Vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.

Præceptum eſt, VT DILIGATIS inuicem: non vt vnus diligat, alter non, ſed mutuo & inuicem. Hoc quidẽ præceptum vetus & nouum eſt: nouum eſt, & nouitatem illius oſtenſurus, addo, SICVT dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Quemadmodum ego dilexi vos, ita & mutuo vos diligite. Hoc vnum & nouum illud eſt, quod commendo vobis iam abiturus, fidem ſcilicet & charitatem. Nouitatem præcepti facile cognoſcemus, ſi diligenter contemplemur quomodo CHRISTVS nos amauit. Quod docet Paulus ad Philipp. cap. 2, Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe æqualem eſſe Deo:

Præceptum nouum & vetus.

ſed ſeipſum

ſed ſeipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens,in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.Ioan.cap.1,Et verbum caro factum eſt.Ad Rom.cap.5,Si enim quum inimici eſſemus,reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius. En vides nonum atque inauditum dilectionis modum, quem niſi præſtiteris, non es diſcipulus CHRISTI. Sunt certè mores Iudæorum & legis iuſtitia à nobis ſuperanda, ſi volumus eò proficiſci quò CHRISTVS per crucem abiit.Perfectius eſt Euangelium lege Moſaica:perfectiorem itaque & nouum quendam modum operandi exigit ſupra legem Moſaicam, id admonente magiſtro noſtro IESV CHRISTO(Matthæi cap.5.)Amen,amen dico vobis,niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum & Phariſæorum,non intrabitis in regnum cælorum. Nouitas igitur præcepti eſt in hoc, SICVT dilexi vos. Vt in diligendo non habui perſonarum reſpectum,ita nolite habere reſpectum perſonarum.Non exercui tyrannidem in vos, non affectaui gloriam, non quæſtum, non quicquam humani commodi meſſui ex vobis, ſed veſtram ſalutem amaui, & amaui gratis, & vſque ad mortem ferendam amaui: imò quum adhuc inimici eſſetis,dilexi vos,& ſanctificandos ſuſcepi,ſanctificauíque. Ita & vos gratis diligite inter vos. Etiam ſi offenderit te frater,ne recorderis offenſæ, pro cuius ſalute etiam omnia cum corporis tum fortunæ bona exponito & abnegato. Obſerua: Dilectionis præceptum, nouum CHRISTI præceptum dicitur, quòd CHRISTVS vt in ſe perfectam dilectionem nobis exhibuit, ita donat omnibus ſuis, eandem ſynceram habere, & amplam adeò vt cum Paulo ad Philipp.cap.3. dicant, Verumtamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam IESV CHRISTI Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci,& arbitror vt ſtercora, vt CHRISTVM lucrifaciam, & vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt CHRISTI IESV, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide ad cognoſcendũ illũ,& virtutẽ reſurrectionis eius,& ſocietatẽ paſſionis illius cõfiguratus morti eius. Aduerte,quũ dicit, VT ET VOS diligatis inuicẽ,ſubaudiẽdum eſt, Ita præcipio vobis vt & vos diligatis inuicẽ.

Euangelium lege perfectius.

Nouitas præcepti.

In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.

Symbolum ſiue ſignum viuum è quo cognoſci debent diſcipuli CHRISTI, in cuius verba iurauerint,eſt dilectio.Proculdubio Deus ſuapte natura dilectio ſiue charitas eſt.Facies ergo atque imago CHRISTI nobis inſculpta, qua ſui eſſe cognoſcimur, eſt dilectio, quæ omnes virtutes in ſe complectitur, ac omnia in ſe bona continet, vt docet Paulus 1.Corinth. cap.13, Proinde qua quæſo alia corona, alio torque atque ſignaculo diſcipulos CHRISTI cognoſcere poſſumus,quàm vinculo charitatis? Nam quemadmodum qui artem fabrilem didicit, oſtendit ſe operibus ſuis ab opifice ferrario didiciſſe artem fabrilem, ita qui charitatis officia & mutuam inter ſe beneficentiam exercent, non alterius quàm CHRISTI(qui charitas eſt & ſupremã habet charitatẽ)ſe diſcipulos fatentur. QVOD diſcipuli mei eſtis,id eſt quòd in me creditis, quòd iuſtificati & ſanctificati eſtis. Cæterorum diſcipuli, cultu, habitu, certíſque externis ceremoniis dignoſcuntur: at vna nota cognoſcemini mei eſſe diſcipuli, ſi talem mutuam dilectionem habueritis, qualem ego vobis omnibus præſtiti. Quare quum omnis virtutis numerus in dilectione contineatur ac perficiatur, nemo inediam atque ieiunium, nemo quia humi ſe proſternat, nemo cæteris virtutum exercitationibus ſe conſequuturum aliquid magnum putet, niſi mutuam habeat dilectionem,& fratrem diligat. Omnia certè pereunt, ſi abfuerit charitas. Quid quæſo aliud eſt dilectionem non habere,quàm origo belli,pacis euerſio,& duplicitas animi? Quemadmodum enim vinculo pacis bona omnia conſeruantur,ita per dilectionis rupturã effluunt omnia,& origo belli conſurgit. Vnde contentiones,æmulationes, contumeliæ, detractio, ira,inuidia,& id genus mala. Quum itaque hanc notam nobis præſcripſerit CHRISTVS velut vnicam ac certam,apertiſſimum eſt,cum nomen CHRISTI tum nos ipſos malè audire inter Ethnicos, qui quum hanc doctrinam legerint aut certè audiuerint, conſpiciunt apud Chriſtianos,tot iam ſeculis,principem cum principe, regnum cum regno, ciuitatem cum ciuitate,iugibus conflictari bellis, vt omittam inſaniſſimas inter parẽtes, domeſticos, vicinos,contribules & huiuſmodi apud iudices lites: & acres omnium inter ſe de quamlibet friuola cauſa digladiationes. Ad hanc doctrinam pertinet quod ſcriptum eſt Matthæi cap.5,Ego autem dico vobis,quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio,&c. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, &c. Hæc ſi omnes nos pariter cognoſceremus,nequaquam eſſent inter nos tam faciles offenſæ,

Signum diſcipulorum Chriſti.

Simile.

Charitatis fructus.

non tam tenuia panperum ſubſidia, regnúmque CHRISTI in totum nobis longè amplíore gloria fulgeret.

Dicit ei Simon Petrus.

Petrus flagrãs amore Domini ſui, quanquam ſui magiſtri mortẽ pronũtiatam moleſtò ferret animo, tamen quia illud animũ diſcruciabat, quòd quum Chriſtus ſubduceretur ab Apoſtolis, negabatur ſequẽdi facultas. Audiuit enim, Quo ego vado, vos nõ poteſtis modò venire. Cupiditate igitur ſequẽdi Chriſti, rogat Petrus eũ ſuo tũ cæterorũ nomine, cui ipſi, vt maiori (ait Cyrillus) hoc rogandi munus cõmiſerũt. Eſt profectò ingẽs ſolatium, ſi quem diligamus, in omnẽ fortunã quoquo terrarũ ſe verterit, ſequi. Hoc magnopere deſyderabãt diſcipuli, quibus nihil magis in votis erat, q̃ Domino ſemper adhærere, & cum illo viuere.

Signum magnæ dilectionis.

Domine, quo vadis?

Quaſi dicat, Domine, quo vadis, vt nõ liceat te conſequi? Quæ eſt hæc via quam ego tranſire non poſſim? Quòd etſi difficillimam omnium viam tranſiturus ſis, te ſequar.

Reſpondit IESVS.

Suauiſſima eſt hæc CHRISTI philanthropia, qua etiam morti proximus, dignatur Petrum ignorantem docere, tam de perſona ad quam vadit, quàm de modo vadendi. Suauiſſimo hoc reſponſo non repellit interrogantem & diſcendi cupidum.

Quo ego vado, non potes me modò ſequi.

Chriſti abitus ad Patrem.

Petre, adhuc carnalis es, multũ tibi arrogas: non eſt ſitum in tuis viribus & carnali tua poteſtate vt nunc ad crucẽ ad quam vado, venias, & nũc meeum moriaris. Ad mortẽ nunc vado, & per mortẽ ad Patrem. Quàm imbecillis & infirma ſit humana confidentia adhuc non cognoſcis: cognoſces poſtea. En philanthropiã Chriſti: adhuc occultè mortẽ ſuam explicat, ne nimiò mœrore quos in finem vſque amat diſcipulos, afficiat. Solent enim homines prudentia clari, vmbris tegere, quæ auditoribus luctum ac mœrorem afferunt.

Prudentiũ cõſuetudo

Sequêris autem poſtea.

Qyum venerit hora tuæ crucis, & vires fortiter tolerandi crucem aſſequutus fueris: per crucem (quæ tunc non te perterrebit) ad gloriam venies. Huc pertinet quod vltimo capite infrà ſcribitur, Amen, amen dico tibi, quum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas, quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum.

Dicit ei Petrus.

Petrus totus amore CHRISTI feruens, & nondum vires ſuas perſpectas habens, reſponſat aduerſatúrque ſatis temerariè dicto CHRISTI: atque non contentus, vrget pertinaciter oblatam ſpem, quam ex his conceperat, Sequêris autem poſtea.

Quare non poſſum te ſequi modo? Animam meã ponam pro te.

Zelum quidem Petrus habebat, ſed non cum ſcientia, quòd plus ſuis viribus tribueret, quàm par eſſet: quódque præſumptuoſè atque ſecurè perſuaderet ſibi de quàmlibet difficili via traiicienda, quovíſque periculo ſubeundo, & cõſtantia in cruce & afflictionibus. Hoc zelo Petrus apprimè typum gerit eorum, in quibus vt affectus extra crucem, afflictiones, & pericula ſunt vehementiſſimi, ita in periculis & cruce ſunt remiſſiſſimi. Et ſane glorioſi Thraſones de conſtantia & ſecuritate ſibi quàm maxima promittũt, quum ferè ſemper vbi ad crucem & afflictiones ventũ eſt, turpiſſimè cedunt. Domine (inquit Petrus) quem & qualem me facis? An putas me tantis beneficiorum aceruis à te affectum, eò ingratitudinis lapſurum, vt te vel in mediis ipſis periculis derelinquam? Quid periculorum pro te recuſem pati? qui ANIMAM meam, id eſt vitã meam paratus ſum tibi impẽdere, & periculoſiſſimum quodque periculum tuo nomine ſubire? Etiam ſi ad ferociſſimas & crudeliſſimas gentes abieris, illuc tecũ proficiſcar. Te derelinquam? non te ſequar? te inquam magiſtrum & Dominum meum? Ego ſeruus & diſcipulus abero à meo præceptore, quem confeſſus ſum vitam eſſe? deficiam à vita ad mortem? Ego electus à te in Apoſtolum, qui cæleſte gaudium in monte Thabor guſtaui, miracula tuo nomine feci, & quibus non beneficiis me affeciſti? Quî fieri poteſt à te in ſummo etiã vitæ diſcrimine deſciſcerem? Animã meam ponã pro te: tuo nomine & pro tua gloria moriar, tantũ abeſt vt te derelinquam & nõ ſequar.

Thraſones glorioſi.

Petri zelus.

Reſpondit IESVS.

Humanitatis CHRISTI eſt nõ reiicere Petrum præſumptuoſum, cuius animum tam ardentem

ardentem & de ſe ſibi mira pollicentem, reprimit. Atque vt ſenſim ſucceſſorem ſuum formaret, & humanarum virium fiduciam retunderet: quemadmodum ante repulſus eſt Petrus, quum diceret, Abſit hoc à te Domine, & dehortaretur CHRISTVM à perpetienda morte: rurſum correctus quum ſe præcipitaſſet in aquam, ac mox dubitaſſet: & in hac cœna argutus eſt, quum paratum lauare pedes, prohiberet: ita nunc docetur non eſſe ſuarum virium ſubſiſtere in cruce, non ſuæ prudentiæ credere, nec propriis viribus fidere, ſed ſibi diffiſus, à CHRISTI virtute & præſidiis pendere. *Propriis viribus non fidendum.*

Animam tuam pro me pones?

CHRISTVS, qui futuros tempeſtatis fluctus videbat, qui Iudæorum ferociam & atrocitatem nō ignorabat, ait, Quid audio Petre? magnifica de te pollicêris. Tu mihi vitam impendes? Túne Petre, pro me moriêris, qui veni vt pro te moriar? Inſtat hora qua perſpectum habebis, quàm verum ſit quod dixi, Quo ego vado, vos non poteſtis venire modo. Petre, magnifica de teipſo iactas: conſidera teipſum & vires tuas, quas neque apprimè cognoſcis, neque de ipſis periculum feciſti. Noli altum ſapere, ſed time: & tecū habita, vt noris quàm ſit tibi curta ſupellex. Animam quidem tuam, iuxta Patris beneplacitum, pro gloria Dei pones: ſed quòd futuras te ferre poſſe tentationes opinaris, ignoras profectò quàm magno impetu incumbent, quo certe vincêris, & me relicto fugies, & abnegabis me magiſtrū.

Amen, amen dico tibi, nō cantabit gallus, donec ter me abneges.

Iurat CHRISTVS, confirmans non eſſe humanarum virium ſubſiſtere in cruce. Petre, potentiam tuam magnam eſſe opinaris, putáſque te illa poſſe auertere tentationes. Certiſſimum illud habeto: Prinſquam hac nocte gallicinium aduenerit, tu ter me negaueris: tātum aberit vt tuis viribus, imò tua vita poſſis meam redimere. His verbis CHRISTVS Petri magniloquentiam, licet ex amoris magnitudine proficiſcentem cohibuit: ſimúlque docuit vt lapſu Petri diſcamus timorem Dei, & noſtris viribus non eſſe fidendum, ſed à Dei præſidiis pendendum. Secundò, in Petri reſipiſcentia diſcamus fidem viuam, qua ſola in aduerſis conſtare poſſumus. Obſerua: Legimus pro alio mori interdum ex carnali affectu profectum eſſe: nam ſæpe ciues Romani pro patria ſua ſeſe morti expoſuerunt, parentes pro filiis, vxores pro maritis, & vt Paulus ait ad Rom. cap. 5, Pro bono forſitan quis mori ſuſtinet: at pro inimicis mori, hoc non eſt à carne ſed Spiritu, nemo id eſt expertus præter vnicum IESVM CHRISTVM, iuſtum & innocentem pro iniuſtis & inimicis mortuum. Obſerua: Nemo putauerit propter verba CHRISTI Petrum peccaſſe, & CHRISTVM magiſtrum ſuum negaſſe. Nullam enim violentiam verbum CHRISTI Petro fecit, ſed qui futura vt præſentia videt, quod futurum erat, Petro prædixit.

Crucem ſuſtinere nō eſt virium humanarum.

Mori pro alio.

Negatio Petri prædicta.

CONCILIATIO PRIMA.

Quum Actorum cap. 2. ſcribatur, hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum: quomodo in hoc capite dicitur, Quum diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas? Reſpondeo: Deus æterno ſuo conſilio decreuit dare Filium ſuum: cuius litatione & paſſione expiaretur peccatum: & vt per crucem glorificatus reſurrectione omnes viua fide donatos & credentes ab omni maledicto liberaret. At Satan per ſua impia inſtrumenta, Iudam, Phariſæos, Pilatum & Herodem, tradidit CHRISTVM cruci, volens ipſum perdere, ac de memoria viuentium delere. Itaque conſilium Dei per impia inſtrumenta exequutum eſt. Hoc vt agerent Pilatus, Iudas & alii, non præcepit Deus, ſed permiſit vt & credentes ſua non deſtituerentur ſalute per crucem CHRISTI parta: & increduli ſuis impiis conatibus ſeipſos iugularent. *Inſtrumenta impietatis.*

CONCILIATIO SECVNDA.

Quum Ioannes ex porrectione buccellæ agnouerit proditorem, quomodo paulò pòſt ſubiungitur ei quod dictum eſt, Quod facis fac citius: hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium ad quid dixerit ei? Reſpondeo: Veriſimile videtur mentem Ioannis fuiſſe detentam, vt licet audiſſet à Domino eum eſſe proditorem cui dediſſet intinctum panem, ac mox vidiſſet Iudæ panem porrigere, non tamen planè intellexerit Iudam illum proditorem eſſe: aut ſi intellexit, non exiſtimauerit tamen tum inſtare vt ſcelus ſuum ille perficeret: aut quod ſecretum eſſe Dominus voluit, id tum Ioannes ſeruauit.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

ET AIT diſcipulis ſuis: Non turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus, dixiſsē vobis: Quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparauero vobis locum: iterũ venio, & accipiã vos ad meipſum: vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quo vadis: & quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei IESVS: Ego ſum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem niſi per me. Si cognouiſſetis me, & Patrem meum vtique cognouiſſetis: & amodo cognoſcitis eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Domine, oſtēde nobis Patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei IESVS: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Oſtende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor: Pater autem in me manens ipſe facit opera. Nõ creditis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Alioquin, propter opera ipſa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Patrē vado: & quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Et ego rogabo Patrē, & alium Paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiſcũ in æternum, Spiritũ veritatis quem mundus non poteſt accipere: quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autē cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos. Adhuc modicum, & mundus me iam non videt. Vos autē videtis me: quia ego viuo & vos viuetis. In illo die vos cognoſcetis quia ego ſum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui autē diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotes: Domine, quid factum eſt, quia manifeſtaturus es nobis teipſum, & nõ mũdo? Reſpõdit IESVS, & dixit ei: Si quis diligit me, ſermonē meũ ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionē apud eum faciemus. Qui nõ diligit me, ſermones meos non ſeruat. Et ſermonē quem audiſtis, nõ eſt meus: ſed eius qui miſit me, Patris. Hæc loquutus ſum vobis, apud vos manēs. Paracletus autē

Spiritus

Chriſti diuinitas.
Per Chriſtum vita æterna.
Via.
Veritas.
Vita.
Fides.
Opera.
Petendum in nomine Chriſti.
Infra 16.c
Matth. 7.a
Marc. 11.c
Spiritus Sanctus conſolator.
Dilectio.
Opera.

Creditis) Exhortatio eſt, q.d. Inſtat tempus in quo oportebit vos teſtari fidē veſtram in Patrē & me. Proditio ergo illam ſine metu peragite in Patrem & in me credere.
Si quo minus) ſin minus, Aliojuin.
Ego ſum, &c.) in quem Deus olim promiſerat, per quem mundo daturus eſt vitam.
Amodo cognoſcitis) præſens pro futuro, id eſt poſthac cognoſcetis & videbitis accepto Spiritu Sancto.
Videt) vidit me vidit, &c.
A meipſo, &c.) q.d. illa ſolus nõ loquor
Ipſe) ſubaudi mecum facit.
Quia ego, &c.) quod ego & Pater idem ſumus.
Si quid petieritis me) id eſt propter me.
Paracletum) cõſolatorem.
Spiritum veritatis) id eſt qui veritatē docet, & ab omni mendacio alienus eſt.
Vos autem) cognoſcetis eum quia apud vos manet.
Videt) videbit.
In illo die) ſubaudi cum reſurrexero vos cognoſcetis quòd non ſeparer à Patre meo.
Qui habet) id eſt didicit mandata.
Manifeſtabo) inſinuabo, ſubaudi me eſſe Meſſiam.

Spiritus Sanctus,quem mittet Pater in nomine meo: ille vos docebit omnia,& ſuggeret vobis omnia quæcũque dixero vobis. Pacẽ relinquo vobis,pacẽ meam do vobis:nõ quomodo mũdus dat,ego do vobis. Non turbetur cor veſtrũ:neque formidet. Audiſtis quia ego dixi vobis,Vado,& venio ad vos. Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quia vado ad Patrẽ:quia Pater maior me eſt. Et nũc dixi vobis prius quàm fiat:vt quum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcũ. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus quia ego diligo Patrem: & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite,eamus hinc.

Et ſuggeret) ſubmonebit vos omnium quæ dixi, aut reuocabit vobis in memoriam.

Pacem,id eſt beneuolentiã meã & amorem meũ nõ auferam vobis.

Vado & venio) abeo & redibo ad vos.

Quia vado) quia dixi vado.

Sed vt cognoſcat mundus)id eſt electi qui in mundo ſunt.

Spiritus Sanctus doctor noster.

Pax Chriſti.

Gaudium.

Princeps huius mundi.

Et ait diſcipulis ſuis. CAP. XIIII.

QVVM diſcipuli ex verbis Domini nouam quãdam & atrocem tempeſtatem imminere ſibi intelligerent, qua primus eorũ & omnium fortiſſimus Petrus adeò quateretur,vt eadem nocte ter Dominũ eſſet negaturus,vnde Petri exemplo quiſque ſibi metueret, ne tam procelloſa tẽpeſtate in eam laberetur negationem: quódque audiſſent Dominum (cuius amore eximio flagrabant) abiturum quò non poſſent abire, vehemẽter animo perculſi ſunt. Dominus,vt eſt omnium clementiſſimus (qui ſolus animi vulnera etiam præuenire auxilio & remedio ſuo ſolet) illis medetur: ipſóſque perturbatos ac mœrentes oratione blandiore conſolatur,& ſedat cordium turbellas,dicens,

Non turbetur cor veſtrum.

Quaſi dicat, Animaduerto quæ prædixi, cum de meo abitu, tum de tentatione Petri, vobis plurimum dolere: ſed non eſt quòd propterea deſpõdeatis animos, aut perturbemini: mox melius rei habebit. Sic eſt voluntas Patris. Ego certè meo abitu paraturus ſum vobis manſiones,ſcilicet apud Patrem meum & Spiritum Sanctum, quo Deum acclamabitis Patrem. Hic locus ſuauiſſimam piis affert in aduerſis conſolationem. Nam quemadmodum CHRISTVS ait non eſſe deſperandum, quòd per crucem abeat, quum non ita abeat vt ipſos orphanos derelinquat,ac ab ipſis prorſus ſeparetur, ſed vt maiora bona illis ápparet, & cumulatioribus beneficiis illos afficiat: ita dum affligimur, & in aduerſis ſumus, videtur Deus à nobis abire,abſcondendo conſolationes, gaudia & quietem,ac relinquendo in nobis mœrorem,tribulationem,anguſtias & huiuſmodi: quum tamen non relinquat nos orphanos, nec pro derelictis habeat, qui adiutor eſt in tribulationibus, interim parans verò illa bona quæ ſub afflictionibus & cruce abſconduntur,vt manifeſtum faciat abitũ CHRISTI per crucem factum,& abſconſionem CHRISTI ſub cruce, non eſſe perpetuam noſtri derelictionem,ſed maiorum bonorum thecam. Obſerua,hanc Apoſtolorum perturbationem carnalem fuiſſe. Caro quippe omittere non poteſt quin offendatur ſi CHRISTVM crucifigi viderit,illico ab eo deſciſcit,nec ei credit,ídque facit dum pios ac ſanctos affligi videt: nam tum non credit eos Deo curæ eſſe. Præmunit itaque CHRISTVS ſuos diſcipulos aduerſus hoc offendiculum,ac dicit,

Piorum conſolatio in afflictionibus.

Afflictiones,theca bonorũ Dei.

Carnis incredulitas.

Creditis in Deum,& in me credite.

Diſcipulos ſuos fortes milites inſtruit,ipſiſque arma largitur,quibus omnia queant aduerſa ſuperare. Arma ſunt,fides viua,qua ſaluamur,& omnium aduerſariorum tela,victores repellimus. Iuxta illud Dauidis, Pſalmo 26, Dominus illuminatio mea & ſalus mea,quem timebo? Dominus protector vitæ meæ,à quo trepidabo? Munit itaque illos & armat fide: Nam Apoſtolos turbatos fuiſſe corde,erat ipſos addubitaſſe de perſona & officio CHRISTI per crucem ad gloriam. Vnde ſicut turbatio illa ſignum erat incredulitatis, ita fides ſignum eſt animorum non diffidentium, nec dubitantium de perſona, abitu, & officio CHRISTI. Iubet CHRISTVS credere in Deum, adiiciens & in ſe credendum, vt oſtendat ſe Deum eſſe: vt qui fidit in ipſum, perturbationes facile vicerit. Nec id adiecit, ET IN me credite, quòd aliud à vero Deo ſit: ſed quia (ait Cyrillus) ſi quis dictione ſolummodo DEI,fidei rationem determinat,Iudaicæ opinionis eſt: ideo nomen quoque Fi-

Chriſtianorum arma.

Turbati,

lii, quod prædicationis eſt Euangelicæ, optimè adiecit, Nec in Filium ſimpliciter, ſed in me, inquit, credite. Recta enim fides in Deum Patrem eſt, & in Filium non ſimpliciter, ſed incarnatum, & in Spiritum Sanctum.

Trinitas proprietatibus diſtinguitur.

Sancta enim conſubſtantialíſque Trinitas, nominum differentiis, id eſt perſonarum proprietatibus diſtinguitur. Pater enim Pater eſt, & non Filius: Filius quoque Filius eſt, & non Pater: & Spiritus Sanctus, Spiritus Sanctus eſt Patris atque Filii proprius: eadem enim ſubſtantia deitatis eſt. Quare non tres, ſed vnum Deum prædicamus. Oportet igitur in Deum nos credere, ſed diſtinctè latiúſque fidem exponentes, vt vnicuique perſonæ eandem glorificationem referamus: nulla enim fidei differentia eſt. Non enim maior eſſe debet in Patrem quàm in Filium aut in Spiritum Sanctum, ſed vna & eadem ratio eius & modus eſt, in tribus æquali menſura perſonis cōſiſtens: vt etiam hoc pacto veritatem naturæ in Trinitate fateamur. Credamus igitur firmiter in Patrem, in Filium, in Filium inquam, etiam poſteaquam factus eſt homo, & in Spiritum Sanctum. Nemo niſi inſanus ſeparauerit templum de Virgine ſumptum à Deo Verbo: vnus enim eſt Dominus IESVS CHRISTVS, ait Paulus 1. Corinth. cap. 9. Quòd ſi quis Chriſtum in duos filios diuiſerit, is prorſus fidem negauit: vnus eſt CHRISTVS, non duo.

Chriſtus vnus non duo.

Quare Paulus non nudum ad fidem Vnigenitum tradidit, ſed hominem factum, mortuum, & à mortuis excitatum, ad Rom. cap. 10, Si confitearis in ore tuo Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, & in corde tuo credideris quòd Deus illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Si ergo credimus in Filium qui ſurrexit: quomodo ſurrexit, ſi mortuus non eſt? Manifeſtum eſt igitur quia

Caro Chriſti.

& mortuus & reſurrexit ſecundum carnem. Nam caro illa, naturalis vitæ caro, & fuit & eſt, excitatáque eſt, proprietatē illius exercens qui habitauit in illa. Quare anathema fuerit, ſi quis iniunxerit, credamus in carnem: hoc enim eſſet duos filios prædicare, & in creaturam credere. Sacra Scriptura docet fide firmiter tenendum, credamus in crucifixum, mortuum, & à mortuis excitatum, non vt in alium à Deo Verbo (non quòd identitas ſubſtantiæ ſit) corpus enim corpus eſt, non Verbum, ſed corpus Verbi: ſed vt in vnum verè Filium Dei. Nolite, inquit CHRISTVS, perturbari de me & abitu meo dubii: creditis in Deum, CREDITE quoque in me, hoc eſt Deo & mihi credite. Oportet enim vnum Patri & Filio intelligatis credatíſque eſſe honorem. Nolo deſpondeatis animos de meo abſceſſu, ſed volo vt credatis me vnum eſſe cum Patre, nec quicquam huius maieſtatis, quam cum Patre habeo, perire poteſt meo abitu per crucem. Ego hac cruce penetro ad reuelanda maieſtatis meæ bona, tantùm abeſt vt quicquam ex ipſa perditurus ſim. Ad hunc ſenſum enarrauit Nonnus. Aut ex ſententia Chryſoſtomi, ſenſus eſt: Timetis & perturbamini quòd tantas difficultates prædixerim vobis, CREDITIS in Deum, & in me credite: Id eſt, quam habetis in Deum fidem, habete & in IESVM Filium Dei.

Afflictionū antidotum.

Hæc fides vobis abundè præſidio erit aduerſus omnes perſequutionum procellas. Aliter: Vt hæc perturbatio veſtra pereat, oportet in me credatis. Nam ſiquidem in Deum creditis, in me quoque credite, qui ſum via ad gloriam & pacem à vobis deſyderatam. Si confiditis in Deum, in me fidere debetis. Timetis mihi & vobis propter crucem quam vobis prædixi. Vincam certe ego per illum, & vos per me vincetis, ſi veſtris diffiſi præſidiis, in me fiduciam omnem ac ſpem fixeritis. Mors ipſa non vos ab Euangelio diſtrahet, tantum abeſt vt alia tentatio vos deturbet. Si vos afflictionum conſortes præſtiteritis, eritis & conſolationis. Ego primus in arenam deſcendam, & certandi formam exhibebo. Per me dabitur vobis in aduerſis Paracletus, robur & gloriæ conſortium. Quid ſupereſt, niſi in me veſtram omnem fiduciam collocetis?

Credere in Deū.

Hoc loco, IN DEVM credere, eſt Dei bona quærere, ſperare & ambire. Quæ quum non poſſint haberi, niſi per CHRISTVM crucifixum, cōmodiſſimè diſcipulos admonet, vt bono animo ſint, & in ipſum credant. Qui ſi in Deum crediderint, & ab illo bona ſperauerint, futurum eſt vt per CHRISTI abitum, hoc eſt per crucem, illa aſſequantur. CREDITIS in Deum, hoc eſt bona à Deo ſperatis: via ad illa bona, eſt mea crux, & meus abitus. Sperate igitur per me, & in me credite. Vt enim nemo poteſt ad Patrem accedere, niſi per me, qui ſum oſtium & via: ita nemo Patris bona aſſequi poteſt niſi per me, & viam quam meo ſanguine ſterno. Per crucem & meum abitum reuelabò vobis bona Patris, hoc eſt gaudium & beatitudinem: non igitur triſtandum eſt vobis adeò vt animos deſpondere videamini.

Abitus Chriſti.

Credite hunc abitum meum, hoc eſt mortem meam eſſe viam ad glorificationem tum mei, tum totius corporis mei, hoc eſt omnium Chriſtianorum, & quod hæc mors ſatisfaciat pro peccatis mundi. Hæc nos docent CHRISTVM velle corda noſtra in aduerſis formari per fidem viuam.

In domo

In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.

Argumento à certitudine beatitudinis ſiue vitæ æternæ quam conſequuntur tum qui abitu & cruce CHRISTI non ſcandalizantur, tum qui cum CHRISTO & exemplo CHRISTI patiuntur, petito, pergit CHRISTVS conſolari Apoſtolos, ne propter ſuum diſceſſum adeò perturbentur, vt animos deſpōdeant: & omnium maxima ſolatia affert contra ſcandala crucis, vt fide ſciamus luctum noſtrum & afflictiones pro veritatis defenſione in ſummum & ineffabile gaudium abitura, & noſtram ingloriam coram mundo euaſuram in gloriam non perituram. IN DOMO, id eſt in vita beata & æterna, SVNT MANSIONES multæ, id eſt ſufficiens, capax, ſpatioſus, & amplus eſt locus glorificationis, pro omnibus verè credentibus: ſiue MANSIONES, hoc eſt electiones ſunt paratæ ab initio. Epheſ. cap. 1, Elegit enim Deus ſuos ante mundi conſtitutionē in CHRISTO. Rogabis, Si paratæ ſunt electiones ante iacta mundi fundamenta, cur igitur venit CHRISTVS? quid illo egemus? Reſpondeo: Electi quidem ſunt antequam mundi fundamenta iacerentur, ſed in CHRISTO & per CHRISTVM. Vt enim nemo in filium eſt adoptatus, niſi per CHRISTVM: ita nemo eſt electus niſi in CHRISTO & per CHRISTVM mediatorem & interceſſorem. Rogaſti cur venerit CHRISTVS: hunc certo ſcias huc veniſſe, vt manſiones anteà paratas reuelaret, vt electionis ianuam aperiret, vt ſterneret viam ad vitam, vt iuberet portas cæleſtes reſerari, dicens, Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: vt ingrediatur in ſancta non manufacta, ſed in ipſum cælum, vt Deo pro nobis appareat. Non enim vt ipſe appareret Deo Patri, aſcendit in cælos, qui & fuit & erit, imò verè eſt ſemper cum illo: ſed nunc aſcendit vt Deo Patri inaudito quodam pacto, quaſi homo appareat. Verbum olim ſine humanitate, nunc verò cum humanitate propter nos & pro nobis Deo Patri apparens, vt quum ſit Filius Dei, verè homo etiam inuentus audiat, Sede à dextris meis: & filiationis gloriam toti generi humano per ſeipſum adoptione largiatur, & credentes ſuo Spiritu donatos ad hanc gloriam, hoc eſt ad has MANSIONES id eſt electiones adducat. Quid enim profuerit electum eſſe, & interim electionis ianuā aut neſcire aut non ingredi? Proinde multas dicit manſiones ab effectu & fructu ipſius electionis: quòd MANSIO eſſe beatum inſinuet: & vox MVLTAE, adumbret multiplicē beatitudinis participationem & communionem. Denarium quidem vnum, omnibus qui in vinea laborarunt, dabit paterfamiliâs, non in eo diſcreturus qui minus & qui amplius laborarit, ait Auguſtinus: Quo denario ſignificatur vita æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuēdi nō eſt diuerſa in æternitate menſura. Sed ab effectu MVLTAE ſunt & diuerſæ manſiones, hoc eſt operantium fructus & retributiones iuxta diuerſitatem bonarum operationum ex iuſtificatione procedentium. CHRISTVS ſolus noſtri iuſtificationem meruit. Ab hac iuſtificatione qua iuſtificamur, procedunt bonæ & meritoriæ operationes quibus diuerſa reſpondent in cælis præmia & dignitates diuerſæ. Alia eſt enim claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum. Tanquam ſtellæ (ait Auguſtinus) ſancti diuerſas manſiones, diuerſas claritates, tāquam in cælo, ſortiūtur in regno, ſed propter vnū denariū nullus ſeparatur à regno: atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt, per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli, commune ſit omnibus. Sic enim quiſque etiā ipſe habet, quum amat in altero quod ipſe non habet. Non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniā regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Manſiones variæ in cælis.

Electi ſuper Chriſtum in Chriſto.

Chriſtus cur huc venit.

Locus de denario diurno.

Operationes meritoriæ.

Manſiones variæ in beatitudine.

Si quo minus dixiſſem vobis, quia vado vobis parare locum.

SI QVO MINVS, id eſt, Quòd ſi ſecus eſſet, & ni certo ſcirē iam paratas eſſe manſiones, quæ vos breui ex huius mundi tumultibus exemptos recipiant in æternæ vitæ felicitatem, DIXISSEM VOBIS, QVIA VADO parare vobis locum, Id eſt præmonuiſſem vos, me iam abire ad parandas eas manſiones: quæ quum ante iacta mundi fundamēta multæ ſint paratæ, nihil opus eſt niſi vt me ſequamini, qui meo abitu inuium iter vobis præparem, viam ſternam, & portas illius regni Patris aperiam. Erat quidem manſio & electio facta ab initio, ſed non erat reuelata, nec vos parati eratis ad illam electionem: propterea quod non eſt humanarum virium accedere ad Deum, aſcendere in cælum, iuſtificari & ſaluari. Neceſſarius igitur maxime fuit CHRISTVS, in cuius manu omnia Deus dedit, qui ſolus per proprium ſanguinem intrauit in ſancta non manufacta, ſed in ipſum cælum æterna redemptione inuenta. Nemo item aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo, Sacerdos & Pontifex noſter, qui pro nobis interpellat Patrem, & facit credētes ſecū conſedere in cæleſtibus. Obſerua. PARARE

Manſiones ab initio.

Humanarū viriū imbecillitas.

Parare locum.

locum, eſt auferre ea quæ impediunt, ne nobis pateat & conferatur locus: hoc eſt fieri dominum omnium creaturarum, & in poteſtatem ſuam redigere, vincere ac ſuppeditare peccatum, mortem, infernum, Satanam, & omnia aduerſa quæ præcludunt viam ad illum locum beatitudinis. Hoc CHRISTVS abunde ſua morte præſtitit.

Chriſtus morte nobis locum parauit.

Et ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipſum.

Occupatio eſt ab vtilitate & commodo mortis & reſurrectionis CHRISTI petita, qua diſcipulorum conſcientias erigit ad ſolatia, ne aliquid mali ſuſpicentur, & ex ſuſpicione in deſperationem incidant. Nolite ſuſpicari (inquit) me ita abiturum vt prorſus à vobis ſeiungar, aut ſic receſſurum, vt nunquam redeam, & ſic ingreſſurum regnum Patris, vt mihi ſoli illud retineam, & tantùm mihi locum parem in vita æterna. Ego veſtra cauſa veni, & per crucem ad regnum illud contendo. SI ABIERO, ſcilicet per crucem, ET PRAEPARAVERO vobis locũ, hoc eſt abiero nõ facturus manſiones quæ paratæ ſunt multæ, ſed innouaturus viam quam propter peccatum amiſiſtis, vt per viam à me præparatam poſſitis coniungi cæleſtibus, filii Dei fieri, & ad conſortium angelorum conſcendere. ET SI abiero, hoc eſt, quòd ſi fecero & præparauero VOBIS LOCVM, id eſt ſuperiora inferioribus coniunxero, ac peruium iter ad illud regnum cæleſte conſtruxero: iterum veniam poſt meam reſurrectionem. Abiit enim CHRISTVS morte ſua, ſed ad nos rediit reſurrectione, aſcenſione & Spiritus Sancti miſſione, quibus rebus ſe nobis proprium fecit, ac veluti diſtribuit, dicens, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Hæc omnia nobis abunde ſignificauit Paulus Epheſ. cap. 4, Aſcendens CHRISTVS in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſupra omnes cælos, vt impleret omnia. Sua plenitudine omnia replet, & nobis largitur diuitias ſuas, quum mittit in corda noſtra Spiritum Sanctum hæreditatis noſtræ arrabonem, clamantem Abba Pater: & teſtificantem quòd ſumus Filii Dei: quòd ſi filii, hæredes quidem Dei, cohæredes autem IESV CHRISTI. Hæc verba, ITERVM VENIO & accipiam vos, ſuauiſſimam afferunt conſolationem à cura & tutela CHRISTI erga nos: quæ ex animo & fide diligenter omnibus piis meditanda ſunt, ne pii opinentur ſe relictos eſſe, quòd hic CHRISTVM familiariter verſantem non habeant. Certe hic locus maximè commendat perpetuum CHRISTI officium pro ſua Eccleſia, quam non deſerit, ſed illius agit perpetuum cuſtodem & defenſorem. ET ITERVM venio ſeu venturus ſum, poſt meam reſurrectionem: ET ACCIPIAM vos ad meipſum: Imprimis aſſumam vos credentes ad me per miſſionem Spiritus Sancti, quos mihi colligam & complectar. Qui enim Spiritum CHRISTI habent, hi ſunt eius. Aſſumam inquam, me veſtrum, curabo pro vobis, ero rex & gubernator veſter. Meus Spiritus (quo donabimini) obſignabit vos de vita æterna, & integros ſeruabit, vt eò perueniatis vbi ego ſum. Deinde iterum venio, & accipiam vos ad meipſum, quando ſedens in ſede maieſtatis meæ, ſuſcitabo vos corpore & anima conſtantes, & vos totos in regnum Patris recipiam, nunquam poſthac à me diſtrahendos, vt iam vbicunque ſum ego, ſitis & vos. Hæc omnia rectè intelligens Paulus ſcribit 1. ad Theſſal. cap. 4, Hoc vobis dicimus in verbo Domini, Quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt: quia ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in CHRISTO ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, ſimul cum eis rapiemur in nubibus obuiam Domino in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Obſerua. Hic locus docet apertè CHRISTVM ſedentem ad dexteram Patris, non otioſum eſſe, quum curet ſuam Eccleſiam, de cuius officio ſcribitur 1. Petr. 3. Rom. 8. & 1. Ioan. 2, Deglutit mortem & peccatum noſtrum, interpellat pro nobis, eſt aduocatus noſter apud Patrem.

Abitus & reditus Chriſti.

Plenitudo Chriſti.

Chriſti tutela erga nos.

Officium Chriſti perpetuum.

Chriſtus ad dexteram Patris pro nobis.

Vt vbi ego ſum, & vos ſitis.

Hic locus ampliſſimam in afflictionibus conſolationem affert: nam explicat quanta ſit CHRISTI erga ſuos philanthropia, qui ſe totum quantus quantus eſt obligauit credentibus, quos iam ſuo Spiritu aſſumpſit ad ſe, & fidei vinculo colligauit. Hac obligatione promittit eundem locum (hoc eſt paternam domum) in quo ipſe eſt. Obſerua: non dixit VBI ero ego, ſed, VBI SVM: quia adhuc ibi cum diſcipulis ante crucem verſatus, ipſe erat in beatitudine ſecundum ſupremam animæ partem. Aut quia ipſe vt Deus ſemper cum Patre eſt. Ibi enim eſt vt Deus, & ad Patrem vadit vt homo, quum ſit vna perſona Deus

Obligatio Chriſti.

ſona Deus & homo. Hanc aſſumptionem in locum vbi ego ſum præcedet prima aſſumptio per fidem & Spiritus Sancti reuelationem. Nam quemadmodum poſt reſurrectionem totus CHRISTVS inuulgatus eſt, totúſque venit Spiritus Sancti reuelatione, & venturus eſt in nouiſſimo die aperta & manifeſta maieſtate ſua, ita credentes ad ſe aſſumpſit: Primùm Spiritus regeneratione, deinde carnis reſurrectione ipſos aſſumet, vt ſint ſemper cum Domino ſiue viuentes ſiue morientes, ſiue reſuſcitati. Proinde horum quæ præmittuntur, iſte eſt germanus ſenſus: Quòd abeo, in bonum veſtrum abeo, nimirum paraturus vobis locum, in quo mecum olim beati viuetis, indéque reuerſurus ſum in gloria & maieſtate Patris, & ad me vos corpore quoque corpori glorioſo conformatos traducturus. Huc pertinet quod ſcribit Paulus ad Philipp. cap. 3, Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum IESVM CHRSSTVM, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ ſecundum operationem virtutis ſuæ, qua etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia.

Christus reuelatus. Credentes à Christo assumpti.

Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis.

Ex his quæ ſæpius ac ſæpius vobis dixi, agnoſcitis me ad Patrē ire, & me vnicum, eſſe viam ad Patrem: quem prædicatione verbi mei, voce ipſius Patris cælitus delapſa, miraculis, glorificatione mea in monte Thabor, confeſſione veſtra, qua confeſſi eſtis, Tu es CHRSSTVS filius Dei viui, didiciſtis. Vos itaque QVO EOO VADO ſcitis, id eſt Patrem ad quem ego abiturus ſum, noſtis, ET VIAM ſcitis, hoc eſt cognoſcitis me, qui ſum via ad Patrem: non enim per alium quàm per me ad gloriam & domum Patris venire poteſtis, qui ſolus cælos aperio, nec alius iter acceſſibile faciet. Nihil ſupereſt niſi vt qnod noſtis, manifeſtetur, & reuelatum in vobis confirmetur. Id quod fiet, ſi moriar, & cruce mea peccatum & eius tyrannidem extinxero: qua impetrabo miſſionem Spiritus Sancti in vos, qui docebit vos omnia, & clamabit in corde veſtro ad Deum, Abba Pater: hoc eſt declarabit manifeſtè Deum eſſe Patrem veſtrum, & vos factos eſſe per me filios Dei. Ad hanc viam hortatur Hieremias cap. 6, State ſuper vias, & interrogate de ſemitis æternis quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis purificationem animabus veſtris. De hac via ſcripſit Eſaias cap. 3. Sunt qui hunc locum interpretantur de morte & cruce CHRISTI. VOS SCITIS quo ego vado, hoc eſt ſæpe ex me audiſtis quia meus abitus eſt ad Patrem: ET VIAM ſcitis, hoc eſt ſcitis meum abitum ad Patrem eſſe per mortem crucis. Optabilis erat locus quem adibat, hunc maximopere cupiebant diſcipuli: ſed inamabile videbatur iter. Hoc diſcipuli neſcire non poterant toties prædicatum à Domino, ſed triſtitia & obliuio faciebat vt quod ſciebant, neſcirent. Durum erat hanc diſcere lectionem, & intelligere ſequendum Dominum per crucem, & crudeles afflictiones.

Christus via ad cælum.

Dicit ei Thomas.

Tametſi in Apoſtolis fides quædam eſſet, non tamen adhuc perſuaſi erant, CHRISTVM crucifigendum eſſe, & quòd per mortem, CHRISTI regnnm auſpicandum eſſet. Exemplo nobis erit Thomas cum eius ignorantia, qui poſt tam multas conciones CHRISTI, adhuc ignorat crucem eſſe viam ad Patrem, & vitam æternam. Obſerua quàm profunda & naturalis ſit noſtra ignorantia in rebus Dei & ad regnum CHRISTI pertinentibus. Hæc omnia In noſtri conſolationem & confirmationem literis prodita ſunt, ne illico animus nobis in pedes decidat, quum in fide aliquando titubauerimus, nec ſtatim nos operibus & verbo Dei accōmodauerimus. Nimirum ſi magnis illis viris qui Chriſtianiſmi columnæ futuri erant, hoc cōtigit: non eſt profectò quòd miretur aliquis, ſi nos interim fide deficiamus. Dei opus & negotiū eſt: ille corrigere hæc poterit, quum ipſi viſum fuerit.

Domine.

Hac ſalutatione captat beneuolentiam à dignitate perſonæ CHRISTI, & fidem aliquam exerit, qua fatetur ipſum eſſe potentem, in quo tamen adhuc ſatis obſcurè Deum agnoſcit: propterea vehementi ſed indi ſermone compellebat Dominum, vt apertius diceret, quónam eſſet abiturus, quod omnes iandudum cupiebant diſcere.

Neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire?

Domine, dicis nos ſcire & quo abeas, & viam qua te ſequamur, nos verò neutrum ſcimus. Neſcimus quo abeas: inde conſequens eſt, vt & viam ignoremus, qua te ſequamur. Rogabis qua ratione hæc ſibi conſtant: Quomodo ſciunt Apoſtoli, quod tamen fatentur

ſe neſcire? Suprà rogauit Petrus, Domine, quo vadis? & Thomas nunc ait, Neſcimus quo vadis. Philippus quoque ait, Oſtende nobis Patrem. Reſpondeo: Quemadmodum multa ſæpe ignoranter poſſidemus, aut ſi maxime ſcientes poſſideamus, finem tamen & vſum rei poſſeſſæ ignoramus: ita multa ſciuntur, ſed ignoranter, hoc eſt quorum vſus & finis neſcitur.

Scire aliqua ignoranter.

Fidem quidem habuerunt Apoſtoli, quando illis dictum eſt, Vos mundi eſtis, alioquin non eſſent mundi. Cognouerunt igitur CHRISTVM, quòd ipſe ad Patrem ſit via. Ad hunc modum etiam cognouerunt Patrem, quòd viderant miracula, quibus Filio teſtimonium dedit, & vocem Patris de cælo audiuerant, Hic eſt Filius meus, &c. Hæc omnia fidem in Apoſtolis mirè auxerunt: vtut autem hæc habeant, nondum tamen aſſequuntur quid ſibi agendum ſit, & quis finis de rebus CHRISTI ſperandus. Huius rei præfigamus nobis exemplum in Abrahamo: Quanquam filius in fide ipſi conceptus fuerat, adhuc tamen ignorabat eum eſſe offerendū: nec fides etiam ſeſe manifeſtabat, quum filius ipſi daretur. Ita & in Apoſtolis habet: Quanquā fides præſens eſſet, deerat tamen adhuc ipſis probatio fidei.

fidei probatio

Nihil autem fidem melius probat, quàm crux & perſequutio. Si Abrahamo filius non offerendus fuiſſet, ſuæ fidei tam apertum ſenſum non habuiſſet. Quum iam perſequutio Apoſtolis immineret, tum vero fidei ſuæ guſtum capiebant. Multa ergo poſſidemus quorum neque finem neque vſum ſcimus, quæ nobis Spiritu Dei ſenſim manifeſtantur. Ad hæc pueri & infantes baptiſmo initiati, fide, ſpe, & charitate donantur & perfunduntur. Has dotes quum habeant (alioqui ſi morerentur ſalui non eſſent) ignoranter tamen & nondum reuelatè habent, quandoquidem ſeipſas non exerunt, donec poſſeſſores adulti, tentationibus fuerint obnoxii. Verbo CHRISTI, quo diſcitur Pater & Filius, credentes Apoſtoli, ſciebant Patrem & Filium: ſed obſcura admodum erat hæc ſcientia, vt ita dicam.

Scientia ignorans.

Ignorans dicebatur ſcientia, cuius obſcuritas depulſa eſt quando miſſus eſt Spiritus Sanctus. Proinde ante reſurrectionem CHRIATI, Spiritum Sanctum habuerunt, ſed ignoranter & nnn reuelatè poſſederunt: nondum enim Spiritus erat reuelatus nec tentatione probatus, qui apertiſſimis ſignis poſt Aſcēſionem tum die Penthecoſte tum aliis temporibus, prædicantibus & baptizantibus Apoſtolis, reuelatus eſt.

Dicit ei IESVS.

Benignitas Chriſti erga Thomā.

Hæc eſt IESV CHRISTI humanitas, qui non graſſatorio vultu Thomam increpitat, non ilico eum etiam ignorantem (quæ decies ac centies repetita audiuerat) abiicit & à ſe repellit, non eum aut craſſum aſinum aut tardum bouem appellitat, ſicuti plerique infirmos tractare ſolent, ſed Thomæ inſcitiam amicè & patienter ferens, ipſum ad meliora inſtruit, & benignè admodum ei reſpondens, ait,

Ego ſum via.

Chriſtus, via.

Quum Thomas vrgere videretur, quò Dominus apertius exprimeret ſuum abitum, CHRISTVS ad eam curioſitatem nihil reſpondet, relinquens id quod tantopere deſyderabatur, opportuno tempore expendendum: ſed digreſſione ſuo inſtituto accommoda vtitur. Inſtituerat enim Dominus diſcipulis probare ſe in bonum eorum ad Patrem abire, vt ita æquo animo ſuum abitum ferrent. Confirmat itaque his verbis fructum & vtilitatem ſui abitus ad Patrem, EGO SVM VIA, &c. Singulis horum nominum apponitur articulus, ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια, ϗ ἡ ζωὴ, illa via, illa veritas, illa vita: vt intelligamus non quamlibet viam aut veritatem, aut vitam, ſed veram illam & vnicam. CHRISTVS iuxta humanitatem via eſt, cuius viæ terminus eſt diuinitas, doctore Auguſtino, Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Verbum enim caro factum eſt, vnde nobis innotuit & reuelatus eſt Pater.

Verbum via ad Patrem.

Eſt igitur Verbum, via ad Patrem. Si rogaueris, Quid Deus? quid Pater?

Deus quid eſt.

Eſt ſumma maieſtas, miſericordia ineffabilis, ſumma bonitas, gaudium ſuauiſſimum, vera felicitas & vita æterna. Ad hæc bona Verbum eſt via. Nam nemo ex impietate ad pietatem, ex ira ad miſericordiam, ex odio ad gratiam & fauorem Dei, ex miſeria ad felicitatem, è triſtitia ad gaudium, & ex morte ad vitam tranſit & penetrat, niſi per fidem viuam, hoc eſt per Verbum fide viua conceptum & comprehenſum. In hac via non corporeis pedibus, ſed fide viua inceditur. Ego (inquit Dominus) ſum via per quam Pater aditur, etiam ſi occidar. Ego in humeris meis credentes vt oues meas in caulas Patris fero, extra hanc, nulla alia via ad cælum ducit. Qui hanc viam non teret, à Patre deuiabit. Summa huius eſt: Credens in CHRISTVM, eſt in via ad Patrem.

Veritas.

CHRISTVS ſuapte natura veritas eſt: nam eſt Verbum Patris. Quid quæſo aliud eſſe poteſt

ſe poteſt Veritas, quàm adæquatio rei ad intellectum? quod fit, quum intellectus rem vt eſt concipit. Veritas noſtri intellectus (vt cum beato Thoma loquar) ad verbum noſtrum pertinet, quod eſt conceptio eius. Verbum noſtrum verum quidem eſt, non tamen ipſa veritas, quum non ſit à ſeipſo, ſed eò verum eſt, quòd rei conceptæ conuenit adæquatúrque. Quia autem verbum Dei eſt verum à ſeipſo, eſt ipſa veritas. Non enim verbum menſuratur à rebus: ſed res ipſæ menſurantur & pendent à verbo: & intantum ſunt veræ inquantum ad ſimilitudinem verbi accedunt. Et quia nullus poteſt veritatem cognoſcere, niſi adhæreat veritati, operæpretium eſt, eum qui volet veritatem cognoſcere, huic verbo adhærere. EGO SVM VERITAS, id eſt vera fidei rectitudo, atque determinatio, & rectiſſima regula, amuſſisque optima. Nam ego ſum lumen, quod mundum illuminat, & germanam verámque doctrinam ego trado, veróſque Chriſtianos facio. Verax ſum, & alios veraces facio. Ergo extra me, omnia ſunt mendacia.

Chriſtus veritas.
Veritas quid eſt

Et vita.

Verè vita eſt, qui ex ſeipſo & per ſe viuit. Quicquid aliquam operationem ex ſe habet, dicitur viuens. Quæ enim ex ſeipſis motum non habent, (ait Thomas) dicuntur non viuentia. Inter operationes vitæ, operationes intellectuales ſunt præcipuæ, vnde & ipſe intellectus dicitur viuens, & actio eius eſt quædam vita. In Deo autem idem eſt Intelligere & Intellectus. Vnde manifeſtum eſt quòd Filius, qui eſt verbum intellectus Patris, eſt vita ſua. EGO (inquit) SVM VITA, qui omnes creo, deinde omnes credentes recreo & renouo noua Spiritus regeneratione: reliqua ſunt mors & perditio. Hæc ſententia, EGO SVM via &c. totius Euangelii caput & ſumma eſt: ex qua veluti ab effectibus accipi poteſt perfectiſſima CHRISTI deſcriptio. His non abſimilia ſcripſiſſe videtur Paulus 1. Corinth. 1, Ex ipſo autem vos eſtis in CHRISTO IESV, qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio. Neque aliud eſt quod hîc dixit quàm quæ ſuprà, quum ſe nunc panem vitæ, nunc lucem mundi, nunc oſtium in ouile Dei, nunc bonum paſtorem, nunc reſurrectionem & vitam, & id genus alia eſſe teſtatus eſt. Via vtique ad Patrem eſt: quia hac ſola aditus eſt ad Patrem, & vitam æternam, hoc eſt per ſe ſolum Chriſtum, iuſtitiam & ſalutem cōſequi poſſumus. Veritas eſt, quia per ipſum (vt ſuprà cap. 1. dictum eſt) gratia & veritas facta eſt: id eſt per ipſum ſolum vera iuſtitia omnibus contingit. Vita eſt, quia ſolus eſt immortalitatis fons, cui quiſquis inhæret, huic non eſt formidanda mors. Solus viuificat, vt æternùm & beatè viuamus. VIA eſt CHRISTVS, vt homo, qui ſua cruce viã aperuit: VERITAS eſt & VITA, vt Deus. Eſt igitur CHRISTVS, Deus & homo: quem qui prædicauerit, rectam & certam viam ad vitam æternam oſtendet.

Vita quid eſt.
Viuens.
Intellectus.

Nemo venit ad Patrem, niſi per me.

Exegeſis eſt illius quod dixit, Ego ſum via ad Patrē. Vt nemo nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, & nemo ad ſecretum hominis venire poteſt niſi per verbum hominis: ita neque Patrem nouit (Matth. cap. 11.) niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: nec ad Patris cognitionem accedet, niſi per verbum Patris. Eſt igitur Filius via ad Patrem. Proinde extra Filium quid quæſo offendetur quod nō abſterreat nos, ne ad Patrem accedamus? Extra CHRISTVM ſola caro eſt: hæc profecto nihil commune habet cū his quæ Dei ſunt, omnino aduerſatur rebus Dei. Nō humana ratio, quæ quomodo ad Deū accedamus, ignorat. Non Lex, quæ iram Dei operatur, & oſtendit nobis Deum iratum. At quum diuina maieſtas excellentior ac maior ſit, quàm vt illã noſtris viribus aut cognoſcamus aut aſſequamur, neceſſarium eſt credamus ſolum CHRISTVM, verbum Dei, eſſe vnicã viam penetrandi ad Patrem. PER ME, id eſt, per meum meritum, ſiue per mortē meam, qua merui auferre omnia ſcandala & impedimenta viæ ad Patrem. Ego enim abſtuli peccatū, mortem & tyrannidem Satanæ, mea cruce: quæ impedimento erant ne ad manſiones quæ in domo Patris mei ſunt, accederetis. NEMO igitur accedet ad Patrem, id eſt nemo diuinæ naturæ particeps fiet, niſi per CHRISTVM, qui naturalis ſubſtantialíſque imago Dei Patris eſt. Si quis rogauerit, Quomodo hæc cōueniunt cum his quæ ſuprà, cap. 6. ſcripta ſunt, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum? Reſpondeo: Hic locus cū illo oſtendit Patris & Filii æqualitatem, vnam poteſtatem & vnam operationem. Se enim æquiparans Patri, manifeſtat ſe Deum, qui trahit & agit ſicut Pater, & quæ operatur, illa & Filius operatur, dum Pater trahit, Filius ſimiliter trahit. Summa huius loci cum ſequēte eſt, Extra CHRISTVM neque ſalutem eſſe neque cognitionem Dei Patris, neque viam ad Deum Patrem & vitam æternam.

Chriſtus via ad Patrem.
Extra Chriſtū, ſola caro.
Lex iram operatur.
Meritū Chriſti.
Accedere ad Patrem.

Si cognouiſſetis me,& Patrem meum vtique cognouiſſetis.

Acceſſus ad Patrem per Chriſtum.

Quanquam Deus inaceeſſibilē locum inhabitet,& inuiſibilis ſit, qui neque oculis corporeis, neque animo iuxta ſuam naturam percipi poteſt, tamen ad illum eſt nobis per CHRISTVM acceſſus, & illius cognitionem ae viſionem quodámodo in CHRISTO habemus. Quum enim natura noſtra imbecillior & fractior eſſet quàm vt cum Deo loqui, & illum intueri ſuſtineat, dedit nobis Filium ſuum mediatorem,in quo & per quem cum Deo nobis agendum eſt. Proinde, qui Filium, vt verè filium ſuſcipit, is ad cognitionem Patris conſcendit: nunquam enim filius eſſe intelligitur, nō intellecto patre. Nam vt ad cognitionem filii, cognitio patris facit: ſic ad cognitionē patris, filii concurrit cognitio. Hic locus primò oſtendit ordiendam eſſe cognitionem Patris, non à maieſtate Dei Patris, nec ab eius diuinitate & eſſentia,ſed à CHRISTO ſeu verbo,in quo eſt eum Patris Dei imago,tum voluntatis Dei reuelatio. Suprà cap.1, Deum nemo vidit vnquam, Filius Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris,ipſe enarrauit nobis. Matthæi cap.11, Nemo nouit Patrem, niſi Filius,& cui voluerit Filius reuelare. Patris voluntas neſcitur, nempe quos ſaluos facere velit, niſi eam in CHRISTO videamus. Deinde hic locus prauam quorūdam opinionem excludit,qui fidem Trinitatis negligentes, putant ſufficere vnius Dei cognitionem ac confeſſionem. Per Filium enim accedendum eſt ad Patrem: Filii nanque meditatione ac ſpeculatione Patrem cognoſcimus. Nemo dubitauerit,vt ſi credat Filium ſubſiſtere & ex ſubſtantia Patris verè naſci fateatur,quin in Patrem quoque verè credat. Eſt igitur neceſſaria cognitio Filii,vt ad Patris & Trinitatis cognitionem ac ſpeculationem veniamus.

Patrem cognoſcere.

Trinitatis cognitio vnde ortum.

Oritur hæc tantæ maieſtatis cognitio à Verbo,in quo & imago & voluntas Dei relucet. Huc pertinet quod CHRISTVS docens(Matth.cap.6.)ſuos diſcipulos,orare vult eos non à maieſtate Dei,ſed ſic eos incipere,Pater noſter qui es in cælis,&c. Hoc eſt qui per Filium nobis Pater factus es. Germanus huius loci ſenſus & ſumma eſt: Quemadmodum (inquit CHRISTVS) ego ſum via ad Patrem: ita & cognitio ſum,qua Pater cognoſcitur. SI COGNOVISSETIS ME,id eſt fide me apprehendiſſetis. Eſt fides medium quo & CHRISTVS & eius totum apprehenditur officium ac negotium.

Et amodo cognoſcitis eum,& vidiſtis eum.

Amodo, particula.

Vox AMODO,non deſignat horam illam qua hæc verba pronuntiata ſunt: ſed totum illud tempus aduentus CHRISTI, quo Patris cognitio cœpit CHRISTI operibus, doctrina,& miraculis orbi relucere. Videntes enim CHRISTI opera,& eius doctrinam audientes diſcipuli, cognouerunt & viderunt Patrem in Filio.

Cognitio.

COGNITIO ſignificat mentis ſpeculationem,quam mens humana,lumine Spiritus adiuta,habere poteſt de natura diuina,quæ ſuper omnia,& per omnia in omnibus eſt. Verbum VIDISTIS,inſinuat miraculorum certitudinem. Cognouerunt itaque diſcipuli Patrem in Filio,quem verè confeſſi ſunt. Quomodo enim Nathanael audiens CHRISTVM dicentem(Ioan.cap.1.)Priuſquàm Philippus te vocaret,vidi te ſub ficu,acclamaſſet,Rabbi,tu es Filius Dei,tu es rex Iſrael,niſi ex verbo & cognouiſſet & vidiſſet Patrem? Qui fieri potuit, clamaſſent diſcipuli poſt ſedatos maris fluctus(Matth.cap.14,)Verè filius Dei tu es,niſi hoc in diſcipulorū animos incidiſſet. Quis dixerit diſcipulos Patrem & Filium ignoraſſe,quum roganti CHRISTO, Quem dicunt homines eſſe Filium hominis,per ſui ſodalitii principem,Petrum,reſponderunt,Tu es CHRISTVS Filius Dei viui.

Pater viſus in Filio.

Viderunt Patrem in Filio,dum illum in Filio conſpexerunt imperantem ventis & mari,propellētem verbo morbos quamlibet immedicabiles,verbo euocantem mortuos ad vitam. Sed hæc myſteria nondum aſſequebātur rudes adhuc & ſatis imperiti Apoſtoli. Hæc cognitio eſt ænigmatica de qua Paulus 1. Corinth.cap.13, Videmus per ſpeculum in ænigmate,&c. Perfecta erit quando videbimus eum ſicuti eſt. 1. Ioan.cap.3, Nunc filii Dei ſumus,& nondū apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit,ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Obſerua. Græcis legitur γινώσκετε,id eſt cognoſcitis,ſuffragantibus & antiquiſſimis exemplaribus & grauiſſimis doctoribus. Senſus huius loci eſt: Si me cognouiſſetis, nimirum & Patrem cognouiſſetis,imo iam aliquo modo cognouiſtis Patrem, quem vobis ignotum creditis; nec ſolùm cognouiſtis illum ex Legis inſtitutione,ſed etiam vidiſtis eum. Videbant illum in Filio miracula operantem,vt prænotauimus.

Dicit ei Philippus.

Quum Philippus vidiſſet Thomam tam amicè à Domino excipi,atque Dominum tam familiariter docuiſſe quomodo ad Patrem veniēdum ſit,nimirum per Filium, & quòd Pater in

ter in

ter in Filio cognoſcatur, quódque Patrem iam cognouiſſent & vidiſſent, cæteris diſcendi auidior audet compellare Dominum: ſed ſui ingenii ruditatem & craſſitiem exerit, dum fide contentus eſſe non vult, ſed certò rem noſſe, ſentire & cernere. Geſtiens enim cum cæteris videre Patrem, imaginatur ſic poſſe conſpici Patrem, quemadmodum conſpiciebat Filium: quanquam nec ſubſtantiam, nec dignitatem ac maieſtatem Filii viderant, qui oculis corporeis CHRISTVM aſpexerant.

Domine.

Voce, Domine, Philippus captat beneuolentiam à dignitate perſonæ CHRISTI, & ſubindicat ſe aliquam de CHRISTO concepiſſe fidem.

Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.

Domine, ais nobis viſum eſſe Patrem, imo hoc vtinam nobis concederes & largireris vt Patrem tuum coram liceret conſpicere: nihil amplius deſyderaremus: nobis enim factum eſſet ſatis. Nam licet millies dicas nobis, Si me cognouiſſetis, & Patrem meũ vtique cognouiſſetis, non poſſumus ita diſcere Patrem. Supereſt igitur aſpectus: oſtende nobis illum oculis corporeis. Quaſi dicat: Si nobis etiam ſignum obiicias, tum demum credemus. Audiens Philippus Prophetas cum Deũ oculis corporalibus vidiſſe, tum ipſi familiariter fuiſſe colloquutos, deſyderabat & ipſum oculis corporeis videre, ignorans quòd illa cõtigerint Prophetis per cõdeſcenſionem. In Philippo legimus rationis humanæ genium. Quæ quum credere & verbo (quo & Pater & voluntas eius diſcitur) adhærere non poſſit, vult alio modo & via quàm fide, hoc eſt vult omnino ſignis & ſenſu certificari & aſſecurari. Hæc docent quãta laboret ignorantia Philippus, qui imprimis opinatur Deum Patrem humanis ſenſibus ſubiici, & oculis corporeis conſpici poſſe. Secundò, abſurdum eſt quòd excludat CHRISTVM, vt eum in quo ſolo innoteſcit Deus Pater, & voluntas eius hominibus. Tertiò, abſurdum eſt quòd ordiatur Patris cognitionem à maieſtate Dei, non autem à CHRISTO, in quo ſolo innoteſcit Deus Pater, & eius voluntas. OSTENDE, inquit, nobis Patrem, ſcilicet vt eſt in ſua diuinitate & maieſtate, ET SVFFICIT nobis, id eſt firmi erimus & certi nos cognoſcere Patrem. Horum ſumma eſt: Philippus opinatur ſe multò certiorẽ fieri, ſi Patrem videret oculis corporeis, quàm ſi ſimplici & nudo verbo crederet. Eſt proculdubio optimi Chriſtiani, nudo & ſimplici verbo credere & adhærere, nec aliud ſignum expectare: quum fides ſecuram ac certam reddat conſcientiam. Roma. cap. 5, Iuſtificati ex fide, pacem habemus ad Deum.

Propheta quomodo viderunt Deum.

Fides pacatam reddit conſcientiam.

Dicit ei IESVS.

Tam rudem Philippi interrogationẽ & incredulitatẽ, Dominus paulò ſeuerius corrigit.

Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me?

Inexcuſabilem Philippi imperitiá oſtendit, qui multo & longo tempore cum CHRISTO docente non didicerit CHRISTVM, in quo Patris cognitio relucet. Nam difficilia ſublimiáque theoremata etſi breui tempore nequeant exquiſitius intelligi, in longis tamen temporibus à ſtudioſis percipiuntur. Quæ vero facilia cognitu ſunt, ea ſine labore, ſtatim quum audimus, conſequimur. Quid agis ô Philippe, inſcitiam & ruditatem tuam prodis, dum iſta rogas. Quid quæſo tibi potuit impedimento eſſe, quo minus agnoſceres me, qui quum docuerim & prædicauerim tanto tempore, te etiam auditore, vt iam perfectam mei cognitionem habuiſſe debueris, adhuc dubitas: & hactenus tu & condiſcipuli, me, me inquam tandiu vobiſcum verſatũ & vos docentem non cognouiſtis? ME, id eſt, quis ſim natura & vnde ſum: in quo innoteſcit Pater & voluntas eius, & quòd extra me, neque ſalus neque Patris cognitio eſt: quódque nõ à maieſtate Patris, ſed à me ordiatura ſit Patris cognitio, & via ad Patrem? Ego enim & doctrina & operibus aperui me eſſe Filium Dei, Deum neminem vnquam vidiſſe: me ſolum eſſe qui oſtenderim Deum, vt in me poſſit conſpici: docui voluntatem Dei eſſe erga credentes bonam & ſuauem, hoc eſt docui plane Deum Patrem per me placatum iri, & per me eſſe Patrem credentiũ, & adhuc non cognouiſtis me. Obſerua. Particula VOBISCVM, oſtendit Apoſtolos reliquos cũ Philippo in eadem ignorãtia ſtetiſſe.

Cognoſcere Chriſtum.
Philippi ignorantia.

Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis, oſtende nobis Patrem?

Philippe, poſt tot à me auditas conciones de cognitione Patris, & via ad Patrem, qua fronte mihi dicis, oſtende nobis Patrem? quaſi qui viderit me, non viderit & Patrem meũ:

Pater alius à Filio.

Pater alius à Filio. *Similitudo Patris & Filii.* *Filius imago Patris.* *Videre.* *Patrem videre.*

non quòd non alius ſit Pater quàm ego, ſed quòd inter duos, nulla ſit diſſimilitudo iuxta naturam ſimiliorem. Hoc tuis oculis corporeis non eſt ſubiectum, ſed fide videndum eſt, hoc eſt cognoſcendum & credẽdum. Quum Deus Pater omnia ſua bona & omnem ſuam voluntatem in Filium Verbum ſuum, effuderit, non illa deſerendo, ſed eadem communicando: eſt certè Filius expreſſa Patris imago & facies. QVI VIDERIT igitur, id eſt agnouerit Filium, agnouit & Patrem. Hæc non ſubiiciuntur oculis corporis, ſed fidei. Qui itaque credit, is videt. VIDERE, hoc loco eſt mente cognoſcere, & fide apprehendere. Philippe, tu viſu corporali quæris Patrem videre, putans te iam vidiſſe & cognouiſſe me. Hoc certò ſcias quòd ſi me vidiſti, vt videre oportet, corporaliter quidem me vidiſti, quia & corpus aſſumptum fero, diuinam autem ſubſtantiam non vidiſti, atque ita Patrem non vidiſti: ſed ſi in me credideris, audiſti me loquentem, vidiſti me miracula patrantem: in his nimirum Patrem audiſti, Patrem vidiſti: nam quum vna ſit ſubſtantia, vna quoque eſt ſcientia. Qui perfectè cognoſcit Filium, perfectè cognoſcet Patrem: & qui imperfectè & obſcurè Filium nouerit, imperfectè & obſcurè cognoſcet Patrem. Obſerua. Apoſtoli in Domino Deum viderant, nec tamen agnoſcebant ſe Deũ vidiſſe, propter cognitionis huiuſce tenuitatem, & Spiritus adhuc mediocritatem. Proinde qui Spiritu Dei non ſunt deſtituti, & verba geſtáque Domini rectè conſiderant, Deũ ipſum eſſe haud quaquã dubitare poſſunt.

Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?

Filius in Patre, Pater in Filio. *Sabelliani.* *Fides de Trinitate.*

Rationem CHRISTVS adducit, cur is videat Patrem, qui videt CHRISTVM: Nam inſeparabili naturæ, volũtatis, & virtutis conſortio Filius eſt in Patre, & Pater in Filio. Et id eſt Filium eſſe in Patre, & Patrem in Filio. O Philippe, non credis, quia ego Genitoris naturam vt imago ſubſtantiæ ſuæ perfectiſsimè ad illam formatus, in me totam exprimo, non exterioribus aut aduentitiis dignitatibus, ſed naturalibus naturæ Patris perfectionibus ſplendẽs? Id enim verè ſum quod Pater eſt, ratione identitatis ſubſtãtiæ. Tu rogas videre Patrẽ, credito me in Patre eſſe, & Patrẽ in me, & vidẽs me, vides Patrem. Pater enim & volũtas Patris per me innoteſcit. Hic locus primò prorſus deprimit Sabellianos, diſtinctionem perſonarum non admittentes. Vox EGO, perſonam vnam indicat, nempe Filium: & PATER aliam explicat. Deinde docet perſonarum diſtinctionem & conſubſtantialitatem. Firmiter credamus Patris & Filii vnam eſſe diuinitatẽ: & Patrem velle per Filium cognoſci: quia Filius in Patre eſt, & Pater in Filio.

Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor.

Patris & Filii omnia communia.

Quaſi diceret, Tanta eſt identitas inter me & Patrem, vt voces meæ illius ſint: & quæ facio, illius opera ſint. Philippe, propter indiuiduam naturæ voluntatíſque ſocietatem, ego ſemper in Patre ſum, & ille ſemper in me, per me loquens, per me miraculis ſuam declarãs virtutem: nihil EX MEIPSO, hoc eſt ex priuata authoritate aut loquor aut facio. Non ex me loquor quicquam, quod ille idem non loquatur per me: nec ex me facio quicquam, quod ille per me non ſimul operetur. Nihil habeo quiddam proprium quod meum & ſeparatum ſit à Patre, ſed omnia communia. Qui fieri igitur poteſt ò Philippe, vt inſeparabiles ſepares, & altero conſpecto, alterum deſyderes conſpicere, & altero cognito, credas alterum ignotum? Hic locus confirmatio eſt eius quod dixit, Qui videt me, videt & Patrẽ. Verba quæ ego loquor vobis, ſcilicet, QVI videt me, videt & Patrẽ, A MEIPSO non loquor, hoc eſt non ex priuata authoritate, ſed & Patris & mea, quæ vna & eadem eſt. Ergo doctrina quam vobis annuntiaui certa eſt, QVI videt me, videt & Patrem meum.

Pater autem in me manens, ipſe facit opera.

Patris & Filii indiuidua ſocietas.

Oſtendit CHRISTVS indiuiduam eſſe naturæ Patris & Filii ſocietatẽ. PATER IN me manens, id eſt Pater qui mecũ vnum eſt ſubſtantia, ipſe facit OPERA, quæ vobis exprimo. Dico, Lazare, veni foras: hoc quod loquor, ſimiliter & opus, quod eſt Lazari excitatio, SVNT nõ ex meipſo ſolo, ſed PATRIS in me manentis, hoc eſt ſunt cum ex me, tum ex Patre: quia opera Patris & mea, ſunt indiuiſa: atque ita etiam ſi ego faciam, Pater facit: & ſi Pater, ego facio.

Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?

Chriſtũ eſſe in Patre, & Patrẽ in Chriſto.

Quaſi diceret, Credite mihi, quia ego in Patre, & Pater in me eſt: id eſt, Credite omnia Patris eſſe quæ per me dicuntur aut geruntur, & nullum inter nos duos eſſe diſcrimen, quorum vna indiuiduáque eſt naturæ & voluntatis ſocietas. Atque oportet quum auditis Patrem & Filium, nihil aliud inquirere pro conſtituẽda ſubſtantiali cognatione. CHRISTVM itaque in Patre eſſe, & Patrem in CHRISTO eſſe, eſt Filium & Patrem vnà operari.

perari. Vnde CHRISTVS vult inferre hoc Enthymema, Ego & Pater vnà operamur, ergo mihi credere debetis: apertè inſinuans non aliter nos credere oportere, quàm ipſe velit, qui veritas eſt.

Alioquin propter opera ipſa credite.

A verbis ad opera appellat CHRISTVS: quaſi dicat, Si verbo credere nō ſuſtinetis, credite ſaltem ſignis & operibus quæ de verbo & doctrina mea teſtantur, & quibus Pater de me teſtatus eſt. Siquidem opera & ſigna, verbi teſtimonia ſunt. Opera quæ vobis oſtendi, Deo digna & homine maiora, debuerant vobis facere fidem, Patris eſſe quicquid ex me proficiſcitur, me ſimul cum Patre operari, me Deum eſſe cum Deo Patre, Filium Dei, nihil à meipſo loqui & facere, eandem nobis mētem eſſe, eandem voluntatem, eandem vim & naturam. Hoc igitur credite, hoc tenete, hoc animis veſtris infixum habete.

Miracula ſunt verbi teſtimonia

Amen amen dico vobis.

Quia gloria Dei quæ per credentes in CHRISTVM propagatur, & vtilitas proximi poſtulat, CHRISTVS iurat, & præmiis ſuos ad fidem ineſcat ac inuitat. Præmium eſt: omnia ſunt credētibus in CHRISTVM poſsibilia. Non abſimile tractatur Matthæi cap. 17. & Marci cap. 11. Obſerua: Quemadmodū præmium fidei, eſt omnium rerum poſſibilitas, ita incredulitatis præmium, eſt omnium rerum impoſsibilitas.

Fidei præmium.

Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.

Huius orationis Dominicæ ad diſcipulos ſtatus eſt, Non eſſe illis dolendum de diſceſſu eius, quandoquidem cederet illis in minus bonum: ſed ſtudioſius nitendum eſſe, vt muneri Euangelico fortiter ac diligenter obeundo ſeſe accingerent. QVI CREDIT IN ME, hoc eſt qui me excipit vt Deum, & certò ſtatuit apud ſe me eſſe ſalutem mundi, viam ad Patrem, vnum cum Patre eſſe, & extra me neque ſalutem neque Patris cognitionē eſſe, OPERA QVAE ego facio & ipſe faciet, id eſt huic credenti in me nihil impoſsibile erit. OPERA vocat cum externa miracula, tum interna: qualia ſunt tranquillare Euangelio conſcientias, & huiuſmodi quæ CHRISTVS communiter ad gloriam Patris operabatur, vt nō intelligas opus redemptionis quod tunc operabatur. ET MAIORA his faciet. Magna certè & admiranda Vnigeniti potentia, qui etiam aliis dare poſsit, faciant maiora quàm ipſe fecerit. Quid CHRISTVS pollicetur diſcipulis, quòd credentes maiora præſtabunt opera quàm ipſe fecerit, an maius eſt CHRISTI miraculis, vmbra corporis morbos depellere? id quod de Petro legimus Act. 5. Huic tamē æquale eſt quòd Chriſtus æmorrhoiſſam tactu fimbriarum ſanauit, Matthæi cap. 9. & adhuc excellit mortui Lazari reſuſcitatio. Quæ igitur maiora? Reſpondeo: Natura non potuerunt maiora facere: quid enim maius potuiſſent quàm verbo, mari & ventis imperare, morbos & dæmones pellere, mortuos reuocare in vitā? maiora numero & efficacia præſtiterūt, ſed Domini Spiritu, quoties gloria Dei poſtulabat miraculū. Ampliora fecerunt, quia in omnē terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum. Plures quoque gentes verbo Apoſtolico ad Euangelium & confeſsionem Chriſtiani nominis adductæ ſunt, quàm dum CHRISTVS in paruo orbis angulo, hoc eſt in Iudæa, prædicauit.

Credere in Chriſtum.

Opera.

Miracula diſcipuli operati ſunt maiora numero quàm Chriſtus.

Quia ego ad Patrem vado.

Dominus rationem & concluſionem omnium præcedentium quæſtionum, & conſolationum appendens, ait, QVIA VADO ad Patrem: quaſi dicat: Conſolamini: ego abitu meo nō pereo, ſed in propria permanebo dignitate in cælis: ego morte mea & reſurrectione auſpicabor regnū, vbi omnia impleam, dū plura & maiora donati meo Spiritu facietis. CHRISTVS enim glorioſus regnat ad dexteram Patris, reſidens, qui antequam crucifigeretur, non debuerat adeò inclareſcere & glorificari. Vnde tantam ſiue tam copioſam & numeroſam, vt ita loquar, ipſe in ſua carne mortali potentiam, quantam poſt aſcenſum ad Patrem in diſcipulis exerere non debuerat. Nam gloria CHRISTI per Apoſtolos erat illuſtranda, & nomen eius per vniuerſum orbem celebrandum: ac ita quod CHRISTVS cœperat in carne mortali, amplius & copioſius per Apoſtolos opus perficiendum voluit. Marci capite vltimo, Signa eos qui crediderint hæc ſequētur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, &c. Rogabis, Quid hoc eſt, QVIA VADO ad Patrem? ànne CHRISTVS vnquam à Patre abfuit? Nunquam abfuit, qui cum Patre & in Patre ab æterno eſt: ſemper æqualis Patri potentia, maieſtate, & gloria. Ipſum CHRISTVM

Chriſtum vadere ad Patrem

VADERE ad Patrem, eſt CHRISTVM, vt hominem, tranſire à ſtatu mortali ad immortalem, & ingredi per mortem & reſurrectionem in regnum Patris, ad dexteram eius conſidere, & omnium creaturarum dominium reuelatè accipere ac vindicare: non quòd non tantum poteſtatis prius habuerit, quum ab initio ſuæ incarnationis fuerit eiuſdem authoritatis & maieſtatis. Quam authoritatem & maieſtatem tempore ſuæ carnis diſsimulauit, & ſeipſum exinaniens, figura repertus eſt vt homo, affectibus corporeis, doloribus, & reliquis paſsionibus abſque peccato obnoxius, vt nos à morte redimeret. Itaque quod in ipſo latebat, & ab initio incarnationis ſuæ poſsidebat, hoc per reſurrectionem, aſcenſionem, ac Spiritus Sancti miſsionem reuelabatur. Aut dici poteſt, QVIA vado ad Patrem, id eſt, quia expedit hominum ſaluti, vt ego ad Patrem redeam: vos ſuffecti eritis in officium meum, & in vices Euangelicæ functionis ſuccedetis, vt credentes in me, eadem quæ ego feci, imò his maiora & ampliora faciatis. Ego in bonum veſtrũ vadam ad Patrem, omnia apertè & reuelatè in manu accipiens, vt potenter ſuper omnia quæ in cælo & terra ſunt, regnum obtineam. Quare de abſceſſu meo nolite turbari, ſed confidite. Ego tranſitu meo impetrabo etiam Gẽtibus ſalutẽ & Euãgelii reuelationẽ, quæ veſtro miniſterio in toto orbe fiet: fide viua ſtate, omnia etiam quanlibet aduerſa vincetis, nõ veſtra ſed mea virtute.

Et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.

Quaſi diceret: Simulatque ego ad Patrem venero, nihil eſt quòd ſolliciti ſitis. Nolite putare incredibile quod vobis pollicitus ſum. Bis eadem repeto, vt certiora vobis ſint quæ promitto: Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, quorum opus habueritis, & rogaueritis Patrẽ in nomine meo, ego vobis hoc faciam. IESVS CHRISTVS his verbis non tam viam aperuit ad Patrem, quàm vires accedendi donauit, & animos ad petendum addidit, vt tutò & facilè ipſum accedere precibus noſtris audeamus. Deinde ſubiecit orationem, vt medium quo optatũ finem cõſequamur. Appendit, IN NOMINE MEO, id eſt in virtute mea & meo merito: quoniam ante CHRISTI tempora inconſuetum erat (paucisſimis enim id contigit) quicquam à Filio peti, & per eum ad Patrem accedere. Huius myſterii & modi orandi fundamẽta iacere voluit, vt per Apoſtolos & orandi modũ & conſequendæ gratiæ ſpem ad nos tranſmitteret. Quum itaque ait PETIERITIS Patrem in nomine meo, ſignificat nos exaudiri propter nomen eius: nam orantes in nomine CHRISTI, credimus nos exaudiri propter CHRISTVM. Proinde poteſtatem ſuam declarans ait, EGO FACIAM, eadem potentia qua Pater: aut vt homo ego interpellabo & apud Patrem impetrabo vt accipiatis. Obſerua, CHRISTVM pro nobis interpellare apud Patrem. 1. Ioan. 2. Rom. cap. 8. Nunquam CHRISTVS fruſtra intercedit ac interpellat, ſed cum effectu impetrat vt petita accipiamus. Et hac de cauſa hæc omnia facit, vt clarificetur Pater in Filio. Quum audis IN nomine meo, aut nos per CHRISTVM donatos eſſe aliquo beneficio, & per ipſum nos exaudiri, caue credas ſeorſum quicquam à Patre dari, & ſeorſum à Filio: vna enim eadémque gratia eſt quæ à Patre & Filio proficiſcitur. Gratiarũ quippe diſtributio, ſicuti cætera omnia (ait Cyrillus) ex Patre per Filium eſt: per Filium autem vt non miniſtrum, ſed vt per coauthorem (vt ita dicam) & verè collargitorem. Vna enim deitatis natura eſt, quæ in Patre & Filio & Spiritu Sãcto verè atque catholicè ita creditur eſſe, vt nullam omnino diuiſionem, nullam (vt ſic dicam) dilacerationem patiatur. Quúmque nemo veniat ad Patrem niſi per CHRISTVM (vt ipſe ait) ianua & via reconciliationis hominum ad Patrem Filius factus eſt, dum homo factus eſt: & gratiam vnà cũ Patre ipſe diſtribuit. Ab vna enim natura & ab vno principio hæc fluunt: quod quidẽ principium in perſona Patris & Filii & Spiritus Sãcti eſſe intelligimus. Quare Filius Dei innotuit hominibus homo factus, vt credamus eum eſſe viam ad Patrem, eſſe ſalutem mundi, & in nomine eius Patrem eſſe rogandum, apud quem interpellans pro nobis vt homo ſemper exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Hæc tam ſancta myſteria ipſi Apoſtoli docuerunt, à quibus ad hæc vſque tempora & finem ſeculi deriuatur & fluit tam ſalutaris doctrina verbo & fide amplexanda.

Petendũ Chriſti nomine.

Nomen pro merito.

Orantes in nomine Chriſti.

Vt glorificetur Pater in Filio.

Quia vna eadémque eſt Patris & Filii gloria, omnia quæ nomine meo facietis, cedẽt in Patris gloriam. Glorificabitur tum demum Pater per Filium, miſsione Spiritus Sancti, qui ſolus cognoſcens quid gloriam Dei promoueat, excitabit credentes vt glorificent Patrem in me, quando hunc titulum & hanc gloriam dabunt Patri, quòd precantium exauditor eſt per me: quos quanlibet longa oratione orantes, niſi interceſſor fuero, non exaudiet.

Glorificare Patrem in Filio.

Chriſti

CHRISTI itaque Spiritu per Chriſtum donati, omnem gloriam non nobis, ſed Deo Patri dabimus tranſcribemúſque, qui proprium Filium ſuũ pro ſalute noſtra, non ex meritis noſtris aut noſtra iuſtitia, ſed ex ſua ineffabili miſericordia tradidit. Hæc dum cognoſcimus & gratias agimus, glorificamus Patrem per Filium: & quum glorificamus tam potentem & liberalem in nos Filium, glorificamus & qui tantum genuit Filium.

Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

Hæc toties repetita alacres nos reddunt, & obfirmant aduerſus inferorũ portas. Quũ dicit, SI QVID petieritis me, oſtendit ſe Deum eſſe, ſicut ſuprà, Creditis in Deum, & in me credite. Si quid petieritis me Deum, IN NOMINE meo, id eſt credentes in me, & certò apud vos ſtatuentes vos exaudiri per me CHRISTVM verum Deum & hominem, mediatorem Dei & hominum: HOC FACIAM, id eſt effectum reddam. Hæc verba ſunt promiſsio exauditionis. Ergo exauditio propter promiſsionem CHRISTI certa eſt: & audenter animo, & firmo orandum eſt. Obſerua: quũ dicit SI QVID petieritis me, oſtendit ſe idem cum Patre eſſe, vnam & æqualem potentiam habere. Atque confirmans ſermonem ſuũ ſecundò dixit, HOC faciam: vt oſtendat quòd ipſe id authoritatis & potentiæ habet, vt faciat: & nõ indigeat ſubintroducta & aduectitia virtute. Hæc omnia dixit diſcipulis, ne quum audiunt ipſum abiturum ad Patrem, turbentur, putantes ipſum morte ſua obſcurari & perire, ſed meliora ſperent, dum abiens clarior fiet, & ſuis ad maiora opera facienda vires ſit daturus.

Probatur Chriſtus eſſe Deus.

Exauditionis promiſsio.

Si diligitis me, mandata mea ſeruate.

Signum vulgaris & ciuilis amoris in me exhibetis, quum videamini propter meum hinc abſceſſum tanto mœrore affici: ſed ſi ardentis & nunquam perituri amoris argumentum præſtare vultis, (vt meritò & iure optimo debetis) certiores de perſona & doctrina mea facti, ipſa re declarate charitatem erga me: declarabitis autem, ſi ſtudioſè ſeruaueritis non legem, quam mox ſum abrogaturus, ſed MANDATA MEA, hoc eſt præcepta quæ dedi vobis, ſcilicet vt in me credatis, in nomine meo oretis Patrem, & inuicem diligatis ſicut dilexi vos. Non putauerim hoc eſſe diligere me, ſcilicet triſtari & mœſto vultu eſſe, ſed verè credere his quæ vobis annuntiaui iuxta Patris præſcriptum. Monui vos ne terreamini àb his qui occidunt corpus. Quare ſi me diligitis, obſeruate hoc, & nolite ob mortẽ meam corporalem breui duraturam eo mœrore affici quo videamini animos deſpondere. Rogabit quiſpiam: Quis verus amandi modus, & quibus rebus verus conſtatur amor? Reſpondeo: Quemadmodum nec virtutis vires nudis verbis conſiſtunt, nec vera pietas ſolo verbo confirmatur, ſed bonis operibus & animo probè affecto cognoſcitur: ita mandatorũ Dei obſeruatio, index eſt germanæ charitatis erga Deũ. Hoc aperte docuit CHRISTVS (Matthæi cap. 7.) dicens, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei. Colligamus ex his: abſolutus fidei terminus, & dilectionis Dei manifeſtatio, eſt mandatorum Euangelicorum cuſtodia & obſeruatio: quæ mandata & Patris voluntatẽ ac ſermonẽ CHRISTVS non vt Prophetarum aliquis & homo ſimplex ac miniſter, ſed vt conſubſtantialis & idem natura cum Patre ſicut Filius à ſubſtantia Patris natus, ſicut verbum & ſubſtantia & conſilium Patris, verba nobis Patris & ſua loquutus eſt.

Amor non vulgaris Apoſtolorũ in Chriſtũ.

Charitatis non ficta ſignum.

Et ego rogabo Patrem.

Occupatio eſt, ne reſponſarent Apoſtoli, dicentes, Quis nõ mœrore afficeretur ac triſtitia, dum audiret ſe multo priuatũ iri ſolatio & refocillatione, quam ex ſui Domini præſentia accipit? Reſpondet Dominus, non priuabimini cõſolatione. Expedit quidem totius orbis ſaluti, vt hanc meam præſentiam à vobis ſubducam, nec tamen abiens deſtituam vos deſolatos: nam poſteaquam ad Patrem abiero, rogabo illum. Rogat CHRISTVS, vt homo, mediator noſter & Pontifex apud Patrem, 1. Ioan. 2.

Chriſtus vt homo rogat.

Et alium Paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiſcũ in æternũ.

Ego ſubductus à vobis, impetrabo à Patre, qui mihi nihil negat, ille vt mittat vobis ALIVM PARACLETVM, id eſt conſolatorem, tutorem ac gubernatorem, VT MANEAT vobiſcum in æternum: hoc eſt qui ſemel miſſus nunquam abeat à vobis, ſicut ego nunc per crucem ex hoc mundo auferor. Donatio ſiue miſsio Spiritus Sancti, eſt effectus abitionis CHRISTI ad Patrem, ſeu mortis & reſurrectionis CHRISTI. Ad Epheſ. cap. 4, Aſcendens CHRISTVS in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona ho-

Paracletus.

Spiritus Sancti miſsio, eſt effectus abitionis Chriſti ad Patrem.

minibus: hoc eſt, CHRISTVS ſua morte & reſurrectione meruit nobis miſsionem Spiritus Sancti, qui noſtras infirmitates iuuat, vt credamus & oremus quomodo oportet. Nóſque ex carnalibus reddit ſpirituales, ſuggerens credenti omnia quæ ſunt ad ſalutem.

Spiritus ſanctus per dona ſua in nobis manet. Dona Spiritus ſancti duplicia. Spiritus ſanctus perſona Trinitatis.

Obſerua: Spiritus Sanctus manere in nobis dicitur per ſua dona: quorum alia ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt fides viua, ſpes, & charitas quæ non excidit, ſed permanet, 1. Corinth. cap. 13. alia ſunt ad manifeſtationẽ Spiritus. 1. Corinth. cap. 15, Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus, &c. ALIVM Paracletum, Spiritum Sanctum appellat, non quia Patri, & Filio cõſubſtantialis non ſit, ſed quia in propria perſona & ſubſiſtentia eſſe intelligitur. Spiritus enim neque Pater eſt, neque Filius, ſed Patris & Filii Spiritus eſt, ab vtroque veluti ab vno principio procedens. Alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus. Neque eſt aliud à Patre & Filio, quibus eſt cõſubſtantialis: neque minor, neque maior: ſed per omnia æqualis.

Sabellii cõfuſio Macedonii confutatio.

Faceſſat hinc Sabellius dicens, vnam perſonam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ecce, audit, Alium Paracletũ dabo. Cõfundatur Macedonius, qui dicit alterius ſubſtantiæ eſſe Spiritum, & minorem Filio. Ecce, audit Spiritum eſſe perſonam ſicut & Filium: Ergo quum Spiritus ſit diuina perſona, oportet Spiritum conſubſtantialem eſſe Filio, ſicut & Filius conſubſtantialis eſt Patri. Catholica fides conſtanter confitetur trium perſonarum in diuinis vnam eſſe diuinitatem, æqualem gloriam, & coæternam maieſtatem.

Paracletus.

Obſerua: PARACLETVS per e, ſcribendũ in penultima, eáque producenda, quũ Græcis [illegible] per vocalem, η, quæ mutatur in e longam, ſcribatur. Latinè dicitur Conſolator, Aduocatus.

Spiritum veritatis.

Spiritus officia. Spiritus quae dicitur.

Expendit, quis ſit Spiritus, & quæ ſint eius officia in Eccleſia Dei. SPIRITVS hoc loco ſpiritualem ſubſtantiam ſonat. VERITATIS dicitur, quia ſuapte natura veritas eſt, & à veritate diuina procedit. Eſt & ab effectu Spiritus veritatis: eſt enim afflatus quo Deus inducit nos in omnem veritatem, & aſpirat corda noſtra, & accendit ea ad ſancta, pia, & iuſta, recta & diuina. Patris Spiritus eſt: Filii Spiritus eſt: quem Pater ſimiliter & Filius dat: non vt alienum & aduentitium de foris, ſed vt proprium, & ſibi conſubſtantialem largitur.

Spiritus veritatis.

Ioan. cap. 20. dicebat CHRISTVS, Accipite Spiritum Sanctum, & quorum remiſeritis peccata, &c. Aut SPIRITVM veritatis dixit, hoc eſt Spiritum non veteris Teſtamenti (vmbram enim & figuram patres in eo receperant) ſed noui Teſtamenti, hoc eſt Euangelii, quod eſt veritas. Quaſi dicat: habebant quidem in lege Spiritum, ſed in figura, & vmbroſum: nunc autem reuelatè habebitis, qui vobis arcanis afflatibus ſuggeret omnium veritatem, quæ nunc veluti per ſomnium ac nebulam intelligitis. Erítque vobis pignus mei peculiare, & arrabo certificans vos, & quotquot in me credituri ſunt, quòd per me ſitis Filii Dei. 2. Corinth. 1, Qui autem confirmat nos vobiſcum in CHRISTO, & qui vnxit nos, Deus, qui ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Proinde hic Spiritus in nobis nõ manet otioſus: nam quum nos repetiat adhuc infirmos, carnales, & affectibus carnalibus obnoxios, ipſe ſubinde infirmitatem expurgat, & affectibus carnalibus dominatur, ac in locum affectuum carnalium ſuos fructus reponit: quos Paulus ad Galat. cap. 5. enumerat. Fructus autem Spiritus, eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Quòd ſi Spiritu (ait Paulus inibi) facta carnis mortificaueritis, viuetis. Nã quicunque Spiritu Dei ducuntur, ii ſunt Filii Dei.

Spiritus quare dicebatur ante Chriſti aduentum non eſſe.

Nónne Apoſtoli prius habuerũt Spiritum Sanctũ? an & Patriarchæ Spiritu non fuerunt donati? Reſpondeo: Patriarchæ, Prophetæ, & quotquot fuerunt pii, ante legem & in lege, Spiritum Sanctum Paracletum habuerũt, qui ipſos docuit, & in omnibus aduerſis eſt conſolatus: ſed quia ſignis externis non erat reuelatus Spiritus, nondum dicebatur eſſe, qui tamen eſt ab æterno. Die Pentecoſte miſſus, hoc eſt reuelatus eſt Spiritus perpetuus piorum credentium conſolator: ſicut ſcribitur Actorũ cap. 2, Vt in CHRISTVM credentes, Spiritu Dei Sancto confirmentur, intus doceantur, & adornati adoptione filiorum Dei, omnium bonorum participes fiant. Obſerua: Quum Spiritus Sanctus ſit Spiritus veritatis, deducens nos in omnem veritatem, conſequens eſt vt omnis doctrina quæ à Spiritu Dei non eſt, prorſus vana ſit.

Quem mundus non poteſt accipere.

Mundus nõ eſt capax Spiritus.

CHRISTVS ſuos amplius conſolaturus, præſtantiam Sancti Spiritus explicat, ſimul & eximium Patris in ipſos amorem & incomparabilem dignationem: vt qui daturus ſit diſcipulis Spiritum, QVEM MVNDVS non poteſt accipere: hoc eſt, cuius Spiritus mundus, ſiue homines terrenis ac falſis bonis inhiantes, non ſint capaces.

Quia

Quia non videt eum, nec ſcit eum.

AEtiologia eſt. Rationem reddit cur mundus non ſit huius Spiritus capax: Quia quũ Spiritus ille, cæleſtis ſit, & mundus habeat oculos craſſos, qui non niſi craſsis ac terrenis delectantur: neque videt, neque nouit illum: non habet oculos contempetatos, ob id non videt. Qui quum cæcus ſit & ignorans, nec videt fide, nec nouit, id eſt nec credit in eum. Non habet mundus inuiſibiles oculos, quibus inuiſibiliter videtur Spiritus Sanctus: qui tacitus arcanis animi ſenſibus illabitur, ſicubi ſedem congruam repererit. Obſerua: His verbis VIDET & SCIT, contemplationem & viſionem ſignificat. Quicquid noſtrum eſt ex ſe, neque videre neque cognoſcere poteſt Spiritũ: quum, ſi velimus hunc habere Spiritum, ſequentes CHRISTVM, oporteat abnegare noſmetipſos. Qui enim vult me ſequi (inquit CHRISTVS) abneget ſemetipſum, & ſequatur me. Ergo qui huius mundi ſunt ſapientiſsimi, ſanctiſsimi, ditiſsimi & potentiſsimi (quos mundus ſuſpicit ac miratur) neque vident, neque cognoſcunt Spiritum Dei: nam ſibi placent: & vt eſt in Pſalmo, Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram, ſuas ſycophantias noctes ac dies exercent, ſolam laruam & ſpeciem externam ſuſpiciunt ac colunt. Quæ quũ Spiritus Dei arguat, illum reſpuunt, non admittunt, illius capaces nõ ſunt. 1. Corinth. 2, Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus. At quos mundus abiicit vt viles & ſtultos ac purgamẽta mundi, hi ſunt Spiritus Dei capaces, & apud Deum ſapientes.

Mundus cæcus.

Oculus inuiſibilis.

Quare mundi ſapiẽtes nõ ſunt capaces Spiritus.

Vos autẽ cognoſcetis eũ, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

Quia ex Deo nati eſtis per fidem in me, vos quidem cognoſcitis Spiritum nondum reuelatè: ſed ſi ſpretis huius mundi præſtigiis, doctrinam meam & vera bona ſectemini, reuelatè & manifeſtè cognoſcetis eum: quoniam non ſolùm veniet ad vos, quemadmodum ego veni viſibilis, ſed etiam (vt iam vobis promiſi) permanebit apud vos: nec ita morabitur apud vos quemadmodum patronus apud clientem: ſed in vobis erit, hoc eſt illabetur animis veſtris, quibus adhærebit reddẽs teſtimonium ſpiritui veſtro, quòd eſtis Filii Dei: eritque vnus Spiritus in omnibus, qui vos per omnia comitabitur: & illo doctore cognoſcetis quæ à Deo vobis donata ſunt. 1. Corinth. 2, Nos autem (inquit Paulus) non Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Quare filioli mei (quos vtcunque verbo cæleſti genui licet adhuc rudes, donec adoleſcatis ad robur Euangelicum) nolite animos deſpondere, quia non erit longum interuallum quum hic Spiritus conſolator ad vos venturus eſt. Obſerua. Permanebit & erit in vobis Spiritus, Ergo credentes ſunt templum Spiritus Sancti, vt docet Paulus 1. Corinthiorum cap. 6.

Illabi animis noſtris dicitur Spiritus.

Credentes ſunt templũ Spiritus.

Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

Tertia ratio eſt qua CHRISTVS volens diſcipulis eximere de ſuo abitu mœrorẽ, promittit oſtenſurum ſe rediuiuum illis à reſurrectione, nõ autem mundo. Alluditque cũ ad morituros qui hæredibus proſpicientes, deſignant tutores, tum ad viſitationem Apoſtolorum ſuo aduentu poſt reſurrectionem factam. Quanquam (inquit) ad tempus abeo, nec amplius mortalis cum mortalibus victurus ſum: ego tamen interea nõ relinquam vos orphanos, & mei ſolatii deſtitutos. Rurſus poſt triduum veniam ad vos. Turbamini quòd audieritis dicentem me miſſurum alium paracletum, quaſi verò me vltrà non ſitis viſuri. Ego priuſquam ad Patrem poſt hunc mortalem meum diſceſſum remigrem, VENIAM AD VOS, hoc eſt exhibebo me immortalem & conſpicuum veſtris oculis. Proinde mũdus exiſtimabit vos orphanos, qui neque videt neque agnoſcit veſtrum Patrem, neque amicos veſtros, quos ſicut & me odit: ſed ſtatim à reſurrectione non ſolùm me veſtris oculis obiiciam, verumetiã veniam, ſcilicet Spiritu conſolatore, tutore, & gubernatore: è quo, vt maximè coram mundo videamini Patre & amicis deſtituti, vos tamen Deum, vt patrem acclamabitis, qui non relinquet vos, ſed præſtò erit, & paterno affectu in omnibus quamlibet duris, vos adiuuabit. Magna eſt hæc piorum conſolatio, quum audiunt CHRISTVM non relicturum ſuam Eccleſiam, cuius Spiritus Sanctus eſt & tutor & pater. Totus hic locus verſatur in compendio & vtilitate ſeu fructu quem nobis produxit abitus CHRISTI ad Patrem. Obſerua. Vox ORPHANVS media breui, ſonat orbum parentibus, ac deſtitutum præſidiis amicorum.

Spiritus Sãctus promiſſus diſcipulis & credẽtibus.

Orphanus.

Adhuc modicum & iam me mundus non videt.

Poſt ſuauiſsimas conſolationes, repetit crucem ſuam: rem profectò diſcipulorum pa-

lato non congruam: ſed conſultò amara dulcibus commiſcet, vt facilius calicem hauriant, & calicis vberrimum conſequantur fructũ. Subducã me paulò pòſt per mortem ab oculis mundi, vt tum ſim inuiſibilis mũdo, hoc eſt his qui temporalia æternis, & terrena cæleſtibus anteponunt. *Mundus.* Obſerua. Non ſit tibi moleſtum in hoc contextu quòd verbis præſentis temporis pro futuris, & futuris pro præſentibus vſus ſit interpres. Hebræis ſanè hoc ſolenne eſt, temporibus, præſenti, præterito & futuro, inuicem commutatis vti. *Hebraiſmus de vſu temporum.*

Vos autem videbitis me: quia ego viuo, & vos viuetis.

Rurſus dulcia miſcet amaris, vt facilius abitum ſuum (quem vt ſibi amarum & durum ſentiebant) ferrent. Huius ſermonis ſenſus eſt: Quum ego eam vitam viuã quæ nulla poteſt morte extingui, certò apud vos ſtatuite, quòd licet mors & ſepulchrum me ſubſtrahat ab oculis & conſpectu mundi, videárque inſipientium oculis mori, ego tamẽ ſemper viuo etiam in media morte, reuiſámque vos, & me rediuiuũ corpore vobis exhibebo: ET VOS VIVETIS, id eſt non ſolùm ego viuam, ſed vos quoque in me credentes viuetis, etiam morientes. *Etiam morientes viuimus.* Moriemini quidem corpore, non autem Spiritu, quo ſemper mecum viuetis. Et quemadmodũ mors mea facta eſt ad vitam, ita etiam ſi vos moriamini, imò ſi daretur millies occidi, viuetis. Cur ita? Quia ego viuo, ſúmque ego vita, mortem extinguens: ergo vos mihi (qui ſum vita) inſiti, & fide adhærentes viuetis, & vita non priuabimini, vtvt mundus vobis aduerſetur, & vos interimat. Obſerua. Poſtquam hinc abijt CHRISTVS, inuiſibilis factus eſt terrena ſapientibus: viſibilis autem viris piis & ſanctis, hoc eſt credentibus in ipſum. Diuinum enim & intellectualem fulgorem & cognitionem congruam in animis eorum Spiritus inſerit, & oculos cordis mirum in modum illuminat. Beati mundo corde, (dicebat ille,) quoniam ipſi Deũ videbunt. Inuiſibilia ipſi mundo fide videtur. Piorum & credentium oculus, eſt fides: qua vſque ad CHRISTVM ſedentem in dextera Patris & videre & penetrare poſſunt. *Oculus piorũ.*

In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in Patre meo.

Iam quarta ratione cum diſcipulis agit, ab vtilitate, ne ob abitum ſuũ ad Patrem tanto mœrore premãtur, quo putarent de CHRISTO actum eſſe. IN ILLO DIE, id eſt die Pentecoſtes, quo ego reuelatè mittam Spiritum Sanctum, VOS COGNOSCETIS, ſupple ex reuelatione Spiritus Sãcti (qui animis veſtris illapſus, docebit vos) QVIA EGO SVM in Patre, id eſt quòd ſum naturaliter in Patre, ex ipſo natus: quòd Pater omnia ſua bona ab æterno effuderit in me, non illa deſerendo, ſed eadem communicãdo: quòd ſum expreſſa Patris imago: & quòd me tanquam legatum in hunc mundum miſit: quòd ſum eiuſdem eſſentiæ, ſubſtantiæ, naturæ, voluntatis & operationis cũ Patre, Deus verus cum Patre Deo, Filius Dei & ſalus mũdi. *Doctrina Spiritus.* Aut ſcitis QVOD EGO IN PATRE, id eſt quòd à Patre nõ ſum ſeparatus ſubſtãtia & eſſentia, ſed idẽ ſum ſecundũ ſubſtantiam ſeu eſſentiam.

Et vos in me, & ego in vobis.

Spiritus ille vobis reuelabit quòd VOS IN ME eſtis, per ſuſceptionem fidei viuæ, & meorum ſacramentorum, ac per dilectionem & obſeruantiam Euangelii. ET EGO IN VOBIS, ea ratione qua homo factus ſum, hoc eſt docebit vos perfectos eſſe Filios Dei adoptione, & diuinæ naturæ participes, ac mea me bona vobiſcum communia habere. *Spiritus reuelat nos eſſe in Christo. Piorum conſolatio.* Proculdubio CHRISTVS in nobis per Spiritum Sanctum corruptibilitatem noſtrã cum incorruptibilitate permutat, & vetuſtum hominem ſingulari & planè diuina metamorphoſi in nouam creaturam transformat, quũ opera Spiritus Sancti veterem Adamum exuimus, & nouum induti, noua ſumus creatura in CHRISTO IESV. *Metamorphoſis ſpiritualis. Noua creatura in Chriſto.* Ideo Paulus dixit ad Rom. cap. 8, Siquis autem Spiritum CHRISTI non habet, hic nõ eſt eius: ſi autẽ CHRISTVS in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem. Quòd ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit IESVM à mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit IESVM CHRISTVM à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis. Rurſum ad Coloſſ. cap. 3, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius qui creauit illum. & 2. Corinthiorũ cap. 5, Si ergo in CHRISTO noua creatura, vetera tranſierunt: ecce facta ſunt omnia noua. Quòd autẽ per Spiritum in nouam creaturam & vitam æternã reformati ſumus, teſtatur Dauid, clamans ad Deum, Pſalmo 103, Aperiente te manum tuam, omnia replebuntur bonitate: auertente autem te faciem, turbabuntur; auferes Spiritum

ritum eorum,& deficient,& in puluerem ſuum reuertentur.Emitte Spiritum tuum,& creabuntur,& renouabis faciem terræ. Cõtemplâre hoc loco quomodo ablatio Spiritus propter peccatum,ad interitũ nos reduxit: quando autem miſit Deus Spiritũ ſuum ac nos naturæ ſuæ participes effecit, facies terræ per Spiritum renouata eſt. In nouam enim vitam reformati ſumus, abiicientes longè corruptionem propter peccatum acceptam, & nouam creaturam induti,vitam æternam gratia Domini noſtri IESV CHRISTI adipiſcimur. Hic locus nobis aperit myſterium vnitatis Eccleſiaſticæ ſecundum vnionem Spiritus interni,inter caput & membra,quæ eſt propter Filium Dei incarnatum. IESVM enim eſſe in nobis,eſt nos eſſe mẽbra IESV, eſſe & pendere ab eo per ſpirituale vnionẽ, quam Paulus Rom.cap.12.apertè explicat,dicẽs,Multi vnũ corpus ſumus in CHRISTO. & ad Epheſ.cap.5,Mẽbra ſumus corporis Chriſti,de carne eius & de oſſibus eius. Sacramẽtũ hoc magnũ eſt.Ego autẽ dico in Chriſto & Eccleſia. Eſt profecto CHRISTVS veluti perſona horũ membrorum,hoc eſt filiorum per adoptionem,ſeu cui membra vniuntur,& ipſe nobis eſt vt perſona in membris ſuis,& nos ſumus in illo,vt membra in perſona. Magnum & admirabile eſt hoc Sacramentum, fide & ſpirituali ſtudio contemplandum.

Spiritus ablatio interitus eſt.
Facies terræ renouata.
Ieſum eſſe in nobis.

Qui habet mandata mea,& ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.

Eleganti hac gradatione CHRISTVS redit ad exhortationem, qua hortatur diſcipulos,potius obſeruantiæ mandatorum Dei,quàm mœrori de ſuo abſceſſu ſint attenti, vt ſe germanos ac veros CHRISTI diſcipulos oſtendant, dum germana dilectione erga ſuum dominum flagrabunt. QVI HABET mandata mea,id eſt qui fidem ſuſcepit & tenaci memoria candidam Euangelicorum præceptorum cognitionem retinet: qualia ſunt, de ſui abnegatione,de contemnenda vita præſente, & ponenda anima pro CHRISTO, de ferendis iniuriis,de tollenda cruce. Hæc & huiuſmodi qui ex animo ſuſcepit,& diligẽti cuſtodia(ne diabolus tantum furetur theſaurum) SERVAT EA, id eſt ſecundum ea viuit, ILLE EST qui me diligit, id eſt is verè probat ſe mei ſtudioſiſsimum. Eſt re vera perfectus pietatis alumnus,qui fide atque operatione in Chriſto ſanctè viuere cognoſcitur.

Mãdata habere
Euangelica mãdata.

Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo.

Ad ſui amorem inuitat CHRISTVS, argumento à præmio: QVI DILIGIT me,id eſt qui credit in me, & qui ſingulari amore in me exardet,copioſum cõſequetur fructum. Quale præmium inuenietis profectò diligetur à Patre meo,& ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Hunc Deus Pater, & nec minus Filius amabit.Sunt enim Pater & Filius modis omnibus vnius ſubſtantiæ,vnius voluntatis & vnius intenſionis.Obſerua: Neceſſarium eſt Deum diligere nos,antequam poſsimus Deum diligere. 1.Ioan.cap.4,Nõ quaſi dilexerimus Deum,ſed quoniam ipſe prior dilexit nos.Quare,hoc præmium,ſcilicet diligi à Patre (ſi dilexerimus CHRISTVM) denotat effectum, vt puta plenitudinem gratiæ,donum perſeuerantiæ, & huiuſmodi bona, quæ in præmium dilectionis qua diligimus ſiue in Chriſtum credimus,donantur.Ad hunc modum prius diligimus Deũ quàm ipſe nos, id eſt prius operæpretium eſt diligamus, & in CHRISTVM credamus, quàm quòd diligamur à Patre,id eſt quàm præmia habeamus.Amorẽ tamen & fidem in CHRISTVM non habemus,niſi fauore ſuo prius nos afflauerit & amarit.

Dilectionis Chriſti præmiũ
Deus prior nos dilexit.

Et ego diligam eum.

En præmium dilectionis noſtræ erga CHRISTVM, quo inuitat nos ad ſuam dilectionem exercendã. Quia amor Patris non eſt ſine amore Filii, quum idem ſit amor vtriuſque: eiuſdem enim ſunt voluntatis: & quæcunque facit Pater,hæc & Filius ſimiliter facit. Quia ergo diligens CHRISTVM, diligitur à Patre, ſimiliter & à Filio diligitur.

Et manifeſtabo ei meipſum.

Hoc tertium præmium dilectionis noſtræ erga CHRISTVM. Qui CHRISTVM vnicè diligit, hunc CHRISTVS ſui reditus participem faciet: quandoquidem ſuo afflatu in animos ſuorum ſeſe exeret & inſinuabit, vt in afflictionibus & preſſuris ſentiant ſe non deſtitutos: vt qui conſolationem experturi ſint,& in media etiam morte vitam præſentem ſenſuri. Quòd ſi rogaueris: Quid eſt Deum nobis ſeipſum aperire? Eſt ſentire in aduerſis præſentiſsimum Dei fauorem, vt in aduerſis conſolationem, & in morte vitam. In his ſolet ſe Deus ipſum reuelare. Aduerte, dixit MANIFESTABO: quia poſt reſurrectionem manifeſtaturus erat ſeipſum diſcipulis cum diuiniore corpore, ne putarent ipſum eſſe aliquod ſpectrum, aut phantaſma eſſe. Hoc voluit illos præ-

Manifeſtatio Chriſti à Spiritu.

monere, ne poſtea diſcrederent, ſed reſurrectionem, & quæ illis credenda & facienda admandauerat, tenaciore memoria tenerent, & ea obſeruarent. Obſerua: Viris ſanctis & piis ſummum præmium eſt manifeſtatio ſeu viſio Dei: in quibus CHRISTVS per Spiritũ fulgebit, ſingula illuminans, & ineffabili ſplendore mentes eorum ad ſuam cognitionem origens. Quod autem CHRISTVS per ſuum Spiritum in nobis loquatur, audi Paulum 2. Corinth. cap. 13, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur, CHRISTVS? Hoc certè futurum præcinebat Dauid, Pſalmo 48, dicẽs, Audiam quid loquatur in me Dominus. Rogabis: Quid Dominus in ſanctis loquitur per Spiritum? dico: Loquitur reuelando myſteria: & quæ rectè intellexerunt, iure optimo prædicant. Huc pertinet quod Paulus ait, 1. Corinth. cap. 7, Puto quòd & ego Spiritũ Dei habeam. 1. Corinth. 2, Nos autem ſenſum CHRISTI habemus. Aut, vt legit Cyrillus, nos verò CHRISTI mentẽ habemus. Mentem CHRISTI, Spiritum appellant. Ad hæc facit quod ſcribitur 1. Ioánis cap. 5, Et ſcimus quoniam Dominus IESVS venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum Deũ, & ſimus in vero Filio eius. Obſerua: ET manifeſtabo meipſum: Græcis legitur ἐμφανίσω, quod magis ſignificat & clam iudicare. Vnde & ἐμφανὴς, Emphaſis dicta, quòd tacitã habeat vim: ídque magis congruit cũ afflatu quo ſe Deus inſinuat in animos ſuorũ.

Præmiũ piorũ.

Chriſtus per ſuum Spiritum nobis loquitur. Chriſtus quæ in ſuis loqui dicitur.

Mens Chriſti.

Emphaſis.

Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotes.

Quum Dominus promiſiſſet ſanctis præcipuam quandam cognitionem, qua expreſſior fulgeret myſteriorum notitia, aliis verò non item, qui non ed probitatis peruenerunt, vt dono Spiritus, cognitionem rerum ſupernaturalium conſequi poſſent: aut quum indicaſſet quòd non ſolùm rediuiuus à morte amicis ſuis frequenter ſeſe contuendum præberet, ſed etiam quòd totum ſeſe in animos diſcipulorum per ſuum Spiritum exereret, & poſtremò venturus eſſet in maieſtate Patris omnibus conſpicuus, hunc ſermonem non ſatis intelligens, rudis adhuc diſcipulus Iudas, non ille Iſcariotes proditor, ſed frater Iacobi Alphæi, Lebbæus cognomento, diſcendi gratia, & ex charitate interrogat CHRISTVM, non ſine mœrore metúque perturbatus. Vnde non magis appoſitè hic Iudas Lebbæus, quàm ſuprà Thomas & Philippus, interrogauit,

Domine, quid factum eſt, quia manifeſtaturus es nobis teipſum, & non mundo?

Lemures.

Mœrore perturbatus Iudas, opinabatur Dominum ſic appariturum amicis, quemadmodum lemures & ſpectra nocturnis tenebris aliquando ſeſe offerunt, aut quemadmodũ in ſomnio viſa quædam occurrunt ad terrorem verius quàm ad ſolatium. DOMINE, captat beneuolentiam, QVID factum eſt? quid accidit noui? quid ex te audio, quòd qui nunc omnibus conſpicuus es, poſteaquam abieris ad Patrem, & redieris ad nos, tunc non ſis appariturus MVNDO, id eſt hominibus qui in mundo ſunt, ſed nobis duntaxat? An non & nos in mundo ſumus? an non & nos mundi pars ſumus? Qui fieri poteſt nobis ſis viſibilis, ſi cæteris mundum incolentibus fueris inuiſibilis? Profectò ſi te nobis manifeſtaueris, eris & mundo manifeſtus, aut non aſſequimur quod nobis narras. Præ multa admiratione ac ſtupore hæc loquebatur Iudas Thaddæus, cuius etiam epiſtola eſt quæ inſcribitur Iudæ. Obſerua: Hæc ſententia, QVID factum eſt, ſiue Quid accidit, eſt ſermo prouerbialis de re noua ſubitáque.

Parœmia de re ſubita.

Reſpondit IESVS, & dixit ei.

Dominus IESVS ſciens ſuos nondum eſſe capaces myſterii reſurrectionis, quomodo idem corpus ſepulturæ mandatum & mortuum reſurgat immortale & incorruptibile, non reſpõdet apertè ad id quod rogabat Iudas: ſed enarrat ea quæ oportebat magis infixa eſſe animis illorum. Addens notulas & ſigna, quæ argumento ſunt quibus Filius Dei manifeſtetur. Notulæ ſunt, Dilectio & obſeruantia mandatorum Dei.

Manifeſtationis Chriſti notulæ.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.

Apertius pergit CHRISTVS declarare quid illud ſit quod dixit ſe manifeſtandum fore diſcipulis, non mundo: quaſi dicat, Non paſsim omnibus conceditur huius gratiæ virtus, hoc eſt hæc mei manifeſtatio: ſed eis tantummodo qui ſic me diligunt, vt mandata mea ſeruent. Ideo non manifeſtabo me mundo, quia veram charitatem non induit: quam manifeſtat obſeruatio mandatorum: neque me diligit mundus, neque mãdata mea ſeruat: ſed ſiquis diligit me non fictè, ſed ex animo, germanum illum amorem exhibebit, non mœrore, ſed obſeruatione mandatorum meorum. Huic verè apparebo, & meipſum manifeſtabo.

feſtabo. Obſerua: Hæc duo coniungit CHRISTVS, Diligere, & Seruare ſermonem: vt is verè credere dicatur, qui purè & ex animo verbum Dei excipit, & id curat. Siquidem hypocritæ CHRISTVM in ſpeciem diligunt. Non enim ex animo diligit, qui Domini ſui iuſſa negligit. Nec ſatis eſt accepiſſe præcepta CHRISTI, niſi meminerit: nec ſatis eſt meminiſſe, niſi illa ſeruet. Hæc qui præſtiterit, verè diligit CHRISTVM. Siquis rogauerit: Quis eſt verbi Dei fideliſsimus cuſtos? Reſpondeo: Non caro, non humana ratio, ſed fides viua. SERVAT ſermonem Domini, qui credit ipſum verũ & ſaluificum eſſe, eíque toto corde ſtudet vt impleat.

Diligere & Seruare ſermonem. Dilectio germana. Sermonis Chriſti cuſtos.

Et Pater meus diliget eum.

Qui diligit CHRISTVM, & mãdata eius ſeruat, honorat Patrem, ex quo Filius naturaliter eſt. Ex his rebus, hoc eſt dilectione CHRISTI, & obſeruatione mandatorum, certus erit ſe quoque diligi à Patre, certóque ſtatuet ſibi placatum eſſe Patrem: ac ſi diceret, PATER meus diliget eum, id eſt Is me diligens, & mandata mea ſeruans, ſentiet ſeſe mecum in idem regnum, in eandem hæreditatem collocatum eſſe, ac per me & mecum ad Patrem plena conſolatione fiduciæ, dicet, Abba Pater, ex toto pectore amo te.

Et ad eum veniemus.

Deus ad nos VENIRE dicitur, non greſſu corporeo, ſed donis internis ſui Spiritus. Non localiter mouetur, qui ne moueri quidẽ loco poteſt: ſed venit, quũ ad eum mouemur & accedimus. Verbum VENIEMVS, non ſolùm tres perſonas diuinitatis inſinuat, verùmetiam donorum copiam ac multitudinem. Obſeruat Auguſtinus varios veniendi modos, quibus Deus ad nos venit, & ipſi eiſdem ad eum accedimus. In primis venit, quũ nos ſuis donis & gratia replet, quibus nos ad eum accedimus. Eccleſiaſtici cap. 24, Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini. Deinde venit, quum nos illuminat, ad quem illuminati accedimus contemplatione. Pſal. 33, Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. Tertiò venit, quum nos vocat, & adiuuat, ad quem obedientia & fide viua approximamus. Non ſolùm (inquit) diligam & Pater meus diliget obſeruatorem præceptorum meorum, verumetiam ego & Pater meus, per communem Spiritum veniemus ad eum: nec tantùm veniemus mox abituri, ſed etiam mãſionem apud eum faciemus, nunquam ab eo digreſſuri.

Deum venire ad nos.

Venire ad nos Deus dicitur varijs modis.

Et manſionem apud eum faciemus.

Ad multos quidem venit Dominus, apud quos nõ manet. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Manet Dominus in nobis per ſua dona, quibus illi adhæremus, & manere cum eo dicimur. Cor noſtrũ humiliatũ & verbo adhærẽs, humilis eſt Dei habitatio, Eſaias cap. 57. & 66. Tres ſumus, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus: ſed ita coniuncti, vt qui vnũ diligit, omnes oportet diligat: qui vnũ habet, omnes habeat: ſed modo inuiſibili venimus, & in templo ac domo hac ſpiritali, cuius primus lapis & fundamentũ ego ſum, manemus, dũmodo adſit charitas, & ſeruetur fœdus quod vobiſcum paciſcor, quod eſt, Diligatis me, & mea iuſſa ſeruetis. Hoc pactum ſic vos conglutinabit nobis, vt nec vita nec morte poſſitis à nobis diſtrahi, fiétque mãſio hæc non tranſitoria, ſed æterna. Sũma verborum eſt: Qui diligit me, & mandata mea ſeruat, & meum & Patris templum erit. Hæc trium perſonarum mãſio in corde Chriſtiano adumbrata eſt (Geneſ. cap. 18.) quum tres Angeli hoſpitio excepti ſunt ab Abraham, qui tres vidit, ſed vnum adorauit. Huius manſionis meminit Paulus 2. Corinth. 6, Vos enim eſtis templum Dei viui, ſicut dicit Deus: quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Ad hunc modum dictum eſt Ezechielis cap. 43, Fili hominis, locus ſolii mei, & locus veſtigiorum pedum meorũ, vbi habito in medio filiorum Iſrael. Proinde hoc fœdere tam pio & ſancto nixi, præparemus nos ad Spiritũ Sanctum ſuſcipiendũ, totámque Trinitatẽ: vt audiamus Paulũ verè de nobis pronuntiantẽ, 1. Corinth. cap. 3, Tẽplum Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Proinde non eſt ſilentio prætereundũ quòd tametſi Pater & Filius habitẽt & maneant in corde credentis & fidelis hominis, non tamen pius ſemper ipſorũ præſentiam ſentit. At non eſt propterea quòd pius animũ demittat & abiiciat, ſi afflictus mox nõ ſentit præſentem conſolationem. Nã etſi illam præſentem non ſentiat, id certo argumento eſſe non debet, quòd abſit conſolator & conſolatio. Hac enim ratione nec infans diceretur viuere, nec vitam poſſidere, quũ vitã neque ſentiat, neque vitæ præſentiam intelligat: nec dormiens diceretur viuere, propterea quòd dormiendo ne minimũ quidẽ vitæ ſentit. Quare quemadmodũ infanti expectandũ eſt donec adoleuerit, & dormienti donec experrectus

Trinitatis vnitas. Fœdus Domini nobiſcum.

Perſonarũ Trinitatis mãſio in credente. Templum Dei viui.

Spiritus quamuis pijs præſens, non tamẽ ſemper à pio ſentitur.

& à ſomno excitatus fuerit, vt ſentiant & cognoſcant ſe viuere: ita oportet afflictum & preſſuris expoſitum ac morientem, expectare tempus reuelationis, quãquam interim bona Dei poſſideat. In ſilentio enim (ait Eſaias cap. 30.) & in ſpe erit fortitudo veſtra. Obſcurè nunc & ex parte cognoſcis, habens verè ac poſsidens bona Dei tibi ſatis incognita. At vbi euaſeris in virum perfectum ætatis plenitudinis CHRISTI, tunc reuelatè videbis, quæ tibi nunc veluti infanti & obdormienti, beneficio IESV CHRISTI tradita ſunt.

Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.

Mandatorum contemptus. Poſteaquam verè diligentes definiit, & eorum præmia aperuit, peruenuſta antitheſi tranſit ad explicandam notam qua impii & non diligentes CHRISTVM ſecernuntur, à piis. Signum non diligendi, eſt mandata paruipendere, & præcepta, quaſi iniuriam inferant, contemnere. Quemadmodum obſeruatio mandatorum CHRISTI, eſt verè CHRISTVM diligere, cui correſpondent præmia, diligi ſcilicet à Patre & Filio, & habere Patrem & Filium & Spiritum Sanctum in ſe manentes: ita neglecta mandatorum CHRISTI obſeruatio, eſt ſignũ quo is odit CHRISTVM, & non eſt templum Dei. Proinde quum natura comparatũ ſit vt libentius cohabitent mutuò conſentientes & idem volentes, imo ſimile ſibi omne animal diligit, (vt ſcribitur Eccl. cap. 13.) multo magis de Deo hæc dici poſſunt: qui quum bonus natura, & fons atque origo virtutis ſit, virtutis amatores amplectitur, & in peccatis ſordeſcentes depellit. Qui antẽ non obſeruat CHRISTI mandata, verè impurus & ſordidus eſt: quum peccatum à contemptu mandato-
Peccati origo. rum originem habeat.

Et ſermonem quem vos audiſtis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me.

Occupatio eſt, qua, ne offendantur diſcipuli (quòd Iudæi CHRISTVM vt abiectam habebant perſonam, vnde contempta erat eius doctrina) commendat ſuam doctrinam, & authoritatem ſuo ſermoni aſſerit à cauſa efficiente, quæ eſt Deus. Quaſi verò appellet ad Patrem, ſi doctrina Euangelica non excipiatur vera & planè diuina, vt & ſæpe aliâs fecit. Senſus verborum eſt: Qui mandata mea ſeruat, honorat Patrem meum: nam nihil dico quod non ſit gratum & acceptum Deo. Patris enim & non alterius eſt hæc Euangelica prædicatio. Ego ſum verbum Patris viuum, exprimens voluntatem Patris: propterea magni cõſilii Angelus appellor, (Eſaiæ cap. 9.) eòque miſit me, id eſt factus ſum homo, vt vobis hanc doctrinam prædicarem, & vos omnino ad Patrem perducerem. Hæc nos docent
Doctrina Euãgelii diuinitus tradita. quàm honorificè ac diligenter obſeruare debemus doctrinam Euangelicam, quum non humanitus ſed diuinitus tradita ſit. Obſerua: NON EST meus, ſed eius qui miſit me, id eſt Patris: dictum eſt per tapinoſim, id eſt humiliationem CHRISTI, per carnis aſſumptionem humiliati, vt hæc doctrina attribuatur Deo. Aut dixit inquantum Deus, ad hunc ſenſum: NON EST MEVS, id eſt non eſt priuatæ & particularis meæ perſonæ, quin ſit etiam Patris, & Spiritus Sancti. Trium enim perſonarum vna eſt voluntas, æqualis potentia, & vna eſſentia.

Hæc loquutus ſum vobis, apud vos manens.

HAEC loquutus ſum vobis: quaſi dicat, Hactenus vobiſcum in carne verſatus, enarraui verbum & ſermonem, quo meipſum & Patrem manifeſto, nihil ex me ante meum abſceſſum aliud & quærere & expectare debetis, quod non facit mundus, expectans per me
Carnale regnũ. regnum carnale & carnis licentiam, pompam, & ventris ſaturitatem. Vox, HAEC, valde emphaticè pronuntianda eſt: Hæc verba, hanc doctrinam de dilectione erga me, & vt ſeruetis ſermonem meum, ſum vobis loquutus: quæ ſunt præcipua capita in regno Patris mei, è quibus facilè agnoſcetis vos & à Patre diligi, & habere Patrem placatum. Præter hanc doctrinam, quam pro veſtro captu loquutus ſum vobis mortalis adhuc, verſans apud mortales, nolite aliam expectare, niſi ipſius reuelationem, id eſt Spiritum Sanctum, qui reuelat & confirmat verbum meum & meam doctrinam in cordibus credentium. Atque ex hac doctrina vobis reuelata, omnes alias iudicare. Obſerua. Hic ſermo (APVD VOS manens) explicatiorem humanitatis CHRISTI ſignificationem habet: ac ſi dicat, Præſens in carne & mortalis, hactenus vos hæc docui.

Paracletus autem Spiritus Sanctus.

Quum rudes adhuc eſſent diſcipuli, & quædam CHRISTI verba obſcurè caperent,

rent, alia non intelligerent, & de aliis dubitarent: ne rurſus interrogarent Dominum, præoccupantur. Non me latet, inquit Dominus, quòd quæ loquor, ac mox à morte, ante abitũ meũ ad cælos, loquuturus ſum, nõ ad plenũ ſitis intellecturi, imbecillioréſque vos eſſe intelligo quàm vt in fide ſub aduerſis conſtanter perduretis: & verbum humilius eſt quàm vt vos in tentationibus afficiat. Idcirco eſt vobis opus Spiritu Sancto Paracleto, qui verbũ cordi veſtro tenacius imprimat, & auxilietur in infirmitatibus veſtris. Hæc Spiritus Sancti officia copioſè declarat Paulus ad Rom. cap. 8. Obſerua, Dominus cognominauit Spiritum ſanctum παράκλητον, id eſt Paracletum, non tam conſolatorem quàm exhortatorem & impulſorem. Nam miſſurum ſe illum pollicebatur, vt Apoſtolos omnia doceret. 2. Corinth. 1. Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Vnde hoc loco meminit Paracleti Dominus, propter continuas ipſorum afflictiones, bono fortíque animo illos eſſe faciens, quòd à Paracleto refocillandi eſſent. Spiritus Sanctus nomen ex duobus conflatũ, quo tertia perſona diuinitatis nominatur. Matthæi cap. vltimo, Baptizãtes eos in nomine Patris & Filii & Spiritusſancti. Similiter & hoc loco, vnica dictio eſt. Si rogaueris, Quid eſt SPIRITVS SANCTVS? Reſpondeo: Nihil aliud eſt quàm Patris & Filii amor, perſona eſt alia à perſona Patris, & perſona Filii. Eſt re vera virtus Dei, omnium viuificatrix, altrix, fotrix, & cõſummatrix. Cuius ſolius afflatu fit, vt Deũ & cognoſcamus & amemus, ſimileſque illi tandem euadamus. Qui Spiritus eſt arrabo & pignus gratiæ, 2. Corinth. 1. & reddit teſtimoniũ cordi noſtro quòd ſumus Filii Dei dũ clamamus Abba Pater, Rom. cap. 8. & 2. Corinth. cap. 6. Interdũ vocatur à donis ſuis: nam Spiritus aliquando naturã ſignificat: vt quum dicitur, Spiritus Domini requieſcet, ſignatur natura Spiritus. Rurſus Spiritus Dei vocatur Spiritus Patris, Spiritus Filii, Spiritus vitæ, Spiritus veritatis, Spiritus ſanctificationis, ſegregationis, promiſsionis, conſilii, fortitudinis, id eſt Spiritus qui adoptat, ſanctificat, ſegregat. Idem eſt dicere, Spiritus Dei, Spiritus CHRISTI, & Spiritus eius qui ſuſcitauit IESVM à mortuis. Dicitur Spiritus Sanctus vnctio, quòd ſicut per vnctionẽ olim Sacerdotes & Reges ad officia ſua deputabantur, & toti idonei declarabantur: ita ad viuendum & glorificandum Deum, electi per Spiritum Dei inſtituuntur & idonei non tam declarantur quàm efficiuntur. 1. Ioan. 2, Et non neceſſe habetis vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius docet vos de omnibus. Et eodem capite, Sed vos vnctionẽ habetis à Sãcto, & noſtis omnia. SPIRITVS ſignificat vim arcanam & energiam, qua aguntur mentes: ſi ad ſancta, Spiritus Sanctus, Spiritus CHRISTI & Dei dicitur: ſi ad impia, vocatur ſpiritus malus, diabolus & Satan. Legito Chryſoſtomum de Spiritu Sãcto, de eius nominibus, & quomodo Spiritus ſit multiplex, parte quinta.

Apoſtoli infirmi indigebant Paracleto.

Spiritus Sãctus tertia perſona diuinitatis.

Spiritus Sãctus quid eſt.

Vnctio.

Spiritus nomine quid intelligimus.

Quem mittet Pater in nomine meo.

Non ſecundum deitatem Spiritus Sãctus mittitur: immobilis enim eſt, vbique eſt: ſed hæ voces, Mitti, Legari, Deſcendere, & huiuſmodi, operationem inſinuant, donum ipſius Spiritus, nõ autẽ ipſe Spiritus mittitur, vt docet nos locus ille Actorũ cap. 1, Manete in Hieruſalem donec induamini virtute ex alto, & accipietis virtutem Spiritus Sãcti in vos. Alia eſt virtus quæ conceditur, & alius eſt ipſe Spiritus Sanctus qui concedit, diuidens ſingulis prout vult, 1. Corinth. 12. Ratione doni & ſpeciei viſibilis mitti dicitur viſibiliter: quũ autẽ donis ſuis illabitur mentibus hominũ, inuiſibiliter mittitur. Patri quidem MITTERE attribuitur non proprietate, quum etiam Filius mittere dicatur Spiritum Sanctum: infrà cap. 15. Quum venerit Paracletus quem ego mittam, imo & ipſe Spiritus Sanctus mittet ſeipſum, hoc eſt donũ, (vt docent doctores Theologi,) ſed quadã appropriatione Filio non diſcordi, Pater mittere dicitur. Addidit IN NOMINE meo, id eſt propter me, & me ſimul mittente. Emeruit nobis proculdubio CHRISTVS Spiritum Sanctum, vt efficeremur adoptione filii Dei, & gratiam abundè acciperemus: vnde ſuprà 1. capite dictũ, De plenitudine CHRISTI nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Aut NOMINE meo veniet Paracletus, hoc eſt pro æterna & viſibili mea præſentia mittetur, manifeſtabit nomẽ meum, & in totum orbem promulgabit meum aduentum & Euangeliũ. Aut IN NOMINE meo, id eſt ad mei nominis inuocationẽ dabitur vobis Spiritus Sanctus. Aut IN nomine meo dictum eſt, quemadmodum Filius venit in nomine Patris, non quòd eſſet Pater, ſed quòd eſſet Filius Patris, & à Patre, vt ſuprà cap. 5. ſcriptũ eſt, Ego veni in nomine Patris mei: ita & Spiritus Sãctus mittitur & venit in nomine Filii, nõ quòd diceretur Filius, ſed quòd eſſet Spiritus Filii. Rom. 8, Siquis Spiritũ CHRISTI nõ habet,

Spiritum mitti quid eſt.

Virtus ſpiritus.

Miſsio viſibilis.

Mittere, attribuitur Patri nõ proprietate.

Spiritum nomine Chriſti venire.

hic non eſt eius. ad Galat. 4, Miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra clamãtem Abba Pater. Et hæc quidem ita narrantur propter conſubſtantialitatem Filii ad Patrem, & Spiritus Sancti ad Filium. Proinde quemadmodum Filius veniens in nomine Patris, electos & fideles Patri ſubiecit & cõciliauit. (Apoc.cap.5, Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes:) ita Spiritus Sãctus nomine Filii qui hoc meruit, configurauit nos Filio, dum in Filio nos adoptat. Ad Rom.cap.8, Accepiſtis Spiritũ adoptionis Filiorũ Dei, in quo clamamus, Abba Pater. Obſerua. Hic locus, QVEM Pater mittet in nomine meo, expendit cum tres perſonas diſtinctas, tum Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio. Prima perſona eſt Pater mittens: ſecunda eſt Filius: in cuius nomine & propter quem mittitur Spiritus Sanctus; tertia perſona eſt Spiritus Sanctus qui mittitur. Spiritum Sanctum mittet Pater in nomine meo, id eſt Spiritus Sanctus qui meus & Patris eſt: qui à me & Patre meo procedit (vtriuſque enim amor eſt) mittetur ad vos adhuc rudes & parum capaces meæ doctrinæ.

Locus exprimẽs tres perſonas Trinitatis.

Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.

Quæ docuerat CHRISTVS, ſed obſcurius, & tacuerat quod portare illi rudes adhuc & parum capaces non poterant, Spiritus Sanctus docuit Apoſtolos. Dicebat enim Dominus, Multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo, & vobis obliuioſis SVGGERET, id eſt in memoriam reducet quæcũque & dixi & feci. Quaſi dicat. Cruda & rudia ſunt adhuc vobis pectora, necdum intelligere poteſtis quæ hactenus vobis de libertate, de regno, de gaudio, & de iuſtitia dixi vobis: at vbi Paracletus venerit, qui eſt Spiritus Sanctus, is tam plana vobis omnia faciet, vt & ſentiatis illa eſſe quæ antea vobis prædixerim. Quæ prius non intellexeratis, efficiet vt intelligatis, neque quicquam vos patietur obliuiſci, neque quicquam ſinet vos ignorare quod ad ſalutem pertineat. Vos profecto in alios viros transformabit, dum ex obliuioſis memores reddet, ex terreſtribus cæleſtes, ex ignauis dociles, è ſomnolentis vigiles, ex mœſtis alacres: tantùm date operam vt præcepta mea obſeruetis, & in charitate perſeueretis. Hic locus aperit quàm imperfecti ac indocti fuerint rerum ſpiritualium Apoſtoli ante aduentum Paracleti, qui tam longo tempore in claſſe & auditorio Domini verſati, adhuc nihil verè admodum ſcire videbantur, tanta erat illorum tarditas. Quum itaque res ita habeat, fatendum eſt omnia in nobis mortua eſſe & imperfecta, antequam regeneremur, & Spiritum Sanctum accipiamus. Obſerua: DOCERE, non ſolùm eſt nouam doctrinam proponere, ſed etiam obſcurè dictam detegere, auditam interpretari, & ad ſpiritualem intellectum enarrare. Verba (QVAECVNQVE DIXI VOBIS) oſtendunt doctorem Spiritum Sanctũ nihil ſuggeſsiſſe aut docuiſſe Apoſtolos, aliud à doctrina CHRISTI. Huc enim Spiritus Sancti officium ſpectat, vt doctrinam CHRISTI ſpiritualiter interpretetur, nóſque ducat ad rerum ſpiritualium intellectum, quem noſtris viribus aſſequi non poſſumus. Et regeneret nos, reddátque nos idoneos ad excipiendam CHRISTI doctrinam, cum obſeruatione mandatorum eius. Ad hæc, dictum eſt, OMNIA QVAECVNQVE, vt intelligamus nihil periturum. Omnia quidem incognita docebit, & quæ memoria exciderunt, refricabit & in memoriam reducet. Hæc nos docent Apoſtolos poſt recepũ Spiritũ Sanctũ, in nullum potuiſſe errorẽ labi circa doctrinam IESV CHRISTI nec ſcribendo, nec docendo aut approbando.

Apoſtolorũ pectora rudia.

Mortua omnia in nobis ante regenerationẽ.

Docere.

Spiritus officiũ.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Quemadmodum Latini in more habent, quum diſcedunt, dicere, Bene vale, aut Bene viue: ita Hebræis familiare eſt quũ recedũt dicere, Pax tibi. CHRISTVS itaque ex hoc mũdo ad Patrẽ abiturus, quũ receſſus hora inſtaret ac proxima eſſet, dixit, Video quidẽ vos mœſtos & nõ paruo dolore affectos ob meũ diſceſſum, abeundũ eſt mihi, valete, pax vobis ſit, quã vobis relinquo, non eam quæ mundi eſt, ſed meã, quæ ſola digna eſt nomine pacis. Nõ igitur vos exanimet huius mũdi tumultus, quẽ in me mox exoriri, & olim in vos cooriturũ videbitis. Ego vos frequenter monui, non relinquã vos, dũ abeo. Ego VOBIS vt hæredibus meis (qui habetis verbũ meũ, qui ſeruatis mãdata mea, qui creditis in me) teſtamẽto lego & relinquo PACEM MEAM, id eſt proſperitatem, felicitatem, & conſcientiæ tranquillitatem. Rom. cap.5, Iuſtificati ex fide, pacem habemus ad Deum. Huius pacis meæ cuſtos eſt fides viua, quam qui habet, nulla mundi tempeſtate ſuberti poteſt. Hæc pax fructus eſt dilectionis noſtræ erga CHRISTVM, & obſeruationis mandatorum eius. Ingẽs eſt

Hebræorũ ſalutandi mos.

Teſtamentum Chriſti.

Hæreditas Chriſti

Pacis Chriſtianæ cuſtos.

eſt hæreditas quam CHRISTVS poſt ſe reliquit credẽtibus. Vnde in Scriptura Regnum CHRISTI, Regnũ pacis dicitur. Eſa.cap.9, Princeps pacis,& pacis non erit finis. Per expolitionẽ rhetoricam idem repetit, Pacem meam do vobis, vbi vox MEAM, emphaſim habet: & verbum, DO, liberalitatem CHRISTI inſinuat. Quaſi diceret: Liberali animo, non ex fidei commiſſo anorum, do vobis pacem conſcientiæ,& æternam, quæ ſine me non eſſet. Ego ſum pax vera, dans & aliis pacem. Pacem ergo non ſimpliciter, neque quamlibet, inquit, ſed meam. Quid eſt hanc PACEM DARE? Reſpondeo: Nihil aliud eſt quàm Spiritum eis dare,& per eum in eis habitare. PAX Chriſti, Spiritus eius eſt. Nam quum liquidum ſit, Filium Dei eſſe pacem, profectò & Spiritus eius pax erit. Optat ſuis Paulus (ad Philipp.cap.4.) pacẽ, quæ exuperat omnem ſenſum. Hæc pax, quæ dominationes, principatus, intelligentias & ſenſus omnes ſuperat, CHRISTI Spiritus eſt; in quo Deo Patri vniuerſa Filius reconciliauit: qui nihil aliud vult, nihil aliud intelligit, nihil aliud operatur, niſi quæ Filius. Hac de cauſa, quia Spiritus pax eſt,& Spiritus eſt CHRISTI, ideo CHRISTVS iure dixit, PACEM meam, id eſt Spiritum meum do vobis. Hæc pax ſcopus erat prædicationis Apoſtolicæ. Vnde Act.cap.10. ſcribitur, Aperiens Petrus os ſuum, dixit, Verbum miſit Deus filiis Iſrael, annuntians pacem per IESVM CHRISTVM,&c. Proinde ex hac vna conſolatione à pace cõſcientiæ diſcere poſſumus, quum reliquas omnes in Regno CHRISTI conſolationes, tum qualis Rex ſit CHRISTVS, & quale Regnum habeat. Qui quum pacem conſcientiæ conferat, Rex pacis eſt,& regnum pacis habet. Præterea diſcamus ex hoc loco aduenientium aut recedentium dicendi formulas (quibus benè precantur,& benè dicunt) non eſſe aliquid vanum. Huiuſmodi enim optiones & benedictiones ſunt Verbum Dei, quod fide exceptum, non poteſt non vſui eſſe. Hoc teſtatur Dominus, Matth.cap.10, Intrantes in domum, ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam: ſi autem non fuerit digna, pax veſtra reuertetur ad vos. Si igitur quiſpiam aduentarit,& ſalutationem tibi oblatam, viue felix, Saluus ſis, Bonus dies, aut Bonum veſper, fide & ex animo receperis, nemo niſi inſanus dixerit infructuoſam tibi hanc ſalutationem: quæ proculdubio tibi non perit, ſed iuxta CHRISTI promiſſionem, ſuper te requieſcet. En vides CHRISTVM abeuntem ſuis optare pacem, vt & hoc modo inuicem pacem optemus, inuicem ſalutemus, vale dicamus, ídque faciamus ex animo & fide iuxta Chriſti verbum.

Pacem dare. *Pax Chriſti.* *Prædicationis Apoſtolicæ ſcopus.* *Salutatio mutua ſalutaris.*

Non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Pax mundi eſt ſecuritas carnis impiorum, & veritatis hoſtium concordia, gaudium temporale, fructus voluptatis, deliciæ ſeculi: quam pacẽ habuit ille qui dixit (Lucæ, cap.12.) Anima mea habes multa bona repoſita in annos multos, requieſce, comede, bibe, gaude. Aut ille purpuratus diues (Luc.cap.16.) qui quotidie epulabatur ſplẽdidè. Mundus iſta pace gaudet, ſed re vera non eſt pax quæ mixtam habet amaritudinem, & tot curas, vbi plus aloes quàm mellis adeſt, ærumnis, quibus abundat mundus, refertiſſima eſt. Infida eſt & hypocritica, panem vna manu oſtentans,& altera lapidem ferens. Externa eſt, ad breue tempus durans. CHRISTI pacem mundus ignorat, quia aliam pro vera pace conſtituit. Proponit enim ſibi externam pacem, vt certiſſimum diuini fauoris & amoris ſignum, ſed fallitur. Nam qui veram pacem habet, odit animam ſuam, patrem, matrem, fratres, ſorores & parentes, aduerſus quos præliatur, pro vera pace quam in animo habet. Hæ inuicem pugnant, pax mundi,& pax CHRISTI: hæc interna eſt, illa externa: hæc in periculis & afflictionibus, imò & in media morte frequenter verſatur, illa in tranquillitate & ſecuritate rerum externarum conſtat: hæc tranquillat conſcientiam, illa nihil virium habet in pacandis animis: hæc gloriatur in afflictionibus, vt in mediis malis videatur ſibi paradyſum inambulare, illa nihil tale guſtauit, nedum nouit. Caro enim ſemper concupiſcit aduerſus Spiritum, & Spiritus aduerſus carnem, Galat.5. Hiſmaël ſemper perſequitur Iſaachum: Eſau, Iacob: & Cain, Abelum. Non eſt conſortium iuſtitiæ cum iniuſtitia, aut conuentio CHRISTI cum Belial, 2.Corinth.6. Vnde Dominus ait (Luc.cap.12,) Non veni pacem mittere, ſed gladium: id eſt ſeparationem piorum ab impiis. Piis pacem affert, impiis turbationem. Hi enim ad ſola temporalia reſpiciunt, ſed impatientes ſunt veritatis, nolunt ferre iudicium Spiritus, vt ſua damnentur, vnde excæcati ſeditiones commouent ad opprimendum CHRISTVM, concitant alios aduerſus veritatem, ne victrice veritate ipſi confundantur. Fremunt, inſaniunt, cædem conſpirant, tragœdias excitant, & perſequuntur pios: ſed nihil promouent. Omnia quæ loquitur populus iſte, coniuratio eſt. Eſaiæ cap.8, Non eſt prudentia & conſilium contra Dominum. Prouerb. cap.21, Dominus diſſipat cogita-

Pax mundi. *Pax vera.*

tiones eorum;quoniam vanæ ſunt. Mundus externam pacem cum vicino & aliis affert, turbatam relinquens conſcientiam : at CHRISTVS internam pacem confert, relinquens extrinſecus turbam, hoc eſt afflictiones & turbationes; de quibus dixit, Non veni mittere pacem, ſed gladium : & alio loco, In mundo habebitis preſſuram, in me verò pacem. At non durant preſſuræ, ſed cito euaneſcunt. Quemadmodum enim non diu perdurabit, ſed mox exareſcet arbor, vtut patuli ſint florentes rami, ſi radicem abſcideris: ita in pio & fideli externæ afflictiones & preſſuræ breui tempore manebunt, propterea quòd afflictionum radix per fidem viuam abſciſſa & amputata eſt. Tranquillus eſt animus eius vtut bello, preſſuris, & mundi machinis corpus impetitur, conſcientia eius munita eſt verbo Domini aduerſus mortem & Satanam : ſcit omnia ſibi coadiumento eſſe in bonum (Rom.cap.8.) nihil damnationis eſſe his qui inſiti ſunt CHRISTO; habere Patrem in cælis beneuolum & propitium, cui curæ eſt, à quo fouetur, è cuius manu non poſſit eripi. Vnde pacem amat, fert iniuriam, non conuitiatur, non excitat ſeditiones, ad patientiam hortatur. Rogabit quiſpiam : Quum verè pax etiam in mediis afflictionibus conſiſtat, quomodo id fit, vt in afflictionibus quis gaudeat? Reſpondeo: Vbi afflictionibus infixus fueris, ſic te CHRISTVS inde auertit, & animum eiuſmodi tribuit, vt videaris in roſeto ſedere : Sic in media morte, vita eſt : & in media diſcordia, pax & gaudium. Quare talis pax (teſtante Paulo ad Philipp.cap.4.) eſt quæ exuperat omnem ſenſum & intellectum: quam viam nemo ſua ratione conſequi aut ſenſu ſuo percipere poteſt. Vnde ſolus CHRISTVS agit, qui te ad hunc modum compellat : Age veritatis Athleta, mediam mortem ingredere, & potius móreri quàm ſuccumbas. Tum Paracletus Spiritus Sanctus aduenit, qui ſic te animatum ac confidentem faciet, vt mortem non ſentias, imò vt dulcis tibi fiat. Hoc ex eo promanat, quòd Spiritus Sanctus immenſam tum benignitatem tum gratiam CHRISTI agnoſcere & ſentire docet, vt eos qui in eum credunt, conſtituat dominos peccati & mortis, adeóque rerum omnium. Quare quiſquis hanc doctrinam ex animo ſuſceperit, lætus alacríſque aget tam in eufortunio quàm infortunio, ſiue dulci ſiue acerbo. Eſt tamen in hac CHRISTI ſchola alius alio inſtructior. Neque enim omnes dum hic viuimus, perfecti ſumus: imò nemo vnquam tam abſolutus fuerit, quin aliquid interdum trepidationis perſentiſcat: quod tamen Spiritus Paracleti officio facilè euaneſcet. Vnde poſtea quam CHRISTI gratiam cognoueris, continuo exercitio contẽptus mortis teipſum excites operæpretium fuerit : vt ita mortẽ contemnere incipias, ac deinde ſtudioſe pergas, & mortẽ contemnere perſeueres, vt ſemper minus minúſque timeas tibi à morte. Quòd ſi ſemper tribulationem paci immixtam videris, caue animum deſpõdeas : Paracletus enim pro ſuo officio ſatis virium tibi ſuppeditabit, dum hic viues, quibus victor euadas. Hoc vnũ ſit tibi perſuaſum, quòd ſi nulla tibi eſſet perturbatio, neque teipſum conſolari poſſet. Age igitur fortiter & conſtanter, in afflictionibus dura: nõ enim ſinet te CHRISTVS (in quem credis) tentari ſupra id quod potes. Credito crucẽ & afflictiones eſſe diuini fauoris ſignũ, rem glorioſam, & viã ad gloriã.

Simile.

Animi tranquillitas.

Pax vera quomodo in mediis afflictionibus conſiſtit.
Gaudium quomodo in afflictionibus.

Credentes ſunt Domini.

Fauoris diuini ſignum.

Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.

Quaſi dicat : Quoniam ad Spiritum ſpectat, omnem animi & mentis formidinem atque turbationem ſedare, cur animo pauido vos eſſe, & ob ignauiam refugere ac detrectare periculum video? quum pacem meam, id eſt Spiritum meum & dem & relinquam vobis, qua omnem timorem, formidinẽ ac triſtitiam excutietis? Obſerua. NON TVRBARI & non formidare, ſunt effectus pacis à CHRISTO relictæ & datæ. Si rogaueris, Quid eſt NON turbari & non formidare corde? Reſpondeo : Eſt etiam in aduerſo verbi euentu credere, & certò apud ſe ſtatuere verbum eſſe certum, eſſe virtutem & potentiam Dei ad ſalutem omni credenti, Rom.cap.1. Eſt igitur animi verè Chriſtiani in afflictionibus gaudere, & ducere crucem pro gloria & methodo ad gloriam.

Pacis fructus, non timere.
Methodus ad gloriam.

Audiſtis quia ego dixi vobis, Vado & venio ad vos.

Singulari epanaphora ſeu repetitione, tanquam filiorum ſtudioſiſſimus & amantiſſimus pater, diſcipulorum animos in tranquillitatem reducit. Audiſtis quidem, non ab alio quàm à meipſo, & adhuc auditis me abiturum: nolo tamẽ vt propterea perturbemini, quòd audiatis me vadere per crucem ad Patrem : quia mox vbi Patrem repetiuero, rurſus adero per Spiritum conſolatorem, per quem vobis aderit & Pater, nec vnquam à vobis diuellemur, donec nobiſcum omnes ſitis in regno cælorum. Ego quidem corpore abeo, præſens tamen ſemper Spiritu: venióque ad vos per dona mei Spiritus, imò veſtri cauſa diſcedo: vt quum rediero, vos eò maiore gaudio perfundamini, ac lætiore animo eſſe poſſitis. Sed neque hæc

Chriſtus denuo ad nos continuo venit.

que hæc

que hæc intelligunt, donec poſtea illis Spiritus Sanctus ſuggeret. Hic locus aperit Dominum vidiſſe Apoſtolos non plenè reſurrectionem ſuam ſperaſſe, neque plenè ſciuiſſe quid eſſet: vnde valde mœſti erant. Obſerua: Videtur nobis CHRISTVS abire, dum conſolationem ſub afflictione, & vitam ſub morte abſcondit: adeſt tamen ſemper & præſtò eſt, qui nunquam verè credentibus abeſt.

Mœſtitudinis fomentum. Chriſtum præſentem abeſſe.

Si diligeretis me, gauderetis vtique.

Signum diffidentiæ, eſt timor & formido, quæ foras mittit ipſa charitas, 1. Ioan. cap. 4. Diffidētes enim diſcipuli, CHRISTVM rediturum, timent ac formidant iuxta carnem: à qua eruditi, ad hunc modum argumentari videbantur: CHRISTVS per crucem abit ad Patrem, ergo actum eſt de eo, & amplius non reuertetur. Hoc genus argumenti euertit CHRISTVS, docens quòd quum effectus dilectionis ſeu ipſius charitatis res cognatæ ſint gaudium & lætitia, ſi verè ipſum diligerent, omnem timorem excuterent, & abundè gauderent. SI DILIGERETIS ME, id eſt ſi in me crederetis, & ex animo meam perſonam & meam doctrinam exciperetis, non ſcandalizati, quòd vt abiectam perſonam me Iudæi abiiciunt, ſed credentes quæ vobis dixi de regno meo & iuſtitia, quódque ſum Filius Dei æqualis Patri, qui meo receſſu, hoc eſt morte mea, domiturus ſum mortem, Satanam, & totam eius tyrannidem amoliturus, GAVDERETIS VTIQVE, intelligentes commoda & fructus quæ ex mea cruce ſequentur, & vobis merebor: qualia ſunt euerſio regni Satanæ, redemptio mundi, liberatio à tyrannide diaboli, donatio vitæ æternæ, & miſſio Spiritus Sancti Paracleti.

Diffidentiæ ſignum.

Dilectio & gaudium res cognatæ.

Meritũ Chriſti.

Quia vado ad Patrem.

Rationem gaudii reddens, adfert crucem. CHRISTVM enim VADERE AD PATREM, eſt CHRISTVM per crucem ire ad Patrem. Crux CHRISTI propter fructus quos produxit, eſt cauſa gaudii: lætitiam, gloriam, & vitam afferens. Doleo quidem propter meum peccatum, cauſam crucis CHRISTI: Gaudeo propter meam liberationem ac redemptionem. Hunc abitum non intelligit mundus, & caro fugit, quæ deliciis delicias, & tranquillitate gaudium quærit. At non item ſpiritualis homo, qui certò ſtatuit apud ſe, per varias tribulationes ac pericula ingrediendum eſſe in cælum. Emphaſim habent hæc verba: Lætiores eſſe deberetis, quia (ſupple dixi vobis) vado ad Patrem, regnũ nouum auſpicaturus, mundum redempturus, & Spiritum Sanctum miſſurus.

Crux cauſa gaudii.

Quia Pater maior me eſt.

Aliam rationem adducit cur diſcipulis gaudēdum ſit de ſuo ad Patrem tranſitu. Quaſi dicat: Si ex animo & ſpiritu me diligeretis, magno perfunderemini gaudio, quòd dixerim me ad Patrem abiturum, QVIA PATER maior me eſt, id eſt ego meo receſſu per mortem, in Patris regnum ingredior, accepturus longè excellentius miniſterium, & gloriam maiorem intraturus, ſcilicet in gloriam & imperium Patris: nō illic otioſè victurus, quandoquidem miniſterio meo donabitur vobis Spiritus Sanctus. Ego quidem nunc meo miniſterio multa vobis dico quæ non intelligitis, ſed verbum meum in auribus veſtris permanens, cor veſtrum non ſubit. Vbi verò ad Patrem (qui me Filio hominis infinitò maior eſt) venero, eóque in ſumma felicitate apud eum futurus ſum (quum hîc miſerè ac calamitoſè agam) ego à Patre meipſo Filio hominis maiore, regnum accipiens, & ad dexteram eius ſedens, excellentiore meo miniſterio mittam Spiritum Sanctum in corda veſtra, per quem intelligetis quæ dixi vobis. Ego nunc officium meum adminiſtrans, loquor vobis verbum, vt à Patre mihi demandatum eſt: Quum autem in regnum Patris introgreſſus fuero, ego excellentius exequar miniſterium, quo verba auribus audita, cordibus per Spiritum Sanctum imprimam. Inſinuat igitur hic locus duplex CHRISTI officium: alterum, quo hîc in carne agens prædicauit, & auribus nuntiauit: alterum, quo poſtquam per mortem in regnum Patris ingreſſus eſt, prædicat cordibus, & auditum verbum, animis per Spiritum Sanctum imprimit. Primo officio prædicauit ore: ſecundo Spiritu Sancto. Primum ſuum officium ſtatim à reſurrectione Apoſtolis & Euangeliſtis commendauit: ſecundum verò ſibi ſoli reſeruauit. Vnde percommodè refert Gregorius, Niſi idem ſpiritus cordi adſit audientis, otioſus eſt ſermo doctoris: niſi intus ſit qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laborat. Quo fit vt multi audientes eundem Eccleſiaſten, non æqualem fructum referant. Internus enim doctor quoſdam ſpecialius docet, alios non item. Proinde ſi è ſpiritu me diligeretis, gauderetis vtique quòd abeam incœpturus miniſterium excellentius: quia Pater me homine maior eſt, ad quem ingreſſus, præclarius exercebo mini-

Chriſti officiũ.

Prædicatio Chriſti duplex.

Spiritu abſente, vanus prædicator.

Doctor internus

ſterium. Excellens quidem eſt præſens hæc mea functio, qua quæ mihi mandauit Pater nuntio, Euangelium prædico: ſed longè excellentius erit, quo poſt reditum ad Patrem, fungar. Ego enim abſoluam & perficiam poſt diſceſſum meum quod ego hic cœpi. Gaudete itaque quia ingredior ad Patrem me homine maiorem. Ego veſtra cauſa huc veni, aliquantiſper diſſimulans diuinam formam, dum meipſum exinaniui, formam ſerui accipiens, *Arrius.* vt abiens ad Patrem, vos mecum in Patris regnũ collocem. Ex hoc loco Arrius ſua perfidia venenum hauſit, quo ferè vniuerſum mundum tinxit. Hic error latiſſimè ſerpſit, profundiſſimas radices agens, & in primoribus Eccleſiæ diutiſſimè durans. In primis hæc hæreſis qua Arrius aſſeruit CHRISTVM Filium Dei, non eſſe Deum verum, quum dicat *Arrii error vbi cœpit, & quàm latè vagatus.* Patrem ſeipſo Filio maiorem: ſed ſummam tantùm creaturam Dei. Orta eſt hæc hæreſis in Alexandria AEgypti, quæ totã ſtatim inuaſit Aphricam, infecit Græciam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam. Aduerſus hanc impudentiſſimam hæreſim fortiter reſtitit Eccleſia catholica, non ſine multorum ſanguinis effuſione, pro fidei veritate. Inter quos prodiit fortiſſimus patriarcha Alexandriæ, Athanaſius, qui poſt diras afflictiones, apud Treuerim, vbi Maximinus epiſcopus ſanctitate clarus agebat, exilium paſſus, edidit ſymbolum illud fidei, Quicunque vult ſaluus eſſe, &c. Quod multis confirmatum conciliis, damnauit Arrium cum peſtilentiſſima ſua hæreſi. Hunc itaque locum Athanaſius & ſacri ſcriptores ita interpretantur: CHRISTVS æqualis eſt Patri ſecundum diuinitatem: minor Patre ſecundum humanitatem. Quam interpretationem, huius loci cõtextus confirmat, declarans quo ſenſu Pater maior eſt, dum receſſum ad Patrem pro ratione adducat, cur diſcipulis gaudendum *Aſcenſus Chriſti.* ſit. Hic aſcenſus ſiue diſceſſus ad Patrem, non eſt iuxta diuinam naturam, ſecundum quam non vadit ad Patrem: ſed ratione humanæ naturæ exiuit à Patre in mundum, & redit ad *Pater maior Filio.* Patrem. Colligamus ex his: Pater maior eſt CHRISTO, reſpectu humanitatis, officii & legationis: non autem reſpectu eſſentiæ & diuinitatis.

Et nunc dixi vobis priuſquã fiat, vt quum factũ fuerit, credatis.

Futurorum prædictione CHRISTVS ſuam diuinitatem diſcipulis oſtendens, & ſe breui reſurrecturum inſinuans (quum ſolius Dei ſit prædicere futura) declarat ſe pluſquàm Prophetam eſſe, quum nullus Prophetarum reſurrexerit. ET NVNC dixi vobis. Quid dixit? Se abiturum ad Patrem: omnia quæ de Paracleto paulò antè promiſit: rurſus de vera felicitate quam per Paracletum habituri erant, & de incredibili virtute qua maiora facturi erant, quàm Dominus ipſe fecerat. Hæc omnia dixi vobis (inquit) VT QVVM FACTVM fuerit, id eſt quum ad Patrem abiero, & vbi quod dixi, rerũ exitus comprobarit, credatis, & reliqua omnia fore vera quæ pòſt euentura prædixi, eóque in fide fortius confirmemini. Hunc ſermonem Dominus poſt reſurrectionem diſcipulis repetiit, Luc. cap. vltimo, Hæc ſunt verba quæ loquutus ſum ad vos, quum adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt omnia impleri, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me.

Iam non multa loquar vobiſcum.

Poſthac mortalis & in carne exiſtens, non multa loquar cum mortalibus. Inſtat enim hora, in qua diſtrahar à vobis corpore. Breuitas temporis non ſinit pluribus vobiſcũ agam:

Venit enim princeps mundi huius.

Horam ſuæ mortis repetit, vt diſcipulos ad crucem præparet, ſed tectè, ne infirmos deterreat. Rationem cur non ſit multa dicturus diſcipulis, adducit: nam imminet (inquit) *Princeps mũdi.* hora paſſionis meæ. PRINCEPS MVNDI, id eſt diabolus, venit: & poteſtas Satanæ, ac mundi veritatem perſequentis, & tenebrarum omnium, omnem nunc mouet lapidem, vt nihil non malum in me faciat: nunc Princeps Sacerdotum, & ſummi Pontifices veluti Satanæ miniſtri, conueniunt in vnum aduerſum me: nunc impia cohors aſtu, dolis, & inſidiis diaboli concitata, exit Hieroſolyma, vt me comprehendat, in crucem tradat, prorſus deuciat & extinguat. Hoc malum mihi volet & curabit Satanas, ſed non ſatis illi artis aderit: ego enim deuincam eum, & id iure meo faciam. Obſerua: PRINCEPS mundi dicitur diabolus, non quia verè ſit dominus mundi, ſed quia tyrãnicè decepit & rapuit eos qui ſui nõ erant, quos peccatis ſibi ſubiecit, & violẽtia ab ouili diuino diſtractos retinet. Mũdo *Diabolus quare dictus princeps mundi.* enim & carni imperat diabolus. Vox PRINCEPS, potẽtiã diaboli exaggerat: quaſi diceret, Non ſolus eſt diabolus, vt qui multos habeat miniſtros & ſubditos: nam princeps eſt.

Et in me non habet quicquam.

Terrorem & horrorem incutie, audire principem mundi cum omni ſua impietate venire. Rurſum conſolationis verbum eſt, principem mundi nihil habere in CHRISTVM.

Hæc verba

Hæc verba, ET IN ME NON habet quicquam, plena ſunt fiduciæ, qua CHRISTVS certam victoriam aduerſus diabolum & tyrannidem eius ſibi promittit. Quaſi dicat: Magna quidem aduerſus me Satanas per impios miniſtros ſuos molitur & conatur: ſed nihil eſt ab eo periculi, quum nihil iuris in me habeat: & dum ſe maximè victorem eſſe confidet, ſe victum proſtratúmque cõperiet. Conatur me occidere, ſed ego reſurgam. Molitur, & eò omnes ſuos neruos tendit, vt me crucifixione maledictum reddat: ſed maledictione mea vertam crucem in benedictionem. Putat me detinere in inferno: ſed Dominus non derelinquet animam meam in inferno, nec dabit Sanctum ſuum videre corruptionem. Ius Satanæ eſt in obnoxios peccato: agit enim in incredulis, Epheſ. cap. 2. Quoniam autem mundus vitiis obſtrictus eſt, Satan in mundi cultores tyrannidem habet. Quum ergo Dominus omnis peccati purus eſſet (1. Petr. 2, Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius:) nihil habuit in eum iuris Satan. Quæſiuit quidem peccatum, & cauſam mortis aduerſus CHRISTVM, ſed non inuenit. Quod verum eſſe ex hiſtoria paſſionis cognoſcimus. Ego enim (dicebat Pilatus Ioan. 19.) nullam inuenio in eo cauſam. Matthæus innocentiam CHRISTI adeo miratum fuiſſe Pilatum oſtendit, vt coram Iudæis lauerit manus, ac dixerit, Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Et quum ad Pontifices fuit delatus, Pontifices (inquit Matthæus cap. 26.) & omne concilium quærebant aduerſus CHRISTVM falſum teſtimonium, vt eum morti traderent, & non inuenerunt. En vides diabolum hominum miniſterio vſum ad quærendum falſum teſtimonium aduerſus IESVM: ſed diabolus nihil de ſuo in CHRISTO inuenit. Quemadmodum igitur Satan nihil iuris aut iuſtæ accuſationis in CHRISTVM habet: ita nec quicquam habet in totum CHRISTI corpus, quod eſt Eccleſia, quæ ſub vmbra CHRISTI protegitur.

Diabolus nõ habet quicquam in Chriſto.

Maledictio in benedictionem.

Satanæ ius.

Chriſti innocẽtia.

Satan in Eccleſia Chriſti nihil iuris habet.

Sed vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrem.

Rogabit quiſpiam: Si nihil iuris habet in CHRISTVM Satanas: ſi non ſatis artis habet vt CHRISTVM extinguat: ſi CHRISTVS illo fortior eſt, & Satanas CHRISTVM nõ vincit: Cur ergo venit princeps mũdi? quomodo princeps ille CHRISTVM in mortem crucis coniecit, & illum interemit? Reſpondet CHRISTVS: Ideo poteſtati Satanæ cedo, & mortem oppeto, non quia in manu Satanæ ſitum ſit mihi inuito per ſuos adminiſtros mortem inferre, qui volũtarius animam meam pono, & iterum ſumo eam: ſed vt Patri ſatisfiat, qui vult peccatum litatione mei corporis, & mei ſanguinis effuſione, extingui: SED ideo moriar, VT cognoſcat mundus: Quaſi dicat, homines ex morte mea hunc conſequentur fructum, quo cognoſcant me diligere Patrem, dum eius voluntatem facio, & mandatum ſeruo: qui tradidit me, non vt iudicem, ſed ſaluificem mundum. Qui cognoſcit Filium diligere Patrem, cognoſcit Patrem omnia dediſſe Filio in manu: quia Pater diligit Filium, in quo ſolo ſibi complacitũ eſt. Ergo mors CHRISTI eò tendit, vt qui habet hanc cognitionem, ſaluus fiat. Hæc autem cognitio ea eſt quam definit Ioannes (1. Ioan. cap. 2.) Et in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Huc pertinet quod ſcribitur 1 Ioan. cap. 5, Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. Proinde quanquam res ſtulta ac ridicula coram mundo ſit, quærere gloriam Patris, & hominũ ſalutem per crucem, ego tamen ſubibo crucem, vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrẽ, &c. ac quicquid mihi iniunxerit Pater, faciam. Patris per hoc honorem quæro, qui vult vt huiuſmodi perficiam, ídque totum in ſalutem & cõmodum veſtrum. Quare eſtote bono & forti animo: & ne perturbemini de mea morte & abitu, ex quo ingentẽ conſequemini fructũ ac lætitiã inenarrabilẽ.

Satisfactio pro genere humano.

Voluntas Patris vt Filius immoletur.

Cognitio viua.

Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio.

Mundus cognoſcet quàm vehementi amore diligam Patrem, quum per crucem abiero. Eſt re vera mandatorum obſeruatio, dilectionis probatio. Pleniſſimam meam obedientiam cognoſcet, dum me adimplentem mãdatum Patris mundus viderit. ET SICVT, id eſt, quomodo mandauit mihi Pater de ferenda cruce, SIC FACIO: hoc eſt, ſic crucem fero, Patri obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Moriar quidem, ſed tantum abeſt, vt Satan me vincat, vt potius mors mea ipſum vincat, & tyrannidem eius extinguat. Ille ſolùm propter peccatum in homines tyrannidem exercet, & ipſis tyrannicè dominatur: mors mea, peccatum expiabit, ergo morte mea vincetur Satanas. Huius ſententiæ ſenſus eò tendit, vt intelligamus CHRISTVM ſe voluntariè tradidiſſe principi mundi, ſolùm in gratiam Patris, cui ad mortem vſque obediuit: & ob nullum ſuum peccatum mortem oppetiiſſe, qui purus, innocens, & immaculatus eſt inuentus.

Dilectionis probatio.

Surgite,eamus hinc.

Quaſi dicat : Vt totus mundus cognoſcat quia diligo Patrem , & ſicut mandatum dedit mihi Pater, vt pro ſalute mundi mortem oppetam : qui accumbitis, & quorum animis ſeſſio torporem addere videtur, vt intelligatis me nō coactè,ſed voluntariè ad mortem ire, SVRGITE: vt vel ſic excuſſo torpore,reddamini alacriores. Eamus obuiam ſatellitibus principis mūdi,ne quiſquam inter impios habeat quo me,tanquam inuoluntariè morientē, calumnietur. Verbo,EAMVS HINC,inſinuat tum ſuam proximam,tum ipſorum olim futuram mortem. Eamus: ego primus vadam, vos ſequemini. Eamus à morte ad vitam, à corruptibilitate ad incorruptibilitatem. Tempus adeſt vt animos erigatis ab affectibus terrenis, ad ea quæ cæleſtia , ſiue à corporalibus ad ſpiritualia, à mortalibus ad immortalia, à temporariis ad æterna. Eamus,vt mei ſupplicii & eorum quæ vobis dixi,teſtes ac ſpectatores ſitis. Exurgit à loco in quo erat, vt perturbationibus diſcipulorum ſedatis, traderet eis dogmata magis myſtica.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Vitis. Agricola. Palmes.
Opera à Deo.
Sermo purgat. Suprà.13 b

Tollet) tollit. Purgabit) purgat. Vt fructū plus) copioſiorem fructum.

EGO SVM vitis vera: & Pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum,tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructū plus afferat. Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem loquutus ſum vobis. Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite : ſic nec vos niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo: hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me nō manſerit, mittetur foras ſicut palmes,& areſcet,& colligēt eum,& in ignem mittent,& ardet. Si manſeritis in me,& verba mea in vobis manſerint,quodcunque volueritis,petetis,& fiet vobis. In hoc clarificatus eſt Pater meus: vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea: ſicut & ego præcepta Patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc loquutus ſum vobis,vt gaudium meum in vobis ſit,& gaudium veſtrum impleatur. Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem,ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet,quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos: quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcūque audiui à Patre meo,nota feci vobis. Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos:& poſui vos vt eatis & fructum afferatis,& fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo,det vobis. Hæc mando vobis,vt diligatis inuicem. Si mundus vos

Opera nulla ſine fide.
Petendum in nomine Chriſti. Matth.12 e 1.Ioan.3.d
Gaudium. Suprà.13 d Epheſ 5.a 1.Theſſal.4 b c Dilectio. 1.Ioan 3.c d. 4.d Amici Chriſti. Seruus. Electio. Petere.

Areſcet) areſcit. Colligent) colligunt eos,ſub. palmites Mittēt) mittūt & ardent. Clarificatus) glorificatus. Iam) poſthac.

dus vos

Priorem vobis) prius quàm vos.

Afflictiones propter Chriſtum. 1.Ioan 3.b.d 4.d

dus vos odit,ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuiſſetis,mundus quod ſuum erat, diligeret: quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo: propterea odit vos mundus. Mementote ſermonis mei,quem ego dixi vobis:Non eſt ſeruus maior domino ſuo.Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur:ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia neſciunt eum qui miſit me.

Suprà,13.b Matth.10.c Matth.24 a

Et loquutus) & ſubaudi,non loquutus,&c. Excuſationem) prætextum. In eis) inter eos.

Si non veniſſem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit: & Patrem meum odit. Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent:nunc autem & viderunt,& oderunt & me & Patrem meum. Sed vt adimpleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Quia odio habuerunt me gratis. Quum autem venerit Paracletus (quem ego mittam vobis à Patre) Spiritus veritatis qui à Patre procedit: ille teſtimonium perhibebit de me: & vos teſtimonium perhibebitis:quia ab initio mecum eſtis.

Pſal.24.c

Luc 24.g Spiritus Sanctus.

Ego ſum vitis vera.

CAP. XV.

QVIA non ſufficit,aut nihil nobis profuerit audiuiſſe CHRISTVM recenſere ſua bona & theſauros cæleſtes, ſe victorem mortis & inferni, niſi & intelleserimus methodum qua illorum participes ſumus: CHRISTVS hoc capite perelegantem allegoriam docet,theſauros (quos à Patre habet) non ſibi ſoli retinere,ſed credentibus & ſibi,vt viti, adhærentibus communicare: manifeſtans quantum oporteat nos ſibi inhærere,& totos ab eo ſolo Saluatore pendere:extra ſe nõ eſſe ſalutem,ſed ſe ſolum ſalutis collatorem, redemptorem & iuſtificatorem noſtrum. Hæc vt perſuadeat,adducit ſimilitudinem ruſticam quidem,ſed percommodam & apprimè huic negotio congruam. EGO,quáquam abiecta & contempta perſona in oculis Iudæorum & carnis,cui etiam nunc abeundum eſt in crucem,ſum tamen vitis vera,vos palmites è vite ſeu ſtirpe prognati. Vnius naturæ ſunt vitis & palmites.Propter quod quum eſſet Deus (cuius naturæ non ſumus) factus eſt homo vt in illo eſſet vitis, humana natura, vnde nos homines, palmites illius eſſe poſſemus. PALMITES dicimur,dum in CHRISTVM credimus,cui participatione Spiritus (per quem CHRISTO coniungimur) naturæ ſuæ communicamus. Et quemadmodum vitis, lignum tortuoſum, aſperũ & abiectum habere videtur, ſed maximè bonum ac odoriferum ſuccum in ramos transfundit: ita oculis quidem carnis erat CHRISTVS vilis,aſpera & abiecta perſona: ſed vt vt caro cum ſuis aſſeclis iudicauerit, CHRISTVS omnia bona in credentes effundit:quandoquidem CHRISTVS mediator Dei & hominũ eſt,per quem gratia & veritas omnibus electis contingit:de cuius plenitudine omnes accipiunt. Adhæret continuúſque eſt viti palmes.Conglutinatio accedentium ad CHRISTVM,voluntaria eſt,& fit per fidem viuam,qua fiunt de genere CHRISTI, dignitatem adoptionis filiorum Dei ab eo conſequẽtes.Fiúntque vnũ cum CHRISTO,teſtante Paulo 1.Corinth. cap.6,Qui Domino adhæret,vnus Spiritus eſt cum eo. Quemadmodum Prophetæ Chriſtum baſim & fundamentum dixerunt, quòd per ipſum in ipſo ſuperædificamur, lapides viui,& ſpirituales efficimur ad habitaculum Dei,ſiue vt ſimus templum Dei in ſpiritu. Ita appellatur vitis,vt mater & nutrix palmitum. Ex CHRISTO enim,cui inſerimur, regenerati ſumus in Spiritu, vt fructum feramus vitæ non veteris & antiquæ, ſed nouæ huius, quæ eſt per fidem & charitatem erga ipſum. In hoc ſtatu Chriſtiano conſeruamur,mandatorum CHRISTI obſeruatione.1. Ioan.cap.2, Qui mandata eius ſeruat,in ipſo manet,& ipſe in eo.Obſerua. Vox, VERA, inſinuat puram,non fictam,ſimulatam aut corruptam & vitis vera

Vitis Chriſtus.

Credentes, palmites.

Chriſtus.

Aurú verú

falſam,qualis fuit illa de qua ſcribit Hieremias,cap.2. & Eſaias cap.5.quæ non vuas ſed labruſeas dedit.Fuit & mala vitis Adam,ex quo prodierunt mala concupiſcentia infecti palmites . Ad hunc modum dicimus aurum verum,id eſt purum,ad differentiam auri alchumici, ſophiſtici, & adulterini.

Et Pater meus agricola eſt.

Quia vitem & palmites nominauit, commodiſſimè facienda erat cultoris mentio , vt oſtenderet nos ad virtutem Dei adduci ac cōtineri cura,prouidentia & gubernatione Dei. Credimus Filium in Patre,& Patrem in Filio naturaliter eſſe,& ex ipſis omnia eſſe in Spiritu,vt ab vna deitate:nec Pater ab alendis nobis ſeparabitur, nec Filius à cultura erit alienus. Et id iure optimo fit:nam vbi ſumma naturæ eſt identitas,ibi quāuis multis variíſque modis fieri nonnulla videantur , vna tamen eſt operatio nullo modo diſtincta . Quia ergo in Patre, Filio,& Spiritu Sancto vna eſt natura, quicquid diuinitus fit, opus vnius deitatis eſſe catholicè creditur. Eſt ergo Pater agricola,ſimiliter & CHRISTVS vt Deus,ſimiliter & Spiritus Sanctus . His verbis, ET PATER meus,&c. refert CHRISTVS gloriā ad Patrem,vt ad illū velut ad fontem redeat totius beneficii gratia:qui quicquid Eccleſiæ largitur per Filium & Spiritum Sanctum,palmitibus largitur. Succus vitis,qui palmitibus dat vitam ac fructificandi vim, Spiritus eſt, Patri & Filio communis . Qui Spiritus,vt Filium Patri coniungit , ita nos quoque palmites Filio copulat. Vitis , id eſt CHRISTI hominis,& vineæ Domini exercituum(Eſa.cap.5.)id eſt,Eccleſiæ electorum ſeu palmitum cultor & agricola eſt Pater, qui vitem plantauit, dum verbum ſuum carnem ſeu hominem fecit, vt idem eſſet Deus verus & homo verus : cui certè qui inſitus eſt, vt viuit vitam Dei, ita pro ſua vocatione fructum afferat neceſſe eſt & ſalutarem. Verè agricola eſt Pater:quia omnis plantatio quam non plantauerit Pater meus (dicebat CHRISTVS) eradicabitur. Et ſuprà cap.6, Nemo poteſt venire ad me,niſi Pater meus qui miſit me,traxerit eum.

Regula theologa. *Agricola Deus.* *Succus vitis.*

Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.

Patris agricolæ partes & officia deſcribit:quæ ſunt tollere ſterilem ramuſculum,& purgare palmitem ferentem fructum,vt plus fructus afferat.Rogabis: Quomodo poteſt eſſe in CHRISTO palmes,qui non fert fructum,vt tollatur ? Si omnia in CHRISTO fructificant,quomodo eſt palmes in CHRISTO,qui non affert fructum?Reſpondeo: Hic loquitur de eo qui nomine tenus eſt Chriſtianus , qui ſecundum externam ſpeciem videtur palmes,non autem ex viua fide eſt:is eſt ſicut zizania in regno Dei,hoc eſt in Eccleſia(Matth. cap.13.)& putres piſces in reti Euangelico:& carens veſte nuptiali in nuptiis CHRISTI, Matth.cap.22. Huiuſmodi tolluntur tandem,& velut reſecti areſactíque palmites,gehennæ addicuntur. Qui igitur per fidem CHRISTO ſolummodo iungitur,ſola illi confeſſione inhærens,nec charitatis vimine ſe colligans, hunc falce ſua ſeueriſſimè Pater agricola amputabit à vite,velut oneroſum ac inutile membrum.Fruſtrà enim in vite eſt areſactus palmes, aut qui fructum non habet ſed folia tantùm, iure optimo excidetur, ne fruſtrà terram occupet:vt de ficu per parabolam dicitur Lucæ cap.13. Hoc ipſum apertiſſimè docuit Ezechiel cap.15. dicens, Fili hominis,quid fiet de ligno vitis,ex omnibus lignis nemorum quæ ſunt inter ligna ſyluarum ? Nunquid tolletur de ea lignum vt fiat opus,aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat in eo quodcunque vas ? Ecce igni datum eſt in eſcam . Nunquid vtile erit ad opus?Etiam quum eſſet integrum,non erat aptum ad opus,quāto magis quum illud ignis deuorauerit & combuſſerit, nihil ex eo fiet operis . Profecto ſemel deciſum lignum,ſarmentum eſt,ad nullam rem penitus conferre poteſt,niſi forte ad ignem. Obſerua, Dixit, IN ME non ferentem fructum,quaſi dicat,quem ego non vegeto,rigo & fœcundo, ſs NON fert fructum , id eſt incredulus eſt , nihil agit quod Deo Patri agricolæ gratum eſſe aut coram illo ſubſiſtere poſſit. Huc pertinet quod ſcribit Paulus,Rom.cap.14, Quod non eſt ex fide,peccatum eſt. Quum dicit NON ferentem fructum,non ſolùm intelligit eum qui malum facit , ſed etiam qui bona facere contemnit, & otioſè viuit, abſcondens talentum ſibi creditum à Domino (Matth.cap.25.) quod fructum facienti dabitur. Senſus eſt, Quemadmodum ab eo qui abſcondit,aufertur talentum,ſic à palmite humor quo alebatur,aufertur. Aufertur inquā,ab illo humor,id eſt Spiritus Domini,quo in CHRISTO alebatur,antequam igni tradatur . Hoc profecto in negotiis huius ſeculi obſeruatum videmus : nam vt qui magiſtratu inſignitus crimen læſæ maieſtatis commiſit, non prius punitur quàm magiſtratum depoſuerit : ita nec infructuoſa anima prius igni tradetur, quàm à gratia Spiritus deciderit.

Agricolæ officium. *Chriſtianus hypocrita.* *Sarmentum.* *Fructum non ferre.* *Otioſi.*

Et omnem

Et omnem qui fert fructum,purgabit eum, vt fructũ plus afferat.

Singulari & peruenuſta vtitur antitheſi,vt omnia clarius innoteſcant.Cuius ſenſus eſt: Quiſquis palmes Chriſto adhærẽs eiúſque humore ac ſucco,hoc eſt Spiritu viuẽs,fructum ſtirpe dignum attulerit , hoc eſt qui q̃ maximè poteſt virtuti ſtudet,& obſeruãdis mãdatis CHRISTI diligẽtiſſimã dat operã,adhuc tamẽ indiget vt ab agricola curetur , hũc Pater agricola repurgabit,& per Spiritus gratiam,quaſi per falcẽ,modò ſuperuacuas cupiditates, modò voluptates,modò alias turbationes animi (quibus mens à ſtatu ſuo verè Chriſtiano deturbatur ac deiicitur) incidet & amputabit,quo fructũ afferat copioſiorẽ & generoſiorẽ. Omniũ Chriſtianorũ eſt vt AFFERANT FRVCTVM,id eſt vt ſibi & aliis ad ſalutẽ inſeruiãt. Quod cõmodiſſimè faciẽt,ſi viua fide Chriſto adhæreãt. Adhærebũt autẽ Domino, dum in ipſorum animis ſculpta erũt verba eius,ad quæ in omnibus ex animo reſpiciãt. Obſerua.Ne adhuc rudes & infirmos diſcipulos Dominus perturbaret,volẽs oſtẽdere quãtum cõmodi ex afflictionibus & cruce cum ſibi tum aliis olim afferrẽt,noluit illos nomine afflictionũ & crucis,ſed putationis ac purgationis voce adhortari. Hac allegoria Dominus ſignificat, quemadmodum palmites in vite per putationẽ fortiores ac fœcũdiores fiunt:ita & qui Chriſto adhærẽt,hoc eſt verè Chriſtiani ſunt,per afflictiones & variã crucẽ fiunt fortiores & fertiliores.Nam quod palmitibus eſt putatio,hoc viris piis eſt afflictio.Non repurgat Dominus vt perdat,ſed vt ſaluet . Quemadmodũ reciſio pampinorũ, & palmitũ putatio nõ fit vt in totũ abſcindat, ſed vt purget ad copioſiorẽ fructum afferendũ,alioqui enim creſceret in eam altitudinẽ palmes,propter quam nõ putatus,nullũ ferret fructũ: ita ſi caro pro ſua cupidine etiã in viris ſanctis ferretur,& nullo cohiberetur fræno, mox tanto ebulliret faſtu,vt Deum è ſolio ſuæ maieſtatis deturbare conaretur. Quod feciſſe regem Babel audimus (Eſa.cap.14,) In cælũ,inquit,aſcẽdam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſoliũ meũ,ſimilis ero Altiſſimo.Non abſimile rex Tyri (Ezech.28.)narrat,dicẽs,Deus ego ſum,& in cathedra Dei ſedi . En vides genium carnis,quæ beneficiis ſaginata,& interim afflictionibus & cruce non putata,mox turgeſcit.Quare Pater agricola,PALMITEM, id eſt credentẽ putat ſeu repurgat, inutiles pampinos recidens : deinde renouat cor credentis, ac pedes affectuum lauat,carnis reliquias mortificando.Hæc eſt ſpiritalis purgatio,quæ etſi dolorem ad tempus afferat , breui tamen cedet dolor, & maius ſequetur gaudium . Hiere.cap.16,In tribulatione parua Domine , diſciplina tua nobis . Parua enim purgatoria eſt tribulatio , teſtãte Dauide Pſal.93, Beatus homo quem tu erudieris ſiue corripueris Domine , & de lege tua docueris eum,vt mitiges eum à diebus malis.Dies profecto mali,nefaſti ac praui deciſis palmitibus illi ſunt,in quibus in ignem mittũtur æternum. Quandiu enim quis viuit,licet exciderit,tamen non abſolutè eſt damnatus,cui non eſt præcluſa via vt palmes fiat.Credat in CHRISTVM,& palmes erit. Aduerte:Vt nõ putatur palmes niſi in vite,vt fructificet: ſic nec pius purgatur,niſi in CHRISTO vt fructũ afferat. Ergo afflictiones extra CHRISTVM non veræ & fructuoſæ dicuntur putationes ſiue purgationes.Facienda enim eſt in vite putatio.Dictum eſt,VT FRVCTVM plus afferat,pro,Vt plus fructus afferat,id eſt vt auctior eius fides fiat,& plenius ac copioſius operetur bona opera.

Purgationis modus. *Falx Spiritus.* *Fructũ afferre.* *Chriſto adhærere.* *Afflictiones nos robuſtiores reddunt.* *Putati palmites in Chriſto.* *Purgatio Spiritalis.* *Palmitem fieri.* *Putatio ſolùm in vite.* *Afflictiones extra Chriſtũ non vera.*

Iam vos mundi eſtis propter ſermonẽ quem loquutus ſum vobis.

Quia vna eſt potẽtia vna natura & vna voluntas Patris & Filii,vna certè erit operatio. Oſtẽdit Patrẽ agricolã & putatorẽ: nũc manifeſtat ſe idẽ operatũ eſſe,quũ diſcipulos verbo & ſermone mũdauerit. Quare certiores faciẽs diſcipulos artis purgatiuæ,ait, IAM VOS quidẽ mũdi eſtis ꝑpter ſermonẽ quẽ loquutus ſum vobis, id eſt ꝑpter Euãgelicã doctrinã quã excepiſtis,eidẽmque credidiſtis. Ea enim doctrina ſeu verbo renati erãt,& in eam recepti ſortẽ,vt adoptionis filii eſſent,& cõtinuis profectibus ſeu auctibus Spiritus, quos Pater donat,prorſus olim mũdi & viri ætatis plenitudinis Chriſti euadere poſſent.1.Petr.1,Renati nõ ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbũ Dei viui & ꝑmanẽtis in æternũ. Quum itaque Chriſtus hæc operatus fuerit,quis tam amẽs eſt qui nõ videat facilè,manũ & brachiũ Patris agricolæ colẽtis agrũ,Chriſtũ Dominũ noſtrũ eſſe? Quãuis enim cultura vitis Patri attribuatur,ſunt tamẽ omnia ex Patre per Filium,vt per virtutẽ eius. Ipſe enim (vt Paulus ait Hebr.cap.4.) eſt viuũ & efficax eius verbũ:viuúſque eſt ſermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingẽs vſque ad diuiſionẽ animæ ac Spiritus,cõpagum quoque ac medullarũ,& diſcretor cogitationũ & intentionũ cordis. Nam quum ad intima vſque noſtri cordis penetret,facilè acutã Spiritus falcẽ immittit, vanas cogitationes noſtras & ſtudia amputãs,bonas autẽ & ſtudioſas actiones(quæ ad virtutẽ tendũt)multiplicans,& ad ferendũ vſque fructũ corroborãs.Rogat Auguſtinus:Quare nõ dixit,Mũdi eſtis

Sermo purgatiuus. *Purgatio animorum.*

propter baptiſmũ quo loti eſtis: ſed ait, ꝓpter verbũ quod loquutus ſum vobis, niſi quia & in aqua verbũ mũdat? Detrahe verbũ, & quid eſt niſi aqua? Accedit verbũ ad elemẽtũ, & fit ſacramentũ, etiã ipſum tãquã viſibile verbũ. Vnde iſta tãta virtus aquæ vt corpus tingat, & cor abluat, niſi faciẽte verbo? Non quia dicitur, ſed quia creditur: & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, ait Apoſtolus Rom. cap. 10, Quia ſi confeſſus fueris in ore tuo quia Dominus, eſt IESVS, & credideris in corde tuo quia Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiã, ore autẽ cõfeſſio fit ad ſalutẽ. Vnde Act. cap. 15, Fide purificãs corda eorũ. 1. Petr. 3, Sic & vos baptiſma ſaluos facit, nõ carnis depoſitio ſordiũ, ſed conſciẽtiæ bonæ interrogatio in Deũ, per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti à mortuis. Epheſ. cap. 5, Chriſtus dilexit Eccleſiã, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illã ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Tanta eſt igitur vis verbi fidei in eccleſia, vt per ipſum credentẽ, offerentẽ, benedicẽtem, tingentẽ etiam tantillũ, mũdet infantẽ, quãuis nondũ valentẽ corde credere ad iuſtitiã, & ore cõfiteri ad ſalutẽ.

Verbum fidei.

Trinitas agricola.

Colligamus ex ſuperioribus quod cõſtãter cõfitendũ eſt: Tota Trinitas agricola eſt, Pater, Filius & Spiritus Sãctus. Purgat Pater, purgat Filius, purgat Spiritus Sanctus: Purgat verbũ, purgat fides viua, purgat ſacramentũ. Pater per Filiũ & in Filio purgat ſuo Spiritu: purgat ſimiliter & Filius & Spiritus Sãctus: quorũ triũ vna eſt operatio & vis purgãdi. Eſt igitur Pater agricola, Filius agricola, & Spiritus Sanctus agricola & author purgationis. Chriſtus purgat vt manus & potentia, eſtque Chriſti humanitas omniũ beneficiorũ Dei in nos tãquam canalis & inſtrumẽtũ per quod ad nos Dei bona & Spiritus Sãcti dona fluunt. Sacramẽtum purgat vt inſtrumẽtũ, ſimiliter & fides ac verbũ prædicatũ, vt ſuprà diximus ex Petro & cap. 15. Actorũ. Proinde ſenſus verborũ IAM VOS MVNDI ESTIS, eſt. Ego quidẽ vt Deus ſum agricola, & vt homo ſum vitis, vos palmites, hactenus iam purgati & mundi per doctrinã meã à vobis receptã. Iam vt palmes nõ fert fructũ, niſi purgetur putatione, ita vos iam mũdi & purgati, poſthac magis purgandi eſtis, quo copioſiorẽ fructũ feraris. Nunc ſatis eſt vos inſitos eſſe ſtirpi, vnde per viuam fidem hauriatis vitam: ſupereſt conſtantes ſitis dum putandi tempus venerit, vt fœcundiores ſitis. Mundi itaque ſunt qui Euangelium recipiunt & credunt: purgantur tamen vt fructum copioſiorem afferant. Quia in fide viua (qua filii Dei facti ſunt) dono Patris proficiunt: in qua quanto plus profecerint, tanto magis vt Deo ſimiles, ita & frugiferi redduntur cum ſibi tum aliis.

Humanitas Chriſti canalis omnium bonorum in nos.

Sacramentum purgat.

Manete in me, & ego in vobis.

Occupatione diluit quorundã errorẽ, qui putãt nequaquã ſe poſſe (ſi ſemel mũdi & donati Spiritu Chriſti fuerint) excidere & ad peiora delabi. Ego quidẽ, ait Chriſtus, vos purgaui per ſermonẽ meũ & doctrinã meã, nihil eorũ omiſi quæ per me faciẽda erãt, vt palmites mei eſſetis. Non ſatis eſt vos palmites inſitos eſſe ſtirpi, é qua vitã hauriatis, dãda eſt opera ne euellamini, & qui putat ſe ſtare, videat ne cadat. Mille nanque pericula (niſi vigilãter ſtudeatis manere in me) etiã ſtantibus imminẽt. Quare nauate operã vt maneatis in me, & ego viciſſim agã in vobis ex me pendẽtibus. Ego vos iuuabo, nihil vobis in me manẽtibus deerit. MANEMVS in Chriſto per fidẽ viuã & charitatẽ. 1. Ioã. cap. 1, Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et ipſe manet in nobis per verbũ ſuum & dona ſui Spiritus. Oſeæ cap. 2, Et ſponſabo te mihi in fide, & ſcies quia ego Dominus. MANET & in nobis quum ſacram Euchariſtiam verè & ex fide viua recipimus. Ioan. cap. 6, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ in me manet, & ego in illo. Manent palmites, hoc eſt ſancti in vite ſeu CHRISTO, vt vitam accipiant: CHRISTVS autem in ipſis manet, non vt vitam accipiat, ſed vt vitam & alimentum palmitibus ſeu fidelibus miniſtret.

Manere in Chriſto.

Deum manere in nobis.

Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite: ſic nec vos niſi in me manſeritis.

Argumento ab incommodo quod incurrunt qui excidunt, hortatur diſcipulos CHRISTVS, vt diligẽter ſtudeãt manere in vite, atque peruenuſta ſimilitudine illuſtrat & exponit, quid ſit CHRISTVM manere in nobis: nimirũ nos vegetare, fœcũdare, irrigare, viuificare & ſaluare. Hoc ſimile cõmẽdat CHRISTVM, verã vitẽ, ab effectibus & officiis eius erga nos, exponitque vtilitatẽ & fructũ quẽ cõſequimur ſi in vite mãſerimus. Quẽadmodũ palmes deciſus à vite nõ poteſt ex ſe fructũ facere, ꝙ quicquid habet ſucci, trahat è ſtirpe: ſic nec nos deciſi à Chriſto, vera vite, nũquam ſecundũ virtutẽ germinabimus, niſi Chriſto per fidẽ ac dilectionẽ adhæſerimus, vnde nobis proficiſcatur oportet quicquid ad verã æternãmque ſalutẽ facit. CHRISTVS enim eſt qui nos per gratiã Spiritus, quaſi per aquã irrigat,

Chriſtum manere in nobis.

irrigat,vegetat & nutrit,vt poſſimus pietatis fructus edere.Suprà cap.7, Si quis ſitit,veniat ad me,& bibat.Quod nobis interpretatus Euangeliſta,ait,Hoc autē dixit de Spiritu quem accepturi erant fideles. Ideo Dauid (Pſal.35.) ad Deum Patrem clamabat,Quoniam apud te eſt fons vitæ. Eſt profectò ipſe Filius deliciarum torrens & limpidiſſimus fons,qui gratia Spiritus per charitatem animas noſtras irrigat.

Ego ſum vitis,vos palmites.

Quia neque Moyſes neque vllus Prophetarum vera vitis eſt, ſed ſolus CHRISTVS illa eſt vnica vitis,cui inhærendum eſt,qui fructum ſalutis ferre volet: ideo per expolitionē eadem repetens, & clarius exponens, idque amplificādi gratia,dicit, EGO ego ipſe & non alius ſum illa vitis vera, & vos illius eſtis palmites: cui gratis inſiti & gratis purgati eſtis: ſed vnde poteſtis euelli non alia quàm veſtra culpa. Quare in hoc toti eſſe debetis vt in me maneatis, & mihi perpetuò iungamini. Porrò credentes in CHRISTVM ſunt palmites,omnia ſua bona è CHRISTO accipiētes: vnde & aliâs vnum corpus cum CHRISTO dicuntur, & membra eius: Rom.cap.12. 1.Corinth.12. Epheſ.cap.4.

Chriſtus ſolus vitis vera.

Qui manet in me,& ego in eo,hic fert fructum multum.

CHRISTI veræ vitis diuitiæ & fœcunditas cōmendantur promittūtúrque his qui in charitate & mandatorum obſeruatione perſtiterint. Quaſi dicat: Curate diligenter mihi perpetuò adhærere: nam quiſquis mihi fide viua adhæret, me ſibi viciſſim coniunctum habet,ac meo Spiritu viuit. Hic Patre fauente & aſpirante,operibus pietatis fœcundus eſt, ac copioſum fructum profert: magis enim ac magis excreſcit in fide,magis ac magis experitur bona ac diuitias CHRISTI, quibus fœcundatur & viuificatur,ſibi ſalutem æternam lucrifaciens,& Deo (cuius gratia omnia fiunt) gloriam apud homines concilians.

Quia ſine me nihil poteſtis facere.

Rationē adducit, cur neque paruum neque multū fructū ferre poſſunt qui ſibi vt veræ viti nō adhærēt, QVIA ſine me nihil poteſtis facere. Faceſſant hinc Pelagiani,qui aiunt ſe citra Dei adiutoriū ex propriis viribus poſſe virtutē & ſtudioſas operationes in obſeruāda lege operari. Audiāt Dominū hîc dicētē,ſine ipſo neque magna neque minima,imò nihil prorſus poſſe facere.Suprà cap.1,Sine ipſo factū eſt nihil.Id profectò iure optimo dictū eſt: ſunt enim opera noſtra aut ex virtute naturæ,aut ex gratia diuina. Si virtute naturæ (quum omnes motus naturæ ſint ab ipſo verbo Dei) nulla natura ad aliquid faciendū moueri poteſt ſine ipſo. Si autē ex gratia & fauore gratuito (quū CHRISTVS ſit huiuſmodi fauoris author: Gratia enim & veritas per IESVM CHRISTVM facta eſt, vt ſcriptū eſt ſuprà cap.1.) ſequitur nullū opus,ſiue ſtudioſum,ſiue meritoriū,ſiue gratuitū factū eſſe ſine Chriſto.Huc pertinet quod Paulus ſcribit 2.Corinth.cap.3, Fiduciā autē talē habemus per Chriſtum ad Deū, nō ꝙ ſufficiētes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamēti. Sine igitur CHRISTI fauore,neque verè fidere Deo,neque verè timere Deum,neque verè diligere Deū,neque aſſequi iuſtitiā,neque bene operari,neque fœcūdi eſſe poſſumus.Hæc gnome nō auſert liberū arbitriū: tametſi enim nō poſſum credere niſi gratia & fauore CHRISTI præueniente,id tamē conſtāter pronūtio,talē fauorē nō neceſſitare(vt ita loquar)ſiue cogere volūtatem meā,quæ libera manet, præſente etiā illo fauore quo Dominus pulſat fores meas: ſupereſt huic aperiā ſi volo,hoc eſt pulſanti acquieſcā. Quòd quum nō ſemper acquieſcamus,ſignū eſt liberā nobis manere volūtatē: alioqui nō vitio nobis daretur,quòd inuitanti nō adhæreamus.Matth.23,Hieruſalē,quoties volui cōgregare te,ſicut gallina cōgregat pullos ſuos ſub alas ſuas,& noluiſti? En contemplâre verbum Noluiſti,quod ſubindicat liberum ipſis fuiſſe vocanti adhærere. Sed de his ſuprà,3.& 6.capitibus copioſius diſſeruimus.

Chriſti auxiliū neceſſarium.
Pelagiani.

Opera noſtra vnde ſunt.

Sufficientia ex Deo.

Fauor Chriſti agentibus neceſſarius.
Liberum arbitrium.

Si quis in me nō manſerit,mittetur foras ſicut palmes,& areſcit,& colligent eum,& in ignem mittent, & ardet.

Quæ hactenus dixit Dominus,ſingulari illuſtrat antitheſi. Si quis palmes non me authore,ſed ſuo vitio ſeſe à me vite auulſerit & reſilierit, vel quia in fide,vel quia in obſeruatione mandati defecerit,is non aliter atque abſciſſus à vite palmes inutilis,qui ſoli aſſeruatur igni.Quemadmodū enim palmes inutilis falce amputatus exareſcit,móxque in faſcem cum reliquis ſarmētis exectis collectus, in ignem conicitur vt ardeat & cōburatur: Ita qui meo humore & ſucco,id eſt Spiritu meo & meo fauore eſt deſtitutus,falce mortis & Satanæ amputatus,iuxta mentē emoritur, licet animali & corporali adhuc vita viuat. Et poſt hanc vitam irrecuperabiliter à vite ſeparatus,æterno igni mādatur, perpetuò ad ſuum ſuppliciū

Chriſti humor.

arſurus, quòd in vite permanere recuſarit. Proinde nobis exemplo eſt Iudas auaritiæ ſeruus, qui à vite deciſus, eiectus eſt, & abiit foras vẽditurus magiſtrũ ſuum, & cum funibus ac reliquis ſarmẽtis collectus, laqueo vitã finiuit, & ſeſe in ignẽ perpetuum præcipitẽ dedit. Reliqui vero diſcipuli, quia manſerunt in CHRISTO, nec vlla vi Satanæ ab eo dinelli potuerunt, gloriã & laudẽ cæleſtem cõſequuti, fructũ ſui Apoſtolatus & virtutis ſuæ, cõuerſionẽ orbis ad Euangeliũ attulerũt. Vnde immarceſſibili corona apud Deum inſignitos eſſe nõ dubitamus. Ex præcedentibus colligamus CHRISTVM dupliciter nos inuitaſſe ad manendum ſecũ, partim gloria, quam (qui in vite mãſerint) palmites cõſequẽtur, partim pœna ignis & ſupplicii æterni, in quod conuciẽtur palmites à vite abſciſſi. Huius ſupplicii grauitatẽ, grauiſſimúmque hypocritarũ interitũ cum periphraſi iudicii in hypocritas, cõtinent hæc verba ARESCET, & colligent, &c. Eſt profecto hic locus vocũ incremẽtũ. Graue eſt areſcere, grauius colligi & in ignẽ mitti, grauiſſimũ ardere. Hanc inciſionẽ Paulus diligẽter docuit Rom. cap. 11, Vide ergo bonitatẽ & ſeueritatẽ Dei: in eos quidẽ qni ceciderũt, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioqui & tu excidêris: ſed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos. Obſerua: quod his verbis COLLIGENT ET IN IGNEM mittent, expenditur, idem de paleis Matthæi cap. 3. & de zizaniis cap. 13. dicitur.

Chriſtus nos inuitat dupliciter ad manendum in ſe.
Interitus hypocritarum.

Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint.

Hæc oratio animos addit vt CHRISTO indiuulſe adhæreamus. Eſt enim ingens promiſſio, qua Chriſtus ſeſe totũ viuam fidẽ habenti donat, imò verè ſeipſum obligat, tãta eſt eius philãthropia. Nihil enim nõ facit, vt nos ad ſui amorem pelliciat. SI MANSERITIS in me, id eſt ſi verba mea ſeu mãdata mea manſerint in vobis. Quaſi dicat: Ne in ignem coniiciamini perpetuò arſuri, manete in me. Manebitis autẽ in me, SI VERBA mea manſerint in vobis, id eſt ſi quæ creditis, tenueritis: ſi quæ tenetis, factis exequamini. MANERE in CHRISTO, eſt in CHRISTVM credere, verbo eius adhærere, mandata eius obſeruare. Volens enim placere Deo, volũtate ſua per dilectionẽ & mandatorũ obſeruationem Deo vnitur, & Spiritu adhæret: ſicut qni mandatis inobediẽs eſt, ſpõte à Domino alienatur. Proinde his verbis, ET VERBA mea, &c. vrget CHRISTVS neceſſarium eſſe fide retinere verbũ Dei, ſine quo viua fides neque durare neque ſubſiſtere poteſt. Verbum enim eſt cauſa, & fides eſt effectus verbi. Fides ait Paulus, ex auditu eſt, auditus autem per verbũ. Et quemadmodũ ignis ligno nutritur, ita & fides verbo. Colligamus ex his: Qui in CHRISTVM credit, in CHRISTO manet, & eius verba in corde cõſeruat, dicens cum Dauide Pſal. 118, In corde meo abſcondi eloquia mea, vt non peccem tibi. Nam quemadmodũ qui ignẽ in æreũ vas recõdit, caliditate ignis non caret, ita qui verbũ Dei in animo ſuo excepit, & illud facto exequi conatur, charitatis ſemper feruet amore. Scriptum eſt enim Pſal. 110, Ignitum eſt eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud.

Chriſtus quibus ſe promittit, & totum cõtradit.
Manere in Chriſto.
Verba Chriſti in nobis manere.
Verbũ ſine quo fides non ſubſiſtit.
Simile.

Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.

Suauiſſimam credentibus hæc afferunt cõſolationem, & ſimul nos ad orandũ inuitant, quum audimus omnia nobis per orationẽ fide viua ornatã contingere poſſe. Hic nobis verbi crediti & cuſtoditi effectus, ſcilicet omnia petita accipere, expanditur. Huius orationis ſenſus eſt, Quicũque promiſſionis diuinæ verbum habuerit, & in fide viua, ſeu in illius verbi fide orauerit, certò ſtatuat apud ſe, quòd hac oratione impetrabit quodcunque, ſiue magnum, ſiue paruum, ſiue multũ, ſiue parum, ſiue impoſſibile (coram ratione humana & carnis) ſiue poſſibile, voluerit. ET FIET vobis, id eſt q̃ primũ ex fide viua oraueris, impetras, differtur tamen nonnunquam aliquãtiſper impetrationis reuelatio, vt orantis fides dilatione probetur. Cæterum hoc loco rationem reddit eius quod dixerat, palmites (qui in ipſo manerẽt) fructus æedituros, hoc eſt multis Euangelium perſuaſuros. Nam ſi omnia quæ vellent, impetraturi erant, facilè potuerunt Euangelio facere quiduis. Obſerua: Vocula, QVODCVNQVE, nobis Dei omnipotẽtiam cõmendat, qui omnia petita dare omnipotens eſt. Rurſus hic locus ſubinſinuat obſeruãdum eſſe duo in oratione petitoria, vt exaudiamur: fidem viuam, & verbum. Non enim ſufficit fides hiſtorica: nam & dæmones illam habent, authore Iacobo cap. 2. & vt Matthæi cap. 7. Saluator ait, Non omnis qui dicit mihi domine, domine, introibit in regnũ cælorum, ſed qui facit volũtatem Patris mei qui in cælis eſt. Neceſſaria igitur eſt ad ſalutẽ fides viua. Porrò huic ſentẽtiæ non abſimile eſt quod aliãs CHRISTVS Matthæi cap. 21. ait, Et omnia quæcũque petieritis in oratione credẽtes accipietis. Marc. cap. 11, Propterea dico vobis, omnia quæcũque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Luc. cap. 11, Omnis qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, &

Orationis fidei virtus.
Omnipotentia Dei.
Orationis petitoriæ vt exaudiamur, partes.
Fides hiſtorica.
Fides viua neceſſaria ad ſalutẽ.

pulſanti

pulſanti aperietur. Animaduertendum eſt: Quum oramus, præſens eſt caro, præſens eſt & ſpiritus. Vnde caro iuxta ſuum captũ & affectum interpretatur orationẽ: ſpiritus autẽ pro ſuo, id eſt ſpirituali & diuino ingenio. At Deus exaudit ſolùm ſpiritus affectum, nõ carnis. Hæc à Paulo diligẽter explicantur Rom. cap. 8, Similiter autẽ & Spiritus adiuuat infirmitatem noſtrã. Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autẽ ſcrutatur corda, ſcit quid deſyderet Spiritus (id eſt nouit quia ſit ſenſus ſpiritus) quia ſecundũ Deum poſtulat pro ſanctis. Vnde quum legimus Moyſen pro ſuo populo oraſſe, aut dimitteret populo noxam, aut quòd de libro vitæ deleretur (Exod. cap. 32.) ſimiliter & Paulũ ter rogaſſe vt auferretur angelus Satanæ (2. Corinth. cap. 12.) & hos non exauditos à Deo: dicendum eſt, Deum quidem illos exaudiuiſſe iuxta ſpiritualem orationis affectum, hoc eſt iuxta interpretationem Spiritus: non autem ſecundum carnalem interpretationẽ, quum nũquam nouerit caro quid aut quomodo orandũ ſit.

Orantibus adſunt ſpiritus & caro.
Spiritus affectus exauditur.
Caro orare non nouit.

In hoc clarificatus eſt Pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.

Argumento à finali vſu fructificantium palmitum (qui eſt gloria Patris) adhortatur CHRISTVS fideles ad fidem in ſe, ad amplectandam doctrinã Euangelicam, ad dignam Euãgelii conuerſationẽ, & ad iuſtitiam eius deſyderãdam. IN HOC clarificatus eſt Pater meus: id eſt, hæc eſt gloria Patris mei, VT FRVCTVM plurimum afferatis. Quaſi dicat: Fructuoſus veſter labor & Apoſtolatus eſt ad Patris gloriã, cui fructũ affertis ex hoc quòd mei eſtis diſcipuli. Et rurſus diſcipuli eſtis, vt opus quod cœpi, proferatis, & regno Patris quamplurimos adducatis. Finalis igitur vſus vocationis palmitũ, hoc eſt piorũ eſt, vt dum multum & copioſum fructũ afferunt: dum diſcipuli CHRISTI, id eſt veri palmites fœcundi & iuſti fiunt: dum ex fide viua orantes Patrẽ, exaudiũtur, glorificetur Deus. Si igitur pii pro Euãgelio certant ad gloriã Patris, proculdubio Pater gloriam ſuam non cõtemnet, ſed Euangelizantibus & ſyncerè laborantibus cooperabitur, vt plus fructuum afferant, quo magis glorificetur. Pater in diſcipulo ſuo fructuoſo & fœcundo gloriatur, id eſt gaudet, & gloriã ſuã exiſtimat. Reſpõdebit quiſpiã: Quum Pater natura ſua ſit glorificatus, imò ipſa ſit gloria, cui nihil gloriæ adiici poteſt, quid igitur gloriæ per nos illi cõferri poteſt? Reſpõdeo: Eſt Pater ſuapte natura, & gloria ipſa, & glorioſus ab æterno: ſed cuius gloria non ſemper reuelatè & manifeſtè apparet. Erat ante mũdum conditũ ſapientiſſimus & ſanctiſſimus, non tamen vlli quàm ſibi cõſpicuus: ſed à creatione mundi viſa manifeſtáque fuit eius potentia & liberalitas. Similiter ab æterno ſemper glorioſus eſt, cuius gloria reuelatur, quum palmites viuificat, electos ſanctificat. Quum quis in CHRISTVM credit, & eius diſcipulus fit, id eſt fit adoptione Filius Dei, & efficit vt pii FRVCTVM FERANT, hoc eſt vt credant & diligant, quis non viderit & gloriã & opus Dei eſſe, quum Gentes Euãgelio obediunt, quum fide viua franguntur omnes Satanæ doli, euertũtur omnes mundi machinæ, & peccata delẽtur? Proinde qui volet Patrem gloria afficere, credat in CHRISTVM, maneat in verbo Filii Dei, & diligat proximum, is verè fructũ proferet, CHRISTI diſcipulus erit, & Patrem glorificabit. Obſerua. Idem eſt dicere, VT fructum plurimũ afferatis, & Efficiamini mei diſcipuli. Cæterum non eſſemus diſcipuli eius, niſi Pater per ſuam miſericordiam eſſet clarificatus, qui voluit proprium Filium propter nos, hominem fieri, tradidítque eum pro nobis, id eſt placuit ei, vt CHRISTVS pro nobis moreretur.

Apoſtolatus opê mi ſignum & vſus.
Patrem glorificari.
Pios fructum ferre.
Gloria & opus Dei.
Glorificare Patrem.

Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos.

Docuit CHRISTVS Apoſtolos vnde accepturi eſſent vt fructũ afferrent fierẽntque diſcipuli eius: nunc hortatur illos vt libeat ſuo exemplo fructum afferre, & proximis ſeruire. Particula, SICVT, non æqualitatem naturæ oſtendit noſtræ & ſuæ, ſicut eſt Patris & ipſius (ait Auguſtinus) ſed gratiam qua mediator Dei & hominũ eſt homo, CHRISTVS IESVS. Mediator quippe monſtratur, quum dicit, Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos: nam Pater vtique diligit & nos, ſed in ipſo: quia in hoc glorificatur Pater, vt fructum afferamus in vite, hoc eſt in CHRISTO, & efficiamur eius diſcipuli. Proinde ſenſus verborũ eſt: ſicut Pater dilexit me vitem, hoc eſt hominem: ita & ego homo factus, dilexi vos palmites. Rogabis, Quomodo Pater dilexit Filium? Reſpondeo: Pater diligit quidem Filiũ, quòd velit illum eſſe Deum æqualem ſibi, dum generatione communicat & transfundit in Filium omnia quæ habet, non illa deſerendo, ſed eandem numero naturam quam habet, communicando: vúltque illum Deum & hominem eſſe: ſed ad nihil horum dilexit Filius diſcipulos. Neque enim voluit aliquem illorum Deum eſſe per naturam, neque in perſona vni-

Mediator Chriſtus.
Pater quomodo diligit Filium.

tum iri: ſed iuxta quandam huius dilectionis ſimilitudinem illos dilexit. Ad Rom. cap. 8, Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filii ſui. 2. Petr. 1, Per quem maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ. Atque quemadmodum Pater adeò dilexit Filium, vt omnia bona ſua illi communicauerit, in perſequutionibus & ſub cruce ſuſtentauerit, de morte ad vitam excitauerit, cui non dedit videre corruptionē, ſed animam eius ex inferno liberauit: ſic & CHRISTVS credentes in ſe ita diligit, vt ſeipſum illis communicet, ſuorum omnium bonorum participes faciat, afflictos & ſub cruce exiſtentes ſuſtentet ac conſoletur, de morte ad vitam reuocet, & ex inferno ac Satanæ tyrannide liberet. Obſerua: Particula SICVT, inſinuat vehementiam & perfectionem dilectionis CHRISTI erga credentes. Eſt enim Patris dilectio erga Filium vehementiſſima & perfectiſſima.

Chriſtus quomodo diligit ſuos.

Sicut, particula.

Manete in dilectione mea.

Quum tanto Patris & meo beneficio donatos intelligatis, nimirum vos à me diligi, ſicut Pater diligit me, excutientes timorem omnem & diffidentiam (quæ vera charitas non admittit) perſeuerate, & diligentem nauate operam vt non excidatis à mei dilectione, ſed MANEATIS in ea, hoc eſt credite in me ac fidite vos mihi curæ eſſe: perdurate in fide: ſic enim fiet, vt ego vos diligam, ſicut diligit me Pater. Obſerua: Verbum MANETE, inſinuat liberum nobis eſſe manere. Vnde Chryſoſtomus hunc locum interpretatus, ait, MANETE in dilectione mea, hoc in veſtra eſt poteſtate.

Liberum eſt manere in dilectione Dei.

Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.

Occupatio eſt: Ne quis reſponſaret, rogans, Quomodo manendum eſt in dilectione CHRISTI? Chriſtus addit ſignum quo quis cognoſcere poteſt ſe manere in ipſius dilectione. Quod eſt ſignum? Obſeruatio mandatorū Chriſti. Præcipua mādata dicūtur, Fides in CHRISTVM, Amplecti Euangelium, Diligere inuicem ſicut CHRISTVS dilexit nos. Obſeruatio mandatorum, eſt effectus diuinæ dilectionis, non ſolùm eius qua nos diligimus, ſed etiā eius qua ipſe diligit nos. Nam ex eo quòd nos diligit, mouet & adiuuat nos ad ſeruandum mandata eius, quæ nullis noſtris viribus impleri poſſunt, niſi adſit præueniens eius gratia. 1. Ioan. cap. 4, In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos.

Signū dilectionis diuinæ.

Mandata Euangelii præcipua.

Sicut & ego præcepta Patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione.

A ſuo exemplo probat CHRISTVS obſeruationem mādatorum, certum eſſe ſignum dilectionis ſuæ erga nos. Magna profectò CHRISTI philanthropia, qui noſtram paupertatem non eſt aſpernatus, vt nobiſcum cōuerſatus, inauditæ vitæ ſe nobis ducem præberet. Sicut ipſe præcepta Patris ſeruans, MANET in dilectione Patris, id eſt certus eſt certóque cognoſcit ſe diligi à Patre, & ſe eſſe curæ Deo Patri: ita & nos mandata eius ſeruantes, manemus in eius dilectione, id eſt obſeruantes mandata, certi ſumus quòd nos diligit: ipſe verbum Patris profunda Dei ſerutatur, & omnia quæ Patri videntur, peragit. Hoc loco, Mandata, vt homo appellat IESVS, & de ſe ſecundum humanam naturam loquitur. Quid Pater mandauit? Sui conſilii conſummationem. Ad mandatū eſt vt deſcendat Filius, & genus humanum, quod propter præuaricationis crimen Deus oderat, ad dilectionē ipſius reduceret & recōciliaret, hoc eſt vt moreretur pro ſalute noſtra hoc perfectè cōſummauit. Vnde iure dicit, SICVT & ego præcepta Patris mei ſeruaui, hoc eſt deſcendi de cælo aſſumpta ſerui forma, & factus ſum Patri obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Hæc copioſè Paulus ad Philipp. cap. 2. explanat, Qui quum in forma Dei eſſet, nō rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſeipſum factus obediens vſque ad mortē. Propterea Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Rurſus Pſalmo 39, Tunc dixi, ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei. Audíſne ex his CHRISTVM eò humilitatis ſe demiſiſſe, vt Patris voluntatem & mandata faceret, dum ad mortem vſque factus eſt Patri obediens? Nam quum genus hominum Deus Pater ſaluare decreuiſſet, & quum nulla eſſet creatura quæ id beneficii præſtare poſſet, ipſe Filius (qui voluntatem Patris opportunè nouit) huiuſmodi diſpenſationem ſuſcepit, & factus homo ſic Patri obediuit, vt genus humanum Patri reconciliarit. Ideo manet in dilectione Patris, qua Pater diligit illum vt hominem. Atque hæc dilectio eſt gratia: quia ad perſonam Vnigeniti Filii Dei per gratiam pertinet natura humana, & tantam gratiam, ait Auguſtinus,

Patris mādatū.

Dilectio qua Pater diligit Chriſtum vt hominē gratuita.

Auguſtinus,vt nulla ſit maior,nulla prorſus æqualis : neque enim illam ſuſceptionem hominis vlla merita præceſſerunt,ſed ab illa ſuſceptione merita eius cũcta cœperunt. Quid eſt ille homo, niſi quòd Deus ſuſceptor eſt eius? Deus enim erat Verbum, vnigenitus,gignenti coæternus:ſed vt mediator daretur nobis,per ineffabilem gratiam,verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Quum igitur dicitur, Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos,gratia Mediatoris oſtenditur:nam Mediator Dei & hominum,non inquantum Deus, ſed inquantũ homo, eſt CHRISTVS IESVS. Obſerua CHRISTI erga nos humanitatem : Ne duram nobis impoſitam putaremus ſarcinam,quum audiremus obſeruationẽ mãdatorum Dei,ſignũ eſſe quòd in Deo manemus,ſeipſum pro exemplo propoſuit. Nam ſi neceſſarium fuerit Filium obſeruaſſe mandara proprii Patris, quantò magis operæpretium fuerit filios adoptionis & ſeruos obſecundare mandatis Dei Patris?

Mediator Dei & hominum Chriſtus.

Conſolatio contra rigorẽ mandatorum.

Hæc loquutus ſum vobis.

Rogabis· Quæ ſunt illa quæ enarrauit? Reſpõdeo : De vite & palmitibus:ſe lucem eſſe mundi : ſe idem eſſe cum Patre: ſe fontem & panem viuum,oſtium,paſtorem,viam,veritatem, & reſurrectionem : ſe nos diligere ſicut Pater ipſum diligit : ſe nihil imminurum, ſed exaltatum,proprerea quòd Pater permiſit vt pareretur pro mundo : & ſicut non eſt minura dilectio Patris,propterea quòd Filius paſſus eſt : ita neque minus diligentur pii ab eo,etiã ſi in varias inciderint afflictiones. Rurſus enarrauit de ſuo ex hoc mundo ad Patrem abitu: de exemplo vitis & palmitum:de palmitis abſciſſione,& illius in ignem coniectione. Hæc quum audirentur, diſcipulis non mediocrem incuſſerunt timorem. Nam hoc contingere multis ſolet,maximè his qui futurum malum aliquod audiunt,præſertim ſi dicentis authoritas apud auditores valet, & non aliter futurum perſuadet, vt vehementer conturbentur. Nam quemadmodum qui procelloſum nauigaturus eſt mare, quanuis nullis agitetur procellis,dum meditatur & in mentẽ veniũt procellæ,totus horreſcit: ita nõ aliter diſcipulos CHRSSTI fuiſſe affectos arbitror. Quare optimus præceptor IESVS CHRISTVS (quem nihil latere poteſt) ſuos conſolatur diſcipulos,euocans illos à mœrore ad gaudium.

Epilogus eorum quæ narrauit Chriſtus.

Vt gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrũ impleatur.

Hæc quæ dixi, tametſi admixtam habeant moleſtiam, ego tamen ideo illa prædico & adhortor, vt quemadmodum ego non quæſiui gaudium huius mundi (quod eſt ſine afflictione omnia pro animi ſententia dum hîc viuitur habere) ſed in hoc gaudeo quòd Paternis mandatis obediens,diligor à Patre : ita nolite mundi gaudio gaudere,cauete à mundo ſolatia petere, id eſt nihil vos morentur tribulationes mundi, quin potius inter ipſiſſimas mundi afflictiones lætemini, & GAVDIVM meum in vobis ſit, id eſt in vobis maneat: hoc eſt illis ſolummodo lætari rebus velitis,quibus ego gaudeo. Hoc enim meo gaudio accepto,fortes ad certamina eritis,& ſpe ſaluandorum hominum,pericula libenter ſubibitis: illúdque gaudium ſemper animis veſtris etiam in media morte adhæreat,ſemper augeſcens in maius meliúſque, donec gaudium veſtrum quo gaudetis quòd de veſtro profectu gaudeam,quódque certi ſitis me bonam de vobis ſpem induiſſe,me quoque vos diligere & curam de vobis habere, promoueat in perpetuam immortalis vitæ felicitatem. Huc pertinet quod ſcribit Paulus Rom.cap.4, Gloriamur in tribulationibus,ſciẽtes quòd tribulatio patientiam operatur,patientia autem probationem,probatio verò ſpem: ſpes autem non confundit. Et illud quod idẽ ſcribit ad Rom.cap.8, Quis ergo nos ſeparabit à charitate CHRISTI,&c. Aut optat illis ſuum gaudium CHRISTVS,quo alacriter ſuſtinuit,quæ Iudæorum peruicacia excogitare potuit: nec vnquam verbis deriſus,alapis ac verberibus cæſus & cruci affixus,vllo mœrore,hoc eſt animi perturbatione affectus fuit. Exultauit enim ſpiritu,inſtante iam cruciatu,qui & obuiam inimicis abiit plenus gaudio:quoniam voluntatem Patris cõſummari videbat,& homines hinc ſalutẽ habituros nõ ignorabat. Hortatur itaque diſcipulos,vt hoc ſuo gaudio gaudeant,quo nihil nõ periculi, pro Euãgelii defenſione alacres ſubeant. Obſerua:nomine GAVDII intelligimus omnes cõſolationes,omnes certitudines & cõfirmationes noſtras, quas de dilectione Chriſti,& eius erga nos cura, habemus.

Gaudium mundi quid eſt.

Plorum gaudiũ quale eſſe debet.

Gaudium Chriſti diſcipulis optatum.

Gaudii nomine quid intelligendum.

Hoc eſt præceptum meum,vt diligatis inuicem.

Pergit CHRISTVS ſuos conſolari,& à ſuo exemplo hortari ad mutuam dilectionem, vt vel vno verbo aperiat à ſe ſolo petẽdam eſſe veram dilectionis formam. Abiturus hinc, vnius ſolius dilectionis ac charitatis meminit, illámque arctiſſimè commendauit ac præcepit,quòd illa ſit omnium præceptorũ radix & finis (1.Timoth.1.) ac ſumma qua Deo coniungimur & vnum cum illo ſumus:adeò vt dicatur 1.Ioan.cap.4, Qui manet in charitate,

Præceptũ Chriſti præcipuum.

in Deo manet,& Deus in eo.Rom.cap.13,Qui diligit proximnm,legem impleuit.Præclarè de hac ſentit Gregorius,dicẽs, Vt multi rami ex vna radice prodeunt,ſic multæ virtutes ex vna radice generantur: nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis,ſi non manet in radice charitatis. HOC EST præceptum meum, id eſt hoc vnum eſt quod abiens vobis commendo, & à vobis diligenter fieri contendo,non mea ſed veſtra cauſa : nimirum vt inter vos mntuam habeatis conſolationem . Solet enim mutua charitas etiam in mediis malis magno eſſe ſolatio . Variæ ſunt Phariſæorum præceptiunculæ, & Moyſi ſunt pluſquam ſexcenta præcepta : ſed hoc vnum eſt,quod omnia quæ doceo cõplectitur,quódque omnia quæ triſtia inciderint , conculcabit. MEVM dico nón Moyſi , quòd huius mandati author ſim, & vt verè fiat,largior. Reſponſabit quiſpiam: Qnum Matth.cap.22.dicatur,quòd ex dilectione Dei & proximi pendeat lex & prophetæ : quare hic ſolam de proximi dilectione mentionem fecit?Reſpondeo:alterum alteram includit. Dilectio Dei & dilectio proximi mutuam habẽt cohærentiam . Nam qui diligit Deum,neceſſe eſt vt proximũ,& ea quæ Dei ſunt,diligat : Et qui diligit proximum propter Deum,neceſſariò Deum diligit . Sunt quidẽ harũ dilectionũ obiecta diuerſa,tamẽ actus ipſi iuxta mutuã cõſequentiã ſunt vnum.

Dilectio proximi non ſine Dei dilectione.

Sicut dilexi vos.

Nolo huins mei mandati frigidam ac hypocriticam eſſe obſeruationem . Non eſt hæc dilectio Moſaica , cui coram republica ſatisfaciebat, qui externo facto diligebat . Diligite inuicem SICVT dilexi vos,opere, verbo,& animo . Obſerua, particulam SICVT, ſubindicare formam veræ dilectionis quæ à CHRISTO diſcenda eſt . Quod ſuprà cap.13. dixit,Mandatum nouum do vobis,hoc loco repetit,dicẽs,Hoc eſt præceptum meum . Sub nouo teſtamento non ſatisfit præcepto CHRISTI lingua, verbo aut hypocriſi,ſed opere, veritate,& animo conſentiente ſimul.1.Timoth.cap.1,Finis præcepti eſt charitas de corde puro,& conſcientia bona,& fide non ficta.Vnde additur,

Dilectio vera.

Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

Hortatus ſum vos & iuſſi vt diligatis inuicẽ ſicut dilexi vos . Nolo frigidum & remiſſum eſſe veſtrum amorem erga proximum. Vehemens ſit veſtra dilectio,vt etiam non dubitetis vrgente ſic neceſſitate,quæuis pericula pro ſalute proximi ſubire,quum vera charitas ad mortem vſque perueniat . Amorem meum veſtræ dilectionis archetypum , non dictis tantùm , ſed factis etiam teſtor,nec eum vulgarem, ſed eximium , ſed hactenus inauditum. Nemo enim maius eximiæ charitatis ſignum præbere poteſt,quàm ſi quis PONAT ANIMAM ſuam , hoc eſt vitam impendat pro amicis ſuis , ſiue hi te diligant (ſic enim & pro amicis,ſed ſolius nominis & propriæ gloriæ gratia impulſos legimus Curtiũ, Decios, Codrum , Philenios fratres & ſimiles ſe in certam mortẽ obtuliſſe) ſiue quos tu dilexeris, etiamſi inimici fuerint . Hoc beneficii pro inimicorum ſalute mortem ſubire,nemo hactenus præſtitit.Hoc meum mandatum eſt,vt proximi etiam inimici neceſſitate ſpirituali vrgente, mors obeunda veniat , licet ſua cuique vita chariſſima ſit . Hoc ego præſto, qui pro inimicis etiam vitam impendo, modò mea morte fiant amici . Iam in procinctu ſum, iam itineri ad mortem pro inimicis ſum accinctus. Obſerua.Quum CHRISTVS ait,PRO amicis ſuis , non intelligit quòd aliqui prius illum dilexerint : nemo enim prior CHRISTVM dilexit (1.Ioan.cap.4.) qui prius nos dilexit,vt ipſum diligeremus:ſed de iis loquitur , quos ipſe adhuc inimicos exiſtentes, prior dilexit , & morte ſua amicos effecit . Rom. cap.5,Nam pro bono forſitan quis audeat mori.Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis,quoniam ſi quum adhuc peccatores eſſemns,ſecundũ tempus CHRISTVS pro nobis mortuus eſt,ſequitur,&c. Si enim quum inimici eſſemus, recõciliati ſumus Deo per mortem filii eius,&c. Proinde piorum & credentiũ animos his verbis excitat,tum ad eximiam fortitudinem, tum ad mirabilem charitatem, taléſque formare ſtudet,vt nullo quanlibet magno periculo Euangelinm deſerãt. Talem ſe Paulus militem profeſſus eſt, Philipp. cap.1,Mihi enim viuere CHRISTVS eſt,& mori lucrum . Rom.cap.8,Quis nos ſeparabit à charitate CHRISTI?tribulatio,an anguſtia,an fames,an nuditas,an periculũ,an gladius?En vides Paulum paratum eſſe nihil non ſubire pro Euangelii & veritatis defenſione. Cæterum horum omnium ſumma eſt.Præcipit CHRISTVS diſcipulis,orbi abſque formidine prædicare Euangeliũ. Quod vt efficerent,iugi oratione rogabant(.Act.cap.4.)dicentes , Et nunc Domine , reſpice in minas eorum , & da ſeruis tuis , cum omni fiducia loqui verbum tuum.

Dilectio qualis in præcepto.

Dilectionis ardentiſſimæ ſignum.

Amici Chriſti.

Vos amici

Vos amici mei eſtis ſi feceritis quæ præcipio vobis.

Hactenus monuit q̃ ſtudioſi debeamus eſſe mutuæ charitatis: nunc animos à præmio (quod eſt eſſe amicos & domeſticos Chriſti) excitat, & præcipit vt credamus in ſe, & huius fidei viuæ fructus per charitatis opera & mãdatorũ obſeruationẽ manifeſtemus: ſurſum deorſúmque verſans charitatis doctrinam, vt hac verborũ copia oſtendat hoc charitatis mãdatum maioris eſſe momenti, & diligentius accuratiúſque obſeruandum quàm alia: necnõ illud eſſe certiſsimũ ſignũ quo agnoſcere poſſumus nos eſſe amicos & cohæredes CHRISTI. Quare hic locus ſic venit interpretandus: VOS AMICI mei eſtis, id eſt in hoc cognoſcetis vos eſſe amicos meos, ſi quemadmodũ ego obtempero iuſsis paternis, ita vos alacres ac lubentes peregeritis quæ præcipio vobis. Obſerua: Mandatorum obſeruatio cauſa quidem eſt qua in Dei dilectione & conſeruamur & perſeueramus, non autem cauſa qua Deus nos prior dilexit. Rom. cap. 11, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 1. Ioannis cap. 4, Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Epheſ. cap. 1, Gratificauit nos in dilecto Filio ſuo. Rogabis: Quæ ſunt illa quæ præcepit? Credamus in CHRISTVM, & diligamus inuicem. Hæc ſunt omnibus piis ſigna certiſsima quòd ſunt amici Dei, qui prius erant ſerui & inimici. Hæc eſt libertas Chriſtiana qua aſſerit nos CHRISTVS amicos, dum liberat nos ex ſeruitute legali, ex tyrannide Satanæ, mortis, peccati & inferni. Aduerte: Quod hic CHRISTVS dicit NOS AMICOS eſſe, Paulus (ad Rom. cap. 4.) vocat, Sub gratia eſſe.

Dilectionis qua diligimur à Deo argumentum.

Libertas Chriſtiana.

Sub gratia eſſe.

Iam non dicam vos ſeruos.

Poſtquã aſſeruit pios eſſe Dei amicos, aperit quid ſit vera libertas Chriſtiana (quæ per fidem & amicitiam Dei conſiſtit) qua pii & amici Dei donantur. Tametſi vos meo iure ſeruos appellare poſſem, ego tamen amicos honoris gratia voco. Et IAM, id eſt poſthac, accepto ſcilicet Spiritu Sãcto, NON dicam vos ſeruos: Vbi enim Spiritus Domini eſt, ibi libertas non ſeruitus eſt. Rom. cap. 8, Nõ enim accepiſtis iterũ Spiritũ ſeruitutis in timore, ſed Spiritũ adoptionis filiorũ Dei. & Ioã. cap. 8, Si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Obſerua: Vocula IAM, id eſt Poſthac, declarat cũ Apoſtolos tum pios omnes non ſemper fuiſſe amicos & liberos: quibus, quũ Euangelium exceperunt, CHRISTVS dicit, Iam non dicam vos ſeruos. SERVOS vocat cultores legis, quoniam ex præſcriptis variis pendent, ac metu potius quàm ex animo, quod præſcriptum eſt, faciunt. Propterea quos vocauerat CHRISTVS ad libertatem Euangelicam, appellat non ſeruos, ſed amicos: vt quos non coactio aut neceſsitas, ſed vera charitas ſibi coniunxerat. Latiſsima ſignificatione qua & filius dici poſſet ſeruus patris, id eſt obediens & ſubiectus patri, Paulus (Rom. cap. 1.) ſe ſeruum CHRISTI vocauit: ſed hic Seruum nuncupat, vt diſtinguat à nomine filii liberi aut amici. Ad hunc modum SERVVS vocatur, qui opere duntaxat & non ex animo, ſed coactè & ex neceſsitate ſeruit, qui non eſt hæres, ſicut filius: qui non manet in domo, ſed ad tempus operatur, deinde præmio accepto abit, ſeruili & non liberali animo omnia faciens. Huiuſmodi ſerui ſunt hypocritæ: at pii & credentes accepto Spiritu Sancto, ſunt filii & amici. Quòd ſi filii, & hæredes quidem Dei, cohæredes autem IESV CHRISTI, manentes in domo in æternum.

Chriſtiana libertas quibus conſiſtit.

Serui, cultores legis.

Amici.

Seruus.

Filii & amici.

Quia ſeruus neſcit quid faciat Dominus eius.

AEtiologia eſt cur Apoſtoli & pii omnes non ſerui, ſed amici Dei ſint. Non nouit ſeruus quod eſt Domini conſilium, tantùm quod iuſſus eſt facere, facit, nihil magnum ſuis operis conſequuturum ſperans, magno malo plectendus, ſi iuſſa neglexerit. Cuius iſte eſt genius, vt ſingulis officiis ſingula neceſſe ſit præſcripta reſpondere. Surge, abi, vade, fac hoc, agedum, accelera, fuge illud & huiuſmodi. Nam herus ſua conſilia ſeruo non credit, ideo nõ eſt ſeruus bonæ fidei: magis enim ex metu & timore quàm amore operatur: vnde ſemper reſponſat, indignatur, conqueritur, nihil prò animi ſententia ſuccedit. Apoſtolos autẽ & pios, dicit amicos Dominus, quòd illis communicauerit ſua conſilia, & planè aperuerit animum ac Patris voluntatem. Vnde additur,

Serui & filii differentia.

Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.

Ex antitheſi ſeruorum facilè cognoſcitur quis ſit amicus: vos autem (inquit) idcirco dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Quaſi dicat: amicorum eſt conſilia & voluntates ſuas inter ſe conferre. Iam quũ ſemel OMNIA quæcunque

Filium audire à Patre
Scientia Filii.
Fauoris diuini argumentum.
Voluntatē Dei per Chriſtū qualem eſſe pii ſentiunt.
Impii aduerſus voluntatē Dei.
Qualem Dei voluntatem debemus agnoſcere.

à Patre audiui : id eſt quicquid Pater vos per me ſcire voluit, NOTA FECI vobis, id eſt, hoc tanquã fidis amicis impartii. Filium vt Deum AVDIRE à Patre, eſt ſcientiam à Patre accipere. Scientia autem Filii, eſt eius eſſentia. Quare FILIVM audire à Patre, eſt Filium accipere eſſentiam Patris à Patre. Tradit enim Pater omnia quæ habet, Filio, nõ illa deſerendo, ſed eadem communicando. Aut verbo AVDIVI, non autem verbo Noui aut Vidi vſus eſt, vt inſinuaret quòd non de omnibus ſibi notis, ſed quæ tanquam legatus à Patre audierat, loquitur. Hæc verba certitudinem doctrinæ CHRISTI præ ſe ferunt, quum ex his nihil aliud innuat, quàm quòd nihil alienum à Patre loquutus ſit, quódque id, ſcilicet arcana Patris cum eis & communicaſſe & dixiſſe, ſit maximi amoris indicium. Teſtatur ergo hic locus verbum reuelatum. Quod eſt? Nos eſſe amicos Dei. Si itaque Dominus dederit tibi verbum ſuum, reuelarítque Euãgelium, & illud ex animo exceperis, certò ſcias Dominum tibi fauere: quòd ſi verbum abieceris, & credere nolueris, non es amicus. Aut OMNIA dicit, non ſimpliciter: nã vt infrà cap. 16. dicetur, Multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modò: ſed omnia (inquit) quæ ſcilicet vos audire & cognoſcere oportebat. Hæc oratio OMNIA quæcunque, &c. elegans eſt periphraſis omnium bonorum CHRISTI, quæ conſcientiæ ſentiunt ſub fauore & gratia CHRISTI. Nam pii nouerunt Dei voluntatem eſſe, remittere peccatum, iuſtificare vere credentem, ſub cruce & afflictionibus conſolari & benedicere, ſub morte viuificare, & ſub inferno ſaluare. Ideo gaudio CHRISTI gaudent etiam afflicti, & mundi machinis impetiti. Impii autem non ſic, qui in cruce dum non nouerunt Dei voluntatẽ, impatientiſsimi ſunt, inſaniunt, indignantur, fremunt, blaſphemant, & aduerſus iudicium Dei debacchantur. Porrò neceſſarium eſt piis omnibus cognoſcere voluntatem Dei, non vt quæras & ſcias quid poſt decẽ aut viginti annos in hoc mundo futurũ eſt: hoc enim donũ eſt Prophetiæ, nihil ad iuſtificationẽ pertinẽs: ſed ad omnes pios ſpectat ſcire Chriſtũ, & in cruce ac morte ex fide, Dei voluntatem agnoſcere: hoc enim pios efficit & cõſeruat veros Dei amicos.

Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.

Credentes amici Dei.
Electio duplex.
Prædeſtinatio.
Electio qua elegit nos Deus, gratuita.

Argumento à dilectionis cauſa, hoc eſt ab electione gratuita, confirmat non ſolùm Apoſtolos, ſed & omnes credentes eſſe amicos Dei. Vt intelligàtis (inquit CHRISTVS) quanto honore ſum vos dignatus, neque vos me vt populus regem, aut milites ducem, aut diſcipuli præceptorem elegiſtis: neque veſtris officiis me ad amicitiam prouocaſtis, vt debiti ſit, redamare: neque vltrò veniſtis ad amicitiam, vt humanitatis ſit amantes redamare: ſed ego ex gratuita gratia & miſericordia, (quum adhuc eſſetis ſerui ſeruitutem ſeruientes, imo inimici & ab amicitia Dei prorſus alieni) volens & vltrò vos nihil adhuc promeritos, ſelegi ab omnibus electione tum æterna tum temporali. Elegit enim nos Deus in Chriſto ante conſtitutionem mundi, vocando nos ad fidem ex tempore. Proinde quum audimus, NON VOS me elegiſtis, audimus quia mali eramus, & electi ſumus, vt boni, per gratiam nos eligentis, eſſemus. Non ergo electi ſumus quia boni eramus, qui boni non eſſemus niſi electi eſſemus: alioqui gratia non eſſet gratia, de qua loquitur Paulus, Rom. cap. 11, Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ Dei ſaluæ factæ ſunt. Inde ſubſcribit, Si autem ex gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Diuus Auguſtinus libro primo de prædeſtinatione ſanctorũ, cap. 10, Prædeſtinatio Dei quæ in bono eſt, inquit, eſt gratiæ præparatio: gratia verò eſt iam ipſa donatio, ſiue eſt ipſius prædeſtinationis effectus. Idem alibi ait, Prædeſtinatio eſt diuinæ voluntatis per gratiam electio. Horum ſumma eſt: Cauſa noſtræ dilectionis, eſt electio: prior enim nos elegit quàm ipſum elegerimus, alioqui iam electos elegiſſet. Epheſ. cap. 1, Elegit nos in CHRISTO Deus ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti: non ergo elegit nos ſanctos; quòd ſi ſancti fuiſſemus, & electi fuiſſemus ante illius electionẽ. Eſt ergo hæc electio gratuita, vt per CHRISTVM & in CHRISTO ad vitam perueniamus æternam.

Et poſui vos.

Inſitio Chriſtiana.
Bona per Chriſtum in nobis.

Cauſam omnium bonorũ in nobis explicat, quæ eſt nos palmites eſſe inſitos CHRISTO, viti, per charitatem: quam erga ipſum non haberemus, niſi prior ipſe dilexiſſet nos. ET POSVI VOS, id eſt plantaui, & vos inſerui aptóſque feci & ordinaui ex gratia & miſericordia, non ex veſtris meritis & operibus præcedentibus. Obſerua, verbũ POSVI indicare cauſam bonorum in nobis. Ad hunc modum fides viua, timor Dei, obeditio, mandatorum obſeruatio, prædicatio, conuerſio hominũ per noſtram prædicationem, & huiuſmodi bona ſunt in nobis, quia illa CHRISTVS in nobis poſuit. Hanc ſententiam Pau-

lus

lus his extulit verbis (1.Corinth. cap.3,)Itaque neque qui plantat eſt aliquid,neque qui rigat,ſed qui incrementum dat,Deus.

Vt eatis, & fructum afferatis.

Fructum inſitionis explicans, hortatur illos vt vocationi ſuæ ſumma cum diligentia & cum ſummo ſtudio,hoc eſt, vt Paulus loqui ſolet, cum timore & tremore incumberent. Eodem certè argumento,ad ambulandũ dignè Deo,Paulus ſuos(vt teſtãtur eius epiſtolæ) vbique hortatus eſt. Vnde factum eſt quòd Apoſtolus de virtute & ſucceſſu Apoſtolatus ſui in omnibus Gentibus tam multis gloriatur. VT EATIS (inquit Dominus) id eſt vt creſcatis & expandamini ac extendamini in mundum vniuerſum, vt credatis in me,ſitis amici mei, conuertatis homines veſtra prædicatione, & bene operemini.Eatis ad prædicandum,& prædicatione veſtra FRVCTVM AFFERATIS, conuerſionem ſcilicet animarum ad Euangelium. Quemadmodnm ſolet palmes ſucco vitis ſemper ali,latius ſeſe propagine ſpargens: ita vos quoque per omnes orbis regiones extendamini, copioſum Euangelii fructum proferentes. Imus igitur vt afferamus, & ipſe CHRSSTVS eſt via qua imus,& in qua nos poſuit vt eamus.

Apoſtolatus fructus.

Simile.

Et fructus veſter maneat.

A præmio rurſus ad ſui dilectionem CHRISTVS inuitat. Eatis inquit, & abundantem proferatis fructum,atque ita aliis proſitis.En præmium veſtrum, vt fructus veſter vobis quoque maneat incolumis. Quemadmodum enim vulgaris vitis aliis fructum edit, eúmque mox periturum:& ideo temporarium fructum palmites eius proferunt, quòd viti perituræ adhærent: ita vos viti nunquam perituræ adhærentes,fructũ vobis incolumem in vitã æternã edetis. Manet profecto Apoſtolorũ fructus,quia prædicarũt Euãgelium, quod eſt verbum in æternum conſtans.Manſit hactenus ipſorũ fructus, & manebit vſque ad cõſummationem ſeculi,quia ita promiſit CHRISTVS: ſempérque electi erunt qui in doctrina Apoſtolorum viuent.Multis,proh dolor,in nationibus fructus Apoſtolorũ admodũ obſcuratus & labefactatus eſt, nunquam tamen quamlibet magnis hæreticorum tenebris prorſus extinguetur.Eſt enim Eccleſia Dei viui,columna & firmamentum veritatis, 1.Timothei, cap.3. Ad hæc CHRISTVS dedit (ait Paulus Epheſ. cap. 4.) quoſdam quidẽ Apoſtolos,quoſdam autem Prophetas, &c.ſubditur, in ædificationem corporis CHRISTI, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Filii Dei, &c. Obſerua: donum CHRISTI eſſe conſtanter verbo Dei adhærere & in eo manere,cõſtanter bene operari & fructificare prædicatione Euangelii. Rurſus aduerte: Si fructus æternùm manet, proculdubio longè magis palmites fructificantes & immortali ſtirpi adhærentes, æternùm manebunt.

Eccleſia fructus vſque ad conſummationem ſeculi.

Verbo conſtãter adhærere donũ Dei.

Vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo,det vobis.

Hæc oratio ſuperiori verbo,Ego elegi vos,cõiungenda eſt: quia Apoſtoli in hoc delecti fuerant,vt primi vniuerſo orbi Euangelium annuntiarent: operæpretium fuit vt plurima & maxima miracula ederent,& exorarent, ac impetrarẽt quicquid pro gloria CHRISTI oraſſent. Dat igitur CHRISTVS ac præſcribit illis modum quo vel maximè ardua adoriantur opera,ad quæ patranda delecti ſunt.Oratione enim CHRISTI nomine nihil non impetrabunt, vt ſine arduis operibus per orbem extendatur & promoueat Euãgelium. Idem & aliis ſanctis pro ſua vocatione datũ quidem eſt: at hoc loco Dominus de miris operibus & prodigiis loquitur,ad quæ deſtinati ſunt Apoſtoli,vt totus hic ſermo ad eos habitus,demonſtrat. Poteſt & hic locus ad hunc ſenſum per occupationẽ accipi: Dicetis fortaſſe,Ingens eſt labor docere Gentes,mundum obire,perpeti malorùm odia,tyrãnidi exponi,ſanguinem profundere:& interim quid ſalarii & mercedis,quid auxilii nobis decernitur? Nihil vos terreat breuis hic labor (inquit Dominus) faceſſant omnia mundi præſidia & ſalaria: ſit vobis hoc omnium præmiorum ac præſidiorum loco, Quòd quicquid petieritis Patrem nomine meo,dabit vobis. Quid eſt quod ille non poſsit dare? quid eſt quod ille nomine meo,meâque cauſa recuſare velit, quũ me vnicè amet, & in cuius manu omnia dedit? Obſerua. hic locus aperit quòd quando plantati ſiue inſiti viti fructũ afferimus,tunc quæcunque petiuerimus, dabit nobis.Si autem non afferimus fructum, non recipimus,quia non afferens fructum, neque animæ vtilia petit,neque ex fide & ſpiritu orat,ſed ſolùm petit inutilia,ideo non accipit. Quæritis enim & non accipitis (inquit Iacobus) eò quòd malè petatis. ORARE nomine CHRISTI, eſt rogare credendo nos

Chriſti nomine omnia impetrantur.

Præmium Apoſtolatus & piorum.

Orare nomine Chriſti quid eſt

exaudiri propter promiſsionem & miſericordiam Dei, hoc eſt propter CHRISTVM. CHRISTVS coim eſt verbum, promiſsio & miſericordia Dei. Tametſi ad tres perſonas vnum Deum Patrem noſtrum orationem dirigamus: nos tamen vt Trinitatis perſonas & hypoſtaſes cooſiteamur, & diſtioctionem in perſonis noo autẽ in eſſentia cõſtanter credamus, illarum meminimus, & vni attribuimus, quod tameo reliquis æqualiter conueoit. Pater perſona eſt ad quem noſtram dirigimus oratiooem. CHRISTVS perſona eſt propter quam & in cuius oomine exandimur. Spiritus Sanctus perſona eſt ſaoctificãs noſtrã orationẽ, iuuans ac docens nos verè orare vt exaudiamur. Rom. cap. 8, Similiter autem & Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Obſerua: Impetratio ſeu exauditio, eſt effectus orationis io nomine Chriſti ad Patrem factæ.

Perſonarum diſtinctio confitenda

Impetratio.

Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.

Breuis & commoda eſt eorum quæ hactenus de dilectione narrauit, ſumma. Quaſi diceret: Omniũ quæ dixi vobis ſumma continetur in mutua dilectione, illa quæ vobis mando non ſunt grauia & dura iuſſa. Quid enim dulcius quàm mutuum amare? Qui tam debiles & infirmi, quos non fortes reddat mutua dilectio? quid tam durum, quod non condulcet mutuus amor? Quid tam mœſtum, quod non exhilaret & cooſoletur mutua charitas. HAEC MANDO, hoc eſt mandatũ meum quod mandando repeto, vt toties repetitum tenacius adhæreat animis veſtris: nec ſolùm mando, ſed etiam vires ſubminiſtro ad implendum illud. VOBIS, inquit, ac ſi diceret: Vobis qui verbum meum excepiſtis, qui mihi creditis, qui quia & verbum meum habetis & in me creditis, facilè & verè inuicem diligetis. INVICEM dicit, nõ vt vnus diligat, & alter odio habeat. Diligẽdi forma præſcripta eſt à Paulo 1. ad Timothæũ cap. 1, Finis præcepti eſt charitas ex puro corde & cõſcientia bona & fide nõ ficta. Archetypus veræ dilectionis, eſt ſolus CHRISTVS. Obſerua: Verbo DILIGATIS, intellige omnia charitatis & miſericordiæ opera in proximum.

Mandatũ Chriſti ſuaue.

Diligẽdi forma

Dilectionis archetypus.

Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorẽ vobis odio habuit.

Dignum admiratione ac planè diuinum in confirmandis firmandíſque Apoſtolorum animis hoc loco CHRISTI artificium legimus. Nam vt ſolent peritiſsimi medici variis antidotis & remediorum præparatione cum proximè immioentes tum futuros auertere morbos: ita & Dominus cum Apoſtolorum tum credentium ac piorum animos non à præſenti ægritudine ſolùm, verũ etiam à futuris malis, doctrina & mandatis ſuis præſeruat. Quos vt contra crucis ſcandala muniat (quoniam noo vnius ſolùm ciuitatis aut regionis, ſed totius orbis doctores futuri erant ad nouam religiooem, hoc eſt vitam Euangelicam homines traduceotes: quos item, omnes vbique quaſi Euangelii legem ac regulam imitaturi erant) hortatur & admonet neceſſarium eſſe cum mũdo diſsidium ac ſimultatem habere, imo hoc ipſum debere eſſe magno ſolatio, quum nos oderit mundus, quandoquidem hoc argumento cognoſcemus nos eſſe veros CHRISTI diſcipulos & amicos, nimirum alienos à mundo, qui totus in maligno poſitus eſt, quum pii cælo deſtioati ſint: ídque facit à ſuo exemplo. Solétque hoc cooſolationis genus omnium præſentiſsimum & gratiſsimum eſſe, quod à magnis hominibus petitur, quos ſcimus in iiſdem periculis aliquãdo conflictaſſe, & periculum feciſſe. Vnde ſuo exemplo CHRISTVS ad hunc modũ dicere videtur, SI muodus vos audit (ſicut certò faciet propter cauſas ſequentes, perſequetur vos annuntiantes veritatem & Euangelium. SCITOTE, id eſt perpendite & diligenter conſiderate, vt inde ſolatium habeatis, quia ME PRIMVM VESTRVM, id eſt principem odio habuerit: hoc eſt accipite conſolationem à meo exemplo, & conſolamini vos fortuna veſtri præceptoris. Nam Euangelii veritas ex alio mundo per CHRISTVM allata eſt in hunc mundum, vnde & CHRISTVS, & quotquot CHRISTO adhærent, veluti peregrini ad hunc muodum diuerterunt. Quare quũ peregrious inter alienos non facile reperiat amicum, noo eſt mirum ſi multos oſores in mundo cum CHRISTVS tum CHRISTO adhærentes, habeant. Ad hæc, Quid cõmune habet mundus, nihil aliud habens quàm coocupiſceotiam carnis, cooeupiſcentiam oculorum, & faſtum vitæ, cum Euaogelio, quod eſt virtus Dei, omnem concupiſceotiam oculorum, carnis, & vitæ eneruaos, in ſalutem omni credenti? His adde, quòd omnes mundi ornatus & tituli, vt ſuot iuſtitia, ſapientia, & potentia carnalis, ſunt mera mendacia. Quærentes enim propriam ſtatuere iuſtitiam, non ſe ſubmittunt iuſtitiæ Dei. Eſt ergo ipſorum iuſtitia, iniuſtitia: ſapientia, inſipientia: & potentia (qualis fuit exercitus Pharaonis) impotentia. Iam

Odiũ cũ mũdo piis neceſſarium

Conſolatio afflictorum, è cælo allata.

Mundi ornatus ſunt mendacia.

quum CHRISTVS arguat mundum de peccato,& omnes vires eius eneruet, docens ipſum in maligno poſitū,& quæ mundanis affectibus nō congruunt, MVNDVS ipſe, id eſt mundanis & carnalibus addicti homines, oderunt CHRISTVM, perſequūtur Euangelium,fremúntque aduerſus verbum.Proinde quo perſequuti ſunt odio CHRISTVM, eodem perſequentur verbi & Euangelii prædicatores & veritatis amatores. Semper huiuſmodi fuit mundi genius etiam apud Ethnicos, vt quò magis quis reipublicæ cōmodis conſuluit, eò pertinaciore odio à mundo eſt tractatus. Romulus Romanæ vrbis conditor, qui vitam nedum diuitias pro ſalute vrbis lubens fudiſſet, à Senatu in curia dilaceratus eſt, vt quorundam eſt ſententia. Camillus reipub. Romanæ defenſor eximius, in exilium actus eſt. Scipio Aphricæ domitor, exul obiit, ſepulchro inſcribens, Ingrata patria, ne oſſa quidē mea habes. Cicero Romanæ eloquentiæ parens, iuſſu Antonii à populo interemptus eſt. Atque hi quum Romanū imperium alius eloquentia, alius armis, alius potentia, alius prudentia propagauerint, variis tamen contumeliis & probris affecti ſunt, quum interim alii rempub. deuaſtātes, maximo honore habiti fuerint. Eadem Lycurgus à patria ſua Lacedæmone, eadem Themiſtocles ab Athenienſibus, experti ſunt. Nolo hæc prophana veluti ſacra referre, ſed eò retuli, vt intelligamus vbiuis eundem eſſe mundi genium, qui ſemper bene conſulentem auerſatur & perſequitur, nec cuiquam obſequi poteſt, niſi carnalibus affectibus. Quare non vſque adeo mirandum fuerit, etiamſi eadem Apoſtolis & viris piis euenerint: qui vt CHRISTO plures lucrifacerent, vitæ ſuæ non pepercerunt. Obſerua: Quamuis ſuauiſsimam viris piis adferat cōſolationem, ſcire magnos Apoſtolos & magnos viros eadem pericula fuiſſe perpeſſos, tamen longè plus conſolationis adfert, ſcire eoſdem ex periculis ad ſummam gloriam aſcendiſſe. Cōſolationem adfert audire CHRISTVM cruce ſua me redemiſſe: at magis conſolatorium eſt Chriſtum è cruce ad gloriam non perituram abiiſſe, & ad dexteram Patris aſcendiſſe. Similiter conſolatorium eſt audire principes illos Petrum & Paulum pro Euangelio occubuiſſe: at magis conſolatorium eſt audire ipſos per crucem ad CHRISTVM, vitam beatam, abiiſſe. Obſerua: QVIA ME priorem odio habuerunt: quaſi dicat, Sit hoc vobis magnæ conſolationi, quòd commune hoc mecum habetis, vt oderit vos MVNDVS, id eſt mali homines. Grandis profectò eſt hæc conſolatio membris, id eſt piis ex capite Chriſto. Ad hūc modum Paulus (ad Rom. cap. 8.) ſuos conſolatur, ab exemplo eorum qui præſunt Eccleſiæ, & plura dona in Eccleſia habēt. Non ſolùm autem illa creatura (inquit) ſed & noſipſi primitias Spiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionē filiorū Dei, expectātes redemptionē corporis noſtri. Similiter & beatus Petrus (1. Epiſtola cap. 5.) cōſolatur ſuos ab omniū ſanctorū cōmuni periculo, Scientes eandem paſsionē ei quæ in mundo eſt veſtræ fraternitati fieri. Idem 1. Epiſt. cap. 3, CHRISTVS paſſus eſt pro nobis, vobis relinquēs exemplū, vt ſequamini, veſtigia eius.

Mundus ſanis ſemper aduerſatur conſiliis.

Mūdus ingratus.

Conſolatio piorum.

Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret.

Cauſas adducit quibus mundus commouetur ad odium & perſequutionem piorum, ſimúlque aperit iucundum eſſe, quod natura ſui moleſtiſsimum eſt. Quid quæſo moleſtius & plerūque damnoſius, quàm inter homines verſari & ab illis odio haberi? id tamē ſuaue & iocundū efficitur ꝓpter Deū. Atque dum religionis veritatíſque gratia odium accidit, id re vera argumento eſt, eum qui odio habetur, non inhiare rebus caducis, ſed cæleſtibus & planè diuinis. Hoc qui patiuntur, dilectioni Dei nihil præferunt, malentes odio haberi ab hominibus, quàm à Deo. Vnde Paulus ad Galat. cap. 1, Non quæro (inquit) hominibus placere: ſi hominibus placerem, CHRISTI ſeruus non eſſem. Quum itaque nemo poſſit duobus dominis ſeruire, qui prauitatem eligunt, Deo placere non poſſunt. Quare qui Deo ſeruire vult, mundum per occaſionem offendat neceſſe eſt, eò maximè quòd ſeruiens Deo, mūdi diſcipulos reuocat & diſtrahit à mundo, vt ab eo deficientes, ad CHRISTVM concedant. Proinde vt corporum, ita & morum cognatio quædam eſt, quorum tamen ſimilitudo lōgè vrgentior eſt cognatione ſanguinis. Natura enim cōparatum eſt, vt omne animal ſibi ſimile diligat. (Eccl. cap. 13.) & ſimili ſibi homini homo adhæreat. Hoc experiri licebit, ſi duos quos nūquam noueris, pila ludētes videris, plus alteri natura faucbis quòd ſimilior & huic quàm illi tuis moribus ſis accommodatior. Vnde ſanctus cum ſancto, & peruerſus cum peruerſo iocundè conuerſantur. Quare quum vir pius improbitatem mundi cum vitæ ſanctimonia, tū ſancta exhortatione denudet, neceſſe eſt vt à vitioſis ſibi prorſus diſsimilibus odio habeatur: cui nō dolendū, ſed potius gaudēdum eſt, quòd amicus Dei alienus eſt ab amicitia mundi, qui nouit ſuæ factionis homines, eóſque complectitur &

Odii aduerſus pios cauſa.

Corporū & morum cognatio.

euehit, vt Similis amat ſimilem, & mala ſcabies amat commodè ſcalpentem. Dolendum igitur eſt his quibus mundus blanditur & eſt amicus, quum ſola Dei amicitia felices reddat homines. SI DE MVNDO fuiſſetis, id eſt ſi ad mundum pertineretis, & ea quæ magnifacit, cum ipſo cõmunia haberetis, ſi diligeretis ea quæ ſunt mundi, ſi affectibus humanis ſeruiretis, & quæ cupiditatibus congruunt, doceretis: ſi cum mundo viueretis, probantes iuſtitiam & religionem eius, MVNDVS DILIGERET quod ſuum erat, id eſt, mundus neque odio vos haberet, neque perſequeretur, ſed vos agnoſceret, ac veluti ſuos amaret: ſed quia non probatis mundi improbitatem, agitis Democritos, ridetis mundi prudentiam, iuſtitiam, potentiam & mores, imò vt Paulus ait, mundus eſt vobis crucifixus, & vos mundo, pronuntiantes ſyncerum Dei ſtudium: ideo princeps mundi vetuſtus Dei hoſtis Satanas, impios agit, vt ſolùm ſua quærant, & nihil adeò deteſtentur ac intolerabile ducant, quàm Euãgelium, & eos qui religioni Chriſtianæ ſunt conſecrati. Hic locus videtur integer ſyllogiſmus: Mundus quod ſuum eſt diligit, vos non eſtis de mundo, ergo vos non diligit. Huc pertinet quod Paulus 2. ad Timoth. cap. 3. ſcribit, Omnes qui piè volunt viuere in CHRISTO IESV, perſequutionẽ patientur: mali autem homines & ſeductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

De mundo eſſe.

Quia verò de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

Exponit CHRISTVS quid ſit non eſſe de mundo: nimirum eſt eſſe CHRISTI, & ſeſe totum CHRISTO conſecrare. Quia (inquit) vos nõ ſectamini ea quæ ſunt carnis, ſed quæ ſunt Spiritus, & toti inhiatis rebus cæleſtibus, ideo vos odit & perſequitur mundus: non quòd iure id poſſit in vos, ſed quia mundo diſſimiles eſtis. Antea dũ illi applauderetis, & rebus vanis ac carnalibus tantùm intenti eſſetis, ipſe vehementi vos amore proſequebatur: ſed poſteaquam EGO VOS ELEGI, id eſt vos ab iſta factione ad doctrinam & libertatem Euãgelicam gratis ſeuocaui, mihíque, veluti palmites, inſeui ſtirpi, propterea odit vos mundus. Hæc eſt concluſio neceſſariò ex præmiſſis illata: Vos electi à me, contrarii eſtis mundo, & nihil cõmune cum illo habentes, aliò ſubducitis diſcipulos eius: ergo vos odit mũdus, non ob aliud, niſi quòd eſtis mei: at non alio nomine beati eritis, niſi quòd in caulis meis verſamini, & ex meis eſtis ouibus. Obſerua: dicit ELEGI vos de mũdo, ne quis in ſuis glorietur meritis: ſed qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. Cor. cap. 1.

Mundus quare pios odit.

Mementote ſermonis mei, quem ego dixi vobis, Non eſt ſeruus maior domino ſuo.

Amplificat CHRISTVS præmiſſa, ſimúlque à decoro & debito hortatur ad ferendam crucem, & reuocat ſuos diſcipulos ad exemplum & verbum, ſuprà cap. 13. dictum, Non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque apoſtolus maior eſt eo qui miſit illum: quod eſt præſentiſſimum in afflictionibus remedium. Quod eſt? Exemplo Chriſti Apoſtolis & piis omnibus pro veritate patiendum eſt. Obſerua: Hoc loco SERVVS dicitur, non is qui ex timore (quem charitas nõ patitur) Domino ſeruit, ſed qui ſanctum habet timorem, & permanet in ſeculum ſeculi, in quo eſt initium ſapientiæ.

Seruus in quo ſapientiæ initiũ.

Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur.

Argumentatur à maiore ad minus. Nolite mirari ſi veſtra innocentia vos non tueatur ab odio & perſequutione mundi. Nam non ſolet ſerui conditio potior eſſe quàm domini: ſed mea innocentia, quæ veſtra maior eſt, non me defendit ab iniuriis & odio mundi, qui neque meam doctrinam veritus eſt aſpernari, neque meis tam magnis beneficiis pacari & à crudelibus cœptis reuocari potuit. Ergo quod auſus eſt mundus in me Dominum veſtrum, multò magis audebit in vos. Si enim tum verbis tum variis inſidiis ac dolis vſque ad mortem longè probroſiſſimam me Dominum perſequuti ſunt: ſi toties me technis & conuitiis inceſſiuerunt infræni oratione vocantes me dæmoniacum, temulentum, Samaritanum, ſeductorem & impoſtorem: idem ab illis & vos diſcipuli mei expectate. Sed vt nũquã ego vices reddidi, nec ſalubri illos ſermone alloqui deſiui: ita nec vobis aliter in perſequutionibus faciendum eſt. His verbis CHRISTVS non ſolùm iocundas Apoſtolis facit perſequutiones, recordantibus non aliter Dominum ſuum perſequutionibus exagitatum fuiſſe, verum etiam Apoſtolorum mentes & animos euehit, vt veſtigia ſua ſequẽtes, dilectionem fratrum non deſerant, & ſemper errantes reducere ſtudeant.

Chriſtus ſuo exemplo piorum afflictiones leniit.

Si ſermonem

Si ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt.

Prædicãtem ſequitur fructus etiam ingratis auditoribus.

Hortatur æquo animo & patienter ferendum, quando ſermo docentis contemnitur, ne quis arbitretur prædicationis laborem perditum eſſe, ſi auditoribus non perſuaſit. Is labor non eſt ſine fructu & præmio. Qui enim verbum Dei prædicat, probè & ſanctè conſulit, nec cõſulere deſinit, facit quod poteſt, nec præmio carebit. Credere enim aut non credere (ait Cyrillus) non in ipſo, ſed in audientium voluntate poſitum eſt. Non ergo in ſeminando verbo Dei deſperare debemus, ſed quæ nobis poſsibilia non ſunt, diuinæ maieſtati relinquenda ſunt. Quemadmodum enim qui agrum colunt, terram aratro ſcindunt, ſemina terræ mandant, nihil eorum quæ ad vberem ſationem faciunt omittentes, ſed Deo ſic apparatum & diſpoſitum agrum committentes, vt eius gratia ager fructum producat copioſiſsimum: Sic & Eccleſiaſtis & verbum Dei diligenter prædicantibus, eo animo faciendum eſt, vt ſyncerè verbum prædicent, & Euangelium annuntient: vtrum autem fructus ſequatur necne (id quod tamen ex animo petendum ac optandum eſt) Deo relinquendum eſt, qui ſolus rebus incrementũ dat, & longè felicius his quàm terræ cultoribus contingit. Agricola ſterilitate agri oleum & operam perdit: at non item Eccleſiaſtes, & verbi Dei prædicator, qui laboris & ſancti propoſiti mercedem non eſt amiſſurus. SI SERMONEM meum ſeruauerunt, vt in eo caperent & calumniarentur, ET VESTRVM ſeruabũt, id eſt idem vobis fiet: quaſi diceret, Mea prædicatio ingrata fuit mũdo, ergo & veſtra ingrata erit. Obſerua, pſonas prædicãtes vna cũ doctrina prædicata, ingratas eſſe mũdo, & perſequutionibus ſubiectas eſſe. Obſerua rurſus, mundũ perſequi CHRISTVM in ſuis diſcipulis, iuxta illud Actorum cap. 9, Saule Saule, quid me perſequeris? Huc pertinet quod dicebat Dominus Matthæi cap. 23, Ecce mitto ad vos ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, &c. Aduerte: Hic locus ſubindicat diſcipulorum doctrinam, eſſe CHRISTI. 2. Corinth. cap. vltimo, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur CHRISTVS? Matthæi cap. 10, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Luc. cap. 10, Qui vos audit, me audit.

Prædicationis fructus Deo cõmittendus.

Doctrina Euangelii, eſt Chriſti.

Sed hæc omnia facient vobis, propter nomen meum.

Nomen Chriſti impiis exoſum.

Vnicam cauſam ad perſequendum Apoſtolos & pios, futuram impiis CHRISTVS adducit, nimirum nomen ſuum. Eſt profecto nomen CHRISTI impiis omnibus exoſum. SED HAEC omnia, id eſt quicquid contumeliarum & afflictionũ facturi ſunt vobis, odio nominis mei facient: mihi cõuitiabũtur & maledicẽt, quãdo vobis maledixerint: me in vobis reiicient, quãdo vos reiicient. Quicquid enim in mẽbra cõmittitur, hoc ad capitis cõtumeliam pertinet. Hoc nomen Chriſti piis crimini datur ab impiis, in quo tamen maximè gloriandum eſt: ſed id fortiter tolerandũ cum ſpe retributionis non incerta. Vnde quum à Iudæis cæſi eſſent Apoſtoli, (vt ſcribitur Actorũ cap. 5,) exibant gaudentes à conſpectu concilii, quia digni habiti ſunt pro nomine IESV cõtumeliam pati. 1. Petr. cap. 4, Communicantes CHRISTI paſsionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis, exultãtes. Si exprobramini in nomine CHRISTI, beati eritis quoniam quod eſt honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus, ſuper vos requieſcet. Nemo autẽ veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: ſi autem vt Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine. Rogabis: Cur nomen Chriſti impiis odioſiſsimum eſt? Reſpondeo: NOMEN CHRISTI eſt iuſtitia & remiſsio peccatorum, quam non quærit mundus, qui vitiis deliciatur, & ſuam volens ſtatuere iuſtitiam, non vult eſſe ſubiectus Deo. Rurſus NOMEN CHRISTI eſt ſapiẽtia, quam prudentes huius mundi tolerare nequeunt. CHRISTI enim prudentia demonſtrat ipſorum prudentiam eſſe ſtultitiam. Item NOMEN Chriſti, eſt potentia, quam tyranni & poteſtates huius mundi auerſantur, dum illa impotentes & infirmi fiunt. Obſerua. Hoc loco NOMEN CHRISTI ſignificat quicquid de Chriſto dici poteſt. Rurſus aduerte: hæc verba PROPTER nomen meũ, excludunt crucem iuſtam, quam homines de merito patiuntur: de qua paulò antè diximus ex 1. Epiſtola Petri cap. 4. Similiter & crucẽ impoſititiam & voluntariam, quam ipſi nobis ex indiſcretione imponimus.

Afflictiones pro nomine Chriſti glorioſa.

Chriſti nomen.

Nomen Chriſti.

Quia neſciunt eum qui me miſit.

Cæcitas impiorũ, cauſa perſequutionis piorũ.

Mundi cæcitatem adducit, vt cauſam qua impios pii perſequuntur, & nomen CHRISTI exoſum habent. Et me & vos perſequentur, QVIA neſciunt eum qui me miſit, id eſt non pernouerunt, ita vt amare poſſent. Alioqui audierunt iſti ea verba, viderũt ea opera Patris in Domino, vt nihil ſit illis relictum quod peccato ſuo prætexerent. Vtique quia

ſatis virtutem & potentiam diuinam in ipſo perſpexerant, gloriantur quidem de Deo, & iactant ſe Dei cultores eſſe, putantes ſe Deo obſequium præſtare, dum pios perſequuntur: ſed non nouerunt eum qui verbum miſit, id eſt nō nouerunt Patrē, ad cuius cognitionem non peruenitur niſi per verbum. NESCIVNT EVM qui me miſit, id eſt ignorant me verbum, ideo ignorant Deum: ignorant me eſſe Filium Dei, meam perſonam gratam eſſe Deo, ideo nomen meum ignorantes, perſequuntur omnes nominis mei amatores. Summa verborum eſt, perſequutores in Filium delinquunt, quia Patrem ignorant: contemnentes itaque & perſequentes Filium, contemnunt & perſequuntur Patrem, qui miſit Filium: & huic miſsioni & omnibus myſteriis per illā generi humano diſpēſatis ſeſe opponūt, grauiore peccato ſeipſos contaminantes: miſsionis enim ſiue incarnationis myſteriū cōtemnūt.

Patris cognitio per verbum cōceditur.

Filio cōtempto, cōtemnitur Pater.

Si non veniſſem, & loquutus eis fuiſſem, peccatū non haberent.

Elegans eſt hæc prædicati Euangelii periphraſis, nuntiantis CHRISTVM veniſſe, ſimul & detegentis impietatem ac ignorantiam mundi. Vnde his non contentus mundus, ſemper in ſua claſſe fouet & amat oſores Dei, incredulos verbo Dei, mēdaces, & verbi Dei obſcuratores: ne mendacium, odium Dei, & incredulitas appareat, ſed fruſtrà obſcurare nititur. Nam Rom. cap. 1, Reuelatur enim ira Dei de cælo, ſcilicet prædicatione Euangelii, ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis: Deus enim illis reuelauit. Hoc ſermone CHRISTVS non ſolùm aperit medium quod detegit & reuelat mundo ſuam ignorantiam, qui quia argui non vult, ſtatim ſe accingit ad perſequutionem contra Euangelii prædicatores & confeſſores, ſed etiam præmunit diſcipulos, illorúmque mœrorem lenit, dum incredulorum & veritatem perſequentium pœnas ſubindicat: vnde pii ſub afflictionibus facilius iniurias nonnunquam perferunt, quando certiores ſunt non impune iniuriatores euaſuros. Neſciunt quidem Deum qui miſit me, inquit, licet ſe noſſe glorientur, quos tamen in die vindictæ, ignorantia non excuſabit: qui ideo neſciunt, quia audire & diſcere nolunt, malentes mundi quàm Dei gloriam. Meus aduentus detegit ipſorum ignorantiam, & peruicaciam, qua quod Pater fecit in ipſorum ſalutem, in æternæ damnationis cumulum verterunt. Si enim EGO ipſe Filius Dei (quo maior mitti non poterat) NON VENISSEM, hoc eſt non fuiſſem factus homo, & non fuiſſem loquutus EIS, ſupple Iſraelitis iactantibus ſuū Moyſen, aut quibuſvis aliis mea prædicatione, & Spiritus mei interna inſpiratione: ſi meliora perfectioráque quàm Moſaica ſint) non docuiſſem: ſi multis tam ſignis quàm verbis non oſtendiſſem tempus iam eſſe, vt figuræ trāſeāt & veritas rutilet: ſi hæc omnia Moſis authoritate nō cōfirmaſſem, cui ſi credidiſſent, mihi quoque credidiſſent, de quo ille ſcripſit: ſi Prophetarum teſtimoniis doctrinam & aduentum meum non approbaſſem: & (vt in ſumma dicā) ſi non feciſſem ea quæ vel ſaxea corda poterant ad credendum impellere, NON HABERENT PECCATVM, ſupple impietatis, qua & me & vos perſequuntur, & infidelitatis qua nō credunt in me, hoc peccatum non illis imputaretur: non quòd aliis non laborarent peccatis, mendacio, odio proximi, aut alio id genus, ſed leuius perirent, nimirum ab hoc incredulitatis crimine liberi, cuius acceſsio magnam ſarcinam addet eorum exitio.

Ira Dei reuelata.

Mundus quare pios perſequitur.

Impii neſciunt Patrem Deum.

Filium Dei veniſſe.

Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.

NVNC AVTEM: Quaſi dicat, Poſtquam prædicatum eſt Euangelium, & nihil relictum omiſſúmque eſt à me, ſed omnia dicta factáque ſunt quibus moueri debeant, quum ipſi pertinacibus odiis pugnarint aduerſus eū qui ſalutem gratuitam offert, nulla ſibi tam manifeſti peccati relinquitur excuſatio: non habent quo effugiant, imo in die vindictæ & iudicio Dei non habebunt quo ſe excuſent, & quod ſuæ incredulitati prætexere poſsint: ipſis adempta erit omnis tergiuerſatio. Obſerua rem cum viſu tum auditu indignam, mūdum vertere candida in nigra, & ſalutem in ſui perniciem & damnationem, dum ex cognitione ſuorum peccatorum per prædicationem Euangelii accipit occaſionem perſequendi Euangelium, & non potius arripit anſam deficiendi à peccatis. Aduerte, dictū eſt, SVO, vt ſignificetur peccatum eſſe effectus propriæ voluntatis hominis. Vnde homo ſeipſum & non alium, vt peccati authorem, accuſare debet.

Iudæi inexcuſabiles.

Res viſu auditúque mirabilis. Iudæi nigra in candida vertūt.

Qui me odit, & Patrem meum odit.

Ne quis excuſationem prætexeret, quaſi coram Deo non ſit peccatum non recipere Euangelium & non credere in CHRISTVM: hæc veluti per occupationem CHRISTVS dixit, qua tāquam à cauſa efficiente, quæ eſt Deus Pater, confirmatur cum perſona

Doctrina Chriſti confirmatio à Patris authoritate.

tum

rum doctrina CHRISTI. quaſi diceret: Vtcunque ignoſcendum eſſet, ſiquis odio proſequeretur ignotum, & quem nunquam viderit: ſed & viderunt & audierunt me beneficientem & docẽtem quæ Deo digna ſunt: tamen oderunt ob ea propter quæ amare debuerant. Porrò quiſquis ODIT ME, id eſt & perſonam & doctrinam meam, non poteſt non odiſſe Patrem meum, ſine quo non operor, cuius authoritate hæc omnia doceo, & loquor, cuius virtute facio, quicquid facio. Proinde quæ identitate naturæ vniuntur, eadem laude aut vituperatione afficiuntur: ſed ego & Pater vnum natura ſumus: ergo qui me odit, odit & Patrem meum. Quemadmodum enim qui Solis radios vilipendit, ſolem ipſum omnino floccifacit: & qui odorem floris aſpernatur, florem ipſum contemnit: ita qui Vnigenitum contemnit, genitorẽ eius non ſuſcipit. Obſerua: in primis peccantes in CHRISTVM, nec eum adorantes, in perſonam Patris peccare, qui nullo modo patitur Filium ſuum ſecũ nõ adorari. Deinde non ſolùm qui CHRISTVM contẽnit, verumetiam qui Euangelii prædicatores negligit, Deum cõtempſiſſe dicitur. Hoc ipſum quum fecerunt impii, neque verbis neque factis CHRISTI credentes, illud aggrauabit damnationis malum, quòd obuia Dei bonitate, tam pertinaciter ſunt abuſi.

Regula theologa.

Peccantes in Chriſtum, & in Patrẽ peccant. Prædicatores cõtemnens, Deum contemnit. Exitiis impiorũ aggrauatio.

Si opera non feciſſem in illis, quæ nemo alius facit, peccatum non haberent.

Argumento ab operibus diuinitatis confirmat CHRISTVS ſe æqualem Deum cũ Patre: & eum peccare in Patrem, qui oderit Filium. Quid excuſationis prætexere poſſunt impii aduerſus & perſonam & doctrinam CHRISTI? quum inter ipſos ediderit CHRISTVS miracula, quæ nemo Prophetarum ante ipſum prodidit: quibus agnoſcere poterant, imo conuincebantur credere ipſum eſſe Deum & à Deo miſſum, atque doctrinã eius à Deo eſſe. Quum itaque doctrinam Patris per Filium eis propoſitam nõ exceperint, & miraculis, quæ non ab alio quàm à Deo fieri poterant, apertè detraxerint, nónne aduerſus naturam Dei feciſſe conuincuntur? Obſerua: verba, QVAE NEMO ALIVS, &c. oſtendunt æqualitatem Filii cum Patre: & eum in vtrunque & Patrem & Filium peccare, qui in alterum peccat. PECCATVM non haberent, id eſt hoc peccato infidelitatis lõgè grauiſſimo non tenerentur. Qui ergo CHRISTI prædicationem ſpernunt, & præclara operá quæ à Patre per Filium geruntur, non admirantur, & cum ſummo honore non excipiunt, magno ingratitudinis crimine laborantes, pœnas luent nunquam interituras.

Nunc autem & viderunt, & oderũt & me & Patrem meum.

Tametſi Moyſen & Prophetas neque viderunt neque audierũt, illos tamen ſuſpiciunt & admirantur. Nunc autem quæ ab illis prænuntiata ſunt, viderunt: nam audierunt me loquentem & teſtimonium legis adducẽtem ad meæ perſonæ & doctrinæ confirmationem, ~~ſed quem~~ experti ſunt tot modis beneficum, auerſantur: nec hoc cõtenti, iam accincti ſunt viæ vt me apprehendant, & apprehẽſum morti tradãt: interim prætexentes pietatẽ in Deũ Patrem, quum qui verè Patrem amet, non poſſit odiſſe Filium. Obſerua: valdè emphaticè hæc pronuntianda ſunt: Oderunt ME, miſſum à Patre, & Deum cum Patre Deo: oderunt inquã Patrẽ meũ qui miſit me, & qui perſonæ meæ & doctrinæ, & operũ meorũ author eſt.

Patrem amans, nõ odit Filium. Chriſtus ex Patre.

Sed vt adimpleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Quia odio habuerunt me gratis.

Authoritate Scripturæ CHRISTVS probat non fortuitò aut temerè accidiſſe, quòd mundus ipſum oderit & contemnat. Item, docet mundum non habere ſui odii & contemptus iuſtas cauſas. Hoc tam pertinax odium non accidit fortuito: quandoquidem hoc quod iſti faciunt, id eſt quod SERMO qui in lege eorum ſcriptus eſt, hoc eſt vaticinia Pſalmorum, quæ tenent ac legunt, futurum olim prædixerunt: videlicet, QVIA odiò habuerunt me gratis, id eſt mundus ſine vlla iuſta cauſa vel accuſatione CHRISTVM perſequitur, non poterant quicquam mali aduerſus CHRISTVM cauſari, qui nihil odio dignum fecit. Tolerabile eſt, ſi quis prouocatus oderit aliquem, vtcunque poteſt ignoſci, ſiquis ignotum oderit: ſed omnibus ſe beneficum & notum vltrò exhibuit, à morte eripuit, à diaboli tyrannide liberauit, peccati vires extinxit, Satanam ligauit, portas inferorum clauſit, à ſeruitute humanum genus ad adoptionem filiorum Dei adduxit, bonorum cæleſtium homines participes effecit, & cælum hominibus in domicilium gratis donauit. Quæ cauſa odii, in his legi poteſt? Mũdus ergo ſine vlla offenſione, ſine vlla iniuria, ſine vlla data occaſione odii, CHRISTVM & Euãgeliũ odit. Hoc

Mũdus non habet iuſtas cauſas odii in Chriſtum.

Chriſti amandi cauſæ.

Prophetia non aufert liberum arbitrium.

odium & contemptum Iudæorum in CHRISTVM exaggerat locus Pſalmi adductus? Huc pertinet quod ſcribitur Hieremiæ cap. 2, Quid iniquitatis inuenerunt in me patres veſtri? Obſerua: VT impleatur, &c. Non id futurum erat quia Scriptura prædixit: ſed Scriptura prædixit, quia futurũ præuidit. Senſus eſt: Dauid Spiritu præmonitus, prædixit qualis futura eſſet malitia Iudæorum, qui vt maligni, dictum à Propheta impleuerunt, & prophetiam veram eſſe comprobauerunt.

Quum autem venerit Paracletus.

Ratio humana in apoſtolis philoſophatur.

Spiritus apoſtolis promiſſus. Paracletus.

Poſteaquam docuit mundum, id eſt homines maleuolos habere odio & ſe & Patrem Deum: nunc de Spiritu Sancto mentionem facit, vt & perſonarum Trinitatem explicet, & Spiritus vnà cum Patre & Filio, ab impietate Iudæorum odio gratis haberi cognoſcatur. Et ne animos deſponderent diſcipuli, quòd audiſſent ſe perſequutionem paſſuros, & mundum ſermonem ipſorum non ſeruaturum, vnde fortaſsis dicerent, Nihil fidei adhibebit nobis mundus, quis ad nos attentus erit? quis perſuadebitur? quis ſuggeret nobis doctrinam, & perſuaſionis modum? Piſcandi artem didicimus, nullius oratoris ab ineunte ætate lectionem & interpretationem audiuimus, quid ſapientibus & magnis illis mundi philoſophis reſpondebimus? Hæc omnia tollit Dominus, adducens & explicans Spiritus Sancti partes ac officia, animóſque diſcipulis addit, dum promittit ſe miſſurum Spiritum veritatis, qui neque falli neque fallere nouit. Nomen PARACLETVS, eſt à verbo παρακαλέω, quod aduoco & adhortor magis quàm conſolor ſignificat. Voluit certè hoc loco Dominus diſcipulis multò plura quàm conſolationem inſinuare, dum expreſsius diuerſa Spiritus officia declarat: qui patronus, dux, adhortator & conſolator piorum eſt. Verbo, VENIT, explicatur maieſtas diuinitatis Spiritus Sancti, qui non caret facultate veniendi, id eſt dandi, infundendi, & operandi dona in nobis prout vult, vt ait Paulus, 1. Corinthiorum cap. 12.

Spiritus Sanctus quomodo venire dicitur.

Quem ego mittam vobis à Patre.

Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedens.

Hic locus multorum confutat errores; in primis quorundam Græcorum inſaniam eneruat. Nam apertè pronuntiat Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio. EGO, demonſtrat IESVM ſecundum diuinam naturam: Filius mittit Spiritum à Patre ea ratione qua à Patre & Filio Spiritus procedit, naturaliter in vtroque manens. Nam vt ait Cyrillus, ſicut Filii Spiritus eſt naturaliter in ipſo manens, & per ipſum procedens: ſic certè Patris quoque Spiritus eſt. Quibus autem Spiritus communis eſt, ii profectò ſubſtantialiter diſſeparari non poſſunt. Quum audis, & per ipſum procedens, caue credas Spiritum Patris per Filium, vt miniſtrum mitti ad creaturas, veluti quidam impii affirmarunt. Præpoſitio PER, non dicit aliquam imminutionem Filii, ſed perſonarum diſtinctionem, ſicut ſupra cap. 1. docuimus, Omnia per ipſum facta ſunt: ſignificatúrque Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Sunt enim Pater & Filius principium Spiritus Sancti, qui proprius eſt Filii ſicut & Patris. Vnde rectè dicitur à Filio mitti, ad diſcipulorum corda confirmanda. Eſt & miſſio temporalis: mittíque dicitur Spiritus, non quòd mutet locum, quum ipſe vbique ſit, & impleat orbem terrarum. Sapient. cap. 1. ſed dicitur mitti ratione ſuorũ donorũ, & quia nouo modo per gratiam incipit habitare in piis, quos tẽplum Dei facit. 1. Corinth. cap. 3, Templum Dei eſt, quod eſtis vos, & Spiritus Sãctus Dei habitat in vobis. AEquali ac eadem virtute mittitur Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Deinde hic locus apertè docet nos, Spiritum Sanctum Deum eſſe, & tertiam in diuinitate ac Trinitate perſonam. Qui enim mittitur procedens à Patre & Filio, illum eſſe Deum neceſſe eſt: ſiquidem à Deo non niſi Deus procedit. Errant igitur Arriani profitentes Spiritum Sanctum Patre & Filio inferiorem. Tertiò hic locus prorſus euertit Sabellianorum hæreſim, aſſerentium vnicam perſonã in diuinitate. En vides hic expreſſas tres in vna diuinitate perſonas. Alia eſt enim perſona quæ à Filio mittitur & à Patre ꝓcedit: alia eſt perſona quæ eſt Filius à Patre mittens Spiritũ: alia perſona Patris, quæ neque Filius neque Spiritus Sãctus eſt. Quæ perſonæ quũ ſint vna ſubſtãtia & vna diuinitas, nihil in his aut prius aut poſterius, nihil maius aut minus, nihil ſuperius aut inferius (ſi orthodoxã ſequuti fuerimus ſententiã, & dogmata Eccleſiæ ſanctæ ſuſceperimus) legi cernive poteſt. Obſerua: quũ dicitur, A PATRE, quaſi dicat, qui eſt vnà cum Patre, eiuſdémque ſubſtantiæ & naturæ cũ Patre, Deus cum Patre Deo. Eſt ergo Spiritus Sanctus Deus cum Patre. Quum mittatur Spiritus à Filio vt donum, & Dei donũ dicatur, profectò ad Spiritum Sanctũ erit nobis aliquis gradus. In primis audiẽdum eſt

Per particula.

Principium Spiritus Sãcti, Pater & Filius.

Spiritus Sancti miſſio tẽporanea.

Spiritus Sãctus vna perſona eſſe probatur.

Arrianorũ error.

Sabelliani.

Perſonæ diuinitatis tres.

Spiritus à patre

dum eſt Euangelium quod reuelat Spiritus Sanctus. Verbo credendum eſt fide, quam ſuggerit Spiritus, & apprehenditur CHRISTVS ad iuſtitiam, hoc eſt credens verbo, fide viua iuſtificatur: deinde CHRISTVS mittit & donat iuſtificatis Spiritum Sāctū, vt rectorem, tutorem, conſeruatorem, confirmatorē, & obſignatorē, vt non credamus Satanæ, 2. Corinth. cap. 1, Obſignauit nos, & dedit arrā Spiritus in cordibus noſtris. Adueniēs ille Paracletus, cor meum tangit ac dicit, Agedū, animi & corporis robore ſumpto, rem audacter aggredere, abnega temetipſum, adhære verbo. Tum nobis confidentiam inſpirat, leniter ac benignè per conſolationem nos alloquitur, vt ne ab hoſte paueſiamus, ſed læti ſubeamus quamlibet dura ac diuerſa (etiam ſi dena nobis colla forent) pro veritatis & verbi Dei defenſione. Rurſus obſerua, quum dicitur, QVEM ego mittam, oſtenditur æqualitas Patris & Filii. Nam quum alio loco dicatur, Quē Pater mittet, & hoc loco, Quem ego mittam, proculdubio Patris & Filii æqualitas demonſtratur. Nam ipſe quidem mittam, ſed A PATRE, hoc eſt approbante Patre & ſimul mittente.

Gradus noſtri ad Spiritum ſanctum.
Chriſtus qualē nobis donat Spiritum.
Spiritus Sāctus in corde noſtro quid & loquitur & agit.
Spiritus à Filio miſſus.
Patris & Filii æqualitas.

Spiritum veritatis.

Ne putarent Apoſtoli Spiritum in ipſis otiantem, expreſsit ipſius Spiritus aliud officium: quod eſt, homines (qui mendaces naſcuntur omnes, eſt enim omnis homo mendax) docere veritatē, & in eam illos inducere, ac veraces efficere. Vocatur SPIRITVS VERITATIS, non ſolùm ab officio deſcripto, ſed etiam à natura ipſa, quia Spiritus ipſe, veritas eſt. Aut Spiritus veritatis, id eſt Filii, qui veritas eſt, ſicut ſuprà dictum eſt, Ego ſum via, veritas, & vita. Proinde Spiritum illum veritatis nominat, quòd quò ille peruenerit, ibi ipſiſsima penitus veritas ſit, ibi nullus fucus, nulla adulatio & aſſentatio: vbi verò Spiritus non fuerit, ibi mendacium & mera tantummodo aſſentatio, hoc eſt Spiritus erroris & mendacii erit, de quo ſcribitur 3. Reg. cap. vltimo, Ero Spiritus mendax in ore Prophetarum eius. Hic Spiritus veritatis, eſt prædicatorum fiducia & anchora: eſt & verbi ductor, impreſſor, & interpres.

Spiritus non otiatur in nobis.
Spiritus officiū, docere nos veritatem.
Spiritus veritatis.
Spiritus erroris & mendacii.
Prædicatorum anchora.

Qui à Patre procedit.

Hic Spiritus veritatis, id eſt Filii, eſt etiam Patris: à Patre enim & Filio non more humano, ſed modo inenarrabili procedit. Quum audis, QVI PROCEDIT, caue intelligas hac proceſsione intelligi quandam egreſsionem, quali emittuntur adminiſtratorii Spiritus, propter eos qui hæreditabunt ſalutē: ſed hæc proceſsio naturalis, eſt ſubſiſtentia Spiritus. Cæterum hoc loco, PROCEDERE, eſt ſingularis quædam & ſeparata proprietas, vni proprio Spiritui attributa. Quare hoc loco per proceſsionem non eſt intelligenda ſimplex emiſsio, ſed naturalis Spiritus ſubſiſtētia. Obſerua: Nulla quis ratione moueri poteſt, vt ex hac affirmatiua (QVI à Patre procedit,) inferat negatiuam, ergo à Filio non procedit: quin potius, quia indiuiſa ſunt opera Patris & Filii in omnibus, vbi non obuiat relationis oppoſitio, vt præclarè concluſum eſt ſub Eugenio quarto, in Cōcilio Latinorū, & Græcorū: fatendū eſt quòd in hoc quod dicitur (QVI à Patre procedit) includitur quòd etiam à Filio procedit. Nam Pater & Filius in omni operatione ſunt vnū: in qua non obuiat relationis oppoſitio. Et quia in hoc quod eſt Spiritum Sanctū procedere à Patre, nulla admiſcetur relationis oppoſitio inter Patrem & Filium, ideo Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus Sancti, & catholicè concludi ac inferri poteſt Spiritum Sanctū à Filio procedere, ex hoc quòd Spiritus procedit à Patre. Similiter inferendum eſt à Patre Spiritū procedere, ex hoc quòd Spiritus auditur à Filio procedere. Spiritus procedit à Patre & Filio Deus, per omnia Patri ac Filio æqualis, & vtriuſque amor.

Proceſsio Spiritus.
Spiritus ſubſiſtentia.
Regula theologa.
Spiritus Sāctus procedens.

Ille teſtimonium perhibebit de me.

Ille Spiritus veritatis, vbi in corde veſtro fuerit, docebit vos nihil in me factum, quod non antè prædictum ſit in libris Iudæorum, quos legunt nec intelligunt. Vos quoque certos reddet & de perſona & de doctrina mea. Per vos item loquetur. Matthæi cap. 10, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Atque auditoribus dabit vim audiendi ac recipiendi verbum quod per vos loquetur. Hebr. cap. 2, Cōteſtante Deo ſignis & portentis & variis virtutibus, & Spiritus Sācti diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem. Deinde confirmabit & conſeruabit vos contra crucis ſcandala, ne dubitetis de mea perſona & doctrina: teſtificans quòd ego ſum miſſus à Patre, & naturalis Filius Patris æterni. Quódque ſum ſalus mundi, via & acceſſus ad Patrē. Hæc omnia manifeſtant nos non poſſe fieri certos de perſona, doctrina, & officio CHRISTI, ſine Spiritu Sancto.

Spiritus teſtimoniū in nobis.
Spiritus quàm ſit nobis neceſſarius.

Et vos teſtimonium perhibebitis.

Fructus recepti Spiritus.

Vos,qui nunc eſtis imbecilles , quum receperitis Spiritum Sanctum quem ego mittam,tunc mei Spiritus afflatu confirmatiores,teſtificabimini apud omnes de me. Actorum cap.1, Accipietis virtutem Spiritus Sancti in vos , & eritis mihi teſtes in Hieruſalem , & in omni Iudæa., & Samaria , & vſque ad vltimum terræ. Proinde quum explicuit CHRISTVS Spiritum teſtari de perſona & doctrina ſua, ne cõtemneremus prædicationem externã,addidit, ET VOS teſtimoniũ perhibebitis de me. Duo ergo ſunt neceſſaria de perſona & doctrina CHRISTI teſtimonia: alterum Spiritus Sancti: alterum prædicatorũ. Nec prius aufert poſterius,quum poſterioris ſit robur & virtus. Hoc duplex teſtimonium declarauerũt Petrus & Apoſtoli, Actorũ cap.5. dicentes, Et nos ſumus teſtes horũ verborũ, & Spiritus Sãctus quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi. Obſerua: Hic locus authoritatem Apoſtolorum confirmat : nam tametſi impotentes adhuc carne illos eſſe permittat Spiritus Sanctus(id quod fit in ipſorum commodum & vtilitatem,ne extollãtur & alta ſapiant: vt de ſe teſtatur Paulus,2. Corinth.cap.12, Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ , angelus Satanæ , qui me collaphizet, &c.) tamen facit eos potentes doctrina,vt verbum ipſorum ſit non humanum,ſed diuinum : ſiquidem verbum CHRISTI prædicant: & robuſtiores ac fortiores reddit aduerſus omnes Satanæ inſidias & mundi machinationes. Rurſus obſerua hoc loco, magnam eſſe prædicatorum verbi dignitatem,quãdoquidem teſtes CHRISTI ſunt,& teſtimonium perhibent de perſona & doctrina CHRISTI. De perſona quidem , quòd CHRISTVS eſt naturalis Filius Dei,& ſaluator mundi: de doctrina verò,quòd certa ſit & virtus & potentia Dei ad ſalutem omni credenti . Hanc prædicatorum deſcriptionem ferè obſeruat Paulus ,1. Corinthiorum cap.4.

Apoſtoli carne infirmi,potẽtiſſimi Spiritu & doctrina. Prædicatorum dignitas.

Quia ab initio mecum eſtis.

Apoſtoli teſtes idonei de perſona & doctrina Chriſti.

AEtiologia eſt. Redditur enim ratio à circunſtantia & temporis & loci familiaris ſeu domeſtici,cur Apoſtoli idonei ſint teſtes de perſona & doctrina CHRISTI. Vos teſtificari poteritis de me & mea doctrina: quia à Ioãnis baptiſmate, omnium eorum quæ geſſi eſtis oculatiſſimi teſtes: ab initio quo cœpi prædicare,præſentes fuiſtis. Fidele erit veſtrum teſtimoninm de me , propterea qnòd ordine vidiſtis quæ geſſerim , audiſtis quæ dixerim. Quemadmodum quæ certa audiui à Patre,vobis retuli : nec incerta vobis ſuggeret Spiritus,nimirũ & ipſe à Patre procedens: ita & vos certiſſima de me orbi prædicabitis,nimirũ quæ vobis compertiſſima ſunt . Scio nõ defuturos pleroſque qui veſtram doctrinam auerſabuntur,nihilque fidei dictis veſtris adhibebũt: ſed nõ propter eos qui ſuapte malitia pereunt,deſerenda eſt aliorum ſalus . De hoc teſtimonio poſtea concionati ſunt Apoſtoli . 1. Ioannis.cap. 1, Quod fuit ab initio,quod audiuimus,qnod vidimus oculis noſtris , quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerũt de verbo vitæ. Actorũ cap.1, Oportet ex his viris qui nobiſcum ſunt congregati,in omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos Dominus IESVS, incipiens à baptiſmate Ioannis vſque in diem qua aſſumptus eſt à nobis , &c. Obſerua , non paruum eſſe hoc teſtimonium ab initio ſimul fuiſſe , conuerſatum eſſe,& familiariter loquutum eſſe cum CHRISTO.

Apoſtolorum teſtimonium de Chriſto.

CONCILIATIO.

Chriſtus vitæ exemplar abſolutũ proponitur. Exemplar vitæ quale debet eſſe.

Quid hoc loco(SICVT & ego Patris mei præcepta ſeruaui,)ſeipſum ſolum pro vitæ exẽplo proponit,quũ & viri pii ſint,proponãtúrque exempla vitæ: vt Paulus,1. Corinh. cap.11, Imitatores mei eſtote. & ad Heb.cap.6, Vt non ſegnes efficiamini,verùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones? Reſpondeo: Solus CHRISTVS abſolutum eſt vitæ ſanctiſſimæ exemplar: non autem pii exempla ſunt vitæ,niſi in CHRISTO. Vnde Paulus loco producto addidit, Sicut & ego CHRISTI. Operæpretium eſt exẽplar vnde vita formanda eſt,prorſus & omni ex parte eſſe abſolutũ. Nuſquã poteſt exẽplar vitæ abſolutius reperiri,quàm in CHRISTO, qui purus & innocens natus , nulli vnquam peccato obnoxius,nõ ſolùm exemplo præit, & verbo docet, verumetiã ſuo Spiritu quæ docet,cordi imprimit,efficitque virtute ſua in nobis per fidẽ,vt exemplũ ſuũ ſequamur,alioqui impotentiſſimi etiam ad quævis minima bona eſſemus. Viri autem pii ſuo exemplo & probata ſua vita , quam à CHRISTO habent , nos ad vitæ puritatem inuitant, quam neque largiuntur,neque ſuppeditant vires ſequendi veſtigia CHRISTI, niſi quatenus ſunt miniſtri CHRSSTI, & Spiritus viuificantis diſpenſatores, 2. Corinth. cap.3, & 1. Corinth.cap.4. Optimo igitur iure CHRISTVS ſe ſolum pro vitæ exẽplo ꝓponit.

Caput de-

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

Abſque ſynagogis) id eſt alienos à ſynagoga, id eſt ſynagoga ſua interdicent vobis, excommunicabunt vos. Venit) ventura eſt hora. Interficit) interfecerit. Obſequium) cultũ ſe exhibere. Et nunc) Nunc autem.

Affictiones Euangelizãtium.

HAEC loquutus ſum vobis, vt non ſcandalizemini. Abſque ſynagogis facient vos: ſed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me: ſed hæc loquutus ſum vobis, vt quum venerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi: quia vobiſcum eram: & nũc vado ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittã eum ad vos. Et quum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iuſtitia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modó. Quum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: nõ enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Modicum, & iam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo ex diſcipulis eius ad inuicem, Quid eſt hoc quod dicit nobis, modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem? Dicebant ergo, Quid eſt hoc quod dicit modicum? neſcimus quid loquitur. Cognouit autem IESVS quia volebant eum interrogare: & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Mulier quum parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: quum autem pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ, propter gaudiũ, quia natus eſt homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem triſtitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum: & gaudiũ veſtrũ nemo tollet à vobis. Et in illo die me nõ interrogabi-

Triſtitia) mæſtitudo. — *Triſtitia.*

Paracletus) conſolator. Arguet) conuincet. De iuſtitia) ſubaudi ſpreta. — *Spiritus ſanctus*

Docebit vos) ducet vos in. Audiet) audierit. Clarificabit) glorificabit. — *Spiritus ſanctus doctor.*

Iam) amplius. Ergo) autem.

De aſcenſione ſua ad Patrem poſt reſurrectionem Chriſtus loquitur Apoſtolis

Flebitis) lamentabimini.

Affictiones in prædicando Euangelio.

Mulier pariens.

Petendū in nomine Chriſti. Suprà, 14 b. Matt 7. a 21 c. Marc. 11. c. Luc 11 b. Iacobi. 1. a.

Si quid) quæcunque.

tis quicquam. Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vſque modò non petiſtis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Hæc in prouerbiis loquutus ſum vobis: venit hora quũ iam non in prouerbiis loquar vobis, ſed palam de Patre meo annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrẽ de vobis: ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis quia à Deo exiui. Exiui à Patre, & veni in mundũ: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrẽ. Dicũt ei diſcipuli eius, Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nũc ſcimus quia ſcis omnia, & nõ opus eſt tibi vt quis te interroget. In hoc credimus quòd à Deo exiſti. Reſpondit eis IESVS, Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis: & non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt. Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo preſſuram habebitis: ſed confidite, ego vici mundum.

Aſcenſurus ad Patrẽ Chriſtus.

Matth 26. c. Marc. 14. c.

Ecce venit) inſtat tempus. In propria) id eſt in ſua, id eſt in locum in quo ſe tutum fore quiſque exiſtimabit. Preſſurã habebitis) id eſt ab hominibus affligemini.

Pax in Chriſto. Afflictiones.

Hæc loquutus ſum vobis.

CAP. XVI.

HACTENVS conſolatus eſt CHRISTVS Apoſtolos promiſsione Spiritus Sancti: nunc ipſorum animos præparat aduerſus ingruentes mundi & crucis procellas, ne à veritate Euangelica deſciſcant. HAEC loquutus ſum vobis: quaſi dicat, non excidat animis veſtris verbum quod vobis de conſolatione ſum loquutus, quia non eſt præſentius remedium contra ſcandala crucis, quàm ipſum verbum, quod promittit liberationem è cruce & afflictionibus.

Remedium aduerſus ſcandalũ crucis.

Vt non ſcandalizemini.

Cauete vllis periculis vllíſve machinis (quibus mundus vos oppugnabit) à profeſsione veritatis terreri. Quemadmodum videtis mundum moliri in me ob profeſsionem veritatis Paternæ, ita vos paratos eſſe oportet ad non abſimilia perpetienda. Hæc ideo denuntiat CHRISTVS Apoſtolis euentura, ne putarent delicatam eſſe profeſsionem Euangelicam, ac ne tum animos deſponderent, quum iſta ſibi præter expectationem accidiſſent. Nam quod non expectatur, & præter opinionem ſubito irruit, magnos etiam plerunque animos turbat: quæ autem præuidemus mala ad quæ obfirmauerimus animos antequã eueniant, minus offendunt. VT NON SCANDALIZEMINI, ſupple quum vobis veritatem profitentibus mala euenerint: hoc eſt ne doctrina mea & perſona mea ſit vobis ſcandalo, ſiue vt ne eum iudicio rationis argumentemini, dicentes, Si hæc doctrina vera eſſet, non haberet tot oſores & perſequutores: ſi huius doctrinæ author eſſet, Filius Dei, & Deo acceptus, non impeteretur tot malis & afflictionibus. Aduerſus igitur hanc argumentationem & ſcandalum, CHRISTVS ſuos præmuniens, dicit, Omnes qui piè volent viuere, omnes qui credent Euangelio, & verbum fide excipient, perſequutionem patientur, proſcribentur, excommunicabuntur, occidentur, ne poſtea quum ſtultis loquentes dicant, Non putabam talia Euangelium profitentibus obuentura. Quare maximopere cauendũ ne carni adhærentes, ratiocinemur cum prudentia eius. CHRISTVS cruci affixus, mortuus eſt, ergo de CHRISTO actum eſt. Doctrina CHRISTI ſubiicitur afflictionibus, & à mundo contemnitur, ergo non eſt vera ac certa Dei doctrina. Ad hæc, pii & Euangelio credentes, perſequutionibus obruuntur, ergo non ſunt curæ Deo, & Deus illos pro derelictis habet. Euertendæ & propulſandæ ſunt huiuſmodi rationes, & amplexandum verbum promiſsionis CHRISTI, qui nouit ſuos à malis tẽpore opportuno eripere, cognoſcendúſque eſt mũdi genius, qui ſemper verbum veritatis

Euãgelica profeſsio nõ eſt delicata.

Rationis humanæ iudicium in rebus Spiritus, vanum.

Carnis argumẽtationes verbo promiſsionis ſol uuntur.

bum veritatis perſequitur, & omnibus malis afficit verbi prædicatores. Vt enim ante aduentum CHRISTI perſequutus eſt Prophetas, ita quũ non adhuc veterem pellem exuerit vſque ad nouiſsimum electorum, pios omnes & veritatis amatores perſequetur. Obſerua CHRISTI philaothropiam: poſteaquã confortauit diſcipulos ſuos, oune admonet eos futuræ ſuæ paſsionis, vt æquo animo ferant. Is enim optimus amicus eſt, qui præmonet, & multò tolerabilius eſt malum, ſi eo ſe quiſquam inſtruxerit. Aduerſus hoc ſcandalum niſi Spiritu Sancto & præſidio verbi conſolantis munitentur pii, ſtatim deſperationis laqueo irretirentur. Quare firmiter credendum eſt, etſi verbũ Dei muodũ vniuerſum aduerſariũ habeat, tamen eſt doctrina Deo grata, virtus & potentia Dei, nihil cum mundo commune habeos. Ideo non mirandum eſt ſi mundus verbum & verbi prædicatores oderit.

Mundo innata vis perſequendi pios.

Verbum Dei.

Abſque Synagogis facient vos.

In genere aduerſus crucis ſcandalum diſcipulos Dominus præmunierat, nunc in ſpecie aperit quibus malis tentabuntur, & à mundo afficientur, vt cruce aſſuefiant, & ad præſentem crucem minus concutiantur. Vobis (inquit) Apoſtolis meis Euangelicam prædicationẽ auſpicantibus, hoc io primis continget: Qui primas in conciliis habere videntur, & legis cognitionem ſe ad voguem ſcire contendunt, FACIENT VOS ABSQVE SYNAGOGIS, id eſt vos vt impios & execrabiles ſubmouebunt è Synagogis ſuis, excommunicabunt vos, (quod apud iſtos eſt probroſiſsimum) interdicẽt vobis igni & aqua, & proſcribent vos ac veſtra bona. Iam eoim (vt ſuprà, cap. 9. ſcriptũ eſt,) cõſpirauerant Iudæi vt ſi quis confiteretut ipſum eſſe CHRISTVM, extra Synagogã fieret. Adeóque valuit hoc edictum, vt ſcriptum ſit ſuprà, cap. 12, veruntamen & ex principibus multi crediderunt io eum: ſed propter Phariſæos noo confitebantur, vt è Synagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm glotiam Dei.

Facere abſque Synagogis.

Excõmunicatio apud Iudæos.

Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.

Afflictionum & crucis gradatione vti videtur. Magna eſt afflictio, excommunicatio, bonorũ proſcriptio, & in exilium relegatio: ſed his grauius & moleſtius erit, quòd iſti ooo contenti alieoos à Synagogis vos feciſſe, venietur ad carceres, deiode ad flagra: tandem res eò procedet, vt quiſquis vos interfecerit, exiſtimet ſe bene agere, & cultum ac victimam immolare Deo. Idque facient, prætexentes ſuæ impietati, pietatis imaginem, ac verè pios, impietatis reos perageot. Hæc ita ſemper piis contigerunt: nam trucidabantur Prophetæ taoquam malorũ authores, & accuſabatur CHRISTVS, quòd Galilææ ſeditionis cauſa fuerit: Apoſtoli occidebantur tanquam malefici, atque adeò per Italiam Chriſtiani ad beſtias cõdemnabantur, eratque vox familiaris vulgi, quoties Chriſtianus cõprehenſus eſſet, Ad beſtias, ad beſtias tolle, ſacrilegos tolle, vt author eſt Tertullianus, & teſtantur hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Ex his vides, mundum perſequi & interficere pios, iniuſta, ſed ſecundum ſuã rationem & iudicium, iuſtiſsima cauſa: & vt impios & maleficos perpeti. Cur ita? Muodus verè hypocrita, ſibi prudens eſt, non vult videri quòd impiè agat, dũ pios & Euangeliſtas perſequitur. Nam dicit ſe velle verbi Dei amatores fouere, id tantum abeſt, vt perſequi velit. Non vult tamen ferre neſcio quos rerum nouatores, ſapientiæ & prudentiæ humanæ cootemptores, pacis mundanæ diſturbatores, quos non credit habere verbum Dei, ſed cõmentum ad tollendas omnes mundi delicias & honeſtates. Itaque mundus pios & pro iudicio maleficos & impios perſequitur & occidit, putans ſe gratiſsimam immolare Deo victimam. Obſerua, Græcis legitur δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ, id eſt videatur cultum exhibere Deo, & ſacrificium offerre. Nam impiorum occiſio, victima Domini eſt. Eſa. cap. 34, Victima eoim Domini in Boſra: & interfectio magna in terra Edom: Hieremiæ cap. 46, Victima enim Domini exercituum in terra Aquilonis iuxta flumen Euphratem. Iam quia pii pro iudicio muodi, iudicantur impii, ideo iudicaotur à prudentibus ſeculi tanquam impiiſsimi, & à Domino abiectiſsimi: videtur illorum occiſio, victima Deo gratiſsima. Licet OBSEQVIVM aliud ſonare videatur, tamẽ apud Paulũ (Rom. cap. 9.) pro cultu ſiue religione ponitur. VENIT HORA, hoc eſt inſtat tempus, ſupple à paſsione mea: tunc enim incipient vos perſequi amatores ſeculi.

Gradatio afflictionum.

Impiorum clamores aduerſus pios.

Victima Domini, impiorũ occiſio.

Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me.

Paulus (Rom. cap. 10.) docet Iudæos zelum quidẽ habuiſſe, ſed non per cognitionẽ: ſi-

ne diſcretione enim & iudicio,ductabantur:nam non ſyncerè iudicabant,putantes Deum oblectari Moſaicæ literæ defenſione : quòd Deus legis author eſſet. Vnde ſuo indiſcreto zelo ducti,prædicatores Euangelii perſequebantur,& interficiebant,neſcientes,Deum Patrem offendi neglecto Filio,quem Deo Patri æqualem, ipſúmque Deum eſſe ex miraculis & prædicatione CHRISTI non attendebant. Vnde CHRISTVS hoc loco afflictionum ſeu crucis(quam exercet mundus contra pios)cauſam impulſiuam adducit,quæ eſt,ignorantia Patris & Filii: QVIA NON NOVERVNT PATREM, hoc eſt Deum vt Patrem, quod eſt ignorare myſterium Trinitatis. NEQVE ME, verum Deum & verum hominem , quod eſt ignorare myſterium incarnationis pro ſalute mundi quam palam CHRISTVS verbo & opere docuit. Noluerunt cognoſcere Patrem neque me, id eſt nõ luerunt per verbum,quod eſt Filius Dei, cognoſcere Deum vt Deum . Suprà cap.8,Si me ſciretis , forſitan & Patrem meum ſciretis. ET HAEC facient vobis , id eſt indubitatò perſequutiones & crux vobis obuenient,quia impii non habent notitiam Euangelii & veri cultus Dei, neſciunt & ſcire nolunt perſonam & doctrinam meam à Deo eſſe.

Impiorum cæcitas.

Sed hæc loquutus ſum vobis , vt quum venerit hora , eorum reminiſcamini,quia ego dixi vobis.

Præmonitionis concluſio eſt,qua reuocat Apoſtolos ſuos CHRISTVS ad verbum, præſentiſsimum in afflictionibus remedium:vt animos accipiant præſente perſequutione contra crucis ſcandala. Video vos mœſtos(inquit) propter hæc quæ vos contra ſcandalum crucis præmonui,& propter meum hinc ad Patrem diſceſſum,nec mœror mœrori addendus erat,ſed operæpretium erat vos de his præmoneri : non vt vigor veſtræ mentis eneruetur,& antequã pericula eueniant,formidetis: verum vt QVVM VENERIT HORA, id eſt quum inciderint vobis hæc mala,fortiter & infractis animis perferatis,& EORVM reminiſcamini quia ego dixi vobis,hoc eſt,In afflictionibus veniat vobis in mentem,quòd hæc omnia prædixerim euẽtura. Horum meminiſſe,conſolationi erit, quòd non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum,neque ſeruus maior domino ſuo , quòd exemplo meo, quòd ab impiis,quòd ab ignorantibus veritatem,quòd mea Patríſque mei cauſa patiamini.Exiſtimate vos beatos,quum in varias incideritis afflictiones.Matthæi cap.5,Beati eſtis quum maledixerint vobis homines,& perſequuti vos fuerint , & dixerint omne malum aduerſum vos , mentientes propter me: ſed hæc perſequutio ſignificabit veſtra nomina ſcripta eſſe in cælo. Hæc quæ loquor vobis moleſta,prænuntio , vt quum eueniſſe illa videritis , credatis & de reliquis qualia fuerint,ſiue iucunda & læta ſiue triſtia.

Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

Quanquam ſcirẽ hæc omnia mala vos in hoc mundo propter Euangelium , manere , ego tamen ab initio(quum vos mihi coniungerem) de his ſilui & oratione tam ſeria crucem vobis futuram nõ inculcaui,tum quia nondum erat tempus,(nec enim omnia cuiuis tempori cõueniunt,)tum quòd me habebatis præſentem conſolatorem. Mei enim corporis præſentia pro tempore veſtram fouit imbecillitatem : quaſi dicat,Sufficiebat præſentia mea ab omni tentatione vos eripere , totus perſequutionis impetus in me ſolùm vertebatur,vobis interim licebat lætè viuere. Non enim poſſunt ſponſi amici lugere , quandiu cũ ipſis ſponſus eſt,ſecurè viuentes,& omnem certaminis difficultatem reiicientes.

Corporis Christi præſentia diſcipulos defendebat.

Et nunc vado ad eum qui me miſit.

Quo propius aduentabat tempus crucis, eò apertius de cruce CHRISTVS loquebatur. Quia inquit, CHRISTVS, nunc præſcriptum tempus à Patre inſtat, & poſtulat vt à conſpectibus veſtris me ſubducam,neceſſarium fuit palam vos præmoneri , quid ſitis perpeſſuri , vt ſenſim aſſueſcatis corporalis præſentiæ ſolatio carere , & depoſitis viribus humanis,fiduciam in me ſumatis,& magis ac magis maſculum robur accipiatis. Relinquendæ ſunt nuces , cauete imitari puellos ab vberibus matrum pendentes : qui mox exanimati ſunt,ſi ab vbere aut gremio materno abfuerint . Exhibete vos viros, hactenus imbecillitati veſtræ multa condonaui, & quod oportuit,feci ac conſului , egíque pro tempore conſolatorem . Nunc verò vado ad Patrem, qui me miſit,abeo ad Patrem, nouum & ſpirituale regnum auſpicaturus . Nunc tempus poſtulat vt vobis multa diſſeram de perſequutione,ne ſi inſperatò acciderit, oſcitantes opprimat , ac ne exiſtimetis me vobis impoſuiſſe & vana ſpe vos lactaſſe prænuntiaui etiam moleſta quæ vobis euenient. Mihi ex animo & fide adhærẽtes inſiti eritis,ſed velut iniuſti opprimemini. Promiſi vobis in media cruce gaudium meum,ſed ecce triſtitia vos impetet. Pollicitus ſum vobis vitam æternam,ſed velut impotentiſsimi

Christus diſcipulis animos addit aduerſus pericula & crucis ſcandala.

Christo inſiti.

t entiſſimi & abiectiſſimi probroſa morte afficiemini. Hæc nnnc vobis prædico futura, vt apparetis animos veſtros ad quamlibet dura fortiter perpetienda propter nomen meum. Hæc alta mente reponenda ſunt, vt non offendamini, quum illa euenerint. Hæc vobis ſolatio eſſe debent, quando ita placitum eſt Patri: vt quemadmodum Filius per crucem intrauit in ſuum regnum, ita oportet omnes pios & credentes, per multas & varias tribulationes intrare cum Filio in gloriam Patris. Obſerua: VADO, ſupple per crucē ad Patrē: quaſi dicat, Crux eſt via ad Patrem. Item mœſtnm eſt audire CHRISTVM abire ad mortem: at conſolatorium eſt audire hunc abitum eſſe ſalutem noſtram. Rurſus aduerte, finis crucis, eſt venire ad Patrem, & ad gloriam quæ eſt apnd Patrem.

Crux via ad Patrem.

Et nemo ex vobis interrogat me, quo vadis!

Hæc cum admiratione pronuntiantur: Quaſi diceret, Quum antea toties me interrogaueritis, quo abiturus ſim, qui fit vt nemo ex vobis nunc interroget me, quo vadis? Vnde interrogando conſolationes haberetis & acciperetis? Sed putauerim id fieri quòd ſermo meus vos exanimauerit, quo vobis expreſſi vos interficiendos à mundo, tanquam rabidos canes & inſenſatos ac impios in Deum homines. Hoc vos diſcruciat, vt video, ac terret: vos inquam attonitos & conſternatos reddit. O egregios milites! antequam ad pugnā ventum ſit, animos deſpondent, tantáque animi anguſtia tenentur, vt prorſns obmuteſcant! Quid viden, audióve? Si nuda verba tantum vos terruerint, qnantum terrebunt certamina ſenſibiliter ob oculos poſita? Si ſolo verbo tanta mœſtitudine affecti eſtis, quid fiet qnum tyrannos, minacia & furibunda verba cum verborum executione in teterrimo carcere pronuntiantes audieritis? Adeo res magna & difficilis eſt cognoſcere crucem eſſe viam ad gloriam, & in cruce poſſe admittere conſolationes, vt veriſimile ſit magnos illos Apoſtolos non intellexiſſe conciones CHRISTI de cruce & conſolationibus contra ſcandala crucis: alioqui interrogaſſent CHRISTVM, qno abiret. Obſerua verborum emphaſim, ET NEMO EX VOBIS, quaſi dicat nemo veſtrum rogat quod de regno meo & futura gloria prædico, nihil vos mouet, nihil de eo ſollieiti eſtis, nihil rogatis. Vnum id cōſideratis, quòd ſum vos carne deſerturus, mundus vero etiam vos perſequuturus: vnde corda veſtra mœròre opplentur, quæ contra conſolationem acciperent & erigerentur, ſi potius rogaretis quo abeo, hoc eſt ſi rogaretis de gloria atque potentia quam ad Patrem abiens, accepturus ſum, propter quam gauderetis, nihil omnium tyrannorum machinas & perſequutiones veriti: Obſerua: CHRISTVS ſecundum humanitatem ibat ad Deum, apud quem ab æterno erat ſecundum diuinitatem.

Crucem eſſe viā ad gloriam difficillimū cogitatu.

Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.

Cauſam adducit cur diſcipuli triſtitia & mœſtitudine affecti fuerint. SED QVIA hæc loquutus ſum vobis, &c. id eſt cauſa propter quam triſtamini, eſt ſermo meus contra ſcandala crucis. Hæc triſtitia indicat Apoſtolos hæſiſſe regno CHRISTI vt externo, & gloriam CHRIATI in hoc mundo expectaſſe, ac non vere intellexiſſe quale erat CHRISTI regnum. Vnde putauerim CHRISTVM his verbis reprehendiſſe Apoſtolos dubitationis & diffidentiæ: quòd tanta triſtitia in Apoſtolis videatur diffidentiam de perſona & doctrina CHRISTI ſubindicare. Nam ſi de perſona & doctrina CHRISTI fuiſſent certi, & certò illi adhæſiſſent, proculdubio tantam triſtitiæ copiam & plenitudinem non habuiſſent. Vnde ſpiritalem nondum interius habentes cōſolationem, quam per Spiritum Sanctum habituri erant, id quod exterius in CHRISTO videbant, amittere metuebant.

Mœſtitia in Apoſtolis de abitu Domini vnde.

Sed ego veritatem dico vobis.

Tametſi triſtes, ignorantes & dubitantes eſſent Apoſtoli, pro ſingulari tamen ſua benignitate CHRISTVS illos non reiicit, ſed pacificè ad meliora inſtruit: quos à conſideratione diſceſſus ſui, ad cogitandam indicibilem felicitatem regni cæleſtis reuocat, dicens, SED EGO veritatem dico vobis, hoc eſt dico vt res ſe habet cum regno & gloria mea.

Expedit vobis vt ego vadam.

Ab vtilitate ſuæ crucis conſolatur CHRISTVS ſuos Apoſtolos. Ne futuræ crucis & afflictionum metu contabeſcatis, aut deſperatione emoriamini, veritatem vobis aperiam: EXPEDIT VOBIS, hoc eſt commodum vobis fuerit, ſi idonei eſſe velitis ad perpetiēdas & vincēdas perſequutiones, VT EGO vadam, & per mortem ſubductus ab oculis veſtris, penetrem in regnum Patris mei ſpirituale, vt amor diuinitatis tenacius animis veſtris hæreat, vt per hoc maiore deſyderio illud ſuſpiretis. Ego enim abiens, mundum cælo componam, & mundi huius vitam, cæleſti commntabo.

Chriſti diſceſſus ad Patrem mundum cælo coniungit.

Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.

Neceſſitas aſcẽſus Chriſti ad cælum.
Paracletus.

Antitheſis eſt qua à contrario, CHRISTI abeuntis per crucem, oſtenduntur commoda & pericula. Neceſſarius eſt meus hinc receſſus. Niſi enim ſubmoto carnis meæ conſpectu cœperitis eſſe ſpiritales, PARACLETVS, id eſt conſolator ille, qui vos fortes & inuictos reddet, NON VENIET ad vos: Siquidem ego illi vos præparaui. Ille perficiet quod à nobis cœptum eſt in vobis. Non ſic abit CHRISTVS, vt plane non ſit nobiſcũ: ſed ſubduxit ſe ab oculis noſtris, ad dexteram & poteſtatem Patris: vt omnia adimpleat, & amplius ac præſentius nobiſcum ſit, quàm ſi ſemper viſibiliter ob oculos carnales eſſet poſitus. Nam ante ſuam reſurrectionem, carne ſua tantum paucis in Iudæa præſens fuit: at vbi in altum conſcendit, ita omnia impleuit, vt cum omnibus verè credentibus verè ſit & viuat. SI NON ABIERO, id eſt niſi morte mea in regnum ſpirituale ingrediar, non reuelabitur vobis Spiritus conſolator. Nam CHRISTVS multa ante reſurrectionem de iuſtitia, vita & regno eſt concionatus, quæ non ſunt ab Apoſtolis iuxta ſpiritualem intelligentiam cognita, ante miſſionẽ & acceptionem Spiritus Paracleti. NON VENIET ad vos, id eſt nunquam verè intelligetis regnum meum. Obſerua: Cõmoda abitus CHRISTI per crucem ſunt, aduentus regni Dei, miſſio Spiritus Sancti, remiſſio peccatorum, iuſtitia, vita æterna, & omnia bona quæ cognata ſunt & Spiritui Sancto & regno Dei. Si rogaueritis, Cur ſi IESVS non iuiſſet, Paracletus non veniſſet? Reſpondeo: Quia ita placitũ eſt ſanctæ Trinitati, vt non duo eſſent conſolatores, alter humana conuerſatione, & alter ſpirituali eleuatione: Non venerat huc CHRISTVS vt ſemper nobiſcum carne ageret in terris, ſed ideo formam ſerui accepit, vt nos eueheret in cælum, & ne rectore ac conſolatore deſtitueremur, miſit ſuum Spiritum in corda noſtra, vt vnum agnoſcamus Patrem Deum, cuius filii ſumus hoc abitu ſuo per crucem ad Patrem.

Chriſtus poſt aſcenſum ad Patrem, mũdo præſentius adeſt.

Aſcenſus Chriſti per crucem, fructus.
Quare Spiritus non veniſſet niſi Ieſus aſcendiſſet.

Si autem abiero, mittam eum ad vos.

Quia Spiritus Sanctus glorificaturus erat CHRISTVM, & reuelaturus, cum perſonam tum doctrinam eius per vniuerſum orbem, non aduenit niſi Domino antè mortuo, & ita in gloriam Patris exaltato. MITTAM, ſupple in die Pentecoſtes. aut verbo MITTAM, ſignificatur proceſsio Spiritus Sancti à Filio, vt paulò antè diximus. Obſerua: CHRISTVS mittit Spiritum Sanctum, ergo CHRISTVS eſt Deus, ergo Spiritus à Patre & Filio ſimul procedit. Neceſſarius erat Spiritus Sancti aduentus, vt illum habentes, liberè clamemus Abba Pater: & ad virtutem redacti, fortiores reddamur tam aduerſus Satanam quàm impios. Obſerua: præſentia Spiritus transformãtur ad nouam vitam omnes in quibus habitat, 1. Regum 10. Samuel ait ad Saulem, Et inſiliet in te Spiritus Domini, & conuerteris in alium virum. & Paulus 2. Corinth. cap. 3, Nos verò (inquit) omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatẽ, tãquam à Domini Spiritu. Vides quia ad aliã, ſicuti vult Spiritus, imaginẽ, nos reformat? Neceſſarius igitur fuit Domini receſſus, vt imago illa Spiritus, quam à nobis primus Adã abſtulit, per ſecundũ Adamũ reſtitueretur. Quod & factũ eſt receſſu Chriſti ad Patrẽ.

Spiritus Sancti aduentus neceſſarius.
Transformatio ad nouam vitã.
Spiritus nos in alios viros transformat.

Et quum venerit ille.

Poſteaquam CHRISTVS docuit adeſſe tempus ſui reditus ad Patrem, & aduentus Spiritus Sancti: atque hoc modo diſcipulorum mœrorem leniſſet: breuibus pergit aperire Spiritus Sancti efficaciam. Et ne crederẽt ipſum à CHRISTO miſſum, otioſum eſſe, enumerat & latius exponit officia eius. Spiritus (inquit) ille quem ego mittam in corda veſtra, non erit otioſus & inefficax: qui quum venerit, plus efficiet per vos, quàm ego nunc præſto. Non quòd non ſit eadem potentia: ſed ita placitum eſt Trinitati, partiri partes negotii in tempora, prout ſaluti generis humani expedit.

Arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.

Non mirum eſt quòd mũdus CHRISTVM non ferat, & pios perſequatur. Nam miſſione Spiritus Sancti reuelatur Euangelium, quo quæ mundo placent, & bona videntur, arguuntur & reprehenduntur: mundus verò non vult argui aut reprehẽdi. Hinc fit vt perſequatur Euangelii prædicatores & cõfeſſores. ARGVET, id eſt ſiue interna inſpiratione, ſiue externa prædicatione palam conuincet, hoc enim ſonat verbum ἐλέγξει. Arguet autem eum OB PECCATO, & de iuſtitia, & de iudicio, id eſt de omni impietate & iniuſtitia mundi. Tria hæc præcipua mundi enumerat vitia pro omni impietate & iniuſtitia mundi. Quod hoc loco tribuitur Spiritui Sancto, tribuitur Euangelio (per quod operatur Spiritus Sanctus) ad Rom. cap. 1, Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatẽ & iniuſtitiam

Fides mundum conuincit.

& iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. Obſerua: Quia promittitur hoc loco Spiritus Sanctus argutor & reprehenſor mundi propter infidelitatem, iniuſtitiam & iudicium: ſequitur mundum in maligno totum eſſe confectum, qui nec fidem rectam, nec iuſtitiam veram, nec iudicium rectum aut habere aut intelligere conuincitur. Proinde, ego argui mundum, at Spiritus ille plenius & euidētius idem efficiet: nam ſic conuincet mundum, vt niſi reſipuerit credens Euangelio, nullus erit prorſus excuſationi locus. Vt enim huius meæ carnis infirmitate offendiculum accipit, ita aliquid ex ea videtur ſuæ incredulitati prætexere. Viderunt quidem mundi cultores me laſſum, eſurientem, ſitientem, humilem, contemptum, afflictum, & mox captum, cæſum, & morientem videbunt. At vbi omnia (quæ ad carnis diſpenſationem pertinent) conſummata erunt, viderintque me rediuiuum, in cælos ſubleuatum, miſſionem Spiritus Sāncti, & vos ſubito in alios viros transformatos, hoc eſt infractos & intrepidos mei nominis præcones, nomine meo ſigna & prodigia facta eſſe, dæmones virtute nominis mei expelli, obſeſſos liberari, claudos reſtitui, ægrotos ſanari, mortuos reuiuiſcere, & omnia quæ de me in lege & Prophetis ſcripta ſunt, eueniſſe, proculdubio nihil excuſationis relinquetur impiis & incredulis, qui inexcuſabiliter triplici nomine tum conuincentur de peccato, de iuſtitia, & de iudicio. Hæc ſunt tria obſtacula quibus impeditur mundus à regno CHRISTI: ideirco reuelanda ſunt illa, vt cognoſcat mundus: & per Spiritum Sanctum reuelata, auferenda ſunt.

Spiritus argutor mundi.

Mundus in maligno.

De peccato quidem, quia non crediderunt in me.

Singulari antonomaſia vnica incredulitas in CHRISTVM, vocatur peccatum, veluti fons & origo omnium peccatorum. Rom.cap.14, Quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et Hebræo.cap.11, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Vbicunque enim fuerit incredulitas, ibi eſt lerna malorum, & ſentina peccatorum, ibi ſunt adulteria, ibi fornicationes, ibi ira, ibi inuidia, ibi homicidia, & quid non malorum? Quæ ſi extrinſecus non apparent, manent tamen intrinſecus in carne latentia, & iudicio Dei obnoxia. Hanc incredulitatem exponit, dicens, QVIA non crediderunt in me. Non vult mundus agnoſcere hanc infidelitatē eſſe peccatum, quod tamen omnium maximum & grauiſſimum eſt, propterea odit CHRISTVM & CHRISTI cultores: ſed à Spiritu conuincetur. Nam quum mundus viderit oracula Prophetarum cum euentis conſentire, quum expertus fuerit tot hominum milia profiteri nomen CHRISTI, quum credentes Spiritu Sancto repletos viderit, variis linguis loquentes, miracula operantes, à lege Moſaica ad Euangelium deficientes, morum & vitæ ſanctimonia Deum Patrem colentes, terrena commoda contemnentes, & totos ad cæleſtia raptos, quid tum cauſari poterit mundus, quod ſuæ obſtinatæ infidelitati prætexere poſſit? Si nihil eorum quæ ad hominum ſalutem faciunt, Pater, qui miſit CHRISTVM, omiſit: ſi CHRISTVS miſſus omnia quæ placita ſunt Patri fecit: ſi nihil omiſſum à Spiritu Sancto, quem Pater & Filius miſerunt, mundus viderit: ſi Apoſtoli (quibus vt organis ſuis vſus eſt Spiritus Sanctus) bene & ſancte functionem ſuam compleuerint? Hæc quum viderit & agnouerit mundus, reuelatore Spiritu: quid ſupereſt quàm quòd maneat conuictus prædicatione reuelati Euangelii, & intelligat ſe totum in maligno poſitum, peccato peſſimo obrutum, æternæ damnationi (propter infidelitatem) obnoxium: & ſe incredulitatis ſuæ perire vitio? Atque dum obſtinati Iudæi viderint prophanas (quas dicunt) gentes, per ſimplicis aquæ tinctionem, & nominis CHRISTI profeſſionem ab omnibus peccatis ablui, & imagine Spiritus donari: manifeſtum erit ipſos Iudæos velle manere in ſuis ſordibus, & peccatum peccato addere: vt verè de ipſis dicatur, Qui ſordet ſordeſcat adhuc. Summa huius ſententiæ eſt: Præcipuum reuelati Euangelii munus eſt, vt doceat infidelitatem eſſe omnium malorum originem, & mundum ſub incredulitate concluſum, ac propterea ſub æternam damnationem. Vnde aduerſus hanc infidelitatem Dominus terribiliter pronuntiauit, Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine Vnigeniti Filii Dei. Obſerua. CREDERE in CHRISTVM non eſt ſimpliciter credere quòd Deus ſit, aut quòd cum Deo in cælis æqualiter dominetur: hoc enim & dæmones & multi impii credūt: hæc fides hiſtorica eſt: non eſt fides in CHRISTVM. Sed credo in CHRISTVM, quando ipſum mihi propitium eſſe Deum ex animo volo, & firmiter apud me ſtatuo, ac nihil addubito ipſum peccata mea ſuper ſe tuliſſe, méque Deo Patri reconciliaſſe litatione ſui corporis, vt peccata mea eius ſint, & iuſtitia eius, mea: vt abnegato vetere Adamo, ipſi CHRISTO totus ſim conſecratus, & fiat commiſtio & permutatio quædam ſpiritualis: vt ſim noua creatura in ipſo CHRISTO, qui inter me & Patrem, mediatorem agat. Hæc eſt illa viua fides quæ verè iuſtificat, & omnia peccata abſorbet ac delet. Rom.cap.8,

Peccatum antonomaſticè dicitur incredulitas.

Incredulitas.

Apoſtoli organa Spiritus.

Iudæorum conuictio.

Euangelii reuelati officium.

Infidelitatis exitium.

Credere in Chriſtum.

Viua fides.

Nihil ergo damnationis eſt iis qui ſunt in CHRISTO IESV, qui non ſecũdum carnem ambulant. Quicquid ergo ex hac viua fide fit, totum bonum, purum, ac Deo gratum eſt. Vnde ſuprà cap. 6. rogantibus quid facerent vt operarentur opus Dei, reſpondet CHRISTVS, Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille.

Opus Dei.

De iuſtitia verò, quia vado ad Patrem.

Spiritus Sanctus arguet, id eſt palam conuincet mundum de iuſtitia. Totus mundus iuſtitiam inquiſierat: alii ſeſe iuſtificatos voluerunt lege, alii philoſophia & humana ratione, alii ſuis & propriis operibus ac meritis, alii iuſtitia ciuili. Sed hanc iuſtitiam ipſe Spiritus vt falſam & hypocriticam, per veram iuſtitiam arguet. Quæ eſt illa iuſtitia? Ea (inquit CHRISTVS) quòd vado ad Patrem. Et Paulus (Rom. cap. 3.) reſpõdet, Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege & Prophetis. Iuſtitia autẽ Dei per fidem IESV CHRISTI, in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. Hæc iuſtitia eſt, IESVM ire ad Patrem, hoc eſt IESVM ſuo diſceſſu ad Patrem ſiue morte ſua ſatisfacere pro peccato generis humani. Traditus eſt enim (ait Paulus Rom. cap. 4.) propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Hanc ſatisfactionem (quæ eſt actus iuſtitiæ, imò iuſtitia) qui fide viua & ex animo acceperit, hunc CHRISTVS vt iure iuſtificatum defendet. Non eſt ergo nobis iuſtitia niſi per fidem viuam. Talia non intelliget mundus: vnde opus eſt aduentare Spiritum Sanctum, vt illum corripiat, & doceat veram iuſtitiam, & aperiat ipſum prorſus nudum eſſe iuſtitia. Hic tranſitus ad Patrem deſignat non ſolùm ipſius CHRISTI mortem & ſatisfactionem pro peccatis: ſed & reſurrectionẽ, vitam noſtram, quæ nobis dies & noctes curæ eſſe debet. Ideo reſurrexit à mortuis, & cælum conſcendit, vt ſpirituale auſpicaretur regnum, in quo nos gubernaret per iuſtitiam & veritatem. Pudefactus & conuictus eſt mundus de iuſtitia, quando Spiritu reuelante vidit vim admirabilem ipſius Spiritus non cõtigiſſe iis qui ex lege & ſuis Sabbathis ac aliis ceremoniis iuſtitiam vindicant, ſed his qui profeſſi ſunt nomẽ CHRISTI. Qui fieri poteſt de iuſtitia mundus apud homines glorietur, quando reiecit eum, per quem vnum vera contingit iuſtitia? Mundi iniuſtitia palàm reprehenſa eſt, quando eum quem cruci affixerat, occiderat & ſepelierat, rediuiuum, & ad Patrem (à quo venerat) rediiſſe, ac apud illum viuere, intellexit: imò verè pudefit & conuincitur, quum velit nolit cognoſcat ipſum iam inuiſibilem ac ſublatum ab oculis hominum, maiora per verbi prædicatores Spiritu ipſius afflatos præſtare, quàm præſens in terris præſtiterit. Horum ſumma eſt: Iniuſtitiæ coarguuntur qui alibi ſibi iuſtitiæ ſiue iuſtificationis ſpem poſuerunt, quàm in CHRISTVM. Obſerua: CHRISTVM vadere ad Patrem, eſt CHRISTVM per mortem & reſurrectionem tranſire ad Patrem pro vera iuſtitia & ſatisfactione peccatorum generis humani. Vera enim iuſtitia, eſt mors & reſurrectio CHRISTI, quæ tibi nihil profuerit, niſi credideris, & per fidem viuam illam comprehenderis ac ſenſeris.

Iuſtitia hypocritica.
Iuſtitia vera. Chriſti tranſitus ad Patrem, fructus.
vide Baſiliũ fol. 282
Mundus de iuſtitia quando conuictus.
Iniuſtitia arguti.
Chriſtũ vadere ad Patrem.
Iuſtitia vera quæ & quibus prodeſt.

Et iam non videbitis me.

AEternam ſuam apud Patrem conuerſationem adducens, ſubinſinuat retributionem habitationis cæleſtis, hoc eſt fructum ex illa iuſtitia & ſatisfactione pro genere humano. ET IAM, id eſt poſthac, NON VIDEBITIS ME, ſcilicet in carne præſentem, vt vlterius hic in mundo agam, ſicut hactenus egi. Vos tamen ſentietis me viuum ac potẽtem, & omnia præſtantem quæ ſum vobis pollicitus. Locus hic venit intelligẽdus de iſta viſibili & mortali atque paſſibili ſpecie, qua tunc CHRISTVS erat. Poſtea vero quoties viſus eſt, immortalis & impaſſibilis apparuit, non quomodo iudicatus eſt, ſed in ea forma qua iudicaturus eſt viuos & mortuos.

De iudicio autem.

Spiritus Sanctus arguet mũdum DE IVDICIO, id eſt de corrupto intellectu, quem habet de regno CHRISTI & rebus omnibus ad illud regnum pertinentibus, hoc eſt quòd neſciat quid rectum quid æquum ſit. Vt enim arrogat ſibi veram iuſtitiam (quam nullam habet, vt paulò antè docuimus) ita arrogat ſibi verum rationis iudicium, veram ſapientiam & prudentiam, quum tamen ſapientia eius ſit ſtultitia, imo inſania, propterea quòd probat Satanæ doctrinam, & tyrannidi eius cedit, ſuo ſe gladio interimens. Verum iudicium, quod Spiritus per Euangelium reuelat, ſiue vera prudentia & ſapientia eſt, quòd quis cognoſcat & intelligat principem huius mundi (hoc eſt diabolum, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, Iob cap. 41.) victum & condemnatum eſſe, quòd quis deprehendat aſtus, technas & dolos Satanæ: & quòd Satan adeóque totum eius regnum, ſint reprobanda.

Iudicium mundi in rebus ſpiritualibus.
Iudicium verũ.
vide Baſiliũ / fol. 282

Iudicium

Iudicium & ſapientia mundi, intelligit viuam fidem eſſe ſolam hiſtoriam aut promiſſionem dictis & factis ſeruandam. Rurſus ſibi perſuadet iuſtificationem ſiue veram iuſtitiam eſſe, quæ propriis meritis & operibus paratur: regnum CHRISTI eſſe carnale regnum, odio habendos eſſe inimicos, non benefaciendum qui recompenſare non poſſunt. Hunc intellectum ſiue iudicium mundi de regno CHRISTI & rebus ad ipſum pertinentibus, Spiritus Sanctus per Euangelium palam conuincit eſſe corruptum, falſum, carnale & prorſus contrariũ vero iudicio & ſapientiæ cæleſti. Mundus probat opes, commendat gloriam, aſpirat ad imperia: adhæc peccatis cedit, rebus ſeculi obuolutus deliciatur, morti & inferno ſe captiuum tradens. At Spiritus Sanctus per Euangelium reuelat veram ſapientiam, quòd quis intelligit opes, voluptates, gloriam & imperia huius mundi eſſe mera mendacia, vanitatem & retia ac laqueos quibus captiuos ſeſe morti & inferno homines tradunt. Mundus iudicat veram fidem eſſe coram Deo, quæ in dictis & factis conſtantia eſt: at Spiritus Sanctus per Euangelium conuincens mundum, reuelat veram fidem coram Deo eſſe, credere in CHRISTVM. Mundus iudicat veram iuſtitiam ſiue iuſtificationem eſſe quæ operibus propriis & multo ſudore paratur. Accedit Spiritus Sanctus docens, & apertè mũdum conuincens de tali falſo iudicio, veram eſſe coram Deo iuſtitiã, quæ fide in CHRISTVM & per meritum gratuitò contingit. Mundus iudicat regnum CHRISTI carnale eſſe, & non aliter ſe habere atque regnum ciuile. Accedit Spiritus Sanctus reuelans regnũ CHRISTI ſpiritale eſſe, & longè aliter ſe habere atque regnum ciuile. Mundus iudicat deliciis paſcendam carnem, Spiritus crucifigendam eum vitiis & concupiſcentiis declarat. Quos mundus odio habendos eſſe docet, Spiritus diligendos reuelat. In ſumma iudicium & genius Spiritus Sancti prorſus aduerſatur iudicio mundi: Spiritus iudicat quòd quicquid caro & ratio humana probat, coram Deo nullius ponderis eſt: quicquid homini agnatum, nec nuper regeneratum, extinguendum occidendúmque eſt, vt nemo de eo (quia carnale eſt) glorietur eóve confidat: & quicquid mundus ſapientiam dixerit, id pro inſipientia & ſtultitia coram Deo habeatur: & breuiter quicquid mundus facit, inutile condemnatúmque eſt, niſi à Domino CHRISTO ſcaturiat, eiúſque cum verbum tum Spiritus exiſtat. Omne enim quod à CHRISTO & Spiritu eius non eſt, cæcum & falſum eſt, quòd à ſapientia non ſit. Eſt igitur vetus Adam Spiritu CHRISTI reformandus.

Iudicium mundi quale eſt.

Intellectus mundi de regno Chriſti.

Collatio iudiciorum Spiritus & mundi.

Quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt.

Damnatus eſt PRINCEPS huius mundi, id eſt diabolus, morte CHRISTI, qua ſatisfaciens pro totius mundi peccato, ademit diabolo omnem vim & potentiam, imo tyrannidem, quam propter peccatum (quod eius eſt dominandi virtus) ademit, & ligauit illum per annos mille, & miſit illum in abyſſum, & clauſit & ſignauit ſuper eum, vt non ſeducat amplius gentes, Apocal. cap. 20. Si hoc ſolo iure quòd peccauerit homo, dominium in homines habuerit Satanas, nihil eſt quòd amplius queri poſſit, quando ablatum eſt peccatum, & pro eo ſatisfecit CHRISTVS, appẽdens chirographum cruci. Damnatione qua CHRISTVM iniuſte damnauit & occidit Satanas, iuſte damnatus & iudicatus eſt. Nam morte CHRISTI homines redempti & à Satana liberati ſunt. Niſi damnaſſet CHRISTVM Satanas, ſemper mundi princeps fuiſſet, ſemper mundo dominatus eſſet: ſed volens extinguere mundi Saluatorem, extinctus eſt, & ſuo gladio vires ac potentiam ſibi ademit. Hæc non cognouit mundus, donec Spiritus Sanctus per Euangelium coarguens mundum de iudicio, reuelauit principem mundi victum & damnatum eſſe, quando cognouit & vidit homines ab idololatria ad cultum veri Dei deficere, homines ſuis orationibus & inuocatione nominis CHRISTI dæmones abiicere, à peccatis ad innocentiam vitæ, audito verbo Euangelii, reſipiſcere, à craſſis Moſaicæ legis cerẽmoniis, ad Euangelicam pietatem ſeſe conferre, dæmonum & ſimulachrorum cultus abiicere: tunc palam apparuit princeps mundi conuictus, qui hactenus per peccatum exercuerat tyrannidem. Iam ſe ſuis ipſius armis, victum, eiectum, condemnatúmque eſſe cognouit, vtut mortem CHRISTI prouocauerit, per quam homines ab eius tyrannide liberantur, peccata mundi tolluntur, innocentia conſeruatur, libertas Euangelica donatur, & immortalitas conceditur. Tunc reuelante Spiritu per Euangelium (quod ignominia videbatur) apparuit triumphus: & quod exitium putabatur, apparuit victoria. Quum enim ſolo crucis ſigno, liberarentur corpora à dæmone obſeſſa, nónne palam viſum eſt Satanam eſſe condemnatum? nónne & pro indubitato habendum eſt illos quoque damnatos damnandóſve, qui damnatum illum & victum ſequi maluerunt, quàm CHRISTVM vitæ & innocentiæ authorem & largitorem? Obſerua: quum dicit principem mundi iudicatum, cõprehendit ſub hoc præcipuo effectu Euangelii,

Princeps mundi damnatus morte Chriſti.

Satanæ imperium.

Satanas conuictus.

Mortis Chriſti fructus.

reliquos effectus, vt victoriam de peccato, de morte, de inferno, de damnatione, &c. quæ omnia per CHRISTVM expugnata eſſe non poteſt credere mundus, antequam reuelet Spiritus CHRISTI: quo reuelatore facilè conuincitur mundus, & vires Satanæ eneruantur. Neceſſarius igitur fuit Spiritus Sancti aduentus ad diſcipulos, vt hoc confirmati & docti, arguerent & miraculis conuincerent mundum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio. Eo enim ſolùm tendit ſcopus prædicationis Apoſtolicæ, nimirum arguere, hoc eſt oſtendere mundum omni iuſtitia & cognitione veri nudum, & peccato exitiali eſſe oppreſſum: id quod nemo faciet, niſi Spiritu Paracleto reuelatore & authore.

Prædicationis Euangelicæ ſcopus.

Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed nõ poteſtis portare modo.

Quum Dominus videret ſuos altius adhuc carneo intellectui infixos eſſe, quàm vt multa ardua myſteria capere poſſent, diſtulit dicenda, & ea reuelatori Spiritui venturo reſeruauit. Nam quando Apoſtoli à Spiritu in alios viros euaſerunt, & reformati ſunt, quando legales figuras illius patrocinio aſpernati ſunt, quãdo ſpiritualis cultus pulchritudinem illius auxilio, vmbris antepoſuerunt, tunc, tunc inquam myſterii de CHRISTO vim omnem cognouerunt. QVAE MVLTA dicenda interpretandáve erant? Inter alia putauerim, quòd conceptus eſſet de Spiritu Sancto, & natus ex Maria Virgine, quòd deſcenſurus erat ad inferos, quòd patres è limbo ad cælos ſubuecturus erat, quòd lex antiquanda foret. Ignorabant CHRISTI regnum ſpirituale eſſe, neſciebant ſpargendum eſſe Euangelium in Gentes, latebat illos crucem eſſe viam ad gloriam, & ſapientiam huius mundi eſſe veram ſtultitiam. Hæc quum non ad vnguem intelligerent, & nihil tale de his conſiderarent, poſtea à Spiritu docti illa cognouerunt. Hic locus nobis ſubindicat auditores verbi nunquam ita fieri perfectos, quin ſemper adhuc opus habeant multis de quibus ad ſenſum moueantur. Habet profectò Dei & rerum ſpiritualium cognitio, ſuos gradus: vnde prædicatoribus petenda eſt ratio quædam tractandi inſtituendique infirmas conſcientias, quibus lac primùm præbendum eſt, donec habiles fiant ad cibos ſolidiores. Hoc enim facere ſolet optimus quiſque præceptor, qui pro captu diſcipulorum, eos docet: huic ſubtiliora, iſti rudiora quædam præſcribens. Quod ſe feciſſe teſtatur Paulus, ad Hebr. cap. 5, De quo nobis (inquit) grandis ſermo & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Etenim quum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſunt elementa exordii ſermonum Dei, & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Et 1. Corinth. cap. 3, Fratres (inquit) non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: tanquam paruulis in CHRISTO lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis, ſed neque nunc quidem poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Ita & CHRISTVS multa reliquit magiſterio Spiritus Sancti, vt hoc ſuo exemplo doceat prædicatores, ne omnia, quamlibet ardua, vno tempore doceant, ſed iuxta captum auditorum ad ædificationem audientium, & emendationem vitæ illorum. Non commendantur prædicatores, qui auram popularem venantes, tractant de prædeſtinatione & multis aliis myſteriis, quæ ſimplices tantùm ſuſpicientes, frequenter ſibi deſperationis laqueum iniiciunt, aut tantũ myſteriũ reſpuunt, cõtemnũt, & temerè tractãt. Refert Origenes Iudæos nõ admiſiſſe quempiã ad legẽda Cãtica cãticorũ, niſi quadrageſimũ ſuæ ætatis annũ attigiſſet.

Apoſtoli à Spiritu docti.

Vt vere docti, ſemper promouent in Euangelio.

Euangelii docendi gradus & ratio.

Prædicatoris partes.

Cantica ante quadrageſimũ annum non legebantur.

Quum autem venerit ille Spiritus veritatis.

Eadem repetit de Spiritu, vt ſubinde illos adhuc infirmos ſoletur. Vbi (inquit) ille Spiritus, iuxta meam promiſſionem, venerit. Vocat illum SPIRITVM VERITATIS, id eſt ſuum, qui eſt Veritas. Non enim Spiritus Sanctus eſt alienus à ſubſtantia Filii, ſed ex ea naturaliter procedit, natura omnino idem: in perſona verò propria ſubſiſtens. Hic Spiritus veritatis eſt doctor ad omnem veritatem, interpres doctrinæ CHRISTI, reuelator myſteriorum CHRISTI, & clarificator perſonæ CHRISTI. Hic Spiritus ſuapte natura verax eſt: oportet enim illum veracẽ eſſe, qui homines veraces eſſe facit. Obſerua: quum Spiritus Sanctus ſit verax, & nihil non verum doceat, nullam hypocriſim, nullas nugas, technas nullas, ad cultum regni CHRISTI admittere poteſt. Obſerua: vocat SPIRITVM veritatis, ad differentiam ſpirituum malignorum, mẽdacium, aëriorum, tenebrarum, & huiuſmodi cum carne & mundo ſodalitium habentium. Rurſus aduerte: verba QVVM AVTEM VENERIT, &c. inſinuant paucos admodum ante ſolennem ipſius Spiritus effuſionem, afflatos fuiſſe, ſed ſtatim à die Pentecoſte, propter CHRISTVM glorificatum, ille afflauit innumeros per vniuerſum orbem, & in vnum corpus Chriſti coadunauit.

Spiritus veritatis.

Spiritus Sancti officia.

Docebit

Docebit vos omnem veritatem.

Promittitur Spiritus Sanctus doctor omnis veritatis Christianæ fidei. DOCEBIT, id eſt deducet vos ad omnem veritatem. Perfecta enim mortis, reſurrectionis, & aſcenſionis CHRISTI diſpenſatione, capaciores & magis idonei erant Apoſtoli ad intelligenda etiam grauiſſima fidei myſteria: quæ quoniam exactè nouit Spiritus ille, multáque ſupermanſerant adhuc reuelanda Eccleſiæ, omnem fidei veritatem non ex parte, ſed integre reuelabit. Nam etſi ex parte in hac vita cognoſcimus (vt ait Paulus 1. Corinth. cap. 13.) non manca tamē, ſed integra veritas, in hac parua cognitione nobis refulſit. Aut Veritatem opponit vmbris & figuris, quarum veritatem cognouerunt diſcipuli recepto Spiritu Sancto. Aut Veritatem opponit mendacio, hypocriſi, & fictitio, quæ in regno antichriſti dominātur. Obſerua: Conſolatorium eſt ex hoc loco cognoſcere & fide audire quicquid hîc promiſſum eſt Apoſtolis, promiſſum eſſe toti Eccleſiæ, quòd Spiritus Sanctus omnem nos docturus ſit veritatem iuxta exigentiam temporis & neceſſitatis. Nam non vnoquoque tempore omnia reuelata ſunt. Sciebat Petrus die Pentecoſte prædicare, variis linguis loqui, & coapoſtolos ſcripturis defendere: veritatem tamen illam adhuc ignorabat, quòd & Gentes gratiæ CHRISTI participes eſſent: quod tamen aliquanto pòſt tempore Spiritus per viſum lintei & omnis generis animalium immundorum docuit, Act. cap. 10.

Spiritus Sāctus doctor omnis veritatis Christianæ.

Veritas.

Conſolatio piorum.

Non omnia vno tempore reuelata à Spiritu.

Non enim loquetur à ſemetipſo.

Occupatio eſt cum ætiologia. Ne putarent aliqui Spiritum illum (quòd doceret quæ CHRISTVS aperte non docuerat) CHRISTO maiorem eſſe, néve crederent ipſum Spiritum doctorem, priuata docturum, aliena à doctrina CHRISTI, ait, NON enim loquetur à ſemetipſo. Qui à ſemetipſo non eſt, à ſemetipſo nō loquitur. Quinimo ſicut Spiritus ille à Patre & Filio eſt, ita etiam quod loquitur, habet ab illis, vnde vera eſſe oportebit quæcunque dixerit. Quum ille loquitur, non aëre moto ferit aures corporis, ſed tacitis & arcanis flatibus loquitur, occulta vi mouens intima mentium. Obſerua: non verè docet qui à ſemetipſo & ex proprio loquitur, is mēdax eſt. Vnde ſuprà, cap. 8. dicebat Dominus, In veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo: quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt. Hîc locus docet Spiritum Sanctum nihil docturū CHRISTI doctrinæ contrarium, nec alias leges feret: ſed quum quaſi mens CHRISTI ſit, ea quæ CHRISTI ſunt, reuelabit.

Spiritum loqui nobis.

Mendax.

Quæ doceat Spiritus.

Sed quæcunque audiet, loquetur.

Spiritus veritatis non loquetur incerta: ſed quemadmodum Filius nihil loquutus eſt, quòd non audierit apud Patrem ſuum, ita Spiritus nihil ſuggeret, niſi quod acceperit à Patre & Filio. Obſerua, quòd hîc dicitur AVDIRE Spiritum Sanctum: nam Filius Dei verbum eſt æternum à Patre exiens, idipſum deinde verbum audit Spiritus Sanctus, dum ab vtroque illo Spiritu ſpiratur. Ab æterno enim accepit à Patre & Filio ſcientiam, ſicut & eſſentiam. AVDIET, videlicet per vnitatem ſubſtantiæ & proprietatem ſcientiæ. Ab ipſo audiet à quo procedit, quia non eſt à ſeipſo, ſed ab illo à quo procedit. A quo eſt illi intelligentia, ab illo vtique eſt ſcientia: ab illo igitur audientia: quòd nihil aliud quàm ſcientia, loquetur vi occulta, interpretando atque clarius exponendo CHRISTI doctrinam, cuius ſenſum & intellectum verum reuelabit. Hæc re vera ſignificant quòd Spiritus nihil docturus ſit extra ea quæ CHRISTVS docuit. Et quemadmodum Dominus ipſe dicens de ſe, Quæcunque audiui à Patre meo loquor, non ſe vt diſcentem & puerum introducit, ſed quòd nihil vel ſciat vel doceat quàm quæ Pater: ita & de Spiritu dicendum eſt: neque Spiritus ille opus habet doctore, teſtante Paulo 1. Corinth. cap. 2, Quemadmodum nullus nouit quæ hominis ſunt, niſi Spiritus qui eſt in eo: ita & quæ Dei ſunt nullus nouit, niſi Spiritus Dei. Hîc videmus quòd ipſe Spiritus eſt ſuipſius doctor, qui ſuapte natura eſt omniſcius. Obſerua: Verbo AVDIET, vſus eſt, Quia quorum (de quibus hîc agitur) notitiam habet, futura ſunt. Aut quia æternitas includit omne tempus, ideo Spiritus Sanctus, qui ab æterno audiuit, dici poteſt audire, ſiue in præſenti, ſiue præterito, ſiue futuro,

Spiritum Sanctum audire à Filio Verbo.

Et quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis.

Ex his diſcere poſſumus Spiritus Sancti diuinitatem. Quaſi dicat: Quia maxime Dei eſt futura cognoſcere, id ſignum vobis erit illum Spiritum ex mea eſſe ſubſtantia, quia futura (vt ego) vobis prædicet. Id quod facere non poſſet, niſi in me eſſet: & quum ex me procedat, eiuſdem mecum ſubſtantiæ eſt. His verbis multū conſolatur diſcipulos, quibus (ſicut & cuiuis homini) nihil aliud ita deſyderabile eſt, quàm futurorum cognitio. Tantum

Spiritus Sancti diuinitas.

fructus vobis afferet Spiritus meus, vt & futurorum præſcientiam (quæ maxima omnium videtur) daturus ſit. Proinde quia aduerſus tentationes vos inſtructos eſſe oportet, ille vos præparabit ad futura pericula, ne tanquam ignari & neſcii illis abſque cuſtode irretiamini, & in illa incidatis. Quaſi diceret: Quoties res poſtulabit, reuelabit vobis ſi quas machinatur mundus Euangelio moleſtias, vt ſciatis vobis cauere, & alios præmonere, vt in poſtremis temporibus ſibi caueant. Ad hunc modum noſter Euangeliſta Ioannes ſua ætate cognouit antichriſtos, quos ſic ſuis ad viuum depinxit coloribus: ſimiliter & Paulus & Iudas Thaddæus, vt de illorum aduentu circa nouiſſima tēpora præmonentes, illos cognoſcere, & eoſdem vitare poſſimus. Obſerua. Non dixit Omnia quæ ventura ſunt, ſed indefinitè, Quæ ventura ſunt. Omnia enim impartitur provt vult. Humanæ præſumptionis eſſe videtur diſcutere quæ futura annuntiabit, & quæ non. Annuntiabit profectò quæ vſui Eccleſiæ eſſe viderit, & quoties reuelare expedierit. Aut verè dici poteſt quòd ventura annuntiabit etiam omnibus piis & credentibus, quando gaudia patriæ cæleſtis ad memoriam reuocat, & de illis ſpem inſerit, quando nos à delectatione præſentium abſtrahens, promiſſum in cælis regnum confirmat, & eius deſyderio cor noſtrum inflammat. Huc pertinet quod ſcribitur Iohelis cap. 2, Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, &c.

Hæreticorum nota.

Ille me clarificabit.

Chriſti clarificatio in cordibus noſtris.

Quum Spiritus facit expreſſam myſterii CHRISTI cognitionem in mente hominum, charitatem in cordibus noſtris diffundit, & æternæ patriæ amorē inſpirat, obſignátque ac certificat conſcientias hominum de CHRISTI beneficio erga homines, dicitur illuſtrare & glorificare, cum perſonam tum doctrinam CHRISTI. Et quemadmodum CHRISTVS per mortem ac reſurrectionem ſuam illuſtrat gloriam Patris, imo quicquid ab eo geritur, proficit in gloriam Patris: ita Spiritus ille per Apoſtolos illuſtrat gloriam nominis CHRISTI: & quicquid per ipſos gerit, in gloriā CHRISTI proficit. Nam prædicatione & miraculorum teſtimoniis (quæ nomine CHRISTI ſunt operati) declarata eſt gloriæ maieſtas & diuinitas IESV CHRISTI. Hoc vt facerent Apoſtoli Spiritus animos illis addidit, audacia prædicationis ipſos illuminauit, & virtutem edendi miracula dedit. Vnde per totum orbem glorificatus eſt CHRISTVS non in ſua eſſentia, ſed quia nomen CHRISTI per vniuerſum orbem creuit, & à mundo CHRISTVS cognitus eſt ſumma gloria dignus. In maximam enim nominis CHRISTI gloriam ceſſit, quando Apoſtoli in vniuerſo orbe terrarum nuntiauerunt Euangelium & victoriam CHRISTI glorioſam ſuper mundum, peccatum, crucem, mortem, Satanam, & infernum. Huc pertinet quod Marci cap. vltimo ſcribitur, In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, &c. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis.

Chriſtus per orbem glorificatus.

Quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

CHRISTVS rationem reddit cur ſuus Spiritus ſit illum clarificaturus. Hoc verbum vtvt minimum videatur, eſt tamen veluti ſumma & caput fidei noſtræ de ſancta Trinitate, quòd ibi tres ſint perſonæ in vna eſſentia: tertia enim in diuinis perſona eſt Spiritus Sanctus. Vnde cognoſcitur Spiritus Sanctus eſſe perſona? Quia de Filio accepit. Sed quid accepit? Reſpondeo: diuinitatem, diuinam hanc quam habet eſſentiam ex illa æterna proceſſione: qua dum proceſſit, à Patre & Filio diuinitatem accepit. Vnde re vera ipſe eſt tertia perſona in diuinis, æqualis modis omnibus Deo Patri & Filio. Et quia Spiritus conſubſtantialis eſt Filio (ait Cyrillus) procedítque per eum, omnem eius habens virtutem: ideo ait QVIA de meo accipiet. Subſiſtere namque per ſe Spiritum credimus, id eſt qui eſſentiam à Patre & Filio accipit. Faceſſant hinc qui dicunt Spiritum à ſolo Patre procedere, aut audiant Filium dicentem DE meo accipiet: & confiteantur ſicut eſt in Symbolo, Qui à Patre Filióque procedit. Spiritus clarificabit CHRISTVM, quia de eſſentia CHRISTI accepit. Et clarificabit ipſum, quando annuntiabit Apoſtolis omnia, & eoſdem illuminaturus eſt in omni neceſſaria eis veritate, ſicut ille dixit ſuprà cap. 14, Paracletus Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Obſerua, Verbum ACCIPIET, non eo modo eſt vſurpandum quo & quum de creaturis loquimur. In creaturis aliud eſt accipiens, & aliud acceptum: & accipiens, eo quod accipit, prius carebat. At non ſic eſt in diuinis, quum perſonæ diuinæ ſimplices ſint, nec in eis ſit aliud & aliud, imo à quocunque accipit Spiritus Sanctus, accipit totam ſubſtantiam illius: non quòd is à quo ſubſtantiam accipit, perdat aut deſerat illam: ſed

Spiritus Sanctus per ſe ſubſiſtit.

Spiritus à Patre & Filio.

Accipere, verbū quum de perſonis Trinitatis loquimur.

quòd illam

quòd illam accipienti totam & eandem infundat & communicet: & quod accipit, nunquam eo caruit. Vnde quemadmodum Filius ab æterno eſt, habens quod accipit à Patre, ita & Spiritus Sanctus ab æterno habet quod à Patre & Filio procedens, accipit. Rurſus obſerua: Vox MEO, nõ accipitur poſſeſſiuè, eo modo quo dicitur Ager eſt meus: ſed eſſentialiter, quã acceptione dicitur, Anima eſt mea, & Natura eſt mea. Ad hunc modũ hîc dictum eſt à Domino, DE meo accipiet, de eſſentia mea, de ſapientia mea, de ſcientia mea. Item particula DE, non deſignat participationẽ, ſed conſubſtantialitatem: quia totũ accipit quod Filius habet: vt quemadmodũ Filius dicitur de ſubſtantia Patris, quia accipit totã ſubſtantiam Patris: ita & Spiritus Sanctus eſt de ſubſtantia Filii, quia accipit totam ſubſtantiã eius. Omnia quæ Dei ſunt, in ſeipſo Spiritus naturaliter habet, ait Cyrillus: non enim participatione aut habitudine, nec vt alius à ſubſtantia Dei: ſed quemadmodũ floris odor qualitatẽ eius naturalẽ olfactui offert, ita de Deo & de Spiritu Sãcto intelliges, ſublimius vim exempli accipiẽs. Nihil igitur detrahitur Spiritui, quum à Filio accipere credatur. Proinde quẽadmodum Filius generatur ab eſſentia Patris, vt principio quo Pater generat Filium, (quãquam eſſentiã Filius per generationẽ accipit:) ita Spiritus Sãctus ꝓducitur ab eſſentia Patris & Filii, vt principio quo Pater & Filius producũt Spiritũ Sanctum: ita Spiritus Sãctus in hoc quod producitur, accipit eadem Patris & Filii, eſſentiã, ſapientiã, ſcientiã, potentiam, & reliqua omnia abſoluta. Et aduerte: quum dicitur, Filius eſt de Patre, id eſt de ſubſtãtia Patris, & Spiritus Sanctus de Patre & Filio, id eſt de ſubſtantia Patris & Filii. Propterea dixit accipiet DE MEO, id eſt de mea ſubſtantia: non enim filiationem accipit.

Meus, pronomẽ quò de perſonis Trinitatis loquitur.
De, particula.
Eſſe de ſubſtantia Patris vel Filii.
Eſſe de.

Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt.

Cauſam expandit CHRISTVS cur dixerit, Ille de meo accipiet. Nolite (inquit) mirari quòd dixerim vobis, De meo accipiet: nam in quibus nulla differẽtia eſt, ſed ſubſtãtiæ idẽtitas, in illis omnia eadẽ ſunt natura. At quum à Patre Filius nihil penitus differat, præterquam quòd Pater non eſt: atque quum in vtroque eadem ſubſtãtia, eodem modo perfulgeat, non ſolùm cõmunia, verumetiã in vtriſque eadẽ erunt: vt quæcũque in Patre ſunt, eadẽ quoque in Filio ſint: & quæcũque in Filio, in Patre quoque ſimiliter ſint. Ergo quum quæcunque ſunt Patris, mea ſint, & quæ mea ſunt, ſint Patris, & ille de Patris ſubſtãtia acceperit: non putetis abſurdum eſſe quod dixerim, Quia ille de meo accipiet: propterea quòd tam meus quàm Patris eſt. A Patre haud dubiè proficiſcuntur omnia, ſed nihil eſt Patris, quod idem non ſit CHRISTI: nec quicquam eſt Patris aut Filii, quod Spiritui nõ ſit cõmune. His omnibus probat CHRISTVS, quòd Spiritus Sanctus accipit de ſuo propter vnitatem & conſubſtantialitatem Patris & Filii. Reſponſabit quiſpiã, Si omnia quæcunque habet Pater, ſimiliter habet & Filius, ſequitur quod quum Pater habeat paternitatem, ſimiliter & Filius: habeat paternitatem. Reſpondeo: Habere paternitatem, non dicit aliquam perfectionem aliam à perfectione Filii: Ideo concedendum eſt, quòd quicquid habet Pater, habet Filius: non tamen habet Filius eo ordine quo Pater habet: nam Filius habet ſicut ab alio accipiens, Pater verò ſicut alii dans. Vnde non eſt diſtinctio in eo quod habetur, ſed in ordine habendi: hoc eſt diſtinctio perſonalis & relationis, non autẽ eſſentialis & ſubſtantialis. Beatus Thomas in hunc locum ſcribens, quærit an relatio in diuinis ſit aliquid realiter. Reſpondet: Relatio in diuinis conſiderari poteſt vno modo (inquit) per comparationẽ ad eſſentiam ſeu perſonam Patris: & ſic relatio Patris non eſt alia res, quàm eſſentia ſeu perſona Patris. Alio modo conſideratur per comparationem ad oppoſitam relationem, puta ad filiationem: & ſic paternitas eſt relatio realis: quia ſecũdum hoc importat ordinem naturæ, quem Pater dat Filio per æternam generationem: quiquidem ordo eſt in Deo ſecundũ rei veritatem. Sic ergo ſi paternitas comparetur ad eſſentiam Patris, omnia quæcunque habet Pater, habet Filius: quia paternitas nõ eſt alia res ab eſſentia Patris, ſed nõ eo ordine habet. Hactenus ille. Vnde ſicut quidam ſubtiliter annotauit in hunc locum, & ita in theologia ſpeculatiua exercitati, conſtanter fatentur, non verè dicitur quòd Filius aut Spiritus Sanctus producitur de eſſentia aut ſapientia diuina (hoc enim ad quaternitatem Abbatis Ioachim damnatã ſpectaret) ſed catholicè & verè dicitur quòd naſcitur Filius de eſſentia Patris, & producitur Spiritus Sãctus de eſſentia Patris & Filii: quod ſignificãtiſſimè hoc loco expreſſit CHRISTVS per hoc pronomẽ, MEO, quo ſignificauit eſſentiã, ſapientiã, ſcientiam, & huiuſmodi, non abſolutè, ſed vt eſt perſonæ, hoc eſt in comparatione ad perſonam. Obſerua: Cõmendat hic locus potentiã CHRISTI, qui cum Patre omnia habet cõmunia.

Patris & Filii omnia eſſe communia probatur.
Regula.
Diſtinctio Patris & Filii.
Relatio an ſit aliquid in diuinis.

Propterea dixi, Quia de meo accipiet.

Concludit quòd Spiritus Sanctus accipiat à Filio. Neceſſarium eſt quòd ſi omnia quæ

habet Pater,ſunt Filii,& Filius eſt conſubſtantialis Patri: quòd Spiritus Sanctus accipiat à Filio ſicut accipit à Patre.Syllogiſmus:Omnia quæ habet Pater,ſunt etiam Filii:Pater hoc habet quòd eſt principium Spiritus Sancti: ergo Filius habet quòd ſit principium Spiritus Sancti. Filius habet quòd ſit principium Spiritus Sancti: ergo verũ eſt quod ait Filius,Ille Spiritus veritatis de meo accipiet.Ex his colligamus:Pater & Filius in omnibus ſunt vnum, vbi non obſtat relatiua oppoſitio inter Patrem & Filium,imò in ſuperbenedicta illa Trinitate diuina,omnia ſunt vnum,excepta ſola diſtinctione penes oppoſitionem relatiuam Patris & Filii & Spiritus Sancti. Hæc qui volet diffuſius audire, legat in primis Didymum, Hilarium, Auguſtinum in libris de Trinitate,& doctores ſcholaſticos.

Et annuntiabit vobis.

Spiritus eadem quæ filius docet.

Quaſi dicat: Quemadmodum Pater (à quo omnia accepi) per me eſt vobis loquutus: ita & ego per illum (qui de meo accepit) loquar vobis.Non alienam à mea doctrina vobis annuntiabit, quia & Patris & Filii & Spiritus Sancti vna eſt doctrina, ſcientia,& eruditio. Et ſicut ſecundum id quod à Patre accepi, vobis annuntiaui, ita ſecũdum quod de meo accepit Spiritus Sanctus,vobis annuntiabit:hunc itaque audite. Nam qui mihi credit,credit Patri:qui Spiritui credit,credit vtrique noſtrum,hoc eſt & mihi Filio,& Patri. Hæc omnia ſint vobis ſolatio,& hiſce rebus confirmati aduerſus imminentem tempeſtatem,maſculum fortémque animum ſumite, in afflictionibus durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis. Si vos conſeruaueritis,feliciora & ſecundiora (quæ vos manent) ſequentur.

Modicum,& iam non videbitis me.

Poſteaquam aperuit CHRISTVS Spiritum Sanctum reuelaturum ſuæ Eccleſiæ quæ neceſſaria forent, nunc ænigmatica oratione (ne ſi apertè de ſui præceptoris morte audirẽt diſcipuli,exanimarentur)ſuæ paſſionis mentionem facit. MODICVM,id eſt,breue tẽpus eſt, ET IAM NON VIDEBITIS ME, id eſt orbabimini conſpectu meo. Quaſi diceret, futurum eſt breui vt tollar à vobis per mortem: propter quam ad modicum tempus habebitis triſtitiam. Obſerua hîc voculam MODICVM, cuius emphaſis ſubindicat crucem CHRISTI afferre mœrorem,ſed qui diu non duret. Nam pii ad modicum non vident CHRISTVM, quando ad puſillum & breue tempus videtur CHRISTVS ipſis ſubſtrahere ſuas conſolationes,& præſidia ſua ex verbo, ſicut triduo ſuæ paſſionis apertam ex verbo conſolationem,& ſuaue ſui oris colloquium Apoſtolis ſubſtraxit.

Modicum.

Et iterum modicum, & videbitis me.

Ne animos deſpõderẽt Apoſtoli,ſermonẽ de cruce & paſſione audiẽtes, illos cõſolatur Dominus.Non durabit mœror veſter:nam poſt exiguum tẽporis ſpatiũ,nimirũ tertia die, rurſus reddar oculis veſtris,vt paulatim aſſueſcatis huius corporis cõſpectu carere,qui vobis inutilis erit,niſi in cælũ ſubducatur. Obſerua: ET ITERVM modicũ,& videbitis me: verbum eſt cõſolatorium,quo promittit piis in cruce cõſolationem. Quaſi diceret,Vos in cruce,meum præſidium,auxilium,& fauorem experiemini:& quemadmodũ vobis triſte & mœſtum erit,dum puſillo tempore affligemini, & in cruce eritis, non videre me, ita vobis in cruce exiſtentibus, gaudium erit iterum videre me conſolantem vos: ego enim morte mea non pereo,ſed tranſeo ad Patrem,qui vos iuuabit,& potens eſt id præſtare.

Piorum conſolatio.

Quia vado ad Patrem.

Vtriuſque præcedentis ſententiæ rationem adducit. Hoc enim VADERE ad Patrem, includit & mortem CHRISTI,ſimul & reſurrectionem. QVIA vado ad Patrem,hoc eſt quia morior,& per crucem vado: modicum,ſeu breue adhuc tẽpus eſt,& non videbitis me hoc triduo:& iterum,quia vado ad Patrem,reſurgens,modicum,id eſt puſillum tempus,videbitis me,id eſt conſpicuus vobis ero, & apparebo vſque ad diem aſcenſionis meæ ad Patrem, vt expleta diſpenſatione aſſumptæ mortalitatis cum reſurrectionis triumpho ad Patrem reuertar,vobis maiora largiturus,vbi vobis conſpicuus eſſe deſydero. Secundum hominem vadit ad Patrem.O immenſam Dei bonitatẽ! non fortuna aut caſu Filius Dei homo factus eſt,ſed inenarrabili miſericordia & charitate formam ſerui accepit, & hominem induit,vt ex homine Deum faceret,eſſétque Deus homo,& homo Deus. Ex homine naſci voluit,& verbum caro factum eſt,vt homo ex Deo naſceretur. Itaque huiuſmodi fuit eius tranſitus ad Patrẽ,vt vadens ad Patrem,ſubducat & hominẽ ad Patrem. Quare, AD PATREM vadere,eſt hominẽ ad dexteram Dei traducere, adeóque per crucem & mortẽ, ex homine Deum facere. Vadit igitur CHRISTVS ad Patrem, vt ad nos redeat & conſoletur,iuuet,

Filius voluit homo fieri,vt homo ex Deo naſceretur.
Vadere ad Patrem.

tur, iuuet, & dominos Satanæ faciat : at ſui reditus definitũ temp*u*s tacuit. Non enim quãto tempore ibi manebit, aut quando rurſus deſcendet, ſignificauit. Cur ita? Non eſt noſtrũ cognoſcere tẽpora vel momenta quæ Pater in ſua poſuit poteſtate, Act. cap. 1. Obſerua: quum Dominus ſuo abitu hoc hominibus dederit, vt credentes in CHRISTVM, ex Deo naſcantur, & domini fiant Satanæ, non autem vt otientur : danda eſt opera vt per peccatum Satanas non regnet in nobis, ſed toti adhæreamus CHRISTO, reliquias carnis expurgantes. Huius purgationis modus in ceremoniis veteris legis adumbratus eſt: nam ſurſum erigebantur oblationes, & hinc inde motabantur, è qua ratione dicebantur Tnupha & Thruma, deinde mandabãtur igni. Similiter quum nos in CHRISTO oblato ſurſum erigamur ac moueamur, quid ſupereſt niſi vt igni charitatis expurgemur, & quod reliquum eſt veteris Adami, igni mandemus & comburamus?

Aſcẽſionis Chriſti fructus.

Carnis expurgata figura.

Dixerunt ergo ex diſcipulis eius ad inuicem. Quid eſt hoc quod dicit nobis, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me : & quia vado ad Patrem? Dicebant ergo, Quid eſt hoc quod nobis dicit Modicum? neſcimus quid loquitur.

Hic locus expãdit quàm ignara & ſurda ſit caro ad prædicationẽ crucis, quam toties à CHRSSTO prædicatam etiã Apoſtoli non intelligant. Nam quot de cruce cõciones præſentibus Apoſtolis CHRISTVS habuit? quoties ipſorum auribus inculcauit quòd abire velit ad Patrẽ, nouum regnum auſpicaturus? quoties paſſionis ſuæ meminit? Nondum tamẽ inter Apoſtolos eſt (adeo cæca eſt in verbo Dei, citra Spiritũ, natura noſtra) qui intelligat crucem eſſe viam qua eatur ad Patrẽ, & per quam Pater velit glorificari. Putabant diſcipuli regnum CHRISTI carnale eſſe, quorũ animos tantus mœror per id tẽporis occuparat, vt toties iterata nec intelligerẽt, nec meminiſſent, aut propter ænigmaticã loquutionẽ euenit, vt verborum ſenſum non agnoſcerent. Vnde non intelligẽtes, muſſitabant inter ſeſe, Quid ſibi vult hic ſermo, Modicũ, & non videbitis me, &c. Quomodo videbimus, qui ſe ſubducit ad Patrem? aut quid ſibi vult hoc breue, quo ſui copiam videndi nobis adimet, rurſum aliud puſillum tempus, quo ſui videndi nobis copiam faciet? Quid dicat, neſcimus. Veriſſimè dicebant ſe non intelligere verba CHRISTI de cruce, quum infirmi adhuc & nec tanti myſterii capaces & idonei eſſent, donec Spiritu illo doctore donarentur, quem die Pentecoſtes acceperunt. Sua profectò ratione humana & carnali perſuaſione ducti, decipiebãtur, putantes regnum CHRSSTI temporale eſſe. Proinde hic locus apertè docet nos natura fugere & abhorrere à cruce. Item quòd in rebus regni CHRISTI, citra Spiritum CHRSTI nihil agnoſcamus. Rurſus, nos natura ignoramus crucẽ eſſe viã ad gloriã: vnde natura quærimus aliam viã ad gloriã quàm crucẽ: nimirũ mollibus veſtiri, carnẽ curare, & molliter dormire. Itẽ nos natura volumus glorificari ſine cruce & mortificatione. Summa horum eſt: Nos nihil aliud ſumus quàm caro, citra Spiritum CHRISTI: quo afflati, ſpirituales ſumus, cognoſcentes quæ pertinent ad regnũ Chriſti, & quæ ad noſtram ſalutẽ faciunt.

Carnis cæcitas in rebus Euangelii.

Apoſtolorum opinio de regno Chriſti, ante receptum Spiritũ.

Cognouit autem IESVS quia volebant eum interrogare.

Hæc eſt ſingularis quædam IESV CHRISTI benignitas, qua tardos & ſtupidos ad intelligendum non reiicit, nec duriter ipſos tractat, ſed manſuetudine multa erudiẽs, interrogationem eorum opportunè præuenit, oſtendítque ſe vt Deum, cognoſcere hominum corda: id enim proprium Deo eſt, iuxta illud Iob cap. 42, Scio Domine, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Quis iſte qui cælat conſilium abſque ſcientia? Dominus ad Samuelem, 1. Reg. cap. 16. ait, Deus intuetur cor. COGNOVIT, ſupple virtute diuinitatis ſuæ, quòd haberent in animo percontari ſe, quid ſibi vellet quod dixiſſet.

Chriſtus etiam corda ſcrutatur.

Et dixit eis.

Tanta eſt Chriſti philanthropia, tãta cura qua ſuos fouet, vt etiã ignorãtes ac infirmos excipiat, & ſua reſpõſione ipſos præueniẽs priuſquã interrogẽt, ad verũ intellectũ inſtruat.

De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.

Solliciti eſtis, & hoc conturbat animos veſtros, quòd dixerim ad puſillum tempus ſubducendum vobis mei conſpectum : rurſus quòd breui tempore reddar vobis conſpicuus, quòd hoc ſit in rem veſtram, ſitque neceſſarium non manere perpetuò apud vos, quemadmodum nunc maneo, & vobiſcum verſor.

Amen,amen dico vobis.

In re ſeria & neceſſaria iuramento CHRISTVS vtitur, confirmans non eſſe aliam viam ad gloriam,quàm crucem:Amen,amen,certiſſimum ac veriſſimum eſt quod dixi.

Quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.

Triſtitia Apoſtolorũ prædicta.

Seipſum interpretatur CHRISTVS,& apertius declarat verba illa Modicum,& non videbitis me. Quando videbitis me à Iudæis captum,cæſum & crucifixum,& videbor aliquandiu vobis abſconſus, & morti turpiſſimæ traditus, vos plorabitis & flebitis, vt ſi fieri poſſet, præ dolore contabeſceretis & lachrymis conficeremini,deſpondentes animũ, velut omni præſidio deſtituti: MVNDVS autem gaudebit. Permittam enim aduerſariis meis vt irrideant me, quos audietis in me impunè horrẽdas iactare blaſphemias,dicentes, Vah qui deſtruis templum Dei,& triduo reædificas illud: Si filius Dei eſt,deſcẽdat nunc de cruce: Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum facere non poteſt. Condemnabunt doctrinam meam & epimicium,ſiue ignes gaudii vt dicunt,ac triumphum tanquam victores de me,agent: tradent me morti & ſepulturæ, vt videatur de me actum,eſſe. Tunc gaudebunt, & ſe viciſſe gloriabuntur, dicentes me extremè abiectum & in æternum damnatum: vos interim plorabitis,& lamentabimini propter crucem & mortem meam.

Epimicium.

Ignes gaudij

Vos autem contriſtabimini.

Quaſi dicat: Non ſolùm lachrymis offundemini, verumetiam ſeriò triſtitia afficiemini,dum illi geſtient & exultabunt: ſed breui cõmutabuntur rerũ vices: Nam triſtitia,&c.

Sed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.

Chriſtus ſuos conſolatur.

Conſolatur illos CHRISTVS à liberatione è cruce. Quemadmodum poſt tenebras lux aduenit,& poſt noctem,dies: ita & poſt piorũ afflictiones,ſequuntur liberatio & gaudium. Quaſi dicat CHRISTVS,Vt mea mors vos diſcruciabit,& Iudæos hoſtes gaudio afficiet, ita mea reapparitio ſiue reſurrectio vos multo afficiet gaudio, & Iudæos cõturbabit. Quare quum modico tempore mœrorem paſſuri ſitis,fortiter tolerate mœrorem, ſpe gaudii mox ſequuturi. Breui enim durabit impiorum gloriatio, & vos copioſam accipietis mercedem. Pſalmo 125, Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Hoc ad omnes in vniuerſum qui piè in CHRISTO viuere volunt,dici poteſt: nam piis in cruce exiſtentibus, frequenter videtur CHRISTVS aut periiſſe aut prorſus receſſiſſe, ſiquando viderint extremè ſe abiectos & afflictos,ac nihil ſolatii ſentire, videant autem hoſtes exultare,& triumphum agere. Magna eſt hæc afflictio,adeò vt nihil animi,nihil ſpei afflicto eſſe videatur. Tanta eſt hæc derelictio, vt Prophetæ clament (Abac.cap.1,) Quare reſpicis contemptores,& taces,conculcante impio iuſtiorem ſe?& factum eſt iudicium & contradictio potentior? Propter hoc lacerata eſt lex.& non peruenit vſque ad finẽ iudicium: quia impius præualet aduerſus iuſtum. Hierem.cap.12, Quare via impiorũ proſperatur? Bene eſt omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt. Pſalmo 72, Zelaui ſuper iniquos,pacem peccatorũ videns,quia non eſt reſpectus morti eorum,& firmamentũ in plaga eorum. Vide reſiduum Pſalmi. Prudenti conſilio factum eſt,quòd Dominus permiſerit ſe occidi,& citra Patris aliquam curam videri,ac pro derelicto haberi,adeò vt clamauerit, Deus Deus meus,vt quid dereliquiſti me! qui tamẽ mox victor reſurrexit. Ad hunc modũ Dominus videtur pium & in ſe confidẽtem dereliquiſſe, nec curá illius habere, quem tamẽ in media morte poſitũ, vt Ioſeph in carcerẽ ab vxore Pharaonis,& in lacũ à fratribus conięctũ: populũ item Iſraeliticũ,mari,montibus, & Pharaonis exercitu obſeſſum, omníque humano deſtitutũ præſidio,eripiet & liberabit. Permittit quidẽ impios & tyrános frequẽter triũphare, & in altum eleuari,ſed vt profundius deiiciantur. Aliquádo à pio recedere videtur: non vt prorſus ab eo abſcedat,ſed vt maiori auxilio poſt breuẽ afflictionẽ ſeſe reuelet, vt legitur Eſaiæ cap.54, Dixit Deus tuus, Ad punctum in modico dereliqui te,& in miſerationibus magnis cõgregabo te: in momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te,& in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Similiter & hoc loco Dominus ait, Sed triſtitia veſtra vertetur in gaudium: riſus ipſorum in æternum luctum: mors veſtra in vitam æternam: vita ipſorum in mortem æternam. Omnia veſtra in melius fructificabunt: vos huic à corruptione,ad incorruptionem: à temporali vita,ad æternam: à mortalitate,ad immortalitatem: à labore, cruce, & afflictionibus, ad quietem perpetuam: à luctu, ad gaudium ſempiternum: ab hominibus,ad Deum: à terra,ad cælum: à mundo immundo & maledicto,ad puritatem & benedictionem: à rebus caducis,ad cæleſtes & perennes ſubducemini, & in me transformabimini toti ſpirituales & reformati ad mei imaginem, videntes per me & in me gloriam

Piorum in afflictionibus conſolatio.

Chriſtus cur viſus in cruce derelictus.

Pii ad quid videantur derelicti.

gloriam Patris ſicuti eſt. Impiorum & aduerſariorum riſus, initium erit dolorum, & gehennæ perpetuæ, in quam ſeipſos præcipites ſua malitia deiiciunt. Colligamus ex his, dum CHRISTVS à pio ſeſe abſcondere, & perſequutorem iuuare videtur, quod triumphet & huic omnia pro animi ſententia ſuccedant, triſtitia quidem afficitur pius, & interim lamentatur ac plorat: ſed huius lachrymæ ſunt ſempiterni gaudii proœmium. Obſerua: Vox GAVDIVM, deſignat omne id quod ſequi ſolet liberationem è cruce: Magnam nobis ſuppeditat in cruce cōſolationem, meditari CHRISTVM reſurrexiſſe victorem mortis. Apprehenditur enim CHRISTVS victor mortis, omnium item malorum ac periculorum, potens & liberare ab omni malo eos qui in ſe credunt & confidunt: iuxta verbum Prophetæ, Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum. Rurſus valde conſolatorium eſt quum ex verbo CHRISTI meditamur gaudium impiorum non diu duraturum, ſed breui in luctum & lachrymas vertendum.

Lachrymæ, initium gaudii.
Gaudium.
Conſolatio magna in afflictionibus.
Meditationis mortis Chriſti fructus.

Mulier quum parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius.

Pulcherrima ſimilitudine probat CHRISTVS piorum afflictionem & triſtitiam in cruce, ſequi gaudium, imo eſſe initium gaudii. Quemadmodum grauida mulier grauiter diſcruciatur, nitens ad partum, adeóque tanto corripitur dolore, vt parum à morte abſit, at illos dolores magno tolerat animo, quòd ſciat non fore diuturnos, & mox conſequuturum gaudium ex prole ædita.

Mulier pariens.

Quum autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum.

AEtiologia eſt cur magna voluptas breuem dolorem ſequitur. Nam ſimulatque puerpera peperit quod parturiebat, tanto perfunditur gaudio quòd mater ſit facta nouæ prolis, vt non meminerit doloris quem in nixu perpeſſa eſt: imo tanto magis gaudet ob natum puerum, quanto maiores dolores ſuſtinuit: gaudens longam triſtitiam tam breui dolore etiam quanlibet acerbo, ſibi emptam eſſe.

Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis.

Ita & vos quoque hoc breui tempore, nimirū hoc triduo magno diſcruciabimini dolore, & iam nunc vehementi mœrore tenemini: ſed poſt tres dies, quando rediuiuus apparebo vobis conſpicuus, magna perfundemini lætitia, quòd quem mortuum luxiſtis, rediuiuum & immortalitate donatum conſpiciatis. Aut ſi vis ad omnes (vt fieri poteſt) pios parabolam referre, dicito: Ita pii parturientes, & noua Spiritus regeneratione renouati, pro Euangelio & veritatis defenſione nitentes & parturientes, vehementi cruce & anxietate frequenter afficiuntur, dum Dominus auxilium retrahere, & aduerſariorum partibus fauere videtur, adeò vt ipſis omnia videantur conclamata & deſperata eſſe: ſed quum tertius illuxerit dies, hoc eſt dies reſurrectionis, ſiue quum puſillum tempus tranſierit, ſtatim multo perfunduntur gaudio, magna refocillantur voluptate, & eo maiore, quo grauiores fuerunt afflictiones. Hac parabola plerunque in calamitatibus vſi ſunt Prophetæ: Dauid lugens, inquit Pſalmo 47, Ibi dolores vt parturientis. Et Eſaias cap. 13, Torſiones & dolores tenebunt, quaſi parturiētes dolebunt. Hierem. cap. 22, Quomodo, inquit, contremuiſti quū veniſſent tibi dolores quaſi parturiētis? Michæ. cap. 4, Dole & ſatage filia Siō quaſi parturiens, quia nunc egredieris de ciuitate. Obſerua: Exemplū hoc mulieris parientis non per ſingulas circunſtantias aptatur ad IESVM triduo ſuo nos parientem, ſed ob id acceptum eſt exemplum, vt oſtendatur quòd temporalis ſit dolor, & magnum lucrum ex modico dolore habeatur, nimirum partus ad vitam & regenerationem. Parabola enim non per ſingulas obſeruari ſolet circunſtantias: ſufficit quod ad rem pertinet, ex ea accipere. Commendat ſolum hoc exemplum à parturiente ſumptum, crucem ſiue afflictiones à ſuo magno gaudio, quod illas ſequitur: ſimúlque commendat mortificationem, quæ eſt ipſiſſima via ad lætum Euangelium, & verum gaudium conſequendum: quod quale ſit, hoc vere ſentiunt & experiuntur qui pœnitentia & reſipiſcentia prius mortificati, accedunt ad CHRISTVM, & totos ſeſe illi conſecrant, quorum typum gerit mulier parturiens: cuius circūſtantias ſi meditatus fueris, totus gaudio perfunderis. Mulier natum oſculatur filium, à qua non tollitur gaudium quandiu filium habet: tu in Domino renatus tibi gratularis in Domino, & gaudes quādiu Chriſto es natus & viuis. Mulier diligēti opera ſtudet cuſtodire natum ſibi puerum, & gaudium è nato ſibi filio conceptum ſeruare: tu modis omnibus cuſtodies te ex Deo natum, cum multa lætitia, quòd è Spiritu ſis renatus. Mulierem parturiētem certa ſequitur liberatio: tu dum ad Euangelium accederes, graues paſſus es anxietates à

Regula.
Parabolæ partes tantum accipiendæ, quæ ad negotium faciunt.
Mulieris parturientis, & in Chriſto renaſcentis collatio.

quibus liberationem ſentis. Mulier parturiens, vna citius, alia tardius parit: pii alii diutius, alii minus affliguntur. Vt nulla mulier fit mater ſine dolore graui, ita nullus conſequetur vt plenè fiat Filius Dei, niſi per varias anxietates & tribulationes per quas ingrediendum eſt in cælum. Mulier in partu non deſperat: tu nunquam in quanlibet duris & aduerſis pro veritate animum deſpondebis: ſed in ipſis fortiter durabis, ſpe futuræ mox liberationis. Mulier aliena indiget ope: tu diuino fauore & auxilio ſemper indiges, ſine quo prorſus ruunt tuæ vires, tua potentia, & quicquid in tua ſitum eſt manu & poteſtate. Rurſus obſerua: Vt mulier partu non laborat, niſi ſua hora: neque triſtitiam habet, niſi ſuo tempore: ita nec incides in crucem & afflictiones, niſi ſtato & conſtituto tempore à Domino: hoc eſt niſi iuxta beneplacitum Domini, qui non tentat aut affligit vt perdat, ſed conſeruet: cui nos curæ ſumus, exemplo paſſerculi, Matthæi cap. 10. Hanc curam de nobis & liberationem diligenter expendit Propheta, Pſalmo 29, Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me: Domine Deus meus, clamaui ad te, & ſanaſti me: Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum, &c.

Cura eſt Deo de nobis.

Iterum autem videbo vos.

Conſolatur diſcipulos cum à reſurrectione qua conſpicuus apparebit, tum à liberatione à cruce. Triſtitiam quidem ex mea cruce habebitis, ſed iterum videbo vos poſt meam reſurrectionẽ, quæ tertio die erit. Huc pertinet quod ſcribitur Oſeæ cap. 6, Venite, reuertamur ad Dominum, ipſe cepit & ſanabit nos: percutiet, & curabit nos, viuificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Hic locus eſt promiſſio: promittit enim Dominus liberationem poſt afflictiones. Obſerua, ITERVM VIDERE Dominum, eſt nos præſidio CHRISTI è cruce & afflictionibus liberari. Rurſus aduerte: VIDET NOS CHRISTVS iterum, quando mittit ſuum Spiritum, quo veluti arrabone obſignat & confirmat cor noſtrum, vt conſtanter & fortiter inter has mundi calamitates duremus, & perpetuo gaudio Spiritus afficiamur.

Promiſſio liberationis.

Videre iterum Dominum quid. Chriſtum videre nos iterũ ſuo ſpiritu.

Et gaudebit cor veſtrum.

Effectus viſionis mei, erit gaudium quo perfundemini. Gauiſi ſunt enim diſcipuli viſo Domino. Propterea canebat Dauid, Pſalmo 15, Replebis me lætitia cum vultu tuo. Obſerua: Non dixit gaudebunt corpora veſtra, ſed COR: nam vtvt affligatur corpus, breuis erit luctus & afflictio, cui finem breui Deus imponit, interim tamen animus Spiritu obſignatus gaudet gaudio. Quòd ſi quis rogauerit, Quanto & quali gaudio gaudebit cor? Reſpondet Dominus,

Et gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

Magnam piis afferunt conſolationem hæc verba, Firmum & ſtabile erit gaudium veſtrum, quòd nulla tẽtationis procella auferetur. Fortius erit illo quod antea mecum habuiſtis. Nam vbi aduenerit ille Spiritus veritatis, & animos veſtros obſignauerit ac confirmauerit, perenne erit gaudium veſtrum, vtvt corpora veſtra affligentur. Mundus vos perſequetur, ſed breui tempore perſequutioni finis imponetur, non autem gaudio veſtro, quod perpetuum erit: mors enim trãſit, & manet immortalitas. Huc pertinet quod ſcribit Eſaias cap. 36, Lætitia ſempiterna ſuper capita eorum. 1. Petri cap. 1, In quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus: vt probatio veſtræ fidei multo pretioſior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem & gloriam & honorem, in reuelationem IESV CHRISTI, quem quum non videritis, diligetis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata. Aut quum dixit, GAVDIVM VESTRVM nemo tollet à vobis, ſignificat (ait Theophylactus) quòd vltra non moriatur, ſed perpetuo viuens, illis incorruptibilis gaudii ſit author futurus. Eſt profectò CHRISTVS ipſe illis gaudium qui non auferetur vltra ab illis: iam enim moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Chriſtus gaudium inauferibile.

Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

Magnam piis affert hic locus conſolationem, ſignificans & Apoſtolos & pios omnes etiam ſublato CHRISTO ad dexteram Patris habituros omnia quibus opus habebunt. Adeò ſatisfactũ erit animis veſtris IN ILLO DIE, ſcilicet poſtquam reſurrexero, & meũ Spiritũ miſero, vt nihil amplius exiſtimetis interrogandũ. Tunc veniet ſuper vos Paracletus, & inducet vos in omnem veritatẽ, méque tunc non interrogabitis quicquam tale quale prius, Quo vadis? & Oſtende nobis Patrem. Vehemens gaudium excutiet omnem animi moleſtiam,

moleſtiam, adeò vt nihil quæſituri ſitis quod nō copioſius exhibitum videbitis quàm ſperaueritis. Omnia reuelabuntur quæcunque dixi vobis, palam videbitis me glorificari & prædicari per vniuerſum terrarum orbem: ita vt me nō amplius opus habeatis prædicatore in carne: quòd ſi opus fuerit quicquam doceri, vos veſtra oratione in nomine meo facile impetrabitis. Iohelis cap. 2, Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem. Hieremiæ cap. 31, Non docebit vnuſquiſque fratrem ſuum, quia omnes cognoſcent me à minimo vſque ad maximum. Horum ſumma eſt: Non interrogabunt Apoſtoli Dominum in die illo quum receperint Spiritum Sanctum: quia Spiritum CHRISTI in cordibus ſuis habentes, omni perfecta ſcientia pleni erunt. Perfecta eſt ſcientia recta & integra, per quam rectè de ſancta Trinitate opinamur, ait Cyrillus. Nam etſi per ſpeculū in ænigmate ac ex parte cognoſcamus, veris tamen Eccleſiæ dogmatibus inhærentes, & ſenſum Scripturæ ſyncerè ſequētes, perfectā ſcientiā habemus, quam cōſequi nemo poteſt, niſi fulgore Spiritus Sācti.

Pleni ſcientia. Scientia perfecta.

Amen, amen dico vobis.

Iureiurando CHRISTVS confirmat, etiam vbi à nobis in cælum ſubductus fuerit, nihil nobis defuturum, modò oremus ad Patrem. Commodè poſt conciones de cruce & promiſſionem Sancti Spiritus, ſubiungit orationem: nam Spiritus in nobis per CHRISTVM donatus, clamat, hoc eſt clamare facit, Abba Pater: vt impetremus conſtantiam & liberationem è cruce. Relicta ac ordinata eſt nobis à CHRISTO ipſa oratio, tanquam præſentiſſima media & arma contra omnia pericula & tentationes quales quales obuenerint. AMEN, amen, id eſt certiſſimum eſt quod dico vobis, ſupple qui adhæretis verbo meo, & qui pro nomine meo in aduerſis & cruce duratis. Quòd poſtquam fuero ſublatus à vobis in cælum, nihil eſt vobis defuturum. Quid enim facilius eſt quàm petere à Patre?

Spiritus clamās in nobis. Orationis vſus.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Ex aliquot conditionibus ad veram precationem neceſſariis, Dominus hîc obiter demonſtrat qualis eſſe debeat oratio, familiare cum Deo colloquium, & noſtrum aſylum, ad quod in neceſſitatibus confugiamus oportet. Primùm, Dei promiſſio eſt, quæ caput, fundamentum, & omnium plane orationum virtus eſt, quum teſtetur noſtras preces exaudiri & efficaces eſſe. Promittit enim hoc loco Dominus, quicquid petierimus, dandum nobis: idque iuramento confirmans, inquit, Amen, amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: vt adeò certi debeamus eſſe nos exauditum iri. Imo arguit eos ſegnitiei, quòd hactenus nihil precati ſint. ac ſi dicat: Paratus eſt Deus plura & maiora dare vobis quàm poſcitis, imo lārgitur nobis bona ſua, modò ſuſceperimus. Deus igitur ipſe orationem noſtram in ſua promiſſione fundat, nóſque ad orandum allicit. Niſi enim promiſſio eſſet, quiſnam auderet orare? Quare, ſi cupis ad orandum probè inſtructus eſſe: promiſſionem Dei ob oculos tibi pone, atque in ea benignitatem & liberalitatem Dei apprehende, tum illico tibi animus & delectatio ad orandum creſcet. Apprehendes & Dei præceptum, quo iubet oremus. Hæc omnia opponenda ſunt noſtræ incredulitati & indignitati quæ nos ab oratione reuocant. Homines enim ex incredulitate hoc vitii habent, & his occupantur tenebris, vt dubitent vtrum Deo curæ ſint, vtrum à Deo exaudiantur. Ideo quum animis voluant ſe nihil proficere, inuocando deſperabundi omittunt inuocationem. Hæ tenebræ in animis, & hic ſtupor facit ne confugiant homines ad Deum. Vnde quidam frequenter fiunt athei, non ſecus iudicantes atque bruta: exiſtimant enim omnia cum morte extingui & interire. O inſaniam & rabiem inſeniſſimam! Hos per Deum rogo, vt huic ſuæ infidelitati & incredulitati opponant præceptum Dei, cuius authoritas non eſt detrectanda: ipſe iuſſit ſe inuocari, & non fruſtra iuſſit, ergo obtemperandum eſt ei qui ſine dubio audit obtemperantes, & punit inobedientes. Similiter & hoc præceptum noſtræ indignitati obiici debet: quia ſunt non pauci tam abiectis animis demiſſi, vt frequenter etiam in periculis non inuocent, negligántque inuocare, dicentes ſe indignos eſſe qui inuocare audeant. Vnde quiſpiam dicet, Exiſtimo aliquos à Deo exaudiri, tamen meas preces non exaudiet: ſentio me indignum eſſe qui exaudiar: ita deterret indignitas à precando. Sed huic terrori & indignitati opponendum eſt præceptum ſimiliter & promiſſio animum addens & innitans ad orandum. Deus requirit hunc cultum ab hominibus, ergo hic cultus à me eſt exhibendus. Precabor ergo Deum, huic animum meum aperiam, huius nomen inuocabo. Quæ eſſet amentia in cæteris præceptis diſputare nos ideo nolle abſtinere à furtis, à cæde, quia non ſimus digni qui Deo obtemperemus? Si quis paterfamiliâs imperet ſeruo legitimum opus, non recipiet ſerui excuſationem, ſi dicat ſeruus, ſe non eſſe dignum qui obtemperet. Eſt ergo diligenter præceptum hoc ſimiliter &

Oratio qualis eſſe debet. Promiſſio virtus orationis.

Præceptum de oratione. Orationis impedimenta.

Athei.

promiſſio in animis reuoluenda, veluti ſcutum fortiſſimum, quo repellamus quæ nos ab oratione reuocare poſſunt. Secundum(quod tamen ad promiſſionē pertinet)eſt fides ſiue

Fiducia in Chriſtum, præcipua pars orationis.

fiducia in CHRISTVM. In primis per hanc accipiamus conſolationem, quòd credentes in CHRISTVM ſumus iuſtificati:& hoc medio refellamus ſtrepitum indignitatis noſtræ clamantis nos indignos eſſe,& adducentis authoritatem illam, Deus peccatores non exaudit. Deinde, verba promiſſionis fidem exigunt: neceſſaria igitur eſt fides certa & indubitata ad promiſſionem Dei, quòd ea videlicet vera ſit confidentia, vt Iacobus cap.1.refert, Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris qui à vento mouetur & circunfertur. Talis nequaquam ſperet ſe aliquid à Deo

Tentat Deum, orãs ſine fiducia. Simile.

ſuſcepturum. Quinetiam qui in corde ſuo hæſitauerit, ac iuxta tamen orauerit, tentat Deum: dubitat enim de promiſſione Dei & gratia: vnde precatio eius nulla eſt, ac prætentat oratione ſua Deum, vt cæcus baculo parietem. De tali certitudine meminit Ioannes 1.ſua Epiſt.cap.5, Et hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos, & ſcimus quia audit nos: quicquid petierimus, ſcimus quoniam habemus petitiones quas poſtulamus ab eo. Hiſce verbis diuus Ioannes de-

Cor ſyncerum in orando.

ſcribit quale ſit in fide viua & fiducia ſyncerum cor inter orandum: quippe, quod non ſecus affectum ſit ſe exauditum eſſe, tanta eſt promiſſionis certitudo. De hac re facito nunc periculum,& ſenties mirabilem Dei bonitatem & diuinæ promiſſionis dulcedinem, quantum animi addat, quámque cor lætum reddat ad varia petendum, quantumuis magna & alta ſit petitio. Paradigma erit quod ſcribitur Iacobi cap.5, Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis, & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex: & rurſum orauit, & cælum dedit pluuiam,& terra dedit fructum ſuum: 3.Reg.cap.17. Ecce vnicum vides hominem orantem, qui ſuis illis precibus dominetur nubium, cælorum, terrarúmque, vt nobis per hoc oſtenderet Deus, quantæ ſit efficaciæ & poteſtatis pia oratio, vt adeo ſit illi nihil impoſſibile. Tertio, orãdum eſt in CHRISTI nomine, vnde

Orandum nomine Chriſti.

dixit, SI quid petieritis in nomine meo: quaſi dicat, Non poteſtis afferre veſtram dignitatem, ſed opus eſt vobis mediatore, interceſſore & Pontifice. Ideo ad me vnicum mediatorem confugite,& certò apud vos ſtatuite, vos placere, vos exauditi propter me Pontificem & interceſſorem. Cogitemus CHRISTO factas eſſe promiſſiones in quo verè ſunt, Amē. & etiam 2.Corinth.cap.1, Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt in illo, EST, ideo & per

Chriſti nomen.

ipſum Amen, Deo in gloriam veſtram. Eſt profecto CHRISTI NOMEN, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Quiſquis ergo IN NOMINE, id eſt, in virtute CHRISTI, propter iuſtitiam CHRISTI, propter eius redemptionem & gratiam, Patrem orat, impetrabit. Qui verò propter ſuam ipſius dignitatem, iuſtitiam,& opera rogauerit, repulſam patietur. Vt enim nemo ſua ipſius iuſtitia ad Patrem penetrare poteſt, niſi per CHRISTVM penetret: ita nihil nobis Pater largietur niſi per CHRISTVM: quem quia Pater diligit, omnia in manu eius dedit, ſuprà cap.3. Ergo nobis omnia offert Deus in CHRISTO & per CHRISTVM. In quo quum omnia ſint, nihil ſine illo conſequi poſſumus. Ergo certò ſcimus quòd ſi huic fide viua adhæſerimus, omnia per illum quæ nobis vſui

Conſolatio contra noſtram indignitatem.

erunt, conſequemur. Et hæc eſt vera & firma conſolatio contra noſtram indignitatem. Hæc eſt fiducia viua quando ita in illum fidimus, quod ſui non noſtri cauſa ſuſcipiamur & exaudiamur. Hoc teſtatur Paulus ad Romanos cap.5, Per CHRISTVM habemus acceſſum per fidem, in gratiam iſtam in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorū Dei. Quar-

Orationis materia.

Neceſſitas explicanda in oratione.

to, ſtatuendum eſt quid ante conſpectum Dei feras, pro quo etiam roges, vt ſi pro firma fide, pro charitate, proximi tui conſolatione, ores. Omnino enim neceſſitas indicanda eſt, quemadmodū ſeptenas præfert neceſſitates Dominica precatio. Atque hoc verbo, QVICQVID, CHRISTVS ſubindicare vult etiam neceſſitatem. Præterea CHRISTVS ipſe quid ſit illud, QVICQVID, indicat, dum inquit, Vt gaudium veſtrum plenum ſit, hoc eſt, Pro quacunque neceſſitate petite, donec omnia aſſequamini, & plenum gaudium habeatis. Quæ oratio, in nouiſſimo primùm die cōplebitur. Nominatim rem quam deſyde-

Res deſiderata in oratione explicanda.

Oratio abſoluta.

ramus & petimus, explicare poſſumus: quæ ſi eſt rerum ſpiritualium, vt ſi petimus remiſſionem peccatorum, liberationem ab impietate & à morte æterna, tunc abſolutè petimus, certóque ſtatuere debemus nos ex animo & fide viua petentes, exaudiri à Deo. Quia Deus præcepit vt credamus hæc nobis cōtingere in nomine CHRISTI, ſicut iureiurando nobis affirmat hoc loco. & Ezechielis cap.18, Viuo ego, nolo mortē peccatoris. Nec opus eſt hîc diſputare de prædeſtinatione: habemus enim mãdatum vt promiſsionibus credamus:

nec de

nec de voluntate Dei iudicare debemus contra promiſsiones, nec quærere volũtatem Dei extra verbum, vel ſine verbo. De rebus autem corporalibus, & periculis corporalibus, quando rogamus, intelligẽda eſt conditio, Si Deo placet: quæ ſi non apponitur, tamen ſubintelligitur. Obſeruandum & meditandum eſt in hac petitione Deum requirere obedientiam, qua paratus ſis obedire & expectare liberationem iuxta eius beneplacitum, ſimul & velle opitulari: qui, ſi modo non præſtat, id differt, vt conferat quando vtile: non differt vt perdat, ſed vt medeatur & ſeruet. Quare ſemper exaudit ad vtilitatem orãtis, licet non ſemper ad voluntatem. Ad hunc modum Dauid expectabat reditum. 2. Reg. cap. 15, Si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam, & tabernaculum ſuum: ſi autem dixerit mihi non places, præſto ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe. En vides Dauidis obedientiam & præparatum animum. Similiter leproſus ille Euangelicus dicebat, Si vis, potes me mũdare. Huc pertinet quod Iacobus ſeribit cap. 4, Pro eo vt dicatis, Si Dominus voluerit. Quinto, deſyderandum etiam illud & optandum eſt, quod vt fiat, petamus non frigido & tepido, ſed feruenti animo: quod nihil aliud eſt quàm petere eo modo quo CHRISTVS iubet, dicens, Petite: quod alii aſcenſum mentis in Deum appellauerunt, quando ſeſe effert animus, & in Deum penetrat, ab eo quicquam efflagitans, & ex imo pectore gemens ac dicẽs, O ſi haberemus pacem! ô ſi auerteret hoſtes Deus! ô ſi annona daretur! ô ſi populus tanta non pateretur! & huiuſmodi. Hi ſunt gemitus Spiritus Sãcti in nobis: hæc ſunt ſuſpiria ipſius Spiritus, teſtante Paulo Rom. cap. 8, Spiritus (inquit) adiuuat infirmitatem noſtram: nam quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quaſi dicat Paulus, Non tam intimè & efficaciter os proloqui nouit, quàm cor optat, atque illud vehemens deſyderium ſeu ſuſpirium tum verba tum cogitationes omnes exuperat: vnde etiam prouenit, vt ne ipſe quidẽ homo deprehendat quàm altum ſit ſuſpirium deſyderiúmve ſuum. Vt quum Zacchæus videre Chriſtum deſyderaret, ipſe non perſentiſcebat cordis ſui vota, quomodo cum eo loqui, ínque ſuas venire ædes Chriſtum poſceret. Quod vbi fieret, impendiò lætaretur, ceu is qui totius voti ſui cõpos eſſet: ac plura impetraſſet, quàm poſcere vel ore efflagitare auſus fuiſſet. Sic Moſes (Exodi cap. 14.) ad Deum clamabat, vt illi Deus diceret, Quid clamas ad me? quum tamen ore taceret. Sed cor Moyſi in neceſsitate profundè ſuſpirabat. Hoc ſuſpiriũ, clamor erat ad Deum. Ad hunc modũ & diuus Paulus Epheſiorũ cap. 3, Ei autẽ qui potens eſt (inquit) omnia facere ſuperabundanter quàm petimus aut intelligimus, ſecundũ virtutem quæ operatur in nobis, &c. Proinde, licet hæc omnia in oratione citra oris prolationem in corde fieri poſsint, eſt tamen pronuntiatio maximè neceſſaria ad internã cordis precationem accendendam, incitandámque: quam qui cõtempſerit, nouerit ſe & Paulum contempſiſſe, qui vult oremus ſpiritu, oremus & mente. 1. Corinth. cap. 14. & Rom. cap. 10, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Colligamus ex his: Promiſsio facit nos orare, & ſimul efficit vt exaudiamur. Orandum eſt IN NOMINE CHRISTI, id eſt ex fide in CHRISTVM ſtatuere debemus nos exaudiri à Patre propter CHRISTVM. Effectus orationis, eſt exauditio. Finis orationis, eſt vt gaudium noſtrum ſit perfectum, & cognoſcamus Patrem nobis placatum eſſe per CHRISTVM, & velle nos exaudire. Obſerua: non dixit, Forte dabit vobis, ſed Dabit vobis. Quaſi diceret, de exauditione nullum erit dubium, ſed tamen non præſcribo vobis tempus exauditionis, quandoquidem Pater exaudiet vos, & quũ fuerit vobis opportunum, dabit vobis. Qui quum exauditionem differt, non differt niſi incredibili veſtro commodo: ſicut & paterfamiliâs non iuxta voluntatem filii ſemper dat filio petita, verum pro vtilitate filii. Vnde quum oramus, caro orationem in ſui vtilitatem interpretatur, Spiritus autem ſcit quæ eſt Domini voluntas, & quàm vtile fuerit nos exaudiri. Propterea exaudimur nõ iuxta carnẽ, ſed Spiritum. Omnis enim oratio ex Spiritu, non fit alio nomine quàm CHRISTI, qui quum ſemper ſit exauditus pro ſua reuerentia, nunquam oranti huiuſmodi oratione quicquam negari poteſt. Exauditur ergo ſemper orans nomine CHRISTI iuxta Spiritus, non autem carnis interpretationem & deſyderium.

Conditio quæ ſit in oratione intelligenda.

Obedientia in oratione.

Dauidis obedientia.

Animus feruens in oratione.

Spiritus gemẽs in nobis.

Gemitus inenarrabiles.

Suſpirium ad Deum.

Oratio vocalis neceſſaria.

Promiſsionis virtus.

Orationis fructus.

Orationis interpres.

Exauditio iuxta Spiritum.

Vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo.

Hactenus nihil petierant à Patre nomine CHRISTI, quòd cõtenti eſſent ea vitæ cõmoditate, qua præſente CHRISTO fruiti ſunt, quòd nulla eſſent neceſsitate preſsi, qua per CHRISTVM non fuerit illis in omnibus proſpectum: & ſi qua re opus habuerunt, eam ab ipſo petierunt & acceperunt, vt opportunum fuit. Aut quia nondum miſſus erat

Apoſtoli quare nihil petierunt præſente Chriſto in carne.

Spiritus Sanctus elamans in cordibus, Abba Pater: aut quia nondum reuelatum erat Euágelium, quo docemur Deum eſſe per CHRISTVM, noſtrum Patrem factum, & omniũ precum exauditorem. Lex euim perterrebat, & iram Dei operabatur, qnæ dum iſta ageret, oon inuitabat ad orationem. Euangelium verò oſtendit Deum placatum per CHRISTVM: inuitat ad orandum Deum, & docet nos exaudiri per CHRISTVM. Nondum toti pendebant à præſidiis cæleſtibus, ſed à præſentia corporali CHRISTI, veluti humano quodam affectu ducti.

Lex. Euangelii fructus.

Petite, & accipietis.

Præceptũ de petendo & orãdo.

Præcepit CHRISTVS vt petamus hoc oomioe quod dixit: Ergo qui noo petit à Deo dum neceſsitas vrget, peccat: Ergo quòd ita à Deo admandatum ſit vt pẽtamus, neqne incredulitati, neque indignitati noſtræ (quæ nos ab oratione reuoeat) obtemperãdũ eſt, ſed Deo, iubẽti vt oremus. Suo mãdato addit promiſsionẽ expreſſam verbo ACCIPIETIS, qua indicat effectum orationis: ſimul inuitat tum Apoſtolos tum nos omnes ad orationẽ. Poſthac petite ſublatis io eælum animis, & quũ ego præſens in carne à vobia ſublatus fuero, vbi ſcitote me præſentem fore patronum: & quicquid petieritis oomine meo, impetrabitis. PETITE: quaſi dieat, Perieulum facite peteodo, vt experiamini vos orantes in nomine meo exaudiri propter me. Proinde vbi CHRISTO diſcedendum fuit, & diſcipuli relinquẽdi, iam incœpit afflictio quæ ſatis ſufficientes illis ad orãdum oceaſiones præbuit.

Vt gaudium veſtrum ſit plenum.

Gaudium plenũ per orationem.

Iſte eſt fructus orationis, conſequi PLENVM GAVDIVM, hoc eſt ſentire quietam & tranquillam conſcientiam., Patrem Deum eſſe placatum propter CHRISTVM, ſpe futuræ beatitatis duci, mœſtitia coofcientiæ criminum prorſus depulſa, promiſsione CHRISTI, vt eiuſdem amore, mentes noſtras oppletas habere. Aut VT GAVDIVM veſtrum, &c, id eſt vt hac via orandi, perueniatis ad gaudium illud perpetuum io cælis. Pſamo 15, Notas feciſti mihi vias vitæ: adimplebis me lætitia eum vultu tuo: delectatiooes in dextera tua vſque in finem.

Hæc in prouerbiis loquutus ſum vobis.

Illa HAEC intelligit quæ ſuprà dixit Modicum & non videbitis me, &c. Et quia vado ad Patrem: præterea qnũ de anguſtia parturientis, de cruee, de oratione & huiuſmodi diſſereret. Illa enim omnia dicta ſunt à Domioo tanquam pronerbia, quæ ferè rem manifeſtã obſcuritate tegũt. Nam hic nullis alioqui prouerbiis vſus eſt. Eſt enim PROVERBIVM ſiue Parœmia, celebre dictum ſcita quapiam nouitate inſigne, ſiue ſententia quæ in ore omnium verſatur, qnæ aliquãdo aperta & ſimplex eſt, vt Obſequiũ amieos, veritas odium parit. Aliquando obſcura & aliud ſignificãs quàm verba exprimere videãtur. Eſt tamẽ omnia doctrina CHRISTI his qui nondum Spiritu dooati ſunt veluti parabola, parœmia, & ænigma, nimirum dogma à earne abſeooditũ. Vnde magnus ille Paulus (1. Corinth. cap. 2.) Euangelium vocat myſterium ab oculis mundi abſeonditum. Si enim mundus iotelligeret quantus bonorum theſaurus io Euangelio eſſet, non adeò Euangelii perſequutor eſſet. Si enim Dominum cognouiſſeot, (ioquit) nunqnam dominum gloriæ crucifixiſſent. Noſter Euangeliſta huiuſmodi obſcuras abruptáſque loquutiones, Prouerbia voeat: vbi alind quicquam deliteſcat, quàm verba ſonent: aut vbi celeriter quid & repente dictum fuerit, vt non à quouis intelligatur. Omnes CHRISTI ſermones quos ad eam veſperam de diſceſſu & tranſitu ſuo ad Patrem, loquebatur, erant huioſmodi, quos Apoſtoli, quibus nondũ ampla vis Spiritus aderat, iotelligere noo oouerant. Obſerua, Euangelium carni eſſe myſterium, & carnem in rebus CHRISTI prorſus cæcam.

Prouerbium.

Euãgelium mũdo ænigma eſt.

Caro cæca in rebus Chriſti.

Venit hora quum iam non in prouerbiis loquar vobis, ſed palam de Patre meo annuntiabo vobis.

Confidite, ô diſcipuli, inſtat HORA & appetiit tempus Euãgelii reuelandi: dies ſcilicet Penteeoſte, quo mittam Spiritum meum ad vos. SAM NON in prouerbiia loquar vobis, non tectis & obſcuris vtar ſermooibus: ego per Spiritum Sanctum explanabo ſermones meos vobis iam meo Spiritu obfirmatis, ac mœrore poſito, magis attentis: eloquar de Patre meo palam, & abſque parabolarum inuolueris, vt vos aeeipiatis quid ſit Pater, & ad quid abitus meus ad Patrem conducat. Hoe eſt vos olim peruidebitis quomodo per paſſionem euehar ad cælum, ſedeam ad dexterã Patris aduocatus & Pontifex omoiom: vos cognoſcetis Euangelium & doctrinam de voluntate Patris propoſitam. Deum vobis per me

factum eſſe

factum eſſe Patrem,& vos eſſe filios Dei DE PATRE MEO: quaſi dicat, Ego vobis aperiam per meum Spiritum quomodo Pater meus erga vos ſit affectus, quomodo vos exaudire velit,fouere,& modis omnibus fauere.Nō enim decet vos ignaros eſſe voluntatis Paternæ,quam quidem tacitè vobis ſuggeram & explicabo,ſed certa loquar,ſed aperta dicam, Si in nomine meo Patrem petieritis:& meus Spiritus quid aut quomodo petendum in nomine meo fuerit, ſuggeret vobis.

In illo die in nomine meo petetis.

Patrem facillime daturum CHRISTVS pollicetur, ſed non permittit petere aliquid per orationē à Patre, niſi in nomine ſuo. IN ILLO DIE,quo ad vos miſero Paracletū,& ad intelligendum Scripturas docti & inſtructi fueritis, cognoſcentes quid nomen meum ſit,aut qualem me reputare debeatis,vos petetis IN NOMINE MEO,id eſt certo ſtatuetis apud vos,Patrem placatum eſſe,& velle vos exaudire propter me.

Petendum non alio quàm Chriſti nomine.

Et non dico vobis,quia ego rogabo Patrem de vobis.

Hic locus non ſignificat nos non egere amplius CHRISTO interceſſore & interpellatore apud Deum Patrem, imò re vera ſemper eſt mediator & Pontifex noſter, ſedens ad dexteram Patris, ſemper interpellationem pro nobis exercens. Quare hoc loco CHRISTVS non excludit ſuam pro nobis interpellationem, ſed ſignificat ſe recipere nos in ſuam communionem & in membra ſua.Quaſi diceret:Tunc quum à vobis per crucem ad Patrem ſublatus fuero,non amplius habebitis opus mea præſentia in carne, vt Pater vos amet,exaudiat,tueatur & defendat:iam enim non eritis hoſpites & aduenæ,ſed per me eritis fratres,cohæredes,& membra mea,vt in communionem meorum bonorum recepti,à Patre exaudiamini.Hactenus ego ſolus oraui in conſpectu Patris,vos tunc etiam mea corporali præſentia vobis abſente exaudiemini à Patre, qui tametſi rogari amet per Filiū, per quem omnia voluit hominibus largiri , tamen volens ac lubens, alioqui votis veſtris annuet. Aut dici poteſt ad hunc ſenſum, ET NON DICO VOBIS, id eſt ſilentio prætereo meum officium,quia ego rogabo Patrem,&c.Non eſt opus nunc vobis declarem officium meū apud Patrem,quod tūc cognoſcetis.Non deſunt qui hunc locū ironicè legūt iuxta vulgatum loquendi modum quo nos dicimus, Ie ne dy pas que ie feray du bien à moņ amy : non negat ſe rogaturum,imo maximè cupit id ſuis eſſe perſuaſum quòd apud Patrem ſedebit interpellator pro omnibus.Germanus huius loci ſenſus eſt: CHRISTVS ſignificat nō eſſe opus vt Patrem pro eis roget,vt nimirum iam primum eis fauorē Patris impetret,qui iam tunc impendio illis fauebat,vt in CHRISTVM credentibus.

Pii in communionem bonorū Dei per Chriſtum recepti.

Ipſe enim Pater amat vos.

Rationem adducit CHRISTVS cur nō ſit opus vt maneat amplius in carne,& ſolus oret,ſed & Patrem rogare poterunt diſcipuli : quia hoc meo abitu reconciliati eritis, imo iam propter me Pater eſt vobis bene affectus, & vos amat,& iam propter me vult vos defendere,& exaudire: ideo non eſt opus amplius vobiſcum verſer mortalis, & quòd meum aperiam officium apud Patrem,qui vos amat, quia vos me amaſtis.

Quia vos me amaſtis.

Amat quidem vos Pater non operum veſtrorum gratia, ſed ob id quia me mutuo diligitis.Prior quidem dilexi vos,& quia mihi adhæſiſtis, Pater amat vos. Obſerua: Si quis deſyderauerit cognoſcere,vnde cognoſci poteſt quòd Pater nos diligit, Reſpondeo: ex dilectione noſtra erga CHRISTVM, qui nos prior dilexit,& in quo nos prior dilexit Pater, 1.Ioan.cap.4.Imo in quo nos elegit,vt eſſemus ſancti,&c. Epheſ. cap.1.

Argumentum quo cognoſcimus nos à Patre diligi.

Et crediditſis,quia à Deo exiui.

Reconciliaui vobis Deum,vt ſit nunc Pater veſter,adeóque recepi vos in communionem omnium bonorum cæleſtium,vt ſitis filii Dei,cohæredes & fratres mei, quia CREDIDISTIS quòd à Deo EXIVI, hoc eſt,certò ſtatuiſtis me in hoc à Deo exiuiſſe ſiue veniſſe,hoc eſt me in hoc factum eſſe hominem,vt ſaluem & conſeruem mundum.

Exiui à Patre,& veni in mundum.

Ab æterno Filius à Patre,non per localem motum, ſed per diſtinctionem perſonalem EXIVIT, quia Filius à Patre eſt per æternam generationem.Alia eſt proceſsio ſiue exitus Filii, Temporalis,quam hoc loco ſignificat, EXIVI à Patre,& veni in mundum.Sed quando id factum eſt?quando exinaniuit ſe,formam ſerui accipiens.

Exitus Filii duplex.

Iterum relinquo mundum.

Poſteaquam meam expediui functionem, ad quam miſſus ſum à Patre, ego veſtra gratia iuxta corporis præſentiam relinquo mundum, qni me contẽnit, crucifigit & occidit, & humanitatem quam indui, per aſcenſionem ad inuiſibilia Paternæ maieſtatis euehe.

Et vado ad Patrem.

Aductus Chriſti cauſa. Rogabis: Cur venit in mundum CHRISTVS, vbi & à quo contemnitur, crucifigitur & occiditur? Reſpondeo: Vt vadat ad Patrem, vt auſpicetur regnum ſuum nouum & ſpirituale, victor mortis & inferni: vt hominem in regnum Dei traducat, & eum victorem ad Dominum faciat ſuper omnes tenebrarum principes, peccatum, mortem, & Satanam. *Chriſti officia.* Totus hic locus docet noſtri ſymboli ſummam, Quòd CHRISTVS eſt Filius Dei, qui noſtri cauſa à Deo exiuit, & in mundum venit, ac rurſus mundum deſerẽs, ad Patrem iuit. Quod tantum eſt dicere, Ideo verè CHRISTVS eſt, quòd pro nobis incarnatus eſt, & mortuus eſt, reſurrexit item, & cælos aſcendit, curam ſimul & prouidentiam ſuorum habẽs: ab huiuſmodi officio, IESVS CHRISTVS illi nomen eſt.

Dicunt ei diſcipuli eius.

Euangeliographus his verbis ſubindicare videtur diſcipulos breui oratione CHRISTI, animatiores factos fuiſſe: ſimúlque quàm ſimplicem, quàm amicam, ſuauem denique cum diſcipulis ſuis vitam CHRISTVS duxerit, vt illis familiariſsimum cum eo commerciũ fuerit. Vnde cœperãt & ipſi viciſsim eius amore ardere, & ex eo, vt fieri ſolet, videbantur ſibi plura capere, ac promittebant etiam plura quàm adhuc poterant vel capere vel præſtare. Propterea dicunt magis ex pia quadã admiratione, quàm certa ſcientia. Imo id in gratiam loquuntur perinde atque interdũ ſimplices inter ſeſe homines, Eſt, & Non, dicũt, altérque alteri aſtipulatur, ſe rem ita habere confirmant, ac ſe bene intelligere, quum longè ſecus ſit: & id tamen abſque aſſentatione, ſimplicitate pura, vſu venit.

Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis.

Domine (inquiunt) quod promiſiſti, (Venit hora quum iam non in prouerbiis loquẽris nobis) nõ in longũ protraxiſti tempus: Ecce iam id præſtas, quãdoquidem abſque verborũ inuoluero palam eloqueris: videlicet te exiiſſe à Patre, & te aliquando ad eum rediturum *Palam loqui.* eſſe: quæqnidem verba per ſe aperta ſunt. Ignoranter diſcipuli interpretantur PALAM LOQVI, iuxta id quod dixerat, Palam de Patre meo annuntiabo vobis: putantes PALAM LOQVI, eſſe plana verba dicere, quum CHRISTVS Palam loqui, ſine prouerbiis, intelligat animo ſentire prædicta de Patre per Spiritum Sanctum. Nam ſapientibus mundi & hypocritis (quantum ad verba attinet) aperta ſunt Biblia: at credere ea quæ Biblia in ſe cõtinent, & illorum ſenſum intelligere, Spiritu reuelatore opus eſt: donum enim ipſius Spiritus eſt. Nondum intelligebant quid erat illud, Vadere ad Patrem: nam nondum palam illis loquutus erat Spiritus Sanctus, quo reuelante, vt intelligerent, erat opus.

Nunc ſcimus, quia ſcis omnia.

Quia quod obſcurè dixerat (Modicum & iam non videbitis me: iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.) nunc apertius proloquutus eſt, (Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem): quódque illos præuenerit docendo antequam interrogarent, quid hoc eſt, Modicum, & iam non videbitis me, &c. læti geſtiunt, dicentes, NVNC SCIMVS, hoc eſt credimus & intelligimus, certóque cognoſcimus, QVOD SCIS OMNIA, nihil te fugit, non te latent etiam hominum cogitationes. Vnde credimus te Filium Dei, te Deum eſſe, cuius eſt *Dei eſt noſcere omnia.* cognoſcere omnia, etiam occultiſsima. Obſerua, quàm imperfecti & infirmi fuerint diſcipuli dicentes, NVNC ſcimus: qui enim tantas audierunt doctrinas, dicunt, Nunc ſcimus. Dicũt quidem, NVNC, ait Cyrillus, non quòd credere cœperint quãdo hæc audientes omnia ſcire Dominum perſpexerunt, ſed quia tunc ampliores fidei radices iacere cœperunt.

Et non opus eſt tibi vt quis te interroget.

Quaſi dicerent: Tu anteuertis nos & explanas teipſum. Volebamus ex te quærere quid illud eſſet quod dixiſti, Modicum, & iam non videbitis me, &c. tu reſpondendo præueniſti nos, & tu ita palam loqueris quòd non opus eſt nobis vt te interrogemus, nec opus eſt vt tu apertius nobis loquaris.

In hoc

In hoc credimus,quia à Deo exiſti.

In eo quòd arcana cordium,& cogitationes illorum CHRISTVS intuebatur,certóque Apoſtoli experiebantur rẽ ita ſe habere,fatentur ipſum à Deo in hũc mũdũ miſſum eſſe,omniáque nouiſſe,vt non neceſſe ſit interrogare illum,quandoquidem ipſe per ſeſe videat quid piis deſit. Obſerua: EXISTI A DEO, hoc eſt Deus es cũ Patre Deo,Filius Dei es,à Patre in hũc mundũ veniſti : tuæ perſonæ & tuæ doctrinæ author eſt Deus Pater.

Filium exire à Deo.

Reſpondit eis IESVS.

Dignatur Dominus illis aperire nondum tempus firmitatis fidei adeſſe (quòd nondũ ad Patrem aſcenderat)& quàm adhuc infirmi eſſent,nec tam ſolidam & exactam habere fidem & myſteriorum cognitionem , quàm exiſtimant : vnde retundens illam arrogantiam qua putabant ſe intelligere quid dixiſſet,quum nondum verè crederent,nondum pares eſſent inſtantibus procellis, tamen interim ſibi vindicarent quod precibus poſtulandum erat à Patre,corrigit illos,vt planè diſcant ſuis diffidere viribus,quibus nihil poterant , ſed toti penderent à præſidio Dei Patris.

Viribus propriis diffidendum.

Modo creditis?

Quaſi dicat:quid audio?quid in vobis lego?Vos arrogatis nunc vobis ante tempus firmitatem aduentus mei Spiritus,& vos firmiores eſſe mea doctrina:quaſi vero quicquã poſſitis ad illam præſidio humano & veſtris viribus.Ita vobis perſuaſum eſt , & tãtum viribus veſtris fiditis,vt putetis vos aſſequutos eſſe eorum quæ dixi,intelligentiam.Obſerua: Clarior fiet huius ſententiæ ſenſus,ſi cum interrogatione legeris.

Ecce venit hora, & iã venit vt diſpergamini vnuſquiſque in propria.

Tantum abeſt in fide firmi & perfecti ſitis,vt iam inſtet tempus quo declarabitis quàm ex vobis ipſis imbecilles & imperfecti ſitis. ECCE VENIT HORA,ET IAM VENIT, id eſt,adeſt & in propinquo eſt , VT DISPERGAMINI , quaſi dicat,vt quũ ob oculos poſita fuerit mea crux, quum capiar ab inimicis,manifeſtè videbitis veſtram incredulitatem.Nam diſpergemini:turpiter enim me partim relinquetis, partim abnegabitis,& perſonam meam & doctrinam meam relinquetis , & vnuſquiſque ingenti metu perculſus,& amore magiſtri poſthabito , fugiet IN PROPRIA, hoc eſt vitæ ſuæ & ſaluti corporis cõſulet,quærens ſibi ſolatia,& abhorrens à cruce & afflictionibus. Obſerua: Vbi aut abnegatur aut relinquitur CHRISTVS, ibi non eſt veritas,ſed mendacium , & vanitas eſt. Quòd ſi quis crucem fortiter tulerit,non humanis viribus, ſed dono Spiritus aſſcribẽdum eſt. Aduerte:verbo DISPERGAMINI, alludit ad id quod ſcripſit Zacharias cap.13,Percute paſtorem,& diſpergentur oues gregis. Obſerua : Appellatione PROPRIORVM, intelligit latibula & habitacula ad propriam cuiuſque ſalutem quæſita.

Fugere in propria.

Mendacii domicilium.

Propria.

Et me ſolùm relinquetis.

Non ſolùm non fortiter feretis tempeſtatem imminentem,ſed me in manibus ſatellitũ derelicto,qui me ad crucem rapient,& duriter pertrahent,alius aliò fugietis, tãtáque animi perturbatione perculſi eritis,vt non modo non mihi adhæſuri ſitis , ſed ne mutuo quidem ſodalitio inuicem vos conſolabimini,quin potius quiſque ſibi timebit , ne alterius indicio prodatur,aut in periculum veniat.Hoc rei euentus probauit,quando omnes fugerunt,relicto illo inter manus ſatellitum , infrà cap. 18.

Et non ſum ſolus,quia Pater mecum eſt.

Non prædico fugam veſtram, quaſi verò velim vos ad meum præſidium retinere , veluti veſtro præſidio indigens:nõ eſt mihi opus veſtra opera.Ego & à vobis & ab omnibus amicis deſtituar,ſed tamen deſolatus non ero, QVIA PATER mecũ eſt, mei curam habens,ſuper me inuigilans,& nunquam me deſerens.Ad hæc,non ſolus erat,qui Deus & ex Deo,& in Deo naturaliter eſt . His verbis animos piis in cruce addit,oſtendens ſe nunquã ſuos deſerturum. Nam quemadmodum CHRISTVS nunquam ſolus fuit (quanquã mũdus ita eſſe putauerit,dum cruci affixum vidit,) ſed ſemper habuit Patrem ſecum,& omnẽ creaturã illam cæleſtẽ de qua Petro dixit, An putas quia non poſſum rogare Patrem meũ , & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones angelorum?Ita pius CHRISTO adhærens,nunquam animo cadere debet,putans ſe ſolum eſſe,quoniam nunquam ſolus eſt, licet creaturarum omnium ſolatio deſtitutus videatur: CHRISTVM enim habet indiuiduũ comitem.Exemplo erunt Helizeus,(4.Reg.cap.6.) & Iſraëlitæ in deſerto : qui licet deſtituti viderentur omni humano præſidio , Deum tamen habuerunt vt comitem & ducem

Chriſtus humana nõ indiget opera.

Conſolatio piorum.

Piorum comes, Chriſtus.

indiuiduum,qui ſuos vndique munit, ne aduerſariis cedát.Pſalmo 5,Domine,vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.

Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis.

Quieſcẽdum in Chriſto.

Hunc ſermonem à cœna texui,& hactenus ſum vobis loquutus,vt veſtris diffiſi viribus, toti ex me pendere diſcatis,& in me conquieſcatis, hoc eſt tranquillam habeatis conſcientiam,ſedatúmque animum,& gaudio plenum,vtvt foris fuerint pugnæ.Rom.cap.5, Iuſtificati ex fide,pacem habeamus ad Deum per Dominũ noſtrum IESVM CHRISTVM: per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtá,in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei, non ſolùm autem,ſed & gloriamur in tribulationibus.

In mundo preſſuram habebitis.

Fortuna piorũ.

Quia pii in CHRISTO Patris bonitatem verè agnoſcunt, & vitam æternam inde percipiunt, vt dum in ipſum mentis oculos coniiciunt, gaudeant & lætentur: & quia mũdum (qui non vult corripi) perpetuo arguunt & confundunt, dum gloriam CHRISTI prædicant,ab impiis (quos Satanas contra regnum Chriſti ſemper armat) perpetuo affliguntur. Obſerua piorũ fortunam,quæ eſt foris affligi,& intus ſiue in cõſcientia gaudere ex promiſsione & verbo.Quod eſt verbũ? Cum ipſo ſum in tribulatione,eripiam eum,& glorificabo eum.Oſeæ cap.3,Ero mors tua ô mors.Ioan.cap.5, Ego ſum reſurrectio & vita. Qui huic verbo adhæret & confidit, magno perfunditur gaudio & mira in mediis etiamnum afflictionibus afficitur lætitia. Obſerua: in vno CHRISTO eſſe verum ſolatium & gaudium,in mundo nihil expectandum niſi afflictionem.

Sed confidite.

Afflictis neceſſaria in Chriſtũ fiducia.
Cõfidere Chriſto quid.

Docet CHRISTVS quàm neceſſaria eſt in cruce & afflictionibus fiducia in CHRISTVM: quæ in cruce eſt veluti anchora, qua ne procellis agitati pereamus, nos ſeruat & cuſtodit,munit & armat nos contra ſcandala crucis, ne dubitemus vel de doctrina,vel de perſona CHRISTI,& ne prorſus deſperemus. Obſerua: CONFIDERE CHRISTO, eſt totum ſe CHRISTO conſecrare, promiſſionibus eius firmiter adhærere, & conſtanter durare etiam in cruce,donec liberationis hora(quam ſolus ipſe nouit) venerit.

Ego vici mundum.

Piorũ cõſolatio.
Chriſti victoria Mundus.
Piorum arma, ſunt bona Chriſti.
Victoria per Chriſtum ad nos tranſiit.

Confidite in me,memores quòd ego vici mundum: eſtote bono animo, non eſt quòd mundum timeatis,hunc abiicite vt victum,quem per me vincetis. Hæc ſuauiſsimam afferunt piis conſolationem,quum audiunt CHRISTVM viciſſe mundum. Iam tunc cœperat vinci mũdus,mox per crucẽ ſequuta eſt perfecta victoria. Obſerua:nomine MVNDI, intelligimus rectorem mundi,diabolum,peccatum,mortem,infernum, damnationem, & alia id genus.Proinde quemadmodum nec mũdus,nec peccatum, nec mors, nec Satanas vincere potuerunt Chriſtum:ita nec vincent pios, ſi in fide viua perſeuerauerint. Omnia enim bona CHRISTI, ſunt piorum arma. Gaudeant igitur diſcipuli de magiſtri victoria,cuius nomine victores euadent. Quemadmodum victo Adamo omnis natura condemnata eſt:ita vbi CHRISTVS vicit, in omnem naturam victoria tranſiit, & virtus noſtra(ait Theophylactus) in CHRISTO IESV gratiam aſſequuta eſt calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpios,& ſuper omnem poteſtatẽ inimici.Per hominem enim intrauit mors, (ait Paulus)& per hominem vita & imperium contra diabolum.

CONCILIATIO.

Zelus ſecundũ ſcientiam.
Intentio recta.

Quare arguuntur hoc loco piorum perſequutores, quum non alio ſtudio interficiant, quàm zelo Dei & bona(vt dicitur)intentione:putantes ſe victimam Deo gratiſsimam immolare? An non bona intentio eſt putare ſe ſacrificium Deo facere? Reſpõdeo:Iudæi, pro ſuo liberali iudicio,bona intentione & zelo legis diuinæ reiecerunt CHRISTVM, & perſequuti ſunt Euangelium:at hoc feciſſe etiá bona intẽtione & ad laudẽ Dei,nõ eſt opus ſanctũ & laudabile,doctore Paulo,Zelum Dei,inquit,habent,ſed nõ ſecundũ ſcientiá. Nõ ſufficit bonam eſſe intentionẽ,nec ſatis eſt zelum Dei habere,aut dicere ſe huiuſmodi perſequutiones exercere ſtudio diuinæ gloriæ propagandæ & conſeruandæ,niſi hæc intentio, zelus,& ſtudium Dei proficiſcantur ex ſcientia,hoc eſt ex verbo Domini & fide. Nã quẽadmodum fides non eſt fides, ſed fictitia res,niſi directa ſit in verbum Dei, & ex eo pendeat: ita intentio vtvt bona dicatur, non eſt recta,ſed vera impietas niſi ortum habeat ex præcepto Dei: & verbo Dei pendeat, hoc eſt niſi verbum Dei aut præcipiat aut commendet opus intentum.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

HAEC loquutus eſt IESVS: & ſubleuatis oculis in cælum, dixit, Pater, venit hora, clarifica Filium tuũ; vt Filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternã. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM. Ego te clarificaui ſuper terram: opus cõſummaui, quod dediſti mihi vt faciam. Et nũc clarifica me tu Pater, apud temetipſum, claritate, quam habui priuſquam mundus fieret apud te. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo. Tui erãt, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruauerunt. Nunc cognouerunt quia omnia quæ dediſti mihi, abs te ſunt, quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis: & ipſi acceperunt, & cognouerunt verè quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt: & mea omnia, tua ſunt: & tua, mea ſunt, & clarificatus ſum in eis. Et iam non ſum in mũdo, & hi in mundo ſunt: & ego ad te venio. Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi: vt ſint vnum ſicut & nos. Quũ eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui: & nemo ex eis periit, niſi Filius perditionis, vt Scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt habeãt gaudium meum impletum in ſemetipſis. Ego dedi eis ſermonẽ tuũ, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. De mundo non ſunt: ſicut & ego non ſum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundum, & pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autẽ rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnũ ſint: vt credat mundus quia tu me miſiſti. Et ego claritatem quam tu dediſti mihi, dedi eis: vt ſint vnum, ſicut & nos vnũ ſumus: ego in eis, & tu in me: vt ſint conſummati in vnum, & cognoſcat mundus quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecũ: vt videant claritatem meã quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionẽ mũdi. Pater iuſte, mũdus te nõ cognouit: ego autem te cognoui: & hi cognouerunt quia tu me miſiſti: & notũ feci eis nomẽ tuum, & notũ faciam, vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.

Oculis) ſuis.
Clarifica) id eſt glorifica, id eſt palam oſtende Filium tuũ non eſſe hominẽ impium & mẽdacem, & qui nihil habeat diuinitatis. Hoc ad reſurrectionem refertur.
Vt omne quod, &c.) id eſt quẽadmodũ glorificaſti Filiũ tuũ dando ei poteſtatem ſuper omnes homines, ſic nunc ſimiliter glorifica eum in hoc quòd det vitam æternã iis quos dediſti ei.
Et quẽ miſiſti) vt credant Ieſum eſſe ſaluatorẽ, regem, neque alium eſſe expectandum.
Manifeſtaui, &c.) id eſt annunciaui Euangelium.
In nomine) id eſt propter te, propter famam tuam, id eſt ne aduerſarii detrahant tibi, ſi deſeruerit ipſos.
Cum eis) ſubaudi in mundo.
Niſi filius. &c) id eſt, niſi is qui perdendus erat.
Vt habeãt gaudium.) id eſt vt eo gaudio afficiantur, quo ego afficior: quòd ſcil. me à te per omnia ſeruari.
Ego dedi eis) id eſt docui eos quæ iuſſeras mihi.
Veritate) tua. Id eſt per veritatem tuam.
Miſi) præteritũ pro futuro, miſſurus ſum.
Sanctifico me) id eſt reſurrectione mea oſtẽdã palam me eſſe Filium ſanctum olim promiſſum à te per prophetas.
**In veri-*

Oratio Chriſti ad Patrem.
Vita per chriſtũ omnibus.
Vita æterna vnde conſequatur.
Opus Chriſti.
Apoſtoli.
Orat Chriſtus pro Apoſtolis.
Iudas periit.
Pſal. 108. b.
Gaudiũ chriſti.
Apoſtoli odio habiti à mũdo.
**In veritate) Hebr. per veritatem, id eſt per verbũ tuũ quod illi fidem adhibuerint.*
Pater in me) mecum.
Claritatẽ, &c. Id eſt ex æquo dabo eis gloriã miraculorũ, vt ſit maior cõcordiæ materia inter eos.
Claritatẽ) gloriam.
Ante conſtitutionem, &c) ante mũdum cõditũ.
Vt dilectio qua &c.) vt diligas eos vt me dilexiſti, ego quoque in ipſis ero per ſpiritũ meũ vt te redament.

Hæc loquutus eſt IESVS.

CAP. XVII.

HACTENVS à decimo tertio capite, de conſolationibus contra ſcandala crucis CHRISTVS cum diſcipulis egit, & aduerſus imminentẽ malorũ procellam inſtruxit non ſolùm Apoſtolos, ſed & omnes in ſe credentes contra offendiculum crucis armauit, & confirmauit hac ſuauiſsima paræneſi, Confidite, & bono animo eſtote, Ego vici mundum.

Et ſubleuatis oculis in cælum.

Oratio, arma cõtra afflictiones.
Oculorum ſubleuatio.
Geſtus externi, affectuũ indices.
Oratio cum geſtibus corporis.
Orandi forma.
Hypocriſis.
Cãtus & pſalmodia in Eccleſia cõmẽdãtur.

Quia CHRISTVS pauló antè docuit non eſſe humanarum virium poſſe in cruce ſubſiſtere, ſed opus eſſe dono Dei, in quem ſolum confidendum eſt: nunc confugit ad orationem, non tam ſuo nomine quàm noſtro, vt hoc ſuo exemplo nos doceat, (quum in afflictione erimus) ad orationẽ, tanquam ad præſentiſsima arma confugiamus. Hic geſtus, oculorum ſubleuatio, explicat inter nos CHRISTI affectus: ſimiliter & orationem ſeriã, piam, & deuotam eſſe. Sunt enim externi geſtus animi ſeu affectuum indices, non ſecus atque diſpoſitio vultus exprimit qualis eſt animus. Non ſunt geſtus in oratione cõtemnendi, ſiquidem hoc loco clarè perſpicis ipſum CHRISTVM nõ tantùm ore precari audientibus diſcipulis, ſed geſtibus quoque certis vti, quos orantes vſurpare conſueuerunt, quorũ nonnulli flexis genibus orant, nonnulli proni in faciem cadunt, alii ſtant, & oculos in cælũ eleuant. Atque hæ tres precandi formæ ſeu ritus omnes, in Scriptura demonſtrantur. Nam Scriptura (2.Reg.cap.12.) oſtendit Dauidem pronum in faciem cecidiſſe, & ſepties oraſſe pro puero. CHRISTVS ipſe in orto flexis genibus orauit, & factus eſt ſudor veluti guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Præterea Petrus cum multis aliis ad pedes Domini ſe proiecit. De ſtãdo ſcribitur Marci cap.11, Et quum ſtabitis ad orandum. Siue ergo ſtemus, ſiue procumbamus, ſiue in terram procidamus, ſiue genua flectamus, ſiue (vt Paulus 1.Corinth.cap.2. adhortatur viros in omni loco orare,) leuantes puras manus, omnia in gloriam Dei, & ex fide fiant. Nam huiuſmodi geſtus in hypocritis tantùm ludicra quædam ſigna ſunt ad oſtentationẽ parata, vt videre eſt Matthæi cap.6. Sunt & alii à Chriſto & viris ſanctis approbati geſtus, cuiuſmodi ſunt, tollere oculos in cælum, complicare manus, pectus pugnis tundere, & huiuſmodi. Ideo Paulus (ad Epheſios cap.3.) de ſua precatione ſic loquitur, Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI. Similiter 1.Timoth.2. vt dictum eſt. Huiuſmodi geſtus orandi, canendi, loquendi, aut legendi, adhibentur ad inflammandum animum, vt voluptatem ac deuotionem animus ipſe hauriat: tum ſane boni ſunt & vtiles, & ob id apud Chriſtianos pſalmi quotidie canendi & legendi inſtituti ſunt, vt verbo Dei corporaliter audito & tractato, ad clamandum & ingemiſcendum deuotio paretur. Horum extãt in Scripturis exempla, vt de Propheta Eliſeo, (4.Reg.3.) cuius morem fuiſſe legimus, quum ſentiret ſe nõ ſatis deuotum & promptum ac alacrem, vt pſaltem ſibi acceřſendum curaret, cuius cantu ad vaticinandum excitabatur & illuſtrabatur. Ita profecto piis cõtingit, vt ſi abfuerit verbum Dei, ſtatim torpeſcat animus, & nihil ſentire videatur, amiſſa omni deuotione, & ſpiritu: ſed quamprimum aut aliquem ex pſalmis, aut aliquam Scripturæ ſententiam tibi ex animo meditandam propoſueris, tum mox eius illuſtratione ita cor incenditur, vt ſtatim alius animus & ſenſus tibi naſcantur. Arbitror idem quemuis apud ſeipſum quotidie experiri. Cur ita? Certè apud nos inuenimus quòd ſenſus & cogitationes noſtræ ita lubricæ ſunt & inſtabiles, vt tametſi incœperimus aliquid ſeriò orare, aut de Deo ſine verbo & Scriptura aliquid meditari, ferè ſic vſu venit vt priuſquam reſpexerimus, à prima cogitatione pluſquam ſexcentis miliaribus animo ferimur: vſque adeò res lacera & calamitoſa eſt humanum cor, vt nullam aquam perinde aut ventum tam mobilem & inconſtantem eſſe conſtet. Diſcamus ergo externa verba & geſtus ſeruire & prodeſſe, nimirum vt cor cogitationibus diſtractum & diſsipatum colligamus, ne diſpergatur, ſed cogitationibus verbo adhæreat, ſicut manu arborem aut parietem apprehendimus, nos tenentes ne labamur, néve propriis cogitationibus erremus, & nimis euagemur. Proinde ita orandum eſt vt cor incipiat, ac deinceps os ipſa quoque verba proferat, etiam geſtibus accedentibus. Eritque huiuſmodi precatio ex animo proficiſcens cum geſtibus, laudabilis & efficax.

Cogitationes noſtræ inſtabiles.
Cor humanum, res lacera.
Orandi modus.

Dixit,

Dixit.

Chriſtus orat.

Non corde aut affectibus tantùm, ſed vocali etiam oratione vtitur, vt doceat quàm impii ſunt, qui ſine verbis, cordis orationem vrgent, fingentes neſcio quam ex oratione hypocriticam & mentalem meditationem. Quia poſt bonam prædicationem ſequi ſolet bona precatio, CHRISTVS ſuo iam officio docendi perfunctus, & ſuos diſcipulos longo ſermone conſolabiliter recreatos valere iubens, vt ſummus & vnicus Sacerdos ac Pontifex noſter orat cum pro diſcipulis tum omnibus Chriſtianis, vt ingruentibus affli-ctionibus mundi, non aliò ſpectent quàm ad Patrem, vnde totos oportet pendere, qui in cruce ſubſiſtere & conſtanter tolerare cupiunt: atque vt nihil prætermitteret quod ad ipſorum confirmationem & ſuſtentationem neceſſarium eſſet, ſimúlque inſtrueret diſcipulos vt poſteaquam docuerint Gentes, adiuuent illas orationum ſuffragio.

Pater.

Orat Chriſtus vt homo.
Sacerdotium Chriſti.

Orat CHRISTVS vt homo, cuius officium eſt orare: ipſe enim eſt Sacerdos & Pōtifex noſter, manifeſtum faciens hoc decimo ſeptimo capite ſacerdotium ſuum: de quo Propheta ait Pſalmo centeſimo decimo nono, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Et Paulus ad Hebræos, cap. 5, Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationéſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Primo ſuæ orationis verbo captat beneuolentiam à perſona Patris, qua dum ſimiliter oramus, animus erigitur ad Deum Patrem ſub certa exauditionis ſpe. Proinde maximè ad orandum prodeſt, vt Deo gratias agamus, vt honorifica prædicatione extollamus & enumeremus accepta beneficia, ſicut hoc loco CHRISTVS & obſeruat & facit, dū Patrem vocat, & quæ à Patre accepit, enumerat. Vt quum dicimus, Omnipotens ac dulciſsime Pater, dediſti nobis ſuauiſsimum tuum Euangelium, quo nos ineffabili gratia cumulaſti. Secundò, admiſcendæ ſunt preces & neceſsitas proponenda eſt, hoc modo: Largire nobis Pater chariſsime, eam gratiam vt communicatum Euangelium ſeruemus, & in eo maneamus. Tertiò, precandum eſt pro aliis, vt omnibus velit eſſe præſidio. Ad hunc modum etiam pro neceſsitate temporali inſtituenda eſt oratio, cum tali gratiarum actione & confeſsione, vt profiteamur nos noſtráque omnia à Deo pendere: non abſimilis orationis typus reperitur Matthæi cap. 11. circa finem, vbi CHRISTVS Patrem extollit & prædicat, & in media oratione præſtantem habet ſermonem, Confitebor tibi Pater (inquit) Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita Pater, quoniam ſic fuit placitum ante te. Obſerua: CHRISTVS nos docuit ab appellatione Patris orationem noſtrā ordiri: ſic ergo vos orabitis inquit, (Matthæi cap. 6,) Pater noſter qui es in cælis, Sanctificetur nomen tuum, &c.

Oratio habeat gratiarū actionem.

Venit hora.

Pater (inquit) inſtat & tandem aduenit hora qua mihi patiendum & moriendum erit morte omnium turpiſsima, per quam mea claritas, vitæ ac nominis ſplendor & dignitas obtenebrabitur. Aut videtur eo ſenſu orare, ac ſi iam in cruce penderet, ac velit dicere, Ego iam in maxima ignominia & morte verſor, & iaceo profundiſsimis tenebris ſepultus: iam hora eſt vt me protrahas, vt me extollas, & honoribus exornes, poſteaquam in obſcuriſsimas tenebras me præcipitarunt Iudæi. Obſerua: VENIT HORA, ſupple electa & deſyderata. Volens enim, pro totius mundi ſalute mortem obiit CHRISTVS.

Clarifica Filium tuum.

Oratio Chriſti petitoria.

Hæc oratio petitoria eſt, quæ referri videtur ad illas petitiones in oratione Dominica, Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum, Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Glorifica me: ſed hoc non contentus ſubiicit, Ideo vt Filius tuus glorificet te, ſiue vt te viciſsim glorificem. En vides quo in ſtatu res meæ ſint poſitæ, quæ neceſsitas generis humani vrgeat ad petendū. Libera Filiū tuū ex cruce, cui inter duos ſiccarios vt nebuloni deterrimo & ſceleratiſsimo moriendū eſt: ita vt nullus latronū vnquā ignominioſius & turpius ſit tractatus. Hæc mors mihi optatiſsima eſt, quādoquidē omniū verè credētium vita eſt: quæ tametſi ignominioſiſsima ſit, tamē tu hac ipſa glorifica me. Eſt proculdubio GLORIFICA-

Glorificare.

Pater quãdo Filiũ glorificauit.

RE, laudare & extollere, magnum & famatum facere, vt eius nomen & fama paſsim inclareſcat, & ſit apud omnes decantata & celebris. Pater Filium glorificauit, dum exaltatum ad dexteram ſuam, Dominum & ſeruatorẽ omnium & conſtituit & agnoſci quoque per prædicationem Euangelii fecit. Deinde Pater CHRISTVM glorificauit, quando primum in extrema conuitia, blaſphemias, crucem, ignominiam & mortem ipſam conÿci permiſit: deinde extulit per reſurrectionem in ſummam laudem, liberans ipſum ab omnibus malis, ſubiiciens diabolum ad pedes eius, conferens ipſi authoritatem & poteſtatem ſuprà omnem creaturam & omne id quod nominari poteſt ſiue in cælo, ſiue in terra, vt in nomine IESV omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: adeóque per reſurrectionem declaratus eſt eſſe Filius Dei. Rom. cap. 1. & Pſalmo ſecundo, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: deinde hæc omnia per Euangelium inuulganda & enuntianda Pater curat: vt vniuerſo mundo palam fiant. Et quemadmodum hoc ſemel in feſto Paſchæ, & exaltationis CHRISTI factum eſt: ita vſque ad conſummationem ſeculi prædicandum erit, vt natis natorum, & qui naſcentur ab illis innoteſcat. Hæc omnia docent CHRISTVM hac ſua oratione impetraſſe ſuam glorificationem. Triumphum & glorificationem CHRISTI, Paulus ad Epheſios cap. 1. & Coloſſ. cap. 1. fuſius expandit.

Vt Filius tuus clarificet te.

Crucis ſcopus.

Finalis cauſa crucis, eſt gloria Patris: vnde alacriore animo excipienda, & patienter ferenda venit crux, quum per illam multum gloria Patris promoueat. Prima voce FILIVS TVVS, fatetur & gloriatur ſe Filium Dei eſſe, & omnia habere à Patre. Ab æterno Filius cum Patre eſt in vna maieſtate, potentia, & honore: at venit in mundum factus homo, vbi in exilio, in infirmitate, in morte & ignominia vt ab omnibus derelictus videbatur. Mundus enim omnes ſuos neruos, omnem ſuum conatũ & potentiam, Satanas item omnes ſuas technas, inſidias & artes intendit, vt ipſum in nihilum redigant, & nulla ipſius vnquam ſit memoria. Sicut in Pſalmo 40, loquuntur, Quando morietur & peribit nomen eius? arbitrantes actum eſſe de eo, ſi in cruce pendeat & moriatur. Propterea ſic rogat: O Pater, non te latet quanta mundus cum ſuis aſſeclis mihi ápparet mala: ego te authore & te mittente veni in hunc mundum, vt glorificetur nomen tuum, ideò non patiêris Filium tuum tantis malis obrutum iri. Velis itaque clarificare me, non vt mihi hoc nomine placeam, ſed propter tuum honorem & glorificationem. Glorifica me apud homines per crucem meam, vt viciſsim Filius tuus glorificet te apud vniuerſos mortales, & vterque per alterum innoteſcat. Ita enim expedit ad humani generis ſalutem, vt mundus per te cognoſcat Filium, ac viciſsim per Filium cognoſcat Patrem. Filius Patrem glorificauit, dũ potentiam & bonitatem eius manifeſtauit. Potentia autem Patris manifeſtata eſt, quando mũdi neruos, technas, inſidias & artes Satanæ ad pedes CHRISTI iecit, & victor factus eſt CHRISTVS ſupra mundum & Satanam. Et glorificatus eſt Pater, id eſt cognoſcitur & prædicatur, quomodo piis exiſtentibus in infirmitate, & morte & ignominia, opem ferre queat, & ex prædictis, vitam, honorem ſeu gloriam & potentiam facere ſit potens. Hæc maximè cœperunt quando CHRISTVS à mortuis per gloriam Patris ſurrexit, in gloriam ſuam venit, ad cælos aſcendit, & Spiritum Sanctum demiſit, atque prædicare facit longè latéque Euangelium in mũdum vniuerſum. Vnde ſuo Euangelio, bonum nomen, bonam famam atque adeò ingentem gloriam Deo Patri inter homines parauit, vt agnouerint eum eſſe, qui conſeruat, & nutrit nos, qui peccata remittit. Hoc non præſtabat lex, quæ Deum iratum & damnatorem mõſtrabat. Vnde hæc fama de Deo citius auditores ad odium Dei quàm ad amorem inuitabat. At longè aliter hîc res habet: nimirum Filius prædicat Patrem per ſe placatum, mitem, miſericordem, & vitæ æternæ largitorẽ. Vnde nomen Dei nunc per CHRISTVM inter homines credentes bene audit. Dedit rurſus ſuũ Spiritũ CHRISTVS ad gloriam Patris. Eſt enim Spiritus officiũ, per prædicationẽ Euãgelii manifeſtare quãta & quàm magnifica Deus per Chriſtum nobis fecerit, nimirum quòd à peccato, morte, & poteſtate Satanæ nos liberauerit, & nos in ſuã gratiã ac tutelã ſuſceperit, & ſeſe omnino nobis impertiuerit. Orandũ itaque eſt vt Pater per Filium glorificetur, hoc eſt vt prædicatione Euangelii cognoſcatur, ſicuti vult & debet honorari, vt omnes erroneæ doctrinæ, peruerſi cultus Dei, & ſanctitatis

Filius quando à Patre glorificatus.

Lex iram operatur.

Chriſtus facdus Dei placati.

Spiritus officiũ.

ſpecie, omnes

ſpecie, omnes idololatriæ ſimul & atroces in Deum blaſphemiæ, omnes quibus hîc mundus ſcatet, aboleantur & deſinant, & ſolum IESV CHRISTI Euangelium luceat, & valeat. Hæc re vera indicant quali affectu CHRISTVS orârit ſui glorificationem, & quàm ex intimo mentis affectu precationem ſuam protulerit: cui dolet ſanctiſsimum Dei nomen tantis tenebris obſcuratũ eſſe, idémque ita crudeliter & nefariè blaſphemari, ac totum mundum in incredulitate & cæcitate mentis iacere, ita vt cito mori cupiat, malens omne contumeliarũ & pœnarum genus ſuſtinere, tantũmodo vt Pater glorificetur; & eius gloria in lucẽ proferatur. Iam, vt diximus, non glorificatur Pater, niſi & Filio glorificato mittatur Spiritus Sanctus, ſine quo neque verè prædicatur, neque creditur Euangelio. Oportet igitur CHRISTVM vadere ad Patrem, non alia via quàm per crucem. Quare CHRISTVS rogat hoc loco per crucem clarificari: ac ſi diceret, VT FILIVS TVVS CLARIFICET TE, id eſt vt per crucem meam propagetur gloria tua, adueniat regnum tuũ, auſpicer regnum nouum, & ſanctificetur nomen tuum. Obſerua: CHRISTVS non tantum pro ſe orat, ſed vt in omnibus & per omnes qui in ipſum credunt, clarificetur, & Patrem clarificet, dum nos ab iniuriis mundi nomine ipſius liberamur, cognoſcentes nos id beneficii (quo victores mundi & Satanæ euadimus) conſequutos eſſe à Patre per IESVM CHRISTVM.

Euangelium ſine Spiritu nõ verè prædicatur.
Chriſtus rogat per crucem glorificari.

Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam.

Diffuſius modum clarificationis quo Filius à Patre, & Pater à Filio glorificabitur, CHRISTVS explicat. Ingens gloria eſt CHRISTVM eſſe mediatorem ad Patrem, eſſe authorem vitæ æternæ, victorem & triumphatorem de Satana, de peccato, de morte, de condemnatione, de inferno: ſimiliter glorioſum eſt ipſum meruiſſe vt det vitam æternam credentibus. Patris gloria eſt quum electi & vocati à Patre ad æternam vitam, per Filii victoriam ſaluantur. Non opus erat Patri cuncta ſcienti, modum hunc ſubaperire, ſed quia CHRISTVS Pontifex eſt inquantum homo (quanuis Deus etiam natura ſit) ipſe vt Pontifex pro nobis Patrem alloquitur & orat, vt credamus eum & nunc propitiatorem eſſe pro peccatis noſtris. Oſtendit CHRISTVS ſe non Iudæorum ſolùm, ſed & omnium Gẽtium ſaluatorem, dum aperit quid ſibi Pater dederit, quare preces ſuas in vniuerſum mundum extendit. Hîc enim clarè videmus, ipſum ſui gratia non precari, vt claritatem penes ſe retineat, ſed nobis proſit & ſeruiat ad æternam vitam conſequendam. Rogans dixit, Pater glorifica Filium tuum, vt Filius tuus glorificet te: ſed quomodo id fiet? Rogo (inquit) vt SICVT DEDISTI mihi poteſtatem omnis carnis, id eſt quemadmodum conſtituiſti me non Iudæorum aut Gentium ſolùm, ſed communem totius generis humani ſaluatorem: ſic omne quod dediſti mihi, habeat vitam æternam, nihil ex grege mihi cõmiſſo pereat. Alludit hoc loco ad electionem ſeu vocationem eorum quos Pater ante mundi conſtitutionem in CHRISTO elegit, qui per CHRISTVM ſanctificandi & ſaluandi eſſent. Obſerua: quum dicitur DEDISTI EI poteſtatem aut aliquid huiuſmodi, tenaci memoria tenere debemus incarnationis diſpenſationem, vt non turbemur iſta audientes quæ iuxta CHRISTI humanitatem dicuntur. Accepit igitur poteſtatem omnis carnis (qua omnes homines hîc ſignificantur) quando vt homo princeps noſter conſtitutus eſt. Humilia enim de ſe propter ſerui formam aſſumptam dicit, qui tamen vere Deus eſt: ſicut & his verbis aperuit dicens, VT DET illis vitam æternam. Humile prius dixit, DEDISTI EI, vt homini: poſteà ſublime addidit, diuinitatem ſuam exprimendo, VT DET illis vitam æternam. Solius enim Dei eſt dare vitam, eámque æternam. Aut DEDISTI EI (ait Hilarius) per æternam generationem, naturam diuinam, per quam habet poteſtatem omnia continendi. Aduerte: Hic locus ſuauiſsimam nobis affert conſolationem, quum audimus quòd nos, qui in CHRISTVM credimus, & ipſius verbo adhæremus, illi ipſi ſumus, quos CHRISTO Pater propriæ poſſeſsionis inſtar dedit: & iam CHRISTVS curam noſtri ſuſcipit, vt nos tueatur & defendat, qui quò impenſius atque profundius nos à mundo oppreſſos viderit, eò vehemẽtius & fortius adiuuabit, & ad vitam æternam nos promouebit. Vnde citra intermiſsionem laudandus venit, & ei gratias agere debemus.

Chriſti gloria.
Gloria Patris eſt ſalus electorum.
Chriſtus vt Pontifex orat.
Chriſtus quid ſua oratione petiit.
Carnis nomine homines dicuntur.
Vita æterna Chriſto à Patre data.
Deo curæ ſumus.

Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM.

Occupatio eſt: Quia teſtatus eſt CHRISTVS, ſibi poteſtatem eſſe dandi ſuis vitam æternam, poſſet quiſpiam quærere, Qua tandem in re ſita eſt vita æterna, aut quomodo illam conſequimur? Præoccupat CHRISTVS, & reſpondens explicat quid

Articulorum fidei ſumma.

& quæ ratio ſit vitæ æternæ. Hic locus eſt ſummus & maximus articulus, imo potius fundamentum & petra in qua omnes reliqui noſtræ fidei articuli ſtare debẽt. Ideo Satanas illum impugnatum non finit, ſed omnes ſuas artes & aſtutias conuocat, omnimoda offendicula & ſectas concitat, vt illum quovis modo labefactatum ſubuertat. Quod & molitus eſt impius ille Arrius, ſuum errorem ex hoc loco fouens. Dicebat enim, Si Filius

Arrianæ hæreſis occaſio.

alloquens Patrem fatetur cognoſcendum Patrem ſolum verum Deum: & Pater ſolus eſt verus Deus, non eſt igitur Filius, verus Deus. Sed huic paucis ſatisfaciemus, ſi huius loci ſenſum in primis dixerimus, deinde particulas, & dictionis excluſiuæ naturam explicuerimus. Ego do his, quos mihi dediſti, vitam æternam, quæ ſita eſt in hoc, quo per fidem viuam cognoſcunt TE ſolum verum Deum. Quem TE? Qui miſiſti IESVM

Cognitione viua cognoſcẽdus Pater & Filius Cognoſcere. Vita æterna.

CHRISTVM. Vna viua cognitione cognoſcendus eſt Pater & Filius. Non ſufficit ad vitam æternã cognoſcere ſolum Deum, ſed etiam oportet cognoſcere Deum hominem. Miſſus enim IESVS CHRISTVS, Deus homo eſt. COGNOSCERE, hoc loco eſt fide viua ſtatuere & credere. Hæc vita æterna, quæ eſt viua cognitio Patris & Filii, incipit in hac vita, ſub ſpe certa, & manifeſtabitur clarius poſt hanc vitam, nimirum à facie ad faciem in omni perfectione ſine cruce & afflictione, cui in hac vita etiam habentes vitam æternam, ſubiecti ſumus. Iudæi & alii multi vnum Deum, vt putant, tan-

Chriſtus cognoſcẽdus Deus & homo.

tùm habent: ſed Deum non verè & perfectè cognoſcunt, quum IESVM CHRISTVM à Deo miſſum non cognoſcant. Ante Euãgelicam lucem, cognitionem quidem de Deo, ſed nondum perfectam habebant: ad quam modo Saluatoris doctrina conuocantur: vt diſcant non modò vnum eſſe verum Deum creatorem, verum etiam quia pariter & Filius creator eſt: in quo veluti in charactere incommutabili primitiuum, id eſt Pater inſpicitur, neceſſarium eſt ad vitam æternam etiam Filium à Patre miſſum cognoſcere, hoc eſt non ſufficit cognoſcere quia vnus ſolus verus Deus eſt: ſed quia & Pater eſt. Cuius autem Pater eſt, expoſuit, eius videlicet qui propter nos caro factus eſt, qui ad ſaluandum genus humanum à Patre miſſus eſt. Qui ergo vult verè Deum cognoſcere & ſyncerè, oportet per CHRISTVM ſui Spiritus (ſine quo omnis cognitio impura eſt) largitorem cognoſcat. Qui enim in Deum per CHRISTVM credit, is vere Deum agnoſcit: qui verò ſic Deum cognoſcit, habet vitam æternam. Proinde Deum nemo vidit vnquam, Vnigenitus ipſe enarrauit nobis. Nam Vnigenitus Filius, eſt ſplendor lucis Paternæ: lux autem in ſplendore agnoſcitur. Fundanda eſt igitur vera cognitio in CHRI-

Cognitionis veræ fundamentũ in Chriſto. Cognitionis Chriſti fœcunditas. Regula theologa.

STO miſſo: hoc enim cognito, cognoſcitur ſolus verus Deus Pater & Filius, ſimul & ſalutis noſtræ myſteriũ. Similiter habetur & Spiritus Sancti cognitio, de quo licet non fiat mentio, tamen quoties meminimus Patris & Filii, maxime in his quæ ad diuinitatis maieſtatem pertinent, cointelligitur Spiritus Sanctus, qui eſt nexus amborum. Præterea quum CHRISTVS ſolum Deum verum, Patrem appellauerit, ab hac gloria ſeipſum non ſeparauit: Filius enim in Patre eſt, & ex Patre: Eſt igitur Filius, verus & ſecundum naturam Deus, & ſolus in ſolo eſt. Nullus enim Deus verus eſt præter Trinitatem: quũ dii Gentium ſint dæmonia. Vnus ſolus verus Deus eſt Pater, & qui in ipſo & ex ipſo ſe-

Deus vnus.

cundum naturam eſt. Sunt indubiè Pater, Filius & Spiritus Sanctus, vnus verus Deus, vnũ natura: Pater à Filio non ſubſtantia, ſed ſubſiſtẽtia ſiue perſona diſtinguitur, ſimiliter & Spiritus Sanctus. Pater ſolus eſt verus Deus, Filius ſolus eſt verus Deus, Spiritus Sanctus ſolus eſt verus Deus, quia non ſunt tres dii. Noluerunt impii Arriani intelligere

Excluſiuæ dictionis natura.

quòd dictio excluſiua ſiue exceptiua iuncta dictioni perſonali (cuiuſmodi eſt Pater, Filius, Spiritus Sanctus) reſpectu eſſentialium (cuiuſmodi ſunt, Eſſe Deum, Eſſe ſapientem, Eſſe omnipotentem, & cætera.) tantummodo excludit ab eo quod aliud & diuerſum eſt, vt docent Doctores catholici. Iam quum ex fide conſtet, quòd nec Pater eſt diuerſum ſiue aliud à Filio, nec à Spiritu Sancto, conſequens eſt vt conſtanter & catholicè confiteamur has propoſitiones veriſsimas eſſe: Solus Pater eſt Deus, ſolus Filius eſt Deus, ſolus Spiritus Sanctus eſt Deus. Ad hæc vt Arrianorum cauillum reiiciamus, dicentium quòd ſophiſtica & logica eſt hæc noſtra gloſſa, & interpretatio de dictione excluſiua,

ne excluſiua , aut hinc faceſſant, ant conuictos ſe fateantur ex Matthæi capite 11, Nemo nouit Filium, niſi Pater. Si ex hoc quòd ſolus Pater nouit Filium, excludere oporteat quẽuis alium, etiam non diuerſum, operæpretium fuerit concedere, quòd Filius non nouit ſeipſum. Adhæc illic ſubiungitur, Neque Patrem quis nouit niſi Filius: ſimiliter inferretur, Ergo nec Pater nouit ſeipſum. Quare ab Arriana perfidia recedentes, cõſtanter aſſeuerabimus dictionem excluſiuam ſiue exceptiuam iunctam nomini perſonali reſpectu eſſentialis, non excludere ab alia perſona, ſed ab eo quod eſt aliud & diuerſum. Quo fit vt ſenſus huius aſſertionis, Solus Pater eſt Deus, ſit, Pater eſt verus Deus, & nihil diuerſum ſiue aliud à Patre eſt Deus: Similiter ſolus Filius eſt Deus. Senſus eſt, Filius eſt Deus, & nihil aliud à Filio eſt Deus. Rurſus ad hunc modum dicatur de Spiritu Sancto. Ad hæc Diuus Hilarius locum hunc interpretatus, ait, Non dixit abſolutè, Te ſolum Deum verum, ſed mox addidit, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM. Quaſi diceret, Vt cognoſcant te, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM, eſſe vnum, ſolum, & verum Deum. Obſerua, VERVM DEVM vocat, natura bonum, iuſtum & veracem, vt opponat contra falſos & mendaces Gentilium deos. Rogabit quiſpiam: Quomodo vna cognitio Patris & CHRISTI, eſt vita æterna? Reſpondeo: quia hæc ſola æternam ſalutem, iuſtitiam & gaudium affert iis qui eius participes facti ſunt. Nam quum Deus vt omnis boni fons & author verè agnoſcitur, dúmque per CHRISTVM certi ſumus, Deum nobis fauere, atque in hoc nos de mundo elegiſſe, vt ſibi nos per Spiritum ſuum ſimiles reddat, plene iuſtos & beatos, haud dubie corda noſtra viuunt ea fiducia & ſpe in Deũ, adeò vt quicquid orbis habet huic collatum, fumus & vmbra ſit: eóque amore Dei perfunduntur, vt nihil non moleſtum ſit, niſi quum ipſius gratia te id habere intelligas. Hæc fiducia confundi non poteſt. Vnde dum pii per Spiritum Sanctum, quo donati ſunt, indubitatò ſe filios Dei ſciunt, vt futuræ & beatæ vitæ arram, ita & guſtum aliquem habent, tenuem quidem, ſi plenæ beatitudini (quæ nos manet) conferas: ſed tamen tam magnum, vt præ eo leue ſit omnia vitæ præſentis, imò ipſam quoque vitam, morte & quibuſvis cruciatibus commutare. Hæc vita æterna dum hîc peregrinamur, imperfecta eſt ſicuti & cognitio: quam quum Dominus dederit, tandem perficiet conſummabitque. AETERNAM igitur iure dicimus, quæ hîc cœpta, tandem perficienda eſt, & finis neſcia. Porro hîc incipere oportet id, & per fidem cognoſcendum & comprehendẽdum eſt, quod in futura vita nobis hæreditandum & poſsidendum eſt. Hæc cognitio nihil aliud eſt quàm noſſe quid de Patre & CHRISTO ſentiendum ſit. De qua 2. Petri cap. 3. ſcribitur, Et creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri & ſaluatoris IESV CHRISTI: hoc eſt, Date operam, vt hoc vnicum veſtrum ſit ſtudium, vna veſtra cura & cogitatio, vt vnum CHRISTVM probe noſcere diſcatis, nec quiſquam veſtrum quærat aliquid præſtantius. Hæc enim eſt ſola noſtra ſapientia, quæ Chriſtiana ſcientia dicitur. Quare ſiquis rogauerit quid Chriſtiani ſciant aut doceant, nihil aliud reſpõdendũ eſt quàm vt CHRISTVS verè cognoſcatur à Patre miſſus. Hoc qui neque norit neque didicerit, aut exercuerit, is caueat ſe Chriſtianum profiteri, etiam ſi ad vnguem omnium poëtarum, oratorum & philoſophorum doctrinas nouerit. Totum id parabitur tibi in hoc verbo, QVEM MISISTI: quod qui verè intelligit, credit, & eam vitam æternam habet. Hoc (te rogo) expande & meditare, quare CHRISTVS venerit, & quid hîc in terris egerit: deſcendit de cælis, factus eſt homo vt conſummaret opus quod ipſe Pater mandauerat, nimirum vt peccata mundi in ſe trãsferret, & pro eis abolendis mortem obiret, Patris iram placaret, & vt per ſe in propria perſona mortem & diabolum ſuperaret, & nos ſibi vendicaret. Hos theſauros in hoc verbo, QVEM MISISTI, abſconditos, qui ex animo & fide viua amplexatur, vitam habet æternam. Porrò hic locus planè conuenit cum illo qui ſupra cap. 11. ſcribitur, Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum.

Deus cur verus dictus.

Cognitio vna quomodo dicitur vita æterna.

Vita æterna hîc cœpta.

Hæreditas hîc cœpta, cognoſcenda.

Chriſtiana ſcientia.

Cognitio vna quàm neceſſaria.

Vitam æternã habere.

Ego te clarificaui ſuper terram.

Dum hîc ageret IESVS CHRISTVS, & cum hominibus familiariter verſaretur, glorificauit Patrem, ipſius laudem & gloriam magnificè prædicando & extollendo: cuius rei teſtimonia paſsim habemus in Euangeliis. Illuſtre profectò nomen Patris reddidit, propagauit, illuſtrauit, & bonam de ipſo famam ſparſit verbo Euangelii. Vnde creden-

Pater quando à Filio glorificatus.

tes inuocant nunc Deum vt Patrem, vt fautorem, vt redemptorem & ſaluatorem. His nominibus ac titulis pii homines laudem Patris nunc decantant, hunc ſolum amãt, colunt & adorant, ad hunc gemitibus inenarrabilibus ſpirant, hunc ſolum commendant, & glorificant. Obſerua: quemadmodum CHRISTVS in terris toto ſuæ vitæ curriculo docebat, & glorificabatur ſe à Patre miſſum eſſe, & omnia ſua facta ac dicta, omnem vitam ſuam, præterea quicquid habet & poteſt, ſurſum ad Patrem retulit, & Patri aſsignauit: ita & Chriſtiani vita eſſe debet ſicut & CHRISTI conuerſationem hoc loco fuiſſe videmus, vt Deum vnicè laudet, illius gratiam & beneficia grato animo agnoſcat & imploret. Rurſus aduerte. Pater CHRISTVM per mortẽ & ignominiam glorificauit, qui ſi morte & cruce extinctus & inglorificatus manſiſſet, neque Patris gloria latius propagata fuiſſet, ſed cum CHRISTO interiiſſet. Quare Patris & Filii glõria inter ſe cõnexæ ſunt, ita vt in quo Pater Filiũ glorificat, ſe ipſũ glorificat: & quũ CHRISTVS glorificatus fuerit, tũ Pater quoque glorificatur. Eſt profectò vtraque cõmunicabilis glorificatio, & claritas qua Pater per Filium, & Filius per Patrem glorificandus eſt. Non abs re addidit SVPER TERRAM: in cælis enim glorificatus erat, & ab angelis adorabatur. Non ergo de gloria ſubſtantiæ eius coniuncta dicit, Ego te clarificaui: quam etſi à nemine laudetur, pleniſsimam habet: ſed quæ humano cultu exhibetur.

Chriſtiani vita qua ⟨l⟩ eſſe debet. *Chriſtus per mortem glorificatus.* *Gloria Patris & Filii nexus.*

Opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam.

Quaſi dicat: Meæ functioni & vocationi ſatisfeci: miniſterium enim prædicationis Euangelii fideliter & conſtanter abſolui: nec ſolùm prædicaui, verumetiam prædicationem miraculis confirmaui. Ad mandatum mihi erat, vt me omnibus probris & contumeliis in gratiam ſalutis hominum, onerarem, diros cruciatus paterer, & mortem lubens oppeterem in Patris gloriam: & hæc omnia, vt homines à morte, peccato, & Satana eriperentur, & vitam æternam haberent. Hæc omnia iuxta Patris beneplacitum abſolui. Loquitur CHRISTVS veluti in cruce morti proximus, & futurum tanquam iam factum, more Prophetarum pronuntiat.

Et nunc clarifica me tu Pater, apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus fieret, apud te.

Tam apertis verbis ſuam diuinitatem CHRISTVS declarat, vt nullus reliquatur Arrianis locus. Nam manifeſtè & ſignificanter dicit ſe habuiſſe claritatem, & glorioſum fuiſſe apud Patrem, priuſquam mundus fieret. Iam nihil potuit eſſe antequam mundus fieret, niſi Deus ſolus, quum inter Deum & mundum nullum ſit medium: aut ipſum creatorem aut creaturam eſſe oportet: ergo quum clarus eſſet apud Patrem, hoc eſt cum Patre antequam mundus eſſet conditus, neceſſariò concludendum ipſum eſſe Deum, & non excellentiſsimam quandam creaturam, quam iſti impii fingunt. Ego quidem opus quod dediſti mihi, ô chare Pater, conſummaui: occumbo & opprimor, atque vt omnium hominum ſceleratiſsimus (quem terra poſt hominum memoriam portauit) damnor. Ideo Pater declara & reuela gloriam meam, vt mundus audiat & dicat me tuum fuiſſe Filium ab æterno, intelligátque omnium rerum creatorem & adminiſtratorẽ, adeóque ſemper ſediſſe ab æterno ad Patris dexteram. Hanc notitiam niſi dediſſet Pater, nullus mortalium vnquã CHRISTI claritatem cognouiſſet aut explorauiſſet. Nam quis vnquam ſibi perſuaſiſſet CHRISTVM crucifixum, & præ omnibus hominibus humiliatum, verum & omnipotentem Deum eſſe, niſi reuelatore Spiritu Patris? Iam vero exaudita eſt hæc oratio, eiúſque virtus viget. Creditur enim & colitur CHRISTVS pro vero homine ex Virgine nato, & pro vero Filio Dei. Rogabis: Si CHRISTVS antequam mundus fieret, clarus erat apud Patrem: cur igitur rogat vt glorificetur? Reſpondeo: Rogat vt claritas & bona omnia ab æterno habita, quæ tẽpore ſuæ exinanitionis diſsimulauit, declarentur & manifeſtentur hominibus. Et quia nondum glorificata erat carnis natura, neque incorruptibilitáte fruebatur, neque regium thronum acceperat, rogans ait: CLARIFICA ME, hoc eſt humanam meam naturam: & ſubuehe eam in gloriam quam habebam antequam mundus conderetur. Non ſolùm propter ſe vt hominem homo rogat, ſed etiam propter omnes in ſe credentes, vt ipſi vna glorificentur, & fiant Filii Dei. Eò enim huc venit, & aliquantiſper ſe exinaniuit forma ſerui accepta, vt ex ſeruo Dominum, & ex homine Deum faceret: aut dici poteſt ad hunc modum,

Inter Deum & mundum nullũ eſt medium. *Arrianorum cõfutatio.*

Claritas Chriſti vnde cognita. *Oratio Chriſti exaudita.* *Chriſtus etiam ante mundũ glorioſus, cur rogat clarificari.*

Chriſtus quare huc venit.

CLARI-

CLARIFICA ME, id eſt fac notum hominibus, quòd tu me miſiſti in mundũ, vt per me mundus habeat vitam æternam: atque oſtende hominibus me rediturum ad gloriam meam, & ſeſſurum ad dexteram tuam, interceſſorem, interpellatorem, aduocatum, ſacerdotem, regem & paſtorem in æternum apud temetipſum. Quaſi dicat: per te glorificer, qui ſolus potes me glorificare claritate, quam habui, &c. dum oſtenderis quòd ſum tecum Deus, Filius tuus naturalis, tibi æqualis per omnia. Hãc CLARITATEM, id eſt omnia quæ ſemper cum Patre communia habuit, ad tempus diſsimulauit, ſed per reſurrectionem manifeſtauit, dum humanitas ad dexteram Patris conſcendit.

Chriſtum clarificari.

Manifeſtaui nomen tuum hominibus.

Clarius interpretatur CHRISTVS quòd dixerit ſe clarificaſſe Patrem, & opus ſuum conſummaſſe, exponens quomodo & quamobrem hoc factum ſit. MANIFESTAVI HOMINIBVS, id eſt homines per me & meam prædicationem cognouerunt & intellexerunt NOMEN TVVM, ſcilicet quo verè nominaris Pater meus, quod anteà ignorabatur: ídque feci manifeſtans gloriam tuam, voluntatem tuam, miſericordiam, remiſsionem peccatorum, bonitatem, iuſtitiam, redemptionem & ſaluationem, quàm ſis clemens, quòd in gratiam illos per me receperis, omnia peccata illis condonans, à morte & Satana illos liberans, in omnibus periculis & anguſtiis defendens, & opem ferens: ídque nulla ratione operum aut meritorum præhabita, ſed tantùm tua paterna bonitate per me Filium tuum, quem in mundum miſiſti. Ad Rom. cap. 5, Si enim quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius. & ad Titum, Non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſaluos nos fecit. Proinde quiſquis eſt qui hæc laudat & iactat, prædicat, credit & confitetur, is profectò Patrem glorioſum facit, atque eius nomen clarificat, & manifeſtum facit, vt ſciatur iuxta eius beneficentiam quomodo nominandus, & quis habendus, & quo pacto colendus ſit. Manifeſtus quidem erat Deus Iudæis: at prædicatione Euangelii vniuerſo orbi declaratus eſt. Ante CHRISTI aduentum cognouerunt Deũ, non vt Patrem, ſed vt opificem ſolum, quẽ Filius miſſus cum prædicatione tum miraculis notum fecit eſſe Patrem. Nam quũ ſe Filium Dei eſſe declarauit, manifeſtum eſt quòd ſimul demonſtrauit Deum fuiſſe ſibi Patrem.

Chriſtus quid hominibus manifeſtauit. Pater per Filiũ mũdo cognitus.

Quos dediſti mihi de mundo.

Iam cœpit CHRISTVS diſcernere inter hœdos & agnos, inter vocatos ſeu electos (qui pauci ſunt) & non electos. Quantum ad me attinet, omnibus manifeſtaui nomen tuum, ſed illam gloriam & nominis tui manifeſtationem nemo intelligere aut arripere poteſt, niſi hi quos afflatu tuo exemptos non de cælo, ſed A MVNDO (cui impuris affectibus ſeruiebant) tradidiſti MIHI, homini & mediatori: non enim poterãt mihi inſeri, niſi tua gratuita bonitas afflaſſet illorum animos, vt me audirent, & mihi obedirent. Suprà cap. 6, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit illum. Alii autẽ contemnunt, aut etiam offenduntur tuo nomine, & qua ſunt impietate præditi, etiam perſequũtur & blaſphemant: nam gloria tua & nomen tuum pugnat cum illorum prudentia & ſanctitate, & cum omnibus quæ illi magnifaciunt. Obſerua: noſtræ ſalutis quendam ordinem: Deus Pater elegit & vocauit nos in CHRISTO, vt eſſemus ſancti & ſalui. Deus Filius litatione ſui corpóris ſaluos nos fecit: Deus Spiritus Sanctus illuminat nos ad ſalutẽ noſtrã, certóſque nos facit de illa, & ad illam nos conſeruat. Rurſus aduerte, ſignũ quo quis ſe electum eſſe à Patre cognoſcit, eſt fides in CHRISTVM. Nam hæc eſt voluntas Patris, vt qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.

Electi Patrem per Chriſtum agnouerunt.

Salutis noſtræ ordo.

Electionis ſignũ.

Tui erant.

Hos electos condidiſti, quos huic negotio fidei (qua credunt in me) deſtinaras.

Et mihi eos dediſti.

Tu eos MIHI, mediatori, docendos, perficiendos & ſaluandos tradidiſti: hi mei ſunt. Nam qui verbum audit, cor & aures aperit, & manifeſtationem de Patre ſuſcipit, ille amplius ad mundum non pertinet, ſed meus eſt. Iam quum certum ſit quòd mei ſint, & ego illorũ Dominus, magiſter & Saluator ſum, tum illud quoque certũ eſt, quòd etiam tui ſint: nec tantũ iam tui ſunt, ſed fuêre tui ante mundi conſtitutionem, & per te ad me venerunt. Hæc ampliſsimam piis afferunt conſolationem, & noſtras infirmas ac trepidas leuant cõſcientias, animúmque noſtrum, (qui alioqui ſemper eſt in metu ac Deum exhorreſcit) fidenti audacia implent, quo gaudenter & audacter Deum aſpiciamus, & cum omni fiducia

Chriſto donati, ſunt electi.

Piorum conſolatio.

ad illum curſitemus,atque in conſpectu eius ſtare queamus. Nam his verbis omnis ira ſublata eſſe oſtenditur, & quicquid horrendum aut terribile in cælo & terra excogitari poteſt, deturbatur: apprehenditúrque hoc verbo, cælum apertum eſſe plenum omni gratia & benedictione ſuper nos. Vnde tollitur curioſitas illa & periculoſa illa tentatio de prædeſtinatione, qua non pauci ſemet diſcruciant, & excarnificant in tantum, vt parum abſint ab inſania. Tu autem ſcito & intelligito maiorem in terris non eſſe conſolationem, quàm eã quæ ex hoc loco habetur, nimirum quòd Dei es, & ad Deum ſpectas, ſi te in CHRISTO eſſe repereris. Reperis autem te in CHRISTO, ſi in CHRISTVM credis, ſi verbum Dei tibi placet, tuúmque cor erga ipſum ſuauiter effuſum eſt. Nam ſi CHRISTVS tibi amicus & dulcis eſt, téque conſolatur, tum ipſe Deus Pater te conſolatur. Ideò electus Dei es, & Deum iratum non habes, ſed tantùm paternam charitatem & gratiam per hæc opera teſtatam. In his perſeuera tanquam murus ahæneus, nihil aliud inculcare tibi ſinens, quàm verbum Dei, quo ſemper ipſius Dei voluntatem intelliges, & illi obtemperabis.

Prædeſtinationis tentatio quomodo tollenda.

Reperire ſe in Chriſto.

Chriſtianorum tutela.

Et ſermonem tuum ſeruauerunt.

Neque tua in illis benignitas (ait CHRISTVS) neque mea opera inanis fuit: nam crediderunt doctrinæ meæ, qua tuam voluntatem docui: & in hoc quòd diſcipuli mei ſunt, & me audiunt, audiunt & ſeruant non meum, ſed tuum verbum. Electi receperunt verbũ CHRISTI (quod humilitatis gratia, propter formam ſerui acceptam, dicit eſſe Patris) id eſt Euangelium, & in eo, ſiue in fide permanſerunt: reliqui verò excæcati ſunt. Ad hunc modum dictum eſt, Actorum cap. 13, Audientes autem Gentes, gauiſi ſunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Obſerua: magna eſt hæc cõſolatio, quum audimus nullum ex ore CHRISTI verbum prodiiſſe quod non ſit Patris noſtri cæleſtis, & tale quidem quòd ſuauiſſimè & amantiſſimè nos ad ſe vocat, & allicit.

Chriſti verbũ, Patris eſt.

Nunc cognouerũt, quia omnia quæ dediſti mihi, abs te ſunt.

Exceperunt Euangelium, & in eo permanſerunt: hoc enim cognitum & perſuaſum habent quod Iudæi credere noluerunt: quòd quicquid docui, quicquid geſſi, non eſt humanũ commentum, ſed ex te authore profectum, & tua virtute geſtum. Sciunt omnia abs te eſſe quæcunque ego habeo & facio, ago, & largior. Hoc eſt accipiunt vt à te data & donata, nec dubitãt ſe abs te electos eſſe, & ad me perductos. Nam quotquot mihi viua fide adhærent, & me audiunt, certi ſunt te ſibi Patrem & Deum eſſe clemẽtem & propitium: nam neque me audire poſſent, neque ſermonem meum ſeruare, niſi ipſe illis hoc cõceſſiſſes, & ad hoc elegiſſes. Ex his planè intelligimus hanc cognitionem eſſe rectam illam & claram lucem atque gloriam, qua detecta facie Deũ intuemur, ſine omni velamine ſeu tectorio, ſicut ſcribit Paulus 2. Corinth. cap. 3, Vſque in hodiernũ diem, idipſum velamen in lectione veteris Teſtamenti manet non reuelatum, quoniam in CHRISTO euacuatur: ſed vſque in hodiernum diem, quum legitur Moyſes, velamen poſitnm eſt ſnper cor eorum: quum autem conuerſi fuerint ad Dominum, auferetur velamen.

Electorum diuina à Patre per Chriſtum.

Quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis.

Interpretatur quid illud ſit qnod Pater ipſi dederit, nimirum Euangelium, qnod Filio à Patre demandatum eſt, vt vniuerſo orbi annuntiet. Hæc docent verbum externum, eſſe medium neceſſarium (vt ne quis id contemnat, dicens ſe ſolùm à Spiritu ſiue Scriptura & verbo pendêre) ad fidem. Hoc verbum quod CHRISTVS pronuntiabat, & auribus percipiebatur, CHRISTVS nominat Patris verbum quod cælitus ab ipſo accepit, & nobis attulit. Ac dicit illi eam ineſſe virtutem, & id fructus præſtare, vt per illud, Patris voluntatem & animum cognoſcant, & omnia quæ ad ipſorum ſalutem ſunt neceſſaria, in eo comprehenſa habeant: vt quæ ſequũtur, fuſius & clarius declarabunt. QVIA VERBA, &c. Quaſi dicat: Ideo pii & credentes cognouerunt omnia mea à te eſſe, quia ego ſic illos docui, & inſtitui, vt crederent & cognoſcerent omnia mea abs te eſſe, te eſſe authorem & perſonæ & doctrinæ & operum meorum. Nec aliud tradidi illis, quàm abs te tradẽdum acceperam. Quiſquis ergo fide verbum CHRISTI, id eſt Euangelium excepit, is verè cognoſcit CHRISTVM, qno cognito verè cognoſcitur Deus. Viua autem cognitio Patris & Filii per Spiritum Sanctum, eſt vita æterna. Obſerua: VERBA QVAE DEDISTI MIHI, id eſt quæ à te accepi dicenda & docenda, dedi eis. Non enim CHRISTVS omnem notitiam animæ ſuæ infuſam transfudit in diſcipulos, ſed eam ſolùm quæ eò data erat, vt prædicaretur.

Verbum Patris

Chriſtum verè cognoſcere.

Cognitio viua Patris & Filii. Vita æterna.

Et ipſi

Et ipſi acceperunt, & cognouerunt verè quia à te exiui.

Super vna re multa verba inſumit, vt infirmas recreet cõſcientias, & Patris animum ac charitatem nobis demonſtret, & nos ipſi per omnia fidentes faciat. Idem ſenſus horum verborum, qui & priorum. Verbum Dei ſeriò & ex animo acceptum, efficit vt cognoſcamus CHRISTVM à Deo exiiſſe: id eſt, Omnia quæcunque loquitur & facit CHRISTVS, ea ſunt Patris: eáque omnia ideo facit, vt nobis opẽ ferat. ET IPSI ACCEPERVNT & cognouerũt, id eſt credid:runt, certáque cognitione ſtatuerũt omnia mea à te eſſe, te eſſe authorẽ & perſonæ & doctrinæ & operũ meorum. Proculdubio hic locus à cauſa efficiẽte (quæ Deus Pater eſt) cõmendat perſonã, doctrinã & opera CHRISTI, docétque quàm nõ fuerit aduerſarius Dei, ſed impleat voluntatẽ Patris à quo exiit. QVIA A TE EXIVI, id eſt genuiſti me, & tecũ ſum Deus. Aut, A TE EXIVI, in mundũ, ſumendo formã ſerui.

Verbi recepti fructus.

Chriſtum exiiſſe à Patre.

Et crediderunt quia tu me miſiſti.

Clarius ſeipſum interpretatur CHRISTVS, & rhetorica expolitione declarat quod dixit, ET ipſi acceperunt, &c. Sermoni meo (quem Phariſæi ſpreuerunt) hi crediderunt, nimirum quòd à te exiui, id eſt QVOD TV ME MISISTI, hoc eſt, quòd abs te miſſus venerim in hunc mundum. Quaſi dicat: Hactenus tantũ in doctrina mea promouerũt, quòd perſuaſum habẽt me Meſſiam eſſe, tot ſeculis expectatum, quem tu ad ſalutem omniũ credentium miſiſti in mundum. Obſerua: Exitus & miſſio hæc, temporalis eſt, iuxta naturam humanam quam in tempore aſſumpſit Filius. Altero tamen verbo, EXIVI, oſtenditur exeuntis Filii authoritas, qui volẽs & lubens exiit, & in mundum venit, factus homo: Altero, MISISTI, authoritas Patris mittentis. Hactenus verbis vſus eſt præteritis, quaſi iam contigiſſent quæ pronuntiabat, quòd iam inchoata eſſent, & mox dum mitteretur Spiritus Sanctus, perficienda forent. Aut (vt diximus) tam certa erant, vt quod cœptum & futurum erat, factum eſſe dicatur. Qui loquendi modus apud Prophetas non eſt infrequens.

Chriſti exitus ſiue miſſio temporalis.

Idiotiſmus Prophetarum.

Ego pro eis rogo.

Poſteaquam CHRISTVS Patrem precatus eſt vt Pater ipſum glorificet, & multis verbis aperuit quomodo Patrem glorificauerit ſuis prædicationibus & operibus apud ſuos, ita vt verbum exceperint, & in eo multum promouerint, iam illos Patri commendat, rogans ne permittat eos in tentationem incidere, ſed liberet eos à malo, vt munus ſuum feliciter obeant. Quia (inquit) iuxta corporis familiarem conuictum eos relinquo, viciſſim illos tuæ bonitati commendo ſeruandos, ne deficiant, ſed ſemper in melius proficiant. Cui acceptum ferre debeant ſuam ſalutem, & cuius præſidiis niti debent, ſciunt. Ex te pendent: propterea, EGO, magiſter, ROGO PRO EIS, diſcipulis meis, quos è mundo ſubductos, tuos eſſe voluiſti, vt quòd in illis tua bonitate cœptum eſt, feliciter & perpetuum ſuccedat. Obſerua: Hanc in terris CHRISTVS orationem pro nobis fudit, vt declararet ſe fore æternum apud Patrem pro nobis Pontificem & interpellatorem. Vnde CHRISTVM rogare pro nobis, eſt vnum de præcipuis CHRISTI officiis. Ipſe enim hoſtia eſt, ipſe ſacerdos, ipſe mediator, ipſe agnus verus qui tollit peccata mũdi. Rurſus aduerte decorũ perſonæ CHRISTI, qui præceptor orat pro diſcipulis, ſimul & ipſius fidelitatem, qui quum ipſe tentatus eſt, nouit aliis ſuccurrere. Hebræo. cap. 2, In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur auxiliari. Item obſeruandum: CHRISTVS, qui Pontifex & mediator eſt, rogat quidem pro nobis vt homo, liberaliter autem vnà cum Deo Patre dona dignis diſtribuit: quod Paulus apertè docuit, dicens Rom. cap. 1. & 1. Corinth. 1, Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino IESV CHRISTO. Qui ergo vt homo rogat, is vt Deus diſtribuit.

Orationis Chriſti ſcopus.

Chriſti officiũ.

Chriſti decorũ.

Chriſtus vt homo rogat, vt Deus donat.

Non pro mundo.

Horrendum auditu eſt, quòd CHRISTVS non pro mundo roget: vnde mundus quotidie in extrema facinora, in mortem, infernum, adeóque æternam damnationem præceps ruit. Hic verò ſupplices rogemus, ne in hac turba reperiamur, pro qua CHRISTVS precari dedignatur. Ad huius loci cognitionem obſeruare debemus duas turbas, vnam, & illam puſillam, quæ verbum Dei habet, idémque exercere debet: alteram, magnam & numeroſam, quæ ſeruit peccato & iniuſtitiæ, perſequitur Euangelium, mactat CHRISTVM, explodit innocentes, eſt mancipium diaboli, ſtatuit priorem turbam opprimere, ac manibus pedibúſque ſtudet, quibus conſiliis quibúſve technis & inſidiis Euangelium delere queat, ac prorſus abolere. Hæc nobis apertè demonſtrant quid ſit MVNDVS, aut quis DE mũdo

Mundus ab oratione Chriſti excluſus.

Turba hominũ in mundo duæ.

Mũdus, & quis de mundo.

ſit,ſeu quis Non de mundo vocetur. Quum priore turba reponendos duxeris eos (qui tametſi adhuc in mundo ſint) tamen ad fidem conuertentur: priuſquam enim fidẽ excipiant, illos de mundo eſſe oportet: mox enim in ſequentibus dicitur, Non pro eis autem rogo tantùm, ſed pro iis qui credituri ſunt per ſermonem eorum, in me. Pro mundo itaque orare licet propter eos qui adhuc conuertendi ſunt. Sanctus enim Paulus re vera de mundo erat, quum Eccleſiam perſequeretur, & Chriſtianos vinctos Hieroſolymam perduceret, attamen Sanctus Stephanus rogabat pro eo, vt conuerteretur. Ita quoque CHRISTVS rogabat in cruce, Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Verum itaque eſt quod orat pro mundo, & non pro mundo. Quomodo hæc quadrant? Pro Chriſtianis & omnibus qui conuertendi ſunt rogat, vt in recta fide maneant, in ea proficiant ac pergant, neque ab ea deſciſcant, & qui nondum in ea ſunt, relicta priori vita, accedant. Hæc forma atque ratio rogandi pro mundo, nobis omnibus imitanda eſt. Quum Dominus etiam (Matthæi cap. 5.) pro inimicis nos orare docuerit, qui nos perſequuntur, & maledictis inceſſunt. Sed vt erat mundi ſtatus & omnes eius actiones & conſilia, quibus contra Euangelium turbulenter & furioſe tumultuari ſolet, nullo modo rogandum eſt vt talis inſania (quæ verè mundus dicitur) Deo placeat, aut tantam tyrannidem ſciens & prudens diſſimulet & permittat. Sed contrarium potius rogandum eſt, vt ipſius mundi furioſos conatus reprimat, & eius impia conſilia diſcutiat. Hæc oratio proprie non eſt contra perſonam inſtituta, ſed contra ipſius nefarios conatus & machinas, quibus verbum Dei auerſatur, & perſequitur. Exemplo erit Moſes, qui hoc contra Core, & eius factionem feciſſe legitur (Numeri cap. 16.) dum iracundia inflammatus, clamauit ad Dominum, Ne reſpicias ſacrificia eorum. Non eſt abſimile quod de Dauide legimus (2. Reg. cap. 15.) qui quum à filio ſuo è regno exterminatus eſſet, & conſiliarius eius ab eo ad filium deſciuiſſet, rogabat Dominum vt conſilium ipſius Achitoſel infatuaret, & irritum faceret. Frequentiſſima fuit huiuſmodi precatio Dauidis, in Pſalterio, contra perſequutores ſuos & inimicos. Colligamus ex his, CHRISTVM pro omnibus perſonis oraſſe quidem, ſimiliter & paſſum eſſe, ac quantum ad ſe attinebat, pro omnibus ſatisfeciſſe, adeò vt pro omnibus ſuffecerit ex ipſius munere & officio eum oratio tum ſatisfactio, licet ingratis & gratiam recuſantibus efficax non fuerit. Vnde mundus iuſto iudicio Dei in reprobum ſenſum traditus eſt, & ſuæ libidini ac manui derelictus. Vnde vt ſceleratè & præfractè viuit, ita horribili iudicio condemnatur. Quantum igitur ad perſonam attinet, rogabimus pro omnibus cum bonis & amicis, tum malis & inimicis: vt qui nos auerſantur & ſunt nobis inimici, conuertantur & amici fiant: ſin minus, vt illorum impia conſilia, technæ, machinæ & tyrannis nemini noceant, & citius perſona peſſum eat, quàm Euangelium & regnum CHRISTI. Proinde mundus Satanæ regnum recipit non CHRISTI, cuius verbo non credit: ſed totus dicatus eſt diabolo, cuius mancipium eſt. Mundi genius eſt vt vbicunque aliquid comminiſci poteſt aut excitare, contumelioſe & probroſiſſimè laceret verbum, inclementiſſimè & virulentiſſimè criminetur, crudeliſſimè perſequatur: vt omnibus CHRISTVM reddat exoſum. Et vbi tyrannide ſua nihil poteſt efficere, ibi tantæ eſt malitiæ, vt fugiat potius quàm audiat, nihil prorſus prætermittens quo acerbam & pluſquam ſæuientem iram ſuam in verbum & eius ſtudioſos effundat.

Rogandum pro mundo.

Rogandum, non pro mundo.

Christus pro omnibus rogauit & satisfecit.

Mundus damnatus.

Diaboli mancipium.

Mundi genius.

Sed pro his quos dediſti mihi.

Peruenuſta eſt hæc quædam verborum repetitio, qua vtitur, vt indiuulſius hæc animis noſtris adhæreant: Quia pro mundo & omnibus eius impiis conatibus & aſſeclis rogare non poſſum: tui enim non ſunt, qui odio & inſectatione perſequuntur eos QVOS DEDISTI mihi, id eſt pios, ſeruandos, & retinendos. Rogo PRO HIS, id eſt omnibus piis, vt à malo ſerues & liberes eos. Alludit ad id quod ſcribitur Pſalmo 2, Poſtula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem & poſſeſſionem terminos terræ.

Quia tui ſunt.

AEtiologica occupatio, ne quis putaret pios ſolũ ad CHRISTVM pertinere, ait, Tradidiſti quidem mihi illos, & meos eſſe voluiſti: tibi illos commendo vt tuos, quia tu vocaſti & elegiſti illos ad ſalutem, & vt perpetuo tuos eſſe velis. Rogo quemadmodum ego perpetuo tuus ſum, & aduerſus Satanæ dolos & inſidias tuti eſſe non poſſunt niſi tuo perpetuo præſidio, rogo igitur pro eis, quia tua ſunt hæreditas & poſſeſſio, quam poſtulaui à te, & dediſti mihi: illi ſunt mihi curæ, & me ſollicitant vt illos liberem, & me tibi pro ipſis offeram. Obſerua: Pios cum ad Patrem tum ad CHRISTVM ſpectare: ad Patrem quidem pertinent, nomine vocationis & electionis ad ſalutem: ad CHRISTVM verò, quia eos

Pii ad Patrem & Christum spectant.

ſaluos

ſaluos fecit ac redemit: ad Spiritum Sanctum attinent,quia ipſos illuminauit, & donis ſuis afflauit.Rurſus aduerte:verbo DEDISTI, ſignificat pios quoque eſſe Patris.Nam qui eſt CHRISTI,ille quoque Patris eſt,illi autem ſunt CHRISTI,ſicut ipſe teſtatur,qui verbum ab ipſo accipiunt & ſeruant,hoc eſt qui fide viua ipſum amplexantur . Et hoc eſt certiſſimum ſignum quo agnoſcimus nos à Patre ipſi CHRISTO donatos, Spiritu CHRISTI afflatos, & eſſe filios Dei : ſiquidem nemo verbum Dei ex animo excipit & ſeruat illud,quin Filius Dei ſiue natus ex Deo fuerit.

Signum quo agnoſcimus nos eſſe filios Dei.

Et mea omnia tua ſunt:& tua mea ſunt.

Apertè docet omnia Patris & Filii communia eſſe , nihilque proprium & priuatum eſſe Patris,quod non ſit Filii . Quia inquit, rerum omnium communio eſt inter nos, ideo omnes pii ſunt mei,quia ſunt tui : Quicquid enim meũ eſt,idẽ & tuum eſt:quicquid tuum eſt,idem eſt & meum . Ingens eſt hæc piorum conſolatio audientium ſe ad Patrem & Filium pertinere: vnde ſeipſos conſolantes, argumentantur ad hunc modum : Pii,& qui fide viua CHRISTO adhærent, ad Patrem & Filium ſimul ſpectant : ergo piorum curam Pater & Filius ſimul agunt . Obſerua . Hanc ſententiam non intelligamus ſolùm de eo quòd Pater ipſi in terris dedit , ſed de vna quoque illa diuina eſſentia , quæ ipſi cum Patre communis eſt.Et hoc verbo,OMNIA, complectitur quæcunque Parer poſſidet,æternam & omnipotentem eſſentiam,vitam, veriratem, iuſtitiam,&c. Hoc eſt apertè declarat & fatetur CHRISTVS ſe Deum verum eſſe : Verbo enim OMNIA, nihil excludit. Vnde videtur mihi CHRISTVS eſſe Patris ταμιεῖον, id eſt repoſitorium pecuniarum̃ Domini , & gazophylacium in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi , Coloſſen.cap.2. Nam vt Pater omnipotens eſt,ita & Filius : vt Pater in ſemetipſo vitam habet,ita & Filio dedit in ſemetipſo vitam habere . Quare hæc dum audimus,n[illegible] commonefaciunt vt apud CHRISTVM & in CHRISTO maneamus (manebimus autem ſi fide vina illi indiuulſè adhæſerimus) atque credamus Deum omnia per ipſum loqui , operari & largiri : & in CHRISTO cum omnia verba tum opera Dei eſſe quærenda . Quo vis pacto CHRISTVS erga te ſe gerit ac tecum agit promittendo, pelliciendo, conſolando, portando, donando,ea certè omnia Pater facit. Nam vt ſuprà cap.15.ſcriptum eſt, Quæcunque enim Pater fecerit,hæc & Filius ſimiliter facit. Et vt vno & altero verbo dicam, nihil videre,nihil audire in CHRISTO potes,niſi vnà quoque Patrem audias & videas. Hæc proculdubio nos docent non eſſe quærendum Deum in ſua maieſtate extra CHRISTVM : in CHRISTO enim eſt Deus vbi vbi fuerit CHRISTVS . Siue ergo ſeipſum ſuo verbo nobis oſtenderit CHRISTVS,ſiue iacere in cunis,ſiue in gremio Virginis, ſiue in templo, ſiue in cruce pendere,ſiue alibi:ibi,id eſt in CHRISTO,vult eſſe Deus. Quicquid ex Deo deſyderauerimus,id in CHRISTO quæramus. Ad hunc modũ fecit diuus Paulus 1. Corinth. cap.2.dicens , Et ego qnum veniſſem ad vos fratres , veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ , annuntians vobis teſtimonium CHRISTI. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos,niſi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum.

Conſolatio piorum.

Chriſtus eſt theſauri Patris repoſitorium.

Deus omnia per Chriſtum operatur.

Deus quærendus per Chriſtum.

Et clarificatus ſum in eis.

Quaſi dicat: Quia ex hoc mũdo(in quo ignominioſiſſime obſcuror,nec ſum in aliquo reſpectu: oculis enim rationis & carnalibus me mundus intuetur : ideo ille me tantùm ærumnoſum & miſerum hominem videt, & vt ſummè contemptum & maledictum abiicit) ad te tranſeo, ô Pater, & hi, pro quibus rogo, & quos tibi commendo, manebunt in mundo : clarificabunt me,hoc eſt claram & perſpicuam mei habebunt cognitionem: & triumphum meum ſuper mortem , peccatum , infernum & Satanam toto orbi annuntiabunt: quorum prædicatione cognoſcar ſaluator mundi & redemptor . Prædicabunt me (qui hîc triginta tres annos inglorius & blaſphemiis impetitus vixi , & ignominioſiſſima tandem morte condemnor) huc à te miſſum eſſe,& omnia mea tua eſſe: vnde apud homines celebris erit fama mea : & quemadmodum tu mea doctrina glorificatus es, ita ego per horum credulitatem & prædicationem glorificabor . Hi enim quodammodo ſuccedent in vices meas , ac me ſubducto è terris , nomen vtriuſque noſtrum per vniuerſum orbem celebrabunt.Functus ſum prædicationis meæ munere,in quod iſti ſuccedent,proponentes me pro vero Filio tuo , próque æterno & vero Deo ac domino totius mundi & triumphatore ſupra mortem,infernum,ac Satanam. Et quotquot in me credent,vitam conſequentur æternam . Magna & ingens eſt hæc piorum conſolatio & honor non modicus , dum audiunt CHRISTVM velle glorificari in nobis , re vera non eſt hic honor nobis cum totius orbis terrarum opibus atque dignitate permutandus, quod per imbecillitatem carnis & ſangui-

Chriſtus in apoſtolis clarificatus.

Hebraica phraſi.

nis noſtri glorificari velit CHRISTVS. Obſerua: Phraſi Hebraica dictum eſt CLARIFICATVS SVM, pro Clarificabor.

Et iam non ſum in mundo,& hi in mundo ſunt.

Eſſe in mundo. *Non eſſe in mundo.* *Peripſema mundi.*

Cauſas adducit CHRISTVS propter quas roget Patrem pro ſuis diſcipulis: nempe propter neceſſitatẽ & imminentia pericula. Quum ait, ET IAM non ſum in mũdo, loquitur vt is cui iam emigrandum eſt,& moriendum, quíque iam totus à mundo ſegregatus eſt. ESSE IN MVNDO dicitur, in hoc externo & ſenſibili ſtatu eſſe, hoc eſt hac vita frui, qua mundus fruitur, quæ vita naturalis dicitur, in qua edimus, bibimus, dormimus, laboramus, procurationem familiæ ſubimus: breuiter in qua mũdo vtimur,& omnibus huius vitæ neceſſitatibus. Contrà verò, illi dicuntur NON ESSE IN MVNDO, qui ab his omnibus iam enumeratis ſubſtracti ſunt & ſeparati, ita vt nõ opus habeant, nec fruantur corporali vita, quæ cibo & potu,& cæteris neceſſariis ſuſtentanda eſt. Et iam quum inſtet hora mortis meæ, & iam tollar de mundo, & ferar à meis diſcipulis,& interim manent diſcipuli mei in mundo, hac corporali vita viuentes, neceſſarium eſt pro eis rogem, vt ſolatia habeant. Obſerua: IAM non ſum de mundo. Quaſi diceret: Hora nunc imminet vt per mortem tollar è mundo: ET HI ſunt in mundo. Quaſi dicat: Hi manent multis mundi periculis expoſiti, manent peripſema mundi.

Ego ad te venio.

Ego per crucem & mortem in bonum mihi & diſcipulis meis ad te venio,& ſubducor: ego ſubſtraho & alieno me ab omni corporalium rerum vſu, ad te auſpicaturus regnum nouum, in quod omnes in me credentes ſubducam: tibi conregnaturus, ad cælos aſcendam. His verbis explicat potentiam ſuam, qua ſeipſum à mortuis excitauit: non enim permanſit in inferno, qui ad dexteram Patris conſcendit. Hæc valde pios conſolantur, quum certò ſtatuant CHRISTVM ad Patrem abiiſſe, & eum nunc ſedere ad dexteram Dei Patris, intercesſſorem & interpellatorem, imo defenſorem & protectorem ipſorum.

Pater ſancte, ſerua eos.

Orationis Christi ſcopus.

Explicat his verbis quid precetur, nempe pro diſcipulis ſuis,& ſic in genere pro omnibus piis, vt confirmentur contra ſcandala crucis,& ne magnitudine crucis ſuccũbant,& ab Euangelio deficiant. Quia mox (inquit) relinquo mundum,& hi loco meo manent, adhuc in mundo ſparſuri per vniuerſas orbis nationes quod à me didicerunt: perſequutionem patientur à mundo propter Euangelium. O PATER: captat beneuolentiam à perſona Patris. SANCTE, qui natura ſanctus ac purus es,& alios ſanctos facis. SERVA EOS, id eſt ne ſinas eos incidere in tentationẽ, ſed libera eos à malo. Hæc vox, PATER SANCTE, è maximis flãmis ardentiſſimi pectoris proficiſcitur. Quaſi dicat: O Pater chariſſime, quia ego præuideo varias ſectas, errores & ſeductiones: multos itẽ Nerones & Phalarides, tyrannos cruentiſſimos, qui conabuntur extinguere Euangelium, interficere, delere,& prorſus in nihilũ reddere, quos in mundo loco meo relinquo, SERVA eos, vt in tuo ſancto verbo,& puro Euãgelio perſeuerẽt, quo & ipſi ſancti fiunt, nec ab eo deſciſcãt: niſi enim eos ſeruaueris, de illorũ ſalute actum eſt. Et quemadmodum à tuis præſcriptis nuſquam diſceſſi, ſed per omnia tibi obſequutus ſum & obediui, ita & horũ doctrina, nuſquam à mea diſſentiat. Sic enim glorificabitur nomen noſtrũ per illos. Hæc nũquam ex animis noſtris excidãt, vt vel in mediis ipſis periculis ſubſiſtamus, innixi precibus CHRISTI, quo cum licebit ex animo rogare Patrem, dicentes, Sancte Pater, largire quæſumus,& præſta vt in verbo tuo cõſtanter perſeueremus, ne aduerſarius & eius aſſeclæ nos obruant, ſed conſtanter perſeueremus in verbo tuo, nihil dubitantes de Euangelio, perſona & doctrina Filii tui, quem huc noſtræ ſalutis gratia miſiſti. Hac oratione glorificamus & Patrem & Filium.

Afflictionũ antidotum. *Oratio qua Patrem & Filium glorificamus.*

In nomine tuo.

Nomen Dei, propugnaculũ aduerſus Satanã. *Nomen à re cognitum.* *cognobilis* *Chriſti nomen.*

Fortiſſimum propugnaculum aduerſus omnia mundi & Satanæ iacula, eſt NOMEN DEI, quod hoc loco dicitur verbũ, potẽtia, miſericordia, ſalus. Quemadmodum à proprio ſuo nomine res ſeſe indicat & cognoſcitur, ita & Deus verbo cognoſcitur, ideo verbum eſt nomẽ Dei. ſuprà cap. 1, Nemo Deũ vidit vnquã. Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris (eſt enim verbum Patris) ipſe enarrauit vobis. Potentia eius ex viſibilibus cognoſcitur. Rom. cap. 1, Inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur. Eſt miſericordia & ſalus qui ſe nobis vt talẽ cognobilẽ exhibuit. Iam IESVS CHRISTVS eſt Dei verbũ, potẽtia, miſericordia,& ſalus. Eſt igitur IESVS CHRISTVS nomen illud Dei in quo ſeruãtur Apo-

ſtoli,

ſtoli,imo per quod omnes credẽtes ſeruantur. Act.cap.4, Notũ ſit omnibus vobis, & omni plebi Iſrael,quia in nomine Domini noſtri IESV CHRISTI Nazaræni quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, in hoc iſte aſtat coram vobis ſanus. Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus,qui factus eſt in caput anguli:& non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomẽ eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Petit itaque CHRISTVS,vt Pater Apoſtolos ſuo nomine ſeruet:& dicit ſe illos quoque ipſius nomine ſeruaſſe. Eandem ergo videmus Patris & Filii eſſe virtutem: quod enim dicit NOMINE TVO, perinde eſt atque tua virtute,tua potentia.

Quos dediſti mihi.

Antè citata verba hìc iterum repetit, pro incredibili omnium conſolatione, qui ipſius verbum libenter & cupidè audiunt & ſuſcipiunt. A Patre donati ſumus erudiendi CHRISTO,adeò vt ipſe ſolus magiſter,& caput noſtrum ſit. Maneamus igitur diſcipuli tãti præceptoris qui eſt IESVS CHRISTVS Filius Dei,à Patre in mundũ miſſus, vt cognoſcamus ab ipſo Deo eò nos eſſe perductos,vt CHRISTVM audiamus:& noſtram ſalutem in manu eius ſitam eſſe, & in ipſo ſolo quærendam ſciamus. Videtur itaque ad hunc modum dicere Dominus, Quum illos eò mihi tradideris,vt mei diſcipuli fierent,& ad veritatem ac ſanctimoniã vitæque puritatẽ vocarẽtur,præſta quoque Pater, vt in mea doctrina cõſeruẽtur,ne aliqua labefactentur erronea labe,aut à quoquam Antichriſtiano prophanentur.

Vt ſint vnum ſicut & nos.

IESVS CHRISTVS præuidens eos qui verbum ſuum audire cœperint, in tãta diſcrimina & pericula vẽturos per quæ à verbo excepto abripi poſſint (Nam vbicũque Satanas videt aliquos ad CHRISTI ſcholas & auditorium accedere,mox percitus indicibili modo furit,bacchatúrque,omnes irarũ effundens habenas,omnibus viribus reſiſtens & repugnans,nullũ ante oppugnãdi finem faciẽs,quàm illos à CHRISTO ad ſe defeciſſe fecerit, & in ſuam partẽ retraxerit) precatur Patrẽ vt defendat & cõſeruet eos per nomẽ ſuum, ne diſpergantur,& alius alio diripiãtur,ſed maneant vnũ indiuiſi. Quum audis SICVT ET NOS, non intelligas Chriſtianos vnũ eſſe debere, ſicut ipſe & Pater vnũ ſunt,quorũ vna eſt ſubſtantia & eadẽ natura. Siquidem inter nos nõ poſſumus habere vnam & eandem naturã & eſſentiã:cuique enim noſtrũ ſua peculiaris natura eſt,hoc eſt corpus & anima pro ſeipſo. Sed his verbis, VT SINT VNVM, ſignificari voluit,vt cõcordes ſimus,eadẽ mẽte & ſententia,omnéſque ſimus eiuſdẽ & vnius fidei,charitatis,intellectus & ſenſus. Vt qui vnum CHRISTVM,vnũ Spiritũ,& vnã fidẽ habeamus, etſi in vno quoque diſcrimen ſit pro ratione cuiuſque officii & externi operis. Aut vt expreſſius proferã,hoc loco CHRISTVS rogat, vt Chriſtiani & pii omnes SINT VNVM, id eſt vna res,quam neque videmus,neque palpamus,ſed quam credimus. Et, SINT VNVM,hoc eſt vna res ſiue vna quædam eſſentialis gratia & communio. Hoc eſt quod Paulus 1.Corinth.cap.10.& 12.ſcribit:& aliis item locis dicit, nos Chriſtianos vnũ corpus eſſe: vt quemadmodũ corpus vna res eſt & dicitur,ita omnes Chriſtiani vnũ corpus eſſe dicũtur. Atque ſicut omnia mẽbra pariter vna res, hoc eſt vnũ corpus ſunt, ita vt quum vnũ aliquod mẽbrum extra corpus fuerit, illud amplius nõ eſt vnũ cum corpore,nec vnius cum illo eſſentiæ, ſed propriũ corpus dicitur:quandiu autẽ ſimul manſerint,vnum corpus eſſe dicuntur,nec vllum diſcrimen eſt aut ſeparatio aliqua eſſentiæ:ſiquidẽ pes,ſi de corpore fuerit abſciſſus,nõ eſt vnũ amplius cum corpore,ſed os quod abiicitur: ſin autẽ in corpore manſerit,tum verum eſt dicere quod eſt vnum cum corpore. Ad hunc modũ intelligendus eſt hic locus, Pios omnes & Chriſtianos ita conglutinatos eſſe oportere, vt prorſus ſint vna res,& quædam volũtaria vnio in charitate, quæ naturalis quædam imago vnitatis in Patre & Filio videatur eſſe. Ab hac vnitate, Chriſtianitas dicta eſt cõmunio ſanctorũ,in qua omnes ſancti ſeu Chriſtiani ſunt vna multitudo & vnũ corpus,cuius caput CHRISTVS. Vt cõſeruaretur hæc vnitas & Chriſtianitas in pietatis atque ſanctificationis integritate,rogat hoc loco CHRISTVS: quod & factum eſſe legimus Act.cap.4, Multitudinis autẽ credentiũ erat cor vnũ & anima vna: nec quiſquam eorũ quæ poſſidebat,aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Hoc eſt quod etiã Paulus ſcripſit 1.Corinth.cap.12, Corpus vnũ & Spiritus vnus. Nam etſi multi ſimus,vnum tamẽ corpus in CHRISTO ſumus. Omnes enim vno pane participamus & omnes vno CHRISTI Spiritu peructi ſumus. Proinde piis & in CHRISTVM credẽtibus ſuauiſſimã hæc adferũt cõſolationẽ,nimirũ quòd nos omnes qui verbo cõſtanti fiducia innitimur, membra vnius corporis ſumus,vnũ ſumus in CHRISTO,de corpore, coſta,& ſanguine eius formati,longe perfectius quàm Eua ex Adamo. Vnde hæc eſt fiducia

Chriſtiani quomodo vnum in Deo.

Simile.

Vnitas Chriſtianorum.

Chriſtiani mẽbra vnius corporis.

& impēdiò ſuauis cōſolatio, quam habet Chriſtianus: quòd ſi à Satana impugnetur, certus eſt ſe non ſolùm impugnari vt digitū aut aliud aliquod membrū, ſed totū corpus, hoc eſt omnes Chriſtianos in mūdo vniuerſo, atque adeò ipſum Deum & CHRISTVM nō aliter atque in corpore noſtro, in quo ſi minimus pedis digitus læſus fuerit, ilico totū corpus exilit, facies cōtrahitur, oculi toruè vident, naſus plicatur, manus approperāt, nec vllum membrum eſt quod cum læſo nō afficiatur.

Chriſtianæ vnitatis proprietas.

Siquidē iſte eſt huius vnitatis genius, ne qua pars ſibi ſoli viuat nec cæterarū omniū. Omnes mutuo ſibi inſeruiunt. Ad hunc modū vbi vel leuiſſimum membrū Chriſtianorū affligitur, mox totum corpus ſentit, & cōmouetur omnibus mēbris accurrētibus, condolētibus, & clamātibus: quorū voces & clamorē deinceps audit & ſentit etiā CHRISTVS, caput noſtrū.

Chriſtus ſui cōpatitur.

Diſſimulabit quidē fortè aliquantiſper dolorē, ſemet reprimens: ſed vbi frontē ſemel cōtraxerit & corrugauerit, profectò nō iocabitur. Nam vt ferre non poſſumus iocos & contrectationem cum vel modica pupillæ oculi læſione: ſic nec ſuſtinere poteſt CHRISTVS vnius noſtrū læſionem (quæ ſingularis eſt cōtra aduerſarios conſolatio) quin dicat nobis læſis, pupillam oculi ſui eſſe tactam, eámque ſibi iniuriā illatam eſſe.

Chriſtus ſuos vt pupillam oculi ſeruat.

Hoc promiſit, & idē exemplo docuit. Promiſit quidē per Zachariā Prophetam cap. 2, Qui tetigerit vos, tangit pupillā oculi mei. Exemplū autem huius rei elegātiſſimum hiſtoria de diuo Paulo nobis exhibet, quum Chriſtianos perſequeretur, & in necem beati Stephani cōſenſiſſet, putans ſe digitū auulſiſſe. Ad hæc CHRISTVS de cælo clamās non dixit, Saule, cur digitū meū preſſiſti? aut, cur meos perſequeris? ſed ita: Saule Saule, quid me perſequeris? Durū eſt tibi contra ſtimulū calcitrare. En clamat CHRISTVS, tanquam ipſius perſonā perſequeretur Saulus. Cur ita? ideo quòd nullū membrū corporis tāgi poteſt non ſentiēte capite, imo omnium primū ſentiente.

Caput ſenſus omnis origo.

Nam à capite omnis vis (qua corpus ſentit) oritur, venit & manat. Hoc habeant Chriſtiani pro ſingulari cōſolatione contra ipſorū aduerſarios, qua certò ſtatuere poſſunt, quòd quum à Satana impugnātur, aut à mundo torquentur & affliguntur, ſoli non patiātur, ſed omnes Chriſtiani in terris: adhæc etiā omnes angeli in cælis: atque adeò ipſe CHRISTVS & Pater cæleſtis vnà cum illis compatiuntur & cōdolent tolerātes.

Pii in afflictione ſoli non patiuntur.

Chriſtianorum vnitas.

Hæc eſt illa vnitas Chriſtianorū, pro qua hoc loco rogat CHRISTVS, vt ſint vnū: ad quam non venitur, & in eam non cōſeruamur, niſi per nomen ſuum nos ſeruet, & in verbo quod à CHRISTO accepimus, māſerimus: quo veluti vno vinculo cōſtringimur, vt omnes ſub vno capite maneamus, & illi ſoli adhæreſcamus, nihílque quæramus ſanctitatis & iuſtitiæ, niſi in ſolo IESV CHRISTO.

Vinculum Chriſtianorum.

Orationis Chriſti ſumma.

Sūma horū: Rogat CHRISTVS vt omnes quos ſibi dedit Pater, ſint vna res, & permaneant in charitatis vnitate. Nos autem ita per verbum & fidem viuam adhæremus CHRISTO, vt ſimus vnū cum illo, & quicquid habuerit, noſtrū ſit: eóque nobis eſt affectus, vt quicquid nobis acciderit, ſibi quoque accidiſſe putet: de nobis ita ſollicitus, ac curā noſtri ſeduló agēs, vt neque mūdus neque Satanas nobis incōmodare poſſint. Quæ enim potētia vlla in terris eſſe poteſt, quæ contra hanc Chriſtianorū vnitatē valeat? Nulla. Quāquam interim diabolus omnes neruos & impios conatus, ſed fruſtra rendat, vt hoc charitatis vinculū diſrūpat, ac nequitia & aſtutia ſua nos à verbo auellat. In verbo igitur fortiſſima turris, & ſingularis illa vnitas ſubſiſtit, extra quòd nihil præter ſciſmata, diſſidia, & ſectas reperias.

Chriſtianorum vnitas inexpugnabilis.

Hæc vnitas graphicè à Paulo depicta eſt, Rom. cap. 12. & 2. Corinth. 12. & Epheſ. cap. 4, In eo vtique ſita, vt idem Spiritus omnes huc agat, vt quiſque pro ſua portione & virili gloriā Dei in electis promoueat, donec omnes perueniāt in vnitatē fidei, & agnitionis Filii Dei, in virū perfectū ætatis plenitudinis Chriſti.

Vnitatis Chriſtianæ deſcriptio.

Quum eſſem cum eis, ſeruabam eos in nomine tuo.

Patris tutela pro eccleſia.

Chriſti conſtans ſtudiū erga ſuā eccleſiam.

Oſtendit CHRISTVS neceſſitatē tutelæ Patris pro ſuis diſcipulis à ſuo abitu, & abſentia ab hoc mūdo. Hactenus (inquit) & quādiu cum illis egi, & me audiuerūt, viderūt, & mecū corporaliter cōuerſati ſunt. Ego eos SERVAVI, virtute nō humana, ſed IN NOMINE TVO, id eſt potentia verbi tui ſtudui illos ſeruare docendo, monendo, inſtando, conſolando, adhortando & modis omnibus inſtituendo, nequa ratione à puritate & cognitione verbi ſeducerentur. Iam verò quum diſcipuli mei priuentur mea præſentia & conuerſatione corporali (nam ego ad te vado) supereſt vt tu illorum ſeruandorum curam in te recipias, quo in verbo perſeuerent, ſicut incœperunt. Obſerua: Præſentiam CHRISTI eſſe cauſam gaudii & conſolationis: abſentiam verò eius, eſſe cauſam crucis & triſtitiæ.

Chriſtus ſuos cōmendat Patri.

Præſentia Chriſti virtus.

Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui: & nemo ex his periit, niſi filius perditionis.

Mihi abs te cōcreditos hactenus verbo Euāgelii cōfirmaui & ſeruaui, ne falſa doctrina

& ſanctimonia

& ſanctimonia qnaterentur & deciperentur. Hos traditos bona fide cuſtodiui, neque quiſquam ex hoc contubernio periit, niſi Iudas Iſcariotes, ille filius perditionis: de cuius defectione antea Scriptura teſtata eſt. Qui licet mecũ viueret, meus tamen non erat, ſed ad perditionem pertinebat, quam ipſe ſibi ſuopte vitio, volens accerſiuit. Nam nunquam ex animo mihi adhæſit, nec ſeriò verbũ meum amplexus eſt: ſed ideo ſectabatur me, qud apnd me & ſub nominis mei prætextu diuitias ſibi cumularet, ea tamen ſanctitatis ſimulatione & fuco, vt eius nequitiam & dolos nullus diſcipulorũ ſenſerit. Iam verò quum hinc ſubducturus ſim præſentiam meam corporalem, & ad te vadam, tuæ fidei ipſos cõmitto, & eoſdem reſigno in manũ tuam, vt ab omnibus malis protegantur. Non quòd abeam vt relinqnam ipſos in æternũ, ſed vt meo abitu impleam ipſorum gaudinm ac deſyderiũ. Obſerua: Si CHRISTVS antequam ad Patrẽ abiiſſet & Spiritũ ſuum miſiſſet, ſuos cuſtodiuit: quanto magis nnnc ipſos per mortem & reſurrectionem ſuam iuſtificatos cuſtodit? Nnnc enim propius adeſt nobis ſalus, quàm tũ quum credebamus, & quum adhuc eſſemus peccatores: CHRISTVS pro nobis mortuus eſt, & reſnrrexit: multo igitur magis nunc inſtificati ſanguine eius, protegemur & ſeruabimur ab ira Dei. Rurſus obſerua: dictum eſt Hebraica phraſi FILIVS PERDITIONIS, pro Filius perditus.

Iudas non ad Chriſtũ ſed perditionem pertinebat.

Iuda Chriſtum ſequẽtis ſtudiũ.

Chriſtus ſuos reſignat in manum Patris.

Chriſtus morte & reſurrectione potẽs ſuos ſeruat

Perditionis filius.

Vt Scriptura impleatur.

CHRISTO etiam in cõtubernio & familia ſua ferendus fuit filius ille diabolicus, vt Scriptura impleretur, quæ prædixit vt amicus & domeſticus conuictor, pecunia proderet in mortem dominum ac magiſtrũ ſuum. Pſalmo 41, Qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. Nulla neceſſitate, ſed proprio iudicio tantum facinus commiſit. Quare meritò filius perditionis nuncupatur, qui perditionem elegit. Non enim (ait Cyrillus) quia ſcriptum de illo eſt, quòd periturus eſſet, propterea eò nequitiæ proceſſit, vt pancis argenteis pretioſum CHRISTI ſangninem traderet: verùm qnoniam malignitate ſua periturus omnino erat, ideirco id omnino futurũ Scriptura prædixit: quam falſò quicqnam dicere, impoſſibile eſt. Deus enim ipſe per Scripturam loqnitur: qui quum præſentia, præterita, & futura omnia nouerit, per Scripturam etiam illa provt vult nobis ſignificat.

Iudas tolerãdus in Chriſti familia propter ſcripturas.

Perditionis filius Iudas, quò perditionem elegit.

Futurũ aliquid prædicitur, quia futurum.

Scriptura verax.

Nunc autem ad te venio.

Repetit qũd abiturus ſit, & quis fructus ſui abitus, ea de cauſa quòd diſcipulos ſuos impenſius cõſoletur, vt ſciant in quo ipſorũ fiducia & tutela ſtare & quieſcere (dum in mũdo ſunt) debeat. Qui quia Chriſti præſentia corporali deſerẽdi erãt, & in diuerſas orbis partes diſpergẽdi, equidẽ forti tutela & cuſtodia opus habebãt, quibus muniti ſtare poſſent aduerſus omnes mũdi impetus, technas, & dolos. Ideo Chriſtus exprimit illis munitiſſimũ locũ, vbi lõgè tutius & cuſtoditius eſt illos defenſurus, nẽpe apnd Patrẽ, ad quem ipſe migrat, vt omnia accipiat in ſuã poteſtatẽ. Tẽpus inſtat vt ad te ſubuehar ô Pater, regnũ nouum auſpicaturus, quod inuulgaturi ſunt mei diſcipuli per vniuerſum orbẽ: ideo tibi illos cõmendo, eiúſque gratia ad te venio, vt ipſe eos Spiritu Sãcto, & diuina virtute fortifices & cuſtodias.

Piorũ locus munitiſſimus eſt apud Patrẽ propter Chriſtum.

Cuſtodia piorũ.

Et hæc loquor in mundo.

Dum adhuc præſens ſum diſcipulis meis, dico illis hæc, quòd ego ad te veniam: non quòd dubitem de voluntate tua, ſed vt hac oratione cõſoler ac confirmem eos, audiántque quomodo pro eis rogem, & intelligant ſe certò futuros ſub protectione & cuſtodia tua, poſteaquàm mei corporis fuerint orbati conſpectu, etiam ſi vniuerſus mundus cum omnibus diabolis atrociſſimè contra ipſos fuerit debacchatus.

Quare Chriſtus ſuos præmonuerit de abitu ſuo ad Patrem.

Vt habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis.

Quaſi diceret: Hæc viua voce verbíſque vocalibus loquor. Cur ita? VT HABEANT GAVDIVM meum impletum in ſemetipſis: Id eſt, hæc dixi propter ipſorũ quietem & cõſolationem ac gaudinm, vt reſpirent & curas deponant, tãquam te recipiente illos ſaluos & eos cuſtodiendos: vt confirmentur in conſcientiis ſuis, & de veritate verbi & de cura tua, & Spiritus Sancti erga ſeipſos certi ſint. Siue hæc loquor, vt per verbum quod auribus perceperunt, & animo retinuerunt, conſolationem accipiant, & alacriores facti, confidenter dicant, Ecce, Dominus meus IESVS CHRISTVS hæc dixit, & ita fideliter pro me Patrem rogauit, vt ex ipſius ore audiui, aut ex his qui præſentes præſentẽ audiuerũt, & ab eo miſſi ſunt ad mihi prædicandum qnòd nolit me deſerere: qui tametſi ad cælos ſe ſubduxerit, tamen virtute Patris me defenſurus eſt, & ſeruaturus. Obſerua: Vocat CHRISTVS gaudium ſuum, confirmationem & conſolationem ſuorum diſcipulorum, curam item ac tutelam quam ſuo abitu ad Patrem, illis parat.

Abitus Chriſti cognitus, affert piis gaudium.

Gaudium Chriſti, dicitur piorũ tutela & conſolatio.

Ego dedi eis ſermonem tuum.

Pii aſſliguntur nō vt homicidæ.
Spiritus Chriſti piis ſemper gaudium ſuggerit.

Aperit CHRISTVS cauſas cur mũdus perſequuturus erat diſcipulos. Crucẽ & afflictiones ferẽt mei diſcipuli,nõ vt homicidæ & latrones,ſed ꝓpter verbũ & SERMONEM Patris,id eſt propter voluntatẽ Patris quam illis reuelaui,& à me reuelatam ſuſceperunt,& ſubditos illi ſe fecerunt,gaudentes gaudio, quod illis ſuggerit ſemper Spiritus noſter,inhabitans eorũ pectora:vt iam non pendeant aliunde quàm à fiducia noſtri,& recti cõſcientia.

Et mundus eos odio habuit.

Pii quare affliguntur.
Quare Chriſtus voce cõmendauit pios Patri.
Fiducia in Chriſtum fauorem meretur.
Pii quare mundo inuiſi.

Cuſtodiendi ſunt à te, ô Pater,& ſeruandi,propterea quòd mundus (qui neque habet neque recipit verbum tuum) illos perſequitur,& occidit.Ego annũtiaui illis Euangelium, quod & ipſi toti orbi annuntiaturi ſunt.At quia Euangeliũ mundo non conuenit,ILLOS, velut ſui deſertores & ad nos transfugas, ODIO proſequitur,non ob aliud,niſi quòd nobis adhærent,mundo renuntiantes. Rogabit quiſpiam : Quid illi fecerunt vnde perſequutionem patiuntur? Nihil quidem furati ſunt,nihil latrocinio conſequuti,neminem defraudauerunt.Quid autem aliud?Omnibus gratuitò ſeruierunt,& cum multo ſudore ac variis laboribus preſſi, ſalutem æternam nuntiauerunt, & gratis accipiendam obtulerunt. Quid mercedis habent ab his quibus ſalutem prædicant? morte contumelioſiſſima à mundo afficiuntur, & vt fures ac homicidæ cruci apponuntur. Quare iuſtum eſt, vt qui à mundo (inquit CHRISTVS)ad nos defecerunt,ſeque totos nobis crediderunt,totique pendent à nobis, ô Pater, ſint tibi curæ, illos cuſtodiendos excipias : vt mundus intelligat tutiores eſſe qui ſe noſtris præſidiis committunt,quàm qui mundi auxiliis nituntur. Cæleſtem fauorem meretur ſimplex illorum fiducia erga nos : & odium mundi in eos noſtra cauſa exortum,prouocat noſtram erga illos beneuolentiam.Non enim ſunt inuiſi mundo quia fures & homicidæ, ſed quia à vitiis mundi immunes ſunt:ab ambitione & auaritia Phariſæorum,& aliis vitiis,quibus paſſim laborat mundus.

Quia non ſunt de mundo.

Mundus quare pios perſequatur.
Eſſe de mundo.
Mundus non ſuſtinet lucem.

Hæc eſt cauſa propter quam mundus pios perſequitur,QVIA NON SVNT DE MVNDO, id eſt contraria mundo docent : vbi enim mundus iuſtitiam ponit & pietatem, prædicant ibi eſſe impietatẽ & iniuſtitiam. Obſerua:ESSE DE MVNDO, eſt placere hominibus & mundo.Si adhuc hominibus placerẽ (ait Paulus Galat.cap.1.) CHRISTI ſeruus non eſſem. NON ESSE de mundo,eſt non approbare impietatem mundi,eſt illius ſtultam ſapientiam & fucatam ſanctimoniam reprehendere, vt quæ apud Deum pro nihilo ducitur. Hoc dum faciunt pii,non eo ducuntur animo,quòd mundo incommodare ſtudeant,ſed quòd ſuccurrere cupiant, dum miſeras & captiuas animas è faucibus diaboli conantur eripere,& ad Deum perducere. Quod videns diabolus,id ferre nequit, ideò tantopere tumultuatur & inſanit, nullum non mouens lapidem, quo animos illorum à verbo CHRISTI auocet ac retrahat. Adhæc mundus neque vult neque ſuſtinet à ſua præſumptione & cæcitate decedere : nunquam vult argui aut damnari, vnde oritur contentio qua pii diſcordes ſunt à mundo.

Sicut & ego non ſum de mundo.

Non eſſe de mũdo.
Diſcipulorum Chriſti decorũ.

Non aſſentior mundo,mea doctrina prorſus contraria eſt mundo : igitur ſicut odit me mundus propter verbũ,& quia teſtimoniũ fero de illo, quòd opera eius mala ſint:ita quoque odit meos diſcipulos,quibus verbũ dedi,quo eos ex mũdo exemi & ſegregaui. Obſerua decorũ ac honeſtũ eſſe,diſcipulos non eſſe de mũdo, quum præceptor de mũdo non ſit.

Non rogo vt tollas eos de mundo.

Chriſtus quare pro diſcipulis rogat.
Pii in mũdo,ſed non de mundo ſunt.

Per occupationẽ CHRISTVS ſeipſum clarius exponit, quid roget Patrẽ,& cur pro diſcipulis oret : quis vſus,finis,& fructus orationis ſit.NON ROGO,inquit, VT TOLLAS eos de mũdo. Quaſi diceret:nõ eſt mihi animus ô Pater,migrẽt diſcipuli mei è mũdo,neque volo illos adhuc eſſe mihi comites: multa enim mihi reſtãt per eos agẽda,nimirũ vt in omnẽ terrã exeat ſonus eorũ,abeant in omnes orbis partes,regnũ meũ propagaturi, & gregẽ meũ numeroſiorẽ ac copioſiorẽ facturi. Multi adhuc ſunt per eos conuertendi & aducẽdi,qui per illorũ prædicationem credituri ſunt. Illorũ igitur gratia te rogo,ô Pater,ne eos tollas è mũdo,quanquam illorũ præſentiam mũdus ægrè patiatur,& illi viciſſim mũdi, ad nauſeã vſque ſaturati. Obſerua:Pios oportet in mũdo viuere,quãquam nõ ſint de mũdo,quippe nõ applaudũt mũdo.Paulus 1.Cor.cap.5.eadẽ ferè dicit,vbi non vult pios cõmiſceri mũdo,quãquã interim in mũdo viuãt.Alioqui,inquit,debueratis de hoc mũdo exiiſſe.

Nunc

Nunc autē ſcripſi vobis non commiſceri. Ex his omnibus colligamus CHRISTI orationem non eò tendere vt Apoſtoli eius primas cathedras & primos locos in mundo habeant, videantúrque magni & clari viri: imo potius exilium, paupertatem, ſui abiectionem, crucem, & mortem patientur, adeóque omnibus afflictionibus afficientur, quandoquidem ſchola & eruditio pietatis, eſt crux: ſed CHRISTVS petit, vt in his afflictionibus Apoſtoli & pii omnes non ſuccumbant, vt peccatum non dominetur ipſis, & nō intrent in tentationem. Tenta quidem eos, ſed ſic vt probentur, non perdantur. 1. Corinth. cap. 10, Fidelis autem Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet etiam cū tentatione prouentum, vt poſsitis ſuſtinere. Et Iob cap. 5, In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum.

Orationis Chriſti ſcopus.

Crux eſt ſchola pietatis.

Tentat Deus vt probet, non vt perdat.

Sed vt ſerues eos à malo.

Finis orationis CHRISTI pro diſcipulis eſt, ne in tentationē ducantur, qua ſuccumbant, ſed conſtantes maneant in carne, cōtra omnia crucis ſcandala. Vnde non accipias hoc loco, MALVM, pro afflictione & cruce, ſed pro peccato, impietate, infidelitate & defectione ab Euangelio. Quòd CHRISTVS abſtulerit peccatum manentibus peccati effectis, ſtipendiis & pœnis tēporalibus, manifeſtatur eius magnificus magiſtratus, & mirabilis potentia, qui nigra in candida mutat, dum hoc malum pœnæ, ſiue hanc crucem & afflictiones facit bona, vertitque illa in gaudium & animi hilaritatem. Quare nobis afflictiones & anguſtiæ in mundo ferendæ ſunt propter verbū, quum à tyrannis, tum à ſectis omni ex parte nos oppugnantibus, & nullum non mouētibus lapidem vt verbum nobis eripiatur. Ad hæc facit, quòd veluti miſera ouicula, in medio luporum cincti ſumus denſiſsimo diabolorum agmine: imo (vt Petrus ait) in medio efferaciſsimorum leonū, qui omnes dētes ſuos exacuūt vt nos dilaniatos & dentibus fruſtulatim comminutos deuorent. Age verò, dic ſodes, quæ arma nobis ſumenda veniunt, vt poſsimus in tanta capitalium & crudeliſsimorum inimicorum multitudine ſubſiſtere, ne omnibus momentis, abiecto animo deſperemus? Non eſt profecto confugiendum ad humanas vires aut humanam ſapientiam, ſed ad cuſtodem noſtrum quem audimus ex hoc loco rogaſſe, ne in tantis malis ſuccumbamus. Varia quidem inierunt contra nos conſilia, multas technas clancularias contra noſtram ſalutem moliuntur: ſunt potentes ad nocendum, & nos extremè imbecilli, quibus neque voluntas neque ſtudium nocendi deeſt. Sunt ſatis amarulento ac inflammato animo contra nos accenſi, adeò vt ſi nos queant ſubmergere, & viuos deuorare, libenter ſint facturi. Sed hæc nihil ad cuſtodiam: confidamus in Chriſtum: ille vicit mundum, quem in CHRISTO quoque victore vincemus. Obſerua. Voculâ SERVES, exaggeratur potentia crucis, ad quam ſine ſcandalo ferendam requiritur auxilium Dei Patris, quem hoc loco CHRISTVS pro nobis rogat, vt non ſuccumbamus, ſed victoriam è cruce referamus.

Orat Chriſtus vt diſcipuli tentationibus non cedant.

Seruari à malo, id eſt infidelitate.

Pii in mundo vt ouicula inter leones.

De mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo.

Epanaphora eſt, qua cauſam crucis piorum repetens, expandit quàm neceſſarium eſt pios potentia Patris à malo ſeruari. Nam tot inſultibus impetuntur, vt in aduerſis ſubſiſtere non poſsint ſine Patris præſidio. Mihi, inquit CHRISTVS, adhærent mei palmites, & mea membra ſunt. Quò fit, vt quemadmodum purus ſum & ab omni peccato immunis atque à mundo alienus, quia tibi adhæreo ô Pater: ita & hi ſint à mundo alieni, nihílque cū illo commune habeant, quia mihi inſiti ſunt, & veluti palmites indiuulſè adhærent. Serua igitur illos, ô Pater, ab omni mundi contagio puros, vt me purum à mundi fæce & tabe ſeruani. Hanc rationem ſuperius adducens, docuit cur mundus pios oderit: nunc eadem ratione aperit, vt quum adhuc non tollantur de mundo, interim ſeruentur à malo, vt in mediis etiam periculis & crudeliſsima cruce ſubſiſtere poſsint.

Pii quales eſſe debent.

Sanctifica eos in veritate.

Apertius declarat finem ſuæ orationis, diſcipulos ſeruari à malò. Nā quod prius dixerat, SERVARI A MALO, nūc appellat SANCTIFICARI IN VERITATE: O Pater, SANCTIFICA, id eſt effice ſanctos ſiue confirma illos IN VERITATE, id eſt verbo tuo cōtra ſcādala crucis, ne in mediis afflictionibus de mea perſona & doctrina mea dubitēt, ſuccūbāt, animū deſpōdeāt, à veritate deficiāt, ſed in crucē & afflictiones proiecti, in veritate ſubſiſtāt. Sāctifica illos, ne ſub ſanctitatis ſpecie à mūdo prophanētur. Hoc enim ſtudioſiſsimè cōtēdit & nititur diabolus, vt per ſuæ ſectæ magiſtros prurientes, eā doctrinā proferat, quæ maximā præ ſe ferat opinionē & titulū ipſiſsimæ veritatis & ſanctitatis, quum tamē nihil minus habet. Tāto in hac re vtitur fuco, illā vſque adeò nouit ornare,

Sanctificari in veritate.

Hypocritica & fucata veritate mūdus imbuitur.

vt reliquas omnes ſuo ſplẽdore & nitore antecedat,& omniũ pulcherrima eſſe videatur:nõ ſecus atque inſignis meretrix,quæ ſæpe honeſtis matronis & fœminis primariis antefertur. Hæc eſt illa pulchra & rubea meretrix Babylon (Apocalyp.cap.17.)circundata purpura & coccino,& inaurata auro & lapide pretioſo & margaritis, cum qua ſcortati ſunt Reges terræ.Tanto itaque ſplẽdore ſuã hanc Babylonicam ſanctitatẽ illuſtrat & cõmendat Satanas, vt non ſit humanarũ virium eã vincere:qui frequẽtius honeſta facie decepti,illã excipimus. Quare ad hunc modũ interpretari poſſumus hunc locũ:Quia totus mundus ſummopere ſtudet ſanctiſsimus apparere ſanctitate in ſpeciẽ,quæ vmbratilis eſt, fucis ſolummodo micans:tu,ô chariſsime Pater,ſanctifica illos,& ſerua ab omni fucata ſanctimonia. Cauẽdũ eſt igitur ne illi fucatæ veritati(vtvt Scripturis ſanctis adornata fuerit) adhæreamus.Eſt enim formoſa illa meretrix Babylon cũ aureo calice, quæ pulcherrimis verbis & Scripturis vtitur, ſed nihil eſt intus niſi extrema abominatio. Aut dici poteſt, SERVA EOS IN VERITATE, id eſt in me,qui ſecundũ naturam ſum tua veritas conſubſtantialis,viuens atque ſubſiſtens.Vt enim omnia per ipſum,id eſt per hanc veritatẽ facta ſunt:ita vult & illos in hac veritate,id eſt per hanc veritatẽ ſeruari,& vt huius veritatis ſplendore fideles ad cognitionẽ ipſiſsimæ veritatis deducãtur.Nemo enim abſque illuminatione Spiritus veritatem cognoſcere poteſt, nec diuina dogmata, ratione & virtute humana aſſequetur : nam CHRISTI myſteria excedũt mẽtẽ hominis. Operæpretiũ fuerit te ingẽti Spiritus dono illuſtratũ eſſe,antequã Chriſtũ cognoueris.Vnde Petrus poſteaquã cõfeſſus eſt(Matt.ca.16) Tu es Chriſtus Filius Dei viui:mox audiuit, Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi,ſed Pater meus qui eſt in cælis. Reuelat ergo Sanctis Pater Filiũ, qui quum veritas ſit,nõ ſinet Satanã impellere fidelium mẽtes ad adulterini ſenſus perſuaſionẽ.

Babylonica meretrix.

Myſteria Chriſti ſine Spiritus illuminatione nõ agnoſcũtur.

Veritatis virtus.

Sermo tuus veritas eſt.

Occupatio eſt.Rogabit quiſpiã,Quid vocat CHRISTVS veritatẽ?Reſpõdet, SERMO tuus, ô Pater, eſt veritas. Verbũ Patris eſt veritas. Lex Moſaica vmbris inuoluta eſt:at ſermo tuus,ô Pater,quẽ docui,pura veritas eſt,non habet fucos,neſcit vmbrarũ fumos.Qui deſyderauerit fucatæ veritatis & ſanctimoniæ retibus nõ capi, qui volet fucatam agnoſcere doctrinam, ſumat verbũ Dei,accipiat Euãgelium.Hoc verè illi erit Lydius lapis, quo vera ſanctitas dignoſcitur ac exploratur : imo ea ipſa res eſt,quæ veraciter ſanctificat. Eſt enim Sanctificare,ab vſu prophano ad cultũ diuinũ ſeparare,& traducere.Ad hunc modũ ſanctificata ſunt in lege vaſa,hoc eſt à cõmuni & prophano vſu ſeparata, & ſolis ſacrificiis accõmodata. Similiter per verbũ & Euãgeliũ ſanctificãtur omnes credẽtes, hoc eſt ſeparãtur ab huius mundi malis moribus,vt viuãt Deo,& à fermẽto veteris Adami in nouitatẽ Spiritus traducuntur.Ad Rom.cap.6,Liberati autẽ à peccato,ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Sãctificabatur quidẽ Aaron & filii eius immolatione vituli,& aſperſione ſanguinis eius,ſed hæc nõ lauabãt conſcientiã.(Heb.cap.9.)nec poterãt illa perfectum reddere cultorẽ. Relinquitur ergo ſolus ſanguis CHRISTI, qui nos ſanctificat & purgat aſperſione ipſius:non per hyſſopũ & lanam,vt in lege conſuetum erat aſpergi.Quandoquidẽ ſanguis CHRISTI in cælum ſubuectus eſt,ſed aſpergitur per verbũ & Euangeliũ(quod eſt veritas)ſupra conſciẽtias noſtras,& per fidẽ viuam aſperſio accipitur.Fide enim viua verbũ acceptũ, ſanctificat. Epheſ. cap.5,Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea,vt illã ſanctificaret, mundãs eã lauacro aquæ in verbo vitæ.1.Petr.ca.1,Animas veſtras caſtificãtes in obediẽtia charitatis, ex corde inuicẽ diligite attentius,renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei viui & permanẽtis in æternũ.Eſt profecto hoc verbum, CHRISTVS mortuus pro nobis.Animã meã pono pro ouibus meis, dicebat ille ſuprà cap. 10. Aſpergamur igitur verbo Dei in quauis tentatione conſtituti,vt abigatur tentator. Si affligeris & tẽtaris paupertate,exilio,bonorũ proſcriptione,& huiuſmodi,accipe verbum, & ab hac tẽtatione eripiẽris,audiendo per verbũ,Deũ eſſe nutritorẽ, defenſorem & liberatorẽ tuũ, atque de te curã habere.Si te mors moleſtauerit,accipe verbum,dicens,Ero mors tua,ô mors:ait, Ego ſum reſurrectio & vita. Colligamus ex his verbũ eſſe veritatẽ,idque eſſe nobis pro Lydio lapide,quo omnis ſimulatio & fucus indicatur & condẽnatur, ipſumque verbũ eſſe quo ſanctificamur & purificamur.Proinde CHRISTVS hoc loco rogat Patrem vt verbo, quod eſt veritas,confirmet ſuos diſcipulos. Obſerua:Verbum veritas eſt,non ſolùm quia ſuapte natura veritas eſt , ſed etiam ab effectu , quod & alios veraces faciat. Vox TVVS, commendat verbum à perſona Patris, tanquam à cauſa efficiente.Eſt enim verbum à Patre.

Sermo Chriſti eſt veritas. Lex vmbris inuoluta erat.

Euãgelium pro lydio lapide habẽdũ ad explorãdã doctrinã. Sanctificare quid eſt.

Sanguis Chriſti eſt noſtra ſanctificatio. Sanguis Chriſti non hyſſopo,ſed verbo aſpergitur, & fide excipitur.

Verbum quo aſpergimur ſãctos eſt,Chriſtus pro nobis mortuus. Tentatio omnis verbo Chriſti abigenda. Verbi efficacia.

Verbũ qua ratione dicitur Veritas.

Sicut tu me miſiſti in mundum,ita & ego miſi eos in mundum.

Argumento

Argnmento à neceſsitate demonſtrat CHRISTVS quàm neceſſarium eſt diſcipulos confirmari & ſanctificari in verbo: quandoquidẽ mittẽdi ſunt IN MVNDVM, id eſt ad bonos & malos, ad gratos & ingratos, &c. Queadmodũ, inquit, TV ME MISISTI, id eſt ego tuus Apoſtolus factus Põtifex profeſsionis Chriſtianæ (Hebr. cap. 12.) bona fide geſſi tuũ negotiũ, nulla ex parte mundi fucis & corruptioni adhærens, ſed mundum potius ad vitæ puritatẽ attrahens: ITA ET EGO MISI EOS IN MVNDVM, id eſt hos mei vice in mundũ mitto, orbis doctores & prædicatores, vt quòd illos docui, & à me didicerunt & acceperũt, purè & ſyncerè doceãt, cõtẽpto quæſtu, neglecta populari aura & propria gloria, ſed tuæ voluntati vnicè ſtudeant, vt ipſorũ teſtimonio plurimi ad Euãgeliũ cõuertãtur, & à mundo (qui totus vitiis madet) ad nos deficiant ac pertrahãtur. Obſerua: His verbis aperitur & manifeſtatur CHRISTVM creaſſe Apoſtolos in doctores & prædicatores: quod munus apertius declaratũ eſt hoc ſermone, Ite, prædicate Euãgeliũ omni creaturæ. Marc. vlt. & in Matthæo, Ite, docete omnes gẽtes, baptizãtes, &c. Quo fit vt nos omnes ipſorũ diſcipulos faciat, & eorũ ori, quod eſt Spiritus Sancti os, ſubiiciat tam doctos quàm indoctos, vt quiſque ſe humiliet, & quãtacũque tandẽ ſapientia, eruditione ac ingenio fuerit præditus, ac ſimplices illos piſcatores ſuos magiſtros & doctores eſſe patiatur: eóſque non alio animo audiat, atque ſi CHRISTVM Dominũ audiret. Quod alibi teſtificatur Dominus, dicẽs, Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Hæc dũ audis, mirabiliter te cõſolantur, quãdoquidẽ tua cõſciẽtia certus eſſe potes, & indubitãter credere omnia verba CHRISTI ore prodeuntia, nõ ſecus audire te, quàm ſi Pater ipſe tecũ è cælo eſſet loquutus: & Apoſtolorũ verba te audire, atque ſi CHRISTVM ipſum audires. Proinde nõ vulgariter dictum eſt, SICVT tu me miſiſti, &c. Obſeruanda enim eſt hæc authoritas Apoſtolorũ, qui tametſi homines eſſent & ſimplices piſcatores, non tamen vt homines & à ſeipſis miſſi, ſed vt legati & Apoſtoli Dei: cuius iuſſu, viribus & ſapiẽtia ſunt loquuti. Homines igitur de rebus ſacris tractantes & prædicãtes audiendi ſunt, ſed nõ vt homines proprio animi propoſito & opinione atque intellectu loquentes. Hoc ad viuũ explicuit Beatus Petrus, 1. Epiſt. ca. 4, Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei: ſi quis miniſtrat, tãquã ex virtute quã adminiſtrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus per IESVM CHRISTVM. Mittit itaque eos CHRISTVS ad imitationẽ ſuæ miſsionis: vt queadmodũ miſſus eſt ex charitate ad prædicãdũ mundo veritatẽ: ita quoque & illos ex charitate mittit in mundum ad annuntiãdã veritatẽ, hoc eſt ordinat illos prædicatores & Apoſtolos orbis, cuius ipſe ſolus & ſummus eſt ordinatus Pontifex. Vt CHRISTVS miſſus eſt ad annuntiandã Patris voluntatẽ, hoc eſt Euangeliũ, & vt ſit exẽplar viuum, & vt crucẽ ferat: ita & Apoſtoli miſſi ſunt, non vt doctrinam à ſe inuentam, ſed Euangeliũ annuntient, & vitam doctrinæ conuenientem agant, vt lux eorum luceat coram hominibus: non vt primas cum mundo habeant, ſed vt crucem vnà cum CHRISTO ferant. At quia hoc humanis viribus nemo aſſequi potuit, ideo ſubiunxit CHRISTVS,

Apoſtoli in orbẽ mittẽdi prius cõfirmandi erant.
Vt Chriſtus à Patre hue miſſus, ita & à Chriſto Apoſtoli in mundum miſsi.
Apoſtoli à Chriſto creati in doctores & prædicatores.
Chriſtiani Apoſtolorum diſcipuli.
Apoſtolorum os, eſt os Spiritus Sancti.
Apoſtolis Chriſtus omnes ſubiecit.
Apoſtolorum authoritas.
Qui ſacra tractant & annuntiant, nõ vt homines, ſed vt Dei præcones excipiendi.
Apoſtoli ordinati prædicatores & doctores orbis.
Scopus miſsionis diſcipulorũ.

Et pro eis ſanctifico meipſum.

Hic textus perelegans eſt & admodum locuples, multa Prophetarũ teſtimonia & dicta cõplectens: cuius ſumma eſt, CHRISTVM eſſe Sacerdotẽ & Põtificẽ noſtrũ, qui pro nobis intercedit & ſe in cruce offert Deo Patri, vt hoc ſacrificio & morte eius Deo placati, etiã ſãctificemur. Vnde hæc eſt noſtra præcipua cõſolatio, & theſaurus ille quẽ nos omnes Chriſtiani cognoſcere, & in quẽ animũ noſtrũ reponere debemus. His enim verbis diſertè ſignificatur vnde vera noſtra ſanctitas veniat, tũ quomodo & quo medio ſit parata, & queadmodum illa nobis ſit cõſequẽda. Proinde CHRISTVS hac ſententia alludit verbo veteris Teſtamenti, quo Moyſes de ſuo cultu ſubinde vtitur, & omnia ſacra oblata pro populo, Sãcta appellat. Quare hoc ipſo textu ſignificare voluit, veteres omnes illas ceremonias & ſacrificia, vnà cum toto illo cultu veteris Teſtamenti, antiquata ac ſublata eſſe: vtpote quæ coram Deo ſanctificare non poterant. Quaſi diceret CHRISTVS, Sancti quidem ſub Moyſe vocabantur, dum ſacrificia ſua afferrent, oues, boues, aut farinam, frumentũ, vinũ, atque id genus alia immolãtes. Quæ cum in manus ſacerdotis incidiſſent, nõ amplius res communis, ſed res ſacra & Deo dicata vocabatur: ita creaturæ pro filiis Iſrael oblatæ ſanctificabãtur, vt & ipſi per eas ſanctificarentur. At hæc erat tantũ externa ſanctitas: Chriſtianis autem & credentibus eſt opus alio ſacrificio, quo re vera ſanctificentur. Id quod factum eſt, dum Chriſtus pro ipſis ſeipſum ſanctificauit. Vbi obſerua hæc verba, EGO PRO eis ſanctifico meipſum, nõ ita accipiẽda eſſe tanquã Chriſtus adhuc ſanctus fieri debeat, & antehac ſanctus non fuerit: nam ab vtero Virginis Mariæ ſanctus fuit, teſtante Gabriele, Luc. cap. 1,

Chriſtus Pontifex & ſacerdos noſter.
Theſaurus Chriſtianorum.
Sãctitas noſtra vnde veniat.
Sancta quæ dicuntur.
Vmbra legis omnes antiquata.
Cõmunis res, Sacrata res.
Sanctitas externa.
Chriſtum ſanctificare ſe quomodo intelligẽdum.

L. ii.

Săctificare, pro fungi munere ſacerdotali.

Quod ex te naſcetur, ſanctum, vocabitur Filius Dei. Eſt igitur hoc loco SANCTIFICARE accipiēdū pro ſacerdotali munere aut fungi aut id exequi. Ac ſi diceret, Ego ſemel miſſam celebro, aut ſanctum ſacrificiū offero, dū SANCTIFICO MEIPSVM, id eſt meipſum pro ſancto ſacrificio offero. Addit PRO EIS, quia pro ſeipſo nō eſt factus ſacrificium, nec pro ſuis peccatis ſeipſum obtulit, quæ nulla fuerunt, ſed pro nobis miſerrimis ſeipſum obtulit, & ſacrificium factus eſt. Aut, SANCTIFICO MEIPSVM PRO EIS, id eſt ego pro ipſis morior, vt ipſi per mortem meam ſpiritu ſanctitatis impleantur, & fiant ſancta Dei vaſa per reuelatum Euangelii Spiritum.

Chriſtus factus ſacrificium pro nobis.

Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

Rogat CHRISTVS vt pii omnes obſignentur confirmentúrque in ea litatione ſui corporis, & certi fiant de fructu illius, certò apud ſe ſtatuentes ſolam IESV CHRISTI ſanctitatem coram Deo valere, & ipſam eſſe noſtri ſanctitatem, quæ totam vitam & omnia opera noſtra ſanctificat per fidem viuam, ex qua opera bona fluunt, & ſine qua nulla opera & vita Deo placent: adeò vt hac præcipua ſanctitate etiam omnia quæ ſunt in nobis, tum quicquid operamur & exercemus ſanctum dicitur, ſicut perſona ſancta eſt. Ex his quendam vſum ſeu finem ſacrificii CHRISTI, quo ſeipſum in cruce Patri obtulit colligimus eſſe, vt ſanctificemur, & de ipſius voluntate certi ſimus, obſignemúrque ac confirmemur de veritate verbi. Non abſimilem finem obſeruamus Matthæi cap. 12. vbi CHRISTVS ait, Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum nō dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Hoc eſt, quàm mors & reſurrectio CHRISTI. Proinde rogat CHRISTVS vt ſanctificentur ſui diſcipuli, quo purgati à peccatis, perſeuerent in prædicatione veritatis Euangelicæ. Nō enim qui mundanis affectibus eſt conſecratus, prædicare poterit purè doctrinā Euangelicam. Obſerua: Quæ in veteri lege ſacrificia erant, ſancta omnia in figura fuerunt, aliud ſpiritale & ſanctum adumbrantia, vt agnus, columbæ, turtures, & huiuſmodi. Animæ verò quæ Deo offeruntur in ſanguine CHRISTI, in veritate ſunt ſanctificatæ & conſecratæ Deo. Sicut & Paulus Roma. cap. 12. ait, Obſecro itaque vos, fratres, per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem. Rogat igitur CHRISTVS, O Pater, ſanctifica & conſerua diſcipulorum animos, & fac eos veras oblationes, & corrobora eos vt pro veritate ſe ſanctificent.

Sola Chriſti ſanctitas corā Deo accepta.
Opera bona.
Sacrificii Chriſti vſus.
Ionæ ſignum.
Mundo placens non purum habet verbum.
Sacrificia Moſaica, vmbra.
Animæ in ſanguine Chriſti oblatæ, ſanctificantur.

Non pro eis autem rogo tantum.

Occupatio eſt: Nequis ex leuitate aut malitia putaret orationem CHRISTI pro ſolis Apoſtolis factam eſſe, ac nihil de nobis, qui poſt illos ſumus, à Pontifice CHRISTO dictum eſſe, huic obiectioni occupatione occurrit, declarans ſuam orationem communem eſſe pro tota Eccleſia.

Oratio Chriſti pro tota Eccleſia eſt.

Sed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me.

Hæc ſententia literis aureis nobis ſcribenda, & animis noſtris indiuulſè ac tenaciſsimè inſculpenda venit, quippe quæ ad nos peculiariter pertineat. Nam non ſolùm Apoſtolos & Iudæos, ſed etiā nos, qui gētiles eramus, ac totā Chriſtianitatē vſque ad nouiſsimum diē hac oratione cōprehendit, vt eò ſua virtute tendat & valeat, quo Apoſtolorū verbū peruēturū eſt, & vbicūque per fidē viuam ſuſceptū ipſorū verbū fuerit abſque perſonarum acceptione, proficiat ac promoueat. Et hæc eſt noſtra ſpes, fiducia & theſaurus præſentiſsimus; nec eſt in tota Scriptura pro nobis (qui Gētiles eramus) præſtātius teſtimoniū quàm hoc præſens. Obſeruādus eſt diligēter hic textus, quomodo Apoſtolorū animos erigit & ſolatur, dū cōmēdat & extollit ipſorū prædicationē, per quā ad eum venimus & credimus. Dixit PER VERBVM, tum quia fides ex auditu eſt, auditus autē per verbū: tum vt oſtendatur quàm væſani ſunt, qui neque lectionē aliquā legere, neque verbū vllum quo doceantur audire volunt, dicētes ſe ſolùm ex ſpiritali meditatione pēdere, adeo contēnunt verbū, vt certò affirment res externas, ſigna, viuā vocē prædicationis, nihil prodeſſe ad fidē in corde. His male feriatis hominibus obiiciēdus eſt hic textus, QVI CREDITVRI ſunt per verbū eorū in me: quo apertè oſtēditur audibile & vocale verbū prædicatorū eſſe cauſam ſeu occaſionē ad fidē: id quod nō paucis Scripturæ teſtimoniis & exēplis planū facere poſſemus. Ideo cōcludendum eſt verbum eſſe vtile & neceſſarium, nō tantùm auribus, ſed etiam cordi & interno homini. Quòd autem aliqui nō credāt, tametſi verbum audiant, id proculdubio nihil authoritatis, æſtimationis aut virtutis verbo adimit, imo nihilo ſecius manet verum, ipſum verbum eſſe medium per quod fides in animum venit. Vox, IN ME, dicit obiectum fidei, quod eſt Deus: Ergo CHRISTVS verè eſt Deus.

Teſtimoniū vocaliter gētium in Scriptura, eſt præſens oratio.
Methodus perueniendi ad Chriſtum.
Media ad finē nō cōtemnēda.
Verbū vocale, eſt medium ad fidem.
Fidei obiectum eſt, Deus.

Vt omnes

Vt omnes vnum ſint.

Declarat CHRISTVS quare pro nobis roget, & quid vtilitatis ſua oratio ſit operatura. Sanctifica illos ô Pater, VT SINT OMNES VNVM, charitatis vinculo, indiniſam erga nos ſeruantes fidem, vt vnius ſint Spiritus, vnius fidei, vnum habeant baptiſma, vnum verè agnoſcant Dominum. In hoc verbo VT SINT omnes vnum, legere poſſumus omnem defenſionem noſtram & redemptionem à peccatis, & morte, & mundo, & poteſtate diaboli ſitam eſſe & comprehenſam. Nam qui per verbum Apoſtolorum credit & ſanctificatur, iam permiſſum eſt illi gratia CHRISTI, & virtute huius orationis, quòd cum tota Chriſtianitate vnum corpus ſit in CHRISTO: ita vt quicquid ipſi ſicut membro, dolori fuerit aut bono, id toti Chriſtianitati ſiue corpori dolorem aut bonum apportet, tanta eſt huius corporis vnitas: nec vnus aut alter ſolùm dolet, ſed omnes Prophetæ, Martyres, Apoſtoli, omnes denique Chriſtiani in terris pariter & apud Deum cum hoc afflicto patiuntur & vincunt, pro eo pugnant, ipſi auxiliantur, eum defendunt ac propugnant. Subſiſtunt enim in tam amica communione, qua omnes huius afflicti paſsiones & aduerſitates ferant, & hic viciſsim omnium bonorum huius corporis ſit particeps. Conſolatorium eſt tantam vnitatem ac bonorum communionem audire, nihil felicius nobis contingere poteſt, quàm quòd ſentiamus fide & Chriſti Spiritu nos in hanc communionem ac fraternitatem aggregatos, atque membra huius corporis nos eſſe, quod Chriſtianitas dicitur: quæ eiuſmodi corpus eſt, cui ſe Deus cum omnibus ſuis bonis proprium addicauit. Obſerua ſuauiſsimam ex hoc loco conſolationem, qua agnoſcis homini habenti hanc fiduciam, nihil ſibi incommodari poſſe, quum intelligat vel minimum dolorem ſe patiente & cælum & terram clamare & compati cum omnibus ſanctis. Verbi gratia: Si peccatum voluerit conſcientiam tuam impugnare, terrere, mordere & premere, ſubinde minari voluerit te morte, inferno, aliiſque ſuis hirſutis furiis, ſtatim Deus ſuo Spiritu in tua conſcientia reſpondebit, O peccatum, non mordebis hunc mihi fide viua adhærentem, nec tu mors iugulabis, nec tu inferne deuorabis, meus enim eſt: ego vos vici, fugite hinc in malam veſtram crucem, cui vos addixi. Hæc humana ratione non intelliguntur: longè enim aliter coram rationis & mundi oculis apparent, & planè contraria videntur: ſed ad hæc fide opus eſt, & magnam inde tum percipimus conſolationem.

Vnitatis Chriſtianæ vis & defenſio.

Chriſtiano vno dolente, reliqui omnes pii dolēt.

Cōmunio Sanctorum.

Chriſtianitas.

Fidēli in Chriſtum nihil incommodatur.

Verbum Chriſti pro afflicto ad Satanam.

Sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.

Se & Patrem pro exemplo & ſimilitudine CHRISTVS proponit, vt declaret vnitatē qua nos vnitos eſſe cupit. Vbi aduertendum eſt, vocē, SICVT, non importare æqualitatē: nō enim vnū in eſſentia & natura eſſe poſſunt fideles: ſed ſimilitudinē aliquā iuxta humanā facultatē: quēadmodū dictum eſt, Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Quēadmodū Pater & Filius vnū ſunt in vna diuinitate & maieſtate: ita hoc exēplo vnitatis oportet Chriſtianos omnes eſſe vnū, hoc eſt per fidē viuā Patri & Filio inſitos & incorporatos eſſe: & ita eſſe vnum corpus in ipſis, vt omnia habeant quæcunque Pater & Filius poſsident, hoc eſt diuinæ naturæ reddantur participes, ſicut abundè docuit Petrus, 2. Pet. cap. 1, Per cognitionē eius qui vocauit nos propria gloria & virtute: per quē maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ. Nam tametſi Pater & CHRISTVS aliquo ſublimiore modo qui à nobis minus comprehendi poſsit, ſint vnum eſſentia & maieſtate, hoc tamen beneficium conſequuntur electi, vt illa maieſtate fruantur, & illi indiuulſè adhærentes, ſint vnum, hoc eſt vnius fidei, ſpei, & charitatis. Hæc erit piis omnibus ingens conſolatio, dum fide concipient, quòd ſi aliquod membrum Chriſtiani corporis Satanas impetiuerit, ſtatim intelliget non ſolùm ipſum membrum impetitum & adortum eſſe ſolum, ſed etiam CHRISTVM ipſum, imo & Patrem, hoc eſt, omnipotentem & æternam maieſtatem, coram qua Satanas contremiſcit & concidit. Cur ita? quia ita vniti ſumus CHRISTO, vt qui vnum tetigerit, is cælum & terram & omnes creaturas tetigit. Atque vt paucis abſoluam, nullum Chriſtianorum potes habere contemptui, nullum cōtumelia afficere, nullū perſequi, nulli eſſe iniurius: & contrà, nullum honore afficere, nulli benignè facere, quin ipſi Deo feceris. Vnde CHRISTVS in ſua maieſtate & gloria, adueniēte nouiſsimo die, ſententiā iudicii ſui pariter ſuper iuſtos & impios pronūtiabit, Quicquid feciſtis, vni ex minimis meis fratribus, mihi feciſtis. Etenim omnia ſua Deus in CHRISTVM contulit, & Chriſtus in ſponſam ſuā Eccleſiam, quæ ſpōſo ſuo indiuulſè adhæret ceu corpus capiti, & omnia mēbra perinde vt catena cōglutinata ſunt in ipſo Chriſto, qui Patri cōſubſtātialis & verè cū Patre vnū eſt.

Sicut, particula ſimilitudinis.

Chriſtiani vnū ſunt in Deo per Chriſtum.

Chriſtianorum afflictiones ſunt Chriſti.

Deus omnia ſua in Chriſtum & Chriſtus in ſuā Eccleſiam contulit.

Vt mundus credat, quia tu me miſiſti.

Orationis Chriſti fructus. Fides eſt fructus orationis Chriſti.

Iſte eſt fructus quem ex ſua oratione cupit CHRISTVS. O Pater, precor vt in vno ſpiritu credẽtes confirmes, vt corã mundo manifeſtũ fiat QVIA TV ME MISISTI, hoc eſt quòd meus Pater es, quòd me hue miſiſti, quòd meæ doctrinæ author es. Dum enim mundus horũ concordẽ doctrinã, miracula, & vitæ ſanctimoniã ac puritatẽ viderit, cõmoueatur, & cõmotus credat me profectum abs te, & me diuina authoritate in hunc mundum miſſum eſſe, vt quicquid per te geſſi, redeat in gloriã nominis tui. Cognoſcat itẽ mundus in his eſſe Spiritũ noſtrum miraculis, aliiſque variis argumentis exerentẽ vim ſuam. Hoc cœptum eſt fieri, quando miſſus eſt Spiritus Sanctus die Pentecoſte: factum enim eſt cor credentium vnum, & anima vna. Vnde coram mundo res ſtupenda & admirabilis erat, adeò vt impii coacti fuerint exclamare, Digitus Dei hic eſt, & dextera excelſi.

Virtus Spiritus ſ. Apoſtolis cogni ta miraculis.

Et ego claritatem quam tu dediſti mihi, dedi eis.

Gloria nomine quid intelligit Scriptura. Salomonis gloria.

Gloriam Scriptura vocat non modo famam celebrem & aſpectum illum magnificum & ſplendorem, ſed eas res quæ ingenti laude dignæ ſunt & magno pretio æſtimandæ, quẽadmodum CHRISTVS (Matth. cap. 6.) Salomonis gloriã vocat omnes regios theſauros, opes, diuitias, potentiam, dignitatem, & huiuſmodi. Nominat igitur hoc loco CLARITATEM ſiue gloriam Chriſtus, omnia bona quæ habet, & à Patre accepit, quorum participes facit omnes in ipſum credentes. Dedi ipſis claritatem quam dediſti mihi, eam ipſam de qua paulo antè dictum eſt, Vt omnes vnum ſint, ſicut ego & tu ſumus vnum. Feci meos diſcipulos, & ſic alios credentes, participes cognitionis tui, quam ego ipſe abs te habeo: feci eos participes doctrinæ, (quam à te habeo) verbi, luminis, & bonorum omnium: communicaui illis vim & potentiam ædendi miracula. Atque, quemadmodum non vindicaui mihi gloriam quam mihi peperêre ædita apud homines miracula, ſed in gloriam tuam retuli ô Pater: ita gloria quam iſti magnis miraculis ſibi in poſterum comparabunt, quoniam nihil ſuo nomine operabuntur, ſed id totum in gloriam nominis noſtri transſeribent, tota nobis aſſcribetur. Aut GLORIAM dicere poſſumus Euãgeliũ ipſum, quod eſt virtus Dei in ſalutem omni credẽti: quod & CHRISTVS dedit credẽtibus. Nã vt Paulus (2. Corin. 3.) ait, Si miniſtratio damnationis in gloria eſt, multo magis abundat miniſterium iuſtitiæ in gloria. Obſerua hoc loco, vnitatẽ illã Eccleſiæ, eximiũ & pretioſum illum eſſe theſaurũ & fontẽ, atque adeò inexhauſtam illã fodinam omniũ diuinorũ bonorũ, vitæ, conſolationis, & beatitudinis. Huius concordiæ & vnitatis gloria maior & amplior mihi videtur eſſe, quàm ampla illa Spiritus potẽtia, qua primi credentes ampliora quàm Dominus fecerunt miracula, quum vniuerſum occuparit orbem, & numeroſius ac longius protenſa fuerit. Hæc vnitatis gloria nobis per Chriſtum eſt adducta, data, & donata.

Gloria quam Chriſtus dedit Eccleſiæ. Theſauri chriſti credentibus cõmunicati.

Eccleſiæ vnitas, theſaurus chriſti.

Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus.

Filius eſt vnum cum Patre. Chriſtus homo factus, accepit claritatem. Chriſtus quomodo vnitatem cum Deo accepiſſe dicitur. Caro in Chriſto ſanctificata.

Eſt re vera Filius vnum cum Patre identitate ſubſtantiæ, quanuis in propria ſubſiſtentia ſit. Qui quoniã propter noſtrã ſalutẽ exinaniuit ſeipſum, formã ſerui accipiẽs, accepiſſe videtur cũ carne claritatẽ ac gloriã, qua claritatẽ ſemper vt Deus habet. Quia igitur tẽplũ quod à Virgine accepit, quanuis Patri conſubſtantiale nõ ſit, vnitũ tamẽ ita cũ verbo eſt, vt ſua perſona cũ eo ſit (vnus enim CHRISTVS, & vnus Filius eſt, etiã homo factus) ideo vnitatẽ cũ Deo accepiſſe dicitur, quum tẽplum ſuum quod à ſe Deus nõ eſt, vnũ cum Deo verbo factum ſit. Hoc eſt quod tẽplo ſuo ſiue corpori ſuo datũ eſt, ſibi datum eſſe Vnigenitus ait, datũ ſcilicet à Patre per ipſum in Spiritu. Hæc Cyrillus. Hac vnitate ineffabili caro ſanctificata eſſe in CHRISTO intelligitur. Atque vt hãc gloriã vnitatis à Patre accepit, eam quoque nobis ſpiritalem largitur & communicat, dum nos vnius Spiritus, vnius fidei, & vnius concordiæ eſſe donat, & per ipſum nos veluti membra capiti Deo vnimur.

Ego in eis, & tu in me.

Vnde quo Deo vnimur. Vnionis noſtræ ad Deum nexus eſt Chriſtus.

Modum aperit CHRISTVS quo nos Deo vnimur. Filius (ait Cyrillus) corporaliter per benedictionẽ myſticam nobis vt homo vnitur, ſpiritaliter autẽ vt Deus ſui Spiritus gratia noſtrũ ſpiritũ ad nouã vitam & diuinæ naturæ participationẽ redintegrans. CHRISTVS igitur eſt nexus noſtræ vnionis ad Deum Patrem, nobis quidem vt homo, Deo autẽ Patri vt Deus naturaliter vnitus. Qui fieri enim poterat vt natura hominis corruptioni maximè ſubiecta ad incorruptionem & immortalitatem conſcenderet, niſi natura immortalis atque incõmutabilis ad eam deſcẽdiſſet, ac communione ſui à mortalitate ad immortalitatem nos transformaret & eleuaret? Quum itaque dicit, EGO IN EIS, oſtẽdit vnitatem inter ipſum & electos: quum vero TV IN ME, declarat vnitatem inter IESVM

hominem,

hominem & Deum Patrem, vt doceat vnitatẽ qua Deo vnimur, pendère ex vnitate IESV hominis ad Deũ. Similiter hoc loco aperit CHRISTVS quòd Apoſtoli & Patrem in ſe receperũt. Ego enim (inquit) in ipſis ſum, & te quoque habeo in me, & ita etiã tu in eis es.

Vt ſint conſummati in vnum.

Explicat perfectam vnitatem CHRISTVS. Non ſatis eſt ipſos eſſe vnum, ſed & cõſummatos in vnum eſſe oportet: Quaſi diceret, Rogo te Pater, vt mei proficiant, & in cœpta fide fortiores euadant, atque ita vnum perfectè in me fiant. Ad hunc modum Paulus (ad Coloſ. cap. 2.) loquitur, Vos eſtis in illo repleti, id eſt omnem exuberãtiam in CHRISTO habetis, nec opus eſt quicquam vltrà quærere. Quocirca qui CHRISTVM habet, conſummatus dicitur: nimirum habet theſaurum illum, in quo ſunt omnes diuitiæ cæleſtes. Coloſſ. cap. 2, Habenti igitur CHRISTVM, quum nihil deſit, is det operam vt in his retinendis conſtanter perſeueret. Et quia habemus hunc theſaurum in vaſis fictilibus, vt ait Paulus (2. Corinth. 4,) quotidie indeſinentibus precibus, aſsiduis prædicationibus, multa admonitione nitendum eſt, ne tam pretioſi theſauri iacturam faciamus, nec diabolo vllam ſuppeditemus occaſionem & copiam tam diuitem & abundantẽ eripiendi theſaurum. Obſerua: hæc conſummata vnitas tum fit, quando perueniunt omnes in virum perfectum & menſuram ætatis plenitudinis CHRSSTI, Epheſ. cap. 4. Hoc eſt quum abolito omni peccato, fuerint conſummati in iuſtitia, ac in CHRISTO vera & iam pura euaſerint membra, & eodem vegetata ſpiritu, mutua concordia inter ſeſe cohæreant, vt vndique ſit abſoluta perfectáque concordia in cælis & in terra.

Vnitatis cõſummatio neceſſaria in Eccleſia.

Chriſtũ habẽs, eſt conſummatus in bonis.

Chriſtiana vnitas conſũmata.

Et cognoſcat mundus quia tu me miſiſti.

Seipſum interpretatur CHRISTVS, & docet quid per claritatem quam Apoſtolis ſuis dedit, intelligat: nimirum vt hac vnitate mundo innoteſcat, doctrinam Euangelicam non eſſe humanam, ſed profectam ab ipſo quem Pater miſit in mundum. Duo enim hoc toto capite perſtringit: Alterum, vt nos, qui Apoſtolorum prædicatione ad fidem peruenimus, & qui quotidie ad eam venturi ſunt, omnes per fidem viuam vnum fiamus. Alterum, vt hac vnitate mundus cognoſcat quomodo Chriſtus à Patre miſſus ſit, & nos ab eo amamur. In his duobus tota vis auxilii, cõſilii, & conſolationis noſtræ ſita eſt: ſublata enim hac vnitate, ſublatus eſt CHRISTVS, imo neque Verbum præſtò eſt, neque Patris cognitio.

Euangelica doctrina à Deo profecta.

Conſolationis piorum ſumma.

Et dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti.

Chriſtiana profeſsio eſt non ſolùm cognoſcere CHRISTVM à Patre eſſe miſſum: ſed etiam cognoſcere Patrẽ diligere nos in CHRISTO, ſicut & diligit CHRISTVM. Hæc eſt inſignis illa & ineffabilis gloria in CHRISTO nobis donata, ſed tantum in verbo & fide, donec eadẽ in futuro ſeculo reipſa fruituri ſumus, vt ſequentia docent. Breuiter, huius textus ſenſus eſt: Mundus cognoſcet quòd Deus diligit Chriſtianos, quum dederit illis dona ſpiritualia, ad imitationem donorũ ſpiritualiũ quæ data ſunt CHRISTO homini. Videbit enim mundus ipſos (quòd voluntati diuinæ obtemperent) charos eſſe Deo Patri, quẽadmodũ CHRISTVS ipſe charus eſt Patri, quòd nunquam à voluntate Patris deflexerit. Obſerua ex hoc loco conformitatẽ amoris in CHRISTO nos accepiſſe. Ante ſecula quidem à Patre amatur CHRISTVS, qui vt homo amari cœpit, ſed nobis eum Patris amorem in nos acquiſiuit.

Chriſtiana profeſſio.

Chriſtus vt homo amari cœpit.

Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum.

Hactenus CHRISTVS pro conſtantia cũ Apoſtolorũ tum reliquorũ omniũ piorũ in cruce & afflictionibus orauit: nunc clauſurus orationẽ, Patrẽ rogat pro omnibus ab ipſo pẽdentibus: qua oratione certi & ſecuri reddimur eius, quod nobis expectandũ eſt, vbi requiẽ ſimus inuẽturi, & certas ac tranquillas ſedes & manſiones habituri: quum hìc in terris exules & vbique exterminati viuamus, nuſquã certam habẽtes manſionẽ. Ideò literis aureis ſcribẽda venit hæc ſentẽtia, & animis noſtris inſculpẽda, qua proculdubio pro ceruicali & puluinis vti dèbemus vt quieſcamus & perpetuo gaudeamus: atque huius fiducia ex hoc mundo læti migremus, vbi hora illa venerit, qua à peccatis & omnibus incõmodis, maximè à diaboli tyrannide liberãdi ſumus, & ad æternam tranquillitatẽ traducendi. Hæc certiſsima ſunt, & huius beneficii ac huius orationis efficaciæ certiſsimi eſſe debemus. Nam quis hæc loquitur? Veritas. Quis hæc vult? Omnipotentia. Quare vt hoc verbum non poteſt eſſe mendaciũ: ita hæc voluntas, qua CHRISTVS vult vt omnes credentes ſecum ſint, non poteſt eſſe inefficax. Voce, PATER, captat CHRISTVS beneuolentiã à perſona Patris. QVOS DEDISTI MIHI, id eſt qui mihi per illuminationem fidei à te dati ſunt

Promiſſio Chriſti pax eſt, & fiducia noſtra.

Qui dicuntur Chriſto à Patre dati.

redimendi & ſaluandi : nimirum nos, qui verbum eius retinemus. Orat CHRISTVS vt homo Patrem, vt piis omnibus & in verbo perſeuerantibus det vitam æternam, & immarceſsibilem futuræ vitæ gloriam, vt recompenſatricem crucis & afflictionum in hac vita. Verbo, VOLO, oſtendit ſuam omnipotentiam & æqualitatẽ cum Patre, vt hac loquẽdi authoritate certitudinem ac ſtabilitatem promiſsionis oſtendat, tanquã eius qui mentiri neſcit. Quorſum iſtud? Horſum, vt nos ignauos & ad credendum cunctabundos impellat & excitet, ne in aliquam hæſitationem aut dubium veniamus: ſed horum omnium ita certi ſimus, tanquam propalam oculis videremus. Vult dicere CHRISTVS: Conſtanti & bono animo eſtote, & nolite eſſe ſolliciti, vbi mãſuri, aut quo migraturi ſitis: vos qui mei eſtis, ſinite mundum & diabolum furere & ſæuire, ego veſtri attẽtiſsimam curam habeo, vt tuto veniatis vbi magnopere eſſe cupitis, & vbi ſecuri ac tuti cum à mundo tum ab omnibus diabolis in ſumma trãquillitate quietiſsimè viuetis. VT VBI SVM EGO, ET ILLI SINT MECVM, Hoc eſt, eiuſdem æternæ vitæ & gloriæ fiant mecum participes. Aut, VOLO, id eſt cupio, ídque ex animo: vt quemadmodum quos dediſti mihi futuri ſunt imitatores afflictionum & crucis meæ, ita ſint & gloriæ conſortes : atque vt ſpectatores fuerint humilitatis meæ, teſtéſque fiunt mei ſupplicii, ita ſint & gloriæ ſpectatores, quam mihi reſurgẽti daturus es: vt diſcant per varias tribulationes ad felicitatem tendere, & per ignominiam ad gloriam perennem proficiſci. Verbo, VBI SVM, ſignificat felicitatem in qua eſt. Erat enim IESVS vt Deus & vt homo, iuxta partem ſuperiorem beatus. Hic locus beatitatis neque ſinit ſe aut digito demonſtrari aut penicillo exprimi, ſed verbo per fidem intelligendus eſt.

Volo, verbum, oſtẽdit in Chriſto omnipotentiam.

Beatitudinis locus fide cognoſcendus.

Vt videant claritatem meam quam dediſti mihi.

Quaſi dicat: Non ſolum meis Chriſtianis dabitur vt ſint mecum, ſed etiam vt in clarum aſpectum gloriæ meæ traducantur. 1. Ioan. cap. 3, Quum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Hanc gloriam CHRISTI in terris videmus ſiue cognoſcimus iam fide: ſed hæc viſio ænigmatica eſt, teſte Paulo, 1. Corinth. 13. Nempe quantũ pro concionibus de ea re doceri audimus & animo amplectimur CHRISTVM ſurrexiſſe à mortuis, cælos aſcendiſſe, & ſedere in gloria & maieſtate Patris, vnicum & potẽtem dominum omnium creaturarũ. Adhuc denſa eſt huius gloriæ cognitio: at vt Paulus 2. Corint. 3. ait, Nos reuelata facie gloriam Dei contemplabimur. Hæc eſt illa inæſtimabilis ac inaudita cõſolatio, quam ſi quis certiſsimam tenuerit, omnes mundi diuitias non pluris faciet quàm ſtercora, huius gloriæ videndæ ſtudio raptus. Hoc loco CHRISTVS docet quòd nõ ſit (quemadmodum videtur nunc eis) in vili habitu inueniendus tunc, ſed in gloria quam habuit antequã in mundum veniſſet. Præcipuam ergo ſuis dare gratiam voluit, vt ſecum ſint, vt gloriam eius videant. Hæc gloria ſiue claritas dici poteſt ſecũdum humanitatem, qua illuſtratus eſt in reſurrectione, Philip. 3, Conformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Eſt & claritas eius ſecundum diuinitatẽ : eſt enim ſplendor gloriæ & figura paternæ ſubſtantiæ. Heb. cap. 1. Sapient. 7, Candor eſt lucis æternæ. Vtranque hanc claritatem Sancti & pii omnes in gloria videbunt. Huius claritatis Pater eſt origo: quod ſignificatur hoc verbo, QVAM DEDISTI MIHI, claritatem quidem corporis in reſurrectione, ſed diuinam claritatem ab æterno per æternam generationem.

Chriſti gloriã verbo & fide hic intelligimus.

Mundi gloriam contemnimus, cognita Chriſti gloria.

Chriſti claritas duplex.

Quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.

Videbunt hanc gloriam, me tuum eſſe Filium vt tibi conſubſtantialem, quem ab æterno dilexiſti. Hoc eſt videbunt quomodo æqualis & vnus Deus tecum ſim, ante mundi conſtitutionem & ab æterno natus. Obſerua: Hæc claritas diuinitatis nõ eſt data Filio à Patre, quia dilexit eum Pater, ſiue dilectione : ſed natura & æterna generatione. Nam quia genuit eum, neceſſariò etiam author gloriæ fuit & ſuppeditator: claritatem autem animæ habuit à Patre Filius, quia dilexit Pater Filium.

Chriſtus claritatẽ à Patre habet, naturâ vt Deus, dilectione vt homo.

Pater iuſte, mundus te non cognouit.

Diuertens oculos ad mundum tanta pertinacia omnem admonitionem & prædicationem reſpuentem, nec dignatum verbum Euangelii cognoſcere, appellat ad Patrem iuſtum, qui mundum maledicentiſsimè blaſphemantem, & contumelioſiſsimè verbum Chriſti lacerantem, iuſto ſuo iudicio condemnaturus ſit: ſimúlque Patri gratias agit pro nobis: quoniam per iuſtitiam ſuam ſalutem cupiditate lapſis attulit, & diabolum condemnauit. MVNDVS, id eſt qui Euangelicæ prædicationi aduerſantur, non cognouerunt Patrem eſſe iuſtum, aut non cognouerunt te Patrem, quia non cognouerunt Filium : quem qui

Mundus reſpuit doctrinã Chriſti.

Chriſtus appellat ad Patrem quòd mundus contemptor ſit Euangelii.

Mundi nomine quid Scriptura intelligit.

non

non cognoſcit, nec Patrem cognoſcere poteſt. Matth. cap. 11, Nemo cognoſcit Patrem, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Cur non cognouerunt? Excæcauit enim (vt Paulus ait 2. Corinth. cap. 4.) Deus, ſeculi huius infideliũ mentes, vt non fulgeat illuminatio Euãgelii gloriæ CHRISTI. Videtur igitur vocare hoc loco Patrẽ IVSTVM, à iudicio, quo Deus Pater verè cognoſcentes eum, donat vita æterna, non cognoſcẽtes priuat æterna vita. Aduerſus mundum hæc dicebat CHRISTVS, in hunc (vt mihi videtur) ſenſum: Iuſtus es ô Pater, iuſtè & rectè faciens, inter mundum & eos quos dediſti mihi, hoc ſeruato diſcrimine, nempe quòd hos ſegregas, & ad me perducis, vt ſint & maneãt vbi ego ſum: & alios miſſos facis, ſicut digni ſunt, permittens eos ruere in exitium, quippe qui omnem fauorem, omne conſilium & auxiliũ contemnant. Ego certè omni diligentia declaraui Euangelium, nec quicquam prætermiſi prædicando, monendo, exhortando, amando, ſeruiendo, tolerando, terrendo, minitando, adhæc omnia patiendo, ignoſcẽdo, pro eis rogando, breuiter omnia tentando quæ ad illorum conuerſionem vtilia eſſe exiſtimaui, nihil non feci vt illos lucrarer, nulla impenſarum & periculorũ ratione habita, neque labori, neque operæ, imo ne proprii quidem ſanguinis fuſioni peperci, vt illos tibi conciliarem: & iam nihil ab iſtis aliud præmii conſequor, quàm ingratitudinem, cõtemptum, ignominiam, perſequutionem apertæ & confeſſæ veritatis. Appello igitur ad te iuſtum, cuius vero ac iuſto iudicio damnantur, permittens illos tanta cæcitate induratos ad Patrem diabolum cateruatim volitare, vt nihil prorſus de mea gloria neque in verbo & cognitione fidei, neque futuro neque præſenti intuitu cognoſcant & videant.

Pater Deus iuſtus à Chriſto vocatur.

Mundi ingratitudo pro beneficiis Chriſti.

Ego autem te cognoui.

Ego purus à mundo cognoui & compertum habeo me eſſe tuum verbum, quæ tua ſit bonitas, miſericordia & voluntas tua, quomodo affectus ſis erga homines, & quid credentibus præſtare poſsis.

Et hi cognouerunt quia tu me miſiſti.

Magnas laudes diſcipulis attribuit, qui caduca omnia contempſerunt, vt iuſtum Patrem cognoſcerent: quo cognito, Filium quoque certè cognouerũt. Non omnino, inquit, fruſtrà fuit mea prædicatio: nam diſcipuli per me cognouerunt quòd me miſiſti, & à te profectus ſum, vt vt Phariſæi clamitauerint me profectum à Beelzebub dæmoniorũ principe. Cognouerunt, inquam, te doctrinæ, perſonæ, & operum meorum authorem, & in hoc me à te miſſum eſſe vt reuelarem mundo voluntatem tuam, & ſaluum facerem eum à peccatis.

Prædicationis Chriſti fructus.

Et notum feci eis nomen tuum.

Adducit modum quo diſcipuli & reliqui credẽtes ad Patris cognitionem peruenerint, & adhuc perueniant. Tradidi eis verbum per quod nomen tuum, ô Pater, eis innotuit, quo vocaris, quid ſis, quomodo coli ac honorari cupias. Obſerua: Noſſe Patrem, non eſt tantum noſſe quomodo cælum & terram condiderit, quomodo bonos iuuet, malos ſupplicio afficiat: ſed quòd Filium ſuum in mundum miſerit, & morte, inferno, & Satana ab eo victis Patris gratiam nobis conciliarit. Hoc eſt verum DEI NOMEN, quod ipſius animum & voluntatem nobis demõſtrat, & paternum animum nobis reſerat. Qui Patrem ita non nouit, ille Patrem rite non nouit, neque quomodo colendus ſit compertum habet. Nouerunt quidem Iudæi & Gentiles vnum Deum eſſe, cæli & terræ conditorem, quinetiam ſolum Deum iactant ſe colere: ſed neque credunt neque noſcunt hanc vnicam eſſe voluntatem & beneplacitum Dei, vt cognoſcamus CHRISTVM ab ipſo miſſum, & ad liberationem noſtri à Patre traditum & conceſſum. Quare non verè Patrem Deum cognoſcunt.

Methodus cognoſcendi Dei. Patrem Deum noſſe.

Nomen Dei.

Gentes & Iudei nõ verè cognoſcunt Patrẽ Deum.

Et notum faciam.

Quaſi dicat: Non ſum contentus hoc principio manifeſtati tui nominis, niſi pergam id etiam amplius illuſtrare, idémque indeſinenter vrgere, vt mei Chriſtiani hoc vnico occupentur ſtudio: vt ſubinde quum per meum Spiritum nomen tuum factum illuſtrius fuerit, illud animis ſuis tenacius infigãt. Obſerua duplicem nominis Dei manifeſtationem. Prior fit per verbum Euangelii: altera per Spiritum Sanctum Euangelii reuelatorem & doctorem. Rurſus aduerte: Nequis putaret CHRISTVM amplius non curare ſuam Eccleſiam, poſtquam aſcendit ad Patrem, addidit, ET NOTVM FACIAM: quaſi diceret, Sollicitus ero de meis, ego curabo per Spiritum meum, vt ſemper illuſtretur inter meos nomen Patris, quo mei conſeruentur. Docet igitur CHRISTVS, gubernat, defendit & tue-

Nominis Dei duplex manifeſtatio.

Chriſti cura de ſua Eccleſia.

tur ſuam Eccleſiam, etiam adhuc hodie & ſemper. Pſal. 109, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit.

Dilectio, pro fructu dilectionis accepta.

Phraſi Hebraica DILECTIO pro bonis è dilectione collatis accipitur: Senſus igitur eſt, Vt omnia bona tua, ô Pater, quæ mihi mediatori paterna charitate communicaſti, poſsideant: quum enim te cognouerint per me, diliges illos ſicut & me dilexiſti. Siue, Quemadmodum per me conſequuti ſunt notitiam tui nominis, ſic quoque per me à te dilectum extendetur dilectio tua ad ipſos, vt ipſos diligas, & ipſi viciſsim te diligant.

Et ego in ipſis.

Diligit nos deus in Chriſto & propter Chriſtũ. Chriſtũ eſſe in electis.

Dilectio qua Pater Filium dilexit, eſt in nobis, quia membra CHRISTI ſumus, & in illo diligimur, quũ ille totus, id eſt & caput & corpus diligatur. Ideo verè dixit, ET EGO IN IPSIS, ſupple electis & Chriſtianis, dilectus in diligentibus ſum, & vt perpetuus doctor, proclamator, & confirmator illius dilectionis & fauoris tui, ô Pater.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

Chriſtus in orto. Matth. 26. e. Marc. 14. e. Luc. 22. d. 2. Reg. 15. e.

Iudas prodit Chriſtum Matth. 26. e. Marc 14. e. Luc. 22. e.

Vbi) ſub in locum, vbi, &c. Tradebat) prodebat, & infra. Cohortẽ) id eſt mille milites Romanos. Pontificibus) id eſt & principibus ſacerdotum. Laternis) lucernis.

HAEC quum dixiſſet IESVS, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans Torrentẽ Cedron, vbi erat ortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum, locum: quia frequẽter IESVS conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo quum accepiſſet cohortem, & à Põtificibus & Phariſæis miniſtros: venit illuc cum laternis & facibus & armis. IESVS itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper ſe, proceſsit, & dixit eis, Quem quæritis? Reſponderunt ei, IESVM Nazarænum. Dixit eis IESVS, Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum, cum ipſis. Vt ergo dixit eis, Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, IESVM Nazarænum. Reſpondit IESVS, Dixi vobis quia ego ſum: ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire. Vt impleretur ſermo quem dixit, Quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percuſsit Pontificis ſeruum, & abſcidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Dixit, ergo IESVS Petro: Mitte gladium tuum in vaginam: Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Cohors autem & tribunus & miniſtri Iudæorũ comprehenderunt IESVM, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Anná primùm: erat enim ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autẽ Caiphas qui cõſilium dederat Iudæis, Quia expedit vnum hominem mori pro populo. Sequebatur autem IESVM Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille, erat notus Pontifici, & introiuit cum IESV in atriũ Pontificis: Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo

Supra. 17. c. Auricula Malcho abſciſſa. Chriſtus ducitur ad Annam deinde ad Caipham.

Luc. 22. f.

Caiphas. Supr. 11. f. Petrus Ioannẽ ſequitur ad domum Caiphæ. Matth 26 f. Marc. 14. f. Luc. 22 f.

Dixit) dixerat. Pontificis) ſummi Sacerdotis, & infrà. Tribunus) id eſt præfectus cohortis. Adduxerunt) abduxerunt. Primùm) ſubintelligi debet, deinde ad Caipham: eſt enim conciſus hic locus. Quia expedit) quòd expediret. Mori) perire. Introiuit &c.) hic per traiectionem oſtenditur ad Caiphã abductus: dicit enim paulo poſt: Miſit autem Annas, &c.

ergo diſcipulus alius qui erat notus Pōtifici, & dixit oſtiariæ: & introduxit Petrū. Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria, Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dicit ille, Non ſum. Stabāt autem ſerui & miniſtri ad prunas, quia frigus erat: & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus, ſtans, & calefaciens ſe. Pontifex ergo interrogauit eum de diſcipulis ſuis & de doctrina eius. Reſpondit ei IESVS: Ego palam loquutus ſum mundo, ego ſemper docui in Synagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus ſum nihil: Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid loquutus ſim ipſis: ecce hi ſciūt quæ dixerim ego. Hæc autem quum dixiſſet, vnus aſsiſtens miniſtrorum dedit alapam IESV, dicens, Sic reſpondes Pontifici? Reſpōdit ei IESVS, Si male loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem. Erat autem Simon Petrus ſtans & calefaciens ſe. Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non ſum. Dixit ei vnus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius, cuius abſcidit Petrus auriculā, Nōnne ego te vidi in orto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus: & ſtatim gallus cātauit. Adducunt ergo IESVM ad Caipham in prætorium, vt non cōtaminarentur, ſed vt māducarēt Paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? Reſpōderunt, & dixerūt ei, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eū. Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam. Vt ſermo IESV impleretur quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus: & vocauit IESVM, & dixit ei, Tu es Rex Iudæorum? Reſpondit IESVS, A temetipſo hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus ſum? Gens tua & Pontifices, tradiderunt te mihi, quid feciſti? Reſpondit IESVS, Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mūdo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus, Ergo Rex es tu? Reſpondit IESVS, Tu dicis: quia Rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mūdum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meā. Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? Et quum hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullam inuenio in eo cauſam. Eſt autem conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum? Clamauerunt ° rurſum omnes, dicentes, Non hunc, ſed Barabbam: erat autem Barabbas latro.

Dixit &c.) Heb. pro iuſsit aut rogauit oſtiariam. Ad prunas) qui prunas cōgeſſerant. Calefaciebant) calefiebant.

Miſit) miſerat eum.

Abſcidit) abſciderat. Ad Caipham) à Caipha. Vet. Vt &c.) ſub. dictū eſt hoc à Iudæis. Dixit) dixerat. Significās) quō ſignificaret. Tu es, &c.) legi poteſt ſine interrogatione, quaſi diceret, Tu igitur es rex Iudæorum. Ita enim dicere ſolent in lites, vt eliciāt veritatē. Nunquid &c.) Sub. vt eorum veſtros prophetas. Regnum meū, &c.) quaſi dicat, Sum certè rex Iudæorum: ſed regnū &c. De hoc) ve: in. Decertarēt) præſens pro præterito: decertauiſſent, vt nō traditus fuiſſem. Tu dicis) ſub. quod res eſt. Quia) certè: Hebraiſ. Vt teſtimoniū, &c.) id eſt vt palam & liberè dicā quæ vera ſunt. °Ergo.

Caiphas interrogat Chriſtū.

Alapa cæſus Chriſtus quid reſponderit.

Matth. 26. f. Marc. 14. f. Luc. 22. f.

Petrus negat Chriſtum. Matth. 26 g. Marc. 14 g. Luc. 22. f. g.

Chriſtus coram Pilato. Matth. 27. a. Marc. 15. a. Luc. 23. a. Act 11. b. 20. c.

Matth. 20. c.

Chriſtus rex Iudæorum. Matth. 27. b. Marc. 14. a. Luc. 23 a.

Regnū Chriſti.

Rex Chriſtus.

Veritas.

Barabbam petunt Iudæi. Matth. 27. c. Marc. 15 b. Luc. 23 b.

Hæc quum dixiſſet IESVS. CAP. XVIII.

Orationis Chriſti epilogus.

ORATIO CHRISTI in vltima cœna hactenus habita eſt, qua CHRISTVS ſuorum animos erexit, gregem ſuum Patri commendauit, & ſeipſum totum, quantus quantus eſt, expoſuit, declarauit, & manifeſtauit. Nũc ſequitur hiſtoria paſsionis eius, opportunum & commodum ſortita locum: nimirum poſt tam fructuoſam orationem, & confirmatos diſcipulos contra ſcãdala crucis, inuocato in hoc Patris auxilio & præſidio.

Mors impiis nõ autẽ piis horribilis.

Paſſio Chriſti, quo affectu legenda eſt.

Horribilis quidem & formidoloſa eſt mors: ſed non iis qui ad virtutem & rectam viuendi diſciplinam ſunt inſtituti, & ſpiritali ſapientia imbuti. Priuſquã ad hiſtoriæ enarrationem pergamus, meditanda nobis veniunt duo potiſsimũ circa paſsionem CHRISTI: in qua multò aliter nos affectos eſſe oportet, quàm ſi legeremus Ethnicorũ hiſtorias, aut etiamnum ſupplicia Prophetarum & Martyrum. Compertum habemus ex hiſtoriis etiam inter Gentiles quoſdã inſontes periiſſe, Prophetas ſimiliter & Apoſtolos innocentes tyrannide impiorum occubuiſſe: at paſsio Domini longè aliam habet rationem. Alii enim ſuam duntaxat innocentiam ad crucem attulerunt, non item aliorum culpã aut noxam: CHRISTVS autem innocentiſsimus, in quo dolus non eſt repertus, non ſolùm ſua comitatus innocentia, voluntarius ad crucem acceſsit, verum etiam totius mundi nocentiam, & omniũ hominum peccata in humeros ſuos tranſtulit, deditque nobis morte ſua, vt in calamitatibus non ſuccumbamus: ſed vires nobis ſua morte largitur ne pereamus, ſed reſurgamus, & vitam conſequamur æternam. Prius igitur à nobis meditandum eſt, quòd nos & peccata noſtra cauſæ ſumus paſsionis & mortis CHRISTI. Alterum eſt: quæ commoda quíve fructus ex ipſa paſsione ſequantur: nempe liberatio à peccato, morte, inferno, & Satana. Reſurrectio item & vita æterna, fructus eſt paſsionis CHRISTI. Proinde ſiquis pacem in afflictione, iuſtitiam in peccatis, vitam in morte deſyderat, è CHRISTI ſupplicio afferat, neceſſum eſt. QVVM dixiſſet hæc IESVS, id eſt quum finem precandi feciſſet Dominus, pro vita æterna diſcipulis & credentibus danda,

Chriſtus omniũ peccata in ſuos trãſtulit humeros.

Paſsionis Chriſti fructus.

Peccatores ſunt cauſa paſsionis Chriſti.

Egreſſus eſt.

Hora paſsionis Chriſti.

Chriſti euntis ad mortẽ animus.

Media nocte iter facit IESVS, hora crucis à Patre deſtinata & ſic poſcente, libenter egreſſus eſt, & progredi cœpit ab eo loco in quo orauit, ad mõtem Olíueti, neque horam & tempus paſsionis fugiens, neque mortem pro omnibus reformidans. Nam cur formidaret, qui ſua paſsione impaſsibilitatem & immortalitatem omnibus redimebat? qui huc eò venit, vt vniuerſum mundum ſuo ſanguine Patri acquireret? vt vt aliàs Iudæorum inſaniam fugerit, quòd nondum paſsionis & mortis hora aduentaſſet.

Quum diſcipulis ſuis.

Quibus inter eundum ad montem Oliuarum multa recenſuit CHRISTVS, quale eſt id quod Petro dixit, Ecce expetiuit vos Satanas vt cribraret, &c. Et inter quos fuit diſputatio, quiſnam inter eos deberet eſſe maior, & velut Domino in magiſterio ſuccedere. Neque enim adhuc intelligebant ad quid muneris eſſent deſtinati, Luc. cap. 22. Rurſus dixerunt hymnum, &c. & pleraque alia quæ à noſtro Euangeliſta conſultò omiſſa ſunt, quòd ab aliis recenſita eſſe viderit, Matth. 26. & Marc. 14. Obſerua. Non egreditur ſolus, ſed diſcipulis comitatus, vt hoc exemplo doceat piorum hominum cõſolationes non eſſe contemnendas, dum affligamur, & in cruce ſumus, quòd piorum præſentia & ſuaue colloquium non mediocriter leniãt crucẽ & afflictiones, imo animos addãt vt in cruce cõſtãter ſubſiſtamus.

Piorum præſentia afflictos ſolatur.

Trans torrentem Cedron.

Torrẽs Cedron.

Cedrus.

Chriſtus de torrente in via bibit.

A circunſtantia loci confirmatur hiſtoria. Græcis legitur τῶν κέδρων, id eſt Cedrorum, vbi articulus additus indicat Cedron non eſſe nomẽ Hebraicum. Opinor torrentem ita dictum, quòd hinc & hinc cedros haberet, quemadmodũ dictus eſt mons Oliuarum. Quidam tamen multæ lectionis vir, & linguæ Hebraicæ peritiſsimus opinatur Cedron nomen eſſe Hebraicum, quod interpretatur denigratus aut triſtis. Nomen eſt vallis & torrẽtis in eadem valle inter Hieroſolymã & mõtem Oliuarũ, 2. Reg. 15. Cedri, altæ arbores, ſed in Libano altiſſimæ. Eſaias cap. 2. ſuperbos, & qui maximè potẽtes videtur, vocat Cedros. Proinde CHRISTO tranſeunte torrentem, aduẽtauit tempus de quo prædixerat Dauid. Pſal. 109, De torrente in via bibit. In via huius vitæ, de torrente paſsionis bibit, propterea exaltauit caput. Quod ad hunc modum Paulus (ad Philipp. cap. 2.) eſt interpretatus, CHRISTVS factus eſt obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum,

illum,& donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Adhæc CHRISTVS diſcipulos ſecum aſſumptos trans torrentem duxit, non ſolùm vt teſtes haberet certiſsimos quòd voluntarius ibat ad crucem, ſed etiam vt ſignificaret ipſos ex eodem paſsionis fonte bibituros. Ipſe enim, vt author ſalutis omnium, mortem pro omnibus guſtauit, (Hebr.cap.2.) & omnibus propinauit, ne mortem formidarent, quam ſua morte deſtruxit. Illi accepto præceptoris poculo biberunt, & pro gloria CHRISTI & Euangelio cōſtanter occubuerūt.

Tranſitus Ieſu cum diſcipulis, praſagiebat ipſos ex paſsionis eodem fonte bibituros.

OBSERVA EX ALIIS EVANGELISTIS.

Et hymno, &c.) id eſt quū cecinisſet laudes.

Omnes vos &c.) Hebr. id eſt, quum me hodie ad ſupplicium rapi videbitis: offendet hoc vos, & hac de cauſa deficietis à me.

Scandalizati) vel offenſi fueritis propter te.

Hac parabola ſignificat Chriſtus impendere magnum periculum, vt ſi quis præſidiis humanis vti voluiſſet, in hoc tēſul tius facere voluiſſet, nēmpe ſibi parare gladium, vel vendito pallio, ſi aliunde nō poſſit.

M. Et hymno dicto. I. Egreſſus eſt IESVS cum diſcipulis ſuis trás torrentem Cedron. L. ſecundum conſuetudinem in montem Oliuarum. M. Tunc dicit illis IESVS, Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus, ait illi, Etſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquá ſcandalizabor. Ait illi IESVS, Amen dico tibi: quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus, Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt. L. Et dixit IESVS, Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerūt, Nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc qui habet ſacculum tollat, ſimiliter & peram: & qui non habet, vēdat tunicam ſuam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniá adhuc hoc quod ſcriptum eſt, oportet impleri in me, Et cū iniquis deputatus eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, finem habent. At illi dixerunt, Domine, Ecce duo gladii hîc. At ille dixit eis, Satis eſt. M. Tunc venit IESVS cum illis in villam Gethſemani.

Apoſtoli ſcandalizati. Zacha.13.c.

Marc.16.b.

Petri negatio. Ioan.13.d.

Apoſtolis nihil defuit. Matth.10.b.

Sacculus. Pera.

Marc.14.d. Luc.22.d.

Vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius.

Circunſtantia loci certam reddit hiſtoriam. In horto redemptionis opus incipit, quia in horto perditi eramus. Conueniens igitur erat, conferret ſe CHRISTVS in hortum, vt ſua captiuitate in horto, nos è captiuitate liberaret. Vetus enim ille Adamus in horto ſua verè licentia nos captiuos Satanæ tradiderat, adeóque omnibus malis nos expoſuerat. Cui enim malo non expoſitus eſt homo? Cōferamus hoc loco CHRISTI benignitatem ingredientis in hortum, & hominis malitiā. CHRISTVS captiuitate libertatē vindicauit: Adam vero ſua licentia libertatem abiiciens, captiuitatem meruit. O quàm magnum inter hunc, & illum diſcrimen. Obſerua: INTROIVIT voluntarius hortum, locum proditori non incognitum, oraturus, & proditorē Iudam expectaturus, diſcipulis comitatus, quos tanti myſterii teſtes oculatiſsimos eſſe voluit.

Hortus in quem Ieſus abiit. Hortus Adami: Collatio Chriſti & Adæ.

Sciebat autem Iudas qui tradebat eum, locum: quia IESVS frequenter conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.

Hæc exaggerant peccatum proditionis in domeſtico, ſimúlque credibilem indicāt proditionem. Cognouerat ſanè locum Iudas proditor, in quem pro more etiā ſub mediam noctem Dominus ſeſe ſubduceret orandi gratia, cum diſcipulis ſuis. Si quando enim tradenda eſſent myſtica, Chriſtus ſolitaria loca & ſilentii officinas quærere ſolebat. Addit Euangeliſta, diſcipulos viros re vera infirmos & inermes Chriſtum illuc fuiſſe comitatos, vt aperiat quàm magna formidine & ignauia proditor laboraret, qui aduerſus imbelles homines cohortem pararet.

Proditionis Iudæ grauitas. Silentii officina myſteriis meditandis cōmoda.

M. Tunc venit IESVS in villam. R. & ait illis. M. Sedete hîc. R. orate, ne intretis in tentationem. M. Donec vadam illuc & orem. Et aſſumpto ſecum Petro, & Iacobo, & Ioanne, duobus filiis Zebedæi. R. cœpit pauere & tædere. M. contriſtari & mœſtus eſſe. Tunc ait illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Suſtinete hîc & vigilate mecum. L. & orate ne intretis in tentationem. M. Et progreſſus puſillum ab eis. L. quantum iactus eſt lapidis, poſitíſque genibus. R. procidit ſuper terram, & orabat, vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora: & dixit, Abba Pater, omnia tibi poſsibilia ſunt. L. Si vis transfer calicem hunc à me. M. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. L. Non mea volũtas, ſed tua fiat. M. Et venit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes. L. præ triſtitia. M. Et dicit Petro. R. Simon dormis. M. Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, ſed caro infirma. Iterum ſecundò abiit, & orauit, dicens, Pater mi, ſi non poteſt hic calix trãſire à me niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum, & inuenit illos dormiẽtes. Erant enim oculi eorum grauati. R. Et ignorabãt quid reſponderent. M. Et relictis illis iterum abiit, & orauit tertiò eundem ſermonem dicẽs, Pater, ſi vis transfer calicem hunc à me: veruntamen nõ mea voluntas, ſed tua fiat. L. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum. Et quum ſurrexiſſet ab oratione, veniſſétque ad diſcipulos ſuos. R. tertiò. L. Inuenit eos dormientes præ triſtitia. Et ait illis, Quid dormitis? M. Dormite & requieſcite. R. Sufficit. M. Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit, qui me tradet. Orate autem ne intretis in tentationem.

Oratio Chriſti.

Oratio Chriſti.

Sudat ſanguinem Chriſtus. Angelus Chriſtum cõfortans.

Apoſtoli dormiunt.

Petro, &c) Hi videns ignominiam Chriſto illatam, qui viderunt gloriam transfigurationis.

Contriſtari) id eſt dolere & grauiter angi.

Suſtinete) manete.

Procidit) proſtratus eſt.

Tranſiret, &c) id eſt liberaretur à ſupplicio quod paulò poſt erat ſubiturus.

Transfer, &c) libera me à morte acerba quæ mihi imminet.

Vt non, &c) id eſt vt nõ ſuccũbatis aut cedatis tẽtationi.

Spiritus, &c) tentatur aut animoſa eſt & potens, homo autem admodũ imbecillus, vt ſine Deo nõ poſſit reſiſtere.

Agonia) ſignificat illum horrorem quo corripi ſolent homines iam inſtante atque vrgente graui diſcrimine.

Dormite, &c) imperatiui pro futuris poſitũ more Hebræorũ: quaſi dicat, Dormietis poſthac & requieſcetis: nunc vero ſufficit. Similis loquutio apud Ioannem, Soluite tẽplũ hoc.

Appropinquauit, &c) Venit hora, vt Filius hominis tradatur in manus flagitioſorũ. Appropinquauit qui me tradet.

Iudas ergo quum accepiſſet cohortem, & à Pontificibus & Phariſæis miniſtros.

Pecuniis impetrata prætoria cohorte (ſolet enim militaris ordo eſſe mancipium auri) curant Pontifices & Phariſæi contra Veritatem ſubordinare miniſtros tantùm, nolẽtes ipſi proficiſci, vt tametſi omnia aduerſus IESVM facerent, ſua tamen hypocriſi ſe ſanctulos, & ſanguinis CHRISTI innocentes ſimulent: hoc ſuo exemplo docẽtes hypocriſim nunquã timore carere. Iudas igitur ex diſcipulo IESV factus proditor, & ex comite Redẽptoris, factus latronum dux, captata occaſione noctis, ne quis tumultus oriretur à populo, & accepta cohorte præſidis, & latronum manu à Pontificibus aſſumpta, quibus pactus erat ſe traditurum ipſis in manus IESVM, venit in hortum. Obſerua: per COHORTEM, præſidia intelligimus.

Milites ſunt mancipiũ auri.

Hypocriſeos comes timor.

Iudas proditor & latronum dux.

Cohors pro præſidiis.

Venit illuc cum laternis, facibus & armis.

Fortaſsis timebant iſti ne (quod in tenebris frequẽter cõtingit) aut in foueas caderent, aut pedes lapidibus offenderent, quum tamen ſuis etiam lucentiſsimis tædis & facibus illuminati, non viderent ſe in lapidem illidere, de quo paſsim in Scripturis ſcriptum eſt, Ecce ponam in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali. At vitantes Scyllam, ceciderunt in Charybdim, & paruam formidantes foueam, in profundum abyſsi ſeſe præcipites dederũt.

Iudæorum cæcitas inter lucentiſſimas tædas.

Proinde

Proinde putantes ſe illius noctis tenebras facibus depellere, perpetuis ſeſe offuderunt tenebris. Quî enim fieri poteſt vt naturali lumini, id eſt CHRISTO inſidiatus, nõ ſibi perpetuas paret tenebras? Adhæc prodiit munitus armis, fuſtibus & lignis aduerſus diſcipulorum vim, ſi quis fortè conatus fuiſſet defendere Dominũ ſuum. Hæc ſunt mũdi arma quibus oppugnat verbi doctores, & Euangelium perſequitur, non Scripturarũ ratione, niſi detorta, non verbo Domini, niſi pro ſua ipſius libidine expoſito, non argumentis vel probabilibus, ſed gladio corporali, machinis & id genus tormentis. Quòd ſi hoc eſt verè vincere, & Euangelium defendere, quis maiore victoria potiretur, quàm tyrannus crudelitate pugnans? Et ſi hoc eſt ſe præſtare fortem virum, quis latronibus fortior eſt?

Mundi arma.

M. Qui autem tradidit eum, dedit illis ſignum, dicens, Quencunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. R. & ducite eum cautè.

IESVS itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſsit.

IESVS, quem nihil fugiebat eorum quæ gerebantur, omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. (Heb. cap. 4.) vt declaret ſe ſua ſpõte ad mortẽ vſque crucis humiliatum (quanquam ſemper in forma Dei fuerit), non expectato illorum aduentu proceſsit aduerſariis obuiam, qui prius fuga & ſeceſsionibus ſuis, (quas frequens antea recenſuit Euangeliſta, quòd nondum veniſſet hora) docuit non eſſe tentandum Deum: at hoc facto docet, vt nos promptos volũtati Dei offeramus. Hæc planè imitatus eſt Paulus, qui (Act. cap. 9.) in ſporta demiſſus per murum, effugit manum aduerſariorum. Deinde (Act. cap. 21.) Agabo prophetante de captiuitate eius, dixit, Ego non ſolùm ligari, ſed & mori paratus ſum pro nomine Domini IESV. Hîc multa animi libentia voluntati Dei obſequitur Paulus, illic non tentauit Deum: & hoc & illud ex fide eſt, & auxilium Domini poſtulat. Eſt profectò imminens periculum fugiendũ, niſi præſentiſsimus adſit Dei fauor, & ipſius cognita manus quæ defendat. Id reuelabit Dominus pro bona ſua voluntate.

Mors Chriſti ſpontanea.
Chriſtus cur aduerſariis obuius venit quos aliquando fugit.
Paulus Chriſtũ imitatus animo ad mortem parato.
Periculum imminens fugiendum, niſi adſit fauoris Dei certitudo.

Et dixit eis, Quem quæritis?

Magna CHRISTI philanthropia, qui ne oppreſſoribus quidem ſuis indignatur, ſed blandè alloquitur, & vltrò percontatur quem quærerent, ne per errorem manus iniicerent in aliquem diſcipulorum. Interrogat CHRISTVS non vt doceatur, qui nouit omnia, ſed vt doceat quòd qui iam orbi cognitus erat (tã ineffabilis eſt eius virtus) etiã præſens neque viſus, neque cognitus eſſet ſi voluiſſet, accẽſis etiamnũ Iudæ facibus & laternis: & ita illum niſi volentem & capere & crucifigere potuiſſent: interrogantẽ, neque de facie neque à voce inter accenſas & illuminatas faces ac laternas agnoſcũt, adeò profunda erat ipſorum cæcitas. Hæc valde magnam piis afferunt conſolationem, quos vt maximè aduerſarii de facie nouerint, tamen nihil mali aduerſus pios & verbi defenſores intẽtare poſſunt citra bonam Dei voluntatem. Exemplo eſt Helizæus, cui hæc contigerunt, 4. Reg. cap. 6.

Chriſtus orbi cognitus, etiã inter accenſas tædas, Iudæis incognitus.

Reſponderunt ei, IESVM Nazarænum.

In CHRISTVM interrogantem non inſiliunt cohors Præſidis & miniſtri Pontificum, ſed inquiunt, ſe quærere IESVM Nazarænum, quem & loquẽtem audiunt & inter medias accenſas faces vident, ſed non agnoſcunt. Cur ita? Poteſtas diuina Chriſti eluxit, dum ſe quærentibus offerret, minime tamẽ cognoſcebatur. Non abſimili affectu (quo Herodes ſe IESVM Nazarænum quærere Magis reſpondit) hi reſpondent ſe quærere. Non, inquiunt, teipſum volumus, te quæſitum aduenimus, quia nec voce illum norãt nec ſpecie. Vides igitur (ait Chryſoſtomus) vim inſuperabilem, quomodo in medio exiſtens, eos cæcauit. Obſerua: NAZARAENVM dicebant, quòd putarent ipſum natũ in Nazareth, vbi ſolùm educatus & nutritus fuit. Vt adimpleretur prophetia, Quoniã Nazaræus vocabitur.

Iudæi Chriſtum non agnoſcunt, quem tamẽ vident, & loquentem audiunt.
Nazaræus Chriſtus.

Dicit eis IESVS, Ego ſum.

Qum reſpondiſſent ſe IESVM Nazarænũ quærere, voce intrepida reſpondit, EGO ſum ille quem quæritis. Hoc exemplo docet neque perſonam CHRISTI, neque veritatem in cruce negandam eſſe, cuius verbum, inexpugnabilis eſt potentia. Non enim hãc vocem, EGO SVM, ferre potuerunt cohors Prætoria, Iudas, & miniſtri Pontificum.

Veritas etiã in cruce cõfitenda.
Verbum Chriſti potens.

Stabat autem & Iudas qui tradebat eum,cum ipſis.

Vt intelligamus Iudam ad vocem IESV concidiſſe in terram cum reliquis,nominatim præmiſit Euangeliſta quòd aderat ſimul & Iudas Iſcariotes vna eum eohorte,in qnem, ſicut neque in conductitiam militum cohortem CHRISTVS verbis ſæuiit,vt ad extremum vſque,manſuetudinis exemplum ſuis præberet diſcipulis.

Vt ergo dixit eis, Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.

Potentia vocis diuinæ.

Maxima verbi & vocis diuinæ potentia, quæ tantam turbam odiis ferocem armíſque terribilem ſine vllo telo percuſsit,repulit,ſtrauit.En vides CHRISTVM verbo & ſpiritu oris ſui armatam & feroeientem cohortem proſtrauiſſe.Ad vocem enim IESV, EGO SVM, territa eohors,repulſa eſt in tergum,& coneidit in terram,nō ferens Dominicæ vocis vim.Eadem profectò verbi potētia proſtrauit Saulum,(Act.cap.9.)dieens, Saule Saule, quid me perſequeris ? Et Adamū è loeo voluptatis profligauit,dieens,Adam,vbi es ? Qui ait,Vocem tuam audiui in paradyſo,& timuī,eò quòd nudus eſſem,& abſeondi me.Magna piorum eonſolatio eſt,quum audiunt vocem(Matth.cap.14.) Confidite,ego ſum, nolite timere:quam Euangelii perſequutores ferre nequeunt.Eſt igitur manifeſtum idem Dei verbum impiis eſſe iudicium,piis verò cōſolationē. Nam Lucæ cap.24.territos diſcipulos hac voce ſolatur, EGO SVM. In hoc autem loco,hoc idem verbum, EGO SVM, terret aduerſarios,quo ſentiunt in eorde potentiam CHRISTI, cui omnes obedire debent,ſimul & iudicium cum ſua impietate: vnde ſubſiſtere nequeunt.Dat enim illis Dominus cor pauidum,& deficientes oculos,Deutero.cap.28. Obſerua: Hic caſus in terram,apertè declarat inimicos veritatis, imo & vires humanas nihil poſſe aduerſus veritatem, vtvt aliquando efficaces diuina permiſsione appareant: eommendátque veritatis potentiam contra impotentiam oſorum eius.

Vocem Dei ſtauent pii,nō item impii.

Verbū Dei impiis iudiciū,piis conſolatio.

Iterum ergo interrogauit eos,Quem quæritis ? Illi autem dixerunt,IESVM Nazarænum.

Immenſa CHRISTI bonitas,qui ex charitate interrogationem repetit, vt hoſtes hoc modo à propoſito reflectat: qui vbi animos receperunt, ac rurſus pararent adoriri IESVM, iterum percontatur Dominus quem quærerent, qui, vt paulò antè reſponderant, aiunt ſe quærere IESVM Nazaræum.

Reſpondit IESVS: Dixi vobis,quia Ego ſum.

Chriſtus conſtans in obeunda morte.

Verbo, DIXI, declaratur conſtantia CHRISTI in eruee:nam quod dixerat, idem dicit, EGO SVM. Hoc igitur exēplo conſtāter in eruce cōfitēda eſt & perſona & veritas.

Si ergo me quæritis, ſinite hos abire.

Chriſtus volens permiſit ſe capi, non autem diſcipulos.

Verbum Dei nō eſt alligatum.

Intelligens Dominus ad ſe ſolum,tantum certamen & opus ſalutis pertinere,ſemouit à perieulo diſcipulos,nec cohorti poteſtatem fecit capiendi illos,qualem in ſe vnum. HOS, inquit, SINITE ABIRE, in quos vobis in præſentia non eſt ius. Quibus verbis declarat ſe nulla vi capi potuiſſe,niſi permiſiſſet.Interim optimi paſtoris exemplar oſtendens, qui ſui gregis incolumitatem diſpendio ſuæ vitæ redemit. En vides verbum Dei non eſſe alligatum,(2.Timoth.cap.2.)potētiam item verbi non ligari,quum etiam Dominus captus retineat ſuā authoritatem & potentiam: nam inter medios hoſtes iubet,ſinant illæſos diſcipulos abire:quod & factū eſt:non enim illæſi abiiſſent Apoſtoli,niſi huius mādati Chriſti, (Sinite hos abire,&c.)virtus & efficacia,cohortis furorem cohibuiſſet.Eadem virtus & potentia Domini ab aduerſariis capti & ligati poſtea reſtituit Malcho aurem abſciſſam. Hæc nos docent pios experiri potentiam & virtutem verbi etiam in media impotentia.

Vt impleretur ſermo quem dixit, Quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam.

Orationis Chriſti efficacia.

Perditio duplex.

Cauſam adducit Euangeliſta ex oratione CHRISTI, vt oſtendat ipſam eſſe efficacem. Niſi enim CHRISTI oratio efficax fuiſſet,quomodo diſcipuli, in primis Petrus (qui etiamnum gladio dimicabat) tam capitalem hoſtium ferociam declinare potuiſſent? Impetrauit igitur Chriſtus ſua oratione,vt diſcipuli tantum periculum euaſerint. EX HIS QVOS DEDISTI, ſupple electione & vocatione mihi redimendos & ſaluandos, NON PERDIDI QVENQVAM. Perditionem animæ Dominus intelligit,licet quidā hunc locum

locum ad corporalem perditionem trahant,quòd nullum diſcipulorum hactenus perdidiſſet. Videtur mihi locus ad perditionem animæ refereodus,vt & de Apoſtolis & reliquis omnibus electis intelligatur,quos CHRISTVS à Patre redimendos & ſaluandos aecepit. EX HIS, ioquit, QVOS dediſti,ſupple electiooe & vocatione mihi redimendos & ſaluandos,non perdidi queoquam. Omnes enim io me credeotes ſaluos facio, quos oemo de manu mea rapiet.Suprà, cap.10.

Rabbi) id eſt magiſter mi.

L. Et antecedebat eos: & appropinquauit IESV Iudas, vt oſcularetur eum. M. Confeſtímque accedens dixit, Aue Rabbi, & oſculatus eſt eum. Dixítque illi IESVS, Amice, ad quid veniſti? L. Iuda, oſculo Filium hominis tradis? M. Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in IESVM, & tenuerunt eum. L. Videntes autem hi qui circa ipſum erant,quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, ſi percutimus gladio? Reſpondens IESVS ait, Sinite, vſque huc. M. Et ecce vnus ex his qui erant cum IESV.

Oſculum.

Vſque huc) ſub. res ipſa peruenire debuit.

Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percuſsit Pontificis ſeruum: & abſcidit eius auriculam dextram.

O egregiũ militẽ, qui aperto marte tãtam armatorum cohortem putat aggrediendam, vt magiſtrum ſuum IESVM (cui,vt dixerat,paratus erat cõmori) defenderet. Carnali adhuc & oon ſpirituali confidentia ductatur Petrus, putans regnum CHRISTI non aliis defendi, quàm externis armis & præſidiis. Cyrillus opinatur Petrum habuiſſe gladium, quòd quũ ad hortos & loca condẽſa oocte concubia diuerterent Apoſtoli, credendum eſt illos prouidiſſe, ne à feris beſtiis læderentur, quæ variæ in Iudæa reperiuntur: ad quas repellendas licet ſufficeret virtus CHRISTI, tamẽ inuenimus Apoſtolos hominum more vixiſſe, & humana curauiſſe. Aut portauit gladium in vſum agni Paſchalis etiã poſt cœnam. Vel quòd timens inſidias, olim in hoc, id eſt in ſui præceptoris defenſionem præparauerit. Petrus itaque ſui Domini amore quodam peculiari flagrans, vidénſque cohortem violentas manus in Dominum ſuum ioiicere, ſubito calore percitus, eduxit gladium: nec ſatis expectato Domini iuſſu, percuſsit Pontificis Caiphæ ſeruum, & abſcidit auriculam eius dexteram, Domino nimirum Petri manum moderante, vt leue vulnus eſſet.

Petrus gladio petit cohortem.

Cur gladiũ portabat Petrus.

Apoſtoli humani.

Erat autem ſeruo nomen Malchus.

Nomen ſerui apponit Euangeliſta ad hiſtoriæ certitudinem, vt ſi legentes tantum de reſtituta auricula miraculum diſcredant, ab illo quæraot num ita factum ſit.

Dixit ergo IESVS Petro.

Monet CHRISTVS Petrum ſuæ infirmitatis, vt cognoſcat quale ſit regnum ſuum. Et proculdubio regnum CHRISTI non de hoc mundo (cui in tibiis viri, & in fortitudine equi beneplacitũ eſt) ſed ſpirituale ſpiritualibus, vt Apoſtolus meminit. (2.Corint.10. & Epheſi. cap.6.) armis defendendum. Pertinent igitur arma caroalia ad regnum mundi.

Arma regni mũdi.

Mitte gladium tuum in vaginam.

Paſſus eſt CHRISTVS Petrum futurum Eccleſiæ ſuæ principem in hanc digladiationem pio quodam affectu motam cadere, vt illius reprehenſione doceremur qua via liceat iniuriam illatam, & violentiam aduerſariorum ferre. Reprehenditur quòd præter legitimam magiſtratus ordinationem gladium arripuerit, & eodem etiamnum hoſtem petierit. Quid agis, ô Petre? Excidírne tibi, quòd pridem, quum me à morte dehortarêris, dictus ſis Satanas, & retrò ſequi iuſſus es? Quorſum hic gladius euaginatus? Viſne impedire mortẽ, quã volẽs & ex Patris authoritate ſubeo? Immitte gladium tuum in vaginã: noo huiuſmodi præſidiis oblectatur negotiũ Euãgelicũ, alio pugnandũ eſt gladio his qui in meas vices ſuccedere volent, nimirũ gladio ſermonis & verbi, qui vitia amputat, & homioes ſeruat. Obſerua. Non prohibet Dominus Chriſtianis, vt publicis perſonis, in publico magi-

Iniuria qua via repellenda eſt.

Petrus gladio feriẽs cur reprehenſus.

Præſidia Euãgelii.

Gladius paſtoris Eccleſiaſtici.

Gladius priuatis non publicis perſonis interdictus.

ſtratus officio conſtitutis vſum gladii,ſed vt priuatis. Quiſquis enim gladiũ accipit,citra magiſtratus legitimi authoritatẽ,etiã pro CHRISTO,gladio peribit.Gene.cap.9,Quicũque effuderit humanũ ſanguinẽ,fundetur ſanguis illius. Accipere gladium dicũtur,quibus non eſt commiſſa vindicandi poteſtas. Quod autem dicitur, Qui acceperint gladium, gladio peribũt,intelligitur de iure non de facto. Proinde verborũ CHRISTI ſenſus eſſe videtur: Non eſt opus modò defenſione,ſed patientia: ego enim ſum is doctor qui docui benefaciendum eſſe iis qui oderunt vos, orandum pro perſequutoribus & calumniantibus vos. Lex Moſaica retaliat, tantùm verò abeſt retaliem,& doctrina mea talione vtatur,vt ſi quis ſemel in maxillam cæſus altera petatur, altera quoque vertenda ſit,ſi humani animi prauitatem ſuperare,& Chriſtianam manſuetudinem exercere deſyderauerit.

Gladium accipere quid eſt.

Euãgelium talione nõ vtitur.

M. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quòd non poſſum nũc rogare Patrem meum: & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum?

Gladi. &c.) ſub. vt interficiunt.

Calicem quem dedit mihi Pater,non vis vt bibam illum?

Petre,non obſeruaſti quæ ſuperiore ſermone te docui. Rogaui omnes fieri vnum,ſicut & ego ac Pater ſumus vnum,vt quemadmodum ego volẽs Patri vſque ad mortem obtempero: ita & vos obtẽperetis præceptis meis. Patris voluntas eſt vt ego hunc calicem (quem ebibendum tradidit) bibam. Hoc ex animo facio & adimpleo. Quis tu es,qui Patris voluntatem prohibere conaris? Obſerua: quum dicit CALICEM ſiue poculum,inſinuat mortem dulcem & deſyderabilem in ſalutem hominum. Reſpõſabit quiſpiam, Cur Petrus hoc loco reprehenſus eſt? Si videro alterum alteri iniuriam inferre, nõ mihi licebit oppreſſo opem ferre? Licebit,ſed quatenus vocatio tua permiſerit. Si priuatus fueris, & nullo inſignitus magiſtratu,admone,doce,argue,ídque citra cõtumeliã. Omnis enim reprehenſio contumelia vacare debet. Matth.cap.18, Si peccauerit in te frater tuus,corripe illũ inter te,&c. Sed ſi aliquo fungaris magiſtratu,agnoſce in hac functione te eſſe Dei miniſtrum,vltorem ad iram Dei, vt innocentem ſerues, & malos ac Reipub. perturbatores caſtiges. Quòd ſi magiſtratus,tyrannide & non ſuo defungatur munere,potius inferens iniuriam,vt in cauſa CHRISTI hìc contingit, quid agendum erit? An priuata perſona ius gladii accipiet? Abſit. Arguitur enim hoc loco Petrus priuata perſona,quòd acceperit gladiũ in magiſtratum tyrannidem exercentem aduerſus innocẽtiſſimum. Cui præceptor ait, An putas quòd non poſſum nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones angelorum? Adhortandus itaque & monẽdus venit magiſtratus,ſi negligat officium. Obſerua: Per ſpeciem metonymiæ vocat CALICEM, crucem, QVEM DEDIT mihi,&c. Crux eſt ordinatio Dei Patris,ergo libenter ferenda eſt.

Calix, mortem deſignat.

Oppreſſis qua via ſuccurrẽdũ.

Reprehẽſio vacet contumelia.

Magiſtratus qualẽ ſe agnoſcere debet.

Priuata perſona etiam magiſtratu tacente nõ accipiat gladium.

M. Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia ſic oportet fieri? L. Et quum tetigiſſet auriculam ſerui, ſanauit eum. M. In illa autem hora dixit IESVS L. ad eos qui venerant ad ſe, principes Sacerdotum, & magiſtratus templi, & ſeniores, M. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus ad comprehendendum me: quotidie apud vos ſedebam docens in templo. L. & non extendiſtis manus in me, M. & non me tenuiſtis. L. Sed hæc eſt hora illa veſtra & poteſtas tenebrarum. M. Hoc autem totum factum eſt, vt impleantur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt: R. adoleſcens autem quidam ſequebatur eum,amictus ſindone ſuper nudum, & tenuerunt eum. At ille relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Scripturæ implenda. Eſa.8.c.d.

Scripturæ.) ſubqua tradunt quòd talia oportebat euenire.

Hoc autẽ,&c.) omnia ita fiunt vt impleantur. &c.

Fugiunt Apoſtoli. Thren.4 d.

Cohors

Cohors autem,& Tribunus,& miniſtri Iudæorum comprehenderunt IESVM, & ligauerunt eum.

Suauiſsimo ſermone diſcipulis à pugna coërcitis ſecluſo omni impedimento,& nemine defendente, imo ipſo Chriſto(quum poſſet aufugere) vltro ſe offerente,inflata nimium cohors militum , & horum Tribunus vnà cum miniſtris,quos addiderãt auari Põtifices & ambitioſi Phariſæi,comprehenderunt IESVM, impias manus iniicientes , & in morem facinoroſorum ligauerunt , ligatum & vinctum adduxerunt , &c. Obſerua incrementum vocum:Prima eſt Comprehendere:ſecunda Ligare,tertia Siſtere coram iudice.

Vocum incrementa.

Et adduxerunt eum ad Annam primùm.

Quòd ad Annam Caiphæ ſocerum, primò ductus eſt IESVS, id nobis ſubindicat ipſum Annam artificem inſidiarum fuiſſe,pactámque proditori mercedem promiſiſſe. Aut in gratiam Caiphæ id factum eſt,qui primas Annæ ſocero deferre voluit. Aut ad ipſos ductus eſt,vt authores tanti ſceleris,quibus cum proditor tum miniſtri congratularẽtur,quòd voti compotes ſuo miniſterio facti eſſent, & ab ipſis fruſtra non accepiſſent pecuniam, ſimúlque oſtentarent ſuum triumphum:perinde ac ſi dixiſſent , En iam captus eſt , euadere nequit:glorietur nunc de Deo Patre,vinctum habetis,fugiat ſi poſsit . Simúlque vt intelligamus veritatẽ non habere crudeliores hoſtes,atque ſunt fucatæ religionis capita. Aut primò ad illos ductus eſt,ne fortaſsis tumultus fieret in populo: quia vulgus magnorũ hominum authoritatẽ admiratur & ſuſpicit, & illa authoritate etiam ad quæuis peſsima rapitur.

Annæ primò ſiſtitur Chriſtus.

Vulgus ad quæuis rapitur authoritate,magnatum.

Erat autẽ ſocer Caiphæ,qui erat Põtifex anni illius. Erat autẽ Caiphas qui cõſiliũ dederat Iudæis,quia expedit vnũ hominẽ mori ꝓ populo.

Quòd Annas fuerit ſocer Caiphæ,argumẽto eſt,quòd inter primates clariſsimus fuerit. Anni illius ſummus Pontifex erat Caiphas,de quo prius dictum eſt,quod dum in conſilio ambigeretur quidnam faciendũ eſſet de IESV , propter Pontificis munus quod gerebat,Spiritu afflatus dixit,ſuaſitque quòd ſic expediret,vt ſalus totius populi vnius hominis morte redimeretur. Perſpicuum eſt id quod Sapiens ait, (Impius quod timet,accidit ei) locum apud Caiphã habuiſſe . Quod enim verebatur Caiphas propter doctrinã CHRISTI, deturbari ſcilicet à ſuo Põtificatu,quem impiis & iniuſtis mediis mordicus retinere conabatur,accidit. Nam Vitellius Syriæ præſes ipſum à Pontificatu & ſacerdotali munere ſuſtulit,ſuffecto & ſurrogato Ionatha,vt author eſt Ioſephus,lib. Antiquit.18.cap.4.& 8. Emerat Caiphas (qui non erat de tribu Leui)Pontificium à Romanis (vt author eſt Ioſephus)& annuũ munus reddidit,quod tamen Lex(Exod.cap.29.)& factũ(Numer.20.)oſtẽdũt perpetuum,nec quempiam ad eum debere ſuffici honorem,ante alterius obitum. Vide in quàm profundum malorum demergat auaritia. Trãſtulit ſacerdotium ad aliam tribum, & quod perpetuum ac liberale erat,annuum & vænale fecit. Refert tamẽ Euſebius(in Hiſtoria lib.1.cap.12.ex Ioſepho,) quòd à Pontifice Anna vſque ad Caipham quatuor Pontifices fuerint,& ſingulis annis adminiſtrauerint Pontificatum, in quibus prædicatio Chriſti completa eſt. Vide(ſi iuuat) locum illum. Eſt re vera Epiſcopatus bona & ſancta res : & qui Epiſcopatum deſyderat (ait Paulus)opus bonum deſyderat : ſed malum eſt impietate, ſola ambitione,armis,& huiuſmodi malis,mediis ad bonum penetrare. Cur ita? Quia non ſunt facienda mala,vt eueniãt bona,Roma.cap.3. Diuus Cyrillus hunc textũ ad hunc modum conuertit,Miſerunt autem eum ligatum ad Caipham Põtificem. Erat autem Caiphas qui conſilium dedit Iudæis, quia expedit vnum hominẽ mori pro populo. Sequebatur autem Ieſum Petrus. Vnde iuxta huius viri ſancti ſententiam,Ioannes nihil horũ quæ in domo Annæ acta ſunt,ſcripſiſſe dicitur. Et quod poſtea dicetur,Et miſit eũ Annas ligatũ,&c. id per repetitionem propter enarratam Petri negationem dictum putat.

Annas ſocer Caiphæ.

Caiphæ propheſia.

Vitellius Caipham à magiſtratu deturbauit.

Auaritia radix malorum.

Auaritia ſacerdotiũ annuũ & vænale fecit.

Prædicatio Chriſti ſub quatuor Põtificibus cõpleta.

Epiſcopatus, res bona.

Sequebatur autem Simon Petrus IESVM.

Quòd duo tantum diſcipuli CHRISTVM ſequantur , ſignificat paucos in cruce manere conſtantes. Petrus adhuc nonnihil fidens virtuti ſuæ, quanquam à pugna prohibitus eſſet,ſequebatur IESVM vinctum.

Crux paucos habet conſtantes.

Et alius diſcipulus.

Exemplum eſt modeſtiæ in Euangeliſta noſtro, qui hoc Euãgelium diuinitus ſcripſit, dum nomen ſuum tacet. Perſpicuum eſt quàm longe fuerit ab oſtentationis animo,docens quàm turpe ſit non aliorũ voce,ſed lingua propria cõmẽdari. Vnde in Prouerbiis, cap.27. legitur, Laudet te proximus tuus,& non os tuum:alienus,& non labia tua.

Ioannis Euangeliſtæ modeſtia.

Diſcipulus autem ille erat notus Pontifici: & introiuit cum IESV in atrium Pontificis.

Ioannis modeſtia & humilitas.

Deuitaturus arrogantiam, per ſingularem quādam extenuationem Ioannes dixit, NOTVS erat Pontifici: quaſi diceret: Nolite putare me tanta cōſtantia fuiſſe ornatū, qua ego ſequutus CHRISTVM, ingreſſus ſim atrium Pontificis vt defenderem aut excuſarem CHRISTVM: verùm notus Pontifici, auſus ſum ingredi ad atrium vſque cum IESV. Hunc introeundi animum non meæ fortitudini aut conſtantiæ, ſed notitiæ quam cū Pontifice & domeſticis eius habebam, adſcribitote. Obſerua: Dicit ſe in atrium Pontificis introiiſſe, vt certiores nos faciat eorum quæ in atrio fieri oculatus teſtis perſpexit.

Petrus autem ſtabat ad oſtium foris.

Imbecillitas viriũ humanarũ in Petro cognita.

Feruore illo magno iam deſtitutus Petrus, frigidus ac timidulus, & ignotus oſtiariæ mulierculæ, non eſt auſus intrò CHRISTVM conſequi, qui tametſi multum degeneraret ab illa promiſsione, Ego animam meam pono pro te: &, Si oportuerit me tibi commori, non te negabo: tamen illius ſui primi animi maſculi aliquid reſtabat, quoniam auſus eſt ad oſtium vſque ſequi, quum cæteri alius aliò fugiſſent. Obſerua infirmitatis exēplum in Petro, qui ex metu ſtat foris ad oſtium. Hic metus eſt præludiū mox ſequuturæ negationis.

Exiuit ergo diſcipulus alius qui erat notus Pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum.

Charitatem & conſtantiam hic Ioannis exitus oſtendit, qui non timet ingredi & egredi liberè: dum enim videt Petrum non cōſequi magiſtrum, ancillam oſtiariam admonuit, vt eum qui ſtaret ante oſtium, introduceret, cui paruit ancilla, & Petrum introduxit.

Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria.

Peccādi facilitas in nobis.

Ancillam dicit, & eam per quendam cōtemptum oſtiariam nuncupat, vt infirmitatem noſtram & labendi facilitatem in cruce ob oculos Euangeliſta ponat. Hæc interrogat Petrum, non contumelioſè, non præfractè, ſed valde manſuetè: quòd ancilla in gratiam Ioannis (quem cognoſcebat ſciebátque eſſe IESV diſcipulum) introduxiſſet Petrum, coniecit Petrum eſſe ex diſcipulis IESV.

Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius?

Hæc quæſtio eſt de confeſsione fidei. Hæc mulier intuita Petrum, & coniectura quadam noſcitans illum eſſe Chriſti diſcipulum, ait, Num tu quoque diſcipulus es iſtius hominis, qui modo captus adducebatur?

Dicit ille, Non ſum.

Verè Chriſtianus agnoſcet ſe imbecillum. Humanarũ virium impotentia in Petro explorata.

Quis eò dementiæ Petrum compulit? Vbi nunc eius eſt priſtina conſtantia? Num miles, num aliquis eorum qui IESVM ceperant, illum interrogabat? vilis erat, & mulierum abiectiſsima, interrogatrix illa. Primo verbo Petrus negat ſe Chriſtianum & CHRISTI diſcipulum. Hæc proculdubio perſpicuè oſtendunt ipſum carnali non autem ſpiritali affectu arripuiſſe gladium pro CHRISTO: nam ſi eximius iuſtæ cauſæ propugnator & defenſor fuiſſet, quæſo cur tunc corā ancilla, non dicā gladio pugnauit, ſed verbo nō defendit Chriſtū? Iam ſi infirmitatē ſuā coram ancilla imbecilliſsima, nihil ſæuum aut formidabile præſeferente, prodidit, & nulla vi impetitus, CHRISTVM negauit, quid coram regibus & tyrannis egiſſet? Non hæc à me ſcripta velim (pie lector) ad Petri contemptum & accuſationem: ſed vt cognoſcamus nos omnes eſſe quod Petrus erat, hoc eſt noſtras vires nihili, non poſſe in cruce ſubſiſtere quovis modo, niſi adſit Dei fauor. Si ſtas, caue cadas. Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat, & ad vocem mulierculæ deiiciatur. Adeò ſuperbit hæc caro, vt frequenter dum adhuc noſtræ imbecillitatis ignari ſumus, noſtris viribus ferueamus, ſuperbiamus, & zelo quodam diuino ducti, vt putamus, criſtas attollamus. Sed coram Deo & eius iudicio dilabimur & perefluimus, velut cera à facie ignis, & ſicut puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Obſerua exemplum negatæ fidei in cruce, ad leuem ſaltem occaſionem.

Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe.

Hæc ſunt veluti paraſceue ad alteram Petri negationem: vbi obſeruāda venit noſtri Euangeliſtæ diligentia, qui in conſcribenda hiſtoria nihil omittit eorum quæ ad omnes

circunſtantias

circunſtantias pertinent: diligenter omnia tractans vt certam faciat hiſtoriam, & illi fidem maiorem conciliet. Miniſtri Pontificis, inquit, in medio aulæ ſtabant ad prunas, & ob frigus intempeſtæ noctis calefaciebant ſe, quibus ſe miſcuit Petrus, ſperans ſe ita poſſe latere, expectans interim quem videret de magiſtro capto exitum & finem: nōdum enim omnem defugiendæ mortis ſpem abiecerat, quanquam eo percullſus erat metu, vt exciderit: quod Dominus ei futurum prædixerat, vt egregius ille & fortis ſcilicet pollicitator, Dominum ſuum abnegaret. Hoc primò eſt conſequutus, dum ſe aulicum aulicorum miniſtris miſcere voluit, veritatem abnegauit.

Petrus aulicus factus, veritatē negauit.

Pontifex ergo interrogauit IESVM de diſcipulis ſuis, & de doctrina eius.

Duobus nominibus CHRISTVS à Pontificibus, Sacerdotibus & Phariſæis accuſatus eſt. Primò, hæreſeos & falſæ doctrinæ coram Pontificibus. Secundò, ſeditionis coram Pilato & magiſtratu ciuili: nullo enim capitaliore crimine illum Pilato exoſum reddere poterant. Quia igitur prima accuſatio eſt de hæreſi, Annas Pontifex, non illius anni, ſed quia annuis vicibus Pōtificatū gerebat, interrogat de doctrina & diſcipulis, fortaſſe inhūc modum: Hæreticus es: nam doctrinam affers longè aliam quàm Moſes & Prophetæ, quos ſcimus à Deo miſſos: adhæc diſcipulos abiectos quoſdam & viles piſcatores tibi delegiſti, qui noſtra etiam authoritate contempta, & non impetrata à Pontifice & Phariſæis noſtris facultate prædicandi, tuam hæreſim in vniuerſam Iudæorum regionem ſpargunt: imo & noua quædam à te inſtituta de baptiſmo, citra Pontificiam noſtram authoritatem prædicant. Quales nos putas, imo quanti nos facis? æſtimas nos fortaſsis truncos & cæcos homines, qui nihil in hac ſtultitia tua & tā inſana hæreſi videamus. Quaſi verò toleraturi ſimus tam impiam morum & doctrinæ inſolentiam, aduerſus veterum patrum Moyſi & Prophetarum inſtituta. Quis es? qualem te dicis & facis? quales habes diſcipulos? vnde illos nactus es? in quem vſum illos collegiſti? quid clanculum illos docuiſti? Hæc & huiuſmodi Pontifex percōtatur, vt aliquam ſpeciem legitimi iudicii præberet: ſed re vera id agit, vt ex variis IESV reſponſis aliquid excerperet, quod illi criminis vice poſſet impingi.

Chriſtus hæreſeos & ſeditionis à Pontificibus accuſatus.

Annas contēdit manifeſtare Chriſtū eſſe hæreticum.

Reſpondit ei IESVS, Ego palam loquutus ſum mundo: ego docui in Synagoga & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus ſum nihil.

Quia doctrina diſcipulis præferenda eſt, de auditoribus tacet, doctrinā defendens: quā ferè inauditam, quum facinoroſus ille Pōtifex damnaret & hæreticam pronuntiaret, ne illam proprio ore (quod tamen iure poterat) commendans, priuatam gloriā venari videretur, & nō ſuſpectā illam redderet, appellat ad auditores, eóſque etiamnū inimiciſsimos, & ipſum Annam à ſuo ſuorúmque teſtimonio relegat ad teſtimonium publicum, & teſtimonium etiam inimicorum, quo nullum certius eſſe poteſt innocēti. Quaſi diceret: Hæreſim nō docui, ſed veritatem: Iudæos omnes auditores teſtor: non fuit clanculari a doctrina mea: nimirum ego palam loquutus ſum mundo: ego docui in Synagogis veſtris, in templo, diebus feſtis, loco & tempore celeberrimo, quo ex omnibus Syriæ partibus Iudæi vndique conueniunt. Obſerua: hic locus nobis expandit doctrinā Euāgelicam eſſe publicam & apertam doctrinam, quæ publicè & apertè prædicari debet, & nō in angulo aut ſub camino: ſimúlque docet vt eam doctrinam doceamus, de qua non metuamus auditorum teſtimonium. Euangelium, lucem & non tenebras ac diuerticula amat: vnde publica loca, qualia ſunt Synagoga, templum, & huiuſmodi, certam doctrinam commēdant. Tam certa firmáque eſt Euangelii doctrina, vt propter veritatem etiam aduerſarii in conſcientiis victi, de illa ſyncerè (licet inuiti) teſtificētur. Huiuſmodi eſt veritatis Euāgelii virtus, vt ſi vel mille vinculis cōſtringatur, erumpat, & in medium prodeat. Verbum enim Dei (vt Paulus, 2. ad Timoth. cap. 2. ait,) non eſt alligatum. Obſerua: EGO PALAM, &c. quaſi diceret: Hactenus veſter Moyſes figuris & obſcuris ſermonibus eſt vobis loquutus: ego verò Moyſi velamē aufero, reuelās omnia quæ lex tegebat. Quæ per ænigmata vobis lex annuntiabat, hæc vobis reuelo, & aperta ac perſpicua eſſe & doceo & facio. Reſponſabit aliquis: Multa Chriſtus in ſecreto docuit, vt in monte Thabor die trāſfigurationis: rurſus quum in cubiculo Nicodemum docuit. Reſpondeo: Quæ priuatis locis & apud paucos docuit, eadem publicè docuit, niſi ea quæ ſupra multitudinis captum erāt: ſimúlque his verbis, EGO PALAM, &c. ſignificare voluit non ſolùm ſe eum eſſe de quo prædixit Dauid, Pſal. 39, Annuntiabo veri-

Doctrina diſcipulis præferēda.

Chriſtus de doctrina damnata ab Anna appellat ad publicū teſtimoniū.

Chriſti doctrina clancularia non fuit.

Euangelium eſt doctrina publica.

Doctrinæ certitudo argumento à publico loco.

Euāgelii virtus.

Chriſtus quæ Moſes obſcure tradidit, aperta facit & docet.

tatem tuam in Eccleſia magna: verumetiam ſe nihil quod ſeditionem páreret (vbivbi loquutus eſt) aut feciſſe aut dixiſſe.

Quid me interrogas?

Quaſi dicat: Quum doctrina mea neque ſuſpecta neque incerta eſſe poſsit, quid me nunc tanquam de clancularia & ſeditionis plena doctrina interrogas?

Interroga eos qui audierunt, quid loquutus ſum ipſis: ecce hi ſciunt quid dixerim ego.

Veritatis certa demonſtratio.

Quum doctrina mea publica fuerit, nō timet illa publicum teſtimonium. Quum igitur me ſuſpectum habeas, cur non interrogas doctrinæ meæ auditores etiam inimicos? aut cur damnas verbum non auditum? Quòd ſi tuam ipſius aliorúmque (qui mihi nulla familiaritate iuncti ſunt, plærique etiam oderunt) conſcientiam rogaueris, proculdubio conuictêris fateri certam & veram eſſe doctrinam meā. Iſta enim eſt veritatis indubitatæ demonſtratio, quando quis habet inimicos teſtes eorum quæ dicit. Hoc præſtiterunt teſtimonium miniſtri à magiſtratibus miſsi, ſuprà, cap. 7, Nunquā (inquiūt) loquutus eſt homo ſicut ille. Idē expanditur Matthæi cap. 22, Miſerunt ad eum Phariſæi vt eum caperēt in ſermone, &c.

Hæc quum dixiſſet, vnus aſsiſtens miniſtrorum, dedit alapam IESV, dicens, Sic reſpondes Pontifici?

Annas miniſter impegit alapam Chriſto.

Quidam è miniſtris Pōtificis ſimillimus ſuo Domino, ne in ſuſpicionē veniret, quòd eſſet ex his qui doctrinam IESV admirati ſunt, à magiſtratibus miſsi, & redeūtes viſi ſunt doctrinæ CHRISTI aſſentiri, dicentes, Nunquam ſic loquutus eſt homo ſicut ille, dum audiret CHRISTVM dicentem, Ecce hi miniſtri qui miſsi ſunt vt me in ſermone caperent, ſciunt quid dixerim ego: is inquam non expectat ſui præceptoris iuſſum, ſed vt ei gratificaretur, impegit alapam in faciem IESV, addens conuitium & Pontifice & ſe famulo dignum, Siccine reſpondes Pontifici? O qualē ſerui & iniquiſsimi Pōtificis impudentiam! Exhorreſcat cælum, contremiſcat terra de CHRISTI patientia, & ſerui impudētia. Hæc præmonuerūt ſancti Prophetæ de Chriſto dicta eſſe: Eſa. cap. 5, Corpus dedi percutiētibus, & genas meas vellētibus. Thren. cap. 3, Dabit percutiēti ſe maxillā: ſaturabit opprobriis, &c. Iob. 16, Exprobrantes percuſſerunt maxillā meam. Michæ. 5, Percutient maxillā regis Iſrael.

Reſpondit ei IESVS, Si malè loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè, quid me cædis?

Chriſtus iniuriarum patientiſsimus.

Rationibus non alapis cum iudice contra reū agendum.

Chriſtus facto doctrinam confirmat.

Retaliare

Defenſio modeſtiſsima.

Chriſtus cur alapā incuſſus, reſponderit.

Vindicta à nobis prorſus abigenda.

Quum Dominus iure optimo cum ſeruum tum dominum in exitium & præceps dare, ipſóſque de medio tollere potuiſſet, nihil tamen horum egit, ſed manſuetiſsimè ſe geſsit aduerſus omnes iniurias: maximè hoc loco ea verba protulit quæ vel ferociſsimarum beſtiarum ſæuitiam demulcere poterant. Quia apud iudicem ago, & ei rogatus reſpōdeo; rationibus, etiam apud Ethnicos, non autem alapis agendum eſt. Siquid male edocui, oſtende: ſi autem bene docui, & me admirati eſtis etiam vos miniſtri, cur tu iudicis miniſter, qui me prius admirabaris, in iudicio, tacente iudice, nihil refellentem me cædis & verberas? Facto non aduerſatur quod monuit Dominus (Matth. cap. 5,) Si quis percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram. Nam hic locus hunc ſenſum fidelibus præſtat: Siquis cōtumelia, iniuria aut damno quopiam ab altero affectus fuerit, tantùm abeſt vt liceat vlciſci & iniuriam iniuria repellere, vt citius & promptius grauiora ac moleſtiora tibi ferēda ſint. Hoc loco CHRISTVS maledictum maledicto non regeſsit, quum alapis cæſus eſt: non retaliauit, ſed vt Petrus ſcribit (1. Epiſt. cap. 3.) tradidit vindictā ei qui iudicat iuſtè. Ibi legis nō accuſationem, ſed modeſtiſsimam defenſionem, non cōtumeliam, ſed exhortationem vt reſipiſcat. Ait enim, SI BENE dixi, cur me cædis? quaſi dicat: Percutis, non repercutior: conuitiaris, non conuitior: non meipſum vindico, verùm te hortor vt reſipiſcas, & mea patientia nó abutaris: ne is cuius eſt vindicta, te in peiora præcipitē faciat. Proinde hæc reſpōdit CHRISTVS, vt innocentiam ſuā manifeſtam faciat, & ſeruo ſuam iniuſtitiam ad ſalutem detegat. Diſcamus ex his vindictam à nobis prorſus abigendam, & iniurias patienter eſſe ferendas: ita tamen vt iuſtam noſtram cauſam ſimul vrgeamus. Ad hūc modum Dauid iniurias patienter tulit, interim tamen manifeſtam vbique faciens ſuam iuſtam cauſam. Tametſi enim iniuriæ patienter ferendæ ſunt, iniurioſi tamen neque iuſtificādi neque laudandi veniunt propter ſuas iniurias. Præterea in CHRISTO magnæ charitatis exemplū legimus, qui admonet ſeruum ſuæ iniuriæ, vt eum Deo lucretur. Huc pertinet quod ſcribitur Prouerb. cap. 26, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur.

Et miſit

Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem.

A paricida ad paricidam CHRISTVS mittitur. Animos enim paricidales habebāt Annas & Caiphas, qui metu populi & præſidis Pilati, ſuæ impietsti aliquā iuſtitiæ ſpeciem prætexebant: ſiſtunt enim Dominum, dicam ei impingūt, eandémque ſcribunt, interrogaot, teſtes producūt, circunfertur & circunducitur à religioſis Phariſæis. At impiā Anoæ, Caiphæ, & Phariſæorum aſtutiam diuina prudētia vertit in IESV CHRISTI gloriam. Nam dum ſic capitur, captus ducitur ad Annā, ab Anna ad Caiphā, à Caipha ad Pilatum, à Pilato ad Herodem, & rurſus ab Herode ad Pilatū. Dúmque à multis examioatur & accuſatur, fiunt omnes etiā inimici eius locupletiſsimi teſtes innocentiæ ac puritatis eius: adeóque vt cōuicti dicāt: Pilatus, nō inuenio in eo cauſam mortis: alii verò, Verè Filius Dei hic erat: quorū teſtimonium veriſsimum eſt. Nullum enim certius innocētiæ teſtimonium, quàm quū veritas etiā ab inimico extorquetur. Annas qui pro ſua nequitia geſtiebat quòd IESVS captus eſſet, quum vidit ſe nihil ex eo venari potuiſſe quo probabiliter cōuinceretur, miſit eū (vt erat vinctus) ad Caipham Pontificem generum ſuum. En noſtra cauſa & nomine IESVS CHRISTVS fit hic ludibrium & ſpectaculum. Obſerua: vox LIGATVM, indicat ipſos hypocritas, Annam & Caipham, nón caruiſſe metu & timore.

Chriſtus à paricida ad paricidam mittitur.

Deus impiorum conatus in bonum conuertit.

Teſtimoniū innocentia certiſsimum.

Chriſtus noſtro nomine ludibrium factus.

Conuenerunt) cōuenulūt. Prætiuum pro præſenti.

R. Et conuenerunt omnes Sacerdotes & Scribæ, M. & Phariſæi, R. & ſeniores. M. Petrus autem ſequebatur eum à longè vſque in atrium Pontificis Sacerdotum: & ingreſſus intrò, ſedebat cum miniſtris vt videret finem. L. Accenſo autem igne in medio atrii, & circunſedentibus illis, erat Petrus in medio eorum, R. & ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe. M. Exeunte autem illo ianuam, R. rurſus M. vidit eum alia ancilla: R. quæ quū vidiſſet illum, cœpit dicere circunſtantibus, Hic ex illis eſt, M. & hic erat cum IESV Nazaræno.

Petrus ſequitur.

Atrii) aula. Area erat nō tecta.

Matth. 26. g. Marc. 14. g.

Erat autem Simon Petrus ſtans & calefaciens ſe.

Redit Euangeliſta ad negationem Petri, non libidine aliqua inuehendi aut ſtudio detractandi. Hic enim & alii Euangeliſtæ tam diligenter meminerūt abnegationis Petri, partim vt cognoſcamus veritatem verborū CHRISTI, qui hanc negationem prædixit, partim vt diſcamus nequid noſtris viribus præſumamus, ſi Euangelici & Chriſtiani eſſe velimus: ſed ſemper è manu Domini pendeamus, & in timore ac tremore Domini ambulemus. Nam ſi Petrus nō tam à Chriſto defecit quàm etiam deteſtationibus abnegauit, qui tamen donum cæleſte in monte Thabor guſtauit: & non ſolùm miracula CHRISTI vidit, verumetiam multa ſigna nomine CHRISTI fecit, & tamen cecidit: quid nos puſilli putamus facere? Cademus certè, ſi cadere non metuamus. Noli itaque altum ſapere, ſed time. Et qui ſtat, videat ne cadat. Quòd ſi cadere, vt frequenter fit, contigerit (ſepties enim in die cadit iuſtus) caue animum deſpondeas, ſed exemplo Petri fle: certò te CHRISTVS excipiet. Hæc enim ſcripta ſunt infirmis, non vt ſua crimina excuſent, ſed vt in maximis etiam peccatis non deſperent cum Iuda, verùm diſcant cum Petro flere & reſipiſcere.

Petri negatio nos infirmitatis noſtræ admonet.

In peccatis etiā grauiſsimis cū Petro flendum, non cum Iuda deſperandum.

Reſipiſcētia Petri, fletus.

Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex diſcipulis eius es?

Admixtus turbæ miniſtrorum, ad ignem ſtabat Petrus, quem quidam vtcunqoe noſcitantes interrogaoerunt, dicentes, Num & tu ex huius diſcipulis es, qui ſic tractatur à Pootifice? Hi typum gerunt eorum qui incutiūt timorem piis propter veritatem, vt foris veritatem negent, de qua conuicti ſunt in conſcientiis. Hi Petro maiorem occaſionem negsndi præbēt, quàm illa ſuperior ancilla: qoia magnorum hominū ſerui & miniſtri ſunt, qui piis prædicatoribus timorem frequentius incutiunt, vt ex timore veritatem negeot, dum verba plaeentia oarrabunt, applaudent, palpabunt, & adulabuntur.

Negauit ille, & dixit, Non ſum.

Vehemeoter exterritus Petrus viſo tam immaoi ſpectaculo, quòd tam duriter & impiè tractaretur magiſter ſuus, negauit ſe diſcipulum IESV. Fortaſsis penſabat Petrus de diſcipulis IESV comprehendēdis, ex tam acri Pootificis interrogatione de doctrioa & diſcipulis IESV. Arbitrabatur Petrus hac negatiooe ſe futurum à periculo liberum: quemadmodum ſeſe explicuerat ab ancilla oſtiaria.

L. Et poſt puſillũ,alius videns eum,dixit,Et tu de illis es? M. Petrus vero iterũ negauit cũ iuramento,& dixit, L. O homo,non ſum: M. ſed neque noui eũ. L. Et interuallo facto quaſi horæ,alius quidã affirmabat cum his qui aſtabant,dicens, Verè & hic cũ illo erat. R. Verè & tu ex illis es : nam & Galilæus es: M. & loquela tua manifeſtum te facit.

Et loquela tua, &c.) Loquela tua ſimilis,vel conuenit.

Dicit vnus ex ſeruis Pontificis,cognatus eius cuius abſcidit Petrus auriculam , Nónne ego te vidi in orto cum illo ?

Quidam in reliqua miniſtrorum turba aderat,qui ſanguinis propinquitate iunctus erat ei,qui(quum cæteris audacior manus violentas in IESVM pauld antè in horto iniecerat) à Petro percuſſus,& auriculæ damno multatus erat . Is volens cognati ſui iniuriam vlciſci, cuius ſubiit memoria dum obuium habet Petrũ,durioribus verbis ipſum compellat. Quid audio? proculdubio mendacem hominem . Quid tu ? negas te eſſe de numero diſcipulorum iſtius ? An non hi mei ocelli te in horto cum IESV viderunt?

Iterum ergo negauit Petrus.

Audito Malchi cõſanguineo,penitus exanimatus eſt Petrus, & ſeipſum deuouit ſi noſſet hominem. Quid,rogo,feciſſet Petrus,ſi verberibus cæſus fuiſſet,quum ſolo verbo pauld duriore tractatus , ſeipſum deuouerit, cœperítque execrari ac deierare quòd non nouiſſet IESVM : proculdubio nihil prorſus boni reperitur in homine : imò nihil penitus homo habet quo ſubſiſtat,ſi Dominus ipſum deſeruerit,& cupiditatibus ſui cordis tradiderit.

Græci cedunt omnes,niſi adfuerit Dominus. Homo dereli-ctus à Deo,quabe.

R. Tunc iterum negauit Petrus,& ait, L. Homo,neſcio quid dicis. M. & cœpit deteſtari , R . & anathematizare, M. & iurare, R. quia neſciô hominem quem dicitis. L. Et continuo adhuc illo loquente , R. ſtatim gallus iterum cantauit.

Deteſtari) deuouere vel execrari.

Et ſtatim gallus cantauit.

Hic cantus confirmatio eſt vaticinii CHRISTI de futura Petri præſumptuoſi negatione : qui nec hoc ſolo ſigno prædicto à Domino monitus ad ſe rediiſſet,nec rediturus erat,niſi Dominus efficaci intuitu illum conſpexiſſet,& tacito quodã ſui Spiritus afflatu ad reſipiſcentiam & pœnitẽtiæ lachrymas excitaſſet. Multis variiſque modis (qui futurus erat Eccleſiæ princeps)doctus eſt, vt ipſe,imo & nos ipſius exemplo, diſcamus in omnibus nobis ipſis diffidere,& ex vnius Domini noſtri IESV præſidio pendere.Proinde inuitat nos Petri exemplum ad timorem & humilitatem , vt nihil de nobis præſumamus , nihilque temerè de nobis perſuadeamus de conſtantia in cruce & afflictionibus.

Galli cantus.

Petrus futurus Eccleſiæ princeps,variis modis probatus.

Pendendum eſt ex ſolo Chriſti præſidio.

Petri negatio inuitat nos nihil de nobis præſumamus.

L. Et conuerſus Dominus,reſpexit Petrũ : & recordatus eſt Petrus verbi, M. quod dixerat ei IESVS: L. Quia priuſquam gallus cantet, R. bis: ter me negabis. M. Et egreſſus foras,fleuit amarè.

Reſpicit Petrũ Chriſtus.

Controuerſia de negatione Petri diluitur.

Controuertitur inter multos de locis vbi Petrus negauit Dominũ: rurſus, quoties negauerit: ſed parũ refert iſta quærere , quum nihil pugnantiæ inter Euãgeliſtas afferãt. Nihil enim certius habetur,quàm quòd Petrus & ante galli cantũ in domo Annæ, & ante ſecundum,in domo Caiphæ Dominũ negauerit,nõ ſolùm ſemel & iterũ,ſed & tertiò & quartò: imo toties ab ancillis & miniſtris impetitus , ex hiſtoria Euãgeliſtæ videtur pluſquã ſexies Dominum abnegaſſe. Solùm id Petri negatio te adhortetur,vt ſi ſtes, videas ne cadas.

M. Princeps autem ſacerdotum, R. & ſummi Sacerdotes,& omne concilium quærebant, M. falſum teſtimonium aduerſus IESVM, vt eum morti traderent, R . & non inueniebãt,etiam M. quũ multi teſtes acceſsiſſent: R. & teſtimonia conuenientia non erant. M. Nouiſsimè autem

autem venerunt duo falſi teſtes, & falſum teſtimonium ferebant aduerſus eum, dicentes, M. Hic dixit, R. quoniam nos audiuimus eum dicentem, Ego diſſoluam templum hoc manu factum, & poſt triduum aliud non manu factum ædificabo. Et non erat conueniens teſtimonium eorum. Exurgens autem ſummus Sacerdos in medium, interrogauit IESVM, dicens, Non reſpondes quicquam ad ea quæ tibi obiciūtur ab his, M. & quæ iſti aduerſum te teſtificātur? IESVS autem tacebat, R. & nihil reſpondit. M. Et princeps Sacerdotum ait illi, Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es CHRISTVS Filius Dei R. benedicti. M. Dicit illi IESVS: Tu dixiſti, R. Ego ſum. M. Veruntamen dico vobis, à modo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens, Blaſphemauit: quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam, quid vobis videtur? At illi reſpondentes, dixerunt, Reus eſt mortis: R. & omnes condemnauerunt eum eſſe reum mortis. M. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt: L. & viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes, & velauerunt faciem eius, M. & percutiebant faciem eius, & interrogabant eum, dicentes, Prophetiza nobis CHRISTE, quis eſt qui te percuſsit: alii autē palmas in faciē eius dederunt: R. & miniſtri alapis eum cædebant: L. & alia multa blaſphemantes dicebant in eum. M. Manè autē facto conſilium inierunt omnes principes Sacerdotum & ſeniores populi aduerſus IESVM, vt eum morti traderent, L. & duxerunt eum in concilium ſuum dicentes, Si tu es CHRISTVS, dic nobis. Et ait illis, Si vobis dixero, nō credetis mihi: ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit Filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius Dei? Qui ait, Vos dicitis, quia ego ſum. At illi dixerunt, Quid adhuc deſyderamus teſtimonium? ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens omnis multitudo, vincientes IESVM adduxerunt eum ad Pilatum. M. Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & ſenioribus, dicens, Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, receſsit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt, Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum: propter hoc vocatus eſt ager ille Aſcheldemach, hoc eſt ager ſanguinis vſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam dicentem,

Non reſpondes, &c.) quaſi dicat quid reſpondere vis teſtimonio illorum? Adiuro) id eſt peto à te vt nobis dicas, iurādo per Deum, &c. Tu dixiſti) ſum id quod dixiſti. Veruntamē &c.) de ſe Chriſtus in tertia perſona loquitur, Videbitis me reſurrexiſſe, ſeſſurum ad dexterā Dei, & iudicaturum orbem.

Chriſtus fatetur ſe Meſsiam eſſe.

Conſpuitur, & alapis caeditur Chriſtus.

Singuli argentei ſinguli didrachmis æſtimari poſſunt, id eſt ſeptem ſolidis noſtris. Vet. Corban. id eſt in gazophylaciū quod erat in atrio 4 reg. ca. 12. Corbana vox Chaldæa: Corban. Hebraica. Pretiū ſanguinis) id eſt pretiū quo fuit exēpta cædes hominis innocentis.

Pilato vinctus Chriſtus traditur.

Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.

Adducunt ergo IESVM à Caipha in prætorium.

Annas & Caipha ſimulata religio.

Prætorium.

Impii nõ valentes verbis veritatẽ expugnare, fugiunt ad verbera.

Quia lex iuſtum conſeruãdum, & innocentẽ nõ condẽnandũ iubet: Annas & Caiphas inniti (quia nihil criminis in CHRISTO inuenerũt) & miſeri erubeſcẽtes quòd innocẽtẽ cõprehenderũt, quódque Paſchæ celebritas iam immineret, ne hominis innocẽtis cæde macularẽtur, & ſanguinis innocẽtis inuidiã in Pilatũ & brachiũ ſeculare deriuarẽt, per cohortẽ cõductam deducũt CHRISTVM (qui per totã fere noctem examinatus fuit vſque ad diluculum, in quo nihil repertũ eſt ſceleris, ob quod capitis accerſi poſſet) ab ædibus Caiphæ IN PRAETORIVM, id eſt domum Præſidis Pilati: putãtes ſe mundos à ſanguine iuſti, ſi iuſtum non ipſi, ſed per alium interficerent. O ridiculoſos homines, cæcitate & nequitia plenos! putant id vitii, ſi per alium innocentem interfecerint, & eum quaſi ſceleſtiſsimum accuſauerint, non redundare in ſua capita. Hi profectò impuriſsimi Põtifices typum eorum gerunt, qui quum verbis veritatem impugnare nõ poſſunt, confugiunt ad verbera. Rurſus, quum agnoſcunt ſeſe victos & impares, qui neque Scriptura à ſeipſis detorta, neque ſua eloquentia veritati reſiſtere poſſunt, ſtatim currunt ad brachium ſeculare, vt tamẽ veritas ipſa extinguatur. Obſerua: Hæc adductio, cõfirmatio eſt illius quod dixit Chriſtus (Matth. cap. 20.) Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotũ & Scribis, & condẽnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendũ, & flagellandum, & crucifigendũ, & tertia die reſurget. Obſerua: Ioannes ſciens omittit quæ domi Caiphæ acta ſunt: quòd intelligeret illa ab aliis Euãgeliſtis ampliſsimè deſcripta.

Erat autem mané.

Hypocritæ lucẽ fugiunt.

Hæc circunſtantia temporis ſubindicat tum hypocritarũ timorem (qui lucẽ fugiunt dũ operãtur aliquid) tũ quod per dimidiũ noctis à Caipha interrogatus fuerit CHRISTVS.

Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.

Sanctitas fucata.

Charitas eſt omnis ſanctitatis ſubſiſtentia. Iudæi legẽ Dei ſuis traditionibus poſtponunt.

O fucatam ſanctitatẽ, quæ ferè ſemper iuſtórum ſanguine polluitur! Putant, vt opinor, animas ſuas lapidibus & hominum corporibus contaminandas, non autem cæde innocentis, & veritatis iniuria. Propter ſuas traditiones irritum faciunt mandatum Dei, fingúntque ſibi ſanctitatem ſine charitate, quum omnis ſanctitatis ſubſiſtentia ſit charitas. Humana cõſtitutio erat, Ne Iudæus domum incircuncisi ingrediatur, vt ab immundo & incircunciſo non contaminetur. Lex vero diuina dictat, Non inuideas, Non occidas, Non falſum teſtimonium dicas. Hanc legem diuinam perfricta fronte negligunt Iudæi, in primis Annas & Caiphas, ſeruantes conſtitutiunculas ſuas humanas, quas mera iniquitatis opercula faciunt. Ipſi enim obſeruatione illa de non tangendo corpore incircuncisi hominis, de non ingrediendo domum incircuncisi, mentis ſuæ impietatem (qua CHRISTVM Pilato tradunt crucifigendũ) obtexunt. quandoquidẽ vt dicunt, ſanctorum Patrũ inſtituta & conſtitutionea obſeruant. Quæ ratio humana vnquam horum ſanctorum ſcilicet Iudæorum religionẽ damnaret? Si enim ſancti cuiuſpiã non audent conſtitutionem tranſgredi, quãto minus legẽ Dei? Tanta horum eſt dementia, vt putent ſe nullam contracturos culpam, ſi ad innocentis cædem, miniſterio Pilati vtantur, dummodo propriis manibus non interficiant. Obſerua: Solenne Iudæis erat Paſcha celebraturis, non intrare domum gentilis, qualia erat Pilatus præſes à Romanis conſtitutus. Ideo VT PASCHA, id eſt panes azymos, & agnũ, iuxta ritũ legis manducarẽt ſub noctem illius feriæ ſextæ, non intrauerunt domũ Pilati, hominis gentilis. Præmonuimus ſuperius neque CHRISTVM Paſcha anticipaſſe, neque Iudæos propter mortem CHRISTI, Paſcha diſtuliſſe. Quãdoquidem, vt ex Paulo Burgenſi viro docto, negotium aperiam, duas Iudæi obtinuerunt obſeruationes, vnde nonnunquã feſta de die in diem tranſlata ſunt. Prior eſt, quòd ſi Lunatio ſiue Neomenia primi mẽſis Abib, (qui aliàs Niſan vocatur, reſpondens quandoque Martio, quandoque Aprili noſtro) vernali æquinoctio proxima (à qua lunatione feſta reliqua numerantur) acciderit poſt decimam octauam horam illius diei, hoc eſt poſt duodecimã apud nos: tunc illa Neomenia ſiue

Iudæis domus gentilis interdicta.

Paſcha.

Paſcha obſeruationes duæ apud Iudæos fuerunt.

Feſta Iudæorũ de die in diem tranſlata.

Lunatio.

Neomenia.

Abib, vel Niſan mẽſis Martius.

ſiue Lunatio, non incipiebat ſupputari ab eo die, ſed transferebatur in ſequẽtem diem, & ordinabatur, eò quòd contigerit Lunatio ſiue luminarium coniunctio in ſexta & vltima parte diei. Tunc enim magis declinat talis coniunctio ad diem ſequẽtem, quàm ad illam in qua eſt, quum iam tranſierit tres quartas partes illius diei, & quartã vltimam attigerit: Hebræis enim dies incipit ab hora ſexta apud nos veſpertina. Hæc autem obſeruatio videtur fuiſſe legitima: nam habebant nonnullam celebritatem Neomeniæ, in qua admandatum erat ſacrificia quædã peculiaria fieri. Numer. cap. 28. Idem & ex Eſaia cap. 1. notatur. Quare æquũ fuit, vt vel quartam diei partem integram haberẽt. Altera obſeruatio eſt ex traditione patrum: Ne Paſcha atque adeo Lunatio menſis Niſan, ſecũda, quarta, vel ſexta ſeptimanæ feria celebraretur. Affirmántque hãc conſtitutam eſſe per Rabbi AEliezer, conſummata & perfecta ſecunda domo Dei, poſtquam à Babyloniis in terram ſuam rediiſſent. De ſecunda ſeptimanæ, hanc cauſam aſsignant: quòd ſi in ea, Lunatio, ſecunda feria fixa fuiſſet, eueniſſet feſtum expiationis in ſexta ſeptimanæ: atque quum æquè feriari in ipſo atque in ſabbatho ex legis præſcripto oporteat, duo quieti ſacri dies contigiſſent cõtinui, in quibus nullo modo licuiſſet parare cibaria: quod nimis moleſtum & oneroſum fuiſſet toti populo. De ſexta ſeptimanæ aliam affert rationem Burgenſis: ſed parum aut nihil refert huc illam tranſcribere. Præter hæc, Burgenſis addit ſupputatione temporum diligenti habita (quam & peritiſsimi Hebræorum, cum quibus illam contulit, comprobarunt) ſe deprehendiſſe anno quo CHRISTVS paſſus fuit, coniunctionem luminarium proximam æquinoctio vernali, ſecundum medium motum ſolis & lunæ eueniſſe feria quinta, hora decima nona, adiectis aliquot minutis. Ergo quia euenit vltima parte diei, non potuit iuxta priorem obſeruationem ſtatui eo die Neomenia, quia non habebat quartam eius diei partem integram. Operæpretium igitur erat illam in ſextam feriam transferre, incipientem hora ſexta veſpertina feriæ quintæ apud nos. Sed quum ex traditione patrum à Iudæis obſeruata, non liceret; ne duo feſti dies conitnui incidiſſent, in quibus nefas erat quicquam operis facere, tranſtulerunt in ſecundum diem, nimirum in Sabbathum, ídque ob traditionem patrum quæ ab omnibus receptiſsima erat. Chriſtus tamen, qui legi Patris quàm patrum traditionibus obtemperare maluit, & quia omnium eiuſmodi ſolennitatũ inſtabat antiquatio, reſtituto nouo & ſpiritali Dei cultu, celebrauit cum ſuis diſcipulis ſuum Paſcha die Iouis ſerò, hoc eſt tempore ex lege Patris legitimo. Iudæi verò ſuum agnum comederũt die Veneris ſerò, tẽpore ex patrũ traditione legitimo. Quare neque CHRISTVS Paſcha ſuũ anticipauit, neque Iudæi illo ſpecialiter anno ipſum propter necẽ Domini patrandã diſtulerũt: ſed vtrique legitimo tẽpore, quod eis iampridẽ legitimum erat, illud obſeruarunt: Dominus enim, ex lege Dei: Iudæi autẽ, ex traditione patrũ. Hæc omnia fuſius tractauit Burgẽſis, in caput 26. Matthæi.

Dies Hebræis incipit hora noſtra ſexta veſpertina.

Paſchæ obſeruatio ex traditione Patrum.

Paſcha ſecunda feria non celebrabatur.

Paſcha Chriſtus ex lege Dei, Iudæi ex Patrũ traditione celebrarunt.

Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit,

De præfectura Pilati præſidis Iudææ legito Ioſephũ lib. 18. Antiquit. cap. 4. qui tametſi Ethnicus incircuncíſus fuerit, collatus tamẽ Iudæis, lõgè ciuilior ac iuſtior inuenietur. Pro ſua ſapiẽtia & prudẽtia, ſapiẽter & prudẽter in omnibus egit: verùm tãdẽ propter priuatã vtilitatẽ perdit innocẽtẽ, honeſtati priuatã vtilitatẽ præponẽs. Quũ itaque videret nouã & inauditã iudicii formã, captũ ſcilicet & vinctum antequã eſſet auditus à iudice: armatã itẽ hominum manum aduerſus eum, cuius fama celeberrima eſſet, & quem tãto honore Iudæi paulò antè cum ramorum palmis excepiſſent, prodiit foras, vt ſi fieri poſſet, placata Iudæorum væſania, liberaret innocentem. Hoc eſt magnæ prudentiæ & iuſtitiæ in Pilato ſignum. Ciuilitatis erat pertinaciæ populi ceſsiſſe, & moribus ſe accommodaſſe: agnoſcens enim Iudæos abhorrere ab ingreſſu prætorii (qui poterat tyrannide illos contra conſuetudinem ad ingrediendum cogere) iure ſuo poſtpoſito, exiuit foras. Eſt profectò optimi magiſtratus ſeſe aliquantiſper populi moribus accommodare, non pertinaciter illius duritiæ reſiſtere: quod & aliàs (teſte Ioſepho, lib. 2. de bello Iudaico, cap. 8.) fecit Pilatus, poſt erectas in templo Cæſaris ſtatuas. Has quũ nollet populus in tẽplo Dei permittere, eligens potius mortẽ oppetere, quàm illas in tẽplo pati, prudẽs ceſſit populo, & è tẽplo ſtatuas depoſuit, quãquam non obtẽperantes poterat armato exercitu ad hanc rem inſtructo, omnes ad vnũ occídere.

Pilatus Iudæis ciuilior.

Populi moribus quandoque cedendum.

Magiſtratus eſt aliquantiſper ſe populi moribus accommodare.

Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc?

Quia, inquit, iure optimo fit, vt cognitio cauſæ ſentẽtiã præcedat, & accuſatio dãnationem: atque nõ eſt in more apud Romanos quenquã afficere ſupplicio, niſi conuictum crimine capitali: vos hunc vinctum veluti plectẽdũ capite adduxiſtis. Quid criminis admiſit? quódve crimẽ huic intenditis? Hæc vincula nõ ſunt ſufficiens cauſa qua damnãdus veniat.

Romanorum mos in iudiciis ferendis.

Reſponderunt & dixerunt, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.

Phariſæorũ ſuperbus animus.

Quid nos rogas, ô Pilate, ſatis tibi ſit noſtra authoritas : nos enim ſumus venerabiles Pontifices & Sacerdotes, Scribæ, & religioſiſsimi Phariſæi, quorum concilium errare non poteſt. An ne tibi laico & gentili factorum noſtrorum reddenda eſt ratio? Satis eſt hunc tibi vinctum ceu nebulonem adduxerimus. O quales mores hodiernos ! ſiccine Principes Sacerdotum & religionem ipſam Phariſæorum, imo ipſum ſummum Pontificem veneraris? Ita apud nos decretum eſt, vt hic moriatur. Volumus igitur vt hunc condemnes. Satis ſit tibi noſtra voluntas pro ratione. Nam ſi non eſſet hic maleficus, non tibi tradidiſſemus eum. Prudentiores certè & iuſtiores ſumus, quàm vt innocentem condemnemus. Obſerua iſtos ſycophantas prorſus declinare accuſationes. Annas interrogauit, & nihil criminis inueniens, ipſum ad Caipham miſit, qui repertum inſontem, ad Pilatum remiſit. Deinde Pilato interroganti quid CHRISTO criminis intentarent, nihil criminis afferre poſſunt. Vnde quia nihil dicunt, reſpondet Pilatus,

Dixit ergo eis Pilatus.

Videns Pilatus iſtorũ ferox ſuperciliũ, & ſuſpicans id quod res erat, aliquid odii priuati eſſe, propter legis ſuperſtitionẽ, eodẽ ſupercilio reſpõdet, idque prudẽtiſsima mordacitate:

Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum.

Iudæis Romani gladium ademerunt.
Pilati ſapiens reſponſum.

Ironicè loquitur Pilatus: hoc enim reſponſo Iudæos irridet, quibus per Romanos adẽpta erat gladii poteſtas. Si tam gnari, inquit, & conſcii eſtis flagitiorum de hoc homine, occidite. Cur non iuxta legem veſtram hominẽ iudicatis ſiquid commiſit quod nihil ad meũ tribunal pertineat, ſed ad veſtræ legis obſeruationem ſpectet? quam (quum ſit Iudæus) ſi cõtempſerit, & illius fuerit tranſgreſſor, veluti ſi violarit Sabbathum, ſi guſtarit carnẽ ſuillam, ſiquid liberius in Moyſen, Prophetas, templum, aut Deum veſtrum dixerit, aut ſiquid aliud commiſſum eſt, quod veſtra lex punire iuſſerit, quum non ſit alioqui Romanis legibus vetitum, Accipite hunc vos hominem, & ſecundum legis veſtræ præſcripta iudicate: Ego non legis Moſaicæ, ſed Cæſaris nomine præſidem ago. Siquid hic aduerſus leges Cæſaris commiſit ſupplicio capitali dignum, legitimis teſtibus conuictum proferte : & quod ad meum tribunal ſpectat, exequar. Ego ſuperſtitionibus & ceremoniis quæ ad veſtram legem attinent, meipſum non admiſceo : nihil huiuſmodi curat Cæſar.

Dixerunt ergo ei Iudæi.

Quum nihil magis in votis haberẽt Iudæi, quàm Chriſtum extinguere, idque nono ſupplicii genere, quod apud ſe omnium probroſiſsimũ erat: & metuẽtes ne mox darent pœnas iudici, ſi innocentem & innoxium interficerent, prætexunt religionem, dicentes,

Nobis non licet interficere quenquam.

Iudæorum Phariſaicum fucata religio.

Pilate, hoc tibi notiſsimum eſt, nos religioſos & ſpiritales eſſe, quibus vetitus eſt gladii vſus. Non eſt fas nobis quenquam interficere. Impudentiſsimæ nationis verba obſerua, quæ Prophetas ad ſe miſſos lapidauit, vt Hieremiã: ſerrauit, vt Eſaiã: interfecit, vt Zachariam & alios pleroſque : tamen adeò ſibi blanditur, vt ab homicidio & innocentium cæde ſeſe immunem iactet, quum interim CHRISTVM omnium innocentiſsimum mille modis in crucem ſuffigat. Homicidam habent animum, linguas paricidas: proditorẽ enim, cohortẽ, & falſos teſtes iſti maleuoli pecunia conduxerant: falſa crimina confingẽtes, prætextu ſummæ religionis vrgẽt, & terrore afficiunt præſidẽ, interim volentes videri à nece Chriſti immunes, & digni qui Paſchalem agnum comedant, ob id ſolùm quòd prætorium nõ eſſent ingreſsi. Obſerua quàm nihil ſceleratius ſit hypocritica religione & veritatis perſequutoribus, qui veritate deſtituti, ad mendacia confugiunt: pleno enim ore mentiebãtur, dicẽtes, nõ licere ſibi interficere quenquã, quum prætextu ſuæ religionis Stephanum poſteà interfecerint, & legem de tollendis blaſphemis habuerint. At quia optatiſsimum illis erat, vt cruci CHRISTVS affigeretur (quo genere ſupplicii ſolus præſes animaduertebat in rebelles) & eius mors inuulgaretur, eius gratia prætexunt, quòd non liceat ſibi occidere.

Hypocriſi nihil ſceleratius.
Crucis ſuppliciũ à ſolo præſide diſcendum.

Vt ſermo Ieſu ĩpleretur, quẽ dixit, ſignificãs qua morte eſſet moritur᷑.

Hæc facta ſũt, vt pſpicuũ fiat quàm verax ſit Deus, qui ſe à Iudæis tradẽdũ Gẽtibus prædixerat, (Matt. ca.20.) ſignificãs qua morte eſſet moriturus, nimirũ morte crucis, à Gẽtibus crucifigẽdus. Obſerua: Nõ ſolùm mortẽ ipſam, ſed & ipſum mortis delectũ genus prædixit.

M. Ieſus

M. IESVS autem ſtetit ante præſidẽ, R. & accuſabãt eum ſummi Sacerdotes in multis, L. dicentes, Hunc inuenimus ſubuertentem gẽtem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe CHRISTVM Regem eſſe. M. Et quum accuſaretur à principibus Sacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Tunc dicit illi Pilatus, R. Non reſpondes quicquam? vide in quantis te accuſant. M. Non audis quanta aduerſum te dicunt teſtimonia? IESVS autẽ nõ reſpondebat ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer. *Chriſtus ſiſtitur præſidi.* *Tacet Chriſtus.*

Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit IESVM.

Prudentis & iuſti iudicis officium eſt, non feſtinare iudicium: quod intelligens Pilatus, non eſt ſequutus populi & Sacerdotum clamorẽ: ſed auditis Iudæorũ vocibus, poſteaquàm de regno affectato in ſpecie IESV perſpicuè nihil apparere vidit quod huic crimini fidem faceret, relicta turba & accerſito ad ſe priuatim IESV, vt ex homine (quem ex vultu probum ac pium coniiciebat) expiſcaretur quid eſſet, (malitioſè enim calumniabantur, dicentes IESVM molitum eſſe aduerſus Cæſarem, nimirum principatum Iudææ ab illo rapere, & regni gloriam in ſe transferre voluiſſe:) dixit ei, *Iudicis iuſti eſt maturè & non feſtinanter iudicare.*

Et dixit ei.

Seorſim vocato IESV (quia magna quædã de eo erat opinio) vt iuſtam cauſam eliceret, & ſibi iuſtam accuſationẽ ex rumore pararet, quam prodere nolebant Iudæi, præſes ait,

Tu es rex Iudæorum?

Exquirit diligenter præſes, Túne Rex ille Iudæorum, quem Iudæi expectare dicuntur? hoc inquam, diligenter inquirit, quòd hoc vnicum crimen ad Cæſaream maieſtatem & publicam tranquillitatem maximè pertinere videatur: cætera crimina parum admodum curabat: ſed vehementer attentus erat, nequa ſuboriretur ſeditio aduerſus Cæſarem, qualis circa CHRISTI tempora frequens ſuborta eſt, authoribus Iuda Galilæo, AEgyptio pſeudopropheta, Teuda & Caphedone, vt Ioſephus ſcribit lib. Antiquit. 18. cap. 1. Euſebius in Hiſtoria lib. 1. cap. 3. & Acto. cap. 5. Ideo quia acclamauerãt Iudæi, Ne putes ô Pilate, nos nihil accuſationis habere aduerſus hunc hominẽ, audi, hunc deprehendimus euertentem gentem, dicentem ſe Regem eſſe, & prohibẽtem tributa dari Cæſari. Hic homo eſt gentis ſeductor, & ſeditionis author, dum auertit homines à Cæſare. Hoc crimen eſt læſæ maieſtatis imperatoriæ. An non habes nunc accuſationum & peſſimorum criminum miriadas? Inquirit Pilatus de hoc crimine, vindicare volens hac quæſtione gloriam Cæſaris & publicam tranquillitatem. *Publica tranquillitas maximè ſtudendum. Seditio à Iuda Galilæo orta.*

Reſpondit IESVS.

Admiratione plenum eſt CHRIATI reſponſum ſuper quæſtione Pilati rogantis CHRIATVM, num Indæorũ Rex ſit, & vendicet ſibi regnum Iudaicũ: quum tamẽ facilè cognoſcere poſsit Pilatus, quòd Chriſtus nullo ſigno regnũ Iudaicũ & carnale affectarit.

A temetipſo hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me?

Fingíſne, & vtrum coniectas ex teipſo quòd regni ſim affectator, an hoc nomine Iudæi detulerunt me tibi? Si à teipſo hoc habes, ridiculum eſt te prudentem iudicem, non eſſe prudentiorem: non enim æquum ageres iudicem, cuius partes ſunt non è proprio arbitrio, ſed è cauſæ ratione iudicare. Quòd ſi ex aliis acceperis, falſum eſt: & illis aſſentiri, magnam in te argueret leuitatem, qui vulgo crederes ignorabili & mendaci. Nemo enim me hoc crimine vnquam vocauit in iudicium, vnde hic ſermo ad te peruenerit: quòd autem audiſti, hoc finxit Iudæorum malitia. *Iudicis iuſti munus.*

Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus ſum?

Pilati excuſatio, quòd à ſeipſo non dixerit, quòd CHRISTVS ſit Rex Iudæorum, & quòd Iudaicum regnum affectet. Non ex meipſo (inquit Pilatus) hoc coniecto, neque quicquam in te huic crimini congruens video. Ad Iudæos, non autem ad me Gen-

Pilatus fabulã putabat de vẽturo Meſſia.

tilem ſpectat iſta de venturo Rege(quem Meſſiam dicunt)fabula. Vanum putabat Pilatus, quod de Meſsia prædicabant Iudæi.

Gens tua & Pontifices tui tradiderunt te mihi.

Magnorum hominum authoritate ducitur Pilatus. Oportet te aliquod magnum crimen commiſiſſe, quum GENS TVA, hoc eſt Iudæi, inter quos natus & enutritus es: ET TVI Pontifices, penes quos tuæ religionis eſt ſumma, tradiderunt te mihi, modis omnibus agentes vt occidaris. Aiunt te Meſsiæ honorem vſurpare, & propter hoc Iudæorum regnum affectare. Agnoſcíſne hanc accuſationem? Si hoc affectati regni crimen falſum eſt, dic igitur, Quid feciſti?

Quid feciſti?

Si quod tibi intendunt tui Pontifices crimen, falſum eſt, quid igitur commiſiſti, propter quod te huc vinctum accuſantes adduxerunt? Hæc quæſtio eſt de cauſa traditionis à Gente & Pontificibus facta.

Reſpondit IESVS.

Quum bono & ſimplici animo Pilatus hæc ſciſcitaretur, vt innocentem ab inimicorum faucibus eriperet, dignatus eſt IESVS illũ ſuo reſponſo, & per ænigma docuit aliud regni genus eſſe, de quo vaticinati eſſent ſancti Dei Prophetæ, multò excellentius regno hoc mundiali, quod humanis rebus & præſidiis ſolùm ſubſiſtit: cuius vis eſſet ſolùm in corpora & res terrenas: verùm quod prædixerant Prophetæ regnum, eſſe cæleſte: quòd licet terreſtre contemneret, nihilque cũ ipſo cõmune haberet, ipſius tamẽ exitiũ nõ curaret, ſed in melius proueheret. Proinde CHRISTVS hoc reſpõſo aperuit talẽ ſuã eſſe doctrinã, qualis ipſe eſt Rex, & quale regnũ habeat. Spiritalis eſt Rex, Spiritalis doctrina, Spiritale regnũ. Ideo vt neque eſt Rex carnalis: ita neque regnum Iudæorum carnale affectauit.

Regnum tẽporale à Chriſto nõ affectatum.

Regnum meum non eſt de hoc mundo.

Audio Pilate, Iudæorum clamores & falſam accuſationem: agnoſcóque me affectare regnum, ſed non tale, quale carnales iſti ſomniant, nec quale calumniatores iſti me affectare criminantur. Nam REGNVM MEVM NON EST DE HOC MVNDO, hoc eſt regnum meum non eſt Cæſareum & terreſtre, ſed cæleſte & Spiritale. Nihil ergo, quod affecto, Cæſarem lædere poteſt: nam huius mundi regnum ſubſiſtit manu militari, ferreo gladio, ſeruis ac ſubditis corporalibus, caſtris, oppidis, propugnaculis, arcibus, vicis, villis & prædiis: at Spiritale regnum, ſubſiſtit ſtultis huius mundi, carnis impotentia, afflictionibus, iuſtitia, æquitate, bonitate, gaudio, Spiritu, & vita æterna. Regnum mundi exercitu inſtructo & gladiis defenditur: cæleſte verò defenditur verbo, veritate, & ſanguinis effuſione. Milites enim cæleſtis regni, ſuo ſanguine veritatem ipſam obſignant, pro qua mortẽ oppetunt. Et quo plures ſanguinem effundunt, eò illuſtrius & amplius redditur regnum Spiritale. Huius regni cæleſtis Rex pro oppidis & habitaculis corda credentium habet, quæ non armorum machinis, ſed verbo Dei, remiſsione peccatorum, viua fide, iuſtitia, bonitate, atque adeo vita æterna reguntur & defenduntur.

Chriſti regnum non mundiale. Euangelium nõ lædit quæ ſunt Cæſaris. Regni temporalis munia. Regni cæleſtis ſubſiſtentia. Chriſtiani regni oppida & arces.

Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis.

Argumento à ſignis petito, Pilatum (cuius erat in Iudæa Cæſaris dignitatem ſeruare) à rebellionis formidine liberat. SI REGNVM meũ eſſet de hoc mundo, id eſt terreſtre ac temporale: & ſi affectarem Cæſaris regnum, id tibi argumento eſſet, ſi mundiales miniſtros meo nomine armatos videres, qui impedirent modis omnibus ne tam duriter à Iudæis tractarer, & inter illorum manus veluti ſceleroſiſsimus nebulo tenerer. Quum igitur videas me neque armatum ſatellitium, neque laterones ac ſtipatores aut inſtructas copias, more cæterorum Regum habere, ſed paucos diſcipulos, & eos imbelles ac tenues, certò cognoſcis & perſpicuè intelligis me nihil aduerſus Cæſarem intendiſſe.

Laterones

Nunc autem regnum meum non eſt hinc.

Hæc aureis literis ſcribenda veniunt, & ſuauiſsimam piis afferunt conſolationem aduerſus tumultum mundi, & perſequutionem ac tyrannidem magnatum, Satanæ, & aſſeclarum eius. Qui, quòd cum Chriſto ex hoc mundo non ſunt (in quo ſolas preſſuras & afflictiones tolerant) aliud expectant regnum, in quo pax & tranquillitas eſt perpetua. Vnde in magnis tribulationibus, imo in media ipſa morte conſolationem accipiunt, meditantes

Pii aliud à mũdano expectant regnum.

ac fide viua dicentes,Regnũ noſtrum non eſt hinc:non eſt hic ſolatio & quieti locus. Aliquantiſper durabit afflictio,at mox euaneſcet, & vertetur in gaudium. NVNC, inquit, id eſt tempore paſsibilis carnis, REGNVM MEVM, quo ego, & qui in me credunt, regnamus, NON EST HINC, id eſt non eſt in potentia carnali. Nam quantum ad externam laruam & iudicium mundi attinet, vincuntur qui ſunt de regno meo, & videntur impotentes & imbelles,ſed hac impotentia victores ſunt. Occiduntur quidem cruce & variis tormentis,ſed mortem vincunt,quia per crucem, varias afflictiones, & mortem ingrediuntur regnum à me affectatũ,nimirũ cæleſte,& vitam æternam. Obſerua: Quum Dominus dicit REGNVM ſuum non eſſe hinc,nõ intelligas quòd mundum prouidentia & protectione ſua priuet,ſed vt demonſtret regnum ſuum neque humanum neque caducum eſſe: nam Domini eſt terra & plenitudo eius:& omnia per ipſum facta ſunt. Ipſe eſt portans,id eſt gubernans omnia verbo virtutis ſuæ,Hebr. cap.1. Breuiter vbique regnat, vbique dominatur CHRISTVS, ſiue in hoc ſiue in alio mundo: non tamen dominatur & regnat iuxta mundi rationem. Nam mundus rebus caducis nititur, & carnali potentia dominatur:at verbo & virtute cæleſti ac Spirituali,ſuccumbit & perit in æternum. CHRISTVS rebus æternùm duraturis nititur,& Spirituali ac cæleſti potentia dominatur, vtut ſuccumbere videtur carnali. Tyrannide mundus dominatur, CHRISTVS Euangelio. Corporibus & terrenis rebus dominatur mundus, CHRISTVS cordibus & rebus Spiritualibus. Huc pertinet quod dicebat CHRISTVS, Lucæ cap.21, Trademini autem à parentibus & fratribus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum,& capillus de capite veſtro non peribit. In patientia veſtra(non autem in exercitu carnali & gladio)poſſidebitis animas veſtras.

Mundus non eſt locus quietis & ſolatii.

Mundus quibus regitur.

Chriſtus quibus dominatur.

Pii non in gladio,ſed in patiẽtia ſuas animas poſſident.

Dixit itaque ei Pilatus.

Quum Pilatus homo prophanus verbum CHRISTI(quòd obſcurum eſſet) non ſatis intelligeret, ſubodoraſſetque tamen ex verbis IESV ipſum non prorſus abieciſſe Regis nomẽ, ſed regni diſtinctionẽ deſcripſiſſe,cum admiratione quadam & ſtupore(quia ipſius intererat vt Cæſaris gloriam vindicaret)loquutus eſt ſerióque dixit,

Ergo Rex es tu?

Quum regnum habeas, quodcunque ſit iſtud regni genus quod neque ad nos neque ad mundum pertinet,operæpretium eſt aſſeuerare, te Regem eſſe alicubi.

Reſpondit IESVS.

Seriò rogatus IESVS à Pilato an aliquo modo Rex eſſet,cum modeſtia reſpondet,& clarius explicat quale ſit regnum ſuum,nempe regnum veritatis.

Tu dicis, quia Rex ſum ego.

Pilate præſes, neque erras neque mentiris in hoc, quia dicis me Regem: etenim ego verè Rex ſum.

Ego in hoc natus ſum.

Regnum meum non eſt temporale aut vanum, ſed Spirituale & verax. Ego mendacii neſcius,natiuitate æterna natus ſum,ex Rege Rex & verax. Hoc ipſum de Rege natum eſſe, teſtatur me Regem eſſe. Aut natiuitate temporali natus ſum Rex. Hebr.cap.1, Quem conſtituit hæredem vniuerſorum. Non vt dominer ſuper vrbes & oppida huius mundi, carnali pompa.

Chriſtus natus Rex ex Rege.

Et ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeã veritati.

NON veni in mundum,id eſt non factus ſum homo,vt regnem temporaliter,& quempiam mendacio fallam,ſed vt teſtificer veritatem,& annuntiem Euangelium, quod eſt virtus Dei ad ſalutem omni credenti. Hoc dum facio,dominor & regno in cordibus credentium,ſuper crucem, peccatum,mortem, infernum & Satanam: vt qui credunt in me, pro peccato & impietate iuſtitiam, pro triſtitia gaudium, pro cruce conſolationem, pro morte vitam æternam, & pro inferno cælum accipiant. Hæc ſunt regni mei feuda, vt dicunt, hæc ſunt prædia, vrbes & oppida quibus præſum,& quæ diligenter ſeruo. Colligimus ex his ad CHRISTVM pertinere,cum ex natura, tum ex officio dicere veritatem,& è mundo falſitatem tollere,annuntiare ſe Regem, qui ſolus regnum cæleſte credentibus largitur: qualis ſit rex, & quale habeat regnum. Quum igitur regnum eius ſit regnum veritatis, non indiget armato exercitu, carnalibus armis & externa potentia vt ab inſultu aduerſariorum defendatur. Contẽta eſt veritas ſua ipſius luce. Et quẽadmodum ſol nube obtectus

Finis & fructus aduentus Chriſti. Euangelium.

Feuda regni Chriſti.

Veritatẽ dicere ad ſolum Chriſtum pertinet.

lucem ſuam non perdit,& aduentitio lumine vt illuminetur non indiget : ita veritas, licet multis impetatur & obſcuretur mendaciis à mundo , nunquam tamen extinguitur , nulliúſque externo propugnaculo eget,ſatis ſuperq́ue ſeipſa contenta.

Omnis qui eſt ex veritate,audit vocem meam.

Acclamatio Chriſti qua inuitatur Pilatus ad Euãgelium.

Elegans eſt hoc epiphonema,quo Chriſtus inuitat Pilatum ad amplexandum Euangelium,& vt cognoſcat Chriſtum eſſe Spiritalem Regem pro conſcientiis,quas in pace tranquillas facit,regit ac moderatur:item agnoſcat ipſum mundi ſaluatorẽ.Omnis qui eſt nõn ex mendacio,rem quæ cõputreſcit pariente,aut ex Adamo vetere terrenos & ſteriles filios generante,ſed EX VERITATE, hoc eſt,qui veritatem,rem conſtantiſsimam & æternùm permanentẽ diligit ambítque bona æterna:qui diligit inquã,iuſtitiã,& deſyderat hæreditatẽ ac vitã æternam, is AVDIT VOCEM MEAM, id eſt me Regẽ excipit,& habet vt ſaluatorẽ mundi,meóque imperio ſeſe tradit.Hunc ego voce mea,verbo meo veluti ſceptro regio,non gladio aut tyrannide rego. Proinde Cæſaris maieſtatẽ nõ læſi, ô Pilate, quandoquidem longè aliam adminiſtrationẽ in regno meo habeo,quàm ille in ſuo.Habeat ille ſuas vrbes,oppida,leges ciuiles,arma & gladios : ego ſolùm animis hominũ dominari quæro,non illis qui ſpirant opes,ambitione turgent, ſeditiones mouent, honores & mundi dignitates ambiunt : ſed qui ſimplices ſunt , qui ſeipſos abnegant,& iuſtitiam ſitientes iocundè veritatem audiunt,& illâ oblectantur.

Fructus vocis Dei auditæ. Electionis diuinæ ſignũ eſt auditio Euãgelii. Audire vocẽ Dei quid eſt? Chriſtus animis, Cæſar vrbibus dominatur.

Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas?

Quum præſes quæ dicebantur non planè intelligeret,opinaretúrque illa neque ad ſuã pertinere cognitionem,neque quæſitis & interrogationi ſatisfacere, quibus vel placare vel abigere Iudæos poſſet,obiter quærit, QVID EST VERITAS? Quaſi diceret: Tu dicis te huc veniſſe vt teſtimonium perhibeas veritati : aliámne prædicas veritatẽ, quàm vel noſtri Sacrifici inter Gẽtiles, vel Phariſæi & Scribæ inter ſuos? Quum arbitraretur huius quæſtionis ſolutionẽ parum ad ſe pertinere,nõ expectato reſponſo(quod tamẽ nobis omnibus ſumma ſollicitudine expectandũ & exquirendum eſt)rurſum prodiit foras ad Iudæos. Heus tu Pilate,quo abis?Rogas,& vocem eius,quum non audias,nõ es ex veritate.Proinde quod domi habes, foris quæritas. Qui aſtat tibi, veritas eſt. Ille enim dixit, Ego ſum via, veritas & vita. Et quæ tui idolorum ſacrifici nugantur, & Phariſæi de carnali iuſtitia profitentur , vana ſunt & prorſus mendacia. Habeto igitur vnicum CHRISTVM tibi adſtantem pro veritate,is ſolus eſt veritas.

Veritas.

Et quum hæc dixiſſet , iterum exiuit ad eos, & dicit eis.

Non eſt Pilatus temerarius iudex,fortaſsis nõ expectauit quæſtionis ſolutionem, quòd tempus poſtularet illius nodi ſolutio,& vrgeret hora, vt IESVM à furore Iudæorum liberaret ſiqua via id poſſet . Idcirco exiuit ad Iudæos.

Ego nullam inuenio in eo cauſam.

Innocẽti patrocinandum.

Extraneus teſtatur Chriſtum innocentem.

Diligẽter examinaui hunc hominẽ(inquit præſes) nec vllum inuenio crimẽ in homine capitis ſupplicio dignũ.Partibus iuſti iudicis Pilatus fungitur,cuius eſt innocẽti patrocinari. Contẽdit enim,quum nullã in IESV cauſam inueniat,cõdẽnãdum non eſſe. Quaſi diceret: Nõ ideo Cæſar huic tribunali me præfecit,vt pro veſtra libidine hominem innocentem peragam reum.Prorſus illum abſoluendum cenſebat , quòd innoxium probaſſet. 1. Pet. cap.2, Qui peccatũ non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Obſerua teſtimonium innocentiæ Chriſto latum ab extraneo ethnico, interim à ſua gente accuſatum.

Chriſtus ad Herodem miſſus.

Herodes vult ſigna videre.

L. Ait autem Pilatus ad principes Sacerdotum & turbas, Nihil inuenio cauſæ in hoc homine.At illi inualeſcebant dicentes, Commouit populum, docens per vniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa vſque huc.Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit ſi homo Galilæus eſſet.Et vt cognouit quòd de Herodis poteſtate eſſet,remiſit eũ ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat iis diebus. Herodes autẽ viſo IESV, gauiſus eſt valdè:erat enim cupiens ex multo tempore eũ videre,eo quòd audierat multa de eo,& ſperabat ſignum aliquod ex eo fieri.

Tacet Chriſtus.

Conſtanter) id eſt, intentè & acriter.

Herodes & Pilatus facti amici.

Emendatū) correptum & caſtigatum, id eſt caſum flagris.

eo fieri. Interrogabat autem illum multis ſermonibus, & ipſe nihil illi reſpondebat. Stabāt autem principes Sacerdotum & Scribæ cōſtanter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit, indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die: nam antea erant inimici adinuicem. Pilatus autem conuocatis principibus Sacerdotum & magiſtratibus & plebe, dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam cauſam inuenio in homine iſto, ex his in quibus eum accuſatis: ſed neque Herodes: nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo dimittam illum. M. Per diem autem R. feſtū. M. ſolennem. L. neceſſe habebat præſes R. dimittere illis vnum ex vinctis, M. quencunque voluiſſent, R. quencunque petiiſſent. M. Habebat autem tūc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas latro. R. qui cum ſeditioſis erat vinctus. L. propter ſeditionem quandam factā in ciuitate, R. & in ſeditione fecerat homicidium. Et quum aſcendiſſet turba, cœpit rogare ſicut ſemper faciebat illis. M. Itaque congregatis illis, reſpondit Pilatus.

Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum dimittam in Paſcha: Vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?

Solenni feſto Paſcha liberabatur vnus è captiuis.

Pilatus cupit liberare Chriſtū, prætexto feſti paſcha.

Barabba inſignes colores.

Pilati prudētia ad liberandum Chriſtum.

Pilatus non perſuaſit ſibi Chriſtum affectaſſe regnum Cæſaris.

Conſuetudo liberādi captiuū, vnde orta.

Vt eſt iuſti iudicis, Pilatus quærit media liberandi innocentem. Nam quum violentia præ multitudine populi & Pontificum potentia, IESVM liberare non poſſet, liberationem prudenti conſilio & ſagaci iudicio aggreditur. Conſuetudinem liberandi vnum è captiuis feſto Paſchæ proponit, ſimul confert innocentiſſimo CHRISTO, nocentiſſimū latronem, ſperans fore vt animos Iudæorum ſibi hac parte obedientes, & promptos faceret ad dimittendum IESVM. Tametſi, inquit, vt dicitis, hic homo ſit noxius, (quod ego non comperio) tamen iuſtum eſt vt ſi huic velut innoxio non velitis parcere, tamen ob Paſchæ ſolennitatem & religionem veluti nocentem abſoluatis, & vitam condonetis. Vobis ſolenne eſt & inoleuit laudabilis conſuetudo, vt in hoc feſto Paſchæ (quod religioſiſſimè obſeruatis) ex captiuis vnus aliquis, vobis hoc flagitantibus, liber dimittatur. Liberum igitur vobis erit vnum è duobus eligere, Barabbam ſeditionis authorem, publicæ tranquillitatis conturbatorem, inſignem latronem & homicidam egregium: an IESVM, virum mea ſententia pium & innocentem, quem quidam dicunt Regem ſcilicet Iudæorū. Obſerua præſidis prudentiam: Non dixit, ſi errauit & dignus eſt morte, condonate illum ſolennitati: ſed in primis illum excuſauit, Non inuenio (inquit) in eo cauſam: deinde vehementer vrget & rogat, ſi nolint aliter innocentem dimittere, ſaltem illum condonent feſto & tātæ ſolennitati. Proinde quum nominat IESVM Regem Iudæorum, contendit mitigare riſu rabiem Iudæorum, & ſimul prudēter oſtendit falſò ipſum hoc crimine accuſari. Nunquam enim præſes Pilatus IESVM innoxium pronuntiaſſet, ſi aliquod ſignum affectati regni in IESV deprehendiſſet: propterea vt rem riſu dignam arbitratus eſt accuſationem illam, qua dicebant ipſum affectaſſe Cæſaris regnū. Porrò cōſuetudo liberādi vnū è captiuis in feſto Paſchæ orta eſt è liberatione ex AEgypto: in cuius memoriā, & ob tātū à Domino receptum beneficium, inſtitutū eſt Paſcha, Exod. 12, Habebitis, inquit, hunc diē in monumentū, & celebrabitis eum ſolennē Domino, in generationibus veſtris cultu ſempiterno. Addiderūt ipſi quod lōgo vſu in conſuetudinē abiit: vt quēadmodū ex AEgypto

gratia Domini Dei fuerant liberati,& ſenſerant miſericordiam ſuperaſſe iudicium:ita pro gratiarum actione,& in memoriam tanti beneficii ordinarunt ſimili die captiuum liberatum iri. Aut fortaſsis id priuilegii conceſſerunt Pilatus & alii præſides in fauorem populi,cui præerant. Aut ex loco Numerorum cap. 35, Quòd ſi fortuitu & abſque odio & inimicitiis quicquam horum fecerit,& hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem ad quam confugerat. Hactenus Moyſes. Veriſimile eſt (ait Theophylactus) huiuſmodi condemnatorum abſolutiones eſſe profectas à lege inuenta in Scriptura,quam iuxta ſua capita Iudæi frequenter protulerunt.

M. Quem vultis dimittam vobis:Barabbam an Ieſum,R. Regem Iudæorum, M. qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quod per inuidiam tradidiſſent eum, R. ſummi Sacerdotes.M. Principes autem Sacerdotum & ſeniores, R. concitauerunt turbas, M. & perſuaſerunt populis vt peterent Barabbam, IESVM verò perderent.R. & vt magis Barabbam dimitteret eis. M. Reſpondens autem præſes, ait illis, Quem vultis vobis de duobus dimitti?

Clamauerunt rurſum omnes dicentes,Non hunc,ſed Barabbam.

Impietatis genius. Agnoſce,lector,genium impietatis, quæ ad quævis vitia potius inclinat,quàm vt CHRISTVM ſeu verbum & veritatē viuere & regere patiatur. Nullus ex Iudæis CHRISTO patrocinabatur,ſed omnes magno vocum conſenſu palàm facinoroſum notæque audaciæ latronem IESV innocenti & manſueto præponunt, iniquiſsimum homicidam dimitti poſtulantes. Obſeruemus hoc loco mundi genium,qui nocentibus benignus eſſe ſolet,innocentibus verò maximè aduerſarius. *Mundi proprietas. Chriſtus infra Barabbam extenuatus.* Agnoſcamus eum qui ab æqualitate Patris ad paupertatem noſtram deſcendit,extenuatum æſtimatúmque eſſe infra Barabbam,nouiſsimum virorum: & in hunc contemptum deſcendiſſe, vt nos ab homicidarum principe, id eſt diabolo, liberaret, & in gloriam ſuam traduceret. Hanc vocum inſaniam Hieremias in perſona CHRISTI (cap. 12.) prædixit, Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius: facta eſt mihi hæreditas quaſi leo in ſylua, dedit contra me vocem. Hæc hæreditas, Iudæi ſunt, teſte Dauide Pſal.46, Elegit nobis hæreditatem ſuam,ſpeciem Iacob quam dilexit. *Hæreditas Chriſti. Synagoga leoni collata.* Hoc in iudicio coram Pilato præſide, hæc hæreditas dedit vocē ſuam,non ſecus atque leo ſuos rugitus,dum feras venatur. Nam hic feras capere volens, horribiliter rugit: huius rugitu feræ perterritæ cadunt, & ſolo leonis clamore ſuperantur ac rapiuntur. Vnde Oſeas cap.11. dixit, Leo eructauit, & quis non timebit? Non abſimili modo Synagoga quaſi leo in ſylua aduerſus CHRISTVM facta eſt. Nam (vt Cyrillus ait) quamuis CHRISTVS nullo terrore perculſus ſit (expers enim formidinis Deus eſt) clamoribus tamen ſuis CHRISTVM Synagoga interfecit.

Erat autem Barabbas latro.

Barabbas. Signanter iſta adiecit noſter Euangeliſta, vt ob oculos iniuſtitiam & impietatem Iudæorum ponat atque exaggeret. BARABBAS interpretatur Filius confuſionis vel ignominiæ. Huius inſignis latronis vita nomini correſpondet.

L. Et exclamauit ſimul vniuerſa turba,dicēs,Tolle hunc,& dimitte nobis Barabbam.Iterum autem Pilatus loquutus eſt ad eos,volens dimittere IESVM, R.& ait, Quid igitur vultis faciam Regi Iudæorum, M. qui dicitur CHRISTVS? R. At illi rurſus clamauerunt omnes,dicentes, L. Crucifige,crucifige eum, R.Pilatus verò, M. præſes,

L. tertiò

L. tertiò dixit ad illos, Quid enim mali fecit iſte? Nullam cauſam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam. At illi, M. magis clamabant, dicentes, Crucifigatur, L. & inſtabant vocibus magnis, poſtulantes vt crucifigeretur: & inualeſcebant voces eorum.

CAPVT DECIMVM NONVM.

Romanorũ more factum, qui agendum in crucẽ, flagris prius cædebant. Circũdederũt) Induerunt eum.

TVNC ergo apprehẽdit Pilatus IESVM, & flagellauit. Et milites plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti eius: & veſte purpurea circundederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebãt, Aue Rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce adduco vobis eum foras vt cognoſcatis quia nullam inuenio in eo cauſam. Exiuit ergo IESVS portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimẽtum. Et dicit eis, Ecce homo. Quum ergo vidiſſent eum Pontifices & miniſtri, clamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Quum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit, & ingreſſus eſt prætorium iterum: & dicit ad IESVM, Vnde es tu? IESVS autem reſpõſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Reſpondit IESVS, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant, dicẽtes, Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari. Pilatus autẽ quum audiſſet hos ſermones, adduxit foras IESVM, & ſedit pro tribunali in loco qui dicitur, Lithoſtrotos, Hebraicè autẽ Gabbatha. Erat autem paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta: & dicit Iudæis, Ecce Rex veſter. Illi autem clamabãt, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Reſpõderunt Pontifices, Non habemus Regem, niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis illũ, vt crucifigeretur. Suſceperũt autẽ IESVM, & eduxerũt, & baiulãs ſibi crucẽ, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraicè autem Golgotha, vbi crucifixerũt eum, & cum eo alios duos hinc & hinc, mediũ autẽ IESVM. Scripſit autẽ & titulũ Pilatus, & poſuit ſuper crucẽ. Erat

Flagellatur Chriſtus & coronatur ſpinis. Matth 27.c Marc. 15. b

Iudæi petunt Chriſtum crucifigendum.

Pilatus timens interrogat Chriſtum.

Poteſtas à Deo. Rom. 13. a Peccatũ Iudæ.

Quaſi ſexta) id eſt inſtabat meridies.

Hoc loco Cæſar ſignificat imperatorem Romanum.

Chriſtus crucifigendus traditur Iudæis. Matth. 27. d Marc. 15 b Luc 23. e

Titulus crucis.

autem ſcriptum, IESVS NAZARAENVS REX IVDAEORVM.
Hunc ergo titulum multi Iudæorũ legerunt, quia prope ciuitatẽ erat
locus vbi crucifixus eſt IESVS. Et erat ſcriptum Hebraicè, Græcè &
Latinè. Dicebãt ergo Pilato Pontifices Iudæorum, Noli ſcribere Rex
Iudæorum: ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pila-
tus, Quod ſcripſi, ſcripſi. Milites ergo quum crucifixiſſent eum, acce-
perunt veſtimenta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi
Veſtimẽta Chriſti diuiduntur. partem) & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contex-
Matth. 27. d ta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non ſcindamus eam, ſed ſor
Marc. 15. b tiamur de illa cuius ſit. Vt Scriptura impleretur dicẽs, Partiti ſunt ve-
Luc. 23. e *Pſal 21. c* ſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem. Et milites
quidem hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem IESV, mater eius,
& ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Quum
vidiſſet ergo IESVS matrem & diſcipulum ſtantem, quem diligebat,
Matrem cõmendat Ioãni, Chriſtus. dicit matri ſuæ, Mulier, ecce filius tuus: deinde dicit diſcipulo, Ecce
mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. Poſtea ſciens
IESVS quia omnia conſummata ſunt, vt conſummaretur Scriptura,
Pſal 68. e dicit, Sitio. Vas ergo erat poſitum aceto plenum: illi autem ſpongiam
Potatus aceto Chriſtus, moritur. plenam aceto, hyſſopo circumponẽtes, obtulerunt ori eius. Quum er-
go accepiſſet IESVS acetum, dixit, Conſummatum eſt: & inclinato
capite tradidit ſpiritum. Iudæi ergo (quoniam paraſceue erat) vt non
remanerent in cruce corpora Sabbatho (erat enim magnus dies ille
Sabbathi) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tol-
Crura latronibus franguntur. lerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, &
alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad IESVM autem quum veniſſent,
vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: ſed vnus
militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & a-
qua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit: & verum eſt teſtimonium
eius. Et ille ſcit quia vera dicit: vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc
Exod 12. g vt Scriptura impleretur, Os non comminuẽtis ex eo. Et iterum alia
Num. 9. b Scriptura dicit, Videbunt in quem transfixerunt. Poſthæc autem ro- *In quem, &c.) q. d. conijciẽt oculos in eum cuius latus lancea perforabunt.*
Zachar. 12. c gauit Pilatum Ioſeph ab Arimathæa (eò quòd eſſet diſcipulus IESV,
occultus autem propter metum Iudæorum) vt tolleret corpus IESV.
Et permiſit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus IESV. Venit autem &
Nicodemus. Nicodemus, qui venerat ad IESVM nocte primùm, ferens mixturã
myrrhæ & aloës, quaſi libras centũ. Acceperunt autem corpus IESV,
Sepelitur Chriſtus. & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepe-
lire. Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, ortus: & in orto monumen-
tum nouum, in quo nondũ quiſquam poſitus fuerat. Ibi ergo propter *Propter, &c.) id eſt quòd paraſceue iam vrgeret ad veſperum.*
paraſceuẽ Iudæorum, quia iuxta erat monumentũ, poſuerũt IESVM.
Tunc ergo

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM, & flagellauit.

CAP. XIX.

TVNC, ſcilicet poſt clamotem Indæorum, & vbi tentatis omnibus intelligeret Pilatus ſe nihil proficere apud furẽtem Iudæorum populnm: nam diligentiſſimam nauauit operam, & nullum non mouit lapidem vt ſemet à reo explicaret: apprehendit IESVM, vt quod ſupra dixit (emendatum ſiue caſtigatum dimittam) exequatur: ſed nihil proficit, dum impietate, qua flagellat innocentem, impietati Iudæorum ſtudet mederi: nos tamen eius liuore ſanati ſumus. Pilatus in gratiam vulgi, & vt auram popularem captaret, putans ſe ſaltem hac occaſione liberaturum innocentem, per miniſtros apprehendit IESVM, & pro more Gentium, apprehenſum flagellauit. Nam Iudæorum mos non fuit flagellare homines. Hanc flagellationẽ futuram per Gẽtes Dominus ipſe prædixit Matth. cap. 20, Tradetur enim Gentibus ad illudendum & flagellãdum. Conductitii pecunia miniſtri in orto apprehenderunt Dominum, cuius ſanguine nunc non ſaturantur, quod illum Iudæorum perſuaſione ſummo perſequerẽtur odio. Eccleſiaſtici cap. 12, Inimicus ſi inuenerit tempus, non ſaturabitur ſanguine. Proinde Pilatus quum hanc flagellationẽ, bona, vt dicũt, intẽtione fieri iuſſerit, electo hoc minore malo vt maius vitaret, nimirum innocẽtis homicidium, venítne excuſandus? Nequaquam: nam non ſunt faciẽda mala, vt eueniant bona. Quódque malum per ſe eſt, quale eſt innocentem cognitum talem affligere, non poteſt bonum eſſe. Iniuſtè igitur IESVM flagellauit. Obſerua: Hæc eſt prima iudicis Pilati ſententia, qua CHRISTVS flagellis adiudicatur, quæ iniuſta eſt, vtvt prudentiſſima à ſapientibus huius ſeculi videatur. In Pilato legitur captatæ auræ popularis exemplum, qui in gratiam furentis & inſani vulgi flagellat innocentẽ CHRISTVM. Tametſi gratiſſima fuit Deo Patri hæc oblatio flagellationis, qua ſe Filius pro nobis flagellatum obtulit: peccauit tamen Pilatus, huius flagelli miniſter. Interim dum mundus ſua opera in flagellando CHRISTO exercet & agit, Dominus nec ſua negligit, qui pro more habet, vt ſub impiorum operibus (quibus pii afficiuntur) ſuum opus exequatur, & fructum producat copioſiſſimum. Exemplo erit venditio Ioſephi, qui quum à fratribus inſons pro ipſorum libidine, multis expoſitus eſſet periculis, & tandem impiè venditus, Dominus Deus ſuum opus ſub hac venditione eſt exequutus, dum Ioſephum tandem ad dominium ſuper fratres euexit. Ad hunc modum, dum Iudæi ſua opera iniquè flagellando CHRISTVM, agunt, Deus non negligit ſua: flagellis enim ſui Filii innocentis, piorum afflictiones & flagella ſanctificat, & omnibus pio contingentibus flagellis fauet. Præterea his flagellis Dominus declarauit qua conditione adoptiui filii in hoc mundo tractabũtur: nam ſi proprio Filio Pater non pepercit, ſed illum flagellari paſſus eſt: proculdubio patietur & filios adoptiuos varia cruce & flagellis affligi. Quem enim Dominus diligit (ait Sapiẽs) corripit: & flagellat omnem filium quem recipit.

Pilatus ſeruiens vulgo, fit iniquus.
Chriſtus flagellis cæſus.
Flagellatio ex more Gentiũ eſt.
Pilatus excuſandus non eſt flagellans Chriſtũ vt à morte ipſum liberet.
Malũ per ſe non poteſt rectũ fieri.
Flagellatio Chriſti iniuſtiſſima licet oblata Deo fuerit gratiſſima.
Sub impiorum operibus, Deus ſuum opus exequitur.
Ioſephi vẽditio, vehiculum ad gloriam.
Chriſtus ſuis flagellis, piorũ flagella ſanctificauit.
Flagellationis Chriſti fructus.

M. Milites autem præſidis ſuſcipiẽtes IESVM, R. duxerũt eum in atrium prætorii, M. & congregauerũt ad eum vniuerſam cohortem,

Et milites plectentes coronã de ſpinis, impoſuerunt capiti eius.

Milites præſidis qui in atrio aderant (quorum plæroſque Iudæi pecunia conduxerant ad ſæuitiam grauiſſimam exercendam) tam ſanguinario ſpectaculo multam de ſuo ad malum prono ingenio addiderunt crudelitatem: nam flagellatum, & à planta pedis ad verticem vſque cæſum, contemptu quodam corona è ſpinis contorta coronant. Audi pie lector ſponſam in Canticis cap. 3. dicentem, Egredimini filiæ Hieruſalem, & videte regem Salomonis in diademate quo coronauit eum mater ſua: non vtique virgo illa incorrupta Maria, ſed ferox illa nouerca ſynagoga: quæ huic non auream, ſed ſpinis inſtructam coronam capiti eius impoſuit.

Militum Pilati crudelitas.
Chriſtus à ſynagoga coronatus.

Et veſte purpurea circundederunt eum.

Ludibrii cauſa exutum induunt purpuream ſiue coccineam chlamydem, vt quem die ramorum ſiue palmarum exceperat honorem ab his qui clamabant Oſanna, Benedictus qui venit, euerterent.

M. Et poſuerunt arundinem in dextera eius, & veniebant ad eum, & genu flexo ante eum, R. adorabant eum, M. & illudebant ei, R. & cœperunt ſalutare eum,

Et dicebant, Aue Rex Iudæorum.

Chriſtus ſtultitia factus mundo. Mundus illudit Chriſto ſpinis coronato. Euangelium eſt mundo ſtultitia. Chriſtiani mundo ſtulti. Regnum Chriſti ſpinoſum & purpureum.

Hoc loco CHRISTVS fit ſtultitia, inter ſpinas enim ridetur & ſubſannatur à mundo. Cur ita? Mundus coronas habet aureas, interdum ferreas, quibus ſignificatur regnum & imperium mundi ſubſiſtere potentia, ſplendore & nobilitate carnali. Iam quum videt CHRISTVM inter ſpinas ſpinis coronatum, humilem & abiectum, ironicè dicit, Aue Rex Iudæorum, illudit, contemnit: eſt illi Euangelium ſtultitia. Nam audiens Euangelium polliceri liberationem ab omnibus afflictionibus, & interim videns CHRISTVM Euangelii authorem, inter ſpinas afflictum, ſimul & credentes in ipſum infirmos eſſe, & in afflictionibus mori, irridet, & vocat Chriſtianos ſtultos & amentes. Porrò ſub hac coronatione nonnihil myſteriis latet: adumbratur enim his ceremoniis, CHRISTI regnum non eſſe de hoc mundo, hoc eſt non ſplendeſcere potentia & pompa carnali, ſed eſſe ſpinoſum & purpureum, id eſt afflictionibus & paſſionibus obnoxium, quandiu pii hic agunt. Sub preſſuris tamen ex fide certi ſunt de fauore Dei Patris per CHRISTVM: confitentur ſe eſſe reges & victores mortis, diaboli & peccati.

Et dabant ei alapas.

Chriſti liuor, liberatio à peccatis.

Veritatis illuſores non ſolùm verbis agebant, ſed & verberibus: nempe alapas impingebant. Obſerua: Hæc omnia mala Dominus manſuetiſſimè tolerauit, vt eius liuore à peccatis noſtris liberaremur & ſanaremur: ſimúlque nos, qui nihil ſumus, ſuperbos tamen & feroces animos gerimus, doceret lenitatem, & in aduerſis tolerantiam.

M. Et expuẽtes in eum, acceperũt arundinẽ, & percutiebãt caput eius: R. & ponentes genua, adorabant illũ. Et poſtquam illuſerunt ei,

Exiuit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis.

Pilatus adhuc flagellato patrocinatur. Pœna vna, vni cauſa decernitur.

Obſerua adhuc pii & vtut reo patrocinantis iudicis exemplum: qui quanquam in gratiam Iudæorum CHRISTVM innocẽtem flagellarit, eíque permiſerit illudi, tamen illum peragere reum, & morte perdere nõ vult ſine legitimæ cauſæ cognitione. Prodiit itaque foras Præſes, experturus an populi furorem lenire poſſet. Porrò ſi leges ciuiles ſpectaueritmus, iure nunc CHRISTVS liber eſſe debet: nam vni cauſæ vnam duntaxat pœnam decernunt. Quum igitur CHRISTVS latæ ſententiæ pœnam perſoluerit, impium fuit rurſus in ipſum animaduertiſſe.

Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoſcatis quia nullam inuenio in eo cauſam.

Teſtimoniũ innocentiæ Chriſti.

En memorabile teſtimoniũ innocentiæ CHRISTI, quam verè teſtatur Pilatus, dicẽs, ECCE adduco vobis hominem foras, vt oculos veſtros ſatietis tam miſerando ſpectaculo: vt cognoſcatis quàm miſerè (ídque in veſtram gratiam) ſit flagellis dilaceratus, conſputus, & ſpinis coronatus: vt quum nullã cauſam mortis in eo repererim, hoc tam miſerabili ſpectaculo cõquieſcatis, & tam vehemẽter accenſos in eum animos veſtros mitigetis. Obſerua.

Pilatus fatetur peccatum ſuum, dicens, Ecce adduco, &c.

Non veretur Pilatus peccatũ ſuum profiteri: nam Chriſtũ iniuriâ flagellatũ palàm prædicat: eò enim IESVM foras à prætorio abducit, vt rem ita ſe habere omnes cognoſcant.

Exiuit ergo IESVS portãs ſpineam coronã: & purpureũ veſtimentũ.

A præſide CHRISTVS foras producitur ſicut erat ornatus, vinctus, flagellatus, conſputus, & ſpinis coronatus, geſtans pallium purpureum.

Et dicit eis, Ecce homo.

Pilati oratio ad commiſerãdum.

Pilatus, qui æquitatis ſtudio ad cõmiſerandum cõmonetur, hæc cum magna cõmiſeratione pronuntiauit, exhibens CHRISTVM populo. En hominum nouiſſimũ, abiectum, conſputum, flagellis cæſum, dilaceratũ, corona ſpinea ornatũ, & ab omnibus illuſum. En virum habetis de quo veſter Eſaias cap. 53. præmonuit, Non eſt ſpecies ei neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus: & deſyderauimus eum deſpectũ & nouiſſimum virorum, virũ dolorũ. Hæc vos moueant, oro, ad pietatẽ & miſericordiã. Huic tam miſero condonate & ignoſcite,

& ignoſcite:iam vt abiectus eſt, non poteſt ſe Regem fateri. Si huic inuidetis, iam parcite, quia modis omnibus cæſum videtis. Siquid deliquit, ſatis ſupérque examinatus eſt, & ſuopte ſanguine expiatus. Obſerua: Tametſi Pilatus hæc ad mitigandos Iudæorum animos diceret, ſub iis tamen latebat magnum myſterium: nimirum, ECCE HOMO, in quo omnes homines iuſtificandi & ſaluandi: hæ ſunt plagæ propter peccata non huius hominis innocentis, ſed omnium qui peccauerunt in Adam. Pſal.128, Supra dorſum meum fabricauerũt peccatores. Eſa.cap.53, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ecce verè agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ecce qui totus traditus eſt in ſalutem hominis, vnus pro omnibus, qui ſolus omnium expiare peccata poteſt.

Myſterium ſub hoc verbo, Ecce homo.

Quùm ergo vidiſſent eum Pōtifices & miniſtri, clamabāt dicētes,

O magnam cæcitatem & duritiem in Pontificibus, qui non ſatiati ſanguine, totum necare ac mactare volunt! Neque enim innocentia, neque ſtudio æquitatis, neque CHRISTI miſeria, & eius tam miſerabili ſpectaculo (quo quantáuis barbarorum feritas miteſcere poterat) ad commiſerandum commouentur, qui magis accenſi ſunt vt quod cœperāt, perficeretur: nam metuebant Pontifices ſanguinis ſitibundi, ne ſi CHRISTVS tam immania paſſus dimitteretur, ſubinde verſis populi (vt facilè fit) ſententiis & ſtudiis, tantæ immanitatis inuidia in ſua ipſorum capita recideret. Quare Pontifices cum miniſtris pluſquam immani vociferatione, & tumultu inſano clamabant. Obſerua in hoc clamore ſtudium Pontificum pro interitu veritatis. Rurſus agnoſce hoc loco Pontifices hoſtes & inimicos CHRISTI atque veritatis, qui in falſa religione præpollent, eſſe capita & incendiã furoris in populo & fæce plebis.

Pontificum cæcitas & duricies.

Crucifige, crucifige eum.

Hæc eſt tumultuoſa mundi & impiorum aduerſus CHRISTVM & veritatē vociferatio, qua non abſimili poſtea vſi ſunt Ethnici aduerſus Chriſtianos, Ad beſtias, ad beſtias, Tollantur ſacrilegi. Obſerua hoc loco veritatem non inueniſſe gratiam apud ſuos oſores.

Clamores aduerſus pios.

Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo cauſam.

Pilatus prudentia & æquitatis ſtudio Iudæos excellens, contendit transferre culpam à ſe in Iudæos. Arbitramini vos Iudæi, me impiæ cædis miniſtrum fore? Egóne contra ius ipſum tãtum nefas committam, vt innocentem occidam? Egóne propter improbos veſtros clamores, ero innocentiæ carnifex tam inſignis? Putatis me veſtra vociferatione territum, deſignare impium homicidium? Hactenus ſeruitũ eſt veſtro odio, non vltra ſæuiam aduerſus innocentem. Ego iuris adminiſtrator ſum, non alienæ inuidiæ vindex & vltor: nõ ſum innocentiæ carnifex. Proinde quum ego hunc innocentem comperiam, non inuenio inter meos iuris peritos legem quæ innocentem occidat. Quòd ſi legem apud vos habetis, quæ talem cruci affigendum dicat, vos hunc hominem abducite, & ſi videtur, crucifigite. Nolo hoc meum tribunal & prætorium innocentis hominis ſanguine impiari: ego legum authoritate ſolùm nocētes punio, & facinoroſos cruci addico. Nihil in hoc homine dignum cruce reperio, vos ſolo clamore & tumultu in illum agitis, nullo argumento probatis illum quicquam aduerſus Cæſarem commiſiſſe. Non ſatis eſt reo crimen obiicere, niſi & ſufficienti argumento conuincatur. Quare quum ſolis clamoribus & odio, non autem legitimo iure, hæc tota res agatur, non addicam illum cruci. Obſerua memorabile teſtimonium innocētiæ CHRISTI iam toties à Pilato pronuntiatũ, Ego non inuenio in eo cauſam. Et vt ait Petrus Act.cap.3, Quem vos tradidiſtis & negaſtis ante faciem Pilati iudicante illo dimitti. Exemplo CHRISTI docemur ſic crucem feramus, vt etiam qui nos inſectantur, cogantur noſtram profiteri innocentiam. Huc pertinet quod ſcribitur 1.Petr.cap.3, Vt confundantur qui calumniantur veſtram bonam in CHRISTO conuerſationem.

Pilatus contendit culpam à ſe in Iudæos transferre.

Tribunal nõ eſt innocentiæ carnifex.

Reus aut abſoluendus aut teſtibus conuincendus.

Reſponderunt Iudæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit.

Quum Iudæi præſidem audiunt deſtitui cauſa, ipſúmque velut appellantem ad ipſorũ legem: ne aliquo pacto IESVS elaberetur è manibus, cõmenti ſunt crimen (quod apud iudicem legis imperitum, graue videri poſſet) & legem ſuã producũt, aduerſus quam IESVS (licet nihil aduerſus Cæſareas leges) cõmiſiſſet. Nam, inquiũt, habemus legē, Leuit.cap.24, Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Et Deuter.cap.13, Si ſurrexerit in

Iudæi accuſant Ieſum blaſphemiæ.

medio tui Propheta falſus, occidetur. Hic autem nō ſolùm pſeudopropheta eſt, verū etiam nominis Dei blaſphemator, quoniam ſe fecit Filium Dei, & ſibi diuinitatem arrogans, in Deum fuit blaſphemus. Obſerua Iudæorum malitiam: præmittunt legem cauſæ, vt Pilatum legum authoritate terreant, quò eò facilius cauſam poſtea recipiat. Rurſus aduerte cōmentum ipſorum: falſam adducunt cauſam: quia IESVS non ſe fecerat Filium Dei, ſed re verà erat, æternùm genitus à Patre, multíſque portētis talis declaratus eſt, vt Paulus docet Rom. cap. 1, Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum IESV CHRISTI Domini noſtri. Rurſus ad Philipp. cap. 2, Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et apertiſſimis verbis Dauid Pſal. 2. docuit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et vox illa cæleſtis, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Obſerua: Iudæi miracula & opera ſtupenda, quæ præter Deum alius nemo facere poteſt, tacent.

Iudæorum malitia & commentum.

Chriſtus non ſe fecit Filiū Dei. Chriſtus declaratus Filius Dei.

Quum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit.

Quum ad manum & in promptu non haberet Pilatus quod reſponderet, audiēs hunc ſermonem, ſcilicet IESVM ſe Filiū Dei facere, magis timuit ne ſi eſſet CHRISTVS Dei Filius, aliquando lueret contemptus & irreuerentiæ pœnas. Gentilis erat Pilatus pro more Gentium ac Ethnicorum fidem habēs: apud quos tum fabulis poëtarum erat proditum, & vulgò credebatur deos è cælo deſcendere, & rurſus aſcendere: quoſdam item ex Deo & homine natos, ſemideos haberi. Adhæc Romani etiam imperatoribus ſuis Dei nomen donabant, & aras eis conſtituebant.

Gentiliū vanitas de diis.

Imperatoribus aræ conſtituebantur.

Et ingreſſus eſt prætorium iterum.

Errore itaque gentili timens ne forte IESVS vnus eſſet ex filiis deorū, ſeorſim abducit IESVM à turba in prætorium, certitudinē exploraturus, ne impius in deos ſuos videretur.

Et dicit ad IESVM, Vnde es tu?

In primis rogat Pilatus vnde eſſet IESVS: non adeò vt pietatem diſceret, quàm quòd deorum ſupplicium timeret, & ſe ex ancipiti diſcrimine liberaret: aut vt cognita gentis origine, refelleret quòd Filius Dei videri affectaſſet.

IESVS autem reſponſum non dedit ei.

Curioſius Pilato roganti vnde & quis eſſet, IESVS nihil reſpōdit: Rogabit quiſpiam, Cur docendi occaſionem negligit CHRISTVS: quum ad ſalutem Pilati pertineret ſcire, vnde & quis eſſet CHRISTVS? Cur igitur ſaluti eius non conſuluit? Hoc ſuo ſilentio docuit CHRISTVS vanam & fruſtraneam eſſe erudirionē, quæ non pietatis amore, ſed ſupplicii timore auditur. Non enim rogabat Pilatus vt pietatis auditor eſſet, & pietatem diſceret: ſed timore perculſus, ne deorum ſupplicium ſentiret. Rogat non ex fide, ſed potius honeſtate quadam ciuili. Similiter Herodi roganti nō ſtudio diſcendæ pietatis, & veritatis cognoſcendæ, ſed deſyderio rerum nouarum cognoſcendarum, nihil reſpondit.

Amore non timore ſuſcipienda doctrina.

Herodi cur Chriſtus nihil reſponderit.

Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te: & poteſtatem habeo dimittere te?

Pilatus hominis etiā in capitis periculo exiſtētis ſilentiū admiratus, dixit, Qualē te cōperio? hominē proculdubio ſuæ ſalutis negligētiſſimū: Siles? dum tēpus maximè vrget vt loquaris: negligis tuā ipſius ſalutē? An nō vides te in capitis periculo cōſtitutū? quum me iudicē habeas tāto ſtudio tibi fauentē & patrocinantē, nihílque magis habentē in votis, quàm vt tibi vitā lucrifaciā, cur mihi non loqueris, vt te abſoluam? An neſcis me huius regionis Præſidē, & ob id mihi ius vitæ & necis in te eſſe? Si hoc neſcis, intelligito ex mea volūtate pendere, vtrū in crucē ſuffigaris, an à cauſa libereris. Hoc loco Pilatus typum gerit omniū illorum, qui quum etiā innocentiam accuſatorū cognoſcunt, tamen vel vno verbo, vel quacunque ſaltē leui occaſione offenſi, pro imperio & animi faſtu minātur innocētibus mortē. Obſerua: NESCIS QVIA POTESTATEM, &c. verba ſunt faſtuoſi, inflati & tumidi animi. Præſumptionis eſt, ſibi de poteſtate in pios cognitos tales, præſumere. Quis neſciat poteſtatē abſoluēdi & puniēdi traditā eſſe magiſtratibus? Quis tam cæcus, qui nō videat Chriſtū inter manus Pilati poſitū? Poterat igitur Pilatus illū abſoluere: quum Iudæis nō eſſet fas (vt dicūt) quēquam occidere, & ſuo exercitu potētior eſſet Pilatus, quàm vt aliquis Chriſtū violētia, præter ſuā ſententiā, opprimere potuiſſet. Vtut prudēs videretur Pilatus, hac tamē voce viſus eſt impius. Legitimè Chriſtū à cauſa liberare & abſoluere poterat.

Iudicis authoritas.

Pilati impietas.

Reſpondit

Reſpondit IESVS.

Nihil eorum quæ præſes expectabat, reſpondit IESVS: ſed id quod pios in cruce & variis afflictionibus valde conſolatur pronuntiauit: mundum ſcilicet nihil poteſtatis habere in pios, niſi diſpoſitione ac permiſſione diuina.

Mūdus ſola permiſſione in pios poteſtatē habet.

Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper.

Ne ſuo ſilentio CHRISTVS, crimen ſibi impoſitum agnoſceret, & ſe ob aliquod demeritum Pilato ſubiectum eſſe, reſpondit, Sum quidem inter manus tuas, & tuo tribunali ſiſtor: ſed quòd habeas poteſtatem, à Deo eſt: quòd verò abutaris, eſt à Satana. Tu quidem iuxta leges ciuiles poteſtatē habes: ſed in me nullam haberes poteſtatem, niſi permiſſum eſſet ab eo, cuius poteſtas omnem humanam poteſtatem ſuperat. Data quidem tibi eſt poteſtas: at ea lege, vt legitimè illa vtaris, nimirum in laudem Dei, bonorum ſcilicet protectionem ac laudem: iram verò & vltionem malorum. Non eſt data, vt illa abutaris, & innocentem affligas & perdas. Eſt tua poteſtas in parricidas, ſiccarios, & publicæ trāquillitatis perturbatores. Vt nō eſt lex iuſto poſita, ita magiſtratus non habet ius gladii niſi aduerſus iniuſtos. Quòd ſi te in me (quem agnoſcis innocentem) necis poteſtatem habere dixeris, quid amplius habes, quàm quod quiuis homicida efficere poteſt? Quemadmodum enim nihil iuris in hominem latro aut inſidiator habet, qui tamen interim inſidiari & occidere poteſt: ita nec tu legitima poteſtate in me quicquam iuris habes: nimirum neque Cæſarem, neque leges eius, tuo ipſius teſtimonio læſi. Quòd verò potes me interficere, id non fit niſi Patre permittente, cui ita placitum eſt, vt crucifigar & moriar. Hæc dum facit & permittit, vtitur malo miniſtro ad ſui glorificationem.

Magiſtratuum vſus à Deo, abuſus à Satana. Poteſtatis vſus, non abuſus eſt à Deo.

Gladii ius eſt in impios.

Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

Non abſoluit CHRISTVS Pilatum à peccato, ſed illius peccatum cum peccato Iudæorum confert. Nam tametſi faueret Pilatus innocentiæ CHRISTI, peccauit tamen quòd permiſerit ſe Iudæorum improbitate rapi. Eóque grauius eſt Iudæorum quàm Pilati & magiſtratus ciuilis peccatum, propterea quod Scripturarū Moyſi ignarus erat Pilatus, publicam ſolùm tranquillitatem proſpiciens. Iudæi verò docti ac legis ſcientes erant, ſolo aduerſus veritatem odio moti. Peccat quidem Pilatus, damnans innocentem: grauius tamē peccant Iudæi, tradentes CHRISTVM innocentem Pilato præſidi damnandum.

Iudæi grauius peccauerunt quàm Pilatus, adigendo Chriſtum cruci.

Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum.

Quum Pilatus audito CHRISTO agnouiſſet ipſius modeſtiam & innocentiam, nullámque poteſtatem ſe habere niſi à Deo Patre: Iudæorum verò malitiam, & ſanguinis ſitibundum animum: CHRISTVM item nihil mortis periculo commotum, quòd non niſi voluntarius poteſtati eius ſeipſum dediſſet, & mortem ſubiret: nullum non mouit lapidem vt CHRISTVM à cauſa liberaret, & abſolutum dimitteret. Obſerua hoc loco fauorem Pilati & iuſtitiam.

Pilati fauor erga Chriſtum.

Iudæi autem clamabant, dicentes,

Hic clamor non amore Cæſaris fiebat, quem peſsimè oderant Iudæi, aduerſus quem tam frequentes excitarūt ſeditiones: ſed vt ſanguine & odio CHRISTI, ſuos expleant animos, prætexunt nomen Cæſaris. Hi re vera typum gerunt eorum qui minis magiſtratus ſuperioris adigunt inferiorem magiſtratum ad perſequendam veritatem.

Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.

Authoritate ſuperioris magiſtratus comminantur Pilato, redeuntes ad primam calumniam & crimen falſò impoſitum, quod non eſt ipſi tutum negligere: Si hunc abſolueris ô Pilate, non quæris gloriam Cæſaris: vnde & Cæſaris inimicitias tibi parabis. Si nihil curas, & ad te non pertinet, quòd in Deum noſtrū peccauerit, hoc te moueat & ad te pertineat, quòd in Cæſarem peccauit.

Omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari.

Rationem à neglecta Cæſaris gloria ſumptam adducit, cur non ſit abſoluendus & dimittendus CHRISTVS: Quia faciendo ſe Regem, dehoneſtauit Cæſarem. Quiſquis (inquiunt) iniuſſu Cæſaris, regnum ſibi vendicat, Cæſaris maieſtatem lædit. At iſte facit ſe Regem: quem ſi dimiſeris, non es amicus Cæſaris, qui Cæſaris hoſti faueas.

Pilatus autem quum audiſſet hos ſermones.

Pilatus timore ſeruili occupatus

Pilatus priuatæ vtilitati conſulens, fit iniquus.

Audiens Pilatus coniuratos Pontifices ac Phariſæos, reliquámque multitudinem, occlamantes HOS ſermones, Scilicet ſe non fore amicũ Cæſaris ſi CHRISTVM dimiſerit: perſpiciénſque Sacerdotum & Phariſæorum odium in CHRISTVM implacabile, & mirabilem Principum ac populi conſenſum in vnius hominis necem, interim IESV innocentiam (qui præ humilitate ac tenuitate ſibi ipſi deeſſet) obſeruans: nec ignorsns pleróſque falſi criminis accuſatos apud Cæſares, inuidia fuiſſe periclitatos, & ſe modis omnibus nauaſſe operam vt innocentiam CHRISTI apud primos Iudæorum tueretur: ſed quò magis quærebat eum abſoluere, eò maior ſeditio oriebatur, decreuit apud ſe conſultius eſſe illorum odio ſeruire, ne ſi abſolueret eum, occaſionem ſe traducendi præberet calumniatoribus apud Cæſarem, tãquam fauiſſet Cæſaris hoſti, vnde à magiſtratus ſui functione deiiceretur. Obſerua Pilatum iudicem, & prouinciæ Præſidem priuata vtilitate victum, vt CHRISTVM cognitum innocentem condemnet.

Adduxit foras IESVM.

Pilatus inconſtans & populi acclamatione fractus, produxit IESVM foras, veluti reũ: licet hactenus nullius legitimi iudicii forma eſſet obſeruata ad IESVM peragẽdũ reum. Pilatus producens IESVM foras, ſuæ impietatis fit locupleriſsimus teſtis. Nam qui frequentius publicè profeſſus eſt ſe nihil cauſæ in IESV reperiſſe, nunc ad inimicorũ IESV voluntatem defertur, & pro ipſorum libidine ſeruit.

Et ſedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabatha.

Tribunal.
Λιθόστρωτος.
Λίθος.
Στρώννυμι.
Στρωτόν.
Στρῶμα.

Vt ſpertiùs CHRISTVM dãnaret, & omnibus eſſet cõſpicuus, in habitu iudicis ſedit Pilatus pro TRIBVNALI (Eſt tribunal locus eminẽtior in quo reſidebat qui ius tribubus reddebat) in edito loco qui Græcis dicitur λιθόστρωτος, quaſi dicas, lapide ſtratum. Hic locus eminens, lapidibus ſtratus erat Hieroſolymis, iudicio accommodatus: λίθος enim, Lithos, non Lichos, Græcis lapis eſt, & στρώννυμι, ſterno: inde στρωτὸν dicitur, quod quocũque modo ſtratum eſt, & στρῶμα, quod inſternitur. GABATHA autem, Hebræa quidem vox eſt, ſed habet Syriacam aut Chaldæam terminationẽ, interpretatur collis ſeu eminẽs locus.

Erat autem paraſceue Paſchæ.

Paraſceue.

Erat dies Veneris feria ſexta, præcedens Paſcha, id eſt dies qui proximè diem Paſchæ antecedebat, quo ſanctificabant ſe Iudæi, & parabant quæ ad feſtum requirebantur. PARASCEVE, præparationem ſignificat.

Hora quaſi ſexta.

Chriſtus quota diei hora crucifixus.

Dies in treis diſtributus parteis
Hora prima.
Hora tertia.
Hora ſexta.
Hora nona.
Hora vndecima.

Id eſt inſtabat meridies. Marcus ait, Erat hora tertia & crucifixerunt eum. Nihil pugnantiæ eſt inter hunc Euangeliſtam dicentem, Erat hora quaſi ſexta, & Marcum, Erat hora tertia, ſi obſeruaueris diem diſtributum fuiſſe in horam matutinam, quam primam dicũt, ſiue matutinam ſiue manè, quæ apud nos decurrit ab hora ſexta matutina, ſiue à primo diluculo ad nonam excluſiuè: horam tertiam, quæ intercidit ab hora nona vſque ad meridiem: horam ſextam, à meridie ad tertiam vſque: & horam nonam, quæ veſpertinam includit, id eſt quartam pomeridianam horam, quam Euangelium vndecimam, id eſt veſpertinũ tempus vocat. Quũ itaque à Ioãne dicitur, ERAT HORA quaſi ſexta, id eſt circa finẽ ſecundæ portionis diei, quæ portio vocatur hora tertia. Quicquid igitur inter tertiam & ſextam factum eſt, hora tertia factum eſſe dicitur, propterea quòd nondum ſexta aduenerit. Vnde Ioannes non ait, Erat ſexta, ſed QVASI ſexta, ſignificans adhuc eſſe tertiam horã, vt Marcus ait. Has diei portiones ſpeciatim obſeruatas indicat vel parabola conducentis operarios in vineã ſuam, Matthæi cap. 20. Nec mirari debes quòd Lucas poſt verbum CHRISTI, Hodie mecum eris in Paradyſo, adhuc ſcribat, Erat autem ferè hora ſexta: nam multa tunc poſt condemnatum IESVM feſtinantibus impiis ad CHRISTI crucem, & illic conuitia ſuper conuitia iacientibus, ſimul facta ſunt pauco tempore, quæ ſimul ſcribi non potuerunt.

Quaſi dicat, Ne quid rei tibi ſit cum iuſto illo, id eſt nihil agas aduerſus iuſtum illum.

M. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi & iuſto illi. Multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum.

Et dicit

Et dicit Iudæis Pilatus, Ecce Rex veſter.

Latenter illis exprobrat quòd egregii & inſignes ſint impoſtores, dum Regem accuſant qui diuitiis careat, ſeruis conſtipatus non ſit, qui nullam præ ſe ferat magnificentiam, nullum ornatum, & inſignia nulla Regis habeat, nõ auream coronam, non ſceptrum, non purpurã aut id genus aliud quicquam: vnde videri facilè poterat illorũ impoſtura. Quaſi diceret, Vos contenditis hunc ſe Regem veſtrum feciſſe: videte eum, vt nihil tale præ ſe ferat? Obſerua Pilatum adhuc commiſerentem ſuper CHRISTVM innocentem, vt nullam habeat excuſationem, quòd eum fugerit CHRISTI innocentia. Rurſus aduerte quàm animo inuito Pilatus obſequatur furori Iudæorum, qui tametſi Pilato minati fuerint indignationẽ Cæſaris, omnẽ tamen nauat operã, ſi quo pacto fieri poſſet vt innocẽs liberetur.

Christus non prodiit ad crucẽ regalib. ſceptro inſignitus.

Pilatus nõ ignarus innocentiæ Christi.

Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum.

Repetunt eadem. Sunt enim impiorũ voces aduerſus pios quas ingeminant, vt iudicis animum alioqui in CHRISTI innocentiam ſatis propenſum, cóque ad abſoluendum procliuem, in ſuam ſententiam trahant. Obſerua iſtos in furore perſiſtere, & veritatem ac æquitatem, nullam commiſerationem mereri. Placebat profectò Iudæis hæc mors ignominioſa. Sperant enim fore vt crucis ignominiã prorſus reddant abominabilem CHRISTI memoriam, adeò vt nemo illius doctrinam poſtea profiteri auderet.

Impii ſuos clamores ingeminant aduerſus pios.

Cruce putant Iudæi extinguendam Christi doctrinam.

Dicit eis Pilatus.

Adhuc ſeipſam exerit in Pilato æquitas, qui contendit ſuperare terrorem (quem illi de Cæſare iniecerant) & ſua ipſorum ignominia eos frangere.

Regem veſtrum crucifigam?

Ironicè iſta profert, illorum pertinacem inſaniam irridens, vt ab innocentis cæde reuocet. Hoc in Gentis Iudaicæ contemptum & ignominiam recidet, quæ Regem ſuum ad crucem adegerit. REGEM (inquit) VESTRVM, id eſt hominem tantæ apud vos authoritatis, in crucem ſuffigam?

Reſponderunt Pontifices.

Applaudunt Pontifices Cæſari, quem tamen, quòd regni Iudæ occupator eſſet, perditum vellent.

Non habemus Regem niſi Cæſarem.

Cæſarem appellant Pontifices, ſi Pilatus CHRISTVM dimiſerit. NON habemus, inquiunt, Regem, niſi Cæſarẽ, cui tributa pendimus, cuius imperium agnoſcimus & ſuſpicimus, à quo toti pendemus, ob cuius nomen nolumus hunc ſeditioſum, & nominis regii affectatorem, inter nos regnare. Quòd niſi in noſtram veneris ſententiam, qua hunc cruci addixeris, Cæſarem appellamus, apud quem te accuſabimus, vt hoſtium Cæſaris fautorem, & tibi rebellionis crimen contra Cæſarem impingemus. Senties profectò, ſenties tuo quidem malo, quàm perperam & malè tuis rebus ſit conſultum, niſi iſtum hominem à nobis viris multa religione & æquitate claris; è quibus totius religionis Iudaicæ & legis Moſaicæ cardo pendet, quorúmque conſilium errare non poteſt, tot modis damnatum è medio ſuſtuleris, & cruci ſuffigendum tua ſententia pronuntiaueris. Hæc à Dauide prænuntiata ſunt Pſalmo 2, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & reliqua in hoc Pſalmo, quæ Petrus Actorum cap. 4, Iudæis exprobrauit. Rurſus Pſalmo 34, Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Diſsipati ſunt, nec compuncti corde. ſequitur, Frenduerunt ſuper me dentibus ſuis. paulò pòſt dicitur, Dilatauerunt ſuper me os ſuum, dixerunt, Euge euge, viderunt oculi noſtri: paucis verò interiectis, eſt, Deuorabimus eum: nimirum CHRISTVM, non contenti ſuppliciis, flagris, conuitiis & id genus. Obſerua: Tanta fuit vlciſcendi libido, vt ſeſe vltrò in perpetuam addicerent ſeruitutem, vt IESVM libertatis authorem & aſſertorem extinguerent.

Cæſar Rex Iudæorum.

Iudæi à Pilato ad Cæſarem appellant.

Vindictæ animus in Iudæis.

M. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus ſuas coram populo, dicens, Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis. Et reſpondens vniuerſus populus, dixit, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. R. Tũc Pilatus volens ſatiſfacere populo, adiudicauit fieri petitionem.

Innocens, &c. id eſt iuſtũ hũc non interficio, Vos videritis. quaſi dicat, Videte, expendite apud vos rẽ extam.

Pilatus lauat manus, tãquam innocens.

Pilatus quærit hominibus placere.

Super nos, &c. quasi dicat, cum putetur nobis mors eius. Vel, si quæ pœnæ dandæ erunt ob eius mortem, illas dabimus & filii nostri.

corum: L. Dimiſit autem illis Barabbam, qui propter ſeditionem & homicidium miſſus fuerat in carcerē, quem petebant: R. IESVM verò flagellis cæſum L. tradidit voluntati eorum, R. vt crucifigeretur.

Tunc ergo.

TVNC, id eſt poſtquam audiuit appellantes Cæſarem, niſi CHRISTVM morti adiudicaret, Iudæorum clamoribus victus, & priuatam vtilitatem honeſto præferens, dum ſuæ famæ apud Cæſarem, vnius innocentis capite, putat conſulere, pronuntiat ſententiam, IESVM eſſe crucifigendum.

Tradidit eis illum, vt crucifigeretur,

Pilatus iniquus dānat Christū.

Sua ſententia Pilatus inſtabilis & iniquus iudex, Dominum IESVM ſupplicio crucis adiudicauit, iuxta voluntatem Iudæorum, ita ſine iure & ratione fieri poſtulantium. Nō quidem vt Iudæi illum crucifigerent, quia poteſtatem eius rei nullam habebant, ſed vt ad eorum nutum à ſuis ſeruis crucifigeretur. Pronuntiauit ſententiam Pilatus, qui poteſtatem habebat innocentem liberandi, & non fecit: quòd timuit, ne ſcilicet ſuo magiſtratu deſtitueretur, vt ſolet (teſte Salomone) impiis contingere, accidit illi. Nam Pilatus poſtea à ſua præfectura eiectus eſt, vt author eſt Ioſephus, lib. Antiquit. 18. cap. 7. ac tantis malorum cladibus cruciatus eſt, vt propria ſe manu tranſuerberans, neſariam vitam vi abieciſſe referatur, authore Euſebio in Eccleſiaſtica hiſtoria, lib. 2. cap. 7. Adeo certū eſt Domini iudiciū, vt tametſi bonitate & longanimitate ipſius tardet, & ſerò veniat, non tamen aufertur.

Pilati mors & vltio.

Non deſunt qui formam ſententiæ huc tranſcribant: quam quia ex Scripturis Sacris, vt non habeo, ita parū probo, præter eā, quæ titulo crucis ſignificare videbatur, nimirū, IESVM Nazarænum Regem Iudæorum, noſtro iuſſu flagris cæſum, iubemus crucis ſubire ſupplicium.

M. Tunc milites præſidis ſuſcipientes IESVM in prætorio, & poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamydem, & induerūt eum veſtimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent.

Suſceperunt autem IESVM, & eduxerunt eum.

Christus flagellatus vincitur catenis.

Milites & apparitores præſidis cum gaudio (quo gratificari Iudæis videbantur, à quibus pecuniam acceperant, vt tanti facinoris miniſtri eſſent) ſuſceperunt IESVM ſuis veſtibus conſuetis ornatum, quem funibus & catenis vinciunt, nequid ignominiæ deeſſet, & vinctum abduxerunt foras vt crucifigerent.

Hora tenebrarum.

Hæc erat hora & poteſtas tenebrarum, non quòd impii CHRISTO præualeant, ſed quòd exinaniuerit ſe, forma ſerui accepta, & factus ſit obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Atque in hāc horam venit CHRISTVS, vt te & omnes pios vnà ſecum per mortem ad vitam ducat. Danda nobis opera eſt, vt nos ipſos per fidem reperiamus in hac CHRISTI abductione, quā noſtræ ſalutis cauſa peregit: vbi noſtram defleamus infirmitatem, quæ tanta eſt, vt CHRISTVM (qui Filius Dei eſt, in cuius ore non eſt inuentus dolus) adegerit in crucem.

L. Ducebantur autem & alii duo nequam cū eo, vt interficerētur.

Et baiulans ſibi crucem.

Christus ſolus crucē nobis debitam portat.

Exaggeratio eſt crucis CHRISTI, qui adiudicatus ignominioſiſſimæ neci, ſolus lignum, cui ſuffigendus erat, ſuis humeris ferendum impoſuit: vt præcedat, & nos ſequamur, noſtram in ipſo ferentes crucem. Nam ſiquis (inquit ille) vult poſt me venire, tollat crucē ſuam, & ſequatur me. Et omnis qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Quod nihil aliud ſignificat quàm mundo propter Deum renuntiare, & huic corporali vitæ, bona quæ per fidem ſperamus, anteponere. Neque ſolùm exemplo, verumetiam miniſterio crucem nobis prætulit. Illam ferre debebamus noſtro peccato debitā crucem: cui ferendæ quum impares eſſemus, illam ab humeris noſtris accepit, & in ſuos tranſtulit: quam quum ſequeretur maledictio (iuxta id quod Deuteronomii cap. 21. ſcribitur, Maledictus omnis qui pendet in ligno) ſuſcepit in ſe, & noſtram maledictionē in benedictionem mutauit, teſtificante Paulo ad Galat. cap. 3, CHRISTVS nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in ligno) vt in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in CHRISTO IESV.

Maledictionem noſtrā Christus in benedictionē mutauit. Christus factus maledictum.

M. Exeuntes

M. Exeuntes autem inuenerunt hominem quendam Cyrenæum nomine Simonem, R. patrem Alexandri & Rufi prætereuntem, L. & venientem de villa: M. hunc apprehenderunt & angariauerunt vt tolleret crucem eius: L. & impoſuerunt illi crucem portare poſt I E S V M. Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas dixit I E S V S, Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros: quoniã ecce venient dies in quibus dicẽt, Beatæ ſteriles, & ventres qui nõ genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos: quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

Simon Cyrenæus.
Angariauerũt,) &c. adegerunt.
Mulieres Hieroſolymitanæ.
Viridi,) &c. id eſt ſucculenta arbore.

Exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraicè autem Golgotha.

Ventum eſt ad eum locum delectũ (in quo ex more facinoroſi capitali ſupplicio plectebantur) funeſtum & execrabilem ad Septentrionalem partem montis Sion: quòd in eo iacerent capita hominum damnatorum. Nam quòd nonnulli dicunt illic ſepultum Adam, vnde loco inditum ſit vocabulum, id reiicit Hieronymus: quum Adam, (lib. Ioſue, cap. 14.) legatur ſepultus in Arba iuxta Hebron, qui locus diſtat ab Hieruſalem, octo miliaribus. Induit hoc nomen ita vulgari more Syriacam linguam Golgoltha, pro quo nos legimus Golgotha, abiecto altero L: atque ex re, cui locus dicatus erat, hoc nominis accepit: nam Hebraicè dicebatur Golgotha: Græcè, κρανίου τόπος, Latinè, Caluariæ locus. Caluaria totum caput carne nudum tam de brutis quàm de hominibus dicitur. Tametſi Hieronymus reiiciat quòd hoc loco ſepultus fuerit Adam, obiter tamen referam verba Chryſoſtomi in hunc locum ſcribentis, Exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locus: vbi quidam dicunt Adam & mortuum & ſepultum eſſe, & I E S V M vbi mors dominata eſt, ibidem trophæum erexiſſe, hoc eſt crucem, quam tulit contra mortis tyrãnidem. Hactenus ille. Quid ſi aliquando ſepultus ibi fuerit Adam, & ideo Caluariæ locum dictum eſſe, quia caput humani generis ſepultum fuit, hoc profecto pium eſt, & congruè creditur, quia ibi erectus ſit medicus, vbi iacebat ægrotus: & dignum erat vt vbi occiderat humana ſuperbia, ibi ſe demitteret & inclinaret diuina miſericordia. Pia eſt hæc meditatio.

Caluaria.
Adæ ſepulchrũ.

R. Et dabant bibere myrrhatum vinum, M. cum felle mixtum: & quum guſtaſſet, noluit bibere.

Vbi crucifixerunt eum.

Hucvſque arma ſuis humeris, vt miles optimus, C H R I S T V S tulit: quibus, hoc eſt cruce, hoſtem ſtrauit, victor aduerſus peccatum, mortem, mundum, & Satanam manens. Si pius hunc proſpexerit, grãde obſeruabit myſterium: impius verò magnum ludibrium, nimirum hominẽ crucei, ignominioſiſsimo & maximè maledicto ſupplicio ſuffixum. Hæc pius vt ſuam ſalutem cum gratiarum actione excipit, impius verò ridet, & pro ſtultitia ducit. Locum elegerunt maximè ignominioſum, nimirum cadauerum receptaculum. At ad hæc infima Dominus volens ſeipſum demiſit, vt ex infimis & ipſa ſordicie nos ad mundiciem ac puritatem erigeret. Longè enim aliam habet ſcalam C H R I S T V S quàm mundus. Vult enim mundus gloria ad gloriam, diuitiis ad diuitias, & honore ad honorem conſcendere: at C H R I S T V S nos euehit ignominia ad honorem, cruce ad quietem, paupertate ad diuitias, ſtultitia ad ſapientiam, abiectione ad gloriã. Mundus alta petit: C H R I S T V S verò humilia quærit. Obſerua: paucis admodum verbis Euangeliſta tam horrendũ ſpectaculum abſoluit. Rurſus exuitur C H R I S T V S veſtibus, quas violenter trahũt: vnde refricato vulnere ſanguis ebullit, ſtillat, & abunde in terram labitur. Cicatrices, plagæ, ac omnia vulnera, flagris, baiulatione crucis, ſpinis ac vepribus renouãtur. Cuius nomine hæc

In Chriſto conſputo & crucifixo magnũ obſeruatur myſteriũ.
Mũdus aliis ad gloriam ſcalis vtitur quàm Chriſtus.
Chriſti vulnerum refricatio ad crucem.

Pioru meditatio de cruce.

paſſus eſt? non ſuo, ſed meo. Parce IESV CHRISTE: has pœnas commerui. Tu tua gratia hæc volens pro me paſſus es, & meum in te tranſtuliſti peccatum. Da mihi IESV CHRISTE, vt hoc in me ſemper ſentiam beneficiũ, & æternùm gratias agam. Hos tam acerbos dolores præſenſit Hieremias Threno. cap. 1, Multi ſunt gemitus mei, & cor meum mœrens. & cap. 2, Effuſum eſt in terra iecur meum ſuper contritione filii populi mei. Rurſus Dauid Pſalmo 68, Quoniam quẽ tu percuſiſti perſequuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. Et Pſalmo 87, Vt intinguatur pes tuus in ſanguine. Hæc indicant adeò ſanguinem CHRISTI effuſum, vt totus ſanguine maduerit, dum nudatur, & myrrhatum datur vinum, crux, claui, locus figendæ crucis, & alia id genus immania tormenta apparantur. Alii interim rident, illudunt capto, alius dentibus frendet, alius intentat minas, alius euaginato enſe dura verba & opprobria pronuntiat. Tandem violentis manibus apprehendunt CHRISTVM, cruci ſuffigunt, & in altam crucem erigunt, nequid opprobrio deeſſet.

Sanguis Chriſti per effuſus. Chriſtus totus ſanguine madidus. Chriſti illuſores

Et cum eo alios duos hinc & hinc: medium autem IESVM.

Latronibus cõfertur Chriſtus.

Non ſatis erat Iudæis crucifigere CHRISTVM in loco immundiſsimo, niſi conferrent eum cum latronibus, quaſi inter alios facinoroſiſsimum, & vt nocens ex flagitioſorum conſortio æſtimaretur, videretúrque crimen eſſe commune quibus commune erat ſupplicium. Sed ita prædixerat Propheta Eſaias cap. 23, Et vidimus eum nouiſsimum virorum. Et cap. 53, & cum ſceleratis reputatus eſt.

R. Et impleta eſt Scriptura quæ dicit, Et cum iniquis reputatus eſt. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. L. IESVS autem dicebat, Pater, dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.

Scripſit autem titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. Erat autem ſcriptum, IESVS Nazarænus, Rex Iudæorum.

Titulus ſententia Chriſti. Pilatus titulo Chriſti ſe vlciſci voluit de Iudæis.

Quo teſtatam Iudæorũ malitiam, & CHRISTI pendentis innocẽtiã Pilatus faceret, appoſuit titulũ, id eſt literas quæ ſummam facinorũ condemnati comprehenderent. Quũ enim reliquis duobus ſuos pro meritis titulos Pilatus addidiſſet, parti crucis prominenti ſupra caput CHRISTI, titulum hunc iuſsit affigi, IESVS NAZARAENVS REX IVDAEORVM. Hoc titulo voluit ſe vlſciſci de Iudæis, partim vt ipſorum dementiam manifeſtaret, qui ſuum Meſsiam crucifixerãt, partim vt gloriam CHRISTI defenderet: ordinarant enim Iudæi cruces ad hunc modũ, vt quum medius eſſet IESVS, hinc atque hinc ſeptus latronibus, ab omnibus putaretur latro: ſed hoc titulo manifeſtauit, non vna & altera, verùm triplici lingua, ipſum eſſe non latronem, ſed Regem Iudæorum. Nequit enim fons omnis puritatis, humanis ſordibus inquinari. Obſeruandũ proculdubio venit diuinum conſilium, & admiranda ſapiens Dei prouidentia, qui abiectiſsimis vtitur inſtrumentis ad ſua opera cõplenda. Nã quoniam mors CHRISTI omnibus Hebræis, Græcis, & Latinis prædicanda erat, quòd CHRISTVS pro omnibus hominibus veniſſet ſaluator, Pilatus veluti primus CHRISTI Apoſtolus factus, hoc tam admirabile myſteriũ deſcripſit: quemadmodũ & eodem die latro ille ad quem dictum eſt, Hodie mecum eris in Paradyſo, primus viſus eſt Martyr: & miles, qui dicebat, Verè hic Filius Dei erat, primus Cõfeſſor factus eſt. Vſque adeò ſtulta videntur Dei opera, vt huius mundi ſapientes cõfundãtur.

Dei prouidentia abiectis inſtrumẽtis vtitur ad opus ſuum complendum.

Mundo opera Dei ſtulta ſunt.

Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum: quia propè ciuitatem erat locus vbi crucifixus eſt IESVS. Et erat ſcriptum Hebraicè Græcè, & Latinè.

Quare tribus linguis conſcriptus titulus Chriſti crucifixi

Diuinitus, vt opinor, appoſitus eſt titulus, tribus præcipuis linguis ſcriptus, vt omniũ Gẽtium & linguarum Dominum ac principem CHRISTVM eſſe prædicaret. Ipſi enim (inquit Daniel cap. 7.) honor & regnum datum eſt, & omnes tribus & linguæ ipſi ſeruiẽt. Et (vt Paulus ait ad Philipp. cap. 2,) In nomine IESV, omne genu flectitur, cæleſtium, terreſtrium & infernorũ: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus noſter IESVS CHRISTVS in gloria eſt Dei Patris. Hæc epigraphe Phariſæis inuidioſa, quòd locus, qui Caluaria dicitur, vicinus eſſet vrbi, & vel caſu prætereuntibus eſſet conſpicuus, à multis Iudæis legebatur, quibus IESV Nazaræni nomen hac lectione innotuit.

Dicebant

Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorũ,Noli ſcribere,Rex Iudæorũ,ſed quia ipſe dixit,Rex ſum Iudæorum.

Quum ignominioſiſsimè hactenus Iudæi cum CHRISTO egiſſent,peſsimè habuit illos titulus ille, quòd honorificentior eſſet quàm vellent : adeò impium & vehemens erat ſtudium abrogandæ gloriæ CHRISTI, cui vni omnis gloria & honor debetur. Contendunt itaque cum præſide de mutando titulo,ne ſcriberetur,Rex Iudæorum. Nunquam enim(inquiunt)Rex iſte fuit, quem nos in Regem nũquam ſuſcepimus:ſed quia ſibi regnũ Iudæorũ & nomẽ Regis vſurpaſſet.Cõſcii profectò erãt de morte CHRISTI, & agnoſcentes ſe ſuũ Meſsiam præter meritũ crucifixiſſe, volunt hanc ignominiam corã poſteris, mutatione tituli delere.Obſerua.Hic titulus, REX Iudæorũ,vergebat eis in ignominiam.

Titulus Christi Iudæis ingratus vergens in ipſorum ignominiã.

Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi,ſcripſi.

Pilatus diuina ordinatione adductus (non enim fuit in omnibus Pilato diuinitus permiſſum aduerſus Saluatoris gloriam furere) non vult mutare titulum, qui ſanè verum Euangelium CHRISTI continebat : quo ſcilicet prædicabatur verus ille eſſe & indubitatus Meſsias, Rex Iudæis miſſus. En pie & Chriſtiane lector, vide IESVM CHRISTVM etiam in media morte cœpiſſe ad gloriam exaltari,& regnum ſuum auſpicari. Iam præſes illud futurũ,hac Scriptura præludebat, vt Chriſtiani nominis profeſsio, quam extinguere conabantur Iudæi, ad Gentes credulas(hoc eſt quæ oliuæ,ſiue Iudæis insererentur, & veri eſſent Iudæi, id eſt confeſſores nominis ſalutiferi) demigraret. Vt ſtabile & glorioſum, velint nolint Iudæi, manet regnum CHRISTI: ita inuitis Iudæis manet immutatus titulus.

Euangelium titulo crucifixi contentum.
Christi exaltatio etiam in media morte.
Iudæus cõfeſſor

Milites ergo quum crucifixiſſent eum,acceperunt veſtimenta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem:)& tunicam.

Poſtquam Dominus IESVS in crucem ſuffixus eſt, nudo corpore, quemadmodum mos erat,milites præſidis qui CHRISTVM crucifixerant, pro more partiebantur inter ſeſe veſtimenta IESV (nam hoc velut in operarum præmium illis cedebat) fecerúntque quatuor ex illis partes,vt vnicuique militi pars vna cederet.Aut veſtitum exteriorem ex variis partibus conſutum ſic diſſuerunt, vt ſuam portionem quiſque ferret. Aut quatuor fortaſsis erant veſtimentorum partes, quemadmodum nos ferè quatuor partibus præter tunicam veſtimur,ſcilicet induſio,tibiali,pectorali & pallio.Magis mihi placet reliquum veſtitum à tunica partitũ eſſe in quatuor partes,vtvt diſſutus fuerit.Obſerua: Quatuor illæ partes oſtendunt quatuor fuiſſe apparitores qui CHRISTVM in crucem ſuffixerunt.

Veſtimentorum Christi diuiſio.

Erat autem tunica inconſutilis déſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit.

Supererat TVNICA, nõ illa cõſuta & exterior,ſed interior & corpori vicinior.Hæc quia incõſutilis erat,id eſt ita à ſummo vſque ad imũ cõtexta,vt diſſuta inutilis eſſet,viſum eſt illam non dilacerare,ſed ſortiri de illa,quæ cui ſors fauiſſet,tota contingeret. INCONSVTILIS. Hæc tunica vnitatem Eccleſiæ repræſentat.

Tunica inconſutilis.

Vt Scriptura impleretur, dicens,Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi: & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.

Veſtimentorum diuiſionem, & pro veſtimentis ſortilegium confirmat Euangeliſta, authoritate Prophetæ, nequis illa temerè eueniſſe putaret. Malo quidem & imprudenti animo hæc à militibus geſta ſunt : qui licet myſterium & Dei in hac re cõſilium non intelligerent, ſubſeruiebant tamen vaticinio Prophetarum, vt rerum euentibus ipſum eſſe qui venturus erat,crederemus. Non poterat CHRISTVS mentiri de ſeipſo,apud Dauidem (Pſalmo 21.)dicens,Partiti ſunt veſtimẽta mea,& ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Ad hunc modum impleta eſt Scriptura,quæ nõ ardua & magna ſolùm, ſed parua quoque prædixit,vt ab omnibus certè ad veritatem deducti non erraremus.

Prophetarũ & Scripturæ certitudo.

Et milites quidem hæc fecerunt.

His verbis Euãgeliſta docet certiſsima eſſe quæ prædixit Propheta : imo ne minimum

quidem Iota prætereuntem, quod non impleatur. Matthæi cap. 5, Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Luc. cap. 16, Facilius eſt autem cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Adhuc viuo pendente Domino, hanc veſtimentorum partitionem & de illis ſortilegium fecerunt milites.

M. Sedentéſque ſeruabant Dominum ibi. R. Prætereuntes autem blaſphemabant eum, mouẽtes capita ſua, & dicentes, M. Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædificas, ſalua temetipſum: Si Filius Dei es, deſcẽde de cruce. Similiter & principes Sacerdotum deridebant eum, illudentes eum, R. ad alterutrum cum Scribis & Phariſæis dicebant, L. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. R. Si CHRISTVS Rex Iſrael eſt, L. Dei electus, R. deſcendat nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. M. Confidit in Deo: liberet eum nunc ſi vult. Dixit enim, quia Filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo improperabant, R. & conuitiabantur ei. L. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atque dicentes, Si tu es Rex ille Iudæorum, ſaluum te fac. Vnus autem de his qui pẽdebant latronibus blaſphemabat eum, dicens, Si tu es CHRISTVS, ſaluum fac teipſum & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens, Neque tu times Deum, qui in eadem dãnatione es? Et nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali geſſit. Et dicebat ad IESVM, Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum. Et dixit illi IESVS, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradyſo.

Latro blaſphemans. Latro fidelis ſaluatur.

Qui in eadem, &c.) quaſi dicat, quum ſis ſimili genere ſupplicii dãnatus, oſtendis tamen te Deum non timere, quum ſupplicii ſocio detrahis.

Stabat autem iuxta crucem IESV, mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.

Quum neque cruce neque morte CHRISTI ſcandalizentur hæ ſanctæ mulieres, ſignũ eſt magnæ conſtantiæ in ipſis. Nõ longè & procul, ſed iuxta crucẽ adſtant, rei exitũ expectantes, interim meditantes. In ſchola patientiæ, veluti optimæ diſcipulæ mirabilem CHRISTI patientiam contemplabantur, & ſuauiſsimam excipiebant doctrinam. Obſerua: facit CHRISTVS quod faciendum admonet, & exemplo ſuo miniſtros ſuos inſtruit præceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud vbi erant fixa membra morientis, etiam fuerit cathedra magiſtri docentis. Ex his didicerat Paulus, quod 1. Timothæi cap. 5. ſcripſit, Siquis ſuorum & maximè domeſticorum curam nõ habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Quid autem tam cuique domeſticũ quàm parentes filiis, aut filii parentibus?

Virgo cum ſuis Chriſtum in cruce contemplatur. Patientiæ ſchola.

Domeſticorum habenda cura.

Quum vidiſſet ergo IESVS matrem, & diſcipulum ſtantem, quem diligebat.

CHRISTVS reipſa honorandos docet parentes, volens nos ſuo exemplo vſque ad extremum ſpiritum omnem habere debere curam eorum, qui nos genuerunt. Obſerua: Quũ & aliæ aſtarent mulieres, ad ſolam matrem oculos deflexit, & illius curam egit. Quũ IESVS matrem gladio doloris in animo tactam vidiſſet, filiali pietate motus, mœſtam eã ſolatur, eámque matrem moriturus agnoſcit: qui aquam in vinum mutaturus, eam non agnouit: illud ſanè ex ea ſuſceperat, non hoc. Hic videmus impletum eſſe verbum Simeonis Lucæ cap. 2, Tuam ipſius animam doloris gladius pertranſibit. Et diſcipulum QVEM diligebat, id eſt cuius conſortio & familiaritate præ cæteris vtebatur. Pro more ſuo Ioannes ſeipſum ſpeciali dilectionis ſigno nominauit.

Honorandi parentes exemplo Chriſti. Simeonis prophetia cõpleta.

Dicit

Dicit matri ſuæ, Mulier ecce filius tuus.

De cruce IESVS matrem ſuam conſpiciens, in genere ait, MVLIER, vt cõſtantiam Virginis Mariæ cõmendaret: quæ tametſi mulier ſit vas infirmũ, & multo angatur dolore, tamẽ deſperabũdè nõ cõcutitur cruce & morte filii ſui. ECCE (huius vocis ſignificatio capitis & oculorũ nutu explicatur) FILIVS TVVS: Hic Ioãnes tibi loco filii erit. Charitatis profecto eſt, qua Chriſtus matrẽ ſuã Ioanni cõmẽdat. Vnde tanti præceptoris exẽplo, parentes morituri filios ſuos adhuc impuberes ſic cõmendare debẽt cognatis & amicis ſuperſtitibus: nam quæ mandantur in extrema vitæ hora, altius & tenacius animo hærent.

Ioãni Virgo cõmendatur.
Quæ inſtante morte commẽdãtur, tenacius hærent.

Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua.

Exẽplum ſollicitudinis in CHRISTO pro externa matris Virginis ſuſtentatione. ECCE (inquit) MATER TVA. Quaſi diceret: Ioãnes, (quem præ cæteris dilexi,) ego commendo tibi matrem meam ea fide curandam, ac ſi eſſet mater tua.

Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam.

Græcis legitur εἰς τὰ ἴδια, id eſt in ſua, id eſt in ſuum ius ſiue ad ſe, vt Ioãnes eius curam haberet. Suſcepit eam in ſua (ait Auguſtinus) nõ prædia, quæ nulla poſsidebat, ſed officia, quæ propria diſpenſatione exequenda curabat. Suſcepit itaque ex eo tempore Ioannes erga IESV matrem affectum filii, per omnia curam illius agens.

Ioannis cura erga Virginem Mariam.

L. Erat autem fere hora ſexta, R. & facta hora ſexta, L. obſcuratus eſt ſol, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terrã, vſque ad horam nonã: M. Et circa horã nonã clamauit IESVS voce magna, dicens, Eli, eli, lama ſabachthani, R. quod eſt interpretatum, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me! Et quidam de circunſtantibus audientes, dicebant, Ecce, Eliam vocat: M. cæteri vero dicebant, Sine videamus an veniat Elias liberans eum.

Synecdoche: nã de tota Iudæa tãtùm intelligitur.

Poſtea ſciens IESVS quia omnia conſummata ſunt: vt conſummaretur Scriptura dixit, Sitio.

Quum CHRISTVS intelligeret omnia quæ ſibi admandauerat Pater peracta eſſe, & nihil ſupereſſe quod ad legitimã victimã ptineret: vt hoc quoque perficeretur quod prænuntiauerat Scriptura, Dederũt in eſcã meã fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto: de cruce clamauit, SITIO. Quo verbo humanæ naturæ ſuppliciique non ſimulati veritatẽ declarauit: nã qui hoc ſupplicii genere cruciantur, propter exhauſtũ per vulnera ſanguinem, ardentiſsima diſcruciantur ſiti. Cõtemplatus hoc loco diuus Bernardus ait, Domine, quid eſt quod ſitis? Nónne ſitis magis quàm crux ipſa excruciat? De cruce taces, ex ſiti clamas. Quæ igitur ſitis illa? Nónne ſitiebas ſalutem animarum noſtrarum, gaudium noſtrum?

Sitis la Chriſti veritatem humanitatis oſtendit.

Vas autem poſitum erat aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circũponentes obtulerunt ori eius.

Circunſtantias non omiſit Euangeliſta quæ ingratitudinem & malitiam Iudæorum exaggerant. Aderat illic vas vino acido plenũ, quod pro more ad mortẽ accelerandã morituris datur. Milites igitur admouerũt ori CHRISTI ſpongiã aceto plenã & ligno hyſſopi appoſitam, vt biberet. Hic locus nobis aperit quomodo mundus pios tractet in extrema eorũ neceſsitate: Vt hoc loco potat CHRISTVM, ita & omnes pios CHRISTO adhærentes & auxilium petentes. Adhuc enim hodie in pauperibus omni auxilio deſtitutis, vox CHRISTI auditur, SITIO: ſed vinum acidum mundus largitur, afflictos contemnit, ridet, atque adeo cõuitiatur. Obſerua: Tametſi apud Marcum legas illos accepiſſe vinum, hìc vero acetum, Matthæum item & Marcum meminiſſe arundinis, Ioannem verò hyſſopi tantùm, nihil tamen pugnantiæ eſt inter Euangeliſtas, quum illa omnia facta ſint, licet non ab vno ſcripta ſint Euangeliſta.

Vinum acidum mortẽ accelerat.
Piis ſitientibus, mũdus acetum porrigit.

Quum ergo accepiſſet IESVS acetum.

Accepit acetum, ſicut prædixit Pſalmus, Potauerunt me aceto, &c.

Dixit, Conſummatum eſt.

Iam Iudæorum poteſtas ſæuiendi in me, finem accipit. Et nihil amplius pœnarum exſoluendũ reſtat. Non expectent Iudæi alium qui plura faciat. Quicquid officii mihi Pa-

Chriſtus omnia conſummauit.

Peccatorum ablutio.

ter impoſuit, pleniſsimè ac perfectiſsimè exequutum eſt. Obiiciet quiſpiam: Quomodo conſummatum eſt, quum nondũ mortuus fuerit, & maximè neceſſaria fuerit mors Chriſti pro peccati noſtri expiatione, & reſurrectio, pro noſtri iuſtificatione? Rom. cap. 4, Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quum igitur mors ſit peccatorum ablutio, & inter cætera Pater iniunxit vt ſatiſfaceret pro peccatis totius mundi, quomodo dicuntur omnia eſſe conſummata? Reſpondeo, dixit, CONSVMMATVM EST, quòd proximus morti eſſet in opere conſummationis. Supererat ſolùm animã exhalare: & omnia iam parata erãt, vt ad cæleſtes theſauros hauriẽdos inuitaremur, & audiremus vocem hanc, Cõſummatũ eſt. Venite & videte, abſorpta eſt mors in victoria.

M. Et clamans iterum voce magna IESVS, L. ait, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens,

Inclinato capite, tradidit ſpiritum.

Chriſtus apud inferos prædicauit.

Inclinatio capitis, ſignum verè morientis.

Tradere ſpiritũ, eſt mori.

Solutio debiti Adæ.

Mors mortem vorauit.

Caro non poteſt credere Chriſtũ mortuũ, & eſſe Filium Dei.

Mors Chriſti initium vitæ cæleſtis & perpetuæ.

Diuina opera ſub alieno opere promouent.

Vita ſub morte.

Quum tempus iam eſſet (inquit Cyrillus) vt etiam Spiritibus apud inferos prædicaret (venit enim vt tam viuorum quàm mortuorum dominaretur) mortem pro nobis ſuſcepit, & hanc naturæ noſtræ propriam paſsionem ſponte ſubiit ſecundum carnem (quamuis vt Deus, vita naturaliter ſit,) vt ſpoliatis inferis primitiæ dormiẽtium & primogenitus (vt Scripturæ dicunt) mortuorum factus, recurſum ad vitam naturæ noſtræ largiretur. Obſerua, capitis inclinationem ſignum eſſe inſtantis mortis, & verè morientis: nam abeunte calore naturali, abſumptóque carnis vigore, & anima, quæ corpus ſuſtinet, abeunte, naturaliter fit capitis inclinatio. TRADIDIT SPIRITVM, id eſt mortuus eſt, tradẽs animam Patri. Quare & verus non putatiuus fuit homo: verè paſſus eſt, non putatiuè. Hic ſolutum eſt Adæ debitum, & mors mortem vorauit. Hæc non intelligit caro, non capit humana ratio, nihil horum credit. Quis quæſo vnquam ſapiens huius ſeculi in animum ſuũ inducere & ſibi perſuadere poſſet, Deum vſque adeò conniuere impiis, quibus permiſerit CHRISTVM tantum virum, prædicatum Filium Dei, & tam magna patrantẽ miracula, iam miſerè trucidaſſe? Quis in hoc tam turpiter morienti, & tam ignominioſè animam exhalanti, perſuaderet ſibi vitam cæleſtem eámque perpetuam, initium habuiſſe? In his omnibus cæca eſt caro, & prorſus horum omnium ignara eſt humana ratio. Dominus Deus pro more habet, vt ſub alieno & diuerſo opere ſua proficiant opera. Mors eſt alienum opus à vita: ſub hac morte CHRISTI, opus Dei, quod eſt viuificatio Eccleſiæ, initium habuit, multúmque promouit dum ex hac veluti radice ſiue arbore crucis, tam ingentes ac patulos produxerit ramos, ſparſos quidem antrorſum vſque ad Adam, & retrorſum ſpargendos vſque ad conſummationem ſeculi. Hæc ſignificauit CHRISTVS, Ioan. cap. 12, Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuũ fuerit, multum fructum affert. Quum adhuc CHRISTVS penderet in cruce, nondum apparebat ædificium Eccleſiæ, ſolùm hic videbatur mors, ſepultura, crux, & alia mortis ſigna. Nõ ſecus atque principio iacti grani in terram, nihil fructus futuri, ſed ſolum granum mortuum, & id abiectum conſpicitur: ſed vt adueniente æſtate vides fructum ſementis erumpere: ita & poſteaquam reſurrexit CHRISTVS, ex CHRISTO cõſpecto arido & abiecto in cruce, erupit viua Eccleſia. Hæc mors CHRISTI, vita eſt: nam hac morte CHRISTI ſatiſfactũ eſt pro peccato, ſiue auſertur peccatũ. Iam quũ mors ipſa nihil iuris habeat in nobis, niſi ob ſolum noſtrum peccatum, operæpretium eſt quòd cum hac morte Chriſti deletum ſit peccatum, abolita ſit mors, & conceſſa vita, impletúmque ſit quod prænuntiauit Prophetia, Abſorpta eſt mors in victoria: Ero mors tua, ô mors.

Eccleſia viua è Chriſto conſpecto arido in cruce.

Mors Chriſti, eſt vita noſtra.

M. Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſque deorſum & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ſuam venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cũ eo erant, cuſtodientes IESVM, viſo terræmotu, & his quæ fiebant, R. & quod ſic clamans, expiraſſet, M. timuerunt valde, dicentes, Verè Filius Dei erat iſte, L. verè hic homo iuſtus erat. Et omnis turba eorũ qui ſimul

qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud,& videbāt quæ fiebant,percutientes pectora ſua reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius à longè hæc videntes,M. Erant autem ibi mulieres multæ à lōgè quæ ſequutæ erant IESVM à Galilæa,miniſtrantes ei:inter quas erat Maria Magdalene,& Maria Iacobi R. minoris,M. & Ioſeph mater, R. & Salome, M.mater filiorū Zebedæi:R. quæ, quum eſſet in Galilæa, ſequebantur eum, & miniſtrabant ei: & aliæ multæ, quæ ſimul cum eo aſcenderant Hieroſolymam.

Mulieres quæ Chriſto miniſtrauerūt.

Iudæi ergo quoniā paraſceue erat, vt nō remanerent in cruce corpora Sabbatho,(erat enim magnus dies ille Sabbathi)rogauerunt Pilatum,vt frangerentur eorum crura,& tollerentur.

Pro more ſuo hypocritico & ſimulata ſanctitate,Iudæi excolabant culicem, & camelū glutiebant. Nam minimum præceptum,nimirum præceptū ciuilitatis ſcriptū Deuteronomii cap.21,Quando peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit patibulo,non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadē die ſepelietur: curioſius obſeruare contendebant, interim maxima præcepta contemnentes, imo totam alioqui legem præuaricātes. Simulata igitur religione propter Sabbathum,& quia paraſceue Paſchæ erat,adeunt Pilatum,vt ipſius iuſſu crura frangerentur pendentibus, quo mors acceleraretur, deinde corpora ſepulturæ mandarentur: ne ſui ſpectaculo diem illum feſtū magnum Sabbathi funeſtarent. Legem ſeruare fingentes, legis authorem interemerunt: Sabbathum honorare ſtudentes, magnæ diei Dominum occidunt. Magnum profectò ſimulatæ ſanctimoniæ in Iudæis exemplum, qui conſcientia mala, & pollutis manibus in ſanguine innocentis,ſanctitatem ſimulant.

Iudæi minima curantes præcepta, maiora cōtemnunt.

Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo.

Annuente Pilato,vt impietati Iudæorum obtemperarent milites, venerunt Caluariā, vbi vtriuſque latronis crura fregerunt, quos adhuc viuentes repererant, vt citius mortem oppeterent,& propter diem feſtum è ligno tollerentur.

Ad IESVM autem quum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.

Quū ventū eſt ad IESVM,nō fregerūt eius crura,putātes id ſuperuacaneū eſſe,quòd iam illū viderent exanimem. Eò enim frangebātur,vt qui pēdebat, citius animā exhalarēt.

Crurū fractio, mortē accelerat.

Sed vnus militum lancea latus eius aperuit: & continuò exiuit ſanguis & aqua.

Vnus militum(Lōginus nomine,vt refert Auguſtinus in manuali cap. 23.) nequid deeſſet quin CHRISTVS fieret omnium nouiſſimus,Iudæis gratificaturus,mortuo inſultat, & CHRISTI mortui latus lancea aperuit. Hic miles eorū typum gerit,qui ne mortuis quidem piis parcunt. Protinus ex vulnere profluxit ſanguis & aqua, myſterium ſanè redemptionis pretio ſanguinis,& regenerationis lauacro aquæ. Obſerua. Non dictum eſt percuſsit,aut vulnerauit (ait Auguſtinus) ſed APERVIT, vt illic quodammodo vitæ oſtium panderetur,vnde ſacramenta Eccleſiæ manauerunt,ſine quibus ad vitam (quæ verè vita eſt,)non intratur. Idque iam olim præfiguratum erat,in eo quòd Dominus(Geneſ. cap.6.) præcepit Noē, vt in latere arcæ foramen pararet patentius: quo animalia quæ diluuii interitum effugere deberent, ingrederentur. Et ſicut Eua viuentium mater è dormientis Adæ latere eſt deſumpta: ita planè ſoporato iam Adamo illo cæleſti in ara crucis, capite inclinato,ſponſa illius Eccleſia,mater fidelium,ſumpta eſt ex eius latere. Præter naturā eſt,vt è corpore vulnerato fluat aqua: ſed in his fide videmus benedictionis myſticæ ac ſancti baptiſmatis originem quādam atque primitias. Declarant ſanè quòd CHRISTI mors nos abluat à peccatis,& quòd eadem vitā credentibus largiatur æternam: Baptiſmus enim aqua cōſtat:in ſanguine vita eſt hominis. E CHRISTO igitur mortuo vita & cōſolatio manant: nam ſanguini ineſt vita, & aqua interdum conſolationem ſignificat.

Longinus.
Iudæi etiam in mortuum ſæuierunt.
Redemptionis myſterium in Chriſti latere aperto.
Sacramenta Eccleſiæ ex aperto Chriſti latere manauerunt.
Sacramentum Eccleſia, mecho dus ad vitam.
Eccleſia de latere Chriſti, vt Eua de coſta Adæ.
Baptiſmatis vis & energia.

Et qui vidit, teſtimonium perhibuit: & verum eſt eius teſtimonium. Et ille ſcit, quia vera dicit, vt & vos credatis.

Certitudo paſſionis Chriſti. Hiſtoriographorum lex.

Occupatio eſt: Ne quis dubitaret de hiſtoria paſsionis CHRISTI quam hactenus Ioannes enarrauit: aut ambigeret hunc effluxum aquæ & ſanguinis contigiſſe, legem hiſtoriographorum (quæ eſt ſcribere viſa) Ioannes affert, dicens ſe oculatũ teſtẽ. QVI VIDIT, id eſt oculatus teſtis huius myſterii, TESTIMONIVM PARHIBVIT, de paſsione Chriſti, quã literis mãdauit: ET VERVM EST EIVS TESTIMONIVM, quia de viſis & auditis teſtimonium perhibuit: ET ILLE SCIT QVIA VERA DICIT: videndo & audiendo expertus eſt. Non dixit, vt ſciatis, ſed, VT CREDATIS: ſcit enim qui vidit: cuius teſtimonio credat qui nõ vidit.

Euangelii à Ioanne ſcripti finis eſt vt credamus.

Finis huius enarratæ & ſcriptæ paſsionis CHRISTI à Ioanne eſt, vt credamus. Huc pertinet quod ſcribitur in 1. ſua Epiſt. cap. 5, Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem IESVS CHRISTVS. Sequitur, Et Spiritus eſt qui teſtificatur quia CHRISTVS eſt veritas: & tres ſunt qui teſtimoniũ dant in terra, Spiritus, aqua & ſanguis: & hi tres vnum ſunt.

Facta ſunt enim hæc, vt Scriptura impleretur, Os non cõminuetis ex eo. Et iterũ alia Scriptura dicit, Videbunt in quẽ tranſfixerunt.

• Poſteaquã ſuũ produxit Ioãnes teſtimonium, ne videretur ſolus teſtis, Moyſen adducit: ne quis temerè, ſed iuxta Scripturæ vaticinia crederet cõtigiſſe. HAEC, ſcilicet, quòd latus perfoſſum ſit, & crura Chriſti non fregerint. Mandauit Moyſes, (Exodi cap. 12.) oſſa agni Paſchalis neque frangi neque cõminui debere.

Oſſa Chriſti in cruce non comminuta.

Quũ itaque agnus ille CHRISTVM verũ agnũ adumbrarit, conueniebat oſſa in vero agno non minui: cuius ſanguis credentes ſeruat à morte: huiúſque myſticus eſus nos ab AEgyptiaca ſeruitute, hoc eſt à mũdi cupiditatibus & peccati tyrannide liberos tranſmittit in terrã cæleſtem. Alter locus citatus eſt Zacha. cap. 12. (quod caput, totũ eſt de paſsione Chriſti & fructu eius,) Videbũt in quem pupugerunt.

Vulneris Chriſti veſtigium incredulis videndum exponetur in iudicio.

Venturus eſt olim IESVS CHRISTVS in maieſtate ſua cum eodem corpore, quo in cruce pependit: quod tametſi glorioſum fuerit, exponetur tamen vulneris veſtigium etiam incredulis videndum, quibus exprobrabit latus fontémque ipſum abundè pro omnibus profluentem fruſtra ipſis fuiſſe apertum & effoſſum, dum illius hauſtum (quo ſanari poterant) gratis oblatum neglexerunt.

R. Poſt hæc autem quũ iam ſero eſſet factũ, (quia erat paraſceue, quæ præcedit Sabbathum) L. Ecce M. venit quidam homo, R. nobilis, M. diues, L. vir bonus & iuſtus, qui erat decurio, nomine Ioſeph ab Arimathæa ciuitate Iudææ. Hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, R. qui expectabat & ipſe regnum Dei. M. Hic R. audacter introiuit, L. & accesſit ad Pilatum.

Poſthæc rogauit Pilatũ Ioſeph ab Arimathæa, eo quòd eſſet diſcipulus IESV, occultus autẽ ꝓpter metũ Iudæorũ: vt tolleret corpus Ieſu.

Ioſeph Arimathienſis petit à Pilato corpus Ieſu. Arimathæa ciuitas.

Exiſtimans Iudæorũ irã extinctã, quòd in crucẽ ſuffixus Chriſtus animã exhalaſſet, Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorũ, vir diues, ſenator & bonus & iuſtus, animos addidit: & qui hactenus propter metũ Iudæorũ fuerat diſcipulus IESV occultus (ſanxerãt enim Iudæi, vt quiſquis ſe profiteretur diſcipulũ IESV, ſubmoueretur à Synagoga) omnẽ metũ excuſſit, quod latebat exeruit, & ſe IESV diſcipulũ opere manifeſtauit. Nã ſumpta audacia adiit Pilatũ, cui notus erat, & honorẽ debitũ magiſtratui tribuẽs, petiit ab eo, vt ſibi liceret de cruce tollere corpus IESV, & ſepulturæ mandare. Pilatus Ioſephi votis annuit. Obſerua humanitatis & fidei exẽplum in hoc Ioſeph, qui cruce & morte Chriſti non offenditur, ſed illi etiam mortuo bona fide inſeruit. Agnoſce rurſus Iudæorũ impietatem: quæ non ſinebat impunè & abſque periculo doctrinã CHRISTI amplecti.

R. Pilatus autẽ mirabatur ſi iã obiiſſet, & accerſito Cẽturione interrogauit eũ, ſi iam mortuus eſſet, & quũ cognouiſſet à Cẽturione. Et permiſit Pilatus.

Quum reſciſcet Pilatus IESVM mortuum, permiſit Ioſepho de cruce tollere corpus IESV, & ſepelire.

R. Ioſeph

R. Ioſeph autem mercatus ſindonem.

Venit ergo & tulit corpus IESV.

Ex fide veluti ex cauſa,ſimul & ſingulari humanitate ac vero & pio zelo motus Ioſeph, abiit ad crucem,& corpus depoſuit.

Corpus Ieſu de cruce à Ioſepho ſublatum.

Venit autẽ & Nicodemus qui venerat ad IESVM nocte primũ.

Accesſit interim alter pollinctor & funeralis officii adiutor Nicodemus ille,primas inter Phariſæos habẽs,clancularius IESV diſcipulus.Ipſe enim vitandi gratia Phariſæorum inuidiam,prius noctu venerat ad IESVM, quẽadmodũ ſuprà cap.3. viſum eſt.Adſunt pollinctores duo,ambo nobiles,ambo iuſti,ambo potẽtes, hic Senator, ille Phariſæus, ãbo fideles,eodẽ & magno animo ducti:qui freti fauore Præſidis,audent mortuo ſupremũ honorem exhibere,quem viuũ palàm conuenire non audebant.Nunquã ſanè tam iniquũ & malum fuit tempus,quin Dominus ſuus & ſeruarit & liberarit. Exemplo erit Heliæ tempus, quòd tametſi oppleta eſſent ferè omnia idolis & Prophetarũ nece,reſeruarat tamen Dominus ſeptem milia virorũ,qui non curuauerant genua ante Baal.Similiter tempore tenebrarũ & mortis CHRISTI, regnabant ſcandala,impietas,& in CHRISTVM diffidentia. Alii impiè CHRISTVM dãnarunt,alii abnegarunt,alii fugerunt,alii cõuitiati ſunt,alii nihil boni ſuſpicabantur de ipſo,quòd eũ tã turpiter ac miſerè mori viderẽt:tamen duo inſignes pietate viri,nobiles & reipubl.Iudaicæ primores,qui in fide permanſerant,nihil aduerſariorũ impietate moti,ſeſe hoc loco produnt,veróſque ſe eſſe diſcipulos manifeſtãt,& neglectis ſuis diuitiis,primis honoribus,magiſtratibus & bona exiſtimatione,(vt dicitur) apud Phariſæos & ſummos Sacerdotes, vt CHRISTO(quem antea clanculariè, nunc verò palàm confitentur)inſeruiant,variis ſe exponunt periculis.Quid illos huc perduxit? Fides,& ſingularis in CHRISTVM amor.

Nicodemus.

Pollinctores funeris Chriſti.

Dominus etiam peſſimo tempore ſuos ſeruat & liberat.

Ioſeph & Nicodemi fides in Chriſtum.

Ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum.

Tametſi amorem ſuum in IESVM declararent, videntur tamen ſolùm affecti erga IESVM, vt purum hominem,& magnũ quendam Prophetam,quũ talia afferrent aromata,quæ potiſsimum longo tempore poſſent corpora à putrefactione ſeruare. Solennem & magnificam his rebus volunt eſſe ſepulturam,vt ſepeliant IESVM, non vt condemnatũ, ſed vt virum magnũ & Prophetã eximium. Solet frequenter honos viuis exhibitus nonnihil adulationis ſecum ferre. At honor qui vltrò mortuis offertur,certiſsimũ eſt virtutis teſtimonium. Attulit itaque Nicodemus vnguentũ ex myrrha & aloe mixtum, ad libras fermè centum,quantũ corpori magnificè condiendo ſufficiebat. Obſerua,ex hoc opere magnifica ſepulchra non damnari, modò ex fide fiant. Iuxta enim fidem viuam,non autem quantitatem ſumptuum aut ſpeciem æſtimanda metiendáve ſunt opera. Vnde vidua (Luc. cap.21.) duo minuta in gazophylacium mittẽs,plus æſtimationis retulit & boni operis fecit,quàm omnes qui aderant diuites.

Nicodemus curat ſepulturam Chriſti magnificam.

Sepelitur Chriſtus non vt cõdemnatus,ſed vir magnus & Propheta.

Sepulchra magnifica non dãnantur.

Fides menſura operum.

Acceperũt ergo corpus IESV, & ligauerũt eũ linteis,cũ aromatibus.

Sublatum è cruce corpus Ioſeph,& Nicodemus cõmuni officio aromatis vndique oleuerunt,conditúmque & óblitũ inuoluerũt in ſindone mũda:& ne vnguentũ deflueret, linteis obuinxerũt. Obſerua:Per iuſtos quieſcit in ſepulchro mortuus,qui viuus ab iniuſtis agitabatur.Rurſus aduerte:hîc noua,mũda,& odorifera ſunt omnia. Faceſſe hinc Pickarde ſtupide,cũ tuis aſſeclis:& attende,quiſquis es,qui perire putas quicquid in mortuos confertur.Si res ita habuiſſet, non permiſiſſet vtique CHRISTVS ſic corpus ſuũ inũgi. Hæc igitur dicere, Quorſum iſta ſumptuũ funebrium perditio?vox eſt Iudæ indignãtis vnguẽtũ in corpus CHRISTI impenſum:clamantis quoque,Vænundatũ illud denariis ducẽtis diſtribui debere pauperibus: ſed vt Euangeliſta dixit Iudam non dixiſſe, quòd pauperum curam haberet,ſed quia loculos portabat,& fur erat:ita (opinor) iſtos inuehi aduerſus tam ſanctas & pias ceremonias,non amore pauperũ,quos(vtvt dicãt ſe illorum ſtudioſiſsimos) ne in minimo quidem iuuant,ſed vt ſtudio auaritiæ ſua marſupia impleant.

Corpus Ieſu aromatis óblitũ.

PicKardorum error.

Sepultura ſumptuum non damnandus.

Sicut mos eſt Iudæis ſepelire.

Non ſepeliunt vt condemnatum, ſed magnificè id honoris deferentes Domino IESV, velut magno viro & Prophetæ,ſicut mos eſt Iudæis ſepelire eximium & integrũ virũ. Nondum de illo quicquam altius ſentiebant,niſi quòd innocens ac integer, Deóque charus eſſet:cuius monimẽto id honoris deferẽdũ eſſet,qui oppreſſus inuidia virtutis,dãnatus eſſet:quod non rarò viris multa virtute, proborúmque morum integritate claris contigit,

Sepeliendus mortuus mos patriæ ſeruandus.

Obſerua: Noo fruſtra dixit Euangeliſta, Sicut mos eſt Iudæis ſepelire. Admonuiſſe enim voluit in hujuſmodi officiis (ait Auguſtinus) quæ mortuis exhibentur, morem cuiuſque Gentis eſſe ſeruandum. Hic apparatus inibi abſolutus perfectúſque eſt, nequis ſuſpicaretur poſtea corpus motatum fuiſſe.

M. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda.

Erat autem in loco vbi crucifixus eſt IESVS, ortus.

Ortus in quo Chriſti ſepulchrum.
Quæ Adamus in orto amiſit, Chriſtus in orto reſtituit.
Baptiſmo nobis confert Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectionem vim

Singulari quadam diſpenſatione factum eſt, vt Caluariæ proximus eſſet ortus, vbi ſepeliretur CHRISTVS. Quemadmodum in orto Adam peccauerat, ita in orto capitur CHRISTVS, vt Adæ peccatum diluat, & conſummatis omnibus deuicta morte Adæ, in orto ſepelitur & reſurgit. Iam vt paſsio & mors CHRISTI noſtra ſunt, ita & ſepultura eius noſtra eſt, teſtante Paulo ad Rom. cap. 6, An ignoratis fratres, quia quicũque baptizati ſumus in CHRISTO IESV, in morte eius baptizati ſumus? Coſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo CHRISTVS ſurrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Coloſſ. cap. 2, Cõſepulti eſtis in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidem, &c.

Et in orto monumentum nouum, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

Nouitatis monumenti ratio.

Signanter Euãgeliſta adiecit hæc. In orto ſepeliendus erat CHRISTVS, qui omnis viriditatis & vigoris author eſt. Quod ſequitur, tametſi caſu factum eſſe videatur, facit tamen ad certitudioem & fidem reſurrectionis CHRISTI declarandam. Nouũ erat monumentum, ne ſi CHRISTVS in vetus ſepulchrum poſitus fuiſſet, cauillari potuiſſent alium ex eo monumento reſurrexiſſe. Rurſus nouum erat, nuper è ſolido lapide exciſum, vnde non poterat monumentum diei ab aliquo ſuffoſſum: in quo quũ ſolus CHRISTVS repoſitus fuerit, non poterat credi alius ex eo reſurrexiſſe. Decuit CHRISTVM in nouo monumento ſepeliri, quia vetera vt typica, per eũ antiquari cœperãt. Obſerua diuitias paupertatis Domini propter nos. Vt enim non habuit domum in vita, ita nec habuit ſepulchrũ poſt mortem, ſed in alieno reponitur: & quũ nudus eſſet, à Ioſepho ſindone veſtitur.

Paupertas Chriſti propter nos.

Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum quia iuxta erat monumentum, poſuerunt IESVM.

Hora nona.
Vndecima hora
Tuba clangor ad deſignãdũ Sabbathi principiũ.

Quaſi dicat Euangeliſta, inſtabat finis paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat ſecundũ præceptũ. (Leuit. cap. 23:) A veſpera vſque ad veſperã celebrabitis Sabbatha veſtra. Appropinquabat enim finis horæ nonæ, vel ſi mauis vndecimæ, vltimæ ſcilicet portionis diei, quæ ſexta apud nos pomeridiana fuiſſet: parúmque aberat à clangore tubæ, qua ſignificabatur initium magni Sabbathi: in quo prorſus ceſſandum erat à parẽtatione & quovis alio opere. Propter igitur tam breue tempus ne inſepultũ corpus relinqueretur, minimo negotio in proximum monumentum repoſuerunt: maiorem (ſi per paraſceuen licuiſſet) impenſuri ſepulturæ honorem & honorificentiorem quæſituri locum, vbi eum poſuiſſent.

M. Et aduoluit ſaxum magnũ ad oſtium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, R. Ioſeph, M. ſedentes contra ſepulchrum, R. & aſpiciebant vbi poneretur. L. Et dies erat paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat. Subſequutæ autem mulieres quæ cum IESV venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum poſitum erat corpus IESV. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & Sabbatho quidem ſiluerunt, ſecundum mandatum: M. altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuen, (Sabbatho nimirum magno) conuenerunt principes Sacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum, dicentes, Domine, recordati ſumus quia ſeductor ille dixit, Adhuc viuẽs, poſt tres dies reſurgã: iube ergo cuſtodire ſepulchrum vſque in diem tertium, ne fortè veniant

Sepulchrũ Chriſti.

diſcipuli

diſcipuli eius,& furentur eum,& dicant plebi,ſurrexit à mortuis:& erit nouiſsimus error peior priore. Ait illis Pilatus,Habetis cuſtodiam: ite,cuſtodite ſicut ſcitis.Illi autem abeuntes,munierũt ſepulchrum,ſignantes lapidem,cum cuſtodibus.

Finis Hiſtoriæ Paſsionis CHRISTI.

CAPVT VICESIMVM.

Sabbathi,) Sabbathorum: id eſt primo die hebdomadæ, hoc eſt poſtridie Paſchæ.

Maria Magdalene ad ſepulchrum. Marc. 16 a. Luc. 24. a.

VNA autem Sabbathi, Maria Magdalene venit mane, quũ adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, & vidit lapidem ſublatum à monumẽto. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrũ,& ad alium diſcipulum quẽ amabat IESVS, & dicit illis,Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum. Exiit ergo Petrus & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum.Currebant autẽ duo ſimul:& ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro,& venit primus ad monumentum. Et quum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequẽs eum,& vidit linteamina poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum . Tunc ergo introiuit & ille diſcipulus qui venerat primus ad monumẽtum:& vidit,& credidit: nondum enim ſciebant Scripturam, quia oporteret eum à mortuis reſurgere. Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos. Maria autem ſtabat ad monumentum foris,plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe & proſpexit in monumentum, & vidit duos angelos in albis,ſedentes, vnum ad caput,& vnum ad pedes,vbi poſitum fuerat corpus IESV. Dicunt ei illi,Mulier quid ploras?Dicit eis,Quia tulerunt Dominum meum,& neſcio vbi poſuerunt eũ.Hæc quum dixiſſet: conuerſa eſt retrorſum, & vidit IESVM ſtantem, & non ſciebat, quia IESVS eſt. Dicit ei IESVS, Mulier quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quia ortulanus eſſet, dicit ei,Domine,ſi tu ſuſtuliſti eum,dicito mihi vbi poſuiſti eum,& ego eum tollam. Dicit ei IESVS, Maria: Conuerſa illa dicit ei Rabboni,quod dicitur Magiſter.Dicit ei IESVS,Noli me tãgere:nõdũ enim aſcendi ad Patrẽ meũ. Vade autẽ ad fratres meos,& dic eis,Aſcẽdo ad Patrẽ meũ & Patrẽ veſtrũ,Deũ meũ & Deũ veſtrũ. Venit Maria Magdalene ànnũtians diſcipulis,quia vidi Dominũ, & hæc dixit mihi. Quũ ergo ſero eſſet die illo,vna Sabbathorũ,& fores eſſent clauſæ vbi erant diſcipuli congregati propter metũ Iudæorũ,

Petrus & Ioannes currunt ad ſepulchrum.

Scripturam,) ſub. quæ teſtabatur quòd oporteret, &c. Ad ſemetipſos.) id eſt domum ſuam. Vidit) Videt.

Ortulanus,) id eſt cuſtos & curator orti eſſet vbi ſepulchrum erat.

Ieſus Magdalenã alloquitur. Reſurrexit Chriſtus. Chriſtus Magdalenam diſcipulis apoſtolam deſignat.

Vna) id eſt prima die hebdomada, quæ Chriſtianis dicitur Dominica.

Chriſtus cõſpicitur ab apoſtolis. Marc. 16. c. Luc. 24. f. 1. Cor. 15. a. Apoſtolis datur Spiritus Sanctus & claues. Matthæi 18. c. Thomas.

Pax, &c.) Hebræorum ſalutandi formula. Quorum) quorumcunque. Qui dicitur) cui cognomen erat. Didymus) id eſt Gemellus. Fixurã) Veſtigium vel foramen. Intus,) id eſt cõcluſi & abſconditi domi.

venit IESVS, & ſtetit in medio, & dicit eis, Pax vobis. Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino. Dixit ergo eis iterum, Pax vobis: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hæc quũ dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis, Accipite Spiritum Sanctũ: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, nõ erat cũ eis quando venit IESVS. Dixerũt ergo ei alii diſcipuli, vidimus Dominũ. Ille autem dixit eis, Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meã in latus eius, non credam. Et poſt dies octo, iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit IESVS ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit eis, Pax vobis. Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpõdit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei IESVS, Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: Beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit IESVS, in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, quia IESVS eſt CHRISTVS Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Thomas corripitur à Chriſto. Chriſtus Deus. Credere. Infra. 21. g. Ieſus eſt Chriſtus. Fructus fidei viuæ, vita æterna.

Incredulus) infidelis. Vt credatis, &c.) id eſt ille qui vocatur Ieſus, eſt ille Rex filius Dei.

Epilogus narratæ Paſsionis, cum paraſceue ad reſurrectionis cognitionem.

Summa paſsionis Chriſti deſcripta à Ioãne. Chriſtus nouiſsimus virorum cognitus. Antichriſti. Chirographum delicti Chriſtus abſtulit. Cõſcientiæ pax ſanguine Chriſti facta. Reſurrectionis fructus.

PASSIONEM Domini noſtri IESV CHRISTI noſter Euãgeliſta hactenus deſcripſit, qua animaduertimus CHRISTVM iuxta externam ſpeciem nouiſsimum virorum, hominem nimirum extremè abiectum, & à Deo longiſsimè derelictum. Poſt has autem ignominias & tam crudelem crucem, ſubiicit gloriam (qua declaratur Filius Dei) nimirum reſurrectionem CHRISTI potentiſsimam & glorioſiſsimam victoriam, contra potentiſsimos hoſtes, diabolum, mundum, peccatum, mortem, infernum, æternam damnationem. Vt enim CHRISTVS chirographum noſtrum (quod eſt conſcientia peccatorum noſtrorum) vnà ſecum cruci affixum, è medio ſuſtulit, & ſanguine ſuo omnem conſcientiæ noſtræ accuſationem deleuit, ita etiam nos ſimul ſecum per reſurrectionem viuificauit, vt peccato & morte abſorptis, iuſtitiæ & vitæ participes fieremus. Nam Paulus Rom. cap. 6. docet hunc eſſe genuinum reſurrectionis vſum & fructum. Si enim (inquit) complãtati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Atque vt CHRISTVS per reſurrectionem in regnum Patris ad dexteram eius intrauit, ita & quotquot CHRISTO fide viua adhærent, ſúntque membra eius, vnà cum CHRISTO regnum Patris intrant.

Vna autem Sabbathi.

CAPVT XX.

Sabbathum. Dies dominicus.

VNA die Sabbathi: VNA ſcilicet inter ſeptem dies, non primo die, quia non licuit Iudæis exire & parentare, quare exierunt quando licuit: licuit autem primo die Sabbathum ſequente, nobis hic dies Dominicus eſt.

Maria Magdalene venit.

Magdalena cũ vnguento petit ſepulchrum.

Tranſacto Sabbatho magno, noctu Maria Magdalene (de qua Dominus eiecerat ſeptẽ dæmonia) parauit vnguenta, & aromata ad condiendũ Præceptoris corpus, quæ oblita verbi CHRISTI de ſua reſurrectione, venit ad monumentum.

Mane

Manè quum adhuc tenebræ eſſent.

Fernor quidã, ſimul & deſyderium videndi corporis Dominici, & vngendi, commẽdãtur in Magdalena, nimirum ſurrexit manè, ĩdque facit QVVM adhuc eſſent tenebræ, id eſt priuſquã plenè diluxiſſet. Matthæus cap. 28. dicit, Veſpere autem Sabbathi quæ luceſcit in prima Sabbatho, id eſt manè profundo crepuſculo, quũ adhuc eſſent tenebræ. Ergo VESPERE Sabbathi, &c. id eſt noctе dum tranſiſſet Sabbathũ: quæ nox vergit in Dominicam, quam vocamus diem. Quod Marcus dixit, Exorto iam ſole, ſignificat, apparente die, quod fit ſole noſtro hemiſpherio vicino: alioqui non præmiſiſſet ſummo diluculo. Opinor Marcum poſtquam dixerat valdè mane, id eſt ſummo diluculo, non fruſtra addidiſſet, Exorto iam ſole, forte propter Gentes quæ diem à mane incipiũt: ne ſuſpicarẽtur CHRISTVM non ſurrexiſſe tertia die, quẽ cõſtat tertio die ſummo diluculo reſurrexiſſe, nẽpe in terræmotu facto, illuceſcente prima Sabbathi, vt ex Matthæo perſpicuũ eſt: Vt CHRISTO mortuo terra tremuit, ita ipſo reſurgente terræmotus factus eſt, de quo præmonuerat Aggæi vaticinium, cap. 2. Rogabit quiſpiam quomodo alibi dicitur, Tribus diebus & tribus noctibus erit Filius hominis in corde terræ, quũ vix duabus noctibus in ſepulchro quieuerit? Reſpõdeo: Synecdoche eſt, vt partem pro toto intelligas. Nam quũ partem primæ & tertiæ diei in ſepulchro iacuerit, dicitur totum diem iacuiſſe primum, ſecundum, & tertium. Eadem figura dicimus iter duarum hebdomadarũ, quum noctibus quieſcamus, & interim ad diuerſoria diuertamus.

Magdalena feruor ad vngendũ Dominum.
Crepuſculum, profundum matutinum.
Veſpera ſabbathi.
Gentes diem à mane incipiunt.
Christus ſummo diluculo reſurrexit.
Terræmotus in morte & reſurrectione Chriſti.
Triduũ ſepultura Chriſti: Synecdochica loquutio.
Synecdoche.

Ad monumentum.

Obſeruarat locum Magdalena, in quem Ioſeph & Nicodemus repoſuerant Dominũ, eò nunc venit portans aromata ad vngendum Dominum.

Et vidit lapidem ſublatum à monumento.

Summo diluculo diei Dominicæ ſurrexerat Dominus, & lapide & ſigillis adhuc impoſitis. Sed quum id manifeſtari operæpretium eſſet, poſt reſurrectionem miniſterio angeli monumentum aperuit, & ita res credita eſt. Matth. cap. 28, Et ecce terræmotus factus eſt magnus: angelus enim Domini deſcendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. Quum Magdalena vidiſſet lapidẽ magnum quo occluſus fuerat aditus monumenti, ſubmotum, ac ſepulchrum patêre, mox ſuſpicata eſt corpus Dominicum furatũ, & alio tranſmiſſum, vbi honorificentius ſepultum foret. Videbatur enim illic pro aliquo tempore à Ioſepho poſitum, vt tranſacto Sabbatho, iuſto funere decoraretur. Sed quia lapis ſublatus erat, hoc Magdalenæ debuit eſſe ſignum, CHRISTI verè à mortuis regreſſi. Sed quum illa non eſſet adhuc firma in fide, non miror ſi hoc in negotio nihil viderit. Nã infidelitas perpetuam habet cæcitatem ſibi comitem.

Sepulchrũ Chriſti lapide & ſigillis obſignatum.
Angelus ſepulchrum Chriſti aperuit.
Magdalena inanem ſepulchrum non credebat Chriſtum reſurrexiſſe.
Infidelitas comitem habet cæcitatem.

Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium diſcipulum, quem diligebat IESVS.

Poſteaquam vidit Magdalena reuolutum lapidem, neque intrauit, neque introſpexit, ſed reſiliens à monumento nondum inſpecto, ex animi deſyderio, aut potius adhuc incredulo (quòd non crederet Dominum reſurrexiſſe, ſed aliò tranſlatum vt magnificentiore ſepultura donaretur) curſim venit queſtum ad Simonem Petrum, apud quem erat & ille diſcipulus quem diligebat IESVS. Tacens Ioannes nomen ſuum, cõſueta periphraſi illud explicat.

Et dicit illis.

Habebat Mariam grandis admiratio cum timore, ne amiſſus eſſet Dominus, & deficiẽte ſpiritu propter curſum, ardentiſſimo affectu loquuta eſt, nullam præmittens ſalutãdi formulam: ſed mox vt Petrum & Ioannem vidit, tremula & interrupta voce ait,

Magdalena ad Petrum & Ioannem abit.

Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum.

Sublatus eſt (inquit) Dominus è monumento nunc vacuo, & cuius lapidem reuolutum vidi: ſed quo tranſtulerint eum, qui ſuſtulerunt, neſcio. Beatus Auguſtinus ait nonnullos codices Græcos habere, Tulerũt Dominum meum; quòd ab ea dictum eſſe putat propenſiore charitatis vel famulatus affectu.

Exiit ergo Petrus & ille alius diſcipulus,& venerunt ad monumentum.

Petrus & Ioannes ad ſepulchrũ Chriſti,adhuc ſide infirmi.

Voce Magdalenæ excitati diſcipuli, quos, licet modica & perquàm tenuis de reſurre-ctione fides habebat , tamen ingenti adhuc ſie dilecti præceptoris deſyderio capti,prodiere foras.Si CHRISTVM reſurrecturum crediďiſſent,domi manſiſſent.Audita Maria, putant illum ſublatum,ob id exeunt ad monumentum.

Currebant autem duo ſimul.

Curſus ad monumentum.

Hic curſus ſtudium quoddam in diſcipulis ergs CHRISTVM ſignificat.

Et ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro,& venit primus ad monumentum.

Contendunt ſimul curſu Petrus & Ioannes ad monumentum:ſed diſeipulus ille dilectus IESV,Petrũ vieit curſu,priórque peruenit ad monumentũ.Vehemẽtior Ioánes currit, quia CHRISTO familiarior.Obſerua modeſtiæ exemplũ in Ioanne,qui ſuũ nomẽ tacet.

Et quum ſe inclinaſſet,vidit poſita linteamina,non tamẽ introiuit.

Feſtinandum eſt maturè.

Prior cucurrit Ioannes ad monumentum,ſed quum reperiſſet oſtium apertum,& circunflexo corpore proſpexiſſet in monumentum,ſi vacuum eſſet,& obſeruaſſet Dominum abeſſe,ac linteamina aromatibus óblita(quibus corpus fuerat obuolutum)eſſe relicta,non introiuit fortaſsis timore correptus,aut vt Petro tardius ſequenti rem nouam nuntiaret,ne audacius & nimis feſtinaret. Si enim in ciuilibus nimia feſtinantia corripitur, quanto magis & in ſpiritualibus? Feſtinare quidem debemus,non torpeſcere: ſed feſtinemus conſilio non impetu,prudentia non furore,deliberatione nõ libidine. Obſerua Ioánem citius currentem,& ad ſepulchrum prius venientem,adumbrare nobis illos qui citius ad Euangeliũ conuertuntur. Rurſus aduerte:POSITA linteamina reſurrectionẽ manifeſtant: nã ſi qui corpus furati fuiſſent, neque reliquiſſent linteamina,neque ſudarium inuoluiſſent & ſeorſim in vnum locum repoſuiſſent,ſed vt erat corpus ſuis ſudariolis & linteaminibus obuolutum,abſtuliſſent.Propterea cõſultò præmonuit,quòd cum multa myrrha eſſet ſepultum,(quæ non minus quàm pix corpori linteamina cõglutinat)vt quum audierimus ſudaria in ſepulchro relicta,furto abreptum corpus non arbitremur. Nõ enim fur adeo ſtultus fuiſſet vt in ſuperflua re tantum laboraſſet.

Linteamina ſepoſita in ſepulchro.

Venit ergo Simon Petrus ſequens eum,& introiuit in monumentum,& vidit linteamina poſita,& ſudarium quod fuerat ſuper caput eius,non cum linteaminibus poſitum,ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum.

Petrus curſu tardior Ioanne.

Tandem Petrus aduenit,qui ex Ioanne re audita & cognita , vt tardior quidem & poſterior in curſu,ita audacior fuit pariter & curioſior ad totam rem perueſtigandam & intelligendam. Nam non contentus pro foribus manere , aut in monumentum proſpexiſſe, qui poſterior aduenit,prior ingreſſus eſt monumentũ,vbi certò vidit nullũ inibi eſſe corpus,ſed ſola linteamina iuxta morem & ritum ſepeliendorum funerum apud Iudæos , quẽ pro reſurrectionis ſymbolo obſeruabãt. LINTEAMEN primùm erat id in quo ponebantur vnguenta, & corpori proximũ erat,eíque adhærebat.Aliud linteamẽ externũ erat, quod inſtitis circa corpus inſtar ſedentis in ſepulchro collocatum,quaſi ad reſurrectionem paratũ,ligari ſolebat. SVDARIVM linteamẽ erat capiti obuolutũ,quo deſignabãt eã quã induerãt de reſurrectione ſpẽ bonã. Obſerua exẽplũ fortitudinis in Petro,qui audet prior ingredi ſepulchrũ.Rurſus aduerte hæc omnia nominatim & diligenter nec fruſtrà ſcripta eſſe ab Euãgeliſta,ſed vt oſtẽdat multis ſignis CHRISTVM verè reſurrexiſſe. Nã ſi non reſurrexiſſet CHRISTVS, ſed ab alio ſurreptus fuiſſet, nõ remãſiſſent ſudaria & linteamina,ſed ſimul ablata fuiſſent,ſi nõ ob pretium rerũ,certè ob id quòd nõ tantũ otii fur habuiſſet ad detrahenda corpori vnguenta,quovis viſco tenacius inhærentia, & ſuo quæque loco digerenda.

Linteaminum diuerſitas.

Sudarium.

Tunc ergo introiuit & ille diſcipulus qui venerat primus ad monumentum,& vidit & credidit.

Ioannes qui ſolus ingredi non audebat,vt vidit Petrum tam diligentem perſpectorem

ingreſſum, partem formidinis ademit, & monumentum eſt ingreſſus. Videns autem nullũ vſquam eſſe corpus, ſed corporis ſpolia & exuuias ſic ſepoſitas, credidit, ſcilicet CHRISTVM ſublatnm eſſe, ſicut dixerat Maria. Hunc ſenſum huius loci indicat ſequens ætiologia, Qnia Ioannes nondum ſciebat Scripturam de reſurrectione.

Nondum enim ſciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis reſurgere.

Neque veterem certè nouerant adhuc Scripturam, quæ certò prædixerat futurum, vt IESVS moreretur & reſurgeret die tertio manè: (Pſal. 56, Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ & cithara, exurgã diluculo) neque nouam, quam IESVS CHRISTVS in cordibus Apoſtnlorum ſcripſerat: cuins teſtimoninm perhibet Matthæus, cap. 20, Filius hominis (ait Veritas ipſa) tradetur principibus Sacetdotum & Scribis, & cõdemnabunt eum morte: & ſubdit, Et tertia die reſurget. At nondum erat Spiritus datus, quo ſenſum Scripturarum acciperent, nequis putet ſuo ſenſu diuinas Scripturas intelligere ſiue veteres ſiue nouas. Quæ tẽdus eſt ipſarum ſenſus, Spiritu Dei authore, & ipſum ſuggerente. Nnn ergo (ait Auguſtinus) Ioãnes CHRISTVM credidit reſurrexiſſe, quem neſciebat oportere reſurgere. Quid ergo vidit? quid credidit? Vidit ſcilicet manè monumẽtum, & credidit quod dixerat mulier, eum de monumento eſſe ſublatum. Ideo quãdo Dnminum de reſurrectinne dicentem diſcipuli audiebant, quanuis apertè diceretur, conſuetudine audiendi ab illo parabolas, non intelligebant, & aliqnid aliud eũ ſignificare credebant. Hactenus ille. Quãquam IESVM frequenter de ſua reſurrectione narrantem audiſſent, tamen ea animis corum penitus nnn inſederant: & ſiquid inhæſerat, id metus ac tumultus crucis excuſſerat.

Scriptura noua in cordibus Apoſtolorum.

Spiritus ſcripturarum doctor.

Fides diſcipulorũ Chriſtum audientium de reſurrectione loquentem.

Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos.

Ioannes & Petrus ferè deſperatiores quàm in CHRISTI morte, quòd nullum in ſepulchro reperiſſent corpus, ſola item vidiſſent ſepoſita linteamina, ex metu redierunt AD SEMETIPSOS, id eſt in domnm ſuam, non ſolùm illi, ſed & qui diſperſi erant, citius in vnum redeunt, non ignnrantes iram Iudæorum aduerſus CHRSSTI diſcipulos. Vnde nec ſibi tutum putabant diutius circa monumentum immorari.

Petrus & Ioannes de ſepulchro deſperatiores redeunt.

Diſcipulorũ infirma fides.

Maria ergo ſtabat ad monumentum foris plorans.

Recedentibus diſcipulis, ad fores monumenti manet Maria, quam ſtare facit amor magiſtri, & plorare cogit vehemens dolor, quia ſublatum æſtimabat, quem quærebat. Qui humano fauore & carnali auxilio deſtituũtur, non eſt quòd deſpondeant animos, ſed ſi in vocatione ſua (ad quam vocauit illos Dominus) perdurarint, nunquam in periculis relinquẽtur deſperati: verùm certò conſolatinnem perſeuerantes accipient. Exemplo erunt filii Iſrael in deſerto potu & cibo deſtituti, qui tametſi ob murmur ingrati eſſent, tamẽ in Domini vocatione durantes & manentes, auxilium à Domino acceperunt: nimirum cælitus mãna deplutum, & aquam è petra fuſam. Helias cibo deſtitutus, tamen non relinquens vocationem Domini, à coruis paſcitur. Rurſus Moſes vocantem Dominum ſequens in montẽ per quadraginta dies, verbo Domini paſtus eſt. Perſeuerans itaque Maria in vocatione Domini, fructum perſeuerantiæ non amittit. Venerat ad monumentum deferens ſecum aromata, & vnguenta quæ parauerat, vt ſicut antea pedes viuẽtis vnguento pretioſo vnxerat: ſic & nunc totum corpus defuncti & vnguento vngeret, & aromatibus cõdiret. Et ſicut prius ad pedes eius lachrymas fuderat, fleuerat prius, & lachrymis pedes Domini rigauerat: nũc quum ſe nnn poſſe hanc vocationem exercere vidit, ſtat ad monumentum cogitabunda, ſi quo mndo reperire poſſit Dominum, cui ſe miniſtram exhibeat: tandem nõ deſtituitur cõſolationibus, interim tamen facta eſt exanimis, imò & inſenſibilis. Sentiens non ſentiebat, videns non videbat, audiens non audiebat, ſed neque ibi erat vbi erat, quia tota ibi erat vbi magiſter erat: de qno tamẽ, quòd vbi eſſet, neſciebat, ideo intolerabilẽ habens dolorẽ, & nõ inueniens quem quærebat conſolatorem, vehementer plorabat. Obſerua, Euangeliſta oſtendit per reticentiam Magdalenam reuertiſſe ab vrbe, quum Petro & Ioanni nuntiaſſet, verùm ſolam, non comitatam aliis mulieribus.

Magdalena ad monumentũ plorans.

Perſeuerantes in ſua vocatione nunquã à Domino deſtituũtur.

Helias paſtus.

Moſes 40 diebus à deo paſtus

Perſeuerantia Magdalenæ in quærendo Domino.

Magdalenæ ſtupor & dolor.

Dum ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum.

Manens in officio & vocatione ſua, quærens mortuum quem viuum dilexerat, vt exanime corpus vngeret, poſtquam viuente frui non dabatur, circumſpectat ſiqua ſpes inueniendi corporis affulgeret, quum ingredi monumentũ non auderet, obliquato capite proſpexit ipſa in monumentum.

Et vidit duos angelos in albis, ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum erat corpus IESV.

Angeli in Chriſti ſepulchro conſpecti.

Alborum veſtimentorum ſignificatio.

In media deſperatione & periculis magnis conſolationem accipit, nimirum viſionem angelorum blanda lætáque ſpecie diuiſim intra illam ſepulchri ædiculam ſedentium. Alterum vidit vbi caput IESV erectum ſteterat: alterum vbi pedes collocati fuerant. Miſſi erant angeli vt teſtarentur de reſurrectione CHRISTI: quos decuit albis veſtitos eſſe, quia morte & reſurrectione CHRISTI, nigra ablata & remota erant. Alba veſtiméta ſignificant Euangelium, quod pro ſuo officio albos, hoc eſt acceptos & gratos Deo homines facit. Aut vidit Angelos in albis, vt quæ paſſa erat dæmonia & impuros angelos, benignitate IESV CHRISTI, bonos cerneret in habitu puritatis: nõ enim albor aliud deſignat quàm puritatem.

Dicunt ei illi.

Angelorum miniſterio Magdalena ſolatur.

Mœrorem Magdalenæ leniunt angeli, dum plorantem vltrò compellant, quorum lætus & alacer ac placidus aſpectus aliqua ex parte pauorem ſollicitudinis ademit. Obſerua officium angelorum eſſe miniſtrare nobis.

Mulier quid ploras?

Mulier vas infirmum.

Vt occaſionem conſolandi Magdalenam, & inſtituendi illã de reſurrectione CHRISTI habeant, quærũt angeli cauſam ploratus. MVLIER (in genere vocãt infirmũ vas) QVID eſt quod PLORAS? Quaſi dicerent, Quid ploras, quũ potius gaudere deberes?

Quia tulerunt Dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum.

Magdalenæ opinio de Domino non inuento in ſepulchro.

Feruor amoris in Magdalena.

Vehementia quadam flagrantis amoris erga CHRISTVM ebria, mox cauſam ſui fletus angelis aperuit. QVIA ſuſtulerunt, inquit, Dominum meum, nec ſcio vbi poſuerũt eũ. Suſpicabatur enim quòd quidam clancularius diſcipulus IESV curaſſet noctu transportãdum corpus, ne in manus Iudæorum veniret, & in mortuum adhuc deſæuirent, tanta erat ipſorum rabies. Tametſi adhuc incredula eſſet quòd CHRISTVS reſurrexiſſet, tamẽ verba fidei loquitur, dicens DOMINVM meũ, dum ne mors CHRISTI etiam ignominioſa ipſam offenderit, quominus crederet CHRISTVM, Dominum. Obſerua vehementiam amoris: Mortuum amat, & Dominum appellat, nihil adhuc ſperat de reſurrectione, hoc ſolùm malè illam habet, quòd adempta eſſet corporis copia.

Hæc quum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum.

Crux patienter ferenda.

Dum talia reſponderet, ex vultibus angelorum (nam vultu, motu, & geſtu ſignificabãt Dominum adeſſe) ſuſpicata eſt aliquem adſtare à tergo. Vt anxia erat in quærẽdo corpore Domini, non expectat angelorũ reſponſum, ſed illico conuerſa eſt retrorſum. Obſerua in Magdalena exemplum dilatæ & ſuſpenſæ conſolationis, quæ longis variſque ambagibus à conſolationibus ſuſpenditur: vt doceamur & diſcamus crucem patienter ferendam, donec conſolationem accipiamus.

Et vidit IESVM ſtantem, & non ſciebat quia IESVS eſt.

Magdalena videns Dominum, non videt.

Chriſtus incredulis abſconditus.

Chriſtus non ex cortice & ſpecie externa cognoſcendus.

Habet incredulitas cæcitatem comitem: non credit adhuc CHRISTVM reſurrexiſſe, ideo incredulitas impedit quominus Maria CHRISTVM cognoſcat: agnoſcit tamen illum pro ſuo captu. Quem igitur fuerant angeli venerati, IESVM Maria videt, non tamẽ agnouit quòd IESVS eſſet. Nam ne primo eam aſpectu perterreret, vili & communi ſpecie apparet. Obſerua: Docemur hoc loco CHRISTVM eſſe nobis abſconditũ, quando externa eius ſpecies & perſona tantùm conſideratur. Ad hunc modum CHRISTVS diſcipulis fuit ſpectrum, Matth. cap. 13. Rurſus aduerte: Quando Euãgeliũ in externa humilitate à nobis conſideratur, eſt nobis myſterium internam & ſuauem afferens conſolationem.

Dicit ei IESVS.

Gratia præueniens neceſſaria operi noſtro.

Vt oſtendat nobis CHRISTVS quàm neceſſaria ſit gratia Dei præueniens opus nõſtrum, præuenit mulierem. Qua in re philanthropiã eius obſeruamus, qui ſua bonitate dignatur infirmos præuenire, & illis loqui, vt eos poſteà ſoletur.

Mulier quid ploras?

Blandiuſculè Mariam CHRISTVS alloquitur, & eiſdem verbis quibus angeli, illam appellat: addens illi animum, vt ipſam à fletu reuocet. Eſt ne apud me quo te hoc tam vehementi mœrore leuem?

Quem quæris?

Dum huc & huc circunſpectas, vidêris quempiam quærere, cuius præſentia animum tuum leniret. Siquid hac in re poſſum, dicito, obſequar.

Illa exiſtimans quia ortulanus eſſet.

Pro ſuo captu Maria Dominum agnoſcit, non IESVM: ſed quia in ortis eſt, & ob oculos ortos habet, ſuſpicatur loquentem ſibi, ortulanum eſſe, cultorem ac cuſtodem eius loci in quo erat monumentū. Obſerua: antequā Dominus ſeſe nobis verbo aperiat, iuxta noſtram carnalem imaginationem nobis apparet. Vt enim quod per conſpicilium ob oculos poſitum videmus, eiuſdem coloris cuius eſt conſpicilium nobis apparet: ita nobis videtur Deus pro noſtræ opinionis colore. Exēplo eſt cognitio quam habuit hoc loco Maria, quæ non fide, ſed carnali conſpicilio proſpectans Dominum iuxta ſui conſpicilii colorem, hoc eſt iuxta ſuam imaginationem ſuſpicata eſt Dominum eſſe ortulanum, cui & ortulanus apparuit. Fide igitur in verbum Dei, veluti optimo & limpido cōſpicilio vtendum eſt nobis, vt cognoſcatur Deus.

Chriſtus ortula[illegible] non viſus.
Chriſtus nobis talis eſt qualem nobis credimus.
Deus fide cōſpi[illegible]cien[illegible].
Fides eſt conſpi[illegible]cilium noſtrum.

Dicit ei, Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti eum, & ego eum tollam.

Adeò difficile eſt creditu CHRISTVM reſurrexiſſe à mortuis, vt adhuc incredula fuerit Magdalena Dominum ſuum rediuiuum fuiſſe. DOMINE, (hac voce captat beneuolentiam, & muliebri ſimplicitate loquitur) ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi cælaueris eum, & ego tollam eum. Suſpicatur aſportatum fuiſſe clancularié corpus IESV à quodā amico ne adhuc in ipſum mortuum ſæuirent Iudæi. Pergit in ea ſententia qua putat aſportatum funus, non parū propriis viribus aſcribens, quibus opinatur ſe poſſe alio tollere corpus, vbi pro animi ſui ſententia ipſum ſuis odoriferis aromatibus condiret, & honorificentiori ſepulturæ mandaret.

Reſurrectio credita difficilis.
Magdalenæ ſententia de nō inuento Ieſu in ſepulchro.

Dicit ei IESVS, Maria.

Verbo & voce cognita ac familiari CHRISTVS ſeſe Mariæ aperuit: dicens enim dūtaxat, MARIA, ſui notitiā illi conceſsit, & ſtatim cognitus eſt. Nam ſicut Iudæis aliquādo innoteſcebat, aliquando etiam præſens incognitus erat, ita etiam loquens quando voluit, innotuit, ſicut nunc Mariæ, ſe cognobilem fecit. Quare dum prædicatur nobis ab angelis, id eſt prædicatoribus, ſolùm læta quidem audimus, nempe CHRISTVM regnare & triūphatorem eſſe mortis & inferorum: ſed hæc ipſa credere non poſſumus, niſi IESVS ipſe ſeſe nobis prodat, vt habeamus teſtimoniū ſpiritus, & ſimus θεοδίδακτοι id eſt docti à Deo. Obſerua hoc loco CHRISTVM non ex ſpecie ſiue perſona externa, ſed ex verbo & fide cognoſci. Rurſus aduerte quomodo vocatio Dei illuminat, & conuertit facitque nō ſolùm Deū inuenire, ſed etiā cognoſcere ſolū CHRISTVM eſſe fidei magiſtrū ac doctorē.

Chriſtus voce ſe Mariæ cognobilem reddit.
Chriſtus non cognoſcitur niſi doctis à Deo.
Fide & verbo non à ſpecie externa cognoſcitur Chriſtus.
Vocationis Dei vis & energia.
Chriſtus ſolus fidei doctor.

Conuerſa illa dicit ei.

Audito verbo magis interna quàm externa aure, CONVERSA eſt, id eſt credidit, & Dominum agnouit, ſubitóque gaudio rapta, nomine ſolito compellare vult diſcipula præceptorem, dicens,

Rabboni, quod dicitur Magiſter.

Præ nimio præceptoris amore & gaudio quòd rurſum carne præſentem videt Dominum, ſalutat RABBONI, quod Syris ſonat Magiſter, ſimúlque non immemor veteris familiaritatis, procidit, volens illius pedes oſculari.

Rabboni.

Dicit ei IESVS, Noli me tangere.

Veriſimile eſt Magdalenā cultu adhuc carnali voluiſſe amplecti & oſculari pedes Domini, lachrymis pro more ſuo rigare, ſuis aromatibus CHRISTVM vngere, & eius perſonæ tanquā homini inſeruire: vnde plenā fidem de præceptore rediuiuo nondum induerat. Quare Dominus videns eā, carnalē ſui præſentiā plus æquo admirari, animúmque eius ad cæleſtia amplexúque fidei erigere volēs, à tactu ſui eā repellebat, dicens, NOLI ME TANGERE: quia glorificatū nondū me credis, nōn carnali tuo tactu, ſed ſpirituali, hoc eſt fide, me tanges, id eſt cognoſces. Quanquā ſynceriter & flagrāter me ames, tu tamē nihil adhuc magni de me ſentis, quæ opinaris me nō in aliud reuixiſſe, quàm vt more ſolito agā cū amicis ex mortuo viuus. Ignoras me immortale corpus geſtare, lōgè maiore cultu, quàm facis, tractandū. Idem re vera corpus eſt quod cruci ſuffixum vidiſti, ſed iam immortalitatis glo-

Magdalena viſo Domino rediuiuo, adhuc infirma erat in fide.

ria cōdecoratum eſt. Carnali adhuc affectu ductaris: hunc ſi exueris, & ſpiritalem indueris, me tactu tibi ſuauiſsimo, hoc eſt fide, tanges.

Tactus ſuauiſſimus, fides.

Nondum enim aſcendi ad Patrem meum.

Prohibetur magdalena tangere Chriſtum. Magdalena indigna Chriſtum tangere.

Poteſt hæc oratio dici ætiologia cur non velit tangi CHRISTVS à Maria, argumēto ab incredulitate Mariæ ſumpto, quæ nondum credebat reſurrexiſſe, nec ipſum rediturū ad Patrem. Quaſi diceret: Noli me tangere, quia glorificatum nōdum credis, quem inquiris ablatum. Aut, ideo indigna es quæ me tangas, quia NONDVM ASCENDI, id eſt tuo iudicio nondum reſurrexi, nec credis me ad Patrem rediturum. Poteſt legi hæc oratio per parentheſim, vt rationē eius, quod præcedit non afferat, ſed referatur ad id quod ſequitur. Dic eis, Aſcendo, &c. Quia frequēs CHRISTVS dixerat diſcipulis, Vado ad Patrē, vado ad eum qui miſit me: ne ſui diſsimillimus (vt non poteſt) videretur, ſed fidelis & iuſtus, ſeipſum negare non potens, ne promiſsis diſcrederent diſcipuli, Apoſtolam deſignat Magdalenam, dicens, Vade tu, certò crede me reſurrexiſſe, ſed nōdum aſcendiſſe ad Patrē meum: noli te occupare in me tangendo, nondū enim diſcedo: nam totos quadraginta dies apud vos futurus ſum, quibus licebit per otium me tangere: ſed potius feſtina ire ad fratres meos Apoſtolos, quibus in memoriam reuocabis ea quæ antequam morerer, me facturum promiſi. Promiſi quidem me ad Patrem abiturum, quod tamen non faciam, niſi prius eos videro. Reſponſabit quiſpiam, Nónne CHRISTVS erat apud Patrem quum emittendo ſpiritum, dixerit, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et iuxta promiſsionem ad exauditum latronem factam, Hodie mecum eris in paradyſo? Reſpondeo: Semper apud Patrem erat (Ioan. cap. 1, Et verbū erat apud Deum:) ſed de aſcēſione humanitatis in cælum, quam ſubinde quadrageſima die completurus erat, loquitur.

Magdalena apoſtola deſignata.

Chriſtus iuxta humanitatē cælum aſcendit.

Vade autem ad fratres meos.

Credētes facti, fratres Chriſti & filii Dei.

Tu meæ reſurrectionis certior facta, diligenter abi cōſolatura deſolatos ob meam mortem, amicos meos Apoſtolos, quos ſicut & omnes in me credētes, mea morte & glorificatione feci fratres meos. Pſal. 21, Annuntiabo fratribus meis nomē tuum. Item Hebr. cap. 2. Et filios Dei, Ioan. cap. 1.

Dic eis.

Homo, vas & inſtrumentū teſtaceum. Chriſti diuitiæ credentibus reſurrectione communicatæ. Dei conſiliū mirabile. Deus potētiſſimos imbelliſſimis expugnat. Scopus vocationis apoſtolorum. Magdalena apoſtolorū apoſtola.

Crede, & prædica fratribus meis hoc Euangelium, me ſcilicet per reſurrectionē intrare in gaudium, & gloriam Dei Patris, & me in omnia Paterna bona ingredi, ac tam latum regnum occupare, atque Pater occupat. Obſerua: Magdalena mulier & infirmū vas, hoc loco typum gerit omnium prædicatorum, per quos tanquam per teſtacea vaſcula, & infirma inſtrumēta, Deus tam pretioſos theſauros ſuos aperiri & diſtribui finit. Rurſus hic locus ſuauiſsimam nobis vehementer infirmis conſolationē affert, quū fide videmus CHRISTVM in primis reſurrectionem ſuam & abitionem manifeſtaſſe etiam infirmo vaſculo, nimirum mulieri omnium infirmorum typum gerenti ſimúlque declaraſſe omnes pios & credentes factos eſſe ſuæ hæreditatis participes. Rurſus aduerte quàm aperta fiant mirabilia Dei conſilia, qui infirma huius mundi, nimirum Magdalenam elegit, vt fortia cōfundat. Apoſtoli enim in hoc miniſterium à CHRISTO electi erant, vt Euangelium orbi annuntiarēt. Sed ecce mulier infirmū vas fit Apoſtolorū Apoſtola. Hoc enim modo cōſueuit Dominus magnifica ſua opera per abiectos & infirmos perficere, vt ſolus glorificetur.

Chriſtum ire ad dexterā Patris.

Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum.

Deus Pater cōmunis Chriſto & credentibus. Deus, deus Chriſti & credētiū. Chriſtus mediator Dei & hominum. Chriſti introitus in cælum cōmunicatur credentibus. Credentium cōſolatio. Victores ſumus per Chriſtum.

Narra fratribus meis me per reſurrectionem glorioſum eſſe, & ire ad dexteram Patris, id eſt ad pleniſsimam poſſeſsionem regni Patris, non mei tantum, ſed & veſtri, hoc eſt qui meus & veſter eſt Pater. MEVS quidem, per naturam & eſſentiam: VESTER autem, per adoptionem & gratiam. Et eſt Deus meus perſonaliter, & æterna generatione: ſum enim Deus verus de Deo vero. Aut Deus meus, ſecundum quod naturam humanam aſſumpſi. Deus autem veſter, creatione, prouidentia, cura & cultu. Aut Deus meus (ait Auguſtinus) ſub quo & ego homo ſum: Deus veſter, inter quos & ipſum, mediator ſum. Quare quod introitus meus in regnum Patris, veſter eſt introitus: ſiquidem hunc introitum vobis meo ſanguine paraui, quo vos feci filios Patris mei, fratres meos, hæredes Patris mei, & cohæredes meos. Hæc ſuauiſsimā nobis credentibus afferunt conſolationem, quando fide intelligimus nos habere Deum Patrem, cuius nunc per CHRISTI glorificationem, regni cæleſtis participes & Dei hæredes facti ſumus. Vnde cognoſcimus nos per CHRISTVM vi-

ciſſe

ciſſe peccatum,mortem,mundum,infernum, & Satanam:quãdoquidem in CHRISTO illis potentiores & valentiores facti ſumus.Quis igitur(ait Paulus Roma.8.)accuſabit aduerſus electos Dei?Deus qui iuſtificat.Quis eſt qui cõdemnet?CHRISTVS IESVS qui mortuus eſt,imo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis: Obſerua ex his prædicatorum officium,quod eſt prædicare & annunciare credentes & pios omnes beneficio CHRISTI factos eſſe fratres CHRISTI, hæredes Dei,& cohæredes CHRISTI:item CHRISTVM aſcendiſſe ad Patrem ſuum,quem ſua glorificatione fecit nobis Patrem: CHRISTVM item factum dominum peccati, mortis,mundi, inferni,Satanæ ac damnationis:item,nos Patri reconciliaſſe,gratiam inueniſſe coram Patre, iuſtitiam & vitam æternã: item CHRISTVM effeciſſe quòd Deus noſtri curam habeat,velítque nos tueri diuina ſua potẽtia.Rurſus ex his colligere licet definitionem Euãgelii,quod eſt doctrina annuntians CHRISTVM aſcendiſſe ad Patrem ſuum & Patrem noſtrum,ad Deum ſuum & Deum noſtrum. Quicquid conſolationis totum Euangelium habet,hoc loco expreſſum eſt.

Prædicatorũ officium.
Euangelii definitio.

Venit Maria Magdalene,annuntians diſcipulis quia vidit Dominum,& dixit mihi hæc.

Commendatur in Magdalena cum fides tum charitas:fides quidẽ, quæ ſtatim CHRISTI verbis acquieuit : charitas verò,quòd quæ audiuit & credidit, aliis ſimul ad ſalutem communicat. Nam reuerſa ad diſcipulos,renuntiauit ſe vidiſſe Dominum,& quæ ſuo nomine referri iuſſerat,retulit,quòd eos iam fratres appellaret,& ſeipſos præpararent ad excipiendas cæleſtes illas promiſsiones,quibus ante ſupplicium illos ad animi conſtantiam pellexerat,nimirum, Vado & venio ad vos,& gaudebit cor veſtrum.Modicum,& iam nõ videbitis:& iterum modicum,& videbitis me,quia vado ad Patrem.

Magdalenæ fides & charitas commendata.
Magdalenæ prædicatio.

Quum ergo eſſet ſerò,die illo vna Sabbathorum.

Eodem die quo Magdalena reſurrexiſſe Dominum fratribus Apoſtolis narrauit, hoc eſt prima die hebdomadæ,quæ Chriſtianis dicitur Dominica,quum iam eſſet veſpera,

Et fores eſſent clauſæ vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.

Clanculum ſub veſperam in ipſo die reſurrectionis congregati ſunt diſcipuli , qui ob ſæuitiam Iudæorum,neque audebant luce conuenire,neque ſui cœnaculi fores reſerare,tãta illorum erat timiditas.Hæc nobis ex parte manifeſtant quanta fuerit potentia & conſolatio Paracleti:nam antequam Apoſtolorũ corda obſignaſſet,fores timiduli & fluctuabundi claudebant, in publicum prodire non audebant : at vbi exceptus ab ipſis , reuelatúſque eſt Paracletus,non ſolùm fores reſerabant,verumetiã foras intrepidi prodibant,& CHRISTVM publicè palámque prædicabant,nihil veriti,neque mundi tyrannidem , neque tormenta,neque carceres,neque mortes,neque infernum,neque ipſos omnes Satanas:quæ omnia minoris fecerunt quàm formicarũ aciem:imo adeò potens & ſuauis erat Paracleti cõſolatio,& virtus in ipſis,vt illa tanquam ſtulta,vanas nugas ac mera ludibria riderent.

Apoſtolorum timiditas.
Paracleti conſolatio & potẽtia
Apoſtoli poſt receptum Spiritũ in alios viros mutati.

Venit IESVS.

Timor qui propter CHRISTVM Apoſtolorum corda occupauerat,nõ prorſus fuit vanus,inuitabat enim CHRISTVM vt ſuos viſeret,conſolaretur,pacem largiretur , & ipſorum corda ſuo obſignaret ſpiritu.Nõ pulſauit fores,ſed ianuis clauſis repente ſua natura & omnipotentia, natura rerum ſuperata ingreſſus eſt ad diſcipulos : vt hoc ſuo ingreſſu oſtendat ſe quoque ita è ſepulchro reſurrexiſſe,lapide adhuc ſuper ſepulchrũ exiſtente.Moli enim corporis(ait Auguſtinus)vbi diuinitas erat,oſtia clauſa non obſtiterunt. Ille quippe eis non apertis intrare potuit,quo naſcente virginitas matris inuiolata permãſit. Nemo igitur quærat quomodo ianuis clauſis corpus Domini penetrauit,quum non hic agatur de homine nudo , vt nos ſumus : ſed de omnipotente Filio Dei qui rerum naturæ non ſubiacet , vt ex aliis quoque miraculis manifeſtum eſt. Omnem enim rationem & mentem excedunt quæ operatus eſt, Lazarum à mortuis excitauit , ſuper mare veluti ſuper aridam ambulauit,Paralyticum deplorato morbo triginta octo annos decumbẽtem,ſanauit,ventis & mari imperauit.Hæc omnia credenda,non autem rationibus quærenda veniunt : quæ ſi non comprehẽdis, tui ingenii imbecillitatem & impotentiam,non autem ipſius reſurgen-

Timor Apoſtolorum inuitauit Chriſtũ vt ſuos viſeret.
Chriſtus ianuis clauſis ad diſcipulos ingreſſus.
Creaturæ omnes Chriſto ſubiectæ.
Credenda non autem ratione quærenda ſunt Chriſti opera.

Aduentus Chriſti modus in corda noſtra.
Verbi Dei virtus.

tis omnipotentiam & virtutem excellentiſsimam argne. Caue igitur ne à recta digrediaris fide. Et potius quia foribns clauſis CHRISTVS ingreſſus eſt, ipſum eſſe Deum naturâ erede, non alium quàm illum qui ante crucis ſupplicium cum diſcipulis vt homo conuerſabatur. Hunc paſſum, quem hic CHRISTVS abſoluit, per clauſum oſtium confecit pertranſito ligno & lapide: neutro tamen violato aut læſo ad diſcipulos ſubintroiit. Quo ſignificatum eſt quânam ratione Dominus corda noſtra ſubeat, vt in nobis ſiſtat iter. Id verò fit per verbi miniſterium, vnde id occluſas penetrare fores, eſt quando per verbum & prædicationem Dominus corda ſubintrat, nulla parte contrita læſave: aduentu enim verbi Dei, conſcientia non offenditur, neque intellectus vel cordis vel externorum ſenſuũ quicquam corrumpitur. Hoc certe verbi Dei virtus operatur.

Et ſtetit in medio.

Chriſtus ſtare dicitur in cordibus credẽtium.
Vox Chriſti pacificantis cõſcientiam.

Non in angulo, ſed in medio conſternatorum ſtetit, vt omnibus conſpicuus eſſet, & illis omnem adimeret pauorem. Illud STARE, nihil aliud eſt præterquã quòd in cordibus noſtris ipſe ſtet: illic in medio noſtrum eſt, vt noſter ſit, quantus quantus illic ſtet. Porrò quando ſic in medio corde noſtro conſiſtit, continuò audimus amabilem vocem, quæ conſcientiam ita compellat, Tu modò pacata ſis, nihil ſubeſt periculi, peccata tua dimiſſa ſunt, neque tibi quicquam nocebunt.

Et dixit eis.

Chriſtus ſuos blandè compellat & cõfirmat

Blanda notáque voce CHRISTVS ſuos ſalutauit, confirmans ipſorum animos, ne dubitarent de reſurrectione quam habebant (vt cap. 24. Lucas refert) pro deliramento.

Pax vobis.

Reſurrectionis fructus primo loco diſcipulis oblatus.
Pax adẽpta reſtituta eſt.
Vbi Chriſti ſpiritus, ibi pax & bonorum copia.
Pacis Chriſti officium.
Pax mundana.

Suæ mortis & reſurrectionis fructum primo loco Dominus diſcipulis (quorum corda neque trãquilla, neque tuta erant) offert, PAX vobis. Hanc nobis ademerat primus, hãc reſtituit ſecũdus noſter Adam. Hæc eſt pax illa de qua Paulus (ad Philipp. cap. 4.) loquitur, Et pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in CHRISTO IESV. Paulus non aliam vltra omnẽ mentem CHRISTI pacem intelligit, quàm CHRISTI ſpiritum, cuius qui particeps eſt, omni bono repletur. Vbi igitur hæc pax, ſiue hic CHRISTI Spiritus eſt, illic demum meram gratiam, nullam iram, ſolam miſericordiam, nullum peccatum: ſolam vitam, nullam mortem: ſolum cælum, nullos inferos eſſe oportet. Hæc eſt vera pax quæ cor pacificat atque componit, non proſperitatis tẽpore, cæterum in media aduerſitatis tempeſtate vbi foris mera bella comparuerint. Mundana pax conſiſtit in eo vt externum tollatur malum, quod diſsidium excitat, vt ſi hoſtis vrbem obſideat, aut morbus te afficiat, inquieta videntur omnia, ſed ſi diſceſſerit hoſtis aut morbus, pax reſtituta eſt. At longè alia eſt pax Chriſtiana, quæ contrario fertur ordine: nam vtut foris permaneat infortuniũ ſeu inimicus, ægritudo, inopia, peccatum, Satanas, mors, illa omnia in promptu adſint, & nullum non lapidem moueant vt expugnent animum, & circumcirca metentur caſtra, & in obſidionem ſtrenuè agant, adhuc tamen intus in pectore pax, fortitudo, & conſolatio reſident, vt nullo admodum aduerſo tangatur, imo maioris animi & alacritatis ſit præſente malo, quàm abſente. Hæc eſt illa pax quæ eſt ſupra humanæ rationis & omnium ſenſuum captum. Nullã enim ratio humana pacem comprehendere nouit, quàm mundanam ſiue externam: nec intelligere poteſt aliquam eſſe pacẽ, ſi præſens aliqua fuerit aduerſitas: at vbi Spiritus aduenerit, externam aduerſitatem permanere ſinit: confortat autem perſonam, & ex puſillanimitate intrepidum cor efficit, ex timiditate audaciam, ex inquieta pacatam tranquillámque conſcientiam: vt in eiuſmodi rebus talis homo confidat, animo auctus & alacris ſit, in quo alioqui totus orbis attonitus eſt. Vnde hoc tibi accidit? Ex fiducia in CHRISTVM: quando te ex animo totũ illi conſecras & committis, certò ſtatuens apud te, ipſum fidelem & iuſtum eſſe in promiſsis. Nouit certè qui ſunt ſui, quos non eſt deſerturus, & quorum capillus de capite non peribit, adeò ipſi de nobis cura eſt. Obſerua: conuenientiſsimè CHRISTVS pacis nomine ſuos ſalutat: vt quod iam impetrauit, nunc verbo diſtribuat. Verbo enim dona CHRISTI diſtribuuntur, & à nobis fide viua excipiũtur. Nihil enim mihi profuerit CHRISTVM dona impetraſſe, niſi in fide petiero. Nam ſi in CHRISTVM credidero, oblatum donum accipio: ſin incredulus fuero, donum reſpuo. Huius ſalutationis PAX VOBIS, ſenſus videtur eſſe: ac ſi diceret, Omnem metum exuite; credite me (quem vobis conſpicuum habetis)

Pax etiã in profunda aduerſitate.
Fiducia in Chriſtum trãquillat conſcientiam.
Chriſtus quod impetrauit, verbo ſuis diſtribuit.
Verbo Dei, bona Chriſti diſtribuuntur.
Salutandi formula, Pax vobis, quid Chriſtus ſignificauit

habetis)reſurrexiſſe,vt tranquillæ ſint conſcientiæ veſtræ:Ego enim ſum pax:quibus adſum, hos meo Spiritu conſeruo. Obſerua:hunc ipſum ſalutandi modum habuerunt Iudæi, vt dicerent inter ſe שלומלך Scalom lecha, Pax tibi. Docuit idem diſcipulos ſuos CHRISTVS Matth. cap. 10: & iuſsit vt in quacunque domum intrarent,in primis ſalutarent, dicentes,Pax huic domui.

Hebræorũ ſalutandi forma.

Et quum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus.

Chriſtus diſcipulos ad fidem de reſurrectione duobus mediis,verbo ſcilicet & ſignis, adducit. Verbum eſt,Pax vobis: ſigna ſunt, Latus & manus. Ne igitur ſpectrum aut aliud corpus eſſe ſuſpicarentur diſcipuli (quanquam appetiiſſet tempus in quo ineffabili gloria corpus ſuum apparere deberet) ipſum tamen per diſpenſationem illis oſtendit, exhibuítque in manibus clauorum veſtigia, & in latere militaris lanceæ cicatricem, & quale prius habebat, ne aliud corpus eſſe videretur,quàm quod de ligno pepẽdit. Quòd gloriam corporis(ſi illam explicare CHRISTVS voluiſſet) ferre non potuiſſent oculi diſcipulorum, id facile intelligemus, ſi transfigurationis eius meminerimus: quando (vt ſcribit Matthæus cap.17.)facies eius rutilauit vt fulgor,& veſtes eius albæ vt nix apparuerũt quæ Petrus, Iacobus & Ioannes videre non ferentes, in terram ceciderunt. Ex diſpenſatione igitur(ait Cyrillus)non in debita ſui corporis gloria, ſed in prima figura CHRISTVS in medio diſcipulorum ſtans cernebatur, ne aliud corpus, quàm quod de Virgine aſſumpſit,reſurrexiſſe putarent,quàm crucifixum & mortuum fuit. Mors enim in ſolam carnem habebat poteſtatem. Quomodo igitur mors victa eſt, ſi mortuum CHRISTI corpus nõ ſurrexit? Aut vbi mortis imperium retruſum eſt, ſi idipſum quod morte cecidit, non reuixit? Reſurrectio igitur,mortis tyrãnidẽ fregit. Hac ſalutatione & hoc ſpectaculo CHRISTVS fidem diſcipulorum confirmauit,mœrorem ademit, & animos exhilarauit. Proinde hac oſtenſione manus & lateris, duo CHRISTVS inſinuat: alterum vt aperiat ex quibus rebus vult à nobis cognoſci,nimirum è cruce, & ſupplicio, quod noſtri gratia paſſus eſt: alterum,quòd ſtudet his ſignis,látere ſcilicet & manu inuitare, confirmare, & certiores reddere diſcipulos de reſurrectione.

Diſcipuli ad reſurrectionis perſuaſionem verbo & ſignis adducti.

Diſpenſatione Chriſti corpus glorioſum ſenſibus diſcipulorũ expoſitum eſt.

Mors in ſolã carnẽ Chriſti poteſtatẽ habebat.

Reſurrectione, fracta eſt tyrãnis mortis.

Chriſtus quid deſignauit oſtẽſione vulnerũ.

Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino.

Re ipſa is qui eſt omnium pax,& fecit vtraque vnum,confirmat ſermonem ſuum. Dixerat ante paucos dies ſuprà cap. 16, Modicum,& iam non videbitis me: & iterum modicum,& videbitis me: & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Hanc promiſsionem nunc implet. Hoc gaudium,eſt fructus ex dulci verbo CHRISTI ſequutus. Eſt enim GAVDIVM res cognata animi ſedati ex fiducia. Hoc gaudio teſtabantur diſcipuli iam animos ſuos de reſurrectione CHRISTI confirmatos eſſe, neque amplius dubitare de certitudine reſurrectionis. Experti ſunt ſpem viuam non eſſe confuſibilem, quandoquidem hac ſalutatione audita, charitas Dei diffuſa eſt in cordibus ipſorum per Spiritum Sanctum qui datus eſt ipſis. Obſerua diſcipulos non ſolùm propter præſentiam perſonæ CHRISTI, verumetiam propter confirmationem ex pace acceptam,hoc cæleſti gaudio perfuſos.

Gaudium diſcipulorum,fructus viſi Chriſti ſuſcitati.

Gaudium quid eſt.

Spes non confundit. Roma. 5.

Dixit ergo eis iterum,Pax vobis.

Vt confirmatiores ſuos redderet CHRISTVS, quorum infirmitas non poterat non magna eſſe ex cruce & morte CHRISTI, atque vt ad munus, quod mox illis impenſurus erat, felicius obeundum paratiores expeditioréſque faceret, repetit ſalutationis verba, Pax vobis. Hæc dum facit Dominus, dat proculdubio per Prophetam promiſſam pacem ſuper pacem. Scribitur Eſaiæ cap. 27,Faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.Futuri orbis doctores & diuinorum myſteriorum miniſtri aduerſus mundum & omnes Satanas multa muniendi pace veniebant,vt tranquilli in conſcientiis,poſtea aliorum conſcientias tranquillare ſcirent.

Salutatio repetita confirmatiores reddit diſcipulos.

Apoſtoli multa pace muniẽdi vt alios tranquillarent.

Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.

Non de miſsione illa æterna de qua dicebat Dominus Ioan. cap. 16, Exiui à Patre, & veni in mundum, verùm de ſuo Apoſtolatu & officio,cuius gratia huc venit, id eſt factus eſt homo, mediator Dei & hominum, iuxta voluntatem ſui Patris. Cur in mundum venit? Reſpondeat magnus Apoſtolus & Dei Patris legatus, Ego (inquit) de cælo deſcendi, non vt facerem voluntatem meam, ſed eius qui miſit me, Ioan. cap. 6. Rurſus cap.3, Non ideò miſit Deus Filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt mundus ſaluus fiat per

Chriſti miſsio, & Apoſtolatus.

N. i.

ipſum. Matth. cap. 9, Non veni vocare iuſtos ſed peccatores. Ioannis cap. 4, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me. Idem cap. 6, Sicut miſit me viuens Pater, ita & ego viuo propter Patrem. Et cap. 8, Qui me miſit, mecum eſt. Hæc omnia ſatis ſupérque Apoſtolatum CHRISTI manifeſtant. Horum verborum ſenſus eſſe videtur, ac ſi CHRISTVS diceret, Vt authore Patre hoc munus obiui, quo eius voluntatem orbi aperirem, & omnium ſalutem operarer:

Apoſtolorũ functio & officiũ.

ita & ego mitto vos diſcipulos, legatos & miniſtros meos, vt omnibus, me authore, ſalutem miniſtretis. Impetrata quidem ſunt per me remiſsio peccatorum, vita, iuſtitia, cælum, & omnia Patris bona: ſed nondum diſtributa.

Apoſtoli diſtributores theſauri & bonorum Chriſti.

Bonorum meorum & theſauri mei cæleſtis diſtributionem ac diſtributionis munus vobis commendo. Ego bona fide nomen Patris glorificaui: vos ſimili fide conſentientes, ite in mundum vniuerſum, & Patris, noménque meum prædicate, Euangelium annuntiate, Patrem per me orbi conciliatum & placatum, remiſsionem peccatorum, cælorum apertionem, Satanam victum & ligatum in abyſſo, expulſas tenebras, & lucem orbi vniuerſo me authore illuceſcere. Pater miſit me, non ad perdendas animas hominum, ſed ad ſaluandum:

Apoſtolatus Chriſti.

non vt aniles fabellas & commentitias nugas & ſomnia annuntiem: non dominandi imperandíve gratia miſſus ſum: non vt miniſtrer, & vt huius ſeculi voluptatibus incumbam, miſit me, ſed vt voluntatem eius faciens, & Euangelium annuntians, nihil non periculi ſubeam, & in crucem ſuffigar pro omnium ſalute. Ita & ego mitto vos in mundum,

Epiſcoporũ functio qualis eſſe debet.

non vt miniſtremini, ſed miniſtretis: non in deſtructionem, ſed in ædificationem: nõ vt commenta hominum & ſomnia, ſed Euangelium annuntietis: non vt dominemini, & volupe in hoc mũdo viuatis, ſed vt ſeruiatis, & ſi res ita popoſcerit, malis omnibus affligamini. Colligamus ex his diſcipulos deſignatos fuiſſe Apoſtolos, ſeu miſſos eſſe à Chriſto ad eandem doctrinam, eandem vitæ probitatem & eadem pericula: ſimiliter & verbi

Verbi Dei miniſterium ſubſiſtentia.

Apoſtolica functio verbo mittẽdi exprimitur.

miniſteriũ conſiſtere in doctrina Euangelii, vitæ integritate & cõmunibus cum CHRISTO periculis. Obſerua verbum MITTERE, quo certè oſtenditur Apoſtolos aliàs nihil habituros fuiſſe poteſtatis vel officii vel dignitatis, iuxta illud Pauli Roma. cap. 10, Quomodo prædicabunt niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, prædicantium bona. Et ad Hebr. cap. 5. admonet neminem ſibi aſſumere debere honorem, niſi à Deo vocatus fuerit, vt Aaron.

Hæc quum dixiſſet.

Apoſtoli ordinati & Spiritu donati.

Poſteaquam diſcipulos Apoſtolatus dignitate inſigniuit, & ſacros myſteriorum gubernatores ordinauit, ſimul donauit illos ſuo Spiritu, vt confirmaret & obſignaret miſſos & vocatos ad tam cæleſte munus obeundum.

Inſufflauit.

Media ad finẽ non ſunt contemnenda.

Chriſti flatus in diſcipulos

Signum quo oſtenditur Spiritus datus.

Mediis & ſignis libenter vtitur CHRISTVS, vt nobis media commendet. Diſcipulis enim potuiſſet ſine flatu dare Spiritum Sanctum, ſed id non facit, quo doceat media non eſſe negligenda. Hic flatus CHRISTI externus, non erat Spiritus Sanctus, ſed ſignũ Spiritus Sancti tantùm: nõ ſecus ac columba in cuius ſpecie apparuit ille in CHRISTI baptiſmo: aut nubes illa lucida quæ in transfiguratione viſa eſt, atque linguæ igneæ quæ apparuerunt ſuper Apoſtolos diſpartitæ. Ad hunc itaque modum hic flatus CHRISTI ſignum erat in quo datus eſt diſcipulis Spiritus Sanctus: atque hoc ſigno ſenſibili Dominus ſignificabat quod intus in cordibus Apoſtolorum operabatur. Huius rei typum habemus Geneſ. cap. 2. quando Deus inſpirauit ſpiraculum vitæ, & factus eſt inde homo in animam viuentem. Ita & hoc donandi erant Spiritu Apoſtoli, vt qui dona à CHRISTO impetrata, orbi diſtributuri erãt, nihil aliud in ſuo miniſterio ſpirarẽt quàm quæ Spiritus ipſe ſuggereret.

Spiritum dedit Chriſtus viſibiliter.

Viſibiliter Spiritum dedit diſcipulis antequam ad Patrem aſcenderet, vt intelligerent fideles (ait Cyrillus) ipſum eſſe qui virtute Spiritus omnia creauit, & hominem ex nihilo ad eſſe produxit. Deus enim Pater per proprium verbum de limo terræ, (vt ſcribitur Geneſ. cap. 2.) hominem formauit, anima decorauit, & ſui Spiritus participatione muniuit: inſufflauit enim in faciem eius ſpiraculum vitæ. Verùm quoniam in mortem ex inobedientia decidit, & priſcum decus homo amiſit, formauit ipſum rurſus Deus Pater, & in nouam reduxit vitam per Filium, qui morte carnis ſuæ mortem deſtruxit, & reditum nobis ad incorruptibilitatem largitus eſt.

Spiritus S. aſſlatu viſibilis donatio oſtendit Chriſtum creatorẽ.

Vt ergo ipſum eſſe diſcamus qui ab initio naturam noſtram creauit, & Spiritu Sancto ſignauit, rurſus in ipſo ſigno renouandæ naturæ, ſufflatione Spiritum diſcipulis largitur: vt quemadmodum creati ab initio ſumus, ſic etiam renouemur. Et quemadmodum ad imaginem

Creatoris

Creatoris factus tunc homo eſt, ſimiliter etiam nunc participatione Spiritus ad imaginem Creatoris renouetur. Hactenus ille.

Et dicit eis.

Quum CHRISTVS pronuntiat verbum, ſimul & operatur quod dicit, & ſignificat. Hanc enim virtutem habent verba & formæ ſacramētorum, vt operentur quod ſignificant: ídque fit ex CHRISTI authoritate & inſtituto: quam authoritatem vocant poteſtatē excellentiæ: diſcipulorum verò miniſterialem. Signo igitur & verbo vtitur CHRISTVS, vt certiores eos faciat eius doni quod recipiunt.

Sacramenti forma operatur quod ſignificat. Poteſtas excellentiæ.

Accipite Spiritum Sanctum.

Hac inſufflatione, híſque verbis CHRISTVS oſtendit Spiritum Sanctum tertiam eſſe in diuinis perſonam, ſimúlque declarat Spiritum Sanctum non Patris ſolius eſſe Spiritum, ſed & ſuum (vtut Græci contrarium dixerint) quod ſuprà cap. 16. aperuit, dicens, Ille clarificabit me, quia de meo accipiet. Et iam per Eſaiam, cap. 57. declararat, Spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam. Dat igitur CHRISTVS proprium, & quod ſuum eſt, & non alienum. Reſponſabit aliquis: Quum dixerit Chriſtus (ſuprà cap. 16,) Expedit vt ego vadam: nam, niſi abiero, non veniet ad vos Paracletus: ſi autem abiero, mittam eum ad vos: qui fieri potuit, dederit ſuum Spiritum etiam viſibiliter, quum nondùm ad cælos aſcendiſſet? Ipſe verax eſt, mentiri non nouit. Reſpondeo: iuxta donorum rationē dicitur dari Spiritus, qui ante reſurrectionem datus eſt diſcipulis ad gratiam doctrinæ & ſanandorum corporum. Mar. cap. 9. & Luc. cap. 10. In die reſurrectionis datus eſt illis, quo poteſtatem ſuper CHRISTI corpus myſticum acciperent, ligandi ſcilicet & ſoluendi peccata, ſiue datus eſt ad opus miniſterii in ſacramento pœnitentiæ. Quod ſequens appendix inſinuat, Quorum remiſeritis, &c. Non enim hoc die in omni perfectione & plenitudine Spiritum acceperunt, quum iuſſerit eos Dominus expectare adhuc, (Act. cap. 2.) & non diſcedere ab Hieroſolymis, ſed expectare promiſsionem Patris, &c. quod in die Pentecoſtes impletum eſt. In die Pentecoſtes datus eſt in confirmatorem, ductorem, in omnem veritatem, & obſignatorem. Quanquam Apoſtoli illuminati eſſent ad verbum per Spiritum Sanctum, haberéntque aliquam verbi cognitionem, & aliquo modo crederent, eſſentque aliqua ex parte parati ad quædam pro verbo ſubeunda pericula: erant tamen adhuc infirmi fide, & animo puſillanimes, alioqui Dominus ad Patrem aſcēdens non exprobraſſet incredulitatem & duritiem cordis ipſorum, Marc. cap. vltimo. Donatus itaque eſt die Pentecoſtes Spiritus Sanctus in confirmatorem, doctorem & obſignatorem. Suprà cap. 14, Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Rurſus cap. 16, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo: quùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Obſerua, lector, quomodo non omnia portare poterant, & quàm eſſent infirmi ante diem Pentecoſten, qua receperunt Spiritum. Vnde factum eſt vt qui ne hiſcere quidem audebant, domi latebant tremebundi, ſtatim à recepto Spiritu Sancto in Pentecoſte prodierint in publicum, & imperterriti nomen IESV & ſacroſanctum Euangelium prædicauerint.

Spiritus Sanctus tertia perſona in diuinis.
Spiritus à Patre & Filio.
Spiritus dicitur dari iuxta donorum rationē.
Apoſtoli ante & poſt reſurrectionem ad diuerſa miniſteria receperunt Spiritū.
Spiritus ut confirmator & ductor in veritatē, datus die Pentecoſtes.
Apoſtoli in Pentecoſte ĩperterriti facti ſunt ſi morē exuentes.

Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.

Declarat CHRISTVS quod genus ſpiritualium donorum diſcipulis dederit, his verbis, Accipite Spiritum Sanctum. Quanquam ſolius Dei ſit peccata remittere, doctore Eſaia, cap. 43, Ego ſum (inquit) ego ipſe ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. Quis enim tranſgreſſorem legis liberare poteſt, niſi qui Dominus legis eſt? Tamen ô admirabile myſterium, & lætum nuntium! Qui Deus & homo eſt IESVS CHRISTVS, ſalutarem illam remittendi peccata poteſtatem vaſis teſtaceis, hoc eſt puſillis & infirmis hominibus communicat. Hos cooperatores & miniſtros ordinat ad remiſsionem peccatorum: in his ponit verbum reconciliationis (2. Corinth. cap. 5.) pro quo legatione funguntur. At quomodo remittentur peccata, niſi cognoſcantur? Quomodo cognoſcentur, niſi peccata ſua homines confiteantur? Conſpicuum igitur eſt fidelibus Dominum ex his verbis inſinuaſſe confeſsionem peccatorum faciendam eſſe. Ergo confeſsio, & propriorum peccatorū manifeſtatio, eſt iuris diuini. Quòd ſi rogaueris cui declaranda veniunt peccata, ſiue cui facienda eſt peccatorum confeſsio, & detegenda conſcientia: certe iis quibus ait CHRISTVS, Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Quare credendum eſt & conſtanter apud te ſtatuendum peccata tibi remitti per meritum

Dei ſolius eſt remittere peccata.
Poteſtas remittēdi peccata hominibus cōmunicata.
Apoſtoli cooperatores & miniſtri Chriſti.
Confeſſio peccatorum ſacerdoti faciēda, à Chriſto eſt.

Abſolutionis beneficium.

Remitto, verbũ, poteſtatem importat.

Deus operatur in miniſtro remittente peccata.

paſsionis CHRISTI, cuius ſimul & reſurrectionis particeps efficeris per verba ſacerdotis abſoluentis. Obſerua quod dixit, REMITTVNTVR EIS: Quaſi dicat, Miniſtri eſtis: dum remiſſa per vos fuerint, erũt & à Deo remiſſa, cuius anthoritate hae in re fungimini. Rurſus aduerte: quum dicit QVORVM, neminem excipit. Nõ dicit, Remiſſa dixeritis aut monſtraueritis aut declaraueritis: hoc enim nõ eſſet remittere, ſed Remiſeritis, authoritate remittẽdi ſiue abſoluẽdi vobis cõceſſa. Hæc appendix, REMITTVNTVR EIS, inſiuuat diuinam efficaciam operantem in ipſo miniſtro remittente & abſoluente.

Et quorum retinueritis, retenta erunt.

Retinere peccata.

Abſolutionis beneficium reſipiſcenti communicandum.

Quaſi dicat, Quos indignos iudicaueritis, nõ abſoluetis: ſine, quibus abſolutionẽ ſacramẽtalẽ iure & inſtinctu Spiritus Sancti negaueritis, ea gratia negabitur illis. RETINERE PECCATA, eſt gratiam ſacramentalem denegare authoritate Spiritus accepti. Infideli & incredulo retinentur peccata: accedẽtem enim ad Deum oportet credere quia eſt, ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Soli igitur verè reſipiſcenti communicãdum eſt abſolutionis beneficinm: indigno autem ſiue incredulo negandum eſt.

Thomas autem vnus ex diſcipulis duodecim.

Vox Duodecim, poſita pro Apoſtolis.

Thomas è numero duodecim.

Lucas narrat duos qui ab Emaũs redierant, inueniſſe eadẽ hora vndecim congregatos, quum tamen hic locus Ioannis inſinuet Thomã abfuiſſe. Huic obiecto reſpondens Auguſtinns, putat Thomã abiiſſe antequam veniret IESVS. Sed cur dicitur Thomas, vnus ex duodecim, quũ ſuſpẽſus eſſet Iudas? Reſpõdeo, DVODECIM, poſitũ eſt pro Apoſtolis. Similiter & Vndecim: licet illic nõ omnes adfuerint, qui prius duodecim dicebãtur. Et Paulus antiqua appellatione ſub nomine Duodecim, appellat Apoſtolos, 1. Corinth. 15, Deinde inquit, viſus eſt illis duodecim: quũ tamẽ duodecim tũc nõ fuerint. Erat Thomas ex numero duodecim quos Dominus peculiariter delegerat ad munus Euangelicæ prædicationis.

Qui dicitur Didymus.

Thomas. Didymus. Gemellus.

THOMAS Hebraicè, Græcè Didymus, Latinè Gemellus appellatur: id eſt ille qui cũ alio, vno & eodẽ partu naſcitur, vt Caſtor & Pollux apud poëtas: & in Sacris, Iacob & Eſaũ.

Non erat cum eis quando venit IESVS.

Thomas aberat quũ inſufflauit Chriſtus in diſcipulos.

Virtus Spiritus Sancti ex miſſione Chriſti, collata eſt etiam Thomæ abſẽti.

Quum iſta à Domino cæteris diſcipulis in vnum congregatis agerentur, ſolus aberat Thomas. Quaſi dicat Euãgeliſta, Si præſens fuiſſet Thomas, fortaſsis & cũ aliis credidiſſet. Quum abfuerit Thomas quando CHRISTVS ſufflans dixit, Accipite Spiritũ Sanctum: quorũ remiſeritis, &c. quomodo & quando illius poteſtatis factus eſt particeps? Reſpondet Cyrillus huius dubitationis promotor, Dicimus, inquit, virtutem Spiritus Sancti ex intentione dantis Chriſti in omnes diſcipulos pertranſiiſſe: non enim quibuſdam, ſed omnibus diſcipulis dedit. Quare liberalitate dantis, non ſolùm præſentes, ſed etiam abſentes Apoſtoli Spiritum Sanctum acceperunt. Quòd autẽ nõ violenta, ſed tuta veráque iſta ratio ſit, authoritate Sacræ Scripturæ monſtrabimus. Præcepit Dominus Moyſi (Numer. cap. 11.) vt eligeret ſeniores ſeptuaginta, illóſque adduceret ad ianuam tabernaculi, & tunc ſe deſcenſurum, & cum ipſis colloquuturum, accepturum quoque de Spiritu Moyſi, & daturum illis. Quo facto deſcendit Dominus in nube, & dedit illis de Spiritu Moyſi, ſuper quos vt quieuit Spiritus, cœperunt ipſi prophetare, & non deſierunt. Aberant tamen duo ex illis ſeptuaginta Heldad & Medad qui remanſerant in caſtris: ſuper quibus etiam requieuit Spiritus Domini, quoniam & ipſi conſcripti fuerant. Qui tametſi non eſſent ingreſsi tabernaculum, prophetabant tamẽ etiam in caſtris. Ioſue verò myſterii virtutẽ ignorans, ac ſecundũ Dathã & Abiron facere illos putans, rogabat Moſen vt Heldad & Medad à prophetando vetaret. Hoc recuſauit Moſes, ſuſtinens & pati paratus, etiam ſi vniuerſo populo Spiritum ſuum daret Dominus ad prophetandum. Quòd ſi Deus gratiam hanc tantam per electionem Moyſi ab ipſo legiſlatore electis contulit & donauit in veteri lege, qua fronte quis negabit electos à legiſlatore Euangelico, etiam abſentes gratiam Spiritus Sancti conſequi? Licet ergo abfuerit Thomas ab eo loco vbi reliqui in vnum congregati erant, non tamen à participatione Spiritus decidit, quum de numero eſſet eorum quibus dignitate Apoſtolatus decoratis Spiritus debebatur.

Dixerunt ergo ei alii diſcipuli.

Quum rediiſſet Thomas, vidit gaudio geſtientes diſcipulos, qui renuntiant quid, dum abeſſet, vidiſſent.

Vidimus

Vidimus Dominum.

Simplex & cum abſoluta aſſertione eſt hæc prædicatio viſi CHRISTI, qui à morte ſurrexit.

Thomæ narratur Chriſtus rediuiuus viſus.

Ille autem dixit eis.

Thomas dicentibus Dominum reſurrexiſſe nihil credens, non quòd illos mendaces exiſtimet, ſed reſurrectionem impoſsibilem putans, & ſuſpicatus illos aliquo phantaſmate ludificatos fuiſſe, reſpondet,

Thomas nō credit reſurrectionem.

Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.

Quemadmodum Euangeliſtæ multis verbis lapſum Petri deſcripſerunt, non animo exprobrandi errati, ſed vt doceremur quàm vani ſumus in pollicitationibus, & præſumptione quam de nobis induimus, dum nobis placemus, & noſtras vires aliquid eſſe putamus: ita hoc loco Ioannes multis explicat Thomæ incredulitatem, non libidine traducendi peccati: ſed vt oſtēdat quàm vanus ſit genius carnis in Thoma adumbratus. Hæc enim continent periphraſim omnium rerum ſenſibus ſubiectarum, per quas humana ratio vult certificari de veritate & certitudine verbi antequam credat. Nam ratio primùm vult videre, & palpare, poſtea credere, quum tamen credendum ſit prius quàm videas & palpes. Quare quæ hoc loco Thomas dicit, ſunt verba ipſiſſimæ rationis & incredulitatis. Quaſi dicat Thomas, Spectrum aliquod vos ludificauit: exiſtimatis me tam facilem, vt ſimplici veſtro verbo ſim contentus, & mihi perſuadeam Dominum rediuiuum, & vos illum vidiſſe, niſi huius rei meos ocellos locupletiſsimos teſtes habuero? Imo ne his quidem teſtibus contentus, niſi in manibus eius veſtigia clauorum expertus fuero, manum quoque meā lateri appoſuero, & vulnus lanceæ deprehendero, non credam. Magna eſt Thomæ incredulitas, qui neque ſodalibus de reſurrectione Domini teſtātibus credit, neque legē (Deutero. cap. 19.) excipit, quæ iubet in ore duorum aut trium teſtium omne verbum ſtare. Sed hæc incredulitas ex diſpenſatione diuina ad noſtræ fidei confirmationē profecit. Noſtra enim credulitas in illius incredulitate promouet. Obſerua: ſignum pertinaciæ eſt ſimplici verbo nolle credere, ſed velle prius ſigna & res externas quibus certificêris, & ſubinde credas. Rurſus aduerte, Non eſt cōtentus Thomas experimento viſus, niſi & tactum addiderit. Hæc omnia certè ipſius incredulitatem exaggerant, cui CHRISTVS eò conniuet vt fides non tam illius quàm noſtra ſtabilius firmaretur.

Hominum vanitas.

Credēdū prius quam videndū.

Thomæ argumentum ex carne.

Teſtimonii certitudo.

Pertinaciæ ſignum.

Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis.

Singularis eſt hæc CHRISTI philanthropia, qui neque Thomā incredulum reiicit, imò ne reprehendit quidem acriter, ſed illius infirmitati per omnia ſe accommodat, vt illum lucretur, expectatque aliquantiſper, nimirum octo dies, vt interim à diſcipulis edoceretur, & iiſdem auditis in maius traheretur deſyderium, & magis in fide confirmaretur. Poſt dies igitur octo à reſurrectionis die, hoc eſt die Dominico qui octauus eſt, vtriſque cōnumeratis extremis, rurſus in vnū conuenerunt diſcipuli, Thoma adhuc incredulo præſente: iure igitur (ait Cyrillus) ſanctæ congregationes die octauo in Eccleſiis fiunt. Obſerua hoc loco CHRISTI exēplum, quo docemur quomodo à nobis tractandæ ſint conſcientiæ infirmæ, quibuſcum patienter agendum eſt & aliquantiſper tolerandum, donec aliquando noſtra inſtitutione perfectiores atque firmiores fiant.

Octauarū dies celebratur.

Venit IESVS ianuis clauſis.

En magnā CHRISTI clemētiā, qui pro vna oue errabunda dignatur ad illam venire, quæſitā inuenire, inuentā ſanare, & in caulas reducere. Nihil nō facit vt quod à Patre accepit, nō pereat: magna enim ſua potētia domū (cuius ianuæ clauſæ erāt) intrat, omnibus cōſpicuus apparet, ſalutat, & vulnera oſtendit: vt vnum Thomam ſaluum faciat.

Chriſti vehemens erga nos amor.

Et ſtetit in medio.

Ianuis clauſis venit, & more ſolito STETIT IN MEDIO ſuorum, quibus viſibiliter ſimul atque inuiſibiliter apparuit: inuiſibiliter quidem vt Deus, viſibiliter autem in corpore. Præbuit enim diſcipulis carnem ſuam tangendam, vt firmiter credamus, quia tēplum ſuum verè ſuſcitauit.

Caro Chriſti rediuiui palpanda Thomæ offertur.

Et dixit eis, Pax vobis.

Eadem ſalutandi forma (qua prius congregatos ſalutauit) eſt vſus, vt vel ex ipſa ſalutatione non ſolùm ipſum agnoſcerent, ſed & confirmatiores eſſent ipſorum animi de reſurrectione. PAX VOBIS: Si pacem vultis, credite me reſurrexiſſe. Meæ enim reſurrectionis fructus eſt, pax: Credite igitur verbo meo de reſurrectione.

Deinde dicit Thomæ.

Phariſaica incredulitas inſanabilis.

Salutatis diſcipulis, mox ad Thomam CHRISTVS ſermonem direxit: quẽ vt doceret ſe eſſe eum qui nihil neſcit, & præſentem fuiſſe quum verba incredulitatis fratribus narraret, nõ expectat vt Thomas aliquid tale roget, ſed primo verbo quod deſyderabat, tractandũ offert. Obſerua CHRISTI bonitatẽ, qui quum ſciret Thomæ incredulitatem non ex malitia & fermento Phariſaico, ſed ex imbecillitate humana proficiſci, ipſum ſanare & fidelem reddere dignatus eſt.

Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manũ tuã, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

Chriſtus Thomam in fide ſtabilit.

Reſurrectio creditu difficilis. Miracula propter infirmitatem. Infirmitatis noſtra grauitas. Homo medio indiget vt Deũ videat.

Infirmitati Thomæ CHRISTVS ſe accõmodans, vt eum lucretur, facit illi copiam experiendi quod fratribus dixerat, eiſdémque verbis ad id agendum inuitat: Quando non ſatis eſt tibi, ò Thoma, audiſſe à tam multis & fide dignis, qui teſtantur ſe & vidiſſe & audiſſe me rediuiuum, niſi meæ reſurrectionis tuis ſenſibus omnibus certior fias, niſi figuram clauorum in manibus videris, en vide clauorum & lanceæ veſtigia: & miſeris digitũ tuum in fixuram clauorum, ecce, infer digitum tuum in vulnera clauorum: & inſpice ac experire vera ferri veſtigia: & admóueris manum tuam in latus meum, en contrecta lanceæ vulnus, & manum tuam intromitte: & poſthac noli aliis in rebus eſſe perinde incredulus, ſed ſimplici verbo quanlibet tuis ſenſibus incredibile fuerit, crede: quum expertus ſis hoc ipſum de me rediuiuo, quod tibi prorſus incredibile iudicabas. Obſerua quàm difficile eſt credere reſurrectionem: nec mirum: quia reſurrectio ſecedit à rationis iudicio & capacitate. Rurſus aduerte Dominum ſignis manu duxiſſe Thomam ad fidem, vt intelligamus ſigna propter noſtram infirmitatẽ inſtituta eſſe, quæ adeò magna eſt, imo maior eſt quàm vt permittat nos ſimplici verbo credere, niſi ſignis etiam viſibilibus adiuti fuerimus. Quare veriſsimum eſt quod ſcribit Auguſtinus, Homo ante peccatum videbat, Deum intelligebat, & illi fidebat: at poſt peccatum homo Deum capere non poteſt niſi medio aliquo adiutus.

Reſpondit Thomas & dixit.

Vbi palpauit Thomas latus Saluatoris, & ictum militaris lanceæ curioſius pertractauit, clauorúmque fiſuras diligentius vidit, agnouítque faciem & ſolitam Domini vocem, mox plena conceptáque fide exclamauit,

Dominus meus, & Deus meus.

Thomæ fides & confeſſio de Chriſto.

Dominus. Chriſtus Deus & homo à Thoma dictus.

Chriſtus apertè dictus Deus.

Mirabilis & ſupra rationis captum eſt hæc metamorphoſis. Quis vnquam ſua ratione & quanlibet ardua philoſophia aſſequi potuiſſet, ex tam pertinaci incredulitate, tantam futuram fidem: & ex tam infideli & incredulo, factum eſſe fideliſsimum: qui quò fuerat ad credendum difficilior, ita nemo clarius CHRISTVM Deum & hominem eſſe profeſſus eſt. Tangendo, abundantius tactus eſt: nam tacto Domini corpore, tactus eſt diuinitate, & impleta eſt pax qua Dominus domum ingreſſus, illos ſalutauit. Rurſus impleta eſt iuſsio, qua dixerat, Noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Veræ enim fidei luce diſcuſſis totius infidelitatis tenebris, duas naturas & vnã hypoſtaſim vnius CHRISTI docuit. DOMINI vocabulo humanam deſignat naturam: nam de hominibus dicitur Dominus, vt paulò antè, Domine, ſi tu ſuſtuliſti illum, &c. ſimúlque inſinuat CHRISTVM reſurrexiſſe, (quia ſecundum humanitatem reſurrexit) & ſua virtute oſtendiſſe ſe Dominum ſuper peccatum, mortem, Satanam, & infernum. Dei nomine, diuinam ſubſtantiam profeſſus eſt, & ita vnum & eundem eſſe Dominum & Deum. Hominẽ igitur vidit ac palpauit, & Deum confeſſus eſt. Obſerua: Hic eſt vnus locus in quo palam CHRISTO, Dei vocabulum tribuitur. Sunt certè innumera argumẽta in libris noui Teſtamẽti quibus perſpicuè liquet fidelibus & piis mentibus CHRISTVM Deum pariter atque hominẽ eſſe, tamen infrequens erat per eam ætatem apertè CHRISTVM dici Deum. Et vix illius ætatis aures hoc tam cæleſte myſterium laturæ erant. Rurſus aduerte: Cum articulo Græcis vtrunque

nomen Dominus & Deus legitur, ne quis noſtra,vel angelorum ſimilitudine, ſed ſingulariter ipſum Dominum & ipſum Deum dici exiſtimet. Multi enim,ait Cyrillus,& in cælo & in terra dii & Domini ſunt,vt docet Paulus 2. Corinth.8.Singulariter autem Thomas vt Dei veri Filium,ipſum Dominũ & ipſum Deum appellat : quod & laudauit Dominus, & id docere ſuos eſt adhortatus.Rurſus aduerte:Vehemẽtiſsimam emphaſim confeſsionis Thomæ inſinuat vox illa, MEVS. Qui enim ex animo(quemadmodum Thomas) confitetur Deum ſuum,omnia ſua abnegat, & quæ Dei ſunt,poſsidet : nam is in CHRISTO eſt, quem fide viua induit, & Chriſtus in eo,vt ipſe ſuprà monuit,Qui credit in me,in me manet,& ego in eo. Rurſus meditare, quum vides Thomam ex maximè incredulo factum eſſe tam inſignem profeſsionis Chriſtianæ confeſſorem , & Paulum factum iuratiſsimum CHRISTI & Euangelii defenſorem, qui initio Eccleſiæ ferociſsimus erat perſequutor, proculdubio credenda ſunt hæc Dei mirabilia iudicia in hoc deſcripta eſſe , vt meditantes diſcamus cognoſcere ſingularem & eximiam Dei bonitatem, qui nigra in candida , & malum in bonum vertit.

Cõfiteri Deum ſuum.

Dicit ei IESVS.

Thomæ profeſsionem amplexus eſt,ſed credendi difficultatẽ correxit.Vult enim Dominus vt ſimplici verbo credamus , nec petamus externa ſigna pro certitudine verbi ſiue Euangelii.Atque vt Thomas apertè CHRISTVM Deum & hominẽ eſſe teſtatus eſt,ita & Dominus hoc ſuo reſpõſo ſe Deũ eſſe cõfirmat , & Gẽtium vocationẽ tacitè ſignificat.

Credendũ ſimplici verbo.

Quia vidiſti me Thoma , credidiſti.

Quia ſignis externis certior factus es, ô Thoma, (nimirũ tu me vidiſti,audiſti,& contrectaſti,) meam tibi perſuaſiſti reſurrectionem, & me rediuiuum credis, dicens,Dominus meus & Deus meus. His verbis confirmat CHRISTVS Thomæ profeſsionem . Reſponſabit quiſpiam:Paulus Hebræo.cap.11. ait,Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum,argumentum non apparentium.Non igitur rerum præſentium eſt fides,quod tamẽ hoc loco ſignificatur, QVIA vidiſti me,credidiſti. Reſpõdeo : Thomas aliud vidit,aliud credidit: vidit & tetigit hominẽ, & credidit Deum:tactus enim corporis quod dudũ in cruce mortuum pependerat, teſtabatur verum hominem reſurrexiſſe,& ipſius facies agnita cum occultorum conſcientia ſubminiſtrabat argumẽtum cognoſcendi diuinam in ipſo virtutem.

Fides nõ eſt rerum præſentiũ.
Thomas aliud vidit & credidit.
Diuinitas Chriſti à Thoma quomodo cognita.

Beati qui non viderunt & crediderunt.

Suauiſsimam hæc verba piis omnibus(qui CHRISTVM præſentem in carne non viderunt)conſolationem afferunt,quum audiunt beatos fore , qui ſimplici verbo crediderint,neglecto interim rationis conſilio,contempto ſenſuum applauſu,poſthabita etiã præſentia CHRISTI in carne,& miraculis ſepoſitis. Hanc credendi occaſionem & beatitatem nobis præſtitit Thomas,qui prætulit fidem ex ſignis paratam,fidei ex ſimplici verbo habitæ. Quaſi diceret CHRISTVS, Credis quia vidiſti Thoma.Beati erũt qui quũ non viderint,credituri ſunt: & quod non credideris niſi periculo ſenſuum facto, aliis credendi occaſio erit.Credent enim Gẽtes meam reſurrectionem,quam tamen oculis non viderunt.Quanto igitur minus viderunt & crediderunt,tanto beatiores erunt. Firmiter igitur fide teneamus quod tactu experiri non datur, quibus (tametſi viſu & ſenſibus non experti fuerimus)tandem glorioſius videre dabitur,quàm Thomas & ſodalitium illud Apoſtolicum tunc vnquam viderint . Huc pertinet quod ſcribitur 1. Ioan. cap. 1, Quod vidimus & audiuimus,annuntiamus vobis,vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum.Quaſi dicat Ioannes, Nolite animos deſpõdere quaſi vos infeliciores nobis arbitremini,quòd Dominum perinde atque nos,non videritis: modò credideritis, ſocietatem nobiſcum habebitis. Viſus non hanc nobis peperit felicitatem ,(multi enim viderunt Dominum, qui retrò abierunt) ſed fides in eum:quæ quũ vna ſit & nobis cõmunis,e undẽ conſequemur fructũ.

Beati qui ſimplici verbo credunt.

Multa quidem & alia ſigna fecit IESVS in conſpectu diſcipulorum ſuorum quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.

Tametſi hæc in genere de ſignis & miraculis quæ IESVS per totam vitam ſuam fecit,intelligi poſsint , tamen Chryſoſtomo & eius abbreuiatori videtur hoc loco Ioannes dicere de ſignis poſt reſurrectionem:ideò addidit , IN conſpectu diſcipulorum , quibuſcum ſolis poſt reſurrectionem eſt verſatus . Viſum eſt Ioanni pauca hæc ſcripſiſſe ſigna, quòd illa putauerit fuiſſe ſatis auditoribus ad excitandam confirmandámque fidem de reſurrectione. Vſus enim ſignorum ſeu miraculorum , eſt ad fidem prouocare,& illam con-

Miraculorũ vſus.

Sacramẽtorum vſus.

firmare. Sacramentorum verò eſt, promiſſa CHRISTI bona diſtribuere. Ad hæc, viſus eſt Ioannes conſideraſſe, quòd qui his non crediderit, neque pluribus credet: qui verò hæc acceperit, non indigeret pluribus ad aſſequendam & confirmandam fidem.

Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis.

Scopus Euãgelii Ioannis. Verbi ſcripti vſus.

Sui Euangelii intentionem ſiue finalem vſum aperit. Hæc, inquit, à me edita ſunt, vt habeatis fidem viuam, vt verbo credatis. Eundem finalem vſum de verbo ſcripto Apoſtolus Roma. cap. 15. habet, Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

Quia IESVS CHRISTVS eſt Filius Dei.

Fides noſtra qualis eſſe debet. Quid à nobis credendum.

His verbis Ioannes declarat quid credendũ ſit, & qualis noſtra fides eſſe debeat. Credendum eſt quòd IESVS Nazarænus de quo hoc Euãgelium ſcriptum eſt, eſt CHRISTVS, id eſt Meſsias in lege & Prophetis promiſſus, Filius Dei non adoptiuus, ſed naturalis. Hæc qui credit, vtramque in Chriſto fatetur naturã, diuinam ſcilicet & humanam. Myſterium item redemptionis & ſalutis humanæ per ipſum. Credit CHRISTVM ſaluatorem noſtrum, interpellatorem pro nobis, gubernatorem noſtrum, & æqualem Deum cum Patre Deo.

Et vt credentes, vitam habeatis in nomine eius.

Ieſu nomen. Vita æterna fidei viuæ res cognata. Credere quid eſt. Euangelio quid nobis nũtiatur. Doctrina ſalutaris.

Nomen IESV eſt, Filius Dei, redemptio, ſalus æterna, vita, ſanctificatio & iuſtitia. Non ſatis fuerit credere IESVM eſſe Meſsiam & Filium Dei: hoc enim credunt impii & dæmones: ſed credendum eſt illum eſſe Filium Dei, iuſtitiam & ſanctificationẽ, ac nos per illum ſolum, ſiue per nomen eius, hoc eſt per eius virtutem habituros vitam æternam, quæ eſt viuæ fidei res cognata ſiue effectus. Quare ſiquis rogauerit, quid eſt CREDERE? Eſt certò ſtatuere IESVM eſſe CHRISTVM Filium Dei, & per illum habere vitam æternam. In primis Euangelio nobis nuntiatur IESVS eſſe Meſsias ille à Prophetis promiſſus de ſemine Dauid, propitiator, iuſtificator, peccatorum remiſſor, ſaluator, & vita æterna. Hæc ſalutaris doctrina prædicatur confirmata miraculis & ſignis. Quid igitur ſupereſt nobis niſi ex animo tam ſynceram excipiamus prædicationem, hoc eſt credamus, & per NOMEN, id eſt virtutem eius, vitam aſſequamur æternam: hoc eſt contradentes nos totos ei qui iuſtificatio, ſalus, redemptio, & iuſtitia eſt, eius mẽbra per hanc fidẽ viuã efficiamur, & participes omnium bonorũ ipſius facti, æternùm cũ ipſo beati viuamus.

CAPVT VICESIMVM PRIMVM.

Piſcantibus Petro & aliis apparet Chriſtus.

Poſtea) poſt hæc. Ad mare) iuxta lacum. Qui dicitur) qui cognominatur gemellus.

POSTEA manifeſtauit IESVS ſe iterum ad mare Tiberiadis: manifeſtauit autem ſic. Erãt autẽ ſimul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanaël qui erat à Cana Galilææ, & Filii Zebedæi: & alii ex diſcipulis eius duo. Dicit eis Simõ Petrus, Vado piſcari: Dicũt ei, Venimus & nos tecum: & exierũt & aſcenderunt in nauem, & illa nocte nihil prendiderunt. Manè autem iam facto ſtetit IESVS in littore, non tamen cognouerunt diſcipuli quia IESVS eſt. Dicit ergo eis IESVS: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei, Non. Dicit eis: Mittite in dexteram nauigii rete, & inuenietis. Miſerunt ergo: & iam non valebant illud trahere præ multitudine piſciũ. Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat IESVS, Petro, Dominus eſt. Simon Petrus quum audiſſet quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe, erat enim nudus, & miſit ſe in mare.

Nunquid) nũquid habetis quod comedi poſſit, vel num quid obſonii habetis?

Piſcium multitudo. Petrus in aquã ſe demittit.

mare. Alii autem diſcipuli nauigio venerunt. Non enim longè erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis trahentes rete piſcium. Vt ergo deſcenderunt in terram, viderunt prunas poſitas & piſcem ſuperpoſitum, & panem. Dicit eis IESVS, Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc. Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piſcibus, centum quinquaginta tribus: & quum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete. Dicit eis IESVS, Venite & prandete. Et nemo audebat diſcumbentium interrogare, Tu quis es? ſcientes quia Dominus eſt. Et venit IESVS, & accepit panem, & dabat eis, & piſcem ſimiliter. Hoc iã tertiò manifeſtatus eſt IESVS diſcipulis ſuis, quum ſurrexiſſet à mortuis. Quum ergo prandiſſent: dixit Simoni Petro IESVS, Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei, Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei, Paſce oues meas. Dicit ei iterum, Simon Ioannis, diligis me? At ille, Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei iterum, Paſce agnos meos. Dicit ei tertiò, Simon Ioannis, amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò Amas me: & dicit ei, Domine, tu omnia noſti: tu ſcis quia amo te. Dicit ei, Paſce oues meas. Amen amen dico tibi, quum eſſes iunior, cingebas te & ambulabas vbi volebas: quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit ſignificãs qua morte clarificaturus eſſet Deum. Et quũ hæc dixiſſet, dicit ei, Sequere me. Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat IESVS ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit, Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo quum vidiſſet Petrus, dixit IESV, Domine, hic autem, quid? Dicit ei IESVS, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me ſequere. Exiit ergo ſermo inter fratres, quòd diſcipulus ille nõ moritur: & non dixit ei IESVS, Nõ moritur: ſed, Sic eum volo manere donec veniã, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hoc: & ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundũ capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.

Tanti) tot.

Hociam) hac iam tertia vice. Quũ ſurrexiſſet) reſurrexiſſet.

Amor in Chriſtum paſtori Euãgelico neceſſarius.

Petri mors prædicitur. 2. Pet. 1. c.

Clarificaturus) glorificaturus, profitendo ſcilicet Deum eſſe veracẽ, qui miſiſſet Chriſtum promiſſum à ſe per Prophetas, & Ieſum eſſe illum Chriſtum promiſſum. Sequere) imperatiuus pro futuro ſequêris, more Hebræorum. Ioannes. Supra. 13. e. Supra. 20. g.

Sic) Vet. Si quaſi dicat, etiam ſi vellẽ eum ſeruare ſuperſtitẽ vſque ad reditũ meum, quid tua refert: aut ſi nolo eum interfici eo ſupplicii genere quo afficieris, quid ad te? Nec ipſum &c) Nec ipſe opinor mundus caperet eos, qui ſcriberentur, libros.

Poſtea manifeſtauit IESVS ſe iterum ad mare Tiberiadis.

CAP. XXI.

CIRCA finem præcedentis capitis Euangeliſta librum ſuum clauſit epilogo, in quo præcipuam conſcripti ſui Euangelii cauſam repetiit. Nunc verò ex charitatis feruore ſubiungit adhuc vnam manifeſtationem in ſignum certum quòd CHRISTVS à mortuis reſurrexit. Deinde quia CHRISTVS non erat amplius cum diſcipulis in hac vita præſentialiter, addit Ioannes vltimum vale à Chriſto relictum, quo commendatur officium ad quod vocati erant: nimirum vt paſcerent oues Chriſti optimo illo Euangelii pabulo ad vitã æternam. Poſt octo dies à reſurrectione ne qua ſuſpicio animis diſcipu-

Vale vltimum Chriſti.

lorum inſideret, quòd præſtigium aut ſpectrum fuiſſet, quod die reſurrectionis & octauo die à reſurrectione viderant, tertiò iam Dominus liberè diſcipulis iuxta lacum, qui dicitur Tiberiadis, ſuis diſcipulis ſe conſpiciendum exhibuit. Non enim perpetuò & familiariter verſabatur cum illis, quemadmodum ante mortem ſolebat, nec omnibus, ſed ſuis tantùm quum volebat conſpicuus erat. Verbo MANIFESTAVIT, inſinuat quòd non niſi ea diſpenſatione & permiſsione videbatur, propterea quòd incorruptibile corpus erat & immortale. Loci meminit Euangeliſta, ad mare Tiberiadis, vt certitudinem promiſsionis ab angelo factæ (Matth. cap. 28, Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis,) oſtendat: deinde vt ſignificet diſcipulos magna ex parte timorē ex morte CHRISTI conceptum excuſsiſſe, qui iam liberè huc atque illuc diuerterent. Hic lacus Tiberiadis erat in Galilæa, de quo diximus ſuprà, cap. 6.

Corpus glorioſum ex diſpenſatione videtur.

Tiberiadis lacus.

Manifeſtauit autem ſic.

In hunc modum CHRISTVS ad littus laci Tiberiadis ſe conſpiciendum exhibuit.

Erant autem ſimul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanaël qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis eius duo.

Quo tutiores à Phariſæis eſſent diſcipuli, abierunt in Galilæam. Congregati erant aliquammulti, nimirum Simon Petrus, & Thomas (qui præ aliis cōfirmatione magis opus habuerát) præterea Nathanaël, cui patria Cana Galilææ, vbi IESVS verterat aquam in vinum. Huius fidem & confeſsionem primo capite ſuprà abūdè docuimus. Ad hæc duo filii Zebedæi, Ioannes & Iacobus maior, cúmque his alii duo diſcipuli CHRISTI, quorum nomina tacuit Euangeliographus. Hi ſeptem artis erant piſcatoriæ.

Dicit eis, Simon Petrus, Vado piſcari.

Petrus ante pētecoſten piſcatione vixit.

Bono ſanè ſpiritu Petrus ſe ire piſcatum dicit: nam videns ſe præſidio Domini deſtitutum, per quem nutriri cōſueuerat, ex amicorum vltronea benignitate, redit ad priſtinam artem, vt ſibi manibus victum pararet, ne quenquam grauaret, aut otioſus cuiuſquam liberalitate nutriretur. Nondum Spiritu donatus erat vt prædicaret: quare nec æquum erat vt ex Euangelio viueret, qui Euangelio non ſeruiret. Rediens ad piſcaturam, non reſpicit ab aratro ſemel accepto, ſed obſequitur volūtati diuinæ ne in otio viuat, & quempiam grauet. Epheſ. cap. 4, Qui furabatur, non amplius furetur, magis autem laboret manibus, operando quod bonum eſt, vt poſsit impartiri ei qui opus habuerit. Nondū Petrus & alii laborabant in miniſterio Euangelii, proinde redibant ad capturam piſcium. Hic locus perſpicuè docet Eccleſiaſten poſſe arte ſua victum neceſſarium quæritare, ſeruata ſuæ functionis integritate, ſi aliunde non habeat. Deinde docemur licere pro temporis ratione vti opibus, artificiis, & id genus donis, non vt illis animum apponamus, ſed vt otium fugientes, voluntati diuinæ obſequamur.

Eccleſiaſtes poteſt manibus victū quæritare.

Dicunt ei, Venimus & nos tecum.

Quia eiuſdem artis erant cum Petro, & labor res honeſta eſt, ſequuntur, veluti ab anteſignano piſcatore inuitati.

Et exierunt, & aſcenderunt in nauem.

Sub noctem exierunt domum, quoniam luce nondum ſatis tutum erat in publicū prodire, ſimúlque nauim conſcenderunt. Obſerua media qualia qualia fuerint, non eſſe contemnenda, quibus opus habemus ad noſtros labores.

Et illa nocte nihil prendiderunt.

Labor eſt in præcepto.

Dominus præcepit laborem, nō vt authorem benedictionis, ſed vt inſtrumentum quo Dominus benedictionem ſuam nobis abundè largitur, ſi modò ea animo in Deum laboramus. Solus Deus eſt qui incrementum rerum dat, ait Paulus. Quare tantiſper labor noſter eſt irritus, dum ſine Chriſto laboramus, & in labore Dominum non videmus. Videmus autem CHRISTVM per fidem, & loquentem ac conſolantem nos laborantes. Audi Deum per verbum, hoc eſt CHRISTVM, per quem vnicum vt adeundus, ita audiendus eſt Pater. Quid dicit verbum? Pater veſtit te, Pater nutrit te. Itaque ſi ex hoc verbo credito cœperis laborare, verè Deum in labore tuo perſpicies, qui tui laboris fructum dabit copioſiſsimum, effundens in laborem tuum omnem ſuam benedictionem. Colligamus ex his. inanes ſunt & vani labores noſtri ad victū, niſi acceſſerit Dei benedictio. Geneſ. cap. 3,

Labori noſtro quando adeſt Deus.

Terra

Terra erit maledicta in opere tuo,ſpinas & tribulos germinabit tibi,&c. Qvare vt non ferat nobis terra ſpinas & tribulos,ſed det & producat victũ, operæpretium eſt accedat Dei benedictio,ſine qua neque fructus neque victus continget. Non abſimili modo inanis erit Euangeliſtæ opera,niſi CHRISTVS hominis conatum bene fortunet. *Benedictio.*

Mane autem iam facto ſtetit IESVS in littore: non tamen cognouerunt diſcipuli quia IESVS eſt.

Quum iam diluxiſſet, CHRISTVS in littore ſtetit, proſpectans diſcipulos laborantes,à quibus non eſt agnitus,partim ob longiorem intercapedinem,partim ob diluculum ſiue lucem adhuc ancipitem,partim quia ſtatim noluit agnoſci.

Dicit ergo eis IESVS, Pueri,nunquid pulmentarium habetis?

Non agnouerunt quia IESVS eſt. Cur ita? Quia nos natura CHRISTVM nõ nouimus: ſed opus eſt antequam illum agnoſcamus, præueniat nos ipſe ſua gratia, & nobis prior loquatur.1.Ioan.4,In hoc eſt charitas,nõ quaſi nos dilexerimus Deum:ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Pro ſua ergo ſingulari erga nos bonitate prior ſuos blandè compellauit,vt multo labore eodémque inani fatigatos conſolaretur: ipſi enim cum multo ſudore vanæ piſcationi totam noctẽ produxerãt. Pueros itaque ſiue filiolos vocat,illóſque è littore alloquutus,ait,NVM quid obſonii habetis? Quæſtio eſt de victu,qua CHRISTVS prius aperit diſcipulis ſuis penuriam, antequam iuuet eos cibo, vt diſcipuli gratiá cognoſcant, & diſcant admirari potentiam eius, qui poteſt dare victum, vbi non eſt victus. Pro more habet Dominus ducere ad neceſsitatis cognitionem, antequam benedictionem afferat. Obſerua: Quum dicitur, Nunquid,&c. inſinuatur confeſsio penuriæ ſeu neceſsitatis. Rurſus aduerte: PVLMENTARIVM, Græcis dicitur προσφάγιον, quod inter cibos ſumitur in ſimilitudinem pultis factum, hoc eſt quod pulmenti vicem præbet,ſiue quod pani additur,Gallicè,Toute ſorte de pitance,viande ou potage. *Deus prior nos dilexit.* *Pulmẽtarium.*

Reſponderunt ei,Non.

Neque de facie (quòd adhuc eſſet lux anceps) neque voce Dominum agnoſcentes, ſuſpicantur quendam eſſe mercatorem qui ad littus veniſſet mercaturus piſces,quos prendidiſſent. Roganti itaque reſponderunt ſe nihil habere quod vẽderetur, quũ nihil cepiſſent.

Dicit eis.

Quum omnia deſperata eſſent, CHRISTVS benedicere & adiuuare cœpit:atque vt paulatim declararet quis eſſet,ait,

Mittite in dexteram nauigii rete, & inuenietis.

Suo verbo diſcipulis addit animos, iubens iacere rete in dexterum nauigii latus:& ne operas differant,promittit victum,dicens, ET INVENIETIS. quaſi dicat: Quod hactenus nihil potuiſtis,modò inuenietis.

Miſerunt ergo: & iam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

Paruẽrunt iubenti,& ex fide in verbum, miſerunt Apoſtoli rete in dexteram nauigii partem. Mox tanta multitudo piſcium capta eſt,vt rete vix potuerint ad ſcapham protrahere. Hæc nobis adumbrabãt multitudinem hominum, quæ Apoſtolorum prædicatione ex mundo vniuerſo adiungenda erat Eccleſiæ. Rurſus hoc facto docemur,vt certi ſiamus benedictionẽ Domini fortunare quiequid ex fide in verbum,agimus. Non abſimile eſt quod ſcribitur Lucæ cap.5, Reſpõdens Petrus ait,Præceptor,per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et quum hoc feciſſent,concluſerunt piſciũ multitudinẽ copioſam,rumpebatur autem rete eorum. Obſerua. Chriſtus non parcè & ieiunè,ſed copioſè dat victum laborantibus ex fide. Ergo & nos ex præcepto CHRISTI laborantes ſub fide ac ſpe certa accipiendi victum,non deficiet victus copioſus. Rurſus aduerte: multitudo piſcium commendat nobis diuitias & liberalitatem CHRISTI. Item, cauſa tam copioſi victus,eſt benedictio Domini. *Benedictione Domini cuncta fiunt proſpera.* *Chriſti liberalitas.*

Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat IESVS, Petro.

Hac periphraſi Ioãnes ſeipſum appellat: & modeſtiæ gratia,ne videatur priuatam gloriam quærere,tacet nomen ſuum: qui dum rem nouam attendit, nimirum quòd per totam noctem laborantes nihil cepiſſent, poſtea ingentem piſcium multitudinem ad nauim

ſed ſe in lacum miſit, vt Petrus, & ad Dominum venerunt: ita in Chriſtianiſmo alius hac vocatione, alius alio donatus munere, alius egregiis donis ditatus, alius vili artificio iuxta mundi opinionem, ſed grato coram Deo, donatus ductore vno & eodem Spiritu, (qui operatur omnia in omnibus) nauigat & appellit ad CHRISTVM ſalutis portum. Nõ parum refert qua fide ad CHRISTVM accedas. Nam ſi vocatione ſiue miniſterio vili quidem & contempto iuxta mundi opinionem, fungaris: feruentiore autem fide vocationem tuam ſiue miniſterium tuum exercueris, nihil minus Petro, qui miraculo aliàs ſuper mare ad CHRISTVM peruenit, aut alio maioribus donis illuſtri, cuius fides non eſt tua maior, ad CHRISTVM peruenies. Montes enim transferre, pedibus ſuper mare ambulare, dæmones eiicere, & huiuſmodi, nihil eſt, authore Paulo, (1. Corinth. 13.) niſi adſit viua fides ſiue charitas: Si linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habuero, nihil ſum, &c. Acceſſus igitur ad Deum, eſt fides viua ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Ad Hebr. cap. 11, Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt: & inquirentibus ſe remunerator ſit.

Chriſtus ſalutis portus.

(Non enim longè erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis,) trahentes rete piſcium.

Argumento à poſsibili rationem adducit cur Petrus ſe in lacum miſerit, & alii nauigio venerint trahentes rete. Non longè aberant à littore, ſed cubitis plus minus ducentis, nolẽtes victum benedictione Domini habitum relinquere, trahebant rete piſcibus onuſtum. Aduerte: Hæc oratio, NON longè erat à terra, ſed quaſi cubitis ducẽtis, claudenda eſt parẽtheſi. Aduerte: hic CVBITVS, ſiue hoc Cubitũ, eſt curuatura brachii vbi lacerto iũgitur: & accipitur pro menſura cõſtante ex ſex palmis, digitiſque quatuordecim, vt author eſt Vitruuius lib. 3. Seſquipes, hoc eſt pes vnus cũ dimidio, facit cubitũ. Pes eſt ſexta pars altitudinis in corpore noſtro: Cubitus quarta. Eſt præterea cubitus regius, qui maior eſt communi cubito tribus digitis, authore Herodoto lib. 1. Eſt & Cubitus geometricus qui tantũ valet quantum ſex noſtra cubita, vt Origenes & Auguſtinus tradiderunt.

Cubitus.

Seſquipes.

Pes.

Vt ergo deſcenderunt in terram, viderunt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitum, & panem.

Cognouerant Dominum quòd immenſam piſcium copiam ſentientes, viderunt rete non eſſe ſciſſum. Vbi autem in terram deſcenderunt, rurſus ſubminiſtratum eſt illis argumentum cognoſcendi Dominum adeſſe: nimirum viderunt in littore prunas viuas & piſcem impoſitum, præterea panem. Hæc non ex ſubiecta materia fecerat Dominus, quemadmodum ante crucem fecit propter quandam diſpenſationem, quando ſatiauit multa hominum millia: ſed de nouo creauit, & miniſterio angelorum hoc prandium ſuis retia trahentibus, & iuxta verbum eius laborantibus apparuit, vt doceret tritam ac vulgo iactatam ſententiam, Diu expectaueris, donec aſſa columba in os tuum aduolet, veriſſimam eſſe, ſi illã ad impii laborem & otioſi torporem applicueris: ſed locum non habere, ſi ad piorum laborem reſpexeris, vt hic locus manifeſtat. Nam vbi deſcenderunt in terram diſcipuli, & à pio labore venerunt, mox inuenerunt non ſolùm piſcem aſſum, ſed etiam panẽ. Nec ſemel hoc beneficium piis contigit: nam Iſraëlitis vocationem ſuam ſequentibus in deſerto complutum è cælo eſt manna, ventus coturnices adduxit, & petra aquam miniſtrauit. Heliam vocationem Domini ſequentem, coruus, auis alioqui rapax, pauit. Abacuc Danielem in medio leonum conſtitutum, & longa laborantem inedia, miniſterio angelico è Iudæa in Babylonem delatus pauit: Danielis cap. 14. Piis igitur ex fide laborantibus, & vocationẽ ſuã ſyncerè & fideli animo ſequẽtibus, non eſt defuturus Dominus. Fidelis eſt qui promiſit ſe omnibus piis adfuturum. Pſal. 144, Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Quam promiſsionem veriſsimam eſſe multis probauit & obſignauit miraculis: ſunt enim Miracula, obſignationes promiſsionum Dei. Obſerua: illis diuinitatis miraculis & officiis CHRISTVS ſe Deum eſſe teſtabatur. Illorum enim officiorum & miraculorum vſus erat, vt diſcipuli agnoſcerent Dominum verè reſurrexiſſe à mortuis.

Prandium miraculoſè apoſtolis apparatum.

Victus in fide laborãtibus nõ deeſt.

Iſraelitæ paſti.

Petra aquã dedit.

Helias à coruo paſtus.

Daniel inter leones paſtus.

Miracula ſunt promiſsionum Dei obſignationes.

Dicit eis IESVS, Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc.

Tametſi miraculo apparatum eſſet prandium, ea præſertim cauſa, vt manifeſtaretur reſurrectio, tamen iuſsit IESVS vt afferrent & ipſi de ſuis piſcibus quos modo cepiſſent, vt doceat præſentia victus media & occaſiones quando adſunt, non eſſe contemnenda: vbi

autem deſunt,tamen potens eſt ſine occaſione victus,dare illis victũ:vt hoc & aliis frequenter,ſicut pauló antè docuimus,manifeſtauit miraculis. Rogabit quiſpiam: Cur Dominus non ait,Afferte de piſcibus quos ego prendere vos feci?Reſpondeo:ea eſt bonitas Spiritus vt in Scriptura(cuius ipſe author eſt)adſcribat nobis opera,quæ tamen in nobis & per nos Deus operatur,non vt hinc nobis placeamus, ſed vt ipſum glorificemus, & in vocatione noſtra & officio humiliter cum timore & tremore contineamur.

Opera etiã Dei in nobis quomodo noſtra dicuntur.

Aſcendit Simon Petrus,& traxit rete in terram plenum magnis piſcibus, centumquinquagintatribus.

Vt audiit Petrus CHRISTVM iubere de piſcibus piſcatis afferri, mox in nauim reuerſus eſt,& cœpit pertrahere in terram rete plenum magnis piſcibus,numero centũ quinquaginta tribus. Hæc numeri circunſtantia commendat liberalitatem & benedictionem CHRISTI à victu copioſo.Labor Petri in trahẽdo,docet laborem Apoſtolorum nõ fuiſſe vanum:attulerunt enim piſcationis authori,hoc eſt ei qui iuſsit mitti rete in dexterá nauigii,piſces numero centum quinquaginta tres. Centenarius autem numerus (vt Cyrillo videtur) Gentium multitudinem ſignificat : is enim numerus pleniſsimus eſt,qui decem decadibus conſtat. Quare & Dominus(Matth.cap.18.)dicens ſe habere centum oues,inſinuabat plenitudinem rationalium creaturarum hoc numero ſignificari. Rurſus fertiliſsimum agrum producturum centum affirmabat , plenitudinem fertilitatis probatæ animæ ſuboſtendens.Idem opinatur quinquagenarium numerum ſignificare Iudæos,qui crediderunt crediturique ſunt.Subduplus enim eſt hic numerus ad centenarium,& longè abeſt à plenitudine.Ternarius numerus Trinitatem adumbrat.Cõiunctim numerus ſcriptus eſt, quia coniunctim intelligitur,ſúntque vnum omnes pii & credentes in Deo per CHRISTVM: cuius iuſſu & virtute ad perfectionem & plenitudinem trahuntur.

Labor fructuoſus.

Centenarius numerus.

Quinquagenarius.

Ternarius.

Et quum tanti eſſent,non eſt ſciſſum rete.

Exaggeratio potentiæ CHRISTI, & acceſsio miraculi eſt,quód quum eſſet copioſa piſcium multitudo,eorúmque ingẽtium tam onuſto & graui põdere nõ eſt ſciſſum rete.

Dicit eis IESVS; Venite & prandete.

Vt IESVS aperiret diſcipulis ſe verum eſſe hominem,non phãtaſma,qui iam ſe ſuorum ſenſibus tangendum exhibuerat,cibum etiam cum illis capere voluit,vnde ſuos ad apparatum prandium inuitauit.Hoc facto nobis adumbratur,quod poſt multos pro Euangelio labores,quibus vocati vehementer ſudabunt , tandem cum Domino recumbent æternùm in gloria victuri.

Et nemo audebat diſcumbentium interrogare,Tu quis es? ſcientes quia Dominus eſt.

Quum iam auguſtiore ſpecie tuerentur Dominum,& ex re ipſum eſſe ſcirent,cum ſilentio ac timore reuerenter admirabantur,certo ſtatuẽtes apud ſe quód adeſſet Dominus: propterea nihil de præſentia Domini dubitantes,non interrogant. Obſerua hoc loco ſignum grati animi,quum fide videas diſcipulos copia bonorum CHRISTI, neque turgere,neque inflatos eſſe,ſed ſuo Domino congratulabundos.

Gratitudo.

Et venit IESVS,& accepit panem,& dabat eis,& piſcem ſimiliter.

Diſcubuit IESVS cum diſcipulis,quibus ſuo more diſtribuit panem ſuis manibus fractum,ſimiliter & piſcem. Lucas refert ipſum cum diſcipulis comediſſe : quod verum eſſe credo. Atque licet omne quod comeditur in ſeceſſum vadat & alteretur, illud tamen in CHRISTO rediuiuo locum non habebat : qui quomodo comederit, non eſt noſtrũ dicere: virtute tamen diuina & inuiſibili conſumebantur edulia,ad confirmationem reſurrectionis tantum aſſumpta. Hac ciborũ diſtributione docebat ſuos CHRISTVS quos paſtores Eccleſiæ delegerat,vt gregẽ Dominicũ nõ alia quàm ab ipſo tradita doctrina paſcerẽt.

Edulia à Chriſto rediuiuo ſumpta quomodo abſumpta.

Hoc iam tertiò manifeſtatus eſt IESVS diſcipulis ſuis, quum ſurrexiſſet à mortuis.

Non bis ſignificare vult Ioannes CHRISTVM hactenus ſolùm ter apparuiſſe, qui certè frequẽtius apparuit: ſed quód hic erat tertius dies quo ſe IESVS per interualla præſente Ioanne ſuis conſpiciendum exhibuit. Non enim aſsiduè cum illis verſabatur.

Additur

Additur QVVM SVRREXISSET, &c. Quaſi dicat, in hoc iã tertiò manifeſtatus eſt, vt eum reſurrexiſſe certò crederent diſcipuli eius.

Quum ergo prandiſſent.

Peracto prandio cœpit IESVS expendere vltimum vale, quod hinc abiturus ſuis reliquit diſcipulis: illud erat, commendatio officii commiſsi. Interrogat quidem non vt diſcat, ſed vt doceat, & manifeſtet aliorum fidem: quemadmodum inquirit Matth. cap. 16, Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? & vt explicaret quod facto ſignificabat, quũ panem accumbentibus diſtribuebat. Huius inquiſitionis CHRISTI de dilectione Petri ſumma eſt: Non ſunt ad prædicationis officium admittendi, qui prius manifeſta confeſſione ſuum amorem erga CHRISTVM & Euangelium non fuerint teſtati. Quî enim fieri poteſt verbum ſyncerè prædicent, quando in animis hoſtes verbi ſunt? Quare in eligendis verbi prædicatoribus, ante omnia curandum eſt, vt cum doctrina pura, tum ſyncerus erga CHRISTVM animus cognoſcantur. Valde igitur periculoſum eſt paſsim ſinere quoſdam hoc fungi munere, qui ne abecedario quidem nomine digni ſunt: vix à limine Sacras ſalutarunt literas, & inuerecundi audent ſuggeſtum conſcendere. *Christus vltimum vale dicẽs ſuorum fidẽ cõfirmat.* *Eccleſiaſtæ partes. Prædicatorũ cõfeſſio.*

Dixit Simoni Petro, IESVS.

Potiſsimum & ante reliquos CHRISTVS Petrum alloquitur, non ſolùm ſemel & iterum, ſed & tertiò, vt memoriam abnegationis aboleret: & terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur. Atque vt ſignificaret illum habiturum principem locum in miniſterio Euangelico. Os erat Apoſtolorũ & princeps ait Chryſoſtomus. Propterea & Paulus eum præter alios viſurus, Hieroſolymam aſcendit. *Chriſtus cur tertiò Petrũ rogat.* *Apoſtolorum os Petrus.*

Simon Ioannis, diligis me plus his?

CHRISTVS vnum interrogat, volens vnius voce, ſummæ erga ſe charitatis profeſſionem edi, vt per vnum cæteri cognoſcerent quales ad paſtoritium regimẽ accedere debeant. Quo igitur indiuulſius tenaciúſque animis eorum (qui gregi Dominico præficiendi ſunt) præcipua erga IESVM (qui pro grege commiſſo mortem oppetiit) adhæreat charitas, facta eſt hæc inquiſitio dilectionis. Acceptionẽ enim miniſtrorum præcedere debet inquiſitio dilectionis erga CHRISTVM ſeu verbũ. SIMON Ioannis, diligis me plus quàm hi me diligunt? Quæſtio eſt de ardentiore & maiore erga Dominum charitate. Nã quũ maiorem Dei clementiã Petrus in ſe fuiſſet expertus, iure optimo maiori amore affici debebat, & cui multa remittũtur, multum diligit. Tametſi enim capto Domino omnes diſcipuli magna perculſi formidine fugerint, maius tamen fuerat Petri crimen, qui breuiſsimo in tẽpore CHRISTVM negauit. Quare iure à Petro maior repetitur dilectio. Græcis legitur σίμων ἰωνᾶ, id eſt Simon Iona, quanquã in nonnullis legatur ἰωάννα, id eſt Ioannis, quemadmodũ in Luca. Vnde apparet Bar-Iona, quod apud alios inuenitur, per contractionem fuiſſe ſcriptum pro Bar-Iohanna: nam ea ætate vulgò Chaldaica lingua vtebantur. *Dilectionis erga Chriſtum inquiſitio facienda eccleſiaſtæ.*

Dicit ei.

Petrus in ſchola Chriſtianæ philoſophiæ aliquot annos iam verſatus, & ſolito circunſpectior factus, de ſua vnius conſcientia reſpondet, interim tacens quantum cæteri amarẽt Dominum, quòd illorum animos exploratos non haberet. *Petri de ſui erga Chriſtum amore confeſſio.*

Etiam Domine, Tu ſcis quia amo te.

Exemplum modeſtiæ in Petro legimus, qui non arroganter de ſe ſentit, conſcius ſibi ſuæ infirmitatis, animum enim ſuum (cuius Dominum etiam teſtem audet facere) detegit: quantus eſſet aliorum amor, tacet: ne temerarius videatur. Non enim Petri erat, ſcire, pluſne an minus quàm illi, diligeret Dominum. Domine, (inquit) quanto te alii proſequuntur amore neſcio, quantum ad me attinet, certus ſum quòd te amo. Hoc non ignoras, qui etiam mentium humanarum ſecreta noſti. Obſerua Petrũ humilius reſpondiſſe hoc loco quàm ante Domini ſupplicium, qui ſe illic aliis prætulerat, certe arrogantius dicens (Matth. cap. 26,) Et ſi omnes alii ſcandalizati fuerint in te, ego te non negabo. Nunc poſt eius lapſum & pœnitẽtiam, agnoſcamus eius humilitatem, & quantum in diſciplina Chriſtiana feliciter promouerit. Tametſi maiorẽ præ aliis oſtenderit dilectionẽ, quãdo aliis nauigio aduenientibus, ipſe impatiẽtia deſyderii in mare ſe miſerit, vt citius ad Dominũ veniret, id tamẽ non eſt auſus aſſeuerare, quòd iã didiciſſet ſolius CHRISTI eſſe, ſcire an verè amemus. Rurſus aduerte: Quãquã apud Latinos Amo vehemẽtius ſit quàm Diligo: interpres tamẽ *Amo & Diligo.*

his vſus eſt verbis citra diſcrimẽ(vt indicauit Auguſtinus li.de Ciuitate Dei,14.) nequis arbitratus ſubeſſe myſterium in hac varietate fruſtrà philoſophetur. Rurſus aduerte: Vſus

Confeſsionis Petri vſus.

confeſsionis in Petro de ſua dilectione eſt, quòd declararet animum ſuum erga CHRISTVM committentem ei curam paſtoralem. Huic paſtoricio magiſtratui neque quiſquam ſe immiſceat niſi vnctus ſit, vt Aaron, neque hoc ſe propria virtute dignum putauerit, quum ſi exiſtimauerit ſe aliquid eſſe, nihil ſit. Si quis enim vnquam dignus fuerit, ſane Ioannes Baptiſta fuit, quo inter natos mulierum non ſurrexit maior: nihilominus tamen (ſuprà, cap.1.) negat tanto officio ſe dignum vt vel corrigiam calcei CHRISTI ſoluat, hoc eſt vt Chriſti verbum tractet ac prædicet.

Corrigiã Chriſti ſoluere, quid.

Dicit ei, Paſce oues meas.

Amoris veri in Deum argumẽtum.

Si me amas (inquit CHRISTVS) vt profiteris, puri & ſynceri verbi pabulo paſce agnos meos, qui mihi chariſsimi ſunt, & pro quibus ſanguinem meum fudi. Talem quoque exhibeas te erga illos, qualem ego me erga vos præbui: hoc enim tibi erit argumẽtum perfecti amoris in me. Solus & vnicus eſt paſtor omnium, IESVS CHRISTVS, qui vt ſolus eſt Filius Dei, nihilominus hanc gratiam communicat credentibus in ſe, vt filii Dei ſint: Ita ſolus paſtor quidem eſt, hoc tamen officium communicat iis quos ad annuntiandum Euangelium vocat. Pii & fideles, ſunt oues. Euangelium per Apoſtolos adminiſtratum, paſcua ſunt. Paſtor, officii & laboris nomẽ eſt potius quàm dignitatis. Quemadmodum ad verum paſtorem duo præcipuè ſunt neceſſaria, pera & baculus: ita ad miniſtrum Euangelii duo requiruntur, ſyncerum verbum & authoritas abigendi falſos doctores. Alterum ordinis eſt, alterum iuriſdictionis. Ad verbum ſpectant & ſacramẽta & abſolutio: ad abiectionem, excommunicatio. Paſtores igitur & verbi miniſtri, purè prædicent Euangelium, diſtribuant candide ſacramenta: abſoluant à peccatis petentes ac confitentes, & apertè flagitioſos aut falſa docentes poſt vnam & alteram monitionem abigant, & excommunicent.

Epiſcoporũ functio.
Paſtor.
Oues.
Paſcua.
Epiſcopo neceſſaria.
Euangelii miniſtro neceſſaria.

Paſcere.

Obſerua. PASCE, non occide & macta, AGNOS, non vrſos & leones, ſed homines agnis ſimillimos, & eos quidem MEOS, quos meo ſanguine acquiſiui. PASCE igitur, id eſt rege vt paſtor regit gregem. Committuntur enim non deuorandæ ſed paſcendæ exẽplo piæ vitæ, & Euangelicæ doctrinæ pabulo, ſiue lac deſyderabũt, ſiue ſolidũ cibũ.

Dicit ei iterum, Simon Ioannis, diligis me?

Rurſum interrogat Petrum Dominus, vt aperiat neque vnum teſtimonium neque vnam confeſsionem de dilectione erga CHRISTVM & Euangelium ſufficere, ſed opus eſſe ſeria & diligenti inquiſitione dilectionis erga CHRISTVM, antequam ad munus & officium ſuum miniſtri Euangelii admittantur.

At ille, etiam Domine, tu ſcis quia amo te.

Pergit Petrus confiteri ſe amare Chriſtum, huiúſque amoris teſtem facit inquiſitorem Dominum, Amo (inquit) Domine: ſcis ipſe quòd amem te.

Dicit ei iterum, Paſce agnos meos.

Epiſcopus qualis eſſe debet.
Chriſtus cur omnium præcipuè meminit.

Non facit CHRISTVS Petrum Dominum, non principem, non regem, ſed paſtorem eſſe iubet, non ad deſtructionem ſed ædificationem. Reges gentium dominantur eis, & qui poteſtatem habent ſuper eas, benefici vocantur. Obſerua. Dominus non meminit lanæ & lactis, quæ tamen gratæ oues debent paſtoribus, vt ne paſtor ſua ſectetur, ſed aliorum. Rurſus de hœdis & porcis, quibus margaritæ non ſunt obiiciendæ, nihil meminit, ſed de ouibus, id eſt piis ac credentibus & verbum deſyderantibus.

Dicit ei tertiò, Simon Ioannis, amas me?

Tertia hæc inquiſitio commendat nobis, vt inſtituamus ſerium & diligens examen de confeſsione dilectionis miniſtrorum Euangelii, antequam accipiãtur ad ſacrum ordinem & adeò cæleſte munus ac officium. Hæc terna de dilectione erga CHRISTVM inquiſitio, ſignificat neminem idoneum eſſe ſacerdotio, niſi qui neglectis omnibus, nihil amet, niſi CHRISTVM, hoc eſt veritatem, innocentiam, pietatem.

Sacerdotii idoneitas.

Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me?

Indoluit Petrus, moleſte ferens rogationem tertio repetitam. Timuit fortaſsis Petrus, ſuſpicionem ne quam malam de eius dilectione haberet CHRISTVS.

Et dicit ei, Domine, tu omnia noſti: tu ſcis quia amo te.

Quanquam Petrus ſibi conſcius eſſet quòd vehementer amaret Dominum, tamen

quia poſt

quia poſt magnifica illa promiſſa (Etſi oportuerit me tecum mori, non te negabo) negauerat Dominum, timens ne recidat, diffidit ſibi, & ſyncerè ac prudenter reſpondens, totam fiduciam in eum transfert, cui ſoli fidẽdum eſt. Domine, inquit, quum omnia nuda & aperta ſint in conſpectu tuo, & nihil te fugiat, cur hoc toties interrogas? Scis ipſe quòd amẽ te.

Dicit ei, Paſce oues meas.

Petre, oues quas meo ſanguine redemi modò ad Patrem rediturus, tibi paſcẽdas committo: hoc munus & officium paſtoricium obito. Qui mihi ter charus es, quas habeo chariſsimas habeto charas oues. Paſtorem igitur age, non Dominum, paſce vt ſerues. Qui gregem ſibi commiſſum habent, obteſtor in primis meminerint à Petro ter hoc loco exactum eſſe amorem erga CHRISTVM, non quenlibet amorem, ſed ardentiorem cæteris, deinde ter item commiſſam illi curam gregis: quo ſignificatum eſt quàm ſtudioſè oues ſuas Petro paſcendas commiſerit. Quare nihil antiquius & optatius paſtor habere debet, quàm incolumitatẽ gregis ſibi crediti, pro cuius ſalute non ſolùm ſuas facultates contemnet, huius mundi honores poſtponet, ſuos affectus negliget (quod magnum quidem ſynceri amoris argumentum erit) verum etiam ſi neceſsitas poſtularit, pro ſui gregis ſalute non dubitabit vitam propriam in diſcrimen adducere, quòd erit abſolutæ charitatis certiſsimum documentum.

Petro committuntur oues.

Paſtoris ſtudiũ & cura.

Epiſcoporũ partes.

Amen amen dico tibi.

Hic locus eſt de crucis præmonitione, afferens conſolationem aduerſus ſcandala crucis. Poſteaquam igitur CHRISTVS Petrum deſignauit paſtorem, præmonet illum de cruce ac conſolatur, ne vbi cœperit commiſſum ſuum officium exercere, & poſtea in crucem non præuiſam inciderit, reddatur puſillanimus, quo ſic vel vocationem ſuam deſerat propter crucem, vel in mediis afflictionibus addubitare incipiat de veritate Euangelii. AMEN: iureiurando affirmat quod prædicationem crux ſequetur. Illud etiam atque etiam tibi confirmo ô Petre, quòd aliquando præſtabis quod nunc de dilectione ergà me, & meum Euangelium profiteris. Horum ſumma eſt: Niſi ames CHRISTVM, non paſces: ſi paſces, crux ſequetur.

Crux, Euãgelii comes.

Quum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quo tu non vis.

Ne prima facie CHRISTVS Petrum terreat, ſatis obſcurè loquitur de cruce, cuius hic locus, ſingularis eſt periphraſis: IVNIORES dicimur antequam ſuſcipiamus aut profiteamur Euãgelium, qua ætate nihil periculi & crucis imminet nobis à mundo, quem non auerſamur. DVM AVTEM ſenuerimus, id eſt in Euangelio promouerimus, tunc hanc noſtram profeſsionem Chriſtianam crux ſequetur; ET DVCET quo non volemus. Quia crux carni moleſta eſt, caro ægrè fert crucem: carni mors nũquam adlubeſcit, & nolle mori carni cognatum eſt. Hoc nolle CHRISTVS in humeros ſuos tranſtulit, vt vinceret: ſiquidem totum ſe in noſtris ſordibus volutauit, vt nos ab illis liberaret. Quare vt CHRISTVS hoc nolle in ſe vicit (vt in carne noſtra maneat eius aliquod veſtigium) ita per fidem victoria in nos transfertur, & ſpiritu fidei hunc affectum ita mortificamus, vt etiam velimus pro Euangelio mori vtut caro nolit mori, Spiritus tamen vult, promptus eſt, cupit diſſolui & eſſe cum CHRISTO. Videtur certè CHRISTVS eleganti metaphora ab ætatibus carnalibus mutuata, fidei ætates deſcribere. Nam inter homines fit vt prima ætate nucibus, pyris, pomis & pilis oblectentur, & re vera facilius his rebus promiſsis in officio obedientiæ, quàm virgis & importuna parentum auſteritate continentur. Huiuſmodi ludicra illis conceduntur donec adoleſcant, & laboris ſint patientes. Quum enim ad labores ferendos idonei ſunt, ducuntur quò nolunt, hic ad gymnaſium, iſte ad agrum colendum, ille ad artificium manuarium: Ita & fides ſuas habet ætates, in quibus non abſimiliter fit: nam prima ætate rebus minimis ineſcamur, & his veluti ludicris quibuſdam pueri adhuc & infantes oblectamur, donec in CHRISTO grandeſcamus. Tunc vbi in Euangelio promouimus, & ſolidioribus cibis veſcentes facti ſumus fortiores, & euacuauimus quæ erant paruulorum, mundus nobis crucem proponit, & ducimur frequentius quo nolumus. Volumus quidem ex fide, ſed caro refugit. Sentio enim (ait ille) aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Vetus Teſtamentum pueritia erat, quæ indigebat pædagogo, ait Paulus: puerilia enim erant omnia illa, ter-

Iuniores.

Senes.

Mortẽ nolle in nobis, Chriſtus vicit.

Affectus, nolle mori, victus à Chriſto.

Fidei ætas.

Pueritia, vetus Teſtamentum.

ra Cnaam, iuſtitia legis, & regnum carnale præ his quæ ſunt in nouo, vita æterna, iuſtitia vera & ſpiritualis. Nouum cœpit cruce, nouum Teſtamẽtum eſt tempus ſenectutis, authore Paulo, Nos ſumus in quos fines ſeculorum venerũt: in quo ſanè relictæ ſunt nuces, relicta ludicra omnia, & propoſita crux: doctore Domino, Qui vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Vnde (vt narrat Paulus Hebr. cap. 11.) alii diſtenti ſunt non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem: alii verò ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt. Ad hunc modum videtur Petrus educatus. Principio CHRISTVS gaudium illi & ſodalibus propoſuit, quo oblectarentur, dicens, Non poſſunt filii ſponſi lugere donec ſponſus cum ipſis fuerit, Matth. cap. 9. & aliàs Luc. cap. 22. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. Vidit & cum aliis Petrus transfigurationem CHRISTI. Hæc certè puerilia videntur, ſi ad futuram bonorum & gloriæ cæleſtis reuelationem reſpexeris. Vbi poſteà ſenuit & grandæuus factus eſt Petrus, crucem eſt paſſus, qua ad CHRISTVM euectus eſt. Obſerua: Manuum extenſio crucifixionem Petri ſignificabat. Rurſus aduerte ex hoc loco quàm inuitè anima corpus relinquat, & licet voluntas conſtans & firma ſit, natura tamen eſt imbecilla.

Manuum extẽſio in Petro.

Hoc autẽ dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum.

Humanitatis & ſingularis amoris exemplum in Ioanne, qui ænigmati addit interpretationẽ. His verbis (inquit) IESVS ſignificabat quo mortis genere Petrus eſſet olim glorificaturus Deum. Siquidem admodum ſenex, vltimo Neronis anno ductus eſt ad crucem, quam libẽter ob eximium amorem erga Dominum ſuum, pertulit, licet caro prorſus illam fugeret. Quanquam crux habita fuerit ignominioſiſsima, glorioſa tamen & beata facta eſt poſt CHRISTVM paſſum: neque timenda venit: quandoquidem ſi pro CHRISTO & Euangelio fuerit, ex animo amplexanda eſt, gloriam & victoriam ſecum portans, dum pro eo morimur, qui prior pro nobis in cruce eſt mortuus. Obſerua: vox CLARIFICATVRVS, referenda eſt ad prolationem verborum CHRISTI. Scripſit enim Ioannes hoc Euãgelium mortuo Domitiano, ante quem regnauit tyrannus ille Nero: cuius vltimo vt diximus anno, paſſus eſt Petrus. Rurſus aduerte finalẽ effectum crucis eſſe clarificationem Dei: vnde non dixit Moriturus, vt intelligamus mori pro CHRISTO, gloriam eſſe & honorem. Quare pro Euangelio alacriter & patienter crux eſt ſuſcipienda.

Petrus vltimo Neronis anno paſſus.

Crux glorioſa per Chriſtum.

Euãgelium Ioannis quo tempore ſcriptum.

Crucis vſus.

Et quum hæc dixiſſet, dicit ei.

Hactenus examinatus fuit Petrus de ſua erga CHRISTVM dilectione: deinde præmonitus eſt de ſua vocatione & cruce, qua clarificaturus eſſet Deum: nunc admonetur ad exequutionẽ dilectionis cõfeſſæ, & iniunctæ vocationis, quæ cõſiſtit in ſequendo CHRISTO. Quid enim prodeſſet ad aliquod vocari munus & officium, niſi illud ſtrenuè & gnauiter obiremus? Exequendum igitur nobis eſt id ad quod vocati ſumus.

Vocatio exequenda.

Sequere me.

Curam iterum & familiarem affectum Dominus Petro oſtẽdit: Quaſi diceret: Quandoquidem tibi ita futurum eſt, vide vt me ſequaris, & æquo animo præuiſam tibi diuinitus mortem excipias: turpiſsima quidem morte condemnaberis. Itaque para te ad afflictiones futuras, & reſpice in tuam vocationem quam exequeris, ſequendo me tam in doctrina, quàm in vitæ moribus. Nunc iubeo vt me ſequaris, crucifixus ſum, ſequêris me per crucem. Qualis ego paſtor, talis & tu ſis: & non ſolùm mortem non formides, ſed & lætus obeas, ſi ouium neceſsitas expoſcit. Quod autem hoc, SEQVI, mori ſignificet, per ſe ſatis clarum eſt, neque aliter diſcipuli tum exceperunt.

Petrus iuſſus ſequi Chriſtum.

Sequi Chriſtũ.

Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum quem diligebat IESVS, ſequentem.

Neque rectà proſpicit, neque ſequitur Petrus, qui à tergo & retrò oculos vertit. Qua in re viſus eſt curioſus. Hoc quidẽ vitium curioſitatis Græci [illegible] vocant. Et eſt curioſitas reſpiciens in alienas vocationes, omnium peſsimum vitium, quo præſente nemo æquo animo fert ſuam vocationem, omnes irrumpimus in vocationes alienas, occupamus ſæpe publica miniſteria & negotia, aut ad minus obtrectationibus proſcindimus, vnde poſtea infinita mala emergunt, ſæpè totius religionis, ſæpè totius regni, ſæpè totius reipublicæ interitus. Obſerua modeſtiam Ioannis nomen ſuum non exprimentis, ſed periphraſi

Curioſitatis vitium.

phraſi illud ſignificantis : cuius vſus eſt, vt illa Ioannes fidem ſuo Euangelio conciliet. His verbis QVEM DILIGEBAT, &c. oſtendit ſolam charitatem ſeu fidem viuam verè CHRISTO dilectos reddere diſcipulos, quia & Spiritũ Sanctum per eandem accipiunt.

Charitatis munus.

Qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit, Domine, quis eſt qui tradet te?

O felicitatem maximam! fides viua ſine charitas pectus CHRISTI poſsidet, hoc eſt poſsidet omnia bona CHRISTI, & ſola vero omnium rerum intellectu eſt prædita. Credentibus enim in CHRISTVM Deus omnia cum illo donat, Roma.cap.8. Credentes igitur in Chriſtum ſuper pectus CHRISTI recumbũt, hoc eſt ipſo fidunt & fruuntur, vt bono proprio ipſis à Patre donato, quemadmodum Ioannes ſuper pectus CHRISTI reclinauerat ſe, magna libertate atque ſecuritate, ipſo velut lecto vſus. Obſerua hoc loco viuæ fidei fructum, quæ homines ſuper pectus CHRISTI reclinat, & ſecuriſsima donat quiete, vt nihil omnino iam timeant neque peccata, mortem, infernum aut Satanam: recumbunt enim ſuper vitam, gratiam, atque felicitatem poſsident: denique quæcunque vel in cælo vel in terra bona ſunt, quanquam adhuc in fide non reuelata & aperta poſſeſſione. Dixit ſuper PECTVS, nõ ſinum, aut brachia, vt ſignificaret fide viua illuſtratos habere ſapientiam Dei & Chriſtianam. Vnde Paulus 1.Corinth.cap. 2, Nos, inquit, ſenſum CHRISTI habemus. Item, Spiritualis iudicat omnia, & à nemine iudicatur. Et (2.ad Corinth.4.) docet Paulus ei qui conuerſus eſt ad CHRISTVM, ablatum eſſe Moyſi velamen. Huc reſpexit Moſes, dum in lege ſua mandauit in omnibus ſacrificiis animalium, Sacerdoti dari pectuſculum, vt propriũ eorum. Qui CHRISTO adhærent, Sacerdotes, id eſt Chriſtiani fiunt, & ex Deo naſcuntur, 1.Petr.cap. 2. ideo pectus ipſis in omnibus debetur, id eſt ſapientia: & ita propter bona Spiritualia & potentia, Petrus vocat illos regale Sacerdotiũ, gentẽ ſanctam & populum acquiſitionis. Rurſus hoc loco memoratur Ioannes ille fuiſſe diſcipulus qui IESV dixerit, Domine, quis eſt qui tradet te? Per hoc adumbratum eſt, quòd qui viuam habet fidem, cognoſcit quam ſequi debet doctrinam, adulterã ac proditricem reiiciens, & veram ac catholicam cum pia matre Eccleſia amplexans.

Pectus Christi poſsidere.
Credentium in Chriſtum diuitia.
Fidei viuæ fructus.
Sacerdotibus datum pectuſculum à Moſe.
Chriſtianum fieri.
Pectus debitum Chriſtianis.

Hunc ergo quum vidiſſet Petrus, dixit IESV.

Natura carnis manifeſtè ſeipſam in Petro exerit. Prona enim eſt ſemper in alienam vocationem reſpicere, & aliena curare, quæ nihil ad ſe attinent: interim ſua negligere. Id quod grauiſsimè punitum eſt in vxore Loth, vt eo exemplo admoneamur, ne ſemel admota ad aratrum manu, retroſpiciamus. Cuilibet certe ſua placere debet vocatio, vt aliis nihil inuideat, aut grauatim ferat, ſi ipſos æquare nequeat. Adeo generale malum eſt, vt nemo ſua ſorte ſit contentus. Vnde Ethnicus dixit, Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in aruo: Vicinúmque pecus grandius vber habet. Semper aliena nobis, noſtra plus aliis placent. Qui mercator eſt, laudat inſtitutum exercentis artem ſedentariã, quòd quietè & tranquillè re ſua fruatur, quum ipſum oberrare per orbẽ oporteat, & nũquam turbis & ſtrepitu vacare. Contrà, qui artem ſedentariam exercet, inſtitutum mercatoris admiratur, vt quod diuitias adducat, & hominem reddat celebrem, qui inter homines ſit aliquo numero. Cuilibet ſua viuendi ratio faſtidio eſt, & alienam ſuſpirat. Si maritus eſt, laudat cœlibem: ſi cœlebs eſt, laudat maritũ: ſi in functione eſt Eccleſiaſtica, arridet ei prophana: ſi in prophana fuerit, placet Eccleſiaſtica. Neque fit vt Deus res ita temperet, quòd ipſis probetur, & velint ipſi ſeruire in eo inſtituto, eóque munere quod ipſis diuinitus obuenit. Deponamus igitur per fidem faſtidium, vt quieti in noſtra ſorte & vocatione viuamus: omni moleſtia liberabimur, ſi crediderimus Deum iuſtè atque cum ſumma æquitate mundum gubernare, & vnicuique eam ſortem diſpenſare, quæ ei ſit commodiſsima, vt commodiorem atque feliciorem ipſe ſibi deligere nequeat. Huiuſmodi fides animum tranquillat, contentum reddit, & omne faſtidium ſubmouet: quæ ſi abfuerit, & homo ſecũdum ſenſum ſuum & exiſtimationem iudicat, omnia faſtidio & moleſtia vitiantur. Sentit varia incommodã, & eò impatientiæ prorumpit, vt contra Deum murmuret, perpetuúſque per omnem vitam murmurator maneat, quales Iudæi in deſerto: inde nihil aliud referens quàm quod ſibiipſi amaram reddit vitam ſuam, & ſimul gehennam vltrò aſciſcit.

Carnis natura.
Cuilibet ſua vocatio vita faſtidio eſt.
Inuidia.
Nemo ſua ſorte contentus.
Vocatio vnicuique commodiſsima à Deo diſpenſata.

Domine, hic autem quid?

Hæc ſunt verba curioſitatis vitii in noſtra natura hærentis, quo in aliorum vocationes reſpicimus, nec noſtra contenti ſumus vocatione. Sciens itaque Petrus de ſua morte, ro-

Curioſitas in aliena reſpiciens.

gat CHRISTVM an Ioannem mortis ſuæ comitem haberet. Quaſi diceret, Quo exitu Ioannes mihi chariſsimus vitam hanc clauſurus eſt? Extendam ſolus manus, cingar ſolus, ducar ſolus quo nolo?

Dicit ei IESVS.

Voluntas Dei vocantis nos, nō aſpernanda.

Corrigens Petrum Dominus, damnat in nobis curioſitatem; hortatúrque vt quiſque ſuam vocationem ad quam vocatus eſt, curet, & diligenter exequatur, nec ſit ad aliorū vocationes curioſus. Omnes verè Chriſtiani glorificant Deum, ſed alius ſic, alius aliter. Fat Petrus ſua cruce: Ioannes inueniet ſuam, ego meam, tu quoque tuam. Quādo alius te ducet quo tu non vis, vide tunc ne aſpernêris voluntatem Dei.

Sic eum volo manere donec veniā, quid ad te? Tu me ſequere.

Petri curioſitas à Chriſto argui.

Quum CHRISTVS magna Petro cōmunicaſſet (ait Chryſoſtomus) nimirū orbis curam demandaſſet, martyrium prædixiſſet & maiorem erga eum dilectionē teſtatus eſſet, voluit Petrus Ioannem in martyrio ſocium & collegam, dicens, HIC autem quid? Hanc ſuperuacuam Petri curam de morte alterius corrigens, viſus eſt ad hunc modum dicere, ait Cyrillus, Audiſti Petre, quæ ad te attinent, cur alia quæris? cur diuinæ iuſtitiæ ſecreta rimaris? Nam ſi etiam vellem minimè iſtum mori, quid tu vnquam emolumenti, aut quid conſolationis cōſequereris? Hactenus ille. QVID ad te, quo ille eat, aut ad quid ipſum deſtinauerim? Sequere tu me, ſine vt cum ipſo agam vti mihi fuerit viſum. Quid ſi vellem eum ſic manere, velles ideò etiam tu manere, neque me ſequi? Putas mé abs te idem velle, quod ab illo? non ita. Cura tu & obſerua quid tibi dico, ille quoque inueniet quid ipſi ſtatutum eſt. Multos & varios volo habere miniſtros, neque eodē miniſterio fungi quoſtibet. Petré, interrogas quod non debes, ſcire vis quod ad te nihil attinet, indecenti cupiditate tenêris: at ſpiritalis homo, qui Spiritu Dei ductatur, nequaquam curioſitate & deſyderio cognoſcendæ rei nihil ad ſe pertinentis, tangitur. Tu reſpice in tuam vocationem, non alienam. DONEC VENIAM, id eſt donec placeat mihi vt eum vocē. TV ME SEQVERE. Quaſi dicat: ne reſpice in alios. Docemur hic vt in noſtris vocationibus nos CHRISTO committamus, neglectis aliis omnibus. Vtinam omnes hanc inſculptam in animis haberēt ſententiam, vt vnuſquiſque diſceret in ſuam vocationem reſpicere. Huc pertinet quod Paulus ſcribit Roma. cap. 14, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit. Græcis legitur ἐὰν, id eſt SI, non SIC. Et eſt conditionalis oratio nihil definiens, hoc tantum inſinuans quòd ad Petrum non ſpectabat, ſi IESVS vellet Ioannem manere vſque ad ſuum aduentum. Obſerua: hoc loco, MANERE non ſignificat ſimpliciter nō mori, ſed non mori ad exemplum CHRISTI.

Conditionalis oratio nihil definit.

Manere.

Exiit ergo ſermo inter fratres, quòd diſcipulus ille nō moritur.

Tametſi longo tempore diſcipuli in ſchola IESV CHRISTI verſati eſſent, tamen adhuc ignorantia laborabant, & omniū dogmatum CHRISTI capaces non erant: nondum enim venerat ille Spiritus doctor & illuminator deducturus illos in omnem veritatem. Hæc diſcipulorum ignorantia ſuauiſsimam nobis affert conſolationem contra noſtræ infirmitatis ſcandala, ne deſpondeamus animos, & deſperemus de gratia Dei: ſiquidem non eſt inconueniens diſcipulum CHRISTI quædam ignorare. Ex hoc igitur ſermone SI eum volo manere, &c. ortus eſt rumor, quòd diſcipulus ille IESV dilectus, non eſſet moriturus violenta morte, ſed permanſurus in vita, donec veniret Dominus iudicaturus viuos & mortuos. Hoc enim futurum breui omnes opinabantur.

Et non dixit ei IESVS, non moritur: ſed, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

Curioſum inquirere de morte Ioannis.

Interpretatio eſt verborum CHRISTI, SI EVM volo manere, quid ad te? quæ de vocatione intelligenda ſunt, non de morte Ioannis. Quòd verò hic nonnulli ſe torquent an Ioannes obierit mortem, necne, perſpicuè docet hic ipſe Euangeliſta Dominum noluiſſe vt iſtud ſciremus. Quare curioſum fuerit & vanū iſtud inquirere. Ait enim, NON dixit IESVS, non moritur ille diſcipulus, neque tamen exprimit an mori debuerit, in dubio ita relinquit. Imo ſi etiam CHRISTVS ſine cōditionali dixiſſet, Volo vt maneat donec veniam, adhuc intelligi poſſet, ipſum die nouiſsimo quum venturus Dominus eſt, moriturum. Nunc autem ait, SI EVM volo manere, non exprimens quid velit. Quum itaque ſermo ille conditionalis nihil definiat de morte Ioannis, curioſum fuerit & vanum aliquid hic certi definire. Ad hæc incertum eſt vtrum intellexerit aduentum hoc verbo

Aduētus Chriſti multiplex.

VENIAM,

VENIAM, an nouiſsimum, quandó iudicaturus eſt viuos & mortuos: an illum de quo ſuprà cap. 14. dixit, Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos: an illum de quo meminit Lucas cap. 12, Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Quod dictum videtur de aduentu eius in morte cuiuſque. Proinde quum ád Petrum dixerit, Quid ad te pertinet de his ſcire? procul dubio neque ad nos attinet inquirere & hæc ſcire: ne inquirentibus nobis dicatur, Quid ad vos? quemadmodum Petro, Quid ad te?

Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc.

Diſcipulus de quo inter fratres permanauit rumor quód non moreretur, eſt ille ipſe diſcipulus qui teſtificatur hæc in hoc Euangelio contenta ſic eſſe geſta, quæ non ſua, ſed IESV CHRISTI authoritate ſcripſit, quo certius ac latius ad omnium notitiam diffundantur. Meminit frequenter dilectionis qua à CHRISTO diligebatur, inſinuans cauſam propter quam ſcribendo hoc Euangelio operam nauauerit, quód CHRISTVS commiſerit hoc opus ei qui præ cæteris diligebatur.

Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius.

Argumento à legibus hiſtoriæ, quæ ſunt viſa, audita, & experta ſcribere, ſuam Euangelicam hiſtoriam confirmat. Interfuit enim omnibus ſermonibus, miraculis, paſsioni, & his quæ poſt reſurrectionem acciderunt. Fidenter de ſeipſo ait, quód vera dicit: non enim ſcripſit ab aliis audita, ſed quibus ipſe interfuit, ideo certus de veritate, hæc ſcripſit. Nam non fuiſſet à Veritate dilectus, niſi longè ab omni falſitate eſſet remotus. Ad hũc modũ de ſe loquũtur Apoſtoli Act. cap. 2, Hũc IESVM, reſuſcitauit Deus, cuius omnes nos teſtes ſumus. *Hiſtoriæ leges*

Sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS.

Occupatio eſt: Non ſum palpo, ait Ioannes: præceptori non adulor. Nam quum multa eorum quæ magnificè geſta ſunt à præceptore, prætermittam, id argumento eſt quód non adulor. Proinde qui ignominioſa omnia in medium protuli, & non tacui quód eum ſeductorem, impoſtorem, præuaricatorem legis, & dæmoniacum nuncuparunt, adulari nõ viſus ſum. Palpones enim & gratiam hominum venantes contemptibilia tacent, & quæ ad ipſorum gloriam faciunt, ſolùm narrant. Deinde hac occupatione ſuũ Euangelium claudit qua ſui ſcripti breuitatem excuſat. ALIA MVLTA: intelligit tam dogmata quæ CHRISTVS loquutus eſt, quàm facta quæ fecit. *Palpones.*

Quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.

Si dogmata & geſta CHRISTI ordine enumerentur, & explicentur: non putauerim maximam librorum copiam ac multitudinem poſſe illa continere. Inſignis eſt hæc hyperbole qua exaggerat Ioãnes multitudinem & dogmatum & factorum CHRISTI. Quemadmodum hyperbolicè loquimur quum quempiam dicimus niue albiorem, & vento aut aquilis velociorem, non vt fallamus auditores, ſed vt illius eximium candorem, & alterius maximam velocitatem explicemus. Ita Ioannes ſentiens incredibilem vim & multitudinem librorum, hyperbolicè eſt loquutus, non vt fallat & mendacium dicat, ſed vt explicet quód ſi quis ea quæ fecit & dixit IESVS ſingulatim conaretur enarrare, immenſa voluminum vis naſceretur. Tantum literis proditum eſt, quantũ putarunt Scriptores Sacri Euangelii, tam ad mores quàm ad dogmata ſufficere, & ad ſalutem conſequendam ſatis eſſe per IESVM CHRISTVM: cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. *Hyperbole.*

ENARRATIONVM CLAVDII GVILLIAVDI in Euangelium Ioannis, Finis.

OMNIA IVDICIO ECCLESIAE SVBMISSA SVNTO.

INDEX COPIOſus rerum inſigniũ quæ hoc libro continentur.

A

Abel pius ſuum Cainum ſemper babet 340
Abire retrò 204
Abitus Chriſti 404
abitus & reditus Chriſti 406
abitus chriſti cognitus, affert piis gaudium 495
Abith vel Niſan, menſis Martius 522
Abrahã vidit diẽ Chriſti 239.273
abrahæ anni ante Chriſtum 274
abrahæ commendatio 262
abrahæ fides 127.337
abrahæ fides cõmendatur 261
abrahæ filii 238
abrahæ ſpiritus 261
Abſcondit ſe Ieſus 352
abſolutionis beneficium 563
abſolutionis beneficium reſipiſcenti cõmunicandum, ibidem
Accedere ad Patrem 409
acceſſus ad Deũ per Chriſtũ 343
acceſſus ad Patrem per Filium 249. 410
Accipere 94
accipere miſſum à Chriſto 381
accipere, verbũ: quũ de perſonis Trinitatis loquimur 464
Acceptio perſonæ non eſt apud Chriſtum 28
Acclamatio congratulatoria 359
acclamatio inuocatoria ibidem
acclamatio Chriſti qua inuitatur Pilatus ad Euangelium 528
Actiones Chriſti non omnes ſub præceptum cadunt 195
Adam audito deo fugit 243
adamus quæ in orto amiſit, Chriſtus reſtituit 550
adam perdidit vitam 303
adæ ſepulchrum 541
adami hæreditas, tenebræ 245
Adduco, verbum 309
Admirari 221
Adoptati qui dicuntur 97
Adoptionis poteſtas 29
Adoptiui filii qui in Chriſto ſunt 48
Adorare 114.276.363
adorare in veritate 116
adorare in Spiritu & veritate ib.
Adoratio vera 103
adoratio, eſt Spiritus operatio 116
adorationis ratio ibidem
Aduentus Chriſti multiplex 580
aduentus Chriſti in corda noſtra modus 560
aduentus Chriſti cauſa 476
Aduerſarii ad Chriſtum verba de eius teſtimonio 148
AEnon 93
AEternum ab æterno 199
Affectiones excæcant 248
Affectus in Chriſto volũtarii 392
affectus, nolle mori, victus à Chriſto 577
affectibus non ſuccumbendũ 339
Affines Chriſti infideles 209
Afflictiones 138.454
afflictiones Euangelizãtium 453
afflictiones extra Chriſtum non veræ 433
afflictiones in prædicãdo Euangelio 453
afflictiones nos robuſtiores reddunt 433
afflictiones non caſu 278
afflictiones non fato, ſed pro bona Dei voluntate 133
afflictiones nõ ſemper ſunt ſigna Dei irati 327
afflictiones pro nomine Chriſti glorioſæ 447
afflictiones propter Chriſtũ 431
afflictiones ꝑpter gloriã dei 327
afflictiones ſuntne ꝑpetuò peccatorum cauſæ. 278
afflictiones theca bonorum Dei 403
afflictionum antidotum 316
404.492
afflictionum partes 368
Afflictorum conſolationes 366
afflictis neceſſaria in Chriſtum fiducia 478
afflictos conſolari opera eſt Spiritus 333
Afflati Sancto Spiritu 313
Agnus brutus 161
agnus Dei 17.43
agni Paſchalis præparatio 353
agni Paſchalis victima 43
Agricola 430
agricola Deus 432
agricolæ officium 432
Alborum veſtimẽtorum ſignificatio 556
Alimenti conditiones 198
Allegoriæ Chriſti de flumine interpretatio 230
allegorizandi anxia ratio nõ probatur 109
Ambitionis incommoda 260
Ambulare 373
ambulare in luce ibidem
ambulare in templo 312
ambulare in tenebris 373
ambulatio Chriſti ſup mare 171
Amenamen 78
amen, amen quid eſt. 57
Amici 441
amici Chriſti 430.440
Amodo, particula 410
Amo & diligo 575
amare vel odire animam 352
Amor Chriſti vehemẽs erga nos 565
amor in Chriſtum paſtori Euangelico neceſſarius 567
amoris feruor in Magdalena 556
amor nõ vulgaris Apoſtolorum in Chriſtum 415
amoris veri in deũ argumẽtũ 576
amore non timore ſuſcipienda doctrina 536.
An iudex in peccato poſsit iudicare 243
Anagoga 109
anagogæ vſus 110
anagoga à cibo corporeo ad ſpiritalem 118
anagoga à cibo corporali 173
anagoga de panibus 163
Anabaptiſtarum error 209
Andreæ commendatio 50
andreæ fides 163
andreæ incredulitas de paucis panibus 163
andreæ prima prædicatio 52
Angelus 129.352
angelus aquam piſcinæ mouebat 132
angelus Chriſtum cõfortans 510
angelus quid dicitur 58
angelus quomodo factus diabolus 266
angelus ſepulchrum Chriſti aperuit 553
angeli in Chriſti ſepulchro conſpecti 556
angeli miniſtri 369
angeli vigiles 132
angelorũ bonorũ miniſteria 132
angelorũ malorum immiſsiones 132

angelorum miniſterio in ſepulchro Chriſti Magdalena conſolationem accipit. 556
angelorum ornatus 266
angelis tribuitur facies 132
angelos aſcendere & deſcendere ſuper Chriſtum quid eſt 58
Anima 310.312.365
anima Chriſti turbata 367
anima fœtida vt Lazarus excitatur 344
anima pro vita 304
animæ pars ſiue portio ſuperior 23
animam odire 366
animam ponere pro ouibus 308
animæ è monumentis ad iudicium 146
animæ in ſanguine Chriſti oblatæ ſanctificantur 500
Animal 199
animalis homo 193
animales 314
Animus feruens in oratione 473
animi tranquillitas 426
animorum affectus, geſtu corporis indicantur 42
Annas ſocer Caiphæ 515
annas cõtendit manifeſtare Chriſtum eſſe hæreticum 517
annæ & Caiphæ ſimulata religio 522
annæ miniſter impegit alapam Chriſto 518
Antichriſtus 281
antichriſtus in nomine ſuo veniet 153
antichriſti 552
antichriſti præambulones 21
Antidotũ aduerſus Cerinthianos & Ebionitas 48
Apodixis 196
Apollinarii hæreſis 85
Apologia à calumniis 268
apologia Chriſti aduerſus Iudæos 139
apologia Chriſti de ſabbatho nõ violato 220
apologia Chriſti quòd ſit vnum cum Patre 318
Apophthegma 243
Apoſtolatus Chriſti 562
apoſtolatus fructus 443
apoſtolatus optimi ſignum & vſus 437
Apoſtolica functio verbo mittendi expenditur 562
Apoſtoli 366.479
apoſtoli à Chriſto creati in doctores & prædicatores 499
apoſtoli à Iudæis ad Gentes 106
apoſtoli à Spiritu docti 462
apoſtoli ante & poſt reſurrectionem ad diuerſa miniſteria receperunt Spiritum 563
apoſtoli carne infirmi, potentiſſimi Spiritu & doctrina 452
apoſtoli cooperatores & miniſtri Chriſti 563
apoſtoli cur dicti miniſtri 209
apoſtoli dehortantur Chriſtum à repetenda Iudæa 329
apoſtoli diſtributores theſauri & bonorum Chriſti 562
apoſtoli dormiunt 510
apoſtoli fugiunt 514
apoſtoli humani 513
apoſtoli infirmi indigebant paracleto 423
apoſtoli in orbem mittẽdi prius confirmandi erant 499
apoſtoli in Pẽtecoſte inperterriti facti ſunt, timorem exuẽtes 563
apoſtoli in periculis maris tentati 169
apoſtoli meſſores 120.121
apoſtoli miniſtri nõ magiſtri 105
apoſtoli mundi 381
apoſtoli odio habiti à mũdo 479
apoſtoli, officium Chriſti habent 121
apoſtoli ordinati & Spiritu donati 562
apoſtoli ordinati prædicatores & doctores orbis 499
apoſtoli, organa Spiritus 459
apoſtoli poſt receptum Spiritum in alios viros mutati 559
apoſtoli poſt reſurrectionẽ, quæ prius incognita, clarius cognouerunt. 73
apoſtoli quare nihil petierũt præſente Chriſto in carne 473
apoſtoli ſcandalizati 509
apoſtoli teſtes idonei de perſona & doctrina Chriſti 452
apoſtolorum authoritas 499
apoſtolorum electio 390
apoſtolorũ functio & officiũ 562
apoſtolorum obedientia 164
apoſtolorum opinio de regno Chriſti antè receptum Spiritũ 467
apoſtolorum carnalis opinio de via ad gloriam 329
apoſtolorum os, eſt os Spiritus Sancti 499
apoſtolorum os, Petrus 575
apoſtolorum & Prophetarum vnum gaudium 128
apoſtolorum pectora rudia 424
apoſtolorum tentatio magna 169
apoſtolorum timiditas 559
apoſtolos ex illiteratis fecit Chriſtus 56
apoſtolis Chriſtus omnes ſubiecit 499
apoſtolis datur Spiritus Sanctus & claues 552
apoſtolis nihil defuit 509
Apprehendere 320
Apud 20
Aqua baptiſterii 232
aqua cæleſtis ibidem
aqua duplex 112
aqua piſcinæ 232
aqua piſcinæ cur turbabatur ad ſanandum 232
aqua quomodo regenerare poteſt 80
aqua terreſtris 111
aqua viua 102.230
aqua viua eſt Spiritus Sanctus, ſiue dona ipſius 112
aqua viua opinione Samaritanæ 110
aquæ ſignificatio 80
Architriclinus 66
Argumentum carnalium aduerſus Chriſtum 255
argumẽtũ quò cognoſcimus nos à Patre diligi 475
argumentum quo plebeii dixerũt Ieſum Meſsiam 226
argumentũ quo probatur Iudæos non eſſe filios Dei 264
argumenta carnalium diſſuadentium lectionem Scripturarum, ſoluuntur 208
argumenta Chriſti & carnis 342
argumenta contra ſtudioſos ſacrarum literarum 208
Arimathæa ciuitas 548
Arma mundi 511
arma regni mundi 513
Arriani 140
arrianorum confutatio 486
arrianorum error 450
arrianæ hæreſis occaſio 484
Arrius 315.428
arrii confutatio 319

arrii error 20.368
arrii error vbi cœpit, & quàm late vagatus 428
Arrogātiæ & ambitioois ſupercilium 222
Articulorum fidei ſumma 484
Aſcendere in cælum quid eſt 86
aſcendeodi ad Deum gradus 88
aſcenſionit Chriſti fructut 467
aſcenſurus ad Patrem Chriſtus 454
Aſcenſus ad Deum 88
aſcenſus Chriſti 428
aſcenſus Chriſti per crucem, fructus 458
aſcenſus io cælum propter deſcēſum à cælo 86
Aſina ſubiugalis 360
Aſinus 362
aſimus iodomitus 360
Aſtu reſpondent parentes cæci 287
Athei 471
Attractio 185
attractus diuini ſignum 185
Auaritia radix omnium malorū 206.515
auaritia ſacerdotium annuum & vænale fecit ibidem
Audire 299.343
audire à Patre 187
audire verbum 143
audire verbum promiſsionis 309
audire vocem Dei. 144
Auditor diſciplinæ Chriſtianæ 258
auditores verbi à Chriſto audito confirmandi 123
Auguſtini locus citatus 22
Auguſtius aliquid facie humaoa in Chriſto cognitum 233
Auris animæ 334
aures Dei 100
Auricula Malcho abſciſſa 506
Anxeſis 290.363
AuxiliumDeus differt nō aufert 328
auxilium aduerſus puſillanimitatem 88
Azymorum prima dies 382

B

Babylonica meretrix 498
Baptiſta Apoſtolus & Propheta 42
baptiſta baptizat 76
baptiſta cur ſe Prophetam negauerit 39
baptiſta declarat quis ſit Chriſtus 48
baptiſta diſcipulos remittit ad Chriſtum 94
baptiſta docet diſcipulos ſuos ſe non eſſe Chriſtum 76
baptiſta, Elias 38
baptiſta etiam tacente, opera teſtimonium perhibent de Chriſto 150
baptiſta huius Euangelii teſtis producitur 25
baptiſta lucerna 130
baptiſta lucerna ardens & lucens 149
baptiſta minuitur 96
baptiſta minuitur vt promoueat Chriſti gloria 45
baptiſta nullum fecit ſignum 321
baptiſta officio angelus 25
baptiſta pronubus 44.95
baptiſta pluſquam Propheta 39
baptiſta, quomodo vox clamātis 40
baptiſtæ authoritas apud populū 37
baptiſtæ authoritas & de Chriſto teſtimonium 33
baptiſtæ commendatio 25
baptiſtæ cooſtans teſtimoniū 38
baptiſtæ conſtātia in teſtimonio de Chriſto 94
baptiſtæ doctrina eſt certa, etiam citra miraculum 321
baptiſtæ gaudium impletum 96
baptiſtæ officium 33.94
baptiſtæ officiū ex Propheta 40
baptiſtæ prædicationis ſcopus 45
baptiſtæ teſtimoniū de ſeipſo 40
baptiſtæ fidele teſtimonium 47
Baptiſma multiplex 65
baptiſmatis vis & energia 547
Baptiſmus ad ſalutē oeceſſarius 81
baptiſmus Chriſti 102
baptiſmus Chriſti amplior & perfectior Baptiſmo Ioannis 104
baptiſmut Chriſti vim reſurrectionis babet 47
baptiſmus, ianua regni Dei 81
baptiſmus Ioannis, præparatio erat ad Spiritum 41
baptiſmus Ioānis qualis fuit 47
baptiſmus verus ante Penteco-ſten 105
baptiſmi Ioannis vſus 93
baptiſmi Ioannis & Chriſti differentia 40
baptiſmi Chriſti certitudo 46
baptiſmi fructus expenditur 81
baptiſmi neceſsitas 81
baptiſmi ſacramentum 81
baptiſmi virtus 80
de Baptiſmi virtute obſeruāda 47
baptiſmo nobis confert Chriſtus, ſuæ mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis vim 550
Barabbas 530
barabbæ inſignes colores 529
barabbam petunt Iudæi 507
Beati qui ſimplici verbo creduot 567
Beatitudiois locus fide cognoſcendus 504
Ben Cuziba mētitus Chriſtū 152
Benedictio à Chriſto 273
benedictio & ſanctificatio 165
benedictio mēſæ & ciborū, ibidē
Beneficium non confertur in inuitum 205
beneficia maxima quibus à Deo donati ſunt Indæi 132
Benignitat Chriſti erga Iudā 392
benignitas Chriſti erga Thomā 408
Bethabara 42
Bethaoia 325
bethania à Hieruſalem diſtat ſtadia x v 239
Betheſda 131
Bethleem patria Dauid 232
Bethſaida 53.131
Blaſphemare 318
Blaſphemia eſt plures facere deos 140
blaſphemia in Chriſtum 220
blaſphemus 317
Boni paſtoris officium 304
bonum omne à Deo 94
bona per Chriſtū in nobis 442
Brachium Domini 375

C

Cæcitas grauiſtima 294
cæcitas impiorum cauſa perſequutionis piorum 447
cæcitas inſanabilis 295
cæcitatis & iniuſtitiæ cauſæ ibid.
cæcitatis Iudæorum cauſa 289
cæcitatis miſerrimum genus 276

cæcus à Chriſto doctus credit in ipſum ibidem
cæcus interrogatur à Phariſæis 275
cæcus natus ad gloriã Dei 275
cæci apologia pro Chriſto 290
cæci euãgelici ardẽs animus 292
cæci euãgelici cõfeſsio de Chriſto 293
cæci euangelici fides 282
cæco formantur oculi 281
cæci qui 276
cæcos eſſe 296
Cælum 86
cælum in Scriptura variè accipitur 178
cælum apertum videre 57
cæli nomen ibidem
cælorum apertio ibidem
Cæſar Galilæis imperabat 125
cæſar Rex Iudæorum 539
Caiphas 347.506
caiphas interrogat Chriſtũ 507
caiphas prophetat Chriſto moriendum 324
caiphæ prophetia 515
Calcaneus 391
calcaneum leuare 320
Calix, mortem deſignat 514
Caluaria 541
Calumnia Phariſæorum 286
Canõ ad vniuſcuiuſque opus cognoſcendum an ex Deo ſit 219
Cantica ante quadrageſimum annum non legebantur 462
cãtus & pſalmodia in eccleſia cõmendantur 480
Capharnaum 67.125
capharnaum, Chriſti ciuitas 125
Capio, verbum 262
Captiuitas 259
captiuitas vera 260
Caput, omnis ſenſus origo 494
Carceris Ioannis incertus dies & menſis 120
Carnale conſilium 214
carnalis opinio 203
carnale regnum 422
carnalium diſceptatio de Euchariſtia 191
carnalium opinio de Euchariſtia 200
carnalium ratio ad Chriſtũ 179
Carnaliter intelligere 203
Caro 75.159
caro, id eſt homo 59
caro cæca in rebus Chriſti 474
caro cæca in rebus Dei 186
caro carnem, & ſpiritus ſpiritum generat 82
caro Chriſti 158.404
caro Chriſti, organum diuinitatis 190
caro Chriſti, organũ ſalutis 282
caro Chriſti rediuiui palpanda Thomæ offertur 565
caro Chriſti traiicitur in ſtomachum noſtrum 194
caro vera Chriſti 31
caro Chriſti verè cibus eſſe probatur 197
caro Chriſti viuifica 192.197
caro Chriſti viuificat & deificat 196
caro Chriſtum odit 91
caro & ratio humana in rebus Dei cæca 146
caro hypocritica 317
caro in Chriſto ſanctificata 502
caro, mors eſt 202
caro nihil prodeſt ibidem
caro nõ aliorum, ſed ſolius Chriſti viuificat ibidem
caro non poteſt credere Chriſtũ mortuũ & eſſe Filiũ Dei 546
caro orare non nouit 437
caro prorſus ignorat natiuitatem Chriſti 30
caro quid in Chriſto quærit 168
caro renaſcẽtiã nõ cognoſcit 84
caro ſcholã Chriſti nõ nouit 253
caro ſibi tantum & placet & ſtudet 175
caro ſola ſine ſpiritu non prodeſt 202
carnis argumentum 289
carnis argumentum de potentia Chriſti 341
carnis argumenta 111
carnis argumenta aduerſus potẽtiam Dei 110
carnis argumentationes verbo promiſsionis ſoluuntur 454
carnis cæcitas 79
carnis cæcitas in rebus Euangelii 467
carnis expurgatæ figura ibidem
carnis incredulitas 403
carnis iudicium 162
carnis natura 579
carnis noĩe cur vſus ſit, quũ totus Chriſtus ſit in Euchariſtia 190
carnis nomine hoĩes dicũtur 483
carnis noſtræ effectus 82
carnis ſtultitia 340
carnis voluntas 29
Catabaptiſtarum error 334
Cathecumeni 28
cathecumenis non communicatur Euchariſtia 74
Cathena inuiſibilis 233
Cauſa finalis confeſsionis Euangelii 377
Cedẽdum aliquando furori 105
Cedron 508
Cephas, vox Chaldaica quid ſignificat 18
Ceremoniæ externæ 116
ceremoniis cur Deus Iudæos onerauit 128
ceremoniæ ſolẽnes, miracula 160
Cerinthi hæreſis 20
Certitudo paſsionis Chriſti hiſtoriographorum lex 548
Charitas eſt omnis ſanctitatis ſubſtantia 522
charitas in pauperes 380
charitas Marthæ 337
charitas non otioſa 51
charitatis fructus 399
charitatis ingenium 74
charitatis munus 578
charitatis non fictæ ſignum 415
charitatis partes 54
Chirographum delicti Chriſtus abſtulit 552
Chorea 62
choreæ & ſaltationes in nuptiis licitæ 62
Chryſoſtomus 194
chryſoſtomi locus 329
Chriſtiana conſtantia nihil puerile habet 165
chriſtiana doctrina ignara ſupercilii 49
chriſtianæ philoſophiæ idoneus auditor
chriſtianæ religiõis liberalitas 51
chriſtianæ vnitatis deſcriptio 494
chriſtianæ vnitatis, proprietas ibid.
Chriſtianiſmi titulo tantum non gaudendum 207
Chriſtianitas 500
Chriſtianus hypocrita 432
chriſtianus non moritur 270
chriſtiani optimi ſtatus 153
chriſtiani regni oppida & arces 526
chriſtiani veri ſignum 398
chriſtiani vita qualis eſſe debet 486
chriſtiano vno dolẽte, reliqui o-

mnes pii dolent 501
chriſtiani Apoſtolorum diſcipuli 499
chriſtiani membra vnius corporis 493
chriſtiani mundo ſtulti 534
chriſtiani veri 164
chriſtiani vnum ſunt in Deo per Chriſtũ, & quomodo 493.501
chriſtianorum afflictiones ſunt Chriſti 501
chriſtianorũ arma 403. nauigiũ 568. refectio 190. tutela 488. vinculũ 494. vnitas 493.494
chriſtianorum vnitas inexpugnabilis ibidem
CHRISTVS 431
chriſtus à Deo 290
chriſtus à Deo eſſe probatur 311
chriſt. à Galilæis ſuſcipitur 104
chriſtus à paricida ad paricidam mittitur 519
vt Chriſtus à Patre huc miſſus, ita & à Chriſto Apoſtoli in mũdum miſsi 499
chriſt. à ſynagoga coronatus 533
chriſt. ab officio cognoſcẽdus 319
chriſtus Abrahamo maior 271
chriſtus ad dexteram Patris pro nobis 406
chriſtus ad Herodem miſſus 528
chriſtus ad Samaritanam 107
chriſtus ad templũ die feſto aſcẽdit 216
chriſtus ad tempus Dei potentiã diſsimulauit 211
chriſtus adulteræ accuſatores reprimit 242
chriſtus æquè poteſt abſens corpore atque præſens 338
chriſtus, agnus 43
chriſt. amari cœpit, vt homo 503
chriſtus ambulat ſup aquas 170
chriſtus animal non eſt 199
chriſtus animis, Cæſar vrbibus dominatur 528
chriſtus ante Abraham 274
chriſtus ante Baptiſtam 33
chriſtus apertè dictus Deus 566
chriſtus appellat ad Patrẽ, ꝙ mũdus contẽptor ſit Euãgelii 504
chri. apud ĩferos prædicauit 546
chriſt. apud Samaritas reſedit 123
chriſtus cauſa vitæ credentibus collatæ 199
chriſtus claritatẽ à Patre habet, natura vt Deus, dilectione vt homo 504
chriſtus cœnat apud Marthã cũ Lazaro 351
chriſtus cognoſcendus Deus & homo 484
chriſtus cõmunis ſaluator 360
chriſtus cõfertur latronibus 542
chri. cõſpicitur ab Apoſtolis 552
chriſtus conſpuitur & alapis cæditur 521
chriſt. cõſtãs ĩ obediẽda morte 512
chriſtus contemptus à ſuis 184
chriſtus coram Pilato 507
chriſtus corã Herode tacet 529
chriſtus credendus & ſentiendus nobis Deus 21
chriſtus crucifigendus 238.358
chriſtus crucifigendus traditur Iudæis 531
chriſtus cur à Nazareth ſine miraculis egreſſus 124
chriſtus cur aduerſariis obuius venit, quos aliquando fugit 511
chriſtus cur alapam incutienti, reſponderit 518
chriſtus cur dictus ſaluator mundi non vnius gentis 123
chriſtus cur huc venit 405
chriſtus cur die feſto conſcendit Hieroſolymam 131
chriſtus cur interdũ aduerſarios fugit 330
chriſtus cur miranda ſuæ addiderit doctrinæ 160
chriſt. cur tertio Petrũ rogat 575
chriſtus cur viſus in cruce derelictus 468
chriſtus de doctrina damnata ab Anna appellat ad publicum teſtimonium 517
chriſtus de facie ante Baptiſmũ Ioanni incognitus 44
chriſt. de torrẽte in via bibit 508
chriſtus Deus 21.552
chriſtus Deus & homo 19
chriſtus Deus & homo à Thoma dictus 566
chriſtus Deus, natura Iudex 145
chriſt. Deus, per quẽ oĩa facta 17
chriſtus diſcipulis animos addit aduerſus pericula & crucis ſcãdala 456
chriſtus diuerſorium proprium non habuit 50
chriſtus donis ad nos continuo venit 426
chriſtus ducitur ad Annam deinde ad Caipham 506
chriſtus eſt in electis ibidem
chriſtus eſt theſauri Patris repoſitorium 491
chriſt. & animo & ore confitendus 51
chriſtus & Eccleſia ſunt vnũ corpus 395
chriſt. & Pater cooperatores 139
chriſtus etiam ante mũdũ glorioſus, cur rogat clarificari 486
chriſtus etiã corda ſcrutatur 467
chri. explicat q̃s verus panis 179
chriſtus factus maledictum 540
chri. facto doctrinã cõfirmat 518
chriſtus facies Dei placati 482
chriſtus factus eſt maledictũ. 30
chriſtus facit volũtatẽ Patris 130
chriſt. fallit lapidare volẽtes 274
chriſtus fatetur ſe Meſsiã eſſe 521
chriſtus fatigatus 107
chriſtus fide aſpiciendus 170
chriſtus filius Dei 129
chriſtus flagellatus vincitur catenis 540
chriſtus flagellis cæſus 533
chriſtus flagellis ſuis piorum flagella ſanctificauit 533
chriſtus fons 33
chriſtus fugit regnũ mundi 168
chriſtus factus ſacrificiũ pro nobis 500
chriſtus frugaliter cõuiuentibus adfuit 63
chriſtus gloriam ab hominibus non accepit 152
chriſtus gratia & veritate declaratus Filius Dei 32
chriſt. gaudiũ inaufferibile 470
chriſtus hæreſeos & ſeditionis à Pontificibus accuſatus 517
chriſtus heri & hodie 27
chri. homo cõſtitutus iudex 145
chriſt. homo dat cibum perennẽ 174
chri. homo factus, accepit claritatem 502
chriſtus homo, vitam propter Patrem habet 199.
chriſtus hominem nouit 61
chriſtus hominũ teſtimonio nõ indiget 149
chriſtus humana non indiget opera 477
chriſtus ianuis clauſis ad diſcipulos ingreſſus 559.
chriſtus imago Dei viua 36
chri. in Apoſtolis clarificatus 491
chriſtus in cruce omnes ad ſe traxit electos 47

chriſtus in deſertũ ſequẽdus 167
chriſtus in Euchariſtia 190
chriſtus in Iudæa 76
chriſtus in nobis participatione naturali 194
chriſtus in nomine Patria operans 313
chriſtus in nomine Patris venit 153
chriſtus in nuptiis aquam in vinum conuertit 60
chriſtua in orto 506
chriſtus in populo latuit 137
chriſtus in ſermone ſeu verbo oblatus 269
chriſtus in terram ſpuit 281
chriſt.incredulis abſcõditus 556
chriſtus infirmitati humanæ obnoxius erat 107
chriſtus infirmitates noſtras volens aſſumpſit ibidem
chriſtus infirmna pro nobis 31
chriſtus infra Barabbã extenuatus 530
chriſt.iniuriarũ patiẽtiſſimus 518
chriſtus innoteſcit maior Ioanne 104
chriſtus inuitat ad gratiam & iuſtitiam 229
chriſtus Iudæis contemptum ſui opprobrat 152
chriſtus iudex quia Filius hominis 145
chriſtus iurat in re ſeria 78
chriſtus iurat Amen 192
chriſt.iuſtificationis author 144
chriſtns inxta humanitatem cælum aſcendit 558
chriſtus lapidibus petitur 274
chriſtus laſſus potum petit à Samaritana 102
chriſtus lauat pedes Apoſtol.381
chriſtus loquitur Apoſtolis de aſcenſione ſua ad Patrem poſt reſurrectionem 453
chriſtus lumen 373
chriſtus lux 17
chriſtus,lux non otioſa 26
chriſtus lnx omnium hominũ 23
chriſtus magiſter vitæ 203
chriſt.magiſter & Dominus 388
chriſt.matrẽ cõmẽdat Ioãni 532
chriſtus mediator 29.567
chriſtus mediator à Patre ordinatus 88
chriſtus mediator Dei & hominum 558
chriſt.medicus vbi neceſsitas 325
chriſtus medicus alius à Galeno 135
chriſtus methodus glorificandi Deum 396
chriſtus morborũ omnium medicus 125
chriſtus mortę & reſurrectione potens ſuos ſeruat 495
chriſtus morte nobis locum parauit 406
chriſtus Moſe maior 180
chriſtus natus rex ex rege 527
chriſtus neque ſcandalizat neque crimen occultum reuelat 108
chriſtus Nicodemum erudit 85
chriſtus Nicodemũ obiurgat 84
chriſtus nihil non fecit pro omnium ſalute 181
chriſtus nobis talis, qualis creditus 361.557
chriſtus nõ accuſat nos apud Patrem 154
chriſtus non cognoſcitur niſi doctis à Deo 557
chriſtus non erat mendicus 108
chriſt.nõ eſt diſſẽſiõis author 232
chriſtus non eſt ſolus 248
chriſtus non ex cortice & ſpecie externa cognoſcendus 556
chriſt.nõ facit ſe æqualẽ deo 140
chriſtus non participatione vitæ dicitur viuere 199
chriſtus non prodiit ad crucẽ regali ſceptro inſignitus 539
chriſtus non quæſiuit ſuã voluntatem 147
chriſtus nõ ſe fecit Filiũ Dei 536
chriſt.nõ venit ad cõdẽnãdũ 248
chriſtus non verborũ ſeriẽ,ſed animos loquentiũ reſpicit 150
chriſtus nos inuitat dupliciter ad manendum in ſe 436
chriſtus noſtras induit infirmitates 215
chriſtus noſtro nomine ludibriũ factus 519
chriſtus nouã muſicã attulit 327
chriſtus nouiſsimus virorum cognitus 552
chriſtus omnes ad ſe trahit 371
chriſtus omnia cõſummauit 545
chriſtus omnia Patri tribuit 129
chriſtus orat 481
chriſtus orat pro Apoſtolis 479
chriſtus orat vt diſcipuli tẽtationibus non cedant 497
chriſtus orat vt homo 481
chriſtus orbi cognitus,etiã inter accenſas tædas,Iudæis incognitus 511
chriſtus orbi propoſitus ſalus 168
chriſtus ortulanus viſus 557
chriſtus,oſtium 298
chriſtus pedes peregrinus 107
chriſtus per antonomaſiam 51
chriſtus per mortem glorificatus 486
chriſt.per orbẽ glorificatus 464
chriſtus per quẽ bona omnia cõſequimur 202
chriſtus,per quem creatio, etiam creator eſt 1. 22
chriſtus per Spiritum in credentibus habitat 98
chriſtus per ſuum ſpiritũ nobis loquitur 420
chriſtus petra ſcandali 293
chriſtus piorũ curam habet 306
chriſtus piorum vita 336
chriſtus plenitudinẽ ſpiritus habuit 98
chriſt.plurali numero loqtur 85
chriſtus Põtifex & Sacerdos noſter 499
chriſtus poſt aſcenſum ad Patrẽ, mundo præſentius adeſt 458
chriſt.potatus aceto,moritur 532
chriſtus prædicatus ab orbe condito 24
chriſtus precatur 342
chriſtus primò Annæ ſiſtitur 515
chriſtus prior ſeruiuit vt ipſi ſeruiremus 385
chriſtus prior vocat 107
chriſtus pro omnibus rogauit & ſatiſfecit 490
chriſtus probat ſe Meſsiam 313
chriſtus probatur eſſe Deus 415
chriſtus ꝓbatur nõ eſſe pctõr 285
chriſtus probatur verus panis,omnibus ſanctis præſtare 180
chriſtus promiſsis nos ad ſe inuitat 302
chriſtus propter formas crucis mundo incognitus 44
chriſtus prouocat ad legem 222
chriſtus prouocat ad reſurrectionem 72
chriſtus purus eſſe probatur 290
chriſtus purus etiã peccatores diligit 328
chriſtus quæ in ſuis loqui dicitur 420

chriſtus quæ Moſes obſcure tradidit, aperta facit & docet 517
chriſtus quæ operatus eſt vltimo ſuæ prædicationis anno 325
chriſtus quærendus in ipſo 251
chriſtus quale regnum adminiſtraturus venit 169
chriſtus qualis in magno iudicio miſeris apparebit 143
chriſtus qualis nobis 205
chriſtus qualis nobis propoſitus credendus 151
chriſtus qualis rex 168.240.312
chriſtus qualē nobis donat Spiritum 451
chriſtus qualē ſe dixit panē 189
chriſtus quare animā poſuit pro ouibus 305
chriſtus quare aſciuit teſtimoniū Ioannis 149
chriſtus quare dictus panis 178
chriſtus quare huc venit 486
chriſtus quare odio habitus 209
chriſtus quare pro diſcipulis rogat 496
chriſtus quare ſe filium hominis reſpondet agnoſcenti Deū 59
chriſtus quare ſuos præmonuerit de abitu ſuo ad Patrem 495
chriſtus quare voce commendauit pios Patri 496
chriſtus quare voluit aſinæ inſidere 360
chriſtus quibus dominatur 527
chriſtus quibus ſe promittit, & totum contradit 436
chriſtus quid deſignauit oſtēſione vulnerum 561
chriſtus quid digito in terra ſcripſit 243
chriſtus quid eſt 145
chriſtus quid hominibus manifeſtauit 487
chriſtus quid ſua oratione petiit 483
chriſtus quid ſua doctrina quæſiuit 219
chriſtus quod impetrauit verbo, ſuis diſtribuit 560
chriſtus quomodo clarificatus 396
chriſtus quomodo diligit ſuos 438
chriſtus quomodo nobis vita & lux 24
chriſtus quomodo vnitatem accepiſſe cum Deo dicitur 502
chriſtus quos ſuos eſſe dixit 383
chriſtus quota diei hora crucifixus 538
chriſtus quomodo profeciſſe dicitur 32
chriſtus relicta turba in montem ſeceſsit 160
chriſtus reſpicit Petrum 520
chriſtus reſurrectio & vita 335
chriſtus reſurrexit 551
chriſtus reuelatus 407
chriſtus, rex 57.507
chriſtus rex Iudæorum 507
chriſtus rex ſpiritalis nō aulicus 62
chriſtus rogat per crucem glorificari 483
chriſtus ſalutis portus 573
chriſtus Samaritanæ Meſsiam ſe declarat 117
chriſtus ſanguinem ſudat 510
chriſtus ſcandalum Iudæis: ſtultitia gentibus 30
chriſtus ſcit omnia 383
chriſtus ſeipſum Marthæ declarat 335
chriſt. ſe totū nobis deuouit 361
chriſtus ſe videri, tangi, māducari, & dētes carni ſuæ infigi permiſit 192
chriſtus ſepelitur 532
chriſtus ſerenat & illuminat 170
chriſtus ſeſſor nobis neceſſarius 360
chriſtus ſimilitudinibus oblectatus 300
chriſtus ſiſtitur præſidi 525
chriſtus ſolus ad vitam 302
chriſtus ſolus, bonus paſtor 307
chriſtus ſolus crucem nobis debitam portat 540
chriſtus ſolus fidei doctor 557
chriſtus ſolus poteſt dicere, Scio vnde veni 247
chriſtus ſolus vitis vera 435
chriſtus ſpōte ſe tradidit pro ouibus 296
chriſtus ſtare dicitur in cordibus credentium 560
chriſt. ſtultitia factus mūdo 534
chriſtus ſubſiſtēs Dei Patris verbum 380
chriſtus ſummo diluculo reſurrexit 553
chriſtus ſuo exemplo piorum afflictiones lenit 446
chriſtus ſuo ſilentio aduerſariorum inſidias frangit 241
chriſtus ſuos blandè cōpellat & confirmat 560
chriſtus ſuos cōmēdat Patri 494
chriſtus ſuos conſolatur 468
chriſtus ſuis compatitur 494
chriſtus ſuos in fide probat 162
chriſtus ſuos reſignat in manum Patris 495
chriſtus ſuos vt pupillā oculi ſeruat 494
chriſtus ſuorum iura habet 233
chriſtus tacet 525
chriſtus, templum 72
chriſtus teſtimoniū maius quam Baptiſtæ habet 149
chriſt. totus ſāguine madidus 542
chriſtus totus ſub vtraque ſpecie 194
chriſtus verbo cognoſcēdus 170
chriſtus verè filius Dei 56
chriſtus verè liberat 260
chriſtus verè medicus 174
chriſtus verè mundi ſaluator 123
chriſtus verè ſponſus 5
chriſtus veritas 409
chriſtus via 408
chriſtus via ad cælum 407
chriſtus via ad Patrem 143.409
chriſtus victor 315
chriſtus vinctus traditur Pilato 521
chriſtus vita & vitæ fons 145
chriſtus via animæ, & Eccleſiæ ſponſus 44
chriſtus, vita omnium 23
chriſtus vitæ exemplar abſolutū proponitur 452
chriſtus vitam credentibus communicat 198
chriſtus vltimum vale dicēs, ſuorum fidem confirmat 575
chriſtus vniuerſalis propheta 168
chriſtus vnus eſt, non duo 201. 404
chriſtus voce ſe Mariæ cognobilem reddit 557
chriſtus vocatus ſpiritus 202
chriſtus volens permiſit ſe capi, non autem diſcipulos 512
chriſtus volens legi ſubditus 68
chriſtus volentem à gratia non excludit 231
chriſtus vox, verbum & doctrina Patris 218
chriſtus vt Deus ſēper cū Patre, ad quem vt homo vadit 228
chriſtus vt homo rogat 415
chriſtus vt homo rogat, vt Deus donat 489

chriſtus vt Pontifex orat 483
Chriſti abitus ad Patrem 400
chriſti aduentus 28
chriſti aduentus propter peccatores 88
chriſti aduentus vtilis ibidem
chriſti amandi cauſæ 449
chriſti auxilium neceſſariũ 435
chriſti beneficia erga Iudæos 317
chriſti benignitas erga homines 87
chriſti cũ ſerpente collatio ibid.
chriſti & Baptiſtæ collatio 321
chriſti & diaboli antitheſis 266
chriſti & Solis collatio 245
chriſti euntis ad mortẽ, animus 508
chriſti hypoſtaſis vna non duæ 293.
chriſti verbum, Patris eſt 488
Chriſto à Patre dati qui dicuntur 503
chriſto adhærere 433
in Chriſto conſputo & crucifixo magnum obſeruatur myſteriũ 541
chriſto credũt multi propter miracula 61
chriſto donati, ſunt electi 487
in Chriſto duæ naturæ 378
chriſto duo debemus 319
chriſto guſtato abiicitur terra 117
chriſto inſiti 456
chriſto omnia aperta 200
à Chriſto pro nobis infirmitates ſuſceptæ 31
chriſto quomodo inſerimur 176
de Chriſto varia vulgi opinio 30
in Chriſto victoria 105
Chriſtum à Patre clarificari 369
chriſtum à Patre gigni, venire, & redire 384
chriſtum accepiſſe mandatum à Patre 380
chriſtum ambulare ſuper mare quid eſt 170
chriſtum clarificari quid eſt 487
chriſtum cognoſcere eſſe verbũ & ab æterno, quid iuuat 21
chriſtum creſcere 96
chriſtum eſſe in nobis & nos in illo 198
chriſtum eſſe in Patre, & Patrem in Chriſto 412
chriſtum eſſe lucem mundi 281
chriſtum facere opera Patris 319
chriſtum facere voluntatem Patris 120
chriſtum habẽs, duplici dono ornatur 361
chriſtum habẽs, eſt cõſummatus in bonis 503
chriſtum honorificare 130
chriſtum ire ad dexteram Patris, quomodo intelligendum 558
chriſtum manere in nobis 434
chriſtum mitti 182
chriſtum non eſſe ſolum. ibidem
chriſtum præſentem abeſſe 427
chriſtum recipere 28
chriſtũ recipere, eſt donum Dei ibidem
chriſtum recipientis fructus 378
chriſtum ſancte rogat adultera 244
chriſtum ſanctificare ſe 190
chriſtum ſanctificare ſe quomodo intelligendum 499
chriſtum ſequi 367
chriſtum ſequutus, non impingit 330
chriſtum ſpernere 379
chriſtum vadere ad Patrem 251. 413. 460
chriſtum videre. 151
chriſtum videre & audire 97
chriſtum videre nos iterum ſuo ſpiritu 470
Chutæi 108
Cibus Chriſti. 103. 118
cibus permanens 174
cibus verus 197
cibi & potus conditiones in mãducatione ſpirirali ibidem
Circuncifio ex patribus 221
circuncifio non violat ſabbathũ ibidem
Circũſtantiæ præceptorũ Chriſti non omnes in præcepto 195
Ciuitates Chriſti 169
Clamare 358
clamor 377
clamor Chriſti in ſuſcitatione Lazari 344
clamores aduerſus pios 535
clarificatio Chriſti in cordibus noſtris 464
Clarificare 368
Claritas Chriſti duplex 504
claritas Chriſti vnde cognita 486
Clauis ſcripturæ 230. 322
clauium eccleſiæ vſus 345
Cœnam in domo Simonis Bethaniæ apparata 353
cœna typica completa, Chriſtus veram celebrauit 387
cœnæ ordo 392
cœnæ nouiſsimæ ſoli duodecim accubuere 395
Cogitatio malitiæ 307
cogitationes noſtræ inſtabiles. 480
Cognatio carnalis nihil ad ſpiritum 213
cognationi in rebus Dei non eſt locus 64
cognatorum Chriſti carnale cõſilium 212
cognitio 410
cognitio æqualitatis Patris & Filii vnde. 320
cognitio fit ſimilitudine 36
cognitio mutua Chriſti & ouiũ 308
cognitio propriæ prædeſtinationis 183
cognitio viua 429
cognitio viua Patris & Filii 488
cognitio viua quàm neceſſaria 485
cognitio viua quomodo dicitur vita æterna ibidem
cognitionis Chriſti fœcunditas 484
cognitionis Dei gradus 308
cognitionis veræ fundamentum in Chriſto 484
cognitionis veritatis gradus 258
cognitiõne viua cognoſcendus Pater & Filius 484
Cognoſcere 256. 484
cognoſcere Chriſtum 308. 411
cognoſcere verè Chriſtum 488
cognoſcere Deum ſibi propitiũ 185
cognoſcere filium Chriſtũ 249
cognoſcere Patrem Deum 250
cognoſcere veritatem 258
Cohors pro præſidiis 510
Collatio Chriſti & Adæ 509
collatio iudiciorum Spiritus & mundi 461
collatio mannæ & panis vitæ 188
colloquium Chriſti cum Samaritana Apoſtolis admirandum 117

Colores diſcipulorum Chriſti 391
Columba in Spiritu Sancti miſſione vnde 369
columba vera Spiritum Sanctũ deſignãs 46
colũbæ erga pullos affectus 46
Comminationes diuinæ non ſine conditione 64
Communicatio ſub vtraque ſpecie éſtne neceſſaria 194
Communicauit Chriſtus quibuſdam ſub ſpecie panis tãtũ 195
Communio duplex 287
communio ſanctorum 500
communis res 499
Cõmune habere cum Domino 386
Comprehendere 36
Comprehenſio 272
Concilium 346
Concio cæleſtis 85
Concupiſcentia alienarum rerũ prohibita 219
Conditio quãdo in oratione intelligenda 473
conditionalis propoſitionis veritas 272
Confeſsio Apoſtolorum 159
confeſsio mulieris humiliatæ 244
confeſsio peccatorum ſacerdoti facienda, à Chriſto eſt 563
confeſsionis Petri vſus 576
Confidere Chriſto quid 478
Confiteri Deum ſuum 567
Conſcientia pacata 88
conſcientiæ pax, ſanguine Chriſti facta 552
conſcientiam reddere tranquillã 99
conſcientiarum carnifices 244
conſenſus 307
Conſilium Iudæorum de Lazaro interficiendo 357
conſilium Phariſæorum contra Chriſtum 324
conſilii mali pernicies 347
Cõſolatio aduerſus timorem de neceſsitate rerum 542
cõſolatio aduerſus timidulos de prædeſtinatione 182
conſolatio afflictorum è cælo allata 444
conſolatio contra noſtram indignitatem 472
conſolatio contra rigorem mandatorum 439
conſolatio in afflictione 170
conſolatio in paupertate 166
conſolatio in ſolo Chriſto 229
conſolatio magna in afflictionibus 469
cõſolatio piorum 370. 445. 463. 477. 478
cõſolationis piorum ſumma 503
conſolationes contra ſcãdala crucis 367
Conſolator 333
cõſolatur ſuos Deus etiam in rebus deſperatis 270
Conſpirationis Iudæorum in Chriſtum occaſio 140
Conſuetudo liberandi captiuum vnde orta 529
Contemperatio ſpiritalis 597
Contemptores Euangelii, Deum contemnunt 255
Contemptus rerum vulgarium, quanuis optimarum 124
Controuerſia de negatione Petri diluitur 520
Conuertibilia 263
Cooperatores Chriſti 314
Cor humanum, res lacera 480
cor ſyncerum in orando 472
corda etiam malorum in manu Dei 234
Coriolanus 280
Corporaliter de Deo dicta, myſticè intelligenda 100
Corpus, carcer animę 35
corpus Chriſti 180
corpus Chriſti in miſſa 590
corpus Chriſti quomodo nobis vita eſt 196
corpus Ieſu aromatis oblitũ 549
corpus Ieſu de cruce à Ioſepho ſublatum 549
corpus noſtrum carne Chriſti alitur 194
corporis Chriſti præſentia diſcipulos defendebat 456
corporis officia 35
corporũ & morũ cognatio 445
Corrigiam Chriſti ſoluere, quid 576
Creatio 163
Creatura rationalis 26
creatura noua in Chriſto 418
creaturæ omnes chriſto ſubiectæ 559
creaturam ſuam Deus non odit. 59
creaturas ſuas Deus honorat 282
credenda non antè ratione quærenda ſunt Chriſti opera 559
credendum antequam oremus 336
credendum priuſquam videndũ 565
credendum non propter miracula 230
credendum ſimplici verbo 567
credens habet vitam æternã 88. 544
credens in Chriſtũ, Spiritum accipit 112
credens non eſurit 180
credens viuit 544
credenti omnia poſsibilia 283
credentes à Chriſto aſſumpti 407
credentes amici Dei 442
credentes facti fratres Chriſti & filii Dei 558
credentes fiunt naturæ Chriſti participes 29
credentes in Chriſtum victores fiunt 371
credentes multi 376
credentes ob Lazarum ſuſcitatũ 352
credentes, palmites 431
credentes ſunt Domini 426
credẽtes ſunt templum Spiritus 417
credentium bona 251
credentium conſolatio 558
credentium opera 230
credentium præmium 586
credentiũ in Chriſtum diuitiæ 579
credentibus Chriſtus ſe credit 117
credentibus promiſſa vita 183
Credere 193. 142. 552
credere alicui & in aliquem 378
credere Chriſto 558
credere Ieſum eſſe Meſsiam 231
credere in Chriſtum 176. 180. 404. 413. 459
credere in filium Dei 292
credere in nomine Ieſu 73
credere in nomine Vnigeniti 90
credere in nomen Chriſti 79
credere quid eſt 567
credunt Chriſto aliquot Iudæi 324
credunt multi 297

credimus vt cognoſcamus 205
Crepuſculū, profundum matutinum 553
Cruris fractio, mortem accelerat 546
Crux abitus ad Deum 252
crux æquanimiter ferenda 366
crux, cauſa gaudii 427
crux comes veritatis 289
crux Chriſti ex zelo 70
crux, eſt ſchola pietatis 497
crux, diſciplinæ Chriſti ſchola 62
crux, Euangelii comes 577
crux glorioſa per Chriſtum 578
crux initium exaltationis 372
crux patienter ferenda 556
crux paucos habet conſtantes 515
crux, via ad gloriam 329
crux, via ad Patrem 457
crucis commendatio 397
crucis encomium 365
crucis ſcopus 482
crucis ſupplicium à ſolo præſide dicendum 524
cruci cedunt omnes, niſi adfuerit dominus 520
crucem eſſe viam ad gloriam difficillimum cognitu 457
crucem ſuſtinere non eſt virium humanarum 401
cruce putant Iudæi extinguendam Chriſti doctrinam 539
Cubitus 573
Cultor Dei 220
Cultus Dei 291
cultus extra Hieruſalem habiti pro idololatria 114
cultus & cultor ſpiritalis 115
cultus pius ibidem
cultus ſine verbo Dei non præſcribendus 114
cultus ſpiritualis 115
Cura eſt Deo de nobis 470
cura Chriſti de ſua Eccleſia 505
Curioſitas in aliena reſpiciens 579
curioſitatis vitium 578
curioſum inquirere de motre Ioannis 580
Curſus ad monumentum 554
Cymbalum cæleſte 368

D

Dæmonium habere 220.268
Daniel inter leones paſtus 573
Dauidis ciuitas 360
dauidis filius 59
dauidis obedientia 472
De, particula 465
de ſupernis eſſe 252
Decorum Chriſti 489
Decretum mutandum in turpi voto 387
Dedicatio templi in nobis quando fit 312
Defenſio modeſtiſsima 518
Defenſio pro gloria Dei 316
Demonſtrare pro Dare 141
demonſtrare pro reuelare 141
Denarius 355
denarius diurnus 405
denarii ducenti valent 20 aureos 163
denarii trecenti valent triginta ſolatos 354
Deorſum 252
Derelicti non credunt 375
Deſcendere de cælo 85
Deſertum 167
Deſperationis verbum 332
deſperationem rerum ſequuntur conuitia 271
Deſyderium audiendi euangelii 171
De ſurſum, quid ſignificat 96
Deus corda intuetur 56
deus cur verus dictus 485
deus deus Chriſti & credentium 558
deus differt auxilium, vt maiorē gratiam ſentiamus 164
deus fide conſpiciendus 557
deus fide in Chriſto quærendus 225
deus homo factus vt dii eſſemus 308
deus humanis ſenſibus non eſt ſubiectus 187
deus impiorū conatus in bonū conuertit 519
deus impotentiſsimos imbelliſsimis expugnat 558
deus in locis ſacris habitare dicitur 216
deus inuiſibilis 35.151
deus mente colendus 116
deus nobis, qualem credimus 65
deus nulla ad viuum imagine deliniari poteſt 99
deus omnia per Chriſtum operatur 491
deus omnia per ſolum Filiū largitur 98
deus omnia ſua in Chriſtum, & Chriſtus in ſuam eccleſiam cōtulit 501
deus operatur in miniſtro remittente peccata 564
deus Pater Chriſti 238
deus Pater communis Chriſto & credentibus 558
deus Pater quomodo in filio glorificatus 396
deus per magiſtratus plura quàm per alios agit 348
deus petit aquam à nobis 109
deus pios tentari ſinit ad vtilitatem 234
deus præuenit nos 361
deus prior nos diligit 571
deus prior nos dilexit 419
deus prior nos quærit 137
deus pro bona ſua voluntate agit 376
deus punit non vt perdat ſed emendet 279
deus quærendus per Chriſtū 491
deus, quid eſt. 318.408
deus quomodo trahere dicitur 187
deus ſe nobis creatione manifeſtat 22
deus Spiritus eſt 128
deus ſua opera ſub ſpecie mundi contraria operatur 132
deus verax 97
deus videtur oculis cordis ſeu fide 187
deus vnus 318.484
deus vnus in trinitate 140
dei bona licétne vſurpare 317
dei conſilium mirabile 558
dei eſt noſcere omnia 476
dei gloria in Chriſto maxima 376
dei imago 99
dei inſtrumēta ad ſuam gloriam 327
dei nomen, Qui eſt. 253
dei opera ſecus quàm ex mundi opinione 337
dei poſteriora videre 35
dei ſinus 35
dei ſolius eſt remittere peccata 563
dei vterus 35
dei vultus 23
deo curæ ſumus 483

denm sgnoſcere 272
deum illabi mẽtibus noſtris 394
deum loqui 265
denm manere in nobis 434
deum nemo vidit vnqnam 17.35
deum venire ad nos 421
à Deo fiunt multa,quæ nõ licent hominibus 148
à Deo habemus omnia 24
Diabolus 206
diabolus cur princeps mũdi 370
diabolus intrat in hominem 394
diabolus Iudas 159
diabolus non babet quicquam in Cbriſto 429
diabolus pater 239
diabolus peccati author 383
diabolus quare dictus princeps mundi 428
diaboli colores 265
diaboli deſyderia ibidem
diaboli filius,mendacium 266
diaboli magnæ vires 395
diaboli mancipium 490
diaboli origo 265
diaboli plauſtra 266
diaboli potentia 370
Didymus 564
Dies 281
dies,dominus 552
dies,Chriſtus 329
dies Chriſti 273
dies Chriſti horas habet 330
dies Hebræis incipit hora noſtra ſexta veſpertina 523
dies hominis 373
dies in tres diſtributus partes 538
dies Iudæorum 50
dies,miniſterium Chriſti 280
dies,præſens vita ibidem
dies, tantiſper nobis dum viuimus ibidem
dierum ſcœnopegiæ obſeruatio 229
Diffidens non audit vocem Dei 145
diffidentiæ ſignum 427
Dii dicti non læſa maieſtate diuina 319
Dilectio 75.382. 402. 430.
dilectio Dei 130
dilectio & gaudium res cognatæ 427
dilectio germana 421
dilectio,pro fructu dilectionis accepta 506
dilectio proximi non ſine dei dilectione 440
dilectio qua pater diligit Chriſtũ vt hominem,gratuita 438
dilectio qualis in præcepto 440
dilectio vera ibidem
dilectionis archetypus 444
dilectionis ardentiſsimæ ſignum 440
dilectionis erga Chriſtũ inquiſitio facienda eccleſiaſtæ 575
dilectionis probatio 429
dilectionis qua diligimur à Deo argumentum 44
Dilemma 37
Diligendi forma 444
Diligere & ſeruare ſermonem 421
diligit nos Deus in Chriſto & per Chriſtum 506
Dinæ conſtupratæ vindicta 106
Dipſades 86
Diſceſſus Chriſti ad Patrem,mũdum cælo coniungit 457
Diſcipulus dei quis dicitur 187
diſcipuli ad reſurrectionis perſuaſionem verbo & ſignis adducti 561
diſcipuli agitati in mare 157
diſcipuli baptiſtæ Chriſto inuident 94
diſcipuli Cbriſti occulti 216
diſcipuli Chriſti vnde cognoſcũtur 382
diſcipuli dei 257
diſcipuli ſcandalizati recedunt à Chriſto 159
diſcipulorum animi præparãtur ad miraculnm 161
diſcipulorũ baptiſtæ inuidia 93
diſcipulorũ Chriſti decorũ 496
diſcipulorum humiliatio 388
diſcipulorum ignorãtia ante acceptum Spiritum 362
diſcipulorum indignatio 355
diſcipulorum nota & ſignũ 258
diſcipulorum officium 164
Diſcordia multiplex 285
Diſcredens in vno, in nullo credit 193
Diſcretionis iudicium 155
Diſcumbere 165
Diſpẽſatione Chriſti corpus glorioſum ſenſibus diſcipulorum expoſitum eſt. 561
Diſperſio 228
Diſſẽſio in turba ob Chriſtũ 210
Diſſenſio propter Chriſtũ 296
Diſſidium inter Iudæos& Samaritanos vnde ortum 108
Diuinitas Chriſti 24.402
diuinitas Chriſti ab operibus declarata 22
diuinitas Chriſti à Thoma quomodo cognita 567
diuinitatis Chriſti probatio 74
diuinitas Patris & Filii cõmunis 140
diuinitas figuram non habet 100
Diuitiæ Chriſti credentibus reſurrectione communicatæ 558
diuitiæ regni Chriſti 360
diuitiæ vnde 166
Do,verbũ, poteſtatem importat 178
dare ad menſuram 98
datum à Patre Filio 181
Datio ſiue traditio 384
Docere 424
docet Ieſus populũ in tẽplo 237
doceri à Deo 158
Docibilis Dei 186
Docilis quis dictus ibidem
Docti à domino ibidem
Doctor internus 427
doctores vanam gloriam nõ aucupentur 219
Doctrina Chriſti 255
doctrina Chriſti clancularia non fuit 517
doctrina Chriſti,Patris doctrina eſt 217
doctrina Cbriſti publica 200
doctrina Chriſti verax 262
doctrina Dei 176
doctrina diſcipulis præferẽda 517
doctrina Euangelica à Deo profecta 503
doctrina Euangelii diuinitus tradita 422
doctrina Euangelii, eſt Cbriſti 447
doctrina hominũ, litera mortua 96
doctrina orbi inaudita ante natũ Chriſtum 398
doctrina ſalutaris 568
doctrina Spiritus 418
doctrinæ Chriſti confirmatio à Patris authoritate 448
doctrinæ Chriſti ſumma 25
doctrinæ certitudo,argumento à publico loco 517
doctrinæ impiæ natura 303
doctrinæ malæ pernicies 347

doctrinæ repetitæ vtilitas 48
Domeſticorum habenda cura 544
Domicilium Chriſti in Capharnaum 171
Dominus. 205.326.380.566
dominus etiam peſsimo tempore ſuos ſeruat & liberat 549
domini benedictione cũcta fiunt proſpera 571
Domus 260
domus Dei 70
domus orationis 60
Dona & vocatio ſine pœnitẽtia 132
dona Dei in pretio habenda 167
dona, pro bona Dei voluntate di ſtribuuntur 321
donorum Spiritus copia 230
donorum author deus, miniſtri Apoſtoli 186
Dormire 322
Dormitio, ſignum ſanitatis 332
Duodecim, vox poſita pro Apoſtolis 564

E

Ecce, particula 137.340.360
Eccleſia de latere Chriſti vt Eua de coſta Adæ 547
eccleſia viua è Chriſto cõſpecto arido in cruce 546
eccleſiæ authoritas 195
eccleſiæ functiones vſque ad cõſummationem ſeculi 443
eccleſiæ membra fide ſumus 205
Eccleſiæ ſancta inſtitutio de cõmunione ſub altera ſpecie 195
eccleſiæ vnitas, theſaurus Chriſti 502
Eccleſiaſtes poteſt manibus victum quæritare 570
eccleſiaſtes quàm irreprehenſibilis 267
eccleſiaſtæ officium in cibandis conſcientiis 119
eccleſiaſtæ partes 575
eccleſiaſtæ quales eſſe debẽt 307
Edentulorum natura 200
Edendum vt viuamus 174
Educere oues 299
Edulia à Chriſto rediuiuo ſumpta, quomodo ab ſumpta 574
Egeſtas nulla, vbi ſatietas æterna 180
Egredi 302
Egreſſus ab AEgypto 132
Electi aberrant quidem, ſed non pereunt 315
electi ante mundi iacta fundamẽta 182
electi in Chriſto viuunt 314
electi Patrem per Chriſtum agnouerunt 487
electi per Chriſtum in Chriſto 405
electi qui dicuntur 183
electorum diuitiæ à Patre per Chriſtum 488
electorum & reproborum diſcrimen 311
Electio 430
electio duplex 442
electio non eſt violenta 204
electio qua elegit nos Deus, gratuita 442
electionis certitudo 182
electionis diuinæ ſignum eſt auditio Euangelii 183.487.528
Elias præcurſor Domini 38
Eliæ currus igneus ibidem
Emor vendidit agrum 166
Emphaſis 420
Enallage 85
Encænia 311
Epanaphora 21
Ependytes 572
Ephrem 324.349
Epilogus eorum quæ narrauit Chriſtus 439
Epimicium 468
Epiſcopatus, res bona 515
epiſcopatum deſyderans, bonum opus deſyderat 307
Epiſcopus qualis eſſe debet 576
epiſcopo neceſſaria ibidem
epiſcopi ſordidis negotiis vacui 161
epiſcoporũ functio 576
epiſcoporum officium 245
epiſcoporum partes 577
epiſcoporum receſſus à turba, vt orationi aliquãtiſper vacent 161
Epicureorũ opinio de afflictionibus 279
epicureorum hæreſis 27
Errorum origo 322
Eſaias de cõmuni ſaluatore 180
eſaiæ vaticinium impletum 283
eſaiæ viſio de gloria Chriſti 376
Eſſe de, quid infert 465
eſſe de ſubſtantia Patris vel Filii ibidem
eſſe de terra 96
eſſe ex Deo 267
eſſe in Filio 79
eſſe in mundo 492
eſſe lucem 373
Eſuries 180
Et, particula, nota eſt illationis 21
et, pro Enim 273
et, pro Id eſt 34
et, pro Tamen 221
Euangelicæ curationis finis 137
euangelicæ doctrinæ cognoſcendæ modus 318
euangelica mandata 419
euangelica profeſsio non eſt delicata 454
Euangeliſtarum mos 282
euangeliſtarum promiſcuæ loquutiones 29
Euangelium 309.358. 379. 527
euangelium quid eſt 170
euangelium à Iudæis in orbem deriuatum 115
euangelium dicitur teſtimonium 97
euangelium doctrina vniuerſalis 240
euangelium eſt doctrina publica 517
euangelium eſt mundo ſtultitia 534
euangelium gentibus incognitum ante glorificatũ Chriſtum 365
euangelium, gladium quem confirmat, non adminiſtrat 244
euangelium impietatis reuelatio 370
euangelium Ioannis quo tempore ſcriptum 57.78
euangelium lætum eſt 327
euangelium lege perfectius 399
euangelium mundo ænigma eſt 474
euangelium mundus odit 24
euangelium non eſt cauſa carnalis libertatis 112
euangelium non ex magnatum authoritate æſtimandum 234
euangelium non lædit quæ ſunt Cæſaris 526
euangelium nunquam ſine Spiritu 380
euangelium pro lydio lapide habẽdum ad explorandam doctrinam 498

euangelium deſyderantibus nihil decrit 173
euangelium quale apud carnem 374
euangelinm ſeruare 269
euangelium ſine Spiritu non verè prædicatur 483
euangeliũ ſolum eſt doctrina viuifica 281
euangeliũ talione nõ vtitur 514
euangelium titulo crucifixi contentum 543
euãgelii à Ioanne ſcripti finis eſt vt credamus 548
euangelii Ioannis ſumma 76
euangelii certitudo 217.255
euangelii cibus 161
euangelii cognitio 117
euangelii definitio 559
euangelii docendi gradus & ratio 462
euangelii fortuna 139
euangelii fructus 474
euangelii crediti fructus 374
euangelii impedimenta 267
euangelii miniſter idoneus 356
euãgelii miniſtris neceſſaria 576
euangelii officium 91.258
euangelii reuelati officium 459
euangelii ſigilla 160
enangelii ſumma 50.143.206
euangelii virtus 517
euangelio plus quàm parentibus debetur 74
euãgelio quid nobis nũtiatur 568
ex euãgelio aliquid accipere 305
euangelizare nobilius quàm baptizare 505
Euchariſtia 189.192
euchariſtia, eſt panis vitæ 190
euchariſtiæ efficacia & ſignificatio 595
euchariſtiæ mandncatio neceſſaria 196
in Euchariſtia cõſiderãda efficacia & ſignificatio 595
euchariſtiam recipiant ſoli rationis capaces 196
euchariſtiam recipiens, mãducat carnem, & bibit ſanguinẽ Dei 196
euchariſtiam recipientis fides ibidem
Exaltatio Chriſti 256
exaltatio Chriſti etiam in media morte 543
Exauditio expectanda 328
exauditio iuxta Spiritum 473
exauditio orationis Chriſti 486
exauditionis dilatio, probatio eſt fidei 334
exauditionis promiſsio 415
Excæcatio 294
Excelſa in Scripturis cur reprehenduntur 514
Excluſiuæ dictionis natura 484
Excommunicatio 287
excommunicatio apud Iudæos 455
excommunicatio duplex 287
excõmunicatio Phariſæorũ 292
excommunicationis vſus 287
excommnnicantur qui Chriſto credunt 276
excommunicantur qni confitentur Chriſtum 287
Exemplar vitæ quale debet eſſe 452
Exhortatio Chriſti ad humiliationem noſtri 368
exhortatio Chriſti ad metendum 120
exhortatio Chriſti ad patientiam 397
exhortationis neceſsitas 258
Exiſtentes in monumentis 546
Exitii impiorum aggrauatio 449
Exitus Chriſti ſiue miſſio temporalis 489
exitus Filii duplex 477
Expedit, verbum 347
Extra Chriſtnm ſola caro 409
Extraneus teſtatur Chriſtum innocentem 528
Ezechias ſerpentem æneum ſuſtulit 501

F

Facies terræ renouata 419
facie ad faciem videre 35
Facere abſque Synagogis 455
Facta, id eſt parata 383
Factores legis 379
Falx meſſoria 522
falx Spiritus 433
Fames Chriſti & cibns 59
fames & mora bilem in naſum conciunt 163
fames ſpiritalis 528
Faſciæ ſepulchrales 345
faſciæ ſepulchrales quid adumbrant 344
Fanor Dei nobis præſentiſsimus 361
fauor Chriſti agentibus neceſſarius 435
fauoris dinini argumẽtum 442
fauoris diuini ſignum 426
Fermentati inuidia 314
Feſta Iudæorum de die in diem tranſlata 522
Feſtinandnm eſt maturè 554
Feuda regni Chriſti 527
Fici myſterinm 56
Fidenti in Chriſtũ nihil incommodatur 501
Fides. 93.104.114.130.143.159. 186.238.279.376.402
fides à Deo 17
fides, ad vitam eſt ianua 588
fides catholica Chriſtus Deus & homo 56
fides copulat, intellectus viuificat 203
fides de Chriſto qualis habenda 254
fides diſcipnlorum Chriſtum audientium de reſurrectione loqnentem 555
fides, donum Dei 585
fides, donum Spiritus 371
fides è verbo non magnatum anthoritate comparanda 234
fides duplex 374
fides cæleſtia aperit 252
fides de Trinitate 412
fides eſt cauſa veræ intelligentiæ 203
fides eſt conſpicilium noſtrũ 557
fides eſt fructus orationis Chriſti 502
fides & caro aliter res qnærũt 573
fides etiã modica efficax eſt 284
fides ex Scripturis 230
fides firma 125
fides grandeſcens 127
fides hiſtorica 436
fides humilia quærit 355
fides in Chriſtum 75
fides in Chriſtnm à Patre 558
fides in Chriſtum, eſt opus Dei 175
fides in Chriſtũ, via ad Patrẽ 252
fides infantilis 526
fides initiũ domus ſpiritualis 193
fides magnifica 205
fides Marthæ 334
fides menſura operum 549
fides mortua 78.147
fidei probatio. 408

fides mũdum conuincit 458
fides non eſt rerum præſentium 567
fides non erubeſcenda 366
fides noſtra qualis eſſe debet 568
fides,oculus ſpiritalis 22
fides pacatam reddit conſcientiam 411
fides promiſsionem reſpicit 335
fides propriè dicta 146
fides quare dicitur opus Dei 176
fides,ſignum tractus diuini 185
fides,ſitula ad hauriendum 229
fides ſuos habet gradus 57
fides, tactus ſuauiſſimus 558
fides tarda in diſcipulis 331
fides,vehiculum noſtrum 572
fides vera de Chriſto 338
fides,vita æterna 76
fides,vitæ reſpondeat 193
fides viua 90.144.193.291.459.
fides viua domicilium Chriſti 98
fides viua mox erumpit 117
fides viua neceſſaria ad ſalutem 436
fides viua,non otioſa eſt 147
fides viua ſufficítne abſque ſacramentali manducatione 193
fides vnde pendet 360
fidei effectus, ſurgere & venire ad Chriſtum 337
fidei ætas 577
fidei cæci infirmitas 284
fidei definitio 175
fidei fructus 283
fidei gradus 67.284.335
fidei infirmæ verba. 334
fidei obiectum 292
fidei obiectum eſt Deus 500
fidei pabula 234
fidei præmium 413
fidei proprietas 64
fidei quaſi per ætates incrementum 125
fidei triumphus 283
fidei viuæ energia 117
fidei virtus 90
fidei viuæ fructus 87.89.570
fidem noſtram Deus probat 328
fide & verbo,non à ſpecie externa cognoſcitur Chriſtus 557
fide viua nobis contingit verus cibus 175
Fiducia apoſtolorum confirmãda 332
fiducia certa eſt 66
fiducia in Chriſtum fauorẽ meretur 496
fiducia in Chriſtũ præcipua pars orationis 472
fiducia in Chriſtum tranquillat conſcientiam 560
fiduciæ natura 88
fiduciæ virtus 170
Filiatio,qua dicimur & ſumus filii Dei,eſt à Filio 48
Filioli 382.397
Filia Sion dici 360
Filius 238
filius à Patre 225
filius ante ſecula 19
filius cum Patre omnia habet cõmunia 156
filius cur verbum dicitur 20.21
filius Dei aſſumpſit humanam naturam 30
filius Dei,id eſt Deus 56
filius Dei,imago Dei 174
filius eadẽ vult & operatur atque Pater 139
filius eſt vnum cum Patre 502
filius expreſſa Patris imago 141
filius,facies Dei 23
filius germanus 264
filius hominis 59
filius imago Patris 412
filius mortuos ſuſcitat 142
filius in Patre, Pater in Filio 412
filius Patri coæternus 19
filius Patri cooperatur 140
filius Patri obediens 257
filius quando à Patre glorificatus 482
filius ſimilis Patri 574
filius ſolus Patrẽ cognoſcit 272
filius ſplendor,& imago Patris 19
filius voluit homo fieri, vt homo ex Deo naſceretur 466
filii arcana à Patre natiuitas nulla ſimilitudine plenè adumbratur 20
filii Euangelii liberi 261
filii deſcenſus in mundum 182
filii opera non diſsimilia operibus Patris 262.
filii poteſtas eadem cum Patre monſtratur 141
filii poteſtas excitandi mortuos 183
filio contempto contemnitur Pater 448
filium audire à Patre 442
filium Dei eſſe à Deo aliter quàm creaturæ ſint 225
filium Dei quare oportuit hominem fieri vt iudex fieret 146
filium Dei veniſſe 448
filium eſſe in ſinu Patris 35
filium eſſe miſſum 226
filium exire à Deo 477
filium facere omnia quæ Pater 141
filium habere iudicium à Patre 142
filium in Patre eſſe 320
per Filium quærenda & perſcrutanda omnia 143
filium ſcire Patrem 225
filium videre Patrẽ facientẽ 140
filii adoptati 29
filii Dei duplices 318
filii Dei effici quomodo poſsimus 28
filii Dei qui 29
filii Dei qui Chriſto credunt 17
filii & amici 441
filii promiſsionis 261
Finis & fructus aduentus Chriſti 527
Flagellatio ex more gentium eſt 533
flagellatio Chriſti iniuſtiſsima licet, oblata Deo fuit gratiſſima ibidem
flagellationis Chriſti fructus.ibi.
Flere 339
flendum in peccatis etiam grauiſſimis cum Petro, non cum Iuda deſperandum 519
Fletus ob mortuos nõ reprehẽſus 333
Fœdus Domini nobiſcum 421
Fœnum quid ſignat 164
Foras eiicere 181
Fornicatio 238.264
Forſitan 110
forſitan pro vtique 250
Fortuna piorum 478
fortunæ non adſcribendæ afflictiones 327
Fratres Domini 212
Fremitus 392
Fructus recepti ſpiritus 452
Fructus vocis Dei auditæ 528
fructum non ferre 432.
fructus afferre 433
fructus fidei viuæ,vita æterna 552
fructus venientium ad Chriſtum

230
Fuga in tempore commendabilis 105
fugere 306
ſuge re in propria 477
Functio eccleſiaſtica ad finẽ ſeculi 309
functio epiſcoporum qualis eſſe debet 562
Furem venire 303
Fures 296.298.301
Furti commendatio apud Germanos 241
Futurũ aliquid prædicitur quia futurum 495

G

Galilæa à Chriſto ſupra Iudæos nobilitata 214
galilæa gentium 106
galilæus Chriſtus ibidem
galilæi à Iudæis præſtantiores 124
galilæi ab Hieroſolymitis contempti 232
Galli cantus 520
Garizim mons 106
Gaſtrimargi Iudæi 576
Gaudium 273. 403.430.469.561
gaudium Chriſti 367
gaudium Chriſti, dicitur piorũ tutela & conſolatio 495
gaudium Chriſti diſcipulis optatum 439
gaudium diſcipulorũ, fructus viſi Chriſti ſuſcitati 561
gaudium fructus eſt fidei 273
gaudium gaudere 96
gaudium mundi quid eſt 439
gaudiũ plenũ per orationẽ 474
gaudium quomodo in afflictionibus 426
gaudii nomine quid intelligendũ 439
Gazophylacium 250
Gemitus Chriſti 338
gemitus inenarrabiles 475
Generatio carnalis 30
generatio duplex 30
generatio ineffabilis 19
Geneſareth 559
Gentes Chriſto crediturӕ 296
gẽtes diem à mane incipiũt 553
gentes & Iudæi non agnoſcunt Chriſtum 570
gentes & Iudæi non verè cognoſcunt Patrem Deum 505
gentium primitiæ 364
gentium vocatio 309.363
Gentiles volunt Chriſtum videre 352
gentilium error 344
gentilium vanitas de diis 536
Genus chriſti 225
Germanorum filiorum genius 263
Geſtus externi affectuum indices 480
Gladius paſtoris Eccleſiaſtici 513
gladius priuatis nõ publicis perſonis interdictus ibidem
gladii ius eſt in impios 537
Gladium accipere quid eſt 514
gladium cur portabat Petrus 513
Gloria 362
gloria Chriſti 31.60.483
gloria Dei 337.278
gloria Deo 276
gloria & opus Dei 437
gloria hominum diuerſa à gloria Dei 376
gloria Patris eſt ſalus electorum 483
gloria per crucem 214
gloria per mortem 364
gloria, pro Chriſti potentia 67
gloria quam Chriſtus dedit Eccleſiæ 502
gloria vana fugienda 284
gloriæ nomine quid intelligit Scriptura 502
gloriæ Patris & Filii nexus 486
gloriam accipere ab inuicem 153
gloriam chriſti verbo & fide hic intelligimus 504
gloriam comitatur inuidia 104
gloriam Deo dare 288
gloriã Dei imminui nunquam ferendum 268
gloriã mundi contemnimus, cognita Chriſti gloria 504 · 561
gloriam quærere 274.275
Gloriatio popularis 261
non Gloriandum de Deo citra Chriſtum 264
Glorificare 485
glorificare Patrem 437
glorificare Patrem in Filio 414
Glorificatio Chriſti 397
Glorificationis Chriſti hora 396
glorificationis inſtrumenta 396
Grabatus 535
Gradatio afflictionum 455
gradatio miraculorum 324
Gradus ad ſalutem 294
gradus noſtri ad Spiritum Sanctum 451
Græci 229
Granum frumenti 352.365
Gratia 32.34
gratia duplex, iuſtificans & quæ non iuſtificat 321
gratia etiam non quærentibus oblata 507
gratia præueniens 49
gratia præueniens neceſſaria 116
gratia præueniens neceſſaria operi noſtro 556
gratia ſacramentalis 194
gratiæ ſenſus extra neceſsitatem minor 64
gratiam pro gratia accipere 34
ſub Gratia eſſe 441
gratias agere 342
grstias egit Chriſtus, id eſt benedixit 165
gratiarũ actio vſitatiſsima Chriſto 166
Gratitudo 285.574
Graue fidei argumentum 235

H

Habere abundantius 303
habere partem cum Chriſto 386
Hærent tenacius quæ inſtante morte commendantur 545
Hæreſum pharmacum 21
Hæreticorum exitium ibidem
hæreticorum iacula retorquenda ibidem
hæreticorum notæ 463
Hæreditas Chriſti 530
hæreditas hic cœpta cognoſcẽda 485
Hebræorum ſalutandi mos 424
Hebraica phraſis 24
Hebraiſmus de vſu temporũ 418
Helias paſtus 555
helias à coruo paſtus 573
Heliſæus Galilæus 236
Hermon, mons 360
Herodes & Pilatus facti amici 529
herodes vult ſigna videre 528
herodis rumor ex errore 38
herodi cur Chriſtus nihil reſpõderit 536

Hieronymi locus 282
Hieroſolyma,vbi eſt piorum cœtus 115
Hieroſolymitani etiã multis adiuti donis,verbũ non ſuſcipiũt 124
Hieruſalẽ in tribu Beniamin 92
Hiems 312
Hiſtoriæ leges 581
Hiſtoriographi officium 28
Homicida 265
Homo animalis 200
homo deeſt beneficio Dei 27
homo derelictus à Deo qualis 520
homo mendax & vanus 225
homo noſter duplex 302
homo nouitatis cupidus 357
homo propter Chriſtum mãducatum vitam habet 199
homo res caduca 74
homo ſine mediis non cognoſcit 44
homo,vas & inſtrumentum teſtaceum 558
hominis ingratitudo 27
homini non fidendum 74
hominem nouum induere 79
homines externa mirantur contemptis domeſticis 184
homines nati conſumere fruges 119
homines operibus probantur 91
homines terreni 252
hominum cura eſt de victu 161
hominum ineſcatio 199
Honor quo Pater & Filius delectantur 143
Honorificare 143
Hora 238
horæ apud Iudæos, prima,tertia, ſexta,nona,vndecima 538
hora Chriſti 364
hora crucis 388
hora impiorum 330
hora nona & vndecima 550
hora ſexta 107
hora tenebrarum 540
horam Chriſti aduentaſſe 226. 251
horæ,Apoſtoli 329
horæ diei duodecim 322
Hortus adami 509
hortus in quem Ieſus abiit ibidẽ
Hoſpitalitas 161
Humanæ vires in rebus Dei nihil 185
humani generis duæ peſtes,mendacium & homicidium 265
humani ingenii tarditas 119
Humanitas Chriſti 126
humanitas Chriſti canalis omniũ bonorum in nos 434
Humilia fide conſideranda 184
humilia primas habet apud Deũ 106
Humiliatio Chriſti 156
humiliatio noſtri magni fit 385
Humilitas Chriſti 215
humilitas Chriſti & abiectio 25
humilitatis commendatio 283
humilitatis origo 355
Humor Chriſti 435
Hydria 65
Hyperbole 581
Hypocriſis 480
hypocriſis execrabilis 288
hypocriſeos antidotum 74
hypocriſeos comes timor 227
hypocriſi nihil ſceleratius 524
Hypocrita 390
hypocrita perpetuo timens 91
hypocritæ lucem fugiunt 522
hypocritarum modus 242.355
hypocritas cognoſcere difficile 355
hypocritica ſalutatio 240
Hypoſtaſis 85
Hyram rex Tyriorum 106
Hyſterologia 354

I

Iacob adorans in Garizin 114
iacob Iſraël dictus 55
Iam,particula 82
Ianua in ouile Dei 297
Identitas ſumma in vna ſubſtantia 20
Idioma prodit quis cuiãs ſit 264
Idiotiſmus Prophetarum 489
IESVS, nomen naturæ & officii in Chriſto 138
ieſus eſt Chriſtus 231.552
ieſus aſinæ incidens ingreditur Hieroſalem 35
ieſus declarat ſe Chriſtum filium Dei 293
ieſus fugit Iudæos 324
ieſus fugit Iudæos homicidas 209
ieſus Magdalenam alloquitur 551
ieſus triſtis lachrymatur ob infidelitatem Iudæorum 323
ieſus ſe eſſe Meſsiam fatetur Samaritanæ 103
ieſu nomen 54
ieſum eſſe in nobis 419
Ignes gaudij 468.
Ieſum ſequi 49
Ignaui non tundent, ſed deglubunt oues 305
Ihaſa 359
Illuminatio 176
illuminationis fructus 27
Illuſores Chriſti 542
Imago Dei 174
imago Spiritus nobis per Chriſtum reſtituta 375
imagines non ſunt vnius generis 99
imagines ſanctorum non auferendæ 100
imaginum fructus & cultus 101
imaginum vſus 100
Imbecillitas virium humanarum in Petro cognita 516
Impatientia 279.280
Imperatoribus aræ conſtituebantur 536
Impetratio 444
Impietatis genius 355.530
Impii aduerſus voluntatem Dei 442
impii Chriſtũ non peruident 183
impii inexcuſabiles 379
impii neſciunt Patrem Deũ 448
impii non valentes verbis veritatem expugnare,fugiunt ad verbera 522
impii quare ſemper bonos oderunt 340
impii ſemper egentes 162
impii ſua ipſorum voluntate retrò abeunt & pereunt 204
impii ſuos clamores ingeminant aduerſus pios 539
impiorum cæcitas 456
impiorũ clamores aduerſus pios 455
impiorum furori quandoque cedendum 311
impiorum genius 136
impiorũ manus in manu dei 226
impiorum operibus, Deus ſuum opus exequitur 533
impiorum retributio 147
impiorũ tẽpus ſemper paratũ 213
impiorum vltor 269
impiorum voces blaſphemæ 259
impiis nunquã deeſt quod contra veritatem prætexant 224
impiis quod timent,accidit 348
Impingere 331
Impleri & ſaturari ſunt effectus Chriſti 167

q. i.

Impoſsibile homini, poſsibile eſt apud Deum 82
Impudentia 264
Impunitas peccatorum obcæcat 241
Incarnari 30
incarnatio ibidem
Inclinatio capitis ſignum verè morientis 546
inclinatio Chriſti in terram 242
Incredulitas 459
incredulitas, dānationis cauſa 90
incredulitas Iudæorum inexcuſabilis 266
incredulitatis aconitum 90
incredulitatis effectus 184
incredulitatis Iudæorum cauſa 313
incredulitatis natura 285
incredulitatis pœnæ 375
Incredulus iudicatur 89
incredulus non viuit 144
increduli, quia indignos ſe præſtant 181
incredulorum exitium 99.181
Indefeſſè docendum 189
Indignitas noſtra fatenda 386
Indociles 186
Indolis optimæ ſignum 92
Indormire 270
Indulgētiæ plenæ à pœna & culpa 32
Inedia, tentatio grauis 161
Inferorum portæ fide frangūtur 205
Infidelis eſt qui contemnit manducationem Euchariſtiæ 197
Infidelitas comitem habet cæcitatem 553
infidelitatis effectus 89
infidelitatis exitium 459
infidelitatis genius 163
infidelitatis partes 286
infidelitatis ſupplicium 99
Infirmitas ad gloriam Dei 322
infirmitas non ad mortem 327
infirmitas ob peccata 129
infirmitatis noſtræ grauitas 566
infirmitates Chriſti 339
infirmorum conſolatio ab exemplo Petri 53
Infremitus Chriſti 338
Ingenium animi Chriſtiani 122
ingenio rudes calcaribus indigēt 142
Ingratitudo 94
ingratitudo Iudæorum 320
Ingratus, qui bona perire ſinit 167
Ingredi 302
Ingreſſus Chriſti in Hieruſalem 360
ingreſſus Chriſti triumphalis in Hieruſalē fide meditandus 360
ingreſſus in Eccleſiam 298
ingreſſus paſtoris in eccleſiam qualis eſſe debet 301
ab Initio eſſe 19
Iniuria qua via repellenda eſt 513
Iniuſtitiæ arguti 460
Innocenti patrocinandum 528
Innocentia Chriſti 429
innocentia commendat doctrinā 267
Inobedientiæ exitium 184
Inſitio Chriſtiana 442
Inſtita 345
Inſtrumenta Dei 348
inſtrumenta impietatis 401
inſtrumenta mundi ad gloriam 327
Intellectus 409
intellectus loci, Niſi manducaueritis carnem, &c. 193
intellectus mūdi de regno Chriſti 461
Intentio recta 478
Interitus hypocritarum 436
Interrogatio Iudæorū fallax 313
interrogatur Ieſus an ſit Chriſtus 296
non Intrare 298
Intrare per oſtium 297.298
Introire per Chriſtum 302
introitus Chriſti in cælum cōmunicatur credentibus 558
Intuitus Chriſti 52
intuitus ſacramenti non tam efficax quàm receptio 194
intuitus ſacramenti non ſufficit, neceſſaria eſt manducatio 189
Inuenire 51
Inuidia 579
inuidiæ malum ſemper vrens 294
inuidiæ proprium 227
Inuocatio 279
Ioannes 382
ioannis diſcipuli ſequuntur Chriſtum 18
ioannes docebat Chriſtum veniſſe ibidem
ioannes Euangeliſta quare exordio abſtinuit 19
ioannes interpretatur, in quo eſt gratia 25
ioannes ſuper Domini pectus 393
ioannes teſtatur lucem Chriſtum veniſſe 17
ioánes vnde cognouit Ieſum eſſe Chriſtum 18
ioannis cura erga Virginem Mariam 545
ioannis Euangeliſtæ modeſtia 515.516
ioannis intentio 34
ioannis teſtimonium de Chriſto 17.41
ioanni Virgo commendatur 545
Iona 52
Ionæ ſignum 500
Ioſeph Pater Ieſu 54
ioſeph Arimathienſis petiit à Pilato corpus Ieſu 548
ioſephi & Nicodemi fides in chriſtum 549
ioſephi ſepultura 160
ioſephi, venditio, vehiculum ad gloriam 533
Ira Dei 76
ira Dei reuelata 448
iram Dei manere ſuper aliquem quid eſt 99
iræ fratrum acerbiſsimæ 234
Iratus animus 280
iratorum inſania aliquantiſper vitanda 137
Ireneus 194
Iſchariota 206.355
Iſmaēlitæ 261
Iſrael, peculium Dei 132
iſraelita verus quis 55
iſraelitæ paſti 573
iſraelitarum regia 106
Iudæ tribus nobilis 232
Iudæa 329
Iudæus confeſſor 543
Iudæi à Iuda 92
iudæi ab Abraham degenerant 261
iudæi à Pilato ad Cæſarem appellant 539
iudæi abominantur Samaritanos 108
iudæi accuſant Ieſum blaſphemiæ 535
iudæi ad horam in Baptiſta exultarunt 149
iudæi ad lapides prouocant 316
iudæi aliquot credunt 238

iudæi cæci 136
iudæi cæci & ſanguinis ſitibūdi 215
iudæi Chriſtum non agnoſcnut, quem tamen vident & loquentem audiunt 511
iudæi conuicti 149
iudæi cur Euangelio non credūt 265
iudæi dicti peculinm Chriſti 28
iudæi diſsimiles Abrahæ 262
indæi etiam in mortuū ſæuierunt 547
indæi filii diaboli 265
iudæi grauius peccauerunt quàm Pilatus, adigendo Chriſtum cruci 537
iudæi humilitate Cbriſti ſcandalizati 222
iudæi inexcuſabiles 448
iudæi legem Dei ſuis traditionibus poſtponunt 522
iudæi malo animo Chriſtū quærunt 215
indæi mancipia carnis 273
indæi mendaces 272
iudæi minima curātes præcepta, maiora contemnunt 547
iudæi nō cognouerūt Patrē 272
iudæi nigra in cādida vertūt 448
iudæi perſonam Chriſti cognoſcere nolnerunt 224
iudæi petuot Chriſtum crucifigēdum 531
indæi ſeruierunt 259
iudæi ſigna quærunt 176
iudæi ſuperbi & innidi 137
iudæi quare non crediderūt 296. 352
iudæorum calumniæ 285
iudæorum carnalis apologia de ſua libertate 259
iudæorum carnis cognitio de pane 175
iudæorum coninnctio 459
iudæorum dies 107
iudæorum dies feſti Deo ingrati 214
iudæorū dilectio ſimulata eſſe ꝓbatur 152
indæorū durities 118
iudæorum error 65
indæorū & diaboli collatio 266
iudæorum etiam inter lucentiſsimas tædas, cæcitas 510
indæorū exitiū prænuntiatū 228
iudæorū ignoratio de vnigenito Filio 139
iudæorū ingratitudo 131. 155
iudæorū malitia & cōmeniū 536
iudæorum multiplices & captioſæ diſputationes 77
iudæorū opinio de magno Meſſiæ aduentu 312
iudæorum opiniones de Chriſti dicto, Ego ſum panis vitæ 191
iudæorum Pater 264
iudæorum peculiaris acclamatio 359
iudæorum Pontificum fucata religio 524
iudæorum prærogatiua 115
iudæorum principes cauſa perditionis populi 216
iudæorum principes vineæ ſpiritalis corruptores 216
iudæorum prouocatio à Cbriſto ad Moſen 176
iudæorum purificatiooes 65
iudæorum vanitas 30
iudæis domus gentilis interdicta 522
iudæis Pater incognitus 225
iudæis Romani gladinm ademerunt 524
Iudaica comitia 37
Iudas 381
iudas adit Phariſæos 382
iudas diabolus 206
iudas fur 355
iudas incredulorum typus 203
iudas hypocrita 206
iudas non ad Chriſtum ſed perditionem pertinebat 495
iudas non fuit vera ouis 315
iudas periit 479
iudas prodit Chriſtum 506
iudas ꝓditor & latronū dux 510
iudas tolerādus in Chriſti familia propter Scripturas 495
indas vnde iſchariotes dictus 206
iudæ auaritia 351
indæ Chriſtū ſeqnētis ſtudiū 495
Iudas frater Iacobi 355
indas Thaddæus 206
Iudex & accuſator nemo ſit 154
index miniſter legis 243
iudicis authoritas 536
indicis iuſti eſt maturè & non feſtinanter indicare 525
indicis iuſti munns ibidem
iudices vt iudices, dicti filii Dei 318
iudicibus perpetuò præſcriptum 235
Iudicare 210. 238
iudicare iuſtum iudicium 222
iudicare nulli creaturæ competit 146
iudicare ſecundum carnem 155
Iudicium 75. 130. 352
indicium carnale 252
iudicium Chriſti 276
iudicium diſcretionis 144
indicinm diſcretionis & retributionis 293
iudicinm duplex 155
iudicium Filii iuſtum ſicut & Patris 147
iudicium mundi in rebus ſpiritalibus 460
indicium mundi qnale eſt ibidē
iudicium populi de Chriſto 209
iudicium prohibitum 237
iudiciū ſecūdum merita fiet 146
iudicium verum 248. 460
in Iudicium non venire 144
iudicii iuſti ratio 147
indicii dies ignotus 146
iudicio res mutantur 293
iudicia hominum de factis varia 340
Iuliauns apoſtata 101
Inniores 577
Iuramentum quando licitum 188
Iurare licet in re ſeria & vtili 177
Iuſtificatio iuxta opinionem Iudæorum 175
iuſtificatio non eſt à Moſe 34
iuſtificatio noſtri vnico Chriſto 189
iuſtificatio tria requirit 87
iuſtificationis aduentus ibidem
iuſtificationis fructus 178
iuſtificationis vſus 244
iuſtificatus pacem habet 144
Iuſtitia hypocritica 460
iuſtitia per Chriſtū reſtituta, remanet pronitas ad malum 344
iuſtitia vera quæ & quibus prodeſt 460
iuſti qui ſint 28

L

Labor benedictus 166
labor fructuoſus 574
labor eſt in præcepto 570
labor maior eſt in ſerendo quàm in metendo 122
laboris oſores 177
labori noſtro quando adeſt Deus 570
Lachrymæ Chriſti 339
lachrymæ, initium gaudii 469

lacbrymæ pro mortuis commendatæ 334
Laicis nihil detrahitur, quòd ſub altera tantùm ſpecie cõmunicẽt 195
Lapidare 297
Latro 296.303
latro blaſpbemans 544
latro fidelis ſaluatur ibidem
latrones 298
latronibus crura frangnntur 532
Lauare pedes 381.387
Lazarus 325
lazarus infirmus 322
lazarus nobilis & pntens 357
lazarum occidere conſultant Iudæi 358
Lemures 420
Legatio Chriſti non eſt commẽtitia 218
Legatus à Deo bonorifice excipiendus 143
legati cur ad Baptiſtam miſsi 37
legatorum leuitarũ captio ibidẽ
Leuitarum ſordidus quæſtus 68
Lex 219.372.474
lex ad literã nõ interpretãda 228
lex cur gladium portat 248
lex cur data 168
lex data à Moſe, impleta per chriſtum 34
lex de adnlteris 241
lex de loco adorationis 114
lex de teſtimonio 249
lex & Prophetæ de Meſſia 54
lex facies Dei irati 250
lex iram operatur 409.482
lex, omnes ſub peccatum ſed nõ ſub pœnã coneludit 243
lex vmbris inuoluta erat 498
legis confirmatio 560
legis & Euãgelii differentia 178
legis impotentia 189
legis intentio 27
legis partes 235
legem facere 220
Liberare 238
Libertas à ſolo Cbriſto 261
libertas animnrum 259
libertas Chriſtiana 136.259.441
libertas Chriſtiana quibus conſiſtit 448
libertatis Spiritus 261
Liberum arbitrinm 552. 554.181. 185.204.316.391.435
liberum arbitrium etiam in rebus Dei 28
liberum eſt manere in dilectione Dei 438
Linteamina ſepoſita in ſepulchro 554
linteaminum diuerſitas ibidẽ
Λίθος. 538
Λιθόστρωτος. ibidem
Liuor Chriſti, liberatio à peccatis 534
liuoris incendium 357
Loculi 356
locns exprimens treis perſonas Trinitatis 424
locus natalis chriſti putatiuus 232
Longanimitas inter amicos ſimn latos 356
Longinus 547
Loquelã Chriſti cognoſcere 265
Loqui de terra 96
Lotio Chriſti neceſſaria 386
lotio interna 387
Luctus ꝑpter Lazarũ mortuũ 323
Lumen 352
lnmen in lnmine 36
lumen intellectuale 24
lumen in prædeſtinatis 308
lumen Ioãnes id vocat, qnod Paulus myſterium Dei 25
lumen vitæ 246
Luna decima apparatus agnus 358
Lunatio 522
Lupum diſſipare gregẽ 307
lupi ibidem
lupi qui dicuntur 306
Lutum formatũ in oculnm 283
Lux 17.76.352
lnx Chriſtus 237.245.378
lux in tenebris 24
lux multiplex 26
lux mundi 275.281
lucis abſentia cauſa offẽſionis 335
lucis radii 379
lucem comprehendere 24
lucem habere 373
lucem lucere 24
lucem odiſſe 91

M

Macedoniani hæretici 22
Macedonii confutatio 416
Mactare 303
Magdalena ad monumentũ plorans 555
magdalena ad Petrum & Ioannẽ abit 553
magdalena Apoſtola deſignata 558
magdalena Apoſtolorũ apoſtola ibidem
magdalena cum vnguento petit ſepulehrum 552
magdalena indigna Cbriſtum tãgere 558
magdalena iuxta ſepulchrum nõ credebat chriſtũ reſurrexiſſe 553
magdalena prohibetur tangere Chriſtum 558
magdalena videns Dominũ, nõ videt 556
magdalena viſo Domino rediuiuo adhuc infirma erat in fide 557
magdalenæ conuerſio 325
magdalenæ feruor 338
magdalenæ feruor ad vngendum Dominum 553
magdalenæ feruor & charitas 354
magdalenæ feruor & dolor 555
magdalenæ fides & charitas commendata 559
magdalenæ perſeuerãtia in quærendo Domino 555
magdalenæ ſententia de non inuento Ieſu in ſepulcbro 556.557
magdalenam Apoſtolam diſcipulis Chriſtus deſignat 555
Magiſter 75.385
magiſter à diſcipulis imitandus 388
Magiſtratus ciuilis 244
magiſtratus ciuilis & Euãgelicus non pugnant 244
magiſtratus ciuilis non punit vt ſatiſfiat peccato ibidem
magiſtratus eccleſiaſticus ibidẽ
magiſtratus eſt aliquãtiſper ſe populi moribus accõmodare 523
magiſtratus qualem ſe agnoſcere debet 514
magiſtratum ineuntinm mos 359
magiſtratus à Deo ſunt 235
magiſtratns quales eſſe debẽt 298
magiſtratuum cõmendatio 358
magiſtratuum vſus à Deo, abuſus à Satana 537
Malachias vltimus Propheta 39
Maledicti 235
maledictio in benedictionẽ 429
maledictionẽ noſtram Chriſtus in benedictionem mutauit 540
maledictionem prædicere 394
Malum, occaſio boni 28
malũ in ſuum anthorẽ recidit 233
malum per ſe non poteſt rectè fieri 533
mala noſtra in gloriam dei verſa 327
malus coruus, malum ounm 262

Mandatum Chriſti ſuaue 444
mandatum nouum 328
mãdatum Patris, vita æterna 380
mandata Euãgelii præcipua 438
mandata habere 419
mandatorum contemptus 422
Mãducare carnem Chriſti quid eſt 197
manducare carnem Chriſti & bibere ſanguinem eius 159
Manducatio corporis Chriſti, aliquid ſupra fidẽ nobis cõfert 194
manducatio ſacramenti 189
manducatio ſacramentalis 202
manducatio ſacramentalis eſtne neceſſaria 593
manducatio ſpiritualis 196.202
manducatio ſpiritalis carni incognita ibidem
manducationis modus 193
manducantis & rei manducatæ coniunctio 128
Manere 580
manere in Chriſto 434.436
Manſeritis, verbum 257
Manſiones ab initio 405
manſiones variæ in beatitudine ibidem
mãſiones variæ in cælis ibidem
Manichæi 301
manichæi confutati 121
manichæorũ error cõfutatus 165
manichæorum hæreſis 152
manichæi error 26
manichæi hæreſis 27
Manifeſtatio chriſti à ſpiritu 419
manifeſtationis Chriſti notulæ 420
Manna 158.178.192
manna ad corpus pertinet 188
manna, eſca ſpiritualis ex verbo credito ibidem
mána nõ erat cibus de cælo 199
manna quid ſignificat 178
mannæ & corporis Chriſti collatio 188
mánæ ſpiritualis intelligẽtia 178
mannæ typus ibidem
mannum extenſio in Petro 578
Manſuetudo Chriſti 244
mãſuetudo Chriſti erga Iudã 387
Mare quid ſignat 170
mare, congregatio aquarum 159
Maria 325
maria virgo nuptiarũ ſollicita 63
maria & Martha ad Chriſtũ mittunt 326
maria Magdalene ad ſepulchrũ 551
maria, ſoror Marthæ 322
maria ſoror Marthæ vnxit pedes Ieſu 355
mariæ fides 63. fiducia 64
Martha 325
martha ad Ieſum 334
martha allecta ad audiendum verbum 173
martha incredula 323
martha mulier, adhuc mulier 335
martha ſedula 334
marthæ fides de Chriſto 336
marthæ fides & confeſsio 323
marthæ ſimplicitas 342
Matrimonii commendatio 62
Matthæus & Ioannes conciliantur 565
Mediator Chriſtus 437
mediator dei & hominum Chriſtus 439
Medicorum admiratio de ſanato filio reguli 527
Meditationis mortis Chriſti fructus 469
Medium ad Euangelium 373
medium nullum inter Deum & mundum 486
medium quo Chriſtus nobis eſt reſurrectio & vita 335
media ad Deum neceſſaria 88
media ad finẽ non contemnenda 208.282.341.500.562
media ad ſalutẽ & vitã æternã 182
Memoria 362
Mendax 463
Mendacium 239
Mẽdacium diabolo propriũ 266
mendacii domicilium 477
Mens Chriſti 420
Mercenarius 296.305.307
mercenarii 306
Merces 121
Meritum 266
meritum Chriſti 409.427
Mentio trina in baptiſmo 80
Meſsias 116
meſsias Chriſtus 51
meſsias ex Dauide 232
meſsiæ officium 117
meſsiæ regnum perpetuum 372
meſsiam inueniſſe 51
Meſsis 503
meſsis ſpiritalis 120
meſsis tereſtris & ſpiritalis 120
Metamorphoſis ſpiritualis 293.418
metaphora à cibo ad Spiritũ 118
Metere 103.122
Methodus ad gloriam 426
methodus auxilii non præſcribenda Deo 328
methodus cognoſcendi Dei 505
methodus perueniendi ad Chriſtum 500
Metreta 65
Metus ſilendæ veritatis cauſa 216
Meus, pronomẽ, quum de perſonis Trinitatis loquimur 465
Miliare 333
Milites ſunt mancipium auri 510
militum Pilati crudelitas 533
Mimeſis 162
Miniſtrare Chriſto 352
miniſtri Sacerdotum cõuerſi ad Chriſtum 211
miniſtri verbi officium 95
Miraculum primum Chriſti poſt baptiſmum 67
miraculi de panibus amplificatio 167
miraculi ſcopus 61
miracula appẽdices doctrinæ 276
miracula, diſcipuli operati ſũt maiora numero quàm chriſtus. 413
miracula etiam ſub cõmuni curſu naturæ 341
miracula fidem confirmant 127
miracula non ſufficiunt ad probandum hominẽ non eſſe peccatorem 285
miracula propter infirmitatẽ 566
miracula quæ vulgo de pueritia Chriſti circunferuntur, apocrypha 47
miracula quid faciant 157
miracula ſunt doctrinæ obſeruationes 160
miracula, ſunt promiſſionis Dei obſignationes 573
miracula ſunt verbi teſtimonia 413
miraculorum author Deus 577
miraculorũ vſus. 67.127.167.358.363.567
miraculis nõ temerẽ credẽdũ 66
Miſericordiæ opus nõ violat Dominicum diem 221
Miſsio, id eſt incarnatio 248
miſſio viſibilis 423
miſſionis diſcipulorũ ſcopus 499
non Miſſus, ſed veniens 392
Myſterium ſub his verbis, ecce homo 535
myſteria Chriſti ſine Spiritus illuminatiõe nõ agnoſcũtur 498

Mitto 227
mittere attribuitur Patri nō proprietate 423
Moabitæ 349
Modicum 466
Mœſtitia in Apoſtolis de abitu Domini vnde 457
mœſtitudinis fomentum 427
Monumēti nouitatis ratio 550
Morbi & afflictiones pro gloria Dei 133
Morbi ex peccatis orti 138
Morborum immiſsio vnde ibid.
Mori in peccato 251
mori neceſſarium Chriſto 371
mori pro alio 401
morimur cum Chriſto & quomodo 371
morientes etiam viuimus 418
Mors 238
mors animæ 246
mors Chriſti 190
mors Chriſti,clarificatio 370
mors Chriſti eſt vita noſtra 546
mors Chriſti honorifica 371
mors Chriſti non autem martyrium ſanctificat 304
mors Chriſti ſpontanea 511
mors Chriſti, initium vitæ cæleſtis & perpetuæ 546
mors duplex 325.336.339
mors extincta per Chriſtum 397
mors ianua vitæ 144
mors impiis non autem piis horribilis 508
mors impiorum horrida 270
mors in ſolam carnē Chriſti poteſtatem habebat 561
mors mortem vorauit 546
mors non eſt mors 331
mors pii ſomnus eſt 270
mors quomodo à nobis vincitur 270
mors, ſomnus 331
mors victa 260
mortis aculeus ibidem
mortis Chriſti fructus 461
mortis Chriſti virtus 397
morti, dānatio res cognata 254
mortem deflere 329
mortem nolle in nobis, Chriſtus vicit 577
Mortificatio 365
mortificatio noſtri 81
Mortua omnia in nobis ante regenerationem 424
mortui 144.366
mortui in monumentis 146
mortui dormientes 183
mortui vngebantur 356
Moſes accuſator 130
moſes accuſaturus Iudæos 154
moſes Chriſtum docuit ibidem
moſes de Chriſto ſcripſit 130
moſes fidelis oſtiarius 299
moſes non fuit miraculi author 177
moſes 40 diebus à Deo paſtus 555
moſi abnegatio 377
moſi diſcipuli 276
moſi officium 35
moſi zelus 71
moſen Iudæi Chriſto præferunt 177
moſaici iudices 240
Mūdus. 27.89.214.238.418.478
mundus à Chriſto mutatus 370
mundus ab oratione Chriſti excluſus 489
mundus aliis ad gloriam ſchalis vtitur quàm Chriſtus 541
mundus cæcus 417
mundus damnatus 490
mundus de iuſtitia quando conuictus 460
mundus,& quis de mundo 489
mundus horrida ſolitudo 167
mundus illudit Chriſto ſpinis coronato 534
mundus in maligno 370.459
mundus ingratus 445
mundus innititur hypocritica & fucata veritate 497
mūdus nō eſt capax ſpiritus 416
mundus non eſt locus quietis & ſolatii 527
mundus non habet iuſtas cauſas odii in Chriſtum 449
mundus non ſuſtinet lucem 496
mundus quare pios odit 446
mundus quare pios perſequitur 448.496
mundus quibus regitur 527
mundus reſpuit doctrinam Chriſti 504
mundus ſanis ſemper aduerſatur conſiliis 445
mundus ſola permiſsione in pios poteſtatem habet 537
mundus variè accipitur 178
mundus vult videri ſe nō perſequi pios 317
mundi diſcipuli 253
mundi diuitiæ hominibus communicatæ 378
mundi genius 337.490
mundi iacula 315
mundi ingratitudo pro beneficiis Chriſti 505
mundi iudicati cauſa 90
mundi iudiciū de Euangelio 285
mundi iudiciū de perſona Chriſti 44
mundi maligna indoles 27
mundi nomine quid Scriptura intelligit 504
mūdi ornatus ſunt mēdacia 444
mundi præſidia & tela 315
mundi proprietas 530
de Mundo eſſe 446.496
de mundo non eſſe 496
mūdo innata vis perſequēdi pios 455
mūdo opera Dei ſtulta ſunt 542
mundo placens, nō purum habet verbum 500
Mulier,caro 29
mulier in adulterio 240
mulier vas infirmum 556
mulier pariens 453.469
mulieris parturientis,& in Chriſto renaſcentis collatio 469
mulieri in adulterio deprehenſæ condonantur peccata 237
mulieres quæ Chriſto miniſtrauerunt victum 547
mulieres Hieroſolymitanæ 541
Muſica noua 331
N
Na 359
Nardinum vnguentum 354
Nardus ibidem
naſci denuò 75
naſci ex aqua & Spiritu Sācto 75
naſci ex Deo 29
naſci ex ſanguine ibidem
naſci in peccatis 291
natatorium 131
Nathanael 54
nathanael etiā abſens à Chriſto cognitus 56
nathanael legis Moſaicæ peritus 54
nathanael non eſt in Apoſtolatū aſcitus 56
nathanael vnde dictus verus Iſraëlita 55
nathanaëlis fides 18
Natio non ſecludit à ſalute 309
Natiuitas duplex 78
natiuitas Chriſti in Bethlehē 54

natiuitas Chriſti non de mundo 253
natiuitas noſtra peccatrix 29
natura Chriſti verax 148
natura humana cæca 24
naturæ affectus 538
naturæ diuinæ nota 274
naturæ duæ in Chriſto 226
naturæ duæ in vna hypoſtaſi vnitæ 85
Nauigium Chriſtianorum 572
Nazarænus 54
nazarænus Chriſtus 511
Neceſsitas aſcēſus Chriſti ad cælum 458
neceſsitas explicanda in oratione 326.472
neceſsitati multorum præſtat, quàm vnius deliciis tribuere 355
neceſsitati ſubueniendum 133
Negatio Petri inuitat nos nihil de nobis præſumamus 520
negatio Petri prædicta 401
Nemo niſi filius nouit Patrem 225
nemo ſua ſorte contentus 579
Neomenia 522
Neſcire 225
Nicodemus 211.532.549
nicodemus confertur Samaritanæ 110
nicodemus curat ſepulturā Chriſti magnificam 549
nicodemus ignorat renaſcētiam 79
nicodemus noctu accedit ad chriſtum vt doceatur 75
nicodemus occultus Chriſti patronus 235
nicodemi ſtudium 77
Nomen à re cognitum 492
nomē Chriſti 29.447.472.492
nomen Chriſti impiis exoſum 447
nomen Dei 505
nomen Dei, propugnaculum aduerſus Satanam 492
nomen naturam rei deſignet 52
nomen pro merito 414
nominis Dei duplex manifeſtatio 505
nominis mutandi ratio 54
nomine Chriſti omnia impetrātur 443
nomina piorum propria cognita 299
nomina rebus conſona 52
Nominatim 299
Non eſſe in mundo 492
non timere 171
non videre 294
Nonni poëtæ locus 338
Nos noſtráque interibimus vt viuamus 366
Nouatus 193
Nox 281.373
nox, abſentia Chriſti 281
nox non autem dies habet formidines 329
Nummus Romanus 355
Nuptiarum ſumptus 62
Nutrimur eiſdem quibus ſumus 189

O

Obedientia gratiſsima deo 279
obedientia in oratione 473
Obeditio, methodus ad cognitionem veri 219
Obligatio Chriſti 406
Obſeſſus à dæmone 394
Obſonatores 163
Obſonium ibidem
Obſtinati animi exitium 232
obſtinatorum ingenium 267
Occaſio amplexanda 330.332
Octauarum dies celebratus 565
oculus Chriſti 277
oculus inuiſibilis 417
oculus, locuples teſtis 45
oculus piorum 418
oculus quo Chriſtus videtur 204
oculus ſpiritalis 24.378
oculi charitatis 170
oculi Dei 100
oculi mentis 294
oculorum eleuatio 342
oculorum ſubleuatio 480
Odium cum mundo piis neceſſarium 444
odii aduerſus pios cauſæ 445
odii ſeminarium in Iudæis aduerſus Chriſtum 357
odii ſeminariū in Phariſæis aduerſus Chriſtum 104
Odoriferis rebus vti licet 356
Offendiculum 94
Officioſitas Chriſti 384
Officium Chriſti 77.118.154.164.240.299.332.379.427.489.
officium Chriſti perpetuū 406
officium ſuū Chriſtus declarat 182
officii Chriſti periphraſis 118
officia Chriſti 34.51.343.476
officia in Eccleſia Chriſti diſtinguenda 102
officia quibus cognoſcitur Chriſtus 313
officiorum omnium Chriſti, fides 343
Offula Iudæ tradita 393
Omnipotentia Dei 436
Opiniones vulgi de Chriſto 216
Oportet 116
Oppreſsis qua via ſuccurrendū 514
Opus Chriſti 479
opus Dei 460
opus Dei, fides 158
opus malum 307
opus quo demeremur Deū 175
Opera 76.173.402.413
opera à Deo 430
opera bona 500
opera Chriſti fide aſpiciēda 184
opera Chriſti fiduciam nobis offerunt 88
opera Chriſti oſtendebant eum eſſe Deum 297
opera Chriſti teſtificātur ipſum Deo 150
opera Dei 280
opera Dei etiam profunda ſolus ſerutatur Spiritus 386
opera diuina ſub alio opere promouent 546
opera etiā Dei in nobis quomodo opera dicuntur 574
opera ex fide prodeunt 308
opera mundi 214
opera noſtra vacent gloria 137
opera noſtra vnde ſunt 435
opera nulla ſine fide 430
opera quæ non violant ſabbathū 136
opera teſtificātur de Chriſto 313
opera trinitatis indiuiſa 249
opera verbo potentiora 313
operum bonorum fructus 147
operum Chriſti magnitudo 141
operum Dei alia ratio quàm mūdi 333
operibus probatur Chriſtus eſſe Deus 319
Operari cibum 158
operari opera Dei 275
Operarius mercede dignus 121

q. iiii.

Orare oomine Chriſti quid eſt 443
orandi formæ 480
orandi modus ibidem
orandum oomine Chriſti 472
orantes in nomine Chriſti 414
orãtes nihil præſcribamus Chriſto de modo auxiliandi 326
orantibus adſunt Spiritus & caro 437
Oratio abſoluta 472
oratio, arma contra afflictiones 480
oratio Chriſti 343.352.510
oratio Chriſti ad Patrem 479
oratio Chriſti petitoria 481
oratio Chriſti pro tota Eccleſia eſt 500
oratio conditionalis oihil deſinit 580
oratio cũ geſtibus corporis 480
oratio duplex 343
oratio fidei efficax 64
oratio habeat gratiarum actionẽ 481
oratio qua Patrem & Filium glorificamus 492
oratio qualis eſſe debet 471
oratio vocalis neceſſaria 473
orationis Chriſti efficacia 512
orationis Chriſti epilogus 508
orationis Chriſti fructus 502
orationis Chriſti ſcopus 489.492.497
orationis Chriſti ſumma 494
orationis fidei virtus 436
oratioois fructus 473
oratioois impedimenta 471
orationis interpretes 473
orationis loens 68
orationis materia 472
oratioois petitoriæ vt exaudiamur, partes 436
oratioois vſus 471
Ordo qno filius electos adducit 182
Organa Dei 186
Orphanus 417
Ortus Chriſti 224
Ortus in quo Chriſti ſepulchrũ 550
Os domini 349
ore ad os loqui 35
Oſanna 359
Oſculum 513
Oſſa Chriſti in cruce non comminuta 548
Oſtendere pro Facere 317
Oſtiarius 299
oſtiarius oon furi ſed paſtori aperit 299
Oſtium 296
oſtiom, Chriſtus 301
Otioſi 432
otioſi oihil ad Euangelium 257
Otium 166
otium vitandum 573
Ouis inertiſsima 304
ouis priuſquam paſtor 297
oues 576
oues Chriſti 297
ones oõ poſſe rapi de manu chriſti probatur 315
ones quomodo efficimur 304
oues ſuũ cognoſcũt paſtorẽ 308
ouium officium 299.300
ex Ouibus Chriſti eſſe 313
Ouile 296.309
ouile ouium 298
Pactum cum Deo 81
Palæſtina ſiticuloſa 65
Palàm loqui 476
in palàm eſſe 213
Palingeneſia 80
Palma victoriam adumbrat 358
palmæ proprietas ibidem
palmarum dies ibidem
Palmes 430
palmitem fieri 433
Palpones 581
Panis à Deo ſigillatus 574
panis angelorum ſine de cælo 177
panis cæleſtis toti mundo communicatus 178
panis connerſus in carnem 594
panis de cælo 578
panis de cælo dat vitam æternã 199
panis de cælo deſceodens 189
panis Dei 178
panis eximius 177
panis ille eximius quare de cælo dictus 578
panis in carnem Chriſti trãſubſtantiatus 190
panis in carnem Chriſti trãſmutatus 191
panis intinctus 393
panis Moſaicus ſolis Iudæis datus 178
panis verus, caro Chriſti 190
panis verus, Chriſtus 158
panis veri typus, Manna 178
panis vitæ 158.188.189
panis vitæ, caro Chriſti 190
panis vitæ omnibus præſentatus 180
ſiue Panis vitæ, ſiue doctrina animam roborat 590
ad Panem verum habẽdum tria oeceſſaria 181
panes io manu Chriſti 565
panes noſtri Chriſto committẽdi 166
panũ multiplicatio è verbo Dei 165
Parabolæ partes tantùm accipiẽdæ, quæ ad negotium faciunt 469
Parænefis vitæ ioſtituendæ 234
Paracletus 415.416.450.458
paracleti conſolatio & potentia 559
Paralyticus euangelicus 138
paralyticus Chriſtum compellat 534
paralyticus verbo credẽs, ſanos factus 135
paralytici commendatio 535
paralytici confeſsio de Chriſto 136
Parare locum 405
Paraſceue 338.382
Parentes cæci timent Phariſæorum excommunicationẽ 276
parentes honorãdi exẽplo Chriſti 544
parentnm peccata ſũtne cauſa qua filii affliguntur 278
Parœmia de re ſubita 420
Paſcha 561.350.382.522
paſcha, Chriſtus ex lege Dei: Iudæi ex patrũ traditionibus celebrarunt 523
paſcha feria ſecũda non celebrabatur ibidem
paſchæ ſolenni feſto liberabatur vnus è captiuis 529
paſchæ obſeruatio ex traditione Patrum 523
paſchæ obſeruationes duæ apud Iudæos fueruot 522
paſchæ ſolennitas 73
Paſcere 576
paſcua 302.576
Paſtor 296.298.576
paſtor bonus 303
paſtor conductitins 306
paſtor eccleſiaſticus rebus infirmis ioterdum ſe immiſcet 160

paſtor præcedit oues 229
paſtoris diligentia & patientia 304
paſtoris mali tres notæ 303
paſtoris ſtudium & cura 577
paſtori quando licet fugere 321
paſtorum princeps Chriſtus 303
Paſsio Chriſti quo affectu legenda eſt 508
paſsionis Chriſti à Ioanne deſcriptæ ſumma 552
paſsionis Chriſti cauſa 383
paſsionis Chriſti fructus 508
paſsionis Chriſti hora ibidem
paſsiones in Chriſto voluntariæ 368
Pater alius à Filio 411
pater Deus, cur iuſtus à Chriſto vocatur 505
pater & Filius vnum 256.315
pater Filio omnia tradidit generatione 98
pater fons, in quo Filius 19
pater, Iudæorum Deus 239
pater maior Filio 428
pater, nomen eſſentiæ 115
pater non poteſt eſſe ſine verbo & ſapientia 20
pater omnia demonſtrat Filio 141
pater omnia in manus Filii dedit 383
pater oſtendit Filii ſui opera maiora quàm ſit ſanitas 142
pater per Filium loquitur 218
pater per Filium mundo cognitus 487
pater principium Filii 19
pater quando à Filio glorificatus 485
pater quãdo Filium glorificauit 482
pater quomodo diligit Filium 437
pater quomodo docuit Filiũ 256
pater quomodo Filio dediſſe dicitur 150
pater quos dediſſe fertur Filio 181
pater trahit ad Chriſtum 159
pater tutor Chriſti 256
pater verax 255
pater viſus in Filio 410
patris cognitio per verbum conceditur 448
patris & Filii æqualitas 451
patris & Filii diſtinctio 465
patris & Filii eadem opera 280
patris & Filii eadẽ potentia 140
patris & Filii eadẽ poteſtas 147
patris & Filii honor vnus 143
patris & Filii indiuidua ſocietas 412
patris & Filii omnia communia 412.465
patris & filii vna doctrina 262.269
patris & Filii vna ſubſtantia 21
patris & Filii vna virtus & ſubſtantia 141
patris mandatum 438
patris nomẽ Iudæis exoſum 342
patris teſtimonium de Filio 50
patris teſtimonia de Filio 272
patris tutela pro Eccleſia 494
patri cur in Scriptura attribuitur verbum, Facere 22
patri placita facere 257
patrem adorare in Spiritu 115
patrem amans, non odit Filium 449
patrem cognoſcere 410
patrem dediſſe Filio habere vitã, quid eſt 145
patrem Deum honorificare 268
patrem Deum noſce 505
patrem diligere Filiũ ſupra omnes 98
patrem glorificari 437
patrem trahere nos, quid eſt 186
patrem videre 412
patre cognito, cognoſcitur Filius 391
à Patre datum mandatum Chriſto 311
Paternitas ſiue in cælo, ſiue in terra eſt à Patre Deo 48
Patientia quid eſt 280
patientia, ſacrificium Deo acceptum 279
patientiæ neceſsitas 280
patientiæ ſchola 544
patientiæ ſeges 162
Pauperes 351
Paupertas Chriſti propter nos 550
paupertas Euangelica 207
paupertas vnde 166
Paulus Chriſtũ imitatus, animo ad mortem parato 511
pauli exhortatio ad Apoſtolos 306
pauli locus de Euchariſtia declaratus 207
pauli Samoſateni error 145
Pax adempta reſtituta eſt 560
pax etiam in profunda aduerſitate ibidem
pax mundana ibidem
pax mundi 425.454
pax Chriſti 403.425
pax vera ibidem
pax vera quomodo in mediis afflictionibus conſiſtit 426
pacis Chriſti officium 560
pacis chriſtianæ cuſtos 424
pacis fructus, non timere 426
pacem dare 425
Peccandi facilitas in nobis 516
peccantes in Chriſtum, & in Patrem peccant 449
Peccator 275.276.288.290
peccator maximus 291
peccator per fidem coram Deo iuſtus 290
peccatores omnes 242
peccatores ſunt cauſa paſsionis Chriſti 508
Peccatrix facta Abrahæ filia 117
Peccatum 279
peccatum antonomaticè dicitur incredulitas 459
peccatum Deus odit 59
peccatum, incredulitas 251
peccatum, peccati pœna 376
peccatum Iudæ 531
peccatum mundi 43
peccatum tollere ibidem
peccati cognitio 114
peccati Deus non eſt author 59
peccati fons, cor eſt 383
peccati origo 427
peccati potentia 338
peccati ſeruus 261
peccati ſtipendia in ſe Chriſtus tranſtulit 368
peccati tyrannicum dominium 260
peccata condemnant 89
peccata omniũ Chriſtus in ſuos tranſtulit humeros 508
peccatorum ablutio 546
peccatis oppreſſorum typus 133
Pectus Chriſti poſsidere 579
pectus debitũ Chriſtianis ibidẽ
pectuſculũ à Moſe ſacerdotibus datum ibidem
Pecuniam habere, non eſt peccatum 108
Pedes 387
pedum lotio 384

pedes cuius primò lauerit Chriſtus 385
Pedum pedi 304
Pelagiani 435
Pendendum eſt ex ſolo Chriſti præſidio 520
Per, particula 450
Per ipſum, dicit Ioãnes, quod Paulus dicit In ipſo 22
per ipſum & In ipſo, idem 23
Pera 304. 509
Perditio duplex 512
perditionis via lubrica 206
perditionis filius, Iudas, quòd perditionem elegit 495
perditionis filius ibidem
Periculum adire non niſi in tempore licet 330
periculum eſt ſeiungi à Chriſto 169
periculum imminens fugiẽdum, niſi adſit fauoris Dei certitudo 511
periculum præſens quãdo aggrediendum aut fugiendum 349
pericula temerè non ſubeunda 320
periculis temerè ſe exponere, eſt tentare Deum 330
Peripſema mundi 492
non Perire 87
periens, ſibi non Chriſto imputet 25
Permiſsio diuina 376
Permutatio rerũ admiranda 118
Perſeuerandum in fide 336
perſeuerantes in ſua vocatione, nunquam à Domino deſtituũtur 555
perſeuerantiæ commendatio 257
Perſonæ æſtimatio à virtute 259
perſonæ diuinitatis tres 450
perſonæ ex doctrina nõ faſtu æſtimandæ 124
perſonarum diſtinctio confitẽda 444
perſonarum trinitatis manſio in credente 421
Perſuaſio ad fidem Chriſti 321
Pertinaciæ ſignum 565
Peruerſitas 60
Perueſtigare nos debemus in Chriſto 142
Pes 573
Petere 430
petẽdũ in nomine Chriſti 402. 414. 430. 454
petendum non alio quàm Chriſti nomine 475
Petra aquam dedit 573
Petrus 52
petrus ante Pẽtecoſten piſcatione vixit 570
petrus aulicus factus veritatem negauit 517
petrus curſu tardior Ioanne 554
petrus de proditore ſciſcitatur 393
petrus & Ioannes currunt ad ſepulchrum 551
petrus & Ioannes de ſepulchro deſperatiores redeunt 555
petrus & Ioannes ad ſepulchrum Chriſti adhuc fide infirmi 554
petrus fide in mare ſe miſit 572
petrus futurus Eccleſiæ princeps, variis modis probatus 520
petrus gladio feriens cur reprehenſus 513
petrus gladio petit cohortem ibidem
petrus in aquam ſe demittit 568
petrus Ioannem ſequitur ad domum Caiphæ 506
petrus iuſſus ſequi Chriſtũ 578
petrus negat Chriſtum 507
petrus negaturus Chriſtum 382
petri nomen mutatum, fidei augmentum deſignatum 53
petrus non vult ſibi lauari pedes à Chriſto 381
petrus recuſat lauari à Chriſto 385
petrus vltimo Neronis anno paſſus 578
petri confeſsio de Chriſto 205
petri curioſitas à Chriſto arguta 580
petri de ſui erga Chriſtum amore confeſsio 575
petri feruens charitas 205
petri magnifica cõfeſsio de Chriſto ibidẽ
petri mors prædicitur 569
petri negatio 509
petri negatio nos infirmitatis noſtræ admonet 519
petri pœnitentia 386
petri vocatio 52
petri zelus 400
petro committuntur oues 577
Phariſæus quis 77
phariſæi increduli 275
phariſæi viſis Chriſti literis in terra, fugerunt 243
phariſæorum cæcitas 252
phariſæorum dilemma 241
phariſæorum dogma 77
phariſæorum durities 233
phariſæorum faſtus 291
phariſæorum impietas & hypocriſis 288
phariſæorũ notæ & affectus 291
phariſæorum ſuperbus animus 524
phariſæorum ſupercilium 211. 292
phariſæorum technæ 284
Philoſophia 50
Phaſe 350
Philautia, magna cæcitas 294
Philippus probatur 161
philippi ignorantia 411
philippi prædicatio 55
philippi terrena meditatio de ſaturandis hominibus 162
philippi vocatio 53
Phinees 72
Pickardorum error 549
Pietas vera 153
Pii ad Patrem & Chriſtum ſpectant 490
pii ad quid videntur derelicti 468
pii affliguntur non vt homicidæ 496
pii aliud à mũdano expectant regnum 526
pii in afflictione ſoli non petuntur 494
pii in communionem bonorum Dei per Chriſtum recepti 475
pii in mundo, ſed non de mundo ſunt 496
pii in mũdo vt ouiculæ inter leones 497
pii non de mundo, ſed è Chriſto nati 253
pii non in gladio ſed in patiẽtia ſua animas poſsident 527
pii quales eſſe debent 497
pii quare affliguntur 496
pii quare mundo inuiſi ibidem
pii ſemper abundant 162
pii ſunt bonus odor 345
pii viuunt æternùm 314
pii vt vt docti, ſemper promouẽt in Euangelio 462
piorum arma, ſunt bona Chriſti 478
piorum comes, Chriſtus 477
piorum conſolatio 233. 269. 310

339.418.466.487
piorum conſolatio à meditatione bonorum Chriſti 176
piorum conſolatio in afflictionibus 367.403
piorum cuſtodia 495
piorum diſciplina, afflictio 138
piorum gaudium quale eſſe debet 439
piorum in afflictionibus conſolatio 468
piorum locus munitiſsimus eſt apud Patrem propter Chriſtũ 495
piorum meditatio de cruce 542
piorum paſcua 302
piorum præſentia afflictos ſolatur 508
piorum preces præuenit Chriſtus 134
piis in afflictione adeſt Chriſtus 292
piis omnia in bonum vertuntur, impiis omnia vertuntur in malum 226
piis ſitientibus, mundus acetum porrigit 545
pios fructum ferre 437
Pilatus adhuc Chriſto flagellato patrocinatur 534
pilatus contendit culpam à ſe in Iudæos transferre 535
pilatus excuſãdúſne eſt flagellãs Chriſtũ vt à morte ipſum liberet 533
pilatus cupit liberare Chriſtum, prætextu feſti Paſchæ 529
pilatus fabulam putabat de venturo Meſsia 526
pilatus fatetur peccatum ſuũ, dicens, Ecce adduco, &c. 534
pilatus iniquus damnat Chriſtũ 540
pilatus lauat manus tanquam innocens 539
pilatus Iudæis ciuilior 523
pilatus non ignarus innocentiæ Chriſti 539
pilatus non perſuaſit ſibi Chriſtum affectaſſe regnum Cæſaris 529
pilatus priuatæ vtilitati cõſules, fit iniquus 538
pilatus quærit hominibus placere 539
pilatus ſeruiens vulgo, fit iniquus 533
pilatus timens interrogat Chriſtum 531
pilatus timore ſeruili occupatus 538
pilatus titulo Chriſti ſe vlciſci voluit de Iudæis 542
pilati fauor erga Chriſtum. 537
pilati impietas 536
pilati mors & vltio 540
pilati oratio ad commiſerandum 534
piſcina 131
pilati prudentia ad liberandum Chriſtum 529
pilati ſapiens reſponſum 524
Piſcina, baptiſmi typus 133
piſcina baptiſmum adumbrabat 131
piſcina Hieruſalem 129
piſcinæ motæ effectus 133
piſcina vera 134
piſcinam ſolus qui primus ingrediebatur, ſanus 132
Piſcis aſſus 166
piſcium multitudo 568
Plebeii Chriſtũ confitentur, primoribus obſtinatis 226
Plebs credula 71
Plenum 32
pleni ſcientia 471
Plenitudo Chriſti 32.33.406
plenitudo Chriſti omnibus ſufficiens 32
Pneumatomachi hæretici 22
Pœna vna vni cauſæ decernitur 534
pœnæ æternæ 243
pœnæ infidelitatis 271
Pœnitentiæ diſcipuli 50
pœnitentiæ locus quãdiu hìc viuitur 99
pœnitentiæ pars 93
pœnitentiæ pars, viuificatio 331
pœnitentiæ partes 365
pœnitentis verus genius 122
Pollinctores funeris Chriſti 549
Pono 308
Pontifex vnus à Deo 347
pontificis officium 107
pontifices 350
pontificum cæcitas & duricies 535
Populus fide diſcumbens 165
populus paret diſcipulis. ibidem
populi moribus quandoque cedendum 523
Portio ſuperior & inferior 368
Porticus Salomonis 312
porticus probaticæ 131
Poſſe 375
poſſe pro velle 265
potentia Chriſti 23.62.164.244 277.
Poteſtas à Deo 531
poteſtas remittendi peccata, hominibus communicata 563
poteſtatis vſus non abuſus, eſt à Deo 537
Præceptor, internus Spiritus 186
præceptore præſente, diſcipuli tacent 95
Præceptum in oratione 471
præceptum de petendo & orando 474
præceptum Chriſti præcipuum 439
præceptum nouum & vetus 398
præcepti nouitas 399
Prædeſtinatio 442
prædeſtinationis noſtræ ſignum 142
prædeſtinationis tẽtatio quomodo tollenda 488
prædeſtinationis vox, neminem conturbet 182
prædeſtinatum ſe inuenire 182
Prædicantem ſequitur fructus etiam ingratis auditoribus 447
Prædicatio Chriſti duplex 427
prædicatio Chriſti ſub quatuor Pontificibus completa 515
prædicatio externa neceſſaria 186
prædicationis apoſtolicæ ſcopus 425
prædicationis Chriſti fructus 505
prædicationis Chriſti ſcopus 380
prædicationis Euãgelicæ ſcopus 462
prædicationis fructus Deo committendus 447
Prædicator idoneus 301
prædicator non eſt lux, ſed teſtis 26
prædicatoris officium 69
prædicatoris partes 462
prædicatores nõ ſunt lux, ſed miniſtri lucis 25
prædicatores nõ ſuũ, ſed à Chriſto acceptum, miniſtrent 166
prædicatores organa Dei 186
prædicatorũ ab impiis afflictio

274
prædicatorum anchora 451
prædicatorum confeſsio 575
prædicatorum dignitas 452
prædicatorum nomina à Chriſto ſcripta 298
prædicatorum officium 559
prædicatorum partes 153
prædicatorum qualis labor 107
prædicatorum ſcopus 25.42
prædicatoribus licet habere propria 395
prædicatoribus vitanda popularis aura 271
Prædicere & Mandare, differunt 381
Præmium Apoſtolatus & piorũ 443
præmium Chriſti 419
præmium piorum 420
præmium ſequelæ Chriſti 246
præmiorum certitudo 391
Prærogatiuæ Iudæorum finis 115
Præſens pro futuro poſitum 146
Præſenſio futurorum 349
Præſentiæ Chriſti virtus 494
Præſidium humanum 572
præſidia Euangelii 513
Prætorium 522
Prandium miraculoſè Apoſtolis apparatum 573
Praxis 291
Pretiũ vnguenti Magdalenæ 354
Primogeniti fiũt omnes in Chriſtum credentes 133
primogenita Chriſtum adumbrabant ibidem
Primus Chriſti aduentus iucundus 295
Princeps huius mundi 403.428
princeps mundi damnatus morte Chriſti 461
princeps mũdi foras eiectus 370
principes credentes timent excõmunicari 352
principes mittũt ſatellites ad vinciendum Chriſtum 227
principes ſanguinis ſitibũdi 233
principum negligentia in rebus fidei 376
Principium Chriſtus 254
principium pro primo ibidem
in Principio & Ab initio,idẽ 19
Priuata iniuria patriæ condonanda 280
priuata perſona etiam magiſtratu tacente non accipiat gladiũ
514
Priuatio gratiæ 376
Probatica 131
Probatio Chriſti, quòd non violarit Sabbathum 139
Procedere & venire 264
procedent iudicandi 146
Proceſsio Spiritus 451
Prodigalitas vitanda 167
Prodigium 126
Proditionis Iudæ grauitas 509
proditionem prædicit Chriſtus 392
Proditorem ſuum Iudam iudicat Chriſtus 382
Profectio Chriſti ad Patrẽ, mors 251
Profeſsio Chriſtiana 503
Progreſſus ad veritatem 258
Promiſsio Chriſti pax eſt & fiducia noſtra 503
promiſsio de Meſsia 231
promiſsio de reſurrectione 197
promiſsio liberationis 470
promiſsio,virtus orationis 471
promiſsionis verbum 29
promiſsionis virtus 473
promiſsioni Dei adhærẽdũ 283
promiſsioni chriſti & verbo adhærendum 162
Pronubus 48
Propheta 39
propheta in patria non acceptus 124
prophetæ partes 231
prophetæ 239
prophetæ ad mẽſuram ſpiritum habuerunt 98
prophetæ fuerunt ſeminatores 121
prophetæ,organa ſpiritus 231
prophetæ quomodo viderũt deũ 411
prophetæ viderũt verbũ fide 27
prophetarum & Apoſtolorũ collatio 120
prophetarum & Scripturæ certitudo 543
Prophetia 348
prophetia non aufert liberum arbitrium 450
prophetiæ à Caipha dictæ interpretatio 348
Prophetare ibidem
Propitiatoris officium 379
Propria 477
propria Chriſti 28
Probitas 391
Proprietates loquendi de Chriſto 145
Proſelyti 363
Proteſtari 392
Prouerbium 474
prouerbium quid eſt 300
Prouidentia Dei abiectis inſtrumentis vtitur ad opus ſuũ cõplendum 542
Proximo inſeruiendum 384
Prudentia carnis 347 400
prudentia ex experientiis 219
Pſeudoapoſtolus 300
Pſeudoapoſtolorũ deſcriptio 301
Pſeudodiſcipuli 203
Pſeudodoctores 301
Pſeudoprædicatores 306
Publici peccatores puniẽdi 242
Pueritia,vetus teſtamentũ 577
Pulmentarium 571
Purgatio animorum 433
purgatio ſpiritalis ibidem
purgationis modus ibidem
Putatio ſolùm in vite ibidem
putati palmites in chriſto ibid.
Putei Iacob commendatio 111
Pythagoræ dogma 38

Q

Quærere Chriſtum 398
quærere Chriſtum & non inuenire 228
quærere regnum Dei 162
quæramus noſipſos in ſolo Chriſto 182
quærentes Chriſtum extra carnẽ 172
Quæſtuariorum notæ 301
Quare Chriſtus non docuit Iudæos quòd eſſet natus in Bethleem 232
quare non omnes ſalui fiunt 371
quare nunc nõ fiãt miracula 160
Quaſi,particula 31.46
Qui non paruerit,neſcit imperare 297
quis verè liberat 260
quibus adeſt Dominus 170
quid à nobis credendum 568
Quieſcendum in Chriſto 478
Quinarius numerus quid ſignificat 163
Quinquagenarius numerus 574
Quinque panibus & duobus piſcibus,ſaturantur quinque milia 157

Qgomodo, vox incredulitatis 79.191
quomodo qui videt Filium, videt Patrem 378

R

Rabbi quid ſignificat 18.49.77. 227
rabbinorum ad Chriſtum verba 174
Rabboni 557
Ramos accipere, & obuiam Chriſto ire, ſunt fidei effectus 358
Rapere 307
Ratio humana à rebus Dei abiicienda 201
ratio humana in rebus Dei deſperat 163
ratio humana nihil ſpiritale attingit 22
rationis humanæ iudicium in rebus Spiritus vanum 454
rationibus non alapis coram iudice contra reum agendum 518
Ratiocinatio humana de potentia Chriſti 334
Rechabitarum ſtudium erga parentes 74
Recidentium pœna grauior 138
Redemptionis myſteriũ in Chriſti latere aperto 547
Reditus Chriſti in Canam 124
Regeneratio 38.80
Reges & ſacerdotes Chriſti 51
Regiones albæ ad meſſem 103
Regnantis proprium 231
Regnum Chriſti 347.359.507
regnum Chriſti non mundiale 526
regnũ Chriſti ſpinoſum & purpureum 534
regnum Dei videre 79
regnum Iſrael 329
regnum Iuda, aquæ currentes cũ ſilentio 282
regnum mundi 359
regnum temporale à Chriſto nõ affectatum 526
regni Chriſti initium 396
regni cæleſtis ſubſiſtentia 526
regni Dei ſubſiſtentia 81
regni temporalis mania 526
Regula notanda 280
regula theologa 449.451.452. 484
Regulus 125
regulus Euangelii præco 127
regulus qualẽ primò Chriſtũ credidit 125
reguli fides ibidem
reguli filius ſanatur 104.126
in Regulo, fidei magnitudo 126. 127
Relatio an ſit aliquid in diuinis 465
Relatiuorum natura 250
Remedium aduerſus ſcandalum crucis 454
Remitto, verbum, poteſtatem importat 564
Renaſcentia 81.344
renaſcentia per baptiſmum 80
renaſcentia ſpiritalis 78
Renati exultant 91
Reperire ſe in Chriſto 488
Reprehenſio vacet contumelia 514
Res deſyderata in oratione explicanda 472
res viſu auditúque mirabilis 448
Reſipiſcentia magna pœnitudine indiget 341
reſipiſcentia Petri, fletus 519
Reſpondere pro dicere 71
Reſponſum Chriſti datum ad Matrem 63
reſponſum Chriſti ironicum ad Iudæos 224
Reſurrectio 323
reſurrectio creditu difficilis 557. 566
reſurrectio duplex 145
reſurrectio ſufficiens argumentũ diuinitatis 72
reſurrectio vitæ 130.147
reſurrectionis fructus 552
reſurrectionis fructus primo loco diſcipulis oblatus 560
reſurrectionis virtus 364
reſurrectionis Chriſti virtus 256
reſurrectione, fracta eſt tyrannis mortis 561
à Reſurrectione Chriſtus vita mundi eſſe probatur 201
Reticentia 368
Retinere peccata 564
Reus aut abſoluẽdus aut teſtibus conuincendus 535
Rogandum pro mundo 490
rogandum, non pro mundo ibidem
Romanorum mos in iudiciis ferendis 523
Ruditas 595

S

Sabbathizare 221
Sabbathum 129.275.552
ſabbathum charitati cedit 285
ſabbathum propter hominem 136
ſabbathum quies dicitur. ibidem
ſabbathum quo opere violatum 220
ſabbathum ſanatione honoratur 136
ſabbathi die ſanatur infirmus 129
ſabbatho feriandum 136
Sabellius 315
ſabellii confuſio 416
ſabellii error 20.193
ſabellii hæreſis 22
ſabelliani 412.450
Saeculus 509
Sacerdotes iubent Chriſtum cõprehendi 210.324
Sacerdotium Chriſti 481
Sacra tractãtes & nunciantes, nõ vt homines, ſed vt Dei præcones excipiendi 499
ſacrorum participatio 194
Sacramentum Eccleſiæ, methodus ad vitam 547
ſacramentum purgat 434
ſacramenti forma operatur quod ſignificat 563
ſacramenta ad gratiæ collationẽ 344
ſacramenta Eccleſiæ ex aperto Chriſti latere manauerunt 547
ſacramentorum vſus 568
ſacramentorum vſus neceſſarius 282
Sacrata res 499
Sacrificium 279
ſacrificium laudis immolare 119
ſacrificii Chriſti vſus 500
ſacrificia Moſaica, vmbræ. ibidẽ
Salim 93
Salire in vitam æternam 112
Salomonis gloria 502

ſalomonis oratio 173
Saltatio 62
Saluari aut perdi eſt nobis liberum 204
Saluator 104
Salus à Chriſto 277
ſalus ex Iudæis 103.115
ſaluis cauſa 90
ſalutis noſtræ ordo 487
ſalutis noſtræ primus gradus 339
Salutandi formulâ, Pax vobis, quid Chriſtus ſignificauit 560
Salutatio mutua ſalutaris 425
ſalutatio repetita confirmatiores reddit diſcipulos 561
Samaria 106
ſamaria inter Iudæã & Galilæã ibidem
Samaritæ idololatræ à Prophetis dicti 115
ſamaritarum confeſsio de Chriſto 123
ſamaritarum cultus vanus 115
ſamaritarum fides 123
ſamaritarum laus 124
Samaritana Apoſtola 118
ſamaritana annuntiat ſuis Chriſtum veniſſe 103
ſamaritana cõſulit Chriſtum de ſui iuſtificatione 114
ſamaritana ratiocinatur Chriſtũ nõ eſſe maiorem Iacob & Moſe 111
ſamaritana Nicodemo prudentior 113
ſamaritanæ pœnitentia & ſuæ ſalutis deſyderium 117
in Samaritana fidei & doctrinæ gradus 116
Samaritanus 268
ſamaritanum dici, apud Iudæos conuitium ibidem
ſamaritani ad Chriſtum exeunt 118
ſamaritani cur à Iudæis idololatræ dicti 114
ſamaritani Iudæis meliores 118
ſamaritani medii inter Iudæos & gentes 122
ſamaritani pẽtatheucũm recipiebant 116
ſamaritani vnde dicti 108
ſamaritanorum & Iudæorum diſcordia ibidem
Sanabalath ibidem
Sanari nequit cui morbus placet 134
Sanatio non violat ſabbathum 136
Sanum fieri velle 134
Sancta quæ dicuntur 499
Sancti non ſitientes in æternum, ſemper iuſtitiam ſitiunt 128
ſancti, riuuli ſunt à fonte Chriſto 33
ſancti ſunt veluti vernæ & ſerui domeſtici 32
Sanctificare quid ſit 498
ſanctificare pro fungi munere Sacerdotali 500
ſanctificare ſe 324.350
ſanctificari in veritate 497
Sanctitas Chriſti ſola corã Deo accepta 500
ſanctitas externa 499
ſanctitas fucata 522
ſanctitas noſtra vnde venit 499
Sanctulorum abuſus 356
Sanguis 265
ſanguis Chriſti eſt noſtri ſanctificatio 498
ſanguis Chriſti non clamat accuſationem ſed remiſsionem 156
ſanguis Chriſti non hyſſopo, ſed verbo aſpergitur & fide excipitur 498
ſanguis Chriſti pereffuſus 542
ſanguinis Chriſti virtus 386
Sapientes mundi quare non ſunt capaces Spiritus 417
Sapientia Dei & ratio humana pugnant 269
ſapientiæ ſemen 26
Sarmentum 432
Satan in eccleſia Chriſti nihil iuris habet 429
ſatan in rabiem concitatur 320
ſatan pios ſemper oppugnat 288
Satanas 382
ſatanas in Iuda 394
ſatanas Iudæorum pater 262
ſatanas conuictus 461
ſatanæ in nos facultas 370
ſatanæ imperium 461
ſatanæ impoſtura 363
ſatanæ ius 429
ſatanæ telum aduerſus Chriſtum 161
Satellites hominum genus immite 233
Satisfactio pro genere humano 429
Saturitatis virtus 168
Scala ad cælum 228
ſcala ad cælum, Chriſtus 86
ſcala Iacob 58
Scandalizantur in Chriſto Iudæi 158
Scandalum 159
ſcandalum Phariſæorum 294. 394
ſcandalum Phariſæorum propria malitia acceptum 232
Scenopegia 209.212
Sceptrum Chriſti, flagellum 69
Schiſma 285
Schola Chriſti 168
Scientia Chriſtiana 485
ſcientia Filii 442
ſcientia ignorans 408
ſcientia perfecta 471
ſeipio 280
Scire aliqua ignoranter 408
Scita & cognita opere perficienda 369
Scopus vocationis Apoſtolorum 558
Scribarum traditio 118
Scriptura de Meſsia venturo 39
ſcriptura non poteſt ſolui 319
ſcriptura noua in cordibus Apoſtolorum 555
ſcriptura, oſtium 297
ſcriptura ſacra ab indoctis tractari non debet 372
ſcriptura ſine pietate peſtifera 40
ſcriptura verax 495
ſcripturæ clauis 145.150
ſcripturæ cognitio à ſpiritu 300
ſcripturæ 130
ſcripturæ de Meſsia 152
ſcripturæ implendæ 514
ſcripturæ qualem prædixerunt Meſsiam 168
ſcripturæ quomodo legendæ 151
ſcripturæ ſacræ 282
ſcripturæ teſtes Chriſti 208
ſcripturarum apertio à Chriſto 166
ſcripturarum cognitio ad vitam

æternam 151
ſcripturarum eucomium 208
ſcripturarű ſenſus paulatim collatus 332
ſcripturarnm vſus 151
Scnlptile 100
Sebaſte 106
Seceſſus Chriſti à turba 239
Seditio à Iuda Galilæo orta 525
Semen mulieris 337
Seminare 103.121
Senex 577
Seutentia Chriſti de adultera 242
ſententia iniqua lapidare volentium iudicta cauſa 316
ſenrentiæ author lex, non iudex 243
Sepeliendorum mos 334
ſepeliendis mortuis mos patriæ ſeruandns 550
ſepelitur Chriſtus non vt condẽnatus ſed vir magnus & Propheta 549
Sepulchrum Chriſti 550
ſepulchrum Chriſti lapide & ſigillis obſignarum 553
ſepulchra magnifica non damnãtur 549
ſepulturæ ſumptus non damnandus ibidem
Sequi Chriſtű 175.246.300.314.578
Sermo Chriſti eſt veritas 498
ſermo Dei efficax 53
ſermo Dei factns ad aliquẽ quid ſignificat 318
ſermo purgat 430
ſermo purgatiuus 433
ſermonis Chriſti cuſtos 421
ſermonis Chriſti efficacia 123
ſermonis diuini euergia 269
Serpens æneus 86
ſerpens exaltatus 256
ſerpens in deſerto 75
ſerpentis ad aſpectum curabãtur læſi 101
ſerpentis caput 337
ſerpeutes igniti 86
Seruari à malo 497
Seruare verbum Dei 270
Seruitus corporalis non pugnat cum euangelio 258
ſeruitutis varium genus 259
Seruus 381.430.441
ſeruus in quo ſapientiæ initium 446
ſeruus non maior Domino 369
ſeruus peccati 238
ſerui 260
ſerui, cultores legis 441
ſerui & filii differentia ibidem
Seſquipes 573
Sic, particula 87
Sichar 106
ſichar pro Sichem corruptè ſcriptum 102
Sichem 106
Sichimitæ 109
Sicut 143.438.501
Sigilla doctrinæ 313
Signare, quid notat 97
Signum 126
ſignum cognoſcendi Meſsiam 227
ſignum dilectionis diuinæ 438
ſignum maguæ dilectionis 400
ſignum diſcipulorum Chriſti 399
ſignum quo agnoſcimus nos eſſe filios Dei 490
ſiguum quo oſtenditur Spiritus datus 562
ſigna ab incredulis petuntur 126
ſigna & prodigia petere, quid eſt ibidem
ſigna petunt Iudæi 104
Silentii officina myſteriis meditandis commoda 509
Silo, locus primò electus ad Sacra 114
Siloa fons 282
ſiloa quid adumbrabat ibidem
Simeonis prophetia completa 544
Simile 294.304.320.365.426.436
Similitudo 7t
ſimilitudo Patris & Filii 412
ſimilitudo ſumpta à nubentibus 48
Simon 52
ſimon Cyrenæus 541
Simplicibus Chriſtus mitior 69
Sine, Particula 22
ſine Deo nihil factum ibidem
Sion 360
Sitire ſalutem 229
non Sitire in æternum 112
Sitis & inediæ cauſa 119
ſitis in Chriſto veritatem humanitatis oſtendit 545
ſitis ſpiritalis 128
Sol alios excæcat alios illuminat 294
ſol piorum, Chriſtus 330
Sollicití de ventre 177
Sollicitudo terrenorum abiicienda 167
Soluite, verbum, crucem indicat 72
Solutio debiti Adæ 546
Sordium corporis ablutio 282
Specie ſub vtraque non plus fructus quàm ſub altera ſpecie cõfertur 195
Spectrum 170
Sperneus Chriſtum 353
Sperata res piorum 147
Spes dilata, probatio eſt fidei 64
ſpes fouet agricolas 121
ſpes non confundit 133.561
Spiritus 75.116.159.394
ſpiritus multiplex 394
ſpiritus, ventus 83
ſpiritus & venti proprietas ibid.
ſpiritus Chriſti 67
ſpiritus chriſti author omnis boni 92
ſpiritus Chriſti piis ſemper gaudium ſuggerit 496
ſpiritus Chriſti vbi eſt, ibi pax & bonorum copia 560
ſpiritus erroris in pœnam 153
ſpiritus erroris & mendacii 45t
ſpiritus libertatis 34
Spiritus timoris ibidem
ſpiritus veritatis 258. 416. 45t. 462
ſpiritus & Verbum 83
ſpiritus ſanctus 45.431.453
ſpiritus à Filio miſſus 45t
ſpiritus à Patre 450
ſpiritus à Patre & Filio 464. 563
ſpiritus ſanctus à Patre & Filio procedens 450
ſpiritus ſanctus procedens 451
ſpiritus Apoſtolis promiſſus 450
ſpiritus Apoſtolis ſcripturas aperuit 73
ſpiritus arg'itor mundi 459
ſpiritus clamans in nobis 471
ſpiritus confirmat cor noſtrű de Chriſto 155
ſpirits ſanctus conſolator 402
ſpiritus dicitur dari iuxta donorum rationem 563

ſpiritus dicitur illabi animis no ſtris 417
ſpiritus ſanctus doctor 403. 455
ſpiritus ſanctus doctor omnis veritatis Chriſtianæ 463
ſpiritus ſcripturarum doctor 555
ſpiritus eadem quæ Filius docet 466
ſpiritus gemens in nobis 475
ſpiritus ſanctus in corde noſtro quid & loquitur & agit 451
ſpiritus nõ otiatur in nobis ibid.
ſpiritus nos in alios viros tráſſormat 458
ſpiritus ſanctus Patris & Filii amor 141
ſpiritus ſanctus per dona ſua in nobis manet 416
ſpiritus ſanctus per ſe ſubſiſtit 464
ſpiritus ſanctus perſona trinitatis 416
ſpiritus ſanctus promiſſus diſcipulis & credentibus 417
ſpiritus quæ docuit 463
ſpiritus quàm ſit nobis neceſſarius 451
ſpiritus quanuis pio præſens, nõ tamẽ ſemper à pio ſentitur 411
ſpiritus quare dicebatur ante Chriſti aduentũ non eſſe 4 6
ſpiritus quare non veniſſet niſi Ieſus aſcendiſſet 458
ſpiritus ſanctus quid eſt 423
ſpiritus quis dictus 416
ſpiritus ſanctus quomodo venire dicitur 450
ſpiritus reuelat nos eſſe in Chriſto 418
ſpiritus ſtatis temporibus reuelatus 73
ſpiritus ſanctus tertia perſona in diuinis 423. 563
ſpiritus ſanctus vna perſona eſſe probatur 450
ſpiritus ſanctus vocatur aqua 109
ſpiritus ablatio, interitus eſt 419
ſpiritus affectus exanditus 437
ſpiritus ſancti aduentus ad Chriſtum 45
ſpiritus ſancti aduentus neceſſarius 458
ſpiritus ſancti aduentus viſibilis 231
ſpiritus ſancti attractus 176
ſpiritus ſancti diuinitas 463
ſpiritus ſãcti dona duplicia 416
ſpiritus ſancti viſibilis donatio, oſtendit Chriſtum creatorem 562
ſpiritus eſt perſuadere de Chriſto 250
ſpiritus ſancti miſsio temporalis 450
ſpiritus ſancti miſsio, quid eſt 415
ſpiritus nomine quid intelligimus 83. 423
ſpiritus officia 416. 421. 451. 462. 482
ſpiritus ſancti opus 230
ſpiritus ſancti principium, Pater & filius 450
ſpiritus ſubſiſtentia 451
ſpiritus teſtimonium in nobis ibidem
ſpiritus virtus in Apoſtolis cognita miraculis 502
ſpiritus vt confirmator & ductor in veritatem, datus die Pentecoſtes 563
ſpiritum Sanctum audire à Filio verbo 463
ſpiritum dedit Chriſtus viſibiliter 562
ſpiritum, ſiue Deum deſcendere, quid eſt 45
ſpiritum mitti quid eſt 423
ſpiritum loqui nobis 463
ſpiritum nomine Chriſti venire 423
ſpiritu abſente vanus prædicator 427
ſpiritu Dei agi 71. 394
ſpiritu obſignari 97
ſpiritu aliter quàm carne euehimur 365
à Spiritu non omnia vno tempore reuelata 463
Spiritalis 193
ſpiritalis hauſtus 230
Sponſæ officium 95
ſponſæ ornamenta 62
ſponſarum mos ſolennis 95
Sponſus 76
ſponſus ſponſæ caput 95
ſponſi partes ibidem
ſponſo debetur ſponſa ibidem
Sporta ſcripturam figurabat 166
Stadium 170. 333
ſtatus Chriſti qualis fuit 206
ſtatus Chriſtianus in afflictionibus 368
ſtatus orationis Chriſti 395
Studium Chriſti conſtans erga ſuam eccleſiam 494
ſtudium Chriſti vt euehat homines ad pietatem 118
ſtudium Chriſtiani hominis 172
ſtudium vulgi carnale Chriſtus corrigit ibidem
Στρῶμα 538
Στρώμνω ibidem
Στρωτόν ibidem
Subſiſtentia 20
Subſtantia Dei cognoſci nõ poteſt 320
Subſtractionis gratiæ cauſa 375
Succus vitis 432
Sudarium 554
Sufficientia in Deo 435
ſufficientia noſtra ex Deo 94
Superbia phariſaica 276
ſuperbia non eſt opus Dei 52
Supplantare 390
Supplãtationẽ magnificare ibid.
Supplicium æternum 147
ſupplicia 138
Supputatio viritim fiebat 165
Suprà, pro Ad 107
Suſcitare 130
ſuſcitare & viuificare 142
ſuſcitare mortuos, diuinitatis opus ibidem
ſuſcitatur Lazarus 324
Suſpirium ad Deum 473
Syllogiſmi 146
Symbola mortis & reſurrectionis 80
Synagôga 200
ſynagôga leoni collata 530
ſynagogæ telum 287
ſynagogæ filii obedientes 214
à Synagoga eüci, eſt Chriſto iungi 292
Synecdoche obſeruanda 368. 553. 545

T

Tabernacula patribus deliciæ 353
Tautologia 301
Templum 68
templum à Virgine ſumptũ 192
templum Chriſtianorum colendum 70
templum Dei viui 421
templum Hieroſolymitanum locus electus à Domino ad ſacra 114
templum in monte Sion 115
templum non violandum 70
templum quod Spiritus inhabitat 516

tẽplum ſine corpus Chriſti ſoluendum à Iudæis 60
templi dedicatio 311
templi inſtaurationis tempus 72
templorum cultus ab idololatria euocat 363
Tempus ſerotinum 169
temporis partitio 253
Tenebræ 76.90.245.246.352.353
tenebræ dicimur à peccatis 24
tenebræ in nobis 379
tenebræ naſcimur 27
Tentat Deus vt probet, non vt perdat 497
tentat Deũ, qui ſine fiducia orat 472
tentare Deum 209
tentandus non eſt Deus 282
Tentatio omnis verbo Chriſti abigenda 498
tentatio qua pii vident impiis omnia feliciter ſuccedere 279
tentationes extrinſecæ non deerunt 260
Ternarius numerus 574
Terræmotus in morte & reſurrectione Chriſti 553
Teſtamentum Chriſti 424
teſtamenti noui doctor 39
Teſtes de Chriſti diuinitate & operibus 148
Teſtimonium 237
teſtimonium à re ipſa 289
teſtimonium Chriſti 85
teſtimonium Chriſti accipere 97
teſtimoniũ Chriſti de ſeipſo 156
teſtimonium Chriſti verum 247
teſtimoniũ Dei habere in ſe 185
teſtimonium cognatione ſuſpectum 47
teſtimonium efficax de Chriſto 233
teſtimonium innocentiæ certiſſimum 559
teſtimonium innocentiæ Chriſti 534
teſtimoniũ Patris de Chriſto 130
teſtimonium perhibere 214
teſtimonium vocationis Gentiũ in Scriptura, 500
teſtimonii Baptiſtæ de Chriſto commendatio 148
teſtimonii certitudo 565
teſtimonia vrgentiſsima beneuolentiæ Dei erga Iudæos 132
Theoria 291
Theſaurus Chriſti 264.303
theſaurus Chriſtianorum 429
theſauri Chriſti credentibus cõmunicati 502
theſauri ſapientiæ Dei in Chriſto omnes 174
Thomas 323.332.522.564
thomas à Chriſto in fide ſtabilitur 566
thomas aliud vidit, aliud credidit 567
thomas corripitur à Chriſto 552
thomas è numero duodecim 564
thomæ animoſa exhortatio ad ſequendum Chriſtum 333
thomæ fides & cõfeſſio de Chriſto 566
Thraſones glorioſi 400
Tiberias vrbs 159
tiberiadis mare 159.570
Timidi, in circulis magnificè de victoria loquuntur 333
Timor apoſtolorum inuitauit Chriſtum vt ſuos viſeret 559
timor hypocriſeos comes 510
timor ſeruilis ex diffidentia 360
timoris expulſio 171
timoris proles, infirmitas 286
Titulus Chriſti Iudæis ingratus, vergens in ipſorũ ignominiam 543
titulus Chriſti crucifixi, quare tribus linguis conſcriptus 542
titulus crucis 531
titulus ſententiæ Chriſti 542
Titus 228
Tollere 312
Tonitruum 352
Torrens Cedron 508
Tractus Dei quibus conceditur 185
tractus diuinus ibidem
tractus Patris non neceſſitat ibi.
Tradere Spiritum, eſt mori 546
Trahere 371
trahi à Patre 187
Tranquillitati publicæ maximè ſtudendum 525
Transformatio ad nouam vitam 458
Tranſire à morte ad vitam 144
Tranſitus Chriſti ad Patrem, fructus 460
trãſitus Ieſu cum diſcipulis, præſagiebat ipſos ex paſsionis eodem fonte bibituros 509
Tribunal 538
tribunal non eſt innocentiæ carnifex 535
Triclinium 66
Triduum ſepulturæ Chriſti 553
Trinitas agricola 434
trinitas in vna natura 320
trinitas, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus 21
trinitas proprietatibus diſtinguitur 404
trinitatis cognitio vnde oritur 410
trinitatis forma patribus apparuit 100
trinitatis hypoſtaſes 20
trinitatis opera indiuiſa 22.187.256
trinitatis vnitas 421
trinitatis myſteria potius adorãda quàm inquirenda 20
Triſtitia 453
triſtitiæ apoſtolorum prædictio 468
Tubæ clangor ad deſignandum Sabbathi principium 550
Tunica inconſutilis 543
Turba cur ſequebatur Chriſtum 160
turba non nouit legem 235
turbæ affectus infidelis 172
turbæ hominum in mundo duæ 489
turbarum ſtudium erga Euangelium 171
Turbari 403
turbatio Chriſti 367.392
Turcæ imagines abominantur 101
turcæ, Iudæi & impii non verè adorant Deum 143
Tutela Chriſti erga nos 406
Tyrannus 359.361
tyranni à quibus Chriſtus liberat 260
Tyrannorum mores improbi 91

V

Vado, verbum 227
vadere ad Patrem 466
Vale vltimum Chriſti 569
Valentini error 201
vaticinium etiã per os impii 348
Vẽdentes de tẽplo eiiciuntur 60
Venire 158.180.204.229
venire ad Chriſtum 158.229
venire ad lucem 92
venire ad nos Deus dicitur variis modis 421
venire in nomine Domini 359
venire in teſtimonium 25
venit, pro veniet 116

Venientes nomine ſuo Iuerunt pœnas 153
Venter 230
venter Deus Iudæorum 184
vẽter eloquentia nõ flectitur 163
venter latrans 183
Venti natura 83
Verax Deus 225
Verbum 20.204
verbum à ſanctis cognitum 27
verbum ad omnes pertinet 26
verbum æternum à Patre differens perſona 21
verbum audiendum 170
verbum caro factum 30
verbum Chriſti euertit omnẽ mũdi ordinem 294
verbũ Chriſti pro afflicto ad Satanam 501
verbum cognoſcere quid eſt 27
verbum cur dicitur Filius 380
verbum Dei 151.192.270.455
verbum Dei audire 239.267
verbum Dei impiis iudicium, piis conſolatio 512
verbum Dei nõ eſt alligatum ib.
verbum Dei non eſt otioſum 49
verbum, Dies eſt 280
verbũ duplici ratione eſt vita 53
verbum erat, nõ de quolibet verbo dicitur 20
verbum erat, nota æternitatis 19
verbũ eſſe apud Deũ, quid eſt 20
verbum & Pater duæ perſonæ 20
verbum fidei 434
verbum nũquam ſine fructu 257
verbum Patris 488
verbum pro promiſsione 121
verbum probatur eſſe Deus 97
verbum qua ratione dicitur veritas 498
verbum quo aſpergitur ſanguis, eſt Chriſtus ꝓ nobis mortuus ibidem
verbum ſine quo fides nõ ſubſiſtit 456
verbũ, veluti columna nobis 50
verbum, via ad Patrem 408
verbum vocale eſt medium ad fidem 500
verbum volatile 274
verbi accepti vſus 118
verbi cognitio ſenſim augetur 57
verbi contemptores pœnas luent 124
verbi Dei efficacia 243.251.281.498
verbi fructus 128
verbi Dei miniſterium ſubſiſtentia 562
verbi Dei potentia 270.320
verbi optimum teſtimoniũ 256
verbi recepti fructus 489
verbi ſecũdæ perſonæ virtus 196
verbi ſcripti vſus 568
verbi tẽporis præſentis energia 43
verbi virtus 344.560
verbo credentes tractabiles 313
verbo Dei, bona Chriſti diſtribuuntur 560
verbo conſtanter adhærere, donũ Dei 443
verbo firmiter adhærendum 135
verbo potius quàm perſonæ adhærendum 137
verbo ſimplici credendũ 125.164
in Verbo res cognita 23
verba Chriſti efficacia 227
verba Chriſti in nobis manere 436
verba Chriſti ſunt ſpiritus & vita 202
verba populi admirantis principũ ſilentium 222
verba veni & vado 247
verba vitæ 159.205
Vere Chriſtianus agnoſcet ſe imbecillum 516
Veritas 32.34.116.238.401.463.507.528.
veritas immites habet aduerſarios 349
veritas liberat 258
veritas per Chriſtum facta 34
veritas propter quam Iudæi Chriſtum perſequuti 263
veritas quid eſt 409
veritas teſtis ſui 25
veritatis certa demonſtratio 518
veritatis cognitæ oppugnatores relinquendi 232
veritatis oſores 214
veritatis propugnatores magis quàm noſtri corporis 268
veritatis virtus 488
veritatem confiteri 274
veritatem dicere ad ſolum Chriſtum pertinet 527
veritatem facere 92
Veſpera Sabbathi 553
Veſtimẽta Chriſti diuidũtur 532
veſtimentorũ Chriſti diuiſio 543
Via 401
viam Domini dirigere 40
Vicarii Dei 318
Victima Domini, impiorum occiſio 455
Victores ſumus per Chriſtũ 558
Victoria Chriſti 358.478
victoria per Chriſtũ ad nos tranſiit ibidem
Victus in fide laborantibus non deeſt 573
Videre 32.170.294.339.412
videre Chriſtum 378
videre iterũ Dominũ quid 470
videre, pro habere 140
Vilia capita ſequũtur Chriſtũ 236
Vincimus dum vincimur 106
vincimus in Chriſto 315
Vindicta à nobis prorſus abigẽda 518
vindictæ animus in Iudæis 539
Vinum acidum mortem accelerat 545
vinum belnenſe 66
vinũ cõuerſum in ſanguinẽ 194
vinum ex aqua 65
vinum nuptiis neceſſarium 63
Violentia & temeritas frequẽs in vulgo 168
Vir ſanctus quomodo vnũ cum Deo 310
viri voluntas 29
Virgo cum ſuis Chriſtũ in cruce contemplatur 544
Virium humanarũ imbecillitas 405
virium humanarum impotentia in Petro explorata 516
viribus propriis non fidendum 401.477
Virtus ſpiritus 413
virtutis diuinæ opus 251
Vis & natura Chriſti erga credentes 29
Viſio beata 282
Viſus duplex 294
Vita 17.199.296.323.402.409
vita à corpore Chriſti 201
vita æterna 75.353.484.488.
vita æterna Chriſto à Patre data 483
vita æterna fidei vinæ res cognata 314.568
vita æterna hic cœpit 485
vita æterna in Scripturis quærẽda 152
vita æterna per Chriſtũ 402.479
vita æterna vnde cõſequatur 479
vita animæ potior quàm corporis 144
vita, effectus fidei 336

vita & lux, voces effectuum & naturæ 23
vita & mors in manu Chriſti 311
vita in morte & ſub morte 331. 546
vitæ æternæ fructus 99
vitæ noſtræ finis à deo præuiſus 330
vitæ probitas commendat doctrinam 267
vitam ab exemplo comparare,periculoſum 114
vitam æternam habere 485
vitam habere 303
vitam habere,eſt opus Dei 152
vitam impendere 366
ad Vitam æternam ingreſſus 99
vitam paciſci pro Euangelio 268
Vitellius Caipham à magiſtratu deturbauit 515
Vitis 360.430
vitis Chriſtus 431
Viuere,& nõ mori in æternũ 336
Viuens 409
Viuificare 130
Viuificatio noſtra ex Spiritu 81
Viuificatio omnium 192
Vltio Deo relinquenda 269
vltio innocentiæ Chriſti 228
Vmbra 188
vmbra mortis 281
vmbræ legis oés antiquatæ 499
vmbræ legis, ſemina futurorum 120
Vnctio 423
Vngere Dominum 325
vnigeniti nomen ibidem
Vnigenitus pro ſalute à Patre oblatus 90
vnigeniti nomine quid ſignificatur 88
Vnio qua Deo vnimur 502
vnionis noſtræ ad Deũ nexus eſt Chriſtus ibidem
Vnitas Chriſtiana conſummata 503
vnitatis Chriſtianæ vis & defenſio 501
vnitatis conſummatio neceſſaria in Eccleſia 503
Vocatio exequenda 578
vocatio Gentium 107
vocatio noſtra quandiu viuimus maturanda 329
vocatio piorum 299
vocatio varia 572
vocatio vnicuique commodiſſima à Deo diſpenſata 579
vocationis Dei vis & energia 557
vocationis Gẽtium primitiæ 122
vocationi inſeruire 165
Vocis diuinæ potentia 512
vocis diuinæ virtus 53
vocem Dei audire quid eſt 528
vocem Dei ferunt pii,non item impii 512
vocum incrementa 515
Volo,verbum, oſtẽdit in Chriſto omnipotentiam 504
Voluntas Dei 158.256
voluntas Dei,Fides,vita 158
voluntas Dei vocantis nos nõ aſpernanda 580
voluntas libera, & quomodo trahi dicitur 185.187
voluntas Patris vt Filius immoletur 429
voluntatis actus liber 181
voluntatis libertas 186
voluntatis diuinæ cognoſcendæ ratio 89
voluntati diuinæ non eſt reſiſtendum 286
voluntati humanæ non eſt ſubiecta natura 310
voluntatem Dei per Chriſtum, qualem eſſe pii ſenſerunt 442
volũtatem Dei qualem debemus agnoſcere ibidem
voluntates duæ in Chriſto 182
Voluptas animi 185
Vox Chriſti pacificantis conſcientiam 560
vox clamantis 40
vox & ventus 83
vox de cælo 368
vox,doctrina eſt 292
Vrbanitas 331
Vt,particula 277.327.374. 376.
vt ſaturentur quærunt Chriſtum 158
Vtilitas priuata 356
Vulgus ad quæuis rapitur authoritate magnatum 515
vulgus Chriſtum carnalem regem quærit 168
vulgi carnale iudicium de Chriſto ibidem
vulgi genius 168. leuitas 183. mobilitas 172
vulgi opinio de Meſsia 222
vulgi opinio de perſona Chriſti 71
Vulneris Chriſti veſtigium incredulis videndum exponetur in iudicio 548
vulnerũ Chriſti refricatio ad crucem 541

Z

Zachariæ Prophetia appenditur 360
Zelus Chriſti 69.70
zelus Iudæorum indiſcretus 316
zelus non ſecundum ſcientiam 152.289.478

QVATERNIONVM INDEX.

a eſt duernio.b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z. A B C D E F G H I K L M ſunt quaterniones. N O P Q ſunt terniones. R. eſt duernio. Numeri incipiunt à 17,quòd ante operis initium præpoſitum iri aliquid aliud putaremus.

LVTETIAE,

EXCVDEBAT CONRADVS BADIVS SVMPTIBVS IOANNIS ROIGNY, FRATRIS SVI SORORII, ANNO M.D.XLVIII: DIE QVARTA MENSIS APRILIS.

1-6-3